K. MARX

B. ENGELS

SPISY

18

K. MARX

F. ENGELS

SPISY

18

PROLETÁŘI VŠECH ZEMÍ, SPOJTE SE!

VYDÁVÁ SE NA ZÁKLADĚ

USNESENÍ ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU

KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA

K. MARX
B. ENGELS
SPISY

SVAZEK

18

1966

NAKLADATELSTVÍ
POLITICKÉ LITERATURY
PRAHA

§18 *1

Z fotokopií rukopisů, dokumentů a článků v listech „Der Volksstaat“, „The International Herald“, „La Plebe“, „La Emancipación“ a jiných, dále z brožur „Les prétendues scissions dans l'Internationale“, Ženeva 1872, „Résolutions du congrès général tenu à la Haye du 2 au 9 septembre 1872“, Londýn 1872, „Zur Wohnungsfrage“, Lipsko 1872 a 1873, „L'Alliance de la Démocratie Socialiste et l'Association Internationale des Travailleurs“, Londýn-Hamburk 1873, a jiných přeložili Dana Starnovská, Hana Pštrossová, Milan Kouřimský, Vladimír Marek aj. Uspořádáno a redigováno podle Marx - Engels, Sočiněnija, izdanije vtoroje, tom 18, Gospolitizdat, Moskva 1961.

PŘEDMLUVA

Osmnáctý svazek Spisů Karla Marxe a Bedřicha Engelse obsahuje práce napsané od března 1872 do dubna 1875.

Pařížská komuna se stala mezníkem nové epochy světových dějin. Změny ve světovém hospodářství a světové politice vyvolané počínajícím přerůstáním „svobodného" kapitalismu v imperialismus, rýsující se úpadek buržoazní demokracie a obrat k reakci vytvořily nové podmínky pro další rozvoj dělnického hnutí a postavily je před nové úkoly. Po Komuně začíná v dějinách mezinárodního dělnického hnutí období rozvoje marxismu do šířky, období krystalizace a koncentrace sil proletariátu, „období organizování, růstu a zrání masových socialistických stran s třídním, proletářským složením" (V. I. Lenin, Spisy, sv. 19, čes. vyd. 1959, str. 289—290).

Počátkem sedmdesátých let vystoupily už zřetelně do popředí charakteristické rysy nové etapy vývoje mezinárodního dělnického hnutí. Teorie vědeckého komunismu se začala propagovat v mnohem větším měřítku. Organizace Mezinárodního dělnického sdružení (První internacionály), které existovaly téměř ve všech zemích Evropy, v Severní a Jižní Americe, v Austrálii, na Novém Zélandě a v Indii, přispívaly k pronikání teorie do širších vrstev proletariátu; v mnoha zemích byly položeny základy k samostatným proletářským stranám. V Německu vedla tento boj první marxistická strana — Sociálně demokratická dělnická strana, v jejímž čele stáli Marxovi a Engelsovi spolupracovníci Bebel a Liebknecht. Byl uči-

něn další krok k oddělení dělnické třídy od maloburžoazní demokracie: na politickou scénu vstoupilo mladé dělnické hnutí Ruska, Itálie, Španělska a jiných zemí. Růst třídního uvědomění proletariátu se zračil v organizovaném odporu, který kladli pokrokoví dělníci sdružení v Internacionále běsnění reakce, jež následovalo po porážce Pařížské komuny.

Geniální prozíravost zakladatelů vědeckého komunismu se projevila v tom, že hned na začátku tohoto prudkého historického obratu dovedli správně zhodnotit objektivní situaci a v úporném boji proti různým maloburžoazním tendencím, především proti anarchismu, stanovit úkoly a taktiku revoluční strany proletariátu v konkrétních podmínkách, jež se vytvořily počátkem sedmdesátých let. Marx a Engels si byli vědomi toho, že do popředí se dostal úkol pečlivě ideologicky, politicky a organizačně připravit dělnické masy pro budoucí proletářské revoluce, a proto dále neúnavně usilovali o spojení revoluční teorie s revoluční praxí a učili dělníky samostatné, na buržoazii nezávislé politice. V těchto letech propracovali Marx a Engels nejdůležitější programové, taktické i organizační zásady mezinárodního dělnického hnutí, a tak je pozvedli na nový, vyšší stupeň; položili tím základy pro pozdější vznik masových socialistických proletářských stran v jednotlivých zemích.

Marx pokračoval v těchto letech v obrovské práci na dokončení „Kapitálu" a dále rozvíjel své ekonomické učení. Přitom se soustavně snažil, aby se učení vyložené v „Kapitálu" stalo co nejdříve majetkem širokých mas dělnické třídy v různých zemích. Koncem března 1872 vyšlo v Petrohradě ruské vydání I. dílu „Kapitálu", jež je prvním překladem tohoto stěžejního díla vědeckého komunismu do cizího jazyka. V létě 1872 vyšlo v Hamburku druhé německé vydání I. dílu „Kapitálu" a v letech 1872—1875 vycházel po sešitech také francouzský překlad. V německém, anglickém a španělském dělnickém tisku jsou otiskovány jednotlivé kapitoly a oddíly programových děl marxismu — „Manifestu Komunistické strany" a I. dílu „Kapitálu". Obrovská práce, kterou Marx věnoval přípravě vydání I. dílu „Kapitálu" v několika evropských jazycích, sehrála velkou úlohu v ideologické a teoretické výchově evropského revolučního proletariátu. Engels píše v těchto letech

řadu děl o nejdůležitějších otázkách teorie státu a revoluce; začíná se zabývat studiem filosofických problémů přírodních věd, jehož výsledkem jsou později význačné práce „Dialektika přírody" a „Anti-Dühring".

Po celá tato léta věnují Marx a Engels velkou pozornost studiu a teoretickému zobecňování historických zkušeností Pařížské komuny a v rozsáhlé míře je propagují, aby je učinili majetkem pracujících mas. Soustřeďují pozornost proletariátu na jedno z nejdůležitějších poučení, které je třeba vyvodit z hrdinného boje pařížských komunardů: na nutnost rozbít starou státní mašinérii a nahradit ji státem nového typu — typu Pařížské komuny. Praktické zkušenosti komunardů umožnily Marxovi doplnit závěry, k nimž dospěl na základě zkušeností z revolucí v letech 1848—1849 v práci „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta". Komuna byla nejen prvním pokusem proletariátu o rozbití buržoazního státního aparátu, ale zároveň ukázala, čím je tento rozbitý aparát třeba nahradit. Tomuto historickému úkolu přikládali Marx a Engels mimořádný význam, a proto pokládali za nutné doplnit „Manifest Komunistické strany". V předmluvě k novému německému vydání z roku 1872 napsali: „Komuna podala zejména důkaz, že ‚dělnická třída nemůže prostě převzít hotovou státní mašinérii a uvést ji do chodu pro své vlastní účely' " (viz tento svazek, str. 126).

Hluboce vědecké hodnocení světodějného významu Pařížské komuny bylo pro Marxe a Engelse prostředkem k revoluční výchově dělnictva, k tomu, aby propagovali ideu diktatury proletariátu a vštípili ji proletářským masám. Vytrvale objasňovali dělnické třídě historický smysl Pařížské komuny. Velmi zajímavé jsou v této souvislosti krátké rezoluce, které Marx napsal pro masový mítink členů Internacionály a emigrantů Komuny, který se konal u příležitosti oslav prvního výročí Pařížské komuny v Londýně. Proletariát bude spatřovat v Pařížské komuně „jitřenku velké sociální revoluce, která lidstvo navždy zbaví třídní společnosti", napsal Marx (viz tento svazek, str. 85).

Vycházejíce ze zkušeností Pařížské komuny, zaměřovali Marx a Engels v těchto letech své úsilí na učení o státu, na propracování otázky politického panství dělnické třídy, podmínek pro dobytí

moci a otázky funkcí proletářského státu. S těmito problémy jsou nerozlučně spojeny otázky politiky, taktiky a organizace dělnického hnutí, otázky charakteru a úkolů proletářských stran. Hodnocení Pařížské komuny se stalo zkušebním kamenem, na němž se prověřovala třídní povaha a projevoval skutečný charakter různých směrů socialistického myšlení. A právě v těchto stěžejních otázkách revoluční teorie a praxe, rozhodujících pro osud proletariátu a jeho strany, dosáhl marxismus v dělnickém hnutí teoretického vítězství nad neproletářskými formami socialismu (proudhonismem, lassallovstvím, bakuninismem apod.). V boji proti reformistům a anarchistickým sektářům, který se v těchto letech zostřil, Marx a Engels nadále hájili a rozvíjeli myšlenky proletářské revoluce a diktatury proletariátu jakožto historicky zákonité cesty k likvidaci vykořisťovatelského kapitalistalistického výrobního způsobu a k vybudování socialismu.

Veliký teoretický význam má práce Bedřicha Engelse „K bytové otázce", jedno ze základních děl marxismu. Tato práce, napsaná živou, polemickou formou, je namířena proti buržoazním a maloburžoazním sociálním reformátorům pokoušejícím se všelijak zastírat neduhy buržoazní společnosti a zachovat netknuté její kapitalistické základy. Proti utopickým a reakčním plánům proudhonovce Mülbergera a buržoazního filantropa Saxe staví Engels skutečný socialistický program revolučního proletariátu, jehož cílem je radikální přeměna celé společnosti podle zásad kolektivního vlastnictví. Bytová nouze, říká Engels, je zákonitým důsledkem celého kapitalistického systému a je nutně tím větší, čím rozvinutější je kapitalismus. Jedině vítězný proletariát je s to při řešení hlavních problémů výstavby socialistické společnosti vyřešit i tuto otázku.

Bytová nouze je jen jedním z projevů vykořisťovatelské podstaty kapitalismu. Avšak právě proto, že tato podstata se zde projevuje v nejzastřenější formě, neboť bytovou nouzí netrpí jen dělníci, nýbrž i jiné vrstvy obyvatelstva, stavějí buržoazní sociologové bytovou otázku na první místo a snaží se tak odvrátit proletariát od třídního boje proti základům buržoazní společnosti. Engels poukazuje na to, že dohoda mezi nájemníkem a majitelem domu není nic jiného než obyčejná obchodní smlouva, a ukazuje, že tato

dohoda se zásadně liší od dohody mezi námezdním dělníkem a kapitalistou; přitom vykládá formou přístupnou dělnickému čtenáři nejdůležitější teze z I. dílu Marxova „Kapitálu" a vystupuje zde, stejně jako v řadě jiných prací, jako neúnavný propagátor Marxova ekonomického učení.

Tato práce, jíž Engels reagoval na pokusy vnést do německého dělnického hnutí proudhonovský maloburžoazní socialismus, měla veliký význam pro ideovou výchovu německé sociální demokracie v duchu revolučního marxismu. Svou zdrcující kritikou Mülbergerových článků dovršil Engels teoretickou porážku proudhonismu, kterou začal Marx v roce 1847 svou prací „Bída filosofie".

Neobyčejně zajímavé jsou v práci „K bytové otázce" Engelsovy myšlenky o socialistické přeměně venkova. Engels vyvrací Mülbergerovu tezi, že protiklad mezi městem a venkovem je něco docela „přirozeného", kdežto snaha odstranit jej patří do oblasti „utopie", a dokazuje, že jakmile socialistická revoluce odstraní vykořisťovatelské třídy, skoncuje se navždy i s tímto protikladem. V socialistické společnosti vymaní úzká vnitřní spojitost mezi průmyslovou a zemědělskou výrobou venkovské obyvatelstvo z izolovanosti a otupělosti, v níž vězelo po celá tisíciletí.

Problémy související se socialistickou přeměnou venkova rozebírá také Marx v práci „Nacionalizace půdy", jež je jedním z nejdůležitějších marxistických dokumentů o agrární otázce. Marx posuzuje řešení tohoto problému, který sám označuje za velmi vážný, v neoddělitelné souvislosti s úkoly proletářské revoluce a socialistické přeměny celé společnosti. Uvádí, že ekonomický rozvoj společnosti, růst a koncentrace obyvatelstva budou nezbytně vyžadovat, aby se v budoucnu užívalo v zemědělství kolektivní práce organizované podle socialistických zásad. Trvalý růst zemědělské výroby bude moci být zajištěn jen tehdy, jestliže se bude v co největší míře využívat výsledků moderní vědy a techniky. „Jenže," zdůrazňuje Marx, „vědeckých poznatků, jež máme k dispozici, a technických prostředků obdělávání půdy, které ovládáme, jako strojů atd., lze s úspěchem použít jen tehdy, budeme-li část půdy obdělávat ve velkém měřítku" (viz tento svazek, str. 90).

Když zdůrazňoval historický význam nacionalizace půdy,

vycházel Marx z rozboru zvláštností agrárních poměrů v různých zemích. Pro Anglii, kde půda nepatří rolníkům, nýbrž velkému pozemkovému vlastníkovi, se nacionalizace půdy stala podle Marxových slov „společenskou nutností". Přitom Marx vyvrací buržoazně reformistické ideje o možnosti definitivního vyřešení agrární otázky nacionalizací půdy v rámci kapitalistické společnosti. „Nacionalizace půdy a propachtování malých parcel jednotlivcům nebo dělnickým družstvům by za buržoazní vlády vyvolalo jen bezohlednou konkurenci mezi nimi a vedlo by k určitému zvýšení renty, čímž by umožnilo vlastníkům půdy žít na úkor výrobců" (viz tento svazek, str. 91).

Definitivní vyřešení agrární otázky je možné jen v takovém státě, kde je u moci dělnická třída. Pak „zemědělství, doly, továrny, zkrátka všechna výrobní odvětví budou postupně uspořádána nejúčelnějším způsobem. *Soustředění výrobních prostředků v rukou národa* se stane přirozenou základnou společnosti složené ze sdružení svobodných a rovných výrobců vědomě jednajících podle společného a racionálního plánu" (viz tento svazek, str. 92).

Při rozvíjení svých myšlenek o agrární otázce poukazuje Marx na to, že způsob, jak tento problém bude vyřešen, závisí na konkrétních sociálních a ekonomických podmínkách daného státu, na zvláštnostech jeho agrárních poměrů, na postavení rolnictva, historických tradicích atd. V zemi, jako je Francie se svou rolnickou parcelou, může vést k socialistické přeměně jiná cesta. V poznámkách k Bakuninově knize „Státnost a anarchie" Marx konstatoval, že k tomu, aby proletariát zajistil dělnické revoluci podporu mas pracujícího rolnictva, „musí jako vláda učinit taková opatření, která bude rolník pokládat za bezprostřední zlepšení svého postavení a která ho tedy získají pro revoluci; opatření, která však v zárodku ulehčí přechod od soukromého vlastnictví půdy k vlastnictví kolektivnímu..." (viz tento svazek, str. 647).

Neúnavně hájil Marx myšlenku proletářské revoluce a diktatury proletariátu; ukazoval, jak je třeba tvůrčím způsobem, na základě studia a pochopení konkrétních historických podmínek, rozmístění a vzájemného poměru třídních sil přistupovat k řešení otázky forem přechodu jednotlivých zemí od kapitalismu k socia-

lismu. Na základě rozboru sociálně ekonomických a politických podmínek na počátku sedmdesátých let 19. století dospěl Marx k závěru, který je velkým přínosem k teorii proletářské revoluce. V projevu na shromáždění členů Internacionály 8. září 1872 v Amsterodamu (viz tento svazek, str. 191—193) Marx poprvé vyslovil a zdůvodnil tezi, že vedle revolučního násilí — jež je za daných podmínek v převážné většině zemí nezbytným prostředkem k nastolení a udržení diktatury proletariátu — by si proletariát v některých zemích, například v Anglii, v USA a v Holandsku, mohl v důsledku specifických historických podmínek, jež se v nich vytvořily (neexistoval tam tehdy rozvinutý byrokratický a vojenský aparát) vydobýt panství „pokojnými prostředky". Tuto myšlenku vyslovil Marx už v padesátých letech o Anglii a v tomto projevu ji dále rozvinul. Byla to teze namířená jednak proti anarchistickým sektářům hlásajícím okamžité „zrušení státu ‚revolučním výbuchem' ", jednak proti reformistům, kteří tvrdili, že jedinou cestou dělnické třídy k moci je parlamentní boj.

V. I. Lenin odhalil pokusy oportunistů vykládat tento Marxův závěr v duchu revizionistického odmítání myšlenky socialistické revoluce a diktatury proletariátu (viz V. I. Lenin, Spisy, sv. 28, čes. vyd. 1959, str. 241—243). Marxova teze, že vedle násilných prostředků dobytí diktatury proletariátu jsou možné i „pokojné prostředky", svědčila o tom, že marxistická teorie, jíž je cizí jakýkoli dogmatismus, vyžaduje nejen pochopení obecných zákonitostí vývoje proletářské revoluce a diktatury proletariátu, ale také zřetel na zvláštní, specifické, na to, co vyplývá z konkrétních ekonomických a politických podmínek dané země.

Nejzávažnější myšlenky o státu, proletářské revoluci a diktatuře proletariátu, o cestách k uskutečnění svazku dělnické třídy s rolnictvem vyslovil Marx ve svých kritických poznámkách k Bakuninově knize „Státnost a anarchie". Když si Marx v roce 1874 dělal konspekt této knihy, která byla jakousi biblí bakuninismu, připojil k jednotlivým výpiskům řadu obsáhlých komentářů, které jsou výrazem dalšího rozvoje hlavních tezí vědeckého komunismu v boji s anarchismem. Na rozdíl od Bakuninova subjektivistického a voluntaristického žvanění, že „sociální revoluce" je možná kdykoli

a kdekoli, že revoluci je třeba zahájit „zrušením státu", Marx přesně formuluje bezprostřední souvislost proletářské revoluce s určitými historickými podmínkami ekonomického vývoje a třídního boje proletariátu. Zdůvodňuje, proč je k odstranění nebo přeměně těchto podmínek, „na nichž je založen třídní boj a existence tříd" (viz tento svazek, str. 644), nevyhnutelná a nezbytná diktatura proletariátu. Zároveň zdůrazňuje, že revoluční násilí má jen dočasný, přechodný ráz: „*Třídní panství* dělníků nad vrstvami starého světa, které s nimi bojují, může trvat jen tak dlouho, dokud není zničena ekonomická základna existence tříd" (viz tento svazek, str. 650). Skvělým způsobem vyvrací anarchistickou kritiku diktatury proletariátu vedenou zdánlivě z pozice obrany „demokracie" a dokazuje, že pouze dělnická třída uskuteční, až se dostane k moci, opravdovou demokracii pro převážnou většinu obyvatelstva.

Značnou část tohoto svazku tvoří články a dokumenty, které souvisejí s Marxovou a Engelsovou bezprostřední činností v posledním období První internacionály. Z nich je patrné, že Marx a Engels denně řídili mnohostranný život Internacionály a že nekompromisně bojovali se směry a skupinami nepřátelskými vědeckému komunismu, zejména s anarchisty, kteří se pokoušeli strhnout na sebe vedení v mezinárodním dělnickém hnutí. Dokumenty Internacionály, které napsali Marx a Engels a které jsou zahrnuty do tohoto svazku, názorně ukazují, že boj proti anarchismu vzplanul ve všech stěžejních teoretických i praktických otázkách revolučního boje proletariátu, které v celé jejich velikosti vytyčila Pařížská komuna. Boj se zostřil zejména po londýnské konferenci z roku 1871; tato konference a její usnesení o nutnosti, aby si dělnická třída dobyla politickou moc, aby vybudovala beztřídní socialistickou společnost a o nutnosti zakládat proto samostatné dělnické strany, zasadila sektářským živlům pádnou ránu a vymezila jasnou hranici mezi cíli a úkoly Internacionály na jedné straně a anarchistickými principy na druhé straně. V oběžníku, který byl v listopadu 1871 přijat na sjezdu anarchistů v Sonvilier, se proti myšlence revoluční diktatury proletariátu vyzdvihovala bakuninovská doktrína, že dělníci se mají zdržovat politické činnosti, a proti proletářské stranickosti se popírala disciplína a prosazoval princip

„autonomie". Uskutečnění těchto anarchistických požadavků by mělo za následek rozpad a dezorganizaci dělnických sdružení, odzbrojení dělnické třídy před buržoazií a podřízení dělnictva buržoazní politice a ideologii. Poněvadž bakuninovské ideje byly neslučitelné s cíli Internacionály, stala se v době, kdy dělnická třída začala shromažďovat své síly k budoucím proletářským revolucím, ideová i organizační porážka anarchismu v dělnickém hnutí neodkladným úkolem.

Zdrcující ranou pro bakuninismus byl oběžník generální rady „Domnělé rozkoly v Internacionále", který napsali Marx a Engels. V tomto oběžníku odhalili bakuninismus jako jeden z projevů sektářství nepřátelského masovému dělnického hnutí a obnažili sociální kořeny sektářství spočívající v působení maloburžoazního prostředí na dělnickou třídu. Marx a Engels konstatují, že v období zrodu a formování dělnického hnutí byly projevy sektářství historicky zákonité, avšak čím víc se dělnické hnutí rozrůstá a proletariát si jako třída uvědomuje své zvláštní postavení a své zvláštní úkoly, tím víc se sekty se svými fantastickými plány na řešení sociálních rozporů stávají brzdou masového proletářského hnutí. Sektářství je „dětství proletářského hnutí, tak jako astrologie a alchymie jsou dětstvím vědy. Aby mohla být založena Internacionála, musel proletariát překonat tuto fázi" (viz tento svazek, str. 64).

Marx a Engels odhalili charakteristické rysy bakuninovského sektářství: teoretickou zaostalost a odtrženost od masového revolučního hnutí, dogmatismus a „revoluční" avanturismus. Zdůrazňovali, že oproti sektám musí mít dělnická třída vlastní masovou revoluční organizaci. Takovou organizací je Internacionála, skutečná bojová organizace proletariátu všech zemí, „v kterých ji navzájem spojuje společný boj proti kapitalistům, pozemkovým vlastníkům a jejich třídnímu panství organizovanému ve stát" (viz tento svazek, str. 64).

Marx a Engels vylíčili historii zápasu Internacionály s bakuninovskou organizací — Aliancí socialistické demokracie — a dokázali, že program, který se Aliance pokoušela vnutit Sdružení, představuje už jen „kupu záhrobních idejí zahalených do zvučných

frází" (viz tento svazek, str. 65). Odhalili dezorganizátorské rejdy Aliance uvnitř Internacionály a dokázali, že v generální radě Sdružení napadá Aliance vedoucí orgán, jehož úkolem je zajišťovat jednotnost a koordinovanost akcí organizací Internacionály v různých zemích. Uskutečněním požadavku bakuninovců, to znamená omezení funkcí generální rady na úlohu pouhého statistického a korespondenčního byra, by se proletariát ve skutečnosti zřekl založení své vlastní disciplinované a ideologicky jednotné organizace. Marxův a Engelsův boj za upevnění pravomoci generální rady byl vlastně bojem za organizační zásady proletářské strany.

V řadě dokumentů vížících se k „Domnělým rozkolům v Internacionále" se odráží Marxův a Engelsův houževnatý boj proti anarchistům v období před haagským kongresem. V létě 1872 vstoupil tento boj uvnitř Internacionály do nové fáze. K bakuninovcům, kteří se pevně uchytili v organizacích Internacionály v Itálii, Švýcarsku a zejména ve Španělsku, se přimkli belgičtí proudhonovci, kteří vystupovali proti proletářské stranickosti, buržoazní reformátoři v USA a angličtí tradeunionisté; i lassallovci vytvářeli při svých výpadech proti Internacionále blok s bakuninovci.

Hlavní arénou boje proti anarchismu se v létě 1872 stalo Španělsko, kde tajná bakuninovská Aliance zapustila své kořeny nejhlouběji. Hospodářská zaostalost Španělska způsobila, že značná část španělské dělnické třídy se ještě nedovedla rázně rozejít s buržoazními a maloburžoazními názory. „Revoluční" fráze anarchistů nalézaly odezvu u zkrachovaných maloměšťáků, kteří doplňovali řady španělského proletariátu. Engels konstatoval ve „Zprávě generální radě Mezinárodního dělnického sdružení o situaci Sdružení ve Španělsku, Portugalsku a Itálii", že v sekcích založených bakuninovci jsou „speciální doktríny Aliance, tj. okamžité zrušení státu, anarchie, antiautoritářství, abstence od politické činnosti atd., hlásány ve Španělsku jako *doktríny* Internacionály" (viz tento svazek, str. 214—215). Jako dopisující tajemník generální rady pro Španělsko semkl Engels kolem sebe nejlepší část španělských členů Internacionály a s jejich pomocí odhalil obojakost bakuni-

novců. „Tíž lidé," napsal, „kteří obviňují generální radu z *autoritářství*, aniž byli někdy s to uvést jediný její autoritářský čin, kteří při každé příležitosti mluví o *autonomii sekcí*, o *svobodné federaci skupin*, kteří vytýkají generální radě, že chce Internacionále vnutit *svou oficiální a ortodoxní doktrínu* a přeměnit Internacionálu ve sdružení s *hierarchickou* organizací — tíž lidé se v praxi ustavili v tajnou společnost s hierarchickou organizací a režimem nejen autoritářským, nýbrž absolutně diktátorským; pošlapávají jakoukoli autonomii sekcí a federací; s pomocí této tajné organizace se pokoušejí vnutit Internacionále osobní ortodoxní doktrínu M. Bakunina" (viz tento svazek, str. 147). Všichni členové Internacionály byli informováni o tom, že uvnitř Internacionály existuje tajná společnost se zvláštním programem, nepřátelským úkolům i cílům Internacionály (viz K. Marx a B. Engels „Španělským sekcím Mezinárodního dělnického sdružení", B. Engels „Zpráva o Alianci socialistické demokracie předložená haagskému kongresu jménem generální rady"). „Poprvé v dějinách bojů dělnické třídy," napsal Engels, „se setkáváme s tajným spiknutím, jež bylo zosnováno přímo uvnitř této třídy a jež si klade za cíl podkopat nikoli nynější vykořisťovatelský řád, nýbrž samo Sdružení, které proti němu co nejrozhodněji bojuje" (viz tento svazek, str. 150).

Obrovská práce, kterou Engels vynaložil na stmelení a výchovu revolučních sil ve španělském dělnickém hnutí a na odhalení podstaty anarchismu, položila základy k pozdějšímu založení samostatné dělnické strany ve Španělsku.

Současně s demaskováním protidělnických rejdů bakuninovců museli Marx, Engels a jejich spolupracovníci bojovat za očištění organizací Internacionály od maloburžoazních a buržoazně reformistických živlů, které se pokoušely zneužít Mezinárodního dělnického sdružení pro vlastní cíle. Tento boj se projevil v rezolucích generální rady z 5. a 12. března 1872 o rozkolu v Severoamerické federaci Internacionály, které napsal Marx (viz tento svazek, str. 80—83), v Engelsově článku „Internacionála v Americe" a v dokumentu generální rady napsaném v souvislosti s pokusy skupiny anglických funkcionářů a maloburžoazních francouzských emigrantů zneužít pro vlastní cíle jména a autority generální rady

(viz K. Marx, „Prohlášení generální rady o Univerzální federalistické radě").

Boj uvnitř Internacionály museli Marx a Engels vést za neustálých útoků zvenčí — za útoků buržoazních politiků, prodejných žurnalistů a jiných živlů, které se snažily překroutit a zkreslit charakter a význam Mezinárodního dělnického sdružení a zdiskreditovat jeho vedoucí činitele. V tomto boji, který se stal součástí ideologického střetnutí mezi proletariátem a buržoazií, odhalovali Marx s Engelsem metody buržoazní politiky a propagovali v tisku myšlenky a význam Internacionály. V prohlášení generální rady, které Marx napsal jako odpověď na Cochranův pomlouvačný projev v Dolní sněmovně, pranýřoval se sžíravou ironií společné úsilí reakcionářů všech zemí zničit jakýmikoli prostředky organizaci proletariátu. „Hrdinské činy" francouzské a španělské reakce, poznamenává Marx, „probudily... ušlechtilého ducha soupeření v srdcích představitelů horních deseti tisíc v britské Dolní sněmovně" (viz tento svazek, str. 96). V článku pro italský demokratický list „Gazzettino Rosa", nazvaném „Ještě jednou Stefanoni a Internacionála", poukázal Marx na manýry buržoazních žurnalistů, kteří se neštítili ani nejšpinavějších prostředků, aby pomluvili vedoucí představitele proletariátu.

Hněvivou odpověď dal Marx vulgárnímu ekonomu Brentanovi, který se ho snažil „usvědčit", že zfalšoval materiál použitý v „Inaugurální adrese". V článcích „Odpověď na první Brentanův článek" a „Odpověď na druhý Brentanův článek" odhalil Marx skutečné pozadí tohoto řetězu pomluv.

Řada dokumentů otištěných v tomto svazku vydává svědectví o systematické a každodenní práci, kterou Marx a Engels věnovali řízení národních organizací Internacionály. Jako dopisující tajemníci generální rady pro několik zemí byli Marx a Engels autory mnoha oficiálních dopisů a dokumentů adresovaných sekcím Internacionály a jejím jednotlivým funkcionářům. V oficiálních dopisech (viz K. Marx, „Stávkujícím horníkům v Porúří" a B. Engels, „Španělské federální radě", „Občanům delegátům národního španělského sjezdu v Zaragoze", „Ferrarskému dělnickému spolku", „Výboru pro osvobození pracujících tříd v Parmě" aj.)

objasňovali Marx a Engels organizační strukturu Internacionály a propagovali její usnesení.

Nejvýznamnější částí Marxovy a Engelsovy ideologické a organizační práce v Internacionále byla jejich publicistická činnost zaměřená k výchově a semknutí revolučních sil v mezinárodním dělnickém hnutí. Marxovy a Engelsovy dokumenty a články byly otiskovány v listu „Volksstaat" a v německé „Arbeiter-Zeitung" vydávané v USA, v anglické „Eastern Post" a „International Herald", ve španělské „Emancipación", v portugalském listu „Pensamento Social", v italských novinách „Plebe" a „Gazzettino Rosa" a jiných.

Značný význam pro utváření italského dělnického hnutí měla Engelsova pravidelná spolupráce se socialistickým listem „Plebe" v roce 1872. V článcích o stávce anglických zemědělských dělníků, o projevech irských členů Internacionály na obranu uvězněných fenianů, o situaci ve Španělsku a v dalších článcích, jež vycházely pod společným názvem „Dopisy z Londýna" (viz tento svazek, str. 104—106, 221—223, 224—226), seznamoval Engels italské dělníky s dělnickým hnutím v jiných zemích; tyto články přispěly k upevnění mezinárodních styků italské dělnické třídy a k vymýcení anarchistického vlivu.

Jednu z nejdůležitějších částí svazku tvoří dokumenty a články související s haagským kongresem Internacionály. V létě 1872 vynaložili Marx a Engels mnoho úsilí na přípravu nadcházejícího kongresu Internacionály, na němž měla být s konečnou platností vyřešena otázka boje proti bakuninovcům. Na Marxův a Engelsův návrh byl přijat program a stanoven termín svolání kongresu (viz B. Engels „Rezoluce generální rady o svolání a pořadu haagského kongresu").

Haagský kongres, který se konal ve dnech 2.—7. září 1872, představuje stejně jako londýnská konference z roku 1871 velmi významnou etapu v Marxově a Engelsově boji za ideové a organizační základy proletářské strany. Tento kongres Internacionály, který pracoval za Marxova a Engelsova přímého vedení, znamenal velké vítězství marxismu nad maloburžoazním světovým názorem anarchistů. Středem pozornosti kongresu byly dvě navzájem ne-

rozlučně spjaté otázky: za vůdčí programový princip Internacionály byla otevřeně přijata základní myšlenka vědeckého komunismu, myšlenka diktatury proletariátu jako nástroje a prostředku k vybudování beztřídní společnosti a za vůdčí zásadu rozvoje mezinárodního dělnického hnutí bylo prohlášeno zakládání politických, na buržoazii nezávislých masových stran proletariátu. Jaké stanovisko k těmto otázkám kongres zaujal, je zřejmé z rezolucí kongresu.

Marx přednesl na kongresu jménem generální rady zprávu o činnosti Internacionály (viz tento svazek, str. 161—169); podrobně v ní rozebral, za jakých podmínek působila Internacionála po Pařížské komuně, a poukázal na kvalitativní změny, k nimž došlo v dělnickém hnutí.

Poněvadž Marx a Engels přikládali velký význam objasňování svých názorů a poněvadž usilovali o semknutí revolučních proletářských sil a o izolaci anarchistů, vyslovili se na kongresu skoro ke všem otázkám, jež byly na pořadu. Ze záznamů některých Marxových a Engelsových projevů uvedených v „Přílohách" je patrný jejich vytrvalý boj za upevnění politických a organizačních zásad Internacionály a za očištění jejích řad od maloburžoazních elementů.

V tomto svazku jsou otištěny i rezoluce haagského kongresu. Většinu z nich napsali Marx a Engels; ostatní vycházely z návrhů, které Marx a Engels předložili na zasedáních generální rady během přípravy kongresu. Z pověření kongresu Marx a Engels všechny rezoluce zredigovali a připravili do tisku. Velký význam mělo i to, že do všeobecných stanov Internacionály byla pojata hlavní část rezoluce londýnské konference z roku 1871 o politické činnosti dělnické třídy (viz tento svazek, str. 181) a že do organizačního řádu byl zahrnut článek o rozšíření plných mocí generální rady. Výsledky boje K. Marxe, B. Engelse a jejich spolupracovníků proti anarchistům byly shrnuty v rezoluci o vyloučení bakuninovských předáků z Internacionály. Na Marxův a Engelsův návrh, který vycházel z reálné historické situace, jež se v Evropě vytvořila počátkem sedmdesátých let, byla přijata rezoluce o přeložení sídla generální rady do New Yorku (viz tento svazek, str.

189—190). Zdůvodnění tohoto návrhu obsahuje Engelsova řeč, otištěná rovněž v tomto svazku (str. 684—685).

Kongresová usnesení jako celek stanovila úkoly a perspektivy dělnického hnutí v nových historických podmínkách. Položila základy, na nichž se pak organizovaly masové proletářské strany v rámci národních států.

S dokumenty haagského kongresu bezprostředně souvisí skupina článků, jimiž Marx a Engels propagovali v dělnickém hnutí nejvýznamnější kongresová usnesení. Patří k nim Marxova řeč o výsledcích kongresu pronesená na shromáždění členů Internacionály v Amsterodamu („O haagském kongresu. Dopisovatelský záznam řeči") a Engelsovy články „Haagský kongres (Dopis Bignamimu)" a „Ještě o haagském kongresu" („Dopisy z Londýna II") uveřejněné v italském listu „Plebe". V orgánu Nové madridské federace, listu „Emancipación", vyšel článek „Imperativní mandáty na haagském kongresu", v němž Engels odhalil rejdy bakuninovských delegátů na kongresu v Haagu a znovu ukázal, že pseudorevoluční fráze o autonomii, svobodné federaci obcí apod. nevyhnutelně vedou k rozpadu dělnických organizací.

Výsledky boje s bakuninovci shrnuli Marx a Engels ve zprávě všem členům Internacionály, kterou napsali z pověření kongresu a která vyšla v roce 1873 pod názvem „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení". Účelem této práce založené na velkém množství konkrétních historických fakt bylo definitivně porazit bakuninovce v Internacionále. Na základě četných dokumentů, pocházejících zčásti od samotných bakuninovců, v ní bylo plně dokázáno, že uvnitř Internacionály existuje tajná anarchistická organizace — Aliance socialistické demokracie — a byl odhalen přímý rozpor mezi organizačními a ideologickými principy Aliance a cíli a úkoly dělnického hnutí. Marx a Engels sledovali v tomto díle rozkladnou činnost bakuninovců v evropských zemích a dokázali, že jejich dezorganizátorská činnost uvnitř Sdružení bezprostředně souvisí s reakčními útoky na Sdružení zvenčí. Ukázali, jakou obrovskou škodu působí dělnickému hnutí anarchističtí sektáři. V kapitole „Aliance v Rusku" se zabývali pletichami Bakuninových agentů v Rusku; odhalili podvodné me-

tody, jichž používal Bakuninův důvěrník Něčajev, a upozornili na škody, které Bakunin a Něčajev svým avanturismem způsobili ruskému revolučnímu hnutí.

Když Marx a Engels dosáhli toho, že byla demaskována podvratná činnost bakuninovců a že jejich vůdcové byli vyloučeni z Internacionály, pokračovali v teoretickém boji proti nim v základních otázkách marxismu, jako je dobytí politické moci proletariátem a úloha diktatury proletariátu.

V práci „Politický indiferentismus" vyložil Marx teoretickou neudržitelnost a politickou škodlivost proudhonovské doktríny o abstenci dělnické třídy od politického boje a anarchistické ideje okamžitého „zrušení státu", které hlásali bakuninovci, a dokázal, že tyto ideje fakticky odzbrojují dělníky před kapitalistickou společností a odsuzují je k úloze jejích poslušných sluhů. Zároveň s kritikou těchto anarchistických názorů odůvodňuje Marx historickou nutnost revoluční diktatury proletariátu.

Když Lenin krátce před Velkou říjnovou socialistickou revolucí zpracovával otázku státu, revoluce a diktatury proletariátu a vyvracel revizionistické překrucování Marxova učení, objasnil teoretický obsah a historický význam Marxových a Engelsových polemik s anarchisty o těchto otázkách. „Aby," napsal Lenin, „nebyl překrucován pravý smysl jeho boje proti anarchismu, zdůrazňuje Marx úmyslně ‚revoluční a *přechodnou* formu' státu, nezbytného pro proletariát" (V. I. Lenin, Spisy, sv. 25, čes. vyd. 1956, str. 447).

Hluboká kritika názorů takzvaných antiautoritářů a zdůvodnění marxistických názorů na poměr proletářské revoluce ke státu jsou obsaženy v Engelsově práci „O autoritě", které Lenin rovněž v rozsáhlé míře využil v boji proti oportunismu. Engels poukázal na protivědeckou a protirevoluční podstatu anarchistické ideje „zrušení státu" ještě před odstraněním sociálních poměrů, které byly příčinou jeho vzniku. Velmi ostře kritizoval zmatené a zaostalé názory anarchistů vyzývajících k odstranění každé autority. „Revoluce," psal Engels, „je jistě nejautoritativnější věc, jaká jen existuje; je to akt, jímž jedna část obyvatelstva vnucuje svou vůli druhé části puškami, bodáky a děly, to jest prostředky ne-

obyčejně autoritativními; a jestliže vítězná strana nechce přijít o plody svého boje, musí udržovat své panství strachem, který nahánějí reakcionářům její zbraně... Tedy jedno z dvojího: buď antiautoritáři sami nevědí, co mluví, a pak jen šíří zmatek, anebo vědí, a pak zrazují hnutí proletariátu. V obou případech slouží reakci" (viz tento svazek, str. 338).

Při analýze této Engelsovy práce Lenin zdůraznil, jak zásadně se liší Marxova a Engelsova kritika anarchismu od kritiky, s jejíž pomocí zastírali revizionisté z II. internacionály svou zradu marxismu, svou snahu zamaskovat třídní podstatu buržoazního státu a zvěčnit jeho existenci. „Sociální demokraté, kteří chtějí být Engelsovými žáky," psal Lenin, „od roku 1873 nesčíslněkrát polemizovali proti anarchistům, avšak *nepolemizovali* tak, jak právě mají a musejí polemizovat marxisté. Představa anarchistů o zrušení státu je zmatená a *nerevoluční* — tak se na to dívá Engels" (V. I. Lenin, Spisy, sv. 25, čes. vyd. 1956, str. 450).

Ve svém významném spise „Bakuninovci při práci" doplnil Engels kritický rozbor chybných teoretických doktrín anarchistů neméně hlubokou kritikou jejich dobrodružné taktiky. Napsal svůj článek v době, kdy se úplně zhroutily pokusy bakuninovců realizovat za španělské buržoazně demokratické revoluce v roce 1873 tyto doktríny v praxi. Spis je vzorem přísně vědeckého přístupu ke stanovení úkolů dělnické třídy podle konkrétních historických zvláštností vývoje země, podle politických a ekonomických podmínek, jež se v ní vytvořily, i podle stupně vývoje samotného proletariátu. Engelsův článek „Bakuninovci při práci" byl významným přínosem k vypracování marxistického učení o taktice proletariátu v buržoazně demokratické revoluci, o ozbrojeném povstání jakožto umění, o využití revoluční moci proletariátem, o doplnění revolučních akcí mas „zdola" akcemi revoluční vlády „shora". Engels ukazuje, že taktika proletariátu v sociálně a ekonomicky tak zaostalé zemi, jako je Španělsko, se musí řídit především nutností dovést do konce buržoazně demokratickou revoluci. To, že bakuninovci ignorují úkoly buržoazně demokratické revoluce, je, jak konstatuje Engels, jedna z hlavních chyb jejich taktiky. Engels ukazuje, jak se bakuninovci, za nimiž tehdy šla značná část španěl-

ského proletariátu, snažili uskutečnit své doktríny a jak se v praxi přes všechny své „ultrarevoluční fráze" nutně dostali do vleku buržoazie. „Bakuninovci ve Španělsku," uzavírá Engels, „nám poskytli nepřekonatelný vzor toho, jak se revoluce *nesmí* dělat" (viz tento svazek, str. 511).

Část dokumentů z tohoto svazku souvisí s Marxovou a Engelsovou přímou činností v anglickém dělnickém hnutí v těchto letech. Stanovisko Internacionály, která otevřeně vyjádřila svou solidaritu s Pařížskou komunou, a usnesení londýnské konference z roku 1871 měly za následek definitivní rozchod generální rady Internacionály s oportunistickými předáky významných tradeunionů. V boji za získání širokých mas anglické dělnické třídy se Marx a Engels v letech 1871—1873 opírali o britskou federální radu, založenou v říjnu 1871 podle usnesení londýnské konference. Boj proti oportunistům na podporu britské federální rady se stal součástí jejich boje za posílení revolučního směru v anglickém dělnickém hnutí, proti liberálnímu tradeunionismu. Marx a Engels pomáhali britské radě upevňovat spojení s dělnickými masami, prostřednictvím jejích členů propagovali myšlenky vědeckého komunismu a řídili boj proti reformistickým živlům, které do rady pronikly.

Marx a Engels všemožně pomáhali zapojit do Internacionály mladé irské dělnické hnutí. Podporovali myšlenku vytvoření samostatné irské masové organizace Internacionály; spatřovali v této organizaci základ budoucí irské dělnické strany, nezávislé na buržoazních nacionalistech. Vytrvale a důsledně bojovali za překonání nepřátelství mezi anglickými a irskými dělníky, uměle rozněcovaného anglickou buržoazií, a proti šovinistickým názorům, které hlásali angličtí reformističtí předáci. Toto Marxovo a Engelsovo úsilí o výchovu anglického dělnictva v duchu proletářského internacionalismu se zračí v Engelsově velkém projevu na zasedání generální rady Internacionály 14. května 1872. Řeč, kterou Engels pronesl při diskusi o vzájemných vztazích mezi britskou federální radou a irskými sekcemi v Anglii, je skvělým příkladem odsouzení velmocenského šovinismu v dělnickém hnutí a obrany zásad proletářského internacionalismu. „Jestliže členové Internacionály," prohlásil Engels, „kteří jsou příslušníky dobyvatelského národa, vyzývají

národ, jenž byl poroben a jenž v porobě setrvává, aby zapomněl na svou specifickou národnost a postavení, aby zanechal ‚národnostních různic' atd., není to internacionalismus, ale pouhé hlásání, že je třeba podvolit se útlaku, pokus ospravedlnit a zvěčnit nadvládu dobyvatele pod pláštíkem internacionalismu... V takovém případě, jako je případ Irů, se musí pravý internacionalismus nezbytně zakládat na samostatné národní organizaci" (viz tento svazek, str. 110). Ve své řeči vychází Engels z důležité teze teorie vědeckého komunismu o pevném sepětí osvobozeneckého boje dělnické třídy v metropolích s národně osvobozeneckým hnutím utlačených národů.

Marxova a Engelsova neúnavná práce, kterou v Internacionále věnovali výchově anglických a irských dělníků v duchu proletářského internacionalismu, přinesla své ovoce. V článku, který byl otištěn v listopadu 1872 v italském listu „Plebe" a pojednával o společném mítinku irských a anglických členů Internacionály požadujících osvobození irských politických vězňů, mohl Engels prohlásit: „Poprvé se družně spojil anglický a irský element našeho obyvatelstva. Tyto dva elementy dělnické třídy, jejichž vzájemná nevraživost tak dobře sloužila zájmům vlády a bohatých tříd, si nyní podávají ruku; a tato radostná skutečnost je především výsledkem působení předešlé generální rady, která vždy ze všech svých sil připravovala svazek dělníků obou národů na základě naprosté rovnosti" (viz tento svazek, str. 222—223).

Usnesení haagského kongresu o zakládání nezávislých dělnických stran, pojaté do stanov Internacionály, zasadilo oportunistickým živlům těžkou ránu. V souvislosti s tím se zostřil boj s reformistickými živly, které v prosinci 1872 způsobily rozkol v britské federální radě. Mnoho dokumentů, které napsali Marx a Engels, vydává svědectví o jejich boji za semknutí revolučních sil v Britské federaci. „Provolání britské federální rady k sekcím, pobočkám, přidruženým spolkům a členům Britské federace Internacionály" a „Odpověď na nový oběžník údajné většiny britské federální rady", jež napsal Marx jménem rady, stejně jako výzva „Manchesterské cizinecké sekce všem sekcím a členům Britské federace", kterou napsal Engels, odhalují machinace reformistů vypuzených

z Internacionály. Marx a Engels přispěli k upevnění vítězství nad reformisty na manchesterském sjezdu anglických sekcí, který se konal v červnu 1873. S jejich pomocí si avantgarda anglického proletariátu vytvořila důležité výchozí pozice pro další šíření teorie vědeckého komunismu v anglickém dělnickém hnutí (viz tento svazek, str. 490—491).

Marx i Engels po zásluze ocenili úspěchy revolučního směru v anglickém dělnickém hnutí, zároveň však odkrývali obecnou vývojovou tendenci hnutí, podmíněnou sociální a ekonomickou situací Anglie. Hluboký rozbor sociálních pramenů oportunismu, který se dočasně zahnízdil ve vedení anglické dělnické třídy, obsahuje Engelsův článek „Anglické volby", napsaný v únoru 1874. „V Anglii už není žádná zvláštní dělnická politická strana," psal Engels. „V zemi, kde se dělnická třída víc než kde jinde podílela na výhodách nesmírného růstu velkého průmyslu, je to pochopitelné, a v Anglii, která ovládá světový trh, tomu ani jinak být nemohlo" (viz tento svazek, str. 514). Engels konstatoval, že ve své mase se angličtí dělníci v poslední době účastní politického boje „skoro výhradně jako krajní levé křídlo ‚velké liberální strany'". Zdůraznil, že anglický proletariát má před sebou neodkladný úkol zorganizovat silnou samostatnou dělnickou stranu.

Haagský kongres byl fakticky posledním kongresem Internacionály. Nová situace a specifické zvláštnosti dělnického hnutí v různých zemích vyžadovaly nové formy organizace dělnické třídy. První internacionála jako organizační forma sjednocení bojových sil proletariátu již neodpovídala rostoucímu dělnickému hnutí. Nejdůležitějším úkolem, který si vynucoval sám život, se stalo založení a upevnění proletářských stran v každé zemi; předpoklady k tomu vytvořilo Mezinárodní dělnické sdružení.

Pokračující ofenzíva reakce v evropských zemích, dočasné podřízení anglického dělnického hnutí politice liberální buržoazie a dezorganizátorské pletichy bakuninovců, jimž se podařilo odštěpit od Mezinárodního dělnického sdružení část jeho organizací, to všechno rovněž znemožňovalo aktivní činnost Internacionály v její dřívější formě.

Marxovi a Engelsovi byl vždycky cizí doktrinářský přístup

k otázce organizačních forem hnutí dělnické třídy. Bylo jim jasné, že Internacionála jako organizační forma se historicky přežila a vyčerpala své možnosti.

Tento hluboký a střízlivý rozbor nových podmínek je patrný z dopisů, které napsali Marx a Engels svým spolupracovníkům v letech 1873—1874. Jejich dopisy Sorgovi, Bebelovi, Liebknechtovi aj. obsahují nejen rozbor situace, ale ukazují také cesty k vytvoření nových organizačních forem, jež by odpovídaly úkolům dělnického hnutí v novém období jeho vývoje. Myšlenku, že je třeba upustit od dosavadních forem organizace Internacionály, vyslovuje Marx v dopise Sorgovi z 27. září 1873 a zdůrazňuje, že opuštění takové organizační formy, jako je Internacionála, neznamená přerušení mezinárodní spolupráce proletariátu. Výsledky činnosti Internacionály shrnul Engels ve svém dopise Sorgovi z 12.—17. září 1874: „...se *starou* Internacionálou je úplně konec... ve staré formě se přežila"; příští Internacionála, předpovídá Engels, bude svazkem proletářských stran všech zemí. Engels vyjadřuje pevné přesvědčení, že nadejde doba, kdy bude vytvořena komunistická Internacionála, založená výhradně na marxistických zásadách.

I. internacionála sehrála ve vývoji mezinárodního dělnického hnutí velmi významnou historickou úlohu. Poprvé v dějinách se dělnické třídě dostalo možnosti pocítit sílu svých organizovaných akcí v boji proti třídě kapitalistů. Pod Marxovým a Engelsovým vedením byl v úporném boji zasazen zdrcující úder všem formám předmarxovského, neproletářského socialismu. Internacionála byla školou, v níž si předvoj mezinárodního proletariátu osvojoval ideje vědeckého komunismu, učil se proletářskému internacionalismu. V Internacionále vychovávali Marx a Engels proletářské kádry, nezbytné k tomu, aby v budoucnu mohly být vytvořeny národní dělnické strany. Pod Marxovým a Engelsovým vedením položila Internacionála základy k mezinárodnímu boji proletariátu za socialismus. Jak zdůraznil Lenin, „činnost První internacionály velmi posloužila dělnickému hnutí všech zemí a zanechala trvalé stopy" (V. I. Lenin, Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1956, str. 77).

Při řízení mezinárodního dělnického hnutí věnovali zakladatelé marxismu zvláštní pozornost německé dělnické třídě, neboť měli

za to, že pro nejbližší dobu jí připadne úloha avantgardy světového proletariátu. Tuto úlohu jí přiřkli především proto, že v Německu jako v první zemi existovala marxistická strana v národním měřítku. Marx a Engels byli v neustálém styku s vedoucími činiteli německé Sociálně demokratické dělnické strany, Bebelem, Liebknechtem a jinými, pomáhali jim překonávat oportunistické chyby a smířlivectví. Sociálně demokratická dělnická strana jim byla oporou v boji za semknutí revolučních sil mezinárodního proletariátu.

Svazek obsahuje mnoho článků, které Engels napsal speciálně pro ústřední orgán německé Sociálně demokratické dělnické strany „Volksstaat". V této době je stále patrnější dělba práce mezi Marxem a Engelsem, o níž sám Engels napsal: „... a mně připadl úkol hájit naše názory v periodickém tisku, tedy zejména v boji proti názorům protivníků, aby Marx neztrácel čas a mohl se věnovat práci na svém velkém hlavním díle" (Předmluva k „K bytové otázce" z roku 1887). Právě ve „Volksstaatu" byla poprvé otištěna skvělá publicistická díla, která vyšla z Engelsova pera v letech 1872—1875 („K bytové otázce", „Bakuninovci při práci", „Emigrantská literatura" aj.).

Ve svazku je otištěn také dodatek k předmluvě k „Německé selské válce"; byl napsán v roce 1874, o čtyři roky později než předmluva, a obsahuje závažné Engelsovy poznámky o významu teorie v socialistickém a dělnickém hnutí. Lenin charakterizoval tyto poznámky jako „napomenutí, jež dal na cestu německému dělnickému hnutí, prakticky i politicky zesílivšímu" (V. I. Lenin, Spisy, sv. 5, čes. vyd. 1953, str. 383). Engels tu vyslovil hlubokou myšlenku, že proletářská strana může splnit svůj historický úkol jen tehdy, bude-li vyzbrojena revoluční teorií. Označil za povinnost vedoucích představitelů strany neustále studovat teorii a překonávat maloburžoazní vliv. „Socialismus, když se stal vědou," napsal, „vyžaduje, aby se s ním zacházelo jako s vědou, tj. aby byl studován. Půjde o to, aby se tímto způsobem získané, stále jasnější pochopení šířilo se vzrůstající horlivostí v dělnických masách a aby se organizace strany i odborů stále pevněji stmelovala" (viz tento svazek, str. 536). Engels zdůraznil zejména nutnost vychovávat masy v duchu proletářského internacionalismu.

V tomto dodatku k předmluvě jsou obsaženy velmi důležité teoretické poučky o charakteru, úkolech a formách boje dělnické třídy a její strany. Engels konstatuje, že boj dělnické třídy musí být veden ve třech nerozlučně spjatých směrech: teoretickém, politickém a prakticko-ekonomickém (viz tento svazek, str. 536). Jako prvořadý úkol německé dělnické strany zdůrazňují Marx a Engels získání širokých mas pracujících a v souvislosti s tím nutnost úplně překonat vliv lassallovského sektářství.

Marx a Engels usilovali o překonání rozkolu v německém dělnickém hnutí a o sjednocení socialistů v jedinou stranu, přitom však vytrvale zdůrazňovali, že toto sjednocení musí nastat jedině na principiální základně, bez nejmenších ideologických ústupků lassallovství, jehož maloburžoazní podstatu nepřestávali pranýřovat. Kritice stanoviska lassallovců vůči Internacionále, odhalování jejich pomlouvačných tvrzení o haagském kongresu a o novém složení generální rady jsou věnovány dva Engelsovy dokumenty: „K článkům v ‚Neuer Social-Demokrat' (Z dopisu A. Hepnerovi)" a „Internacionála a ‚Neuer'".

Engelsovy články „Říšský vojenský zákon," „Oficiózní válečný povyk" a jiné byly účinnými prostředky, jak vysvětlit německým dělníkům reakční podstatu agresívní Německé říše, zřízené v roce 1871 pod hegemonií Pruska. Engels, neúnavný bojovník proti militarismu, demaskuje „německou říši pruského národa" jako pravou představitelku militarismu, pranýřuje zbabělé a podlézavé chování německé buržoazie k Bismarckově vládě (viz článek „‚Krize' v Prusku") a dokazuje, že vůdčí zásadou politiky buržoazie je strach před proletariátem.

V dodatku k předmluvě k „Německé selské válce" a v práci „K bytové otázce" rozebírá Engels podrobně bonapartistický charakter Německé říše a konstatuje, že dějinný vývoj ukládá Německu svérázný úkol, aby „svou buržoazní revoluci, kterou začalo v letech 1808—1813..., dokončilo koncem tohoto století v příjemné formě bonapartismu" (viz tento svazek, str. 533). Na příkladu prusko-bismarckovské varianty bonapartismu odhaluje Engels řadu zvláštností bonapartistické monarchie.

Na tyto Engelsovy práce navazují „Poznámky o Německu",

otištěné v oddílu „Z rukopisné pozůstalosti". Stručnou formou je v nich vyložena marxistická koncepce dějin Německa od konce středověku do začátku 19. století. Engels tu uvádí příčiny historické rozdrobenosti Německa a jeho politické i hospodářské zaostalosti. Dobrodružná, protilidová politika vládnoucích tříd německých států, zejména junkerského Pruska, a neschopnost německé buržoazie vyřešit revolučním způsobem problémy boje s feudalismem měla za následek, že Německo až do poloviny 19. století neprovedlo žádné buržoazní reformy.

Mnoho článků tohoto svazku svědčí o stálé a neochabující pozornosti, kterou Marx a Engels věnovali Rusku a ruskému revolučnímu hnutí. Zakladatelé vědeckého komunismu bedlivě sledovali každý projev a každý krok revolučního hnutí v Rusku a prozíravě předpovídali ruské revoluci velkou budoucnost.

Mnoho času věnovali Marx a Engels studiu ekonomiky, agrárních poměrů a společenských vztahů v Rusku po rolnické reformě a novému seskupení tříd, jež se tam tehdy vytvořilo. Studují ruskou kulturu a učí se ruštině, kterou se podle Engelsových slov „vyplácí studovat jak pro ni samu, je to jeden z nejjadrnějších a nejbohatších živých jazyků, tak pro literaturu, k níž otvírá přístup" (viz tento svazek, str. 563).

V sérii článků „Emigrantská literatura", v níž jsou charakterizovány nové tendence demokratického a dělnického hnutí, uvádí Engels rozhodující faktory, jež mohou přiblížit revoluční krizi v Rusku: vstup ruské dělnické třídy na politické kolbiště a nevyhnutelný růst masového rolnického hnutí, který byl odpovědí na ožebračení rolnictva po zrušení nevolnictví. Hloubku a sílu ruského revolučního hnutí, podtrhuje Engels, charakterizují „dva socialističtí Lessingové" — Černyševskij a Dobroljubov, význační představitelé revolučního Ruska. V těchto článcích se obráží víra zakladatelů vědeckého komunismu v jisté vítězství ruské revoluce. V práci „Emigrantská literatura", článek III, IV a zejména V, „O sociálních poměrech v Rusku", jsou podrobeny kritice hlavní směry ruského narodnictví na počátku sedmdesátých let, reprezentovaného jeho ideology Petrem Lavrovem a Petrem Tkačovem. Engels poukazuje na idealistický, voluntaristický názor narodniků

na dějiny a na to, že nepochopili materialistické základy vývoje společnosti. Celková analýza sociálních poměrů v Rusku po roce 1861 přivádí Engelse k závěru, že v této zemi se bude stále víc rozvíjet kapitalismus, což povede k rozkladu občinového vlastnictví na vesnici. Engels ostře kritizuje narodniky, že idealizují rolnickou občinu, a zesměšňuje je za to, že nevidí úzkou spojitost mezi carským absolutismem a materiálními zájmy statkářů a kapitalistů.

Tyto kritické poznámky se staly základem všestranné kritiky ruského narodnictví v marxistické literatuře, kterou dovršil Lenin v devadesátých letech 19. století a která způsobila úplné ideové, teoretické zhroucení narodnictví.

V přímé souvislosti s úkoly a perspektivami ruské revoluce posuzuje Engels i budoucnost Polska. V práci „Emigrantská literatura" a v Marxových a Engelsových projevech na mítinku pořádaném na oslavu výročí polského povstání z roku 1863 (viz tento svazek, str. 589—592) je vytyčena důležitá otázka souvislosti boje dělnické třídy proti vykořisťovatelské společnosti s bojem utlačených národů za národní osvobození. V „Emigrantské literatuře" formuluje Engels znovu důležitou tezi vědeckého komunismu: „Národ, který potlačuje jiné, nemůže se sám osvobodit" (viz tento svazek, str. 546). Osvobození polského národa od sociálního a národnostního útlaku spojovali Marx a Engels s bojem ruských lidových mas proti carskému samoděržaví.

Díla, dokumenty a materiály zařazené do osmnáctého svazku charakterizují hlavní směr Marxovy a Engelsovy teoretické a politické činnosti od začátku roku 1872 do roku 1875; je z nich vidět, jak Marx a Engels tvůrčím způsobem zpracovávali hlavní otázky teorie i praxe revolučního boje proletariátu v nových historických podmínkách. V boji proti oportunismu a anarchistickému sektářství učili Marx a Engels proletářskou avantgardu spojovat ve své činnosti revoluční zásadovost se střízlivým hodnocením historických podmínek a vyzbrojili rychle rostoucí dělnické hnutí pochopením jeho revolučních úkolů a perspektiv.

Institut marxismu-leninismu
při ÚV KSSS

*

V oddílu „Z rukopisné pozůstalosti K. Marxe a B. Engelse" je v tomto svazku otištěn Marxův konspekt Bakuninovy knihy „Státnost a anarchie" a Engelsův rukopis „Poznámky o Německu".

Do oddílu „Přílohy" byly zařazeny dokumenty, na jejichž sestavování nebo redakci se Marx a Engels podíleli, a protokoly jejich projevů na zasedáních generální rady, z nichž je patrná jejich řídící činnost v Internacionále. Na rozdíl od osmnáctého svazku ruského vydání je do „Příloh" zařazen též Marxův a Engelsův návrh změn a doplňků ve všeobecných stanovách, který připravili v létě 1872 pro haagský kongres a který je uložen v ústředním stranickém archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS.

Při práci s texty děl a dokumentů otištěných ve svazku bylo použito různých dochovaných tištěných i rukopisných variant a původních a přeložených vydání, která vyšla ještě za života obou autorů; nejdůležitější varianty jsou uvedeny pod čarou. Tiskové chyby u vlastních jmen, zeměpisných názvů, číselných údajů atd. byly v českém překladu opraveny. Názvy článků jsou uváděny podle originálu. Tam, kde článek v originále název neměl a doplnil jej Institut marxismu-leninismu, je před názvem hvězdička.

Redakce českého vydání
Marxových a Engelsových Spisů

KAREL MARX

A

BEDŘICH ENGELS

BŘEZEN 1872 – DUBEN 1875

K. MARX A B. ENGELS

DOMNĚLÉ ROZKOLY V INTERNACIONÁLE

DŮVĚRNÝ OBĚŽNÍK GENERÁLNÍ RADY
MEZINÁRODNÍHO DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ[1]

Napsali K. Marx a B. Engels
v polovině ledna až 5. března 1872
Vyšlo jako brožura
v Ženevě 1872

Podle textu brožury
Přeloženo z francouzštiny

LES

PRÉTENDUES SCISSIONS

DANS

L'INTERNATIONALE

CIRCULAIRE PRIVÉE

DU

CONSEIL GÉNÉRAL

DE

L'ASSOCIATION INTERNATIONALE DES TRAVAILLEURS

GENÈVE
IMPRIMERIE COOPÉRATIVE, RUE DU CONSEIL-GÉNÉRAL, 8
—
1872

Titulní list Marxovy a Engelsovy brožury „Domnělé rozkoly v Internacionále“

Až do dnešního dne zachovávala generální rada naprostou zdrženlivost, pokud jde o vnitřní boje v Internacionále, a nikdy veřejně neodpověděla na veřejné útoky, které proti ní již přes dva roky vedou někteří členové Sdružení.

Ale jestliže bylo možno ještě mlčet, když se několik intrikánů vytrvale snažilo udržovat záměrně zmatek mezi Internacionálou a společností*, která jí byla od svého vzniku nepřátelská, pak nyní, kdy Internacionála prožívá nejvážnější krizi od svého založení a kdy skandály vyvolávané touto společností skýtají oporu evropské reakci, je generální rada nucena vylíčit historii všech těchto intrik.

I

Prvním činem generální rady po pádu Pařížské komuny bylo, že uveřejnila svou adresu o občanské válce ve Francii[2]; generální rada v ní prohlásila svou solidaritu se všemi činy Komuny právě ve chvíli, kdy jich buržoazie, tisk a evropské vlády využívaly k nejhnusnějším pomluvám poražených Pařížanů. Ani část dělnické třídy ještě nepochopila, že byla poražena její věc. Toto zjištění generální rady bylo potvrzeno mimo jiné tím, že dva její členové, občané Odger a Lucraft, se odmítli s uvedenou adresou ztotožnit a odstoupili. Lze říci, že od chvíle, kdy byla adresa uveřejněna ve všech civilizovaných zemích, má dělnická třída na události v Paříži jednotný názor.

Na druhé straně nalezla Internacionála velmi účinný propagační prostředek v buržoazním tisku, zejména ve velkém anglickém tisku, který byl adresou donucen pustit se do polemiky, udržované odpověďmi generální rady.[3]

* – tj. Mezinárodní aliancí socialistické demokracie. *(Pozn. red.)*

Příchod mnoha emigrantů Komuny do Londýna přinutil generální radu, aby se proměnila v pomocný výbor a vykonávala přes osm měsíců tuto funkci, zcela mimo svou běžnou kompetenci.[4] Poražení a vyhnaní komunardi nemohli přirozeně očekávat pomoc od buržoazie. Pokud jde o dělnickou třídu, přišla žádost o pomoc v těžké chvíli. Švýcarsko a Belgie už přijaly svůj díl uprchlíků, které měly podporovat nebo jim usnadnit přechod do Londýna. Částky sebrané v Německu, Rakousku a Španělsku byly odeslány do Švýcarska. V Anglii pohltil velký boj za devítihodinový pracovní den, jehož rozhodná bitva byla svedena v Newcastlu,[5] jak individuální příspěvky dělníků, tak fondy tradeunionů, kterých ostatně podle stanov může být použito jen na odborové boje. Přesto se radě podařilo po nepřetržitém jednání a dopisování sebrat po malých částkách peníze, které týden co týden rozdělovala. Američtí dělníci odpověděli na její výzvu štědřeji. Jen kdyby byla rada mohla ještě použít oněch miliónů, které do trezoru Internacionály tak hojně ukládá vyděšená obrazotvornost buržoazie!

Po květnu 1871 byli někteří emigranti Komuny povoláni do generální rady, aby nahradili francouzský živel, který v ní následkem války už nebyl zastoupen. Mezi takto kooptovanými členy byli staří členové Internacionály a menší počet osob známých svou revoluční energií, jejichž zvolení bylo holdem Pařížské komuně.

Uprostřed všech těchto starostí musela rada připravovat konferenci delegátů, kterou právě svolala.[6]

Násilné zákroky bonapartovské vlády proti Internacionále zabránily, aby se podle usnesení basilejského kongresu konal kongres v Paříži. Generální rada použila práva, které jí poskytuje článek 4 stanov, a oběžníkem z 12. července 1870 svolala kongres do Mohuče.[7] V dopisech adresovaných současně různým federacím navrhovala přemístit sídlo generální rady z Anglie do některé jiné země a žádala, aby delegáti byli vybaveni imperativními mandáty k této otázce. Federace se jednomyslně vyslovily pro to, aby sídlo generální rady zůstalo i nadále v Londýně.[8] Francouzsko-německá válka, jež vypukla několik dní poté, znemožnila konání jakéhokoli kongresu. A tehdy nás federace, jichž jsme se dotazovali, zmocnily stanovit datum příštího kongresu podle okolností.

Jakmile to politická situace dovolila, svolala generální rada neveřejnou konferenci, přičemž se opírala o precedenty konference z roku 1865[9] a neveřejných organizačních zasedání každého kongresu. Svolat veřejný kongres nebylo možné a bylo by se to rovnalo udání delegátů z kontinentu ve chvíli, kdy evropská reakce slavila své orgie; kdy Jules Favre požadoval od všech vlád, dokonce i od anglické, vydání uprchlíků jako sprostých zločinců; kdy Dufaure navrhl ve statkářském shromáždění zákon, který stavěl Internacionálu mimo zákon[10] a jehož pokryteckou napodobeninou obdařil Malou později Belgičany; kdy ve Švýcarsku byl jeden z uprchlíků Komuny preventivně zatčen, když se čekalo, jak rozhodne federální vláda o požadavku vydání; kdy se hon na členy Internacionály stal zjevnou základnou spolku mezi Beustem a Bismarckem, k jehož klauzuli namířené proti Internacionále se honem připojil Viktor Emanuel; kdy španělská vláda, která se dala plně k dispozici versailleským katům, donutila madridskou federální radu, aby hledala útočiště v Portugalsku;[11] a konečně ve chvíli, kdy prvním úkolem Internacionály bylo upevnit svou organizaci a zvednout rukavici hozenou jí vládami.

Všechny sekce, které byly v pravidelném styku s generální radou, byly včas pozvány na konferenci, jejíž svolání naráželo na značné překážky, přestože nešlo o veřejný kongres. Francie za dané situace své delegáty samozřejmě zvolit nemohla. V Itálii byla tehdy jedinou organizovanou sekcí sekce neapolská; v době, kdy se měla konat volba delegáta, byla rozehnána ozbrojenou mocí. V Rakousku a v Uhrách byli nejaktivnější členové uvězněni. V Německu bylo několik nejznámějších členů stíháno pro velezradu, jiní byli ve vězení a finanční prostředky strany byly vyčerpány, protože bylo třeba pomáhat jejich rodinám.[12] Američané poslali konferenci podrobnou zprávu o postavení Internacionály v jejich zemi a prostředky určené pro delegaci vydali na podporu uprchlíků.[13] Ostatně všechny federace uznaly, že je nutno místo veřejného kongresu svolat neveřejnou konferenci.

Konference, jež zasedala od 17. do 23. září 1871 v Londýně, uložila generální radě, aby uveřejnila její rezoluce, kodifikovala organizační řád a uveřejnila jej spolu se zrevidovanými a opravený-

mi všeobecnými stanovami ve třech jazycích, splnila usnesení o nahrazení členských legitimací vylepováním známek, reorganizovala Internacionálu v Anglii,[14] a konečně aby opatřila potřebné prostředky na úhradu těchto rozmanitých prací.

Sotva byly materiály konference uveřejněny, označil reakční tisk od Paříže po Moskvu a od Londýna po New York rezoluci o politice dělnické třídy[15] za tak nebezpečnou svými záměry — „Times"[16] ji obvinily z „chladnokrevně vypočítavé opovážlivosti" — že je naprosto nutné, aby Internacionála byla postavena mimo zákon. Na druhé straně rezoluce odsuzující pochybné sektářské sekce[17] posloužila číhající mezinárodní policii za záminku, aby se halasně domáhala autonomní svobody dělníků, svých chráněnců, proti ponižujícímu despotismu generální rady a konference. Dělnická třída se cítila tak „těžce utlačená", že generální rada dostávala z Evropy, Ameriky, Austrálie a dokonce i z Východní Indie přihlášky a zprávy o vytvoření nových sekcí.

II

Pomluvy buržoazního tisku a nářky mezinárodní policie nalezly ohlas dokonce i v našem Sdružení. Přímo ve Sdružení se osnovaly intriky namířené zdánlivě proti generální radě, ve skutečnosti však proti celému Sdružení. Za těmito intrikami se skrývá nezbytná *Mezinárodní aliance socialistické demokracie*, kterou přivedl na svět Rus Michail Bakunin. Po svém návratu ze Sibiře začal v Gercenově „Kolokolu" hlásat jako plod svých dlouholetých zkušeností panslavismus a válku ras.[18] Později, za svého pobytu ve Švýcarsku, byl povolán do řídícího výboru Ligy míru a svobody, která byla založena jako protiváha Internacionály.[19] Poněvadž to s touto buržoazní společností šlo s kopce, navrhl její předseda, pan G. Vogt, na Bakuninovu radu kongresu Internacionály, který se konal v září 1868 v Bruselu, aby Internacionála uzavřela s Ligou spolek. Kongres jednomyslně prohlásil, že buď sleduje Liga stejný cíl jako Internacionála, a pak nemá žádný důvod k existenci, nebo je její cíl jiný, a pak je spolek nemožný. Na kongresu Ligy, který se konal o několik dnů později v Bernu, došlo k Bakuninovu obrácení. Před-

ložil tam k této příležitosti program, jehož vědecká hodnota se dá posoudit už z této jediné věty: „*ekonomické a sociální vyrovnání tříd.*“[20] Podporován mizivou menšinou rozešel se s Ligou a vstoupil do Internacionály, rozhodnut nahradit všeobecné stanovy Internacionály svým příležitostným programem, který odmítla Liga, a generální radu osobní diktaturou. K tomuto účelu si vytvořil speciální nástroj, *Mezinárodní alianci socialistické demokracie*, z níž se měla stát Internacionála v Internacionále.

Elementy potřebné k vytvoření této společnosti nalezl Bakunin s pomocí styků, které navázal za svého pobytu v Itálii, a v řadách ruských vyhnanců, kteří mu sloužili jako emisaři a verbíři mezi členy Internacionály ve Švýcarsku, Francii a Španělsku. Avšak teprve když belgická a pařížská federální rada několikrát odmítly uznat *Alianci*, rozhodl se předložit generální radě ke schválení stanovy své nové společnosti, které byly jen věrnou reprodukcí „nepochopeného“ programu z Bernu. Rada odpověděla tímto oběžníkem z 22. prosince 1868.[21]

Generální rada Mezinárodní alianci socialistické demokracie

Asi před měsícem ustavilo několik občanů v Ženevě *ústřední iniciativní výbor* nové mezinárodní společnosti nazvané *Mezinárodní aliance socialistické demokracie*, která si vytkla za „*zvláštní poslání* studovat politické a filosofické otázky na základě této veliké zásady *rovnosti* atd.“

Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení byla s programem a stanovami, které tento iniciativní výbor vydal tiskem, seznámena až 15. prosince 1868. Podle těchto dokumentů jmenovaná Aliance „zcela splynula s Internacionálou“ a zároveň byla založena zcela mimo toto sdružení. Vedle generální rady *Internacionály* zvolené na kongresech v Ženevě, Lausanne a Bruselu bude tedy podle stanov iniciativního výboru existovat druhá generální rada v Ženevě, která se jmenovala sama. Vedle místních skupin *Internacionály* budou existovat místní skupiny *Aliance*, které prostřednictvím svých národních byr, působících mimo národní byra *Internacionály*, „*budou žádat ústřední byro Aliance o přijetí do*

Internacionály"; ústřední výbor *Aliance* si tak osobuje právo přijímat do *Internacionály*. A konečně i *všeobecný kongres Mezinárodního dělnického sdružení* bude mít dvojníka ve *všeobecném kongresu Aliance*, neboť, jak se říká ve stanovách iniciativního výboru, na každoročním dělnickém kongresu bude delegace Mezinárodní aliance socialistické demokracie jakožto sekce Mezinárodního dělnického sdružení „*konat svá veřejná zasedání ve zvláštní místnosti*".

Vzhledem k tomu,

že existence druhé mezinárodní organizace působící uvnitř Mezinárodního dělnického sdružení i mimo ně by byla nejspolehlivějším prostředkem k jeho dezorganizaci;

že by každá jiná skupina osob v kterémkoli místě měla právo napodobit iniciativní skupinu v Ženevě a pod více nebo méně přijatelnými záminkami naroubovat na Mezinárodní dělnické sdružení jiná mezinárodní sdružení s jinými zvláštními posláními;

že by se tak Mezinárodní dělnické sdružení stalo brzy hříčkou v rukou intrikánů všech národností a stran;

že ostatně stanovy Mezinárodního dělnického sdružení dovolují přijímat do jeho řad jen místní a národní sekce (viz články I a VI stanov);

že sekcím Mezinárodního dělnického sdružení je zakázáno přijímat stanovy a organizační řády odporující všeobecným stanovám a organizačnímu řádu Mezinárodního dělnického sdružení (viz článek XII organizačního řádu);

že stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení mohou být revidovány jen všeobecným kongresem, budou-li pro takovou revizi hlasovat dvě třetiny přítomných delegátů (viz článek XIII organizačního řádu);

že tato otázka byla závazně rozhodnuta rezolucemi proti *Lize míru*, jež byly jednomyslně přijaty na všeobecném kongresu v Bruselu;

že v těchto rezolucích kongres prohlásil, že *Liga míru* nemá žádné existenční oprávnění, poněvadž podle jejích nedávných prohlášení jsou její cíle a zásady totožné s cíli a zásadami Mezinárodního dělnického sdružení;

že někteří členové iniciativní skupiny Aliance hlasovali jako delegáti bruselského kongresu pro tyto rezoluce;

generální rada Mezinárodního dělnického sdružení se na svém zasedání 22. prosince 1868 jednomyslně usnesla:

1. Všechny články stanov Mezinárodní aliance socialistické demokracie, v nichž se stanoví její poměr k Mezinárodnímu dělnickému sdružení, se prohlašují za zrušené a neplatné;

2. Mezinárodní aliance socialistické demokracie se nepřijímá za sekci Mezinárodního dělnického sdružení.

G. Odger, předseda zasedání
R. Shaw, generální tajemník

Londýn 22. prosince 1868

O několik měsíců později se Aliance znovu obrátila na generální radu s dotazem, zda schvaluje její *zásady — ano, či ne?* V kladném případě je prý Aliance ochotna vplynout do sekcí Internacionály. Jako odpověď obdržela tento oběžník z 9. března 1869;[22]

Generální rada ústřednímu byru Mezinárodní aliance socialistické demokracie

Podle článku 1 našich stanov přijímají se do Sdružení všechny dělnické spolky, které sledují týž cíl, tj. *vzájemnou pomoc, pokrok a úplné osvobození dělnické třídy.*

Protože sekce dělnické třídy v různých zemích mají rozdílné podmínky vývoje, vyplývá z toho nezbytně, že i jejich teoretické názory, jež jsou odrazem skutečného hnutí, jsou rovněž rozdílné.

Avšak společné akce, které uskutečňuje Mezinárodní dělnické sdružení, výměna myšlenek usnadněná tiskovými orgány různých národních sekcí a konečně přímé diskuse na všeobecných kongresech dají jistě postupně vzniknout společnému teoretickému programu.

Úkolem generální rady tedy není *kriticky zkoumat program Aliance.* Nepřísluší nám zjišťovat, zda tento program *je* nebo *není* adekvátním výrazem proletářského hnutí. Nám jde jen o to, aby neobsahoval něco, co by bylo v rozporu s *všeobecnou tendencí* našeho

Sdružení, to jest s *úplným osvobozením dělnické třídy*. Ve vašem programu je věta, která je z tohoto hlediska chybná. V článku 2 se říká:

„Usiluje" (Aliance) „především o *politické, ekonomické a sociální vyrovnání tříd.*"

Vyrovnání tříd, vzato doslova, směřuje k *harmonii kapitálu a práce*, kterou tak neodbytně hlásají buržoazní socialisté. Nikoli *vyrovnání tříd*, tento nerealizovatelný logický nesmysl, nýbrž naopak *odstranění tříd* je pravým tajemstvím proletářského hnutí a velkým cílem *Mezinárodního dělnického sdružení*. Podíváme-li se však na kontext, v němž se tato fráze — *vyrovnání tříd* — objevuje, zdá se, že tam proklouzla jako pouhé přepsání. Generální rada nepochybuje o tom, že ze svého programu rádi odstraníte větu, která by mohla vést k tak nebezpečným nedorozuměním. Naše sdružení poskytuje v souladu se svými zásadami každé sekci možnost, aby svůj teoretický program svobodně formulovala, s výhradou, že tento program nesmí odporovat všeobecné tendenci Sdružení.

Nic tedy nebrání tomu, aby se sekce Aliance *změnily* v sekce Mezinárodního dělnického sdružení.

Bude-li definitivně rozhodnuto, *že se Aliance rozpustí a její sekce vstoupí do Internacionály*, bude podle našeho organizačního řádu nutné *informovat generální radu o místě a počtu členů každé nové sekce.*

Zasedání generální rady z 9. března 1869

Protože Aliance na tyto podmínky přistoupila, přijala ji generální rada do Internacionály; uvedena v omyl některými podpisy pod Bakuninovým programem měla za to, že románský federální výbor v Ženevě Alianci uznal, zatímco ten ji naopak i nadále odmítal. Aliance však dosáhla svého nejbližšího cíle: zastoupení na basilejském kongresu. Přestože její stoupenci sáhli k nečestným prostředkům — prostředkům, jichž bylo použito pouze při této příležitosti a nikdy jindy na žádném kongresu Internacionály — nesplnilo se Bakuninovo očekávání, že kongres přeloží sídlo generální rady do Ženevy a bude oficiálně sankcionovat saint-simonovskou veteš, totiž okamžité zrušení dědického práva, z něhož Bakunin

udělal praktický výchozí bod socialismu. To byl signál k otevřené a nepřetržité válce, kterou Aliance vedla nejen proti generální radě, ale též proti všem sekcím Internacionály, jež odmítly přijmout program této sektářské kliky a hlavně doktrínu o naprosté neúčasti na politickém životě.

Když ještě před basilejským kongresem přijel do Ženevy Něčajev, navázal s ním Bakunin spojení a založil v Rusku tajný spolek mezi studenty. Skrývaje ustavičně svou vlastní osobu za jmény různých „revolučních výborů" požadoval pro sebe autokratické moci, roubované na všemožné podvody a mystifikace z doby Cagliostrovy. Velkým propagačním prostředkem tohoto spolku bylo, že kompromitoval ničím se neprovinivší osoby u ruské policie: posílal jim ze Ženevy zprávy ve žlutých obálkách, opatřených na vnější straně ruským razítkem „tajného revolučního výboru". Uveřejněné zprávy o procesu s něčajevovci dokazují, že se hanebně zneužívalo jména *Internacionály*.*

V té době zahájila Aliance veřejnou polemiku proti generální radě, zprvu v listu „Progrès"[24] vycházejícím v Locle, potom v ženevské „Égalité", oficiálním listu románské federace, do něhož se spolu s Bakuninem vloudilo několik členů Aliance.[25] Generální rada si nevšímala útoků listu „Progrès", osobního Bakuninova orgánu, ale nemohla ignorovat útoky „Égalité", o nichž se musela domnívat, že je románský federální výbor schvaluje. Uveřejnila tedy oběžník z 1. ledna 1870,[26] kde se říká:

„V ‚Égalité' z 11. prosince 1869 se dočítáme:

‚Je *jisté*, že generální rada zanedbává mimořádně důležité věci. Připomínáme jí její povinnosti poukazem na první článek organizačního řádu: Generální rada je *povinna* plnit rezoluce kongresu atd. ...Měli bychom ke generální radě dosti otázek, jejichž zodpovězení by stačilo na dosti dlouhý bulletin. Dojde na to později... Očekávajíce... atd.'

Generální rada neví o žádném článku ani ve stanovách, ani v organizačním řádu, který by jí ukládal dopisovat si nebo polemizovat s ‚Égalité' nebo ‚odpovídat na otázky' nějakých novin. Vůči

* Brzy bude publikován výňatek z procesu s něčajevovci.[23] Čtenář v něm najde ukázku hloupých a zároveň podlých maxim, za něž Bakuninovi přátelé svalovali odpovědnost na *Internacionálu. (Poznámka autorů.)*

generální radě zastupuje románské Švýcarsko jedině ženevský federální výbor. Když se na nás románský federální výbor obrátí s dotazy nebo výtkami jedinou legitimní cestou, tj. prostřednictvím svého tajemníka, bude generální rada vždycky ochotna na ně odpovědět. Ale románský federální výbor nemá právo ani postoupit své funkce redaktorům ‚Égalité' a ‚Progrès', ani připustit, aby tyto listy jeho funkce uzurpovaly. Vůbec by korespondence generální rady s národními a místními výbory o organizačních otázkách nemohla být uveřejněna, aniž by to způsobilo velkou škodu obecným zájmům Sdružení. Kdyby se tedy i ostatní orgány Internacionály zachovaly tak jako ‚Progrès' a ‚Égalité', měla by generální rada na vybranou: buď mlčet a tím se diskreditovat před veřejností, nebo veřejně odpovědět a tím porušit své povinnosti. ‚Égalité' se připojuje k ‚Progrès' a *vybízí* ‚Travail'[27] (pařížský list), aby i on napadl generální radu. To je téměř Liga veřejného blaha![28]"

Mezitím románský federální výbor, ještě než se dověděl o tomto oběžníku, stoupence Aliance z redakce „Égalité" odstranil.

Oběžník z 1. ledna 1870 byl stejně jako oběžníky z 22. prosince 1868 a z 9. března 1869 schválen všemi sekcemi Internacionály.

Rozumí se, že ani jedna z podmínek, na něž Aliance přistoupila, nebyla nikdy splněna. Její domnělé sekce zůstaly pro generální radu tajemstvím. Bakunin se snažil podržet pod svým osobním vedením několik skupin rozptýlených ve Španělsku a v Itálii a neapolskou sekci, kterou odtrhl od Internacionály. V ostatních italských městech si dopisoval s malými skupinami, jež nebyly složeny z dělníků, nýbrž z advokátů, žurnalistů a jiných doktrinářských buržoů. V Barceloně udržovali jeho vliv někteří jeho přátelé. V některých městech na jihu Francie se Aliance pokoušela založit separatistické sekce pod vedením Alberta Richarda a Gasparda Blanca z Lyonu, k nimž se ještě vrátíme. Zkrátka, mezinárodní společnost v Internacionále se měla dál čile k světu.

Rozhodující úder, pokus zmocnit se vedení v románském Švýcarsku, měl být zasazen na sjezdu v La Chaux-de-Fonds, zahájeném 4. dubna 1870.

Boj vzplál o to, zda delegáti Aliance mají právo účasti, což delegáti ženevské federace a sekcí v La Chaux-de-Fonds popírali.

Přestože stoupenci Aliance zastupovali podle svého vlastního výpočtu pouze pětinu členů federace, podařilo se jim dík tomu, že opakovali manévry z Basileje, získat pomyslnou většinu jednoho nebo dvou hlasů, většinu, která podle slov jejich vlastního orgánu (viz „Solidarité“[29] ze 7. května 1870) zastupovala pouze *patnáct* sekcí, zatímco jen v Ženevě jich bylo třicet! Po hlasování se románský sjezd rozdělil na dvě části, které pak zasedaly odděleně. Stoupenci Aliance, kteří se považovali za legální zástupce celé federace, přeložili sídlo románského federálního výboru do La Chaux-de-Fonds a založili v Neuchâtelu svůj oficiální orgán, „Solidarité“, který redigoval občan Guillaume. Zvláštním posláním tohoto mladého spisovatele bylo pomlouvat dělníky továrny[30] v Ženevě, tyto nenáviděné „buržoy“, vést válku proti „Égalité“, orgánu románské federace, a hlásat naprostou neúčast na politickém životě. Autory nejvýznačnějších článků na toto téma byli v Marseille Bastelica a v Lyonu dva velké pilíře Aliance, Albert Richard a Gaspard Blanc.

Když se ženevští delegáti vrátili domů, svolali valné shromáždění svých sekcí, které přes opozici Bakunina a jeho přátel schválilo jejich postup na sjezdu v La Chaux-de-Fonds. Po nějakém čase byli Bakunin a jeho nejaktivnější pomahači ze staré Románské federace vyloučeni.

Sotva románský sjezd skončil, poslal nový výbor v La Chaux-de-Fonds generální radě dopis, v němž ji žádal o intervenci; dopis podepsali tajemník F. Robert a předseda Henri Chevalley, kterého orgán výboru, „Solidarité“ z 9. července, obvinil o dva měsíce později jako *zloděje*. Generální rada prozkoumala doklady obou stran a 28. června 1870 se usnesla ponechat federálnímu výboru v Ženevě jeho dosavadní funkce a nový federální výbor v La Chaux-de-Fonds vyzvat, aby přijal nějaký místní název.[31] Výbor v La Chaux-de-Fonds, zklamaný tímto usnesením ve svých nadějích, naříkl generální radu z *autoritářství*, zapomínaje přitom, že ji nejdřív sám požádal o intervenci. Zmatek, který ve švýcarské federaci vyvolala tvrdošíjná snaha tohoto výboru uzurpovat název

románského federálního výboru, přiměl generální radu, aby s ním přerušila veškeré oficiální styky.

Ludvík Bonaparte právě kapituloval se svou armádou u Sedanu. Všude se ozývaly protesty členů Internacionály proti pokračování ve válce. Generální rada pranýřovala ve svém provolání z 9. září dobyvačné plány Pruska; poukazovala na to, jak nebezpečné je vítězství Pruska pro věc proletariátu, a předpověděla německým dělníkům, že budou jeho první obětí.[32] V Anglii organizovala *mítinky*, které se stavěly proti prusofilským tendencím anglického dvora. V Německu pořádali dělničtí členové Internacionály demonstrace, na nichž požadovali uznání republiky a „čestný mír pro Francii...".

Mezitím válečnická povaha vnukla vznětlivému Guillaumovi (z Neuchâtelu) skvělou myšlenku vydat *anonymní* manifest; otiskl jej jako přílohu k oficiálnímu orgánu „Solidarité" a pod jeho hlavičkou, a požadoval v něm, aby se formovaly švýcarské dobrovolnické oddíly, které by bojovaly proti Prusům — samému Guillaumovi v tom nepochybně zabránilo jeho abstencionistické přesvědčení.[33]

Vypuklo povstání v Lyonu.[34] Bakunin tam přispěchal a podporován Albertem Richardem, Gaspardem Blancem a Bastelicou usadil se 28. září na radnici, *zdržel se* však ochrany přístupů k ní jako politického aktu. Několik národních gardistů ho odtud s ostudou vyhnalo právě ve chvíli, kdy po těžkém porodu spatřil konečně světlo světa jeho dekret o *zrušení státu.*

V říjnu 1870 kooptovala generální rada v době nepřítomnosti svých francouzských členů občana Paula Robina, uprchlíka z Brestu, jednoho z nejznámějších stoupenců Aliance a nadto původce útoků proti generální radě v „Égalité"; od tohoto okamžiku působil v generální radě nepřetržitě jako oficiální dopisovatel výboru v La Chaux-de-Fonds. 14. března 1871 navrhl svolat neveřejnou konferenci Internacionály, na níž by se urovnal švýcarský spor. Generální rada kategoricky odmítla, protože předvídala, že se schyluje k velkým událostem v Paříži. Robin se k tomu několikrát vrátil a dokonce radě navrhl, aby spor s konečnou platností rozhodla. 25. července se generální rada usnesla zařadit tuto

záležitost mezi otázky, které budou předloženy konferenci svolané na září 1871.

10. srpna oznámila Aliance, která nikterak netoužila po tom, aby si konference posvítila na její pletichy, že je od 6. srpna rozpuštěna.[35] Jenže 15. srpna se objevuje znovu a žádá radu, aby ji přijala pod názvem „*Sekce socialistických ateistů*". Podle rezoluce V basilejského kongresu o organizačních otázkách[36] ji nemohla rada přijmout, aniž se předem poradila s ženevským federálním výborem, který byl už po dva roky nucen bojovat se sektářskými sekcemi. Ostatně rada už dříve oznámila anglickým křesťanským dělnickým spolkům (Young Men's Christian Association*), že Internacionála neuznává teologické sekce.

6. srpna, v den rozpuštění Aliance, obnovuje federální výbor v La Chaux-de-Fonds svou žádost o navázání oficiálních styků s generální radou a oznamuje jí, že bude i nadále ignorovat usnesení z 28. června a vystupovat vůči Ženevě jako románský federální výbor; a že „rozhodnout tuto záležitost přísluší všeobecnému kongresu". 4. září poslal týž výbor protest proti kompetenci konference, ačkoli byl první, kdo žádal její svolání. Konference by se zase mohla zeptat, jakou kompetenci měla pařížská federální rada, kterou výbor před obležením Paříže požádal, aby rozhodla švýcarský spor.[37] Konference se spokojila s tím, že potvrdila usnesení generální rady z 28. června 1870. (Viz zdůvodnění v ženevské „Égalité" z 21. října 1871.[38])

III

Přítomnost několika francouzských běženců ve Švýcarsku, kteří tam nalezli útočiště, dodala Alianci opět jiskru života.

Ženevští členové Internacionály udělali pro běžence všechno, co bylo v jejich silách. Od první chvíle jim zajistili pomoc a rozsáhlou agitací zabránili švýcarským úřadům vyhovět žádosti o vydání uprchlíků, s níž se na ně obrátila versailleská vláda. Mnozí podstoupili velké nebezpečí a odešli do Francie, aby uprchlíkům pomohli přejít hranice. Jaký byl tudíž údiv ženevských dělníků, když zjistili,

* – Sdružení křesťanských mladých mužů (YMCA). *(Pozn.red.)*

že někteří předáci, jako B. Malon*, se ihned spojili s pány z Aliance, a za pomoci bývalého tajemníka Aliance N. Žukovského se pokusili založit v Ženevě mimo románskou federaci novou „sekci revoluční socialistické propagandy a akce“[40]. V prvním článku svých stanov tato sekce „prohlašuje“, že

„souhlasí se všeobecnými stanovami Mezinárodního dělnického sdružení, *přičemž si vyhrazuje plnou svobodu jednání* a iniciativy, která jí přísluší jako logický důsledek principu autonomie a federace uznávaného stanovami a *kongresy* Sdružení“.

Jinými slovy vyhrazuje si plnou svobodu pokračovat v díle Aliance.

Malonovým dopisem z 20. října 1871 se tato nová sekce potřetí obrátila na generální radu se žádostí, aby byla přijata do Internacionály. V souladu s rezolucí V basilejského kongresu se rada dotázala na názor ženevského federálního výboru, který ostře protestoval proti tomu, aby generální rada uznala toto „nové semeniště intrik a různic“. Rada se skutečně projevila natolik „autoritářsky“, že nehodlala vnucovat celé federaci vůli B. Malona a N. Žukovského, bývalého tajemníka Aliance.

Poněvadž „Solidarité“ přestala existovat, založili noví přívrženci Aliance „La Révolution Sociale“[41] pod vrchním vedením paní André Léové, která na kongresu Ligy míru v Lausanne nedávno prohlásila:

„Raoul Rigault a Ferré byly dvě temné postavy Komuny, jež se až do té doby“ (do popravy rukojmí) „vytrvale, ovšem stále marně, dožadovaly krvavých opatření.“[42]

* Zdalipak vědí přátelé B. Malona, kteří mu dělají stereotypní reklamu, nazývají jej už tři měsíce *zakladatelem Internacionály* a jeho knihu[39] prohlašují za *jedinou objektivní práci o Komuně*, jaké stanovisko zaujal tento místostarosta v Batignolles v předvečer únorových voleb? Tehdy se B. Malon, který ještě nepředvídal Komunu a myslel jen na své zvolení do Národního shromáždění, uchýlil k intrikám, aby se dostal do seznamu čtyř výborů jako člen Internacionály. Za tím účelem drze popřel existenci pařížské federální rady a předložil výborům seznam sekce, kterou sám založil v Batignolles, a vydával jej za seznam pocházející od celého Sdružení. — Později, 19. března, očernil ve veřejném dokumentu vůdce velké revoluce, která vypukla předešlého dne. — Dnes tento zuřivý anarchista tiskne nebo dává tisknout to, co už před rokem říkal čtyřem výborům: „Internacionála jsem já!“ B. Malonovi se podařilo parodovat zároveň Ludvíka XIV. a výrobce čokolády Perrona. Nebo snad neprohlásil Perron, že *jedině* jeho čokoláda... se dá jíst? *(Poznámka autorů.)*

Od prvního čísla se tento list horlivě snažil dostat se na úroveň „Figara", „Gaulois", „Paris-Journal"[43] a jiných plátků, z nichž přetiskoval špinavosti proti generální radě. Domníval se, že nastala příhodná chvíle, aby roznítil plamen nacionální nenávisti v samé Internacionále. Podle něho byla generální rada německý výbor řízený bismarckovským mozkem.*

Když „Révolution Sociale" definitivně nabyla jistoty, že někteří členové generální rady se nemohou chlubit, že jsou *„Galy především"*, nevěděla nic lepšího, než chopit se druhého hesla, které dala do oběhu evropská policie, a obvinila radu z *autoritářství.*

Copak to bylo za činy, o něž se opíral tento dětinský pokřik? Generální rada nechala Alianci zemřít přirozenou smrtí a v dohodě s federálním výborem v Ženevě jí zabránila vstát z mrtvých. Kromě toho vybídla výbor v La Chaux-de-Fonds, aby přijal takový název, který by mu umožnil žít v míru s převážnou většinou členů Internacionály v románském Švýcarsku.

Nu, a jak jinak — kromě těchto „autoritářských" činů — použila generální rada od října 1869 do října 1871 poměrně rozsáhlých pravomocí, které jí poskytl basilejský kongres?

1. 8. února 1870 požádal generální radu o přijetí pařížský „spolek proletářů pozitivistů". Rada mu odpověděla, že pozitivistické zásady týkající se kapitálu, které jsou vyloženy ve zvláštních stanovách spolku, jsou v očividném rozporu s důvodovou částí všeobecných stanov; že je tedy třeba, aby je vyškrtli a do Internacionály vstoupili nikoli jako „pozitivisté", ale jako „proletáři", přičemž je na nich, aby své teoretické názory uvedli v soulad s všeobecnými zásadami Sdružení. Sekce uznala toto rozhodnutí za správné a vstoupila do Internacionály.

2. V Lyonu došlo k roztržce mezi sekcí z roku 1865 a nedávno založenou sekcí, v níž byli kromě čestných dělníků také představitelé Aliance Albert Richard a Gaspard Blanc. Jak už to v takových případech bývá, nebylo rozhodnutí smírčího soudu zřízeného ve Švýcarsku uznáno. 15. února 1870 nová sekce nejenže požádala ge-

* Uvádíme složení rady podle jednotlivých národností: 20 Angličanů, 15 Francouzů, 7 Němců (z nich 5 zakladatelů Internacionály), 2 Švýcaři, 2 Maďaři, 1 Polák, 1 Belgičan, 1 Ir, 1 Dán a 1 Ital. *(Poznámka autorů.)*

nerální radu, aby podle rezoluce VII basilejského kongresu tento spor rozhodla, ale poslala jí dokonce hotové rozhodnutí, jímž měli být členové sekce z roku 1865 vyloučeni z Internacionály a osočeni. Toto rozhodnutí měla generální rada podepsat a *obratem* vrátit. Rada vytkla sekci takovýto neslýchaný postup a žádala doklady. Sekce z roku 1865 odpověděla na stejný požadavek, že usvědčujících dokumentů proti Albertu Richardovi, které byly předloženy smírčímu soudu, se zmocnil Bakunin a odmítá je vrátit, a že sekce nemůže proto vyhovět přání generální rady v plné míře. Proti rozhodnutí rady v této záležitosti z 8. března nenamítala nic ani jedna, ani druhá strana.

3. Francouzská sekce v Londýně, která do svých řad přijala elementy více než pochybného rázu, se ponenáhlu měnila v komanditní společnost pana Félixe Pyata. Sloužila mu k pořádání kompromitujících demonstrací, na nichž se požadovalo zavraždění L. Bonaparta atd., a k tomu, aby ve Francii propagoval pod pláštíkem Internacionály své směšné manifesty. Generální rada se omezila na to, že v orgánech Sdružení oznámila, že pan Pyat není členem Internacionály a že Internacionála nemůže přebírat odpovědnost za jeho skutky a činy.[44] Nato francouzská sekce prohlásila, že neuznává ani generální radu, ani kongresy; na londýnských zdech vylepila plakáty, že kromě ní je celá Internacionála protirevoluční spolek. Když byli francouzští členové Internacionály těsně před plebiscitem zatčeni pod záminkou spiknutí, které ve skutečnosti zosnovala policie a kterému manifesty pyatovců dodávaly zdání pravděpodobnosti, byla generální rada nucena uveřejnit v „Marseillaise" a v „Réveil" rezoluci z 10. května 1870, v níž se prohlašovalo, že takzvaná francouzská sekce už přes dva roky není členem Internacionály a že její akce jsou dílem policejních agentů.[45] Že toto opatření bylo nutné, potvrdilo prohlášení pařížského federálního výboru v týchž novinách a prohlášení pařížských členů Internacionály za jejich procesu; obě tato prohlášení se opírala o rezoluci rady. Francouzská sekce zmizela na začátku války, ale stejně jako Aliance ve Švýcarsku, objevila se i ona znovu v Londýně, s novými spojenci a pod jiným názvem.

V posledních dnech konference se v Londýně vytvořila z bě-

ženců Komuny Francouzská sekce 1871, čítající asi 35 členů. Prvním „autoritářským" činem generální rady bylo, že tajemníka této sekce Gustava Duranda veřejně odhalila jako špicla francouzské policie.[46] Z dokumentů, které máme k dispozici, vysvítá, že policie měla v úmyslu dostat Duranda napřed na konferenci a pak do generální rady. Protože stanovy nové sekce výslovně přikazovaly svým členům „nepřijímat jiné delegování do generální rady než to, kterým je pověřila jejich sekce", vystoupili občané Theisz a Bastelica z generální rady.

17. října delegovala sekce do generální rady dva své členy vybavené imperativními mandáty; jeden z nich nebyl nikdo jiný než pan Chautard, bývalý člen dělostřeleckého výboru. Rada jej odmítla přijmout, dokud nebudou přešetřeny stanovy Sekce 1871.* Stačí připomenout si zde hlavní body debaty, k níž tyto stanovy daly popud.

V článku 2 se říká:

„Kdo chce být přijat za člena sekce, musí prokázat své existenční prostředky, předložit morální záruky atd."

V rezoluci ze 17. října 1871[47] navrhla rada vyškrtnout slova *„prokázat své existenční prostředky"*.

„V pochybných případech," konstatovala rada, „si sekce může opatřit informace o existenčních prostředcích jako ‚morální záruku', zatímco v jiných případech, jako u emigrantů, stávkujících dělníků atd., může být právě nemožnost prokázat existenční prostředky morální zárukou. Ale žádat jako všeobecnou podmínku pro přijetí do Internacionály, aby kandidáti prokázali své existenční prostředky, by byla buržoazní novota, odporující duchu i liteře všeobecných stanov." Sekce odpověděla,

„že všeobecné stanovy ukládají sekcím odpovědnost za morálku jejich členů a přiznávají jim tudíž právo požadovat od nich takové záruky, *jaké pokládají za nutné*".

Na to generální rada 7. listopadu[48] odpověděla: „Při takovém

* Krátce nato byl tento Chautard, kterého chtěli vnutit generální radě, vyloučen ze své sekce jako Thiersův policejní agent. Usvědčili jej tíž lidé, kteří se domnívali, že je ze všech nejvíce hoden, aby je zastupoval v generální radě. *(Poznámka autorů.)*

přístupu k věci by sekce Internacionály, kterou by založili teetotalers (spolek abstinentů), mohla pojmout do svých zvláštních stanov článek tohoto znění: ‚Kdo chce být přijat za člena sekce, musí odpřisáhnout, že se zdrží jakéhokoli alkoholického nápoje.' Jedním slovem, ve zvláštních stanovách sekcí by se mohly klást nejabsurdnější a nejrůznorodější podmínky pro přijetí do Internacionály, a to vždy pod záminkou, že pokládají za nutné zajistit si tímto způsobem morálku svých členů... ‚Existenčním prostředkem stávkujících,' dodává Francouzská sekce 1871, ‚je stávková pokladna.' Na tuto frázi je možné především odpovědět, že tato pokladna je často fiktivní... Nadto oficiální anglické šetření dokázalo, že většina anglických dělníků... je nucena — pro stávky nebo pro nezaměstnanost, pro nedostatečné mzdy nebo v důsledku výplatních termínů a ještě z mnoha jiných příčin — utíkat se ustavičně k zastavárnám a k *dluhům*, tedy k existenčním prostředkům, o nichž nelze požadovat důkaz bez nepřípustného vměšování do soukromého života občanů. Buď jedno nebo druhé: Buď sekce hledá v existenčních prostředcích jen morální záruky, a potom návrh generální rady... splňuje tento účel...; anebo sekce v článku 2 svých stanov mluvila záměrně o prokázání existenčních prostředků jako o podmínce přijetí *mimo* morální záruky...; a v tomto případě trvá generální rada na tom, že je to buržoazní novota, odporující liteře i duchu všeobecných stanov."

V článku 11 jejich stanov se říká:

„Jeden nebo několik delegátů se bude vysílat do generální rady."

Rada žádala, aby tento článek byl vyškrtnut, „protože všeobecné stanovy Internacionály nepřiznávají sekcím právo vysílat delegáty do generální rady". „Všeobecné stanovy," dodala, „uznávají jen dva způsoby volby členů generální rady: buď jejich zvolení kongresem, nebo jejich kooptování generální radou... Je pravda, že různé sekce v Londýně byly vybídnuty, aby vyslaly delegáty do generální rady, která, aby neporušila všeobecné stanovy, postupovala vždycky tímto způsobem: Nejprve stanovila počet delegátů, které měla každá sekce vyslat, a podržela si přitom právo buď je přijmout, nebo odmítnout, podle toho, zda je považovala za způsobilé pro všeobecné funkce, které mají vykonávat. Tito delegáti

se nestávali členy generální rady na základě toho, že je delegovaly jejich sekce, ale na základě toho, že všeobecné stanovy dávají generální radě právo kooptovat nové členy. Protože londýnská rada působila až do rozhodnutí poslední konference nejen jako generální rada Mezinárodního sdružení, nýbrž i jako ústřední rada pro Anglii, pokládala za užitečné přijímat kromě členů, které kooptovala přímo, především ty členy, které delegovaly příslušné sekce. Bylo by velkým omylem připodobňovat způsob volby generální rady k volbě pařížské federální rady, která nebyla ani národní radou jmenovanou národním kongresem, jako například bruselská nebo madridská federální rada. Pařížská federální rada byla jen zastupitelským orgánem pařížských sekcí... Způsob volby generální rady je určen všeobecnými stanovami a její členové by nemohli přijmout jiný imperativní mandát než mandát všeobecných stanov a organizačního řádu... Vezme-li se v úvahu paragraf, který jej předchází, nemá článek 11 jiný smysl, než úplně změnit složení generální rady a přeměnit ji v rozporu s článkem 3 všeobecných stanov[49] v zastupitelský orgán londýnských sekcí, v němž by byl vliv celého Mezinárodního dělnického sdružení nahrazen vlivem místních skupin.“ Konečně generální rada, jejíž první povinností je plnit rezoluce kongresů (viz článek 1 organizačního řádu schváleného ženevským kongresem) říká, že „podle jejího názoru myšlenky vyslovené Francouzskou sekcí 1871 o potřebě radikální změny těch článků všeobecných stanov, které se týkají složení generální rady, nijak nesouvisí s otázkou...“

Rada ostatně prohlásila, že je ochotna přijmout dva delegáty sekce za stejných podmínek jako delegáty ostatních londýnských sekcí.

Sekce 1871 se s touto odpovědí zdaleka nespokojila a 14. prosince uveřejnila „deklaraci“[50] podepsanou všemi členy, z nichž nový tajemník byl krátce poté vyhnán z řad uprchlíků jako darebák. V tomto prohlášení byla generální rada, která odmítla přisvojit si zákonodárné funkce, obviněna z „velmi hrubého ústupu od sociální ideje“.

Zde je několik ukázek svědomitosti, s níž byl vypracován tento dokument.

Londýnská konference schválila chování německých dělníků za války.[51] Je nabíledni, že se tato rezoluce předložená švýcarským delegátem*, podporovaná belgickým delegátem a přijatá jednomyslně vztahovala jen na německé členy Internacionály, kteří své protišovinistické chování za války odpykali a dosud odpykávají ve vězení. Nadto tajemník generální rady pro Francii**, aby předešel jakémukoli zlovolnému výkladu, vysvětlil hned skutečný smysl této rezoluce v dopise, který byl otištěn v listech „Qui Vive!", „Constitution", „Radical", „Emancipation", „Europe" aj.[52] Přesto však o týden později, 20. listopadu 1871, otisklo patnáct členů Francouzské sekce 1871 v „Qui Vive!" „protest" plný urážek německého dělnictva a označilo rezoluci konference za nezvratný důkaz, že generální radu ovládá „pangermánská myšlenka". Všechen feudální, liberální i policejní tisk v Německu se lačně chopil tohoto incidentu, aby německému dělnictvu demonstroval, jak marné jsou jeho internacionální sny. Nakonec se ve své deklaraci z 14. prosince postavila za protest z 20. listopadu celá Sekce 1871.

Na důkaz toho, že „generální rada sklouzává na šikmou plochu autoritářství", odvolává se deklarace na to, že „táž *generální rada* uveřejnila *oficiální* vydání všeobecných stanov, které *sama revidovala*". Stačí jen nahlédnout do nového vydání stanov, abychom zjistili, že v dodatku je ke každému odstavci připojen odkaz na autentické prameny![53] Pokud jde o slova „*oficiální* vydání", usnesl se první kongres Internacionály, že „*oficiální a závazný* text všeobecných stanov a organizačního řádu uveřejní generální rada" (viz „Congrès ouvrier de l'Association Internationale des Travailleurs, tenu à Genève du 3 au 8 septembre 1866", str. 27, poznámka).

Sekce 1871 udržovala samozřejmě trvalé spojení s rozkolníky ze Ženevy a Neuchâtelu. Jeden z jejích členů, Chalain, který na útoky proti generální radě vyvinul víc energie, než kolik kdy vynaložil na obranu Komuny, byl najednou rehabilitován panem B. Malonem, jenž ještě před nedávnem proti němu vznesl v dopise jednomu členovi rady velmi závažná obvinění. Ostatně sotva

* — N. Utinem. *(Pozn. red.)*
** — Serraillier. *(Pozn. red.)*

Francouzská sekce 1871 pustila do světa svou deklaraci, vzplála v jejích řadách občanská válka. Nejdříve z ní vystoupili Theisz, Avrial a Camélinat. Poté se rozpadla na několik malých skupin, z nichž jednu vede pan Pierre Vésinier, vyloučený pro pomlouvání Varlina a jiných z generální rady a pak vyhnaný belgickou komisí, kterou jmenoval bruselský kongres v roce 1868, z Internacionály. Jinou takovou skupinu založil B. Landeck, kterého nepředvídaný útěk policejního prefekta Piétriho 4. září zprostil „úzkostlivě dodržovaného" závazku,

„že se už nebude zabývat ani *politikou*, ani záležitostmi Internacionály ve Francii" (viz „*Troisième procès de l'Association Internationale des Travailleurs à Paris*", 1870, str. 4).

Na druhé straně založila masa francouzských uprchlíků v Londýně sekci, která působí v plném souladu s generální radou.

IV

Pánové z Aliance, kteří se schovávali za federální výbor v Neuchâtelu, chtěli udělat nový, šíře založený pokus o dezorganizaci Internacionály a svolali na 12. listopadu 1871 do Sonvilier sjezd svých sekcí. — Mistr Guillaume vyhrožoval takovou kampaní generální radě už v červenci ve dvou dopisech svému příteli Robinovi, nedá-li jim rada za pravdu „proti ženevským banditům".

Na sjezdu v Sonvilier bylo šestnáct delegátů, kteří si činili nárok na zastupování celkem devíti sekcí, mezi nimi také nové „sekce revoluční socialistické propagandy a akce" v Ženevě.

Tato šestnáctka se uvedla anarchistickým dekretem, v němž byla Románská federace prohlášena za rozpuštěnou. Federace si zase pospíšila vrátit členům Aliance jejich „autonomii" a vyhnala je ze všech sekcí. Ostatně rada musí přiznat, že se u nich objevil záblesk zdravého rozumu, když přijali název Jurská federace, který jim přiřkla londýnská konference.[54]

Pak přistoupil sjezd šestnácti k „reorganizaci Internacionály" a rozeslal proti konferenci a generální radě „Oběžník všem federacím Mezinárodního dělnického sdružení".[55]

Autoři oběžníku kladou generální radě za vinu především to,

že v roce 1871 svolala konferenci místo kongresu. Z vysvětlení, které jsme podali výše, je zřejmé, že tyto útoky jsou namířeny přímo proti celé Internacionále, která jako celek souhlasila se svoláním konference, na níž ostatně byla Aliance přiměřeně zastoupena občany Robinem a Bastelicou.

Generální rada měla své delegáty na každém kongresu; na basilejském kongresu jich například bylo šest. A šestnáctka tvrdí, že

„většina konference byla předem zfalšována tím, že na ni bylo připuštěno šest delegátů generální rady s rozhodujícím hlasem".

Ve skutečnosti však z delegátů generální rady na konferenci zastupovali francouzští běženci pouze Pařížskou komunu, kdežto její angličtí a švýcarští členové se mohli zúčastňovat zasedání jen výjimečně, což potvrzují protokoly, které budou předloženy příštímu kongresu. Jeden delegát rady měl mandát národní federace. Podle dopisu zaslaného konferenci byl mandát jiného člena zadržen, poněvadž v novinách bylo oznámeno, že zemřel.* Zbývá tedy jeden delegát, takže sami Belgičané byli v poměru k radě zastoupeni jako 6 : 1.

Mezinárodní policie, která v osobě Gustava Duranda nebyla vpuštěna, si trpce stěžovala, že svoláním „tajné" konference byly porušeny všeobecné stanovy. Nebyla ještě dostatečně obeznámena s naším všeobecným řádem a nevěděla, že administrativní zasedání kongresů jsou *obligatorně neveřejná.*

Jejich nářky se však přesto setkaly se sympatiemi u sonvilierské šestnáctky, která spustila povyk:

„A k dovršení všeho se tato konference usnesla, že generální rada sama určí datum a místo konání příštího kongresu nebo *konference, která jej nahradí*; hrozí nám tedy nebezpečí, že budou zrušeny všeobecné kongresy, tato velká veřejná zasedání Internacionály."

Šestnáctka nechtěla vidět, že toto usnesení jen potvrdilo vůči všem vládám, že Internacionála je přes všechny represálie nezvratně rozhodnuta konat tím či oním způsobem svá valná shromáždění.

Na valném shromáždění ženevských sekcí 2. prosince 1871, na němž se dostalo občanům Malonovi a Lefrançaisovi špatného přijetí, předložili oba tito občané návrh, aby byly potvrzeny dekrety

* Jde o Marxe. *(Pozn. red.)*

vydané sonvilierskou šestnáctkou, udělena důtka generální radě a neuznána konference.[56] — Konference se usnesla, že „rezoluce konference, které nejsou určeny k uveřejnění, *budou* sděleny *federálním radám jednotlivých zemí prostřednictvím* dopisujících tajemníků *generální rady*".[57]

Toto usnesení, jež bylo v plném souladu s všeobecnými stanovami a organizačním řádem, zfalšovali B. Malon a jeho přátelé takto:

„*Část* rezolucí konference *bude* sdělena *pouze* federálním radám *a* dopisujícím tajemníkům."

Kromě toho obviňují generální radu, že se „zpronevěřila *zásadě upřímnosti*", když odmítla vyzradit policii — tím, že by je „*zveřejnila*" — rezoluce, jejichž jediným účelem bylo reorganizovat Internacionálu v zemích, kde byla zakázána.

Občané Malon a Lefrançais si dále stěžují, že

„konference porušila svobodu myšlení a jeho projevu... neboť poskytla generální radě právo odsoudit a dezavuovat kterýkoli tiskový orgán sekcí a federací, pojednávající buď o zásadách, na nichž spočívá Sdružení, nebo o případných zájmech sekcí a federací, nebo konečně o obecných zájmech celého Sdružení (viz „Égalité" z 21. října)".

A co je otištěno v „Égalité" z 21. října? Rezoluce konference, v níž se „upozorňuje, že napříště bude generální rada povinna veřejně odsoudit a dezavuovat všechny noviny vydávané jako orgány Internacionály, které by po příkladu listů ‚Progrès' a ‚Solidarité' diskutovaly na svých stránkách před buržoazní veřejností o otázkách, které se mají projednávat výlučně v místních a federálních výborech a v generální radě nebo na neveřejných organizačních zasedáních federálních či všeobecných kongresů".[58]

Abychom mohli dobře ocenit sladkokyselé nářky B. Malona, musíme mít na paměti, že tato rezoluce dělá jednou provždy konec pokusům některých žurnalistů, kteří by rádi nahradili odpovědné výbory Internacionály a hráli v ní touž roli, jakou hraje žurnalistická bohéma v buržoazním světě. S podobným pokusem se setkal ženevský federální výbor, který zjistil, že členové *Aliance* redigují oficiální orgán Románské federace „Égalité" v duchu, který je jí zcela nepřátelský.

Generální rada ostatně nepotřebovala londýnskou konferenci,

aby mohla „veřejně odsoudit a dezavuovat" zneužití žurnalismu, poněvadž kongres v Basileji se usnesl (rezoluce II), že „všechny noviny obsahující útoky proti Sdružení, mají sekce ihned posílat generální radě".[36]

„Je jasné," říká se v prohlášení románského federálního výboru z 20. prosince 1871 („Égalité" z 24. prosince), „že tento článek nebyl přijat proto, aby si generální rada ukládala do svých archívů noviny, které útočí na Sdružení, nýbrž aby na ně odpovídala a v případě potřeby odstraňovala zhoubný vliv pomluv a zlomyslných klevet. Rovněž je jasné, že tento článek se týká všech novin vůbec, a nechceme-li mlčky trpět útoky buržoazních novin, tím spíše musíme prostřednictvím orgánu našeho ústředního zastoupení, generální rady, dezavuovat noviny, které se při útocích proti nám kryjí jménem našeho Sdružení."

Mimochodem poznamenejme, že „Times", tento leviatan kapitalistického tisku, „Progrès" (lyonský), list liberální buržoazie, a ultrareakční list „Journal de Genève"[59] zasypaly konferenci týmiž výtkami a použily přitom téměř týchž výrazů jako občané Malon a Lefrançais.

Oběžník šestnáctky napadl svolání konference, pak její složení a takzvaný tajný charakter, a nakonec se obrací přímo proti jejím usnesením.

Napřed konstatuje, že basilejský kongres se zřekl své kompetence,

„neboť poskytl generální radě právo odmítat, přijímat nebo suspendovat sekce Internacionály",

a poté obviňuje konferenci z tohoto hříchu:

„Tato konference... přijala usnesení... mající za účel proměnit Internacionálu, svobodnou federaci autonomních sekcí, v hierarchickou a autoritářskou organizaci disciplinovaných sekcí, jež jsou úplně v područí generální rady, která může podle libosti odmítnout jejich přijetí nebo dočasně zastavit jejich činnosti!!"

Dále se oběžník vrací k basilejskému kongresu, který prý „znetvořil funkce generální rady".

Všechny tyto námitky oběžníku šestnáctky se redukují na toto: Konference z roku 1871 je odpovědná za hlasování basilejského kongresu z roku 1869 a generální rada se provinila tím, že dodržovala stanovy, které jí ukládají plnit rezoluce kongresů.

Ve skutečnosti je vlastní pohnutka všech těchto útoků proti

konferenci intimnějšího rázu. Především konference překazila svými usneseními intriky pánů z *Aliance* ve Švýcarsku. Kromě toho v Itálii, ve Španělsku, v části Švýcarska a Belgie předáci Aliance vyvolali a s obdivuhodnou tvrdošíjností udržovali záměrný zmatek mezi *příležitostným programem Bakuninovým a programem Mezinárodního dělnického sdružení.*

Konference věnovala tomuto úmyslnému nedorozumění dvě rezoluce o politice proletariátu a o sektářských sekcích. První rezoluce, která odsuzuje politickou abstenci hlásanou v Bakuninově programu, je plně zdůvodněna ve své důvodové části, opírající se o všeobecné stanovy, o rezoluci lausannského kongresu a jiné precedenty.*

* Rezoluce konference o *politické činnosti dělnické třídy* zní:[15]

„Vzhledem k tomu,

že v preambuli původních stanov se praví: ‚Ekonomické osvobození dělnické třídy je velikým cílem, jemuž je třeba podřídit také politické hnutí *jako prostředek*‘;

že *Inaugurální adresa* Mezinárodního dělnického sdružení (1864) konstatuje: ‚Páni půdy a páni kapitálu budou svých politických výsad vždy používat k obraně a zvěčnění svých ekonomických monopolů. Nejenže ani zdaleka nebudou podporovat osvobození práce, naopak, budou mu dále stavět do cesty všechny možné překážky... Proto je nyní velkým úkolem dělnické třídy dobýt politickou moc‘;

že *lausannský kongres* (1867) přijal tuto *rezoluci:* ‚Sociální osvobození dělníků je neoddělitelné od jejich politického osvobození‘;

že v prohlášení generální rady o domnělém spiknutí francouzských členů Internacionály v předvečer plebiscitu (1870) se říká: ‚Podle znění našich stanov je samozřejmě předním úkolem všech našich sekcí v Anglii, na kontinentě i v Americe působit nejen jako centra bojové organizace dělnické třídy, ale také podporovat ve svých zemích každé politické hnutí směřující k dosažení našeho konečného cíle — ekonomického osvobození dělnické třídy‘;

že zkomolené překlady původních stanov daly vzniknout chybným výkladům, které škodily vývoji a činnosti Mezinárodního dělnického sdružení;

že Internacionála stojí tváří v tvář bezuzdné reakci, která krutě potlačuje každou snahu o osvobození dělníků a pokouší se brutální silou udržet třídní rozdíly a z nich vyplývající politické panství majetných tříd;

a vzhledem k tomu,

že proti této sdružené moci majetných tříd může dělnická třída působit jako třída jen tehdy, jestliže *se konstituuje ve zvláštní politickou stranu, která stojí proti všem starým stranám vytvořeným majetnými třídami;*

že toto konstituování dělnické třídy v politickou stranu je nezbytné, aby bylo zajištěno vítězství sociální revoluce a jejího konečného cíle — *odstranění tříd;*

že spojení sil, jehož už dělnická třída dosáhla svými ekonomickými boji, má být zároveň pákou v jejím boji proti politické moci jejích vykořisťovatelů —

konference připomíná členům *Internacionály,*

že v boji dělnické třídy jsou její ekonomické hnutí a její politická činnost nerozlučně spojeny“. *(Poznámka autorů.)*

Přejděme nyní k sektářským sekcím:

První fáze boje proletariátu proti buržoazii je charakterizována sektářským hnutím. Toto hnutí má své opodstatnění v době, kdy proletariát není ještě dostatečně vyvinut, aby jednal jako třída. Jednotliví myslitelé kritizují sociální antagonismy a navrhují pro ně fantastická řešení, která má dělnická masa jen přijmout, propagovat a uskutečnit. Sekty vytvořené těmito iniciátory jsou už svou povahou abstencionistické, je jim cizí jakákoli skutečná činnost, politika, stávky, koalice, zkrátka jakékoli společné hnutí. Proletářská masa zůstává k jejich propagandě vždy lhostejná, nebo dokonce nepřátelská. Pařížští a lyonští dělníci se nechtěli znát k saint-simonovcům, fourierovcům, ikariovcům, právě tak jako angličtí chartisté a tradeunionisté se nechtěli znát k owenovcům. Tyto sekty, které jsou zpočátku hybnými pákami hnutí, se stávají jeho překážkou, jakmile je hnutí přeroste; pak začínají být reakční. Důkazem toho jsou sekty ve Francii a v Anglii, a naposled lassallovci v Německu, kteří po léta brzdili organizaci proletariátu a nakonec se stali pouhým nástrojem policie. Je to prostě dětství proletářského hnutí, tak jako astrologie a alchymie jsou dětstvím vědy. Aby mohla být založena Internacionála, musel proletariát tuto fázi překonat.

Na rozdíl od snílkovských a antagonistických sektářských organizací je Internacionála skutečnou a bojovou organizací proletářské třídy ve všech zemích, v kterých ji navzájem spojuje společný boj proti kapitalistům, pozemkovým vlastníkům a jejich třídnímu panství organizovanému ve stát. Proto se ve stanovách Internacionály mluví prostě jen o „dělnických" spolcích, které všechny sledují týž cíl a uznávají týž program, v němž jsou vytyčeny pouze hlavní rysy proletářského hnutí, zatímco jejich teoretické zpracování se ponechává podnětu vycházejícímu z potřeb praktického boje a z výměny myšlenek v sekcích, přičemž všechna socialistická přesvědčení bez rozdílu mají přístup do jejich orgánů a na jejich kongresy.

Tak jako se v každé nové historické fázi objevují na okamžik znovu staré omyly, ale záhy opět mizejí, zrodily se i v lůně Internacionály sektářské sekce, byť v málo výrazné formě.

Aliance, která považuje vzkříšení sekt za obrovský pokrok,

je sama přesvědčivým důkazem, že jejich čas minul. Neboť zatímco sekty při svém vzniku představovaly pokrokový živel, představuje program Aliance ve vleku „Mohameda bez koránu" už jen kupu záhrobních idejí zahalených do zvučných frází, které mohou vyděsit leda hloupé buržoy nebo posloužit bonapartovským či jiným státním návladním jako doličný materiál proti členům Internacionály.*

Konference, na níž byli zastoupeni socialisté všech odstínů, jednomyslně uvítala rezoluci proti sektářským sekcím v přesvědčení, že tato rezoluce vrací Internacionálu jejímu skutečnému poslání a bude proto znamenat novou fázi v jejím vývoji. Přívrženci Aliance, kteří cítili, že jim tato rezoluce zasadila smrtelnou ránu, v ní spatřovali pouze vítězství generální rady nad Internacionálou, jímž, jak se říká v oběžníku, nabyl „převahy zvláštní program" některých členů generální rady, „jejich osobní doktrína", „ortodoxní doktrína", „oficiální teorie, která jediná má ve Sdružení domovské právo". To ostatně nebyla chyba těchto několika členů, byl to nezbytný důsledek, „zhoubný účinek" faktu, že byli součástí generální rady, neboť

„je zhola nemožné, aby člověk mající moc"(!) „nad sobě rovnými zůstal člověkem morálním. Generální rada se stává semeništěm intrik."

Podle mínění šestnáctky by se dalo všeobecným stanovám vážně vytknout už to, že poskytují generální radě právo kooptovat nové členy. Vyzbrojena touto mocí, říkají,

„by rada mohla dodatečně kooptovat tolik osob, že by to úplně změnilo její většinu a její zaměření".

Zřejmě se domnívají, že stačí být členem generální rady, aby člověk nejen ztratil *morálku*, ale také ještě přišel o zdravý rozum. Jak jinak by bylo možné předpokládat, že většina změní samu sebe v menšinu dobrovolnými kooptacemi?

Ostatně, jak se zdá, ani sama šestnáctka není o tom všem příliš přesvědčena, neboť si kousek dále stěžuje, že generální rada byla

„po pět let složena *z týchž osob, vždy znovu volených*",

* Policejní elaboráty o *Internacionále*, které byly uveřejněny v poslední době, cirkulář Jules Favra cizím mocnostem a zprávu poslance statkářské sněmovny Sacaze o Dufaurově návrhu nevyjímaje, se jen hemží citáty z pompézních manifestů Aliance.[60] Frazeologie těchto sektářů, jejichž veškerý radikalismus spočívá jen ve slovech, prokazuje znamenitou službu přáním reakce. *(Poznámka autorů.)*

a vzápětí nato opakuje:

„*většina z nich* nejsou naši řádní zmocněnci, *neboť nebyli zvoleni kongresem*".

Ve skutečnosti se složení generální rady stále měnilo, ačkoli někteří z jejích zakladatelů v ní setrvávali, stejně jako v belgické, románské atd. federální radě.

Generální rada musí při plnění svého mandátu vyhovovat třem základním podmínkám. Především musí být dost početná, aby mohla vykonávat svou mnohotvárnou práci; dále musí být složena „z dělníků různých národů, které jsou zastoupeny v Mezinárodním sdružení", a konečně v ní musí převládat dělnický živel. Jak by však mohla generální rada splnit všechny tyto nezbytné podmínky bez práva kooptace, když potřeba práce u dělníka je trvalou příčinou změn v jejím osobním složení? Přesto považuje generální rada za nutné definovat toto právo přesněji, a toto přání vyslovila už na poslední konferenci.

Fakt, že generální rada byla ve svém původním složení znovu zvolena na několika po sobě následujících kongresech, na nichž byla Anglie zastoupena jen nepatrně, by se zdál dokazovat, že v mezích možností svým povinnostem dostála. Šestnáctka v tom naopak spatřuje pouze důkaz „slepé důvěry kongresů", důvěry, jež se v Basileji vystupňovala

„až v jakousi dobrovolnou abdikaci ve prospěch generální rady".

„Normální úlohou" generální rady má podle nich být „úloha pouhého korespondenčního a statistického byra". Tuto definici dokládají několika články citovanými ze zkomoleného překladu stanov.

Na rozdíl od stanov všech buržoazních spolků se všeobecné stanovy Internacionály sotva dotýkají její organizační struktury. Její vývoj ponechávají praxi a její úpravu příštím kongresům. Protože však sekce různých zemí mohou získat výrazný internacionální charakter jedině jednotnými a společnými akcemi, věnují stanovy více pozornosti generální radě než jiným částem organizace.

Článek 5 původních stanov[61] říká:

„Generální rada působí jako *mezinárodní zprostředkovatel* mezi různými národními a místními skupinami"

a uvádí pak několik příkladů, jakým způsobem má postupovat.

Mezi těmito příklady je instrukce, podle níž má rada postupovat tak, „aby v případech, kdy je zapotřebí okamžité akce, jako při mezinárodních sporech, jednaly všechny skupiny Sdružení současně a jednotně.

Dále se v článku říká:

„Kdykoli to pokládá za vhodné, předkládá generální rada iniciativně návrhy místním a národním spolkům."

Kromě toho vymezují stanovy úlohu rady při svolávání a přípravě kongresů a ukládají jí určité práce, které musí předkládat kongresům. V původních stanovách se živelná činnost skupin staví tak málo proti jednotné činnosti Sdružení, že v článku 6 se říká:

„Protože úspěch dělnického hnutí v každé zemi může být zajištěn jen silou jednoty a spojení, a protože na druhé straně činnost generální rady bude účinnější... musí členové Internacionály vynaložit všechny síly, aby se ještě izolované dělnické spolky v jejich zemích spojily v národní sdružení zastupovaná ústředními orgány."

První rezoluce ženevského kongresu o organizačních otázkách (článek 1)[62] říká:

„Generální rada *je povinna plnit* usnesení kongresů".

Tato rezoluce legalizovala postavení, které generální rada zaujímala od počátku: postavení *výkonného orgánu* Sdružení. Těžko by se plnila usnesení bez morální „autority", když chybí jakákoli jiná „dobrovolně uznávaná autorita". Současně pověřil ženevský kongres generální radu, aby uveřejnila „oficiální a závazný text stanov".

Týž kongres se usnesl (rezoluce ženevského kongresu o organizačních otázkách, článek 14):

„Každá sekce má právo vypracovat si zvláštní stanovy a organizační řád, přizpůsobené místním podmínkám a zákonům její země; nesmějí však obsahovat nic, co by bylo v rozporu s všeobecnými stanovami a organizačním řádem."

Poznamenejme nejprve, že zde není sebemenší zmínka ani o zvláštních prohlášeních zásad, ani o zvláštních posláních, jež by si ta či ona sekce uložila mimo společný cíl, který sledují všechny skupiny Internacionály. Jde tedy zcela prostě o právo sekcí při-

způsobit všeobecné stanovy a organizační řád „místním podmínkám a zákonům jejich zemí".

Za druhé, kdo by měl zjišťovat, zda jsou zvláštní stanovy v souladu s všeobecnými stanovami? Je jasné, že kdyby neexistovala „autorita" pověřená touto funkcí, nebyla by rezoluce k ničemu. Nejenže by mohly vznikat policejní nebo nepřátelské sekce, ale do Sdružení by také mohli pronikat deklasovaní sektáři a buržoazní filantropové, kteří by mohli úplně zvrátit jeho charakter a svou početností by mohli na kongresech vytlačit dělníky.

Národní a místní federace si ve svých zemích hned od svého vzniku přisvojily právo přijímat nové sekce nebo jejich přijetí odmítnout podle toho, zda jejich stanovy byly či nebyly v souladu s všeobecnými stanovami. O tom, že generální rada má plnit tutéž funkci, se mluví v článku 6 všeobecných stanov, který ponechává *místním nezávislým spolkům*, tj. spolkům, jež se ustavily mimo federální svazky svých zemí, právo navázat styk přímo s generální radou. *Aliance* se nezdráhala použít tohoto práva, aby vyhověla podmínkám potřebným k vyslání delegátů na basilejský kongres.

Článek 6 stanov předvídá též zákonné překážky, které v některých zemích brání vytvoření národních federací; v důsledku toho je generální rada povolána, aby tam plnila funkce federální rady. (Viz „*Procès-verbaux du Congrès etc. de Lausanne, 1867*", str. 13.)[63]

Po pádu Komuny těchto zákonných překážek v různých zemích jen přibývá, takže činnost generální rady je tam ještě nezbytnější, aby se do Sdružení nedostaly podezřelé živly. Nedávno například požádaly některé výbory ve Francii generální radu o zásah, aby se zbavily policejních špiclů, a v jiné velké zemi* ji členové Internacionály žádali, aby uznala jen ty sekce, které založili jejich přímí zmocněnci nebo oni sami. Odůvodňovali to tím, že je nutné zbavit se tímto způsobem agentů provokatérů, jejichž břeskná horlivost se projevovala překotným zakládáním neslýchaně radikálních sekcí. Na druhé straně se takzvané protiautoritářské sekce neváhají dovolávat generální rady, jakmile v jejich řadách vznikne nějaký spor, a dokonce od ní požadují, aby se ze všech sil obořila na

* — v Rakousku. *(Pozn. red.)*

jejich protivníky, jak se to stalo při lyonském sporu. Zcela nedávno, již po konferenci, se Dělnická federace v Turíně rozhodla prohlásit se za sekci Internacionály. Protože v ní došlo k rozkolu, založila menšina spolek Osvobození proletáře.[64] Tento spolek se připojil k Internacionále a uvedl se rezolucí ve prospěch jurských. Jeho list „Il Proletario"[65] se hemží rozhořčenými frázemi proti veškerému autoritářství. Když jeho tajemník* posílal členské příspěvky, varoval generální radu, že stará federace pravděpodobně rovněž zašle své příspěvky. Dále pokračuje:

„Jak jste asi četli v ‚Proletario', spolek Osvobození proletáře... prohlásil ..., že odmítá jakoukoli solidaritu s buržoazií pod dělnickou maskou, z níž se skládá *Dělnická federace*",

a prosí generální radu,

„aby s touto rezolucí seznámila všechny sekce a odmítla 10 centimů příspěvků, kdyby jí snad byly zaslány".**

Jako všechny skupiny Internacionály, je i generální rada povinna provádět propagandu. Této povinnosti se zhostila vydáním manifestů a tím, že její zmocněnci položili první základy Internacionály v Severní Americe, Německu a mnoha městech ve Francii.

Dále patří k funkcím generální rady podporovat stávky a zajišťovat jim pomoc celé Internacionály (viz zprávy generální rady různým kongresům). Jakou váhu měl zásah generální rady do stávek, vysvítá mimo jiné z následujícího faktu. Spolek odporu anglických slévačů je sám o sobě mezinárodní tradeunion, který má odbočky v jiných zemích, zejména ve Spojených státech. Když však američtí slévači vstoupili do stávky, považovali přesto za nutné požádat generální radu o zákrok, aby zabránili dovozu anglických slévačů do své země.

S rozvojem Internacionály přibyla generální radě, jakož i federálním radám funkce rozhodčího.

Bruselský kongres se usnesl:

* – Carlo Terzaghi. *(Pozn. red.)*

** Takové byly tehdy *zdánlivé* názory spolku Osvobození proletáře zastupovaného jeho dopisujícím tajemníkem, Bakuninovým přítelem. Ve skutečnosti byly tendence této sekce úplně jiné. Když spolek vyloučil tohoto dvojnásob věrolomného zástupce pro zpronevěru peněz a rovněž pro jeho přátelské styky s šéfem turínské policie, všechno vysvětlil a po tomto vysvětlení zmizela veškerá nedorozumění mezi ním a generální radou. *(Poznámka autorů.)*

„Federální rady jsou povinny posílat každého čtvrt roku generální radě zprávu o *organizaci* a *finančním stavu* svého obvodu" (rezoluce 3 o organizačních otázkách[66]).

Konečně basilejský kongres, který u šestnáctky vzbuzuje záchvaty žlučovitého vzteku, pouze upravil organizační vztahy, jež se vytvořily během vývoje Internacionály. Jestliže příliš rozšířil meze pravomocí generální rady, kdo je tím vinen, ne-li Bakunin, Schwitzguébel, F. Robert, Guillaume a jiní delegáti Aliance, kteří se toho tak halasně dožadovali? Neobviní se snad ze „slepé důvěry" k londýnské generální radě?

Zde jsou dvě rezoluce basilejského kongresu:

„IV. Každá nově založená sekce nebo spolek, které se hodlají připojit k Internacionále, musí o svém vstupu zpravit neprodleně generální radu"

a „V. Generální rada má právo schválit nebo odmítnout přidružení jakéhokoli nového spolku nebo skupiny s tím, že se mohou odvolat k příštímu kongresu".[36]

Pokud jde o místní nezávislé spolky, jež se vytvářejí mimo federální svazky, potvrzují tyto články pouze praxi, jež je v Internacionále zavedena od samého počátku a jejíž dodržování je pro Sdružení otázkou života a smrti. Zacházeli bychom však příliš daleko, kdybychom chtěli tuto praxi generalizovat a aplikovat ji na všechny nově vznikající sekce a spolky bez rozdílu. Tyto články dávají generální radě fakticky právo zasahovat do vnitřního života federací; ale generální rada jich v tomto smyslu nikdy nepoužila. Vyzývá šestnáctku, aby uvedla jediný případ, kdy se generální rada vměšovala do záležitostí nových sekcí, které se chtěly připojit k existujícím skupinám nebo federacím.

Rezoluce, které jsme právě uvedli, se týkají nově vznikajících sekcí a následující rezoluce sekcí již uznaných:

„VI. Generální rada má rovněž právo suspendovat kteroukoli sekci Internacionály až do příštího kongresu."

„VII. Vzniknou-li třenice mezi spolky nebo odbočkami jedné národní skupiny nebo mezi skupinami různých národností, má generální rada právo rozhodnout o sporu s tím, že se mohou odvolat k příštímu kongresu, který rozhodne s konečnou platností."

Tyto dva články jsou nezbytné pro krajní případy, ačkoli generální rada jich dosud nikdy nepoužila. Historie, kterou jsme

vylíčili výše, dokazuje, že nesuspendovala ani jedinou sekci a že v případě sporů působila pouze jako rozhodčí, jehož se dovolávaly obě strany.

A tak se konečně dostáváme k funkci generální rady, kterou si vynutily potřeby boje. Nechť je to pro přívržence Aliance jakkoli urážlivé, generální rada stojí v čele obránců Mezinárodního dělnického sdružení už proto, že je vystavena vytrvalým útokům všech nepřátel proletářského hnutí.

V

Když se šestnáctka vypořádala s Internacionálou, jaká je, říká nám, jaká by měla být.

Především by generální rada měla být formálně pouhým korespondenčním a statistickým byrem. S tím, že by ztratila své organizační funkce, omezila by se její korespondence nutně na pouhou reprodukci informací uveřejněných již v novinách Sdružení. Korespondenční byro by tedy bylo zbytečné. Pokud jde o statistiku, je to práce, která se nedá uskutečnit bez rozsáhlé organizace a hlavně, jak výslovně říkají původní stanovy, bez společného vedení. A protože toto všechno silně zavání „autoritářstvím", bylo by tedy snad byro, ale určitě ne statistika. Generální rada zkrátka zmizí. Táž logika postihuje federální rady, místní výbory a ostatní „autoritářská" centra. Zůstávají jen autonomní sekce.

Jaké bude potom poslání těchto „autonomních sekcí", svobodně federovaných a šťastně se zbavivších veškeré autority, „i když tato autorita byla zvolena a ustavena dělníky"?

Zde je nutno doplnit oběžník zprávou, kterou sjezdu šestnáctky předložil jurský federální výbor.

„Aby se dělnická třída stala skutečnou představitelkou nových zájmů lidstva", je třeba, aby se její organizace „řídily ideou, která musí zvítězit. *Vyvodit* tuto ideu z potřeb naší epochy, z nejvnitřnějšího snažení lidstva důsledným studiem jevů sociálního života a *pak* jí *dát proniknout* do nitra našich dělnických organizací, to musí být naším cílem" atd. Konečně je třeba vytvořit „mezi naším dělnickým obyvatelstvem skutečnou socialistickou revoluční *školu*".

Tak se autonomní dělnické sekce najednou proměňují ve

školy, v nichž budou učitelovat páni z Aliance. „Důsledným studiem", po němž se nenajde nejmenší stopa, *vyvodí ideu*. Pak „jí dají *proniknout* do nitra našich dělnických organizací". Pro ně je dělnická třída surová hmota, chaos, kterému je třeba vnuknutí jejich Svatého Ducha, aby nabyl tvaru.

To všechno je jen parafráze starého programu Aliance[67] začínajícího slovy:

„Socialistická menšina Ligy míru a svobody, jež se oddělila od této Ligy," zamýšlí založit „novou Alianci socialistické demokracie..., jež by si uložila jako *zvláštní poslání* studium politických a filosofických otázek..."

A tu je *idea*, která se z toho „*vyvozuje*"!

„Takový čin... poskytne upřímným socialistickým demokratům v Evropě i Americe *prostředek* k dorozumění a utvrzení *jejich ideji*."*

Podle svého vlastního doznání se tedy menšina jedné buržoazní společnosti vetřela nějakou dobu před basilejským kongresem do Internacionály jen proto, aby jí využila *jako prostředku*, s jehož pomocí by příslušníci této skupiny mohli vystupovat před dělnickými masami jako hierarchové tajné vědy, vědy čtyř vět, jejímž vrcholem je „ekonomická a sociální rovnost tříd".

Kromě tohoto „teoretického poslání" má nová organizace, navrhovaná Internacionále, také svou praktickou stránku.

„Budoucí společnost," říká se v oběžníku šestnáctky, „má být pouze zobecněním organizace, kterou Internacionála zavede u sebe. Musíme tedy pečovat o to, aby se tato organizace co nejvíc přiblížila našemu ideálu."

„Jak by však mohla rovnoprávná a svobodná společnost vzejít z autoritářské organizace? To je nemožné. Internacionála, zárodek budoucí lidské společnosti, musí být od nynějška věrným obrazem našich zásad svobody a federace."[55]

Jinými slovy, tak jako středověké kláštery byly obrazem života na nebesích, má být Internacionála obrazem nového Jeruzaléma, jehož „zárodek" nosí Aliance ve svém lůně. Paříží federovaní

* Pánové z Aliance, kteří nepřestávají vyčítat generální radě, že svolala neveřejnou konferenci ve chvíli, kdy by svolání veřejného kongresu bylo vrcholem zrady nebo hlouposti, tito bezvýhradní stoupenci skandálu a veřejnosti zorganizovali bez ohledu na naše stanovy uvnitř Internacionály skutečnou tajnou společnost namířenou proti samé Internacionále, s cílem podřídit její sekce bez jejich vědomí veleknězi Bakuninovi.

Generální rada hodlá na příštím kongresu požádat, aby byla vyšetřena činnost této tajné organizace a jejích iniciátorů v některých zemích, například ve Španělsku. *(Poznámka autorů).*

by nebyli bývali poraženi, kdyby byli pochopili, že Komuna je „zárodek budoucí lidské společnosti", a kdyby byli odvrhli všechnu kázeň a všechny zbraně, věci, které musí zmizet, jakmile už nebude válek!

Aby však bylo úplně jasné, že tento hezký plán dezorganizace a odzbrojení Internacionály v okamžiku, kdy Internacionála bojuje o svou existenci, nevymyslela přes své „důsledné studium" šestnáctka, uveřejnil Bakunin právě jeho originál ve svém pamětním spise o organizaci Internacionály (viz „Almanach du Peuple pour 1872", Ženeva).[68]

VI

Nyní si přečtěte zprávu, kterou sjezdu šestnácti předložil jurský výbor.

„Její přečtení," praví se v jejich oficiálním listě „Révolution Sociale" (ze 16. listopadu), „poskytne *přesnou představu* o tom, co se dá očekávat od oddanosti a praktické inteligence přívrženců Jurské federace."

Zpráva začíná tím, že „těmto hrozným událostem", francouzsko-německé válce a občanské válce ve Francii, připisuje „částečně *demoralizující* vliv... na situaci sekcí Internacionály".

Musela-li francouzsko-německá válka opravdu vést k *dezorganizaci* sekcí, protože do obou armád byl odveden velký počet dělníků, pak je stejně pravda také to, že pád císařství a Bismarckovo otevřené vyhlášení dobyvačné války vyvolaly v Německu a v Anglii vášnivý boj mezi buržoazií, která se postavila na stranu Prusů, a proletariátem, který jako nikdy předtím prokázal své internacionální cítění. Už jen proto musela Internacionála v obou těchto zemích získávat půdu. V Americe vyvolaly tytéž události rozkol mezi početnou německou proletářskou emigrací; její internacionalistická část se zřetelně oddělila od její šovinistické části.

Na druhé straně podnítilo vyhlášení Pařížské komuny nebývalý rozmach vnějšího růstu Internacionály a statečné obhajoby jejích zásad sekcemi všech národností, ovšem s výjimkou jurských, jejichž zpráva pokračuje: od „začátku gigantického boje... se vnucuje úvaha... jedni odcházejí, aby skryli svou slabost... Pro mnohé je tato situace" (v jejich řadách) „znamením rozkladu", ale „je to

naopak... *situace, která umožňuje úplně přetvořit Internacionálu*" podle jejich obrazu. Po důkladnějším prozkoumání tak příznivé situace toto skromné přání pochopíme.

Ponecháme-li stranou rozpuštěnou Alianci, která byla později nahrazena Malonovou sekcí, měl výbor podat zprávu o situaci ve dvaceti sekcích. Z nich sedm mu prostě ukázalo záda; ve zprávě se o tom říká:

„Sekce *hodinářských pouzdrařů* a sekce *rytců* a *gilošérů* v *Bienne* neodpověděly *ani na jedno* sdělení, které jsme jim poslali."

„Odborové sekce v *Neuchâtelu*, ať *truhláři*, *hodinářští pouzdraři*, nebo *rytci a gilošéři*, na sdělení federálního výboru *vůbec* neodpověděly."

„Nedostali jsme *žádnou* zprávu od sekce ve *Val de Ruz*."

„*Sekce rytců a gilošérů v Locle* neodpověděla *vůbec* na sdělení federálního výboru".

Tomu se říká *svobodný* styk autonomních sekcí s jejich federálním výborem.

Jiná sekce, sekce

„*rytců a gilošérů* okresu *Courtelary* se po třech letech houževnaté vytrvalosti ...v této chvíli... ustavuje jako spolek odporu"

mimo Internacionálu, což jí nijak nebrání, aby se dala zastupovat dvěma delegáty na sjezdu šestnácti.

Dále následují čtyři odumřelé sekce:

„*Ústřední sekce v Bienne* se v této chvíli *rozpadla*; jeden z jejích oddaných členů nám však nedávno napsal, že *všechny naděje* na vzkříšení Internacionály v Bienne *nejsou ještě ztraceny*."

„Sekce v *Saint-Blaise* se *rozpadla*."

„Sekce v Catébat *byla* po skvělé existenci *nucena ustoupit* před intrikami, které zosnovali páni"(!) „tohoto místa, aby dosáhli rozpuštění této *chrabré*" (!) „sekce".

„A konečně sekce v Corgémont rovněž *padla za oběť* panským intrikám."

Pak následuje *ústřední sekce okresu Courtelary*, která

„učinila moudré opatření: *dočasně zastavila* svou činnost,"

což jí nebrání vyslat dva delegáty na sjezd šestnácti.

Nyní následují čtyři sekce s existencí víc než problematickou.

„Sekce v *Grange* je nyní omezena na *malé jádro* socialistických dělníků... Jejich místní činnost je ochromena jejich zmenšeným počtem."

„*Ústřední sekce v Neuchâtelu značně utrpěla* událostmi, a nebýt oddanosti a aktivity některých jejích členů, *byla by se určitě rozpadla*."

„*Ústřední sekce v Locle*, jež se po několik měsíců potácela *mezi životem a smrtí*, se nakonec *rozpustila*. Zcela nedávno se ustavila znovu",

zřejmě jen proto, aby vyslala dva delegáty na sjezd šestnácti.

„*Sekce socialistické propagandy v La Chaux-de-Fonds* je v *kritické situaci*... Její postavení se zdaleka nezlepšuje, *spíše se zhoršuje.*"

Pak následují dvě sekce, *studijní kroužky* v *Saint-Imier* a *Sonvilier*, které se uvádějí jen mimochodem a o jejichž situaci se neříká ani slovo.

Zbývá vzorová sekce, která, soudě podle toho, že se nazývá *ústřední*, je sama pouze pozůstatkem jiných, zmizelých sekcí.

„Ústřední sekce v *Moutier* utrpěla jistě ze všech nejméně... Její výbor byl neustále ve styku s federálním výborem... *sekce nebyly ještě založeny*..."

To se vysvětluje takto:

„Sekce v Moutier pracuje za obzvlášť *příznivých podmínek*, protože dělnické obyvatelstvo... tam má *vynikající sklon* k lidovému mravu; rádi bychom viděli, aby dělnická třída v tomto kraji byla ještě méně závislá na politických živlech."

Jak vidět, tato zpráva opravdu

„poskytuje *přesnou představu* o tom, co se dá očekávat od oddanosti a *praktické inteligence* přívrženců Jurské federace".

Pro úplnost mohli dodat, že dělníci v La Chaux-de-Fonds, původním sídle jejich výboru, vždycky odmítali navázat s nimi jakýkoli styk. Ještě zcela nedávno, na valném shromáždění z 18. ledna 1872, odpověděli na oběžník šestnácti jednomyslným potvrzením rezolucí londýnské konference a rovněž této rezoluce románského sjezdu z května 1871:

„vyloučit navždy z Internacionály Bakunina, Guillauma a jejich stoupence".

Je snad třeba dodávat ještě byť jen jediné slovo ke smyslu tohoto údajného sjezdu v Sonvilier, který podle svých vlastních slov způsobil, že „propukla válka, otevřená válka v lůně Internacionály"?

Jistě, tito lidé, kteří nadělají tím víc hluku, čím jsou nicotnější, měli bezesporu úspěch. Veškerý liberální a policejní tisk se nepokrytě postavil na jejich stranu; jejich osobní pomluvy proti generální radě a jejich ubohé útoky proti Internacionále podporovali domnělí reformátoři ve všech zemích — v Anglii buržoazní republikáni, jejichž intriky generální rada překazila; v Itálii dogmatičtí volnomyšlenkáři, kteří pod praporem Stefanoniho právě založili „Všeobecnou společnost racionalistů" s obligátním sídlem v Římě,

„autoritářskou" a „hierarchickou" organizaci i s kláštery pro ateistické mnichy a jeptišky, v jejichž stanovách se přikazuje, aby ve sjezdovém sále byla umístěna mramorová busta každého buržoy, který daroval deset tisíc franků;[69] konečně v Německu bismarckovští socialisté, kteří, nemluvě už o jejich policejním listě „Neuer Social-Demokrat"[70], hrají v prusko-německém císařství úlohu bílých blůz.[71]

Konkláve v Sonvilier žádá v patetické výzvě všechny sekce Internacionály, aby trvaly na tom, že je naprosto nezbytné svolat neprodleně kongres, „aby se učinila přítrž", jak říkají občané Malon a Lefrançais, „ustavičnému překračování pravomoci londýnské rady" — ve skutečnosti proto, aby Internacionála byla nahrazena Aliancí. Tato výzva se setkala s tak povzbudivou odezvou, že byli nuceni ihned zfalšovat usnesení posledního belgického sjezdu. Ve svém oficiálním orgánu („Révolution Sociale" ze 4. ledna 1872) říkají:

„Konečně, a to je ještě důležitější, belgické sekce se sešly 24. a 25. prosince na sjezdu v Bruselu a jednomyslně odhlasovaly usnesení totožné s usnesením sjezdu v Sonvilier, že je naléhavě nutné svolat všeobecný kongres."

Je třeba konstatovat, že belgický sjezd odhlasoval pravý opak. Pověřil příští belgický sjezd, který se bude konat až v červnu, vypracováním návrhu nových všeobecných stanov, aby mohl být předložen *příštímu kongresu* Internacionály.[72]

Se souhlasem obrovské většiny Internacionály svolá generální rada výroční kongres až v září 1872.

VII

Několik týdnů po konferenci přijeli do Londýna pánové Albert Richard a Gaspard Blanc, nejvlivnější a nejzanícenější členové *Aliance*, s pověřením získat mezi francouzskými uprchlíky spojence ochotné pracovat pro restauraci císařství, což je podle nich jediný prostředek, jak se zbavit Thierse a nezůstat s prázdnou kapsou. Generální rada upozornila všechny, jichž se to týkalo, mezi jiným bruselskou federální radu, na jejich bonapartistické rejdy.

V lednu 1872 odhodili masku a vydali brožuru: „*Císařství*

a nová Francie. Výzva lidu a mládeže k francouzskému svědomí"; od Alberta Richarda a Gasparda Blanca, Brusel 1872.

S obvyklou skromností šarlatánů Aliance se takto vychvalují:

„My, kdo jsme vytvořili velkou armádu francouzského proletariátu..., my, nejvlivnější vůdcové Internacionály ve Francii*..., my jsme na štěstí nebyli postříleni a jsme zde, abychom před nimi *(ctižádostivými parlamentními řečníky, vypasenými republikány, domnělými demokraty všeho ražení)* vztyčili prapor, pod jehož záštitou bojujeme, a aby užaslá Evropa uslyšela přes pomluvy, přes hrozby, přes útoky všeho druhu, které nás čekají, náš výkřik, který tryská z hloubi našeho svědomí a který se záhy rozezní v srdcích všech Francouzů: AŤ ŽIJE CÍSAŘ!

Potupený a poplivaný Napoleon III. musí být skvěle rehabilitován",

a pánové Albert Richard a Gaspard Blanc, vyplácení z tajných fondů III. invaze, dostali zvláštní pověření jej rehabilitovat.

Přiznávají ostatně, že

„stoupence císařství z nás udělal přirozený vývoj našich idejí".

To je doznání, jež musí lahodit jejich souvěrcům z *Aliance*. Tak jako za blahých dnů „Solidarité", omílají A. Richard a G. Blanc své staré fráze o „zdržování se politiky", které se, jak ukazuje jejich „přirozený vývoj", může uskutečnit jen za absolutního despotismu, kdy se dělníci zdržují jakéhokoli zasahování do politiky, jako se vězeň zdržuje jakékoli procházky na slunci.

„Doba revolucionářů," říkají, „už minula... komunismus byl vypovězen do Německa a do Anglie, hlavně však do Německa. Tam byl ostatně už po dlouhou dobu vážně rozvíjen, a pak se rozšířil v celé Internacionále; tento znepoko-

* Pod titulkem „*Na pranýř*" se v „Égalité" (ženevské) z 15. února 1872 říká:

„Ještě nenastala doba k vylíčení historie porážky hnutí za Komunu v jižní Francii; ale už dnes můžeme my, kdo jsme většinou byli svědky žalostné porážky lyonského povstání z 30. dubna, prohlásit, že jednou z příčin, proč toto povstání ztroskotalo, byla zbabělost, zrada a zlodějství G. Blanca, který se všude vetřel a plnil příkazy A. Richarda, držícího se v pozadí.

Promyšlenými manévry se těmto ničemům podařilo zkompromitovat mnohé z těch, kteří se zúčastnili příprav povstaleckých výborů.

Nadto se těmto zrádcům podařilo v takové míře zdiskreditovat Internacionálu v Lyonu, že ve chvíli, kdy vzplála pařížská revoluce, vzbuzovala Internacionála u lyonských dělníků krajní nedůvěru. Proto chyběla jakákoli organizace; proto také porážka povstání, porážka, která musela nevyhnutelně přivodit pád Komuny, odkázané jen na své osamocené síly! Teprve po této krvavé lekci dokázala naše propaganda semknout lyonské dělníky pod praporem Internacionály.

Albert Richard byl miláčkem, prorokem Bakunina a společníků." *(Poznámka autorů.)*

jivý růst *německého vlivu* ve Sdružení nemálo přispěl k tomu, že zadržel jeho vývoj, či spíše že mu dal nový směr v sekcích střední a jižní Francie, které nikdy nepřijaly žádné heslo od nějakého Němce."

Neslyšíme tu snad samého velikého hierofanta*, který si od založení Aliance přisvojil jako Rus zvláštní poslání zastupovat *latinská plemena?* Nebo „opravdové misionáře" z „Révolution Sociale" (z 2. listopadu 1871), pranýřující

„opačný pochod, který se snaží Internacionále vnutit německé a bismarckovské mozky"?

Naštěstí však opravdová tradice nezanikla a pánové Albert Richard a Gaspard Blanc nebyli postříleni! Proto také jejich osobní „snaha" spočívá v tom, že „dávají nový směr" Internacionále ve střední a jižní Francii, pokoušejíce se založit bonapartistické sekce, které jsou už tím vysoce „autonomní".

Pokud jde o ustavení proletariátu v politickou stranu, vytyčené londýnskou konferencí, „pak *my*" — Richard a Blanc —

„*po restauraci císařství* rychle skoncujeme nejen se socialistickými teoriemi, ale také s počínajícím jejich uskutečňováním projevujícím se v revoluční organizaci mas".

Využívajíce zkrátka velkého „principu autonomie sekcí", v níž „spočívá skutečná síla Internacionály... zvláště v zemích *latinského plemene*" („Révolution Sociale" ze 4. ledna), spekulují tito pánové na anarchii v Internacionále.

Anarchie, to je velký válečný oř jejich mistra Bakunina, který ze socialistických systémů převzal jen vinety. Všichni socialisté rozumějí anarchií toto: jakmile je dosaženo cíle proletářského hnutí, odstranění tříd, pak státní moc, která slouží k udržování velké vyrábějící většiny pod jařmem nepočetné vykořisťující menšiny, mizí a vládní funkce se mění v pouhé administrativní funkce. Aliance na to jde z opačného konce. Prohlašuje anarchii v řadách proletariátu za nejspolehlivější prostředek, jak zlomit mocné společenské a politické síly soustředěné v rukách vykořisťovatelů. Pod touto záminkou požaduje na Internacionále, aby ve chvíli, kdy se ji starý svět snaží rozdrtit, nahradila svou organizaci anarchií.

* — Michaila Bakunina. *(Pozn. red.)*

Mezinárodní policie také nežádá víc, aby zvěčnila Thiersovu republiku tím, že ji přikryje císařským pláštěm.*

Generální rada:

R. Applegarth, Antoine Arnaud, M. J. Boon, F. Bradnick, G. H. Buttery, F. Cournet, Delahaye, Eugène Dupont, W. Hales, Hurliman, Jules Johannard, Harriet Lawová, F. Lessner, Lochner, Marguerite, Constant Martin, Z. Maurice, Henry Mayo, George Milner, Charles Murray, Pfänder, Vitale Regis, J. Rozwadowski, John Roach, Rühl, G. Ranvier, Sadler, Cowell Stepney, Alf. Taylor, W. Townshend, Éd. Vaillant, John Weston, F. J. Yarrow

Dopisující tajemníci:

Karel Marx, Německo a Rusko; *Leo Frankel*, Rakousko a Uhry; *A. Herman*, Belgie; *Th. Mottershead*, Dánsko; *J. G. Eccarius*, Spojené státy; *Le Moussu*, francouzské sekce ve Spojených státech; *Aug. Serraillier*, Francie; *Charles Rochat*, Holandsko; *J. P. MacDonnel*, Irsko; *B. Engels*, Itálie a Španělsko; *Walery Wróblewski*, Polsko; *H. Jung*, Švýcarsko

Charles Longuet, předseda zasedání
Hermann Jung, pokladník
John Hales, generální tajemník

33, Rathbone Place, W.
Londýn 5. března 1872

* Ve zprávě o Dufaurově zákonu napadá poslanec statkářské sněmovny Sacaze především „organizaci" Internacionály. Tato organizace je mu solí v očích. Když konstatoval „vzestupný pohyb tohoto strašlivého Sdružení", pokračuje: „Toto Sdružení zavrhuje... temné praktiky sekt, které je předcházely. Jeho organizace vznikla a měnila se za bílého dne. Díky síle této organizace... rozšířilo postupně sféru své činnosti a vlivu. Proniká na všechna území." Pak popisuje „stručně organizaci" a uzavírá: „Takový je, ve své moudré jednotě... plán této rozsáhlé organizace. Její síla je v samé této koncepci. Je také v masách jejích stoupenců spjatých současnou činností a konečně v onom nepřemožitelném popudu, který je uvádí do pohybu."[73] *(Poznámka autorů.)*

K. MARX

REZOLUCE GENERÁLNÍ RADY MEZINÁRODNÍHO DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ O ROZKOLU VE FEDERACI SPOJENÝCH STÁTŮ,

PŘIJATÉ NA ZASEDÁNÍCH 5. A 12. BŘEZNA 1872[74]

I

Dvě federální rady

Článek 1. — Vzhledem k tomu, že ústřední rady jsou ustavovány jen proto, aby v každé zemi zajišťovaly dělnickému hnutí „sílu jednoty a spojení" (článek 7 všeobecných stanov)[53]; že tedy existence dvou soupeřících ústředních rad v téže federaci znamená otevřené porušení všeobecných stanov;

vybízí generální rada obě prozatímní federální rady v New Yorku, aby se znovu spojily a až do svolání amerického všeobecného sjezdu působily jako jediná prozatímní federální rada pro Spojené státy.

Článek 2. — Vzhledem k tomu, že by působnost této prozatímní federální rady byla značně oslabena, kdyby v ní bylo příliš mnoho členů, kteří teprve nedávno vstoupili do Mezinárodního dělnického sdružení, doporučuje generální rada, aby se nově založené a málo početné sekce spojily a jmenovaly několik společných delegátů.

II

Všeobecný sjezd federace Spojených států

Článek 1. — Generální rada doporučuje svolat na 1. července 1872 všeobecný sjezd delegátů sekcí a přidružených spolků ve Spojených státech.

Článek 2. — Úkolem tohoto sjezdu bude zvolit federální radu Spojených států. Uzná-li to sjezd za vhodné, bude moci takto zvolenou federální radu zmocnit ke kooptování určitého omezeného počtu členů.

Článek 3. — Tento sjezd bude mít výhradní právo vypracovat místní směrnice a organizační řád pro organizaci Mezinárodního dělnického sdružení ve Spojených státech; tyto místní směrnice a organizační řád však nesmějí obsahovat nic, co by bylo v rozporu s všeobecnými stanovami a organizačním řádem Mezinárodního sdružení (Organizační řád, V, článek 1).

III

*Sekce**

Článek 1. — Vzhledem k tomu, že sekce čís. 12 v New Yorku nejen přijala formální rezoluci, podle níž „každá sekce" má „nezávislé právo" vykládat si podle svých představ „jednání jednotlivých kongresů" i „všeobecné stanovy a organizační řád", ale nadto také jednala zcela ve shodě s touto zásadou, která by, kdyby byla obecně přijata, ponechala z Mezinárodního dělnického sdružení už jenom název;

že tato sekce nikdy nepřestala používat Mezinárodního dělnického sdružení jako prostředku k uskutečňování cílů, které jsou zčásti cizí cílům a úsilí Mezinárodního dělnického sdružení a zčásti jim přímo odporují;

z těchto důvodů považuje generální rada za svou povinnost

* V listu „Woodhull and Claflin's Weekly"[75] má tento oddíl nadpis „XII. sekce". *(Pozn. red.)*

uplatnit rezoluci VI basilejského kongresu o organizačních otázkách[76] a do příštího všeobecného kongresu Mezinárodního dělnického sdružení, jenž se má konat v září 1872, sekci čís. 12 *suspendovat.*

Článek 2. — Vzhledem k tomu, že Mezinárodní dělnické sdružení se má podle všeobecných stanov skládat výhradně „z dělnických spolků" (viz články 1, 7 a 11 všeobecných stanov);

že v souladu s tím článek 9 všeobecných stanov, v němž se říká: „Členem Mezinárodního dělnického sdružení se může stát každý, kdo uznává a hájí jeho zásady", poskytuje sice aktivním stoupencům *Sdružení*, kteří nejsou dělníky,* právo buď individuálního členství nebo právo vstoupit do dělnických sekcí, v žádném případě však nemůže opravňovat k zakládání sekcí složených výhradně nebo převážně z členů nepatřících k dělnické třídě;

že právě z tohoto důvodu nemohla generální rada před několika měsíci uznat slovanskou sekci složenou výhradně ze studentů[77];

že podle oddílu V, článku 1 organizačního řádu mají všeobecné stanovy a organizační řád být přizpůsobeny „místním poměrům v každé zemi";

že sociální poměry ve Spojených státech, i když jsou mimořádně příznivé pro dělnické hnutí, obzvlášť usnadňují pseudoreformátorům, buržoazním šarlatánům a politickým čachrářům pronikání do Mezinárodního dělnického sdružení;

z těchto důvodů doporučuje generální rada nepřijímat napříště do Sdružení nové** americké sekce, jež nebudou alespoň ze dvou třetin složeny z námezdních dělníků.

Článek 3. — Generální rada upozorňuje Americkou federaci na článek 3 rezoluce II londýnské konference o „sektářských"*** sekcích či „separatistických organizacích, činících si nároky na plnění zvláštních úkolů" odlišných od společného cíle Sdružení, tj. osvobození dělníka od „ekonomického porobení monopolním vlastníkem

* V listu „Woodhull and Claflin's Weekly" jsou slova „kteří nejsou dělníky" vynechána. *(Pozn. red.)*

** V listu „Woodhull and Claflin's Weekly" je slovo „nové" vynecháno. *(Pozn. red.)*

*** V listu „Woodhull and Claflin's Weekly" je slovo „sektářských" vynecháno. *(Pozn. red.)*

pracovních prostředků", jež je „základem poroby ve všech jejích formách, veškeré sociální bídy, duševní degradace a politické závislosti" (viz preambuli všeobecných stanov).

Napsal K. Marx kolem 5. března 1872
Otištěno v „La Emancipación",
čís. 43 ze 6. dubna 1872,
ve „Woodhull and Claflin's Weekly",
čís. 103 ze 4. května 1872,
a v „Der Volksstaat", čís. 37 z 8. května 1872

Podle rukopisu
srovnaného s textem novin
Přeloženo z angličtiny

K. MARX

*REDAKTOROVI LISTU „LA LIBERTÉ“[78]

Londýn 12. března 1872

Pane redaktore,

v knize občana G. Lefrançaise „O komunalistickém hnutí“, s níž jsem se seznámil teprve před několika dny, jsem našel na str. 92 tuto pasáž:

„Dopis, který později napsal občanu Serraillierovi Karel Marx, hlavní inspirátor německé sekce Internacionály, o volbách z 8. února a v němž s jistou dávkou trpkosti kritizuje účast francouzské sekce v těchto volbách, je postačujícím svědectvím — ať již neprávem, nebo právem — že Internacionála nebyla tehdy příliš ochotna zasahovat do aktivní politiky.“

Ihned po uveřejnění takzvaného mého dopisu Serraillierovi jsem prohlásil v „Times“, v „Courrier de l'Europe“, v berlínské „Zukunft“ atd., že tento dopis vyrobil „Paris-Journal“. Serraillier zase veřejně odhalil policejního žurnalistu, který byl skutečným autorem tohoto dopisu. Poněvadž skoro všechny orgány Internacionály a dokonce i některé pařížské noviny otiskly naše prohlášení[79], jsem vskutku udiven, že občan Lefrançais přejímá novinový padělek vyrobený Henri Pènem.

Zůstávám, vážený pane, Váš oddaný

Karel Marx

Otištěno v „La Liberté“, čís. 11 ze 17. března 1872

Podle textu novin
Přeloženo z francouzštiny

K. MARX

REZOLUCE MÍTINKU NA POČEST VÝROČÍ PAŘÍŽSKÉ KOMUNY[80]

Mítink svolaný na oslavu výročí 18. března 1871 přijal tyto rezoluce:

I

Ve slavném hnutí 18. března spatřuje jitřenku velké sociální revoluce, která lidstvo navždy zbaví třídní společnosti.

II

Prohlašuje, že zpozdilost a zločiny buržoazních tříd, jež v celé Evropě spojuje jejich nenávist k dělníkům, odsoudily k smrti starou společnost, ať již jsou její vládní formy jakékoli, monarchistické či republikánské.

III

Prohlašuje, že křižácké tažení všech vlád proti Internacionále a teroristické činy versailleských vrahů i jejich pruských přemožitelů

svědčí o lichosti jejich úspěchů a dokazují, že za hrdinským předvojem rozdrceným spojenými silami Thierse a Viléma stojí hrozivá armáda světového proletariátu.

Napsal K. Marx
mezi 13. a 18. březnem 1872
Otištěno v „La Liberté“,
čís. 12 z 24. března 1872,
a v „The International Herald“,
čís. 3 z 30. března 1872

Podle rukopisu
přepsaného Marxovou dcerou Jenny
a opraveného autorem
Přeloženo z francouzštiny

B. ENGELS

ŠPANĚLSKÉ FEDERÁLNÍ RADĚ

Dostali jsme váš dopis z 15. března a děkujeme vám za podrobnou zprávu o současném stavu našeho sdružení ve Španělsku, který je za okolností, v nichž žijeme, velmi uspokojivý. Nejdůležitější věci z této zprávy uveřejníme. Pošleme dopis sjezdu v Zaragoze a o něco později telegram.* Telegram bude odeslán jménem generální rady a britské federální rady. Pokud jde o Francii, Dufaurův zákon proti Internacionále tam znemožňuje existenci federální rady; napíšeme však do Paříže, aby vám „sekce Ferré"[81] poslala pro sjezd dopis — jmenovité podpisy tam nebudou, bude-li však podepsán „sekce Ferré", je všechno v pořádku. V Německu nedávné procesy Sdružení dočasně dezorganizovaly, a jak víte, Liebknecht a Bebel byli odsouzeni ke dvěma letům vězení, hlavně za činnost v Internacionále. Poslat odtamtud telegram bude v této chvíli zhola nemožné; přesto jsme odeslali váš dopis do Německa.

Se známkami nejsou žádné těžkosti. Vyžádejte si tolik známek, kolik myslíte, že budete potřebovat, a zašlete nám příspěvky nebo část příspěvků, které jste *dostali* před 1. červencem; dva nebo tři týdny před všeobecným kongresem nám zašlete zbytek zároveň se známkami, které jste nespotřebovali. Máme jich velké množství a nic se nestane, jestliže nám vaši delegáti na kongresu nějakou tisícovku vrátí.

Pokladník Jung se včera večer na zasedání rady nedostavil;

* Viz tento svazek, str. 93–95. *(Pozn. red.)*

poslal jsem mu stvrzenku, aby ji podepsal, a jakmile ji dostanu, pošlu vám ji zároveň s dopisem sjezdu v Zaragoze.

Doufáme, že regionálnímu sjezdu předložíte ke schválení rezoluce londýnské konference; až dosud uznaly rezoluce tyto federace: německá, románská, švýcarsko-německá (Curych), anglická, holandská a americká, a dále francouzská a irská sekce.

Napsal B. Engels 27. března 1872

Podle rukopisného konceptu
Přeloženo ze španělštiny

K. MARX

NACIONALIZACE PŮDY[82]

Pozemkové vlastnictví...*, tento původní zdroj všeho bohatství, se stalo velkým problémem, na jehož vyřešení závisí budoucnost dělnické třídy.

Nemám v úmyslu šířit se zde o všech argumentech, které uvádějí obhájci soukromého vlastnictví půdy, právníci, filosofové a političtí ekonomové, ale omezím se především pouze na konstatování, že se všemožně snaží zahalit prostý fakt dobytí do pláštíku „*přirozeného práva*". Jestliže dobytí dalo přirozené právo menšině, potřebuje většina jen shromáždit dostatek sil a získat tak přirozené právo dobýt zpět to, co jí bylo odňato.

V průběhu dějin se dobyvatelé snažili dodat svému původnímu právu držby, vyplývajícímu z násilí, jakousi společenskou sankci** pomocí zákonů, které sami vydali.

Nakonec přichází filosof a dokazuje, že s těmito zákony projevuje souhlas veškerá společnost***. Kdyby se soukromé vlastnictví půdy skutečně zakládalo na takovém všeobecném souhlasu, muselo by zjevně přestat existovat od chvíle, kdy by je většina společnosti odmítla uznávat.

Takzvaná vlastnická „práva" však ponecháme stranou; tvrdím, že ekonomický rozvoj společnosti, růst a koncentrace obyvatelstva,

* V „International Heraldu" tyto tečky nejsou. *(Pozn. red.)*

** V „International Heraldu" je místo „sankci" výraz „stabilitu". *(Pozn. red.)*

*** V „International Heraldu" je místo „společnost" výraz „lidstvo". *(Pozn. red.)*

nutnost* užívat v zemědělství kolektivní a organizované práce, jakož i strojů a jiných podobných zařízení, činí z nacionalizace půdy stále víc „*společenskou nutnost*", proti níž žádné řeči o vlastnických právech nic nezmohou. Naléhavé potřeby společnosti budou a musejí být uspokojeny, změny diktované společenskou nutností si proklestí cestu a dříve nebo později si přizpůsobí i zákony.

Vyžadujeme, aby se den ode dne zvyšovala výroba; toho však nelze dosáhnout tím, že se dovolí několika málo jednotlivcům řídit ji podle svých rozmarů a soukromých zájmů nebo z nevědomosti vymrskávat půdu. V zemědělství by se mělo konečně** používat všech moderních metod, jako jsou zavlažování, odvodňování, parní pluhy, chemické prostředky apod. Jenže vědeckých poznatků, jež máme k dispozici, a technických prostředků obdělávání půdy, které ovládáme, jako strojů atd., lze s úspěchem použít jen tehdy, budeme-li část půdy*** obdělávat ve velkém měřítku.

Jestliže obdělávání půdy ve velkém (dokonce i současným kapitalistickým způsobem, který samotného výrobce snižuje na pouhého soumara) přináší† o tolik lepší výsledky než obdělávání půdy malých a rozkouskovaných pozemků, nebylo by provozování v celonárodním měřítku ještě větším impulsem pro výrobu?

Stále rostoucí potřeby obyvatelstva na jedné straně a neustálý růst cen zemědělských výrobků na druhé straně jsou nezvratným důkazem toho, že nacionalizace půdy se stala společenskou nutností.

Snižování zemědělské produkce, pramenící z individuálního zneužívání, nebude možné, jakmile se bude půda obdělávat pod kontrolou, na náklady†† a k užitku národa.†††

Mnozí poukazovali na Francii; jenže ta je se svými *rolnickými*

* V „International Heraldu" je místo „nutnost" tato formulace: „okolnosti, které nutí kapitalistického farmáře". *(Pozn. red.)*

** V „International Heraldu" je místo „konečně" výraz „ve velkém". *(Pozn. red.)*

*** V „International Heraldu" jen „půdu". *(Pozn. red.)*

† V „International Heraldu" doplněno: „z ekonomického hlediska". *(Pozn. red.)*

†† V „International Heraldu" chybí: „na náklady". *(Pozn. red.)*

††† V „International Heraldu" následuje věta, která pochází zřejmě od Duponta: „Všichni občané, které jsem tu slyšel mluvit v diskusi o této otázce, byli pro nacionalizaci půdy, zaujímali však velmi rozdílná stanoviska." *(Pozn. red.)*

vlastnickými vztahy od nacionalizace půdy vzdálena víc než Anglie se svým landlordismem. Ve Francii je sice půda dostupná každému, kdo si ji může koupit, ale právě tato možnost vedla k rozkouskování půdy na malé parcely obdělávané lidmi, kteří mají jen skrovné prostředky a spoléhají se hlavně na půdu, do níž vkládají vlastní práci a práci svých rodin. Tato forma pozemkového vlastnictví a z ní nutně vyplývající obdělávání rozkouskovaných pozemků nejenže vylučuje používání jakýchkoli moderních vymožeností v zemědělství, ale současně dělá ze samotného rolníka rozhodného nepřítele jakéhokoli sociálního pokroku a především nacionalizace půdy. Je připoután k půdě, jí musí obětovat všechnu svou životní energii a přitom získává jen poměrně málo, neboť je nucen odvádět ve formě daní většinu své produkce státu, ve formě soudních výloh soudcovské klice a ve formě úroků lichváři; neví naprosto nic o sociálním hnutí mimo úzké pole své činnosti; zuby nehty se drží svého kousku půdy a lpí na svém pouze nominálním vlastnictví. Tak byl francouzský rolník zavlečen do nejosudnějšího antagonismu k průmyslové dělnické třídě.

Poněvadž tedy jsou rolnické vlastnické vztahy největší překážkou nacionalizace půdy, není Francie za současného stavu rozhodně místem, kde bychom měli hledat řešení tohoto velkého problému.

Nacionalizace půdy a propachtování malých parcel jednotlivcům nebo dělnickým družstvům by za buržoazní vlády vyvolalo jen bezohlednou konkurenci mezi nimi a vedlo by k určitému zvýšení renty, čímž by umožnilo vlastníkům půdy žít na úkor výrobců.

Na kongrese Internacionály, který se konal v roce 1868 v Bruselu, řekl jeden náš přítel:

„Malé soukromé vlastnictví půdy odsoudila k zániku věda, velké spravedlnost. Zbývá tedy jediná alternativa: buď se půda musí stát vlastnictvím zemědělských družstev, nebo vlastnictvím celého národa. Tuto otázku rozhodne budoucnost".[83]

Já naproti tomu říkám: Budoucnost* rozhodne, že půda může být jedině vlastnictvím národa. Odevzdat půdu do rukou

* V „International Heraldu" je místo „budoucnost" „sociální hnutí". *(Pozn. red.)*

sdružených zemědělských dělníků by znamenalo podřídit společnost jedné výlučné třídě výrobců.

Nacionalizace půdy povede k naprosté změně ve vztazích mezi prací a kapitálem a nakonec k úplnému odstranění kapitalistického výrobního způsobu jak v průmyslu, tak v zemědělství. Teprve pak zmizí třídní rozdíly a výsady i s ekonomickou základnou, ze které vyrůstají, a společnost se promění ve sdružení svobodných „výrobců".* Žít z práce druhých bude věcí minulosti. Proti společnosti už nebudou stát ani vláda, ani státní moc! Zemědělství, doly, továrny, zkrátka všechna výrobní odvětví budou postupně uspořádána nejúčelnějším způsobem. *Soustředění výrobních prostředků v rukou národa* se stane přirozenou** základnou společnosti složené ze sdružení svobodných a rovných výrobců vědomě jednajících*** podle společného a racionálního plánu. To je onen cíl†, k němuž směřuje velké ekonomické hnutí 19. století.

Napsal K. Marx v březnu—dubnu 1872
Otištěno v „The International Herald", čís. 11 z 15. června 1872

Podle textu rukopisu srovnaného s textem novin
Přeloženo z angličtiny

* V „International Heraldu" poslední část věty chybí. *(Pozn. red.)*

** V „International Heraldu" je místo „přirozenou" „národní". *(Pozn. red.)*

*** V „International Heraldu" je místo „vědomě jednajících" „vykonávajících svou práci". *(Pozn. red.)*

† V „International Heraldu" doplněno: „humánní cíl". *(Pozn. red.)*

NO MAS DEBERES SIN DERECHOS; NO MAS DERECHOS SIN DEBERES

LA EMANCIPACION.

PERIODICO SOCIALISTA.

SE PUBLICA TODOS LOS SABADOS.

Año II | Precio de suscricion: 4 rs. trimestre. Administracion: San Pedro, 10, 3.° | Madrid 15 de abril de 1872. | Para suscriciones dirigirse á la libreria de San Martin, Puerta del Sol. | Núm. 44

B. ENGELS

OBČANŮM DELEGÁTŮM NÁRODNÍHO ŠPANĚLSKÉHO SJEZDU V ZARAGOZE[84]

Londýn 3. dubna 1872

Občané,

generální rada Mezinárodního dělnického sdružení mě pověřila, abych vám tlumočil její blahopřání k zasedání druhého sjezdu ve Španělsku. Opravdu si můžete blahopřát k výsledkům, kterých jste dosáhli v tak krátké době. Internacionála, založená ve Španělsku sotva před třemi roky, má nyní své sekce a federace už v celé zemi; ustavila se ve všech městech a proniká nyní na venkov. Těchto velkých výsledků jste mohli dosáhnout díky své aktivitě a také díky nesmyslnému a stupidnímu pronásledování ze strany vlád, které se vystřídaly ve vaší zemi, a Internacionála se stala ve

Španělsku opravdovou mocí. Nezapomínejme také, že tyto výsledky umožnila zvláštní struktura našeho Sdružení, struktura, která ponechává každé národní nebo místní federaci úplnou svobodu jednání a dává ústředním orgánům jen takovou pravomoc, která je naprosto nutná k tomu, aby mohly střežit jednotu programu a společné zájmy a zabránit, aby se Sdružení stalo hříčkou buržoazních a policejních intrik.*

Je pravděpodobné, že míra perzekucí, jež budete muset podstoupit, není ještě dovršena. Potom si vzpomeňte, že jsou jiné země, jako Francie, Německo, Rakousko a Uhry, kde jsou členové Internacionály vystaveni ještě strašnějšímu vládnímu pronásledování a kde přesto nesklánějí šíje, protože vědí, stejně jako to víte vy, že perzekuce jsou nejlepším propagačním prostředkem pro naše Sdružení a že není na světě síly, jež by byla s to potlačit stále mohutnější revoluční hnutí moderního proletariátu. Aby byla zničena Internacionála, k tomu by bylo nutno zničit půdu, jejímž je živelným produktem, tj. moderní společnost.

Bratrský pozdrav.

Z pověření generální rady
Bedřich Engels,
tajemník pro Španělsko

Otištěno v „La Emancipación“, čís. 44 z 13. dubna 1872, v „La Liberté“, čís. 17 z 28. dubna 1872, a v „Der Volksstaat“, čís. 36 z 4. května 1872

Podle textu v „La Emancipación“, srovnaného s francouzským konceptem dopisu
Přeloženo ze španělštiny

* Ve francouzském konceptu dopisu následuje věta: „V podobných podmínkách by nemohla obstát žádná buržoazní organizace; největší zásluhou moderního proletariátu je, že vytvořil pro společný boj Sdružení, které zahrnuje všechny civilizované země a přitom nijak neporušuje autonomii jednotlivých federací.“ *(Pozn. red.)*

B. ENGELS

*TELEGRAM SJEZDU V ZARAGOZE

Londýn 6. dubna [1872]

Generální rada a anglická federální rada zdraví sjezd v Zaragoze.

Ať žije osvobození proletariátu!

Engels

Otištěno v „La Emancipación“, čís. 44 z 13. dubna 1872

Podle textu novin
Přeloženo ze španělštiny

K. MARX

*PROHLÁŠENÍ GENERÁLNÍ RADY MEZINÁRODNÍHO DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ KE COCHRANOVU VYSTOUPENÍ V DOLNÍ SNĚMOVNĚ[85]

Hrdinské činy versailleského statkářského shromáždění a španělských kortesů, jež si předsevzaly zničit Internacionálu, probudily ve vhodnou chvíli ušlechtilého ducha soupeření v srdcích představitelů horních deseti tisíc v britské Dolní sněmovně. A tak 12. dubna 1872 pan B. Cochrane — jeden z nejreprezentativnějších mužů, pokud jde o intelekt vyšších tříd — upozornil sněmovnu na výroky i skutky této strašlivé společnosti. Protože je to člověk, který se příliš nespoléhá na to, co se dočte, připravil se na svůj úkol tím, že loni na podzim podnikl inspekční cestu do několika středisek Internacionály na kontinentě; po návratu nemeškal a dopisem do „Times" si zajistil jakousi předběžnou záruku svého prvenství v této otázce. Kdyby tak jako on mluvil v parlamentě kdokoli jiný, považovalo by se to za svévolnou a promyšlenou neznalost věci, o které mluví. Až na jednu výjimku neví zhola nic o celé řadě oficiálních publikací Internacionály; místo nich uvádí směsici

citátů z bezvýznamných publikací soukromých osob ve Švýcarsku, za něž Internacionála jakožto organizace odpovídá asi tak, jako britský kabinet za řeč pana Cochrana. Podle jeho řeči

„velká většina těch, kdo vstoupili do této společnosti v Anglii — bylo jich 180 000 — neznala vůbec zásady, které měli uvádět ve skutek a které se před nimi v době jejich vstupu pečlivě tajily."[86]

Zásady, které Internacionála hodlá uvádět ve skutek, jsou vyloženy v preambuli všeobecných stanov a pan Cochrane žije v blahé nevědomosti o tom, že do Internacionály nemůže nikdo vstoupit, aniž by s těmito zásadami vyslovil svůj naprostý souhlas. Dále:

„Tato společnost byla původně založena na zásadách tradeunionů a neobsahovala tedy politické prvky."

Výrazné politické prvky jsou obsaženy nejen v preambuli původních všeobecných stanov, ale politické tendence Sdružení jsou obšírně rozvedeny v Inaugurální adrese, vydané společně s těmtito stanovami v roce 1864.[87] Jiný překvapující objev, že Bakunin byl „pověřen" odpovědět jménem Internacionály na Mazziniho útoky, je prostě lež. Cochrane cituje Bakuninovu brožuru[88] a pokračuje:

„Takový nabubřelý nesmysl by byl k smíchu, když však tyto spisy pocházely z Londýna," (jenže ony odtamtud *ne*pocházely) „jaký div, že se cizí vlády poplašily?"

A jaký div, že se pan Cochrane stal jejich mluvčím v Anglii? Další obvinění — že Internacionála právě začala vydávat v Londýně „noviny" — je rovněž lež. Pan Cochrane se však může utěšit tím, že Internacionála má v Evropě i v Americe mnoho vlastních tiskových orgánů, vycházejících v jazycích skoro všech civilizovaných národů.

Jádro celé řeči je však obsaženo ve větě:

„*Mohl by dokázat*, že Komuna a Mezinárodní sdružení je vlastně jedno a totéž a že Mezinárodní společnost sídlící"(?) „v Londýně dala Komuně příkaz spálit Paříž a zavraždit arcibiskupa tohoto města."

A nyní důkazy. Eugène Dupont konstatoval jako předseda bruselského kongresu, který se konal v září 1868, podle pravdy, že cílem Internacionály je sociální revoluce. A kde je onen tajemný článek spojující tento výrok Eugèna Duponta z roku 1868 s činy Komuny z roku 1871? Tkví v tom, že

„teprve minulý týden byl Eugène Dupont zatčen v Paříži, kam tajně odjel z Anglie. A tento pan Eugène Dupont byl členem Komuny i Mezinárodní společnosti."

Naneštěstí pro tento tak přesvědčivý způsob argumentace nebyl A. Dupont, člen Komuny zatčený v Paříži, členem Internacionály a E. Dupont, člen Internacionály, nebyl členem Komuny. Druhý důkaz:

„V červenci 1869 řekl Bakunin na kongresu v Ženevě, jemuž předsedal: ‚Internacionála se prohlašuje za ateistickou.'"

Jenže v červenci 1869 se v Ženevě žádný kongres Internacionály nekonal; Bakunin nikdy žádnému kongresu Internacionály nepředsedal a nikdy nebyl pověřen prohlašovat něco jejím jménem. Třetí důkaz: „Volksstimme", orgán Internacionály ve Vídni[89], napsal:

„Rudý prapor je sice symbolem všeobecné lásky, naši nepřátelé nechť si však dají pozor, aby ho neproměnili v symbol všeobecného teroru."

Kromě toho tento list mnohokrát prohlašoval, že londýnská generální rada je vlastně generální radou Internacionály, tj. jejím delegovaným ústředním správním orgánem. Čtvrtý důkaz: za jednoho francouzského soudního procesu proti Internacionále Tolain zesměšňoval výrok veřejného žalobce, že

„předsedovi Internacionály" (který vůbec neexistuje) „by stačilo pohnout prstem a podřídil by si celý svět".

Zmatený mozek pana Cochrana proměňuje Tolainovo záporné stanovisko v kladné. Pátý důkaz: adresa generální rady o občanské válce ve Francii, z níž pan Cochrane cituje pasáž ospravedlňující represálie vůči rukojmím a použití ohně jako válečná opatření nezbytná za podobných okolností. Jenže má se snad z toho, že pan Cochrane souhlasí s masakry versailleských, vyvozovat, že *dal příkaz* k jejich provedení, ačkoli jistě nemá na svědomí žádnou jinou vraždu než nějaké té zvěřiny? Šestý důkaz:

„Před požárem Paříže se konala schůzka vůdců Internacionály a Komuny."

To je pravdivé asi tak jako zpráva, která nedávno proběhla celým italským tiskem, že totiž generální rada Internacionály vyslala na inspekční cestu po kontinentě svého věrného a milovaného Alexandra Baillie Cochrana, jenž jí předložil nanejvýš uspokojivou zprávu o zdárném rozvoji organizace a konstatoval, že má 17 miliónů členů. A konečně poslední důkaz:

„V dekretu Komuny, jímž se nařizuje zbořit sloup na náměstí Vendôme, je zdůrazněn souhlas Internacionály."

O ničem takovém není v dekretu zmínka, i když si Komuna jistě byla plně vědoma, že Internacionála na celém světě by toto rozhodnutí schválila.

Takový je tedy podle „Times" nezvratný důkaz Cochranova tvrzení, že pařížský arcibiskup byl zabit a Paříž spálena na přímý rozkaz londýnské generální rady Internacionály. Srovnejte tyto nesouvislé tlachy se zprávou pana Sacaze o zákonu proti Internacionále, kterou přednesl ve Versailles, a pochopíte stále ještě existující rozdíl mezi členem francouzského statkářského shromáždění a britským Dogberrym.

O *fidus Achates** pana Cochrana, panu Eastwickovi, bychom mohli říci s Dantem: „Pohlédni na něho a jdi dále", nebýt jeho nesmyslného tvrzení, že Internacionála prý je odpovědna za „Père Duchêne"[90] pana Vermersche, kterého učený pan Cochrane nazývá Vermuthem.

Jestliže mít takového odpůrce, jako je pan Cochrane, je učiněná rozkoš, pak muset se odevzdat do ochrany — dá-li se to tak nazvat — pana Fawcetta, je hotová pohroma. Má-li dosti smělosti k tomu, aby Internacionálu chránil před represáliemi, které si britská vláda netroufne podniknout a na nichž také nemá žádný zájem, má zároveň také pocit povinnosti a velkou morální odvahu, která jej nutí vyslovit nad Internacionálou své nejvyšší profesorské opovržení. Naneštěstí nejsou údajné doktríny Internacionály, které napadá, nic jiného než výplody jeho chudého ducha.

„Stát," říká, „by měl dělat to a ono a obstarat peníze na realizaci všech návrhů Internacionály. V prvním bodě programu se říká, že stát by měl vykoupit všechnu půdu a všechny výrobní prostředky a pronajmout je za spravedlivou a přiměřenou cenu obyvatelstvu."

Pokud jde o vykoupení půdy státem za určitých okolností a její pronajmutí obyvatelstvu za spravedlivou a přiměřenou cenu, na tom ať se pan Fawcett dohodne se svým učitelem teorie, panem Johnem Stuartem Millem, a se svým politickým šéfem, panem Johnem Brightem. Ve druhém bodě „se navrhuje, aby stát reguloval pracovní dobu". Znalost historie z našeho profesora přímo srší,

* — věrném společníkovi. *(Pozn. red.)*

když z Internacionály dělá autora britských továrních zákonů, a jeho ekonomická zběhlost se objevuje v neméně příznivém světle, když tyto zákony hodnotí. Třetí bod:

„Stát by měl umožnit bezplatnou školní výchovu."

Co jsou taková všeobecně známá fakta, jako existence bezplatné školní výchovy ve Spojených státech a ve Švýcarsku a její příznivé výsledky, ve srovnání s chmurnými proroctvími profesora Fawcetta? Čtvrtý bod:

„Stát by měl půjčovat kapitál družstevním spolkům."

Tady je malá chybička: pan Fawcett směšuje požadavky, které razil Lassalle, jenž zemřel ještě před založením Internacionály, se zásadami Internacionály. Mimochodem Lassalle se odvolával na precedent státních půjček, které si britští pozemkoví vlastníci pod záminkou různých zdokonalení v zemědělství tak štědře prostřednictvím parlamentu sami poskytovali. Pátý bod:

„Korunou všeho byl návrh, aby celkový příjem země byl zvýšen progresívním zdaněním majetku."

To už je přece jenom trochu moc, dělat z požadavků pana Roberta Gladstona a jeho liverpoolských buržoazních finančních reformátorů „korunu" Internacionály!

Velký politický ekonom pan Fawcett, jehož nároky na vědeckou slávu se zakládají na tom, že pro potřeby školáků zvulgarizoval výtah z politické ekonomie pana Johna Stuarta Milla, se přiznává, že „důvěřivé předpovědi" (freetraderů) „vyslovené před pětadvaceti lety byly vyvráceny fakty".

Přitom je přesvědčen o své schopnosti zkrotit dnešní obrovské proletářské hnutí neustálým opakováním — a to v ještě rozmělněnější formě — stejných otřepaných frází, o něž se před pětadvaceti lety opíraly tyto falešné předpovědi. Doufejme, že jeho licoměrná obhajoba Internacionály, která ve skutečnosti není nic jiného než pokorná omluva za jeho dřívější předstírané sympatie k dělnické třídě, otevře oči těm anglickým dělníkům, které stále ještě dojímá sentimentalita, za níž se pan Fawcett až dosud pokoušel skrýt svou vědeckou nemohoucnost.

Nuže, je-li pan B. Cochrane představitelem politického intelektu a pan Fawcett ekonomické vědy britské Dolní sněmovny, jak

se pak dá tento „nejpříjemnější londýnský klub" srovnat s americkou sněmovnou reprezentantů, která 13. prosince 1871 přijala zákon o zřízení úřadu pro statistiku práce[91] a prohlásila, že tento zákon byl přijat na výslovné přání Mezinárodního dělnického sdružení, které sněmovna uznává za jednu z nejvýznačnějších skutečností dnešních dnů?

Generální rada

R. Applegarth, A. Arnaud, M. Barry, M. J. Boon, F. Bradnick, G. H. Buttery, F. Cournet, P. Delahaye, Eugène Dupont, W. Hales, Hurliman, Jules Johannard, C. Keen, Harriet Lawová, F. Lessner, Lochner, C. Longuet, Marguerite, C. Martin, Zévy Maurice, H. Mayo, G. Milner, Chr. Murray, Pfänder, J. Rozwadowski, V. Regis, J. Roach, Rühl, G. Ranvier, Sadler, Cowell Stepney, A. Taylor, W. Townshend, E. Vaillant, J. Weston, De Wolfers, F. J. Yarrow

Dopisující tajemníci

Leo Frankel — pro Rakousko a Uhry; *A. Herman* — pro Belgii; *T. Mottershead* — pro Dánsko; *A. Serraillier* — pro Francii; *Karel Marx* — pro Německo a Rusko; *C. Rochat* — pro Holandsko; *J. P. MacDonnel* — pro Irsko; *B. Engels* — pro Itálii a Španělsko; *Walery Wróblewski* — pro Polsko; *Hermann Jung* — pro Švýcarsko; *J. G. Eccarius* — pro Spojené státy; *Le Moussu* — pro francouzské sekce ve Spojených státech

J. Hales, generální tajemník

Napsal K. Marx mezi 13. a 16. dubnem 1872
Otištěno jako leták a v listech „The Eastern Post", čís. 186 z 20. dubna 1872, „La Emancipación", čís. 49 z 18. května 1872, a „O Pensamento Social", čís. 14 z května 1872

Podle textu letáku
Přeloženo z angličtiny

B. ENGELS

FERRARSKÉMU DĚLNICKÉMU SPOLKU[92]

Občané,

odpovídám na váš milý dopis z 3. března a jménem generální rady vám děkuji za to, že přistupujete k Mezinárodnímu dělnickému sdružení; zároveň vám musím sdělit, že dříve než generální rada váš vstup potvrdí, musí mít jasno o smyslu výhrady týkající se vaší „autonomie".

Když se ustavuje nějaký spolek, je především nutné vypracovat stanovy a organizační řád; máte je vy sami a má je také Internacionála. Možná, že je neznáte, a proto vám v příloze posílám jeden exemplář ve francouzštině. Seznamte s nimi laskavě váš spolek, a budete-li s nimi souhlasit, zpravte mne o tom. Tyto všeobecné stanovy a organizační řád jsou jediné zákony, které naše Sdružení má a které mohou omezovat vaši autonomii. Sami však pochopíte, že v Internacionále nemohou být sekce dvojího druhu: jedny, které se podřizují společným zákonům, a druhé, které je odmítají.* Doufám nicméně, že pro vás nebude nijak obtížné přijmout tyto zákony, dílo, které vytvořili dělníci z celé Evropy za sedm let na svých výročních kongresech a jež všichni uznávají.

V organizačním řádu oddíl V, článek 1 se praví, že „každá sekce si může vypracovat stanovy a místní organizační směrnice,

* V konceptu dopisu je dále přeškrtnuto: „a uchovají si svou autonomii". *(Pozn. red.)*

přizpůsobené místním poměrům a zákonům dané země". Tyto stanovy a směrnice nesmějí však obsahovat nic, co by bylo v rozporu se stanovami a organizačním řádem.* Organizační řád, oddíl II, článek 5 ponechává generální radě odpovědnost za přijetí nebo odmítnutí každé nové sekce a pověřuje ji úkolem prověřit, zda stanovy a řád těchto nových sekcí souhlasí s tímto článkem; prosím vás proto, abyste laskavě zaslali radě jeden exemplář vašich stanov, aby mohla splnit tuto formalitu.

Napsal B. Engels 16. dubna 1872

Podle konceptu dopisu
Přeloženo z italštiny

* V konceptu dopisu je dále přeškrtnuto: „Ježto Itálie dosud nemá řádnou federální radu, zůstává povinností generální rady prověřovat stanovy a organizační řád italských sekcí." *(Pozn. red.)*

LA PLEBE
GIORNALE REPUBBLICANO
CONDIZIONI
CONDIZIONI

B. ENGELS

DOPISY Z LONDÝNA[93]

I

**Stávka anglických zemědělských dělníků*

Londýn 20. dubna 1872

Dělnické hnutí v Anglii udělalo v posledních dnech veliký pokrok: upevnilo, a to významně, své pozice mezi zemědělskými dělníky. Je známo, že ve Velké Británii patří všechna půda velmi omezenému počtu velkých vlastníků, z nichž ti nejchudší mají z pachtovného 100 000 lir, nejbohatší mnoho miliónů ročních příjmů. Markýz Westminsterský má příjem přes deset miliónů ročně.

Půda je rozdělena na velké díly, jež za pomoci strojů obdělává pro pachtýře nevelký počet venkovanů. Neexistují tam drobní rolníci. Počet zemědělských dělníků, už tak dost malý vzhledem k rozloze půdy, kterou obdělávají, se každým rokem dále zmenšuje

v důsledku zavádění nových strojů; a tak angličtí zemědělští dělníci, nevědomí, přikovaní k hroudě víc než kdy předtím a zároveň vydaní na pospas konkurenci, jsou nejhůř placenou třídou obyvatelstva. Nejednou se vzbouřili proti svému krutému osudu: roku 1831 zapalovali pachtýřům na jihu Anglie stohy sena a obilí;[94] před několika lety se totéž stalo v hrabství York; čas od času se dály pokusy vytvořit mezi nimi spolky odporu, ale bez podstatného výsledku. Nynější hnutí se však v několika týdnech rozrostlo natolik, že má zajištěn obrovský úspěch. Hnutí začalo mezi dělníky v hrabství Warwick, kteří žádali zvýšení mezd z 11 či 12 šilinků (13 či 14 franků) týdně na 16 šilinků (19 franků), a aby toho dosáhli, vytvořili spolek odporu a zahájili neprodleně stávku.[95] Statkáře, pachtýře, konzervativce v celém hrabství zachvátila hrůza. Zemědělští dělníci, zotročení po více než tisíc let fyzicky i duševně, se odvážili vzbouřit proti autoritě pánů! A opravdu se vzbouřili, stávkovali, a to s takovým úspěchem, že ve dvou třech týdnech se vzpoury účastnili nejen dělníci z Warwickshiru, ale i všichni dělníci z osmi sousedních hrabství. Co je pro reakční vlády Evropy *Internacionála* — strašidlo, jehož pouhého jména se děsí —, to byl pro vylekané landlordy a pachtýře svaz zemědělských dělníků. Stavěli se proti němu, ale marně; svaz, jemuž radou i zkušenostmi pomáhaly spolky odporu průmyslových dělníků, sílil a rostl každým dnem. Mimoto byl podporován i buržoazním veřejným míněním. Buržoazie, nehledíc na svůj politický svazek s aristokracií, stále proti ní vede jakousi drobnou hospodářskou válku; a protože nyní prožívá velkou průmyslovou prosperitu, při níž je zapotřebí mnoho dělníků, byli skoro všichni stávkující venkované dopraveni do města a dostali zaměstnání mnohem lépe placené, než jaké kdy mohli dostat v zemědělství. Tak se stalo, že stávka skončila rozhodným úspěchem a landlordi a pachtýři v celé Anglii spontánně zvyšují dělníkům mzdy o 25 až 30 %. Toto první velké vítězství znamená počátek nové epochy v duchovním a sociálním životě venkovského proletariátu, který masově vstoupil do hnutí městského proletariátu proti tyranii kapitálu.

Minulý týden jednal anglický parlament o *Internacionále*. Pan Cochrane, zuřivý reakcionář, obvinil toto strašné dělnické sdružení, že dalo Pařížské komuně příkaz zavraždit arcibiskupa a zapálit

město! Pak žádal represívní opatření proti generální radě, která nyní sídlí v Londýně. Vláda mu přirozeně odpověděla, že členové Internacionály, jako všichni obyvatelé Anglie, jsou odpovědni pouze zákonu, a protože jej dosud nepřekročili, není důvod proti nim zasáhnout.[96] Počítá se s tím, že generální rada Sdružení odpoví na lži pana Cochrana.*

Napsal B. Engels 20. dubna 1872
Otištěno v „La Plebe“, čís. 48 z 24. dubna 1872
Podpis: F. E.

Podle textu novin
Přeloženo z italštiny

* Viz tento svazek, str. 96–101. *(Pozn. red.)*

B. ENGELS

*O PRONÁSLEDOVÁNÍ ČLENA INTERNACIONÁLY THEODORA CUNA[97]

Už jistou dobu je známo, že vlády Německa, Rakouska a Itálie se spikly, aby mohly lépe pronásledovat členy Internacionály.[11] Jak se toto spiknutí osvědčuje, je patrné z následujících faktů: Význačný člen Internacionály v Miláně, občan Theodor Cuno, rodem Prus, inženýr, který přišel o místo ve velkém strojírenském podniku, byl 25. února zatčen a všechny jeho doklady a fotografie, které měl u sebe (včetně fotografie jeho otce atd.) byly zabaveny. V poutech byl převezen do Verony, kde byl skoro měsíc vězněn mezi zloději a vrahy; zacházeli s ním stejně jako s nimi, zatímco jeho doklady byly odeslány k ověření do Říma. Připoután k sprostému zločinci, byl 29. března dopraven na hranice a vydán rakouským úřadům. Zde se poprvé dověděl, z jakého důvodu k tomu všemu došlo. K svému údivu se dočetl, že byl zatčen, poněvadž

„v Miláně nepracoval, že je tulák, bez existenčních prostředků, a nadto nebezpečný agent mezinárodní socialistické strany a ze všech těchto důvodů že byl vypovězen z království italského"!

Ve skutečnosti nejenže se nevyhýbal práci — 1. března měl nastoupit v Como velmi výnosné místo ředitele továrny —, ale také nebyl bez existenčních prostředků, neboť italské úřady, když jej

vydávaly, mu musely vrátit 111 franků jeho vlastních peněz! Rakušané si tento rozpor nedovedli nijak vysvětlit, ale místo aby Cuna pustili na svobodu, dali ho pod dozor policisty, aby ho na jeho vlastní útraty dopravil na bavorské hranice. Cuno musel tak nejen strávit dalších sedm nocí ve vězení, ale utratil ještě většinu svých peněz. Na bavorských hranicích se dověděl — jistě jen díky tomu, že tam neměli příslušné instrukce, a díky vrozené tuposti bavorské policie —, že jeho příbuzným byl poslán telegram, a když přišla uspokojivá odpověď, byl konečně propuštěn na svobodu. Zdá se tedy, že komplot evropské policie proti Internacionále je faktem. Cuno mohl být poslán na švýcarské hranice a tam propuštěn na svobodu, ale místo toho musel být vydán Rakušanům a jejich prostřednictvím Bavorům, aby jej mohli jako sprostého zločince vláčet z jednoho vězení do druhého. Tak vypadá liberalismus „svobodných" konstitučních monarchií.

Napsal B. Engels 22.—23. dubna 1872
Otištěno v „The Eastern Post",
čís. 187 z 27. dubna 1872,
a v „Gazzettino Rosa",
čís. 127 ze 7. května 1872

Podle textu v „The Eastern Post"
Přeloženo z angličtiny

B. ENGELS

*O VZTAZÍCH MEZI IRSKÝMI SEKCEMI A BRITSKOU FEDERÁLNÍ RADOU[98]

VLASTNÍ ZÁZNAM ŘEČI NA ZASEDÁNÍ GENERÁLNÍ RADY 14. KVĚTNA 1872

Občan Engels řekl, že pravým smyslem tohoto návrhu je podřídit irské sekce pravomoci britské federální rady, s čímž irské sekce nebudou nikdy souhlasit a k čemuž generální rada nemá ani právo, ani moc je přinutit. Podle stanov a organizačního řádu není také v moci generální rady nutit kteroukoli sekci nebo odbočku, aby uznala autoritu kterékoli federální rady. Je ovšem povinna, dříve než přijme nebo odmítne některou novou sekci, jež spadá pod pravomoc určité federální rady, otázat se této rady na mínění. Engels je pevně přesvědčen, že irské sekce v Anglii nespadají pod pravomoc britské federální rady, právě tak jako pod ni nespadají francouzské, německé nebo italské* sekce v této zemi. Irové tvoří po všech stránkách jasně vyhraněnou národnost a skutečnost, že mluví anglicky, je nemůže zbavit práva na nezávislou národní organizaci uvnitř Internacionály, které platí pro všechny.

Občan Hales hovořil o vztazích mezi Anglií a Irskem, jako kdyby byly nanejvýš idylické, něco na způsob vztahů mezi Anglií a Francií v době krymské války, kdy vládnoucí třídy obou těchto

* V protokolech generální rady dále následuje: „nebo polské". *(Pozn. red.)*

zemí na sebe bez ustání pěly chválu a ze všeho vyzařovala dokonalá harmonie. Jenže tady jde o něco zcela jiného. Je tu skutečnost sedmi set let anglické poroby a útlaku Irska; dokud bude tento útlak existovat, bylo by urážkou irských dělníků žádat, aby se podřídili britské federální radě. Postavení Irska vůči Anglii není postavení rovnoprávné, připomíná postavení Polska vůči Rusku. Co by se stalo, kdyby generální rada vyzvala polské sekce, aby uznaly svrchovanost federální rady v Petrohradě, a sekce z pruského Polska, ze severního Šlesviku a z Alsaska, aby se podřídily federální radě v Berlíně? Vždyť to, co se žádá od irských sekcí, je v podstatě totéž. Jestliže členové Internacionály, kteří jsou příslušníky dobyvatelského národa, vyzývají národ, jenž byl poroben a jenž v porobě setrvává, aby zapomněl na svou specifickou národnost a postavení, aby „zanechal národnostních různic" atd., není to internacionalismus, ale pouhé hlásání, že je třeba podvolit se útlaku, pokus ospravedlnit a zvěčnit nadvládu dobyvatele pod pláštíkem internacionalismu. To by anglické dělníky jen utvrdilo v názoru, který je mezi nimi i tak už dost rozšířen, že ve srovnání s Iry jsou bytostmi vyššího řádu a právě takovými aristokraty, za jaké se v otrokářských státech považují plebejští běloši vůči černochům.

V takovém případě, jako je případ Irů, se musí pravý internacionalismus nezbytně zakládat na samostatné národní organizaci. Irové, stejně jako příslušníci jiných utlačených národností, mohou do Sdružení vstupovat jedině jako členové rovnoprávní s členy dobyvatelského národa a s protestem proti porobě. Irské sekce jsou tudíž nejen oprávněny, ale dokonce povinny prohlásit v preambuli ke svým stanovám, že jejich první a nejnaléhavější povinností jakožto Irů je získat národní nezávislost. Antagonismus mezi irskými a anglickými dělníky v Anglii byl vždycky jedním z nejmocnějších prostředků, jehož pomocí se v Anglii udržovalo třídní panství. Řečník vzpomíná na dobu, kdy viděl, jak Irové vyhodili Fearguse O'Connora a anglické chartisty z Hall of Science v Manchesteru.[99] Teď mají angličtí a irští dělníci poprvé příležitost svorně usilovat o společné osvobození, a to je výsledek, jakého dosud nedosáhlo žádné hnutí v Anglii. Ještě však k tomu ani nedošlo, a už nás vyzývají, abychom Irům diktovali a říkali jim, že nemají

rozvíjet vlastní hnutí, nýbrž že se mají podvolit řízení anglické rady. Ale to by znamenalo zavést v Internacionále utlačování Irů Angličany.

Jestliže autoři tohoto návrhu jsou tak naplněni duchem opravdového internacionalismu, nechť to dokáží tím, že přemístí sídlo britské federální rady do Dublinu a podřídí ji radě složené z Irů.

Pokud jde o údajná střetnutí mezi irskými a anglickými sekcemi, byla vyvolána pokusy členů britské federální rady vměšovat se do záležitostí irských sekcí a přimět je, aby se vzdaly svého specifického národního charakteru a podvolily se řízení britské rady.

Dále nelze irské sekce v Anglii oddělovat od irských sekcí v Irsku; není možné, aby někteří Irové byli závislí na londýnské federální radě a jiní na dublinské. Irské sekce v Anglii jsou naše operační základna pro práci s irskými dělníky v Irsku. Jsou vyspělejší, poněvadž žijí v příznivějších podmínkách, a hnutí v Irsku se může propagovat a organizovat jenom jejich prostřednictvím. A měli bychom si vědomě rozbít vlastní operační základnu a připravit se o jediný prostředek, jehož pomocí by Internacionála mohla v Irsku účinně pracovat? Nesmíme totiž zapomínat, že irské sekce, a právem, by se nikdy dobrovolně nevzdaly vlastní národní organizace a nepodřídily se britské radě. Otázka tedy zní takto: Máme Iry nechat být, nebo je máme ze Sdružení vypudit? Kdyby rada předložený návrh přijala, musela by irským dělníkům asi říci, že po panství anglické aristokracie nad Irskem a po panství anglické buržoazie nad Irskem musejí nyní hledět vstříc příchodu panství anglické dělnické třídy nad Irskem.

Napsal B. Engels kolem 14. května 1872

Podle rukopisu srovnaného se zápisem v protokolech
Přeloženo z angličtiny

K. MARX

PROHLÁŠENÍ GENERÁLNÍ RADY O UNIVERZÁLNÍ FEDERALISTICKÉ RADĚ[100]

Před několika týdny vyšla brožura s názvem „Univerzální federalistická rada Mezinárodního dělnického sdružení a přidružených republikánských socialistických spolků". Tato brožura nechce nic menšího než coup d'état* v Internacionále. Ohlašuje, že byla ustavena druhá generální rada, a vznáší obvinění jak proti celé organizaci Internacionály, tak proti její generální radě. Kdo však jsou členové této nové, samozvané rady a autoři těchto obvinění? Mezi podpisy na dokumentu vidíme za prvé jméno občana Johna Westona, člena generální rady a jejího bývalého pokladníka, který však v dopise radě oznamuje, že jeho jména bylo zneužito bez jeho svolení. Za druhé je tam podepsáno šest delegátů Všeobecné republikánské ligy[101], která nemá s Internacionálou nic společného. Za třetí jsou tam podpisy dvou delegátů „Mezinárodní republikánské federalistické sekce", o jejíž existenci Internacionála vůbec neví. Za čtvrté podepsali dokument dva delegáti Ligy půdy a práce[102], společnosti, která k Internacionále nepatří. Za páté jsou zde podpisy dvou samozvaných delegátů Německého dělnického vzdělávacího spolku, to jsou však ve skutečnosti delegáti několika Němců vyloučených z tohoto spolku pro zjevně nepřátelský postoj k Internacionále.[103] Konečně jsou zde podepsáni čtyři delegáti dvou francouzských spolků, které dohromady nemají ani dvacet členů a které generální rada odmítla uznat jako sekce; mezi nimi figurují pan

* — převrat. *(Pozn. red.)*

Vésinier, vyloučený z Internacionály komisí ustanovenou bruselským kongresem v roce 1868[104], a pan Landeck, jehož náhlý útěk Bonapartova policejního prefekta 4. září 1870 zprostil dobrovolného a vůči tomuto hodnostáři „úzkostlivě dodržovaného závazku, že se už nebude zabývat ve Francii ani politikou, ani Internacionálou," (viz publikovanou zprávu o třetím procesu proti Internacionále v Paříži)* a jenž byl nedávno vyloučen ze spolku komunardů emigrantů v Londýně.

Těm, kdo podepsali tento dokument, musí být jasné, že konkláve takovýchto lidí, Internacionále naprosto cizích, má zrovna takové právo zasahovat do její organizace a ustavovat se jako její generální rada, jako může generální rada Internacionály zasahovat do organizace Velké severní dráhy a prohlašovat se za její správní radu.

Není divu, že tito lidé nevědí zhola nic o dějinách a organizaci Internacionály. Jak by mohli vědět, že podle našich stanov je generální rada povinna skládat účty ze své činnosti kongresům, a ne jim? Nebo to, že když vypuknutí války v roce 1870 znemožnilo konání kongresu, všechny federace se jednomyslně usnesly zmocnit generální radu, aby pokračovala ve své funkci až do doby, než politická situace dovolí svolat veřejný kongres? Pokud jde o fond, který generální rada shromáždila na pomoc uprchlíkům, byla celková částka čas od času uváděna v publikovaných zprávách o zasedáních generální rady a náš pokladník, občan Jung, 4, Charles Street, Northampton Square, Clerkenwell, má stvrzenky na každý vydaný halíř; tyto stvrzenky, jakož i účty si může kterýkoli dárce kdykoli prohlédnout. Při takové kontrole se ukáže, že generální rada nejen věnovala této věci, jež vůbec nepatřila k jejím běžným funkcím, značnou část svého času, ale že také sama, jako orgán i její jednotliví členové, přispívala na fond uprchlíků podle svých možností.

Od té doby, co Internacionála dosáhla nynějšího rozsahu a moci, jediný způsob, jímž se mohou soupeřící a nepřátelské spolky pokusit ji napadnout s určitou nadějí na úspěch, je uzurpovat si její jméno a tím zlomit její sílu. Všechen tisk vládní kliky a panují-

* Viz tento svazek, str. 59. *(Pozn. red.)*

cích tříd to tak dobře chápe, že jejich listy, od policejních až k takzvaným demokratickým a republikánským, které pečlivě zamlčují každé oficiální prohlášení generální rady, si vždycky pospíší informovat celou Evropu o bezvýznamných a směšných projevech podobných projevu této „Univerzální federalistické rady".

Generální rada:

R. Applegarth, Ant. Arnaud, M. Barry, M. J. Boon, F. Bradnick, G. H. Buttery, E. Delahaye, Eugène Dupont, J. G. Eccarius, W. Hales, Hurliman, Jules Johannard, Ch. Keen, Harriet Lawová, F. Lessner, Lochner, Ch. Longuet, Marguerite, C. Martin, Zévy Maurice, H. Mayo, G. Milner, Th. Mottershead, Pfänder, J. Rozwadowski, V. Regis, J. Roach, Rühl, G. Ranvier, Sadler, G. Sexton, Cowell Stepney, A. Taylor, W. Townshend, Éd. Vaillant, J. Weston, De Wolfers, F. J. Yarrow

Dopisující tajemníci:

Leo Frankel, pro Rakousko a Uhry; *A. Herman*, pro Belgii; *F. Cournet*, pro Dánsko; *Aug. Serraillier*, pro Francii; *Karel Marx*, pro Německo a Rusko; *Ch. Rochat*, pro Holandsko; *J. P. MacDonnel*, pro Irsko; *B. Engels*, pro Itálii a Španělsko; *Walery Wróblewski*, pro Polsko; *Hermann Jung*, pro Švýcarsko; *Le Moussu*, pro francouzské sekce ve Spojených státech

Ch. Murray, předseda
H. Jung, pokladník
John Hales, generální tajemník

33, Rathbone Place, W
Londýn 20. května 1872

Napsal K. Marx
Otištěno v „The Eastern Post", čís. 191 z 26. května 1872,
v „The International Herald", čís. 9 z 1. června 1872,
v „Der Volksstaat", čís. 44 z 1. června 1872,
v „La Liberté", čís. 22 z 2. června 1872,
v „La Emancipación", čís. 52 z 8. června 1872,
v „O Pensamento Social", čís. 16 z června 1872,
a v „L'Égalité", čís. 13 z 23. června 1872

Podle textu v „The Eastern Post"
Přeloženo z angličtiny

K. MARX

JEŠTĚ JEDNOU STEFANONI A INTERNACIONÁLA

(DOPIS DO REDAKCE „GAZZETTINO ROSA")[105]

Londýn 23. května 1872

Pane redaktore,

v „Libero Pensiero" z 28. března pan Stefanoni správně předpokládal, že přes jeho neúspěch u Liebknechta[106] budu i nadále odpovídat mlčením na jeho neustálé pomluvy. Jestliže toto mlčení dnes porušuji, činím tak proto, že pan Karl Vogt, člověk, kterého jsem v Německu politicky a morálně vyřídil svou knihou „Pan Vogt", inspiruje nyní tvrzení svého stoupence Stefanoniho.

Pan Stefanoni cituje z Vogtovy knihy, napsané proti mně a proti německé komunistické straně vůbec, báchorku o mých stycích se špiclem Chervalem; prozíravě však mlčí o dopisu J. Ph. Beckera ze Ženevy, který velmi vtipně odhaluje nejapné Vogtovy výmysly (viz „Pan Vogt", str. 21[107]).

Tuto pomluvu a jiné podobné klevety, jimiž je Vogtova hanebná kniha nabita, přetiskla několik dní po jejím vydání berlínská „National-Zeitung"[108]. Podal jsem ihned z Londýna žalobu pro urážku na cti. Podle pruských zákonů bylo třeba nejprve

podstoupit předběžnou proceduru, tj. získat soudní svolení ke stíhání redaktora „National-Zeitung". Musel jsem tedy postupně projít všechny soudní instance od vyšetřujícího soudce až k nejvyššímu soudu, abych nakonec nezískal zhola nic. Zkrátka zabránilo se mi vést proces tak kompromitující pro pana Vogta (ten tehdy právě ve svých „Politische Studien"[109] vyzýval Prusko, aby se silou zbraní zmocnilo ostatního Německa) — a tak kompromitující i pro list, který pod pláštíkem údajné opozice pracoval pro vládu a později se projevil jako nejservilnější nástroj Bismarckův — proces, který by dal plné zadostiučinění člověku, jehož tehdy na pokyn shora ostouzel všechen prodejný tisk Německa.

Všechny podrobnosti mého boje s pruskými soudy spolu s ospravedlňujícími dokumenty, které jsem jim předložil, jsou otištěny v mé knize „Pan Vogt" a ctihodnému panu Stefanonimu by tedy měly být známy.

Pan Stefanoni cituje také moje „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (1853),[110] aby dokázal — světe zboř se — že jsem měl styky s německými komunisty. Na to jsem hrdý.

Ostatně pravým cílem tohoto spisku bylo dokázat, že Svaz komunistů nebyl tajným spolkem ve smyslu trestního zákoníku a že pruská vláda byla právě vzhledem k tomu nucena dát ničemnému Stieberovi a jeho pomahačům vyrobit řadu falešných dokumentů, připisovaných mně a obžalovaným. Dnes není v Německu nikdo, ani mezi bismarckovci, kdo by se odvážil tento fakt popírat. Že se pan Stefanoni ztotožňuje nejen s Vogtem, ale dokonce se Stieberem, to je trochu forte* i pro esprit fort** Stefanoniho ražení.

Ve svém listě z 18. dubna se pan Stefanoni znovu žene do útoku. Ve své práci jsem dostatečně dokázal, že se pan Vogt roku 1859 prodal Bonapartovi, když se uvolil být jeho hlavním agentem v Německu a ve Švýcarsku. Deset let nato indiskrétnost jeho přátel, Jules Favra a spol., jen potvrdila tento fakt.[111]

Vůbec není pravda, že jsem údajně v německém zájmu vystupoval na obranu Rakouska proti panu Vogtovi, tomuto stateč-

* — silné. *(Pozn. red.)*
** — volnomyšlenkáře; člověka bez předsudků. *(Pozn. red.)*

němu zastánci Itálie. V letech 1848—1849 jsem se v „Neue Rheinische Zeitung"[112] bil za věc Itálie proti většině německého parlamentu a německého tisku. Později, roku 1853 a v dalších údobích, jsem hájil v „New-York Tribune" člověka, s nímž jsem se neustále rozcházel v zásadních otázkách — Mazziniho.[113] Zkrátka byl jsem vždycky na straně revoluční Itálie proti Rakousku.

Ale válka z roku 1859 byla něco naprosto jiného. Pranýřoval jsem ji jako válku, která má prodloužit existenci bonapartistického císařství o další desetiletí, podrobit Německo režimu prušáctví a udělat z Itálie to, čím je dnes.[114] Mazzini byl výjimečně stejného mínění (viz „Pensiero ed Azione" z 2. a 15. května 1859).[115] Byl tehdy stejně jako já napaden všudypřítomným panem Vogtem.

Jakkoli jsem byl ochoten označit pana Vogta za bonapartistického agenta, musel jsem přesto popřít, že bych byl autorem anonymního oběžníku, který proti němu sepsal pan Karl Blind. Pan Stefanoni cituje podle Vogta prohlášení, která si tento pán obstaral u tiskaře a sazečů, aby dokázal, že autorem oběžníku nebyl Blind a že oběžník nebyl vytištěn u zmíněného tiskaře.

Nuže, kdyby byl pan Stefanoni, jak tvrdí, četl mou knihu, byl by našel na stránkách 185—187[116] citovaná *přísežná prohlášení* dotyčného sazeče a jednoho z jeho druhů *před anglickým soudem*, v nichž se konstatuje, že autorem anonymního oběžníku byl právě Karl Blind.

Od Vogta přechází Stefanoni ke Gercenovi. Především dělá z Gercena účastníka shromáždění, na němž byla založena Internacionála, a vznik Sdružení klade do roku 1867. Každý ví, že Internacionála byla založena v září 1864 na shromáždění v Long Acre, jehož se Gercen nezúčastnil. Pan Stefanoni, tento evangelista racionalismu, nakládá s chronologií a topografií přesně tak, jak to udělali před osmnácti stoletími jeho předchůdci s Novým zákonem. Už asi deset let před založením Internacionály jsem odmítl vystoupit jako řečník na jednom veřejném shromáždění spolu s ruským panslavistou panem Gercenem.

Ani Gercen se neodvážil v knize, kterou po jeho smrti vydal jeho syn[117] a v níž je o mně plno lží, tvrdit, že bych ho byl označil za *ruského špióna*, jak to prohlašuje pravdomluvný pan Stefanoni.

Ostatně, kdo by si rád ujasnil, jakou úctu si zaslouží socialistický diletant Gercen, stačí, když si přečte brožuru Serno-Solovjeviče „Naše domácí záležitosti“.[118]

Jsem, pane redaktore, Váš oddaný

Karel Marx

Napsal K. Marx 23. května 1872
Otištěno v „Gazzettino Rosa“,
čís. 148 z 28. května 1872,
a v „Il Libero Pensiero“
z 1. srpna 1872

Podle textu novin
Přeloženo z italštiny

K. MARX

*ODPOVĚĎ NA PRVNÍ BRENTANŮV ČLÁNEK[119]

Redakci listu „Volksstaat“

Jeden můj přítel mi poslal z Německa list „Concordia. Časopis pro dělnickou otázku“[120], čís. 10 ze 7. března, v němž tento „orgán svazu německých továrníků“ otiskuje úvodník s názvem „*Jak cituje Karel Marx*“.

V Inaugurální adrese Mezinárodního dělnického sdružení cituji mezi jiným místo z Gladstonovy řeči o rozpočtu, pronesené 16. dubna 1863, které není uvedeno v Hansardově polooficiálním vydání parlamentních debat.[121] Z toho prostomyslná fabrikantská logika „Concordie“ ihned vyvozuje, že „tato věta nikde v Gladstonově řeči není“, a se škodolibým jásotem své ušlechtilé duše vytiskne tučně fabrikantskou němčinou:

„Marx si tuto větu formálně i obsahově přilhal.“

Bylo by vskutku nanejvýš podivné, kdyby Inaugurální adresa, vydaná původně anglicky v Londýně před Gladstonovými zraky, vkládala panu Gladstonovi do úst větu, vloženou tam mnou, větu, která sedm a půl roku nerušeně koluje v londýnském tisku, až ji konečně, konečně dopadnou „učenci“ ze svazu německých továrníků v Berlíně.

Zmíněná věta z Inaugurální adresy zní takto:

„This intoxicating augmentation of wealth and power is entirely confined to classes of property“ (p. 6, Inaugural Address

etc.). (V překladu doslova: „*Tento ohromující vzrůst bohatství a moci je omezen výhradně na majetné třídy.*“)

V článku otištěném ve „Fortnightly Review“ (z listopadu 1870), který vzbudil velkou pozornost a o němž psal všechen londýnský tisk, cituje pan Beesly, profesor historie na zdejší universitě, na str. 518:

„*An intoxicating augmentation of wealth and power, as Mr. Gladstone observed, entirely confined to classes of property.*“ (V překladu: „*Ohromující vzrůst bohatství a moci, dodává pan Gladstone, je omezen výhradně na majetné třídy.*“)[122]

Ale článek profesora Beeslyho vyšel o šest let později než Inaugurální adresa! Dobrá! Vezměme si teď odbornou publikaci určenou výhradně pro londýnskou City, která vyšla nejen *před Inaugurální adresou*, ale dokonce ještě *před založením Mezinárodního dělnického sdružení*. Je to „The Theory of Exchanges. The Bank Charter Act of 1844“, Londýn 1864, kterou vydal T. Cautley Newby, 30, Welbeck Street.[123] Gladstonova řeč o rozpočtu je zde obšírně kritizována a na str. 134 se z ní uvádí:

„*This intoxicating augmentation of wealth and power is entirely confined to classes of property*“ (v překladu: „*Tento ohromující vzrůst bohatství a moci je omezen výhradně na majetné třídy*“),

tedy do písmene tak, jak cituji já.

Tím je nezvratně dokázáno, že svaz německých továrníků „*formálně i obsahově lhal*“, když rozkřičel, že tato „věta“ je „mým“ výtvorem.

Mimochodem řečeno: Čacká „Concordia“ otiskuje tučným písmem jiné místo, kde Gladstone bájí o „mimořádném“ povznesení anglické dělnické třídy za posledních 20 let, jaké „nemá v žádné zemi a v žádné době příkladu“. Tučné písmo má naznačit, že jsem toto místo zamlčel. Naopak! V Inaugurální adrese kladu právě největší důraz na křiklavý kontrast této nestydaté fráze s „úděsnou statistikou“ („appalling statistics“), jak ji správně označuje profesor Beesly, anglických úředních zpráv o tomto období.*

Autor díla „Theory of Exchanges“ necitoval právě tak jako

* S ostatními apologetickými nesmysly z téže řeči jsem se vypořádal ve své práci „Kapitál“ (str. 638, 639).[124] *(Marxova poznámka.)*

já Hansarda, ale některé londýnské noviny, které řeč o rozpočtu, pronesenou 16. dubna, otiskly 17. dubna. Ve svých výpiscích z roku 1863 jsem se však marně pokoušel najít příslušný výňatek a tedy i název listu, z něhož byl pořízen. Ale to na věci nic nemění. I když se parlamentní zprávy v londýnských novinách vždycky od sebe liší, byl jsem si jist, že by žádné z nich nemohly tak frapantní Gladstonův výrok zamlčet. Nahlédnu tedy do „Times" ze 17. dubna 1863 — byl to tehdy stejně jako dnes Gladstonův orgán — a na str. 7, sloupec 5, čtu ve zprávě o řeči o rozpočtu:

„That is the state of the case as regards *the wealth of this country*. I must say for one, I should look almost with apprehension and with pain upon *this intoxicating augmentation of wealth and power*, if it were my belief that it was confined *to classes who are in easy circumstances*. This takes no cognizance at all of the condition of the labouring population. *The augmentation I have described*, and which is founded, I think, upon accurate returns, *is an augmentation entirely confined to classes of property*."

V překladu: „Tak to vypadá s *bohatstvím této země*. Pokud jde o mne, musím přiznat, že bych se skoro s obavami a bolestí díval na *tento ohromující vzrůst bohatství a moci*, kdybych byl přesvědčen, že zůstal omezen na *zámožné třídy*.* Není zde vůbec přihlédnuto k postavení pracujícího obyvatelstva. *Vzrůst, který jsem popsal*" (který totiž právě charakterizoval jako „*tento ohromující vzrůst bohatsví a moci*") „*je omezen výhradně na majetné třídy*".

„*Formálně i obsahově*" prohlásil tedy pan Gladstone 16. dubna 1863 v Dolní sněmovně podle zprávy svého vlastního orgánu, „Timesů" ze 17. dubna 1863, že „*tento ohromující vzrůst bohatství a moci je omezen výhradně na majetné třídy*" a že ho poněkud jímá hrůza už při pomyšlení, že tento vzrůst prospěl jen jedné části této třídy, a to její skutečně zámožné části.

„Italiam, Italiam!"** Konečně jsme se dostali k *Hansardovi*. Pan Gladstone byl natolik chytrý, že z tohoto dodatečně přičesaného vydání nechal zmizet místo, které by ho jako anglického kancléře pokladu nesporně kompromitovalo. To je ostatně starý anglický parlamentní zvyk, a rozhodně ne vynález Laskeříka kontra Bebel[126]. Přesné srovnání Gladstonovy řeči, tak jak ji skutečně pronesl a jak je otištěna v „Times", s její rádoby vylepšenou po-

* Slovy „easy classes", „classes in easy circumstances" označil poprvé *Wakefield* opravdu bohatou část majetných tříd.[125] *(Marxova poznámka.)*

** „Do Itálie, do Itálie!" (Vergilius, „Aeneis", kniha III.) *(Pozn. red.)*

dobou, která je dílem téhož Gladstona, by poskytlo zábavný materiál k charakteristice tohoto patetického, užvaněného slovíčkáře a bigotního měšťáckého hrdiny, který úzkostlivě staví na odiv svou zbožnost a své liberální „attitudes of mind"*.

Na mém „*Kapitálu*" pobuřuje mimo jiné nejvíc to, že své líčení továrnického hospodaření dokládám množstvím oficiálních údajů, v nichž dosud žádný vědec nebyl s to nalézt chybu. O tom se doslechli i pánové ze svazu německých továrníků. Jenže si mysleli:

„Co rozum rozumného nevidí,
to dětská prostoduchost vycítí."**

Řečeno — uděláno. Informaci o podezřelém citátu v Inaugurální adrese si vyžádají od prvního obchodního přítele v Londýně, který je po ruce, od Mundelly, a ten, sám rovněž továrník, spěchá poslat přes moře černé na bílém výňatek z Hansardových parlamentních debat. Teď odhalili moje výrobní tajemství. Nejenže vyrábím text, ale nadto — i citáty k němu. A opojeni vítězstvím vykřikovali do celého světa: „*Jak cituje Karel Marx!*" Tak jednou provždy připravili mé *zboží* o úvěr, a to, jak se sluší na továrníky, obvyklou obchodní cestou, bez jakýchkoli vydání za učenosti.

Nepříjemná dohra snad členy svazu továrníků poučí o tom, že i když se znamenitě vyznají v padělání zboží, ke zkoumání zboží literárního se hodí jako osel ke hře na loutnu.

Karel Marx

Londýn 23. května 1872

Otištěno v „Der Volksstaat",
čís. 44 z 1. června 1872

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

* — „rozpoložení", „sklony". *(Pozn. red.)*
** Schiller, „Slova víry". *(Pozn. red.)*

The International
HERALD.
Official Organ of the British Section of the International Working Men's Association
No 13 SATURDAY, JUNE 29, 1872 One Penny.

B. ENGELS

REZOLUCE GENERÁLNÍ RADY O SVOLÁNÍ A POŘADU HAAGSKÉHO KONGRESU[127]

---

1. Vzhledem k tomu, že rezoluce basilejského kongresu určila za místo příštího kongresu Paříž; že rezoluce generální rady z 12. července 1870 — poněvadž kongres v Paříži nebylo možné konat — svolala podle článku 4 všeobecných stanov kongres do Mohuče; dále vzhledem k tomu, že nynější vládní perzekuce Internacionály ve Francii a v Německu nedovolují svolat kongres ani do Paříže, ani do Mohuče,

generální rada podle článku 4 všeobecných stanov, který ji opravňuje v případě potřeby změnit místo konání kongresu, svo-

lává příští kongres Mezinárodního dělnického sdružení na pondělí 2. září 1872 do Haagu v Holandsku.

2. Vzhledem k tomu, že otázky, jimiž se měl zabývat program kongresu v Mohuči 5. září 1870, neodpovídají nynějším potřebám Internacionály, neboť tyto potřeby byly hluboce ovlivněny významnými historickými událostmi, jež se od té doby udály; že mnohé sekce a federace z různých zemí navrhly, aby se příští kongres zabýval revizí všeobecných stanov a organizačního řádu; že perzekuce, jimž je Internacionála dnes vystavena téměř ve všech evropských zemích, jí ukládají povinnost upevnit vlastní organizaci,

vyhrazuje si generální rada právo stanovit později podrobnější program kongresu s přihlédnutím k návrhům sekcí a federací a jako nejdůležitější bod, který má kongres v Haagu projednat, dává na pořad revizi všeobecných stanov a organizačního řádu.

Napsal B. Engels 18. června 1872
Otištěno v „The International Herald", čís. 13 z 29. června 1872, v „Der Volksstaat", čís. 53 z 3. července 1872, v „L'Égalité", čís. 14 ze 7. července 1872, v „La Emancipación", čís. 57 z 13. července 1872, a v „La Liberté", čís. 28 ze 14. července 1872

Podle textu v „The International Herald", srovnaného s francouzským rukopisem
Přeloženo z angličtiny

K. MARX A B. ENGELS

PŘEDMLUVA K NĚMECKÉMU VYDÁNÍ „MANIFESTU KOMUNISTICKÉ STRANY" Z ROKU 1872[128]

Svaz komunistů, mezinárodní dělnická organizace, která za tehdejších poměrů samozřejmě mohla být jen tajná, pověřila na sjezdu konaném v listopadu 1847 v Londýně podepsané, aby vypracovali zevrubný teoretický a praktický program strany určený pro veřejnost. Tak vznikl tento „Manifest", jehož rukopis putoval několik týdnů před únorovou revolucí* do Londýna k tisku. Byl vydán nejprve německy a v tomto jazyce byl otištěn v Německu, v Anglii a v Americe alespoň ve dvanácti různých vydáních. Anglicky vyšel poprvé v Londýně roku 1850 v „Red Republican"[129] v překladu slečny Heleny Macfarlanové a roku 1871 nejméně ve třech různých překladech v Americe. Francouzsky vyšel poprvé v Paříži krátce před červnovým povstáním z roku 1848, nedávno pak v newyorském „Le Socialiste"[130]. Připravuje se nový překlad. Polsky vyšel v Londýně brzy po prvním německém vydání. Rusky v Ženevě v šedesátých letech.[131] Do dánštiny byl přeložen také brzy po vyjití.

Třebaže se poměry za posledních pětadvacet let značně

* Tím se míní únorová revoluce roku 1848 ve Francii. *(Pozn. red.)*

změnily, jsou všeobecné zásady vyložené v tomto „Manifestu" celkem i dnes ještě naprosto správné. Tu a tam by bylo třeba něco poopravit. Praktické uplatnění těchto zásad, jak prohlašuje sám „Manifest", bude všude a vždy záviset na historicky daných okolnostech, a proto se revolučním opatřením navrhovaným na konci oddílu II nepřikládá zvláštní váha. Dnes by tento odstavec zněl po mnoha stránkách jinak. Vzhledem k tomu, jak ohromné pokroky udělal za posledních pětadvacet let velký průmysl a jak zároveň s ním postupovala stranická organizace dělnické třídy, vzhledem k praktickým zkušenostem nejprve únorové revoluce a ještě mnohem víc Pařížské komuny, kdy měl proletariát poprvé po dva měsíce v rukou politickou moc, je dnes tento program místy zastaralý. Komuna podala zejména důkaz, že „dělnická třída nemůže prostě převzít hotovou státní mašinérii a uvést ji do chodu pro své vlastní účely" (viz „Občanská válka ve Francii. Adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení", německé vydání, str. 19, kde je tato myšlenka šíře rozvedena).[132] Dále je samozřejmé, že kritika socialistické literatury je dnes už neúplná, neboť sahá jen do roku 1847; právě tak poznámky o stanovisku komunistů k různým opozičním stranám (oddíl IV), ačkoli jsou v hlavních rysech i dnes ještě správné, jsou nyní v podrobnostech zastaralé už proto, že se politická situace úplně změnila a dějinný vývoj sprovodil ze světa většinu stran, které jsou tam uvedeny.

„Manifest" je však historický dokument, který podle našeho názoru nemáme už právo měnit. Pozdějšímu vydání bude snad možno předeslat úvod, který překlene vzdálenost mezi rokem 1847 a dneškem; toto vydání bylo pro nás tak nečekané, že jsme na to už neměli čas.

Karel Marx, Bedřich Engels

Londýn 24. června 1872

Otištěno v brožuře
„Das kommunistische Manifest.
Neue Ausgabe mit einem Vorwort
der Verfasser", Lipsko 1872

Podle textu brožury
Přeloženo z němčiny

B. ENGELS

INTERNACIONÁLA V AMERICE[133]

Naši čtenáři už asi vědí z článků našich amerických dopisovatelů, že ve Spojených státech došlo mezi členy Internacionály k rozkolu. To, co se v posledních měsících událo v New Yorku, je skutečně v dějinách Internacionály tak nové, že si to zaslouží souvislý výklad. Vycházíme přitom z článku madridské „Emancipación" (z 22. června) a doplňujeme jej podle originálních dokumentů, které máme k dispozici.

Jak známo, udělaly buržoazie a vlády v Evropě z Internacionály hrozného strašáka, který také splnil svůj účel a pořádně vyděsil všechny dobré měšťáky, takže se dnes už nikdo nemusí obávat, že Internacionála bude zaplavena buržoaznímí elementy a vzdálí se svým původním cílům. V Americe je to úplně jiné. Věci, z nichž evropská buržoazie a vlády dostávají záchvaty křečí, se tam naopak jeví jako zajímavé. Společnosti vyrostlé bez pozemkové šlechty a bez monarchie, na ryze buržoazních základech, je k smíchu dětinská smrtelná úzkost evropské buržoazie, která se stále ještě — dokonce ani ve Francii, alespoň ne duchovně — nevymanila z poručnictví monarchie a šlechty. Čím strašnější se tedy zdála Internacionála v Evropě, čím nestvůrněji ji líčili dopisovatelé amerického tisku — a nikdo neumí užívat křiklavějších barev než tito pánové — tím víc se v Americe přicházelo na to, že by se z Internacionály dal nyní vytlouci kapitál, a to peněžní i politický.

Přesvědčivým dokladem toho, jak dalece předstihla americká společnost společnost evropskou, je fakt, že to byly dvě americké

dámy, které na to přišly jako první a pokusily se z toho udělat obchod. Zatímco evropští páni buržoové se před Internacionálou třásli, pojaly dvě americké buržoazní dámy, paní Victoria Woodhullová a její sestra slečna Tenni Claflinová (vydavatelky „Woodhull and Claflin's Weekly"[75]) plán, jak této hrůzostrašné společnosti využít. A málem se jim to povedlo.

Obě sestry, milionářky, hlasatelky emancipace žen a zejména „volné lásky", rezolutně vstoupily do Internacionály. Pod vedením slečny Claflinové se vytvořila sekce čís. 9 a pod vedením paní Woodhullové sekce čís. 12; brzy nato následovaly další sekce v nejrůznějších částech Ameriky a všechny založili přívrženci těchto dvou sester. Podle platných zásad měla každá sekce právo vyslat jednoho delegáta do ústředního výboru, který zasedal v New Yorku. V důsledku toho byla tato federální rada, jež se původně skládala z německých, irských a francouzských dělníků, velmi brzy zaplavena spoustou amerických buržoazních dobrodruhů všeho druhu a obojího pohlaví. Dělníci byli zatlačeni do pozadí, vítězství obou sester spekulantek se zdálo jisté. Tu vystoupila do popředí sekce 12 a vysvětlila zakladatelům americké Internacionály, oč vlastně jde.

30. srpna 1871 vydala sekce 12 manifest podepsaný tajemníkem W. Westem.[134] Praví se v něm:

„Konečný cíl Internacionály je prostý: osvobození dělníků a dělnic dobytím politické moci. To předpokládá především politickou rovnoprávnost a sociální svobodu obou pohlaví. *Politická rovnoprávnost* znamená osobní účast každého jednotlivce na přípravě, vydávání a provádění zákonů, jimiž se všichni řídí. *Sociální svoboda* znamená dokonalou záruku před jakýmkoli nepřístojným zasahováním do záležitostí osobní povahy, jako je například náboženské přesvědčení, *vztah mezi oběma pohlavími, oblékání atd.* Dále k tomu patří ustavení *univerzální vlády* pro celý svět. Samozřejmě je do tohoto programu zahrnuto též *odstranění všech jazykových rozdílů*."

Aby nemohlo vzniknout nějaké nedorozumění, o jaký cíl jde, požaduje se taková organizace, při níž

„má být pokud možno v každém volebním obvodu sekce, která by usnadňovala politickou činnost..., v každém městě musí existovat městský výbor odpovídající nynější městské radě, v každém státě státní výbor odpovídající zákonodárným radám států a pro celý národ národní výbor odpovídající Kongresu Spojených států... Úkol Internacionály nespočívá v ničem jiném, než

aby v rámci existujících forem byla vytvořena nová vládní forma, která by nahradila staré formy."

Podle toho není tedy posláním Internacionály svrhnout základy nynějšího státu, nýbrž tohoto státu využít. Pan West měl skutečně pravdu, když („Woodhull and Claflin's Weekly" z 2. března 1872) zvolal:

„Vydáním manifestu sekce 12 začala *nová éra* v dějinách Internacionály!"

Aby tato „nová éra" mohla nastat, bylo především třeba setřást okovy až dosud nesporně pravoplatných všeobecných stanov Internacionály a kongresových usnesení. Proto sekce čís. 12 proklamovala „(Woodhull and Claflin's Weekly" z 21. října 1871)

„svrchované právo každé sekce svobodně si vykládat kongresová usnesení, stanovy a řád generální rady" (tj. všeobecné stanovy a organizační řád Sdružení), „neboť každá sekce odpovídá za své jednání".

Teď už bylo nešvarů příliš. Místo dělnických sekcí vznikaly sekce všelijakých buržoazních podvodníků, stoupenců volné lásky, spiritistů, spiritistických shakerů[135] atd., a tak sekce čís. 1 (německá), první ze sekcí Internacionály založených v Americe, vydala konečně výzvu, v níž byl proti tomuto podvodu vyzdvižen základní proletářský charakter Sdružení. Mateřská americká sekce čís. 12 neprodleně odpověděla. Ve „Woodhull and Claflin's Weekly" z 18. listopadu 1871 prohlašuje ústy svého tajemníka Westa:

„Rozšíření stejných občanských práv na ženy musí na celém světě *předcházet jakoukoli všeobecnou změnu v poměru mezi kapitálem a prací*... sekce čís. 12 se rovněž musí ohradit proti falešnému předpokladu, který prolíná celý protest" (sekce čís. 1), „jako by Mezinárodní dělnické sdružení bylo *organizací dělnické třídy*."

25. listopadu následuje další protest sekce 12, v němž se říká:

„Tvrzení" (všeobecných stanov), „že osvobození dělnické třídy může být jen dílem dělnické třídy samé, nelze popřít, platí však jen v tom smyslu, že *dělnická třída nemůže být osvobozena proti své vůli*."

Nakonec vypukla válka mezi stoupenci využívání státu, kariéristy, stoupenci volné lásky, spiritisty a jinými buržoaznímí podvodníky na jedné straně a dělníky, kteří si ve své prostomyslnosti skutečně představovali, že Mezinárodní dělnické sdružení není ani v Americe organizací buržoazie, nýbrž dělnické třídy, na straně druhé. Německá sekce čís. 1 žádala, aby ústřední výbor odstranil sekci 12 a aby vyloučil delegáty všech sekcí, které se neskládají alespoň ze dvou třetin z námezdních dělníků. Tento požadavek

způsobil v ústředním výboru rozkol; část Němců, Irové a někteří Francouzi podporovali sekci 1, zatímco Američané, většina francouzských sekcí a dvě německé (schweitzerovské) vytvořily nový ústřední výbor.

Starý výbor (říkejme mu výbor čís. I) vydal 4. prosince oběžník,[136] v němž byla situace vylíčena takto:

„V ústředním výboru, který měl učinit přítrž všem reformistickým podvodům, se nakonec utvořila většina z takřka už zapomenutých reformátorů a filantropů, a tak se stalo, že lidé hlásající evangelium volné lásky svorně seděli vedle těch, kdo chtěli oblažit celý svět společnou řečí; propagátoři zemědělských družstev, spiritisté, ateisté i deisté, každý si chtěl přihřát svou polívčičku. A hlavně sekce 12 (Woodhullové)... První krok, který je zde třeba učinit v zájmu našeho hnutí, je zorganizovat se a zároveň povzbudit revoluční prvek, který tkví v protikladu zájmů dělníka a kapitalisty... Když delegáti sekcí 1, 4, 5, 7, 8, 11, 16, 21, 23, 24, 25 a jiných viděli, že všechno úsilí skoncovat s tímto nešvarem je marné, usnesli se, když starý ústřední výbor zastavil na neurčito svou činnost (3. prosince 1871), vytvořit nový ústřední výbor *skládající se ze skutečných dělníků.*"

Mezitím ústřední výbor čís. II (Woodhullové) rovněž pokračoval v činnosti a doplňoval se množstvím delegátů z údajně nových sekcí založených hlavně sekcemi 9 a 12, ale většinou tak slabých, že jejich členové stěží stačili obsadit nejnutnější funkce (tajemníka, pokladníka atd.).

Oba výbory se odvolaly k londýnské generální radě. Mezitím se různé sekce (například francouzská čís. 10 a všechny irské) až do rozhodnutí generální rady distancovaly od obou výborů.

5. a 12. března přijala generální rada usnesení, která už byla uveřejněna ve „Volksstaatu" (čís 37).* Tato usnesení suspendovala sekci 12, navrhla, aby se oba výbory spojily až do amerického sjezdu, který věc rozhodne, a pro budoucnost doporučila nepřijímat žádnou sekci, v níž nejsou alespoň dvě třetiny námezdních dělníků. Přestože tato usnesení měla z oprávněných důvodů skoro výhradně doporučující formu, rozhodla o osudu Internacionály v Americe. Tím, že věcně dala za pravdu výboru čís. I, znemožňovala buržoům z výboru čís. II, aby nadále zneužívali jména Internacionály pro své zvláštní cíle.

Od chvíle, kdy nastal rozkol, výbor čís. II přímo porušil XVII.

* Viz tento svazek, str. 80–83. *(Pozn. red.)*

rezoluci londýnské konference, která požadovala, aby se všechny vnitřní záležitosti Sdružení projednávaly jen uvnitř sekcí a federací, a ne před veřejností,[137] neboť na všechna svá jednání přizval zpravodaje newyorského tisku a postaral se o to, aby se celá záležitost přetřásala v buržoazních listech nejhorší pověsti. Totéž se stalo i nyní, kdy se tento výbor pustil do generální rady, domnívaje se, že ji obelstil. Nejšpinavějším newyorským plátkům, jako je „Herald"[138] apod., umožnil výbor čís. II prohlašovat, že celá věc je vlastně spor mezi Němci a Francouzi, mezi komunismem a socialismem atd., a nepřátelé dělníků v New Yorku jásali, že Internacionála v Americe zanikla.

Výbor čís. II se přitom ustavičně snažil sdělit celému světu, že Internacionála není dělnická, nýbrž buržoazní organizace. Už 16. prosince 1871 prohlásil jeho orgán „Woodhull and Claflin's Weekly":

„U *našeho* výboru se nemusí dokazovat, že dvě třetiny či nějakou jinou část sekce tvoří *námezdní otroci, jako by to byl nějaký zločin být svobodný*";

a 4. května 1872 zase prohlašuje:

„Generální rada se ve svém dekretu neostýchá doporučovat, aby v budoucnu nebyla přijata žádná americká sekce, která se neskládá alespoň ze dvou třetin z *námezdních otroků*. Musejí být snad také *politickými otroky?* Jedno lepší než druhé. Pronikání ‚pseudoreformátorů a filantropů, buržoazních šarlatánů a politických čachrářů' hrozí nejvíc právě u té třídy občanů, která nemá jiné prostředky k existenci než *výnos ze svého námezdního otroctví.*"

V jednom směru tím výbor čís. II vyřkl své poslední slovo. Nejenže bylo pošetilé považovat Mezinárodní dělnické sdružení za sdružení dělníků — nejen to, svůj úkol může splnit jen tehdy, jestliže všechny dělníky, všechny námezdní otroky vyloučí nebo přinejmenším prohlásí za podezřelé.

A jaký má tedy úkol Mezinárodní dělnické sdružení (bez dělníků) v Americe? I na tuto otázku jsme nyní dostali jasnou odpověď. Přiblížily se volby nového presidenta Spojených států.

Dámský list „Woodhull and Claflin's Weekly", bez něhož by se to neobešlo, otiskl 2. března 1872 článek nazvaný „Nadcházející společné shromáždění", v němž se říká:

„Představitelé různých reformátorských živlů v zemi se teď radí o návrhu uspořádat zde v květnu velké společné shromáždění... Vskutku, povede-li si

toto shromáždění chytře, kdo ví, zda nevyjdou na denní světlo pozůstatky odumřelé demokratické" (tj. s otroctvím sympatizující) „strany a nezúčastní se ho... Měli by tam být zastoupeni všichni *radikálové*" atd.

Týž list uveřejňuje týden co týden výzvy ke všem oprávcům světa,

„k reformátorům práce a pozemkového vlastnictví, k pacifistům a stoupencům střízlivosti, k přívržencům Internacionály, propagátorům hlasovacího práva pro ženy a ke všem, kdo věří, že nadešel čas uskutečnit zásady opravdové morálky a náboženství(!)",

podepsané napřed Victorií Woodhullovou, potom Th. H. Banksem, R. W. Humem, G. R. Allenem, W. Westem, G. W. Maddoxem a T. Millotem, zkrátka čelnými představiteli výboru čís. II. Ve všech těchto výzvách se výslovně říká, že shromáždění delegátů má jmenovat kandidáty na úřad presidenta a vicepresidenta Spojených států.

Nakonec se toto nestvůrné shromáždění delegátů konalo 9., 10., a 11. května v Apollo Hallu v New Yorku. Sešli se na něm ztřeštěnci obojího pohlaví z celé Ameriky. Výbor čís. II se dostavil v plném počtu. Bylo usneseno navrhnout *za kandidáta na úřad presidenta Spojených států paní Victorii Woodhullovou, a to jménem Internacionály.*

Odpovědí na to byl hlučný smích celé Ameriky. Americké spekulanty, kteří byli na věci zainteresováni, to přirozeně nepřivedlo z míry. Jiné to bylo s Němci a Francouzi, kteří jim naletěli. Sekce 2 (francouzská) zprostila svého delegáta ve výboru čís. II funkce a podřídila se usnesením generální rady. Sekce 6 (německá) rovněž odvolala z výboru čís. II svého delegáta dr. Grossa, bývalého Schweitzerova osobního tajemníka v Berlíně, a distancovala se od výboru čís. II, dokud se nepodřídí usnesením generální rady. 20. května se od výboru čís. II distancovalo dalších osm sekcí — francouzských a německých — takže nyní zastupuje už jen známé pochybné živly, které k sobě ve skutečnosti patřily už před vstupem do Internacionály — paní Victorii Woodhullovou a spol. Ti teď prohlašují, že chtějí založit zvláštní, výhradně americkou Internacionálu, což je ovšem jejich věc.

Generální rada mezitím prohlásila v odpovědi na dotaz německé sekce ze Saint Louisu a francouzské sekce z New Orleansu,

že uznává pouze výbor čís. I (nyní prozatímní federální radu Spojených států).[139] A tím skončilo tažení paní Victorie Woodhullové za dobytí Internacionály.

„Emancipación" k tomu dodává:

„Každý nestranný člověk si po uvedených skutečnostech musí položit otázku: kdy a jak by byl skončil tento skandál, kdyby neexistovala generální rada zmocněná střežit hlavní zásady Internacionály a suspendovat sekce a federace, které by se pokoušely udělat ze Sdružení nástroj svých politických nebo osobních cílů?"

Napsal B. Engels kolem 9. července 1872
Otištěno v „Der Volksstaat",
čís. 57 ze 17. července 1872

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

B. ENGELS

VÝBORU PRO OSVOBOZENÍ PRACUJÍCÍCH TŘÍD V PARMĚ[140]

Z vašeho dopisu ze 7. června, s poštovním razítkem z 9. července, který nám došel dne 13. července, usuzuji, že váš spolek si přeje připojit se k velkému Mezinárodnímu dělnickému sdružení.

Protože ve vašich stanovách není nic, co by odporovalo všeobecným stanovám a organizačnímu řádu Sdružení, nestojí vašemu vstupu nic v cestě.

Bude jen nutné, abyste přijali za své všeobecné stanovy a organizační řád Sdružení, jejichž jeden exemplář ve francouzštině vám v příloze posílám (neexistuje totiž úplné a autentické vydání v italštině). Uvažte prosím tento návrh, a rozhodnete-li se kladně, sdělte mi to, abych mohl zařídit všechno potřebné pro vaše přijetí.

Napsal B. Engels 18. července 1872

Podle konceptu dopisu
Přeloženo z italštiny

K. MARX

STÁVKUJÍCÍM HORNÍKŮM V PORÚŘÍ[141]

Německý kapitalistický tisk na vás naléhá, abyste upustili od svých požadavků osmihodinové směny a zvýšení mezd o 25 % a nastoupili znovu do práce, neboť jinak by německý průmysl musel dovážet uhlí z Anglie a německé peníze by tak šly do zahraničí, místo aby platily za německou práci.

Takový žalostný nářek spustí buržoa vždycky, jakmile se dělníci postaví na vlastní nohy a pokusí se prosadit nějaký požadavek. V Anglii, kde tuhle starou písničku poslouchají už skoro čtyřicet let, si toho nikdo ani nevšimne. V daném případě však stojí za to dokázat, že kapitalistický tisk vás chce záměrně zmást, když vám vykládá, že majitelům hutí a továrníkům stačí jen napsat do Anglie a dostanou uhlí, kolik jen budou chtít.

V Anglii stoupla od roku 1869 spotřeba uhlí dosud nevídanou měrou, což bylo způsobeno všeobecným rozmachem anglického průmyslu, zvýšením počtu továren, větší spotřebou uhlí na železnicích, prudkým rozvojem námořní paroplavby, — ale hlavně obrovským rozšířením železářského průmyslu, které v posledních třech letech daleko překonalo všechna dřívější období prosperity. Liberální kapitalistický list „Daily News“[142] o tom (v čísle z 15.* července t. r.) píše:

* Ve „Volksstaatu“ mylně: 12. *(Pozn. red.)*

„Jednou z hlavních příčin nynějšího zdražení uhlí je bezesporu náhlý rozmach železářského průmyslu, jaký nemá obdoby. Severní Anglie dodává asi čtvrtinu všeho uhlí, které se těží v zemi. Velká část se ho posílá do Londýna a do jižní a východní Anglie; velmi mnoho uhlí spotřebují též parníky; ale nedávné rozšíření hutí v Clevelandu" (zcela blízko uhelných dolů) „vyvolalo náhlou místní poptávku po uhlí. Růst výrobního odvětví, které nyní spotřebovává nejméně *pět až šest miliónů tun** ročně, znamenal samozřejmě mohutný vzestup těžby uhlí. K tomu přibyl rychlý rozvoj oblasti hematitové železné rudy na západním pobřeží. Vysoké pece v Cumberlandu a Lancashiru odebírají své palivo téměř výhradně z uhelné pánve v Durhamu a podle skromného odhadu ho spotřebují *půldruhého miliónu tun* ročně. Pro nové vysoké pece v severní Anglii, které se stavějí, bude zapotřebí *třičtvrtě miliónu tun uhlí* ročně. K tomu přistupují ještě nové válcovny železa a vysoké pece na západním pobřeží. Nepřekvapuje proto, že otázka paliva se na celém severu Anglie brzy stala otázkou života a smrti a že ceny uhlí pochopitelně rychle stouply. V jižním Staffordshiru, ve Skotsku, v jižním Walesu, v Derbyshiru, západním Yorkshiru a v jiných oblastech stouply ceny uhlí z týchž příčin."

Za této situace si angličtí havíři počínali jako vy: požadovali vyšší mzdy a kratší pracovní dobu. Angličtí majitelé uhelných dolů, kteří své německé konkurenty vždycky daleko předčí rozvahou a zkušenostmi, se proti tomu nijak vážně nepostavili, nýbrž všem požadavkům vyhověli. Poslechněte si, co o tom „Daily News" píší dále:

„Čas od času se mzdy zvyšovaly... Horníci požadovali dále soustavné zkracování pracovní doby. Odborníci dokonce tvrdí, že horník teď vytěží jen $^3/_5$ množství uhlí, které vytěžil dříve, kdy obchod vázl a mzdy byly nižší. Bylo by tedy možné zaměstnávat víc horníků; ti však nejsou okamžitě k dispozici. Byli sice přijati někteří dělníci ze zemědělských oblastí, ale na to, aby se někdo stal havířem, je zapotřebí dlouhé doby, takže zlepšení může nastat jen pomalu a postupně. V současné době *prosadili* dělníci v některých oblastech omezení pracovní doby *na osm hodin denně*, přičemž *mzdy stoupají všude s takovou rychlostí*, že není, jak se zdá, jiné východisko než zvyšovat ceny uhlí."

K tomu přistupuje ještě jedna okolnost. *Horní uhelné sloje jsou skoro v celé Anglii zcela vyčerpány*, takže je nutno dolovat stále ve větší hloubce. Poslechněte si opět, co píší ve svém článku „Daily News":

„Nejlepší vrstvy těchto hodnotných uhelných slojí v jižním Staffordshiru byly už exploatovány. Na mnoha místech tohoto kdysi bohatého naleziště uhlí jsou doly vyčerpány, haldy se stále častěji mění v pole a pastviny, ačkoli

* Anglická tuna je skoro přesně 2000 celních liber nebo 1000 kilogramů. *(Marxova poznámka.)*

ještě tisíce jiter" (hald) „leží ladem". Zatím nejsou všechny zdroje oblasti ještě vyčerpány. Kolem staré uhelné oblasti se zakládají hlubší šachty... Avšak situace je taková, že i za použití nejnovějších prostředků je těžba uhlí stále nákladnější; navíc jsou doly dále od hutí... To, co jsme řekli o jižním Staffordshiru, platí i o mnoha jiných oblastech. Uhlí se musí dobývat ve stále větších hloubkách a dopravovat na velmi vzdálená místa určení."

To má za následek, že ceny uhlí se při přejímání na dole, jak říká „Daily News", zdvojnásobily a že *nastala skutečná nouze o uhlí*, která na sebe poutá pozornost celé země. Jiný list, čelný ekonomický orgán anglických kapitalistů, „Economist"[143] z 13.* července, píše:

„Od počátku letošního roku stoupaly ceny uhlí nepřetržitě a dnes jsou o 60 až 100 % vyšší než před rokem... Během jednoho či dvou týdnů může zdražení dosáhnout ještě daleko víc než 100 %, přičemž nic nenasvědčuje tomu, že nepůjde ještě dále. V letošním červnu se vyvezlo 1 108 000 tun uhlí, což je o 4 % více než v červnu loňského roku, ale jeho cena byla 758 000 liber šterlinků, což je o 53 % více. Letos činila průměrná cena uhlí vyvezeného v červnu 13 šilinků 9 pencí" (neboli 4 tolary 17 ½ groše) „za tunu; loni to bylo 9 šilinků 4 pence" (neboli 3 tolary 3 ½ groše).

Třetí kapitalistický list, „Spectator"[144] (z 20. července), rovněž uvádí, že v Londýně stoupla cena kvalitního uhlí pro domácnosti z 23 šilinků neboli 7 tolarů 20 grošů na 35 šilinků neboli 11 tolarů 20 grošů.

Na těchto faktech se můžete přesvědčit, jak to vypadá s výhrůžkami majitelů hutí a továrníků, že si opatří uhlí z Anglie. *Nechť si pan Alfred Krupp vydá kolik chce ukazů, za anglické uhlí bude muset zaplatit víc než za rúrské, a to je ještě otázka, zda je vůbec dostane.*

Jako tajemník generální rady Mezinárodního dělnického sdružení pro Německo jsem považoval za svou povinnost vás s těmito fakty seznámit.

Karel Marx

Londýn 21. července 1872**

Otištěno v „Der Volksstaat", čís. 60 z 27. července 1872

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

* Ve „Volksstaatu" mylně: 20. *(Pozn. red.)*
** Ve „Volksstaatu" mylně: 1871. *(Pozn. red.)*

K. MARX

*ODPOVĚĎ NA DRUHÝ BRENTANŮV ČLÁNEK[145]

Redakci listu „Volksstaat“

V „Concordii“ ze 4. července se mi svaz německých továrníků snaží dokázat, že jeho „učenci“ se vyznají stejně znamenitě ve zkoumání literárního zboží jako on sám v padělání zboží.

O místě z Gladstonovy řeči o rozpočtu pronesené 16. dubna 1863, které je citováno v Inaugurální adrese Internacionály, orgán továrníků (čís. 10) řekl: **„Marx si tuto větu formálně i obsahově přilhal.“**

Prohlásil tedy, že tato věta je svou formou i obsahem, do posledního puntíku můj výtvor. A nejen to! Věděl dokonce naprosto přesně, *jak* jsem ji vyrobil. „*Marx využívá* toho,“ vykládá „Concordia“, „že Gladstone uvádí atd., *aby mu vložil do úst* atd.“ Citátem téže věty ze spisu „Theory of Exchanges“[123], který vyšel *před* Inaugurální adresou, jsem usvědčil orgán továrníků z hrubé lži.* Nato si, jak sám říká, objednal toto dílo, které dosud neznal, z Londýna a přesvědčil se o skutečném stavu věcí. Jakou lží se teď z toho vykroutit? Poslechněme si to:

„Když jsme říkali, že Marx si dotyčnou větu ke Gladstonově řeči přilhal, netvrdili jsme ani formálně, ani obsahově, *že ji také sám vyrobil.*“

* Viz tento svazek, str. 121–122. *(Pozn. red.)*

To je zjevný případ záměny pojmů příznačné pro továrnický rozum. Když se například továrník dopustí podvodu a pošle po dohodě se svými obchodními přáteli do světa stůčky stužek, obsahující údajně tři tucty loktů, fakticky však jen dva, tak si ve skutečnosti jeden tucet loktů *přilhal*, právě proto, že je „*sám nevyrobil*". A proč by to nemohlo s přilhanými větami být zrovna tak jako s přilhanými lokty? „Duch velké většiny lidí," říká Adam Smith, „se nezbytně vyvíjí z jejich každodenního počínání a na jeho základě"[146] — a s fabrikantským duchem je tomu nejinak.

Prostřednictvím „Volksstaatu" jsem obohatil učený materiál orgánu továrníků nejen o citát z „Theory of Exchanges", ale též ze stránek svého díla „Kapitál", které se týkají Gladstonovy řeči o rozpočtu. A nyní se tento orgán pokouší na základě materiálu, který jsem mu poskytl, dokázat, že jsem zmíněné místo necitoval z jedněch „londýnských novin", nýbrž z „Theory of Exchanges". Způsob, jímž je důkaz podáván, je další ukázkou fabrikantské logiky.

Sdělil jsem listu továrníků, že „Theory of Exchanges" cituje na str. 134 přesně to, co cituji já, a tento list objevuje, že cituji přesně to, co cituje „Theory of Exchanges" na str. 134.

Dále!

„Také glosy, jimiž Marx komentuje rozpor obsažený v tomto jím citovaném znění, jsou obsaženy už v této knize."

To je prostě lež. Na str. 639 „Kapitálu" připojuji své glosy ke Gladstonově řeči: „Zatímco bohatí zbohatli, stali se chudáci rozhodně méně chudými. Neodvažuji se tvrdit, že extrémy chudoby se zmenšily." Já k tomu poznamenávám: „Jak málo potěšující část řeči! Zůstala-li dělnická třída ‚chudá', jenže ‚méně chudá' do té míry, že vytvářela ‚ohromující' růst bohatství a moci pro majetnou třídu, znamená to, že relativně zůstala stejně chudá. Jestliže se nezmenšily extrémy chudoby, pak se zvětšily, protože se zvětšily extrémy bohatství."[147] V „Theory of Exchanges" tyto „glosy" nikde nejsou.

„Také glosy... jsou obsaženy už v této knize, *zejména též* citát z Molièra,[148] uvedený v „Kapitálu" a v poznámce 105 na str. 640."

„Zejména též" cituji Molièra a umožňuji tím „učencům"

z „Concordie", aby vyslídili a prozradili veřejnosti, že tento citát pochází z „Theory of Exchanges"! Jenže ve skutečnosti říkám v poznámce 105 na str. 640 „Kapitálu" výslovně, že „neustálé křiklavé rozpory v Gladstonových rozpočtových řečech" *charakterizuje* autor „Theory of Exchanges" *„tímto citátem z Molièra"*.

A konečně:

„...právě tak nalézáme na str. 135 této knihy údaje z London Orphan Asylum* o zdražování životních prostředků, které Marx cituje, jejichž správnost však nedokládá odkazem na tuto knihu, nýbrž na její prameny (viz ‚Kapitál', str. 640, poznámka 104)."

„Concordia" obezřele zapomíná říci svým čtenářům, že „tato kniha" *žádné prameny* neuvádí. Co chtěla dokázat? Že jsem z „knihy" převzal pasáž z Gladstonovy řeči, aniž jsem znal její pramen. A čím to dokazuje? Tím, že skutečný citát z této knihy ověřuji nezávisle na ní v původních pramenech!

K mému citátu z článku profesora Beeslyho, jenž vyšel ve „Fortnightly Review" (listopadový sešit 1870), „Concordia" poznamenává:

„Tento článek profesora Beeslyho pojednává právě o dějinách Internacionály a byl napsán, jak sám autor veřejně prohlašuje, na podkladě materiálu, který mu poskytl sám *Marx*."

Profesor Beesly říká:

„Nikomu nevděčí Sdružení za svůj úspěch tolik jako dr. Karlu Marxovi, jenž pokud jde o znalosti historie a statistiky průmyslového hnutí ve všech částech Evropy nemá podle mého soudu soupeře. Za informace obsažené v tomto článku jsem mu do značné míry (largely) zavázán."[149]

Všechen materiál, který jsem profesorovi Beeslymu poskytl, se týkal výlučně dějin Internacionály a ani v nejmenším obsahu Inaugurální adresy, kterou znal od jejího vydání. Souvislost, v níž je uvedena citovaná poznámka, nenechává o tom nikoho na pochybách, takže „Saturday Review" v kritice jeho článku[150] víc než naznačuje, že autorem Inaugurální adresy je *on sám.***

„Concordia" tvrdí, že profesor Beesly necituje zmíněné místo z Gladstonovy řeči, ale pouze uvádí, *„že tento citát je obsažen v Inaugurální adrese"*. Podívejme se na to.

* – londýnského sirotčince. *(Pozn. red.)*

** Profesor Beesly mě na toto quid pro quo písemně upozornil. *(Marxova poznámka.)*

Profesor Beesly říká:

„Adresa je pravděpodobně nejpádnější a nejmocnější výklad dělnické věci proti buržoazii, jaký kdy byl zhuštěn na tuctu malých stran. Chtěl bych mít dost místa, abych z ní mohl uvést hojné výňatky."

Zmiňuje se o „strašlivé statistice Modrých knih", na něž se odvolává Adresa, a pokračuje:

„Od této úděsné statistiky přechází Adresa k oficiálním údajům o dani z příjmu, z nichž vysvítá, že zdanitelný příjem země vzrostl za osm let o 20 %; ‚ohromující vzrůst bohatství a moci', *jak poznamenal pan Gladstone*, ‚je omezen výhradně na majetné třídy'."

Profesor Beesly dává slova: *jak poznamenal pan Gladstone* mimo uvozovky, říká je tedy za sebe, a právě tím „Concordii" jasně dokazuje, že Gladstonovu řeč o rozpočtu — zná jen z citátů v Inaugurální adrese! Jedině londýnský obchodní přítel svazu německých továrníků zná Gladstonovy řeči o rozpočtu a jedině on sám ví, že „lidé s příjmem menším než 150 liber št. totiž v Anglii žádnou daň z příjmu neplatí". (Viz čís. 10 a 27 „Concordie"). Angličtí výběrčí daní trpí naopak utkvělou představou, že tato daň se nevybírá teprve z příjmu *nižšího než* **100** liber št.

O sporném místě z Inaugurální adresy list továrníků napsal: „*Tato věta však nikde v Gladstonově řeči není.*" Citoval jsem *zprávu „Timesů"* ze 17. dubna 1863 a dokázal jsem opak. Citát jsem uvedl ve „Volksstaatu" anglicky a německy, neboť Gladstonovo ujištění, že „by se skoro s obavami a bolestí díval na *tento ohromující vzrůst bohatství a moci*, kdyby byl přesvědčen, že zůstal omezen na *classes who are in easy circumstances*", nepotřebuje žádný komentář. Odkázal jsem na Wakefielda a říkal jsem, že výraz „*classes who are in easy circumstances*" se nedá do němčiny přesně přeložit a znamená „opravdu bohatou", „skutečně zámožnou část" majetných tříd. Wakefield dokonce nazývá vlastní střední třídu „*the uneasy class*", což přibližně odpovídá německému „die ungemächliche Klasse".*

Čacký orgán továrníků nezatajuje jen moje vysvětlení. Tím, že mnou citované místo uvádí slovy: „Potud cituje Marx ‚Times' ", dává svým čtenářům na srozuměnou, že cituje podle mého pře-

* „The middle or uneasy class" [„střední neboli nezámožná třída"] („England and America", Londýn 1833, sv. I, str. 185).[125] *(Marxova poznámka.)*

kladu, kdežto ve skutečnosti překládá „classes who are in easy circumstances" jinak než já, ne jako „zámožné třídy", nýbrž jako „třídy *žijící v příznivých podmínkách*". Předpokládá, že jeho čtenáři jsou natolik soudní, aby uznali, že ne všechny části majetné třídy jsou „*zámožné*", i když vlastnit nějaký majetek je pro ně vždycky „příznivá podmínka". Avšak i v překladu mého citátu, tak jak jej uvádí „Concordia", označuje Gladstone rozvoj kapitalistického bohatství, který popisuje, jako „*tento ohromující vzrůst bohatství a moci*", poznamenává, že „*vůbec nepřihlédl* k postavení dělnického obyvatelstva", a končí tím, že tento „*vzrůst je omezen výhradně na třídy vlastnící majetek*". Když učenec ze svazu německých továrníků dal takto Gladstonovi pronést ve zprávě „Timesů" ze 17. dubna 1863 „formálně i obsahově" totéž, co jsem já ocitoval v Inaugurální adrese, bije se ve svou honosně nadutou hruď a hřímá:

„*Ale přesto... se Marx opovažuje* napsat ve ‚Volksstaatu' z 1. června: ‚*Formálně i obsahově* prohlásil tedy pan Gladstone 16. dubna 1863 v Dolní sněmovně podle zprávy svého vlastního orgánu, ‚Timesů' ze 17. dubna 1863, že *tento ohromující vzrůst bohatství a moci je omezen výhradně na majetné třídy*'."

„Učenec" ze svazu německých továrníků ví zřejmě zcela přesně, co může svým čtenářům předložit!

Ve „Volksstaatu" z 1. června jsem poznamenal, že „Concordia" se pokouší namluvit svým čtenářům, že jsem v Inaugurální adrese zamlčel Gladstonovy věty o povznesení britské dělnické třídy, kdežto já jsem tam právě naopak položil největší důraz na křiklavý rozpor mezi tímto prohlášením a úředně zjištěnými fakty. Ve své odpovědi ze 4. července opakuje orgán továrníků týž manévr. „Potud," říká, „cituje Marx ‚Times'; my je citujeme dále." Skutečně jsem ve své polemice s ním potřeboval citovat jen sporné místo. Podívejme se však na chvíli, co následuje „dále".

Když Gladstone dopěl hymnus na vzrůst kapitalistického bohatství, obrací se k dělnické třídě. Ani zdaleka neříká, že by se podílela na „*ohromujícím vzrůstu bohatství a moci*". Podle zprávy „Timesů" pokračuje naopak těmito slovy: „Ale *vzrůst kapitálu* nepřímo prospívá dělníkům atd." Dále se *utěšuje* tím, že „zatímco bohatí jsou *bohatší*, stali se chudáci *méně chudými*". Nakonec ujišťuje, že on i jeho obohacení parlamentní přátelé „jsou tak *šťastni*, že

vědí" to, o čem parlamentní šetření a statistická data říkají opak, totiž

„že průměrné postavení britského dělníka se za posledních 20 let zlepšilo v míře, o níž víme, že je mimořádná — a kterou můžeme označit téměř za bezpříkladnou v dějinách všech zemí a dob".

Všichni předchůdci pana Gladstona v úřadě byli „*tak šťastni*", že ve svých rozpočtových řečech mohli doplňovat líčení růstu kapitalistického bohatství samolibými frázemi o lepším postavení dělnické třídy. Přesto je všechny usvědčuje ze lži, neboť tisíciletá říše nastala teprve po zavedení zákonů o svobodném obchodu. Zde však nejde o to, zda Gladstonovy důvody k útěše a blahopřání jsou správné či nesprávné. Jde prostě o to, že z jeho hlediska domnělé „mimořádné" zlepšení postavení dělnické třídy vůbec není v rozporu s „ohromujícím vzrůstem bohatství a moci, který je omezen výhradně na majetné třídy". Právě naopak! Ortodoxní učení mluvčích kapitálu — a jedním z nejlépe placených mluvčích je pan Gladstone — tvrdí, že nejosvědčenějším prostředkem, jak dělníci mohou *prospět sami sobě*, je — *obohacovat* své vykořisťovatele.

Nestydatá nejapnost či nejapná nestydatost orgánu továrníků dostupuje vrcholu v tomto ujištění: „Zpráva ‚Timesů' přináší jen stručnější formou totéž, co stenografická zpráva u Hansarda v *doslovném znění*."* Srovnejme si obě tyto zprávy:

I	II
Z Gladstonovy řeči ze 16. dubna 1863, otištěné v listu „Times" ze 17. dubna 1863.	*Z Gladstonovy řeči ze 16. dubna 1863, otištěné u Hansarda, sv. 170, parlamentní debaty z 27. března až 28. května 1863.*
„Tak to vypadá s bohatstvím této země. Pokud jde o mne, musím přiznat, že bych se skoro s obavami a bolestí díval na tento *ohromující vzrůst bohatství a moci*, kdybych byl přesvěd-	„Tak to vypadá s celkovým rozvojem akumulace; ale pokud jde o mne, musím přiznat, že bych se *díval* do *jisté míry s bolestí* a s velkými obavami na *tento mimořádný a téměř ohromující*

* Zdá se, že list továrníků si opravdu myslí, že velké londýnské noviny nepoužívají pro své parlamentní zprávy stenografů. *(Marxova poznámka).*

čen, že zůstal omezen na skutečně zámožné třídy (classes who are in easy circumstances). Není zde vůbec přihlédnuto k postavení dělnického obyvatelstva. *Vzrůst, který jsem popsal... je vzrůst, který je omezen výhradně na majetné třídy.* Ale vzrůst kapitálu nepřímo prospívá dělníkům atd."

růst, kdybych byl přesvědčen, že zůstal omezen na kategorii osob, které lze považovat za žijící v příznivých podmínkách (the class of persons who may be described as in easy circumstances). Čísla, jež jsem uvedl, přihlížejí jen málo nebo vůbec ne k postavení těch, kteří neplatí daň z příjmu, *čili* jinými slovy, stanoví dosti přesně *pravdu všeobecně* (!), ale nepřihlížejí k *majetku*(!) dělnického obyvatelstva *nebo*(!) k růstu jeho *příjmu*. Nepřímo však už sám vzrůst kapitálu *mimořádně* prospívá dělnické třídě atd."

Ponecháme čtenáři, aby si srovnal šroubovaný, spletitý a mnoha výhradami oplývající styl Circumlocution Office (okolkovacího úřadu)* Hansardovy publikace se zprávou v „Times".

Zde postačí konstatování faktu, že slova ze zprávy „Timesů" *„ohromující vzrůst bohatství a moci..., vzrůst, který jsem popsal,... je vzrůst, který je omezen výhradně na majetné třídy,"* jsou u Hansarda zčásti překroucena a zčásti vůbec vynechána. Jejich emfatické *„doslovné znění"* neuniklo nikomu, kdo je slyšel na vlastní uši. Tak například:

„Morning Star"[151] *ze 17. dubna 1863 (Gladstonova řeč o rozpočtu ze 16. dubna 1863).*

„Pokud jde o mne, musím přiznat, že bych se s obavami a bolestí díval na *tento ohromující vzrůst bohatství a moci*, kdybych byl přesvědčen, že zůstal omezen na skutečně zámožné třídy (classes who are in easy circumstances). *Tento veliký přírůstek bohatství* (this great increase of wealth) vůbec nepřihlíží k postavení dělnického obyvatelstva. *Tento vzrůst je vzrůst* (the augmentation is an augmentation), *který je omezen výhradně na třídy vlastnící majetek* (entirely confined to the classes possessed of property). *Ale tento vzrůst* (But that augmentation) musí nepřímo prospívat i dělnickému obyvatelstvu atd."

„Morning Advertiser"[152] *ze 17. dubna 1863 (Gladstonova řeč o rozpočtu ze 16. dubna 1863).*

„Pokud jde o mne, musím přiznat, že bych se skoro s obavami a se znepokojením (alarm) díval na *tento ohromující vzrůst bohatství a moci*, kdybych byl pře-

* Satirický výraz Dickensův z jeho románu „Malá Dorritka" pro úřad, který věnuje víc pozornosti úředním formalitám než věci samé. *(Pozn. red.)*

svědčen, že zůstal omezen na skutečně zámožné třídy (classes who are in easy circumstances). *Tento veliký přírůstek bohatství* vůbec nepřihlíží k postavení dělnického obyvatelstva. *Zmíněný vzrůst* (The augmentation stated) *je vzrůst, který je omezen výhradně na třídy vlastnící majetek* (classes possessed of property). *Tento vzrůst* (This augmentation) musí nepřímo prospívat dělnické třídě atd."

Gladstone tak dodatečně stopil v poloúředním Hansardově vydání své řeči slova pronesená 16. dubna v Dolní sněmovně: „*Tento ohromující vzrůst bohatství a moci... je vzrůst, který je omezen výhradně na majetné třídy.*" Proto je „Concordia" nenašla ve výňatku, který jí poslal obchodní přítel z Londýna, a začala vytrubovat:

„Ale tato věta v Gladstonově řeči nikde není. **Marx si tuto větu formálně i obsahově přilhal.**"

Není divu, že na mne teď vykřikuje, že bývá „*zvykem*" kritiky citovat parlamentní řeči tak, jak byly úředně zfalšovány, a ne jak byly ve skutečnosti proneseny. Takový zvyk také vpravdě odpovídá „všeobecné" berlínské „vzdělanosti" a omezenému pruskému poddanskému rozumu svazu německých továrníků. Nedostatek času mě nutí, abych příjemné styky s ním jednou provždy skončil, ale než se s ním rozloučím, dám ještě jeho „učencům" rozlousknout jeden oříšek: V kterém článku a kdo adresoval svému odpůrci, jenž se přinejmenším vyrovná „Concordii", tato obsažná slova: Asinus manebis in saecula saeculorum"?*

Karel Marx

Londýn 28. července 1872

Otištěno v „Der Volksstaat", čís. 63 ze 7. srpna 1872

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

* — Oslem zůstaneš na věky věkův. *(Pozn. red.)*

B. ENGELS

GENERÁLNÍ RADA VŠEM ČLENŮM MEZINÁRODNÍHO DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ[153]

Londýn 8. srpna 1872

Občané,

generální rada považuje za nutné veřejně vám oznámit, že uvnitř Internacionály se již po řadu let kují pikle, o nichž však většina z vás neměla ani tušení.

V našem důvěrném oběžníku z 5. března 1872 „Domnělé rozkoly v Internacionále"* jsme byli nuceni upozornit vás na rejdy sektářů z takzvané *Aliance socialistické demokracie*, rejdy, které měly zasít nesvár do našich řad a potají předat hlavní vedení našeho sdružení do rukou kliky, v jejímž čele stojí Michail Bakunin.

Jak si vzpomenete, vydala Aliance socialistické demokracie při svém založení stanovy, které by jí — kdybychom je byli schválili — zabezpečily dvojí existenci, uvnitř Internacionály i mimo ni zároveň. Měla by fakticky své vlastní sekce, federace a kongresy vedle sekcí, federací a kongresů Internacionály, kterých se přitom chtěla účastnit. Jejím cílem bylo nahradit naše všeobecné stanovy zvláštním programem pana Bakunina a vnutit našemu Sdružení jeho osobní diktaturu.

Tyto nároky odmítla generální rada ve svém oběžníku z 22. prosince 1868.** Přijala Alianci socialistické demokracie do Internacio-

* Viz tento svazek, str. 35—79. *(Pozn. red.)*

** Viz tento svazek, str. 43—45 a svazek 16, str. 377—379. *(Pozn. red.)*

nály s výslovnou podmínkou, že přestane být mezinárodní korporací, rozpustí svou organizaci a její sekce vstoupí do Internacionály jako obyčejné místní sekce.* Aliance na tyto podmínky formálně přistoupila. Ale z jejích domnělých sekcí vstoupila do našeho sdružení pouze jedna, a to ústřední sekce v Ženevě. Ostatní zůstaly pro generální radu tajemstvím, takže musela mít za to, že neexistují.

A nyní, po třech letech, jsme dostali do rukou dokumenty, jež nezvratně dokazují, že táž Aliance socialistické demokracie nepřestala přes svůj formální slib existovat a existuje dále jako mezinárodní korporace uvnitř Internacionály, a to jako tajná společnost; že v jejím čele stále stojí M. Bakunin; že sleduje stále týž cíl a že všechny útoky, které byly v posledním roce vedeny zdánlivě proti londýnské konferenci a generální radě, ve skutečnosti však proti celé naší organizaci, vycházely z této Aliance. Tíž lidé, kteří obviňují generální radu z *autoritářství*, aniž byli někdy s to uvést jediný její autoritářský čin, kteří při každé příležitosti mluví o *autonomii sekcí*, o *svobodné federaci skupin*, kteří vytýkají generální radě, že chce Internacionále vnutit *svou oficiální a ortodoxní doktrínu* a přeměnit Internacionálu ve sdružení s *hierarchickou* organizací — tíž lidé se v praxi ustavili v tajnou společnost s hierarchickou organizací a režimem nejen autoritářským, nýbrž absolutně diktátorským; pošlapávají jakoukoli autonomii sekcí a federací; s pomocí této tajné organizace se pokoušejí vnutit Internacionále osobní ortodoxní doktrínu M. Bakunina. Zatímco požadují, aby Internacionála byla organizována „*zdola nahoru*", sami se jako členové Aliance pokorně podřizují rozkazu, který je jim udělován „*shora dolů*".

Netřeba dokazovat, že existence takové tajné společnosti uvnitř Internacionály je zjevným porušením našich všeobecných stanov. Naše stanovy znají jen jeden druh členů Internacionály, s rovnými právy a povinnostmi; Aliance je rozděluje na dvě kategorie, zasvěcené a nezasvěcené, přičemž nezasvěceným je souzeno, aby se dali vést zasvěcenými prostřednictvím organizace, o jejíž existenci ani nevědí. Internacionála požaduje od svých příslušníků, aby uznávali za základ svého chování pravdu, spravedlnost a mo-

* Viz tento svazek, str. 45–46 a svazek 16, str. 387–388. *(Pozn. red.)*

rálku; Aliance ukládá svým stoupencům jako první povinnost lež, pokrytectví a podvod, neboť jim předpisuje, aby oklamali nezasvěcené členy Internacionály a zatajili jim existenci tajné organizace, pohnutky a sám cíl svých slov a činů. Program Internacionály je zakotven v jejích stanovách a všichni jej znají; Aliance svůj program nikdy nepřiznala a není znám dodnes.

Jádrem Aliance je Jurská federace; ona vydává hesla, jež okamžitě přejímají a opakují ostatní sekce a noviny, které jsou ve službách tajné organizace. V Itálii řídí Aliance několik spolků. Tyto spolky, které si říkají sekce Internacionály, nikdy nepožádaly o přijetí, ani nezaplatily členské příspěvky, ani nesplnily žádnou jinou podmínku, kterou ukládá náš organizační řád. V Belgii má Aliance několik dosti vlivných agentů. V jižní Francii má dopisovatele, z nichž někteří kumulují tuto funkci s funkcí sekretáře policejního komisariátu. Nejsilnější organizace a nejvíc odboček má však Aliance ve Španělsku. Vetřela se nepozorovaně a hned od začátku do řad Internacionály a dokázala skoro nepřetržitě držet ve svých rukách řízení federálních rad a sjezdů. Nejoddanější členové Internacionály ve Španělsku nabyli dojmu, že tato tajná organizace existuje uvnitř našeho Sdružení všude a že je téměř povinností do ní vstoupit. Tato iluze byla rozbita na londýnské konferenci, kde se španělský delegát*, sám člen Aliance, mohl přesvědčit o opaku, a vyvrátily ji i lži a zuřivé útoky, které hned poté rozpoutali proti konferenci a generální radě na Bakuninův příkaz jeho věrní. Po delším zápasu uvnitř Internacionály se ti španělští členové, jimž záleželo více na Internacionále než na Alianci, od Aliance distancovali. Ihned se stali terčem velmi hrubých urážek a pomluv, kterými je zahrnuli ti, kdo zůstali věrni tajné společnosti. Dvakrát byli vyloučeni z madridské místní federace, což bylo zjevným porušením platného organizačního řádu. Když chtěli založit Novou madridskou federaci,[154] španělská federální rada odmítla dát k tomu souhlas a vrátila jim zpět členské příspěvky, které jí poslali. Zde je třeba říci, že pokud víme, je z osmi členů této federální rady pět (Vincente Rossell, Peregrin Montoro, Severino Albarracin, Francisco Tomás a

* — tj. Anselmo Lorenzo. *(Pozn. red.)*

Franco Martínez) členy Aliance; je dokonce pravděpodobné, že kromě nich k ní patří ještě jiní. A tak se španělské sekce a místní federace, tak hrdé na svou autonomii, řídí — aniž to vůbec tuší — jako stádo ovcí tajnými rozkazy, které přicházejí ze Švýcarska a které federální rada musí slepě plnit, nemá-li ji stihnout klatba Aliance.

Aby si španělská federální rada zajistila, že za delegáty na haagský kongres budou zvoleni členové Aliance, rozeslala 7. července sekcím a místním federacím důvěrný oběžník, v němž je žádá o mimořádný příspěvek na úhradu výloh kongresových delegátů a autoritářsky jim přikazuje, aby volily delegáty podle seznamu pro celé Španělsko, přičemž by sčítání hlasů bylo svěřeno jí. Takovýto způsob voleb měl zajistit úspěch kandidátů Aliance. Kromě toho federální rada oznamuje, že vystaví kolektivní imperativní mandát, jemuž se delegáti budou muset podřídit. Hned jak jsme se o tomto plánu vyslat na kongres delegáty Aliance za peníze členů Internacionály dověděli a získali důkazy o účasti španělské federální rady na piklech tajné společnosti, vyzvali jsme ji 24. července,

1. aby nám poslala seznam všech členů Aliance ve Španělsku s uvedením funkcí, které zastávají v Internacionále;

2. aby přešetřila charakter a činnost Aliance ve Španělsku, jakož i její organizaci a její odbočky mimo tuto zemi;

3. aby nám poslala exemplář důvěrného oběžníku ze 7. července;

4. aby nám vysvětlila, jak se srovnává s jejími povinnostmi vůči Internacionále, že má ve svých řadách nejméně tři členy Aliance, o nichž je to notoricky známo;

5. aby nám poslala jasnou odpověď obratem pošty.*

Tuto odpověď bychom byli museli mít nejpozději 1. srpna. Teprve 5. srpna jsme však dostali dopis datovaný 1. srpna ve Valencii (poštovní razítko bylo nečitelné), v němž odpověď odkládají, a to pod záminkou, že prý členové rady neporozuměli našemu francouzsky psanému dopisu a že potřebují nějaký čas na to, aby si jej mohli dát přeložit. Táž rada nás v dopise z 15. června prosila, abychom jí

* Viz následující článek. *(Pozn. red.)*

posílali své publikace atd. pokud možno ve francouzštině, neboť jsou (členové rady) s tímto jazykem poněkud obeznámeni! Záminka je tedy falešná; chtějí nás pouze připravit o drahocenný čas.

Jsme proto nuceni oznámit všem členům Sdružení, a především španělským členům Internacionály, že španělská federální rada *zradila Mezinárodní dělnické sdružení*. Místo aby věrně plnila mandát svěřený jí španělskými členy Internacionály, stala se orgánem společnosti, která je Internacionále nejen cizí, ale přímo nepřátelská. Místo aby se řídila všeobecnými stanovami, organizačním řádem a usneseními všeobecných kongresů a španělských sjezdů, je poslušna tajných rozkazů, které vydává M. Bakunin. Již sama existence federální rady, která je složena převážnou měrou z členů tajné společnosti našemu sdružení cizí, je zjevným porušením všeobecných stanov.

To jsou, občané, fakta, s nimiž vás musíme seznámit před volbami kongresových delegátů. Poprvé v dějinách bojů dělnické třídy se setkáváme s tajným spiknutím, jež bylo zosnováno přímo uvnitř této třídy a jež si klade za cíl podkopat nikoli nynější vykořisťovatelský řád, nýbrž samo Sdružení, které proti němu co nejrozhodněji bojuje. Je to spiknutí namířené proti samému proletářskému hnutí. Proto také všude, kde se s ním setkáváme, vidíme, že hlásá ochromující doktrínu naprosté neúčasti na politickém životě; a zatímco obyčejní, nezasvěcení členové Internacionály jsou téměř ve všech evropských zemích pronásledováni a zatýkáni, těší se chrabří členové Aliance zcela neobvyklé imunitě.

Občané, máte na vybranou. To, oč nyní jde, není ani autonomie sekcí, ani svobodná federace skupin, ani organizace „zdola nahoru", ani žádná jiná nabubřelá a zvučná formule; dnes zní otázka takto: chcete, aby vaše ústřední orgány byly složeny z lidí, kteří neuznávají žádný jiný mandát než váš, nebo chcete, aby byly složeny z lidí zvolených podvodem, z lidí, kteří přijímají váš mandát jen proto, že jsou rozhodnuti vést vás jako stádo ovcí podle tajných instrukcí vydávaných nějakou tajemnou osobností ve Švýcarsku?

Odhalit existenci této tajné společnosti podvodníků znamená zlomit její sílu. Ani páni z Aliance nejsou tak hloupí, aby si mysleli, že veliká masa členů Internacionály se vědomě podřídí takové

organizaci, jako je jejich, jakmile se dozví o její existenci. Nemůže však být nic společného mezi těmito podvodníky a těmi, které chtějí podvést, mezi Aliancí a Internacionálou.

Kromě toho je třeba jednou provždy skoncovat s občanskou válkou, kterou tato parazitní organizace vždy znovu vyvolává uvnitř našeho sdružení. Při těchto zápasech se jen promrhávají síly, kterých je zapotřebí pro boj s nynějším buržoazním řádem. Tím, že Aliance ochromuje činnost Internacionály proti nepřátelům dělnické třídy, prokazuje znamenitou službu buržoazii a vládám.

Proto bude generální rada na kongresu v Haagu požadovat, aby všichni členové Aliance byli z Internacionály vyloučeni a generální radě byly poskytnuty nezbytné plné moci, aby v budoucnu mohla podobným spiknutím zabránit.

Generální rada

Napsal B. Engels 4.—6. srpna 1872

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

K. MARX A B. ENGELS

ŠPANĚLSKÝM SEKCÍM MEZINÁRODNÍHO DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ[155]

Londýn 8. srpna 1872

V souvislosti s intrikami, které proti *Mezinárodnímu dělnickému sdružení* osnují členové tajné společnosti Aliance, pověřil výkonný výbor generální rady[156] na své schůzi 24. července 1872 občana B. Engelse, tajemníka pro Španělsko, aby španělské federální radě ve Valencii poslal tento dopis:

Španělské federální radě

Občané,

máme v rukou důkazy, že uvnitř Internacionály, a zejména ve Španělsku, existuje tajná společnost, která se nazývá *Aliance socialistické demokracie*. Tato společnost, jejíž středisko je ve Švýcarsku, pokládá za své speciální poslání dát našemu velkému Sdružení zaměření, které odpovídá jejím zvláštním tendencím, a vést je k cílům, které jsou obrovské většině členů Internacionály neznámé. Nadto víme ze sevillské „La Razón"[157], že nejméně tři členové vaší rady patří k Alianci.

Když se tato společnost ustavila v roce 1868 jako veřejná společnost, byla generální rada nucena odmítnout její přijetí do Internacionály, dokud se nezřekne svého mezinárodního charakteru, a to proto, že si Aliance osobovala nárok na postavení druhé mezi-

národní korporace, která by působila uvnitř i vně *Mezinárodního dělnického sdružení*. Jestliže mohla později vstoupit do našeho Sdružení, stalo se tak teprve po slibu, že bude existovat pouze jako obyčejná místní sekce v Ženevě. (Viz důvěrný oběžník generální rady o „Domnělých rozkolech v Internacionále", str. 7 an*.)

Jestliže organizace a charakter této společnosti odporovaly duchu a liteře našich stanov už tehdy, kdy byla ještě veřejná, pak to, že navzdory danému slovu existuje tajně uvnitř Internacionály, je skutečnou zradou na našem Sdružení. Internacionála zná jen jeden druh členů, s rovnými právy a povinnostmi pro všechny; Aliance je rozděluje na dvě kategorie, zasvěcené a nezasvěcené, přičemž nezasvěceným je souzeno, aby se dali vést zasvěcenými prostřednictvím organizace, o jejíž existenci ani nevědí. Internacionála požaduje od svých příslušníků, aby uznávali za základ svého chování pravdu, spravedlnost a morálku; Aliance ukládá svým stoupencům, aby oklamali nezasvěcené členy Internacionály a zatajili jim existenci tajné organizace, pohnutky a cíl svých slov a činů. Generální rada oznámila již ve svém důvěrném oběžníku, že bude na příštím kongresu požadovat vyšetření činnosti této Aliance, která je skutečným spiknutím proti Internacionále. Jsou jí také známa opatření, která podnikla španělská federální rada z popudu pánů z Aliance v zájmu jejich společnosti, a je rozhodnuta učinit těmto tajným pletichám konec. Proto vás žádá, abyste jí pro memorandum o Alianci, které hodlá předložit kongresu v Haagu poslali:

1. Seznam všech členů Aliance ve Španělsku s uvedením funkcí, které zastávají v Internacionále;

2. vaše šetření o charakteru a činnosti Aliance, jakož i o její organizaci a jejích odbočkách mimo Španělsko;

3. exemplář vašeho důvěrného oběžníku ze 7. července;

4. vysvětlení, jak se může srovnávat s vašimi povinnostmi vůči Internacionále, že jsou ve vaší radě nejméně tři členové Aliance, o nichž je to notoricky známo.

Jestliže generální rada neobdrží *obratem pošty kategorickou a uspokojivou* odpověď, bude vás nucena ve Španělsku i v zahraničí

* Viz tento svazek, str. 43–45. *(Pozn. red.)*

veřejně obvinit, že jste porušili ducha i literu všeobecných stanov a zradili Internacionálu v zájmu tajné společnosti, která je jí nejen cizí, ale dokonce nepřátelská.

Bratrský pozdrav.

Jménem generální rady
Bedřich Engels,
tajemník pro Španělsko

33, Rathbone Place, W.
Londýn 24. července 1872

V odpovědi španělské federální rady, která je datována ve Valencii 1. srpna a došla do Londýna 5. srpna, se k dotazům generální rady říká:

„Soudruzi, váš poslední dopis jsme dostali, ale protože je napsán francouzsky, nemohli jsme se seznámit s jeho obsahem, neboť náš obvyklý překladatel není ve Valencii. Obrátili jsme se na jiného soudruha s prosbou, aby jej co nejdříve přeložil, abychom vám mohli odpovědět."

Výkonný výbor generální rady se na zasedání z 8. srpna 1872 usnesl, že jakkoli se očekávají od španělské federální rady žádané informace, je třeba uveřejnit výše citovaný dopis, aby se ve všech španělských federacích a sekcích podnítilo šetření o existenci, činnosti a cílech tajné společnosti, nazývající se Aliance.

Výkonný výbor generální rady:

Leo Frankel, dopisující tajemník pro Rakousko a Uhry; *J. P. MacDonnel*, pro Irsko; *B. Engels*, pro Španělsko a Itálii; *A. Serraillier*, pro Francii; *Le Moussu*, pro Ameriku; *Hermann Jung*, pro Švýcarsko; *Karel Marx*, pro Německo a Rusko

Předseda zasedání *Walery Wróblewski*, tajemník pro Polsko

Tajemník zasedání *F. Cournet*, tajemník pro Holandsko

Napsali K. Marx a B. Engels 8. srpna 1872
Otištěno v „La Emancipación",
čís. 62 ze 17. srpna 1872

Podle textu novin
srovnaného s francouzským
konceptem rukopisu
Přeloženo ze španělštiny

B. ENGELS

GENERÁLNÍ RADA NOVÉ MADRIDSKÉ FEDERACI[158]

Výkonný výbor, který byl generální radou pověřen, aby dočasně vyřizoval všechny organizační záležitosti Sdružení,

se zřením k dopisu Nové madridské federace z 5. srpna, v němž žádá, aby ji generální rada uznala;

se zřením k usnesení regionální španělské federální rady ze 16. července, kterým se zamítá přijetí zmíněné federace;

vzhledem k tomu, že pokud jde o formu, bylo by absurdní ztotožnit se v této věci s regionální federální radou, která se skládá převážně z členů tajné společnosti, Internacionále nepřátelské a kterou generální rada hodlá obvinit na kongresu;

vzhledem k tomu, že pokud jde o podstatu věci, jsou zakladatelé Nové madridské federace titíž lidé, kteří jako první ve Španělsku měli odvahu se s touto tajnou společností, zvanou *Aliance socialistické demokracie*, rozejít a odhalit a překazit její machinace;

z těchto důvodů se výkonný výbor jménem generální rady rozhodl uznat Novou madridskou federaci a navázat s ní pravidelné a přímé spojení.

Londýn 15. srpna 1872

Za výkonný výbor
Bedřich Engels,
tajemník pro Španělsko

Otištěno v „La Emancipación“, čís. 63 z 24. srpna 1872

Podle textu novin
Přeloženo ze španělštiny

B. ENGELS

*PROVOLÁNÍ GENERÁLNÍ RADY K ITALSKÝM SEKCÍM MEZINÁRODNÍHO DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ KE KONFERENCI V RIMINI[159]

33, Rathbone Place,
Londýn 23. srpna 1872

Obdrželi jsme rezoluci konference údajné italské federace Mezinárodního dělnického sdružení, datovanou v Rimini 6. srpna,[160] která přerušuje veškerou solidaritu s londýnskou generální radou a *svévolně* svolává* protiautoritářský kongres do Neuchâtelu ve Švýcarsku; zve všechny sekce stejného smýšlení, aby poslaly své delegáty tam, a ne do Haagu, místa řádného kongresu Internacionály.

Je nutno konstatovat, že z 21 sekcí, jejichž delegáti tuto rezoluci podepsali, jen jedna *jediná* (neapolská) je členkou Internacionály. Žádná z ostatních 20 sekcí nikdy nesplnila ani jedinou z podmínek předepsaných našimi všeobecnými stanovami a organizačním řádem pro přijetí nových sekcí. Neexistuje tedy žádná italská

* V konceptu dopisu následuje: „takzvaný". *(Pozn. red.)*

federace Mezinárodního dělnického sdružení. Ti, kteří tvrdí, že ji tvoří, vytvářejí internacionálu sami pro sebe, mimo velké Dělnické sdružení.

Bude věcí haagského kongresu, aby se vyjádřil o podobných uzurpacích.

Jménem generální rady a z jejího pověření

Bedřich Engels,
tajemník pro Itálii

Otištěno neúplně v „La Plebe“, čís. 95 z 28. srpna 1872, a v plném znění v „Il Popolino“, čís. 20 z 29. září 1872

Podle textu v „Il Popolino“, srovnaného s konceptem dopisu
Přeloženo z italštiny

HAAGSKÝ KONGRES MEZINÁRODNÍHO DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ

2.–7. ZÁŘÍ 1872[161]

K. MARX

ZPRÁVA GENERÁLNÍ RADY PÁTÉMU VÝROČNÍMU KONGRESU MEZINÁRODNÍHO DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ,

KONANÉMU V HAAGU VE DNECH 2.–7. ZÁŘÍ 1872[162]

Občané,*

od našeho posledního kongresu v Basileji změnily tvář Evropy dvě velké války: francouzsko-německá válka a občanská válka ve Francii. Obě tyto války předcházela třetí válka, provázela je a pokračuje ještě po nich — válka proti Mezinárodnímu dělnickému sdružení.

Pařížští členové** Internacionály řekli francouzskému lidu veřejně a důrazně, že hlasovat pro plebiscit znamená hlasovat pro despotismus doma a pro válku za hranicemi.[163] V předvečer plebiscitu[164], 29. dubna 1870, byli pozatýkáni pod záminkou, že se účastnili spiknutí, jehož cílem údajně bylo zavraždit Ludvíka Bonaparta. Současně byli zatýkáni členové Internacionály v Lyonu, Rouenu, Marseille, Brestu a jiných městech. Generální rada ve svém prohlášení z 3. května 1870 konstatovala:[165]

* V letáku a ve „Volksstaatu" je místo „Občané" „Dělníci". *(Pozn. red.)*

** V listech „Internationale", „Liberté" aj. začíná tato věta takto: „Když císařství žádalo Francii, aby je sankcionovala novým plebiscitem, pařížští členové..." *(Pozn. red.)*

„Toto poslední spiknutí se důstojně řadí po bok oběma předchozím, z nichž už se stala všeobecně známá groteska. Rozruch kolem našich francouzských sekcí a násilná opatření proti nim slouží výhradně jedinému cíli, a to jsou machinace s plebiscitem."*

A skutečně také po pádu prosincového císařství zveřejnili jeho nástupci ve vládě doklady o tom, že toto poslední spiknutí vyrobila sama bonapartovská policie[166] a že krátce před plebiscitem řekl Ollivier v důvěrném oběžníku svým podřízeným přímo:

„Vůdci Internacionály musejí být zatčeni, jinak by plebiscit nemohl uspokojivě proběhnout."

Jakmile fraška s plebiscitem skončila, soudci Ludvíka Bonaparta skutečně také 8. července odsoudili členy pařížské federální rady, avšak pouze za přečin příslušnosti k Internacionále, a ne za účast na fiktivním spiknutí.[167] Bonapartovská vláda považovala tedy za nutné zahájit nejničivější válku, jaká kdy Francii postihla, předběžným tažením proti francouzským sekcím Mezinárodního dělnického sdružení. Nesmíme zapomínat, že dělnická třída ve Francii se pozvedla jako jeden muž a plebiscit odmítla. Nesmíme zapomínat ani na to, že „burzy, ministerské kabinety, vládnoucí třídy a tisk Evropy oslavovaly plebiscit jako skvělé vítězství francouzského císaře nad francouzskou dělnickou třídou" (Adresa generální rady o občanské válce z 23. července 1870).[168]

Několik týdnů po plebiscitu, když bonapartistický tisk začal ve francouzském lidu rozdmychávat válečné vášně, pařížští členové Internacionály, kteří se nedali zastrašit vládními perzekucemi, vydali 12. července výzvu „K dělníkům všech národů", připravovanou válku odsoudili jako „nesmyslný zločin" a „svým bratřím v Německu" říkali, že

„jediným důsledkem našeho rozkolu by bylo naprosté vítězství despotismu na obou březích Rýna". „My, členové Mezinárodního dělnického sdružení," prohlašovali, „neznáme žádné hranice."[169]

Jejich výzva se setkala v Německu s nadšenou odezvou, takže generální rada mohla plným právem konstatovat:

„Už sama tato skutečnost, že zatímco oficiální Francie a oficiál-

* V letáku a ve „Volksstaatu" následuje věta: „Měli jsme pravdu." *(Pozn. red.)*

ní Německo se řítí do bratrovražedného boje, francouzští a němečtí dělníci si posílají navzájem poselství míru a dobré vůle, už tato významná skutečnost, nemající obdoby v dějinách, otvírá vyhlídku na jasnější budoucnost. Dokazuje, že v protikladu ke staré společnosti s její ekonomickou bídou a s jejím politickým šílenstvím vzniká nová společnost, jejíž mezinárodní zásadou bude mír, poněvadž v každém národě bude vládnout táž zásada — práce. Průkopníkem této nové společnosti je Mezinárodní dělnické sdružení" (Adresa z 23. července 1870[168]).

Až do vyhlášení republiky zůstali členové pařížské federální rady ve vězení, zatímco ostatní členové Sdružení byli luze denně označováni jako zrádci placení Pruskem.

Když kapitulací u Sedanu druhé císařství skončilo — stejně jako začalo — parodií, vstoupila francouzsko-německá válka do svého druhého stadia. Stala se z ní válka proti francouzskému lidu. Prusko po všech svých opětovných slavnostních prohlášeních, že se chopilo zbraně jen proto, aby odrazilo cizí agresi, odhodilo nyní masku a vyhlásilo dobyvačnou válku. Od té chvíle muselo bojovat nejen proti republice ve Francii, ale zároveň proti Internacionále v Německu. Průběh tohoto boje zde můžeme jen načrtnout.

Ihned po vyhlášení války byl na většině území Severoněmeckého spolku (Hannoversko, Oldenbursko, Brémy, Hamburk, Brunšvicko, Šlesvik-Holštýn, Meklenbursko, Pomořany a provincie Prusko) vyhlášen stav obležení a uvedené oblasti byly odevzdány do něžné péče generála Vogela z Falckensteinu. Tento stav obležení vyhlášený jako obranné opatření proti cizí invazi se okamžitě proměnil ve válečný stav proti německým členům Internacionály.

Na druhý den po vyhlášení republiky v Paříži vydal brunšvický ústřední výbor německé Sociálně demokratické dělnické strany, který v mezích daných místními zákony tvoří sekci Internacionály, manifest (5. září), v němž vyzýval dělnickou třídu, aby se všemi prostředky, jež má k dispozici, postavila proti rozkouskování Francie, aby pro ni požadovala čestný mír a agitovala za uznání francouzské republiky.[170] Zamýšlenou anexi Alsaska a Lotrinska odsuzoval manifest jako zločin, který by měl za následek, že by se z celé-

ho Německa stala pruská kasárna a z války stálá evropská instituce. 9. září dal Vogel z Falckensteinu členy brunšvického výboru zatknout a v řetězech dopravit 600 mil daleko do pruské pevnosti Lötzenu na ruských hranicích; potupné zacházení, jemuž byli vystaveni, mělo zastřít okázalé hoštění císařského hosta ve Wilhelmshöhe.[171] Když ani zatýkání, vypovídání dělníků z jednoho německého státu do druhého, zákaz vydávání proletářských novin, brutalita vojska a všemožné policejní šikanování nezabránily internacionální avantgardě německé dělnické třídy, aby jednala v duchu brunšvického manifestu, zakázal Vogel z Falckensteinu ukazem z 21. září všechna shromáždění Sociálně demokratické strany. Tento zákaz byl zrušen dalším nařízením z 5. října, v němž přímo přikazuje policejním špiclům, aby jej osobně upozorňovali na každého, kdo by veřejnými demonstracemi povzbuzoval Francii v jejím odporu proti mírovým podmínkám, které jí předložilo Německo, aby mohl takové lidi zneškodnit na celou dobu trvání války.

Pruský král přenechal starosti s válkou za hranicemi Moltkovi a dal nový směr válce doma. Podle jeho osobního příkazu ze 17. října měl Vogel z Falckensteinu předat své lötzenské zajatce brunšvickému krajskému soudu, který měl buď nalézt právní podklady pro jejich zatčení, nebo je vrátit pod spolehlivý dohled obávaného generála.

Postup Vogela z Falckensteinu byl ovšem napodobován v celém Německu, zatímco Bismarck si v diplomatickém oběžníku tropil posměch z Evropy, když se v něm rozhořčeně zastával práva na svobodu mínění, tisku a shromažďování pro mírovou stranu ve Francii. A právě ve dnech, kdy požadoval svobodně zvolené Národní shromáždění pro Francii, dal v Německu zavřít do vězení Bebela a Liebknechta kvůli tomu, že v opozici proti němu zastupovali v německém parlamentu Internacionálu, a také aby je v nastávajících všeobecných volbách odklidil z cesty.[172]

Jeho pán, Vilém Dobyvatel, mu přitom poskytl podporu, neboť vydal z Versailles dekret, jímž se prodlužoval stav obležení, tj. neplatnost všech občanských zákonů, na celou dobu voleb. Ve skutečnosti se král rozhodl zrušit stav obležení v Německu teprve dva měsíce po uzavření míru s Francií. Tvrdošíjnost, s níž

trval na válečném stavu doma, a opakované osobní vměšování do záležitostí jeho vlastních německých zajatců dokazují, jakou hrůzu zakoušel — za dunění vítězných zbraní a fanatického jásotu celé buržoazie — z rostoucí strany proletariátu. Byl to nedobrovolný hold fyzického násilí morální síle.

Jestliže válka proti Internacionále byla až dosud lokalizována, nejdříve ve Francii — od plebiscitu do pádu císařství, a pak v Německu — po celou dobu odporu republiky proti Prusku, stala se od povstání Pařížské komuny a po jejím pádu válkou všeobecnou.

6. června 1871 vydal Jules Favre svůj cirkulář zahraničním mocnostem, v němž žádal vydání emigrantů* Komuny jako sprostých zločinců a všeobecné křížové tažení proti Internacionále jako nepříteli rodiny, náboženství, pořádku a majetku, které sám tak vhodně reprezentuje.[173] Rakousko a Uhry se tohoto hesla ihned chopily. 13. června byla provedena razie u domnělých vůdců Dělnického spolku v Pešti, jejich písemnosti byly zabaveny, oni sami zatčeni a stíháni pro velezradu.[174] Několik delegátů vídeňské Internacionály, kteří právě byli na návštěvě v Pešti, bylo převezeno do Vídně, aby tam proti nim bylo postupováno obdobně. Beust žádal a dostal ještě dodatečně od svého parlamentu 30 000 liber št.

„na výdaje za politické informace, které se staly nezbytnějšími než kdy jindy následkem nebezpečného rozšíření Internacionály po celé Evropě".

Od této chvíle zavládla v Rakousku a Uhrách proti dělnické třídě pravá hrůzovláda. Rakouská vláda se ještě v poslední agónii křečovitě drží staré výsady hrát donkichota evropské reakce.

Několik týdnů po cirkuláři Jules Favra předložil Dufaure své statkářské sněmovně návrh zákona, který je dnes už v platnosti a podle něhož se trestá jako zločin pouhá příslušnost k Mezinárodnímu dělnickému sdružení nebo uznávání jeho zásad. Thiers jako svědek se před statkářskou komisí pro Dufaurův návrh zákona vychloubal, že se zákon zrodil v jeho geniální hlavě a že je první, kdo objevil spolehlivý všelék — jednat s členy Internacionály tak, jako jednala španělská inkvizice s kacíři. Ale ani v tom si nemůže dělat nároky na původnost. Dávno před tím, než byl nazván zachráncem společnosti, přišly vídeňské soudy s pravým výkladem

* V letáku a v listu „Volksstaat" je místo „emigrantů" „členů". *(Pozn. red.)*

zákona, který mají vládnoucí třídy uplatňovat proti členům Internacionály.

26. července 1870 byli nejvýznačnější členové rakouské proletářské strany uznáni vinnými velezradou a odsouzeni k mnohaletému těžkému žaláři, zostřenému jedním postním dnem měsíčně. V odůvodnění rozsudku se říkalo:

„Zatčení sami přiznávají, že přijali program německého dělnického sjezdu v Eisenachu (1869) a řídili se jím. Tento program v sobě zahrnuje program Internacionály. Internacionála usiluje o osvobození dělnické třídy z panství majetné třídy a z politické závislosti. Toto osvobození je neslučitelné s nynějším zřízením rakouského státu. Proto každý, kdo přijímá a rozšiřuje zásady programu Internacionály, dopouští se činů připravujících svržení rakouské vlády a dopouští se tudíž velezrady."

27. listopadu 1871 byl vynesen rozsudek nad členy brunšvického výboru. Byly jim uloženy různě dlouhé tresty vězení. Soud se výslovně odvolával na odůvodnění rozsudku vyneseného ve Vídni jako na precedens.

V Pešti byli obžalovaní členové Dělnického spolku postaveni před soud 22. dubna 1872, když se s nimi téměř rok zacházelo stejně hanebně, jako zacházela britská vláda s feniany[175]. I zde vyzval státní návladní soud, aby proti nim použil výklad zákona uplatněný ve Vídni. Přesto však byli osvobozeni.

V Lipsku byli Bebel s Liebknechtem 27. března 1872 odsouzeni ke dvěma rokům vězení v pevnosti za pokus o velezradu na podkladě výkladu zákona uplatněného ve Vídni. Jediný rozdíl v tomto případě byl, že výklad uplatněný jedním vídeňským soudcem byl sankcionován v Sasku porotou.

V Kodani byli 5. května zatčeni tři členové ústředního výboru Internacionály, Brix, Pio a Geleff, protože prohlásili, že jsou pevně rozhodnuti uspořádat přes policejní zákaz shromáždění pod širým nebem. Teprve ve vazbě jim bylo sděleno, že se obžaloba proti nim rozšiřuje, že socialistické ideje jsou už samy o sobě neslučitelné s existencí dánského státu a že tedy už pouhé jejich propagování je zločinem proti dánské ústavě. Zase takový výklad zákona jako ve Vídni! Obžalovaní čekají dosud ve vězení na přelíčení.

Belgická vláda, jež se tak vyznamenala tím, že s plným porozuměním odpověděla na požadavek Jules Favra o vydání komunardů,

si pospíšila předložit prostřednictvím Maloua pokrytecký plagiát Dufaurova zákona.

Jeho svatost papež Pius IX. dal průchod svým citům v proslovu k deputaci švýcarských katolíků:

„Vaše republikánská vláda," řekl, „se cítí povinna přinášet těžké oběti takzvané svobodě. Značnému počtu osob nejhoršího druhu poskytuje azyl. Trpí v zemi sektu Internacionály, která by chtěla naložit s celou Evropou tak, jako naložila s Paříží. Těchto pánů z Internacionály, kteří však vůbec žádnými pány nejsou, je třeba se obávat, neboť pracují ve prospěch odvěkého nepřítele Boha a lidského pokolení. K čemu by bylo dobré je ochraňovat? Za ně je třeba se modlit."

Napřed je pověste a pak se za ně pomodlete!

Podporováni Bismarckem, Beustem a Stieberem, pruským vrchním špiclem, sešli se rakouský a německý císař začátkem září 1871 v Salcburku se zjevným cílem založit svatou alianci proti Mezinárodnímu dělnickému sdružení.

„Taková evropská aliance," prohlásila „Norddeutsche Zeitung"[176], Bismarckův osobní moniteur*, „je jedinou záchranou státu, církve, vlastnictví a civilizace, zkrátka všeho toho, co vytváří evropské státy."

Ve skutečnosti šlo Bismarckovi o to, zajistit si spojence pro hrozící válku s Ruskem, a Internacionálou jen mával Rakousku před očima, jako se mává býkovi kusem rudé látky.

Lanza zakázal Internacionálu v Itálii prostým dekretem. Sagasta ji postavil ve Španělsku mimo zákon,[177] domnívaje se pravděpodobně, že se tím zalíbí anglické burze. Ruská vláda, která po zrušení nevolnictví byla dohnána k riskantním prostředkům — dnes dělat ustrašené ústupky požadavkům lidu a zítra je zase odvolávat — nalezla ve všeobecné štvanici proti Internacionále záminku k zostření reakce doma. V zahraničí ve snaze proniknout do tajů našeho Sdružení se jí podařilo přimět švýcarského soudce, aby v přítomnosti ruského špióna provedl domovní prohlídku u Utina, ruského člena Internacionály a redaktora ženevské „Égalité", orgánu naší Románské federace.[178] Jedině agitace švýcarských členů Internacionály zabránila švýcarské republikánské vládě v tom, aby vydala Thiersovi emigranty Komuny.

* — oficiální list. *(Pozn. red.)*

Konečně páně Gladstonova vláda, když nemohla zakročit ve Velké Británii, projevila svou dobrou vůli alespoň policejním terorem proti našim právě se tvořícím sekcím v Irsku a tím, že svým zástupcům v zahraničí přikázala sbírat informace o Mezinárodním dělnickém sdružení.

Jenže všechny represálie, které byl schopen vymyslet spojený důmysl evropských vlád, nejsou ničím proti pomlouvačnému tažení, které rozpoutaly síly lži civilizovaného světa. Apokryfní příběhy a mystérie Internacionály, nestoudné padělky veřejných dokumentů i soukromých dopisů, senzační telegramy následovaly rychle jeden za druhým; najednou se otevřela všechna stavidla pomluv, která měl k dispozici prodejný „ctihodný" tisk, a vychrlila záplavu sprostoty, aby utopila prokletého nepřítele. Toto pomlouvačné tažení nemá v dějinách obdoby, neboť se rozpoutalo opravdu v mezinárodním měřítku a vládnoucí třídy všech názorových odstínů je vedly v dokonalé vzájemné shodě. Když vypukl velký požár v Chicagu, telegraf po celém světě hlásal, že je to ďábelské dílo Internacionály; je vskutku podivuhodné, že se jejímu démonickému působení nepřisuzoval také uragán, který zpustošil Západní Indii.

Ve svých dřívějších výročních zprávách podávala generální rada obvykle přehled o úspěších, jichž Sdružení dosáhlo od posledního kongresu. Zajisté, občané,* pochopíte důvody, které nás vedou k tomu, že tentokrát od toho upouštíme. Kromě toho zprávy delegátů z různých zemí, kteří nejlépe vědí, jak daleko mohou zajít, tuto mezeru do jisté míry vyplní. My se omezíme na konstatování, že od basilejského kongresu a zejména od londýnské konference v září 1871 se Internacionála rozšířila mezi Iry v Anglii a v samém Irsku, v Holandsku, Dánsku a Portugalsku, že se pevně zorganizovala ve Spojených státech a má odbočky v Buenos Aires, v Austrálii a na Novém Zélandě.

Rozdíl mezi dělnickou třídou bez Internacionály a dělnickou třídou s Internacionálou se ukáže nejnázorněji, ohlédneme-li se zpět do roku 1848. Trvalo léta, než dělnická třída sama pochopila, že červnové povstání z roku 1848 bylo dílem jejího vlastního předvoje. Pařížskou komunu už s radostí uvítal proletariát celého světa.

* V letáku a ve „Volksstaatu" je místo „občané" „dělníci". *(Pozn. red.)*

Vy, delegáti dělnické třídy, se scházíte, abyste upevnili bojovou organizaci společnosti, jejímž cílem je emancipace práce a odstranění národnostních nesvárů. Skoro ve stejné chvíli se scházejí v Berlíně korunované hlavy starého světa, aby ukovaly nové okovy a vymyslely nové války.[179]

Ať žije Mezinárodní dělnické sdružení!

Napsal K. Marx koncem srpna 1872
Otištěno jako leták „Offizieller Bericht des Londoner Generalrats, verlesen in öffentlicher Sitzung des Internationalen Kongresses", Brunšvik 1872, a v listech „Der Volksstaat", čís. 75 z 18. září 1872, „La Liberté", čís. 39 z 29. září 1872, „L'Internationale", čís. 195 ze 6. října 1872, „La Emancipación", čís. 68 a 69 z 5. a 13. října 1872, a „The International Herald", čís. 27, 28 a 29 z 5., 12. a 19. října 1872

Podle textu v „The International Herald" srovnaného s textem německého letáku
Přeloženo z angličtiny

B. ENGELS

ZPRÁVA O ALIANCI SOCIALISTICKÉ DEMOKRACIE PŘEDLOŽENÁ JMÉNEM GENERÁLNÍ RADY HAAGSKÉMU KONGRESU[180]

Alianci socialistické demokracie založil koncem roku 1868 M. Bakunin. Byla to mezinárodní společnost, která hodlala působit zároveň mimo Mezinárodní dělnické sdružení i uvnitř něho. Skládala se z členů Internacionály, kteří se dožadovali práva zúčastňovat se všech jejích shromáždění, ale přesto si chtěla vyhradit právo na své místní skupiny, své národní federace a své zvláštní kongresy vedle kongresů Internacionály. Tak si Aliance od samého počátku činila nároky na to, aby tvořila uvnitř našeho Sdružení jakousi aristokracii, elitní sbor s vlastním programem a zvláštními výsadami.

Korespondence, kterou si tehdy vyměnily ústřední výbor Aliance a naše generální rada, je otištěna v oběžníku „*Domnělé rozkoly v Internacionále*", str. 7—9* (doklad čís. 1). Generální rada odmítla Alianci přijmout, dokud podrží svůj specifický mezinárodní

* Viz tento svazek, str. 43—46. *(Pozn. red.)*

charakter; slíbila ji přijmout jen s podmínkou, že rozpustí svou zvláštní mezinárodní organizaci, že se její sekce přemění v obyčejné sekce našeho sdružení a že rada bude zpravena o místě a početnosti každé nové sekce.

Na tyto požadavky odpověděl 22. června 1869 ústřední výbor Aliance, který* napříště užíval ve styku s generální radou názvu „Ženevská sekce Aliance socialistické demokracie", takto:

„Jak bylo dohodnuto mezi vaší radou a ústředním výborem Aliance socialistické demokracie, předložili jsme různým skupinám Aliance otázku jejího rozpuštění jako organizace odlišné od organizace Mezinárodního dělnického sdružení... S potěšením vám sdělujeme, že velká většina skupin sdílí názor ústředního výboru, aby Mezinárodní aliance socialistické demokracie byla rozpuštěna. *Dnes už je o tomto rozpuštění rozhodnuto.* O tomto usnesení jsme informovali různé skupiny Aliance a vyzvali jsme je, aby se stejně jako my ustavily v sekce Mezinárodního dělnického sdružení a požádaly o uznání buď vás, nebo federální radu tohoto sdružení v příslušné zemi. Odvolávajíce se na váš dopis, který jste poslali bývalému ústřednímu výboru Aliance, předkládáme vám dnes stanovy naší sekce a prosíme vás, abyste ji oficiálně uznali jako odbočku Mezinárodního dělnického sdružení..." (podepsán) Prozatímní tajemník Ch. Perron (doklad čís. 2).

Tento exemplář stanov Aliance je mezi doklady pod číslem 3.

Ženevská sekce byla jediná, která požádala o přijetí. O ostatních údajných sekcích Aliance nebylo už nic slyšet. Přesto však, nehledě na ustavičné intriky členů Aliance, kteří chtěli vnutit svůj zvláštní program celé Internacionále a zmocnit se vedení v našem Sdružení, bylo možno věřit, že Aliance dodržela slovo a rozpustila se. Jenže** generální rada dostala dosti přesné zprávy, z nichž musela usoudit, že Aliance se nikdy nerozpustila; že přes slavnostně dané slovo existovala a nadále existuje jako tajná společnost a že této ilegální organizace používá k prosazování svého původního cíle, ovládnutí Internacionály. Její existence byla stále patrnější zejména ve Španělsku, neboť tam docházelo k různicím uvnitř samé Aliance, jejichž historii vylíčíme níže. Zde postačí říci, že oběžník členů staré španělské federální rady, kteří byli zároveň členy ústředního výboru Aliance ve Španělsku (viz „Emancipación",

* V rukopise je dále škrtnuto: „pro tuto příležitost změnil svůj název". *(Pozn. red.)*

** V rukopise je dále škrtnuto: „od letošního května". *(Pozn. red.)*

čís. 61, str. 3, 2. sloupec, doklad čís. 4)[181] odhalil její existenci.* Tento oběžník[182] je datován 2. června 1872. Oznamuje všem sekcím Aliance ve Španělsku, že podepsaní se právě rozpustili jako sekce Aliance a vyzývají ostatní, aby následovali jejich příkladu. Byl uveřejněn v „Emancipación" (čís. 59, doklad čís. 5). Publikování tohoto oběžníku přinutilo list Aliance, barcelonskou „Federación"[183] (čís. 155 ze 4. srpna 1872), aby uveřejnila stanovy Aliance (doklad čís. 6). Existence této společnosti je tedy plně dokázána.

Srovnáme-li tyto stanovy tajné společnosti se stanovami, které předložila generální radě ženevská Aliance, zjistíme především, že programový úvod prvních stanov je zcela totožný s programovým úvodem druhých. Jsou tam jen některé redakční úpravy, takže v tajných stanovách je Bakuninův zvláštní program vyjádřen zřetelněji.

Zde je přesný přehled:

Čl. 1	ženevských stanov	se doslova shoduje	s	čl. 5	taj. stanov
Čl. 2	„ „	se v podstatě shoduje	s	čl. 1	„ „
Čl. 3	„ „	se doslova shoduje	s	čl. 2	„ „
Čl. 4 a 5	„ „	se v podstatě shodují	s	čl. 3	„ „
Čl. 6	„ „	se v podstatě shoduje	s	čl. 4	„ „

Samy tajné stanovy se opírají o stanovy ženevské. Tak článek 4 tajných stanov odpovídá doslova článku 3 ženevských stanov; články 8 a 9 ženevských stanov jsou ve zkráceném znění obsaženy v článku 10 tajných stanov a články 15—20 ženevských stanov jsou zase obsaženy v článku 3 tajných stanov.

Článek 7 ženevských stanov hlásá v rozporu s dnešní praxí členů Aliance „*silnou* organizaci" Internacionály a ukládá všem členům Aliance, aby „podporovali... rezoluce kongresů a *pravomoc generální rady*". V tajných stanovách tento článek není, ale že tam původně figuroval, dokazuje to, že se téměř doslovně opakuje v článku 15 organizačního řádu madridské sección de oficios varios** (doklad čís. 7), kde je také program Aliance.

* V rukopise je dále škrtnuto: „Poněvadž však nemohli sloučit své povinnosti vůči Internacionále se svým členstvím v tajné společnosti uvnitř Internacionály, obrátili se 2. června". *(Pozn. red.)*

** — sekce různých povolání. *(Pozn. red.)*

Je tedy zřejmé, že tady nejde o dvě rozličné společnosti, nýbrž o jednu a touž společnost. Zatímco ženevský ústřední výbor ujistil generální radu, že Aliance byla rozpuštěna, a na základě tohoto prohlášení byl přijat za sekci Internacionály, upevňovali jeho vedoucí činitelé v čele s M. Bakuninem organizaci téže Aliance tím, že ji změnili v tajnou společnost a ponechali jí mezinárodní charakter, od něhož slíbili upustit. Důvěra generální rady i celé Internacionály, jíž byla korespondence předložena, byla hanebně oklamána. Když tito lidé začali s takovouto lží, neměli už, proč by se ostýchali osnovat pletichy, aby si Internacionálu buď podřídili, nebo ji — kdyby se to nepodařilo — alespoň dezorganizovali.

Podívejme se nyní na hlavní články tajných stanov:

„1. Aliance socialistické demokracie *se skládá z členů Mezinárodního dělnického sdružení* a jejím cílem je propagování a rozvíjení zásad *jejího* programu, jakož i studium všech prostředků, jež by mohly uspíšit přímé a *okamžité* osvobození dělnické třídy.

2. Aby dosáhla co nejlepších výsledků a aby nepoškodila chod sociální organizace, zůstane Aliance *naprosto tajná.*

4. Za člena Aliance může být přijat jen ten, kdo předem úplně a upřímně souhlasí se zásadami programu atd.

5. Aliance bude podle možností *uplatňovat svůj vliv uvnitř místní dělnické federace* tak, aby tato federace nenastoupila reakční nebo protirevoluční cestu.

9. Většina *může vyloučit z Aliance* kteréhokoli člena *bez udání důvodu.*"

Aliance je tedy tajná společnost vytvořená přímo v lůně Internacionály, má svůj zvláštní program, který naprosto není programem Internacionály, a klade si za cíl propagování tohoto programu, jejž považuje za jedině revoluční. Ukládá svým členům, aby působili uvnitř své místní federace Internacionály tak, aby tato federace nenastoupila reakční nebo protirevoluční cestu, tj. aby se v ničem neodklonila od programu Aliance. To znamená, že cílem Aliance je vnutit prostřednictvím své tajné organizace svůj sektářský program celé Internacionále. Nejúčinnější prostředek, jak toho dosáhnout, je zmocnit se místních a federálních rad a generální rady, a to tak, že využije moci, kterou jí skýtá tajná organizace, a zajistí si, aby do nich byli zvoleni členové Aliance. Přesně tak si vedla Aliance všude tam, kde se domnívala, že má vyhlídky na úspěch; uvidíme to ostatně dále.

Je jasné, že by členům Aliance nemohl nikdo mít za zlé, že propagují* svůj program. V Internacionále jsou socialisté nejrůznějších odstínů. Její program je dost široký, aby je obsáhl všechny; bakuninovská sekta byla přijata za stejných podmínek jako ostatní. Co se jí vytýká, je právě porušení těchto podmínek.

Pokud jde o tajný charakter Aliance, to už je něco jiného. Internacionála je si dobře vědoma, že v mnoha zemích, v Polsku, ve Francii, v Irsku jsou tajné společnosti legitimním prostředkem obrany proti vládnímu teroru. Na londýnské konferenci však prohlásila, že s těmito společnostmi nechce mít nic společného a že je proto nebude uznávat jako sekce. A co je nejdůležitější, tady máme před sebou tajnou společnost vytvořenou proto, aby bojovala nikoli proti vládám, nýbrž proti samé Internacionále.

Organizace takové tajné společnosti je zjevným porušením nejen závazku vůči Internacionále, ale také litery a ducha našich všeobecných stanov.** Naše stanovy znají jen jeden druh členů Internacionály, s rovnými právy a povinnostmi; Aliance je rozděluje na dvě kasty, na zasvěcené a nezasvěcené, aristokraty a plebeje, přičemž plebejům je souzeno, aby se dali vést aristokraty prostřednictvím organizace, o jejíž existenci ani nevědí. Internacionála požaduje od svých příslušníků, aby uznávali za základ svého chování pravdu, spravedlnost a morálku; Aliance ukládá svým stoupencům jako první povinnost lež, pokrytectví a podvod, neboť jim předpisuje, aby oklamali nezasvěcené členy Internacionály a zatajili jim existenci tajné organizace, pohnutky a sám cíl svých slov a činů. Zakladatelé Aliance velmi dobře věděli, že veliká masa nezasvěcených členů Internacionály by se nikdy vědomě nepodřídila takové organizaci, jako je jejich, jakmile by se dověděla o její existenci. Proto ji udělali „naprosto tajnou". Je totiž nutno dobře si povšimnout, že Aliance se nestala tajnou organizací proto, aby oklamala bdělost vlád, to by nebyla zahájila svou existenci jako veřejná společnost; jediným smyslem tohoto tajného charakteru*** bylo oklamat nezasvěcené členy Internacionály, jak o tom svědčí ni-

* V rukopise je dále škrtnuto: „veřejně". *(Pozn. red.)*
** V rukopise je dále škrtnuto: „a organizačního řádu". *(Pozn. red.)*
*** V rukopise je dále škrtnuto: „fakta to dokázala". *(Pozn. red.)*

čemný podvod, jehož se Aliance dopustila vůči generální radě. Je to tedy opravdové spiknutí proti Internacionále. Poprvé v dějinách bojů dělnické třídy se setkáváme s tajným spiknutím, jež bylo zosnováno přímo uvnitř této třídy a jež si klade za cíl podkopat nikoli nynější vykořisťovatelský řád, nýbrž samo Sdružení, které proti němu co nejrozhodněji bojuje.

Bylo by ostatně směšné tvrdit, že se nějaká společnost stala tajnou, aby se chránila před perzekucemi nynějších vlád, když táž společnost hlásá všude ochromující doktrínu naprosté neúčasti na politickém životě a když ve svém programu (článek 3, úvod k tajným stanovám) prohlašuje, že

„odmítá jakoukoli revoluční činnost, jejímž okamžitým a přímým cílem není vítězství dělnické věci nad kapitálem".

Jaká tedy vlastně byla činnost této tajné společnosti v Internacionále?

Odpověď na tuto otázku je částečně obsažena už v důvěrném oběžníku generální rady „*Domnělé rozkoly*" atd. Poněvadž však generální rada tehdy ještě neznala rozsah tajné organizace a protože od té doby došlo k mnoha významným událostem, musela být tato odpověď jen velmi neúplná.

Především je třeba konstatovat, že v činnosti Aliance existují dvě zcela odlišné fáze. V první fázi se domnívala, že bude moci ovládnout generální radu a zmocnit se tak nejvyššího vedení v našem sdružení. Tehdy také požadovala od svých příslušníků, aby podporovali „silnou organizaci" Internacionály a „především *pravomoc* generální rady, jakož i pravomoc federální rady a ústředního výboru"; tehdy také pánové z Aliance na basilejském konkongresu požadovali, aby generální radě byly uděleny všechny ty rozsáhlé pravomoci, které později s takovým odporem odmítli jako *autoritářské*.

Basilejský kongres, alespoň na nějakou dobu, naděje Aliance zmařil.* Nato Aliance osnovala pletichy, o nichž se mluví v „*Roz-*

* V rukopise je dále škrtnuto: „ponechav ji místním intrikám. Chovala se dosti pokojně až do doby, kdy londýnská konference svými rezolucemi o politice dělnické třídy a o sektářských sekcích znovu potvrdila původní program Internacionály proti programu Aliance". *(Pozn. red.)*

kolech"; v jurském Švýcarsku, v Itálii a ve Španělsku nepřestávala nahrazovat program Internacionály svým zvláštním programem. Londýnská konference udělala svými rezolucemi o politice dělnické třídy a o sektářských organizacích tomuto qui pro quo v Internacionále konec. Aliance se okamžitě znovu rozhýbala. Jurská federace, která představuje moc Aliance ve Švýcarsku, vydala proti generální radě svůj sonvilierský oběžník, v němž byly silná organizace, pravomoc generální rady a basilejské rezoluce, navržené a odhlasované týmiž lidmi, kteří podepsali oběžník, prohlášeny za *autoritářské*, kteréžto označení zřejmě stačí k tomu, aby byly šmahem odsouzeny; v němž se mluvilo o „válce, otevřené válce, jež vypukla v našich řadách"; v němž se požadovalo, aby organizace Internacionály byla přizpůsobena nikoli potřebám současného boje, nýbrž nějakému, neznámo jakému, ideálu budoucí společnosti atd. Od tohoto okamžiku nastala změna v taktice. Příkaz byl vydán. Všude, kde Aliance měla své pobočky, v Itálii a zejména ve Španělsku, byly ostře napadány autoritářské rezoluce basilejského kongresu a londýnské konference, právě tak jako autoritářství generální rady. Nemluvilo se o ničem jiném než o autonomii sekcí, o svobodné federaci skupin, o anarchii atd. To všechno je zcela pochopitelné. Moc tajné společnosti uvnitř Internacionály musela přirozeně vzrůstat tou měrou, jak veřejná organizace Internacionály ochabovala a slábla. Velkou překážkou, na niž se naráželo, byla generální rada, a proto se útočilo především na ni; hned však uvidíme, že tam, kde se k tomu zdála být vhodná příležitost, jednalo se stejným způsobem i s federálními radami.

Jurský oběžník se setkal se souhlasem jedině v těch zemích, kde Internacionála byla víceméně pod vlivem Aliance, tj. v Itálii a ve Španělsku. Ve Španělsku byly Aliance a Internacionála založeny současně, hned po basilejském kongresu. Nejoddanější členové Internacionály ve Španělsku nabyli dojmu, že program Aliance je totožný s programem Internacionály, že tajná organizace existuje všude a že je téměř povinností do ní vstoupit. Tato iluze byla rozbita na londýnské konferenci, kde se španělský delegát*, sám člen ústředního výboru Aliance ve Španělsku, mohl

* — tj. Anselmo Lorenzo. *(Pozn. red.)*

přesvědčit o opaku, a vyvrátil ji i sám jurský oběžník, jehož zuřivé útoky a pomluvy proti této konferenci a generální radě přetiskly ihned všechny orgány Aliance. Prvním důsledkem jurského oběžníku ve Španělsku bylo, že došlo k roztržce uvnitř samé španělské Aliance mezi těmi, kdo byli především členy Internacionály, a těmi, kdo byli pro Internacionálu jen potud, pokud byla ovládána Aliancí. Boj, zprvu jen doutnající, vzplanul záhy na schůzích Internacionály. Když federální rada zvolená na konferenci ve Valencii (v září 1871)[184] dokázala svými činy, že dává přednost Internacionále před Aliancí, byla většina jejích členů vyloučena z místní Madridské federace ovládané Aliancí.[185] Zaragozský sjezd[84] je rehabilitoval a dva* z nich, Mora a Lorenzo, byli opět zvoleni do nové federální rady,** přestože všichni členové staré rady předtím prohlásili, že si jejich přijetí nepřejí.***

Zaragozský sjezd vzbudil u předáků Aliance obavy, aby se jim Španělsko nevymklo z rukou. Aliance zahájila proto stejné útoky proti pravomoci španělské federální rady, jaké vedl jurský oběžník proti takzvané autoritářské kompetenci generální rady. Ve Španělsku byla na barcelonském sjezdu[186] a na valencijské konferenci vypracována naprosto demokratická, a přitom velmi dokonalá organizace. Dosáhla také, díky činnosti federální rady zvolené ve Valencii (činnosti, která byla schválena zvláštním hlasováním sjezdu), oněch skvělých výsledků, o nichž se mluvilo ve všeobecné zprávě.† V Zaragoze prohlásil Morago, duše Aliance ve Španělsku, že pravomoc, která byla v této organizaci poskytnuta federální radě, je *autoritářská*, že je třeba ji omezit, zbavit federální radu práva přijímat nebo odmítat nové sekce, práva zjišťovat, zda jejich stanovy jsou v souladu se stanovami federace, zkrátka vymezit federální radě roli pouhého korespondenčního a statistického byra. Sjezd Moragovy návrhy zamítl a usnesl se nynější autori-

* V rukopise je dále škrtnuto: „nejaktivnější členové". *(Pozn. red.)*

** V rukopise je dále škrtnuto: „se sídlem ve Valencii". *(Pozn. red.)*

*** V rukopise je dále škrtnuto: „Sjezd zvolil za sídlo federální rady Valencii, neboť doufal, že to bude neutrální území a že se tyto rozepře nebudou opakovat. Jenže z pěti členů nové federální rady byli tři příslušníci Aliance a později se kooptacemi jejich počet zvýšil nejméně na pět." *(Pozn. red.)*

† Viz tento svazek, str. 161—169. *(Pozn. red.)*

tářskou organizaci zachovat. (Viz „Estracto de las actas del segundo congreso obrero" atd., str. 109 a 110, doklad čís. 8.[187] — K tomuto bodu nebude bez významu svědectví občana Lafargua, delegáta zaragozského sjezdu.)

Aby byla nová federální rada stranou sporů vzniklých v Madridu, přemístil ji sjezd do Valencie. Ale příčina těchto sporů — antagonismus, který se začal vyvíjet mezi Aliancí a Internacionálou — nebyla místního charakteru. Sjezd, který o existenci Aliance vůbec nevěděl, sestavil novou radu výhradně z členů této společnosti; dva z nich, Mora a Lorenzo, se stali jejími odpůrci a Mora funkci nepřijal. Oběžník generální rady „*Domnělé rozkoly*", který je odpovědí na jurský oběžník, požadoval na všech členech Internacionály, aby se prohlásili buď pro Internacionálu, nebo pro Alianci. Polemika mezi listem „Emancipación" na jedné straně a listy Aliance, barcelonskou „Federación" a sevillskou „Razón", na druhé straně se stále přiostřovala. Konečně 2. června se členové staré federální rady — redaktoři listu „Emancipación" a členové španělského ústředního výboru Aliance — rozhodli zaslat všem španělským sekcím Aliance oběžník, v němž prohlásili, že se jako sekce tajné společnosti rozpouštějí, a vyzvali ostatní sekce, aby následovaly jejich příkladu. Pomsta na sebe nedala čekat. Byli ihned znovu vyloučeni z místní Madridské federace, což bylo očividné porušení platného organizačního řádu. Ustavili se tedy v Novou madridskou federaci[154] a požádali federální radu, aby je uznala.

Mezitím se však aliančnickému živlu, posílenému kooptacemi, podařilo radu úplně ovládnout, takže Lorenzo z ní vystoupil. Federální rada žádost Nové madridské federace stroze zamítla, připravujíc už tehdy všechno pro to, aby zajistila zvolení kandidátů Aliance na haagský kongres. Za tím účelem rozeslala místním federacím důvěrný oběžník ze 7. července, v němž napřed opakuje pomluvy rozšiřované o generální radě listem „Federación", a potom navrhuje federacím, aby vyslaly na kongres za celé Španělsko společnou delegaci zvolenou většinou všech hlasů, jejichž sčítání by provedla rada sama (doklad čís. 9). Všem, kdo znají tajnou organizaci uvnitř španělské Internacionály, je naprosto jasné, že

by to znamenalo zvolit pány z Aliance, aby mohli být vysláni na kongres za peníze členů Internacionály. Jakmile se generální rada, jíž tento oběžník nebyl zaslán, dověděla o těchto faktech,* poslala 24. července španělské federální radě dopis, který je přiložen k dokladům** (čís. 10). Federální rada*** odpověděla 1. srpna, že potřebuje nějakou dobu, aby si mohla dát náš francouzsky psaný dopis přeložit, a 3. srpna napsala generální radě vyhýbavou odpověď, jež byla otištěna ve „Federación" (doklad čís. 11). V této odpovědi se staví na stranu Aliance. Generální rada hned po obdržení dopisu z 1. srpna uveřejnila tuto korespondenci v „Emancipación".

Dodejme ještě, že jakmile byla tajná organizace odhalena, začalo se tvrdit, že Aliance byla rozpuštěna už na zaragozském sjezdu. Ústřední výbor však o tom nebyl zpraven (doklad čís. 4).

Nová madridská federace to popírá, musela by o tom přece vědět. Je ostatně směšné tvrdit, že by se španělská odbočka takové mezinárodní společnosti, jako je Aliance, mohla rozpustit, aniž by se poradila s ostatními národními odbočkami.

Hned nato se Aliance pokusila o coup d'état. Když viděla, že si na haagském kongresu nebude moci zajistit umělou většinu opakováním manévrů z Basileje a La Chaux-de-Fonds,[188] využila konference takzvané italské federace v Rimini a vyhlásila veřejný rozkol. Delegáti, kteří tam byli shromážděni, s tím jednomyslně souhlasili (viz doklad čís. 12). A tak zde máme kongres Aliance proti kongresu Internacionály. Jenže brzy přišli na to, že tento plán nemá vyhlídky na úspěch. Zavrhli jej proto a usnesli se jet do Haagu; a tak tytéž italské sekce, z jejichž celkového počtu jednadvacet patří k našemu sdružení *jedna jediná*, mají poté, co odmítly haagský kongres, ještě tolik drzosti, že vysílají do Haagu své delegáty!

Vzhledem k tomu,

1. že Aliance, založená a vedená M. Bakuninem (a jejímž

* V rukopise je dále škrtnuto: „což bylo právě v době, kdy dostala první nezvratné důkazy o existenci tajné organizace". *(Pozn. red.)*

** Viz tento svazek, str. 152–154. *(Pozn. red.)*

*** V rukopise je dále škrtnuto: „se zprvu snažila získat čas a tvrdila, že prý". *(Pozn. red.)*

hlavním orgánem je ústřední výbor Jurské federace), je společnost Internacionále nepřátelská, protože se snaží Internacionálu buď ovládnout, nebo ji dezorganizovat;

2. že tudíž Internacionála a Aliance jsou neslučitelné,

kongres se usnáší:

1. M. Bakunin a všichni nynější členové Aliance socialistické demokracie se z Mezinárodního dělnického sdružení vylučují. Mohou do něho znovu vstoupit jen tehdy, jestliže se veřejně zřeknou jakýchkoli styků s touto tajnou společností.

2. Jurská federace jako taková se z Internacionály vylučuje.

Napsal B. Engels koncem srpna 1872

Podle rukopisného konceptu
Přeloženo z francouzštiny

K. MARX A B. ENGELS

REZOLUCE VŠEOBECNÉHO KONGRESU KONANÉHO V HAAGU

VE DNECH 2.–7. ZÁŘÍ 1872[189]

I

Rezoluce o stanovách

Po článku 7 zařazuje se do stanov následující článek, který shrnuje obsah rezoluce IX londýnské konference[190] (září 1871).

Článek 7a — Ve svém boji proti kolektivní moci majetných tříd může proletariát působit jako třída jen tehdy, jestliže se sám konstituuje ve zvláštní politickou stranu, která stojí proti všem starým stranám vytvořeným majetnými třídami.

Toto konstituování proletariátu v politickou stranu je nezbytné, aby bylo zajištěno vítězství sociální revoluce a jejího konečného cíle — odstranění tříd.

Spojení dělnických sil, jehož se už dosáhlo ekonomickým bojem, musí být v rukou této třídy také pákou v jejím boji proti politické moci jejích vykořisťovatelů.

Ježto páni půdy a kapitálu vždycky používají svých politických výsad k obraně a zvěčnění svých ekonomických monopolů a k zotročení práce, stává se dobytí politické moci velkým úkolem proletariátu.

Přijato 29 hlasy proti 5; zdrželo se 8.

Pro hlasovali: Arnaud, J. Ph. Becker, B. Becker, Cournet, Dereure, Dumont, Dupont, Duval, Eccarius, Engels, Farkas, Friedländer, Frankel, Hepner, Heim, Johannard, Kugelmann, Lafargue, Longuet, Le Moussu, Mottershead, Pihl, Ranvier, Serraillier, Sorge, Swarm, Vaillant, Wilmot, MacDonnel.

Proti hlasovali: Brismée, Coenen, Gerhardt, Schwitzguébel, van der Hout.

Zdrželi se: van den Abeele, Dave, Eberhardt, Fluse, Guillaume, Herman, Sauva, Marselau.

Kongres přijal formální usnesení uznat platnost hlasů těch delegátů, kteří se pro práci v komisích nemohli zúčastnit zasedání. Pro hlasovali tito delegáti: Cuno, Lucain, Marx, Vichard, Walter, Wróblewski; celkem 6. Proti nehlasoval nikdo.

II

Rezoluce o organizačním řádu

1. Pravomoc generální rady

Články 2 a 6 oddílu II byly nahrazeny těmito články:

Článek 2 — Generální rada je povinna plnit rezoluce kongresů a dbát o to, aby v každé zemi byly přísně dodržovány zásady, všeobecné stanovy a organizační řád Internacionály.

Článek 6 — Generální rada má rovněž právo suspendovat až do příštího kongresu odbočky, sekce, federální rady nebo výbory a federace Internacionály.

Avšak u sekcí, jež jsou členy některé federace, může použít tohoto práva, teprve když se napřed poradila s příslušnou federální radou.

V případě, že generální rada rozpustí některou federální radu, musí současně požádat sekce této federace, aby nejdéle do třiceti dnů zvolily novou federální radu.

V případě, že generální rada suspenduje celou federaci, musí o tom neprodleně uvědomit všechny federace. Požádá-li o to většina federací, musí generální rada do měsíce svolat mimořádnou

konferenci, na níž bude každá národnost zastoupena jedním delegátem a která rozhodne o sporné otázce s konečnou platností.

Je ovšem samozřejmé, že země, v nichž je Internacionála zakázána, mají stejná práva jako řádné federace.

Článek 2 byl přijat 40 hlasy proti 4; zdrželo se 11.

Pro hlasovali: Arnaud, Barry, J. Ph. Becker, B. Becker, Cournet, Cuno, Dereure, Dumont, Dupont, Duval, Engels, Farkas, Frankel, Friedländer, Hepner, Heim, Johannard, Kugelmann, Lafargue, Lessner, Le Moussu, Longuet, Lucain, MacDonnel, Marx, Milke, Pihl, Ranvier, Roach, Sauva, Scheu, Serraillier, Sexton, Sorge, Swarm, Schumacher, Vaillant, Vichard, Walter, Wróblewski.

Proti hlasovali: Fluse, Gerhardt, Splingard, van der Hout.

Zdrželi se: Alerini, Coenen, Dave, Eberhardt, Guillaume, Herman, Morago, Marselau, Farga Pellicer, Schwitzguébel, van den Abeele.

Článek 6 byl přijat 36 hlasy proti 6; zdrželo se 16.

Pro hlasovali: Arnaud, Barry, J. Ph. Becker, B. Becker, Cournet, Cuno, Dereure, Dupont, Duval, Engels, Farkas, Frankel, Friedländer, Hepner, Heim, Johannard, Kugelmann, Lafargue, Lessner, Le Moussu, Longuet, Ludwig, MacDonnel, Marx, Milke, Pihl, Ranvier, Serraillier, Schumacher, Sexton, Sorge, Swarm, Vaillant, Vichard, Walter, Wróblewski.

Proti hlasovali: Brismée, Coenen, Fluse, Herman, Sauva, Splingard.

Zdrželi se: Alerini, Cyrille, Dave, Dumont, Erbehardt, Guillaume, Lucain, Marselau, Morago, Mottershead, Farga Pellicer, Roach, Schwitzguébel, van den Abeele, van der Hout, Wilmot.

2. Placení členských příspěvků generální radě

Vzhledem k tomu, že se na jedné straně požadovalo, aby tyto příspěvky byly zvýšeny, a na druhé straně zase, aby byly sníženy, byl kongres vyzván, aby rozhodl, zda má nebo nemá být nynější výše 10 centimů ročně změněna. Kongres se usnesl 17 hlasy proti 12 ponechat příspěvky ve výši 10 centimů; zdrželo se 8.

Proti změně hlasovali: J. Ph. Becker, Brismée, Coenen, Cyrille, Dupont, Duval, Eberhardt, Eccarius, Farkas, Fluse, Gerhardt, Herman, Hepner, Serraillier, Sorge, Swarm, Wilmot.

Pro změnu hlasovali: Dumont, Engels, Frankel, Heim, Johannard, Lafargue, Le Moussu, Longuet, Lucain, MacDonnel, Pihl, Sauva.

Zdrželi se: Alerini, Dave, Dereure, Guillaume, Marselau, Morago, Farga Pellicer, Schwitzguébel.

Následující delegáti, kteří byli nuceni opustit Haag ještě před diskusí, podali svůj hlas pro zvýšení příspěvků písemně: Arnaud, Cournet, Ranvier a Vaillant.

III

Rezoluce o mezinárodních stycích spolků odporu

Nová generální rada se pověřuje zvláštním posláním ustavit mezinárodní odborové svazy.

Za tímto účelem je povinna do měsíce po tomto kongresu sepsat oběžník, který pak dá přeložit a vytisknout ve všech jazycích a rozešle všem dělnickým spolkům, ať už jsou nebo nejsou přidruženy k Internacionále, jejichž adresy má k dispozici.

V tomto oběžníku vyzve každý dělnický spolek k vytvoření mezinárodního svazu příslušného oboru.

Každý dělnický spolek bude vyzván, aby sám stanovil své podmínky pro vstup do mezinárodního svazu svého oboru.

Generální radě se ukládá, aby shromáždila podmínky stanovené spolky, které souhlasí s myšlenkou mezinárodního svazu, a vypracovala všeobecný návrh, který bude předložen k prozatímnímu přijetí všem spolkům, které budou chtít vstoupit do mezinárodního odborového svazu.

Příští kongres schválí definitivní smlouvu mezinárodních odborových svazů.

Odhlasováno jednomyslně kromě několika abstencí, jejichž počet nebyl v protokolu zapsán.

IV

Rezoluce o přijetí sekcí

Komise pro ověření mandátů byla složena takto: Gerhardt (50 hlasů), Ranvier (44), Roach (41), MacDonnel (39), Dereure (36), Frankel (22).

1. *Sekce 2* (New York, francouzská) *Severoamerické federace.*— Tato sekce byla vyloučena americkou federální radou. Ani generální rada ji neuznala jako nezávislou sekci. Kongres ji nepřijal. Proti přijetí hlasovalo 38, pro 9, zdrželo se 11.

2. *Sekce 12* (New York, americká) *Severoamerické federace*, suspendovaná generální radou.*

Během debaty o mandátu sekce 12 byl přijat — 47 hlasů pro, proti 0, zdrželo se 9 — tento návrh:

„Mezinárodní dělnické sdružení, které se opírá o zásadu odstranění tříd, nemůže přijmout žádnou buržoazní sekci."

Pro hlasovali: Arnaud, J. Ph. Becker, Barry, Brismée, Cournet, Cuno, Coenen, Dave, Dereure, Dietzgen, Dupont, Duval, Eberhardt, Fluse, Farkas, Frankel, Friedländer, Guillaume, Gerhardt, Heim, Hepner, Herman, Johannard, Kugelmann, Lafargue, Le Moussu, Lessner, Lucain, Marx, Milke, Mottershead, Pihl, Ranvier, Sauva, Scheu, Schumacher, Serraillier, Sexton, Sorge, Splingard, Swarm, Vaillant, Vichard, Wilmot, Wróblewski, Walter, van den Abeele.

Zdrželi se: Alerini, Eccarius, Harcourt, Marselau, Morago, Farga Pellicer, Roach, Schwitzguébel, van der Hout.

Sekce 12 byla vyloučena 49 hlasy proti 0, zdrželo se 9.

Pro vyloučení hlasovali: Arnaud, Barry, J. Ph. Becker, Brismée, Cournet, Coenen, Cuno, Dave, Dereure, Dietzgen, Dumont, Dupont, Duval, Eberhardt, Fluse, Farkas, Frankel, Friedländer, Gerhardt, Heim, Hepner, Herman, Johannard, Kugelmann, Lafargue, Le Moussu, Lessner, Lucain, MacDonnel, Marx, Milke, Pihl, Ranvier, Roach, Sauva, Scheu, Schumacher, Serraillier,

* Viz tento svazek, str. 81–82. *(Pozn. red.)*

Sexton, Sorge, Splingard, Swarm, Vaillant, van den Abeele, van der Hout, Vichard, Wilmot, Wróblewski, Walter.

Zdrželi se: Alerini, Eccarius, Guillaume, Harcourt, Marselau, Morago, Farga Pellicer, Mottershead a Schwitzguébel.

3. *Marseillská sekce.* — Tato sekce, generální radě a fracouzským sekcím, které jsou s ní ve spojení, zcela neznámá, se nepřijímá. Proti přijetí: 38 hlasů; pro 0; zdrželo se 14.

4. *Ženevská sekce revoluční propagandy a akce.* — Tato sekce, která je jen vzkříšenou ženevskou *Aliancí* socialistické demokracie (veřejnou), rozpuštěnou v srpnu 1871, nebyla uznána ani románskou federální radou, ani generální radou, která jí vrátila příspěvky zaslané jurským federálním výborem. Kongres se usnesl suspendovat ji až do skončení debat o tajné *Alianci*. Suspendování bylo odhlasováno jednomyslně, kromě několika abstencí, jejichž počet nebyl zapsán.

5. *Nová madridská federace.* — Nová madridská federace, založená členy dřívější španělské federální rady, které stará Madridská federace, porušujíc tím zjevně platný organizační řád, vyloučila, protože odhalili spiknutí tajné Aliance proti Mezinárodnímu dělnickému sdružení, se zprvu obrátila na španělskou federální radu, která ji odmítla přijmout. Nato se obrátila na generální radu. Generální rada ji na vlastní odpovědnost uznala,* aniž se poradila se španělskou radou, mezi jejímiž 8 členy bylo přinejmenším 5 příslušníků tajné Aliance.

Kongres přijal tuto federaci 40 hlasy proti 0; několik abstencí nebylo zapsáno.

V

Přezkoumání pokladní zprávy generální rady

V komisi, kterou kongres jmenoval k přezkoumání pokladní zprávy generální rady (za rok 1871—1872), byli tito občané: Dumont za Francii; Alerini za Španělsko; Farkas za Rakousko a Uhry; Brismée za Belgii; Lafargue za Novou madridskou federaci a za Portugalsko; Pihl za Dánsko; J. Ph. Becker za německé Švýcarsko; Duval za Románskou federaci (Švýcarsko); Schwitz-

* Viz tento svazek, str. 155. *(Pozn. red.)*

guébel za Jurskou federaci (Švýcarsko); Dave za Holandsko; Dereure za Ameriku; Cuno za Německo.

Pokladní zprávu předloženou této komisi schválili a podepsali všichni členové kromě Dava, který nebyl přítomen.

Po přečtení byla pokladní zpráva kongresem jednomyslně schválena.

VI

Plné moci udělené generální radou a federálními radami

Kongres se usnesl „anulovat všechny plné moci, které generální rada a federální rady udělily členům Internacionály v zemích, kde je Internacionála zakázána, a poskytnout nové generální radě výhradní právo, aby v těchto zemích jmenovala zmocněnce Mezinárodního dělnického sdružení".

Přijato jednomyslně kromě několika abstencí, jejichž počet nebyl zapsán.

VII

Rezoluce o Alianci

V komisi pověřené vyšetřením činnosti (tajné) Aliance socialistické demokracie byli tito občané: Cuno (33 hlasů), Lucain (24), Splingard (31), Vichard (30), Walter (29).

Ve své zprávě kongresu prohlásila většina této komise, že „tajná Aliance byla založena se stanovami, jež jsou v naprostém rozporu se stanovami Internacionály". Navrhla:

vyloučit z Internacionály Michaila Bakunina jako zakladatele Aliance a pro osobní provinění[191];

vyloučit Guillauma a Schwitzguébela jako členy Aliance;

vyloučit B. Malona, Bousqueta* (sekretáře policejního komisariátu v Béziers ve Francii) a Louise Marchanda, usvědčené z rejdů, jejichž cílem bylo dezorganizovat Mezinárodní dělnické sdružení;

zprostit obvinění Aleriniho, Marselaua, Moraga, Farga Pelli-

* Komisi nebylo známo, že pan Bousquet byl už na žádost své sekce vyloučen formálním rozhodnutím generální rady. *(Poznámka autorů.)*

cera a Žukovského, kteří výslovně prohlásili, že už k Alianci nepatří;

zmocnit komisi, aby uveřejnila dokumenty, na jejichž základě dospěla k svým závěrům.

Kongres se usnesl:

1. Vyloučit Michaila Bakunina. Pro hlasovalo 27; proti 6; zdrželo se 7.

Pro hlasovali: J. Ph. Becker, Cuno, Dereure, Dumont, Dupont, Duval, Engels, Farkas, Frankel, Heim, Hepner, Johannard, Kugelmann, Lafargue, Le Moussu, Longuet, Lucain, MacDonnel, Marx, Pihl, Serraillier, Sorge, Swarm, Vichard, Wilmot, Walter, Wróblewski.

Proti hlasovali: Brismée, Dave, Fluse, Herman, Coenen, van den Abeele.

Zdrželi se: Alerini, Guillaume, Marselau, Morago, Sauva, Splingard, Schwitzguébel.

2. Vyloučit Guillauma. — 25 pro, 9 proti, 8 se zdrželo.

Pro hlasovali: J. Ph. Becker, Cuno, Dumont, Dupont, Duval, Engels, Farkas, Frankel, Heim, Hepner, Johannard, Kugelmann, Lafargue, Le Moussu, Longuet, Lucain, Marx, Pihl, Serraillier, Sorge, Swarm, Vichard, Walter, Wilmot, Wróblewski.

Proti hlasovali: Brismée, Cyrille, Dave, Fluse, Herman, Coenen, Sauva, Splingard, van den Abeele.

Zdrželi se: Alerini, Dereure, Friedländer, MacDonnel, Marselau, Morago, Farga Pellicer, Schwitzguébel.

3. Nevylučovat Schwitzguébela. — Pro vyloučení: 15, proti: 16; zdrželo se: 7.

Pro vyloučení hlasovali: J. Ph. Becker, Cuno, Dumont, Engels, Farkas, Heim, Hepner, Kugelmann, Le Moussu, Marx, Pihl, Splingard, Walter, Vichard, Wróblewski.

Proti hlasovali: Brismée, Coenen, Cyrille, Dave, Dereure, Dupont, Fluse, Frankel, Herman, Johannard, Longuet, Sauva, Serraillier, Swarm, Wilmot, van den Abeele.

Zdrželi se: Duval, Lafargue, Lucain, MacDonnel, Marselau, Morago a Farga Pellicer.

4. O ostatních návrzích komise na vyloučení nedávat hlasovat. Přijato jednomyslně kromě několika abstencí.

5. Uveřejnit dokumenty o Alianci. Přijato jednomyslně kromě několika abstencí.

Zbývá konstatovat, že k těmto hlasováním o Alianci došlo až poté, kdy už velký počet francouzských a německých delegátů musel odejet.

VIII

Sídlo a složení příští generální rady

1. Hlasováno o změně sídla generální rady. Pro změnu: 26; proti: 23; zdrželo se: 9.

Pro hlasovali: Barry, J. Ph. Becker, Brismée, Cuno, Dave, Dumont, Dupont, Engels, Harcourt, Johannard, Kugelmann, Lafargue, Lessner, Le Moussu, Longuet, MacDonnel, Marx, Roach, Sauva, Serraillier, Sexton, Sorge, Swarm, Vichard, van den Abeele, Wróblewski.

Proti hlasovali: Arnaud, B. Becker, Cournet, Dereure, Duval, Farkas, Frankel, Friedländer, Gerhardt, Heim, Hepner, Herman, Lucain, Ludwig, Milke, Pihl, Ranvier, Schumacher, Splingard, Vaillant, Wilmot, Walter, van der Hout.

Zdrželi se: Cyrille, Eberhardt, Fluse, Guillaume, Marselau, Morago, Farga Pellicer, Schwitzguébel, Alerini.

2. Sídlo generální rady bylo přeloženo do New Yorku 30 hlasy proti 14 hlasům pro Londýn a 12 abstencím.

Pro New York hlasovali: J. Ph. Becker, B. Becker, Brismée, Cuno, Coenen, Dave, Dumont, Dupont, Engels, Farkas, Fluse, Friedländer, Herman, Kugelmann, Lafargue, Lessner, Le Moussu, Longuet, Lucain, MacDonnel, Marx, Pihl, Roach, Serraillier, Sexton, Splingard, Swarm, Vichard, van den Abeele, Wróblewski.

Pro Londýn hlasovali: Arnaud, Cournet, Dereure, Duval, Frankel, Heim, Hepner, Ludwig, Milke, Ranvier, Schumacher, Vaillant, Wilmot, Walter.

Zdrželi se: Cyrille, Eberhardt, Gerhardt, Guillaume, Johannard, Alerini, Marselau, Morago, Farga Pellicer, Sorge, Schwitzguébel, van der Hout.

3. Kongres se usnesl jmenovat dvanáct členů generální rady

se sídlem v New Yorku a zmocnit ji ke kooptaci tří dalších členů. Zvoleni byli:

Bertrand, Němec,	29 hlasy	Carl, Němec	28 hlasy
Bolte, Němec	29 hlasy	David, Francouz	26 hlasy
Laurel, Švéd	29 hlasy	Dereure, Francouz	26 hlasy
Kavanagh, Ir	29 hlasy	Fornaccieri, Ital	25 hlasy
Saint-Clair, Ir	29 hlasy	Speyer, Němec	23 hlasy
Leviële, Francouz	28 hlasy	Ward, Američan	22 hlasy

IX

Místo příštího kongresu

O návrhu, aby se příští kongres konal ve Švýcarsku a aby nová generální rada určila místo, kam bude svolán, se hlasovalo takto: pro Švýcarsko 15, pro Londýn 5, pro Chicago 1 a pro Španělsko 1.

X

Komise pro redakci protokolů

Zvoleni bez námitek: Dupont, Engels, Frankel, Le Moussu, Marx, Serraillier.

Komise:
E. Dupont, B. Engels, Leo Frankel, Le Moussu, Karel Marx, Auguste Serraillier

Londýn 21. října 1872

Vypracovali K. Marx a B. Engels
Otištěno jako brožura „Résolutions du congrès général tenu à la Haye du 2 au 7 septembre 1872", Londýn 1872, a v listech „La Emancipación", čís. 72 z 2. listopadu 1872, a „The International Herald", čís 37 ze 14. prosince 1872

Podle textu brožury srovnaného s Engelsovým rukopisem
Přeloženo z francouzštiny

K. MARX

*O HAAGSKÉM KONGRESU

DOPISOVATELSKÝ ZÁZNAM ŘEČI PRONESENÉ
NA MÍTINKU V AMSTERODAMU 8. ZÁŘÍ 1872[192]

V osmnáctém století, říká řečník, scházívali se v Haagu králové a potentáti, aby jednali o zájmech svých dynastií.

A právě zde jsme se rozhodli uspořádat dělnický sjezd, přes všechny obavy, které se v nás snažili vzbudit. Právě mezi nejreakčnějším obyvatelstvem jsme chtěli potvrdit existenci našeho velkého Sdružení, jeho rozšířenost a jeho vyhlídky do budoucna.

Když naše rozhodnutí vešlo ve známost, říkalo se, že jsme vyslali své emisary, aby nám připravili půdu. Ano, nepopíráme, že máme všude emisary; jenže je většinou neznáme. Našimi emisary v Haagu byli dělníci, kteří tak namáhavě pracují; v Amsterodamu jsou to také dělníci, ti, kteří pracují 16 hodin denně. To jsou tedy naši emisaři, jiné nemáme; a ať přijdeme do kterékoli země, všude jsou ochotni vřele nás přijmout, neboť velmi rychle chápou, že usilujeme o jejich lepší osud.

Haagský kongres udělal tři základní věci:

Prohlásil, že je nezbytné, aby dělnická třída bojovala se starou, hroutící se společností na politickém poli stejně jako na poli sociálním; a my si blahopřejeme, že tato rezoluce londýnské konference vešla od nynějška do našich stanov.*

* Viz tento svazek, str. 181. *(Pozn. red.)*

V našem středu se vytvořila skupina, která vychvalovala neúčast dělníků v politickém životě. Považovali jsme za svou povinnost říci, že pokládáme tyto zásady za nebezpečné a zhoubné pro naši věc. Dělník musí jednoho dne uchopit politickou moc, aby nastolil novou organizaci práce; musí svrhnout starou politiku udržující zastaralé instituce, nechce-li jako staří křesťané, kteří to zanedbávali a pohrdali tím, navždycky přijít o své království na zemi.

Nikdy jsme však netvrdili, že k dosažení tohoto cíle vedou všude stejné prostředky.

Víme, že je třeba brát v úvahu instituce, mravy a tradice různých zemí; a nepopíráme, že existují země, jako Amerika, Anglie, a kdybych znal lépe vaše instituce, připojil bych možná i Holandsko, v nichž dělníci mohou dosáhnout svého cíle pokojnými prostředky. Ale je-li tomu tak, musíme rovněž přiznat, že ve většině zemí na kontinentě musí být pákou našich revolucí násilí; právě k násilí se bude třeba na čas uchýlit, aby byla nastolena vláda práce.*

Haagský kongres poskytl generální radě novou a ještě rozsáhlejší pravomoc. Opravdu, ve chvíli, kdy se v Berlíně scházejí králové, kdy z této schůzky mocných představitelů feudalismu a minulosti mají vzejít nová a ještě ostřejší represívní opatření proti nám, právě ve chvíli, kdy se organizují perzekuce, považoval haagský kongres za rozumné a nezbytné rozšířit pravomoc své generální rady a pro nadcházející boj centralizovat všechny akce, které by osamocené byly bezmocné. Ostatně koho kromě našich nepřátel může autorita generální rady znepokojovat? Cožpak má generální rada k dispozici byrokracii, ozbrojenou policii, aby si vynutila poslušnost? Cožpak její autorita není jen a jen morální a cožpak svá rozhodnutí nepředkládá federacím, které je mají provádět? Králové by za takových podmínek, bez armády, bez policie, bez soudů, jakmile by museli udržovat svou moc jen morálním vlivem a morální autoritou, byli chabou překážkou pro postup revoluce.

Konečně haagský kongres přenesl sídlo generální rady do New Yorku. Mnozí, dokonce i mezi našimi přáteli, se zdáli být

* Ve „Volksstaatu" je místo této věty vytištěno: „Ale ve všech zemích tomu tak není." *(Pozn. red.)*

tímto usnesením udiveni. Zapomínají snad, že Amerika se stává dělnickým světem par excellence; že rok co rok se na tento druhý kontinent vystěhovává půl miliónu lidí, dělníků, a že je třeba, aby v této půdě, kde dělník převládá, zapustila Internacionála silné kořeny? Ostatně usnesení kongresu opravňuje generální radu, aby kooptovala členy, jejichž spolupráci bude považovat za nutnou a užitečnou pro dobro společné věci. Spolehněme se na její moudrost a doufejme, že si vybere lidi, kteří dorostli svých úkolů a budou umět pevně třímat prapor našeho Sdružení v Evropě.

Občané, mějme na paměti základní zásadu Internacionály, solidaritu. Jedině tehdy, jestliže postavíme tuto životodárnou zásadu mezi všemi dělníky ve všech zemích na pevné základy, dosáhneme velkého cíle, který jsme si vytkli. Revoluce musí být solidární; tomu nás učí velký příklad Pařížské komuny, která* padla, protože ve všech centrech, v Berlíně, v Madridu atd., nevzplálo velké revoluční hnutí, které by odpovídalo tomuto nejvyššímu vzepětí pařížského proletariátu.

Pokud jde o mne, budu pokračovat ve svém díle a neustále pracovat pro vytvoření této, pro budoucnost tak plodné solidarity všech dělníků. Ne, neodejdu z Internacionály a zbytek svého života stejně jako své dřívější úsilí zasvětím vítězství sociálních idejí, jež jednou, tím si buďte jisti, povedou k světovému panství proletariátu.

Otištěno v „La Liberté“, čís. 37 z 15. září 1872, a v „Der Volksstaat“, čís. 79 z 2. října 1872

Podle textu v „La Liberté“, srovnaného s textem v „Der Volksstaat“ Přeloženo z francouzštiny

* Ve „Volksstaatu“ zní následující část věty takto: „padla jen proto, že nebylo právě této solidarity dělníků ostatních zemí“. *(Pozn. red.)*

K. MARX

REDAKTOROVI LISTU „CORSAIRE“[193]

Vážený pane,

v listu „Figaro“[43] z 11. září je přetištěn rozhovor, který jsem prý měl s dopisovatelem listu „Soir“[194]. Figarovský tisk si může dovolit jakékoli pomluvy a nikdo se nebude namáhat, aby je vyvracel; když však prodejná obrazotvornost nějakého dopisovatele dospěje tak daleko, že mi vkládá do úst těžká obvinění proti mým přátelům z bývalé generální rady, nemohu neprohlásit, že se úplně rozešel s pravdou, odvažuje-li se tvrdit, že se mnou vyměnil byť jen jediné slovo.

Využívám této příležitosti, abych našim přátelům i nepřátelům sdělil, že mě nikdy nenapadlo odejít z Internacionály a že generální rada byla přemístěna do New Yorku na můj návrh a na návrh několika dalších členů staré generální rady.

Zpráva, že Bakunin a jeho přisluhovač Guillaume byli vyloučeni jako vůdcové takzvané federalistické strany, je lživá. Vyloučení Bakunina a Guillauma bylo motivováno tím, že se uvnitř našeho Sdružení vytvořila tajná společnost, *Aliance socialistické demokracie*, která chtěla vést Internacionálu k cílům odporujícím jejím zásadám.

Rezoluce londýnské konference o politické činnosti dělnické třídy byla schválena velkou většinou kongresu a bylo odhlasováno, aby byla pojata do všeobecných stanov.

Dělnická veřejnost v Haagu a Amsterodamu uvítala kongres s vřelými sympatiemi.

Takovou cenu mají tedy zprávy reakčního tisku.

Uctivě Vás zdravím
Karel Marx

Haag 12. září 1872

Otištěno v „Le Corsaire“ z 15. září 1872 a v „La Emancipación“, čís. 66 z 21. září 1872

Podle textu v „Le Corsaire“ Přeloženo z francouzštiny

K. MARX

REDAKTOROVI LISTU „DAILY NEWS“

Vážený pane,

po svém návratu z Haagu jsem zjistil, že mi váš list přičítá úmysl přestěhovat se do New Yorku v patách generální radě Mezinárodního dělnického sdružení. Dovolte mi, abych na to odpověděl, že mám a vždycky jsem měl v úmyslu zůstat v Londýně. Před několika měsíci jsem sdělil svým přátelům zde v Londýně i těm, s nimiž si dopisuji na kontinentě, že jsem pevně rozhodnut nezůstat členem generální rady ani žádného jiného řídícího orgánu, neboť moje vědecká práce mi to nadále nedovoluje. Pokud jde o zkomolené tiskové zprávy o průběhu haagského kongresu, budou co nejdříve uvedeny na pravou míru, jakmile vyjdou oficiální kongresové protokoly.[195]

Zůstávám, vážený pane,
ve vší úctě

Karel Marx

Modena Villas, Maitland Park N. W.
17. září

Otištěno v „The Daily News“ z 18. září 1872

Podle textu novin
Přeloženo z angličtiny

B. ENGELS

HAAGSKÝ KONGRES

(DOPIS BIGNAMIMU)

Londýn 1. října 1872

Drahý Bignami,

ve dnech 2. až 7. září zasedalo v Haagu 64 delegátů Mezinárodního dělnického sdružení. Z těchto delegátů 16 zastupovalo Francii, 10 Německo, 7 Belgii, 5 Anglii, 5 Ameriku, 4 Holandsko, 4 Španělsko, 3 Románskou federaci (Švýcarsko), 2 Jurskou federaci (idem), 1 Irsko, 1 Rakousko, 1 Uhry, 1 Polsko, 1 Portugalsko, 1 Austrálii a 2 Dánsko. Podle národností bylo 20 Francouzů, 16 Němců, 8 Belgičanů, 6 Angličanů, 1 Polák, 1 Ir, 1 Korsičan, 1 Dán.[196]

Ověřování mandátů trvalo přes dva dny. Touto formou se projednaly všechny vnitřní otázky, kterými se Internacionála zabývala od posledního kongresu, a téměř vždycky šlo o činnost generální rady.

Ze tří mandátů občana Lafargua, zástupce Portugalska a dvou místních španělských federací, se mandát Nové madridské federace setkal s námitkami jiných španělských delegátů. Nová madridská federace, kterou vytvořili členové Internacionály vyloučení svévolně a v rozporu se stanovami ze staré federace, nebyla španělskou federální radou uznána; obrátila se na londýnskou generální radu a ta ji uznala.*

Kongres jednomyslně potvrdil toto rozhodnutí.

* Viz tento svazek, str. 155. *(Pozn. red.)*

Šest delegátů, které podle praxe předešlých kongresů vyslala generální rada a kteří ostatně všichni až na jednoho byli vybaveni ještě dalšími mandáty, bylo schváleno. Delegát ženevské sekce revoluční propagandy a akce, sekce, kterou generální rada neuznala, byl zbaven mandátu na celou dobu trvání kongresu a sekce nebyla uznána.* Čtyřem delegátům Španělské federace byla účast povolena, teprve když zaplatili dlužné příspěvky generální radě za rok 1871—1872. Konečně delegát 12. newyorské sekce, jež byla generální radou suspendována, nebyl na kongres připuštěn, třebaže jeho projev trval déle než hodinu. Všechna tato rozhodnutí, přijatá většinou tří čtvrtin hlasů, svědčila rovněž o důvěře ke generální radě, jejíž „autoritářskou" činnost (jak se komusi zlíbilo ji nazvat) kongres drtivou většinou schválil.

Po těchto diskusích, jež urovnaly mnoho sporů v řadách Internacionály a rozhodně tedy nebyly bez užitku, se hned přešlo k otázce generální rady samé. Má být zrušena? A v případě, že zůstane zachována, je záhodno ponechat jí stejnou autoritu, nebo z ní učinit pouhé korespondenční a statistické byro, tj. jakousi *boîte aux lettres***? Odpověď kongresu je jednoznačná. Článek 2 kapitoly II organizačního řádu byl formulován takto: „Generální rada je povinna plnit rezoluce kongresů." Haagský kongres k tomu dodal: „A dbát o to, aby v každé zemi byly přísně dodržovány zásady, všeobecné stanovy a organizační řád Internacionály."*** (40 delegátů hlasovalo pro tento dodatek, 5 proti, 11 se zdrželo hlasování.)

Článek 6 téže kapitoly, který dává generální radě právo suspendovat některou sekci, byl formulován takto:

„*Článek 6.* — Generální rada má rovněž právo suspendovat až do příštího kongresu odbočky, sekce, federální rady nebo výbory a federace Internacionály.

Avšak u sekcí, jež jsou členy některé federace, může použít tohoto práva, teprve když se napřed poradila s příslušnou federální radou...

* Viz tento svazek, str. 186. *(Pozn. red.)*
** — poštovní schránku. *(Pozn. red.)*
*** Viz tento svazek, str. 182. *(Pozn. red.)*

V případě, že generální rada suspenduje celou federaci, musí o tom neprodleně uvědomit všechny federace. Požádá-li o to většina federací, musí generální rada do měsíce svolat mimořádnou konferenci, na níž bude každá národnost zastoupena jedním delegátem a která rozhodne o sporné otázce s konečnou platností.

Je ovšem samozřejmé, že země, v nichž je Internacionála zakázána, mají stejná práva jako řádné federace."*

Je jasné, že tento nový článek organizačního řádu, který jasněji vymezuje pravomoci generální rady, je zároveň doplňuje nutnými zárukami, které zabraňují jejich zneužití.

Kongres prohlásil, že si přeje, aby generální rada měla autoritu, avšak autoritu odpovědnou. Tento článek byl přijat většinou 36 hlasů proti 11, 9 se zdrželo hlasování.

Pak následovala otázka nové generální rady. Kdyby se byla generální rada, jejíž funkční období skončilo, chtěla dát celá nebo zčásti znovu zvolit, mohla si být jista téměř úplnou jednomyslností, protože v této otázce by se Belgičané a Holanďané oddělili od menšiny a hlasovali by pro Londýn. Aby však dokázali, že nežádali širší a lépe definovanou pravomoc pro generální radu ve svém osobním zájmu, navrhli Marx, Engels, Serraillier, Wróblewski, Dupont a další členové odstupující rady, aby generální rada přenesla své sídlo do New Yorku, jediného místa kromě Londýna, kde by byly zajištěny dvě hlavní podmínky: bezpečnost archívů a mezinárodní charakter složení rady. Ze všech návrhů předešlé rady tento jediný narazil na určité potíže, protože všichni, kromě jurských a Španělů, se shodovali v tom, aby vedení Internacionály zůstalo v týchž rukou jako dosud. Teprve když nejaktivnější a nejznámější členové předešlé rady výslovně prohlásili, že již nehodlají přijmout nový mandát, bylo přemístění do New Yorku přijato absolutní většinou. Pak se přistoupilo k volbě nové rady, která je složena ze 2 Irů, 1 Švéda, 1 Itala, 3 Francouzů, 1 Američana a 4 Němců a má právo přibrat další tři členy.

Je známo, že jurští, někteří Španělé a většina Italů horlivě potírali rezoluci IX o politické činnosti dělnické třídy, přijatou na londýnské konferenci (září 1871), protože prý odporuje zásadám

* Viz tento svazek, str. 182–183. *(Pozn. red.)*

Internacionály. Nuže, tato rezoluce tvoří nyní článek 7a* všeobecných stanov Internacionály, který je formulován takto:

„*Článek 7a.* Ve svém boji proti kolektivní moci majetných tříd může proletariát působit jako třída jen tehdy, jestliže se sám konstituuje ve zvláštní politickou stranu, která stojí proti všem starým stranám vytvořeným majetnými třídami.

Toto konstituování proletariátu v politickou stranu je nezbytné, aby bylo zajištěno vítězství sociální revoluce a jejího konečného cíle — odstranění tříd.

Spojení dělnických sil, jehož se už dosáhlo ekonomickým bojem, musí být v rukou této třídy také pákou v jejím boji proti politické moci jejích vykořisťovatelů.

Ježto páni půdy a kapitálu vždycky používají svých politických výsad k obraně a zvěčnění svých ekonomických monopolů a k zotročení práce, stává se dobytí politické moci velkým úkolem proletariátu."

Tato rezoluce byla přijata 29 hlasy proti 13 (včetně abstencí), a poněvadž většina převyšuje dvě třetiny, stává se i tato rezoluce součástí všeobecných stanov. K většině nutno přičíst rovněž hlasy 6 německých delegátů a 4 delegátů francouzských, kteří byli nuceni opustit Haag a své kladné hlasy odevzdali písemně, takže politika abstence byla odsouzena tříčtvrtinovou většinou. Zbývala jen jediná důležitá otázka. Generální rada oznámila kongresu, že uvnitř Internacionály existuje tajná společnost, namířená ne proti existujícím vládám, ale proti našemu Sdružení samému, rozdělená do tří různých stupňů zasvěcenosti a řízená svým zakladatelem Michailem Bakuninem. Tato společnost si stanovila za cíl zmocnit se ústředního vedení Internacionály, a kdyby to snad nebylo možné, dezorganizovat ji tak, aby v ní mohla lépe uplatňovat svůj vliv. K tomuto účelu byla rozšiřována hesla *autonomie* sekcí, *odporu* proti autoritářským tendencím generální rady. Kongres jmenoval komisi pro vyšetření činnosti této společnosti a její zpráva byla přečtena na posledním zasedání. Ve zprávě se pravilo, že byla dokázána existence a nepřátelská činnost této společnosti, a v závěru se žádalo,

* V „La Plebe" je vytištěno: „článek 8". *(Pozn. red.)*

aby z Internacionály byli vyloučeni Bakunin, Guillaume, Schwitzguébel, Malon a dva další.

Pokud jde o Alianci, přijal kongres závěry zprávy; pokud jde o osoby, Bakunin a Guillaume byli vyloučeni, Schwitzguébela zachránilo několik málo hlasů a ostatní byli amnestováni.

To jsou tedy hlavní usnesení haagského kongresu, a jsou to kroky velmi rozhodné a zároveň krajně umírněné. Generální rada, podporovaná dvoutřetinovou většinou, se přičinila o to, aby se nové radě zajistilo jasné a přesně definované postavení, aby byl jasně stanoven politický program Internacionály, který sektářská menšina uváděla v pochybnost, a byla rozbita tajná společnost, která místo aby konspirovala proti existujícím vládám, konspirovala proti Internacionále samé. Potom generální rada odmítla dát se znovu zvolit a stálo ji to velké úsilí, aby prosadila přijetí své demise.

Většina kongresu se skládala převážně z delegátů francouzských, německých, maďarských, dánských, polských, portugalských, irských, australských, amerických a z delegátů románského Švýcarska, menšina z Belgičanů, Holanďanů, Španělů, Jurských delegátů a jednoho Američana. Angličané se rozštěpili a hlasovali různě. Menšina (včetně abstencí) nikdy nepřekročila 20 hlasů ze 64 delegátů. Většinou se pohybovala od 12 do 16 hlasů.

Byl přítomen jeden italský delegát*, předseda federace z Rimini, ale nepředložil svůj mandát; kongres by ho byl jistě neuznal. Účastnil se zasedání jako divák.

Když jsem se vrátil z Haagu, našel jsem v mantovské „Faville“[197] článek podepsaný Ateista**, v němž se popírá pravdivost tvrzení, že z 21 sekcí, jejichž delegáti podepsali rezoluci v Rimini, jen jediná (neapolská) patří k *Internacionále.*

„Tvrdí-li velká rada, že pouze neapolská sekce je řádným členem, pak se dopouští lži. Milánský dělnický kroužek, spolky v Girgenti, Ravenně, Římě, turínská sekce, která byla iniciátorkou, už dávno zaplatily 10 centesimů předepsaných všeobecnými stanovami.“

Stačí konstatovat, že ani milánskou, ani girgentskou, ani turínskou sekci nenajdeme mezi těmi, které podepsaly rezoluci

* — tj. Carlo Cafiero. *(Pozn. red.)*
** — tj. Carlo Terzaghi. *(Pozn. red.)*

přijatou v Rimini, a že římská sekce se obrátila na generální radu teprve po oné konferenci (a myslím, že to nebyla táž sekce, která byla zastoupena v Rimini), aby bylo zřejmé, že nelže generální rada, ale pan Ateista.

Italští členové Internacionály mohou být jisti, že dokud bude existovat *Internacionála, kongres, generální rada, všeobecné stanovy a organizační řád*, neuzná kongres ani rada žádnou sekci, nebude-li ochotna přijmout podmínky stanovené všeobecnými stanovami a organizačním řádem, jež jsou pro všechny stejné.

Bedřich Engels

Napsáno 1. října 1872
Otištěno v „La Plebe“, čís. 106 z 5. října 1872

Podle textu novin
Přeloženo z italštiny

B. ENGELS

IMPERATIVNÍ MANDÁTY NA HAAGSKÉM KONGRESU[198]

Zrady, jichž se v poslední době dopustili mnozí parlamentní poslanci na svých voličích, přivedly znovu do módy staré imperativní mandáty středověku, které odstranila revoluce z roku 1789. Nebudeme se zde pouštět do zásadních diskusí o těchto mandátech. Poznamenáme pouze, že kdyby všechny voličské sbory dávaly svým delegátům imperativní mandáty pro všechny body, které jsou na pořadu, byly by schůze delegátů a jejich debaty zbytečné. Stačilo by poslat mandáty nějaké ústřední kanceláři, která by provedla sčítání a vyhlásila výsledek hlasování. To by bylo mnohem lacinější.

Pro nás je důležité, abychom ukázali, k jaké zcela výjimečné úloze donutily imperativní mandáty své majitele na haagském kongresu, k úloze, která by mohla být velmi dobrou lekcí pro bezvýhradné obdivovatele těchto mandátů.

Delegáti Španělské federace, kteří, jak všichni víme, byli jmenováni pod vlivem federální rady,* si přinesli imperativní mandát, z jehož příkazu měli žádat,

„aby se výpočet hlasů prováděl podle počtu těch členů, kteří jsou zastoupeni delegáty vybavenými imperativním mandátem, a aby se hlasy členů, kteří jsou zastoupeni delegáty bez imperativních mandátů, nepočítaly, dokud sekce nebo federace, které tito delegáti zastupují, neprodiskutují otázky pro-

* Viz tento svazek, str. 149. *(Pozn. red.)*

jednávané na kongresu a nebudou o nich hlasovat. ...V případě, že by se kongres přidržel tradičního systému hlasování, zúčastní se naši delegáti diskusí, avšak zdrží se hlasování".*

Tento mandát tedy žádá, aby kongres, dříve než se bude zabývat čímkoli jiným, přijal tato tři usnesení:

1. Změnit články organizačního řádu, které se týkají způsobu hlasování.

2. Stanovit, že delegáti, kteří nemají imperativní mandát, nemají právo hlasovat.

3. Vyhlásit, že tyto změny nabývají platnosti ihned na nynějším kongresu.

Delegátům Španělské federace bylo samozřejmě připomenuto, že i kdyby kongres přijal jejich požadavky čís. 1 a 2, byl by požadavek čís. 3 nepřijatelný. Haagský kongres byl totiž svolán na základě určitých organizačních pravidel Sdružení. Měl jistě právo je změnit; ale kdyby je změnil, zničil by zároveň základ své vlastní existence a ocitl by se před naprostou nutností, aby se hned po svolání nového kongresu, jehož delegáti by byli voleni podle nových organizačních pravidel, rozpustil. Uplatnit tato nová pravidla na nynějším kongresu by znamenalo dát jim zpětnou platnost a porušit všechny zásady spravedlnosti. Ať už by tedy kongres přijal nebo nepřijal návrhy čís. 1 a čís. 2, nemohl by nikdy přijmout návrh čís. 3; a jestliže španělští delegáti dostali a přijali mandát, který byl v příkrém rozporu se sebou samým, mandát, který jim znemožňoval na všech zasedáních kongresu hlasovat, čí to je vina?

Případ byl tak jasný, že ani menšina, ani delegáti naší země nenalezli jediné slovo odpovědi. Zůstali tedy na kongresu, ale nehlasovali, což nakonec natolik rozhořčilo Holanďany, že se jeden z nich otázal:

„Proč jste nezůstali doma, jestliže máte mandát, který vám zakazuje hlasovat a který připravuje menšinu o čtyři hlasy při každém hlasování?"

* Jurský „Bulletin"[199], který je jak známo orgánem vůdců Aliance, uveřejňuje ve svém posledním čísle stručnou zprávu o zasedáních haagského kongresu, jejíž pravdivost můžeme posoudit ze slov, která překládáme doslovně: „Španělé podporovaní Belgičany a jurskými žádali, aby se hlasování nekonalo jednotlivě, nýbrž *po federacích.*" Je tohle to, co se žádalo v mandátu Španělské federace? *(Engelsova poznámka.)*

Pokud jde o skutečný aliančnický mandát a aliančnický způsob, jak ho použít, nevyrovná se nic mandátu *Jurské* federace.

Zde je mandát jejích delegátů:

„Delegáti Jurské federace dostávají imperativní mandát, aby haagskému kongresu předložili tyto zásady jako základ organizace Internacionály:

Plnoprávnou sekcí Internacionály je každá skupina pracujících, která uznává program Internacionály tak, jak byl formulován v preambuli všeobecných stanov schválených na ženevském kongresu, a která se zavazuje zachovávat hospodářskou solidaritu se všemi pracujícími a skupinami pracujících v boji proti monopolnímu kapitálu."[200]

Již zde se ruší všeobecné stanovy a organizační řád. Ponechává-li se důvodová část, pak jenom proto, že ztrácí jakýkoli smysl, jestliže k ničemu nesměřuje.

„Protože základem organizace Internacionály," říká se dále, „je federativní princip, federalizují se sekce svobodně mezi sebou a rovněž federace, podržujíce si plně svou autonomii, se mezi sebou svobodně federalizují a vytvářejí podle svých potřeb všechny korespondenční orgány, statistická byra atd., jež uznají za vhodné.

Vycházejíc z uvedených zásad, vyslovuje se Jurská federace pro zrušení generální rady a pro zrušení jakékoli autority v Internacionále."

Tím se tedy ruší generální rada, federální rady, místní rady a stanovy a organizační řády všeho druhu, které mají „autoritu". Každý si bude jednat, jak se mu zlíbí, „podržuje si plně svou autonomii".

„Delegáti Jury jsou povinni postupovat v plné solidaritě společně s delegáty španělskými, italskými, francouzskými a všemi, kteří otevřeně protestují proti autoritářskému principu. V důsledku toho by nepřijetí některého delegáta těchto federací vedlo k *okamžitému odchodu* delegátů Jury. Podobně jsou delegáti povinni *odejít* spolu s delegáty protiautoritářských federací, jestliže kongres nepřijme výše uvedené základy organizace Internacionály."

Nyní se podívejme, jak delegáti Jury tento imperativní mandát uplatnili. Především na kongresu nebyl žádný protiautoritářský francouzský delegát, kromě jediného, blázna, který skutečně několikrát s hlukem „odešel", avšak vždycky se zase vrátil, aniž s sebou při svém odchodu strhl jediného dalšího, protiautoritářského delegáta. Sauvův mandát z newyorské (protiautoritářské) sekce čís. 2* byl anulován,[201] a *jurští* zůstali na kongresu. Mandát sekce *revoluční*

* Viz tento svazek, str. 185. *(Pozn. red.)*

socialistické propagandy a akce v Ženevě, sekce, která patří přímo k Jurské federaci, zůstal až do skončení sjezdu suspendován,* a jurští dělali jakoby nic. Mandát newyorské sekce čís. 12, sekce, kterou oni sami povzbuzovali k odporu proti generální radě, byl anulován,** a jurští zůstali nevzrušeni. Pokud jde o mandát přítomného italského delegáta***, neodvážili se jej ani předložit.

A přijal snad kongres základy organizace, či lépe řečeno dezorganizace, které navrhovali jurští? Ani v nejmenším; spíše naopak, kongres se rozhodl posílit organizaci, to jest podle nich autoritu. Odešli tedy? Nic takového; pouze prohlásili, že se napříště zdrží hlasování.

To je tedy skutečný způsob, jak užívat imperativního mandátu. Delegát poslechne, když se mu to hodí, a když se mu to nehodí, uvede nepředvídané okolnosti a dělá si nakonec, co se mu zachce. Není snad koneckonců povinností protiautoritářů, aby se vysmáli *autoritě* imperativních mandátů právě tak jako každé jiné? Ryze aliančnický duch, rozvinutý tak dobře v imperativním mandátu jurských, byl doplněn opravdu anarchistickým způsobem, tím, jak ho jejich delegáti nedbali. Nemáme z toho usoudit, že tito delegáti mají v Alianci vyšší stupeň zasvěcenosti než jejich španělští kolegové?

Jurský mandát vede ještě k jiným úvahám. Tento mandát odkrývá celkovou situaci, která panuje v Alianci, kde přes všechny fráze o *anarchii*, *autonomii*, *svobodné federaci* atd. existují ve skutečnosti jen dvě věci: *autorita* a *poslušnost*. Několik týdnů předtím, než si Schwitzguébel a Guillaume sepsali svůj vlastní mandát, který rušil všeobecné stanovy s výjimkou důvodové části, sepsali jejich přátelé, delegáti na konferenci v Rimini, nečlenové Internacionály, stanovy takzvané italské federace; tyto stanovy se skládají z důvodové části všeobecných stanov Sdružení a z organizačního řádu federace. Všeobecné stanovy byly tedy v organizaci, odhlasované konferencí v Rimini, *zrušeny*. Jak vidno, pánové z Aliance jednají vždy poslušně podle tajných a stejných rozkazů. Týchž tajných rozkazů

* Viz tento svazek, str. 186. *(Pozn. red.)*
** Viz tento svazek, str. 185–186. *Pozn. red.)*
*** — tj. Carla Cafiera. *(Pozn. red.)*

uposlechla bezpochyby barcelonská „La Federación", když začala náhle kázat dezorganizaci Internacionály: silná organizace našeho Sdružení ve Španělsku začala být pro tajné vůdce Aliance nebezpečná. Tato organizace dává příliš velkou moc dělnické třídě, a proto působí potíže tajné vládě pánů aliančníků, kteří velmi dobře vědí, že se nejlépe loví v kalných vodách.

Zničte organizaci a budete mít vodu kalnou, jak jen si přejete. Zničte především odborové svazy, vyhlaste válku stávkám, učiňte z dělnické solidarity pouhé prázdné slovo a budete mít volné pole pro své pompézní, pusté a doktrinářské fráze. Jestliže vám ovšem dělníci naší země dovolí zničit dílo, které je stálo čtyři roky práce, organizaci, která je nesporně nejlepší v celé Internacionále.

Vrátíme-li se k imperativním mandátům, zbývá nám vyřešit ještě jednu otázku: Proč aliančníci, zapřisáhlí nepřátelé jakéhokoli principu autority, lpějí tak tvrdošíjně na autoritě imperativních mandátů? Je to proto, že pro tajnou společnost, jako je jejich, která existuje uvnitř veřejné organizace, jako je Internacionála, neexistuje nic pohodlnějšího než imperativní mandát. Mandáty příslušníků Aliance budou všechny stejné; mandáty sekcí, které nejsou pod vlivem Aliance nebo se stavějí proti ní, si budou navzájem odporovat, takže tajná společnost bude mít často absolutní většinu a vždycky poměrnou většinu, kdežto na kongresu bez imperativních mandátů sjednotí zdravý rozum nezávislé delegáty rychle ve společnou stranu proti straně tajné společnosti. Imperativní mandát je nanejvýš účinným prostředkem k vládě, a právě proto podporuje Aliance přes všechen svůj *anarchismus* jeho autoritu.

Dříve než skončíme, uveďme ještě, že způsob, vymyšlený španělskou federální radou složenou z aliančníků, aby byl vystaven *kolektivní* imperativní mandát, musel mít nutně jediný výsledek: imperativní mandát federální rady nebo, což je totéž, mandát Aliance. Všechny federace naší země, které přijaly návrh rady příčící se stanovám, zaslaly do Valencie mimořádné příspěvky na úhradu cesty delegátů, a s těmito příspěvky výsledek hlasování v místní federaci, a s výsledkem hlasování imperativní mandát téže místní federace, aby „sjednotily všechny mandáty a vytvořily *kolektivní imperativní mandát*". Rádi přiznáme, že při *poctivosti* a *důvěře* by

regionální rada* mohla sečíst hlasy všech místních federací; aby však sjednotila odlišné názory všech federací, musela být nadána nesmírnou inteligencí nebo musela mít vynikající tyglík, do něhož pravděpodobně vhodila různé imperativní mandáty. A co vyšlo z tohoto svérázného tyglíku? Jen to, co vyjít muselo, názor regionální rady. Vyzýváme všechny aliančníky, ať nám ukáží chemický volební postup, který může vést k jinému výsledku.

Španělská federální rada, tak protiautoritářská, tak anarchistická atd., *soustředila* tedy ve svých rukou příspěvky k vyslání delegátů do Haagu; *provedla* sama volby těchto delegátů, a to tak dovedně, že byli jmenováni pouze aliančníci, a sepsala *kolektivní imperativní mandát*, který podle ní vyjadřoval vůli španělských členů Internacionály.

Větší úctu k autonomii si nelze představit.

Napsal B. Engels začátkem října 1872
Otištěno v „La Emancipación", čís. 69 z 13. října 1872

Podle textu novin
Přeloženo ze španělštiny

* — tj. federální rada. *(Pozn. red.)*

B. ENGELS

DOPISY Z LONDÝNA

II

**Ještě o haagském kongresu*

Londýn 5. října 1872

Doufám, že výsledky haagského kongresu přimějí k zamyšlení naše „autonomní" přátele v Itálii. Měli by vědět, že kde je organizace, tam je i nutnost obětovat část autonomie ve prospěch akční jednoty. Jestliže nechápou, že *Internacionála* je společnost organizovaná pro boj, a ne pro vymýšlení krásných teorií, pak je to škoda, ale jisté je, že velká *Internacionála* ponechá Itálii samu sobě, dokud nepřistoupí na podmínky společné pro všechny.

V tajné Alianci socialistické demokracie jsou tři stupně: mezinárodní bratři (těch je málo), národní bratři a prostí členové. C.* je *mezinárodní* bratr, stejně jako Guillaume (náčelník Bakuninova generálního štábu) a jeden nebo dva Španělé.

Z francouzských delegátů přišlo pět pod fingovanými jmény z Francie; ostatní byli emigranti, účastníci Komuny. Připojuji seznam, v němž nejsou uvedeny názvy a místa francouzských sekcí, aby nebyly vyzrazeny policii.[202] Máme však znovu organizace ve více než třiceti departementech Francie a *Internacionála* je tam silnější a aktivnější než kdy dříve.

Potěšitelné bylo, že Francouzi a Němci hlasovali v Haagu vždycky jednotně: jasně se ukázalo, že pro *Internacionálu* neexistují

* — tj. Carlo Cafiero. *(Pozn. red.)*

žádné války, výboje, národnostní zášť. A právě díky této shodě Francouzů a Němců byly přijaty všechny rezoluce bez výjimky.

Důvodem k přeložení generální rady do New Yorku bylo: 1. Pevné rozhodnutí Marxe, Serrailliera, Duponta a Engelse nepřijmout nový mandát. Marx a Engels mají dokončit vědecké práce a poslední dva roky se jim k tomu nedostávalo času. 2. Jistota, že v případě jejich odstoupení by generální rada v Londýně byla složena, pokud jde o Francouze, z *blanquistů*, kteří by svou konspirační mánií přivedli do vězení většinu našich ve Francii, jestliže by ovšem za nimi vůbec šli; pokud jde o Angličany, z prodejných lidí, kteří nás obvykle zaprodávají liberální buržoazii a *radikálním* agentům pana Gladstona; a pokud jde o ostatní národnosti, nebyly by zastoupeny vůbec, protože Wróblewski, MacDonnel, Frankel nechtěli v radě zůstat bez Marxe a ostatních.

Ať si buržoazní tisk říká cokoli, haagští dělníci nás přijali dobře. Jednou na nás poslala reakce hrstku opilých individuí, která po skončení zasedání zpívala holandskou královskou národní hymnu. Nechali jsme je zpívat a odpověděli jsme *Marseillaisou*, když jsme procházeli kolem nich. I malá část kongresu by je byla stačila násilím rozehnat. Na posledním zasedání, v sobotu, početné publikum řečníkům vřele tleskalo.

Napsal B. Engels 5. října 1872
Otištěno v „La Plebe“,
čís. 107 z 8. října 1872

Podle textu novin
Přeloženo z italštiny

B. ENGELS

BRITSKÉ FEDERÁLNÍ RADĚ MEZINÁRODNÍHO DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ

(O STÁVKÁCH V PORTUGALSKU)

---

122 Regent's Park Road, N. W.
Londýn 16. října 1872

Občané,

na vašem shromáždění z 26. září jsem měl čest předložit vám prostřednictvím občana Duponta sdělení, které mi poslala lisabonská federální rada; týkalo se některých odborových záležitostí tamějších sekcí Internacionály, jež vyžadují okamžitý zákrok zde.[203] Všiml jsem si, že sdělení bylo uveřejněno v „International Heraldu", nedozvěděl jsem se však, zda federální rada podnikla v této věci nějaké další kroky.

Poněvadž jsem povinen zpravit své lisabonské dopisovatele o tom, co jsem pro zainteresované strany učinil, doufám, že federální rada bude tak laskavá a dá mi vědět, zda a co v této věci udělala.

Zůstávám, občané, s bratrským pozdravem

Váš *B.E.*

Napsal B. Engels 16. října 1872

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

K. MARX

REDAKCI LISTU „VOLKSSTAAT“

V úvodníku v čís. 84 listu „Volksstaat“ — „O haagském kongresu. III“ — je jeden věcný omyl, který se týká mne a který považuji za nutné opravit jen proto, že se vloudil do „Volksstaatu“. Kdybych si myslel, že stojí za to opravovat lži, pomluvy, podlosti a dokonce ještě i bezděčné „omyly“ tisku, který je mi nepřátelský, nezbyla by mi ani chvilka na opravdovou práci!

V citovaném článku se říká:

„Lafargue byl tak málo Marxovým ‚adjutantem‘, že když šlo o vyloučení Schwitzguébela, Guillaumova společníka, *zdržel se hlasování*, ačkoli návrh na vyloučení[204] podal *Marx*.“

Zmíněný návrh předložil vyšetřovací výbor jmenovaný kongresem, a ne já. Pokud jde o mne, navrhl jsem na kongresu, aby byla *vyloučena Aliance* a jmenován k tomu vyšetřovací výbor. Před tímto výborem jsem spolu s jinými vystupoval jako usvědčující svědek. Předvolán jsem byl teprve ke konci vyšetřování, v poslední chvíli, a to během jednoho kongresového zasedání. Předtím mne jeden z členů výboru požádal o soukromou schůzku k objasnění čistě věcných otázek. Odmítl jsem, abych se vyhnul byť jen zdání, že výbor osobně ovlivňuji.

Při výslechu před výborem jsem se ani slovem nezmínil ani o Schwitzguébelovi, ani o jeho vůdci Guillaumovi. Zmínil jsem se jen o jednom aliančníkovi*, který byl na kongresu, a vyslovil jsem pře-

* — tj. Tomásu Moragovi. *(Pozn. red.)*

svědčení, že není členem „tajné“ Aliance nebo že z ní rozhodně už dávno odešel.

Na posledním zasedání kongresu jsem hlasoval *pro* vyloučení Schwitzguébela, poněvadž důkazy o jeho členství v „tajné“ Alianci byly naprosto stejné jako u Guillauma. Za těchto okolností nemohla na mne Schwitzguébelova dojemná řeč kajícníka zapůsobit. Mimochodem řečeno, pan Guillaume záměrně *lže* — což je ostatně povinností každého člena „tajné“ společnosti — když v „Bulletin jurassien“ ujišťuje, že Schwitzguébel prohlásil, že je s ním solidární. Právě naopak. Guillaume s náramným patosem prohlásil, že Schwitzguébel stojí a padá s ním, ale Schwitzguébel zůstal k tomuto výkřiku in extremis* hluchý! Ve své kajícné řeči se o Guillaumovi ani slůvkem nezmínil, a právě touto kajícnou řečí si naklonil většinu. Jako člen komise pro zveřejnění kongresových jednání jsem si samozřejmě dobře prohlédl oficiální kongresový protokol.

Pokud jde o Lafargua, nutno poznamenat, že „biederman“** Biedermann lže, když jej označuje za delegáta za Barcelonu. Lafargue byl delegátem za portugalskou federální radu, za Novou madridskou federaci[154] a za ještě jednu španělskou sekci.

Karel Marx

Londýn 20. října 1872

Otištěno v „Der Volksstaat“, čís. 86 z 26. října 1872

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

* — v posledním tažení. *(Pozn. red.)*
** — německé „Biedermann“ znamená „poctivec“; zde hříčka se jménem redaktora. *(Pozn. red.)*

B. ENGELS

ZPRÁVA GENERÁLNÍ RADĚ MEZINÁRODNÍHO DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ O SITUACI SDRUŽENÍ VE ŠPANĚLSKU, PORTUGALSKU A ITÁLII[205]

---

1. Španělsko

Ve Španělsku byla Internacionála původně založena jako pouhý přívěsek Bakuninovy tajné společnosti, *Aliance*; měla sloužit jako jakási její náborová základna a současně jako páka k ovládnutí celého proletářského hnutí. Postupně se přesvědčíte, že tato jejich Aliance i nyní nepokrytě usiluje o to, aby Internacionálu ve Španělsku opět uvedla právě do tohoto podřízeného postavení.

V důsledku této závislosti byly speciální doktríny Aliance, tj. okamžité zrušení státu, anarchie, antiautoritářství, abstence od politické činnosti atd., hlásány ve Španělsku jako *doktríny* Internacio-

nály. Přitom každý význačný člen Internacionály byl ihned přijat také do tajné organizace a přesvědčován, že takovýto systém, kdy veřejné sdružení je kontrolováno tajnou společností, existuje všude a je zcela běžný.

To se událo v roce 1869 a první člověk, který založil ve Španělsku Internacionálu zároveň s Aliancí, byl Ital *Fanelli*, který přes své abstencionistické přesvědčení je nyní členem italského parlamentu. V červnu 1870 se konal první sjezd španělských členů Internacionály v Barceloně; na tomto sjezdu byl přijat plán organizace, jejž potom podrobně rozpracovala konference ve Valencii (v září 1871); tento plán je nyní v platnosti a přinesl znamenité výsledky.

Jako všude jinde, dostalo se naše Sdružení podílem, který mělo na revoluci Pařížské komuny (i tím, který mu připisovali) do popředí i ve Španělsku. Toto význačné postavení spolu s prvními vládními perzekucemi, které hned nato následovaly, způsobilo, že naše řady ve Španělsku značně zhoustly. Přesto však v době konference ve Valencii bylo ve Španělsku všehovšudy 13 místních federací, nepočítáme-li několik izolovaných sekcí na různých místech.

Konference ve Valencii ponechala sídlo federální rady v Madridu, jak jí je určil sjezd v Barceloně, a její složení v podstatě nezměnila; jeden její význačný člen, Tomás Gonzáles Morago (delegát v Haagu) nebyl znovu zvolen. Když federální rada za prvních vládních perzekucí v červnu 1871 musela hledat na čas útočiště v Lisabonu, Morago opustil ve chvíli nebezpečí své místo, a to bylo příčinou jeho vyloučení z nové federální rady. Od té chvíle začala tajná válka, jež skončila otevřeným rozkolem.

Hned po konferenci ve Valencii se konala konference v Londýně (v září 1871). Španělé na ni vyslali delegáta, Anselma Lorenza, který jako první přivezl do Španělska zprávu, že tajná Aliance nejenže *není* v celém našem Sdružení běžným zjevem, ale že naopak generální rada a většina federací jsou přímo proti ní, pokud o její existenci tehdy věděli.

Brzy poté začal *Sagasta* perzekvovat Internacionálu a postavil ji mimo zákon. A Morago, který tehdy ještě byl členem místní

madridské rady, dezertoval ze svého místa znovu a rezignoval. Tyto hrozby vlády však nebyly provázeny žádnými vážnými akcemi; Internacionále bylo sice odňato právo konat *veřejná* shromáždění, ale sekce a rady konaly svá zasedání nerušeně dále. Jediným důsledkem tohoto vládního zákroku byl velký vzrůst počtu členů Internacionály. V době zaragozského sjezdu, v dubnu 1872, mělo Sdružení 70 řádně ustavených místních federací a ve 100 jiných místech probíhala aktivní organizační a propagační činnost. Kromě toho se v celé zemi zorganizovalo 8 pracovních odvětví do odborových svazů, které řídila Internacionála; a velký odborový svaz všech továrních dělníků ve Španělsku (mechaniků, přadláků a tkalců) byl téměř ustaven.

Mezitím tajná válka uvnitř Internacionály pokračovala a začala se obracet jiným a významnějším směrem. Osobní zášť Moraga (který přes opakované dezerce měl v Madridu velký vliv) proti členům nové federální rady zvolené ve Valencii nebyla už jedinou hybnou silou této války. Rezoluce londýnské konference o veřejné odbočce Aliance a o politické činnosti dělnické třídy přiváděly k zuřivosti předáky tajné Aliance a zejména zasvěcence vyššího stupně, kteří své instrukce dostávali přímo od Bakunina a mezi něž patřil také Morago. Této zuřivosti byl dán průchod v sonvilierském oběžníku Jurské federace, požadujícím okamžité svolání mimořádného kongresu. Španělská federální rada a s ní mnohé sekce váhaly postavit se v této otázce proti generální radě a londýnské konferenci, a to byl další zločin. Navíc přijel v lednu 1872 do Madridu Paul Lafargue, navázal přátelské styky s členy federální rady a brzy jim na četných faktech dokázal, že celá jurská aféra byla jen intrika založená na pomluvách, která měla rozložit Internacionálu. Od té chvíle byl osud členů federální rady zpečetěn. Protože byli zároveň redaktory listu „Emancipación", vyvolala místní rada spor s tímto listem a dala je vyloučit z Madridské místní federace. Sjezd v Zaragoze toto vyloučení zrušil, ale bezprostředního účelu bylo dosaženo: federální rada nemohla zůstat v Madridu pro osobní třenice. Skutečně byla přemístěna do Valencie a její složení se od základu změnilo. Ze dvou členů dřívější rady, kteří byli zvoleni znovu, Mora odmítl funkci ihned a Lorenzo rezignoval velmi brzy kvůli

hádkám, jež následovaly. Ostatní členové byli většinou členy tajné Aliance.*

Po sjezdu v Zaragoze byl rozkol mezi stoupenci Aliance s těmi, kdo dávali před Aliancí přednost Internacionále, stále víc patrný. Konečně 2. června 1872 členové dřívější federální rady (Mesa, Mora, Pauly, Pagés a jiní), kteří zároveň tvořili většinu madridské sekce Aliance, vydali oběžník adresovaný všem ostatním sekcím této tajné společnosti, v němž jim oznamovali, že se jako sekce rozpustili, a vyzývali je, aby následovaly jejich příkladu.[182] Příštího dne byli všichni pod falešnou záminkou a při zjevném porušení stanov z místní Madridské federace Internacionály vyloučeni. Ze 130 členů se tohoto hlasování zúčastnilo pouze 15. Vyloučení členové utvořili pak novou federaci, kterou však federální rada odmítla uznat; generální rada, k níž se odvolali, je uznala, aniž se dotázala španělské federální rady, a tento její akt byl schválen kongresem v Haagu.

Důvod, proč se minulá generální rada v tomto případě nedotázala španělské rady, byl tento: generální rada, když měla nyní konečně dostatek důkazů o tom, že Aliance ve Španělsku existuje a působí, jakož i o tom, že většina, ne-li vůbec všichni členové španělské rady jsou zároveň členy této Aliance, poslala španělské federální radě dopis, v němž ji žádala, aby jí podala vysvětlení a informace o tajné společnosti.** Španělská rada se v odpovědi z 3. srpna 1872 otevřeně postavila na stranu Aliance a nadto prohlásila, že Aliance byla rozpuštěna. Obracet se na radu, která v konfliktu mezi Internacionálou a tajnou společností v jejích řadách se už postavila na stranu této tajné společnosti, by bylo očividně víc než zbytečné a haagský kongres jednání generální rady v plné míře schválil.

Aby si federální rada zajistila, že za delegáty do Haagu budou zvoleni stoupenci Aliance, sáhla prostřednictvím důvěrného oběžníku, s nímž generální radu nikdy neseznámila, k manévrům, jež byly na kongresu odhaleny a jež by byly stačily na to, aby mandáty

* V rukopise je dále škrtnuto: „Jak se blížil kongres Internacionály svolaný na září 1872, byly manévry Aliance, jež jí měly zajistit na tomto kongresu většinu, stále zřejmější." *(Pozn. red.)*

** Viz tento svazek, str. 152–154. *(Pozn. red.)*

čtyř delegátů Španělské federace byly anulovány, nebýt vzácné shovívavosti většiny na haagském kongresu.

Situace ve Španělsku vypadá tedy nyní takto:

Ve Španělsku existují jen dvě místní federace, jež otevřeně a v plné míře uznávají usnesení haagského kongresu a novou generální radu; je to Nová madridská federace[154] a federace v Alcalá de Henares. Jestliže se jim nepodaří získat na svou stranu převážnou část španělských členů Internacionály, vytvoří jádro nové španělské federace.

Velká část španělských členů Internacionály je stále ještě pod vedením Aliance, jež má převahu jak ve federální radě, tak v nejvýznačnějších místních radách. Přesto však mnoho věcí nasvědčuje tomu, že kongresová usnesení měla na masy ve Španělsku velký vliv. Jméno Internacionály tam má velkou váhu a její oficiální výraz, kongres, velký morální vliv. Pro pány z Aliance je proto čím dál tím těžší přesvědčit masy, že jsou v právu. Opozice začíná být vážná. Do jejího čela se stavějí tovární dělníci z Katalánie se svým odborovým svazem o 40 000 členech a požadují svolání mimořádného španělského sjezdu, na němž by vyslechli zprávy delegátů z Haagu a přešetřili jednání federální rady. Orgán Nové madridské federace, „La Emancipación", snad nejlepší noviny, které Internacionála vůbec kde má, odhaluje činnost Aliance každý týden. Z výtisků, které jsem poslal občanu Sorgovi, se generální rada může sama přesvědčit, s jakou energií, s jakým důvtipem a s jakou teoretickou znalostí zásad našeho Sdružení tento list bojuje. Jeho nynější redaktor, José Mesa, je bezesporu nejvýznačnějším mužem, kterého ve Španělsku máme, a to jak svým charakterem, tak svým talentem, a je fakticky jedním z nejlepších, jaké vůbec máme.

Dovolil jsem si poradit našim španělským přátelům, aby se svoláním mimořádného sjezdu tak příliš nespěchali, ale aby jej raději co nejdůkladněji připravili. Mezitím jsem poslal do „Emancipación" zprávy o kongresu a jiné články* a budu to dělat i nadále, neboť Mesa, jediný, kdo je teď v Madridu schopen něco pořádného napsat, nemůže ani při své obdivuhodné energii všechno zastat.

* Viz tento svazek, str. 203–208. *(Pozn. red.)*

Nepochybuji, že dostane-li se našim přátelům ve Španělsku vhodné podpory generální rady, zdoláme tam všechny překážky a vymaníme z vlivu podvodné Aliance jednu z nejzdatnějších organizací Internacionály.

B. Engels,
bývalý tajemník pro Španělsko

Londýn 31. října 1872

Anglicky poprvé otištěno v knize „Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. a. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

B. ENGELS

SPOLKU DĚLNÍKŮ A ROLNÍKŮ DOLNÍ LOMBARDIE (SEKCI INTERNACIONÁLY) V LODI[206]

Londýn 13. listopadu 1872

Občané,

s velkým potěšením jsem přijal vaši zprávu, že jste se ustavili jako sekce Internacionály, a okamžitě jsem o tom uvědomil novou generální radu v New Yorku. Na konci tohoto dopisu vám připojuji adresu pro přímou korespondenci s generální radou. Zároveň jsem vždy ochoten vyjít vám vstříc jakoukoli informací, vysvětlením nebo službou, kterou byste potřebovali.

S bratrskými pozdravy

Bedřich Engels

Otištěno v „La Plebe“, čís. 117 ze 17. listopadu 1872

Podle textu novin
Přeloženo z italštiny

DOPISY Z LONDÝNA

III

*Mítink v Hyde Parku

Londýn 14. listopadu 1872

Liberální anglická vláda drží v těchto dnech ve vězení neméně než 42 irských politických vězňů a nakládá s nimi nejen jako se zloději a vrahy, ale ještě mnohem hůř, s krutostí zcela výjimečnou. Za zlatých časů krále Bomby* cestoval pan Gladstone, předseda dnešní *liberální* vlády, po Itálii a navštívil v Neapoli politické vězně; když se vrátil do Anglie, vydal brožurku, v níž před celou Evropou pranýřoval neapolskou vládu pro hanebné zacházení s politickými vězni.[207]

To nebrání témuž panu Gladstonovi, aby stejným způsobem nezacházel s irskými politickými vězni, které ještě drží v žalářích. Irští členové Internacionály z Londýna se rozhodli uspořádat *obrovskou* demonstraci v Hyde Parku (největším londýnském parku, kde se konají všechna velká veřejná shromáždění v pohnutých dobách) za požadavek všeobecné amnestie. Navázali spojení se všemi demokratickými spolky v Londýně a vytvořili výbor, v němž jsou mimo jiné MacDonnel (Ir), Murray (Angličan) a Lessner (Němec), vesměs členové předešlé generální rady *Internacionály*.

Naskytla se jedna obtíž. Na posledním zasedání parlamentu

* — tj. Ferdinanda II. *(Pozn. red.)*

prosadila vláda zákon, který jí dává právo reglementovat veřejná shromáždění v londýnských parcích. Využila toho a vydala nařízení, jež předpisuje každému, kdo hodlá pořádat takové veřejné shromáždění, aby o tom dva dny předem písemně uvědomil policii a oznámil jí jména řečníků.[208] Toto nařízení, pečlivě utajované před londýnským tiskem, likviduje škrtem pera jedno z práv, na nichž londýnským pracujícím nejvíce záleží: právo konat shromáždění v parcích, kdy a jak se jim líbí. Podrobit se tomuto nařízení by znamenalo obětovat právo lidu.

Irové, kteří tvoří nejrevolučnější část obyvatelstva, nejsou z těch, kdo by projevili takovou slabost. Výbor jednomyslně rozhodl postupovat tak, jako by o existenci nařízení vůbec nevěděl, a konat shromáždění navzdory vládě.

Minulou neděli kolem třetí hodiny směřovaly k Hyde Parku dva mohutné průvody s hudbami a prapory. Kapely hrály irské národní písně a Marseillaisu; prapory byly téměř všechny irské (zelené, se zlatou harfou uprostřed) a rudé. U vchodů do parku bylo jen několik policistů, takže průvody mohly vejít, aniž narazily na nějaký odpor, na stanoveném místě se spojily a projevy začaly.

Bylo přítomno nejméně třicet tisíc diváků, z nichž polovina — střízlivě odhadováno — měla v klopě zelenou stužku nebo zelený lístek na znamení své irské národnosti; ostatní byli Angličané, Němci, Francouzi. Dav byl příliš početný, než aby mohl slyšet projevy, a proto se nedaleko od prvního mítinku zorganizoval druhý, na němž mluvili další řečníci na stejné téma. Byly přijaty energické rezoluce požadující všeobecnou amnestii a zrušení výjimečných zákonů, jež uvalují na Irsko trvalý stav obležení. Kolem páté hodiny se znovu vytvořily průvody a dav opustil park, když takto pošlapal nařízení Gladstonovy vlády.

Byla to první irská demonstrace v Hyde Parku; měla veliký úspěch, což nemůže popřít ani buržoazní londýnský tisk. Poprvé se družně spojil anglický a irský element našeho obyvatelstva. Tyto dva elementy dělnické třídy, jejichž vzájemná nevraživost tak dobře sloužila zájmům vlády a bohatých tříd, si nyní podávají ruku; a tato radostná skutečnost je především výsledkem působení předešlé

generální rady, která vždy ze všech svých sil připravovala svazek dělníků obou národů na základě naprosté rovnosti. Shromáždění ze 3. listopadu zahajuje novou éru v londýnském dělnickém hnutí.

Ale, namítnete, co dělá vláda? Smíří se snad lehce s tím, aby byla tak přezírána? Dovolí, aby se její nařízení beztrestně porušovalo?

Nuže, podnikla toto: poblíž tribuny v Hyde Parku postavila dva policejní komisaře s dvěma policisty, kteří si zaznamenávali jména řečníků. Den nato tito dva komisaři podali na řečníky žalobu u *smírčího soudce*. Soudce jim poslal předvolání a příští sobotu se mají k němu dostavit. Tento postup svědčí dostatečně o tom, že se s nimi nezamýšlí žádný velký proces. Zdá se, že vláda přijme porážku, kterou jí připravili Irové čili feniani, jak se jim zde říká, a spokojí se s malou pokutou. Nicméně soudní jednání bude zajímavé a já vám o něm podám zprávu ve svém příštím dopise.* Už dnes je ale jisté, že Irové svou energií zachránili právo londýnského lidu shromažďovat se v parcích, kdy a jak se mu líbí.

Napsal B. Engels 14. listopadu 1872
Otištěno v „La Plebe“,
čís. 117 ze 17. listopadu 1872
Podpis: B. Engels

Podle textu novin
Přeloženo z italštiny

* Viz tento svazek, str. 224—226. *(Pozn. red.)*

B. ENGELS

DOPISY Z LONDÝNA

IV

*Mítink v Hyde Parku. — Situace ve Španělsku

Londýn 11. prosince 1872

Soudní pře, kterou britská vláda zahájila proti řečníkům na irském mítinku v Hyde Parku,* přivolal na její hlavu prudkou bouři. Je sice pravda, že smírčí soudce potrestal obžalované pokutou pěti liber šterlinků, ale soudní jednání dokázalo z mnoha hledisek naprostou nezákonnost nového nařízení o veřejných parcích, takže apelační soud, do jehož rukou se nyní pře dostala, bude muset obžalované osvobodit.

A to není všechno: od tohoto prvního mítinku nemine jediná neděle, aby se v Hyde Parku nekonala veřejná shromáždění; a vláda se neodváží klást překážky jedinému řečníkovi. Jednou se tam konalo shromáždění na podporu policistů, kteří vstoupili do stávky; jindy se konal mítink prostě proto, aby se potvrdilo právo shromažďovat se v parcích.

Stávka policistů? zeptáte se. Ano, pánové: Anglie je čertovská země, kde stávka proniká všude. Pamatuji se, že před patnácti lety stávkovali policemeni v Manchesteru za zvýšení platů, a jejich stávka skončila úspěšně za pouhé dva dny. Před několika týdny hrozili policisté tohoto hlavního města stávkou, protože jim odmí-

* Viz předešlý článek. *(Pozn. red.)*

tali zvýšit platy v průměru o 20 %. V poslední chvíli uznala vláda za vhodné vyhovět všem jejich požadavkům; pro výstrahu potrestala alespoň tajemníka „spolku odporu", který tito policisté vytvořili, a poněvadž se nechtěl podrobit udělenému trestu, byl sesazen. U policie to hned vyvolává prudkou reakci a je ohlášeno shromáždění v Hyde Parku: vláda znovu ustupuje, amnestuje vzbouřence — vyjma zmíněného tajemníka — ještě dříve, než se koná shromáždění. To dokazuje, že v Anglii pod honosným aristokratickým pláštíkem pronikl buržoazní duch všude. Který jiný národ je natolik buržoazní, aby si mohl dovolit spolky odporu a stávky policistů?

Zprávy, jež nám docházejí o postoji různých federací Internacionály k rezolucím haagského kongresu, jsou nanejvýš uspokojivé. V Holandsku (delegáti této země hlasovali s menšinou) byla na národním sjezdu přijata usnesení odpovídající skutečnému duchu velkého Sdružení.[209] Rozhodli se postupovat podle stanov a organizačního řádu newyorské generální rady, přičemž si vyhradili, že námitky, jež budou pokládat za nutné, předloží všeobecnému kongresu, který se bude konat v září 1873, a že žádnému jinému kongresu nepřiznají právo rozhodovat o společných zájmech Sdružení.

Také ve Španělsku, kde se vůdcové haagské menšiny domnívali, že jsou naprostými pány situace, se prosazuje zdravý rozum dělníků. Stoupenci *Aliance*, kteří jsou v čele federální rady, svolali na 25. prosince národní sjezd do Córdoby.[210] Tento sjezd by se podle pracovního programu odhlasovaného na minulém sjezdu v Zaragoze měl zabývat tím, jak uvést španělskou federální organizaci v soulad s rezolucemi, jež přijme všeobecný kongres Internacionály. Federální rada však naopak dala na program volbu mezi rezolucemi kongresu Internacionály v Haagu a usneseními sjezdu antiinternacionály v Saint-Imier.[211] To znamená křiklavé porušení všeobecných stanov. Nová madridská federace[154] rozeslala proto provolání všem opravdu internacionálním federacím (tj. uznávajícím všeobecné stanovy a rezoluce kongresů) a vyzvala je, aby zvolily novou prozatímní federální radu.[212] K tomuto provolání se už přiklonily tak významné federace a sekce jako v Léridě, Badaloně,

Denii, Pont de Vilumara; dále se proti nynější federální radě vyslovily federace v Gracii, Toledu, Alcalá a mnoho federací v Cádizu a Valencii. V Gracii, průmyslovém předměstí Barcelony, se tamější federace (v počtu 500 členů) po třech večerech diskusí s barcelonskými aliančníky vyslovila jednomyslně pro všechny rezoluce přijaté v Haagu a usnesla se udělit španělským delegátům důtku za jejich postoj na posledním všeobecném kongresu. Ve Valencii si sama federální rada uvědomila nebezpečí, že bude poražena na plenárním shromáždění, a zabránila proto hlasování, jež mohlo pro ni dopadnout nepříznivě; to vyvolalo rozkol.[213] V tomto směru jsme ve Španělsku teprve na začátku: za několik týdnů bude toto hnutí natolik silné, aby dokázalo, že španělští dělníci nehodlají dopustit, aby se *Internacionála* dezorganizovala v zájmu předáků nějakých tajných společností.

Na haagském kongresu se jednalo o jistém Bousquetovi*, tajemníkovi policejního komisariátu v Béziers, který se vetřel do řad *Internacionály*, ale byl z ní ostatně předešlou generální radou už zase vyloučen na žádost své sekce. Tento sekáč, jehož Thiers pak povýšil na vrchního policejního strážmistra v jeho městě, nalezl obránce ve 21. čísle „Bulletin jurassien".[214] Ani to příliš nepřekvapuje, neboť z řad Jurské federace vzešli takoví chlapíci jako Albert Richard a Gaspard Blanc, nynější zastánci Ludvíka Napoleona.

Napsal B. Engels 11. prosince 1872
Otištěno v „La Plebe",
čís. 122 ze 14. prosince 1872
Podpis: B. Engels

Podle textu novin
Přeloženo z italštiny

* Viz tento svazek, str. 187. *(Pozn. red.)*

K. MARX A B. ENGELS

*REDAKTOROVI LISTU „INTERNATIONAL HERALD“[215]

Milý občane,

až dosud jsme považovali za zbytečné odpovídat na urážky a lži, které o nás neúnavně rozšiřuje „autonomní“ pan John Hales. Když se však takové pomluvy šíří jménem britské federální rady a údajně s jejím souhlasem, děje se to s úmyslem poškodit Internacionálu jako celek, a pak už nemůžeme dále mlčet.

Pan Hales, jenž najednou vystupuje v roli obhájce „autonomie“ sekcí a federací, si v praxi tuto autonomii vykládá jako svou osobní autokracii. Dal se jmenovat za prvé tajemníkem pro protokoly, za druhé dopisujícím tajemníkem (doma i za hranicemi) a za třetí pokladníkem britské federální rady; protože však všechny tyto povinnosti nemůže plnit najednou, jmenuje za čtvrté jiné členy této rady, aby je plnili za něho jako jeho sluhové. A za páté píše dopisy do všech koutů světa jménem britské federální rady, jenže bez jejího vědomí a souhlasu.

Tak v čís. 23 „Bulletin jurassien“ nalézáme oficiální dopis, který poslal odpadlický jurský výbor britské federální radě jako odpověď na dopis pana Johna Halese, který tam je rovněž uveřejněn. Jsme přesvědčeni, že britská federální rada o existenci tohoto dopisu neměla ani potuchy.

Pan Hales v tomto dopisu tvrdí:

„Tento kongres (v Haagu)... odhalil pokrytectví členů předchozí generální rady, kteří se pokoušeli organizovat v našem Sdružení rozsáhlou tajnou společ-

nost pod záminkou zničení jiné tajné společnosti, jejíž existenci si vymysleli pro vlastní cíle."

Logika pana Halese je obdivuhodná. Skutečnost, že kongres vyloučil z Internacionály *Alianci*, je pro něho důkazem pokrytectví předchozí generální rady, která tuto organizaci neuznávala. Pokud jde o *Alianci*, vynalezenou prý generální radou, a o tajné spiknutí, jež prý generální rada organizovala, pak nejpovolanější osobou, která o tom může podat všechny potřebné informace, je občan Jung, nynější člen federální rady. Jako bývalý tajemník pro Švýcarsko ví o všem, co Aliance natropila, a jako člen výkonného výboru minulé generální rady ví všechno o „spiknutí" vymyšleném Johnem Halesem. O činech veřejné „Aliance" se veřejnost dověděla už z oběžníku předchozí generální rady „Domnělé rozkoly atd."* Tajná činnost této společnosti vyjde najevo z dokumentů, které má v rukou vyšetřovací komise ustavená na haagském kongresu a jež se připravují k vydání.**

Pan Hales si stěžuje:

„Dokud jsem byl generálním tajemníkem rady, nikdy jsem neznal a nikdy jsem také nemohl dostat adresy federací na kontinentě."

Když byl pan Hales tajemníkem generální rady a jejím jediným placeným funkcionářem, neměl jinou povinnost než připravovat protokoly, posílat výňatky z nich do tisku a vyřizovat korespondenci s anglickými sekcemi a tradeuniony.

Korespondencí s ostatními federacemi, na kontinentě i jinde, byli pověřeni neplacení tajemníci, do jejichž záležitostí neměl právo zasahovat. Jak plnil svou povinnost — vyřizovat korespondenci ve svém rezortu — vysvítá ze zvláštní rezoluce generální rady, kterou byla tato povinnost přenesena na občana Milnera.[216]

Dále pan Hales konstatuje:

„Jednou dostala britská federální rada velice důležitý dopis od španělské federální rady, jenže jeho autor, občan Anselmo Lorenzo, zapomněl uvést svou adresu; britská federální rada požádala občana Engelse, který tehdy byl dopisujícím tajemníkem pro Španělsko, aby jí Lorenzovu adresu sdělil; občan Engels to výslovně odmítl. Nedávno nám dal tutéž zamítavou odpověď pokud jde o lisabonskou federální radu."

* Viz tento svazek, str. 35—79. *(Pozn. red.)*
** Viz tento svazek, str. 359—489. *(Pozn. red.)*

Občan Engels o této věci ví jen tolik, že zmíněný španělský dopis mu poslal občan Jung se žádostí, aby jej přeložil, a to také udělal. O tom, že by ho britská federální rada žádala o Lorenzovu adresu, mu není známo nic a byl by vděčný za zaslání výňatku z jejího protokolu, kde se o této věci pojednává.

Pokud jde o lisabonský případ, obrátila se portugalská rada na Engelse se žádostí, aby jí poskytl pomoc při stávce, a první, co Engels udělal, bylo, že požádal o spolupráci britskou federální radu; zároveň učinil i jiná opatření, která byla v jeho moci. Na několik ústních žádostí, které tlumočili členové federální rady, a na jednu písemnou žádost* dostal Engels asi o dva měsíce později dopis, v němž mu pan Hales oznamoval, že rada podnikla v této záležitosti jisté kroky, a žádal jej o lisabonskou adresu. Engels na tento dopis neodpověděl, neboť si tehdy byl dobře vědom, že Hales takové adresy potřebuje pouze pro své osobní intriky. Vůči ostatním členům britské federální rady nepřicházela taková opatrnost nikdy ani v úvahu. Když Jung požádal jménem federální rady o adresy v Berlíně, Lipsku a ve Vídni, byly mu zaslány ihned.

Až budou uveřejněny výňatky z protokolů předešlé generální rady, které převážnou měrou psal sám pan Hales, vyjde najevo motiv jeho zášti proti radě. Abychom použili jeho vlastních slov z dopisu jurskému výboru, pak se ukáže, že

„kdo nebyl důkladně obeznámen se starou generální radou, nedovede si představit, jakým způsobem jsou překrucována fakta“ –

— panem Johnem Halesem.

S bratrským pozdravem

B. Engels
Karel Marx

Napsáno 20. prosince 1872
Otištěno v „The International Herald“, čís. 38 z 21. prosince 1872, a v „La Emancipación“, čís. 80 z 28. prosince 1872

Podle textu v „The International Herald“
Přeloženo z angličtiny

* Viz tento svazek, str. 211. *(Pozn. red.)*

B. ENGELS

MANCHESTERSKÁ CIZINECKÁ SEKCE VŠEM SEKCÍM A ČLENŮM BRITSKÉ FEDERACE[217]

Soudruzi dělníci,

považujeme za svou povinnost obrátit se na vás a odpovědět tak na oběžník vydaný lidmi, kteří se označují za většinu britské federální rady a vyzývají vás, abyste se připojili k jejich otevřené vzpouře proti základním zásadám našeho Sdružení.[218]

V tomto oběžníku většina federální rady tvrdí, že menšina znemožnila všechnu práci a zavedla jednání do slepé uličky, neboť předseda,* aby zamezil diskusi, rozpustil poslední zasedání, když jednání bylo ještě v plném proudu.

Už na první pohled se zdá podivné, že by menšina přivedla většinu do slepé uličky, když by bylo postačilo prosté hlasování, aby tato menšina byla umlčena. Až dosud se dost často odštěpovaly *menšiny*. Toto je první případ, kdy se odštěpuje *většina*, a sám tento fakt stačí k tomu, aby celá věc vypadala víc než podezřele. Pokud jde o údajné jednání předsedy na jednom jediném zasedání, máme spolehlivé zprávy, že v tomto případě rozpustil předseda shromáždě-

* — tj. Samuel Vickery. *(Pozn. red.)*

ní půl hodiny po stanovené době, v půl dvanácté, poněvadž příslušníci většiny trvali na tom, aby se jednání přerušilo.[219]

Jak se praví v oběžníku, rozdělila se federální rada v otázce uznání platnosti rezolucí všeobecného kongresu našeho Sdružení, který se konal loňského září v Haagu. Pro členy Internacionály to však není vůbec žádná otázka. Podle článku 3 všeobecných stanov je povinností všeobecného kongresu „činit opatření nutná k úspěšné činnosti našeho Sdružení".[220] Kongres je jeho zákonodárným orgánem a usnesení kongresu jsou závazná pro všechny. Komu se tato usnesení nelíbí, může buď ze Sdružení vystoupit, nebo se pokusit dosáhnout na příštím kongresu jejich zrušení. Avšak ani jednotliví členové, ani sekce, federální rady či místní nebo národní sjezdy nemají právo prohlašovat je za neplatná a přitom chtít setrvat v Internacionále.

Ti, kdo oběžník podepsali, tvrdí, že prý haagský kongres nebyl řádně ustaven a že v žádném případě nezastupoval většinu členů Internacionály. Kongres byl řádně svolán generální radou podle článku 4 všeobecných stanov. Bylo na něm přítomno 64 delegátů, kteří zastupovali 15 různých národností a sami patřili k 12 různým národnostem. Ani jeden z dřívějších kongresů se nemohl honosit takovým vpravdě mezinárodním složením. Že přijaté rezoluce byly prodchnuty opravdovým duchem internacionalismu, o tom svědčí to, že skoro všechny byly přijaty většinou tří ku jedné a že delegáti obou národů, kteří byli do nedávna v bratrovražedné válce — Francouzi a Němci — pro ně téměř pokaždé hlasovali jako jeden muž. Jestliže Anglie nebyla vlastní vinou zastoupena početnou delegací, je to snad důvod prohlašovat kongres za neplatný?

Oběžník si stěžuje na rezoluci kongresu o politické činnosti dělnické třídy. Říká se v něm, že byla přijata, až když většina delegátů už odjela. Z oficiální zprávy uveřejněné v čís. 37 „International Heraldu" (ze 14. prosince) vysvítá, že o této otázce hlasovalo 48 delegátů ze 64, přičemž 35 hlasovalo pro rezoluci. Mezi těmito 35 vidíme též podpis pana Mottersheada, který nyní podpisuje oběžník, jenž rezoluci odmítá.

Jaká vlastně je tato rezoluce? Je v podstatě a do značné míry i doslova totožná s rezolucí přijatou na všeobecné konferenci v září

1871 v Londýně a oficiálně spolu s ostatními rezolucemi zveřejněnou 17. října téhož roku generální radou;[221] jsou na ní mimo jiné podpisy Johna Halese, Th. Mottersheada, H. Junga, F. Bradnicka, H. Maya a Johna Roache! Je-li generální rada povinna uvádět rezoluce konference ve skutek, jak to, že žádný z těchto občanů nepovažoval tenkrát za vhodné vzdát se své funkce v generální radě a protestovat proti této rezoluci, kterou nyní najednou shledávají tak nebezpečnou?

Oběžník úplně překrucuje smysl této rezoluce, což se dá snadno zjistit nahlédnutím do jejího textu otištěného v čís. 37 „International Heraldu".* Rezoluce nenutí, jak se to tvrdí, k politické činnosti tradeuniony ani jiné politicky neutrální organizace. Požaduje pouze, aby v každé zemi byla vytvořena samostatná dělnická strana, která by stála proti všem buržoazním stranám. To znamená, že zde v Anglii vyzývá dělnickou třídu, aby odmítla být nadále přívěskem „velké liberální strany" a aby si vytvořila vlastní nezávislou stranu, jako to udělala ve slavných dobách velkého chartistického hnutí.

Tak se ukazuje, že údajná proradnost vůči tradeunionům je čirý výmysl. Budiž nám však dovoleno zeptat se, *kde jsou dnes* tradeuniony, jež se kdysi samy připojily k Internacionále? Z posledních výkazů za minulý rok je zřejmé, že skoro všechny zmizely v době, kdy byl tajemníkem občan Hales.

Dále si oběžník stěžuje na to, že generální rada se přestěhovala do New Yorku a že v ní nejsou ani Angličané, ani Američané. Nová generální rada je složena z příslušníků pěti různých národností, a jestliže se Angličané v New Yorku drží stranou Internacionály, je to jejich vina, nemají-li v radě své zástupce. Dokud rada sídlila v Londýně, byli v ní Angličané vždycky zastoupeni daleko víc než kterýkoli jiný národ a velmi často tvořili absolutní většinu, zatímco Francouzi v ní například jednu dobu nebyli vůbec zastoupeni. Angličané si na to však nemohou dělat nároky, jako by to bylo jejich nezadatelné právo. Když haagský kongres podle povinností a práv obsažených v článku 3 všeobecných stanov volil novou generální radu, vybral podle svého mínění nejlepší místo a v tomto

* Viz tento svazek, str. 181—182. *(Pozn. red.)*

místě nejlepší lidi. Ti, kdo podepsali oběžník, mohou být jiného mínění, ale to nemůže mít žádný vliv na právo kongresu.

V oběžníku se tvrdí, že v důsledku tohoto jednání jsou sekce a federace zbaveny svého dřívějšího práva rozhodovat o tom, jakou politiku budou provádět ve svých zemích. To zase není pravda. Ať má generální rada své sídlo v Londýně, New Yorku či kdekoli jinde, práva sekcí a federací jsou stále stejná. Jenže, říká se v oběžníku, aby se zabránilo neuposlechnutí v této věci,

„vybavil kongres tuto generální radu pravomocí suspendovat, kdykoli se jí zlíbí, kteroukoli sekci, federaci nebo federální radu, aniž pro to uvede jakýkoli důvod".

To opět není pravda. Právo suspendovat kteroukoli sekci dal generální radě už basilejský kongres (v roce 1869). Z oficiálního vydání rezolucí haagského kongresu, rezoluce II, oddíl 1 („International Herald", čís. 37)* vysvítá, že jestliže pravomoc generální rady byla rozšířena či spíše přesněji vymezena, byla také doplněna zárukami, které dříve neexistovaly. Jestliže například generální rada rozpustí některou federální radu, musí se do *30 dnů* postarat o zvolení nové, a tak má nakonec federace stejně poslední slovo. Jestliže generální rada suspenduje celou federaci, je povinna, požádají-li o to ostatní federace, předložit své rozhodnutí *do měsíce* konferenci delegátů ze všech federací, a ta rozhodne s konečnou platností. A tomuhle říká oběžník: pravomoc suspendovat bez uvedení důvodů!

Soudruzi dělníci! Ať už vy sami rezoluce přijaté v Haagu schvalujete nebo ne, v této chvíli jsou *pro Internacionálu zákonem.* Pokud je někdo z vás neschvaluje, nechť se obrátí na příští kongres. Ale žádná sekce, ani britská federální rada, ani žádný jí svolaný národní sjezd nemají právo neuznávat rezoluce pravoplatně svolaného všeobecného kongresu. Kdokoli se o to pokusí, staví se fakticky sám mimo řady Internacionály, a to vlastně učinili ti, kdo podepsali oběžník. Připustit, aby takové počínání v Internacionále vládlo, rovnalo by se jejímu rozpuštění.

Dokonce i v těch zemích, jejichž delegáti tvořili v Haagu menšinu, se projevila silná reakce proti odštěpeneckým tendencím

* Viz tento svazek, str. 182—183. *(Pozn. red.)*

těchto delegátů. V Americe, Francii, Německu, Polsku, Rakousku, Uhrách, Portugalsku a v celém Švýcarsku byly haagské rezoluce, s výjimkou malé skupiny ani ne 200 lidí, přijaty s radostí, a holandští členové Internacionály se na svém sjezdu usnesli postavit se za newyorskou generální radu a eventuální stížnosti předložit příštímu kongresu pravoplatně svolanému na září 1873, a žádnému jinému.[209] Ve Španělsku, kde se federální rada pokusila o odštěpenecké hnutí podobné tomu, jež zahajuje zmíněný oběžník, vzrůstá odpor proti ní den ze dne a sekce za sekcí se připojuje k haagským rezolucím.

Soudruzi dělníci! Ze všech uvedených důvodů protestujeme proti svolání jakéhokoli britského sjezdu, který by měl vynášet soud nad zákonem Sdružení, jejž stanovili delegáti všech národností zastoupených ve Sdružení.

Protestujeme proti jakémukoli sjezdu, který by se měl konat v tak krátké lhůtě, jako je 5. leden.

Naléhavě žádáme všechny sekce, aby tento přípis předložily k projednání svým členům a aby pamatovaly na to, že budoucnost našeho Sdružení v Anglii závisí na tom, jak se zachovají v nynější krizi.

Za pravoplatné delegáty do federální rady je třeba uznávat jen ty, kdo hájí autoritu haagského kongresu a mají snahu provádět rezoluce, které na něm byly přijaty.

Přijato na plenární schůzi Manchesterské cizinecké sekce konané v sobotu 21. prosince 1872.

Bratrský pozdrav všem členům našeho Sdružení.

P. Zürcher, předseda schůze
F. Kupper, generální tajemník a německý tajemník
O. Wyss, francouzský tajemník

Napsal B. Engels kolem 20. prosince 1872
Otištěno jako leták 23. prosince 1872
a v „Arbeiter-Zeitung“,
čís. 5 a 6 z 8. a 15. března 1873

Podle textu letáku
Přeloženo z angličtiny

K. MARX

PROVOLÁNÍ BRITSKÉ FEDERÁLNÍ RADY K SEKCÍM, ODBOČKÁM, PŘIDRUŽENÝM SPOLKŮM A ČLENŮM BRITSKÉ FEDERACE INTERNACIONÁLY[222]

Občané,

na svém zasedání 19. prosince 1872 jsme se zabývali manifestem vydaným představiteli odštěpenecké skupiny v Anglii. Neprodleně jsme přijali usnesení uvědomit o tom všechny sekce a vyzvat je, aby počkaly se svým úsudkem, dokud nebudou mít naši odpověď, kterou jsme slíbili vyhotovit ihned. Na zvláštním zasedání britské federální rady, jež se konalo v pondělí 23. prosince večer, byla pak jednomyslně přijata následující odpověď na ničím nepodložená tvrzení zmíněného manifestu:

1. Jednání se „dostalo do slepé uličky" proto, že se neustále musely projednávat Halesovy osobní záležitosti; on i Mottershead se svým vzájemným obviňováním z korupce pokusili vytvořit stejné ovzduší už v generální radě. To, že se jednání na zasedání, o němž se mluví v oběžníku, dostalo do slepé uličky, zavinil Mottershead,

který byl opilý, neustále hrubě urážel předsedu* a tak jej přiměl k tomu, že rozpustil schůzi v půl dvanácté; přitom nepožadoval rozpuštění nikdo jiný než Hales. Členové si snad už před delším časem přečetli v „International Heraldu", že sekce ze South Lambethu odvolala svého delegáta, protože většina znemožňovala jakékoli konkrétní jednání.

2. Pravá příčina toho, proč tento oběžník byl vydán, je tato: příslušníci odštěpenecké menšiny se na haagském kongresu mezi sebou dohodli, že kolem vánoc svolají ve všech zemích nejrůznější sjezdy a na nich že si dají schválit svou rozkolnickou činnost. Takové sjezdy byly svolány na 25. prosince v Belgii a ve Španělsku (proti čemuž vznikl ve Španělsku velký odpor sílící den ode dne). Anglické sekce mají teď být podvodným způsobem získány pro podporu těchto intrik, aniž vědí, oč vlastně jde.

3. Oběžník, který nyní máme před sebou, nebyl předložen federální radě. Do jaké míry se jeho autoři báli diskuse, ukazuje nejlépe fakt, že jej sesmolili za zády rady, na pokoutním zasedání. Stalo se někdy dříve, že by se většina odštěpila od menšiny, místo aby ji přehlasovala? Proč chce většina zvláštní sjezd, když pouhé hlasování v radě, kde údajně převládá, by vyřešilo otázku v její prospěch?

4. Ti, kdo podepsali tento oběžník, si ještě netroufají jít tak daleko jako odštěpenci na kontinentě, kteří otevřeně prohlašují, že neuznávají autoritu žádného kongresu kromě prvního, který se konal v Ženevě. Přitom však začínají tím, že útočí proti pravoplatnosti haagského kongresu, který byl nejinternacionálnějším a vskutku prvním opravdu mezinárodním kongresem Sdružení, protože to byl první kongres, kde nebyla žádná národnostní nebo dokonce lokální většina. Jestliže tento kongres nebyl řádně ustaven, proč tedy občan Roach, který byl členem komise pro prověření mandátů, podepsal její zprávu? A teď podepisuje oběžník protestující proti témuž kongresu.

5. Říkají, že budou hájit všeobecné stanovy v té formě, v jaké existovaly před haagským kongresem. V článku 3 těchto stanov se

* — tj. Samuela Vickeryho. *(Pozn. red.)*

říká: „Kongres... učiní opatření nutná k úspěšné činnosti Sdružení a jmenuje generální radu Sdružení." Článek 12 zní: „Tyto stanovy může revidovat každý kongres, vysloví-li se pro revizi dvě třetiny přítomných delegátů."[223] Všeobecné stanovy neopravňují žádný místní ani federální sjezd k tomu, aby revidoval usnesení kterékoli všeobecného kongresu. Proto ti, kdo podepsali oběžník, podněcují otevřenou vzpouru nejen proti ústavě Internacionály, jak ji ustanovil haagský kongres, ale také proti všeobecným stanovám, o nichž prohlašují, že je budou hájit.

Proti kterým rezolucím haagského kongresu mají vlastně ti, kdo jsou podepsáni na oběžníku, takový odpor?

Na prvním místě je to rezoluce o politické činnosti dělnické třídy, která, jak oni tvrdí, byla přijata, až když už většina delegátů odjela. To vůbec není pravda, neboť ze 64 delegátů přítomných na kongresu hlasovalo o této rezoluci 48 a z těch bylo 35, tj. víc než dvě třetiny, pro ni, mezi nimi občan Mottershead, který však přesto podepsal oběžník. Kromě toho nechala většina delegátů, kteří odjížděli, u předsedy písemné prohlášení, že rezoluci schvalují.

Rezoluce sama není nic jiného než výtah z rezoluce IX londýnské konference, konané v září 1871, kterou generální rada spolu s ostatními rezolucemi uveřejnila 17. října 1871 a na níž jsou podpisy občanů Bradnicka, Maya, Mottersheada, Junga, Roache a Halese, který byl tehdy generální tajemníkem. Rezoluce konference se odvolává na všeobecné stanovy, Inaugurální adresu, rezoluci lausannského kongresu a vůbec celou činnost generální rady od samého počátku na důkaz toho, že svým obsahem pouze vykládá to, co v úplně stejném smyslu vždycky bylo oficiální politikou Sdružení. Před haagským kongresem se generální rada jednomyslně usnesla navrhnout kongresu, aby tuto rezoluci zahrnul do všeobecných stanov.[224] Toho večera plnil funkci tajemníka občan Jung, protože Hales byl suspendován. Dokonce i sjezd v Nottinghamu, jehož rezoluce se oběžník dovolává jakožto precedentu, přijal v podstatě tutéž rezoluci.[225]

Co se týče toho, že tato rezoluce prý „odstavuje" tradeuniony, učinil naopak haagský kongres pro tradeuniony mnohem víc než

všeobecné stanovy či kterýkoli z předchozích kongresů. Uložil nové generální radě utvořit mezinárodní svaz tradeunionů, přijmout do něho i ty tradeuniony, které nepatří k Internacionále, každý tradeunion vybídnout, aby si sám určil podmínky, za jakých by chtěl do takového svazu vstoupit, a pověřil ji vypracováním celkového plánu, který bude předložen k předběžnému souhlasu všem příslušným tradeunionům a pak definitivně schválen příštím kongresem.

Další stížnost se týká přemístění generální rady do New Yorku. Je to totéž, jako kdyby se v oběžníku jednoduše tvrdilo, že generální rada, ve které nezasedají pánové Hales, Mottershead, Jung, Bradnick, Mayo a Roach, si nemůže dělat nároky na zastupování Internacionály.

Jiná stížnost se týká rozšíření pravomoci této generální rady. V první rezoluci, která byla k této otázce přijata v Haagu, se říká: „Generální rada je povinna plnit rezoluce kongresů a dbát o to, aby v každé zemi byly přísně dodržovány zásady, všeobecné stanovy a organizační řád Internacionály.“* Tato rezoluce byla předložena kongresu po jednomyslném schválení předchozí generální radou.[226] Jak by byla mohla být uvedena v život, kdyby generální rada nebyla měla pravomoc suspendovat organizace, které uvnitř Internacionály působí proti Internacionále? Kromě toho haagské rezoluce o právu suspendovat sekce, federální rady a federace prakticky omezily pravomoc stanovenou basilejským kongresem (viz organizační řád II, článek 6 a 7) a podrobily jednání generální rady v každém jednotlivém případě určité kontrole.[227]

Všude na kontinentě podporují vlády a buržoazní tisk ty, kdo se pokoušejí vyvolat rozkol v řadách Sdružení, kdežto ti, kdo jsou oddáni Internacionále, jsou všude zatýkáni a jejich noviny perzekvovány policií. Zatímco rozkolníci jásají, že Internacionála se díky jejich úsilí všude rozkládá, a bouří proti haagským rezolucím, je teď Sdružení fakticky silnější než kdy jindy a haagské rezoluce jsou v plné míře schvalovány ve Francii, Německu, Rakousku,

* Viz tento svazek, str. 182. *(Pozn. red.)*

Uhrách, Portugalsku, Americe, Dánsku, Polsku a Švýcarsku, kromě asi 150 odštěpenců ve Švýcarsku. Ačkoli holandští delegáti hlasovali na haagském kongresu s menšinou, konal se v Holandsku sjezd,[209] který se rozhodl zůstat věrný generální radě a neuznat žádný jiný všeobecný kongres než řádný kongres svolaný na září 1873 do Švýcarska. Ve Španělsku, kde rozkolníci doufali, že všechno prosadí, protože mají na své straně federální radu, roste opozice proti nim den ode dne. Dokonce i v Itálii posílají sekce nové generální radě stále oznámení, že se k ní připojují, a úskok s novým anglickým sjezdem je poslední možnost, která ještě rozkolníkům zbývá.

V odpověď na návrhy oběžníku jsme nuceni konstatovat:

1. Jakýkoli sjezd, který by se v Anglii konal kvůli tomu, aby revidoval rezoluce schválené na haagském kongresu, je nezákonný, neboť každá federace má právo předložit své námitky příštímu všeobecnému kongresu. Dále, jediným zákonným sjezdem Britské federace je sjezd, jenž se má — podle rezoluce přijaté v červenci 1872 na sjezdu v Nottinghamu — konat o příštích svatodušních svátcích v Manchesteru.

2. Vyzýváme sekce, aby zrušily plné moci těch, kdo podepsali oběžník, a vyslaly nové delegáty, kteří by je ve federální radě zastupovali.

3. Vyzýváme sekce, aby ustavily výbor, jemuž budou předloženy protokoly federální rady a který si učiní vlastní závěry o tom, kdo práci Sdružení brzdil a kdo jí napomáhal a kdo jednal v zájmu nepřátel dělnické třídy.

4. Vyzýváme sekce, aby ustavily komisi, která by vyšetřila, jak jsou sekce organizovány, kolik mají členů a kdy byly založeny a hlavně kolik delegátů vysílají obvykle do federální rady.

Protože sekce teď mají k dispozici oba manifesty, předáváme celou záležitost do jejich rukou a prosíme jen, aby nám neprodleně sdělily své rozhodnutí.

Ujišťujeme, že jednáme podle stanov a ústavy Sdružení a ve skutečném zájmu dělnické třídy.

Ať žije Mezinárodní dělnické sdružení!

F. Hurry, sekce v South Lambethu, předseda
E. Hills, sekce ve West Endu
F. Lessner, sjezd v Nottinghamu, bývalý člen generální rady, spoluzakladatel Mezinárodního dělnického sdružení
M. H. Riley, sjezd v Nottinghamu
Ch. Murray, sekce v Normanby, bývalý člen generální rady
G. Milner, Národní reformní liga, bývalý člen generální rady
J. Mitchell, sekce v Hinkley, Leicestershire
G. A Weiler, londýnská německá sekce
S. Vickery, sekce v Birkenheadu
Eugène Dupont, manchesterská sekce, bývalý člen generální rady, spoluzakladatel Mezinárodního dělnického sdružení

Všechna sdělení zasílejte občanu Rileymu, redaktorovi „International Heraldu," 7, Red Lion Court, Fleet Street, London.

Londýn 23. prosince 1872

Napsal K. Marx 20. prosince 1872 — *Podle textu letáku*
Otištěno jako leták 30.— 31. prosince 1872 — *Přeloženo z angličtiny*

B. ENGELS

K BYTOVÉ OTÁZCE[228]

Napsal B. Engels v květnu 1872 až lednu 1873
Poprvé otištěno v „Der Volksstaat“,
čís. 51, 52, 53, 103 a 104
z 26. a 29. června, 3. července, 25. a
28. prosince 1872 a čís. 2, 3, 12, 13, 15 a 16
ze 4. a 8. ledna, 8., 12., 19. a 22. února 1873;
dále vyšlo ve třech částech
vydaných v Lipsku 1872 a 1873
Podpis: Bedřich Engels

Podle textu vydání z roku 1887,
srovnaného s textem
v „Der Volksstaat“
Přeloženo z němčiny

April 73. Laura Lafargue
der Verfasser

Zur Wohnungsfrage.

Von

Friedrich Engels.

Separatabdruck aus dem „Volksstaat".

Leipzig, 1872.

Verlag der Expedition des „Volksstaat".

Titulní list Engelsovy knihy „K bytové otázce" s autorovým věnováním Lauře Lafarguové

ODDÍL PRVNÍ

JAK ŘEŠÍ BYTOVOU OTÁZKU

PROUDHON

V 10. a následujících číslech „Volksstaatu" se objevila řada šesti článků o bytové otázce, které si zaslouží pozornosti z toho jediného důvodu, že jsou — nepočítáme-li několik dávno zapadlých polobeletristických spisů ze čtyřicátých let — prvním pokusem přesadit Proudhonovu školu do Německa. Je to tak obrovský krok zpět proti celému vývoji německého socialismu, který zasadil už před 25 lety rozhodnou ránu právě Proudhonovým představám,* že stojí za to vystoupit proti tomuto pokusu ihned.

Takzvaná bytová nouze, která v dnešní době hraje tak velkou úlohu v tisku, nespočívá v tom, že dělnická třída vůbec žije ve špatných, přeplněných a nezdravých bytech. *Tato* bytová nouze není nějakou zvláštností dnešní doby; není dokonce ani jednou z útrap typických pro moderní proletariát na rozdíl od všech dřívějších utlačených tříd; naopak, bytová nouze postihovala ve všech dobách všechny utlačované třídy téměř stejnoměrně. *Jediný* prostředek, který skoncuje s *touto* bytovou nouzí, je úplné odstranění vykořisťování a utlačování pracujících tříd vládnoucí třídou. — Dnešní bytovou nouzí rozumíme zvláštní zhoršení už i tak špatných bytových poměrů dělnictva, způsobené náhlým přílivem obyvatelstva do velkých měst; ohromný vzestup nájemného, větší stěsnání obyvatel v jednotlivých domech, fakt, že někteří lidé nemohou vůbec najít nějaké přístřeší. A o *této* bytové nouzi se mluví tolik jen proto, že se neomezuje na dělnickou třídu, ale že postihla i maloburžoazii.

Bytová nouze dělnictva a části maloburžoazie našich moderních velkých měst je jednou z četných *menších*, druhotných nesnází, které vyplývají z nynějšího kapitalistického výrobního způsobu.

* V Marxově „Misère de la Philosophie etc.", Brusel a Paříž 1847.[229] *(Engelsova poznámka.)*

Naprosto není přímým důsledkem vykořisťování dělníka *jakožto* dělníka kapitalistou. Toto vykořisťování je základním zlem, které chce sociální revoluce odstranit tím, že odstraní kapitalistický výrobní způsob. Úhelným kamenem kapitalistického výrobního způsobu je však to, že naše nynější společenské zřízení umožňuje kapitalistovi kupovat pracovní sílu dělníka za její hodnotu, ale vytloukat z ní mnohem víc než její hodnotu tím, že nechává dělníka pracovat déle, než je nutné k reprodukci ceny zaplacené za pracovní sílu. Takto vytvořená nadhodnota se rozděluje mezi celou třídu kapitalistů a pozemkových vlastníků včetně jejich placených služebníků, papežem a císařem počínaje a ponocným a podobně konče. O to, jak se toto rozdělování děje, nám tu nejde, je však jisté, že všichni, kdo nepracují, mohou žít právě jen z odpadků nadhodnoty, které jim tak či onak plynou. (Srovnej *Marxův „Kapitál"*, kde je to poprvé vyloženo.)

Nadhodnota, vytvářená dělnickou třídou, jíž je odnímána bez zaplacení, se rozděluje mezi nepracující třídy za velmi utěšených hádek a vzájemného podvádění; pokud se toto rozdělování děje koupí a prodejem, je jednou z jeho hlavních pák šizení kupce prodavačem, které se dnes v maloobchodě, zejména ve velkých městech, stalo pro prodavače přímo podmínkou života. Jestliže však šidí dělníka jeho hokynář nebo pekař na ceně nebo kvalitě zboží, není šizen ve své specifické vlastnosti dělníka. Naopak, jakmile se určitá průměrná míra šizení stane někde společenským pravidlem, musí být časem vyrovnána příslušným zvýšením mezd. Dělník vystupuje vůči hokynáři jako kupec, tj. jako vlastník peněz nebo úvěru, a tedy vůbec ne ve své vlastnosti dělníka, tj. prodavače pracovní síly. Šizení ho možná — jako vůbec chudší třídu — postihuje tvrději než bohatší třídy společnosti, ale není to zlo, které postihuje výhradně jeho nebo které je zvláštností jeho třídy.

Stejně je tomu s bytovou nouzí. Rozšiřování moderních velkých měst uměle zvyšuje často v obrovské míře hodnotu pozemků v určitých částech města, zejména v centru; budovy na nich postavené, místo aby tuto hodnotu zvyšovaly, ji naopak snižují, protože už neodpovídají změněným poměrům; bourají se a nahrazují jinými. Tak se bourají především dělnické byty v centru města,

neboť nájemné z nich, i když jsou nejvíc přeplněné, nemůže nikdy stoupnout nad určité maximum, anebo stoupá jen velice zvolna. Bourají se a místo nich se stavějí obchody, skladiště, veřejné budovy. Bonapartismus prostřednictvím svého Haussmanna využil této tendence v Paříži* úžasným způsobem ke spekulacím a soukromému obohacení; ale i Londýnem, Manchesterem a Liverpoolem kráčel Haussmannův duch a zdá se, že se cítí stejně doma i v Berlíně a ve Vídni. Důsledkem toho je, že dělníci jsou vytlačováni ze středu města na okraj, že ubývá dělnických a vůbec menších bytů, že se byty zdražují a že často vůbec nejsou; za takovýchto poměrů bude ovšem stavební průmysl stavět dělnické byty vždycky jen výjimečně, protože mu dražší byty skýtají mnohem výhodnější pole pro spekulaci.

Tato bytová nouze jistě tedy postihuje tvrději dělníky než všechny zámožnější třídy; není však zlořádem tížícím výhradně dělnickou třídu, jako jím není hokynářovo šizení, a musí, pokud postihuje dělnickou třídu, dospět na určitém stupni a po určité době rovněž k určitému** ekonomickému vyrovnání.

A především těmito útrapami, společnými dělnické třídě i jiným třídám, zejména maloburžoazii, se s oblibou zabývá maloburžoazní socialismus, k němuž patří i Proudhon. A není tedy vůbec náhoda, že se náš německý proudhonovec zmocňuje především bytové otázky, která, jak jsme viděli, vůbec není výhradně dělnickou otázkou, a že ji naopak prohlašuje za otázku výhradně dělnickou.

„Čím je *námezdní dělník* vůči *kapitalistovi*, tím je *nájemník* vůči *majiteli domu*."[230]

To je úplně nesprávné.

Při bytové otázce stojí proti sobě dvě strany, nájemník a pronajímatel čili majitel domu. První chce od druhého odkoupit dočasné užívání bytu; má peníze nebo úvěr — i když si musí tento úvěr odkoupit právě od majitele domu za lichvářskou cenu, za přirážku k nájemnému. Je to prostý prodej zboží; není to obchod mezi

* Slova „v Paříži" doplnil Engels ve vydání z roku 1887. *(Pozn. red.)*

** Ve vydání z roku 1887 změnil Engels slovo „jeho" na „určitému". *(Pozn. red.)*

proletářem a buržoou, mezi dělníkem a kapitalistou; nájemník — i když je dělníkem, vystupuje jako *majetný člověk*, musel už prodat své specifické zboží, pracovní sílu, aby s výtěžkem tohoto prodeje mohl vystupovat jako kupec užívání bytu, nebo musí být schopen dát záruku, že tuto pracovní sílu v budoucnu prodá. Chybějí zde úplně výsledky příznačné pro prodej pracovní síly kapitalistovi. Kapitalista nechá koupenou pracovní sílu za prvé reprodukovat svou vlastní hodnotu, za druhé ale vytvořit nadhodnotu, která prozatím, dokud nebude rozdělena mezi kapitalistickou třídu, zůstává v jeho rukou. Zde je tedy vytvářena přebytečná hodnota; celková suma existujících hodnot se zvětšuje. Úplně jinak je tomu při pronájmu. Ať tu pronajímatel nájemníka sebevíc ošidí, je to vždycky jen pouhé převádění už *existující*, dříve *vyrobené* hodnoty, a celková suma hodnot, které vlastní nájemník a pronajímatel *dohromady*, zůstává stejná jako předtím. Dělník je vždycky ošizen o část produktu své práce, ať už kapitalista platí jeho práci pod její hodnotou, za ni nebo nad ní; nájemník jen tehdy, když musí platit byt nad jeho hodnotou. Je tedy naprostým překrucováním vztahu mezi nájemníkem a pronajímatelem chtít jej stavět na roveň vztahu mezi dělníkem a kapitalistou. Naopak, máme tu co dělat s úplně obyčejným obchodem mezi dvěma občany, a tento obchod probíhá podle ekonomických zákonů, které regulují prodej zboží vůbec, a zvláště pak prodej zboží pozemkové vlastnictví. Především se započítají náklady na stavbu a udržování domu nebo příslušné části domu; dále hodnota pozemku, jež je podmíněna více či méně příznivou polohou domu; konečně pak rozhoduje momentální poměr mezi poptávkou a nabídkou. Tento prostý ekonomický vztah se v hlavě našeho proudhonovce vyjadřuje takto:

„Jednou postavený dům slouží jako *věčný právní nárok* na určitý zlomek společenské práce, i když skutečná hodnota domu byla jeho majiteli už dávno víc než dostatečně zaplacena ve formě nájemného. Tak se stává, že nájemné z domu postaveného například před padesáti lety vynese za tuto dobu dvojnásobek, trojnásobek, pětinásobek, desetinásobek atd. původní ceny nákladů."

V tom je celý Proudhon. Předně se zapomíná, že nájemné musí nejen zaplatit úroky z nákladů na stavbu domu, ale že musí krýt i opravy a průměrnou částku nedobytných pohledávek, neza-

placeného nájemného, stejně jako ztráty vzniklé dočasným neobsazením bytu a konečně v ročních splátkách umořovat kapitál vynaložený na stavbu domu, který přestává být časem obyvatelný a znehodnocuje se.* Za druhé se zapomíná, že nájemné za byt musí rovněž zúročovat přírůstek hodnoty pozemku, na němž dům stojí, že tedy část nájemného představuje pozemkovou rentu. Náš proudhonovec vysvětluje sice hned, že tento přírůstek hodnoty patří podle práva společnosti, a ne vlastníkovi pozemku, protože vzniká bez jeho přičinění; přehlíží však, že tím ve skutečnosti požaduje odstranění pozemkového vlastnictví, což je otázka, jejíž podrobnější zkoumání by nás tu zavedlo příliš daleko. Konečně přehlíží, že při celém tomto obchodu vůbec nejde o to, odkoupit od vlastníka dům, ale jen jeho užívání na určitou dobu. Proudhon, který se nikdy nestaral o skutečné, faktické podmínky, za nichž nějaký ekonomický jev probíhá, si ovšem nedovede vysvětlit ani to, jak může být původní cena nákladů domu splacena v podobě nájemného za padesát let popřípadě i desetkrát. Místo aby tuto nikterak těžkou otázku ekonomicky prozkoumal a zjistil, zda je opravdu v rozporu s ekonomickými zákony a proč, pomáhá si smělým skokem z ekonomie do právnické řeči: „jednou postavený dům slouží jako *věčný právní nárok*" na určitou roční platbu. Jak k tomu dochází, *jak* se dům *stává* právním nárokem, o tom Proudhon mlčí. A přece právě to by byl měl vysvětlit. Kdyby to byl prozkoumal, byl by shledal, že všechny právní nároky světa, ať jsou sebevěčnější, nepropůjčí domu moc, aby cena jeho nákladů byla v podobě nájemného zaplacena v padesáti letech desetkrát, ale že to mohou způsobit jedině ekonomické podmínky (které mohou být v podobě právních nároků společensky uznávány). A tak by byl na konci stejně daleko jako na začátku.

Celá Proudhonova nauka spočívá na tomto spásném skoku z ekonomické skutečnosti do právnické fráze. Vždycky, když čackému Proudhonovi uniká ekonomická souvislost — a to se mu stává při každé vážné otázce — utíká se do oblasti práva a dovolává se *věčné spravedlnosti.*

* Konec věty od slov „a konečně..." doplnil Engels ve vydání z roku 1887. *(Pozn. red.)*

„Proudhon čerpá svůj ideál věčné spravedlnosti z právních vztahů, které odpovídají zbožní výrobě, čímž podává — mimochodem řečeno — důkaz tak potěšitelný pro všechny šosáky, že forma zbožní výroby je stejně věčná jako spravedlnost. Potom se naopak pokouší skutečnou zbožní výrobu a skutečné právo, které jí odpovídá, přetvořit podle tohoto ideálu. Co bychom si mysleli o chemikovi, který místo aby studoval skutečné zákony výměny látek a na jejich základě řešil určité úlohy, by chtěl výměnu látek přetvořit podle ‚věčných idejí' ‚přirozenosti a příbuznosti'? Řekne-li nám někdo o lichvě, že odporuje ‚věčné spravedlnosti', ‚věčné rovnosti', ‚věčné vzájemnosti' a jiným ‚věčným pravdám', víme o ní snad víc, než věděli církevní otcové, když říkali, že lichva odporuje ‚věčné milosti', ‚věčné víře' a ‚věčné vůli boží'?" (Marx, „Kapitál", str. 45.)[231]

Našemu proudhonovci se nevede o nic lépe než jeho pánu a mistru:

„Nájemní smlouva je jedním z tisíce převodů, jež jsou v životě moderní společnosti tak nutné jako oběh krve v těle živočichů. Bylo by ovšem v zájmu této společnosti, kdyby všechny tyto převody byly proniknuty *právní ideou*, tj. kdyby se všude prováděly podle přísných požadavků spravedlnosti. Zkrátka, ekonomický život společnosti se musí, jak praví Proudhon, povznést na výši *ekonomického práva*. Ve skutečnosti dochází, jak známo, právě k opaku."

Kdo by si pomyslel, že pět let po tom, co Marx tak stručně a pádně vystihl proudhonismus právě po této rozhodující stránce, bude ještě vůbec možné tisknout německy podobný zmatený tlach? Co vlastně znamená tento galimatyáš? Nic než to, že praktické účinky ekonomických zákonů, které regulují dnešní společnost, urážejí právní cítění autorovo, který chová zbožné přání zařídit věc tak, aby se tomu nějak odpomohlo. — To se rozumí, kdyby ropuchy měly ocasy, nebyly by to už ropuchy! A cožpak není kapitalistický výrobní způsob „proniknut právní ideou", totiž ideou svého vlastního práva na vykořisťování dělníků? A říká-li nám autor, že to není *jeho* právní idea, dostáváme se tím o krok dále?

Ale vraťme se k bytové otázce. Náš proudhonovec teď dává své „právní ideji" naprostou volnost a častuje nás touto dojemnou deklamací:

„Neváháme tvrdit, že není hroznějšího výsměchu celé kultuře našeho slavného století než fakt, že ve velkých městech 90 procent obyvatelstva i víc

nemá místečka, jež by mohlo nazývat svým. To, co je opěrným bodem mravní a rodinné existence, domov, je zachváceno sociálním vírem... Jsme v tomto ohledu hluboko pod divochy. Troglodyt má svou jeskyni, Australan má svou hliněnou chatrč, Indián vlastní ohniště – moderní proletář visí fakticky ve vzduchu" atd.

V této jeremiádě vidíme proudhonismus v celé jeho reakční podobě. Aby se mohla vytvořit moderní revoluční třída, proletariát, bylo absolutně nutné přestřihnout pupeční šňůru, která ještě vázala dělníka minulosti k půdě. Ruční tkadlec, který měl vedle svého tkalcovského stavu svůj domek, svou zahrádku a své políčko, byl při vší bídě a při všem politickém útlaku klidný a spokojený „ve vší bohabojnosti a počestnosti", smekal před boháči, pátery a státními úředníky a v nitru byl úplným otrokem. Právě moderní velký průmysl, který z dělníka připoutaného k půdě učinil úplně nemajetného, všech tradičních pout* zproštěného a svobodného proletáře-*psance*,** právě tato ekonomická revoluce vytvořila podmínky, za nichž jedině může být svrženo vykořisťování pracující třídy ve své poslední formě, ve formě kapitalistické výroby. A tu přichází tento ufňukaný proudhonovec a naříká nad vyháněním dělníků z jejich domovů jako nad velikým krokem zpět, ačkoli právě to byla první podmínka jejich duchovní emancipace.

Před 27 lety jsem v hlavních rysech vylíčil („Postavení dělnické třídy v Anglii"[232]) právě tento proces vyhánění dělníků z jejich domovů, jak probíhal v 18. století v Anglii. Hanebnosti, které přitom páchali statkáři a továrníci, materiálně i morálně škodlivé účinky, jež muselo mít toto vyhánění především na postižené dělníky, jsou tam rovněž po zásluze vylíčeny. Ale napadlo mě snad, abych v tomto dějinném vývojovém procesu, za daných okolností naprosto nutném, spatřoval krok zpět „až za divochy"? Vyloučeno. Anglický proletář z roku 1872 stojí nekonečně výš než venkovský tkadlec se svým „domovem" z roku 1772. A provede někdy troglodyt se svou jeskyní, Australan se svou hliněnou chatrčí, Indián se

* Ve vydání z roku 1887 změnil Engels výraz „vší tradiční kultury" na „všech tradičních pout". *(Pozn. red.)*

** Slovní hříčka: „vogelfrei" znamená v němčině jak „psanec", „člověk mimo zákon", tak i „volný jako pták". *(Pozn. red.)*

svým vlastním ohništěm červnové povstání nebo nastolí Pařížskou komunu?

O tom, že se postavení dělníků po zavedení kapitalistické výroby ve velkém měřítku vcelku materiálně zhoršilo, pochybuje jen buržoa. Ale máme se snad proto toužebně ohlížet po egyptských hrncích masa[233] (ostatně velmi hubených), po venkovské malovýrobě, která vychovávala jen rabské duše, nebo po „divoších"? Naopak. Teprve proletariát vytvořený moderním velkým průmyslem, osvobozený ode všech zděděných pout, i od těch, jež ho poutala k půdě, sehnaný do velkých měst, teprve proletariát je s to provést velký sociální převrat, který skoncuje s veškerým třídním vykořisťováním a s veškerým třídním panstvím. Dřívější venkovští ruční tkalci s vlastním domovem by to nikdy nedokázali, nikdy by v nich nemohla vzniknout taková myšlenka, tím méně by ji mohli chtít provést.

Zato pro Proudhona je celá průmyslová revoluce, která proběhla v posledních sto letech, parní síla, velká tovární výroba, která nahrazuje ruční práci stroji a ztisícinásobuje produktivní sílu práce, nanejvýš nepříjemnou událostí, něčím, k čemu vlastně nemělo dojít. Maloměšťák Proudhon požaduje svět, v němž každý zhotovuje zvláštní, samostatný výrobek, který lze ihned spotřebovat a směnit na trhu; když pak každý dostane plnou hodnotu své práce v jiném výrobku nazpět, je učiněno „věčné spravedlnosti" zadost a je vytvořen nejlepší svět. Ale tento proudhonovský nejlepší svět byl už jako poupě rozšlápnut botou postupujícího průmyslového vývoje, který dávno zničil ve všech velkých průmyslových odvětvích individuální práci, denně ji ničí dál v menších i nejmenších odvětvích; na její místo dosazuje práci společenskou, podporovanou stroji a podmaněnými přírodními silami, jejíž hotový, ihned směnitelný nebo spotřebovatelný výrobek je společným dílem mnoha jednotlivců, jejichž rukama musel projít. A právě díky této průmyslové revoluci dosáhla produktivní síla lidské práce takové výše, že je možné — poprvé, co jsou lidé lidmi — při rozumném rozdělení práce mezi všechny nejen vytvořit dostatek všeho pro bohatou spotřebu všech členů společnosti a pro vydatný rezervní fond, ale i poskytnout všem jednotlivcům dostatek volného času, aby si

mohli z historicky zděděné vzdělanosti — vědy, umění, forem soužití atd. — osvojit to, co je cenné, a nejen osvojit, ale i proměnit z monopolu vládnoucí třídy v obecný majetek celé společnosti a dále to rozvíjet. A to je rozhodující. Jakmile produktivní síla lidské práce dosáhne této výše, zmizí každá záminka k existenci nějaké vládnoucí třídy. Poslední důvod, jímž byly obhajovány třídní rozdíly, zněl přece vždycky: Musí existovat třída, která se nemusí plahočit s výrobou svého denního živobytí, aby měla čas zabývat se duševní prací pro společnost. Těmto řečem, jež až dosud měly své velké dějinné oprávnění, učinila průmyslová revoluce posledních sta let jednou provždy přítrž. Existence vládnoucí třídy se stává den ze dne větší překážkou pro rozvoj jak průmyslové produktivní síly, tak i vědy a umění a zejména kulturních forem soužití. Nikdy nebyli větší zabedněnci, než jsou naši moderní buržoové.

Příteli Proudhonovi do toho všeho nic není. Chce „věčnou spravedlnost" a nic víc. Každý má dostat směnou za svůj výrobek plný výtěžek práce, plnou hodnotu své práce. Ale vypočítat tohle u výrobku moderního průmyslu je spletitá věc. Moderní průmysl zatemňuje právě zvláštní podíl jednotlivce na celkovém výrobku, který se při staré individuální ruční práci ve výrobku jaksi samozřejmě zračil. Moderní průmysl čím dál víc odstraňuje individuální směnu, na níž je vybudován celý Proudhonův systém, totiž přímou směnu mezi dvěma výrobci, z nichž každý získává směnou výrobek druhého a ten spotřebovává.* Proto je celý proudhonismus proniknut reakčním rysem, odporem proti průmyslové revoluci a chutí někdy otevřenější, někdy skrytější, vyhodit celý moderní průmysl, parní stroje, spřádací stroje a ostatní podfuk na smetiště a vrátit se ke staré, solidní ruční práci. Že tím pak ztrácíme devět set devadesát devět tisícin produktivní síly, že tím bude celé lidstvo odsouzeno k nejhoršímu pracovnímu otroctví, že se hladovění stane všeobecným pravidlem — co na tom, jen když dosáhneme toho, že při směně bude každý dostávat „plný výtěžek práce" a že bude uskutečněna „věčná spravedlnost"? Fiat justitia, pereat mundus!

* Poslední část této věty od slov „totiž přímou směnu..." doplnil Engels ve vydání z roku 1887. *(Pozn. red.)*

Spravedlnost musí být — i kdyby měl svět zajít!

A svět by při této proudhonovské kontrarevoluci zašel, kdyby se vůbec dala uskutečnit.

Rozumí se ostatně samo sebou, že i při společenské výrobě, podmíněné moderním velkým průmyslem, může být každému zajištěn „plný výtěžek jeho práce", pokud má tato fráze vůbec smysl. A smysl má jen tehdy, chápeme-li ji v širším smyslu, že se majitelem „plného výtěžku své práce" nestává každý jednotlivý dělník, nýbrž že celá společnost, skládající se ze samých dělníků, se stává majitelkou celkového produktu své práce, který zčásti rozděluje ke spotřebě mezi své členy, zčásti ho používá k nahrazení a rozmnožení svých výrobních prostředků a zčásti jej hromadí jako rezervní fondy výroby a spotřeby.*

*

Po tom, co předcházelo, můžeme už předem vědět, jak náš proudhonovec bude řešit velkou bytovou otázku. Na jedné straně tu máme požadavek, že každý dělník musí mít svůj vlastní byt, který mu patří, abychom už nestáli níž než *divoši*. Na druhé straně tu máme tvrzení, že dvojnásobné, trojnásobné, pětinásobné až desítinásobné zaplacení původní ceny nákladů na dům v podobě nájemného tak, jak se to fakticky děje, spočívá na *právním nároku* a že tento právní nárok je v rozporu s „*věčnou spravedlností*". Řešení je jednoduché: Odstraníme právní nárok a z moci věčné spravedlnosti prohlásíme, že zaplacené nájemné je splátka na cenu samotného bytu. Přizpůsobí-li si někdo své předpoklady tak, že už obsahují konečný závěr, nepotřebuje ovšem víc obratnosti než kterýkoli šarlatán k tomu, aby vytáhl předem připravený výsledek hotový z kapsy a chvástal se, že tento výsledek je produktem neotřesitelné logiky.

Tak je tomu i zde. Odstranění nájemných bytů se prohlašuje za nutnost, a to tak, že se žádá, aby se každý nájemník změnil ve vlastníka svého bytu. Jak se to udělá? Docela jednoduše:

* Celou poslední větu od slov „A smysl..." doplnil Engels ve vydání z roku 1887. *(Pozn. red.)*

ji také nenutí vyrábět nadhodnotu, zisk, resp. úrok!*** Množství nezaplacené práce odnímané dělnické třídě by zůstalo docela stejné, i kdyby se majitelům domů už zítra vzala možnost dát si platit pozemkovou rentu a úrok;† to však našemu proudhonovci nebrání, aby prohlásil:

„Odtranění nájemného bytu je tedy jednou z *nejplodnějších a nejvelkolepějších snah*, které pocházejí z lůna revoluční myšlenky, a musí se stát *prvořadým požadavkem* sociální demokracie."

* Ve vydání z roku 1887 změnil Engels slovo „zisk" na „úrok". *(Pozn. red.)*

** Slova „úroků z kapitálu" doplnil Engels ve vydání z roku 1887. *(Pozn. red.)*

*** Slova „resp. úrok" doplnil Engels ve vydání z roku 1887. *(Pozn. red.)*

† Ve vydání z roku 1887 změnil Engels slovo „zisk" na „úrok". *(Pozn. red.)*

Stejné dryáčnictví jako u samotného mistra Proudhona, který také vždycky tím víc kdáká, čím menší vejce snáší.

Teď si ale představte, jak to bude krásné, až bude každý dělník, maloburžoa a buržoa ročními splátkami donucen stát se nejprve částečným a potom úplným vlastníkem svého bytu! V anglických průmyslových obvodech, kde je velký průmysl, ale malé dělnické domky a kde každý ženatý dělník bydlí ve zvláštním domku, by to mělo možná ještě nějaký smysl. Ale doplňkem malého průmyslu v Paříži, stejně jako ve většině velkých měst na pevnině, jsou velké domy, v nichž bydlí pohromadě deset, dvacet, třicet rodin. V den vydání dekteru, který osvobodí svět a kterým se vyhlašuje výkup nájemných bytů, pracuje Petr v továrně na stroje v Berlíně. Po uplynutí jednoho roku je majitelem dejme tomu patnáctiny svého bytu, který se skládá z jedné světnice v pátém patře někde u Hamburské brány. Ztratí práci a brzy nato se octne v podobném bytě s nádhernou vyhlídkou na dvůr v třetím patře na Pothofu v Hannoveru, kde po pětiměsíčním pobytu získá právě $^{1}/_{36}$ vlastnictví bytu, když ho stávka zažene do Mnichova a přinutí ho získat jedenáctiměsíčním pobytem právě $^{11}/_{180}$ vlastnického práva na dosti tmavé bydlo v suterénu někde za Ober-Angergasse. Další stěhování, která jsou teď u dělníků tak častá, k tomu připojí: $^{7}/_{360}$ neméně doporučeníhodného bytu v St. Gallen, $^{23}/_{180}$ jiného bytu v Leedsu a $^{347}/_{56223}$, přesně počítáno, aby si „věčná spravedlnost" nemohla naříkat, třetího bytu v Seraingu. Co má nyní náš Petr ze všech těchto podílů na bytech? Kdo mu za ně dá správnou hodnotu? Kde má shánět vlastníka nebo vlastníky ostatních podílů na svých různých bývalých bytech? A jak to teprve bude vypadat s vlastnickými vztahy u kteréhokoli velkého domu, jehož patra obsahují dejme tomu dvacet bytů a který po uplynutí výkupní lhůty a zrušení nájemných bytů patří třeba třem stům dílčích vlastníků, roztroušených po všech koncích světa? Náš proudhonovec odpoví, že tehdy už bude existovat proudhonovská směnná banka[234], která kdykoli vyplatí každému za každý produkt práce plný výtěžek práce, tedy také plnou hodnotu za podíl na bytě. Ale do proudhonovské směnné banky nám tady předně nic není, protože ani v článcích o bytové otázce o ní nikde není zmínka; za druhé se zakládá na prazvláštním

omylu, že chce-li někdo nějaké zboží prodat, najde vždycky nezbytně také kupce na jeho plnou hodnotu, a za třetí tato banka, dříve než ji Proudhon vynalezl, udělala úpadek už víc než jednou v Anglii pod názvem Labour Exchange Bazaar[235].

Celá představa, že si dělník má svůj byt *koupit*, spočívá opět na zmíněném už proudhonovském reakčním základním názoru, že poměry vytvořené moderním velkým průmyslem jsou chorobné výstřelky a že společnost se musí násilně — tj. proti proudu, který ji unáší už sto let — vrátit k poměrům, v nichž je obecným pravidlem stará stabilní ruční práce jednotlivce, což není vůbec nic jiného než idealizovaná obnova zaniklé a ještě zanikající řemeslné malovýroby. Teprve až budou dělníci vrženi zpět do těchto stabilních poměrů, bude šťastně odstraněn „sociální vír", a pak ovšem bude moci dělník znovu užívat vlastnictví „domova" a uvedená teorie o výkupu se bude zdát méně nesmyslná. Proudhon však zapomíná, že kdyby toho chtěl dosáhnout, musel by nejdřív posunout hodiny světových dějin o sto let nazpět a že by tím z dnešních dělníků nadělal zase takové omezené, podlízavé a pokrytecké otrocké duše, jakými byli jejich prapradědové.

Pokud však má toto proudhonovské řešení bytové otázky racionální, prakticky upotřebitelný obsah, potud je dnes už provedeno, ale toto provedení nepochází z „lůna revoluční myšlenky", nýbrž od — samotné velké buržoazie. Poslyšte, co o tom píše 16. března 1872 výborný španělský list „La Emancipación" z Madridu:

„Je ještě jeden prostředek, jak řešit bytovou otázku, který navrhl Proudhon a který na první pohled oslňuje, ale při bližším zkoumání ukazuje svou naprostou bezmocnost. Proudhon navrhl, aby se nájemníci změnili ve splácející kupce, takže by se ročně zaplacené nájemné započítávalo jako splátka na hodnotu domu a nájemník by se po uplynutí určité doby stal vlastníkem tohoto bytu. Tohoto prostředku, který Proudhon považoval za velmi revoluční, se dnes zmocňují ve všech zemích společnosti spekulantů, které si tak zvýšením nájemného dávají dvakrát až třikrát zaplatit hodnotu domů. Pan Dollfus a jiní velcí továrníci v severovýchodní Francii uskutečnili tento systém nejen proto, aby z něho vytloukli peníze, ale navíc ještě s postranním politickým záměrem.

Nejchytřejší vůdcové vládnoucích tříd zaměřovali vždy své úsilí k tomu, aby rozmnožili počet drobných vlastníků, a tím si vychovali armádu proti proletariátu. Buržoazní revoluce minulého století rozdrobily veliký pozemkový majetek šlechty a církve v drobné parcelové vlastnictví, jak to dnes chtějí provést

španělští republikáni s dosud existujícím velkým pozemkovým majetkem, a tak vytvořily třídu drobných pozemkových vlastníků, kteří se od té doby stali nejreakčnějším živlem společnosti a trvalou překážkou revolučního hnutí městského proletariátu. Napoleon III. měl v úmyslu vytvořit v městech podobnou třídu rozdrobením částek státních dluhopisů, a pan Dollfus a jeho kolegové tím, že prodávali svým dělníkům malé byty na roční splátky, snažili se v nich udusit revolučního ducha a zároveň je jejich pozemkovým majetkem připoutat k továrně, v níž pracovali; a tak se stalo, že Proudhonův plán nejen nepřinesl dělnické třídě žádnou úlevu, ale obrátil se dokonce přímo proti ní.*

Jak se tedy má řešit bytová otázka? V dnešní společnosti právě tak, jako se řeší každá jiná společenská otázka: pozvolným ekonomickým vyrovnáváním poptávky a nabídky, řešením, které otázku samu stále znovu vytváří a není tedy žádným řešením. Jak by tuto otázku řešila sociální revoluce, to nezávisí jen na daných okolnostech, ale souvisí to také s mnohem širšími otázkami, z nichž zrušení protikladu mezi městem a venkovem je jednou z nejpodstatnějších. Protože nehodláme vytvářet utopické systémy, jak by měla být zařízena budoucí společnost, bylo by víc než zbytečné se tím zabývat. Tolik je však jisté, že už dnes je ve velkých městech dost obytných budov, aby se při jejich racionálním využití mohla ihned odstranit každá skutečná „bytová *nouze*". To je ovšem možné jen vyvlastněním dnešních majitelů, popřípadě tím, že se do jejich domů nastěhují dělníci bez přístřeší nebo dělníci, kteří dosud bydlí v přeplněných bytech, a jakmile proletariát dobude politickou moc, bude takovéto opatření diktované veřejným zájmem tak lehce proveditelné, jako jsou pro dnešní stát jiná vyvlastňovací a ubytovací opatření.

*

* O tom, jak se toto řešení bytové otázky připoutáváním dělníků k vlastnímu „domovu" v blízkosti velkých nebo rostoucích amerických měst živelně šíří, svědčí toto místo v dopise Eleanory Marxové-Avelingové z Indianopolisu ze dne 28. listopadu 1886: „V Kansas City, nebo spíše u něho, jsme viděli bídné malé dřevěné kůlny, asi o třech světnicích, ještě v úplné divočině. Pozemek stál 600 dolarů a byl právě tak velký, aby se na něj vešel malý domeček; ten pak stál dalších 600 dolarů, tedy celkem 4800 marek za ubohou chajdičku, vzdálenou hodinu od města, v bažinaté pustině." Tak se musí dělníci těžce zadlužit hypotékami, aby dostali aspoň takový byt, a pak se stávají teprve pravými otroky svých chlebodárců; jsou vázáni na své domky, nemohou odejít a musí si dát líbit všechny pracovní podmínky, které se jim vnutí. *(Engelsova poznámka k vydání z roku 1887.)*

Náš proudhonovec není však se svými dosavadními výkony v bytové otázce spokojen. Musí ji pozvednout z hříšné země do oblasti vyššího socialismu, aby se i tam osvědčila jako podstatný „zlomek sociální otázky".

„Dejme tomu, že by produktivita kapitálu byla skutečně uchopena za rohy, jak se to dříve či později musí stát, např. nějakým přechodným zákonem, který *stanoví úrok ze všech kapitálů na jedno procento*, ovšem s tendencí přibližovat i tuto sazbu stále víc nule, takže nakonec se nebude platit za nic než za *práci nutnou k převodu kapitálu*. Jako všechny ostatní výrobky spadá ovšem pod tento zákon i dům a byt... První nabídne prodej sám majitel, jinak by jeho dům nebyl užíván a kapitál do něho vložený by byl prostě neužitečný."

Tato věta obsahuje jeden z hlavních článků víry proudhonovského katechismu a je pádným příkladem zmatku, který v něm panuje.

„Produktivita kapitálu" je nesmysl, který Proudhon bez uvážení převzal od buržoazních ekonomů. Buržoazní ekonomové sice také začínají větou, že pramenem všeho bohatství a měřítkem hodnoty všech zboží je práce; musejí však také vysvětlit, jak to, že kapitalista, který zálohuje kapitál do průmyslového nebo řemeslnického podnikání, dostane na konci podnikání nazpět nejen svůj zálohovaný kapitál, ale navíc ještě zisk. Musejí se proto zaplétat do všelijakých rozporů a připisovat určitou produktivitu také kapitálu. Nejlepší důkaz, jak hluboko Proudhon ještě vězí v buržoazním způsobu myšlení, je to, že si osvojil tento způsob mluvení o produktivitě kapitálu. Hned na začátku jsme viděli, že takzvaná „produktivita kapitálu" není nic jiného než schopnost kapitálu (za dnešních společenských poměrů, bez nichž by ovšem nebyl kapitálem) přivlastňovat si neplacenou práci námezdních dělníků.

Proudhon se však liší od buržoazních ekonomů tím, že tuto „produktivitu kapitálu" neschvaluje, ale naopak v ní objevuje porušení „věčné spravedlnosti". Právě ona brání tomu, aby dělník dostal plný výtěžek své práce. Musí tedy být odstraněna. A jak? Tak, že *úroková sazba* bude donucovacími zákony snížena a nakonec redukována na nulu. Pak podle našeho proudhonovce přestane být kapitál produktivní.

Úrok z vypůjčeného *peněžního* kapitálu je jen částí zisku; zisk, ať z průmyslového nebo obchodního kapitálu, je jen částí nadhod-

noty odňaté dělnické třídě kapitalistickou třídou v podobě nezaplacené práce. Ekonomické zákony, které regulují úrokovou sazbu, jsou na zákonech regulujících míru nadhodnoty tak nezávislé, jak jen to je mezi zákony téže společenské formy možné. Pokud však jde o rozdělování této nadhodnoty mezi jednotlivé kapitalisty, je jasné, že u průmyslníků a obchodníků, do jejichž podniků zálohují mnoho kapitálu ostatní kapitalisté, musí míra zisku za jinak stejných okolností stoupat tou měrou, jak klesá úroková sazba. Stlačení a konečně odstranění úrokové sazby by tedy ve skutečnosti vůbec „neuchopilo za rohy" takzvanou „produktivitu kapitálu", ale jen by jinak upravilo rozdělování nadhodnoty, odňaté a nezaplacené dělnické třídě, mezi jednotlivé kapitalisty a nezajistilo by výhodu dělníkovi proti průmyslovému kapitalistovi, ale průmyslovému kapitalistovi proti rentiérovi.

Proudhon vykládá ze svého právnického stanoviska úrokovou sazbu stejně jako všechna ekonomická fakta nikoli podmínkami společenské výroby, ale státními zákony, které jsou všeobecným výrazem těchto podmínek. Z tohoto stanoviska, které nemá o souvislosti státních zákonů s výrobními podmínkami společnosti ani potuchy, se tyto státní zákony nutně jeví jako zcela libovolné rozkazy, které mohou být kdykoli nahrazeny stejně dobře svým pravým opakem. Pro Proudhona není tedy nic snadnějšího než vydat dekret — jakmile k tomu bude mít moc — kterým se sníží úroková sazba na jedno procento. A zůstanou-li všechny ostatní společenské okolnosti stejné jako dříve, bude tento proudhonovský dekret existovat právě jen na papíře. Úroková sazba se bude přes všechny dekrety i nadále řídit ekonomickými zákony, kterým dnes podléhá; lidé, kteří mohou dostat úvěr, si budou podle okolností vypůjčovat peníze na 2, 3, 4 a více procent stejně jako předtím, a jediný rozdíl bude v tom, že rentiéři budou opatrní a budou půjčovat peníze jen takovým lidem, od nichž jim nehrozí soudní spor. Přitom je celý tento velký plán odejmout kapitálu jeho „produktivitu" prastarý, tak starý jako — *zákony proti lichvě*, které neměly jiný účel než omezit úrokovou sazbu a které byly nyní všude zrušeny, protože se v praxi stále překračovaly a obcházely a stát musel uznat svou bezmocnost vůči zákonům společenské výroby.

A opětné zavedení těchto středověkých, neproveditelných zákonů má „uchopit produktivitu kapitálu za rohy"? Vidíme, že čím víc proudhonismus zkoumáme, tím se jeví reakčnější.

A když se pak úroková sazba tímto způsobem sníží na nulu a úrok z kapitálu se tedy odstraní, „nebude se platit za nic než za práci potřebnou k převodu kapitálu". To má znamenat, že odstranění úrokové sazby se rovná nejen odstranění zisku, ale dokonce i nadhodnoty. Kdyby však bylo *skutečně* možné odstranit úrok nějakým dekretem, jaký by to mělo následek? Ten, že třída *rentiérů* by už neměla příležitost půjčovat svůj kapitál ve formě záloh, ale vkládala by jej sama nebo v akciových společnostech do průmyslu na vlastní účet. Množství nadhodnoty odnímané dělnické třídě třídou kapitalistů by zůstalo stejné, jen její rozdělení by se změnilo, a ani to nijak významně.

Ve skutečnosti náš proudhonovec přehlíží, že už i dnes se při koupi zboží v buržoazní společnosti průměrně neplatí nic víc než „práce potřebná k převodu kapitálu" (rozuměj k výrobě určitého zboží). Práce je měřítkem hodnoty všech zboží, a nehledě k výkyvům trhu, je v dnešní společnosti naprosto nemožné, aby se v celkovém průměru platilo za zboží něco víc než práce potřebná k jeho zhotovení. Ne, ne, milý proudhonovče, háček je někde docela jinde; je v tom, že „práce potřebná k převodu kapitálu" (máme-li užít vašeho zmateného způsobu vyjadřování) právě *není plně zaplacena*! Jak k tomu dochází, můžete si přečíst u Marxe („Kapitál", str. 128—160)[236].

Ale to není všechno. Odstraní-li se úrok *z kapitálu* (*Kapital*zins), odstraní se tím i *nájemné* (*Miet*zins)*. Neboť „jako všechny ostatní výrobky spadá ovšem pod tento zákon i dům a byt". To je docela v duchu onoho starého majora, který si dal zavolat svého jednoročního dobrovolníka a řekl: „Poslouchejte, dověděl jsem se, že jste doktor — zajděte ke mně občas; má-li člověk ženu a sedm dětí, je pořád co kurýrovat."

Jednoročák: „Ale odpusťte, pane majore, já jsem doktor filosofie."

* Slovní hříčka: „*Kapital*zins" a „*Miet*zins". V češtině „Mietzins" znamená „nájemné". *(Pozn. red.)*

Major: „To je mi docela jedno. Mastičkář jako mastičkář."

Stejné je to s naším proudhonovcem: nájemné nebo úrok z kapitálu, to je mu docela jedno, úrok je úrok, mastičkář je mastičkář. — Výše jsme viděli, že cena nájmu, jinak řečeno nájemné, se skládá: 1. z podílu pozemkové renty; 2. z podílu úroku ze stavebního kapitálu včetně zisku stavebního podnikatele; 3. z podílu nákladů na opravy a pojištění; 4. z podílu, který se ročně odepisuje (amortizuje) ze stavebního kapitálu včetně zisku tou měrou, jakou se dům postupně opotřebovává.[237]

A teď to musí být jasné i slepému: „První nabídne prodej sám vlastník, protože jinak by jeho dům nebyl užíván a kapitál do něho vložený by byl prostě neužitečný." Ovšem, odstraní-li se úrok ze zálohovaného kapitálu, nemůže žádný majitel domu dostat už ani haléř nájemného, prostě protože se místo nájemné (Miete) může také říci nájemný *úrok* (Miet*zins*)* a protože nájemný úrok obsahuje část, která je skutečným úrokem z kapitálu. Mastičkář zůstane mastičkářem. Bylo-li možné zákony proti lichvě učinit neúčinnými vůči obyčejnému úroku z kapitálu jen tím, že se obcházely, sazeb nájemného se nikdy ani v nejmenším nedotýkaly. Teprve Proudhon jako první si představuje, že nový zákon proti lichvě bude klidně regulovat a pozvolna odstraní nejen prostý úrok z kapitálu (Kapitalzins), ale i složité nájemné (Mietzins) z bytů.** Proč by se potom měl majiteli „prostě neužitečný" dům za drahé peníze odkupovat a proč by majitel domu za těchto okolností ještě nepřiplatil, aby se zbavil tohoto „prostě neužitečného" domu, aby už nemusel vynakládat žádné prostředky na opravy, to nám zůstává utajeno.

Po tomto triumfálním výkonu v oblasti vyššího socialismu (mistr Proudhon to nazval suprasocialismem) pokládá se náš proudhonovec za oprávněného vznést se ještě trochu výše.

„Nyní jde jen o to, vyvodit ještě některé závěry, aby ze všech stran dopadlo plné světlo na náš tak důležitý předmět."

A jaké jsou tyto závěry? Jsou to věci, které vyplývají z předcházejícího právě tak málo jako znehodnocení obytných domů z odstranění úrokové sazby a které — zbaveny pompézních a slav-

* Další část věty doplnil Engels ve vydání z roku 1887. *(Pozn. red.)*
** Poslední dvě věty doplnil Engels ve vydání z roku 1887. *(Pozn. red.)*

nostních frází našeho autora — neznamenají nic víc, než že k lepšímu uspořádání záležitosti s výkupem nájemných bytů by byly žádoucí: 1. přesná statistika o tomto předmětu; 2. dobrá zdravotní policie a 3. družstva stavebních dělníků, která by mohla převzít stavbu nových domů — vesměs věci, které jsou zajisté velmi krásné a dobré, ale které, přestože zaobaleny do dryáčnických frází, vůbec nevnášejí „plné světlo" do temna Proudhonova myšlenkového zmatku.

Kdo vykonal tak veliké dílo, má teď také právo obrátit se k německým dělníkům s vážným napomenutím:

„Takové a podobné otázky, jak se nám zdá, si zajisté zaslouží pozornosti sociální demokracie... Kéž se snaží ujasnit si, tak jako zde bytovou otázku, i jiné stejně důležité otázky, jako *úvěr, státní dluhy, soukromé dluhy, daně* atd."

A tak nám tedy náš proudhonovec dává naději na celou řadu článků o „podobných otázkách", a bude-li o všech pojednávat tak obšírně jako o tomto „tak důležitém předmětu", bude mít „Volksstaat" dost rukopisů na celý rok. Můžeme ho však předběhnout — nakonec to bude zas jen to, co už bylo řečeno: Úrok z kapitálu se odstraní, čímž odpadnou úroky, které by se měly platit ze státních a soukromých dluhů, úvěr bude zadarmo atd. Téhož kouzelného zaříkadla se použije na každý libovolný předmět a v každém jednotlivém případě se s neúprosnou logikou objeví tento podivuhodný výsledek: odstraní-li se úrok z kapitálu, nebudou se už muset platit úroky z vypůjčených peněz.

Ostatně jsou to pěkné otázky, kterými nám náš proudhonovec vyhrožuje: *Úvěr!* Jaký úvěr potřebuje dělník mimo úvěr od výplaty k výplatě nebo úvěr zastavárny? Jaký je v tom pro něj rozdíl, dostává-li tento úvěr zdarma nebo za úroky, ba i za lichvářské úroky zastavárny? A kdyby to, všeobecně vzato, byla pro něho nějaká výhoda, kdyby tedy výrobní náklady na pracovní sílu byly nižší, nemusila by klesnout cena pracovní síly? — Ale pro buržou a zvlášť pro maloburžou — pro ty je úvěr důležitá otázka, a zvláště pro maloburžou by bylo velmi příjemné, kdyby mohl kdykoli dostat úvěr, a k tomu ještě bez placení úroků. — „Státní dluhy!" Dělnická třída ví, že je nenadělala, a až se dostane k moci, ponechá jejich zaplacení těm, kteří je nadělali. — „Soukromé dluhy!" —

viz úvěr. — „Daně!“ To je něco, co velmi zajímá buržoazii, ale dělníky jen pramálo: to, co dělník platí na daních, je natrvalo součástí výrobních nákladů na pracovní sílu a musí to tedy také hradit kapitalista. Všechny tyto body, které se nám zde předkládají jako otázky velice důležité pro dělnickou třídu, mají ve skutečnosti podstatný význam jen pro buržou a ještě více pro maloburžou, a my přes všechno, co říká Proudhon, tvrdíme, že dělnická třída není povolána k tomu, aby dbala zájmů těchto tříd.

O veliké otázce, která se skutečně týká dělníků, o vztahu mezi kapitalistou a námezdním dělníkem, o otázce: jak to, že se kapitalista může obohacovat z práce svých dělníků, o tom neříká náš proudhonovec ani slovo. Jeho pán a mistr se tím sice zabýval, ale nikterak to neobjasnil a není ani ve svých posledních spisech v podstatě o nic dál než ve své „Philosophie de la misère“ (Filosofii bídy), jejíž celou nicotnost tak pádně odhalil Marx už roku 1847.

Je dost zlé, že dělníci mluvící románskými jazyky neměli za posledních dvacet pět let skoro žádnou jinou socialistickou duševní potravu než spisy tohoto „socialisty druhého císařství“; dvojnásobné neštěstí by bylo, kdyby proudhonovská teorie měla nyní zaplavit i Německo. O to však nemějme starost. Teoretické stanovisko německých dělníků předběhlo proudhonovské stanovisko o padesát let a stačí konstatovat to na jediném příkladě bytové otázky, abychom si uspořili další námahu v tomto směru.

JAK ŘEŠÍ BYTOVOU OTÁZKU BURŽOAZIE

I

V oddílu o *proudhonovském* řešení bytové otázky jsme ukázali, do jaké míry má na této otázce bezprostřední zájem maloburžoazie. Ale velmi značný, třebaže nepřímý zájem má na ní i velká buržoazie. Moderní přírodověda dokázala, že takzvané „nezdravé čtvrti", v nichž jsou stěsnáni dělníci, jsou semeništi všech těch nákaz, které čas od času postihují naše města. V zamořeném vzduchu a v otrávené vodě dělnických čtvrtí se rozmnožují zárodky cholery, tyfu, tyfové horečky, neštovic a jiných zhoubných nemocí; téměř nikdy tam nevyhynou, za příznivých okolností se vyvíjejí v epidemické nákazy a pronikají pak ze svých semeništ do vzdušnějších a zdravějších částí města, obývaných pány kapitalisty. Kapitalistické panstvo si nemůže beztrestně dovolit potěšení vyvolávat mezi dělnictvem epidemické nemoci; následky postihují i je samy a anděl zkázy řádí mezi kapitalisty stejně bezohledně jako mezi dělníky.

Jakmile se to zjistilo vědecky, vzpláli lidumilní buržoové ušlechtilou touhou pečovat o zdraví svých dělníků. Zakládaly se společnosti, psaly se knihy, podávaly se návrhy, prodebatovávaly a vydávaly se zákony, aby se ucpaly zdroje stále se opakujících nákaz. Vyšetřovaly se bytové poměry dělnictva a konaly se pokusy odstranit nejkřiklavější nešvary. Zvlášť horlivou činnost vyvíjeli velcí buržoové v Anglii, kde je nejvíc velkých měst a kde mají tudíž nejvíc horkou půdu pod nohama; byly jmenovány vládní komise pro vyšetření zdravotních poměrů dělnické třídy; jejich zprávy, proslulé tím, že vynikají nade všechny kontinentální prameny svou přesností, úplností a nestranností, poskytly podklady pro nové, více nebo méně účinné zákony. Jakkoli jsou tyto zákony nedokonalé, přece daleko předčí všechno, co bylo v tomto směru dosud vykonáno na kontinentě. A přesto vytváří kapitalistický společenský

řád zlořády, o jejichž vyléčení tu jde, stále znovu s takovou nezbytností, že i v Anglii léčba pokročila sotva o jediný krok dopředu.

Německo potřebovalo jako obvykle mnohem delší dobu, než chronicky existující zdroje nákaz dosáhly i zde tak akutního stupně, aby vyburcovaly ospalou velkou buržoazii. Ale co se vleče, neuteče, a tak konečně vznikla i u nás buržoazní literatura o veřejném zdravotnictví a o bytové otázce — zředěný výtah z jejích zahraničních, hlavně anglických předchůdců, kterému se zvučnými a slavnostními frázemi podvodně dodává zdání vyššího pojetí. K této literatuře náleží: *Dr. Emil Sax*, *„Die Wohnungszustände der arbeitenden Classen und ihre Reform“*, Vídeň 1869.

Vybral jsem tuto knihu, abych na ní ukázal buržoazní pojetí bytové otázky jen proto, že se v ní autor pokouší shrnout pokud možno všechnu buržoazní literaturu o tomto předmětu. A našemu autorovi sloužila jako „pramen“ pěkná literatura! Ze skutečných hlavních pramenů, z anglických parlamentních zpráv, jsou uvedeny jmenovitě jen tři nejstarší; celá kniha dokazuje, že se autor *nikdy ani do jedné z nich nepodíval*; zato nám předvádí celou řadu frázovitých měšťáckých, loajálně šosáckých a pokrytecky filantropických spisů; Ducpétiaux, Roberts, Hole, Huber, zprávy o jednání anglických sociálně vědeckých (spíše žvanivých) kongresů, časopis pruského Spolku pro blaho pracujících tříd, rakouská úřední zpráva o pařížské světové výstavě, úřední bonapartistické zprávy o téže výstavě, „Illustrated London News“, „Über Land und Meer“ a konečně „uznávaná autorita“, muž „bystrého, praktického rozumu“ a „přesvědčivé výmluvnosti“, totiž — *Julius Faucher!* V seznamu těchto pramenů chybí už jen „Gartenlaube“, „Kladderadatsch“ a střelec Kutschke.[238]

Aby o stanovisku pana Saxe nemohly vzniknout pochybnosti, vysvětluje na str. 22:

„Sociální ekonomií nazýváme nauku o národním hospodářství aplikovanou na sociální otázky, vyjádřeno přesněji, souhrn prostředků a cest, které nám tato věda poskytuje, *abychom na základě jejích ‚železných‘ zákonů v rámci právě panujícího společenského řádu pozvedli takzvané(!) nemajetné třídy na úroveň majetných.*“

Nebudeme rozebírat zmatenou představu, že by se „nauka o národním hospodářství“ čili politická ekonomie vůbec zabývala

jinými otázkami než „sociálními". Přikročíme hned k hlavnímu bodu. Dr. Sax požaduje, aby „železné zákony" buržoazní ekonomie, „rámec právě panujícího společenského řádu", jinými slovy kapitalistický výrobní způsob zůstal nezměněn a aby přesto byly pozvednuty „takzvané nemajetné třídy na úroveň majetných". Je však nevyhnutelným předpokladem kapitalistického výrobního způsobu, že existuje nikoli takzvaná, nýbrž skutečná nemajetná třída, která nemá na prodej nic než svou pracovní sílu a je tudíž také nucena prodávat svou pracovní sílu průmyslovým kapitalistům. Úkol nové vědy vynalezené panem Saxem, sociální ekonomie, spočívá tedy v tom, najít prostředky a cesty, jak v rámci společenských poměrů založených na protikladu mezi kapitalisty, majiteli všech surovin, výrobních nástrojů a životních prostředků na jedné straně a nemajetnými námezdními dělníky, kteří mohou nazývat svým vlastnictvím jen svou pracovní sílu a nic víc, na druhé straně, jak se v rámci těchto společenských poměrů mohou všichni námezdní dělníci proměnit v kapitalisty, aniž přestanou být námezdními dělníky. Pan Sax se domnívá, že tuto otázku vyřešil. Snad bude tak laskav a ukáže nám, jak je možné proměnit všechny vojáky francouzské armády, z nichž každý už od dob starého Napoleona nosí v tornistře maršálskou hůl, v polní maršálky, aniž přestanou být prostými vojáky. Nebo jak je možné udělat ze čtyřiceti miliónů poddaných německé říše samé německé císaře.

Podstatou buržoazního socialismu je, že chce zachovat základ všech zlořádů nynější společnosti a současně tyto zlořády odstranit. Buržoazní socialisté chtějí, jak je řečeno už v „Komunistickém manifestu", „odpomoci sociálním neduhům, aby zajistili trvání buržoazní společnosti", chtějí „*buržoazii bez proletariátu*".[239] Viděli jsme, že pan Sax staví otázku právě tak. Její řešení vidí v řešení bytové otázky; domnívá se, že

„vylíčené tělesné i duševní bídě lze s úspěchem odpomoci zlepšením bytů pracujících tříd, a tím — *pouze* rozsáhlým zlepšením bytových poměrů — bude převážná část těchto tříd pozvednuta z bahna své existence, často sotva důstojné člověka, k čistým výšinám hmotné i duševní spokojenosti." (Str. 14.)

Mimochodem řečeno, je v zájmu buržoazie zastřít existenci proletariátu, který je produktem buržoazních výrobních vztahů

a podmínkou jejich dalšího trvání. Proto nám pan Sax na str. 21 vypravuje, že pracujícími třídami je třeba rozumět vedle vlastních dělníků všechny „nemajetné společenské třídy", „drobný lid vůbec, jako řemeslníky, vdovy, penzisty (!), nižší úředníky atd.". Buržoazní socialismus podává ruku maloburžoaznímu socialismu.

Odkud se tedy bere bytová nouze? Jak vznikla? Jako dobrý buržoa nesmí pan Sax vědět, že je nutným produktem buržoazní formy společnosti; že se bez bytové nouze nemůže obejít taková společnost, v níž je veliká masa pracujících odkázána výhradně na mzdu, tedy na sumu životních prostředků nutných k její existenci a rozmnožování; v níž nová zdokonalování strojů atd. ustavičně vyřazují masy dělníků z práce; v níž prudké, pravidelně se opakující průmyslové výkyvy podmiňují na jedné straně existenci početné rezervní armády nezaměstnaných dělníků, na druhé straně dočasně vyhazují velikou masu dělníků bez práce na dlažbu; v níž jsou dělníci masově stěsnáváni ve velkých městech, a to rychleji, než pro ně za daných poměrů vznikají byty, a v níž se tedy vždycky musejí najít nájemníci i pro nejhorší prasečí chlívky; v níž konečně má majitel domu jako kapitalista nejen právo, ale v důsledku konkurence do jisté míry i povinnost bezohledně vytloukat ze svého domovního majetku co nejvyšší nájemné. V takové společnosti není bytová nouze náhoda, je to nutná instituce a může být odstraněna i se svými účinky na zdraví atd. jen tehdy, když se od základu přetvoří celý společenský řád, z něhož vzniká. To však nesmí buržoazní socialismus vědět. *Nesmí* si vysvětlovat bytovou nouzi z poměrů. Nezbývá mu tedy jiný prostředek, než si ji morálními frázemi vykládat z lidské špatnosti, tak říkajíc z dědičného hříchu.

„A tu nelze neuznat — a tudíž ani popřít" (jak odvážný závěr!) — „že vina... spočívá zčásti *na dělnících samých*, na těch, kteří byty požadují, druhá, a to mnohem větší část na těch, kteří se o uspokojení této potřeby starají nebo také nestarají, ačkoli k tomu mají potřebné prostředky, *na majetných, vyšších třídách společnosti*. Jejich vina... je v tom, že se nestarají o zajištění dostatečné nabídky dobrých bytů."

Jako nás Proudhon přenáší z ekonomie do právnictví, tak nás zde náš buržoazní socialista přenáší z ekonomie do morálky. A není nic přirozenějšího. Kdo prohlašuje kapitalistický výrobní způsob,

„železné zákony" dnešní buržoazní společnosti za nedotknutelné, a přesto chce odstranit jejich nepříjemné, ale nutné následky, tomu nezbývá než dělat kapitalistům různá morální kázání, jejichž dojemný účinek se díky soukromým zájmům, nebo v nejhorším případě v důsledku konkurence ihned zase rozplyne. Tato morální kázání se rovnají nářkům slepice na břehu rybníka, na němž vesele plovou káčata, která vyseděla. Káčata se pouštějí na vodu, ačkoli se v ní nemají čeho chytit, a kapitalisté se vrhají na zisk, ačkoli nemá duši. „V peněžních záležitostech přestávají žerty," říkal už starý Hansemann,[240] který se v tom vyznal lépe než pan Sax.

„Dobré byty jsou tak drahé, že jich většina dělníků *naprosto nemůže* užívat. Veliký kapitál... se plaše straní stavění bytů pro pracující třídy... A tak se tyto třídy se svými bytovými potřebami většinou stávají oběťmi spekulace."

Hnusná spekulace — veliký kapitál ovšem nikdy nespekuluje! Ale nikoli zlá vůle, jen nevědomost zabraňuje velikému kapitálu spekulovat s dělnickými domy:

„Majitelé domů vůbec *nevědí*, jak velikou a důležitou úlohu... hraje normální uspokojování potřeby bydlení, *nevědí, co lidem dělají*, nabízejí-li jim zpravidla tak neodpovědně špatné, závadné byty, a konečně *nevědí*, jak si tím sami škodí." (str. 27.)

Kromě nevědomosti kapitalistů tu však musí být i nevědomost dělníků, aby z toho vznikla bytová nouze. Když pan Sax připustil, že „nejnižší vrstvy" dělníků „jsou nuceny(!) hledat nocleh, kde se dá, aby nezůstaly docela bez přístřeší, a že jsou v tomto směru zcela bezbranné a bezmocné", vypravuje nám toto:

„Je přece všeobecně známým faktem, jak mnozí z nich" (dělníků) „z lehkomyslnosti, převážně však z nevědomosti, skoro by se dalo říci virtuózně odnímají svému tělu podmínky přirozeného vývoje a zdravé existence, protože *nemají nejmenší ponětí* o racionální péči o zdraví, zvláště však o tom, jak ohromný význam při ní má byt." (Str. 27.)

Teď však vylézají měšťácké oslí uši. Zatímco se u kapitalistů „vina" rozplynula v nevědomosti, je u dělníků nevědomost jen příčinou viny. Slyšme:

„Tak se stává" (totiž z nevědomosti), „že se stěhují, jen aby něco ušetřili na nájemném, do tmavých, vlhkých, nevyhovujících bytů, jež jsou zkrátka výsměchem všem požadavkům hygieny... že si často několik rodin najímá dohromady jediný byt, dokonce jediný pokoj — to všechno, jen aby vydaly za byt co

nejméně, zatímco vedle toho *vpravdě hříšným způsobem promarňují* svůj příjem v *pití a jiných planých zábavách.*"

Peníze, které dělníci „promrhají za kořalku a tabák" (str. 28), „potloukání se po hostincích se všemi jeho žalostnými následky, které jako kámen stahuje dělnický stav stále znovu do bahna", leží skutečně panu Saxovi jako kámen v žaludku. Že za daných poměrů je pijáctví mezi dělnictvem nutným produktem jejich životního postavení, stejně nevyhnutelným jako tyfus, zločiny, hmyz, exekutoři a jiné společenské neduhy, tak nevyhnutelným, že je možné předem vypočítat průměrný počet osob propadajících pijáctví, o tom pan Sax opět nesmí nic vědět. Ostatně už můj starý učitel na obecné škole říkával: „Obyčejní lidé chodí do hospody a vznešené panstvo do klubu", a protože jsem býval v obou, mohu potvrdit, že to je opravdu tak.

Všechny ty řeči o „nevědomosti" obou stran nejsou konec konců nic jiného než staré fráze o harmonii zájmů kapitálu a práce. Kdyby kapitalisté znali svůj pravý zájem, dodali by dělníkům dobré byty a vůbec by zlepšili jejich postavení; a kdyby dělníci chápali svůj pravý zájem, nestávkovali by, nepěstovali by sociální demokracii, nepolitizovali by, ale pěkně by poslouchali své představené — kapitalisty. Bohužel, obě strany vidí své zájmy docela jinde než v kázáních pana Saxe a jeho nesčetných předchůdců. Evangelium o harmonii mezi kapitálem a prací se hlásalo už asi padesát let; buržoazní filantropie vynaložila těžké peníze, aby tuto harmonii prokázala vzornými ústavy; ale jak později uvidíme, jsme dnes právě tam, kde jsme byli před padesáti lety.

Náš autor přechází nyní k praktickému řešení otázky. Jak málo revoluční byl Proudhonův návrh učinit dělníky *vlastníky* jejich bytů, vysvítá už z toho, že se buržoazní socialismus už před ním pokoušel a ještě stále pokouší o praktické provedení tohoto návrhu. Také pan Sax prohlašuje, že bytovou otázku lze úplně vyřešit jen přenesením vlastnictví bytu na dělníky. (Str. 58 a 59.) Nejen to, při této myšlence upadá v básnické vytržení a vyjadřuje je tímto nadšeným výlevem:

„Je něco svérázného v touze člověka po pozemkovém majetku, v pudu, který nedovedl oslabit ani dnešní *horečně pulsující hmotařský život.* Je to bezděčný

pocit významu hospodářské vymoženosti, jakou je pozemkový majetek. S ním se člověku dostává bezpečné opory, zapouští zároveň pevné kořeny do půdy a každé hospodářství(!) v něm má nejtrvalejší základnu. Ale požehnaná síla pozemkového majetku daleko přesahuje tyto materiální výhody. Kdo je tak šťasten, že tento majetek nazývá svým, *dosáhl nejvyššího myslitelného stupně hospodářské nezávislosti*; má oblast, v níž může *suverénně* panovat a vládnout, je *svým vlastním pánem*, má určitou moc a *bezpečnou oporu* v době nouze; jeho sebevědomí a s ním i jeho morální síla vzrůstají. Proto má v této otázce vlastnictví tak hluboký význam... Dělník, dnes bezmocně vystavený výkyvům konjuktury, stále závislý na zaměstnavateli, by tím do jisté míry unikl z tohoto nejistého postavení; *stal by se kapitalistou* a byl by zajištěn proti nebezpečí nezaměstnanosti nebo pracovní neschopnosti reálním úvěrem, který by se mu tím otevřel. *Tím by se pozvedl z třídy nemajetných do třídy majetných.*" (Str. 63.)

Pan Sax zřejmě předpokládá, že člověk je v podstatě sedlákem, jinak by si nevybásnil, že dělníci našich velkých měst touží po pozemkovém majetku, což u nich nikdo jiný neobjevil. Pro naše velkoměstské dělníky je volnost pohybu první životní podmínkou a pozemkový majetek by pro ně byl jen poutem. Obstarejte jim vlastní domy, připoutejte je znovu k hroudě a zlomíte jejich sílu odporu proti snižování mezd továrníky. Jednotlivý dělník by mohl svůj domeček příležitostně prodat; ale při vážnější stávce nebo všeobecné průmyslové krizi* by musely přijít do prodeje všechny domky náležející postiženým dělníkům, nenašli by se tedy pro ně vůbec kupci nebo by se prodaly hluboko pod cenou nákladů. A kdyby se našli kupci na všechny domy, rozplynula by se celá velká bytová reforma pana Saxe opět vniveč a mohl by začínat zase znovu. Nejen básníci žijí ve světě představ, žije v něm i pan Sax, který si představuje, že majitel půdy „dosáhl nejvyššího stupně hospodářské nezávislosti", že má „bezpečnou oporu", že by „*se stal kapitalistou* a byl by zajištěn proti nebezpečí nezaměstnanosti a pracovní neschopnosti reálním úvěrem, který by se mu tím otevřel" atd. Jen ať se pan Sax podívá na francouzské a naše porýnské drobné rolníky; jejich domy a pole jsou přetíženy hypotékami, jejich sklizeň patří jejich věřitelům, ještě než je pokosena, a v jejich „oblasti" nehospodaří a nepanují suverénně oni, nýbrž lichvář, advokát a exekutor. To je nejvyšší myslitelný stupeň hos-

* Slova „nebo při všeobecné průmyslové krizi" doplnil Engels ve vydání z roku 1887. *(Pozn. red.)*

podářské nezávislosti — pro lichváře! A aby dělníci přivedli svůj domek co nejrychleji pod tuto lichvářskou suverenitu, odkazuje je blahosklonný pan Sax starostlivě na *reální úvěr*, který je jim otevřen a jehož mohou použít při nezaměstnanosti a pracovní neschopnosti, místo aby zatěžovali chudinskou péči.

Rozhodně teď pan Sax rozřešil otázku položenou zpočátku: dělník „*se stává kapitalistou*" tím, že získal vlastní domek.

Kapitál je velení nad nezaplacenou prací jiných. Dělníkův domek se tedy stává kapitálem jen tehdy, když jej dělník pronajme někomu jinému a přivlastňuje si v podobě nájemného část produktu jeho práce. Tím, že v něm sám bydlí, právě zamezuje, aby se domek stal kapitálem, stejně jako kabát přestává být kapitálem ve chvíli, kdy jej od krejčího koupím a obléknu. Dělník, který má domek v hodnotě tisíc tolarů, není už ovšem proletářem, ale člověk musí být panem Saxem, aby ho nazýval kapitalistou.

Kapitalističnost našeho dělníka má však ještě druhou stránku. Předpokládejme, že se v dané průmyslové oblasti stalo pravidlem, že každý dělník má svůj domek. V tom případě *bydlí dělnická třída této oblasti zadarmo*; výlohy za byt se už nepočítají do hodnoty její pracovní síly. Každé zmenšení nákladů na vytvoření pracovní síly, tj. každý trvalý pokles ceny dělníkových životních potřeb, se však „na základě železných zákonů nauky o národním hospodářství" rovná snížení hodnoty pracovní síly, a má proto nakonec za následek příslušný pokles mzdy. Mzda by tedy v průměru klesla o částku průměrně uspořenou na nájemném, tj. dělník by platil za svůj vlastní domek nájemné, ale ne jako dříve v penězích majiteli domu, ale v podobě neplacené práce továrníkovi, pro kterého pracuje. Tak by se sice dělníkovy úspory uložené v domku staly do jisté míry kapitálem, ale kapitálem ne pro něho, nýbrž pro kapitalistu, který ho zaměstnává.

Pan Sax nedokáže tedy ani na papíře proměnit svého dělníka v kapitalistu.

Mimochodem poznamenávám, že to, co bylo řečeno výše, platí o všech takzvaných sociálních reformách, které se zakládají na spoření nebo na zlevnění dělníkových životních prostředků. Buď se všeobecně rozšíří, a pak mají za následek příslušný pokles mzdy,

nebo zůstanou zcela ojedinělými experimenty, a pak už to, že jsou jen jednotlivou výjimkou, dokazuje, že jejich provedení ve velkém je neslučitelné se stávajícím kapitalistickým výrobním způsobem. Připusťme, že by se v některém kraji podařilo všeobecným zavedením spotřebních spolků zlevnit životní prostředky dělníků o 20 %; pak by tam musela mzda trvale klesnout přibližně o 20 %, tj. v témž poměru, v jakém ony životní prostředky tvoří součást živobytí dělníků. Vynakládá-li například dělník na tyto životní prostředky průměrně tři čtvrtiny své týdenní mzdy, klesne nakonec mzda o $^3/_4 \times 20 = 15$ %. Zkrátka: jakmile se taková spořivá reforma stane všeobecnou, dostává dělník o to menší mzdu, oč mu jeho úspory dovolují žít levněji. Dejte *každému* dělníkovi uspořený, nezávislý příjem dvaapadesát tolarů, a jeho týdenní mzda musí nakonec klesnout o tolar. Tedy: čím více spoří, tím méně mzdy dostává. Nespoří tedy ve svém zájmu, ale v zájmu kapitalisty. Čeho je ještě třeba k tomu, aby v něm byla „co nejmocněji povzbuzena... první hospodářská ctnost, spořivost"? (Str. 64.)

Ostatně nám také pan Sax vzápětí říká, že se dělníci mají stát majiteli domů ne tak ve svém zájmu, jako v zájmu kapitalistů:

„Nejen dělnický stav, také celá společnost má nejvyšší zájem na tom, aby co nejvíc jejích členů bylo spoutáno(!) s půdou" (přál bych si pana Saxe jednou vidět v této pozici)...* „Všechny tajné síly, které rozněcují sopku zvanou sociální otázka, žhnoucí pod našima nohama, proletářská zahořklost, nenávist... nebezpečné matení pojmů... se musí rozplynout jako mlhy před ranním sluncem, až... dělníci sami po oné cestě přejdou do třídy majetných." (Str. 65.)

Jinými slovy: pan Sax doufá, že dělníci se změnou svého proletářského postavení, kterou by získání domu muselo způsobit, ztratí i svůj proletářský charakter a stanou se znovu poslušnými tichošlápky, jakými byli jejich předkové, kteří také měli vlastní domky. Nad tím by se měli proudhonovci zamyslet.

Pan Sax se domnívá, že tím vyřešil sociální otázku:

„Neleží takto před námi *spravedlivější rozdělení statků*, tato hádanka sfingy, o jejíž řešení se už mnozí marně pokoušeli, jako hmatatelný fakt neopustilo tím oblast ideálů a nevstoupilo do oblasti skutečnosti? A až se to uskuteční, nebude

* Ve „Volksstaatu" bylo vsunuto: „...pozemkový majetek... zmenšuje počet těch, kteří bojují proti panství majetné třídy..." *(Pozn. red.)*

tím dosaženo jednoho z nejvyšších cílů, který i *socialisté nejkrajnějšího směru vytyčují jako vrchol svých teorií?*" (Str. 66.)

Je opravdu štěstí, že jsme se propracovali až sem. Tento jásot je totiž „vrcholem" Saxovy knihy a odtud to jde zase pozvolna z kopce, z „oblasti ideálů" k holé skutečnosti; až se dostaneme dolů, shledáme, že se za naší nepřítomnosti nic, ale pranic nezměnilo.

První krok z kopce nás nechá náš vůdce udělat, když nás poučí, že existují dva systémy dělnických obydlí: kotážový systém, v němž má každá dělnická rodina svůj vlastní domek a pokud možná i zahrádku, jako je tomu v Anglii, a kasárenský systém velkých domů s mnoha dělnickými byty, jako v Paříži, ve Vídni atd. Uprostřed mezi nimi je prý systém obvyklý v severním Německu. Ale kotážový systém je prý jedině správný a *jediný* způsob, při němž může dělník nabýt vlastnictví svého domku; kasárenský systém je nadto velmi nevýhodný pro zdraví, morálku a domácí mír — ale bohužel, bohužel, kotážový systém je právě ve střediscích bytové nouze, ve velkých městech, pro drahotu pozemků neproveditelný a můžeme být ještě rádi, postaví-li se tam místo velkých kasáren domy o čtyřech až šesti bytech nebo odpomůže-li se hlavním nedostatkům kasárenského systému všelijakými stavebními triky. (Str. 71—92.)

Už jsme se dostali o hezký kousek níže, že ano? Přeměna dělníků v kapitalisty, vyřešení sociální otázky, vlastní domek pro každého dělníka — to všechno zůstalo nahoře v „oblasti ideálů"; zbývá nám už jen zabývat se zaváděním kotážového systému na venkově a zařizováním pokud možno snesitelných dělnických kasáren ve městech.

Buržoazní řešení bytové otázky tedy podle vlastního přiznání ztroskotalo — ztroskotalo na *protikladu mezi městem a venkovem.* A tady jsme se dostali k jádru otázky. Bytovou otázku lze vyřešit teprve tehdy, až bude společnost už natolik přetvořena, že bude možné začít odstraňovat protiklad mezi městem a venkovem, zostřený nynější kapitalistickou společností do krajnosti. Kapitalistická společnost nejen není s to tento protiklad odstranit, musí jej naopak denně zostřovat. To však správně poznali už první novodobí utopičtí socialisté, Owen a Fourier. V jejich vzorových budovách neexistuje už protiklad mezi městem a venkovem. Je to tedy právě

opačně, než jak se domnívá pan Sax: řešení bytové otázky neřeší zároveň sociální otázku, nýbrž teprve vyřešením sociální otázky, tj. odstraněním kapitalistického výrobního způsobu, bude umožněno řešení bytové otázky. Chtít řešit bytovou otázku a zachovat moderní velká města je protismyslné. Moderní velká města budou však odstraněna teprve s odstraněním kapitalistického výrobního způsobu; a až se s tím jednou začne, půjde o docela jiné věci než o to, opatřit každému dělníkovi vlastní domek.

Ale každá sociální revoluce bude zprvu nucena brát věci tak, jak je nalezne, a odstraňovat nejkřiklavější zlořády prostředky, které bude mít po ruce. A tu jsme už viděli, že bytová *nouze* může být odstraněna ihned vyvlastněním části přepychových bytů náležejících majetným třídám a nuceným osídlením ostatní části.

Vychází-li pan Sax v dalším opět z velkých měst a široce a dlouze mluví o dělnických koloniích, které by měly být založeny *vedle* měst, líčí-li všechny krásy takovýchto kolonií s jejich společným „vodovodem, plynovým osvětlením, vytápěním horkým vzduchem nebo teplou vodou, prádelnami, sušárnami, koupelnami apod.“, s „opatrovnou malých dětí, školou, modlitebnou(!), čítárnou, knihovnou... vinárnou a pivnicí, tanečním a hudebním sálem ve vší počestnosti“, s parní silou rozváděnou do všech domů, která by mohla „přenést výrobu z továren do jisté míry zpět do domácích dílen“ — nic to na věci nemění. Kolonii, jak ji tu líčí, vypůjčil si pan Huber přímo od socialistů Owena a Fouriera a pouhým škrtnutím všeho socialistického jí dal úplně buržoazní charakter. Tím se však teprve stává opravdu utopickou. Žádný kapitalista nemá zájem na tom, aby zakládal takové kolonie, a také na celém světě žádná taková kolonie neexistuje, kromě kolonie v Guise ve Francii; a tu postavil jeden fourierovec nikoli jako výnosnou spekulaci, nýbrž jako socialistický experiment.* Zrovna tak mohl pan Sax ve prospěch svého měšťáckého fantazírování uvést komunistickou kolonii „Harmony Hall“, založenou Owenem počátkem čtyřicátých let v Hampshiru a už dávno zaniklou.[242]

Všechny tyto řeči o stavbě kolonií jsou ostatně jen ubohým

* A i ta se nakonec stala jen místem vykořisťování dělnictva. Viz pařížský „Socialiste“[241], ročník 1886. *(Engelsova poznámka k vydání z roku 1887.)*

pokusem vzlétnout znovu do oblasti „ideálů", pokusem, po němž hned zase následuje pád dolů. Právě teď to jde zase rychle z kopce. Nejjednodušší řešení je nyní,

„aby zaměstnavatelé, továrníci, dopomohli dělníkům k přiměřeným bytům buď tak, že je sami postaví, nebo že povzbudí dělníky k vlastní stavební činnosti a podpoří je přitom tím, že jim dají k dispozici pozemky, že jim půjčí kapitál na stavbu atd." (Str. 106.)

Tím jsme zase opustili velká města, kde o tom všem nemůže být ani řeči, a jsme opět na venkově. Pan Sax teď dokazuje, že je přímo v zájmu továrníků, aby dopomohli svým dělníkům k snesitelným bytům; jednak je to prý dobré uložení kapitálu, jednak proto, že potom nepochybné

„pozvednutí dělníků, ... bude mít za následek zvýšení jejich tělesné i duševní pracovní síly, což ovšem... bude neméně... výhodné pro zaměstnavatele. Tím je však také dáno správné hledisko pro účast zaměstnavatelů na bytové otázce: tato účast se jeví jako účinek *latentní asociace*, účinek péče zaměstnavatelů o tělesné a hospodářské, duševní a mravní blaho jejich dělníků, skryté většinou pod rouškou humanitních snah, která se sama sebou finančně vyplácí svými výsledky, připoutáním a zajištěním zdatného, obratného, ochotného, spokojeného a *oddaného* dělnictva." (Str. 106.)

Fráze o „latentní asociaci", kterou se Huber[243] pokusil dodat nějaký „vyšší smysl" měšťácko-filantropickému žvástu, na věci nic nemění. I bez této fráze pochopili už dávno velcí venkovští továrníci, zejména v Anglii, že stavba dělnických bytů je nejen nutností, přímo součástí stavby továrny, nýbrž že se také velmi dobře vyplácí. Tímto způsobem vznikly v Anglii celé vesnice, z nichž některé později vyrostly v města. Dělníci však, místo aby byli lidumilným kapitalistům vděční, měli odjakživa proti tomuto „kotážovému systému" velmi závažné námitky. Nejenže musí platit za domky monopolní ceny, protože továrník nemá konkurenty; ale při každé stávce jsou okamžitě bez přístřeší, neboť továrník je beze všeho vyhodí na ulici, a tím velmi ztěžuje jakýkoli odpor. Bližší o tom se lze dočíst v mé knize „Postavení dělnické třídy v Anglii", str. 224 a 228.[244] Pan Sax však míní, že takové věci „přece nestojí ani za to vyvracet". (Str. 111.) Což on nechce dělníkovi opatřit vlastnictví jeho domku? Ovšemže ano. Ale protože by „zaměstnavatelé museli mít možnost stále bytem disponovat,

aby měli v případě propuštění dělníka místo pro jeho náhradníka", nuže — tedy na takové případy by muselo být pamatováno *úmluvou o odvolatelnosti vlastnictví*"! (Str. 113.)*

Tentokrát jsme se dostali dolů nečekaně rychle. Nejdříve se řeklo: dělník vlastníkem svého domku; pak se dovídáme, že ve městech to není možné a že je to proveditelné jen na venkově; teď se nám vysvětluje, že toto vlastnictví i na venkově má být „podle úmluvy *odvolatelné*"! Tímto novým druhem vlastnictví, které pro dělníky vynalezl pan Sax, touto jejich přeměnou v kapitalisty „odvolatelné podle úmluvy" jsme se šťastně dostali na holou zem a tady máme vypátrat, co kapitalisté a jiní filantropové pro vyřešení bytové otázky *skutečně* vykonali.

II

Můžeme-li věřit našemu panu doktoru Saxovi, vykonali už páni kapitalisté mnoho pro odstranění bytové nouze a dokázali, že bytová otázka se dá řešit na základě kapitalistického výrobního způsobu.

Především nám pan Sax uvádí — bonapartistickou Francii! Jak známo, jmenoval Ludvík Bonaparte v době pařížské světové výstavy komisi, která zdánlivě měla podat zprávu o postavení pracujících tříd ve Francii, ve skutečnosti však měla pro větší slávu císařství vylíčit toto postavení jako pravý ráj. A pan Sax se odvolává na zprávu *této* komise, složené z nejkorupčnějších nástrojů bonapartismu, zejména také proto, že výsledky její práce jsou „podle *vlastního prohlášení* tím pověřeného výboru pro Francii dosti úplné"! A jaké jsou to výsledky? Z 89 velkých průmyslových podniků, resp. akciových společností, které podaly zprávy, jich 31 nepostavilo

* Také v tomto směru angličtí kapitalisté už dávno všechna tajná přání páně Saxova nejen splnili, ale dokonce překonali. V pondělí 14. října 1872 měl soud pro stanovení seznamu voličů do parlamentu v Morpethu rozhodnout o žádosti 2000 horníků, aby jejich jména byla zapsána do volebního seznamu. Ukázalo se, že většina těchto lidí *nemůže* být podle předpisů dolů, v nichž pracovali, pokládána *za nájemníky* domků, které obývali, nýbrž že jsou v nich jen *trpěni* a mohou být bez výpovědi kdykoli vyhozeni na ulici. (Majitel dolu a vlastník domku byli ovšem táž osoba.) Soudce rozhodl, že tito lidé nejsou nájemníky, nýbrž *čeledíny* a jako takoví nemají právo být zapsáni ve volebním seznamu. („Daily News" z 15. října 1872.) *(Engelsova poznámka.)*

vůbec *žádné* dělnické byty; v postavených bytech je podle vlastního Saxova odhadu ubytováno nanejvýš 50 000 až 60 000 osob a tyto byty mají téměř výhradně jen dvě místnosti pro každou rodinu!

Je samozřejmé, že každý kapitalista, kterého podmínky jeho výroby — vodní síla, poloha uhelných dolů, ložisek železné rudy a jiných dolů atd. — poutají k určitému venkovskému místu, musí postavit byty pro své dělníky tam, kde žádné nejsou. Vidět v tom důkaz existence „latentní asociace", „výmluvné svědectví o vzrůstajícím pochopení věci a jejího velkého dosahu", „velmi slibný začátek" (str. 115), k tomu je třeba silně vyvinutého zvyku balamutit sám sebe. Ostatně průmyslníci různých zemí se i v tom liší podle svého národního charakteru. Pan Sax nám např. vypravuje (str. 117):

„*V Anglii* se projevuje stoupající činnost zaměstnavatelů v tomto směru *teprve v nejnovější době*. Hlavně to jsou odlehlé venkovské osady... To, že dělníci jinak musí mnohdy urazit dalekou cestu z nejbližší vesnice do továrny, přijdou tam už vyčerpáni a pracují pak nedostatečně, to je hlavní *pohnutkou* pro zaměstnavatele, aby *stavěli* byty pro své pracovní síly. Přitom roste i počet těch, kteří z *hlubšího pochopení* poměrů spojují s bytovou *reformou* více nebo méně všechny ostatní prvky latentní asociace, a jim vděčí ony kvetoucí kolonie za svůj vznik... Proto jsou ve Spojeném království dobře známá jména takového Ashtona v Hyde, Ashwortha v Turtonu, Granta v Bury, Grega v Bollingtonu, Marshalla v Leedsu, Strutta v Belperu, Salta v Saltaire, Ackroyda v Copley aj."

Svatá prostoto a ještě světější nevědomosti! Teprve v „nejnovější době" stavěli angličtí venkovští továrníci dělnické byty! Ne, milý pane Saxi, angličtí kapitalisté jsou opravdoví velkoprůmyslníci, nejen měšcem, nýbrž i hlavou. Mnohem dříve, než se v Německu objevil skutečný velký průmysl, pochopili, že u venkovského průmyslu je náklad na dělnické byty nutná, přímo i nepřímo velmi výnosná část celkového vloženého kapitálu. Mnohem dříve, než boj mezi Bismarckem a německým buržoou přinesl německým dělníkům spolčovací svobodu, vyzkoušeli angličtí továrníci, majitelé dolů a hutí prakticky, jakým tlakem mohou působit na stávkující dělníky, když jsou zároveň jejich domácími pány. „Kvetoucí kolonie" takového Grega, Ashtona, Ashwortha náležejí do tak „nejnovější doby", že je buržoazie už před 40 lety velebila jako vzor, jak jsem to sám popsal už před 28 lety („Postavení dělnické třídy",

str. 228—230, poznámka[245]). Asi stejně staré jsou kolonie Marshallovy a Akroydovy (tak se to jméno správně píše) a ještě mnohem starší je Struttova, jejíž počátky spadají do minulého století. A protože se v Anglii předpokládá, že jeden dělnický byt vydrží průměrně 40 let, může si pan Sax na prstech vypočítat, v jak zchátralém stavu jsou dnes tyto „kvetoucí kolonie". Kromě toho většina těchto kolonií teď už není na venkově; obrovsky rostoucí průmysl obklopil většinu z nich továrnami a domy tak, že nyní leží uprostřed špinavých a zakouřených měst s 20 000 a 30 000 a ještě více obyvateli; ale to německé buržoazní vědě, představované panem Saxem, nebrání, aby ještě dnes věrně nepapouškovala staré anglické chvalozpěvy z roku 1840, které už vůbec nejsou k potřebě.

A co teprve starý Akroyd!* Ten dobrý muž byl zajisté lidumil nejčistšího zrna. Miloval své dělníky a zejména své dělnice tolik, že o něm jeho méně lidumilní konkurenti z Yorkshiru říkávali, že v jeho továrně pracují výhradně jeho vlastní děti! Ovšem pan Sax tvrdí, že v těchto kvetoucích koloniích „jsou nemanželské porody stále vzácnější". (Str. 118.) Ano, nemanželské porody *mimo manželství*; hezká děvčata se totiž v anglických továrních obvodech vdávají velmi mladá.

Dělnické byty se v Anglii v posledních 60 letech a víc stavěly zpravidla těsně vedle každé velké venkovské továrny a zároveň *s* továrnou. Jak jsem už podotkl, staly se mnohé z těchto továrních vesnic jádrem, kolem něhož se později rozložilo celé tovární město se všemi zlořády, které takové město s sebou přináší. Tyto kolonie tedy bytovou otázku nevyřešily, *teprve* ji ve svém kraji *vyvolaly*.

Naproti tomu v zemích, které v oblasti velkého průmyslu za Anglií jen pokulhávaly a které vlastně teprve od roku 1848 poznávaly, co to velký průmysl je, totiž ve Francii a zejména** v Německu, je to docela jiné. Tam se po dlouhém váhání odhodlaly ke stavbě několika dělnických bytů jen obrovské hutě a továrny — jako Schneiderův závod v Creusotu a Kruppův v Essenu. Převážná většina venkovských průmyslníků nechává své dělníky klusat ve

* Ve „Volksstaatu": „...starý A. — nechci ho jmenovat, je už dávno mrtev a pohřben". *(Pozn. red.)*

** Slovo „zejména" doplnil Engels ve vydání z roku 1887. *(Pozn. red.)*

vedru, sněhu a dešti na míle daleko ráno do továrny a večer zase domů. Tak je tomu hlavně v hornatých krajích, ve francouzských a alsaských Vogézách, stejně jako na Wupperu, Siegu, Aggeru, Lenně a jiných řekách v Porýní a Vestfálsku. V Krušných horách to nebude lepší. Je to malicherné skrblictví stejné u Němců jako u Francouzů.

Pan Sax velmi dobře ví, že jak mnohoslibný začátek, tak kvetoucí kolonie neznamenají téměř nic. Snaží se tedy nyní kapitalistům dokázat, jaké skvělé příjmy mohou získat ze stavby dělnických bytů. Jinými slovy, snaží se jim ukázat novou cestu, jak napalovat dělníky.

Nejprve jim uvádí příklad několika londýnských stavebních společností zčásti filantropického, zčásti spekulačního rázu, které dosáhly 4 až 6 i více procent čistého zisku. Že se kapitál vynaložený na dělnické byty dobře vyplácí, to nám nemusí pan Sax dokazovat. Důvod, proč se do nich nevkládá ještě víc než dosud, je ten, že dražší byty se majiteli vyplácejí ještě víc. Páně Saxovo napomínání kapitalistů je tedy opět pouhé morální kázání.

Pokud pak jde o tyto londýnské stavební společnosti, jejichž nádherné úspěchy pan Sax tak halasně velebí, postavily podle vlastního výpočtu — a do toho je zahrnuta kdejaká stavební spekulace — příbytky celkem pro 2132 rodiny a pro 706 svobodných mužů, tedy ani ne pro 15 000 osob! A takové maličkosti se někdo v Německu odvažuje vážně vydávat za velké úspěchy, když jen ve východní části Londýna žije milión dělníků v nejbídnějších bytových poměrech? Všechny tyto filantropické snahy jsou ve skutečnosti tak žalostně nicotné, že o nich v anglických parlamentních zprávách, které se zabývají postavením dělníků, nebyla nikdy ani zmínka.

Nechceme tu vůbec mluvit o směšné neznalosti Londýna, která se projevuje v celém tomto oddílu. Jen jedno: pan Sax soudí, že noclehárna pro svobodné muže v Soho zanikla proto, že v této čtvrti nebylo možné „počítat s početným zákaznictvem". Pan Sax si totiž představuje celý londýnský West End jako jediné luxusní město a neví, že hned za nejelegantnějšími třídami leží nejšpinavější dělnické čtvrti, z nichž jedna je např. Soho. O vzornou noclehárnu

v Soho, o níž mluví a kterou jsem znal už před 23 lety, byl zpočátku velký zájem, ale potom zanikla, protože v ní nikdo nemohl vydržet. A to byla ještě jedna z nejlepších.

Ale dělnické město v Mylhúzách v Alsasku — to je přece úspěch, či ne?

Dělnické město v Mylhúzách je parádní kus, který předvádějí kontinentální buržoové, právě tak jako kdysi angličtí buržoové předváděli kvetoucí kolonie Ashtonovy, Ashworthovy, Gregovy a spol. Není bohužel produktem „latentní" asociace, nýbrž zjevné asociace mezi druhým francouzským císařstvím a alsaskými kapitalisty. Byl to jeden ze socialistických experimentů Ludvíka Bonaparta, na nějž třetinu kapitálu zapůjčil stát. Za čtrnáct let (do roku 1867) zde postavili 800 malých domků podle chybného systému, který by byl v Anglii, kde tomu rozumějí lépe, nemožný; tyto domky dostávají dělníci do vlastnictví, když po 13 až 15 let platí měsíčně zvýšené nájemné. Takovéto nabývání vlastnictví, které, jak uvidíme, je už dávno zavedeno u anglických stavebních společností, nemuseli alsaští bonapartisté teprve vynalézat. Přirážky k nájemnému na výkup domků jsou ve srovnání s anglickými dost značné; například, když dělník zaplatí za 15 let postupně celkem 4500 franků, dostane domek, který měl před 15 lety hodnotu 3300 franků. Chce-li se dělník odstěhovat nebo zůstane-li dlužen třeba jen jedinou měsíční splátku (v tomto případě může být vystěhován), počítá se mu $6^2/_3$ % původní hodnoty domku jako roční nájemné (např. 17 franků měsíčně při hodnotě domku 3000 franků) a zbytek se mu vyplatí, ale *bez jediného haléře úroku.* Že si přitom společnost, nemluvě o „státní podpoře", namastí kapsy, to je pochopitelné; stejně pochopitelné je, že byty pořízené za těchto okolností jsou lepší než staré kasárenské byty ve městě, už proto, že jsou za městem, zpola na venkově.

O těch několika žalostných experimentech v Německu, jejichž ubohost uznává na str. 157 i pan Sax, se ani nezmiňujeme.

Co tedy dokazují všechny tyto příklady? Prostě to, že stavění dělnických bytů se kapitalistům vyplácí, i když se přitom nepošlapou všechny zdravotnické zákony. Ale o to se nikdy nikdo nepřel, to jsme všichni dávno věděli. *Každé* vynaložení kapitálu, které

uspokojuje nějakou potřebu, se při racionálním provozu vyplácí. Otázka je jen v tom: proč *přesto* bytová nouze nadále trvá, proč se kapitalisté přesto nestarají o dostačující zdravé byty pro dělníky? A tady může pan Sax kapitál opět jen napomínat a odpověď nám zůstává dlužen. Skutečnou odpověď na tuto otázku jsme dali už výše.

Kapitál *nechce* — to je teď definitivně zjištěno — bytovou nouzi odstranit, i kdyby mohl. Zbývají tedy jen dvě jiná východiska: dělnická svépomoc a státní podpora.

Pan Sax, nadšený ctitel svépomoci, dovede o ní i v oblasti bytové otázky napovídat podivuhodné věci. Bohužel musí hned na začátku připustit, že svépomoc může něco dokázat jen tam, kde je kotážový systém buď už zaveden, nebo kde se dá zavést, tedy zase jen na venkově; ve velkých městech, a to i v Anglii, jen ve velmi omezeném měřítku. A pak, vzdychá pan Sax, svépomocí

„se dá reforma provést jen *oklikou*, a proto *vždycky* jen nedokonale, totiž jen natolik, nakolik síla soukromovlastnického principu působí zpětně na kvalitu bytu".

I o tom by se mohlo pochybovat; rozhodně nepůsobil „soukromovlastnický princip" zpětně na „kvalitu" stylu našeho autora a nezreformoval jej. Přesto všechno vykonala svépomoc v Anglii takové divy,

„že *daleko předstihla* všechno, co se tam vykonalo pro vyřešení bytové otázky v jiných směrech. Jde o anglické building societies,"* o kterých pan Sax pojednává podrobněji hlavně proto, že „jsou o jejich podstatě a působení všeobecně rozšířeny velmi nedostatečné nebo mylné představy. Anglické building societies nejsou nikterak... stavebními společnostmi nebo stavebními družstvy, měly by se... německy nazývat spíše ‚Hauserwerbvereine', ‚spolky pro nabývání domů'; jsou to spolky, jejichž cílem je z pravidelných členských příspěvků shromáždit fond a z něho, pokud stačí prostředky, poskytovat členům půjčky na zakoupení domu... Building society je tedy pro jednu část svých členů spořitelnou a pro druhou záložnou. — Building societies jsou tedy hypoteční úvěrové ústavy sloužící potřebám dělníka, které hlavně ... půjčují úspory dělníků... vkladatelům téhož stavu na koupi nebo stavbu domu. Jak se dá předpokládat, poskytují se tyto půjčky na záruku příslušné nemovitosti a jsou upraveny tak, že se splácejí v krátkodobých splátkách, do nichž jsou zahrnuty úroky a amortizace... Úroky se vkladatelům nevyplácejí, ale stále se jim *připisují k dobru jako úroky z úroků*... Vklad se všemi úroky se může vyzvednout... kdykoli po jednoměsíční výpovědi." (Str. 170—172.) „V Anglii je přes 2000 tako-

* — stavební společnosti. *(Pozn. red.)*

vých spolků... kapitál u nich nashromážděný činí asi 15 000 000 liber šterlinků a už asi 100 000 *dělnickým* rodinám se takto podařilo stát se majiteli vlastního domova; sociální vymoženost, jíž se hned tak nějaká jiná nevyrovná." (Str. 174.)

Ale i zde se bohužel vzápětí za tím přibelhá nějaké „ale":

„Ale dokonalého řešení otázky se tím ještě *nikterak nedosáhlo*. Už proto ne, že možnost získat dům... mají... jen *lépe postavení* dělníci... Zejména na zdravotní ohledy se často dostatečně nedbá." (Str. 176.)

Na kontinentě mají „takovéto spolky... jen velmi málo možností k rozvoji". Předpokládají kotážový systém, který zde existuje jen na venkově; na venkově však nejsou dělníci ještě dost vyspělí pro svépomoc. Naproti tomu ve městech, kde by se vlastní stavební družstva mohla utvořit, se jim stavějí do cesty „velmi podstatné a vážné obtíže nejrůznějšího druhu". (Str. 179.) Družstva by mohla stavět jen kotáže, což ve velkých městech není možné. Zkrátka, „této formě družstevní svépomoci" nemůže „při dnešních poměrech — a sotva také v blízké budoucnosti — připadnout hlavní úloha v řešení této otázky". Tato stavební družstva jsou totiž teprve „ve stadiu prvních, ještě nevyvinutých začátků". „To platí dokonce i o Anglii." (Str. 181.)

Tedy: kapitalisté *nechtějí* a dělníci *nemohou*. A tím bychom mohli tento oddíl uzavřít, kdyby nebylo nezbytně nutné podat nějaké vysvětlení o anglických building societies, které buržoové schulze-delitzschovského ražení dávali našim dělníkům vždycky za vzor.

Tyto building societies nejsou ani dělnické společnosti, ani není jejich hlavním účelem opatřit dělníkům vlastní domy. Naopak uvidíme, že se to stává jen zcela výjimečně. Building societies mají v podstatě spekulační charakter, ty původní malé o nic méně než jejich velké napodobitelky. V nějakém hostinci, zpravidla na popud hostinského, u něhož se pak konají každý týden schůze, se utvoří stavební družstvo: několik stálých hostů a jejich přátel, hokynáři, obchodní příručí, obchodní cestující, drobní řemeslníci a jiní maloburžoové — tu a tam také nějaký strojník nebo jiný dělník patřící k aristokracii své třídy; dalším podnětem zpravidla bývá, že hostinský vypátral v sousedství nebo někde jinde pozemek, který se dá poměrně levně koupit. Většina členů není svým zaměstnáním vá-

zána na určité místo; i mnozí hokynáři a řemeslníci mají ve městě jen obchodní provozní místnost, ale ne byt; kdo jen trochu může, bydlí raději na venkově než v zakouřeném městě. Koupí se stavební pozemek a na něm se postaví tolik kotáží, kolik se jich tam vejde. Úvěr poskytnutý zámožnějšími členy umožní zakoupení, týdenní příspěvky vedle malých výpůjček kryjí týdenní výdaje na stavbu. Členům, kteří si chtějí pomoci k vlastnímu domku, se losem přidělují dostavované kotáže a příslušnou přirážkou k nájemnému se amortizuje jejich kupní cena. Zbývající kotáže se pronajmou nebo prodají. Když stavební společnost dělá dobré obchody, nashromáždí menší nebo větší jmění, které zůstává členům, pokud platí příspěvky, zachováno, a občas nebo při rozpuštění společnosti se rozděluje. Tak to chodí v devíti anglických společnostech z desíti. Ostatní jsou větší společnosti, někdy ustavené pod politickými nebo filantropickými záminkami, jejichž hlavním účelem však koneckonců vždycky je zajistit úsporám příslušníků *maloburžoazie* spekulací s pozemkovým vlastnictvím větší hypoteční vklady s dobrým zúročením a vyhlídkou na dividendy.

Na jaký druh zákazníků tyto společnosti spekulují, ukazuje prospekt jedné z největších, ne-li největší z nich. Birkbeck Building Society, 29 and 30, Southampton Buildings, Chancery Lane, Londýn, jejíž příjmy činí od jejího založení přes 10 1/2 miliónu liber šterlinků (70 miliónů tolarů), která má uloženo v bance a ve státních papírech přes 416 000 liber a která dnes má 21 441 členů a vkladatelů, se ohlašuje veřejnosti takto:

„Většina lidí dobře zná takzvaný tříroční systém majitelů továren na piana, podle něhož každý, kdo si najme na tři roky piano, se po uplynutí této doby stává jeho majitelem. Před zavedením tohoto systému bylo pro lidi s omezenými příjmy skoro stejně těžké pořídit si dobré piano jako získat vlastní dům; platili rok co rok nájem za piano a vydali dvakrát nebo třikrát tolik, kolik piano stálo. Co však je možné u piana, je možné i u domu... Ale protože dům je dražší než piano... je třeba delší doby ke splácení kupní ceny nájemným. Proto ředitelství společnosti uzavřelo dohodu s majiteli domů v různých částech Londýna a jeho předměstí, takže může nabídnout členům Birkbeck Building Society i ostatním velký výběr domů v nejrůznějších částech města. Systém, podle něhož ředitelství hodlá postupovat, je tento: pronajmout domy na dvanáct a půl roku, a po uplynutí této doby, bude-li nájemné placeno pravidelně, se dům stává absolutním vlastnictvím nájemníka bez jakéhokoli dalšího placení... Nájemník může

uzavřít smlouvu také na kratší dobu při vyšším nájemném nebo na delší dobu při nižším nájemném... *Lidé s omezenými příjmy, obchodní a kupečtí příručí* a jiní se mohou ihned zbavit závislosti na jakémkoli domácím pánu, stanou-li se členy Birkbeck Building Society."

To je dost srozumitelné. O dělnících ani slovo, zato však o lidech s omezenými příjmy, o kupeckých a obchodních příručích atd.; a k tomu se předpokládá, že zájemci zpravidla *už mají piano*. Opravdu tu nejde o dělníky, nýbrž o maloburžoy a ty, kdo se jimi chtějí *a mohou* stát; o lidi, jejichž příjem, i když omezený, zpravidla zvolna stoupá, jako je tomu u obchodních příručích a podobných zaměstnání, zatímco dělníkův příjem, který v nejlepším případě zůstává číselně stále stejný, ve skutečnosti klesá úměrně tomu, jak roste jeho rodina a její potřeby. A opravdu jen málo dělníků se může výjimečně stát členy takových společností. Jednak je jejich příjem příliš malý, za druhé příliš nejistý, aby na sebe mohli vzít závazky na 12 $^1/_2$ roku. Těch pár výjimek, pro které to neplatí, jsou buď nejlépe placení dělníci, nebo tovární dozorci.*

Ostatně každý vidí, že bonapartisté z dělnického města v Mylhúzách se jen uboze opičí po těchto maloburžoazních anglických stavebních společnostech. Rozdíl je jen v tom, že ačkoli dostávají státní podporu, okrádají své zákazníky mnohem víc než tyto stavební společnosti. Jejich podmínky jsou celkem méně liberální než průměrné podmínky v Anglii; zatímco se v Anglii z každé splátky započítávají úroky a úroky z úroků, které se po měsíční výpovědi také vracejí, strkají mylhúzští továrníci úroky a úroky

* Ještě malý dodatek k obchodní činnosti speciálně londýnských stavebních spolků. Téměř všechna půda, na níž stojí Londýn, patří, jak známo, asi tuctu aristokratů, mezi nimiž jsou nejvznešenější vévodové z Westminsteru, Bedfordu, Portlandu atd. Ti původně pronajímali jednotlivé stavební pozemky na 99 let a po uplynutí této doby se stávají vlastníky pozemku se vším, co na něm stojí. Nyní pronajímají domy na kratší lhůty, např. na 39 let s takzvanou repairing lease, podle níž nájemník musí dát dům do dobrého stavu a udržovat jej v něm. Jakmile je tato smlouva uzavřena, pošle majitel pozemku svého architekta a obvodního úředníka stavební policie (surveyor), aby dům prohlédli a stanovili nutné opravy. Ty jsou často velmi rozsáhlé, až po obnovení celé průčelní zdi, střechy atd. Pak deponuje nájemník smlouvu jako záruku u nějakého stavebního spolku a dostane od něho půjčku ve výši, kterou potřebuje — až 1000 liber šterlinků i více při ročním nájemném 130 až 150 liber — na stavební práce, které mají být provedeny na *jeho* útraty. Tyto stavební spolky se tedy staly důležitým článkem v systému, který má za účel bez námahy a na účet veřejnosti obnovovat a udržovat londýnské domy velkých pozemkových aristokratů. A to má být řešení bytové otázky pro dělníky! *(Engelsova poznámka k vydání z roku 1887.)*

z úroků do kapsy a vracejí jen vklad zaplacený v tvrdých pětifrancích. A nikdo se tomuto rozdílu nebude víc divit než pan Sax, který má tohle všechno ve své knize a ani o tom neví.

S dělnickou svépomocí tedy také nic nepořídíme. Zbývá státní pomoc. Co nám může pan Sax nabídnout tady? Tři návrhy:

„Za prvé: Stát se má postarat o to, aby ve svém zákonodárství a správě vymýtil nebo patřičně napravil všechno, co jakkoli zvyšuje bytovou nouzi pracujících tříd." (Str. 187.)

Tedy: provést revizi stavebního zákonodárství a dát stavebnictví volnost, aby se stavělo levněji. V Anglii však je stavební zákonodárství omezeno na minimum, stavebnictví je volné jako pták, a přece je tam bytová nouze. Přitom se nyní v Anglii staví tak levně, že se domy třesou, když kolem jede povoz, a denně se jich několik zřítí. Ještě včera, 25. října 1872, se jich zřítilo v Manchesteru šest najednou a při tom bylo těžce zraněno šest dělníků. To tedy také nepomáhá.

„Za druhé: Státní moc má zabránit, aby jednotlivec ve svém omezeném individualismu šířil nebo nově vyvolával tento zlořád."

Tedy: zdravotní a stavebně policejní inspekce dělnických bytů, právo zavírat byty zdravotně závadné a hrozící sesutím přenést na úřady, jak je tomu v Anglii od roku 1857. Ale jak se to provádělo tam? První zákon z roku 1855 (Nuisances Removal Act*) zůstal „mrtvou literou", jak připouští sám pan Sax, a stejně i druhý zákon z roku 1858 (Local Government Act**). (Str. 197.) Zato se pan Sax domnívá, že třetí zákon, Artisans' Dwellings Act,*** který platí jen pro města, jež mají více než 10 000 obyvatel, „podává bezesporu příznivé svědectví o hlubokém pochopení britského parlamentu pro sociální věci" (str. 199); zatím však toto tvrzení podává opět jen „příznivé svědectví" o tom, že pan Sax naprosto nezná anglické „věci". Že je Anglie zvláště v „sociálních věcech" daleko před kontinentem, to je samozřejmé; je mateřskou zemí moderního velkého průmyslu, v níž se nejsvobodněji a nejšíře rozvinul kapitalistický způsob výroby, jeho následky se tam projevu-

* Zákon o odstranění zlořádů. *(Pozn. red.)*
** Zákon o místní správě. *(Pozn. red.)*
*** Zákon o bytech řemeslníků. *(Pozn. red.)*

jí nejkřiklavěji a vyvolávají proto také nejdříve odezvu v zákonodárství. Nejlepším důkazem toho je tovární zákonodárství. Ale jestliže si pan Sax myslí, že stačí dát parlamentnímu aktu platnost zákona a hned se bude provádět v praxi, je na ohromném omylu. A o žádném parlamentním aktu to neplatí víc (ovšem s výjimkou Workshops' Act*) než právě o Local Government Act. Provádění tohoto zákona bylo svěřeno městským úřadům, které jsou v Anglii skoro všude známými středisky všemožné korupce, strýčkování a jobbery**. Agenti těchto městských úřadů, vděčící za svá místa nejrůznějším rodinným vztahům, buď nejsou schopni, nebo nemají chuť provádět takové sociální zákony, kdežto právě v Anglii se státní úředníci pověření přípravou a prováděním sociálního zákonodárství většinou vyznačují přísným plněním povinností — ačkoli dnes v menší míře než před takovými dvaceti třiceti lety. V městských radách jsou skoro všude přímo nebo nepřímo silně zastoupeni vlastníci nezdravých a zchátralých bytů. Volba městských rad v malých obvodech způsobuje závislost zvolených členů na nejmalichernějších lokálních zájmech a vlivech; žádný městský radní, který chce být znovu zvolen, se nesmí opovážit hlasovat pro uplatnění tohoto zákona ve svém volebním obvodu. Je tedy pochopitelné, s jakým odporem byl tento zákon skoro všude přijat místními úřady a že byl dosud uplatněn jen v nejskandálnějších případech — a i tam většinou teprve až po vypuknutí epidemie, jako loni v Manchesteru a Salfordu při epidemii neštovic. Odvolání k ministru vnitra bylo dosud účinné jen v takovýchto případech, neboť zásadou každé *liberální* vlády v Anglii je přece navrhovat sociální reformní zákony jen v případě krajní nutnosti, a ty, které už byly vydány, pokud možno vůbec neprovádět. Zákon, o němž tu mluvíme, stejně jako mnohé jiné v Anglii, má jen ten význam, že bude

* Zákona o dílnách. *(Pozn. red.)*

** Jobbery se nazývá využívání veřejného úřadu k soukromým výhodám pro úředníka nebo jeho rodinu. Je-li např. v některé zemi přednosta státního telegrafního úřadu tichým společníkem papírny, dodává-li této továrně dříví ze svých lesů a pak u ní objednává papír pro telegrafní úřadovny, je to sice celkem malý, ale přece docela pěkný job, neboť umožňuje dokonale pochopit princip jobbery; u Bismarcka je to ostatně samozřejmé a dalo se to od něho očekávat. *(Engelsova poznámka.)* — Konec věty od slov „u Bismarcka" doplnil Engels ve vydání z roku 1887. *(Pozn. red.)*

v rukou vlády ovládané nebo ovlivňované dělníky, která ho konečně opravdu uplatní, mocnou zbraní k tomu, aby se provedl průlom do nynějších sociálních poměrů.

„Za třetí" má podle pana Saxe státní moc „použít v nejrozsáhlejší míře všech pozitivních opatření, která má k dispozici, k odstranění nynější bytové nouze."

To znamená, že má zřídit kasárny, „opravdu vzorové stavby" pro své „subalterní úředníky a sluhy" (ale to přece nejsou dělníci!) a „poskytovat půjčky... obecním zastupitelstvům, společnostem i soukromníkům za účelem zlepšení bytů pro pracující třídy" (str. 203), jak se to provádí v Anglii podle Public Works Loan Act* a jak to dělal Ludvík Bonaparte v Paříži a Mylhúzách. Ale právě Public Works Loan Act existuje také jen na papíře, vláda dává komisařům k dispozici nanejvýš jen 50 000 liber šterlinků, tedy prostředky k postavení nanejvýš 400 kotáží, tedy za 40 let 16 000 kotáží nebo bytů nanejvýš pro 80 000 osob — to je kapka do moře! I když předpokládáme, že se prostředky komise za 20 let splacením půjček zdvojnásobí, tedy že v posledních dvaceti letech budou postaveny byty pro dalších 40 000 lidí, je to stále jen kapka do moře. A protože kotáže vydrží průměrně jen 40 let, musí se po čtyřiceti letech každoročně použít uvolněných 50 000 nebo 100 000 liber k tomu, aby se znovu nahradily nejstarší zchátralé kotáže. Tomu říká pan Sax na str. 203: provést princip prakticky správně a „také v neomezené míře"! A tímto doznáním, že stát, dokonce i v Anglii, v „neomezené míře" takřka nic nevykonal, uzavírá pan Sax svou knihu a jen ještě obšťastní všechny zúčastněné dalším morálním kázáním.**

* Zákon o půjčkách na veřejné práce. *(Pozn. red.)*

** V poslední době se v anglických parlamentních aktech, udělujících londýnským stavebním úřadům právo vyvlastňovat v zájmu zřizování nových ulic, bere do jisté míry ohled na dělníky, připravené tím o střechu nad hlavou. Vkládá se do nich ustanovení, že nově zřizované budovy musí být uzpůsobeny tak, aby mohly být obývány týmiž třídami obyvatelstva, které na tomto místě dosud bydlely. Stavějí se tedy pro dělníky velké pěti až šestipatrové činžáky — kasárny na nejlevnějších stavebních pozemcích, a tím se vyhoví liteře zákona. Je třeba vyčkat, jak se osvědčí toto zařízení, na které dělníci vůbec nejsou zvyklí a které je za starých poměrů v Londýně naprosto nezvyklé. V nejlepším případě se zde však ubytuje sotva čtvrtina dělníků, které novostavby skutečně připravily o přístřeší. *(Engelsova poznámka k vydání z roku 1887.)*

Je nad slunce jasnější, že dnešní stát ani nemůže, ani nechce odstranit bytovou tíseň. Stát není nic jiného než organizovaná souhrnná moc majetných tříd, pozemkových vlastníků a kapitalistů, proti vykořisťovaným třídám, rolníkům a dělníkům. Co nechtějí jednotliví kapitalisté (a o ty zde jedině jde, neboť v této záležitosti vystupuje i zúčastněný majitel pozemků především jako kapitalista), to nechce ani jejich stát. Když tedy *jednotliví* kapitalisté sice naříkají na bytovou nouzi, ale sotva se dají pohnout, aby povrchně zahladili její nejhroznější důsledky, neučiní ani *souhrnný* kapitalista, stát, o mnoho víc. Nanejvýš se postará o to, aby stupeň zahlazení, který je už obvyklý, byl všude asi tak stejný. A viděli jsme, že tomu tak je.

Mohlo by se však namítnout, že v Německu buržoové ještě nevládnou, že v Německu je stát ještě mocí, která se do jisté míry nezávisle vznáší nad společností a která právě proto představuje souhrnné zájmy společnosti, a ne zájmy jednotlivé třídy. *Takový* stát si ovšem může dovolit leccos, co buržoazní stát nemůže; od něho můžeme očekávat docela jiné věci i v sociální oblasti.

Tak mluví reakcionáři. Ve skutečnosti je však i v Německu stát tak, jak je, nutným produktem společenské základny, z níž vyrostl. V Prusku — a Prusko je teď směrodatné — existuje vedle stále ještě silné velkostatkářské šlechty poměrně mladá a zejména velmi zbabělá buržoazie, která si dosud nevybojovala ani přímé politické panství jako ve Francii, ani víceméně nepřímé jako v Anglii. Vedle obou tříd však existuje rychle se zvětšující, intelektuálně velmi vyspělý, den ze dne více se organizující proletariát. Nalézáme zde tedy vedle základní podmínky staré absolutní monarchie — vedle rovnováhy mezi statkářskou šlechtou a buržoazií — základní podmínku moderního bonapartismu: rovnováhu mezi buržoazií a proletariátem. Jak ve staré absolutní, tak v moderní bonapartistické monarchii je však skutečná vládní moc v rukou zvláštní důstojnické a úřednické kasty, která se v Prusku doplňuje částečně sama ze sebe, částečně z drobné majorátní šlechty, řídčeji z velké šlechty a nejméně z buržoazie. Samostatnost této kasty, která zdánlivě stojí mimo společnost a takřka nad ní, dodává státu zdání samostatnosti vůči společnosti.

Státní forma, která se v Prusku (a podle jeho příkladu i v novém říšském zřízení Německa) nutně vyvinula z těchto rozporuplných společenských poměrů, je zdánlivý konstitucionalismus; je to nejen dnešní forma rozkladu staré absolutní monarchie, ale i forma existence bonapartistické monarchie. V Prusku zdánlivý konstitucionalismus v letech 1848 až 1866 jen zastíral a zprostředkovával pozvolné zahnívání absolutní monarchie. Od roku 1866 a zvláště od roku 1870 však postupuje převrat společenských poměrů a s ním i rozklad starého státu před očima všech a v ohromně rostoucím měřítku. Rychlý rozvoj průmyslu a zejména burzovních machinací strhl všechny vládnoucí třídy do víru spekulace. Korupce ve velkém, importovaná roku 1870 z Francie, se rozmáhá s nevídanou rychlostí. Strousberg a Péreire před sebou vzájemně smekají. Ministři, generálové, knížata a hrabata nespekulují s akciemi o nic hůře než nejmazanější burzovní židé a stát uznává jejich rovnost tím, že burzovní židy houfně povyšuje na barony. Venkovská šlechta, z níž se dávno stali cukrovarníci a vinopalníci, tedy průmyslníci, má staré solidní časy dávno za sebou a její jména zdobí seznamy ředitelů všech solidních i nesolidních akciových společností. Byrokracie pohrdá čím dál tím víc defraudací jako jediným prostředkem ke zvýšení svého platu; nechává stát plavat a honí se za mnohem výnosnějšími místy ve správě průmyslových podniků; ti, kteří ještě zůstávají v úřadě, se řídí příkladem svých představených, spekulují s akciemi nebo „se podílejí" na železnicích apod. Můžeme dokonce právem předpokládat, že i poručíci se přiživují na nejedné spekulaci. Prostě rozklad všech prvků starého státu, přechod absolutní monarchie v bonapartistickou je v plném proudu a při nejbližší velké obchodní a průmyslové krizi se zhroutí nejen současný podvod, ale celý starý pruský stát.*

A tento stát, v němž se neburžoazní elementy denně stále víc zburžoazňují, má vyřešit „sociální otázku" nebo i jen bytovou otázku? Naopak. Ve všech ekonomických otázkách propadá pruský

* Také dnes, roku 1886, jen strach z proletariátu, jehož počet a třídní uvědomění od roku 1872 ohromně vzrostly, drží ještě pohromadě pruský stát a jeho základnu — spojenectví velkého pozemkového majetku a průmyslového kapitálu, zpečetěné ochrannými cly. *(Engelsova poznámka k vydání z roku 1887.)*

stát čím dál tím víc buržoazii; a jestliže nebylo zákonodárství po roce 1866 v ekonomické oblasti ještě víc přizpůsobeno zájmům buržoazie, než se to stalo, čí je to vina? Hlavně buržoazie samé, která je jednak příliš zbabělá, než aby energicky zastávala své požadavky, a za druhé se vzpírá každému ústupku, jakmile se tímto ústupkem zároveň dává nová zbraň do rukou hrozivému proletariátu. A pokusí-li se státní moc, tj. Bismarck, zorganizovat si vlastní osobní proletariát, aby tím držel na uzdě politickou činnost buržoazie, co je to jiného než nutný a dobře známý bonapartistický prostředeček, který vůči dělníkům nezavazuje k ničemu, leda k několika blahosklonným frázím a nanejvýš k minimální státní podpoře stavebních společností à la Ludvík Bonaparte?

Nejlepším důkazem toho, co mohou dělníci od pruského státu očekávat, je způsob, jak se použilo francouzských miliard[246], které poskytly novou krátkou šibeniční lhůtu samostatnosti pruské státní mašinérie vůči společnosti. Použilo se snad jediného tolaru z těchto miliard k tomu, aby se zaopatřilo přístřeší berlínským dělnickým rodinám vyhozeným na ulici? Naopak. Když přišel podzim, dal stát zbourat i těch několik bídných baráků, které jim v létě sloužily za nouzové přístřeší. Těch pět miliard značně rychle odplývá známou cestou na pevnosti, děla a vojáky; a přes „chytráka" Wagnera[247], přes stieberovské konference s Rakouskem[248] nedostane se z těch miliard německým dělníkům ani tolik, kolik vynaložil Ludvík Bonaparte na francouzské dělníky z miliónů, které ukradl Francii.

III

Buržoazie má ve skutečnosti jen jednu metodu, jak *svým* způsobem řešit bytovou otázku, totiž řešit ji tak, že se otázka stále znovu vytváří. Tato metoda se jmenuje „*Haussmann*".

Slovem „Haussmann" tu nemyslím jen specifický bonapartistický způsob pařížského Haussmanna prorážet do těsných dělnických čtvrtí dlouhé, rovné a široké ulice a lemovat je po obou stranách velkými přepychovými budovami, který měl kromě strategického účelu — ztížit barikádový boj — také vytvořit specificky

bonapartistický, na vládě závislý stavební proletariát a přeměnit toto město v čistě přepychové město. Slovem „Haussmann" tu myslím zobecnělou praxi průlomu do dělnických čtvrtí, zvláště do těch, které leží v centru našich velkých měst, ať už je to z ohledu na veřejné zdraví a vzhled města, nebo pro poptávku po velkých obchodních místnostech v centru, nebo pro potřeby dopravy, jako je stavba železnic, prorážení ulic atd. Výsledek je všude stejný, ať je podnět seberůznější: nejostudnější ulice a uličky mizí, zatímco buržoazie se vychvaluje za tento obrovský úspěch, ale — okamžitě vznikají zase jinde a často v nejbližším sousedství.

V „Postavení dělnické třídy v Anglii" jsem vylíčil Manchester, jak vypadal v letech 1843 a 1844. Železnicemi vedoucími středem města, stavbou nových ulic, zřizováním velikých veřejných a soukromých budov byly od té doby mnohé z nejhorších čtvrtí, které jsem popsal, prolomeny, prosvětleny a zlepšeny, jiné vůbec odstraněny; přes zdravotně policejní dohled, od těch dob zostřený, jsou však mnohé ještě ve stejném nebo dokonce v horším stavu než tehdy. Zato však díky ohromnému rozšíření města, jehož obyvatelstvo vzrostlo od té doby víc než o polovinu, jsou čtvrti, které tehdy ještě byly vzdušné a čisté, teď stejně zastavěné, stejně špinavé a přeplněné lidmi, jako byly tehdy nejvykřičenější části města. Uvedu zde jen jeden příklad: Ve své knize jsem na str. 80 a dalších[249] líčil skupinu domů v údolí řeky Medlocku, která byla pod jménem Malé Irsko (Little Ireland) už dlouhá léta skvrnou Manchesteru. Malé Irsko už dávno zmizelo; na jeho místě se teď rozkládá na vysoké podezdívce nádraží; buržoazie honosně poukazovala na šťastné definitivní odstranění Malého Irska jako na velký triumf. Minulé léto však přišla veliká zátopa, neboť regulované řeky v našich velkých městech způsobují všeobecně ze snadno vysvětlitelných důvodů rok od roku stále větší zátopy. A tu se shledalo, že Malé Irsko nebylo nikterak odstraněno, nýbrž pouze přesunuto z jižní strany Oxfordské ulice na její severní stranu a že stále ještě vzkvétá. Poslyšme manchesterské „Weekly Times" z 20. července 1872, orgán radikální buržoazie v Manchesteru:

„Neštěstí, které minulou sobotu postihlo obyvatele údolí Medlocku, bude mít snad jeden dobrý následek: že se pozornost veřejnosti obrátí k tomu, jak

očividným výsměchem všem zásadám péče o zdraví je stav, který byl už tak dlouho trpěn přímo před nosem městských úředníků a městského zdravotního výboru. Ostrý článek ve včerejším čísle našeho listu ještě nedostatečně odhalil hanebný stav některých sklepních bytů u Charles Street a Brook Street, které byly postiženy záplavou. Důkladná prohlídka jednoho z dvorů uvedených v článku nás opravňuje potvrdit všechny jeho údaje a prohlásit, že sklepní byty v tomto dvoře měly být dávno zavřeny: správněji řečeno, nikdy se neměly trpět jako lidská obydlí! Squire's Court tvoří sedm nebo osm obytných domů na rohu Charles Street a Brook Street; člověk tudy může denně procházet a nebude tušit ani na nejnižším místě Brook Streetu pod železničním obloukem, že hluboko pod ním bydlí v brlozích lidské bytosti. Dvůr je skryt zrakům veřejnosti, je přístupný jen těm, kdo donuceni bídou hledají přístřeší v jeho hrobové odloučenosti. I když většinou stojaté, mezi hrázemi zadržené vody Medlocku nevystoupí nad obvyklý stav, je podlaha těchto bytů jen několik palců nad jejich hladinou; každý pořádný liják může zvednout odpornou shnilou vodu ze žump nebo z odpadových rour a otrávit příbytky morovými výpary, které po sobě zanechává na památku každá zátopa... Squire's Court leží ještě níž než neobydlené sklepy domů na Brook Street... dvacet stop pod úrovní ulice, a zamořená voda, která se v sobotu vyvalila ze žump, sahala až ke střechám. To jsme věděli, a proto jsme očekávali, že dvůr najdeme neobydlený nebo obsazený pouze zřízenci zdravotního výboru, jak čistí a dezinfikují páchnoucí zdi. Místo toho jsme ve sklepním bytě jednoho holiče našli muže... jak lopatou nakládá na kolečko kupu hnijícího svinstva, které leželo v jednom koutě. Holič, jehož sklep byl už trochu vyklizený, nás poslal ještě níž k řadě bytů, o nichž řekl, že kdyby uměl psát, napsal by do novin a trval na tom, aby tyto byty byly uzavřeny. Tak jsme konečně přišli do Squire's Court, kde jsme našli hezkou, zdravě vypadající Irku, která měla plné ruce práce s prádlem. Bydlí v tomto dvoře se svým mužem, nočním hlídačem, už šest let a mají četnou rodinu... V domě, který právě opustili, stoupla voda až po střechu, okna byla rozbita, z nábytku hromada trosek. Podle jejích slov bylo možné udržovat byt ve stavu snesitelném pro čich jen tím, že se každé dva měsíce vybílil vápnem... Ve vnitřním dvoře, kam náš zpravodaj pronikl teprve nyní, našel tři domy, přistavěné zadní stěnou k domům, které jsme právě popsali; dva z nich byly obydleny. Byl tam tak hnusný zápach, že i nejzdravějšímu člověku se tam musel za několik minut zvednout žaludek... Tuto odpornou díru obývala sedmičlenná rodina; ve čtvrtek večer (v den první zátopy) spali všichni v domě. Totiž spíše nespali, opravila se paní, neboť ona a její muž pro zápach skoro celou noc zvraceli. V sobotu museli vynést děti, brodíce se po pás ve vodě. I ona soudila, že ta díra je i pro prase špatná, ale pro levné nájemné — $1^1/_2$ šilinku (15 grošů) týdně — to vzala, neboť její muž byl poslední dobou pro nemoc často bez výdělku. Dvůr a jeho obyvatelé, nacpaní v něm jako v předčasném hrobě, působí dojmem krajní bezmocnosti. Musíme ostatně říci, že podle našeho zjištění je Squire's Court jen obrazem — snad poněkud zveličeným — mnoha jiných míst v oné čtvrti, jejichž existenci nemůže náš zdravotní

výbor nijak ospravedlnit. A bude-li dovoleno, aby se na takových místech i nadále bydlelo, nechceme dále zkoumat tíhu odpovědnosti, kterou na sebe bere výbor, a nebezpečí nakažlivých nemocí, které hrozí celému okolí."

Zde je pádný příklad toho, jak buržoazie řeší bytovou otázku v praxi. Semeniště nákaz, nejohavnější brlohy a díry, kam kapitalistický způsob výroby zavírá každou noc naše dělníky, se neodstraňují, jen se *přemisťují*! Táž ekonomická nutnost, která je zplodila na jednom místě, je plodí i na druhém. A dokud trvá kapitalistický způsob výroby, je pošetilostí chtít vyřešit odděleně bytovou nebo kteroukoli jinou společenskou otázku týkající se osudu dělníků. Řešení je však v odstranění kapitalistického způsoby výroby, v tom, že si dělnická třída sama přivlastní všechny životní a pracovní prostředky.

DOPLNĚK O PROUDHONOVI A BYTOVÉ OTÁZCE

I

V čís. 86 „Volksstaatu" prozrazuje A. Mülberger, že je autorem článků, které jsem kritizoval v čís. 51 a dalších tohoto listu. Ve své odpovědi mě zahrnuje takovým množstvím výtek a plete přitom všechna hlediska, o něž jde, natolik, že mu musím odpovědět, ať chci nebo ne. Svou odpověď, jež se musí bohužel pohybovat většinou v oblasti osobní polemiky, kterou mi předepsal Mülberger, se pokusím učinit obecně zajímavou tím, že vyložím ještě jednou a pokud možno jasněji než dříve body, o které hlavně jde, i když se vydávám v nebezpečí, že mě Mülberger zase bude upozorňovat, že to všechno „ve skutečnosti není nic nového ani pro něj, ani pro čtenáře ‚Volksstaatu' ".

Mülberger si stěžuje na formu a obsah mé kritiky. Pokud jde o formu, stačí, odpovím-li, že jsem tehdy vůbec nevěděl, od koho ony články jsou. Nemohlo být tedy ani řeči o nějaké osobní „zaujatosti" vůči autorovi; byl jsem ovšem „zaujatý" proti řešení bytové otázky vyloženému v těchto článcích, neboť mi bylo dávno známé z Proudhona a měl jsem na ně ustálený názor.

O „tónu" své kritiky se nechci s přítelem Mülbergerem přít. Pracuje-li někdo v hnutí tak dlouho jako já, má už dost tvrdou kůži proti všem útokům a snadno tedy předpokládá, že ji mají i jiní. Abych Mülbergera odškodnil, pokusím se tentokrát uvést svůj „tón" do souladu s citlivostí jeho epidermu (pokožky).

Mülberger si zvlášť trpce stěžuje na to, že jsem ho nazval proudhonovcem, a zapřisahá se, že jím není. Musím mu ovšem věřit, dokáži však, že ony články — a jen s nimi jsem měl co dělat — obsahují jen a jen ryzí proudhonismus.

Ale i Proudhona kritizuji — podle Mülbergera — „lehkomyslně" a těžce mu křivdím:

„Učení o maloburžoovi Proudhonovi se u nás v Německu stalo neměnným

dogmatem a mnozí je dokonce hlásají, aniž od něho četli třeba jen jedinou řádku."

Když lituji, že románsky mluvící dělníci nemají po dvacet let jinou duševní potravu než Proudhonova díla, odpovídá mi Mülberger, že u románských dělníků „jsou principy, tak jak je formuloval Proudhon, skoro všude hybnou duší hnutí". S tím nemohu souhlasit. Jednak nezáleží „hybná duše" dělnického hnutí nikde v „principech", ale všude ve vývoji velkého průmyslu a jeho účincích — akumulaci a koncentraci kapitálu na jedné straně a proletariátu na druhé. Dále není pravda, že takzvané proudhonovské „principy" hrají u románských dělníků rozhodující úlohu, kterou jim připisuje Mülberger; že „se tam principy anarchie, organisation des forces économiques, liquidation sociale* atd... staly opravdovými nositeli revolučního hnutí". Nemluvě o Španělsku a Itálii, kde proudhonovské univerzální všeléky získaly jistý vliv jen v podobě ještě dále zvedené Bakuninem, je každému, kdo zná mezinárodní dělnické hnutí, obecně známým faktem, že ve Francii tvoří proudhonovci málo početnou sektu, zatímco masa dělnictva nechce o plánu na reformu společnosti, který vypracoval Proudhon pod názvem „Liquidation sociale et Organisation des forces économiques", ani slyšet. Mimo jiné se to ukázalo za Komuny. Přestože v ní byli proudhonovci silně zastoupeni, nedošlo ani k nejmenšímu pokusu likvidovat starou společnost nebo organizovat ekonomické síly podle Proudhonových návrhů. Naopak. Komuně slouží nejvíc ke cti, že při všech jejích ekonomických opatřeních nebyly její „hybnou duší" nějaké principy, nýbrž — prostá praktická potřeba. A proto tato opatření — zrušení noční práce pekařů, zákaz pokut v továrnách, konfiskace továren a dílen, které nebyly v provozu, a jejich odevzdání dělnickým sdružením — nebyla vůbec v duchu Proudhonově, ale v duchu německého vědeckého socialismu. Jediným sociálním opatřením, které prosadili proudhonovci, bylo to, že *nebyla* konfiskována Francouzská banka, a to bylo jednou z příčin zániku Komuny. Stejně i takzvaní blanquisté, jakmile se pokusili přeměnit se z pouhých politických revolucionářů

* — organizace ekonomických sil, sociální likvidace. *(Pozn. red.)*

v socialistickou dělnickou frakci s určitým programem — což učinili ve svém manifestu „Internationale et Révolution" blanquističtí uprchlíci v Londýně — neproklamovali „principy" proudhonovského plánu na záchranu společnosti, ale zato, skoro doslova, názory německého vědeckého socialismu o nutnosti politické akce proletariátu a jeho diktatury jako přechodu k odstranění tříd a s nimi státu — jak to bylo vysloveno v „Komunistickém manifestu" a od těch dob nesčetněkrát. A vyvozuje-li Mülberger z toho, že Němci si neváží Proudhona, jejich nedostatečné pochopení románského hnutí „až po Pařížskou komunu", ať na důkaz tohoto nepochopení jmenuje takový románský spis, který by byl pochopil a vylíčil Komunu alespoň přibližně tak správně jako adresa generální rady Internacionály o občanské válce ve Francii, napsaná Němcem Marxem.

Jediná země, kde je dělnické hnutí přímo pod vlivem Proudhonových „principů", je Belgie, a právě proto postupuje belgické hnutí, jak říká Hegel, „od ničeho ničím k ničemu".[250]

Pokládám-li za neštěstí, že románští dělníci byli po dvacet let přímo nebo nepřímo duchovně živi jen z Proudhona, nevidím toto neštěstí ve veskrze mýtickém panování Proudhonova receptu reforem — který Mülberger nazývá „principy" — nýbrž v tom, že jejich ekonomická kritika nynější společnosti byla infikována naprosto nesprávnými proudhonovskými obraty a jejich politická akce zhudlařena proudhonovským vlivem. Na otázku, „stojí-li více v revoluci" „zproudhonizovaní románští dělníci" nebo němečtí dělníci, kteří chápou německý vědecký socialismus rozhodně nekonečně lépe než románští svého Proudhona, budeme moci odpovědět teprve, až se dovíme, co to znamená „*stát* v revoluci". Slyšeli jsme o lidech, kteří „stojí v křesťanství, v pravé víře, v milosti boží" atd. Ale „stát" v revoluci, v nejmocnějším pohybu? Cožpak je „revoluce" dogmatické náboženství, ve které se musí věřit?

Dále mi Mülberger vytýká, že jsem přes výslovné konstatování v jeho práci tvrdil, že prohlašuje bytovou otázku za otázku výhradně dělnickou.

Tentokrát má Mülberger skutečně pravdu. Přehlédl jsem to místo. Je to neomluvitelné, že jsem je přehlédl, neboť je to jedno

z nejpříznačnějších míst pro celou tendenci jeho pojednání. Mülberger skutečně bez obalu praví:

„Protože se nám často dělá *směšná* výtka, že pěstujeme *třídní politiku*, že usilujeme o *třídní panství* a podobně, zdůrazňujeme především a výslovně, že se bytová otázka nijak netýká výhradně proletariátu, nýbrž *naopak* — zajímá *zcela význačným způsobem vlastní střední stav*, malovýrobu, malou buržoazii, veškerou byrokracii... bytová otázka je právě onen bod sociálních reforem, který se zdá vhodnější než kterýkoli jiný k tomu, aby odhalil *absolutní vnitřní totožnost zájmů proletariátu* na jedné straně a *vlastních středních tříd* společnosti na druhé straně. Střední třídy trpí stejně silně, *možná ještě silněji* než proletariát, pod tíživým poutem nájemního bytu... Vlastní střední třídy společnosti stojí dnes před otázkou,... naleznou-li sílu... zasáhnout ve svazku s dělnickou stranou, mladistvě silnou a plnou energie, do procesu přetváření společnosti, *jehož požehnání prospěje především právě jim*."

Přítel Mülberger tu tedy konstatuje toto:

1. „My" nepěstujeme „třídní politiku" a neusilujeme o „třídní panství". Avšak německá sociálně demokratická dělnická strana právě *proto*, že je to *dělnická strana*, pěstuje nutně „třídní politiku", politiku dělnické třídy. Protože každá politická strana usiluje o dobytí panství ve státě, usiluje německá sociálně demokratická dělnická strana nutně o *své* panství, o panství dělnické třídy, tedy o „třídní panství". Ostatně *každá* skutečná proletářská strana, počínaje anglickými chartisty[251], si vždycky kladla jako první podmínku třídní politiku, organizování proletariátu jako samostatné politické strany, a za nejbližší cíl boje diktaturu proletariátu. Jestliže to Mülberger prohlašuje za „směšné", staví se tím mimo proletářské hnutí a dovnitř maloburžoazního socialismu.

2. Bytová otázka má tu výhodu, že to není výhradně dělnická otázka, nýbrž že „zajímá zcela význačným způsobem" maloburžoazii, protože „vlastní střední třídy" jí trpí „stejně silně, možná ještě silněji než proletariát". Prohlašuje-li někdo, že maloburžoazie trpí, byť to bylo jen v jediném směru, „snad ještě silněji než proletariát", nebude si zajisté smět stěžovat, bude-li ho někdo počítat k maloburžoazním socialistům. Mülberger má tedy důvod k nespokojenosti, říkám-li:

„A především těmito útrapami, společnými dělnické třídě i jiným třídám, zejména maloburžoazii, se s oblibou zabývá malo-

buržoazní socialismus, k němuž patří i Proudhon. A není tedy vůbec náhoda, že se náš německý proudhonovec zmocňuje především bytové otázky, která, jak jsme viděli, vůbec není výhradně dělnickou otázkou."*

3. Mezi zájmy „vlastních středních tříd společnosti" a zájmy proletariátu existuje „absolutní vnitřní totožnost" a „požehnání" nastávajícího procesu přetváření společnosti neprospěje proletariátu, ale „prospěje především právě" jim.

Dělníci tedy provedou nastávající sociální revoluci „především právě" v zájmu maloburžoazie. A dále existuje absolutní vnitřní totožnost zájmů maloburžoazie se zájmy proletariátu. Jsou-li zájmy maloburžoazie vnitřně totožné se zájmy dělníků, shodují se také zájmy dělníků se zájmy maloburžoazie. Maloburžoazní stanovisko je tedy v hnutí stejně oprávněné jako stanovisko proletářské. A obhajování této rovnoprávnosti je právě to, čemu se říká maloburžoazní socialismus.

Je tedy naprosto důsledné, oslavuje-li Mülberger na str. 25 své brožury[252] „malovýrobu" jako „vlastní *opěrný pilíř* společnosti", „protože už svým vlastním založením v sobě spojuje tři faktory: práci — zisk — majetek, a protože spojením těchto tří faktorů neklade žádné hranice schopnosti individua rozvíjet se", a vytýká-li modernímu průmyslu zejména to, že ničí tuto štěpnici vzorných lidí a „ze životaschopné, stále znovu se vytvářející *třídy* udělal nevědomý *dav* lidí, který neví, kam má obrátit svůj ustrašený pohled". Maloburžoa je tedy Mülbergerovi vzorem člověka a malovýroba vzorným způsobem výroby. Urazil jsem ho tedy, když jsem ho vykázal mezi maloburžoazní socialisty?

Protože Mülberger odmítá jakoukoli odpovědnost za Proudhona, bylo by zbytečné vykládat zde obšírněji, jak Proudhonovy reformní plány směřují k tomu, aby přeměnily všechny členy společnosti v maloburžoy a malorolníky. Rovněž nebude nutné zabývat se podrobněji domnělou totožností zájmů maloburžoy se zájmy dělníka. Všechno, co je třeba, je už v „Komunistickém manifestu". (Lipské vydání z roku 1872, str. 12 a 21.)[253]

* Viz tento svazek, str. 247. *(Pozn. red.)*

Výsledkem našeho zkoumání je tedy to, že k „pověsti o maloburžoovi Proudhonovi" přistupuje skutečnost o maloburžoovi Mülbergerovi.

II

Teď přicházíme k hlavnímu bodu. Vytýkal jsem Mülbergerovým článkům, že proudhonovsky falšují ekonomické vztahy tím, že je překládají do právnického způsobu vyjadřování. Jako příklad jsem vyzvedl tuto Mülbergerovu větu:

„Jednou postavený dům slouží jako *věčný právní nárok* na určitý zlomek společenské práce, i když skutečná hodnota domu byla jeho majiteli už dávno víc než dostatečně zaplacena ve formě nájemného. *Tak se stává*, že nájemné z domu postaveného například před padesáti lety vynese za tuto dobu dvojnásobek, trojnásobek, pětinásobek, desetinásobek atd. původní ceny nákladů."

Mülberger si stěžuje:

„Toto *prosté, střízlivé konstatování faktu* dává Engelsovi podnět, aby mi připomněl, že prý jsem měl vysvětlit, *jak* se dům stává ‚právním nárokem' — věc, která byla zcela mimo můj úkol... Něco jiného je *líčení*, něco jiného je *vysvětlování*. Říkám-li podle Proudhona, že ekonomický život společnosti by měl být proniknut *právní ideou*, *líčím* tím dnešní společnost jako společnost, v níž sice nechybí jakákoli právní idea, ale v níž chybí *právní idea revoluce*, fakt, který připustí i Engels."

Zůstaňme prozatím u domu jednou postaveného. Je-li dům pronajat, vynáší tomu, kdo jej dal postavit, v podobě nájemného pozemkovou rentu, náklady na opravu, úrok* z kapitálu, který vynaložil na stavbu, včetně zisku, který z něho dosáhl**; podle okolností může postupně zaplacené nájemné převýšit dvakrát, třikrát, pětkrát, desetkrát původní cenu nákladů. Toto, příteli Mülbergere, je „prosté, střízlivé konstatování faktu", který je *ekonomický*; a chceme-li vědět, jak „se to stává", že tento fakt existuje, musíme to prozkoumat v ekonomické oblasti. Podívejme se tedy na tento fakt trochu blíže, aby mu už ani dítě nemohlo špatně rozumět. Jak je známo, záleží prodej zboží v tom, že jeho majitel

* Ve vydání z roku 1887 změnil Engels slovo „zisk" na „úrok". *(Pozn. red.)*
** Slova „včetně zisku, který z něho dosáhl" doplnil Engels ve vydání z roku 1887. *(Pozn. red.)*

dává jeho užitnou hodnotu a dostává jeho směnnou hodnotu. Užitné hodnoty zboží se liší mimo jiné také tím, že se spotřebovávají za různou dobu. Bochník chleba se sní za den, kalhoty se opotřebují za rok, a dům dejme tomu za sto let. U zboží s dlouhou dobou opotřebení vzniká tedy možnost prodávat jeho užitnou hodnotu po kouscích, vždy na určitou dobu, tj. *pronajímat* ji. Prodej po kouscích realizuje tedy směnnou hodnotu jen postupně; za to, že se vzdává okamžitého zaplacení zálohovaného kapitálu a zisku z něho, je prodavač odškodněn přirážkou k ceně, zúročením, jehož výše je stanovena zákony politické ekonomie, tedy nikoli libovolně. Za sto let je dům zužit, opotřebován, stane se neobyvatelným. Odečteme-li pak od celkové částky zaplaceného nájemného: 1. pozemkovou rentu i s tím, oč se případně za tu dobu zvýšila, 2. vynaložené běžné náklady na opravy, shledáme, že se zbytek průměrně skládá: 1. z původního kapitálu vynaloženého na stavbu domu, 2. ze zisku z něho a 3. z úroků z postupně umořovaného kapitálu a zisku.* Na konci tohoto období nemá sice nájemník dům, ale majitel domu také ne. Ten má jen pozemek (patří-li mu totiž) a stavební materiál na něm, ale už ne dům. A vynesl-li zatím dům „pětinásobek nebo desetinásobek původní ceny nákladů", uvidíme, že to je způsobeno pouze zvýšením pozemkové renty; to není pro nikoho tajemství v místech jako Londýn, kde majitel pozemku a majitel domu jsou většinou dvě různé osoby. K takovému obrovskému zvýšení nájemného dochází v rychle rostoucích** městech, ale nikdy v zemědělské vesnici, kde se pozemková renta ze stavenišť skoro nemění. Je všeobecně známo, že — necháme-li stranou zvýšení pozemkové renty — nájemné nevynáší majiteli domu průměrně víc než 7 % vloženého kapitálu ročně (včetně zisku), z čehož musí ještě hradit náklady na opravy atd. Zkrátka, nájemní smlouva je docela obyčejný obchod se zbožím, na němž nemá dělník teoreticky ani větší, ani menší zájem než na kterémkoli jiném obchodu se zbožím, vyjímaje případ, kdy jde o prodej a koupi pracovní síly; prakticky se mu však jeví jako jedna z tisíce forem buržoazního šizení, o nichž

* Slovo „a zisku" doplnil Engels ve vydání z roku 1887. *(Pozn. red.)*

** Ve „Volksstaatu" bylo vsunuto „velkých". *(Pozn. red.)*

mluvím na str. 4* této knížky, které jsou však také ekonomicky regulovány, jak jsem tam ukázal.

Mülberger naproti tomu vidí v nájemní smlouvě čistou „libovůli" (str. 19 jeho brožury), a když mu dokazuji opak, stěžuje si, že mu povídám „vesměs věci, které už bohužel sám věděl".

Avšak žádným ekonomickým zkoumáním nájemného nedokážeme proměnit zrušení nájemního bytu v jednu z „nejplodnějších a nejvelkolepějších snah, které se rodí z lůna revoluční myšlenky". Abychom to dokázali, musíme prostý fakt přeložit ze střízlivé ekonomie do mnohem ideologičtější řeči právnické. „Dům slouží jako věčný právní nárok" na nájemné — „*tak se stává*", že hodnota domu může být dvakrát, třikrát, pětkrát, desetkrát zaplacena nájemným. Chceme-li zjistit, jak „se to stává", nepomůže nám „právní nárok" ani o píď z místa; a proto jsem řekl, že by se byl Mülberger mohl dovědět, *jak* „se to stává" jen zkoumáním otázky, jak se dům stává právním nárokem. To se dovíme, teprve když prozkoumáme *ekonomickou* povahu nájemného, jako jsem to učinil já, místo abychom se rozhořčovali nad právnickým výrazem, pod nímž jej vládnoucí třída sankcionuje. — Kdo navrhuje ekonomické kroky k odstranění nájemného, je asi také povinen vědět o nájemném trochu víc, než že je to „poplatek placený nájemníkem věčnému právu kapitálu". Na to Mülberger odpovídá: „Něco jiného je líčení a něco jiného vysvětlování."

Proměnili jsme tedy dům, třebaže není nikterak věčný, ve věčný právní nárok na nájemné. Zjišťujeme, že ať už „se to stává" jakkoli, s pomocí tohoto právního nároku vynáší dům v podobě nájemného mnohonásobně svou hodnotu. Překladem do právnického jazyka jsme se naštěstí natolik vzdálili od ekonomie, že vidíme už jen to, že celkové nájemné splácené postupně může zaplatit hodnotu domu několikrát. Protože myslíme a mluvíme právnicky, přiložíme na tento jev měřítko práva, spravedlnosti a zjistíme, že je *nespravedlivý*, že neodpovídá „právní ideji revoluce", ať už je to co chce, a že právní nárok tedy není k ničemu. Dále zjišťujeme, že totéž platí o kapitálu přinášejícím úrok a o propachtované orné

* Viz tento svazek, str. 246—247. *(Pozn. red.)*

půdě, a máme tedy záminku odloučit tyto kategorie vlastnictví od ostatních a zacházet s nimi zvláštním způsobem. Ten spočívá v požadavku: 1. vzít majiteli právo vypovědět smlouvu, právo žádat o vrácení svého majetku; 2. přenechat bezplatně nájemci, vypůjčovateli nebo pachtýři užívání předmětu, který mu byl svěřen, ale nepatří mu, a 3. vyplatit vlastníka bezúročně a v delších lhůtách. A tím jsme vyčerpali proudhonovské „principy" v této oblasti. A to je Proudhonova „společenská likvidace".

Podotýkám mimochodem: je nabíledni, že celý tento plán reformy má prospět skoro výhradně jen maloburžoům a malorolníkům, a to tak, že *upevňuje* jejich postavení jako maloburžoy a malorolníka. Podoba „maloburžoy Proudhona", podle Mülbergera vybájená, zde tedy náhle dostává velmi hmatatelnou historickou existenci.

Mülberger pokračuje:

„Říkám-li podle Proudhona, že ekonomický život společnosti by měl být proniknut *právní ideou, líčím* tím dnešní společnost jako společnost, v níž sice nechybí jakákoli právní idea, ale v níž chybí právní idea revoluce, fakt, který připustí i Engels."

Bohužel, nemohu Mülbergerovi učinit to potěšení. Mülberger vytyčuje požadavek, že by *měla* být společnost proniknuta právní ideou, a tomu říká líčení. Pošle-li mi soud po exekutorovi vyzvání, abych zaplatil dluh, nečiní podle Mülbergera nic jiného, než že mě *líčí* jako člověka, který neplatí své dluhy! Něco jiného je líčení, něco jiného je požadavek. A právě v tom spočívá podstatný rozdíl mezi německým vědeckým socialismem a Proudhonem. My líčíme — a každé skutečné líčení je, navzdory Mülbergerovi, zároveň vysvětlením věci — ekonomické vztahy, jaké jsou a jak se vyvíjejí, a přísně ekonomicky dokazujeme, že tento jejich vývoj znamená zároveň vývoj prvků sociální revoluce: na jedné straně vývoj proletariátu, třídy, kterou její životní postavení nutně dohání k sociální revoluci — na druhé straně vývoj výrobních sil, které přerůstají rámec kapitalistické společnosti a nutně ho musí roztrhnout a které zároveň samy poskytují prostředky k odstranění třídních rozdílů jednou provždy v zájmu společenského pokroku samého. Naproti tomu Proudhon žádá na dnešní společnosti, aby se přetvořila nikoli

podle zákonů svého vlastního ekonomického vývoje, nýbrž podle předpisů spravedlnosti („právní *idea*" není jeho, ale Mülbergerova). Kde my dokazujeme, tam Proudhon *káže* a lamentuje, a s ním Mülberger.

Co je to ta „právní idea revoluce", to absolutně nemohu rozluštit. Proudhon si ovšem povyšuje „Revoluci" na jakousi bohyni, nositelku a vykonavatelku jeho „spravedlnosti"; přitom propadá podivuhodnému omylu, když zaměňuje buržoazní revoluci z let 1789—1794 a budoucí proletářskou revoluci. Tak si počíná skoro ve všech svých dílech, zvláště po roce 1848; jako příklad uvedu jen: „Idée générale de la révolution", vyd. 1868, str. 39 a 40. Protože však Mülberger odmítá jakoukoli odpovědnost za Proudhona, je mi zakázáno vysvětlit „právní ideu revoluce" z Proudhona a marně tápu v egyptské tmě.

Dále praví Mülberger:

„Ale ani Proudhon, ani já neapelujeme na nějakou ‚věčnou spravedlnost', abychom tím *vysvětlili* současné nespravedlivé poměry nebo dokonce očekávali zlepšení těchto poměrů apelem na tuto spravedlnost, jak mi přičítá Engels."

Mülberger se zřejmě spoléhá na to, že „Proudhon je v Německu téměř úplně neznámý". Ve všech svých spisech měří Proudhon všechny společenské, právní, politické* i náboženské teze měřítkem „spravedlnosti", zavrhuje je nebo uznává podle toho, zda souhlasí nebo nesouhlasí s tím, co nazývá „spravedlností". V „Contradictions économiques" se tato spravedlnost nazývá také „věčná spravedlnost", justice éternelle. Později se věčnost zamlčuje, ale co do merita věci zůstává. Například ve spise „De la justice dans la révolution et dans l'église", vyd. 1858, vyjadřuje obsah celého třísvazkového kázání (sv. I, str. 42)) toto místo:

„Co je základním principem, organickým, řídícím, svrchovaným principem společností, principem, který si podřizuje všechny ostatní, vládne, chrání, zatlačuje, trestá a v případě nutnosti dokonce potlačuje všechny vzpurné živly? Je to náboženství, ideál, *zájem*?... Tímto principem je podle mého názoru *spravedlnost*. — Co je spravedlnost? *Sama podstata lidstva*. Čím byla od počátku světa? Ničím. — Čím měla být? Vším."

Spravedlnost, která je samou podstatou lidstva, co je to jiného

* Ve „Volksstaatu" bylo vsunuto: „poměry, všechny teoretické, filosofické". *(Pozn. red.)*

než *věčná* spravedlnost? Spravedlnost, která je organickým, řídícím, svrchovaným, základním principem společností, a která přesto dosud nebyla ničím, která však má být vším — co je to jiného než měřítko, jímž se mají měřit všechny lidské věci, jehož je třeba se dovolávat jako rozhodujícího soudce v každém sporném případě? A tvrdil jsem snad něco jiného než to, že Proudhon zakrývá svou ekonomickou nevědomost a bezradnost tím, že všechny ekonomické vztahy neposuzuje podle ekonomických zákonů, nýbrž podle toho, zda souhlasí nebo nesouhlasí s jeho představou o této věčné spravedlnosti? A čím se liší Mülberger od Proudhodna, jestliže žádá, aby „všechny přeměny v životě moderní společnosti... byly proniknuty *právní ideou*, tj. aby byly všude prováděny podle *přísných požadavků spravedlnosti*"? Neumím já číst, nebo neumí Mülberger psát?

Dále praví Mülberger:

„Proudhon ví stejně dobře jako Marx a Engels, že vlastní hybnou silou v lidské společnosti jsou ekonomické, a ne právní vztahy, i on ví, že právní ideje národa jsou vždy jen výrazem, odrazem, produktem ekonomických — zvláště výrobních vztahů... Právo je pro Proudhona zkrátka — historicky vzniklým ekonomickým produktem."

Ví-li Proudhon (nebudu si všímat Mülbergerova nejasného způsobu vyjadřování a budu považovat dobrou vůli za čin), ví-li to Proudhon všechno „stejně dobře jako Marx a Engels", jak se pak můžeme ještě přít? Ale právě s Proudhonovým věděním to vypadá trochu jinak. Ekonomické vztahy dané společnosti vystupují především jako *zájmy*. Proudhon však na právě citovaném místě svého hlavního díla jasně prohlašuje, že „řídícím, organickým, svrchovaným základním principem společnosti, principem, který si podřizuje všechny ostatní", není *zájem*, ale *spravedlnost*. A totéž opakuje na všech rozhodujících místech ve všech svých spisech. To nebrání Mülbergerovi, aby pokračoval:

„...že idea ekonomického práva, jak ji Proudhon nejhlouběji rozvinul v ‚La guerre et la paix', se úplně shoduje s oněmi základními myšlenkami Lassallovými, které jsou tak krásně podány v jeho předmluvě k ‚System der erworbenen Rechte'."

„La guerre et la paix" je snad nejškoláčtější z mnoha školáckých děl Proudhonových, ale nemohl jsem očekávat, že by bylo

uvedeno na důkaz jeho domnělého pochopení německého materialistického pojetí dějin, jež vykládá všechny historické události a představy, všechnu politiku, filosofii, náboženství z materiálních, ekonomických životních vztahů příslušného historického období. Ta kniha je tak málo materialistická, že nedokáže podat ani svou konstrukci války, aniž se přitom dovolává pomoci *stvořitele:*

„Avšak stvořitel, který pro nás zvolil tento způsob života, měl své cíle." (Sv. II, str. 100, vyd. 1869.)

Na jakých historických znalostech je tato kniha založena, je vidět z toho, že věří v historickou existenci zlatého věku:

„Na počátku, když lidstvo bylo ještě řídce rozseto po zeměkouli, pečovala příroda celkem snadno o jeho potřeby. Byl to zlatý věk, věk nadbytku a míru." (Tamtéž, str. 102.)

Jeho ekonomické stanovisko je stanovisko vysloveného malthusiánství:

„Zdvojnásobí-li se výroba, zdvojnásobí se brzy i obyvatelstvo." (Str. 106.)

A v čem tedy záleží materialismus této knihy? V tom, že tvrdí, že příčinou války byl odjakživa a je stále jestě „pauperismus" (např. str. 143). Strýc Bräsig byl stejně podařený materialista, když ve své řeči roku 1848 klidně pronesl tato veliká slova: Příčinou veliké chudoby je veliká pauvreté.*

Lassallův „System der erworbenen Rechte" je nejen úplně v zajetí iluzí právníka, ale také iluzí starohegelovce. Lassalle prohlašuje na str. VII výslovně, že také na poli „*ekonomie* je pojem nabytého práva hybným zdrojem všeho dalšího vývoje", chce dokázat, že „právo je rozumný, *sám ze sebe*" (tedy nikoli z ekonomických předpokladů) „se vyvíjející organismus" (str. XI), nejde mu o odvození práva z ekonomických vztahů, nýbrž ze „samotného pojmu vůle, jehož je filosofie práva pouhým rozvinutím a znázorněním" (str. XII). K čemu tedy tato kniha? Rozdíl mezi Proudhonem a Lassallem je jen v tom, že Lassalle byl opravdu právník a hegelovec a že Proudhon byl v právnictví i filosofii, jako ve všech ostatních věcech, naprostý diletant.

Vím velmi dobře, že Proudhon, který si jak známo ustavičně odporuje, také občas vysloví něco, co vypadá, jako by vysvětloval

*) — chudoba. *(Pozn. red.)*

ideje z faktů. Takové výroky jsou však bezvýznamné ve srovnání s celkovým myšlenkovým zaměřením tohoto muže a tam, kde se vyskytují, jsou ještě k tomu krajně zmatené a samy v sobě nedůsledné.

Na určitém, velmi primitivním stupni vývoje společnosti vzniká potřeba shrnout denně se opakující akty výroby, rozdělování a směny výrobků pod společné pravidlo, postarat se, aby se jednotlivec podřídil společným podmínkám výroby a směny. Toto pravidlo, které je zprvu zvykem, se brzy stává *zákonem*. Se zákonem vznikají nutně orgány pověřené bdít nad jeho dodržováním — veřejná moc, stát. S dalším vývojem společnosti se zákon vyvíjí ve více nebo méně rozsáhlé zákonodárství. Čím spletitější je toto zákonodárství, tím víc se způsob jeho vyjadřování vzdaluje od způsobu, kterým jsou vyjadřovány obvyklé ekonomické podmínky života společnosti. Jeví se jako samostatný element, který neodvozuje oprávnění své existence a základ svého dalšího vývoje z ekonomických vztahů, nýbrž z vlastních, vnitřních základů, třeba z „pojmu vůle". Lidé zapomínají, že jejich právo se odvozuje z jejich ekonomických životních podmínek, stejně jako zapomněli, že sami pocházejí z říše zvířat. S dalším vývojem zákonodárství ve spletitý, rozsáhlý celek nastává nutnost nové společenské dělby práce: tvoří se stav právníků z povolání a s nimi vzniká právní věda. Ta ve svém dalším vývoji srovnává právní systémy různých národů a různých dob nikoli jako odrazy příslušných ekonomických vztahů, nýbrž jako systémy, které nacházejí svůj základ samy v sobě. Srovnávání předpokládá něco společného: to se objeví, když právníci sestaví to, co je všem těmto právním systémům víceméně společné, v *přirozené právo*. Měřítkem, kterým se měří, co je přirozené právo a co ne, je však právě sám nejabstraktnější výraz práva: *spravedlnost*. Od této chvíle se tedy vývoj práva stal pro právníky a pro ty, kdo jim na slovo věří, už jen snahou přibližovat lidské poměry, pokud jsou vyjadřovány právnicky, stále víc ideálu spravedlnosti, *věčné* spravedlnosti. A tato spravedlnost je jen ideologizovaným, zbožněným výrazem stávajících ekonomických vztahů buď po jejich konzervativní, anebo po jejich revoluční stránce. Spravedlnost Řeků a Římanů pokládala otroctví za spravedlivé; spravedlnost buržoů

z roku 1789 žadala odstranění feudalismu, protože prý je nespravedlivý. Pro pruské junkery je i ubohý zákon o krajském zřízení[254] porušením věčné spravedlnosti. Představa věčné spravedlnosti se tedy mění nejen s časem a místem, ale i s osobami, a patří k věcem, jimiž „rozumí každý něco jiného", jak správně poznamenává Mülberger. Jestliže se v běžném životě při jednoduchosti vztahů, které se tu posuzují, používá bez nedorozumění výrazů jako spravedlivé, nespravedlivé, spravedlnost, právní cit i o společenských věcech, způsobuje to, jak jsme viděli, ve vědeckých zkoumáních ekonomických vztahů stejně nevýslovný zmatek, jaký by vznikl např. v dnešní chemii, kdyby se v ní chtěla zachovávat terminologie flogistonové teorie. Zmatek je ještě horší, věří-li někdo, jako Proudhon, na tento sociální flogiston, „spravedlnost", nebo ujišťuje-li, jako Mülberger, že s flogistonem je to naprosto v pořádku stejně jako s kyslíkem.*

III

Dále si Mülberger stěžuje, že jeho „emfatické" výlevy o tom, že

„není hroznějšího výsměchu celé kultuře našeho slavného století než fakt, že ve velkých městech 90 % obyvatelstva i víc nemá místečka, jež by mohlo nazvat svým",

nazývám reakční jeremiádou. Ovšem. Kdyby se byl Mülberger omezil, jak uvádí předem, na vylíčení „hrůz přítomnosti", jistě bych byl „o něm a o jeho skromných slovech" neřekl ani slůvka špatného. Dělá však něco úplně jiného. Líčí tyto „hrůzy" jako *následek* toho, že dělníci „*nemají místečka, jež by mohli nazvat svým*". Stěžuje-li si někdo na „hrůzy přítomnosti" proto, že je odstraněno domovní vlastnictví dělníků, nebo jako junkeři proto, že je odstra-

* Před objevením kyslíku si chemikové vysvětlovali hoření látek ve vzduchu atmosféry tím, že předpokládali zvláštní hořlavinu, flogiston, který uniká při hoření. Protože zjistili, že shořelá jednoduchá tělesa vážila po shoření víc než předtím, prohlásili, že flogiston má negativní tíži, takže těleso bez svého flogistonu váží víc než s ním. Tak flogistonu přibájili postupně všechny hlavní vlastnosti kyslíku, ale všechny *obráceně*. Objev, že hoření spočívá ve slučování hořící látky s jinou, totiž s kyslíkem, a popsání kyslíku učinily — ale teprve po dlouhém odporu starších chemiků — konec tomuto předpokladu. *(Engelsova poznámka.)*

něn feudalismus a cechy — nemůže z toho v obou případech být nic jiného než reakční jeremiáda, nářek nad vpádem neodvratného, historicky nutného. Reakčnost tkví právě v tom, že Mülberger chce obnovit individuální domovní vlastnictví dělníků — věc, kterou dějiny už dávno hodily přes palubu; že si osvobození dělníků neumí představit jinak, než že se každý stane opět majitelem svého domu.

Dále:

„Pravím co nejzřetelněji: Vlastní boj míří proti kapitalistickému způsobu výroby a lze doufat, že jen *jeho přeměnou* se zlepší bytové poměry. Engels nevidí nic z toho všeho... já předpokládám celkové řešení sociální otázky, aby se mohlo přikročit k vykoupení nájemního bytu."

Bohužel nevidím nic z toho všeho ani dnes. Nemohu přece vědět, co předpokládá v skrytém koutku svého mozku někdo, jehož jméno jsem dokonce ani neznal. Mohu se držet jen Mülbergerových vytištěných článků. A tu zjišťuji ještě i dnes, že k tomu, aby se mohlo přikročit k vykoupení nájemního bytu, předpokládá Mülberger (na str. 15 a 16 separátu) zase jen — nájemní byt. Teprve na str. 17 „popadá produktivitu kapitálu za rohy"; k tomu se ještě vrátíme. A potvrzuje to dokonce i ve své odpovědi, když říká:

„Šlo spíše o to ukázat, jak by se *na základě stávajících poměrů* mohla prosadit úplná přeměna v bytové otázce."

Na základě stávajících poměrů a na základě přeměny (má znít: odstranění) kapitalistického způsobu výroby, to jsou přece zcela protikladné věci.

Není divu, že si Mülberger stěžuje, když nacházím v lidumilných snahách pana Dollfuse a jiných továrníků, kteří chtějí dělníkům pomoci k vlastním domkům, jediné možné praktické uskutečnění jeho proudhonovských projektů. Kdyby pochopil, že Proudhonův plán na záchranu společnosti je fantazie pohybující se zcela na půdě *buržoazní* společnosti, pak by v něj samozřejmě nevěřil. Nikdy a nikde jsem nepochyboval o jeho dobré vůli. Proč však chválí dr. Reschauera za to, že navrhuje vídeňské městské radě, aby napodobila Dollfusovy projekty?

Dále Mülberger prohlašuje:

„Pokud jde speciálně o protiklad mezi městem a venkovem, je utopií

chtít jej odstranit. Tento protiklad je přirozený, správněji řečeno historicky vzniklý... Nejde o to tento protiklad *zrušit*, nýbrž najít politické a sociální formy, za nichž je *neškodný*, ba dokonce *plodný*. Tak je možno očekávat pokojné vyrovnání, postupnou rovnováhu zájmů."

Zrušení protikladu mezi městem a venkovem je tedy utopie, *protože* tento protiklad je přirozený, správněji řečeno historicky vzniklý. Aplikujme tuto logiku na jiné protiklady moderní společnosti a podívejme se, kam pak dojdeme. Např.:

„Pokud jde speciálně o protiklad mezi" kapitalisty a námezdně pracujícími, „je utopií chtít jej zrušit. Tento protiklad je přirozený, správněji řečeno historicky vzniklý. Nejde o to tento protiklad *zrušit*, nýbrž najít politické a sociální formy, za nichž je *neškodný*, ba dokonce *plodný*. Tak je možno očekávat pokojné vyrovnání, postupnou rovnováhu zájmů."

Čímž jsme se opět dostali k Schulze-Delitzschovi.

Zrušení protikladu mezi městem a venkovem není o nic větší a o nic menší utopie než odstranění protikladu mezi kapitalisty a námezdně pracujícími. Stává se den ze dne víc praktickým požadavkem průmyslové i zemědělské výroby. Nikdo se ho nedožadoval hlasitěji než Liebig ve svých spisech o zemědělské chemii, v nichž je všude jeho prvním požadavkem, aby člověk vracel půdě to, co od ní přijímá, a v nichž dokazuje, že tomu brání jen existence měst, zejména velkých měst. Vidíme-li, jak se jen zde v Londýně den co den ohromně nákladným způsobem vylévá do moře víc hnojiva, než se ho vyrobí v celém království saském, a jakých obrovských zařízení je třeba, aby toto hnojivo neotrávilo celý Londýn, dostává utopie o odstranění protikladu mezi městem a venkovem pozoruhodně praktický základ. A i poměrně bezvýznamný Berlín se už nejméně třicet let dusí ve svém vlastním kalu. Naproti tomu je to ryzí utopie, chce-li někdo, jak to činí Proudhon, provést převrat v nynější buržoazní společnosti a zachovat rolníka jako takového. Jen co nejrovnoměrnější rozdělení obyvatelstva po celé zemi, jen těsné spojení průmyslové výroby se zemědělskou, spolu s rozšířením komunikačních prostředků nutným v důsledku toho — ovšem za předpokladu, že bude odstraněn kapitalistický výrobní způsob — je s to vyprostit venkovské obyvatelstvo z izolace a otupělosti, v níž

živoří po tisíciletí skoro beze změny. Není utopií tvrdit, že osvobození lidí z řetězů ukovaných jejich dějinnou minulostí bude úplné teprve tehdy, až bude odstraněn protiklad mezi městem a venkovem; utopie vzniká teprve tehdy, když se někdo pokouší „na základě stávajících poměrů" předpisovat *formu*, jakou by měl být vyřešen ten či onen protiklad stávající společnosti. A to činí Mülberger tím, že přejímá Proudhonovu formuli pro řešení bytové otázky.

Dále si Mülberger stěžuje, že ho činím do jisté míry spoluodpovědným za „nehorázné Proudhonovy názory na kapitál a úrok", a praví:

„*Předpokládám* změnu výrobních vztahů jako *danou*, a přechodný zákon, regulující úrokovou míru, se netýká výrobních vztahů, nýbrž společenských převodů, oběžních vztahů... Změna výrobních vztahů, nebo jak to přesněji formuluje německá škola, odstranění kapitalistického výrobního způsobu, nevyplývá ovšem, jak mi Engels *připisuje*, z nějakého přechodného zákona odstraňujícího úrok, nýbrž z toho, že pracující lid *převezme fakticky do svého vlastnictví všechny pracovní nástroje*, že převezme celý průmysl. Bude-li přitom holdovat(!) spíš výkupu nebo okamžitému vyvlastnění, o tom nepřísluší rozhodovat ani Engelsovi, ani mně."

S úžasem si protírám oči. Pročítám Mülbergerovo pojednání znovu od začátku do konce, abych našel místo, kde prohlašuje, že jeho výkup nájemního bytu předpokládá, že už „pracující lid fakticky převzal do svého vlastnictví všechny pracovní nástroje, že převzal celý průmysl". Nenacházím toto místo. Neexistuje. O „faktickém převzetí do vlastnictví" atd. se nikde nemluví. Zato však na str. 17 čteme:

„Dejme tomu, že by produktivita kapitálu byla *skutečně uchopena za rohy*, jak se to dříve či později musí stát, např. nějakým *přechodným zákonem, který stanoví úrok ze všech kapitálů na jedno procento*, ovšem s tendencí přibližovat i tuto sazbu stále víc nule... Jako všechny ostatní výrobky spadá ovšem pod tento zákon i dům a byt... Z této stránky tedy vidíme, že výkup nájemního bytu *bude nutným následkem odstranění produktivity kapitálu vůbec*."

Zde se tedy docela v protikladu k Mülbergerovu nejnovějšímu obratu jasně říká, že produktivita kapitálu — a touto zmatenou frází rozumí, jak doznává, kapitalistický způsob výroby — bude zákonem rušícím úrok „uchopena za rohy" a že právě tento zákon způsobí, že „výkup nájemního bytu bude nutným následkem odstranění produktivity kapitálu vůbec". Kdepak, říká teď Mülberger,

Onen přechodný zákon se netýká „*výrobních* vztahů, nýbrž *oběžních* vztahů". Při tomto dokonalém rozporu, který je podle Goetha „stejně tajuplný pro moudré jako pro zpozdilé",[255] mi nezbývá než předpokládat, že mám co dělat se dvěma zcela odlišnými Mülbergery, z nichž jeden si právem stěžuje, že mu „připisuji" to, co druhý otiskl.

Jistě je správné, že se pracující lid nebude ptát ani mne, ani Mülbergera, má-li při faktickém převzetí do vlastnictví „holdovat spíš výkupu nebo okamžitému vyvlastnění". Pravděpodobně dá přednost tomu, že vůbec nebude „holdovat". Ale o to, že pracující lid fakticky převezme do vlastnictví všechny pracovní nástroje, vůbec nešlo, mluvilo se jen o Mülbergerově tvrzení (str. 17), že „celý obsah řešení bytové otázky je dán slovem „*výkup*". Prohlašuje-li nyní tento výkup za krajně pochybný, proč se tedy máme my oba i čtenáři zbytečně namáhat?

Ostatně je nutno konstatovat, že „faktické převzetí" všech pracovních nástrojů do vlastnictví, převzetí celého průmyslu pracujícím lidem je pravým opakem proudhonovského „výkupu". V tomto případě se vlastníkem bytu, statku, pracovního nástroje stává *jednotlivý dělník*; v prvním případě však zůstává souhrnným vlastníkem domů, továren a pracovních nástrojů „pracující lid" a jejich užívání bude, aspoň po přechodnou dobu, sotva přenechávat jednotlivcům nebo společnostem bez náhrady nákladů. Právě tak jako odstranění pozemkového vlastnictví není odstranění pozemkové renty, ale jen její přenesení, i když v pozměněné podobě, na společnost. To, že pracující lid fakticky převezme všechny pracovní nástroje, tedy nikterak nevylučuje zachování nájemního vztahu.

Nejde vůbec o otázku, zda se proletariát, až dosáhne moci, prostě zmocní výrobních nástrojů, surovin a životních prostředků násilím, zda za ně ihned zaplatí náhradu nebo je vykoupí pozvolna splátkami. Chtít odpovědět na takovou otázku předem a pro všechny případy by znamenalo vymýšlet utopie, a to přenechávám jiným.

IV

Tolik papíru se muselo popsat, než jsme se přes Mülbergerovy rozmanité okliky a zákruty konečně dostali k věci samé, jíž se Mülberger ve své odpovědi pečlivě vyhýbá.

Co řekl Mülberger ve svém pojednání pozitivního?

Za prvé, že „rozdíl mezi původní cenou nákladů na dům, stavební pozemek atd. a jeho dnešní hodnotou" patří podle práva společnosti. Tento rozdíl se v ekonomické řeči nazývá pozemková renta. Také Proudhon ji chce odevzdat společnosti, jak se lze dočíst v „Idée générale de la Révolution", vyd. 1868, str. 219.

Za druhé, že řešení bytové otázky spočívá v tom, že se každý nájemník stane majitelem svého bytu.

Za třetí, že toto řešení se uskuteční tím, že se platby nájemného přemění zákonem ve splátky na kupní cenu bytu. — Oba tyto body 2 a 3 jsou vypůjčeny z Proudhona, jak může každý vidět v „Idée générale de la Révolution" na str. 199 a dalších a kde se také na str. 203 vyskytuje už hotový text příslušného návrhu zákona.

Za čtvrté, že produktivita kapitálu bude uchopena za rohy přechodným zákonem, kterým se úroková sazba prozatím sníží na jedno procento s tím, že později bude dále snížena. To je také vypůjčeno z Proudhona, jak se podrobně dočteme v „Idée générale de la Révolution" na str. 182—186.

Při každém z těchto bodů jsem citoval místo z Proudhona, kde je originál mülbergerovské kopie, a teď se ptám, zda jsem byl oprávněn autora veskrze proudhonovského článku obsahujícího výhradně proudhonovské názory nazvat proudhonovcem, nebo ne? A přece si Mülberger na nic tak trpce nestěžuje jako na to, že ho tak nazývám, poněvadž jsem „narazil na několik *obratů* charakteristických pro Proudhona"! Naopak. „*Obraty*" patří všechny Mülbergerovi, *obsah* je Proudhonův. A když pak doplňuji takovéto proudhonovské pojednání z Proudhona, naříká Mülberger, že mu podvrhuji „nehorázné názory" Proudhonovy!

Co jsem tedy na tento proudhonovský plán odpověděl?

Za prvé, že přenesení pozemkové renty na stát je totéž jako odstranění individuálního pozemkového vlastnictví,

Za druhé, že výkup nájemního bytu a přenesení vlastnictví bytu na dosavadního nájemníka se nikterak nedotkne kapitalistického způsobu výroby.

Za třetí, že tento návrh je za nynějšího vývoje velkého průmyslu a měst nejen nevhodný, ale i reakční a že opětné zavedení individuálního vlastnictví bytu pro každého jednotlivce by bylo krokem zpět.

Za čtvrté, že nucené snížení úroku z kapitálu nikterak neohrožuje kapitalistický způsob výroby,* naopak, jak dokazují zákony proti lichvě, je právě tak prastaré jako nemožné.

Za páté, že s odstraněním úroku z kapitálu není nikterak odstraněno nájemné z domů.

Bod 2 a 4 Mülberger teď připustil. Na ostatní body neodpovídá ani slovem. A přitom jde v debatě o tyto body. Ale Mülbergerova odpověď není vyvrácením; obchází pečlivě všechny ekonomické body, které jsou přece rozhodující; jeho odpověď je osobní písemná stížnost, nic víc. Tak si stěžuje, že anticipuji jeho ohlášené řešení jiných otázek, např. státních dluhů, soukromých dluhů, úvěru, a říkám, že řešení bude všude takové jako u bytové otázky — odstraní se úrok, jehož platby se přemění ve splátky na určitý kapitál a úvěr bude bezplatný. Přesto bych se i teď chtěl vsadit, že spatří-li tyto Mülbergerovy články světlo světa, bude se jejich obsah v podstatě shodovat s Proudhonovou „Idée générale": úvěr str. 182, státní dluhy str. 186, soukromé dluhy str. 196, právě tak jako se jeho články o bytové otázce shodují s citovanými místy téže knihy.

Při této příležitosti mě Mülberger poučuje, že tyto otázky, jako daně, státní dluhy, soukromé dluhy, úvěr, k čemuž nyní přistupuje ještě obecní samospráva, jsou vysoce důležité pro rolníka a pro propagandu na venkově. Z velké části souhlasím, ale: 1. o rolníky dosud vůbec nešlo a 2. proudhonovská „řešení" všech těchto otázek jsou právě tak ekonomicky nesmyslná a v podstatě stejně buržoazní jako jeho řešení bytové otázky. Proti Mülbergerovu náznaku, jako bych neuznával nutnost vtáhnout do hnutí také rolníky, nemusím se *já* obhajovat. Ale rozhodně pokládám za pošetilost doporučovat

* Ve vydání z roku 1887 změnil Engels slovo „výroba" na „způsob výroby". *(Pozn. red.)*

pro tento účel rolníkům proudhonovské mastičkářství. V Německu je ještě mnoho velkého pozemkového majetku. Podle Proudhonovy teorie by se musel celý rozdělit na malé statky, což by bylo při dnešním stavu zemědělské vědy a po zkušenostech s parcelovým pozemkovým vlastnictvím ve Francii a v západním Německu přímo reakční. Velký pozemkový majetek, který ještě existuje, je pro nás spíš vhodný nástroj k tomu, aby sdružení dělníci mohli provozovat zemědělství ve velkém, při němž je jedině možné využít všech moderních pomocných prostředků, strojů atd., a tak názorně ukázat malorolníkům výhody velkovýroby, provozované sdružením. Dánští socialisté, kteří jsou v tomto směru přede všemi ostatními, to už dávno pochopili.[256]

Stejně tak se nemusím hájit proti tomu, že by se mi dnešní hanebné bytové poměry dělníků zdály „bezvýznamnou maličkostí". Pokud je mi známo, byl jsem první, kdo v německé řeči vylíčil tyto poměry v jejich klasicky vyvinuté formě, jak existují v Anglii: ne proto, jak se domnívá Mülberger, že „urážely mé *právní cítění*" — kdo by chtěl všechna fakta, která urážejí jeho právní cítění, dát do knih, ten by měl hodně práce — nýbrž, jak je možno si přečíst v předmluvě k mé knize,[257] abych popsáním společenských poměrů vytvořených moderním velkým průmyslem dal faktický podklad německému socialismu, jenž tehdy vznikal a potácel se v jalových frázích. Ale chtít řešit takzvanou bytovou *otázku*, to mě ovšem ani nenapadne, jako se nezabývám podrobnostmi řešení ještě důležitější *otázky potravy*. Spokojím se s tím, mohu-li dokázat, že výroba naší moderní společnosti stačí obstarat pro všechny členy společnosti dostatek jídla a že je dost domů, aby prozatím mohl být pracujícím masám poskytnut prostorný a zdravý příbytek. Spekulování o tom, jak si zařídí rozdělování jídla a bytů budoucí společnost, vede přímo k *utopii*. Na základě pochopení základních podmínek všech dosavadních výrobních způsobů můžeme nanejvýš konstatovat, že s pádem kapitalistické výroby se určité formy přivlastňování, vlastní dosavadní společnosti, stanou nemožnými. I přechodná opatření se všude budou řídit právě existujícími poměry, budou podstatně jiná v zemích s malým pozemkovým vlastnictvím než v zemích s velkým pozemkovým vlastnictvím atd. Kam se dosta-

neme, snažíme-li se tyto takzvané praktické otázky, jako je bytová otázka atd., řešit jednotlivě, dokazuje nejlépe sám Mülberger, který nejdříve na 28 stránkách vysvětluje, že „celkový obsah řešení bytové otázky je dán slovem: *výkup*", a potom, sotva si na něho posvítíte, rozpačitě koktá, že je to ve skutečnosti ještě velmi sporné, bude-li pracující lid, až fakticky převezme domy do svého vlastnictví, „holdovat spíš výkupu", nebo nějaké jiné formě vyvlastnění.

Mülberger žádá, abychom byli *praktičtí*, abychom „netáhli do boje proti skutečným praktickým poměrům jen s mrtvými abstraktními formulemi", abychom „zanechali abstraktního socialismu a *přistoupili k určitým konkrétním vztahům společnosti*". Kdyby to byl Mülberger učinil, byl by si možná získal veliké zásluhy o hnutí. Prvním krokem při přístupu k určitým konkrétním vztahům společnosti je zajisté jejich poznání, jejich zkoumání v jejich skutečné ekonomické souvislosti. A co vidíme u Mülbergera? Celé dvě věty, a to:

1. „Čím je námezdní dělník vůči kapitalistovi, tím je nájemník vůči majiteli domu."

Na str. 6 tohoto separátu* jsem dokázal, že to je úplně nesprávné, a Mülberger na to nemůže odpovědět ani slovem.

2. „Ale býk, kterého je třeba" (při sociální reformě) „uchopit za rohy, je, jak tomu říká liberální škola národní ekonomie, *produktivita kapitálu*, která *vpravdě neexistuje*, která však ve *své zdánlivé existenci* slouží za roušku veškeré nerovnosti, jež tíží dnešní společnost."

Býk, kterého je třeba popadnout za rohy, tedy „*vpravdě neexistuje*", nemá tedy také „rohy". Zlem není on sám, ale jeho *zdánlivá existence*. Přesto je „takzvaná produktivita" (kapitálu) „s to vykouzlit ze země domy a města", jejichž existence je všechno, jen ne „zdánlivá". (Str. 12.) A člověk, který přes to, že „i jemu je dobře znám" Marxův „Kapitál", blábolí tímto beznadějně zmateným způsobem o vztahu mezi kapitálem a prací, chce ukázat německým dělníkům novou a lepší cestu a vydává se za „stavitele", kterému je „aspoň v hrubých rysech jasná architektonická skladba budoucí společnosti"?

Nikdo „nepřistoupil k určitým konkrétním vztahům společ-

* Viz tento svazek, str. 247—248. *(Pozn. red.)*

nosti“ blíže než Marx v „*Kapitálu*“. Věnoval dvacet pět let tomu, aby je po všech stránkách prozkoumal, a výsledky jeho kritiky obsahují všude rovněž zárodky takzvaných řešení, pokud jsou v dnešní době vůbec možné. To však příteli Mülbergerovi nestačí. To všechno je abstraktní socialismus, mrtvé abstraktní formule. Místo aby studoval „určité konkrétní vztahy společnosti“, spokojuje se přítel Mülberger přečtením několika svazků Proudhona, které mu sice nepřinesou skoro nic, pokud jde o určité konkrétní vztahy společnosti, zato však velmi určité konkrétní zázračné recepty proti všem společenským neduhům, a tento hotový plán sociální záchrany, tento proudhonovský *systém*, předkládá německým dělníkům pod záminkou, že *on* chce „dát vale *systémům*“, zatímco já prý „volím opačnou cestu“! Abych to pochopil, musím předpokládat, že já jsem slepý a Mülberger hluchý, takže jakékoli dorozumění mezi námi je zcela nemožné.

Dosti. Neslouží-li tato polemika jinak ničemu, je na ní dobré alespoň to, že dokazuje, jak to vypadá s praxí těchto „praktických“ — jak se sami nazývají — socialistů. Tyto praktické návrhy na odstranění všech sociálních neduhů, tyto společenské všeléky byly vždy a všude fabrikátem zakladatelů sekt, kteří vystoupili v době, kdy proletářské hnutí bylo ještě v plenkách. K nim patří i Proudhon. Vývoj proletariátu odhazuje brzy tyto dětské plenky a umožňuje dělnické třídě samé pochopit, že není nic nepraktičtějšího, než jsou tato předem vymudrovaná, na všechny případy použitelná „praktická řešení“, a že praktický socialismus záleží spíš ve správném poznání kapitalistického způsobu výroby z jeho různých stránek. Dělnická třída, která má v této věci jasno, nebude v daném případě *nikdy* na rozpacích, proti kterým sociálním institucím a jakým způsobem má zaměřit své hlavní útoky.

K. MARX

REDAKTOROVI LISTU „TIMES"

Vážený pane,

povšiml jsem si noticky v dnešním vydání „Timesů" nadepsané „Karel Marx a Internacionála". V této noticce se tvrdí, že generální rada Mezinárodního dělnického sdružení vyzvala jednotlivé federace a sekce, aby samy navrhly zmocněnce, které by pak generální rada schválila, a že v této výzvě prohlásila, že

„je nezbytně nutné, aby přesná kopie tohoto seznamu kandidátů byla současně zaslána Karlu Marxovi do Londýna. Smyslem toho je, že mandát obdrží jen ten, kdo vyhovuje Karlu Marxovi v Londýně a koho on schválí; a poněvadž tito zástupci s ním samozřejmě musejí být v neustálém styku, je vlastně samovládcem hnutí."

Zmíněný oběžník byl spolu s jinými uveřejněn 25. prosince v lipském „Volksstaatu".[258] Členové Sdružení v Německu se v něm vyzývají, aby poslali kopii svých návrhů bývalému dopisujícímu tajemníkovi pro Německo (tj. mně) k ověření. Nová generální rada nemůže přirozeně znát ani ty či ony osoby, ani jejich rukopis. Služba, kterou ode mne newyorská generální rada požadovala, jí připadala natolik samozřejmá, že mě o celé věci ani předem neuvědomila. S ověřováním zástupců ostatních zemí, kde svobodná organizace Internacionály naráží na překážky ze strany zákonů, nemám vůbec nic společného.

V noticce se dále konstatuje:

„Ve Francii vylučují tito zástupci členy, aniž je vyslechnou, a rozpouštějí sekce, výbory a federace, jak se jim zlíbí."

Bude třeba, aby váš dopisovatel vysvětlil, jak mohou tito zástupci páchat všechny tyto nepravosti, když ještě ani jeden z nich nebyl jmenován. Jestliže byli ve Francii vyloučeni někteří členové z Internacionály, vyloučily je místní sekce, a naprosto ne newyorská generální rada.

Zůstávám, vážený pane, s úctou váš oddaný

Karel Marx

2. ledna

Otištěno v „Times“,
čís. 27577 z 3. ledna 1873

Podle textu novin
Přeloženo z angličtiny

B. ENGELS

„KRIZE" V PRUSKU

Skutečně, „veliký národ" francouzský byl právem vytlačen „velikým národem" německým. Ve Versailles propuká politická krize, protože francouzští krautjunkeři se spikli, aby místo nynější republiky nastolili monarchii; současně propuká krize v Berlíně, protože pruští krautjunkeři nechtějí obětovat starofeudální vrchnostenskou policii, která jim osmdesát let po francouzské revoluci stále ještě vyhovuje. Lze teď ještě pochybovat o převaze německé „kultury" nad francouzskou civilizací? Francouzi se s obvyklou povrchností hašteří o pouhé *formy* jako republika a monarchie. Důkladní Prusové jdou až na kořen věci tím, že konečně, v roce 1872, jako poslední v Evropě kromě Meklenburska a Ruska, chrání selský hřbet, tento základ společnosti, před vrchnostenskou holí — nebo také ne!

Nic není pro hanebné chování pruské buržoazie příznačnější, než celá tahle fraška s krajským zřízením.[254] V roce 1848 provedlo Prusko svou revoluci; buržoazie měla moc v rukou; stačila přísaha armády na ústavu — lhostejno na jakou — a byla by ji udržela. Strach feudálů a byrokratů byl tak velký, že zrušení ještě existujících pozůstatků feudalismu se tehdy zdálo samozřejmé. A první návrhy ústavy z roku 1848 a dokonce i z roku 1849 také skutečně obsahovaly, i když v obvyklé ubohé formě, všechno podstatné v tomto směru. I sebemenší odpor buržoazie by byl postačil, aby obnovení feudálních práv bylo znemožněno; s výjimkou několika krautjunkerů na tom záleželo jedině romantikovi Bedřichu Vilémovi IV.

Ale sotva zvítězila evropská reakce, už se pruská buržoazie plazila Manteuffelovi u nohou a na každé prásknutí jeho bičíku vděčně zavrtěla ohonem. Nejenže vrátila východolabským junkerům vrchnostenskou policii a všelijaké jiné feudální harampádí; ještě se sama potrestala za svůj hříšný liberalismus tím, že vlastnoručně zrušila svobodu živností zavedenou v roce 1808 a uprostřed devatenáctého století obnovila cechy.[259]

Buržoazie je v nejlepším případě třída nehrdinská. Ani své nejskvělejší vymoženosti, anglické v 17. a francouzské v 18. století, si nevybojovala sama, ale vybojovaly je pro ni plebejské lidové masy, dělníci a rolníci. Také ve Francii se buržoazie zachránila z hrůz červnových dnů roku 1848 tím, že se vrhla k nohám komediantovi; také v Anglii nastalo po roce 1848 dlouhé období reakce; ale v obou těchto zemích jednala tato reakce pod záminkou, že chrání základy *buržoazní* společnosti před útoky proletariátu. Výsledkem revoluce v Prusku bylo, že romantik Bedřich Vilém IV. mohl konečně uskutečnit své středověké tužby, neboť vítězná reakce smetla spoustu protiromantických institucí, které se vetřely do pruského státu v době od Bedřicha II. až po Steina a Hardenberga. Pod záminkou, že chrání buržoazní společnost před proletariátem, uvrhli ji znovu do područí feudalismu. Žádná buržoazie na světě se nemůže pochlubit tak ostudným obdobím, jakým prošla pruská buržoazie za Manteuffela. V které jiné zemi by bylo možné oslavovat Hinckeldeye jako bojovníka a mučedníka svobody?[260]

Konečně přichází po spletitých palácových intrikách *nová éra*.[261] Staroliberální ministerský kabinet padá buržoazii z čista jasna do klína. A ona, která ani nehnula prstem, aby jej uvedla v život, ona, nejzbabělejší ze všech buržoazií, si najednou namlouvá, že je u kormidla státu, že starý pruský militaristický a policejní stát zmizel, že může dosazovat a sesazovat ministry a vnucovat svou vůli dvoru. Jestliže manteuffelovské období dokázalo její zbabělost, odhalila nová éra její politickou neschopnost.

Cenou za povolení staroliberálního kabinetu mělo být provedení reorganizace armády. Italská válka[262] skýtala vítanou příležitost požadovat tuto reorganizaci na zemském sněmu. Na jedné straně mobilizace z roku 1859 dokázala, že se stará organizace

armády úplně přežila. Na druhé straně lhostejnost, s níž byla ve Francii přijata anexe Savojska a Nizzy, dokazovala, že francouzský šovinismus se dá účinně roznítit jen vyhlídkou na výboje na Rýně, tj. válkou proti Prusku. Bylo tedy zřejmé, že jakmile se císařství Ludvíka Bonaparta octne v důsledku vnitřních událostí ve Francii znovu v nebezpečí, bude možné toto nebezpečí odvrátit jen válkou proti Prusku, která — bez spojenců — mohla skončit jen porážkou staré pruské armády. Na druhé straně Prusko, přestože bylo v podstatě militaristickým státem, nevytvořilo zcela nezbytnou moderní velkou armádu. Na to bylo příliš slabé. Ale vyhnout se tomu, co bylo na kontinentě všeobecnou nutností, nemohlo, zejména když je jeho dvojaká „politika volné ruky" zbavila všech spolehlivých spojenců. A konečně, ať už byla reorganizace armády jakákoli, pruská buržoazie musela vědět, že *ona* jí nemůže zabránit. Její správný operační plán mohl tedy spočívat jedině v tom, že by si vymohla za povolení nezbytné reorganizace tolik politických ústupků, kolik jen bylo možné. Jenže pruské buržoazii, která ještě byla samá modřina od kopanců Manteuffelova režimu, narostl přes noc hřebínek. Najednou se jí zdálo, že je rozhodující silou ve státě; reorganizaci armády zamítla. A tím také skončily všechny iluze. Přišel Bismarck a poučil ji, že její papírová ústava i její parlamentní hlasování nemají za mák ceny, že v Prusku vládne král a že sněmovny jsou jen k tomu, aby všechno odkývaly. Reorganizace armády byla navzdory ústavě provedena a s poslanci se zase zacházelo jako za Manteuffela. Po krátkém zdánlivém odporu, který ji omrzel dříve než jejího protivníka Bismarcka, našla si buržoazie v dánské válce[263] první záminku k stydlivým pokusům o smír; po Sadové[264] se už docela přestala stydět, nadšeně padla Bismarckovi k nohám a od té doby figurovala už jenom v jeho družině; po francouzské válce[265] neznalo už její nadšení mezí, od ní patřila Bismarckovi duší i tělem, doslova se v něm rozplynula.

Ale ve světě existuje něco, co objevil Hegel a co nazval „ironií dějin". Tato ironie dějin si už zahrála s většími lidmi, než je Bismarck, a také pruský stát a Bismarck jí padli za oběť. Od chvíle, kdy bylo postupně dosaženo dávno vytoužených cílů pruské politiky, od té chvíle se začaly základy pruského státu viklat. Staré Prusko

se opírá především o junkerstvo, z něhož se hlavně rekrutuje důstojnictvo a byrokracie. V plné kráse existuje junkerství jen v šesti východních provinciích a při většinou omezeném pozemkovém vlastnictví junkerů potřebuje ke své existenci jisté feudální výsady; bez nich by většina junkerů brzy poklesla na pouhé statkáře. Dokud stály proti junkerům jen dvě západní provincie, nehrozilo jim žádné nebezpečí. Ale už anexe z roku 1866[266] značně posílily buržoazní a rolnický prvek ve státě. Příčinou odporu Stahlovy a Gerlachovy strany[267] proti těmto anexím nebyl jen legitimistický tlach, ale mnohem spíš to, že si správně uvědomila vlastní ohrožené postavení. Připojení malých států k Severoněmeckému spolku[268], přenesení rozhodujících státních funkcí na tento spolek, s tím souvisící mediatizace pruské panské sněmovny, definitivní připojení jižních států — to všechno byly zároveň tvrdé rány junkerstvu, které tvořilo v říši už jen mizivou menšinu. A to ještě není všechno. Každá vláda, i despotická, musí přihlížet k daným podmínkám, jinak si sama zlomí vaz. Prusko si mohlo podmanit Malé Německo, ale nemohlo vnutit své junkerství pětadvaceti miliónům Němců na západ od Labe. Právě naopak: junkerství, které bylo pro staré Prusko nutností, bylo pro „říši" překážkou. Jako byl Bismarck nucen v rozporu se svými dřívějšími názory zavést svobodu živností, svobodu stěhování z jednoho státu do druhého a jiné buržoazní reformy — samozřejmě že v byrokraticky okleštěné podobě — tak jej, junkera par excellence, nakonec odsoudila ironie dějin k tomu, aby se krajským zřízením pustil do junkerů.

Toto krajské zřízení je jeden z nejžalostnějších zákonů, jaké kdy byly vydány. Jeho obsah se dá shrnout do několika slov: odnímá *jednotlivému* junkerovi moc náležející mu z titulu feudálních výsad, aby ji pod pláštíkem krajské samosprávy navrátilo *třídě* junkerů. V zemědělských oblastech východních provincií bude větší a velké pozemkové vlastnictví vládnout i nadále; bude dokonce ještě mocnější, poněvadž se mu navíc dostane pravomocí, které až dosud příslušely státu. Ale junker jako jednotlivec ztrácí ono výjimečné postavení, které měl jako feudální pán. Klesá na úroveň pouhého moderního statkáře, a tak přestává být junkerem. Tím jsou však také podkopány základy starého Pruska, a proto měla panská

sněmovna ze svého hlediska naprosto pravdu, když se proti tomuto krajskému zřízení postavila. S krajským zřízením přestává junkerství, a bez junkerství není specifického Pruska.

Pruská buržoazie zůstala v této záležitosti zcela svá. Nejprve se říkalo, že krajské zřízení je jen splátka na samosprávu, že je nutno je přijmout, protože v současné době se ničeho lepšího nedá dosáhnout, že je to kompromis s vládou, dále však už není možno ustoupit ani o píď. Panská sněmovna krajské zřízení zamítne. Vláda požaduje od poslanecké sněmovny nové ústupky, ačkoli je už vůči ní vázána kompromisem. Sněmovna má dost srdnatosti, aby je beze všeho povolila; buržoům se za to slíbí hromadné jmenování pairů[269] a poskytne se jim vyhlídka na reformu panské sněmovny. Hromadné jmenování pairů se provede — je to pětadvacet generálů a byrokratů — a panská sněmovna přijímá. Kompromis je zachráněn, ale — reforma panské sněmovny nebude. Utěšují se právě tím, že krajské zřízení je přece jen obrovský pokrok — a tu přichází zpráva o vládní krizi. Roon, Selchow a Itzenplitz chtějí podat demisi — vítězství liberálů na celé čáře — nezbytnost liberálního? — ne, to zrovna ne — *jednotného* kabinetu! Naši buržoové jsou tak nenároční! Ke spokojenosti jim postačí dokonce ještě méně. Bismarck se vzdává funkce ministerského předsedy, Roon, odpůrce krajského zřízení, nastupuje na jeho místo, do vlády vstupuje ještě další generál, Selchow i Itzenplitz zůstávají, jednotný kabinet je méně jednotný než kdy jindy, feudální elementy v něm jsou posíleny a buržoa si klidně dál popíjí ze svého půllitru v hrdém vědomí, že duší všeho je nakonec přece jenom Bismarck.

Tento příklad přesně vystihuje postoj pruské buržoazie. Pokládá za svou zásluhu, že Bismarck je historickou situací, do níž dostal Prusko, a průmyslovým rozvojem posledních dvaceti let donucen udělat to, co ona sama neprosadila ze zbabělosti v letech 1848—1850. Nemá dokonce ani odvahu přinutit svého Bismarcka, aby tyto drobné reformy provedl prostě, jako otevřeně buržoazní, bez policejně státního znešvaření; hlasitě jásá nad tím, že Bismarck byl donucen její vlastní požadavky z roku 1846[270] — vyklestit. A to — nezapomeňte — jen její požadavky ekonomické, tedy věci, jejichž splnění by nezabránilo ani tisíc Bismarcků, i kdyby dokonce chtěli.

O *politických* požadavcích, o přenesení politické moci na buržoazii, o tom se mluví nanejvýš jen ze slušnosti. Pruská buržoazie *nechce* politickou moc; shnilá před dozráním, stejně jako oficiální Rusko už za časů Voltairových, dostala se, aniž kdy vládla, již na ten stupeň úpadku, jakého francouzská buržoazie dosáhla po osmdesáti letech bojů a po dlouhém panování. Panem et circenses, chléb a hry, požadoval zchátralý římský plebs na svých císařích; panem et circenses, podvodný zisk a brutální přepych, požaduje na svých císařích nikoli pruský lid, ale pruská buržoazie. Římský plebs byl i se svými císaři smeten germánskými barbary; za pruskými buržoy se hrozivě zvedají němečtí dělníci.

Napsal B. Engels počátkem ledna 1873
Otištěno v „Der Volksstaat“,
čís. 5 z 15. ledna 1873

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

K. MARX

*ODPOVĚĎ NA NOVÝ OBĚŽNÍK ÚDAJNÉ VĚTŠINY BRITSKÉ FEDERÁLNÍ RADY[271]

Nový oběžník údajné většiny britské federální rady chce být odpovědí na dva oběžníky, a to na oběžníky britské federální rady a manchesterské cizinecké sekce*. Ve skutečnosti nevyvrací ani jediný bod z těchto oběžníků. Pokouší se jen nasypat čtenářům do očí písek osobními pomluvami, urážkami a lžemi, protože počítá s tím, že nově založené sekce jistě v dostatečné míře neznají historii Internacionály.

Je velmi charakteristické, že ze šesti členů výkonného výboru podepsaných na tomto oběžníku dva, pan Jung a pan Pape, už nemají v britské federální radě locus standi**. První z nich byl delegátem za Middlesbrough, druhý za Nottingham, přičemž jedna z uvedených sekcí zrušila mandát, kdežto druhá manifest jednomyslně odmítla. Pro ilustraci uvedeme jen několik nestoudných tvrzení tak příznačných pro zmíněný dokument.

O takzvaných oficiálních zprávách se v něm říká:

„V oběžnících se sice běžně mluví o ‚64' delegátech haagského kongresu, ale jejich seznam vydán nebyl."

Zpráva, o níž se tu mluví, není nic jiného než oficiální vydání

* Viz tento svazek, str. 230–240. *(Pozn. red.)*
** — zákonné místo. *(Pozn. red.)*

rezolucí přijatých na kongresu[272], a seznam delegátů, vydaný už v Haagu a přetištěný ve většině listů na kontinentě — jak v novinách Internacionály, tak buržoazie — by tu byl nemístný. Kromě toho je ve zprávě u každého hlasování uvedeno, kolik lidí hlasovalo, a pokud se hlasovalo jmenovitě, jsou uvedena i jména.

„Rezoluce byly zatajovány nebo padělány; například v rezoluci o příspěvcích pro generální radu se požadovalo, aby příspěvky byly zvýšeny na 1 šilink ročně za každého člena Sdružení, včetně tradeunionů."

V bodě 2 oficiální zprávy nadepsaném „Placení členských příspěvků generální radě" se říká: Vzhledem k tomu, že se na jedné straně požadovalo, aby tyto příspěvky byly zvýšeny, a na druhé straně zase, aby byly sníženy, usnesl se kongres 17 hlasy proti 12 při 8 abstencích ponechat příspěvky ve výši 1 pence.* Co je tu tedy zatajeno?

Pokud jde o „padělání" rezolucí, nechť v sobě najdou tolik odvahy a ukáží nám ve zprávě alespoň jednu rezoluci, která by nebyla naprosto totožná s protokoly.

Čeho jsou na druhé straně schopni na poli „padělání" autoři tohoto oběžníku, vysvítá z jejich tvrzení týkajících se rezoluce kongresu o politické činnosti. Za prvé věta: „Proto je nyní velkým úkolem dělnické třídy dobýt politickou moc" byla do rezoluce IX londýnské konference v doslovném znění převzata z Inaugurální adresy Internacionály (z roku 1864), kdežto oni tvrdí, že byla vymyšlena na haagském kongresu.

Za druhé tvrdí autoři oběžníku, že francouzské „*doit* servir"** je do angličtiny špatně přeloženo „*ought* to serve". I kdyby se zde byla stala chyba, byla by ji udělala stará generální rada v oficiálním anglickém překladu původně francouzského textu rezolucí konference. Jenže to *žádná* chyba není. Poněvadž autoři oběžníku si zřejmě nejsou příliš jisti ani v angličtině, ani ve francouzštině, jsme nuceni odkázat je na některý běžný slovník, například „Boyerův anglicko-francouzský slovník, Paříž, Bandry, 1854", kde pod „*ought*" stojí: „ought to be so — cela doit être ainsi"***.

* Viz tento svazek, str. 183. *(Pozn. red.)*
** — „má sloužit". *(Pozn. red.)*
*** — „má to tak být". *(Pozn. red.)*

Aby John Hales mohl vyvrátit tvrzení, že haagské rezoluce byly v plné míře schváleny ve Francii, Německu, Uhrách, Portugalsku, Americe, Dánsku, Polsku a Švýcarsku, požaduje ve svém oběžníku adresy tajemníků pro tyto jednotlivé země. Pokud jde o Německo, postačí mu, když se podívá do „Volksstaatu" a několika jiných dělnických listů; pokud jde o Rakousko a Uhry, doví se potřebné ve „Volkswille"[273], pokud jde o Portugalsko, v „Pensamento Social", pokud jde o Dánsko, v „Socialisten", pokud jde o Španělsko, v „Emancipación", pokud jde o Holandsko, v „De Werkman"[274], pokud jde o Itálii, v „Plebe", a pokud jde o Švýcarsko, v „Égalité" a „Tagwacht"[275]. Co se týče Ameriky, zvolila jediná tamější dělnická federace loni do své federální rady tytéž lidi, kteří dnes tvoří generální radu. Pokud jde o Polsko a Francii, nedají se adresy příslušných tajemníků rozhodně svěřit diskrétnosti pana Halese a spol.

Pokud jde o „spontánní" charakter odštěpeneckého hnutí, stačí prostě uvést tento fakt: odštěpenecký sjezd, který se konal loňského září jako opozice proti haagskému kongresu Internacionály v Saint-Imier,[211] přijal oficiální usnesení organizovat toto hnutí všude a „neprodleně se dohodnout se všemi sekcemi a federacemi", které jsou pro odštěpení, aby bylo možno svolat rozkolnický „mezinárodní kongres nejdéle do šesti měsíců".

Napsal K. Marx v polovině ledna 1873
Otištěno v „The International Herald", čís. 43 z 25. ledna 1873

Podle textu novin
Přeloženo z angličtiny

K. MARX

POLITICKÝ INDIFERENTISMUS[276]

„Dělnická třída se nesmí konstituovat v politickou stranu; nesmí pod žádnou záminkou vyvíjet politickou činnost, protože bojovat proti státu znamená uznávat stát, a to odporuje věčným principům. Dělníci nemají stávkovat, neboť usilovat o to, aby dosáhli zvýšení mzdy nebo zabránili jejímu snížení, znamená uznávat *mzdový systém*, a to se příčí věčným principům emancipace dělnické třídy!

Jestliže se dělníci v politickém boji proti buržoaznímu státu spojují jen proto, aby vydobyli ústupky, dělají kompromisy, a to se příčí věčným principům. Je tedy nutné zatratit každé pokojné hnutí, jaké se stalo zlozvykem anglických a amerických dělníků. Dělníci nemají usilovat o zákonné zkrácení pracovního dne, protože to znamená přistoupit na kompromis s podnikateli, kteří je pak budou moci vykořisťovat jen 10 nebo 12 hodin místo 14 nebo 16 hodin. Neměli by se už také namáhat, aby prosadili zákon zakazující zaměstnávat v továrnách děvčátka mladší deseti let, protože tím nezamezí vykořisťování chlapců mladších 10 let; dopouštějí se tím dalšího kompromisu, který poskvrňuje čistotu věčných principů!

Tím spíše nemají dělníci chtít, aby stát, jehož *rozpočet* je pořizován na účet dělnické třídy, byl jako v americké republice povinen poskytovat dělnickým dětem základní vzdělání, protože základní vzdělání není vzdělání úplné. Je lepší, když dělníci a dělnice neumějí číst, psát ani počítat, než aby dostávali vzdělání od učitele ze státní

školy. Je mnohem lepší, jestliže nevědomost a šestnáctihodinová pracovní doba snižují dělnickou třídu pod lidskou úroveň, než aby se porušily věčné principy!

Nabývá-li politický boj dělnické třídy násilných forem, dosazují-li dělníci místo diktatury buržoazie svou revoluční diktaturu, dopouštějí se strašného zločinu porušování principů; neboť aby ukojili své ubohé, přízemní všední potřeby, aby zlomili odpor buržoazie, dávají státu revoluční a přechodnou formu, místo aby složili zbraně a stát zrušili. Dělníci nesmějí vytvářet jednotlivá odborová sdružení pro jednotlivá povolání, protože tím zvěčňují tu společenskou dělbu práce, jaká existuje v buržoazní společnosti; tato dělba práce, která dělníky rozlučuje, je skutečnou základnou jejich nynějšího otroctví.

Zkrátka dělníci mají složit ruce v klín a nemařit čas v politických a hospodářských hnutích. Tato hnutí jim mohou dát jen bezprostřední výsledky. Mají jako lidé opravdu věřící pohrdnout každodenními potřebami a plni víry zvolat: Ať je naše třída ukřižována, ať naše plémě zhyne, jen když věčné principy zůstanou bez poskvrny! Musí jako zbožní křesťané věřit slovům kněze, pohrdat statky tohoto světa a myslet jen na to, jak si zasloužit ráj. Místo ráj čtěte *sociální likvidace*, k níž dojde jednoho dne v kterémsi koutě světa, neznámo jak a čí zásluhou, a je to stejný klam a mam.

V očekávání této slavné sociální likvidace se tedy má dělnická třída chovat slušně jako stádo sytých ovcí, nechat na pokoji vládu, bát se policie, respektovat zákony, bez reptání dodávat potravu pro děla.

V denním praktickém životě musí být dělníci nejponíženějšími služebníky státu, ve svém nitru však musí rozhodně protestovat proti jeho existenci a vyjadřovat vůči němu své hluboké teoretické pohrdání tím, že budou kupovat a číst literární traktáty o zrušení státu; musí se jen vyvarovat toho, aby odpor proti kapitalistickému zřízení projevovali jinak než řečněním o budoucí společnosti, v níž toto nenáviděné zřízení zmizí!"

Je nepochybné, že kdyby se apoštolové politického indiferentismu vyjadřovali takhle jasně, poslala by je dělnická třída ke všem čertům a považovala by to za urážku od těchto buržoazních

doktrinářů a deklasovaných šlechticů, kteří jsou tak hloupí nebo tak naivní, že jí upírají jakýkoli reálný prostředek k boji z toho důvodu, že všechny bojové prostředky se musí najít v současné společnosti a že nevyhnutelné podmínky tohoto boje se naneštěstí nepřizpůsobují idealistickým fantaziím, jež tito doktoři *sociální vědy* povýšili na božstva nesoucí jména *Svoboda*, *Autonomie*, *Anarchie*. Ale hnutí dělnické třídy je dnes tak mohutné, že tito filantropičtí sektáři se už neopovážÍ opakovat o hospodářském boji ty *velké pravdy*, které bez ustání proklamovali o boji politickém. Jsou příliš zbabělí, než aby je uplatňovali na stávky, koalice, odborová sdružení, zákony o práci žen a dětí, o omezování pracovní doby atd. atd.

Pokusme se nyní vyzkoumat, do jaké míry se mohou odvolávat na dobré tradice, skromnost, poctivost a věčné principy!

První socialisté (Fourier, Owen, Saint-Simon aj.) vzhledem k tomu, že společenské podmínky nebyly dostatečně vyvinuté, aby dělnické třídě dovolily konstituovat se ve třídu bojující, se museli nevyhnutelně omezovat na sny o *vzorné společnosti* budoucnosti a odsuzovat všechny pokusy o stávky, koalice, politická hnutí, s nimiž dělníci začínali, aby trochu zlepšili svůj osud. Ale jestliže nesmíme zapírat tyto patriarchy socialismu, stejně jako chemici nesmějí zapírat své předky alchymisty, musíme se přesto vyvarovat jejich omylů, které by u nás byly neomluvitelné.

Přesto později — roku 1839 — když politický i hospodářský boj dělnické třídy nabyl už v Anglii dost výrazného charakteru, vydal Bray — jeden z Owenových žáků a jeden z těch, kdo dávno před Proudhonem objevili *mutualismus* — knihu s názvem „Labour's Wrongs and Labour's Remedy" (Zlořády práce a prostředky k jejich nápravě).

V jedné z kapitol o neúčinnosti *všech nápravných prostředků, jichž má být dosaženo nynějším bojem*, kritizuje roztrpčeně všechna politická i ekonomická hnutí anglických dělníků. Odsuzuje politické hnutí, stávky, omezení pracovní doby, regulování práce žen a dětí v továrnách, protože to všechno podle jeho názoru nejenže nepřináší východisko ze současného stavu společnosti, ale zadržuje nás v něm a ještě zostřuje rozpory.

Teď se podívejme na orákulum těchto doktorů sociální vědy,

na Proudhona. Zatímco mistr měl odvahu vyslovit se energicky proti všem ekonomickým hnutím (koalicím, stávkám aj.), jež odporovala spásným teoriím jeho *mutualismu*, avšak svými spisy a svou osobní účastí politické hnutí dělnické třídy povzbuzoval, jeho žáci se neodvažují otevřeně proti hnutí vystoupit. Už roku 1847, když vyšlo velké mistrovo dílo „Ekonomické rozpory"[277], jsem vyvrátil jeho sofismata namířená proti dělnickému hnutí.* Ale roku 1864, po Ollivierově zákonu, který poskytoval francouzským dělníkům, i když ovšem v omezené míře, koaliční právo, Proudhon se znovu pustil do tohoto tématu ve své knize „Politické schopnosti dělnické třídy", vydané několik dní po jeho smrti.

Mistrovy útoky byly buržoazii tak pochuti, že „Times" při příležitosti velké stávky londýnských krejčí v roce 1866 prokázaly Proudhonovi tu čest, že ho přeložily a stávkující odsoudily jeho vlastními slovy. Zde několik ukázek.

Horníci z Rive-de-Gier zahájili stávku; hned tu byli vojáci, aby je přivedli k rozumu.

„Úřady," volá Proudhon, „které daly postřílet horníky z Rive-de-Gier, byly ve velmi svízelném postavení. Jednaly však jako antický Brutus, rozpolcený mezi otcovskou lásku a povinnost konzula; bylo nutno obětovat děti pro záchranu republiky. Brutus neváhal, a potomstvo se neodvažuje ho odsoudit."**

Pokud sahá paměť proletáře, nevyskytl se buržoa, který by váhal obětovat své dělníky, aby zachránil své vlastní zájmy. Jací Brutové jsou ti buržoové!

„Neexistuje tedy právo na koalice, stejně jako neexistuje právo na podvod a krádež, jako neexistuje právo na krvesmilstvo a znásilnění."***

Je však třeba říci, že zajisté existuje právo na *hloupost.*

Jaké jsou tedy ony věčné principy, v jejichž jménu metá mistr svá zatracující zaklínadla?

První věčný princip:

„Výše mzdy určuje cenu zboží."

* Viz v brožuře „Bída filosofie. Odpověď na ‚Filosofii bídy' pana Proudhona" (Paříž 1847 – vyd. Frank) kapitolu II, § V pod názvem: „Stávky a dělnická sdružení".[278] *(Marxova poznámka.)*

** *P. J. Proudhon*, „O politické schopnosti dělnické třídy", Paříž, vyd. Lacroix a spol., 1868, str. 327. *(Marxova poznámka.)*

*** Cit. dílo, str. 333. *(Marxova poznámka.)*

I ti, kdo nemají sebemenší ponětí o politické ekonomii a nevědí, že velký buržoazní ekonom Ricardo ve své knize „*Zásady politické ekonomie*", vydané roku 1817, jednou provždy tento tradiční omyl vyvrátil, znají ten pozoruhodný fakt, že anglický průmysl může dávat své výrobky za cenu mnohem nižší než průmysl v kterékoli jiné evropské zemi. Zatímco mzdy jsou v Anglii mnohem vyšší než v kterékoli jiné evropské zemi.

Druhý věčný princip:

„Zákon, který povoluje koalice, je nanejvýš protiprávní, protiekonomický a odporuje každé společnosti a každému řádu."

Zkrátka „odporuje ekonomickému *právu* svobodné konkurence".

Kdyby byl mistr trochu menší chauvin*, položil by si otázku, čím vysvětlit, že zákon, který tak odporuje *ekonomickému právu svobodné konkurence*, byl v Anglii vyhlášen před čtyřiceti lety; a jak je možné, že tou měrou, jak se rozvíjí průmysl a s ním i *svobodná konkurence*, musí dokonce samy buržoazní státy přijímat jako nezbytnost tento zákon, který odporuje *každé společnosti a každému řádu.* Snad by byl objevil, že toto *právo* (s velkým P) existuje pouze v *ekonomických příručkách* z pera bratří ignorantů buržoazní politické ekonomie, v oněch příručkách, kde nalézáme perly, jako je tato: *Vlastnictví je plodem práce ... druhých*, zapomněli dodat.

Třetí věčný princip:

„Tak se pod záminkou pozvednutí dělnické třídy z takzvaného sociálního ponížení nutně začne osočovat celá třída občanů: třída pánů, podnikatelů, zaměstnavatelů a buržoů; pracující demokracie se bude nutně podněcovat, aby pohrdala těmito nehodnými příslušníky střední třídy a nenáviděla je; bude se nutně dávat přednost obchodování a průmyslové válce před zákonným potlačováním, třídnímu antagonismu před státní policií."**

Aby znemožnil dělnické třídě vymanit se ze svého takzvaného *sociálního ponížení*, odsuzuje mistr koalice, které konstituují dělnickou třídu ve třídu antagonistickou ctihodné *kategorii zaměstnavatelů, podnikatelů, buržoů*, kteří jistě dávají přednost — jako Proudhon — *státní policii před třídním antagonismem.* Aby uchránil tuto ctihodnou třídu všech nepříjemností, doporučuje dobrý Proudhon dělníkům

* — šovinista. *(Pozn. red.)*
** Cit. dílo, str. 337—338. *(Marxova poznámka.)*

(až do příchodu *mutualistického království*) „svobodu neboli konkurenci, naši jedinou záruku“* (přes její vážné vady).

Mistr hlásal ekonomický indiferentismus, aby *uchránil svobodu neboli buržoazní konkurenci*, naši jedinou záruku; žáci hlásají politický indiferentismus, aby uchránili buržoazní svobodu, svou jedinou záruku. Jestliže první křesťané, kteří rovněž hlásali politický indiferentismus, potřebovali rámě císaře, aby se z utlačovaných změnili v utlačovatele, moderní apoštolové politického indiferentismu se nedomnívají, že jim jejich věčné principy diktují odříkat se světských požitků a pomíjivých privilegií buržoazní společnosti. Nicméně musíme uznat, že těch 14 či 16 pracovních hodin, které tíží dělníky v továrnách, snášejí se stoicismem hodným křesťanských mučedníků!

Karel Marx

Londýn leden 1873

Napsal K. Marx
Otištěno ve sborníku
„Almanacco Repubblicano per l'anno 1874“
v prosinci 1873

Podle textu sborníku
Přeloženo z italštiny

* Cit. dílo, str. 334. *(Marxova poznámka.)*

B. ENGELS

O AUTORITĚ[279]

Někteří socialisté zahájili v poslední době pravé křižácké tažení proti tomu, co nazývají *principem autority*. Stačí jim říci, že ten či onen akt je *autoritářský*, aby jej odsoudili. Tento paušální postup se uplatňuje v takové přemíře, že je nutné podívat se na tuto otázku trochu blíže. Autorita v tom smyslu, o jaký tu jde, znamená nadřazení cizí vůle naší vůli; na druhé straně autorita předpokládá podřízení. Protože však oba tyto výrazy mají špatný zvuk a vztah jimi vyjádřený je pro podřízenou stranu nepříjemný, jde o to, zda je možné obejít se bez něho, zda budeme moci — za současných společenských podmínek — vytvořit jiný sociální řád, v němž tato autorita už bude zbytečná a nutně tedy zmizí. Zkoumáme-li průmyslové a zemědělské ekonomické vztahy, jež jsou základem současné buržoazní společnosti, shledáváme, že mají tendenci stále víc nahrazovat izolovanou činnost lidí kombinovanou činností. Na místo malých dílen izolovaných výrobců nastoupil moderní průmysl s ohromnými továrnami a závody, v nichž stovky dělníků řídí složité stroje poháněné parou; dostavníky a formanské vozy na hlavních silnicích byly vytlačeny vlaky jezdícími po železnicích a malé veslice a plachetnice byly nahrazeny parníky. Rovněž v zemědělství začíná stále víc vládnout stroj a pára, a ty pomalu, ale jistě nahrazují drobné vlastníky velkými kapitalisty, kteří s pomocí námezdních dělníků obdělávají velké plochy půdy. A tak kombinovaná činnost, komplikace vzájemně závislých procesů nastupuje všude na místo nezávislé činnosti jednotlivců. Ale kombinovaná činnost znamená organizaci; a je možná organizace bez autority?

Předpokládejme, že sociální revoluce svrhla kapitalisty, jejichž autoritě je dnes podrobena výroba a oběh statků. Postavme se plně na stanovisko odpůrců autority a předpokládejme dále, že půda a pracovní nástroje se staly kolektivním vlastnictvím dělníků, kteří jich používají. Zmizí autorita, anebo jen změní formu? Podívejme se na to.

Vezměme jako příklad přádelnu bavlny. S bavlnou je nutno postupně provést alespoň šest operací, než je z ní vlákno, a tyto operace se konají většinou v různých místnostech. K udržování nerušeného chodu strojů je dále zapotřebí inženýra, který dozírá na parní stroj, je zapotřebí strojníků pro běžné opravy a mnoha dalších dělníků k přenášení výrobků z jedné místnosti do druhé a tak dále. Všichni tito dělníci — muži, ženy a děti — jsou nuceni začínat a končit práci v hodinu určenou autoritou páry, které není nic po osobní autonomii. A tak se dělníci především musí dohodnout o pracovních hodinách; jakmile jsou tyto hodiny stanoveny, musí se jim podřídit všichni bez výjimky. Dále vznikají v každé místnosti co chvíli dílčí otázky týkající se způsobu výroby, rozdělování materiálu atd., otázky, které je třeba ihned řešit, nemá-li se vzápětí zastavit celá výroba. A ať se rozřeší rozhodnutím představitele postaveného v čelo každého pracovního odvětví, nebo — je-li to možné — většinou hlasů, vůle jednotlivce se vždy bude muset podřídit; to znamená, že se otázky budou řešit autoritativně. Automatický mechanismus velké továrny je mnohem despotičtější, než kdy byli drobní kapitalisté, kteří dělníky zaměstnávali. Alespoň co se týká pracovních hodin, lze nad brány těchto továren napsat: *Zanechte vší autonomie, kdo sem vstupujete!*[280] Jestliže si člověk vědou a tvůrčím géniem podrobil přírodní síly, tyto přírodní síly se mstí tím, že tou měrou, jak jich používá, podrobují ho opravdovému despotismu nezávislému na jakékoli sociální organizaci. Žádat odstranění autority ve velkoprůmyslu znamená žádat odstranění průmyslu samého; znamená to zničit parní spřádací stroj a vrátit se ke kolovratu.

Vezměme druhý příklad — železnici. Zde je také naprosto nutná součinnost nesčetného množství osob; tato součinnost se musí uskutečňovat v přesně stanovené hodiny, nemá-li dojít k nehodám.

I zde je první podmínkou provozu dominující vůle, jež rozhodne každou jí podřízenou otázku — ať už tuto vůli představuje jen jeden zástupce nebo výbor, jemuž je uloženo vykonávat rozhodnutí většiny zainteresovaných osob. V tom i onom případě jde o velmi výraznou autoritu. Nejen to: co by se stalo s prvním vypraveným vlakem, kdyby byla odstraněna autorita železničních zřízenců vůči pánům cestujícím?

Ale nutnost autority — a to velitelské autority — není nikde zřejmější než na lodi na širém moři. Tam závisí v okamžiku nebezpečí život všech na tom, aby se všichni okamžitě a bezvýhradně podřídili vůli jednoho.

Kdykoli jsem těm nejzavilejším antiautoritářům předložil tyto argumenty, nedovedli mi odpovědět nic jiného než: „Dobrá, to je pravda, ale tady nejde o autoritu, kterou vybavujeme své delegáty, *nýbrž o příkaz*!" Tito pánové se domnívají, že když změnili název věci, změnili i věc samu. Tito hlubocí myslitelé nás mají za blázny.

A tak jsme viděli, že na jedné straně určitá, ať už jakkoli uplatňovaná autorita, a na druhé straně určité podřízení jsou věci, které nám nezávisle na té či oné společenské organizaci vnucují materiální podmínky, za nichž dochází k výrobě a oběhu výrobků.

Na druhé straně jsme viděli, že s vývojem velkoprůmyslu a velkozemědělství materiální podmínky výroby a oběhu nutně narůstají a že mají tendenci sféru této autority stále víc rozšiřovat. Je proto absurdní mluvit o principu autority jako o něčem absolutně špatném a o principu autonomie jako o něčem absolutně dobrém. Autorita a autonomie jsou věci relativní a jejich sféry jsou v různých fázích společenského vývoje různé. Kdyby se autonomisté spokojovali jen tvrzením, že sociální organizace budoucnosti připustí autoritu pouze v těch mezích, v nichž je nevyhnutelně dána podmínkami výroby, pak by bylo možné se s nimi dohovořit; ale oni jsou slepí ke všem faktům, jež činí autoritu nutnou, a harcují proti slovu.

Proč antiautoritáři nepokládají za dostatečné brojit proti politické autoritě, proti státu? Všichni socialisté jsou zajedno v tom, že politický stát a s ním politická autorita po příští sociální revoluci zmizí, to jest že společenské funkce ztratí svůj politický charakter a změní se v pouhé administrativní funkce chránící skutečné zájmy

společnosti. Ale antiautoritáři žádají, aby autoritativní politický stát byl zrušen ihned, ještě dříve, než budou zrušeny sociální podmínky, z nichž se zrodil. Žádají, aby prvním činem sociální revoluce bylo odstranění autority. Viděli tito lidé někdy nějakou revoluci? Vždyť revoluce je jistě nejautoritativnější věc, jaká jen existuje; je to akt, jímž jedna část obyvatelstva vnucuje svou vůli druhé části puškami, bodáky a děly, to jest prostředky neobyčejně autoritativními; a jestliže vítězná strana nechce přijít o plody svého boje, musí udržovat své panství strachem, který nahánějí reakcionářům její zbraně. Byla by se Pařížská komuna udržela třeba jen jediný den, kdyby se nebyla opírala o autoritu ozbrojeného lidu proti buržoazii? Což naopak Komuně právem nevytýkáme, že této autority neužívala v dostatečné míře?

Tedy jedno z dvojího: buď antiautoritáři sami nevědí, co mluví, a pak jen šíří zmatek, anebo vědí, a pak zrazují hnutí proletariátu. V obou případech slouží reakci.

Federico Engels

Napsal B. Engels
v říjnu 1872 až březnu 1873
Otištěno ve sborníku
„Almanacco Repubblicano per l'anno 1874"
v prosinci 1873

Podle textu sborníku
Přeloženo z italštiny

B. ENGELS

*ZPRÁVY O ČINNOSTI INTERNACIONÁLY NA KONTINENTĚ[281]

I

Z kontinentu jsme dostali tuto informaci:

Z italského listu Internacionály „La Plebe" se dovídáme, že italská vláda, jež nikde nezakročuje proti odštěpeneckým sekcím, zahájila kampaň brutálních perzekucí proti sekci v Lodi, která uznala novou generální radu a projevila souhlas s haagskými rezolucemi. Sekce byla rozpuštěna a na všechny členy výboru byl vydán zatykač; tři z nich byli skutečně uvězněni, šest dalších uniklo. Mezi uvězněnými je Bignami, redaktor „Plebe". Bylo také zkonfiskováno číslo tohoto listu, a to proto, že obsahovalo provolání generální rady (otištěné v čís. 34 „International Heraldu")[282]; přitom nejzběsilejší manifesty odštěpenců se mohou volně rozšiřovat. Zatčení mají být souzeni pro velezradu.

Naše madridské noviny „La Emancipación" konstatují, že hnutí odporu proti rozkolnické činnosti španělské federální rady roste den ze dne. V okamžiku, kdy tato rada svolala na 26. prosince sjezd do Córdoby,[210] na němž měly být přijaty nebo zamítnuty haagské rezoluce, prohlásila Nová madridská federace, že se rada tímto aktem postavila mimo řady Internacionály, a vyzvala všechny sekce a místní federace, aby neposílaly delegáty na odštěpenecký kongres, nýbrž aby jmenovaly novou prozatímní federální radu.[283]

K tomuto návrhu už se připojily místní federace v Léridě, Toledu, Zaragoze, Vitorii, Alcalá de Henares, Nová federace v Cádizu a významné sekce ve Valencii, Denii, Pont de Vilumara a v jiných místech. K haagským rezolucím se připojila federace v Gracii (tovární předměstí Barcelony), která kromě toho vytkla španělským delegátům jejich počínání na tomto kongresu;[213] federace v Granadě se sice usnesla vyslat delegáta na odštěpenecký sjezd do Córdoby, vybrala k tomu však spolehlivého odpůrce rozkolu.[284] Španělská federální rada půjde v Córdobě bezpochyby svou cestou, a tím krize jen vyvrcholí.

Z dopisu z Portugalska vysvítá, že hnutí dělnické třídy, které tam organizuje Internacionála, dosahuje nebývalých rozměrů. Jen v Lisabonu a okolí je přes patnáct tisíc dělníků organizováno v odborových svazech a organizace se už šíří do Oporta a na sever. Všechny tyto spolky byly vytvořeny Internacionálou a i nadále jsou pod jejím bezprostředním vlivem, avšak ona sama se nemůže podle zákonů této země svobodně organizovat. „O Pensamento Social", list Internacionály, se teď vydržuje sám. Můžeme ještě dodat, že v Portugalsku odštěpenci nejsou. Haagské rezoluce byly nejen jednomyslně schváleny, ale také s nadšením přijaty. Ve svém 25. čísle přináší „Pensamento" článek označující haagský kongres za nejvýznamnější ze všech kongresů konaných od založení Internacionály a jeho rezoluce vítá jako značný krok kupředu v rozvoji Sdružení.[285]

Z uvedených zpráv je patrné, že bývalá většina britské federální rady přesně napodobovala španělskou odštěpeneckou radu. Je tudíž jasné, že tady jednali podle téhož plánu jako ve Španělsku a že je dirigovaly tytéž osoby. Na neštěstí se ve Španělsku přidal určitý počet opravdových členů Internacionály k poslednímu povstání, a to by v této chvíli mohlo být pro rozkolníky výhodné.[286]

II

Španělská federální rada nás ve svém dopise upozornila na to, že ve Španělsku stávkují nyní strojvůdci a topiči a že železniční společnosti verbují v Anglii, Belgii a dalších zemích lidi, aby tak

zmařily pokusy svých zaměstnanců o zlepšení svého postavení.[287] Naše rada pověřila komisi, aby o tom napsala noticku a poslala ji do novin. Komise svou povinnost splnila, jak dokazuje skutečnost, že noticka byla otištěna v novinách, které vyšly v sobotu nato. Byly podniknuty ještě další kroky, aby angličtí strojvůdci a topiči byli zpraveni o stávce ve Španělsku.

III

Z kontinentu došly zajímavé novinky.

Zpráva z Německa nás informuje o velkém vítězství. Člen Internacionály, poslanec německého Říšského sněmu Bebel, kterého saský soud odsoudil pro „urážky" obsažené v jedné jeho řeči k devíti měsícům vězení a ztrátě všech práv plynoucích z veřejného zvolení, byl právě 20. ledna většinou 10 470 hlasů zvolen znovu proti 4420 hlasům odevzdaným pro vládního kandidáta. Tím byl Bebel ve svém obvodu zvolen potřetí a dostal o 2500 hlasů víc než při dřívějších volbách. Bismarck bude tedy opět mít co dělat s jediným člověkem, který si v nynějším Říšském sněmu troufá otevřeně mu oponovat v zájmu voličů, a s jediným člověkem, který mu doopravdy nahání strach. Udělalo se všechno pro to, aby se Bebelovu znovuzvolení zabránilo: zastrašovalo se, policie rozháněla volební schůze atd.; jeho protikandidát byl ten nejslušnější člověk, jakého mohli najít, ale přes všechno toto úsilí dali dělníci z Glauchau a okolí Bebelovi skoro tři z každých čtyř odevzdaných hlasů, a to ani neměli žádného Samuela Morleyho, který by zaplatil výlohy.*

Obdrželi jsme další podrobnosti o odštěpeneckém sjezdu ve Španělsku. Zřejmě to byl po všech stránkách sjezd menšiny. Ze 101 místních federací, které dohromady mají 398 sekcí, bylo na něm zastoupeno pouze 41 místních federací čili 57 sekcí; na tomto sjezdu hlasovali tedy delegáti, kteří zastupovali ani ne šestinu sekcí existujících ve Španělsku. Tyto statistické údaje jsou z odštěpeneckého listu „La Federación" a jistě o nich nebude nikdo pochybovat. Využívat momentu překvapení a hlasováním menšiny si dávat

* Viz tento svazek, str. 515–516. *(Pozn. red.)*

schvalovat své jednání — takovou politiku dělají odštěpenci všude; další důkaz toho, že všude jednají podle stejných tajných instrukcí.

Ve Francii téměř ve všech velkých městech bylo zatčeno mnoho domnělých členů Internacionály. Nedá se ovšem zjistit, zda byli vypátráni skuteční členové Internacionály, a i kdyby to bylo známo, nemohlo by se to v zájmu zatčených uveřejnit, poněvadž příslušnost k Internacionále je teď ve Francii trestná. Víme jen tolik, že několik málo odštěpenců běhá po Francii zcela beztrestně. Jsou naopak tak zadobře s vládou pana Thierse, že např. v Béziers je zastupuje jistý Bousquet, policejní inspektor, za jehož poctivost se nedávno pln nadšení zaručil „Bulletin jurassien" — toto evangelium odštěpenecké strany.

IV

Z Portugalska se doslýcháme, že Portugalská federace, jakmile zjistila, že takzvaný španělský sjezd v Córdobě se vyslovil pro odštěpení, ihned písemně oznámila Nové madridské federaci (Internacionály), že Portugalsko stojí jako jeden muž za Sdružením proti odštěpencům; že došlo k pokusům zavléci do jejich řad tajnou Alianci a že sám Bakunin napsal jednomu z nich a přemlouval jej, aby tuto tajnou společnost podporoval; že se však všichni jednomyslně rozhodli vyslovit Bakuninovi oficiální nesouhlas s činností Aliance. Tento dopis Nové madridské federaci napsal a podepsal tajemník França z pověření a jménem delegátů sekcí a uveřejněn byl 1. února v madridské „Emancipación". Portugalská federace má teď přes 15 000 členů; jen v Lisabonu má 48 sekcí rozdělených podle oborů a každá z nich tvoří odborový svaz. Tolik k tvrzení odštěpenců, že všechny organizované federace jsou na jejich straně!

Napsal B. Engels
v lednu až polovině února 1873
Otištěno v „The International Herald",
čís. 41, 44, 45 a 46
z 11. ledna a 1., 8. a 15. února 1873

Podle textu novin
Přeloženo z angličtiny

B. ENGELS

POZNÁMKY PRO GENERÁLNÍ RADU[288]

---

1. Doufám, že „International Herald" a „Emancipación", pravidelně posílané, došly.

2. Halesova banda opravdu konala 26. ledna svůj sjezd, všehovšudy 10 lidí, netroufají si ani říci, které sekce údajně zastupují. Žalostné fiasko. Samozřejmě že bylo usneseno neuznávat ani haagská usnesení, ani generální radu. Zpráva — první polovina — v „Eastern Post"[289] z 1. února, v dnešním čísle není pokračování! Federální rada vám tyto materiály zašle oficiálně. Ti lidé ztratili skoro všechny přívržence kromě Halesova osobního přívěsku v londýnském East Endu. Jeden z těch, kdo podepsali Halesův první oběžník, Bennett, se vrátil k našim lidem s přísným příkazem své sekce (v Halifaxu), aby se držel jich a lawful* Sdružení. Byl znovu přijat teprve po důkladném eating of humble pie** (viz dnešní „International Herald").

3. „Plebe" v *Lodi* se drží statečně, i když se s ostatními otevřeně nerozchází, což by ostatně zatím ani nemohla. Ti to však sami ženou na ostří. Na 15. března svolávají italský sjezd, ale chtějí na něj připustit jen ty sekce, které uznaly usnesení z Rimini nebo je uznají ve stanovené lhůtě![290] To je autonomie a svobodná federace. Stanovy Internacionály je možno pošlapat, ale usnesení z Rimini jsou svatosvatá.

* — zákonného. *(Pozn. red.)*
** — pokání. *(Pozn. red.)*

4. Velice nás mrzí, že generální rada, místo aby prostě konstatovala fakt, že jurští *vystoupili*, poněvadž zavrhují haagská usnesení a zakládají si zvláštní spolek, je jen suspendovala.[291] Za prvé je stále možné, že budou požadovat konferenci. Za druhé se teď celá věc dostane před kongres v docela jiné formě; jejich delegáti budou muset být prozatím, dokud se nebude hlasovat o jejich mandátu, připuštěni. Za třetí bude muset generální rada postupovat stejným způsobem proti Belgičanům a Španělům, detto proti Halesově bandě, a tyto další a další suspense budou působit mnohem horším dojmem, než kdyby generální rada byla ještě nějaký týden počkala, až jí budou známy výsledky belgického a španělského sjezdu, a pak učinila jedno jediné prohlášení, v němž by spolu s formálním zdůvodněním prostě vysvětlila, že není možné být zároveň v Internacionále i mimo ni, předstírat příslušnost k Internacionále a zároveň prohlašovat její zákony za neplatné, a v němž by pak purement et simplement* konstatovala, že ti a ti jmenovaní se sami postavili mimo Internacionálu.

5. Doufám, že do Sonvilier a Ženevy jste příslušnou rezoluci poslali sami, protože já jsem žádnou takovou instrukci nedostal. Pokud jde o Serrailliera, nemůže tam teď, kdy jedno zatčení stíhá druhé a všechna korespondence s Francií je přerušena, poslat nic.

6. Váš zmocněnec *Larroque* si zde sám opatřil svou plnou moc — jako emigrant. Odtud odjel do San Sebastiánu, odkud zase uvede věc do chodu.

7. V *Portugalsku* jde všechno dobře, jak je vidět z „Emancipación", která byla dnes poslána. Máme odtamtud i soukromé dopisy, lidé tam dělají obrovskou práci v odborech.

8. V Lodi zůstal už jen Bignami. Hamburský stranický výbor mu poslal 20 tolarů a Oberwinder z Vídně 50 zlatých, což se neminulo účinkem.

9. Cunův manévr přestrojit se za Capestra byl už odhalen, v bruselské „Internationale".[292]

10. Pokud generální rada ještě nedostává odštěpenecké listy, bude si je muset předplatit na nějaké neznámé jméno. My si zde

* — jasně a prostě. *(Pozn. red.)*

opatřujeme s velkými obtížemi a oklikami po *jednom* exempláři, a to ještě ne vždycky — od „Bulletin jurassien" nám dosud chybějí tři poslední čísla a nemůžeme je tedy při nejlepší vůli obstarat. Jsou to ostatně jen „L'Internationale" (Brusel), „Bulletin de la Fédération jurassienne" (Sonvilier) a „Federación" (Barcelona).

11. O známkách[293] jsem hovořil s Le Moussum, který je chce obstarat zase jako loni. Stejně je však komické, že se to nemohlo udělat v New Yorku.

12. Co je s MacDonnelem? Měl by tam už dávno být. Není po něm ani vidu ani slechu.

Pošta zavírá.

Srdečný pozdrav

B. Engels

Londýn 8. února 1873

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

B. ENGELS

GENERÁLNÍ RADĚ MEZINÁRODNÍHO DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ

Londýn 15. dubna 1873
122, Regent's Park Road, N. W.

Občané,

dostal jsem váš dopis z 21. března spolu se směnkou na 8 liber 6 pencí pro Lodi. Zároveň jsem dostal dopis od Bignamiho, v němž mi sděluje, že se zase ukrývá, aby nebyl odvlečen do vězení, kde si má odpykat trest, k němuž byl odsouzen a který by si raději odpykal později, až se zlepší jeho zdravotní stav. Peníze přišly tedy v nejvhodnější dobu. Vyměnil jsem je za 200 franků ve *francouzských* bankovkách a okamžitě jsem mu je poslal.

Le Moussu si vzal na starost známky[293] a já jsem mu to několikrát připomínal, ale pokud vím, mnoho se v tom zatím neudělalo.

„Arbeiter-Zeitung"[294] přichází pravidelně.

Náklady na vytištění stanov v angličtině a francouzštině činily přibližně po 15 librách šterlinků, německé vydání přišlo mnohem levněji, protože byly nejprve otištěny ve „Volksstaatu" a nemuselo se nic platit za sazbu, jenom za papír, tisk a vazbu.[53] Teď se to ovšem opakovat nedá.

Zpráva o Alianci* se už sestavuje a Lafargue i já na ní pracu-

* Viz tento svazek, str. 359–489. *(Pozn. red.)*

jeme denně, neztrácíme ani minutu. Dokumenty si nechal Lucain v Bruselu až do vánoc a některé má ještě u sebe.

Německých stanov je tu ještě několik set a disponuje s nimi rada.* Anglické nejsou ani jedny. Francouzské byly všechny poslány do Francie, jenže tam nedošly. Možná, že bychom mohli některé dostat zpět. Pokoušíme se o to.

Hned jak dokončíme „Alianci", pustíme se do kongresových protokolů.

Madridská „Emancipación" umírá, jestliže už nezemřela. Poslali jsme tam 15 liber šterlinků, ale protože skoro nikdo nezaplatil za obdržené výtisky, zdá se nemožné ji udržet. Vedu s Mesou korespondenci ohledně založení jiného listu, ale nemohu říci, jaký to bude mít výsledek.

Lisabonská „Pensamento Social", vynikající list, který ve svém posledním čísle přinesl velmi pěknou odpověď španělské federální komisi v Alcoy v otázce Aliance,[295] bude rovněž muset nakrátko přestat vycházet, potom však bude vycházet znovu.

„International Herald", jak jste si jistě všimli, je také v posledním tažení. Pokusíme se udržet jej při životě do příštího anglického sjezdu (o svatodušních svátcích)[296], a pak snad bude možné začít vydávat něco jiného. „Herald" nemá velký význam, leda jako orgán pro publikování zpráv britské federální rady, ovšem jako takový je prozatím téměř nepostradatelný.

Z francouzských listů jste se asi dověděli, že Walter (Heddeghem) se ukázal jako prachsprostý špión. Říká se, že byl bonapartovským špiclem. Swarm (Dentraygues) v Toulouse si nepočínal o mnoho lépe, poněvadž jsem však nečetl podrobnou zprávu, nemohu to tvrdit s jistotou; dříve rozhodně špicl nebyl, ale zdá se, že to je slabý a nestálý člověk.

S bratrským pozdravem

B. Engels

Dosud jsem žádné peníze pro generální radu nedostal. Z Itálie také nepřicházejí žádné zprávy, kromě toho, že „Plebe", jak se zdá,

* Je míněna britská federální rada. *(Pozn. red.)*

je též na čas zastaven. Členové Aliance v Bologni a Mirandole nebudou vězněni dlouho, brzy je pustí na svobodu; jestliže někteří z nich jsou sem tam nedopatřením zatčeni, nic vážného se jim nikdy nestane.

Poprvé otištěno v originálu v poněkud zkráceném znění v knize „Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

B. ENGELS

*K ČLÁNKŮM V „NEUER SOCIAL-DEMOKRAT“

(Z DOPISU A. HEPNEROVI)[297]

Pro Vaši další informaci o pověstném článku v „Neuer“ Vás upozorňujeme — zčásti znovu — na toto: a) Je absurdní, že Bakunin je proti spiknutím, když zosnoval všeobecné spiknutí — Alianci — uvnitř Internacionály, ne ovšem proti vládě, nýbrž proti Internacionále samé. b) Ve Francii nemůže Internacionála po Dufaurově zákonu vůbec existovat *jinak* „než tajně“; ale tajná společnost pro propagandu a spiknutí jsou dvě různé věci. c) Haagský kongres se vyslovil proti blanquistům, kteří si chtěli z Internacionály udělat nástroj spiknutí, tak energicky, že z Internacionály odešli a veřejně proti ní vystoupili, protože prý nemá „revoluční energii“. d) Heddeghema (Waltera), tichého rusovlasého dlouhána v Haagu — provázeného malou ženou ve smutku s tváří Maří Magdaleny, prý jeho „paní“ — který byl nyní odhalen jako starý policejní agent, doporučil Serraillier staré generální radě k přijetí spolu s jeho sekcí teprve tehdy, když se Heddeghem odvolal na člena generální rady blanquistu *Ranviera* a ten jej uznal za *naprosto spolehlivého*. e) Jak Heddeghem, tak Dentraygues měli řádné mandáty svých sekcí a *museli* být připuštěni na kongres, pokud proti nim nebylo vzneseno nějaké obvinění, což nikoho z menšiny nenapadlo. f) „Neuer“ se nemůže lépe uvést jako policejní orgán, než když

opakuje pomluvu, kterou pustili do světa policisté a bonapartisté, jako Vogt a spol., že prý Marx se snaží vystupovat jako „mezinárodní vůdce spiklenců" a má už za sebou „tucet komunistických procesů", když právě vystoupení haagského kongresu, s jehož většinou je Marx ztotožňován, proti blanquistům dokazuje opak a policejní lež o *jednom* komunistickém procesu z roku 1852 vyvrátil Marx už dávno v „Odhaleních o kolínském procesu proti komunistům."[298] g) Bude-li teď někdo z „Neuer Social-Demokrat" poslán do vězení, víme už, na čem jsme, když sám „Neuer" upozornil na policejní manévr — odsoudit zároveň i policisty, ale připravit jim ve vězení pohodlnější život. „*Ať mají dělníci oči stále otevřené!*"

Dentraygues ostatně ani nebyl špicl, ale zchátralé individuum, z něhož se stal denunciant teprve ve vězení, a pak se brzy dal plně do služeb policie. Naproti tomu Heddeghem byl špicl už za Bonaparta, za něho vděčíme *jedině* blanquistům. „Velký starý bojovník za svobodu" Bakunin měl naopak ve svých řadách vždycky špicly, jako je např. Albert Richard, od roku 1868, od založení Aliance, jeho pravá ruka ve Francii. A protože jurští tvrdí, že *také* mají tajné organizace ve Francii (procesy dokazují opak), kde je potom ten rozdíl, který si vykonstruoval „Neuer"?

Pokud jde o článek v čís. 45,[299] je třeba ještě něco uvést proti tvrzením v něm obsaženým. Proti haagskému kongresu se vyslovili: 1. Takzvaná italská federace, která nikdy k Internacionále nepatřila, protože nechce uznat všeobecné stanovy, a dokud se nepodrobí, ani k ní nikdy patřit nemůže. — Řada skutečných italských sekcí naproti tomu stanovy uznala a je s generální radou v pravidelném spojení. 2. Jurská federace, 150 členů, proti 4000 až 5000 jen ve francouzském Švýcarsku, byla kvůli tomu suspendována. 3. Belgičané. 4. Část Španělů, zatímco jiná část založila federaci ve Valencii, a ta udržuje pravidelné spojení s generální radou v New Yorku. 5. V Anglii všehovšudy deset lidí, kteří za sebou nemají ani jednu skutečnou sekci, kdežto britská federální rada, opírající se o početné sekce, z nichž mnohé mají po 500 i více členech a rostou týden od týdne, považuje uznání haagských usnesení za základní podmínku přijetí do Internacionály. 6. Že ve Francii, „*pokud tam ještě existuje organizace*", se tato organizace

postavila za Haag a za generální radu, dokázaly *právě* ony procesy, které byly vzaty za záminku k článku v čís. 49. „*Emigranti Komuny*“ se ani jako takoví, ani ve své „většině“ nikdy nepostavili „energicky proti tomu, že atd.“, protože taková frakce nikdy neexistovala. Blanquisté, v počtu pěti lidí, z toho čtyři členové Komuny, se stáhli, protože se Internacionála nechtěla propůjčit k tomu, aby se stala *nástrojem* jejich spiknutí. Jinak se nepřihodilo *absolutně nic*, co by bylo mohlo zavdat sebevzdálenější podnět k této lži.

Napsal B. Engels koncem dubna 1873
Otištěno v „Der Volksstaat“, čís. 37 ze 7. května 1873

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

B. ENGELS

INTERNACIONÁLA A „NEUER"

Londýn 2. května 1873

„Neuer Social-Demokrat"[70] přináší v čís. 49 lživý článek o posledních procesech Internacionály ve Francii, který jistě jeho autorovi vynesl zvlášť tučnou odměnu z reptilního fondu[300] — tak je nabit lžemi. Pokud jde o proces v Toulouse, odvolává se „Neuer" na článek bruselské „Internationale"; tento článek je zase převzat z „Liberté"[301] a pochází od pana Jules Guesda, francouzského uprchlíka, který od svého příjezdu do Ženevy s ostatními rádoby velikány tamní emigrace dul z plných plic na bakuninovskou polnici a na sjezdu Jurské federace v Sonvilier (v listopadu 1871) spolupodepsal známý oběžník Jurské federace, v němž tajná Aliance pana Bakunina vypověděla válku netajné Internacionále. Jakou roli hrál pan Guesde ve francouzské Internacionále, uvidíme ihned. Pana Dentrayguese, který v tomto procesu udával své spoluobžalované jako členy Internacionály, nazývá Marxovým generálním zmocněncem a na Marxe, jakož i na generální radu a „autoritářské organizace shora" chce svalit vinu za tuto zradu a za rozsudky, jež pak následovaly.

Zde jsou fakta.

Pan Dentraygues, kreslič v železniční kanceláři v Pézenas (departement Hérault), oznámil 24. prosince 1871 generální radě, že jeden radikálně demokratický výbor, který zastupuje sedm odborových spolků a jehož je předsedou, žádá o přijetí do Internacionály. 4. ledna napsal tajemník pro Francii do Pézenas Calasovi (odsou-

zenému teď na jeden rok), který měl plnou důvěru díky osvědčení sociálně demokratického výboru v Béziers (Hérault), přijatého do Internacionály — jeho členové byli nyní rovněž odsouzeni a nadto byli známi různým členům Komuny žijícím v Londýně jako spolehliví. Calas vystavil 14. ledna Dentrayguesovi osvědčení o spolehlivosti a řekl, že se s ním domluvil, že „budou pracovat ruku v ruce". V březnu se Dentraygues přestěhoval do Toulouse; až do svého zatčení tam tedy působil plných devět měsíců a toulouští členové Internacionály, nemajíce nejmenší důvod si na něj stěžovat, žili s ním v trvalé shodě a potvrdili to tím, že jej 18. srpna ve všech čtyřech — početných — sekcích *jednomyslně* zvolili za delegáta na haagský kongres. Na čtyřech mandátech, podepsaných jen členy výboru a vedoucími skupin, je dohromady 67 podpisů. Jestliže tedy generální rada jmenovala tohoto člověka svým zmocněncem pro Toulouse a okolí, vyhověla tím jen přání tamějších členů.

A teď k panu Guesdovi.

18. srpna 1872 sdělila sekce v Montpellier generální radě, že pan Paul Brousse, dopisovatel a přítel pana Guesda, se pokouší vyvolat v tamější sekci rozkol; že požaduje, aby členové neplatili dohodnuté příspěvky na úhradu cestovních výloh toulouského delegáta a aby až do rozhodnutí haagského kongresu vůbec nic nepodnikali. Proto sekce pana Broussa vyloučila a žádá, aby jej generální rada vyloučila z Internacionály. Dopis podepsali Calas a tři další. Generální rada věděla, že tam pan Brousse intrikuje v zájmu odštěpenců z Jurské federace, považovala však za zbytečné přikládat tomuto mladíkovi — byl studentem medicíny — nějaký další význam a přestala se o něj starat. Pan Guesde, jenž byl tehdy v Římě, napsal počátkem října do „Liberté"[302] dopis, v němž obvinil zcela samozřejmý postup sekce v Montpellier jako „autoritářský"; svého přítele Broussa přitom uvedl jen začátečními písmeny, kdežto jméno „Calas v Montpellier" dal *vytisknout v plném znění*. Francouzské policii se to nemuselo opakovat. Dopis, který v té době poslal Calasovi tajemník generální rady, byl na poště okamžitě zadržen; mluvilo se v něm hodně o Dentrayguesovi; Dentraygues byl ihned zatčen a brzy po něm i Calas.

Kdo tedy byl udavač, Dentraygues, nebo Guesde?

Jestliže pan Guesde dále říká, že vyslání missi dominici* generální rady, příchod a odchod delegátů zvenčí, jejichž popis policie dobře zná, je nejlepším prostředkem, jak vyzradit Internacionálu ve Francii, pak zapomíná,

1. že tři zmocněnci generální rady ve Francii nebyli lidé, kteří sem přišli zvenčí obšťastnit sekce, nýbrž že měli v místech, kde působili jako zmocněnci, trvalé bydliště a těšili se tam důvěře sekcí;

2. že jediné mezinárodní „delegáty zvenčí", kteří loni na podzim a v zimě figurovali na jihu Francie, nevyslala generální rada, nýbrž odštěpenecká Jurská federace. Tito pánové si také vedli krátce před zatýkáním ve veřejných kavárnách v Toulouse atd. tak hlučně, že tím upoutali pozornost policie na naše Sdružení; jenomže, jako vždy a všude, pozatýkáni byli i v tomto případě skuteční členové Internacionály, kdežto anarchističtí mluvkové se těší zvláštní ochraně vysoké policie.

Jestliže pan Dentraygues učinil z osobních pohnutek a ze slabosti některá odhalení, máme po ruce dostatek důkazů, že až do svého odsouzení nebyl policejním špiclem. Pánové z Aliance, jejímž spoluzakladatelem je nynější bonapartistický agent Albert Richard z Lyonu, rozhodně nemají sebemenší důvod házet kamením po druhých a „Neuer", jehož policejní minulost i přítomnost je nejostudnější skvrnou na německém dělnickém hnutí, už teprve ne.

Pokud jde o pařížský proces,[303] je teď už jisté, že Heddeghem byl policejní špicl. Tento muž, kterého jeho pařížská sekce jmenovala tajemníkem, se odvolal na člena Komuny a generální rady *Ranviera*, který mu vystavil skvělé vysvědčení jak o jeho spolehlivosti, tak o jeho činnosti; na základě toho byl Heddeghem přijat. Tak jako v prvním případě dbala generální rada i tentokrát všech preventivních bezpečnostních opatření, která byla v její moci.

Nové je tvrzení, že Bakunin prý byl v Haagu vyloučen za to, že chce „odstranit odsouzeníhodnou praxi tajných spiknutí". Komise haagského kongresu, která se zabývala Aliancí a jíž byly předloženy stanovy bakuninovského tajného spiknutí — namířené-

* — zmocněnců. *(Pozn. red.)*

ho ne proti vládám, nýbrž proti Internacionále — dospěla ke zcela jinému závěru.

Stejně nové je tvrzení, že prý Marx „má za sebou přes tucet komunistických procesů svých stoupenců". Dějiny znají jen jeden komunistický proces, který probíhal roku 1852 v Kolíně; jenže „Neuer" není placen za to, aby říkal pravdu. V každém případě nezapomeneme jeho závěrečnou výstrahu:

„Manévr policejní moci: tam, kde vyvolá tendenční proces, odsoudit formálně také své tajné agenty, ale připravit jim potom ve vězení pohodlný život."

Tuto pasáž vzatou ze „života" pana von Schweitzera bude vskutku dobré si zapamatovat.

„Ať mají tedy dělníci oči stále otevřené," kdyby snad pánové z „Neuer" náhodou byli někdy „formálně odsouzeni"!

Napsal B. Engels 2. května 1873
Otištěno v „Der Volksstaat",
čís. 38 z 10. května 1873

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

B. ENGELS

GENERÁLNÍ RADĚ MEZINÁRODNÍHO DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ

122, Regent's Park Road, N. W.
Londýn 14. června 1873

Občané,

dlužím vám ještě odpověď na dva dopisy, z 11. dubna a ze 14. května.[304] Jak jsem vám už sdělil, všechny peníze pro Lodi (200 franků) jsem poslal 10. dubna Bignamimu, který mi příjem potvrdil. Asi před 10 dny vyšel opět „Plebe" a přinesl vaše provolání ke Španělům, jakož i — na velmi význačném místě — vaše prohlášení, že odštěpenci se sami vyloučili z našeho Sdružení.[305]

Příslušné dokumenty byly zaslány španělské federální radě.

Můj exemplář změn ve stanovách, jak byly připraveny pro bývalou generální radu, zmizel; slíbili mi však jiný, který vám pošlu ihned, jakmile jej obdržím.

Poněvadž „Plebe" zase žije, napíšu do tohoto listu hned v prvním příspěvku o italské emigraci, o stávce plynárenských dělníků atd. Dříve jsem to udělat nemohl, protože jediný, s nímž si dopisuji, Bignami, nebyl k dosažení a žádnou jinou adresu mi nedal.

Le Moussumu jsem známky připomněl.[293]

4 libry 3 pence došly a budou upotřebeny a odeslány, jen co se najde spolehlivá adresa v Paříži.

S bratrským pozdravem váš

B. Engels

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

K. MARX A B. ENGELS

ALIANCE SOCIALISTICKÉ DEMOKRACIE A MEZINÁRODNÍ DĚLNICKÉ SDRUŽENÍ

ZPRÁVA A DOKUMENTY UVEŘEJNĚNÉ Z PŘÍKAZU HAAGSKÉHO KONGRESU INTERNACIONÁLY[306]

Napsali K. Marx a B. Engels
za spolupráce Paula Lafargua
v dubnu až červenci 1873
Vyšlo jako brožura
v Londýně a Hamburku v srpnu 1873

Podle textu brožury
Přeloženo z francouzštiny

L'ALLIANCE

DE LA

DÉMOCRATIE SOCIALISTE

ET

L'ASSOCIATION INTERNATIONALE DES TRAVAILLEURS.

RAPPORT ET DOCUMENTS PUBLIÉS PAR ORDRE DU CONGRÈS INTERNATIONAL DE LA HAYE.

LONDRES:
A. DARSON, SUCCESSEUR DE FOUCAULT,
46B, RATHBONE PLACE, OXFORD ST.

HAMBOURG:
EN VENTE CHEZ OTTO MEISSNER.

1873.

Titulní list Marxovy a Engelsovy brožury „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení“

I

ÚVOD

Protože Mezinárodní dělnické sdružení si vytklo za cíl semknout v jeden svazek roztříštěné síly světovéhopr oletariátu, a tak se stát živým představitelem společenství zájmů sjednocujících dělnictvo, muselo nutně otevřít přístup socialistům všech odstínů. Jeho zakladatelé a zástupci dělnických organizací Starého i Nového světa, kteří na mezinárodních kongresech schválili všeobecné stanovy Sdružení, netušili, že právě šíře programu tohoto Sdružení umožní, aby do něho proklouzly různé deklasované živly a zakládaly v něm tajné organizace, které nebudou namířeny proti buržoazii a existujícím vládám, nýbrž obrátí se proti samotné Internacionále. A tak tomu bylo s *Aliancí socialistické demokracie.*

Na haagském kongresu požadovala generální rada, aby činnost této tajné organizace byla vyšetřena. Kongres tím pověřil pětičlennou komisi (občané Cuno, Lucain, Splingard, Vichard a Walter, jenž odstoupil), a ta podala zprávu na zasedání 7. září. Kongres přijal usnesení:

1. vyloučit z Internacionály Michaila Bakunina jako zakladatele Aliance a pro osobní provinění[191];

2. vyloučit Jamese Guillauma jako člena Aliance;

3. uveřejnit dokumenty o Alianci.

Poněvadž členové komise pro vyšetření činnosti Aliance jsou rozptýleni v různých zemích, nemohla komise uveřejnit dokumenty, jež sloužily za podklad její zprávy, a občan Vichard, jediný člen komise bydlící v Londýně, je předal komisi pro protokoly[307], která je dnes na vlastní odpovědnost otiskuje v následující zprávě.

Spisy o Alianci byly tak objemné, že komise zasedající během kongresu měla čas seznámit se jen s nejzávažnějšími dokumenty, aby mohla dospět k nějakému praktickému závěru; tak jí nemohla být předložena většina ruských dokladů; zpráva, kterou komise

předložila kongresu, zahrnuje tedy pouze část otázky a dnes už nestačí. Proto jsme byli nuceni — aby čtenář porozuměl smyslu a významu těchto dokumentů — vylíčit celou historii Aliance.

Doklady, které uveřejňujeme, patří do několika kategorií. Některé z nich už byly uveřejněny samostatně, většinou francouzsky, ale pro správné pochopení ducha Aliance je nutné porovnat je s ostatními, neboť při této konfrontaci se ukážou v novém světle. Sem náleží program veřejné Aliance. Jiné patří Internacionále a jsou zde otiskovány poprvé; a další opět patří španělské odbočce tajné Aliance, jejíž existenci veřejně odhalili na jaře 1871 někteří členové Aliance. Kdo sledoval španělské hnutí v tomto období, nalezne tam jen přesnější údaje o faktech veřejnosti víceméně známých. Význam těchto dokumentů netkví v tom, že jsou publikovány poprvé, nýbrž v tom, že jsou poprvé uspořádány tak, aby vyšla najevo celá tajná činnost, z níž vznikly, a hlavně v tom, že je srovnáváme s dvěma následujícími kategoriemi dokladů. V první z nich jsou dokumenty publikované v ruštině, které odhalují skutečný program a způsob činnosti Aliance. Tyto dokumenty byly dosud na západě pro svůj jazyk neznámé a tato okolnost umožnila jejich autorům popustit uzdu své fantazii a mluvě. Věrný překlad, který zde uvádíme, dovolí čtenáři posoudit intelektuální, morální, politickou a ekonomickou úroveň předáků Aliance.

K poslední kategorii patří pouze jeden dokument, a to tajné stanovy Aliance; je to jediný poněkud rozsáhlejší dokument, který je v této zprávě otištěn poprvé. Někdo by se mohl zeptat, zda je revolucionářům dovoleno zveřejňovat stanovy tajné společnosti, prý spiklenecké. Za prvé byly tyto tajné stanovy výslovně uvedeny mezi dokumenty, jejichž zveřejnění žádala na haagském kongresu komise pro Alianci, a žádný z delegátů, dokonce ani onen člen komise, který v ní zůstal v menšině, nehlasoval proti. Toto zveřejnění bylo tedy přímo nařízeno kongresem, jehož pokyny jsme povinni plnit; k věci samé je však třeba říci tolik:

Máme zde co dělat se společností, která pod maskou krajního anarchismu míří svými údery nikoli proti stávajícím vládám, nýbrž proti revolucionářům, kteří nepřijímají její ortodoxii ani její řízení. Založena menšinou jednoho buržoazního sjezdu, vtírá se do

řad mezinárodní organizace dělnické třídy, pokouší se ji napřed ovládnout a snaží se ji dezorganizovat, když jí tento plán nevychází. Svým sektářským programem a omezenými idejemi nestoudně nahrazuje široký program a velké snahy našeho Sdružení; ve veřejných sekcích Internacionály organizuje své malé tajné sekce, které se řídí stejným heslem, uradí se předem o postupu a v mnoha případech se jim podaří sekce ovládnout; ve svých listech nepokrytě napadá všechny, kdo odmítají podrobit se její vůli; jak sama říká, vyvolává otevřenou válku v našich řadách. Aby dosáhla svých cílů, neštítí se žádného prostředku, žádné nepoctivosti; lež, pomluva, zastrašování, zákeřnost, to všechno je jí stejně vhod. Konečně v Rusku nahrazuje úplně Internacionálu a dopouští se v jejím jménu sprostých zločinů, šejdířství a jedné vraždy, za což činí vládní a buržoazní tisk odpovědným naše Sdružení. A ke všem těmto faktům má Internacionála mlčet, protože společnost, která je má na svědomí, je tajná! Internacionála má v rukách stanovy této společnosti, svého úhlavního nepřítele; stanovy, v nichž se tato společnost otevřeně prohlašuje za moderní Tovaryšstvo Ježíšovo a tvrdí, že má právo i povinnost používat všech jezuitských prostředků; stanovy, které rázem vysvětlují celou sérii nepřátelských činů, jimž byla Internacionála vystavena; a neměla by těchto stanov použít, protože by to znamenalo denuncovat tajnou společnost!

Proti všem těmto intrikám existuje pouze jediný prostředek, zato však drtivého účinku, a to je plné zveřejnění. Vytáhnout na světlo všechny tyto pletichy v jejich celku znamená zbavit je účinnosti. Krýt je tím, že budeme o nich mlčet, byla by nejen naivnost, a předáci Aliance by se jí vysmáli první, ale také zbabělost. Navíc by to byla zrada vůči těm španělským členům Internacionály, kteří jakožto členové tajné Aliance neváhali seznámit veřejnost s její existencí a způsobem činnosti, jakmile zaujala vůči Internacionále otevřeně nepřátelský postoj. Ostatně všechno, co obsahují tajné stanovy, je už, a dokonce ještě ve výraznější formě, obsaženo v dokumentech, které rusky publikovali sám Bakunin a Něčajev. Stanovy to jen potvrzují.

Ať si tedy předáci Aliance křičí o denuncování. My je denun-

cujeme opovržení dělníků a blahosklonnosti vlád, jimž tak dobře posloužili dezorganizací proletářského hnutí. Curyšská „Tagwacht" plným právem napsala v odpovědi Bakuninovi:

„Nejste-li placeným agentem, je přesto jisté, že placený agent by nenapáchal více zla než vy."[308]

Ein Complot

gegen

die Internationale Arbeiter-Association.

Im Auftrage des Haager Congresses verfaßter Bericht
über das Treiben Bakunin's und der Allianz
der socialistischen Demokratie

Deutsche Ausgabe von „L'alliance de la démocratie socialiste et l'association internationale des travailleurs."

Uebersetzt von S. Kokosky.

Braunschweig.
Druck und Verlag von W. Bracke jr.
1874.

Titulní list německého vydání Marxovy a Engelsovy brožury „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení"

II

TAJNÁ ALIANCE

Aliance socialistické demokracie je ryze buržoazního původu. Nevznikla z Internacionály; je to odnož Ligy míru a svobody[19], mrtvě narozené společnosti buržoazních republikánů. Internacionála už stála na pevných základech, když si Michail Bakunin usmyslil, že sehraje úlohu osvoboditele proletariátu. Internacionála mu poskytovala jen takové pole působnosti jako všem ostatním. Aby v ní mohl něco znamenat, byl by si napřed musel vysloužit ostruhy vytrvalou a obětavou prací; on se však domníval, že u měšťáků z Ligy bude mít větší vyhlídky a snazší cestu.

Dal se tedy v září 1867 zvolit za člena stálého výboru Ligy míru a svou úlohu bral vážně. Lze dokonce říci, že on a Barni, dnes poslanec ve Versailles, byli duší tohoto výboru. Jako teoretik Ligy, za něhož se vydával, měl Bakunin pod její záštitou publikovat práci „Federalismus, socialismus a antiteologismus".* Záhy se však přesvědčil, že Liga zůstala bezvýznamným spolkem a že liberálové, z nichž se skládala, spatřovali v jejích sjezdech pouze prostředek k tomu, jak spojit výlet s velikášským řečněním, zatímco naopak Internacionála den ode dne rostla. Snil tedy o tom, že Ligu naroubuje na Internacionálu. Aby tento plán mohl uskutečnit, dal se Bakunin na Elpidinovo doporučení přijmout v červenci 1868 za člena ženevské ústřední sekce**; kromě toho dosáhl, že se výbor Ligy usnesl navrhnout kongresu Internacionály v Bruselu, aby obě společnosti spolu uzavřely útočný a obranný pakt; a aby sjezd Ligy tuto horlivou iniciativu schválil, sepsal důvěrný oběžník, který pak výbor vzal za svůj a rozeslal „pánům" z Ligy.[310] Otevřeně v něm doznává, že Liga byla až dosud ubohou fraškou a že může

* Tato bible *ismů* skončila třetím archem, protože nebyl rukopis.[309] *(Poznámka autorů.)*

** — Internacionály. *(Pozn. red.)*

nabýt významu jen tehdy, jestliže proti alianci utlačovatelů bude postavena

„aliance národů, aliance dělníků... můžeme se něčím stát jen tenkrát, jestliže budeme upřímnými a opravdovými zástupci miliónů dělníků".

Prozřetelnost vnukla svaté Lize poslání, aby obdařila dělnickou třídu samozvaným buržoazním parlamentem, jemuž by přenechala starost o své politické vedení.

„Abychom se mohli stát prospěšnou a reálnou silou," říká se v oběžníku závěrem, „musí naše Liga být *ryzím politickým výrazem* velkých ekonomických a sociálních zájmů a principů, jež dnes triumfálně rozvíjí a propaguje velké Mezinárodní dělnické sdružení v Evropě a Americe."

Bruselský kongres se opovážil návrh Ligy odmítnout. Veliké bylo Bakuninovo zklamání a hněv. Na jedné straně se Internacionála vymykala z jeho protektorských rukou. Na druhé straně mu předseda Ligy, profesor Gustav Vogt, pořádně vyčinil:

„Buďto sis nebyl jist úspěchem našeho pozvání," psal Bakuninovi, „a pak jsi kompromitoval naši Ligu; nebo jsi věděl, jaké překvapení nám chystají tví přátelé z Internacionály, a pak jsi nás hanebně oklamal. Ptám se tě, co řekneme našemu kongresu..."

Bakunin mu odpověděl dopisem, který dával přečíst každému, kdo o to projevil zájem.

„Nemohl jsem předvídat," říkal, „že nás kongres Internacionály ve své odpovědi tak hrubě a arogantně napadne, ale bylo to způsobeno intrikami jisté kliky Němců, kteří nenávidí Rusy" (ústně pak svým posluchačům vysvětloval, že to byla „klika" Marxova). „Tážeš se mně, co budeme dělat? Budu se ucházet o čest odpovědět na tento hrubý výpad jménem výboru z tribuny našeho kongresu."

Místo aby splnil svůj slib, obrátil na čtyráku. Na kongresu ligistů v Bernu předložil program fantastického socialismu, v němž požadoval rovnost tříd a jednotlivců ve snaze přetrumfnout dámy z této Ligy, které zatím požadují pouze rovnost pohlaví. Znovu poražen opustil s nepatrnou menšinou kongres a odjel do Ženevy.*

Aliance mezi buržoy a dělníky, o níž snil Bakunin, neměla být omezena na alianci veřejnou. Tajné stanovy Aliance socialistické

* Mezi odštěpenci se setkáváme se jmény jako Albert Richard z Lyonu, nyní bonapartovský policejní agent, Gambuzzi, advokát z Neapole (viz kapitolu o Itálii), Žukovskij, později tajemník veřejné Aliance, a jakýsi Büttner, klempíř ze Ženevy, jenž nyní patří k ultrareakční straně. *(Poznámka autorů.)*

demokracie (viz doklad čís. 1*) obsahují údaje svědčící o tom, že Bakunin přímo uvnitř Ligy položil základy tajné společnosti, která ji měla vést. Nejenže názvy řídících skupin jsou totožné s názvy orgánů Ligy (stálý ústřední výbor, ústřední byro, národní výbory), ale v tajných stanovách se říká, že „většina zakládajících členů Aliance" jsou „bývalí účastníci bernského kongresu".** Aby dosáhl svého uznání za hlavu Internacionály, musel se představit jako vůdce jiné armády, jejíž absolutní oddanost jeho osobě mu měla být zajištěna tajnou organizací. Když už bezostyšně vpašoval svou společnost do Internacionály, zamýšlel tam rozšířit její pobočky do všech sekcí a uchvátit tak absolutní vedení. K tomu účelu založil v Ženevě (veřejnou) Alianci socialistické demokracie. Navenek to byla pouhá veřejná společnost, která sice zcela splynula s Internacionálou, ale přece měla mít svou zvláštní mezinárodní organizaci, ústřední výbor, národní byra a sekce nezávislé na našem Sdružení; vedle našeho výročního kongresu měla konat Aliance veřejně svůj kongres. Jenže tato veřejná Aliance skrývala v sobě jinou, a ta zase byla řízena ještě tajnější Aliancí mezinárodních bratrů, gardovou stovkou diktátora Bakunina.

V tajných stanovách „organizace Aliance mezinárodních bratrů" stojí, že v této Alianci existují „tři stupně: I. *Mezinárodní bratři;* II. *národní bratři;* III. polotajná, poloveřejná organizace *Mezinárodní aliance socialistické demokracie*".***

I. Mezinárodní bratři, jejichž počet je omezen na „sto", tvoří svaté kolegium. Jsou podřízeni ústřednímu výboru a národním výborům, organizovaným ve výkonná byra a dozorčí výbory. Tyto výbory jsou odpovědny „konstituantě" neboli valnému shromáždění nejméně dvou třetin mezinárodních bratrů. Tito aliančničtí bratři

„nemají jinou vlast než všeobecnou revoluci, jinou cizinu a jiného nepřítele než reakci. Zavrhují každou politiku dohod a ústupků a považují za reakční každé politické hnutí, jehož bezprostředním a přímým cílem není vítězství jejich zásad."

* Viz tento svazek, str. 478. *(Pozn. red.)*
** Viz tento svazek, str. 479. *(Pozn. red.)*
*** Viz tento svazek, str. 476. *(Pozn. red.)*

Protože však tento článek odkládá politickou činnost „stovky" ad kalendas graecas a protože tito nesmiřitelní nemají v úmyslu vzdát se výhod spojených s veřejnými úřady, říká se v článku 8:

„Žádný bratr nesmí přijmout veřejný úřad bez souhlasu výboru, k němuž patří."

Až budeme mluvit o Španělsku a Itálii, uvidíme, jak horlivě se předáci Aliance snažili uvést tento článek do praxe. Mezinárodní bratři

„jsou bratry... každý musí být pro všechny ostatní posvátným, posvátnějším než rodný bratr; každému bratru musí všichni ostatní pomáhat a musí jej chránit *až do vyčerpání všech možností*".

Něčajevův případ nám ukáže, co toto záhadné vyčerpání všech možností znamená.

„Všichni mezinárodní bratři se znají. *Nikdy nesmí být mezi nimi žádné politické tajemství.* Žádný z nich nesmí být členem nějaké tajné společnosti, nedá-li k tomu výslovný souhlas jeho výbor a v nutném případě, jestliže si tento výbor přeje, také ústřední výbor. A členem takové společnosti může být jen pod podmínkou, že jim bude sdělovat všechna tajemství, která by je mohla buď přímo nebo nepřímo zajímat."

Piétriové a Stieberové používají jako špiclů jen lidí nízkých a ztracených; Aliance však tím, že své falešné bratry posílá do tajných společností, aby jí vyzrazovali jejich tajemství, vnucuje úlohu špiónů právě těm lidem, kteří se podle jejího plánu mají ujmout řízení „všeobecné revoluce". Revoluční kejklíř nasazuje ostatně podlosti ještě groteskní korunu.

„Mezinárodním bratrem se může stát jen ten, kdo přijme program se všemi jeho teoretickými a praktickými důsledky a kdo s inteligencí, energií, poctivostí(!) a obezřelostí spojuje ještě revoluční vášeň — *kdo má ďábla v těle.*"

II. Národní bratři jsou v každé zemi organizováni podle stejného plánu mezinárodními bratry v národní sdružení, nesmějí však v žádném případě mít ani tušení o existenci mezinárodní organizace.

III. Tajná Mezinárodní aliance socialistické demokracie, jejíž členové se rekrutují odevšad, má ve *stálém ústředním výboru* zákonodárný orgán, který se při svém zasedání překřtí na „tajné valné shromáždění Aliance". Schází se takto jednou za rok na kongresu

Internacionály nebo jej mimořádně svolá ústřední byro nebo ženevská ústřední sekce.

Ženevská ústřední sekce je „stálou delegací stálého ústředního výboru" a „výkonnou radou Aliance"; dělí se na *ústřední byro* a *dozorčí výbor*. Ústřední byro, složené z 3—7 členů, je skutečnou výkonnou mocí Aliance:

„Pokyny dostává od ženevské ústřední sekce a svá sdělení, *jinak řečeno své tajné příkazy*, dává na vědomí všem národním výborům, od nichž dostává nejméně jednou měsíčně tajné zprávy."

Toto ústřední byro vynalezlo prostředek, jak být zároveň rybou i rakem, zároveň tajným i veřejným, neboť jako součást

„ústřední tajné sekce je ústřední byro tajnou organizací;... jako veřejné direktorium veřejné Aliance je organizací veřejnou".

Je tedy zřejmé, že Bakunin celé toto tajné i veřejné řízení své „drahé Aliance" zorganizoval ještě dříve, než začala existovat, a že členové, kteří se pak zúčastnili kterýchkoli voleb, byli pouhými loutkami ve frašce, kterou uspořádal. Ostatně, jak hned uvidíme, naprosto se to neostýchá říci. Ženevská ústřední sekce, která měla za úkol instruovat ústřední byro, není sama nic jiného než komedie, neboť její rozhodnutí, byť přijatá většinou, jsou pro byro závazná jen tehdy, jestliže se většina jeho členů nechce proti nim odvolat k valnému shromáždění, jež musí být svoláno do tří týdnů.

„Takto svolané valné shromáždění je schopno řádně se usnášet, jsou-li přítomny dvě třetiny všech jeho členů."

Jak je vidět, obklopilo se ústřední byro všemi ústavními zárukami, aby si zajistilo svou nezávislost.

Někdo by mohl být tak naivní a domnívat se, že toto autonomní ústřední byro bylo alespoň svobodně zvoleno ženevskou ústřední sekcí. Nic takového; prozatímní ústřední byro bylo

„představeno ženevské iniciativní skupině jako prozatímně zvolené všemi zakládajícími členy Aliance, z nichž většina jsou bývalí účastníci bernského kongresu, kteří, než se rozjeli do svých zemí" (s výjimkou Bakunina), *„odevzdali své plné moci občanu B."*

Zakládající členové Aliance jsou tedy pouze hrstkou buržoazních odštěpenců od Ligy míru.

A tak se stálý ústřední výbor, jenž si přivlastnil ústavní i zákonodárnou moc nad celou Aliancí, jmenoval sám. Stálá výkonná

delegace tohoto stálého ústředního výboru, ženevská ústřední sekce, se jmenovala sama a nejmenoval ji tento výbor. Ústřední výkonné byro této ženevské ústřední sekce nebylo touto sekcí zvoleno, nýbrž bylo jí vnuceno skupinou jednotlivců, kteří všichni „odevzdali své plné moci občanu B.".

„Občan B." je tedy osou Aliance. Aby si mohl toto klíčové postavení udržet, říká se v tajných stanovách Aliance doslova:

„její vláda bude mít navenek formu presidentství ve federativní republice"—

presidentství, pro něž existoval už předem president, permanentní „občan B.".

Poněvadž Aliance je mezinárodní společnost, bude v každé zemi národní výbor složený

„ze všech členů stálého ústředního výboru téhož národa".

K ustavení národního výboru stačí tři členové. Aby byl zachován pořádek hierarchické procedury,

„národní výbory jsou *jedinými* prostředníky mezi ústředním byrem a všemi místními skupinami ve své zemi".

Národní výbory

„jsou povinny organizovat Alianci ve své zemi tak, aby ji *vždy ovládali* a zastupovali na sjezdech členové stálého ústředního výboru".

Tomu se tedy v jazyku aliančníků říká organizovat zdola nahoru. Tyto místní skupiny mají pouze právo posílat národním výborům své programy a organizační řády, aby mohly být předloženy

„k potvrzení ústřednímu byru, k potvrzení, bez něhož se místní skupiny nemohou stát členy Aliance".

Když už byla tato tajná, despotická a hierarchická organizace naroubována na Internacionálu, nezbývalo k jejímu dovršení nic jiného než Internacionálu dezorganizovat. K tomu stačilo anarchizovat a autonomizovat její sekce a proměnit její ústřední orgány v pouhé poštovní schránky, „korespondenční a statistická byra"; takové pokusy později skutečně byly.

Rejstřík revolučních zásluh permanentního „občana B." nebyl natolik slavný, aby mohl doufat, že diktatura, kterou zabavil pro sebe, bude v tajné, a tím méně ve veřejné Alianci trvat navěky. Proto ji bylo třeba zastírat demokratickými žvásty. Tajné stanovy

tedy předpisují, že prozatímní ústřední byro (čti permanentní občan) má fungovat až do prvního veřejného valného shromáždění Aliance, které bude jmenovat členy nového stálého ústředního byra. Ale

„poněvadž je naléhavě nutné, aby ústřední byro bylo vždy složeno z členů stálého ústředního výboru, bude se tento výbor muset prostřednictvím svých národních výborů postarat o to, aby všechny místní skupiny byly organizovány a *řízeny* tak, aby do tohoto sboru *vysílaly jako delegáty pouze členy stálého ústředního výboru* nebo, pokud je nemají, členy *absolutně oddané vedení* svých příslušných národních výborů, aby stálý ústřední výbor *vždy pevně ovládal* celou organizaci Aliance".

To nejsou pokyny udílené nějakým bonapartovským ministrem nebo prefektem v předvečer voleb, nýbrž zapřísáhlým antiautoritářem, bezvýhradným anarchistou, apoštolem organizace zdola nahoru, Bayardem autonomie sekcí a svobodné federace autonomních skupin, svatým Michailem Bakuninem na ochranu vlastní permanence.

Tajnou organizaci určenou ke zvěčnění diktatury „občana B." jsme právě rozebrali, nyní přejdeme k jejímu programu.

„Sdružení mezinárodních bratrů chce všeobecnou revoluci,—sociální, filosofickou, ekonomickou a politickou zároveň, aby z nynějšího uspořádání věcí založeného na vlastnictví, vykořisťování a autoritativním principu, ať náboženském, metafyzickém, nebo buržoazně doktrinářském, či dokonce jakobínsky revolučním, napřed v celé Evropě a pak v ostatním světě nezůstal kámen na kameni; s heslem mír pracujícím, svobodu všem utlačeným a smrt vládcům, vykořisťovatelům a poručníkům všeho druhu chceme zničit všechny státy a všechny církve se všemi jejich institucemi a náboženskými, politickými, právními, finančními, policejními, universitními, ekonomickými i sociálními zákony, aby všechny ty milióny ubohých lidských bytostí, oklamaných, porobených, zmučených a vykořisťovaných, byly zbaveny všech svých oficiálních a oficiózních ředitelů a dobrodinců, sdružení i jednotlivců a mohly konečně zcela svobodně vydechnout!"

To je přece revoluční revolucionářství! První podmínkou, jak dospět k tomuto abrakadabrujícímu cíli, není bojovat proti stávajícím státům a vládám obvyklými prostředky obyčejných revolucionářů, ale naopak napadat zvučnými a profesorskými frázemi

„instituci státu a jeho důsledek i jeho základnu — individuální vlastnictví".

Nejde tedy o to svrhnout bonapartovský, pruský či ruský stát,

nýbrž stát abstraktní, stát jako takový, stát, který nikde neexistuje. Jestliže se však mezinárodní bratři dovedou ve svém rozhořčeném boji s tímto nadoblačným státem vyhnout obuškům, žaláři a kulkám, které si skutečné státy šetří na obyčejné revolucionáře, viděli jsme, že si vyhradili právo, podléhající jen papežské dispenzi, využívat všech výhod poskytovaných těmito skutečnými buržoazními státy. Italský poslanec Fanelli, úředník vlády Amadea Savojského Soriano, a možná také bonapartovští policejní agenti Albert Richard a Gaspard Blanc nám ukazují, jak je papež v tomto ohledu kulantní... Rovněž policie se o „Alianci nebo, abychom to řekli otevřeně, o spiknutí" občana B. proti abstraktní ideji státu pramálo stará.

Prvním aktem revoluce musí tedy být dekret o zrušení státu, jak to udělal Bakunin 28. září v Lyonu, přestože toto zrušení státu nutně musí být autoritativním aktem. Státem rozumí jakoukoli politickou moc, ať revoluční, či reakční,

„neboť nám málo záleží na tom, jmenuje-li se tato autorita církev, monarchie, konstituční stát, buržoazní republika nebo dokonce revoluční diktatura. Nenávidíme a zavrhujeme je všechny stejně jako nepochybné zdroje vykořisťování a despotismu."

A prohlašuje, že všichni revolucionáři, kteří druhý den po revoluci chtějí „budovat revoluční stát", jsou daleko nebezpečnější než všechny současné vlády a že

„my, mezinárodní bratři, jsme přirozenými nepřáteli těchto revolucionářů",

neboť první povinností mezinárodních bratrů je dezorganizovat revoluci.

Na toto chvástání o okamžitém zrušení státu a nastolení anarchie odpovídá už důvěrný oběžník poslední generální rady „*Domnělé rozkoly v Internacionále*" z března 1872, str. 37.* „Anarchie, to je velký válečný oř jejich mistra Bakunina, který ze socialistických systémů převzal jen vinětky. Všichni socialisté rozumějí anarchií toto: jakmile je dosaženo cíle proletářského hnutí, odstranění tříd, pak státní moc, která slouží k udržování velké vyrábějící většiny pod

* Viz tento svazek, str. 78. *(Pozn. red.)*

jařmem nepočetné vykořisťující menšiny, mizí a vládní funkce se mění v pouhé administrativní funkce. Aliance na to jde z opačného konce. Prohlašuje anarchii v řadách proletariátu za nejspolehlivější prostředek, jak zlomit mocné společenské a politické síly soustředěné v rukách vykořisťovatelů. Pod touto záminkou požaduje na Internacionále, aby ve chvíli, kdy se ji starý svět snaží rozdrtit, nahradila svou organizaci anarchií."

Sledujme však anarchistické evangelium až do jeho důsledků; dejme tomu, že stát byl zrušen dekretem. Podle článku 6* bude důsledkem tohoto aktu státní bankrot, stát přestane zasahovat do placení soukromých dluhů, zastaví se vybírání všech poplatků a daní, rozpustí se armáda, soudy, byrokracie, policie a kněží(!); zrušení oficiální justice bude provázet autodafé všech vlastnických titulů a veškerých právních i civilních lejster, zkonfiskují se výrobní kapitál a pracovní nástroje ve prospěch dělnických sdružení a svazu těchto sdružení, který „ustaví komunu". Tato komuna bude jednotlivcům zbaveným všeho dávat jen to nejnutnější, zato jim ponechá na vůli, aby si vydělávali více vlastní prací.

Lyonský případ dokázal, že pouhý dekret o zrušení státu zdaleka nestačí ke splnění všech těchto krásných slibů. Zato ale stačily dvě roty buržoazní národní gardy, aby rozbily tento krásný sen a přiměly Bakunina odcestovat s divotvorným dekretem v kapse co nejrychleji do Ženevy. Nepředpokládal samozřejmě, že by jeho stoupenci byli tak hloupí, aby nechápali, že jim musí dát nějaký organizační plán, který by zajistil uvedení jeho dekretu v život. A tu ten plán máme:

„Pro organizaci komuny: federace permanentních barikád a působení rady revoluční komuny, do níž budou delegováni jeden nebo dva poslanci za každou barikádu, jeden za ulici nebo čtvrť, poslanci vybavení imperativními mandáty, vždy odpovědní a kdykoli odvolatelní" (jsou podivné ty barikády Aliance, na nichž se sepisují mandáty, místo aby se bojovalo). „Takto organizovaná *rada komuny* může zvolit ze svého středu *výkonné výbory*, pro každý obor revoluční správy komuny zvlášť."**

Povstalecké hlavní město ustavené takto jako komuna ohlásí pak ostatním komunám v zemi, že se vzdává jakéhokoli nároku na

* Viz tento svazek, str. 484. *(Pozn. red.)*
** Srov. tento svazek, str. 484. *(Pozn. red.)*

jejich řízení; vyzve je, aby se revolučně reorganizovaly a aby pak vyslaly odvolatelné, odpovědné a imperativními mandáty vybavené poslance na shromaždiště, kde bude ustavena federace povstavších sdružení, komun a provincií a zorganizována revoluční *síla* schopná zvítězit nad reakcí. Tato organizace nebude omezena na komuny povstavší země; budou se k ní moci připojit i jiné provincie nebo země, zatímco

„provincie, komuny, sdružení a jednotlivci, kteří se postaví na stranu reakce, *budou z ní vyloučeni*".

Zároveň se zrušením hranic se zde tedy projevuje nejblahovolnější tolerance vůči reakčním provinciím, které nebudou váhat znovu rozpoutat občanskou válku.

Máme tedy v této anarchistické organizaci tribunových barikád především radu komuny, dále výkonné výbory, které k tomu, aby mohly cokoli vykonat, musí být vybaveny nějakou mocí a opírat se o veřejnou moc; pak máme celý federální *parlament*, jehož hlavním úkolem bude tuto *veřejnou moc* organizovat. Tento parlament (stejně jako rada komuny) bude muset přenést *výkonnou moc* na jeden nebo několik *výborů*, kterým už sama tato skutečnost dodává autoritativní charakter, a ten bude potřebami boje čím dále tím více zdůrazňován. Tak jsme si krásně obnovili všechny prvky „autoritativního státu" a na tom, že této mašinérii říkáme „revoluční komuna zorganizovaná zdola nahoru", mnoho nesejde. Název na věci nic nemění; organizace zdola nahoru existuje v každé buržoazní republice a imperativní mandáty se datují dokonce už od středověku. Bakunin to ostatně přiznává sám, když (v článku 8*) dává své organizaci název „nový revoluční stát".

Prakticky nemá tento revoluční plán, podle něhož se diskutuje, místo aby se bojovalo, ani za mák ceny.

Teď se podíváme na kloub tajemství všech těch schránek Aliance s dvojitým a trojitým dnem. Aby byl plněn ortodoxní program a anarchie si dobře vedla,

„je třeba, aby uprostřed lidové anarchie, která bude přímo podstatou života a veškeré revoluční energie, *měla jednota revoluční myšlenky a akce nějaký orgán.* Tímto orgánem musí být *tajné a světové sdružení mezinárodních bratrů.*

* Viz tento svazek, str. 485. *(Pozn. red.)*

Toto sdružení vychází z přesvědčení, že revoluce nikdy nedělají ani jednotlivci, ani tajné společnosti. Dělají se jaksi samy od sebe, vyvolány silou věcí a pohybem událostí a faktů. Dlouho se připravují v hloubi instinktivního povědomí lidových mas, a pak propukají... Všechno, co může udělat dobře organizovaná tajná společnost, je, že především přispěje ke zrodu revoluce tím, že šíří v masách ideje odpovídající instinktům mas a že organizuje nikoli revoluční armádu — armádou musí být vždycky lid" (potrava pro děla) — „*ale jakýsi revoluční generální štáb* složený z oddaných, energických, inteligentních jednotlivců a hlavně upřímných, nectižádostivých, nedomýšlivých přátel lidu, schopných být prostředníky mezi revoluční ideou" (na niž mají monopol) „a instinkty lidu.

Počet těchto jednotlivců nemusí tedy být příliš velký. Pro mezinárodní organizaci v celé Evropě *stačí sto pevně a důkladně sekmnutých revolucionářů*. Dvě, tři stovky revolucionářů postačí pro organizaci největší země."

A tak se všechno mění. Anarchie, „rozpoutaný život lidu", „zlé vášně" aj. už nestačí. K zajištění úspěchu revoluce je zapotřebí *jednoty myšlenky a akce*. Členové Internacionály se pokoušejí vytvořit tuto jednotu propagandou, diskusí a veřejnou organizací proletariátu — Bakuninovi k tomu stačí tajná organizace stovky lidí, privilegovaných reprezentantů *revoluční ideje*, a samozvaný generální štáb, který je v pohotovosti pro revoluci pod velením permanentního „občana B.". Jednota myšlenky a akce není nic jiného než ortodoxie a slepá poslušnost. *Perinde ac cadaver.** Úplné Tovaryšstvo Ježíšovo.

Říci, že sto mezinárodních bratrů má „být prostředníky mezi revoluční ideou a instinkty lidu", znamená vyhloubit nepřeklenutelnou propast mezi revoluční ideou Aliance a masami proletariátu; znamená to prohlásit, že tuto gardovou stovku nelze rekrutovat odjinud než z privilegovaných tříd.

* Přesně jako mrtvola. (Tak formuloval Loyola jednu ze zásad jezuitů předepisující mladším členům řádu slepou poslušnost vůči členům starším.) *(Pozn. red.)*

III

ALIANCE VE ŠVÝCARSKU

Aliance je jako Falstaff, soudí, že „opatrnost je lepší stránkou rekovnosti".* „Ďábel v těle" mezinárodních bratrů jim proto ani v nejmenším nebrání, aby se poníženě neskláněli před mocí existujících států a přitom energicky neprotestovali proti instituci abstraktního státu, nýbrž řídí jejich údery výlučně proti Internacionále. Zpočátku ji chtěli ovládnout, a když se to nepodařilo, pokoušeli se ji dezorganizovat. Nyní vylíčíme jejich činnost v různých zemích.

Mezinárodní bratři byli pouze pohotovostní generální štáb; chyběla jim armáda. Domnívali se, že Internacionála je k tomu účelu jako stvořená. Aby se mohli dostat k velení v této armádě, bylo třeba propašovat do ní veřejnou Alianci. Z obav, aby Alianci nepřipravili o její důstojnost, požádají-li o její přijetí generální radu, neboť by tím uznali její pravomoc, obrátili se s touto žádostí několikrát na belgickou a pařížskou federální radu, avšak bez úspěchu. Stálé odmítání přinutilo Alianci, aby 15. prosince 1868 přece jenom požádala o přijetí generální radu. Poslala své stanovy a program, v nichž jasně vyhlašovala svůj záměr (Doklady, čís. 2**). Aliance sice prohlásila, že „zcela splynula s Internacionálou", zamýšlela v ní však vytvořit jinou mezinárodní společnost. Vedle generální rady Internacionály zvolené na kongresech měl tu ještě existovat samozvaný ústřední výbor Aliance se sídlem v Ženevě a vedle místních skupin Internacionály místní skupiny Aliance, které prostřednictvím svých národních byr, působících mimo národní byra Internacionály, „budou žádat ústřední byro Aliance o přijetí do Internacionály". Ústřední byro Aliance si tak osobovalo

* Shakespeare, „Král Jindřich IV.", I. díl, 5. jednání, čtvrtá scéna. *(Pozn. red.)*

** Viz tento svazek, str. 485—487. *(Pozn. red.)*

právo přijímat do Internacionály. Vedle kongresů Internacionály se měly konat kongresy Aliance, neboť „delegace Aliance na výročních dělnických kongresech" měla v úmyslu konat „svá veřejná zasedání ve zvláštní místnosti".

Dne 22. prosince prohlásila generální rada (v dopise publikovaném v oběžníku „*Domnělé rozkoly v Internacionále*", str. 7*), že tyto nároky jsou v příkrém rozporu se stanovami Internacionály, a jednoduše odmítla Alianci přijmout. O několik měsíců později se Aliance znovu obrátila na generální radu s dotazem, zda schvaluje její zásady, ano, či ne? V kladném případě je prý ochotna vplynout do obyčejných sekcí Internacionály. Generální rada jí 9. března 1869 (viz „*Domnělé rozkoly*", str. 8**) odpověděla, že se vymyká její působnosti vyjadřovat se k vědecké hodnotě programu Aliance, a že nahradí-li Aliance „vyrovnání tříd" „odstraněním tříd", nebude nic na překážku tomu, aby se sekce Aliance změnily v sekce Internacionály. Dodala ještě: „Bude-li definitivně rozhodnuto, *že se Aliance rozpustí a její sekce vstoupí do Internacionály*, bude podle našeho organizačního řádu nutné *informovat generální radu o místě a počtu členů každé nové sekce.*"

Dne 22. června 1869 oznámila ženevská sekce Aliance generální radě jako hotovou věc, že Mezinárodní aliance socialistické demokracie byla rozpuštěna a že všechny její sekce byly vybídnuty, „aby se přetvořily v sekce Internacionály". Po tomto formálním prohlášení ji rada přijala, neboť byla uvedena v omyl některými podpisy na programu, podle nichž předpokládala, že románský federální výbor Alianci uznal. Dodejme, že žádná z přijatých podmínek nebyla nikdy splněna. Právě naopak: teprve od této chvíle rozvinula tajná organizace, kryjící se veřejnou Aliancí, svou činnost naplno. Za ženevskou sekcí Internacionály se skrývalo ústřední byro tajné Aliance, za sekcemi Internacionály v Neapoli, Barceloně, Lyonu a v Jurovi sekce tajné Aliance. O tuto zednářskou organizaci, o jejíž existenci neměli členové Internacionály ani jejich řídící centra vůbec tušení, se Bakunin opíral a doufal, že se mu na kongresu Internacionály v Basileji, který se měl konat v září 1869, podaří

* Viz tento svazek, str. 43—45. *(Pozn. red.)*
** Viz tento svazek, str. 45—46. *(Pozn. red.)*

zmocnit v Internacionále vedení. Nepoctivými prostředky dosáhla tajná Aliance na tomto kongresu zastoupení nejméně deseti delegáty, mezi kterými byl též známý Albert Richard a sám Bakunin. Delegace s sebou přivezla mnoho nevyplněných mandátů, ale nemohla jich použít pro nedostatek spolehlivých lidí, ačkoli je nabízela basilejským členům Internacionály. Přes svou početnost nestačili delegáti Aliance ani na to, aby kongres schválil zrušení dědického práva, otřepanou saint-simonovskou veteš, z níž pan Bakunin chtěl udělat praktické východisko socialismu;[311] tím méně bylo možné vnutit kongresu přeložení generální rady z Londýna do Ženevy, o němž snil Bakunin.

V Ženevě mezitím probíhala otevřená válka mezi románským federálním výborem, podporovaným skoro všemi ženevskými členy Internacionály, a Aliancí. Jejími spojenci v tomto boji byly list „Progrès", vycházející v Locle a redigovaný Jamesem Guillaumem, a ženevská „Égalité," která sice byla oficiálním orgánem románského federálního výboru, avšak v redakci měla většinu aliančníků a při každé příležitosti románský federální výbor napadala. Neztrácejíc ze zřetele hlavní cíl, přemístění generální rady do Ženevy, zahájila redakce „Égalité" kampaň proti tehdejší generální radě a požádala o podporu také pařížskou „Travail". Generální rada ve svém oběžníku z 1. ledna 1870 prohlásila, že nehodlá polemizovat s novinami.[312] Románský federální výbor mezitím členy Aliance z redakce „Égalité" odstranil.

Tenkrát si ještě tato sekce nenasadila svou antiautoritářskou masku. V domnění, že se jí podaří zmocnit generální rady, první na basilejském kongresu reklamovala a sepsala organizační usnesení poskytující generální radě „autoritativní plné moci", které o dva roky později tak ostře napadla. Nejlépe ilustruje její tehdejší názor na autoritativní úlohu generální rady toto místo z locleského „Progrès", redigovaného Jamesem Guillaumem (ze 4. prosince 1869), o sporu mezi listy „Social-Demokrat"[313] a „Volksstat":

„Máme za to, že je *povinností* generální rady našeho Sdružení *zasáhnout* a zahájit šetření o tom, co se děje v Německu, *rozhodnout* mezi Schweitzerem a Liebknechtem, a *tak skoncovat s nejistotou*, do níž nás tato podivná situace uvrhla."

Je možno věřit, že týž Guillaume 12. listopadu 1871 vytýkal

v sonvilierském oběžníku téže generální radě, kdysi příliš málo autoritativní, že „chce v Internacionále zavádět *autoritativní princip*"?

Listy Aliance se od samého počátku neomezovaly jen na propagování svého zvláštního programu, což by jim nikdo neměl za zlé, ale vytrvale vyvolávaly a udržovaly záměrný zmatek mezi svým programem a programem Internacionály. To se opakovalo všude, kde Aliance měla nějaké noviny nebo s nimi spolupracovala: ve Španělsku, ve Švýcarsku, v Itálii; dokonalosti však tento systém dosáhl v ruských publikacích.

Rozhodující úder zasadila tato sekta na sjezdu Románské federace v La Chaux-de-Fonds (4. dubna 1870). Chtěla ženevské sekce přinutit, aby uznaly veřejnou Alianci v Ženevě za součást federace, a dosáhnout toho, aby federální výbor a jeho orgán byly přemístěny do jistého jurského místa, kde byla pánem tajná Aliance.

Při zahájení sjezdu požádali dva delegáti „sekce Aliance", aby byli připuštěni. Ženevští delegáti navrhli odložit tuto otázku na konec sjezdu a neprodleně přikročit k jednání o programu, poněvadž je to důležitější. Prohlásili, že jejich imperativní mandát jim nařizuje raději sjezd opustit než přijmout tuto sekci do své skupiny

„vzhledem k intrikám a panovačným choutkám příslušníků Aliance a že odhlasovat přijetí Aliance by znamenalo odhlasovat rozkol v Románské federaci".

Jenže Aliance si nechtěla dát tuto příležitost ujít. Blízkost jejích malých jurských sekcí jí umožnila získat nepatrnou pomyslnou většinu, poněvadž Ženeva a velká centra Internacionály byla zastoupena jen velmi slabě. Na naléhání Guillauma a Schwitzguébela byla připuštěna spornou většinou jednoho či dvou hlasů. Ženevští delegáti se ihned telegraficky poradili se všemi sekcemi a dostali příkaz sjezd opustit. Protože členové Internacionály z La Chaux-de-Fonds podporovali ženevské delegáty, museli aliančníci opustit sjezdovou místnost, jež patřila místním sekcím. Ačkoli podle jejich vlastního orgánu (viz „Solidarité" ze 7. května 1870) zastupovali pouze patnáct sekcí, zatímco jen v Ženevě jich bylo třicet, přisvojili si název románského sjezdu, jmenovali nový románský federální

výbor, v němž se skvěli Chevalley a Cognon,* a povýšili Guillaumovu „Solidarité" na orgán Románské federace. Pokud jde o Guillauma, bylo zvláštním posláním tohoto mladého učitele tupit „dělníky továrny"[30] v Ženevě, tyto nenáviděné „buržoy", vést válku proti „Égalité", orgánu Románské federace, a hlásat naprostou neúčast na politickém životě. Autory nejvýznačnějších článků na poslední téma byli v Marseille Bastelica a v Lyonu dvě hlavní opory Aliance, Albert Richard a Gaspard Blanc.

Okamžitá a pomyslná většina sjezdu v La Chaux-de-Fonds se ostatně dopustila zřejmého porušení stanov Románské federace, kterou chtěla reprezentovat; při tom je třeba poznamenat, že na redakci těchto stanov[314] se předáci Aliance podíleli významnou měrou. Podle článků 53 a 55 musí být každé důležité rozhodnutí sjezdu, aby mohlo nabýt platnosti zákona, schváleno dvěma třetinami federovaných sekcí. Ale sekce v Ženevě a v La Chaux-de-Fonds, jež se vyslovily proti Alianci, tvořily samy přes dvě třetiny celkového počtu. Na dvou velkých valných shromážděních schválili ženevští členové Internacionály, přes opozici Bakunina a jeho přátel, takřka jednomyslně jednání svých delegátů, kteří za všeobecného potlesku doporučili Alianci, aby zůstala Aliancí a upustila od svého přání vstoupit do Románské federace; za tuto cenu by mohlo dojít ke smíru. Později několik vystřízlivělých členů Aliance navrhlo, aby byla rozpuštěna, avšak Bakunin a jeho stoupenci se tomu ze všech sil vzpírali. Aliance trvala i nadále na svém členství v Románské federaci, a ta pak byla nucena vyloučit Bakunina a ostatní hlavní vůdce ze svých řad.

Byly tedy dva románské federální výbory, jeden v Ženevě a druhý v La Chaux-de-Fonds. Obrovská většina sekcí zůstala věrná prvnímu, kdežto druhý uznávalo pouze patnáct sekcí, z nichž mnohé, jak uvidíme později, jedna za druhou zanikaly.

Sotva románský sjezd skončil, poslal nový výbor v La Chaux-de-Fonds generální radě dopis, v němž ji žádal o intervenci; dopis podepsali tajemník F. Robert a předseda Henri Chevalley (viz

* Dva měsíce nato označuje orgán téhož výboru, „Solidarité" z 9. července, obě tato individua za *zloděje*. Podali opravdový důkaz anarchistického revolucionářství, neboť okradli družstvo krejčích v La Chaux-de-Fonds. *(Poznámka autorů.)*

předchozí poznámku). Generální rada prozkoumala doklady obou stran a 28. června 1870 se usnesla ponechat ženevskému výboru jeho dosavadní funkce a nový federální výbor v La Chaux-de-Fonds vyzvat, aby přijal nějaký místní název.[315] Výbor v La Chaux-de-Fonds, zklamaný tímto usnesením ve svých nadějích, nařkl generální radu z autoritářství, zapomínaje přitom, že se nejdřív sám dožadoval její intervence. Zmatek, který ve švýcarské federaci vyvolala tvrdošíjná snaha tohoto výboru uzurpovat název románského federálního výboru, přinutil generální radu, aby s ním přerušila veškerý styk.

4. září 1870 byla vyhlášena republika v Paříži. Aliance měla za to, že udeřila hodina, kdy má být „puštěna z řetězu hydra revoluce ve Švýcarsku" (Guillaumův styl). „Solidarité" vydala manifest požadující utvoření švýcarských dobrovolnických oddílů proti Prusům. Aby však tento manifest nebyl, máme-li v tom věřit pedagogovi Guillaumovi, ani v nejmenším „*anonymní*", zůstal „nepodepsán". Naneštěstí všechen bojovný zápal Aliance uhasl, jakmile byly list i manifest zkonfiskovány. „Já však," zvolal bouřlivák Guillaume, který planul touhou, aby mohl „nastavit svou kůži", „já jsem zůstal na svém místě...v tiskárně novin" („Bulletin jurassien" z 15. června 1872).

Vypuklo revoluční hnutí v Lyonu. Bakunin přikvapil na pomoc svému poručíkovi Albertu Richardovi a svým seržantům Bastelicovi a Gaspardu Blancovi. 28. září, kdy přibyl do Lyonu, zmocnil se lid radnice. Bakunin se v ní usadil; a tu nadešla ona celá léta očekávaná kritická chvíle, kdy Bakunin měl možnost vykonat nejrevolučnější akt, jaký kdy svět viděl — nařídil *zrušení státu*. Jenže stát ztělesněný dvěma rotami buržoazní národní gardy vstoupil do dveří, před něž zapomněli postavit stráž, vyklidil sál a pohnul Bakunina, aby si pospíšil zpět do Ženevy.

V okamžiku, kdy bojovný Guillaume hájil „na svém místě" zářijovou republiku, jeho věrný Achates Robin před touto republikou prchal a uchýlil se do Londýna. Přestože generální rada věděla, že Robin je jeden z nejzarytějších stoupenců Aliance a navíc původce útoků, které proti ní vedla „Égalité", nedbala ani na zprávy brestských sekcí o Robinově málo odvážném chování a přijala jej vzhledem k nepřítomnosti svých francouzských členů.

Od tohoto okamžiku působil Robin v generální radě nepřetržitě jako oficiální dopisovatel výboru v La Chaux-de-Fonds. 14. března 1871 navrhl svolat neveřejnou konferenci Internacionály, na níž by se urovnal švýcarský spor. Rada kategoricky odmítla, protože předvídala, že se schyluje k velkým událostem v Paříži. Robin se k tomu několikrát vrátil a dokonce radě navrhl, aby spor s konečnou platností rozhodla. 25. července se generální rada usnesla zařadit tuto záležitost mezi otázky, které budou předloženy konferenci svolané na září 1871.

10. srpna oznámila Aliance, která nikterak netoužila po tom, aby si konference posvítila na její pletichy, že je od 6. srpna rozpuštěna.[35] Avšak posílena několika francouzskými uprchlíky objevila se záhy znovu pod jinými názvy, jako například „Sekce socialistických ateistů" nebo „Sekce revoluční socialistické propagandy a akce". Generální rada v souladu s rezolucí V basilejského kongresu[316] a po dohodě s románským federálním výborem odmítla tyto sekce, nová semeniště intrik, uznat.

Londýnská konference (v září 1871) usnesení generální rady z 28. června 1870 o jurských rozvratnících potvrdila.

Protože „Solidarité" přestala existovat, založili noví přívrženci Aliance „La Révolution Sociale", do níž psala paní André Léová, která na kongresu Ligy míru v Lausanne ve chvíli, kdy Ferré očekával v žaláři hodinu, kdy půjde do Satory, prohlásila, že

„Raoul Rigault a Ferré byli dvě temné postavy Komuny, jež se až do té doby" (do popravy rukojmí) „vytrvale, ovšem stále marně, dožadovaly krvavých opatření".

Od prvního čísla se tento list horlivě snažil dostat se na úroveň „Figara", „Gaulois", „Paris Journal"[43] a jiných plátků, z nichž přetiskoval špinavosti proti generální radě. Domníval se, že nastala příhodná chvíle, aby roznítil plamen národnostní nenávisti v samé Internacionále. Podle něho byla generální rada německý výbor řízený bismarckovským mozkem.

Třemi rezolucemi — o švýcarském sporu, o politické činnosti dělnické třídy a o veřejném dezavuování Něčajeva — konference zasáhla Alianci rovnou do srdce.[317] První z těchto rezolucí přímo udělovala důtku pseudorománskému výboru v La Chaux-de-Fonds

a schvalovala jednání generální rady. Jurským sekcím generální rada doporučila, aby se připojily k Románské federaci, a nebude-li možné sjednocení, rozhodla, aby horské sekce přijaly název Jurská federace. Prohlásila, že bude-li jejich výbor pokračovat v novinové válce před buržoazní veřejností, bude generální rada tyto noviny dezavuovat. — Druhá rezoluce, o politické činnosti dělnické třídy, učinila přítrž zmatku, který chtěl do Internacionály zanést Bakunin, když do svého programu vsunul učení o naprosté neúčasti v politickém životě. — Třetí rezoluce, o Něčajevovi, ohrožovala bezprostředně Bakunina. Až budeme dále hovořit o Rusku, uvidíme, jaký měl Bakunin osobní zájem na tom, aby utajil hanebnosti Aliance před západní Evropou.

Aliance v tom právem spatřovala vypovězení války a okamžitě vyrukovala do boje. Jurské sekce, jež podporovaly pseudorománský výbor, se shromáždily 12. listopadu 1871 na sjezdu v Sonvilier. Bylo tam přítomno šestnáct delegátů, kteří si činili nároky na zastupování devíti sekcí. Jak praví zpráva federálního výboru, sekce v Courtelary, zastupovaná dvěma delegáty, „dočasně zastavila svou činnost". Ústřední sekce v Locle „se nakonec rozpustila", byla však dočasně zase obnovena, aby mohla vyslat dva delegáty na sjezd šestnácti; sekce rytců a gilošérů z Courtelary (dva delegáti) „se ustavila jako spolek odporu" *mimo* Internacionálu; sekce propagandy v La Chaux-de-Fonds (jeden delegát) „je v kritické situaci a její postavení se zdaleka nezlepšuje, spíše se zhoršuje". Ústřední sekce v Neuchâtelu (dva delegáti, mezi nimi Guillaume) „značně utrpěla a bez obětavosti některých jejích členů byla by se určitě rozpadla". Dva kroužky pro studium sociálních otázek v Sonvilier a Saint-Imier (čtyři delegáti) v courtelaryském okrese se podle zprávy vytvořily v důsledku rozpuštění ústřední sekce v Courtelary; několik členů z tohoto okresu se takto dalo trojnásobně zastupovat šesti delegáty! Sekce v Moutier (jeden delegát), jak se zdá, se skládá jen ze svého výboru. Čtrnáct delegátů ze šestnácti zastupovalo tedy odumřelé anebo odumírající sekce. Abychom si však mohli udělat úsudek o rozvratu, který v této federaci způsobilo hlásání anarchie, musíme ve čtení uvedené zprávy ještě chvíli pokračovat. Z dvaadvaceti sekcí bylo na sjezdu zastoupeno pouze devět; sedm

neodpovědělo nikdy ani na jedno sdělení výboru a čtyři byly prohlášeny za odumřelé. A tato federace se domnívala, že je s to do kořene rozvrátit organizaci Internacionály!

Přesto sjezd v Sonvilier zahájil tím, že se podřídil londýnské konferenci, jež mu doporučila přijmout název Jurská federace; zároveň však, aby dokázal svůj anarchismus, prohlásil celou Románskou federaci za rozpuštěnou. (Jmenovaná federace vrátila členům Jurské federace jejich autonomii tím, že je vyhnala ze svých sekcí.) Poté vydal sjezd halasný oběžník,[55] jehož hlavním účelem bylo protestovat proti legálnosti konference a odvolat se ke všeobecnému kongresu, jenž měl být svolán v brzké době.

Oběžník obviňuje Internacionálu, že se zpronevěřila svému duchu, který není ničím jiným než „obrovským protestem proti autoritě". Až do bruselského kongresu bylo v této ze všech nejlepší společnosti všechno v pořádku; v Basileji však ztratili delegáti hlavu, propadli „slepé důvěře" a porušili „ducha i literu všeobecných stanov", v nichž byla tak jasně proklamována autonomie každé sekce a každé skupiny sekcí. A tak se stalo, že Internacionála měla na svém praporu vepsánu autoritu a Jurská federace, tato loutka Aliance, autonomii sekcí. Viděli jsme už, co chápe Aliance pod touto autonomií.

Hříchy basilejského kongresu však ještě nejsou ničím proti hříchům londýnské konference, jejíž rezoluce

„mají za účel proměnit Internacionálu, svobodnou federaci autonomních sekcí, v hierarchickou a autoritářskou organizaci disciplinovaných sekcí, jež jsou úplně v područí generální rady, která může podle libosti odmítnout jejich přijetí nebo dočasně zastavit jejich činnost".

Aliančníci, kteří tento oběžník psali, tedy zapomněli, že jejich tajný řád byl vydán jedině proto, aby byla upevněna „hierarchická a autoritářská organizace", jejíž korunou je osobnost permanentního „občana B.", a že jsou v nich dávány pokyny, jak „disciplinovat" sekce a jak je dostat úplně nejen do „područí", ale dokonce do „*svrchovaného* područí" téhož „občana".

Jsou-li hříchy konference smrtelné, pak hlavního hříchu — hříchu proti duchu svatému — se dopustila generální rada. Je v ní „několik jednotlivců", kteří považují svůj

„mandát" (členů rady) „za osobní vlastnictví a Londýn se jim jeví jako neměnné hlavní město našeho Sdružení... Lidé se dali svést k tomu... že chtěli, aby v Internacionále nabyl vrchu jejich zvláštní program, jejich osobní doktrína ...jakožto oficiální teorie, která jediná má ve Sdružení domovské právo... a tak se postupně vytvářela ortodoxie, jejímž sídlem byl Londýn a představiteli členové generální rady."

Chtěli prostě upevnit jednotu Internacionály „centralizací a diktaturou". — V témž oběžníku usiluje Aliance o to, aby „v Internacionále nabyl převahy její zvláštní program", který nazývá „obrovským protestem proti autoritě", a prohlašuje, že osvobození dělníků dělníky samými se má uskutečnit „bez jakékoli řídící autority, byť to byla autorita zvolená a schválená dělníky". Uvidíme, že všude, kde Aliance měla nějaký vliv, dělala to, co neprávem vytýká generální radě, totiž že svůj směšný přelud teorie chtěla vnucovat jako „oficiální teorii, která jediná má ve Sdružení domovské právo".* — To všechno se týká veřejné a viditelné činnosti Aliance; pokud jde o její tajnou činnost, osvětlily nám už „duch a litera" tajných stanov, do jaké míry vládnou v této „svobodné federaci autonomních skupin" „ortodoxie", „osobní doktrína", „centralizace" a „diktatura". Chápeme velmi dobře, proč by Aliance chtěla zabránit dělnické třídě, aby si vytvořila společné vedení, neboť bakuninovská prozřetelnost už se o ně postarala tím, že svou *Alianci* ustavila jako generální štáb revoluce.

Generální rada nejenže neměla vůbec v úmyslu vnucovat Internacionále nějakou ortodoxii, ale naopak navrhla londýnské konferenci zrušit sektářské názvy určitých sekcí, a tento návrh byl jednomyslně přijat.**

* Mazzini například činil za groteskní výmysly papeže Bakunina odpovědnou celou Internacionálu. Generální rada považovala za svou povinnost veřejně prohlásit v italských novinách, že „se vždy stavěla proti opětovným pokusům nahradit široký a obsáhlý program Internacionály (který umožnil přístup do jejích řad i Bakuninovým stoupencům) úzkým a sektářským programem Bakuninovým, jehož přijetí by rázem vyloučilo ohromnou většinu členů Internacionály."[318] Cirkulář Jules Favra[60], zpráva poslance statkářské sněmovny Sacaze o našem Sdružení, reakční řeči při debatě o Internacionále ve španělských kortesech[319], zkrátka všechny veřejné útoky proti ní se hemží citáty ultraanarchistických frází pocházejících z bakuninovského tábora. *(Poznámka autorů.)*

** Rezoluce konference II, článek 2: „Místní odbočky, sekce, skupiny a jejich výbory se mají napříště označovat a ustavovat prostě a výhradně jako odbočky, sekce, skupiny a výbory Mezinárodního dělnického sdružení s uvedením jména příslušného místa." Článek 3: „Proto se odbočky, sekce či skupiny ne-

Ostatně generální rada se vyjádřila o sektách ve svém důvěrném oběžníku („Domnělé rozkoly", str. 24*) takto:

„První fáze boje proletariátu proti buržoazii je charakterizována sektářským hnutím. Toto hnutí má své opodstatnění v době, kdy proletariát není ještě dostatečně vyvinut, aby jednal jako třída. Jednotliví myslitelé kritizují sociální antagonismy a navrhují pro ně fantastická řešení, která má dělnická třída jen přijmout, propagovat a uskutečnit. Sekty vytvořené těmito iniciátory jsou už svou povahou abstencionistické, je jim cizí jakákoli skutečná činnost, politika, stávky, koalice, zkrátka jakékoli společné hnutí. Proletářská masa zůstává k jejich propagandě vždy lhostejná, nebo dokonce nepřátelská. Pařížští a lyonští dělníci se nechtěli znát k saint-simonovcům, fourierovcům, ikariovcům, právě tak jako angličtí chartisté a tradeunionisté se nechtěli znát k owenovcům. Tyto sekty, které jsou zpočátku hybnými pákami hnutí, se stávají jeho překážkou, jakmile je hnutí přeroste; pak začínají být reakční. Důkazem toho jsou sekty ve Francii a v Anglii, a naposled lassallovci v Německu, kteří po léta brzdili organizaci proletariátu a nakonec se stali pouhým nástrojem policie. Je to prostě dětství proletářského hnutí, tak jako astrologie a alchymie jsou dětstvím vědy. Aby mohla být založena Internacionála, musel proletariát tuto fázi překonat.

Na rozdíl od snílkovských a antagonistických sektářských organizací je Internacionála skutečnou a bojovou organizací proletářské třídy ve všech zemích, které navzájem spojuje společný boj proti kapitalistům, pozemkovým vlastníkům a jejich třídnímu panství organizovanému ve stát. Proto se ve stanovách Internacionály mluví prostě jen o ‚dělnických' spolcích, které všechny sledují týž cíl a uznávají týž program, v němž jsou vytyčeny pouze hlavní rysy proletářského hnutí, zatímco jejich teoretické zpracování se ponechává podnětu vycházejícímu z potřeb praktického boje a z výměny myšlenek v sekcích, přičemž všechna socialis-

smějí nadále označovat sektářskými názvy, jako například pozitivistické, mutualistické, kolektivistické, komunistické odbočky atd., nebo vytvářet separatistické skupiny s názvem ‚sekce propagandy' atd., které si vytyčují zvláštní poslání mimo společný cíl, který sledují všechny skupiny Internacionály."[320] *(Poznámka autorů.)*

* Viz tento svazek, str. 64. *(Pozn. red.)*

tická přesvědčení bez rozdílu mají přístup do jejich orgánů a na jejich kongresy."

Aliance si nepřála, aby Internacionála byla bojovou organizací; v oběžníku se požadovalo, aby byla věrným obrazem budoucí společnosti:

„Musíme se proto postarat, abychom tuto organizaci co nejvíce přiblížili svému ideálu... Internacionála, zárodek budoucí lidské společnosti, musí být od nynějška věrným obrazem našeho principu svobody a federace a musí od sebe odvrhnout každý princip tíhnoucí k autoritě a k diktatuře."

Kdyby se Jurské federaci byl vydařil její plán, kdyby přeměnila Internacionálu ve věrný obraz ještě neexistující společnosti a znemožnila jí tak jakoukoli kombinovanou činnost, se skrytým záměrem podřídit ji „autoritě a diktatuře" Aliance a jejího permanentního diktátora „občana B.", byla by tím jen splnila vroucí přání evropské policie, které se právě hodilo, aby se Internacionála octla na odpočinku.

Aby pánové z Aliance dokázali svým bývalým kolegům z Ligy míru a radikální buržoazii, že kampaň, kterou právě zahájili, je namířena proti Internacionále, a ne proti buržoazii, poslali svůj oběžník všem radikálním novinám. „République française" pana Gambetty si pospíšila vyslovit jim své uznání v článku, který oplýval pobzbudivými slovy pro jurské a výpady proti londýnské konferenci.[321] „Bulletin jurassien", celý šťastný, že nalezl takovou podporu v buržoazním tisku, přetiskl tento článek *in extenso* ve svém 3. čísle a ukázal tak, že mezi ultrarevolučními aliančníky a versailleskými gambettovci vládne nejsrdečnější shoda. Aby bylo možno příznivou zvěst o počínajícím rozkolu v Internacionále víc rozšířit mezi buržoazií, prodával se sonvilierský leták v tržní dny na ulicích mnoha francouzských měst, zejména v Montpellier. Jak známo, je ve Francii k prodeji tiskovin na ulicích zapotřebí policejního povolení.*

Celé balíky tohoto oběžníku byly rozeslány všude, kde Aliance očekávala, že by mohla získat přátele nebo nespokojence proti generální radě. Výsledek se rovnal téměř nule. Španělští aliančníci

* Toulouský proces[322], viz „La Réforme" (Toulouse) z 18. března 1873. *(Poznámka autorů.)*

se vyslovili proti svolání kongresu, požadovanému v oběžníku, a troufli si dokonce udělit důtku papeži.[323] V Itálii byla pro kongres jediná osoba, Terzaghi, a to ještě jen krátký čas. V Belgii, kde žádní známí alianční nebyli, ale kde se celé internacionální hnutí utápělo v buržoazních frázích o neúčasti v politice, o autonomii, svobodě, federaci, decentralizaci a šosáctví, měl oběžník určitý úspěch. Belgická federální rada se sice odmítla připojit k požadavku na svolání mimořádného všeobecného kongresu, což by ostatně bylo absurdní, protože na konferenci byla Belgie zastoupena šesti delegáty, vypracovala však návrh všeobecných stanov, jímž se generální rada prostě rušila. Když se o tomto návrhu jednalo na belgickém sjezdu, podotkl delegát za Lodelinsart, že nejlepším kritériem pro dělníky jsou pocity jejich zaměstnavatelů. Již podle radostné nálady, kterou u zaměstnavatelů vzbudila myšlenka na zrušení generální rady, lze s jistotou tvrdit, že se nelze

„dopustit větší chyby než nařídit toto zrušení".

Návrh byl tudíž zamítnut. Ve Švýcarsku protestovala energicky Románská federace,[324] všude jinde se však na oběžník reagovalo pouze pohrdlivým mlčením.

Generální rada odpověděla na sonvilierský oběžník a na neustálé pikle Aliance důvěrným oběžníkem „Domnělé rozkoly v Internacionále" z 5. března 1872. Značná část tohoto oběžníku byla už ve stručném znění uvedena výše. Haagský kongres se s těmito intrikami i intrikány po zásluze vypořádal.

Jistě, tito lidé, kteří nadělají tím víc hluku, čím jsou nicotnější, měli nesporný úspěch. Veškerý liberální a policejní tisk se nepokrytě postavil na jejich stranu; jejich osobní pomluvy proti generální radě a jejich ubohé útoky proti Internacionále podporovali domnělí reformátoři ve všech zemích — v Anglii buržoazní republikáni, jejichž intriky generální rada překazila; v Itálii dogmatičtí volnomyšlenkáři, kteří pod praporem Stefanoniho navrhovali, aby byla založena „Všeobecná společnost racionalistů"[69] s obligátním sídlem v Římě, „autoritářská" a „hierarchická" organizace i s kláštery pro ateistické mnichy a jeptišky atd., v jejichž stanovách se přikazuje, aby ve sjezdovém sále byla umístěna mramorová busta každého

buržoy, který daroval deset tisíc franků; konečně v Německu bismarckovští socialisté, kteří, nemluvě už o jejich policejním listě „Neuer Social-Demokrat", hrají v prusko-německém císařství úlohu bílých blůz.[71]

Protože „Révolution Sociale" zanikla, dala se Aliance v tisku zastupovat listem „Bulletin jurassien", který pod záminkou ochrany autonomních sekcí před autoritářstvím generální rady a uzurpátorstvím londýnské konference usiloval o dezorganizaci Internacionály. V čísle z 20. března 1872 otevřeně přiznal, že

„Internacionálou nerozumí tu nebo onu organizaci zahrnující dnes část proletariátu. Organizace jsou cosi druhořadého a přechodného... Internacionála je, všeobecně řečeno, onen pocit solidarity mezi vykořisťovanými, který ovládá moderní svět."

Internacionála zredukovaná na pouhý „pocit solidarity" by byla ještě platoničtější než křesťanská láska. Abychom dokázali, jakých čestných prostředků „Bulletin" používá, uvedeme zde úryvek z dopisu Tokarzewicze, šéfredaktora polského listu „Wolność" v Curychu:

„ ‚Bulletin jurassien' otiskuje v 13. čísle *program polského socialistického spolku v Curychu*, který do tří dnů začne vydávat svůj list ‚Wolność'. Zmocňujeme vás, abyste tři dny po obdržení tohoto dopisu oznámili generální radě Internacionály, že program je *falešný*."[325]

Číslo „Bulletinu" z 15. června obsahuje odpovědi členů Aliance (Bakunina, Malona, Clarise, Guillauma aj.) na důvěrný oběžník generální rady. Tyto odpovědi neodpovídají ani na jedno obvinění, jež generální rada vznesla proti Alianci a jejím předákům. Papež, jsa v koncích se svými argumenty, nazval oběžník „snůškou špinavostí", a tím považoval debatu za skončenou.

„Ostatně," řekl, „vyhrazoval jsem si vždycky právo povolat všechny své pomlouvače před čestný soud, a příští kongres mi to jistě neodmítne. *A jestliže mi tento soud poskytne všechny záruky nestranného a seriózního rozsudku*, budu mu moci vysvětlit se všemi nutnými podrobnostmi všechna fakta jak politického, tak osobního rázu, aniž bych se musel obávat nepříjemností a nebezpečí z nediskrétního zveřejnění."

A samozřejmě, že občan B. nasadil jako obyčejně svou kůži; v Haagu se neobjevil.

Kongres se blížil a Aliance věděla, že před tímto kongresem

má být zveřejněna zpráva o Něčajevově aféře, jejímž zpracováním pověřila konference občana Utina. Pro Alianci bylo neobyčejně důležité, aby tato zpráva nebyla publikována před kongresem a aby tak jeho účastníci nemohli být o této aféře plně informováni. Občan Utin se odebral do Curychu, aby splnil svůj úkol. Sotva se tam ubytoval, stal se obětí vražedného pokusu, který bez váhání připisujeme na vrub Alianci. Utin neměl v Curychu jiné nepřátele než několik slovanských příslušníků Aliance v Bakuninově „svrchovaném područí". Organizování úkladů a vražd je ostatně jedním z uznávaných a touto společností užívaných prostředků boje; podobné příklady uvidíme ve Španělsku a Rusku. Osm mužů hovořících slovanským jazykem si na Utina počíhalo na opuštěném místě poblíž kanálu; když k nim došel, napadli jej zezadu, udeřili do hlavy těžkými kameny, způsobili mu vážné zranění na oku, a když jej povalili, byli by jej ubili k smrti a hodili do kanálu, nebýt čtyř německých studentů, kteří tam přispěchali. Když je vrahové spatřili, dali se na útěk. Tento atentát nezabránil občanu Utinovi, aby dokončil svou práci a poslal ji kongresu.

IV

ALIANCE VE ŠPANĚLSKU

Po kongresu *Ligy míru*, který se konal v září 1869 v Bernu, odjel Fanelli, jeden ze zakladatelů Aliance a člen italského parlamentu, do Madridu. Bakunin mu dal doporučení k poslanci kortesů Garridovi, a ten jej spojil s buržoazními i dělnickými republikány. Brzy nato, v listopadu téhož roku, byly ze Ženevy poslány členské legitimace Aliance pro Moraga, Córdovu y López (republikána, kandidáta do kortesů, redaktora buržoazního listu „Combate"[326]) a pro Rubaua Donadeua (neúspěšného kandidáta z Barcelony, zakladatele pseudosocialistické strany). Zpráva o zaslání těchto dokumentů způsobila v mladé madridské sekci Internacionály zmatek; předseda Jalvo z ní vystoupil, neboť nechtěl být příslušníkem sdružení, které ve svém středu trpí tajnou společnost měšťáků a podřizuje se jejímu vedení.

Už na kongresu v Basileji byla španělská Internacionála zastoupena dvěma členy Aliance, Fargou Pellicerem a Sentiñonem; Sentiñon figuruje na oficiálním seznamu delegátů jako „delegát Aliance". Po sjezdu španělské Internacionály v Barceloně (v červnu 1870)[186] se Aliance ustavila v Palmě, Valencii, Malaze a Cádizu. V roce 1871 byly založeny sekce v Seville a Córdobě. Počátkem roku 1871 navrhli Morago a Viñas, delegáti Aliance v Barceloně, členům federální rady (Franciscu Morovi, Angelu Morovi, Anselmu Lorenzovi, Borellovi atd.),...aby založili sekci Aliance v Madridě; ti se však zpěčovali namítajíce, že Aliance je nebezpečná společnost, je-li tajná, a zbytečná, je-li veřejná. Napříště už pouhá zmínka o tomto jménu stačila zanést do federální rady sémě sváru, takže Borell pronesl prorocká slova:

„Od nynějška je veta po veškeré důvěře mezi námi."

Když však vládní represálie přinutily členy federální rady emigrovat do Portugalska, podařilo se je Moragovi přesvědčit o pro-

spěšnosti tohoto tajného sdružení a z jejich iniciativy byla pak založena sekce Aliance v Madridě. V Lisabonu přijal Morago do Aliance několik Portugalců, členů Internacionály. Ale protože se domníval, že mu tito nováčkové neposkytují dostatečné záruky, založil bez jejich vědomí jinou skupinu Aliance z nejhorších buržoazních i dělnických živlů, které sehnal mezi svobodnými zednáři. Tato nová skupina, v níž byl páter vyklouz Bonança, se pokusila organizovat Internacionálu ve formě sekcí o deseti členech, které měly pod jejím vedením sloužit plánům hraběte de Péniche a které tento politický intrikán dokázal zaplést do ztřeštěného podniku, zorganizovaného jen proto, aby se dostal k moci. Intriky aliančníků v Portugalsku a ve Španělsku přiměly portugalské členy Internacionály, aby z této tajné společnosti vystoupili a na kongresu v Haagu v zájmu věci požadovali její vyloučení z Internacionály.

Na konferenci španělské Internacionály ve Valencii (v září 1871) dali delegáti Aliance, jako vždy též delegáti Internacionály, své tajné společnosti dokonalou organizaci pro celý Iberský poloostrov. Většina z nich, v domnění, že program Aliance je totožný s programem Internacionály, že tato tajná organizace existuje všude a že je téměř povinností do ní vstoupit, že snahou Aliance je další rozvíjení Internacionály, a ne její podmanění, rozhodla se zasvětit do ní všechny členy federální rady. Jakmile se to dověděl Morago, který se do té doby neodvažoval vrátit do Španělska, přijel nakvap do Madridu a obvinil Moru, že „chce podřídit Alianci Internacionále", což je v rozporu s cíli Aliance. A aby tomuto názoru dodal váhu, dal v lednu příštího roku přečíst Mesovi Bakuninův dopis, jenž v něm rozvíjel machiavelistický plán na ovládnutí dělnické třídy. Tento plán byl následující:

„Naoko musí Aliance existovat uvnitř Internacionály, fakticky však v určitém odstupu od ní, aby ji mohla lépe pozorovat a řídit. Z tohoto důvodu členové rad a výborů sekcí Internacionály *musejí být v sekcích Aliance vždy v menšině*" (prohlášení José Mesy z 1. září 1872 adresované haagskému kongresu).[327]

Na jedné schůzi Aliance Morago obvinil Mesu, že Bakuninovu společnost zradil, když do ní zasvětil všechny členy federální rady, neboť to jim dává v sekci Aliance většinu a fakticky zajišťuje převahu Internacionály nad Aliancí. Právě proto, aby se této

převaze zabránilo, předpisují tajné instrukce, že do rad nebo výborů Internacionály se mají vloudit jen jeden nebo dva aliančníci a řídit je pod vedením a s podporou sekce Aliance, v níž by se předem vypracovala všechna usnesení, která by měla Internacionála přijmout. Tímto okamžikem vypověděl Morago federální radě válku a stejně jako v Portugalsku založil novou sekci Aliance, která zůstala podezřelým utajena. Zasvěcení z různých míst Španělska mu sekundovali a začali federální radu obviňovat, že zanedbává své povinnosti k Alianci, jak o tom svědčí oběžník sekce Aliance ve Valencii (z 30. ledna 1872) podepsaný Damonem, což je pseudonym aliančníka Montora.[328]

Když španělská Aliance obdržela sonvilierský oběžník, dala si dobrý pozor, aby se nepostavila na stranu jurských. Dokonce i barcelonská mateřská sekce se ve svém oficiálním dopisu ze 14. listopadu 1871 velmi ostře a docela kacířsky vyjadřuje o papeži Michailovi, jehož podezírala z osobní rivality vůči Karlu Marxovi.*

Federální rada se s tímto dopisem ztotožnila, což dokazuje, jak malý vliv mělo tehdy ve Španělsku švýcarské ústředí. Záhy však bylo možno pozorovat, že milost se dotkla zatvrzelých srdcí. Na schůzi federace Internacionály v Madridě (7. ledna 1872), kde se jednalo o sonvilierském oběžníku, zabránila nová skupina vedená Moragem čtení protioběžníku vydaného Románskou federací a zmařila diskusi. 24. února psal Rafar (aliančnická maska pro Rafaela Fargu) madridské sekci Aliance:

* Kopie tohoto dopisu, který Alerini adresoval „jménem barcelonské skupiny" Aliance „mému milému Bastelicovi a milým přátelům", byly rozeslány všem sekcím španělské Aliance. Uvádíme několik výňatků:

„Nynější generální rada se nemůže udržet déle než do kongresu v příštím roce a její neblahá činnost může být jen dočasného rázu... Otevřená roztržka by naopak zasadila naší věci takovou ránu, že by se z ní jen stěží vzpamatovala, pokud by ji vůbec přežila. Proto nemůžeme v žádném případě podporovat vaše *separatistické tendence*... Někteří z nás si položili otázku, zda kromě zásadní otázky nejsou v tom všem či vedle toho všeho *otázky osobní, například rivalita mezi naším přítelem Michailem a Karlem Marxem, mezi členy staré A. a generální radou*... S nevolí jsme si v ‚Révolution Sociale' přečetli útoky namířené proti generální radě a Karlu Marxovi... Až budeme znát mínění našich přátel na poloostrově, *kteří mají vliv na místní rady*, upravíme svůj postoj podle všeobecného rozhodnutí, kterému se plně přizpůsobíme atd. atd."

Stará A. je veřejná Aliance, v zárodku potlačená generální radou. Exemplář dopisu, z něhož jsme vybrali tyto pasáže, je psán rukou Aleriniho. *(Poznámka autorů.)*

„Reakční vlivy a autoritářské tendence generální rady je třeba zničit."

Přesto však jenom v Palmě na Mallorce dosáhla Aliance toho, že členové Internacionály veřejně projevili souhlas s jurským oběžníkem. Jak vidět, církevní disciplína začala lámat poslední odpor proti papežově neomylnosti.

Vzhledem k celé této podzemní práci španělská federální rada pochopila, že je nutné se Aliance zbavit. Vládní represálie jí k tomu poskytly záminku. Aby se zajistila pro případ, že by Internacionála byla rozpuštěna, navrhla vytvořit tajné skupiny „obránců Internacionály", s nimiž měly ponenáhlu splynout sekce Aliance. Vstup mnoha nových členů by nutně změnil jejich charakter, a jakmile by represálie ustaly, musely by sekce spolu s těmito skupinami definitivně zmizet. Avšak Aliance uhodla skrytý účel tohoto plánu a zmařila jej, ačkoli bez takové organizace by existence Internacionály ve Španělsku byla ohrožena, kdyby vláda splnila své hrozby. Aliance naproti tomu navrhovala toto:

„Postaví-li nás mimo zákon, bylo by účelné dát Internacionále takovou vnější formu, *která by byla pro vládu přijatelná*; místní rady by byly jakýmsi tajným jádrem a pod vlivem Aliance by dávaly sekcím zcela revoluční zaměření" (oběžník sevillské sekce Aliance z 25. října 1871).[329]

Zbabělá v jednání, odvážná v řeči — to je celá Aliance, ve Španělsku jako jinde.

Rezoluce londýnské konference o politice dělnické třídy donutila Alianci, aby otevřeně projevila své nepřátelství vůči Internacionále, a poskytla federální radě příležitost konstatovat svou naprostou shodu s velkou většinou členů Internacionály. Navíc ji přivedla na myšlenku vytvořit ve Španělsku velkou dělnickou stranu. K dosažení tohoto cíle bylo zapotřebí především úplně odloučit dělnickou třídu od všech buržoazních stran, zejména od republikánské strany, která rekrutovala masu svých voličů a bojovníků z řad dělníků. Federální rada doporučovala neúčastnit se vůbec voleb poslanců, ať monarchistických či republikánských; aby zbavili lid všech iluzí o pseudosocialistické frazeologii republikánů, adresovali redaktoři „Emancipación", kteří byli zároveň členy federální rady, zástupcům federalistické republikánské strany shromážděným na sjezdu v Madridě dopis, v němž od nich požadovali praktická opa-

tření a vyzývali je, aby se vyslovili k programu Internacionály.[330] To znamenalo zasadit republikánské straně strašnou ránu; Aliance se snažila ji zmírnit, neboť naopak byla s republikány spolčena.[331] V Madridě založila list „El Condenado"[332], který si vzal za program tři hlavní ctnosti Aliance: *ateismus, anarchii a kolektivismus*, ale kázal dělníkům, aby nepožadovali zkrácení pracovní doby. Vedle „bratra" Moraga tam psal Estévanez, jeden ze tří členů řídícího výboru republikánské strany, bývalý madridský guvernér a ministr války. Jako agenti ve volbách sloužili republikánské straně v Malaze Pino, člen federální komise pseudointernacionály, a v Madridě Felipe Martin, nynější obchodní cestující Aliance. A aby také měla svého Fanelliho ve španělských kortesech, rozhodla se Aliance postavit jako kandidáta Moraga.

Aliance nemohla federální radě odpustit dvě věci: 1. že se zachovala neutrálně v jurské otázce a 2. že ukládala o její integritu; když rada zaujala vůči republikánské straně postoj, který mařil všechny její plány, rozhodla se Aliance radu svrhnout. Dopis republikánskému sjezdu přijala jako vypovězení války. „La Igualdad"[333], nejvlivnější orgán strany, prudce zaútočil na redaktory listu „La Emancipación", obvinil je, že se zaprodali Sagastovi. „Condenado" podporoval tuto hanebnost svým tvrdošíjným mlčením. Aliance udělala pro republikánskou stranu ještě víc. Dala vyloučit kvůli tomuto dopisu redaktory listu „Emancipación" z madridské federace Internacionály, kterou ovládala.

Přes vládní represálie zvýšila federální rada za svého šestiměsíčního působení od konference ve Valencii počet místních federací z 13 na 70; ve stu jiných míst připravila ustavení místních federací a v osmi oborech zorganizovala národní spolky odporu; kromě toho bylo pod její záštitou založeno velké sdružení katalánských továrních dělníků. Těmito zásluhami získali členové rady takový morální vliv, že Bakunin pocítil potřebu přivést je na cestu spásy a poslal proto 5. dubna 1872 na adresu generálního tajemníka rady Mory dlouhé otcovské napomenutí (viz „Doklady", čís. 3*). Sjezd v Zaragoze (4.—11. dubna 1872) přes všechno úsilí Aliance, zastupované

* Viz tento svazek, str. 487—489. *(Pozn. red.)*

nejméně dvanácti delegáty, anuloval vyloučení a dva z vyloučených zvolil do nové federální rady, přestože znovu a znovu odmítali přijmout jakoukoli kandidaturu.

Současně se sjezdem v Zaragoze se konala jako vždy pokoutní koncilia Aliance. Členové federální rady na nich navrhovali, aby Aliance byla rozpuštěna. Aby se návrh nemusel odmítnout, raději se obešel. Dva měsíce nato, 2. června, poslali tíž občané jakožto předáci španělské Aliance a jménem madridské sekce Aliance ostatním sekcím oběžník, v němž svůj návrh předložili znovu s tímto odůvodněním:

„Aliance sešla z cesty, kterou se měla podle našeho názoru v naší zemi ubírat; zpronevěřila se myšlence, z níž vznikla, a místo aby byla neodlučnou součástí našeho velkého Sdružení, činorodým prvkem, který by dával impuls různým orgánům Internacionály tím, že by jim pomáhal a přispíval k jejich rozvoji, úplně se od ostatního Sdružení oddělila a došla tak daleko, že se stala zvláštní organizací, která se takříkajíc staví nad ně a snaží se je ovládnout; tím vnesla do našich řad nedůvěru, neshody a rozkol... V Zaragoze, místo aby přišla s návrhy na řešení a podněty, brzdila jen a hatila důležitou práci sjezdu."

Ze všech sekcí španělské Aliance odpověděla na oběžník jedině sekce v Cádizu oznámením, že se rozpouští. Nazítří však Aliance znovu vyloučila z madridské federace Internacionály ty, kdo podepsali oběžník z 2. června. Za záminku si vzala článek z „Emancipación" z 1. června, v němž se požadovalo vyšetření

„zdrojů majetku ministrů, generálů, úředníků, veřejných funkcionářů, starostů atd. ....a všech politiků, kteří nezastávali veřejné funkce, žili pod ochranou vlád, podporovali je v kortesech a kryli jejich nešvary maskou falešné opozice... konfiskace jmění těchto osob musí být prvním opatřením, jež bude provedeno druhý den po revoluci".[334]

Aliance, která v tom spatřovala přímý útok na své přátele z republikánské strany, obvinila redaktory listu „Emancipación", že zradili věc proletariátu, poněvadž prý už tím, že požadují konfiskaci jmění státních zlodějů, uznávají soukromé vlastnictví. To nejlépe ukazuje reakčního ducha, který vězí za revolučním šarlatánstvím Aliance a kterého by chtěla naočkovat dělnické třídě. A o proradnosti aliančníků svědčí nejlépe to, že vylučují jako obhájce soukromého vlastnictví právě lidi, které zatracují pro jejich komunistické ideje.

Tímto novým vyloučením byl porušen platný organizační řád, který předpisuje, aby byl ustaven čestný soud, do něhož obžalovaný jmenuje dva členy ze sedmi a proti jehož rozhodnutí se ještě může odvolat k plenární schůzi sekce. Aby nebyla dotčena její autonomie, nadekretovala Aliance místo toho vyloučení na téže schůzi, na níž vznesla obvinění. Ze 130 členů sekce se sešlo jen 15 kumpánů. Vyloučení se odvolali k federální radě.

Tato rada byla v důsledku pletich Aliance přemístěna do Valencie. — Ze dvou členů staré federální rady zvolených znovu na sjezdu v Zaragoze Mora funkci nepřijal a Lorenzo se jí brzy vzdal. Od té doby byla federální rada oddána tělem i duší Alianci. Proto také na odvolání vyloučených odpověděla prohlášením o své nekompetentnosti, přestože jí článek 7 organizačního řádu španělské federace ukládá suspendovat kteroukoli místní federaci, jež by porušila stanovy, s právem odvolání k příštímu sjezdu. Vyloučení se pak ustavili v „Novou federaci“[154] a požádali radu, aby je uznala; ta to však kategoricky zamítla, opírajíc se o autonomii sekcí. Nová madridská federace se tedy obrátila na generální radu, která ji přijala na základě oddílu II, článku 7 a oddílu IV, článku 4 všeobecného organizačního řádu.[335] Všeobecný kongres v Haagu tento akt schválil a *jednomyslně* uznal delegáta Nové madridské federace.*

Aliance pochopila celý význam tohoto prvního odbojného hnutí; pochopila, že nezardousí-li španělskou Internacionálu, dosud tak poddajnou, v samém zárodku, vymkne se jí z rukou; uvedla do pohybu všechny prostředky, čestné i nečestné. Začala pomluvami. Jména vyloučených: Angela a Francisca Mory, José Mesy, Victora Pagése, Iglesiase, Sáenze, Calleji, Paulyho a Lafargua, ocejchovaných za zrádce, byla oznámena v novinách a vyvěšena v místnostech sekcí. Moru, který opustil svou práci, aby mohl vykonávat funkci generálního tajemníka, a kterého po celé měsíce vydržoval jeho bratr, protože na jeho plat nebyly žádné fondy, obvinili, že žil na útraty Internacionály. Mesu, který rediguje módní žurnál, aby si vydělal na živobytí, a právě přeložil

* — tj. Paula Lafargua. *(Pozn. red.)*

článek pro obrázkový časopis, nařkli, že se zaprodal buržoazii. Lafargue na sebe uvalil smrtelný hřích, poněvadž prý při obědě hodném Gargantuy vystavil pokušení sv. Antonína křehké tělo Martíneze a Montora, dvou členů nové aliančnické federální rady, jako by své svědomí nosili v panděru. Hovoříme zde pouze o pomluvách veřejných a tištěných. Poněvadž tyto výpady nepřinesly kýžené ovoce, přešlo se k zastrašování. Ve Valencii nastražili členové federální rady na Moru léčku a očekávali jej tam s klacky. Vysvobodili jej odtamtud členové místní federace, kteří znají způsoby těchto pánů a tvrdí, že Lorenzo se vzdal své funkce právě kvůli takovýmto pádným argumentům. Brzy nato byl v Madridě podobně přepaden Iglesias. Aliančnická kongregace indexu zapovězené literatury dala „Emancipación" do klatby všech věřících; v Cádizu, aby zasela bohabojný strach do duší hříšníků, prohlásila, že každý, kdo bude kolportovat „Emacipación", bude z Internacionály vyhnán jako zrádce. Aliančnická anarchie se uskutečňuje v praxi jako inkvizice.

Podle svého zvyku nasadila Aliance všechny páky, aby na haagském kongresu byla celá delegace španělské Internacionály složena z jejích členů. S tímto záměrem rozeslala federální rada sekcím důvěrný oběžník, jehož existenci pečlivě zatajila před Novou madridskou federací. Navrhovalo se v něm obeslat kongres společnou delegací zvolenou hlasy všech členů Internacionály a na úhradu výloh vybírat od každého předem příspěvek 25 centimů na osobu. Protože místní federace neměly čas dohodnout se o kandidátech, bylo jasné, a skutečnost to také potvrdila, že budou zvoleni oficiální kandidáti Aliance a delegováni na kongres na útraty Internacionály. Tento oběžník se přece jenom dostal do rukou Nové madridské federace a byl poslán generální radě, a poněvadž ta věděla, že federální rada je v područí Aliance, uznala, že nadešla chvíle, kdy je třeba jednat, a poslala španělské federální radě dopis, v němž se říká:

„Občané, máme v rukou důkazy, že uvnitř Internacionály, a zejména ve Španělsku, existuje tajná společnost, která se nazývá Aliance socialistické demokracie. Tato společnost, jejíž středisko je ve Švýcarsku, pokládá za své speciální poslání dát našemu velkému

Sdružení zaměření, které odpovídá jejím zvláštním tendencím, a vést je k cílům, které jsou obrovské většině členů Internacionály neznámé. Nadto víme ze sevillské „La Razón", že nejméně tři členové vaší rady patří k Alianci...

Jestliže charakter a organizace této společnosti odporovaly duchu a liteře našich stanov už tehdy, kdy byla ještě veřejná, pak to, že navzdory danému slovu existuje tajně uvnitř Internacionály, je skutečnou zradou na našem Sdružení. Internacionála zná jen jeden druh členů, s rovnými právy a povinnostmi pro všechny; Aliance je rozděluje na dvě kategorie, zasvěcené a nezasvěcené, přičemž nezasvěceným je souzeno, aby se dali vést zasvěcenými prostřednictvím organizace, o jejíž existenci ani nevědí. Internacionála požaduje od svých příslušníků, aby uznávali za základ svého chování *pravdu, morálku a spravedlnost*; Aliance ukládá svým stoupencům jako první povinnost, aby klamali nezasvěcené členy Internacionály a zatajili jim existenci tajné organizace, pohnutky a sám cíl svých slov a činů."*

Mimoto si od nich generální rada vyžádala určité materiály potřebné k vyšetření činnosti Aliance, které chtěla předložit haagskému kongresu, a vysvětlení toho, jak se srovnává s jejich povinnostmi vůči Internacionále skutečnost, že ve federální radě jsou nejméně tři členové Aliance, o nichž je to notoricky známo.

Federální rada odpověděla vyhýbavým dopisem, v němž však přece jen existenci Aliance přiznávala.

Poněvadž se zdálo, že pletichy, o nichž jsme tu mluvili, by nestačily zajistit úspěch voleb, šla Aliance tak daleko, že ve svých novinách vyhlásila za oficiální kandidáty Fargu, Aleriniho, Soriana, Marselaua, Mendeze a Moraga. Marselau dostal 3568 hlasů, Morago 3442, Mendez 2850 a Soriano 2751. Z ostatních kandidátů obdržel Lostau 2430 hlasů ve čtyřech katalánských městech, která zřejmě ještě nebyla dost ukázněná; Fuster dostal 1053 hlasů v Sansu v Katalánii. Z dalších kandidátů nedostal ani jeden víc než 250 hlasů. Aby bylo zajištěno zvolení Fargy a Aleriniho, poskytla federální rada městu Barceloně, kde Aliance dominovala, výsadu,

* Viz tento svazek, str. 152–153. *(Pozn. red.)*

aby si své delegáty zvolilo samo, a samozřejmě to byli Farga a Alerini. — V témž oficiálním oběžníku se konstatuje, že čtyři katalánská města, která volila Lostaua a Fustera, čímž odmítla oficiální kandidáty Aliance, zaplatila na výlohy delegace 2654 reálů (663 franků 50 centimů), zatímco jiná španělská města, kde díky tomu, že si dělníci ještě nezvykli spravovat své záležitosti sami, mohla Aliance prosadit vlastní kandidáty, zaplatila dohromady jen 2799 reálů (699 franků 75 centimů). Nová madridská federace měla tedy naprosto pravdu, když říkala, že za peníze Internacionály byli do Haagu vysláni delegáti Aliance. Aliančnická federální rada ostatně nezaplatila v plné výši příspěvky, které měla odvést generální radě.

Na tom všem neměla Aliance ještě dost. Potřebovala pro své delegáty* aliančnický imperativní mandát; podívejme se, jak si jej

* *Sentiñon*, barcelonský lékař, osobní přítel Bakuninův a jeden ze zakladatelů španělské Aliance, radil už dlouho před haagským kongresem členům Internacionály, aby neplatili příspěvky generální radě, protože prý jich použije na nákup pušek; pokoušel se zabránit španělské Internacionále, aby věc poražené Komuny prohlásila za svou; když byl uvržen do vězení za tiskový delikt, vydal manifest, v němž se hrdinně zříkal Internacionály, tehdy pronásledované; ačkoli jej kvůli tomu opustila celá barcelonská dělnická třída, zůstal přece jedním z tajných vůdců Aliance, neboť v dopise ze 14. srpna 1871, tři měsíce po pádu Komuny, odkazoval člen Aliance Montoro jistého dopisovatele Aliance na Sentiñona, který prý mu, jak psal, může podat informace, že je členem Aliance a jakým.

Viñas, studující medicíny, kterého Sentiñon doporučoval v dopise z 26. ledna 1872 Liebknechtovi jako „duši Internacionály v Barceloně", odešel z Internacionály v době, kdy byla perzekvována, aby nepoškodil zájmy své rodiny, ačkoli policie se ho ani nenamáhala zavřít.

Farga Pellicer, rovněž čelný funkcionář Aliance, je v témž Sentiñonově dopise obviněn, že za perzekuce uprchl a odpovědnost za své články před soudem nechal na jiných. Zaječí odvaha příslušníků Aliance potvrzuje vždy a všude hrdinně svou protiautoritářskou autonomii. Proti autoritě buržoazního státu protestují tím, že utečou.

Soriano, jiný čelný funkcionář, profesor... tajných věd, odešel z Internacionály v době její nejhorší perzekuce. Na sjezdu v Zaragoze měl tolik neslavné odvahy, že se postavil proti veřejnému konání sjezdu, které požadovali Lafargue a jiní delegáti, poněvadž nepovažoval za rozumné vzbuzovat hněv úřadů. V poslední době, za Amadea, přijal Soriano od vlády místo.

Morago, kramář vysedávající po hospodách, udržuje si svou autonomii profesionálního hráče prací své ženy a svých učedníků. Když federální rada emigrovala do Lisabonu, dezertoval ze své funkce člena rady a navrhoval hodit papíry Internacionály do moře. Když Sagasta postavil Internacionálu mimo zákon, dezertoval podruhé z funkce člena místní madridské rady a uchýlil se před bouří do přístavu Aliance. Nemá-li Aliance Krista, Petrů má nadbytek.

vymohla. V oběžníku ze 7. července federální rada žádala, a také dostala zmocnění, aby všechny imperativní mandáty dané místními federacemi mohla shrnout v jeden kolektivní mandát. Tento manévr, horší než bonapartistický plebiscit[336], umožnil Alianci sepsat mandát pro svou delegaci, mandát, který hodlala vnutit kongresu tím, že zakázala svým delegátům hlasovat, nebude-li okamžitě změněn způsob hlasování, který Internacionále předpisuje její všeobecný organizační řád. Byla to pouhá mystifikace, jak dokazuje to, že na sjezdu v Saint-Imier se španělští delegáti bez ohledu na svůj mandát zúčastnili hlasování po federacích, což je způsob hlasování tolik vychvalovaný Castelarem a praktikovaný Ligou míru.

Clemente Bové, byl jako předseda svazu katalánských továrních dělníků (las tres clases de vapor[337]) sesazen a vyhnán pro své příliš autonomní zacházení s pokladnou.

Dionisio García Fraile, kterého orgán Aliance „Federación" v čísle z 28. července 1872, v němž otiskl dlouhé psaní plné útoků proti Nové madridské federaci, nazývá „naším drahým kolegou", byl ve službách policie v San Sebastiánu a okrádal pokladnu členů Internacionály. *(Poznámka autorů.)*

V

ALIANCE V ITÁLII

V Itálii byla Aliance dříve než Internacionála. Papež Michail za svého pobytu navázal četné styky s mladými radikálními elementy z řad buržoazie. První sekce Internacionály v Itálii, sekce v Neapoli, byla hned od svého založení řízena těmito buržoazními a aliančnickými kruhy. Jeden ze zakladatelů Aliance, advokát Gambuzzi,* v ní umístil jako předsedu svého „vzorného dělníka" Caporussa. Na basilejském kongresu zastupoval Bakunin ruku v ruce se svým věrným Caporussem neapolské členy Internacionály, zatímco Antonelli Aliance, Fanelli**, delegát dělnických spolků vytvořených mimo Internacionálu, byl cestou zdržen nevolností.

Důvěrná známost se Svatým otcem našemu chrabrému Caporussovi úplně popletla hlavu. Když se vrátil do Neapole, myslel si, že je něco víc než ostatní aliančníci; v sekci dělal, jako by snědl všechnu moudrost.

„Cesta do Basileje Caporussa úplně změnila... Vrátil se z kongresu s po-

* „Jedním z nejhorlivějších stoupenců Caporussových byl advokát Carlo Gambuzzi, jenž se domníval, že v něm našel typ předsedy sekce Internacionály. Gambuzzi mu také opatřil prostředky potřebné na cestu na kongres do Basileje. A když bylo na valném shromáždění sekce usneseno, aby Caporusso byl vyloučen, postavil se energicky proti tomu, aby to bylo publikováno v Bulletinu, a své přátele přemluvil, aby ustoupili od zveřejnění v Bulletinu ještě jiné ostudné věci, totiž že si přivlastnil 300 franků" (Cafierův dopis z 12. července 1871).[338] *(Poznámka autorů.)*

** Fanelli je už dávno členem italského parlamentu. Když byl na to Gambuzzi dotazován, odpověděl, že být poslancem je báječná věc, propůjčuje vám to nedotknutelnost před policií a můžete jezdit zadarmo po všech italských železnicích. Aliance zakazuje dělníkům jakoukoli politickou činnost, neboť požadovat od státu úpravu pracovní doby pro ženy a děti by znamenalo uznávat stát a sklánět se před principem zla; její buržoazní předáci však mají papežský dispens, který jim dovoluje zasedat v parlamentě a užívat výsad, jež jim poskytují buržoazní státy. Ateistická a anarchistická činnost Fanelliho v italském parlamentě se dosud omezovala na nabubřelé vychvalování autoritáře Mazziniho, muže „Dio e popolo" [„Bůh a lid"]. *(Poznámka autorů.)*

divnými idejemi a pretenzemi, jež jsou v naprostém rozporu se zásadami našeho Sdružení. Napřed v narážkách a pak otevřeně velitelským tónem hovořil o plných mocích, které neměl a nemohl mít; tvrdil, že generální rada má důvěru jen k němu, a nepůjde-li to v sekci tak, jak on si to představuje, že je zmocněn ji rozpustit a založit novou" (oficiální zpráva neapolské sekce generální radě z července 1871, sepsaná a podepsaná aliančnickým advokátem Carmelem Palladinim).

Caporussovy plné moci musely pocházet od ústředního výboru Aliance, neboť Internacionála nikdy takové plné moci neudělila. Dobrák Caporusso, který v Internacionále spatřoval jen zdroj osobního prospěchu, jmenoval svého zetě, bývalého jezuitu a pátera vyklouze

„profesorem Internacionály a donutil ubohé dělníky, aby se od něho nechali krmit tirádami o respektování vlastnictví a jinými hloupostmi buržoazní politické ekonomie" (Cafierův dopis)*,

načež se nechal koupit kapitalisty, které zneklidňoval rozvoj Internacionály v Neapoli. Na jejich rozkaz zavlekl do beznadějné stávky neapolské kožešnické dělníky. Když byl uvržen do vězení s třemi jinými členy, přisvojil si částku 300 franků, kterou sekce poslala na vydržování čtyř vězňů. Pro tyto hrdinské kousky byl vyloučen ze sekce, která existovala až do násilného rozpuštění (20. srpna 1871). Když však Aliance unikla spárům policie, využila této okolnosti, aby zaujala místo Internacionály. Při odesílání výše citované oficiální zprávy protestoval Carmelo Palladino 13. listopadu 1871 proti londýnské konferenci týmiž výrazy a týmiž argumenty, které nacházíme v sonvilierském oběžníku z předchozího dne.

V listopadu 1871 se v Miláně vytvořila sekce složená z různých živlů.[340] Byli v ní dělníci, hlavně strojírenští, které přivedl Cuno, vedle studentů, novinářů z různých plátků a příručích, kteří byli zcela pod vlivem Aliance. Cuno byl pro svůj pangermánský původ

* Když s ním v Neapoli Caporusso nepochodil, neostýchal se o dva roky později vnucovat totéž individuum generální radě s náležitou reklamou: „Občane předsedo Internacionály! Velký problém práce a kapitálu, o němž se jednalo na dělnickém kongresu v Basileji a jenž dnes zaměstnává myslitele všech tříd, je nyní vyřešen. Můj zeť, manžel mé dcery, se zabýval studiem obtížného problému sociální otázky, prozkoumal usnesení tohoto kongresu a za přispění vědy přišel na kloub spletitému problému, jak uvést do dokonalé rovnováhy rodinu dělníků a buržoazii, každou podle jejího práva" atd. (podepsán Stefano Caporusso).[339] *(Poznámka autorů.)*

z jejich mystérií vyloučen; ale přesvědčil se, že se po pouti do Locarna, tohoto Říma Aliance, tito mladí měšťáci ustavili v sekci tajné společnosti. Brzy nato (v únoru 1872) byl Cuno zatčen a vypovězen italskou policií; díky této pomoci shůry měla Aliance volné ruce a pomaloučku si milánskou sekci Internacionály omotala kolem prstu.

8. listopadu 1871 byla v Turínu založena *Dělnická federace*[64]; požádala generální radu o přijetí do Internacionály. Její tajemník Carlo Terzaghi napsal doslova: „Attendiamo i vostri ordini" — čekáme na vaše *rozkazy*. Na důkaz toho, že v Itálii musela Internacionála projít od svého zrodu byrokratickými instancemi Aliance, oznamuje, že

„rada obdrží Bakuninovým prostřednictvím dopis od dělnického sdružení v Ravenně, které se prohlašuje za sekci Internacionály".

4. prosince oznamuje Carlo Terzaghi generální radě, že Dělnická federace se rozštěpila, poněvadž většina v ní byla mazzinistická, a menšina že se ustavila v sekci nazvanou Osvobození proletáře. Využívá této příležitosti, aby od generální rady požadoval peníze pro svůj list „Il Proletario". K povinnostem generální rady nepatřilo starat se o potřeby tisku; v Londýně však existoval výbor, který se zabýval shromažďováním určitého fondu pro pomoc tisku Internacionály. Tento výbor se právě chystal poslat výpomoc ve výši 150 franků, když „Gazzettino Rosa" oznámila, že turínská sekce se otevřeně postavila na stranu Jurské federace a usnesla se vyslat jednoho delegáta na všeobecný kongres svolaný Jurskou federací. O dva měsíce nato se Terzaghi chlubil Regisovi, že prosadil toto usnesení, když dostal v Locarnu osobně Bakuninovy instrukce. Vzhledem k tomuto nepřátelskému postoji vůči Internacionále výbor peníze neodeslal.

Ačkoli Terzaghi byl v Turíně pravou rukou Aliance, skutečným papežským legátem tam byl jistý Jacobi, údajně polský lékař. Aby vysvětlil svou nenávist vůči domnělému pangermanismu generální rady, obvinil ji tento aliančnický doktor

„z nedbalosti a nečinnosti v době francouzsko-pruské války; jí prý je třeba připsat na vrub pád Komuny, protože nedovedla využít své obrovské moci k podpoře hnutí v Paříži; její germanofilské tendence bijí do očí, uvážíme-li, že

před hradbami Paříže stálo v německé armádě 40 000 členů Internacionály"(!) „a generální rada nedovedla nebo nechtěla využít svého vlivu a nezabránila, aby se pokračovalo ve válce" (!! – Regisova zpráva generální radě z 1. března 1872).[341]

Generální radu si spletl s výborem pro tisk a obvinil ji, že „se řídí teorií zkorumpovaných a korupčních vlád", neboť odmítla aliančníkovi Terzaghimu 150 franků. Na důkaz, že tato stížnost vyvěrá z hloubi duše Aliance, předsevzal si Guillaume opakovat ji na kongresu v Haagu.

Zatímco Terzaghi ve svém listě před veřejností tloukl na antiautoritářský buben Aliance, psal potají generální radě, aby autoritářsky odmítla přijmout příspěvky turínské *Dělnické federace*, a žádal ji, aby podle všech pravidel vyloučila novináře Beghèlliho, který vůbec nebyl členem Internacionály. Týž Terzaghi, „dobrý přítel (amicone) turínského policejního prefekta, který jej zval na sklenku vermutu, kdykoli jej potkal" (oficiální zpráva turínské federální rady z 5. dubna 1872), ohlásil na veřejném shromáždění, že tam je přítomen emigrant Regis, kterého do Turína poslala generální rada. Na toto oznámení začala policie ihned po Regisovi pátrat, a jen s pomocí sekce se mu podařilo přejít hranice.

Svou aliančnickou misi v Turíně dokončil Terzaghi takto: Když proti němu byla vznesena vážná obvinění, „vyhrožoval, že spálí knihy sekce, nebude-li opět zvolen tajemníkem, bude-li se sekce chtít vymknout jeho vůli a autoritě nebo bude-li mu chtít udělit důtku. Ve všech těchto případech by se pomstil, neboť by se stal agentem policie (questurino)" (citovaná zpráva turínské federální rady). Terzaghi dobře věděl, proč chtěl sekci zastrašit. Ve funkci pokladníka a tajemníka udělal svými aliančnickými zpronevěrami pořádnou díru do pokladny. Přes výslovný zákaz rady si přidělil odškodné ve výši 90 franků; do knih zanášel jako placené částky, které placeny nebyly a které z pokladny zmizely; v pokladní zprávě, kterou sám sestavil, uváděl pokladní hotovost 56 franků, které nikde nebyly k nalezení a které odmítl nahradit, právě tak jako 200 příspěvkových známek, jež obdržel od generální rady. Valné shromáždění jej jednomyslně vyhnalo (scacció) (výše citovaná zpráva). Aliance, která vždycky respektuje autonomii sekcí,

toto vyloučení potvrdila tak, že okamžitě dala Terzaghiho zvolit za čestného člena sekce ve Florencii a později za delegáta této sekce na konferenci v Rimini.

Za několik dnů v dopise z 10. března vysvětluje Terzaghi generální radě své vyloučení takto: rezignoval na členství a funkci tajemníka v této sekci ničemů a špiclů (canaglia et mardoccheria), poněvadž „se skládala z vládních agentů a mazziniovců" a protože se pokoušeli udělit mu důtku „víte zač? — za to, že jsem hlásal válku kapitálu!" (kterou vedl v pokladně sekce). Smyslem dopisu bylo dokázat generální radě, že byla podivným způsobem uvedena v omyl, pokud jde o charakter dobráka Terzaghiho, který si nepřeje nic jiného než být jejím pokorným služebníkem. Nebo snad „neprohlašoval vždycky, že k tomu, aby byl někdo členem Internacionály, musí platit příspěvky generální radě" — na rozdíl od tajných příkazů Aliance?

„Když jsme se přidali ke sjezdu Jurské federace, nebylo to proto, abychom vám vypověděli válku, drazí přátelé, prostě jsme se dali strhnout proudem; naším cílem bylo přispět v konfliktu slovem smíru. Pokud jde o centralizaci sekcí, aniž by se jim ovšem vzala určitá autonomie, shledávám ji velice užitečnou." — „Doufám, že velká rada odmítne přijmout mazziniovskou Dělnickou federaci; buďte ujištěni, že se nikdo neodváží obvinit vás z autoritářství; přejímám za to veškerou odpovědnost. ...Kdyby to bylo možné, rád bych dostal úplný životopis Karla Marxe; v Itálii ještě žádný autentický nemáme a já bych chtěl být první, komu by se dostalo té cti."

A co znamená všechno toto patolízalství?

„Ne pro sebe, ale pro věc a proto, abych nemusel vyklidit místo svým četným nepřátelům a mohl jim ukázat, že Internacionála je semknutá, vás snažně prosím, je-li ještě čas, abyste mi schválili výpomoc 150 franků, na které se velká rada usnesla."

Jsa si jist svou beztrestností, znemožnil se Terzaghi ve Florencii svými novými kousky zřejmě natolik, že dokonce i Fascio Operaio* bylo nuceno jej dezavuovat. Doufejme, že jurský výbor bude umět lépe ocenit jeho služby.

Jestliže v Terzaghim našla Aliance svého pravého představitele, pak své pravé působiště nalezla v Romagni. Založila si tam skupinu takzvaných sekcí Internacionály, jejichž první směrnicí

* — Dělnický svaz. *(Pozn. red.)*

bylo nevázat se všeobecnými stanovami, neohlásit své založení a neplatit příspěvky generální radě. Byly to opravdu autonomní sekce. Přijaly název Fascio Operaio a sloužily za centrum různých dělnických spolků. Jejich první sjezd, který se konal 17. března 1872 v Boloni, na otázku:

„Má být Fascio Operaio ve všeobecném zájmu a k zajištění úplné autonomie podřízen generálnímu výboru v Londýně, nebo jurskému výboru, nebo má zůstat nezávislý a udržovat spojení s oběma výbory?"

odpověděl tímto usnesením:

„Sjezd uznává generální výbor v Londýně a jurský výbor jen jako korespondenční a statistická byra a pověřuje konzulát boloňského kraje, aby s nimi vešel ve styk a podal o tom zprávu sekcím."

Fascio Operaio se dopustil značného nedopatření, když odhalil před nezasvěcenými tajemnou existenci tajného centra Aliance. Jurský výbor byl nucen svou tajnou existenci veřejně popřít. — Pokud jde o generální radu, konzulát v Boloni jí nikdy nedal o sobě ani vědět.

Jakmile se Aliance dověděla o svolání kongresu do Haagu, uvedla na scénu svůj Fascio Operaio, který ve jménu své autonomní autority či autoritativní autonomie uzurpoval titul italské federace a na 5. srpna svolal konferenci do Rimini. Z 21 sekcí, které byly na konferenci zastoupeny, jediná neapolská náležela k Internacionále, kdežto ani jedna ze skutečně aktivních sekcí Internacionály, dokonce ani milánská na ní zastoupena nebyla. Tato konference odhalila plán válečného tažení Aliance v následující rezoluci[342]:

„Vzhledem k tomu, že londýnská konference (v září 1871) se pokusila vnutit svou IX. rezolucí celému Mezinárodnímu dělnickému sdružení autoritářskou doktrínu, jež je doktrínou *německé komunistické strany*;

že generální rada je toho původcem a zastáncem;

že doktrína *autoritářských komunistů* neguje revoluční cítění italského proletariátu;

že generální rada použila nejhanebnějších prostředků, jako jsou pomluvy a mystifikace, jedině proto, aby podřídila celé Mezinárodní sdružení jednotě podle své speciální *autoritářské komunistické* doktríny;

že generální rada dovršila míru svých hanebností důvěrným oběžníkem datovaným v Londýně 5. března 1872, v němž pokračuje v pomlouvání a klamání a prozrazuje, jak baží po autoritě, zejména těmito dvěma pozoruhodnými místy:

»*Těžko by se plnila usnesení bez ‚morální' autority, když chybí* jakákoli jiná dobrovolně uznávaná autorita« (‚Důvěrný oběžník', str. 27*);

»*Generální rada hodlá na příštím kongresu požádat, aby byla vyšetřena činnost této tajné organizace a jejích iniciátorů v některých zemích, například ve Španělsku*« (str. 31**);

že reakční duch generální rady pobouřil revoluční cítění Belgičanů, Francouzů, Španělů, Slovanů, Italů a části Švýcarska a že vyvolal návrh na zrušení rady a na reformu všeobecných stanov;

že generální rada nikoli bezdůvodně svolala všeobecný kongres do Haagu, který je od těchto revolučních zemí nejvíce vzdálen;

z těchto důvodů

prohlašuje konference slavnostně před všemi dělníky na světě, že od této chvíle přestává být italská federace Mezinárodního dělnického sdružení solidární s londýnskou generální radou, potvrzuje však zároveň svou ekonomickou solidaritu se všemi dělníky a všem sekcím, jež nesdílejí autoritářské zásady generální rady, navrhuje, aby 2. září 1872 poslaly své zástupce nikoli do Haagu, nýbrž do Neuchâtelu (Švýcarsko), kde bude toho dne zahájen antiautoritářský všeobecný kongres.

Rimini 6. srpna 1872. Za konferenci: Carlo Cafiero, předseda, Andrea Costa, tajemník."

Pokus dosadit místo Internacionály Fascio Operaio na celé čáře ztroskotal. Dokonce ani španělská federální rada, obyčejná filiálka Aliance, se neodvážila předložit španělským členům Internacionály riminskou rezoluci k hlasování. Aliance tedy napravila svou chybu a vydala se na kongres do Haagu, ale zároveň svolala svůj antiautoritářský kongres do Saint-Imier.

Itálie se stala zaslíbenou zemí Aliance jen díky neobyčejné přízni osudu. Papež Michail nám odhaluje toto tajemství v dopise Morovi („Doklady", čís. 3):

„V Itálii je něco, co chybí ostatním zemím: ohnivá, energická mládež *bez jakéhokoli postavení, bez kariéry, bez východiska*, která přes svůj buržoazní původ není morálně a intelektuálně vyčerpaná jako buržoazní mládež v jiných zemích. Dnes se střemhlav vrhá do revolučního socialismu s *celým naším programem*, s programem Aliance; Mazzini, náš *geniální (sic)* a mocný odpůrce, je mrtev, mazziniovská strana je úplně dezorganizovaná a Garibaldi se nechává stále víc strhávat touto mládeží, která nese jeho jméno, avšak jde, ba běží mnohem dále než on.***

* Viz tento svazek, str. 67. *(Pozn. red.)*

** Viz tento svazek, str. 72, v poznámce. *(Pozn. red.)*

*** Garibaldi o tom říká: „Milý Crescio, srdečné díky za ‚Avvenire

Svatý otec má pravdu. Aliance v Itálii není „dělnickým svazem", nýbrž sebrankou deklasovaných elementů. Všechny tyto údajné sekce Internacionály v Itálii jsou vedeny advokáty bez klientely, lékaři bez pacientů a bez vědomostí, studenty biliáru, obchodními cestujícími a jinými obchodními zaměstnanci a hlavně žurnalisty různých plátků s víceméně pochybnou pověstí. Itálie je jediná země, kde tisk Internacionály — nebo takzvaný tisk Internacionály — má figarovský ráz. Stačí podívat se jen na rukopis tajemníků těchto domnělých sekcí a zjistíme, že je vždycky obchodnický nebo prozrazuje vypsanou ruku. Tím, že se takto Aliance zmocnila všech oficiálních funkcí v sekcích, dosáhla toho, že italští dělníci, kdykoli by chtěli navázat styk mezi sebou nebo s jinými radami Internacionály, jsou odkázáni na prostřednictví deklasovaných aliančníků, kteří v Internacionále nalezli „kariéru" i „východisko".

Sociale', kterou jste mi poslal a kterou si se zájmem přečtu. Chcete ve svém listu vypovědět válku lži a otroctví; to je velmi krásný program. Já se však domnívám, že potírat princip autority je jednou z oněch chyb Internacionály, která jí brání v rozvoji. Pařížská komuna padla, protože v Paříži nebyla žádná autorita, ale pouze anarchie. Španělsko a Francie trpí týmž zlem. Přeji ‚Avvenire' mnoho úspěchů a zůstávám Váš G. Garibaldi." [343] *(Poznámka autorů.)*

VI

ALIANCE VE FRANCII

Ve Francii sice nebylo členů mnoho, ale byli velmi horliví. V Lyonu řídili Alianci Albert Richard a Gaspard Blanc, v Marseille Bastelica, všichni tři aktivní spolupracovníci listů redigovaných Guillaumem. Jejich zásluhou se také Alianci v září 1870 podařilo dezorganizovat lyonské hnutí, které pro ni mělo význam pouze potud, že umožnilo Bakuninovi vydat navěky památný dekret o zrušení státu. — Činnost Aliance po porážce lyonského povstání je výstižně charakterizována v následujícím úryvku z jednoho Bastelicova dopisu (Marseille 13. prosince 1870):

„Naše reálná síla mezi dělnictvem je nesmírná, ale naše sekce se od posledních perzekucí ještě nezreorganizovala. Netroufáme si to udělat z obav, aby *v nepřítomnosti vůdců se lidé nedali zkorumpovat.* Vyčkáváme."

Skutečnost, že Bastelica byl zařazen do pochodového pluku a mohl být každým okamžikem z Marseille odvelen, byla tedy pro něho dostatečným důvodem, aby brzdil reorganizaci Internacionály; tak nepostradatelná byla pro její autonomii přítomnost vůdců Aliance. — Nejvýraznějším úspěchem Aliance bylo, že v očích lyonských a marseillských dělníků zdiskreditovala Internacionálu, za jejíhož představitele se jako vždy a všude vydávala.

Jak skončili Richard a Blanc, je známo. Na podzim roku 1870 se objevili v Londýně a pokoušeli se získat mezi francouzskými uprchlíky spojence pro bonapartovskou restauraci. V lednu 1872 vydali brožuru: „*Císařství a nová Francie. Výzva lidu a mládeže k francouzskému svědomí*" *od Alberta Richarda a Gasparda Blanca, Brusel 1872.*

S obvyklou skromností šarlatánů Aliance se takto vychvalují:

„My, kdo jsme vytvořili velkou armádu francouzského proletariátu..., my, nejvlivnější vůdcové Internacionály ve Francii..., my jsme naštěstí nebyli postříleni a jsme zde, abychom před nimi *(ctižádostivými parlamentními řečníky, vypase-*

nými republikány, domnělými demokraty všeho ražení) vztyčili prapor, pod jehož záštitou bojujeme, a aby užaslá Evropa uslyšela přes pomluvy, přes hrozby, přes útoky všeho druhu, které nás čekají, náš výkřik, který tryská z hloubi našeho svědomí a který se záhy rozezní v srdcích všech Francouzů: AŤ ŽIJE CÍSAŘ!"

Nebudeme tu zkoumat, zda tito dva aliančníci, kteří se pocísařštili v důsledku „přirozeného vývoje svých idejí", jsou skutečně obyčejní „darebáci", jak to o nich řekl jejich starý přítel Guillaume v Haagu, nebo zda je papež aliančníků pověřil zvláštním posláním vstoupit do řad bonapartovských agentů. V dokumentech ruské Aliance, jež podle tajných stanov odhalí tajemství všech tajemství této tajemné společnosti a z nichž uvedeme dále některé úryvky, stojí výslovně, že mezinárodní bratři musejí pronikat všude a mohou dokonce obdržet příkaz vstoupit do služeb policie. Holdování těchto dvou bratrů jejich rolnickému císaři si v ničem nezadá s Bakuninovým holdováním rolnickému caru v roce 1862.

V těch francouzských městech, kam příslušníci Aliance nepronikli, se Internacionála po pádu Komuny rychle rozvíjela. Tajemník pro Francii* mohl na haagském kongresu oznámit, že byla organizována ve více než třiceti departementech. Oba hlavní korespondenti Aliance pro Francii, Benoît Malon a Jules Guesde (jenž je podepsán na sonvilierském oběžníku), kteří o rychlém rozvoji našeho Sdružení věděli, pokusili se je dezorganizovat ve prospěch Aliance. Když jejich dopisy neměly žádoucí efekt, byli vysláni emisaři, mezi nimi také jistý Rus jménem Mečnikov; ani jejich úsilí však k ničemu nevedlo. Tíž lidé, kteří se nestyděli obvinit generální radu, že brání dělníkům,

„aby se mohli v každé zemi organizovat svobodně a spontánně, jak to vyhovuje jejich duchu a zvláštním zvyklostem" (Guesdův dopis z 22. září 1872)[344],

říkali dělníkům, jakmile se organizovali svobodně, spontánně atd., ale v naprostém souladu s generální radou, že Němci v radě je utlačují a že mimo jejich ortodoxní antiautoritářskou církev není spasení. Francouzští dělníci, kteří pociťovali jen útisk versailleských, posílali tyto dopisy generální radě s dotazem, co to všechno má znamenat.

* – tj. Auguste Serraillier. *(Pozn. red.)*

Touto svou činností ve Francii dokazuje Aliance nejlépe, že jakmile ztratila naději na ovládnutí Internacionály, zahájila proti ní boj. Každou sekci, která se jí nepodvolila, považovala za nepřítele, a to za ještě většího než buržoazii. *Kdo není pro nás, je proti nám*, to je pravidlo, které Aliance otevřeně přiznává ve svých ruských manifestech. Úspěch celého hnutí je pro ni neštěstím, jestliže si toto hnutí nenavleče její sektářský chomout. A právě ve chvíli, kdy francouzská dělnická třída potřebovala především nějakou organizaci, přichází Aliance na pomoc Thiersovi a statkářské sněmovně a vypovídá válku Internacionále.

Nyní se podívejme, kdo byli agenti Aliance v jejím tažení ve prospěch versailleských.

V Montpellier byl důvěrníkem pana Guesda jakýsi Paul Brousse*, studující medicíny, jenž se pokoušel dělat Alianci propagandu v celém Héraultu, kde Guesde redigoval list „Les Droits de l'Homme"[346]. Krátce před haagským kongresem, když se členové Internacionály z jihu domluvili, že uspořádají sbírku, aby mohli vyslat společného delegáta na kongres, pokusil se Brousse přemluvit sekci v Montpellier, aby podíl, který na ni připadal, nezaplatila a aby se nevyslovila, dokud kongres nerozhodne o sporných otázkách. Jižní výbor, sekce v Montpellier, se usnesl požadovat na kongresu Broussovo vyloučení z Internacionály, protože se dopustil „nepoctivého jednání tím, že chtěl vyprovokovat rozkol v sekci". Jeho přítel Guesde oznámil tento autoritářský atentát na Brousse v korespondenci zaslané v říjnu z Říma listu „Liberté"[302] do Bruselu a jako iniciátora uvedl plným jménem Calase z Montpellier, kdežto Brousse označil pouze iniciálami. Policie, upozorněná tímto udáním, Calase střežila a bezprostředně poté zachytila na poště Serraillierův dopis Calasovi, v němž se mluvilo mnoho o Dentrayguesovi z Toulouse. 24. prosince byl Dentraygues zatčen.

V Narbonne byli nejaktivnějšími pomocníky Aliance Gondrès, označený jako špicl, Bacave, který v Narbonne a v Perpignanu působil jako policejní agent, a de Saint-Martin, advokát a Malonův korespondent. Pan de Saint-Martin se v roce 1866 ucházel

* Nyní s Alerinim redaktor „Solidarité révolutionnaire"[345] v Barceloně. *(Poznámka autorů v německém vydání.)*

o místo v ministerstvu císařského domu a krásných umění. Když byl v roce 1869 odsouzen k pokutě 800 franků pro tiskový delikt, republikáni se složili, aby mu ji uhradili; jenže Saint-Martin, místo aby zaplatil pokutu, popřál si malý výlet do Paříže na útraty dělníků, kteří, aby se vyhnuli skandálu, museli uspořádat sbírku znovu. Hned po květnových dnech roku 1871 žádal týž Saint-Martin versailleskou vládu o místo podprefekta.

Další agent Aliance: v listopadu 1871 napsal Calas Serrailliemovi:

„Můžete počítat s naprostou oddaností občana Abela Bousqueta sociální věci; je ...předsedou socialistického výboru v Béziers."

Dva dni nato, 13. listopadu, obdržel Serraillier následující prohlášení:

„Jsouce přesvědčeni... že bylo zneužito důvěry našeho společného přítele, občana Calase, takže uvěřil panu Bousquetovi, předsedovi volebního výboru v Béziers, jenž není takové důvěry ani v nejmenším hoden, neboť jmenovaný Bousquet je sekretářem hlavního policejního komisaře v Béziers... ve shodě s občanem Calasem, jenž poznal, že se stal obětí omylu, prosíme občana Serrailliera, aby poslední dopis, který dostal od občana Calase, nebral v úvahu; mimoto jej prosíme, je-li to možné, aby dal pana Bousqueta z Internacionály vyškrtnout. Z pověření socialistické demokracie v Béziers a Pézenas" (následují podpisy).

Serraillier použil tohoto prohlášení a odhalil v toulouské „Emancipation" (19. prosince 1871) pana Bousqueta jako agenta policie. — V dopise datovaném v Narbonne 24. července 1872 se říká, že pan Bousquet

„spojuje ve své osobě funkce vrchního strážmistra policie a cestujícího agenta ženevských rozkolníků".

Je tedy docela přirozené, že ho „Bulletin jurassien" z 10. listopadu 1872 obhajuje.[214]

VII

ALIANCE PO HAAGSKÉM KONGRESU

Jak známo, na posledním zasedání haagského kongresu podalo čtrnáct delegátů menšiny protestní prohlášení proti přijatým usnesením. Menšinu tvořili tito delegáti: čtyři Španělé, pět Belgičanů, dva jurští, dva Holanďané a jeden Američan.

Když se jurští a Španělé v Bruselu dohodli s Belgičany o zásadách společného postupu proti nové generální radě, odjeli do Saint-Imier ve Švýcarsku na antiautoritářský kongres,[211] který Aliance dala svolat svými akolyty z Rimini.

Tomuto kongresu předcházel sjezd Jurské federace, který odmítl haagská usnesení, zejména usnesení o vyloučení Bakunina a Guillauma; v důsledku toho tuto federaci generální rada suspendovala.

Na antiautoritářském kongresu byla Aliance zastoupena v plném počtu. Vedle Španělů a jurských byla zastoupena Itálie šesti delegáty, mezi nimiž byli Costa, Cafiero, Fanelli a sám Bakunin; dva delegáti si dělali nárok na zastupování „několika francouzských sekcí" a jeden zastupoval dvě americké sekce; dohromady to bylo patnáct „aliovaných". Kongres nabídl nakonec Bakuninovi „všechny záruky nestranného a seriózního rozsudku"; vládla na něm naprostá jednomyslnost. Tito lidé, z nichž nejméně polovina nebyli členové Internacionály, se povýšili na nejvyšší tribunál povolaný rozhodovat v poslední instanci o jednání všeobecného kongresu našeho Sdružení. Prohlásili, že absolutně odmítají všechna usnesení haagského kongresu a naprosto neuznávají pravomoc nové generální rady, jmenované haagským kongresem. Nakonec uzavřeli jménem svých federací, a aniž k tomu měli nějaký mandát, útočný a obranný spolek, „pakt o přátelství, solidaritě a vzájemné obraně"[347] proti generální radě a všem, kdo uznávají haagská usne-

sení. Definovali svůj abstencionistický anarchismus v následující rezoluci, přímém to odsouzení Pařížské komuny:

„Kongres prohlašuje, 1. že první povinností proletariátu je zničení každé politické moci; 2. že *každá organizace takzvané prozatímní a revoluční politické moci, jež by měla toto zničení provést, nemůže být ničím jiným než novým klamem* a byla by pro proletariát stejně nebezpečná jako *všechny* dnes existující vlády."

Konečně bylo usneseno vyzvat autonomistické federace, aby se k novému *paktu* připojily, a za šest měsíců konat druhý antiautoritářský kongres.

Rozkol v Internacionále byl tedy vyhlášen. Jurský výbor se od této chvíle otevřeně ujal věcí odštěpenců. Z Internacionály šla za ním pouze ta část, kterou tvořila stará veřejná Aliance, obnovená a sloužící za masku a nástroj tajné Alianci.

Po svém návratu do Španělska uveřejnili čtyři Aymonovi synové španělské Internacionály manifest, který oplýval pomluvami haagského kongresu a chválou kongresu v Saint-Imier. Federální rada vzala tento hanopis pod svůj patronát a z příkazu švýcarského centra svolala na 25. prosince 1872 do Córdoby španělský sjezd, který se měl konat až v dubnu 1873. Švýcarské centrum si opět pospíšilo pochlubit se všem, jaké podřízené postavení tato rada vůči němu zaujímá: jurský výbor obešel španělskou radu a rozeslal rezoluce ze Saint-Imier všem místním španělským federacím.

Na sjezdu v Córdobě bylo ze 101 federací (oficiální číslo udávané federální radou) zastoupeno pouze 36; byl to tedy vysloveně menšinový sjezd. Nově vytvořené federace byly zastoupeny mnoha delegáty; z Alcoy jich tam bylo šest, přičemž tato federace nikdy dříve na žádném španělském sjezdu zastoupena nebyla; neexistovala dokonce ještě ani za haagského kongresu, poněvadž nepřispěla na španělskou delegaci ani jediným hlasem, ani jediným haléřem. Nápadná byla nepřítomnost takových důležitých a aktivních federací, jako je Gracia (500 členů), Badalona (500 členů), Sabadell (125 členů), Sans (1061 členů). V seznamu čtyřiceti osmi delegátů nalézáme jména čtrnácti notoricky známých členů Aliance, a z těch deset zastupovalo federace, jejichž členy nebyli a v kterých nebyli pravděpodobně známi. Aliance, jistá si svou uměle vytvořenou větši-

nou, dělala si na tomto sjezdu, co chtěla. Stanovy španělské federace vypracované ve Valencii a schválené v Zaragoze byly zvráceny, Španělská federace zbavena vedení a její federální rada nahrazena pouhou komisí pro korespondenci a statistiku, které nebylo ani svěřeno odvádění příspěvků španělských organizací generální radě; došlo tu konečně k roztržce s Internacionálou tím, že byla odmítnuta haagská usnesení a přijat saint-imierský pakt. Anarchie to přivedla tak daleko, že příští všeobecný kongres byl předem odmítnut a nahrazen novým *antiautoritářským* kongresem

„pro případ, že by neobnovil důstojnost a nezávislost Internacionály a neodmítl uznat haagský kongres".

V Haagu se Aliance snažila vynutit pomocí španělského imperativního mandátu takový způsob hlasování, jaký jí v tom okamžiku nejlépe vyhovoval; v Córdobě už jde tak daleko, že na devět měsíců dopředu předpisuje příštímu všeobecnému kongresu, jaká usnesení má přijmout. Přiznejme si, že dál už se to s autonomií sekcí a federací hnát nedá.

Haagský kongres tím, že vyloučil z Internacionály Alianci a její vůdce, dodal španělskému hnutí bojujícímu proti Alianci nových sil. Novou madridskou federaci podporovaly v kampani, kterou zahájila, federace v Zaragoze, Vitorii, Alcalá de Henares, Gracii, Léridě, Denii, Pont de Vilumara, Toledu, Valencii, nová federace v Cádizu atd. V oběžníku federální rady, jímž se svolával sjezd do Córdoby, se požadovalo, aby tento sjezd vystupoval jako soudce nad usneseními všeobecného kongresu v Haagu. To bylo jasné porušení nejen všeobecných stanov, ale také národních španělských stanov,[348] v jejichž článku 13 se říká:

„Federální rada bude provádět a zajistí provádění rezolucí národních sjezdů a *mezinárodních* kongresů."

Nová madridská federace odpověděla oběžníkem adresovaným ostatním místním federacím, v němž prohlašovala, že tímto činem se federální rada postavila mimo Internacionálu, a žádala je, aby ji nahradili novou prozatímní radou, jejímž úkolem by bylo přísně dodržovat stanovy, a ne pasívně se podvolovat příkazům Aliance. Tento návrh byl přijat; byla jmenována nová federální rada se sídlem ve Valencii. Ve svém prvním oběžníku (z 2. února 1873)

se prohlašuje za „věrného strážce stanov Internacionály vypracovaných a schválených na mezinárodních kongresech a národních sjezdech" a energicky protestuje proti těm, kdo chtějí zasít „anarchii do řad Internacionály, anarchii před revolucí, odzbrojení před vítězstvím! Jaká radost pro buržoazii!"[349]

Zároveň se Španěly konali svůj sjezd Belgičané a rovněž odmítli haagská usnesení. Generální rada jim stejně jako španělským odštěpencům odpověděla rezolucí z 26. ledna 1873,* v níž říká, že „všechny společnosti a osoby, jež se zdráhají uznávat kongresová usnesení nebo vědomě zanedbávají povinnosti ukládané jim všeobecnými stanovami a organizačním řádem, se samy stavějí mimo Mezinárodní dělnické sdružení a přestávají být jeho členy". 30. května doplnila toto prohlášení následující rezolucí:**

„Vzhledem k tomu, že sjezd Belgické federace, který se konal 25. a 26. prosince 1872 v Bruselu, se usnesl prohlásit usnesení 5. všeobecného kongresu za neplatná;

že sjezd části Španělské federace, který se konal v Córdobě od 25. prosince [1872] do 2. ledna 1873, se usnesl neuznávat usnesení 5. všeobecného kongresu a přijmout usnesení shromáždění zaměřeného proti Internacionále;

že se shromáždění v Londýně 26. ledna 1873 usneslo odmítnout rozhodnutí 5. všeobecného kongresu;

prohlašuje generální rada Mezinárodního dělnického sdružení řídíc se stanovami a organizačním řádem a v souladu se svým usnesením z 26. ledna 1873:

Všechny národní nebo místní federace, sekce a jednotlivci, kteří se zúčastnili zmíněných sjezdů a shromáždění v Bruselu, Córdobě a Londýně nebo kteří uznávají jejich usnesení, *se sami postavili mimo Mezinárodní dělnické sdružení a přestali být jeho členy.*"

Současně generální rada prohlásila znovu, že „žádná národní italská federace Internacionály neexistuje, poněvadž žádná organizace s nárokem na tento název nesplnila nikdy ani jednu z podmínek pro přidružení a přijetí předepsaných stanovami a organizačním řádem; přesto jsou v různých částech Itálie sekce, které jsou

* Viz tento svazek, str. 690–691. *(Pozn. red.)*
** Viz tento svazek, str. 692–693. *(Pozn. red.)*

v řádných vztazích s generální radou a udržují s ní spojení.“*

Členové Jurské federace svolali na 27. a 28. dubna nový sjezd do Neuchâtelu. Bylo na něm přítomno devatenáct delegátů z deseti švýcarských sekcí a z jedné údajné sekce v Alsasku; dvě švýcarské a jedna francouzská sekce delegáty neposlaly. Jurská federace mohla tedy tvrdit, že má ve Švýcarsku dvanáct sekcí. Delegát z Moutier však prohlásil, že přijel jen proto, aby se vyslovil pro smíření s Internacionálou, a že má imperativní mandát, který mu zakazuje podílet se na práci sjezdu. Moutier se fakticky od Jurské federace odtrhlo po kongresu v Saint-Imier. Zbývá *jedenáct* sekcí. Fakt, že zpráva výboru se úzkostlivě zdržuje uvést sebemenší údaj o jejich vnitřní situaci a o jejich síle, nás opravňuje k předpokladu, že nemají o nic více životaschopnosti než v době sjezdu v Sonvilier. Náhradou za to předvádí zpráva šiky zahraničních bojových sil Jurské federace, spojence, které Aliance získala po kongresu v Haagu; podle této zprávy jsou to skoro všechny federace Internacionály:

„Itálie“ — jenže jsme viděli, že žádná italská federace neexistuje.

„Španělsko“ — ačkoli většina členů španělské Internacionály přešla do odštěpeneckého tábora, viděli jsme právě, že Španělská federace existuje i nadále a udržuje pravidelné spojení s generální radou.

„Francie, pokud je seriózně organizovaná“ — tj. „francouzská sekce“, která se omluvila sjezdu v Neuchâtelu za to, že nevyslala svého delegáta. Budeme se mít na pozoru, abychom před Jurskou federací neodhalili to, co je ve Francii ještě „seriózně organizováno“ přes nedávné perzekuce, jež dostatečně ukázaly, na čí straně byla seriózní organizace, a při nichž jako vždy zůstalo pečlivě ušetřeno těch několik aliančníků, kteří ve Francii jsou.

„Celá Belgie“ — sedla na vějičku Alianci, jejíž zásady ani zdaleka nesdílí.

„Holandsko vyjma jedné sekce“ — to jest *dvě* holandské sekce se připojily nikoli k paktu ze Saint-Imier, nýbrž k protiseparatistickému prohlášení haagské menšiny.

„Anglie kromě několika rozkolníků!“ — „Rozkolníci“, tj.

* Viz tento svazek, str. 694. *(Pozn. red.)*

obrovská většina členů anglické Internacionály, uspořádali prvního a druhého června v Manchesteru svůj sjezd, na němž bylo přítomno dvacet šest delegátů zastupujících dvacet tři sekce[350]; „Anglie" jurských naproti tomu nemá ani sekce, ani federální radu, a tím méně sjezd.

„Amerika kromě několika rozkolníků!" Americká federace Internacionály existuje a působí regulérně v naprosté shodě s generální radou; má svou federální radu a koná své sjezdy. „Amerika" jurského výboru jsou pouze měšťáci spekulující s volnou láskou, papírovými penězi, s místy ve vládních úřadech a s korupcí, reprezentovaní na kongresu v Haagu panem Westem tak dobře, že ani jurští delegáti se pro něj neodvážili vyslovit nebo pro něj hlasovat.

„Slované" — tj. „slovanská sekce v Curychu", která jako vždy představuje celou rasu. Poláci, Rusové, rakouští a uherští Slované v Internacionále, všechno otevření nepřátelé odštěpenců, asi nic neznamenají.

Tak to jsou spojenci Aliance. Jestliže jedenáct jurských sekcí nemá reálnější existenci než většina těchto spojenců, má jejich výbor úplně pravdu, když o nich mlčí.

Je nápadné, že v tomto bitevním šiku Aliance chybí Švýcarsko. Toto opomenutí mělo své důvody. O měsíc později, 1. a 2. června, se konal v Oltenu všeobecný švýcarský dělnický sjezd k organizování odporu a stávek.[351] Pět jurských tam kázalo evangelium absolutní autonomie sekcí; připravili tak sjezd o víc než polovinu času. Nakonec se přece jenom muselo přikročit k hlasování; jeho výsledkem bylo, že z osmdesáti delegátů pětasedmdesát hlasovalo proti pěti jurským, jimž nezbylo než opustit sál.

Přece se zdá, že Aliance na svých pokoutních koncilech neposuzuje své reálné síly s takovými iluzemi, jaké by ráda vyvolala u veřejnosti. Na témž sjezdu v Neuchâtelu dala odhlasovat následující rezoluci:

„Vzhledem k tomu, že všeobecný kongres Internacionály se podle znění všeobecných stanov schází pravoplatně každý rok a není třeba, aby jej svolávala generální rada, navrhuje Jurská federace všem federacím Internacionály, aby se sešly na všeobecném kongresu v pondělí 1. září v některém švýcarském městě."

A aby se kongresu znemožnilo opakovat „neblahé omyly z Haagu", sejdou se delegáti Aliance a jejich spojenci už 28. srpna na antiautoritářském sjezdu. Z diskuse o tomto návrhu

„vyplývá, že pro nás bude všeobecným kongresem Internacionály jen ten kongres, který bude svolán přímo samými federacemi, a ne ten, *který by se snad pokusila svolat domnělá generální rada v New Yorku*".

Rozkol byl tedy doveden do krajních důsledků. Členové Internacionály půjdou na kongres, jehož svolání do některého švýcarského města podle jejího uvážení uložil generální radě předchozí kongres. Členové Aliance se svou obalamucenou družinou půjdou na kongres, který si v důsledku své autonomie svolají sami. Přejeme jim šťastnou cestu.

VIII

ALIANCE V RUSKU

1. Něčajevův proces

Činnost Aliance v Rusku nám odhalil politický proces známý jako „Něčajevův případ", který probíhal v červenci 1871 před soudním dvorem v Petrohradě. Bylo to poprvé, co se v Rusku přelíčení politického procesu konalo před porotou a veřejně. Všichni obžalovaní, přes osmdesát mužů a žen, pocházeli až na několik výjimek z řad studující mládeže. Od listopadu 1869 do července 1871 byli v kasematech Petropavlovské pevnosti v zajišťovací vazbě, na jejíž následky dva z nich zemřeli a několik dalších zešílelo. Vyšli odtud, aby vyslechli své odsouzení do sibiřských dolů, k nuceným pracím, do vězení na patnáct, dvanáct, deset, sedm let či dva roky; kdo byl veřejným soudem osvobozen, byl poslán do vyhnanství „administrativní cestou".

Dopustili se zločinu tím, že náleželi k tajné společnosti, která si přisvojila název Mezinárodní dělnické sdružení a do níž je přijal emisar mezinárodního revolučního výboru, který prý měl mandáty s razítkem Internacionály; tento emisar je svedl ke spáchání různých podvodů a některé z nich donutil, aby byli jeho spolupachteli při vraždě; tato vražda také přivedla policii na stopu tajné společnosti; ale jak už to bývá, emisar uprchl. Při vyšetřování projevila policie takovou jasnozřivost, že by to nasvědčovalo podrobnému udání. V celé této záležitosti je úloha emisara velmi podezřelá. Byl jím Něčajev, který měl plnou moc tohoto znění:

„Majitel tohoto osvědčení je jedním z plnomocných zástupců ruské odbočky Světové revoluční Aliance. — čís. 2771."

Na tomto osvědčení je 1. francouzské razítko: „Evropská

revoluční Aliance. Generální výbor"; 2. datum 12. května 1869; 3. podpis: *Michail Bakunin.**

Na fiskální opatření, která měla znemožnit nemajetným mladým lidem přístup na vysoké školy, a na disciplinární ustanovení směřující k tomu, aby tito mladí lidé byli vydáni na milost a nemilost policejním agentům, reagovali v roce 1861 studenti energickými a jednomyslnými protesty, které se ze studentských schůzí přenesly do ulic a přerostly v mohutné demonstrace. Petrohradská universita byla pak na určitou dobu uzavřena, studenti uvězněni nebo posláni do vyhnanství. Toto jednání vlády vehnalo mládež do tajných společností, což přirozeně skončilo tím, že mnoho jejich příslušníků putovalo do žaláře, do vyhnanství a na Sibiř. Jiní zase, aby nemajetným studentům opatřili prostředky k pokračování ve studiích, zakládali podpůrné pokladny. Nejserióznější z nich se rozhodli nezavdávat už vládě žádnou záminku k zákazu těchto pokladen, organizovaných tak, že k jejich správě stačily malé kroužky. Tyto řídící kroužky byly zároveň příležitostí k diskusi o politických a sociálních otázkách. Ruská studující mládež, jejíž převážnou většinu tvořili synové rolníků a jiných nemajetných lidí, byla do té míry prodchnuta socialistickými myšlenkami, že snila už o jejich okamžitém uskutečnění. Toto hnutí se ve školách šířilo den ode dne a vrhalo do ruské společnosti nemajetnou mládež vyšlou z prostého lidu, odchovanou a prodchnutou socialistickými idejemi. Teoretickou duší tohoto hnutí byl Černyševskij, který je nyní na Sibiři.[353] A tehdy právě využil Něčajev prestiže Internacionály i zanícení mládeže a pokusil se přesvědčit studenty, že už není doba zaměstnávat se takovýmito maličkostmi, když existuje obrovská tajná společnost, která náleží k Internacionále, rozdmychává plamen světové revoluce a je připravena k okamžité akci v Rusku. Podařilo se mu zaimponovat několika mladým lidem a strhnout je ke sprostým zločinům, které poskytly policii záminku k rozdrcení celého tohoto studentského hnutí, oficiálnímu Rusku tak nebezpečného.

V březnu 1869 přišel do Ženevy mladý Rus, který se pokoušel získat důvěru všech ruských emigrantů vydávaje se za delegáta

* „Sankt-Petěrburgskije vědomosti"[352], 1871, čís. 180, 181, 187 a další. *(Poznámka autorů.)*

petrohradských studentů. Představoval se různými jmény. Někteří emigranti věděli zcela určitě, že z tohoto města nebyl vyslán žádný delegát; jiní po rozhovoru s domnělým delegátem nabyli dojmu, že to je špión. Nakonec prozradil své pravé jméno: Něčajev; vyprávěl, že uprchl z petrohradské pevnosti, kde byl vězněn jako jeden z hlavních iniciátorů nepokojů, jež propukly v lednu 1869 na vysokých školách v hlavním městě. Někteří emigranti si odpykali v této pevnosti delší vazbu a poznali ze zkušenosti, že je nemožné odtamtud uniknout; věděli tedy, že v tomto ohledu Něčajev lže; a poněvadž také v novinách a dopisech se jmény pronásledovaných studentů, které dostávali, nebyla o Něčajevovi ani zmínka, považovali jeho údajnou revoluční činnost za bajku. Jenže za Něčajeva se velmi halasně postavil Bakunin; všude o něm rozhlašoval, že to je „mimořádný vyslanec velké tajné organizace existující a působící v Rusku". Nato začali Bakunina snažně prosit, aby tomuto člověku nevyzrazoval jména svých známých, které by mohl zkompromitovat. Slíbil to a dokumenty z procesu nám ukáží, jak dodržel slovo.

V rozmluvě, o niž Něčajev požádal jednoho emigranta, byl nucen přiznat, že nebyl delegován žádnou tajnou organizací, ale že prý má soudruhy a známé, které chce organizovat; dodal, že je třeba se spojit se starými emigranty, aby bylo možné působit jejich jménem na mládež a zmocnit se jejich tiskárny a jejich peněz. O něco později vyšla Něčajevova a Bakuninova „Slova", adresovaná studentům.[354] Něčajev v nich opakuje bajku o svém útěku a vybízí mládež, aby se oddala revolučnímu boji; Bakunin odhaluje ve studentských nepokojích „bořivého protistátního ducha..., který prýští přímo z hloubi života lidu";* blahopřeje „svým mladým bratrům k jejich revolučním snahám... Je tedy už blízký konec této hanebné říše všech Rusů!" Jeho anarchismus mu slouží jako záminka, aby mohl zbaběle zasadit ránu Polákům obviněním, že pracují „jen pro obnovení svého historického státu"(!!) — „sní tedy o novém zotročení svého lidu", a kdyby se jim to podařilo, „stali by se právě tak našimi nepřáteli jako utlačovateli svého lidu. My s nimi budeme bojovat ve jménu sociální revoluce a svobody všech."

* Nutno poznamenat, že „Slova" vyšla právě v době perzekucí a procesů, tedy když mládež dělala všechno možné, aby zmenšila význam svého hnutí, kdežto policii záleželo velice na tom, aby je zveličila. *(Poznámka autorů.)*

Vida, Bakunin je zajedno s carem, že Polákům je třeba za každou cenu zabránit, aby si své záležitosti uspořádali podle svého. Za všech polských povstání obviňoval oficiální tisk polské povstalce vždycky z toho, že jsou „utlačovateli svého lidu". Jak dojemná shoda mezi orgány třetího oddělení* a arcianarchistou z Locarna!

Ruský lid, pokračuje Bakunin, je nyní v podobné situaci, jaká jej za cara Alexeje, otce Petra Velikého, dohnala k povstání. Tenkrát se mu postavil do čela zbojnický kozácký ataman Stěnka Razin a ukázal mu „cestu" ke „svobodě". Aby povstal teď, čeká lid už jen na nového Stěnku Razina; jenže tentokrát

„jej nahradí legie deklasované mládeže žijící už nyní životem lidu... Stěnka Razin stojí za ní, tentokrát ne jako osobní, ale jako kolektivní hrdina" (!) „a tím také neporazitelný. Je jím všechna ta nádherná mládež, nad níž už se vznáší jeho duch."

Aby mládež mohla s úspěchem sehrát úlohu kolektivního Stěnky Razina, musí se připravovat nevědomostí:

„A tak opusťte co nejdříve tento svět odsouzený k zániku. Opusťte jeho university, akademie a školy... jděte mezi lid" a staňte se „porodní babičkou jeho spontánního osvobození, sjednotiteli a organizátory jeho úsilí a všech lidových sil. V této chvíli se nestarejte o vědu, v jejímž jménu by vás chtěli spoutat a vyklestit... Takové je přesvědčení nejlepších lidí na Západě... Svět evropských a amerických dělníků vás volá k bratrskému spolku."

V tajných stanovách Aliance pro třetí stupeň stojí, že „zásady této organizace.... budou ještě přesněji objasněny v programu ruské socialistické demokracie".** A tady se začíná tento slib plnit. Kromě obvyklých anarchistických frází a šovinistické zášti vůči Polákům, kterou občan B. nikdy nedovedl skrýt, setkáváme se zde poprvé s tím, že oslavuje ruského zbojníka jako typ pravého revolucionáře a že ruské mládeži hlásá kult nevědomosti pod záminkou, že současná věda je pouze věda oficiální (cožpak si lze představit oficiální matematiku, fyziku nebo chemii?) a že to je mínění nejlepších lidí na Západě. Konečně v závěru své brožury namlouvá této mládeži, které on zakazuje dokonce i *vědu* bratří ignorantů[355], že jí Internacionála nabízí jeho prostřednictvím spojenectví.

* Třetí oddělení imperátorské ruské kanceláře je ústřední kancelář tajné politické policie v Rusku. *(Poznámka autorů.)*

** Viz tento svazek, str. 481. *(Pozn. red.)*

Toto „Slovo" evangelia sehrálo velkou roli v Něčajevově spiknutí. Bylo tajemně předčítáno každému novicovi před jeho zasvěcením.

Současně s tímto „Slovem" (1869) byly vydány anonymní ruské publikace: 1. „Vytyčení revoluční otázky"; 2. „Principy revoluce" a 3. „Publikace společnosti ‚Soud lidu' (‚Narodnaja rasprava')", čís. 1, léto 1869, Moskva.[356] — Všechny tyto spisy se tiskly v Ženevě, jak je patrné z toho, že jsou vysázeny stejnými typy jako ostatní ruské publikace ze Ženevy — tato skutečnost je ostatně známa všem ruským emigrantům —, což jim nebránilo poznamenat na první stránce: „Vytištěno v Rusku — Gedruckt in Russland", aby ruští studenti nabyli dojmu, že tajná společnost má rozsáhlé možnosti působit přímo v Rusku.

„Vytyčení revoluční otázky" prozrazuje na první pohled své autory. Jsou tam tytéž fráze a tytéž výrazy, kterých Bakunin a Něčajev použili ve svých „Slovech".

„Je třeba zničit nejen stát, nýbrž také státní a kabinetní revolucionáře. My samozřejmě jsme pro lid."

Bakunin, podle zákona anarchistické asimilace, splývá se studovanou mládeží:

„Sama vláda nám ukazuje cestu, kudy se *my* musíme dát, máme-li dosáhnout *našeho* cíle, tj. cíle lidu. Vyhání *nás* z universit, z akademií, ze škol. Děkujeme jí za to, že nás tím postavila na tak slavnou a pevnou půdu. Teď máme pevnou půdu pod nohama, teď můžeme jednat. A do čeho se dáme? Učit lid? To by bylo hloupé. Lid sám ví lépe než my, čeho je mu třeba"

— srovnejte s tajnými stanovami připisujícími masám „lidové instinkty" a zasvěceným „revoluční ideu".

„My musíme lid nikoli učit, ale burcovat." Dosud „se vždycky bouřil zbytečně, protože se bouřil roztříštěně... My mu můžeme poskytnout mimořádně významnou pomoc, můžeme mu poskytnout to, co mu vždycky chybělo, což bylo hlavní příčinou všech jeho porážek: jednotu všudypřítomného hnutí spojením jeho vlastních sil."

Jak vidíme, vystupuje tu doktrína Aliance, anarchie zdola, disciplína shora, v plné své kráse. Napřed „rozpoutání toho, čemu se dnes říká zlé vášně," vzpourou, jenže „je třeba, aby uprostřed lidové anarchie, která bude podstatou samého života a veškeré revoluční energie, měla jednota revoluční myšlenky a akce nějaký

orgán". A tímto orgánem bude ruská sekce světové Aliance, *společnost Soud lidu.*

Ale mládež Bakuninovi nestačí. Pod prapor své Aliance, ruské sekce, volá všechny zbojníky.

„Zbojnictví je jednou z nejčestnějších forem života ruského lidu. Zbojník, to je hrdina, ochránce, lidový mstitel; nesmiřitelný nepřítel státu a každého společenského a občanského řádu nastoleného státem; bojovník na život a na smrt proti celé civilizaci úředníků, aristokratů, popů a koruny... Kdo nechápe zbojnictví, nepochopí nic v dějinách ruského lidu. Kdo s ním nesympatizuje, nemůže sympatizovat s životem lidu a nemá srdce pro staleté a nezměrné utrpení lidu; patří do tábora nepřátel, do tábora přívrženců státu... Jen ve zbojnictví se projevuje životaschopnost, vášeň a síla lidu... Zbojník v Rusku je pravý a jediný revolucionář — revolucionář bez frází, bez rétoriky načerpané z knih, revolucionář neúnavný, nesmiřitelný a v akci nezkrotný, revolucionář lidový a sociální, a ne politický nebo třídní... Zbojníci rozptýlení po lesích, městech a vesnicích celého Ruska a zbojníci držení v nesčetných žalářích impéria tvoří jednotný a nedělitelný, pevně spjatý svět, svět ruské revoluce. V něm, pouze v něm existuje odedávna pravé revoluční spiknutí. Kdo chce v Rusku opravdu konspirovat, kdo chce lidovou revoluci, musí odejít do tohoto světa... Dejme se po cestě, kterou nám vytyčila vláda vyhánějící nás z akademií, universit a škol, vrhněme se, bratři, společně mezi lid, do lidového hnutí, do vzpoury zbojníků a rolníků a zachovávajíce mezi sebou věrné a pevné přátelství, spojme tato roztříštěná povstání mužiků" (rolníků) „v jedinou masu. *Učiňme* z nich lidovou revoluci, promyšlenou, ale nemilosrdnou."*

Ve druhém letáku, „Principy revoluce", je rozvinut příkaz, daný v tajných stanovách, jednat tak, aby „nezůstal... kámen na kameni". Všechno je třeba zničit, aby mohla být vytvořena „dokonalá amorfnost", neboť jakmile by zůstala zachována byť jen „jediná stará forma", stala by se „zárodkem", z něhož by se znovu rodily všechny ostatní staré sociální formy. Leták obviňuje politické revolucionáře, kteří tuto amorfnost neberou vážně, že klamou lid. Klade jim za vinu, že postavili

„nové šibenice a popraviště a popravovali na nich revoluční bratry, kteří

* Aby mystifikoval čtenáře, směšuje Bakunin vůdce lidových povstání ze 17. a 18. století s dnešními ruskými lupiči a zloději. Pokud jde o tyto lupiče a zloděje, po přečtení Flerovského knihy „Postavení dělnické třídy v Rusku"[357] by zmizely i v nejromantičtějších myslích všechny iluze o těchto ubožácích, z nichž Bakunin zamýšlí zformovat posvátnou falangu ruské revoluce. Jediné lupičství — rozumí se mimo vládní sféru — provozované v Rusku ještě ve velkém, je krádež koní, kterou kapitalisté povýšili na obchodní podnikání, a „revolucionáři bez frází" jsou jejich pouhými nástroji a oběťmi. *(Poznámka autorů.)*

unikli krveprolití... Národy dosud opravdovou revoluci ještě neviděly... K opravdové revoluci není zapotřebí jednotlivců, kteří by stáli v čele davu a veleli mu, ale lidí přímo v davu nepozorovaně skrytých, kteří by svou přítomností nepozorovaně spojovali jeden dav s druhým a dodávali tak hnutí nepozorovaně jeden a týž směr, jednoho ducha a jeden charakter. Pouze tento smysl má přípravná tajná organizace a jenom k tomu je jí zapotřebí."

A zde se tedy před ruskou veřejností a policií odhaluje existence *mezinárodních bratrů*, tak pečlivě utajovaná na Západě. Dále se v letáku hlásá systematické vraždění a prohlašuje se, že pro lidi praktických revolučních činů jsou jakékoli úvahy o budoucnosti

„zločinem, protože brání *čistému zničení* a zdržují chod revoluce. Máme důvěru jen k těm, kdo svou oddanost revoluci dokazují skutky a nelekají se ani mučení, ani věznění, a odmítáme všechna slova, za nimiž vzápětí nenásledují činy. Bezúčelnou propagandu, která nestanoví přesně hodinu a místo, kde se má uskutečnit cíl revoluce, už nepotřebujeme. Naopak, překáží nám a napneme všechny síly, abychom ji zastavili... Všechny žvanily, kteří to nepochopí, umlčíme násilím."

Tyto hrozby byly míněny na adresu ruských emigrantů, kteří nesklonili hlavu před Bakuninovým papežstvím a které on nazval doktrináři.

„Přerušujeme styky s politickými emigranty, kteří se nechtějí vrátit do své vlasti a postavit se do našich řad; a dokud budou naše řady ještě tajné, přerušujeme styky se všemi, kdo nechtějí napomáhat tomu, aby se mohly veřejně objevit na scéně ruského života. *Výjimku děláme u těch emigrantů, kteří už se osvědčili jako dělníci evropské revoluce.* Nebudeme to už opakovat ani znovu vyzývat... Kdo má oči a uši, uslyší a uvidí muže činu, a kdo se k nim nepřidá, nechť nám pak neklade za vinu, že byl zahuben; zrovna tak, jako nebude naší vinou, jestliže všichni, kdo se schovají za kulisy, budou chladnokrevně a bez milosti zničeni spolu s kulisami, které je kryjí."

Zde je Bakunin naprosto jasný. Zatímco emigrantům pod trestem smrti nařizuje, aby se vrátili do Ruska jako agenti tajné společnosti — po vzoru ruských policejních špiclů, kteří jim nabízeli pasy a peníze, aby tam šli osnovat spiknutí —, sobě uděluje papežský dispens, aby mohl klidně zůstat ve Švýcarsku jako „dělník evropské revoluce" a aby tam mohl pracovat na manifestech kompromitujících nešťastné studenty, které policie drží v žalářích.

„Nepřipouštějíce žádnou jinou činnost než ničení, uznáváme, že formy, jimiž se tato činnost musí projevovat, mohou být neobyčejně rozmanité: Jed, dýka, provaz atd. Revoluce posvěcuje všechno bez rozdílu. Nuže, pole je volné! ....Nechť se tedy všechny zdravé a mladé hlavy bez meškání pustí do svaté

práce zničení zla, očištění a osvícení ruské země ohněm a mečem, a připojí se bratrsky k těm, kdo budou dělat totéž v celé Evropě."

Dodejme, že v této vznešené proklamaci figuruje jako nezbytný loupežník melodramatický Karel Moor (Schillerovi „Loupežníci") a že číslo 2 „Soudu lidu"[358], když cituje pasáž z tohoto letáku, nazývá jej výslovně „*Bakuninovou proklamací*".

První číslo „Publikací společnosti ‚Soud lidu' "* začíná prohlášením, že všeobecné povstání ruského lidu je hrozivě blízko.

„My, to jest ta část lidové mládeže, jíž se podařilo dosáhnout určitého vývoje, my mu musíme proklestit cestu, to jest odstranit všechny překážky, které by mohly brzdit jeho chod, a připravit mu příznivé podmínky... Protože toto povstání je blízké, považujeme za nezbytné spojit v jediný nerozborný svazek všechno revoluční úsilí rozptýlené po celém Rusku; proto jsme se rozhodli vydat *jménem revolučního centra* letáky, z nichž každý z těch, kdo smýšlejí jako my a jsou rozptýleni po všech koutech Ruska, každý z dělníků svaté věci Revoluce, byť nám neznámý, vždycky uvidí, co chceme a kam jdeme."

Dále se v letáku prohlašuje:

„Pro nás má myšlenka cenu jen potud, pokud slouží velkému dílu *všeobecného všezničení*. Revolucionář, který revoluci studuje z knih, nebude nikdy k ničemu... Slovům už nevěříme; slovo má pro nás cenu jen tehdy, když po něm následují činy. Jenže není všechno čin, čemu se tak říká. Skromná a přespříliš opatrná organizace tajných společností bez jakéhokoli vnějšího projevu není například v našich očích ničím jiným než dětskou hrou, směšnou a nesnesitelnou. Vnějším projevem nazýváme pouze řadu aktů, které něco — osobu, věc, vztah bránící osvobození lidu — pozitivně ničí... Nešetříce života a nezastavujíce se před žádnou výhrůžkou, žádnou překážkou, žádným nebezpečím atd., musíme celou řadou odvážných, ba drzých pokusů vtrhnout do života a vdechnout mu víru v nás i sebe, víru v jeho vlastní moc, probudit jej, sjednotit a vést jej k vítězství jeho vlastní věci."

Najednou se však revoluční fráze „Soudu lidu" mění v útoky proti „Věci lidu", ruskému časopisu vydávanému v Ženevě, který hájí program a organizaci Internacionály.[359] Pro aliančnickou Bakuninovu propagandu v Rusku, prováděnou jménem Internacionály, bylo zřejmě neobyčejně důležité umlčet list demaskující Bakuninův podvod.

„Půjde-li uvedený časopis dále touto cestou, nebudeme se rozpakovat vyslovit a dát jasně na srozuměnou, jaké jsou naše vztahy k němu... Jsme

* Bakunin a Něčajev překládají vždycky: „Lidová spravedlnost", jenže ruské slovo *rasprava* neznamená spravedlnost, nýbrž soud nebo ještě spíše msta, odplata. *(Poznámka autorů.)*

přesvědčeni, že opravdoví muži odhodí teď stranou každou teorii a tím spíše každé doktrinářství. Publikování spisů, byť upřímně míněných, ale nepřátelských našemu praporu, *můžeme zabránit různými praktickými prostředky, které máme v rukou.*"

Po těchto výhrůžkách svému nebezpečnému protivníkovi „Soud lidu" pokračuje:

„Z letáků publikovaných v poslední době v cizině doporučujeme takřka bezvýhradně *Bakuninovu výzvu ke studující deklasované mládeži*... Bakunin má pravdu, když vám radí, abyste opustili akademie, university a školy a šli mezi lid."

Bakunin zřejmě nevynechá žádnou příležitost, aby si nepodkuřoval.

Druhý článek je nadepsán: „Názor na dřívější a nynější pojetí *díla*." Právě jsme viděli, jak Bakunin a Něčajev vyhrožovali ruskému orgánu Internacionály v zahraničí; v tomto článku uvidíme, jak se obořují na Černyševského, muže, který se v Rusku nejvíce zasloužil o to, že se tato studující mládež, kterou by rádi reprezentovali, zapojila do socialistického hnutí.

„Mužici se přirozeně nikdy nezabývali vymýšlením forem budoucího společenského zřízení, přesto si však po odstranění všech překážek (tj. po všeničivé revoluci, kterou je třeba udělat nejdříve a která je pro nás proto nejdůležitější) budou umět uspořádat svůj život daleko rozumněji a lépe, než jak to ve svých teoriích navrhují doktrinářští socialisté, kteří se chtějí lidu vnutit za učitele, a co je horšího, za vůdce. Lid, jehož zrak není zkažen brýlemi civilizace, prohlédl snahy těchto neblahých učitelů skrznaskrz. Pod pláštíkem vědy, umění atd. chtějí si a sobě podobným uchystat *teplá místečka*. A i kdyby tyto snahy byly nezištné a naivní, i kdyby to byl jen nevyhnutelný plod celého zřízení prodchnutého moderní civilizací, nezískal by tím lid nic. V kozáckém sněmu, který ustavil Vasilij Us v Astrachani, když odtud odjel Stěnka Razin, uskutečnil se ideální cíl společenské rovnosti nesrovnatelně lépe než ve Fouriérových falansterách, institucích Cabeta, Louise Blanca a jiných socialistických učenců"(!), „lépe než ve sdruženích Černyševského."

Následuje celá stránka invektiv proti Černyševskému a jeho druhům.

Teplé místečko, které si Černyševskij chystal, poskytla mu ruská vláda v sibiřském vězení, zatímco Bakunin byl jako dělník evropské revoluce takového nebezpečí zproštěn a omezoval se na projevy *ze zahraničí*. A právě ve chvíli, kdy vláda přísně zakazovala byť jen uvést v tisku jméno Černyševského, pánové Bakunin a Něčajev jej napadali.

Naši „amorfní" revolucionáři pokračují:

„Pustíme se do bourání prohnilé budovy společnosti... Pocházíme z lidu, současný řád nám rozedral kůži svými tesáky; jsme vedeni nenávistí ke všemu, co není lidové, neznáme morální povinnosti a úctu k tomuto světu, který nenávidíme a od něhož čekáme pouze zlo. Máme jen jeden negativní a neměnný plán — nemilosrdné zničení. Kategoricky odmítáme vypracovat podmínky budoucího života, tento úkol je neslučitelný s naší činností; a proto považujeme za neplodnou jakoukoli čistě teoretickou práci hlavy... Bereme za své výlučně zničení současného společenského řádu."

Oba manifestanti ze zahraničí oznamují, že atentát na cara v roce 1866 patří do „řady" všeničivých „činů" jejich tajné společnosti:

„Naše svaté dílo zahájil 4. dubna 1866 Karakozov. Od té doby si mládež začíná uvědomovat své revoluční síly... To byl příklad, to byl čin! Co do významu se mu nemůže rovnat žádná propaganda."

Pak dávají dohromady dlouhý seznam „kreatur" odsouzených výborem k okamžité smrti. Mnohým bude „vyříznut jazyk"..., ale

„*cara se nedotkneme*... Necháme jej žít do zahájení lidového mužického soudu; toto právo náleží všemu lidu... Ať tedy žije náš kat až do té doby, do toho okamžiku, kdy se rozpoutá bouře lidu..."

Nikdo se neodváží pochybovat, že tyto ruské letáky, tajné stanovy a publikace, které Bakunin vydával francouzsky od roku 1869, nepocházejí ze stejného pramene. Tyto tři kategorie publikací se naopak navzájem doplňují. Do jisté míry odpovídají třem stupňům zasvěcení v pověstné všeničivé organizaci. Francouzské brožury občana B. jsou napsány pro řadové aliančníky, berou ohled na jejich předsudky. Před těmi se mluví jen o čisté anarchii, o antiautoritářství, svobodné federaci autonomních skupin a jiných právě tak nevinných věcech: prostě galimatyáš. Tajné stanovy jsou určeny mezinárodním bratrům na Západě; z anarchie se zde stává „úplné rozpoutání života lidu... zlých vášní", ale uvnitř této anarchie existuje tajný řídící element — právě tito bratři; těm se dá jen několik mlhavých pokynů o aliančnické morálce, ukradené Loyolovi; o nutnosti neponechat kámen na kameni je tu jen zmínka, neboť na Západě jsou lidé ještě odkojeni šosáckými předsudky a potřebují tedy nějaké ohledy. Těm se říká, že pravda, příliš oslnivá

pro oči, které si ještě nezvykly na pravý anarchismus, bude v plné šíři vyjevena v programu ruské sekce. Jedině k rozeným anarchistům, k vyvolenému lidu, ke své mládeži svaté Rusi se prorok odvažuje mluvit otevřeně. Zde už je anarchie všeobecným vyvražděním; revoluce řadou vražd, zprvu individuálních, potom kolektivních; jediným pravidlem jednání je umocněná jezuitská morálka; vzorem revolucionáře je zbojník. Zde se mládeži naprosto zakazují myšlení a věda jakožto světská zaměstnání, která by ji mohla přivést k pochybnostem o všeničivé ortodoxii. Těm, kdo by tvrdošíjně setrvávali v teoretickém kacířství nebo by chtěli podrobit dogmata všeobecného amorfismu vulgární kritice, vyhrožuje se svatou inkvizicí. Před ruskou mládeží se papež nemá proč ostýchat ani pokud jde o obsah, ani pokud jde o formu. Popouští uzdu svému jazyku. Úplný nedostatek myšlenek se projevuje v tak nabubřelém galimatyáši, že se vůbec nedá francouzsky reprodukovat, aniž by se přitom setřela jeho groteskност. Vždyť to ani není ruský jazyk, ale tatarský, jak prohlásil jeden Rus. Tito mužíčkové s atrofickými mozky se naparují hrůzostrašnými frázemi, aby sami před sebou vypadali jako revoluční obři. Jako v té bajce o žábě a volovi.

Jací hrozní revolucionáři! Chtějí zničit a amorfizovat všechno, „absolutně všechno"; sepisují proskripční seznamy, jejichž obětem jsou určeny jejich dýky, jejich jed, jejich oprátky a kulky jejich revolverů; některým dokonce „vyříznou jazyk", ale skloní se před majestátem cara. Opravdu, car, úředníci, šlechta i buržoazie mohou klidně spát. Aliance nevede válku se stávajícími státy, ale s revolucionáři, kteří nehodlají klesnout na pouhé statisty v její tragikomedii. Mír palácům, válku chýším! Černyševskij je pomlouván; redaktoři listu „Narodnoje dělo" jsou varováni, že budou umlčeni „různými praktickými prostředky, které máme v rukou"; Aliance vyhrožuje smrtí všem revolucionářům, kteří nejdou s ní. To je jediná část všeničivého programu, kterou začali uskutečňovat. Nyní si povíme o jejich prvním hrdinském činu na tomto poli.

*

Od dubna 1869 začali Bakunin s Něčajevem připravovat půdu pro revoluci v Rusku. Ze Ženevy rozeslali do Petrohradu, Kyjeva

a jiných měst dopisy, proklamace a telegramy. Přitom jim bylo známo, že se do Ruska nedají posílat dopisy, proklamace a už vůbec ne telegramy, aby se o tom nedovědělo třetí oddělení (tajná policie). To všechno nemohlo mít jiný smysl než zkompromitovat lidi. Takové podlé jednání lidí, kteří ve svém ženevském zátiší nic neriskovali, mělo za následek, že v Rusku byla zatčena spousta osob. Přitom byli upozorněni, jaké nebezpečí tím přivolávají. Máme v rukou důkazy, že Bakuninovi bylo sděleno následující místo z jednoho dopisu zaslaného z Ruska:

„Proboha, vyřiďte Bakuninovi, je-li mu na revoluci něco svaté, ať nám přestane posílat své ztřeštěné proklamace, které zavdávají v mnoha městech příležitost k domovním prohlídkám a zatýkání a ochromují jakoukoli vážnou práci."

Bakunin odpověděl, že na tom není ani zbla pravdy a že Něčajev odjel do Ameriky. Jak ale uvidíme dál, tajný Bakuninův kodex předpisuje „dokonale zkompromitovat... ctižádostivce a liberály rozličných odstínů..., tak, aby návrat pro ně byl nemožný, a pak jich využít" („Revoluční katechismus", § 19).*

Tu o tom máme důkaz. 7. dubna 1869 píše Něčajev paní Tomilovové, ženě plukovníka, který pak zemřel žalem nad zatčením své ženy, že „má v Ženevě práce až nad hlavu", a naléhá na ni, aby k němu poslala nějakého spolehlivého člověka, se kterým by se mohl domluvit. „Záležitost, kterou budeme muset dojednat, se netýká pouze *naší*, nýbrž celoevropské *záležitosti*. Tady všechno kypí. Vaří se tu taková polévka, že ji celá Evropa nedokáže vyjíst. Pospěšte si tedy." Následuje ženevská adresa. Tento dopis adresátce nedošel; byl zabaven na poště tajnou policií a měl za následek zatčení paní Tomilovové, která se o něm dověděla teprve během vyšetřování (zpráva o Něčajevově procesu, „S.-Petěrburgskije vědomosti", 1871, čís. 187).**

A zde je další důkaz o tom, jak obezřele si Bakunin vedl při organizování svého spiknutí. Student kyjevské akademie Mavrickij

* Viz tento svazek, str. 455 *(Pozn. red.)*

** Veškerá fakta o Něčajevově spiknutí, která zde citujeme, jsou převzata ze zpráv o procesu, publikovaných v listu „S.-Petěrburgskije vědomosti". Budeme uvádět čísla novin, z nichž jsou převzata. *(Poznámka autorů.)*

obdržel proklamace zaslané na jeho jméno ze Ženevy. Neprodleně je předal vládě, která rychle poslala do Ženevy svého spolehlivého člověka, to jest špicla. Bakunin a Něčajev navázali s tímto delegátem z jihu Ruska důvěrné styky, zásobili ho proklamacemi a adresami osob, které prý Něčajev v Rusku zná, a vystavili dopis, který nelze považovat za nic jiného než za osvědčení důvěry a doporučení („S.-Petěrburgskije vědomosti", čís. 187).

3. září (15. září podle nového kalendáře) 1869 navštívil Něčajev v Moskvě jako emisar delegovaný Světovým revolučním výborem v Ženevě Uspenského, mladého muže, s nímž se znal ještě před svým odjezdem do zahraničí, a ukázal mu mandát, který jsme citovali. Oznámil mu, že emisaři tohoto evropského výboru přijedou do Moskvy s podobnými mandáty a jeho posláním že je „organizovat tajnou společnost mezi studující mládeží... aby se v Rusku vyvolalo lidové povstání". Na doporučení Uspenského se Něčajev, který hledal spolehlivé ubytování, odebral do zemědělské akademie, dosti vzdálené od města, a navázal tam spojení s Ivanovem, který patřil ke studentům nejvíce známým svou oddaností zájmům mládeže a lidu. Od té chvíle se zemědělská akademie stala centrem Něčajevovy činnosti. Zprvu se představoval pod falešným jménem a vypravoval, že hodně cestoval po Rusku, že lid je všude připraven povstat a že by to byl udělal již dávno, kdyby mu revolucionáři nebyli radili, aby vyčkal, až bude dokončena jejich velká a mocná organizace, která spojí všechny revoluční síly v Rusku. Naléhal na Ivanova a ostatní studenty, aby vstoupili do této tajné společnosti, která má všemohoucí výbor, v jehož jménu se všechno děje, jehož složení a sídlo však musí zůstat před členy utajeny. Tento výbor a tato organizace tvořily *ruskou sekci Světové unie, revoluční Aliance, Mezinárodního dělnického sdružení!**

Něčajev začal tím, že studentům rozdával „Slova", o nichž jsme psali výše, aby jim ukázal, že Bakunin, slavný revolucionář

* Nutno poznamenat, že v ruštině slova asociace, unie, aliance, (obščestvo, sojuz, tovariščestvo) jsou víceméně synonyma a často se mezi nimi nerozlišuje. Rovněž tak slovo mezinárodní se většinou překládá jako světový (vsemirnyj). V ruském tisku se tedy Mezinárodní sdružení překládá výrazy, které by se právě tak mohly francouzsky vyjádřit jako: Alliance universelle, Světová aliance. Bakunin a Něčajev těžili z této záměny, a tak se jim podařilo zneužívat názvu našeho Sdružení a přivést do záhuby víc než sto mladých lidí. *(Poznámka autorů.)*

roku 1848, který uprchl ze Sibiře, hraje v Evropě velkou roli, že je to hlavní zmocněnec dělníků, že podpisuje mandáty generálního výboru Světového sdružení a že jim tento rek radí opustit studia atd. Aby jim podal pádný důkaz oddanosti až za hrob, předčítal jim báseň Ogarjova, Bakuninova přítele a redaktora Gercenova „Kolokolu"[18], nazvanou „*Student*" a věnovanou „mladému příteli Něčajevovi".[360] Něčajev je v této básni líčen jako ideální student, jako „neúnavný bojovník od dětství". Ogarjov v ní opěvuje, jak živá práce vědy naučila Něčajeva snášet útrapy jeho mladých let, jak vzrůstala jeho oddanost lidu, jak stíhán pomstychtivostí carovou a zděšenými bojary oddal se potulnému životu (skitanie, bosáctví); jak putoval od místa k místu, aby všem rolníkům od východu po západ mohl říci: semkněte se, povstaňte směle atd. atd.; jak skončil svůj život na nucených pracích v zasněžené Sibiři; a jak, protože se nikdy nedovedl přetvařovat, zůstal celý život věrný boji a do posledního dechu nepřestával opakovat: Všechen lid si musí dobýt svou půdu a svou svobodu! — Tato aliančnická báseň byla vytištěna na jaře 1869, tedy v době, kdy se Něčajev bavil v Ženevě. Spolu s jinými proklamacemi byla v balících odeslána do Ruska. Zdá se, že již samo opisování této básně vštěpovalo novicům odříkání, neboť Něčajev ji z příkazu výboru dával každému nově zasvěcenému členu opisovat a rozšiřovat (výpovědi několika obžalovaných).

Jedině hudba, zdá se, má uniknout amorfnosti, které ve všeobecném všezničení podlehnou všechna umění a vědy. Jménem výboru nařizoval Něčajev, aby propaganda byla podporována *revoluční hudbou*, a lámal si hlavu hledáním vhodné melodie k tomuto stěžejnímu básnickému dílu, aby si je mládež mohla zpívat („S.-Petěrburgskije vědomosti", čís. 190).

Tato mystická legenda o jeho smrti mu nebránila, aby nedělal náznaky, že Něčajev je možná naživu, a aby pod pečetí tajemství nesděloval, že Něčajev pracuje na Urale jako dělník a že tam založil dělnické spolky („S.-Petěrburgskije vědomosti", čís. 202). Toto tajemství odhaloval hlavně těm, kdo „nebyli k ničemu", to jest těm, kdo snili o založení dělnických spolků, aby u nich vzbudil obdiv pro tohoto vybájeného hrdinu. Když konečně legenda o jeho

smyšleném útěku z Petropavlovské pevnosti a o jeho poetické smrti na Sibiři dostatečně zpracovala duše a když měl za to, že si zasvěcení už náležitě vštípili katechismus v paměť, provedl své biblické zmrtvýchvstání a prohlásil, že Něčajev je On sám osobně! Jenže tohle už nebyl Něčajev z dřívějška, vysmívaný a opovrhovaný petrohradskými studenty, jak o tom vypovídali svědkové a obžalovaní; to byl zmocněnec Světového revolučního výboru. Zázrak jeho převtělení provedl Bakunin. Splnil všechny podmínky požadované stanovami organizace, kterou hlásal; „vyznamenal se činy, které výbor znal a ocenil"; v Bruselu organizoval a řídil důležitou stávku členů Internacionály; belgický výbor jej vyslal jako delegáta Internacionály do Ženevy, kde se setkal s Bakuninem, a poněvadž, jak se vyjádřil, „nerad odpočívá na vavřínech", vrátil se do Ruska, aby tam zahájil „revoluční akci". Tvrdil také, že spolu s ním přibyl do Ruska celý generální štáb složený ze šestnácti ruských emigrantů.*

Uspenskij, Ivanov a čtyři nebo šest dalších mladíků byli v Moskvě zřejmě jediní, kdo se na tyto kejkle dali nachytat. Čtyři z těchto zasvěcených dostali příkaz naverbovat nové stoupence a utvořit kroužky nebo malé sekce. Plán organizace je mezi dokumenty procesu; souhlasí takřka do puntíku s plánem tajné Aliance. „Všeobecný řád organizace" byl čten před soudem a ani jeden z hlavních zasvěcených nepopřel jeho autentičnost; „Narodnaja rasprava", redigovaná Bakuninem a Něčajevem, přiznává ostatně v druhém čísle autentičnost těchto článků:

„Organizace se zakládá na *důvěře* k jednotlivci. — Žádný člen neví, ke kterému stupni patří, to znamená, že neví, zda je od centra daleko či blízko. — — *Příkazy výboru musejí být vykonávány s absolutní poslušností bez jakékoli námitky.* — Zřeknutí se všeho vlastnictví ve prospěch výboru, který s ním může disponovat. — Každý člen, jenž získal naší věci určitý počet přívrženců a skutky dokázal stupeň svých sil a schopností, může být seznámen s tímto organizačním řádem a později ve větší či menší míře také se stanovami společnosti. Stupeň sil a schopností ohodnotí výbor."

Aby oklamal stoupence v Moskvě, říkal jim Něčajev, že v Petrohradě už existuje rozsáhlá organizace, ačkoli fakticky tam neexistoval

* Nikdo z ruských emigrantů se do Ruska nevrátil a v celé Evropě by se ani šestnáct ruských politických emigrantů nenašlo. *(Poznámka autorů.)*

ani jediný kroužek nebo sekce. Jednou se zapomněl a v přítomnosti zasvěceného zvolal: „V Petrohradě mi byli nevěrní jako ženy a zradili mě jako otroci." V Petrohradě zase říkal, že v Moskvě dělá organizace obdivuhodné pokroky.

Poněvadž v tomto městě žádali, aby se mohli setkat s některým členem výboru, pozval jednoho mladého důstojníka z Petrohradu, jenž se zajímal o studentské hnutí, aby s ním jel do Moskvy a navštívil jejich kroužky. Mladý muž s tím souhlasil a Něčajev jej cestou vysvětil na „*mimořádného delegáta výboru Mezinárodního sdružení v Ženevě*".

„Jako nečlen byste se našich schůzí nemohl zúčastnit," řekl mu, „ale tady máte mandát stvrzující, že jste členem Mezinárodního sdružení, a jako takový budete mít přístup."

Mandát měl francouzské razítko a zněl: „Majitel tohoto mandátu je plnomocný zástupce Mezinárodního sdružení." Jiní obžalovaní tvrdí, že Něčajev jim namluvil, že tento neznámý je „skutečným funkcionářem revolučního výboru v Ženevě" („S.-Petěrburgskije vědomosti", čís. 225 a 226).

Dolgov, Ivanovův přítel, dosvědčuje, že „když Něčajev hovořil o tajné společnosti organizované za tím účelem, aby v případě povstání podporovala lid a povstání řídila tak, aby bylo úspěšné, zmínil se též o Mezinárodním sdružení a říkal, že spojovacím článkem s Internacionálou je Bakunin". (čís. 198). — Ripman potvrzuje, že „Něčajev mu řekl, aby jej odvrátil od myšlenky družstev, že v Evropě existuje Mezinárodní dělnické sdružení a že k dosažení cíle sledovaného Internacionálou stačí vstoupit do této společnosti, jejíž sekce už existuje v Moskvě" (čís. 198). Z výpovědi dále vysvítá, že Něčajev vydával Internacionálu za tajnou společnost a svou společnost za sekci Internacionály. Ujišťoval také zasvěcené, že jejich sekce v Moskvě bude tak jako Internacionála využívat ve značné míře stávek a zakládat sdružení. Když jej obžalovaný Ripman požádal o program společnosti, přečetl mu Něčajev několik úryvků z jakéhosi francouzského letáku o cíli společnosti; obžalovaný z toho vyrozuměl, že tento leták je programem Internacionály, a dodal: „Protože se o této společnosti mnoho psalo v tisku, nespatřoval jsem v Něčajevově návrhu nic obzvlášť trestného."

Jeden z hlavních obžalovaných, Kuzněcov, říká, že Něčajev předčítal program Mezinárodního sdružení (číslo 181); jeho bratr vypovídá, že „viděl, jak se u bratra opisuje nějaký francouzský leták, který měl být programem společnosti" (číslo 202). — Obžalovaný Klimin prohlašuje, že mu byl přečten „program Mezinárodního sdružení s několika řádky, které napsal Bakunin jako doušku... pokud se však pamatuji, byl tento program sepsán ve velmi neurčitých výrazech a neříkalo se v něm nic o prostředcích, jimiž má být dosaženo cíle, ale mluvilo se tam pouze o rovnosti všeobecně" (čís. 199). Obžalovaný Gavrišev vysvětluje, že „francouzský leták, pokud bylo možno pochopit jeho smysl, obsahoval výklad zásad představitelů socialismu, kteří měli svůj sjezd v Ženevě". Konečně výpověď obžalovaného Svjatského nám objasňuje úplně, co to bylo ten tajemný francouzský leták: při prohlídce se u něho našel francouzsky psaný leták nadepsaný „*Program Mezinárodní aliance socialistické demokracie*". „V novinách se hodně psalo o ‚*Mezinárodním sdružení*'," říká, „a tak jsem se chtěl seznámit s *jeho* programem výhradně z teoretického hlediska" („S.-Petěrburgskije vědomosti", čís. 230). Tyto výpovědi dokazují, že tajný program Aliance se v rukopise rozdával jako program Internacionály. Totožnost světového revolučního výboru, za jehož emisara se Něčajev vydával, a ústředního byra Aliance (občan B.) je dokázána výpovědí hlavního obžalovaného Uspenského, jenž prohlašuje, že shromažďoval všechny zápisy ze schůzí kroužku, „aby z nich mohl poslat Bakuninovi do Ženevy zprávu o činnosti". Jeden z hlavních obžalovaných, Pryžov, dosvědčil, že Něčajev mu nařídil, aby odjel do Ženevy a dovezl tam Bakuninovi zprávu.

Pro nedostatek místa se tu nezmiňujeme o všech lžích, hloupostech, podvodech a násilnostech Bakuninova agenta, které vyšly při procesu najevo. Zaznamenáme jen nejnápadnější rysy.

V této organizaci bylo všechno tajemstvím. Dolgov říká, „že dříve než vstoupil do této společnosti, chtěl znát její organizaci a prostředky; Něčajev mu odpověděl, že to je tajné, ale že se to později doví" („S.-Petěrburgskije vědomosti", čís. 198). — Když si členové dovolili na něco se zeptat, umlčel je Něčajev tím, že jim řekl, že podle stanov nemá nikdo právo nic vědět, dokud se nevy-

znamená nějakým činem (čís. 199). — „Jakmile jsme souhlasili s tím, že se staneme členy společnosti," prohlašuje jeden z obžalovaných, „začal nás Něčajev terorizovat mocí a silou výboru, který podle něho existuje a řídí nás; říkal, že výbor má vlastní policii, a nedodrží-li někdo své slovo nebo bude jednat proti příkazům osob *stojících výše* než náš kroužek, sáhne výbor ke mstě". Obžalovaný doznává, „že když prohlédl Něčajevovy podvody, sdělil mu svůj úmysl úplně zanechat celé věci a odjet na Kavkaz, aby si dal do pořádku své zdraví. Něčajev mu řekl, že je to nepřípustné a že výbor by jej mohl potrestat smrtí, kdyby se odvážil společnost opustit; zároveň mu nařídil, aby šel na schůzi, mluvil tam o tajné společnosti, aby získal stoupence a aby tam přečetl báseň o Něčajevově smrti. Když obžalovaný odmítl uposlechnout, Něčajev mu vyhrožoval: Nejste tady proto, abyste diskutoval, rozkřikl se na něho, jste povinen bez odmluvy poslouchat příkazy výboru" (čís. 198). — Kdyby to byl jen ojedinělý případ, bylo by možné o něm pochybovat; jenže většina obžalovaných, kteří neměli možnost mezi sebou se domluvit, vypovídá přesně totéž. — Jiný prohlašuje, že když členové kroužku pochopili, že byli podvedeni, chtěli ze společnosti vystoupit, ale neodvážili se to udělat ze strachu před pomstou výboru (čís. 198).

Jeden ze svědků, když mluvil o svém obžalovaném příteli, řekl: obžalovaný Florinskij už nevěděl, jak se zbavit Něčajeva, který ho nenechal pracovat; svědek mu poradil, aby opustil Moskvu a uchýlil se do Petrohradu, jenže Florinskij mu odvětil, že Něčajev jej najde v Petrohradě zrovna tak, jako jej našel v Moskvě; že Něčajev znásilňuje přesvědčení mnoha mladých lidí a terorizuje je, a Florinskij se zřejmě bál, aby jej Něčajev neudal. „Říkalo se a sám jsem slyšel," vypověděl Lichutin, „že Něčajev posílal ze zahraničí svým známým velmi ostré dopisy, aby je zkompromitoval a přivodil jejich zatčení. Tento způsob jednání byl jedním z jeho charakteristických rysů" (čís. 186). — Jenišerlov dokonce prohlašuje, že začal Něčajeva považovat za agenta vlády.

Na schůzi malého kroužku odpověděl jeden z jeho členů, Klimin, neznámému, který tam byl přítomen jako emisar výboru a projevoval nespokojenost s činností kroužku, „že oni jsou také

nespokojeni; že na počátku se nováčkům říkalo, že každá sekce může jednat víceméně samostatně, aniž by se od jejích členů požadovala pasívní poslušnost; ale pak že se s nimi jednalo docela jinak a že výbor je zatlačil do postavení otroků" (čís. 199). — Něčajev vydával své pokyny na lístečcích s razítkem: „Ruská sekce Světové revoluční aliance. Veřejné razítko" a formuloval je takto: „Výbor vám přikazuje udělat...", vykonat to a to, jít tam a tam atd.

Jeden zklamaný mladý důstojník chce ze společnosti vystoupit. Něčajev s tím naoko souhlasí, žádá však výkupné. Musí mu opatřit směnku na 6000 rublů (asi 20 000 franků) podepsanou Kolačevským. Kolačevskij byl v roce 1866 po Karakozovově atentátu se dvěma svými sestrami dlouhou dobu ve vazbě. V době, kdy se udála tato příhoda, byla jedna z jeho sester podruhé ve vězení pro politický delikt. Celá rodina byla pod velmi přísným policejním dozorem a Kolačevskij mohl každou chvíli očekávat zatčení. A toho využil Něčajev; na jeho příkaz si mladý důstojník, o němž jsme mluvili, pozval Kolačevského pod falešnou záminkou k sobě, začal s ním rozhovor a dal mu provolání, které si Kolačevskij ze zvědavosti vzal. Sotva však vyjde Kolačevskij na ulici, přistoupí k němu jakýsi důstojník, vyzve ho, aby jej následoval, prohlásí, že je úředníkem třetího oddělení (tajná policie) a prý ví, že Kolačevskij má u sebe buřičské proklamace. Už jenom to, že někdo má u sebe takové proklamace, je víc než dostačující, aby na něj byla uvalena několikaletá zajišťovací vazba a aby byl poslán na nucené práce, měl-li to neštěstí, že už byl zapleten do nějaké politické aféry. Domnělý agent třetího oddělení vybídne Kolačevského, aby nasedl do kočáru, a tam mu nabídne, aby se vykoupil tím, že ihned podepíše tratu na 6000 rublů. Kolačevskij, postaven takto před volbu přijmout tuto nabídku nebo jít na Sibiř, směnku podepsal. Když se druhý den jiný mladý člověk, Negreskul, dověděl o této příhodě, pojal podezření, že v tom má prsty Něčajev, odebral se okamžitě k domnělému agentovi třetího oddělení a žádal jej, aby se z tohoto ničemného kousku zodpovídal. Něčajev všechno popřel; trata byla ukryta a našla se teprve později při domovních prohlídkách. Odhalení spiknutí a útěk znemožnily Něčajevovi, aby si ji dal proplatit. — Negreskul znal Něčajeva už dlouho. V Ženevě se stal

obětí jiné jeho ničemnosti; potom se ho pokoušel přetáhnout k sobě Bakunin. Později na něm vydírali 100 rublů (čís. 230). Nakonec byl Něčajevem přece jen zkompromitován, ačkoli ho nenáviděl a považoval za schopného každé špatnosti. Byl zatčen a zemřel ve vězení.

Viděli jsme, že jedním z prvních, koho Něčajev získal, byl Ivanov. Byl to jeden z nejoblíbenějších a nejvlivnějších studentů moskevské zemědělské akademie. Věnoval všechny síly tomu, aby zlepšil osud svých kolegů, a za tím účelem organizoval podpůrné pokladny a menzy, kde se zdarma stravovali nemajetní studenti a které byly zároveň záminkou k pořádání schůzek, na nichž se diskutovalo o sociálních otázkách. Všechen svůj volný čas strávil vyučováním dětí rolníků bydlících v okolí akademie. Jeho kolegové potvrzují, že to všechno dělal se zanícením, obětoval na to poslední haléř, takže velice často neměl teplé sousto v ústech.

Ivanov byl ohromen nejapností Něčajevových a Bakuninových teroristických proklamací. Nedovedl pochopit, proč výbor přikazuje rozšiřovat „Slova", Ogarjovovu „Píseň o smrti", časopis „Narodnaja rasprava" a konečně Bakuninovu vyloženě aristokratickou proklamaci „Výzva k ruské šlechtě"*. Začal ztrácet trpělivost a pídil se po tom, kde je výbor, co dělá a jaký vůbec to je výbor, který vždycky dává zapravdu Něčajevovi a nikdy ostatním členům. Projevil přání uvidět některého z členů tohoto výboru;

* Úryvky z „Výzvy k ruské šlechtě", Bakuninovy tištěné proklamace: „Jakých výsad se nám dostalo za to, že jsme po celou polovinu 19. století byli oporou trůnu, jenž se tolikrát otřásal v samých základech; za to, že jsme v roce 1848, v době bouří lidového šílenství, které zachvátily Evropu, svými hrdinskými činy zachránili ruské impérium před socialistickými utopiemi, které je hrozily zaplavit?... Čím se nám odvděčili za to, že jsme uchránili stát před rozpadnutím, že jsme uhasili v Polsku plameny požáru hrozícího zachvátit celé Rusko; za to, že jsme až dodnes nešetříce svých sil a s bezpříkladnou odvahou pracovali na vymycování revolučních elementů v Rusku? — Nebo snad nevyšel z našich řad Michail Muravjov, tento chrabrý muž, jehož sám Alexandr II., vzdor své slabomyslnosti nazval zachráncem vlasti? — Čeho jsme se dočkali za to všechno? Za všechny tyto neocenitelné služby jsme olupováni o všechno, co máme... Naše nynější výzva je prohlášením *velké většiny ruské šlechty*, která je už dávno *připravena a zorganizována*... Svou sílu cítíme ve svém právu a směle vrháme svou rukavici do tváře despotovi, německému knížátku Alexandru II. Saltykovu-Romanovovi a vyzýváme jej na šlechtický rytířský souboj, *který se bude konat v roce 1870* mezi Rurikovými potomky a stranou nezávislé ruské šlechty."

„Muravjov, tento chrabrý muž," není nikdo jiný než kat Polska. *(Poznámka autorů.)*

právo na to měl, protože sám Něčajev ho vyzvedl na stupeň odpovídající postavení člena národního výboru tajné Aliance. A tehdy se Něčajev dostal z úzkých tím, že zahrál komedii s emisarem Internacionály ze Ženevy, vylíčenou výše.

Jednoho dne Něčajev přikázal vydat výboru peníze určené pro vzájemnou podpůrnou pokladnu studentů. Ivanov proti tomu protestoval a došlo k hádce. Ostatní kolegové jej přemlouvali, aby se podřídil rozhodnutí výboru, když už uznali stanovy, jež toto podřizování přikazují. Tomuto naléhání Ivanov proti své vůli ustoupil. Od tohoto okamžiku začal Něčajev kout plán, jak se zbavit tohoto člověka, jehož pravděpodobně považoval za doktrinářského revolucionáře, zasluhujícího smrt. Začal s Uspenským teoreticky hovořit o potrestání a zničení nevěrných členů, kteří by svou vzpurností mohli kompromitovat a zahubit celou ohromnou tajnou organizaci.

Něčajev řídil svou tajnou společnost takovým způsobem, že skutečně vznikaly pochybnosti o seriózním charakteru této organizace. Sekce se měly pravidelně scházet a na svých schůzkách zkoumat akademické seznamy všech studentů, označovat ty, kteří by měli být získáni, a vyhledávat prostředky, jak opatřovat peníze. Jedním z takových prostředků byly upisovací archy ve prospěch „postižených studentů", to znamená těch, kteří byli administrativní cestou vypovězeni; výnos z těchto archů šel rovnou do kapsy výboru — Něčajeva. Mělo se obstarávat různé šatstvo, které bylo uloženo na spolehlivém místě a posloužilo Něčajevovi k převlékání při jeho útěku. Hlavním zaměstnáním však bylo opisování „Písně o smrti" a výše citovaných proklamací. Spiklenci si měli co nejpřesněji zapisovat všechno, co se říkalo na jejich schůzích, a pro případ, že by chtěli něco zatajit, jim Něčajev pohrozil výborem, který má všude své špicly. Každý byl povinen přinést do svého kroužku písemné zprávy o tom, co dělal v období mezi schůzemi, a ze všech těchto zpráv se pak měly sestavit souhrnné zprávy určené k odeslání Bakuninovi.

Všechny tyto dětinské a inkvizitorské praktiky vzbuzovaly u Ivanova pochybnosti o samé existenci výboru i o tolik velebené moci této organizace; začal tušit, že to všechno nebude nic jiného

než nesmyslné vydírání a obrovské lži; svěřil se svým důvěrným přátelům, že nezmění-li se to a budou-li pořád zaměstnáváni jen samými hloupostmi, odtrhne se od Něčajeva a sám založí vážnou organizaci.

Tehdy učinil Něčajev energické opatření, nařídil vylepit své proklamace ve studentských menzách. Ivanovovi bylo jasné, že vylepení těchto proklamací bude mít za následek uzavření menz, zákaz schůzí a rozehnání nejlepších studentů. Také se proti tomuto opatření postavil. (Skutečně to tak dopadlo: studentská kuchyně byla zavřena a všichni funkcionáři, kteří ji spravovali, byli vypovězeni.) Došlo kvůli tomu k hádce, při níž Něčajev opakoval svou stereotypní frázi: „Je to nařízení výboru!"

Ivanov je na pokraji zoufalství. 20. listopadu 1869 přichází k jednomu členovi sekce, Pryžovovi, a oznamuje mu, že ze společnosti vystupuje; Pryžov to sděluje Uspenskému a ten zase spěchá, aby to dal vědět Něčajevovi, a několik hodin poté se tyto tři osoby scházejí u Kuzněcova, kde bydlí také Nikolajev. Tam Něčajev prohlašuje, že Ivanova, který se vzepřel rozkazům výboru, je třeba potrestat a že je nutno se ho zbavit, aby jim nadále nemohl škodit. Poněvadž Kuzněcov, Ivanovův důvěrný přítel, zřejmě nepochopil, co má Něčajev na mysli, prohlásil Něčajev, že Ivanov musí být zabit. Pryžov se obrátil na Kuzněcova a vykřikl: Něčajev se zbláznil, chce zabít Ivanova, musíme mu v tom zabránit. Něčajev učinil jejich váhání konec svou obvyklou frází: „Vy se také chcete zpěčovat příkazům výboru? Jestliže není možné zabít ho jinak, půjdu dnes v noci s Nikolajevem k němu do pokoje a tam ho uškrtíme." Pak navrhl vylákat Ivanova v noci do jeskyně v parku akademie pod záminkou, že je potřeba vykopat tiskárnu, která tam je už dlouho ukryta, a přitom jej zavraždit.

A tak vzdal Něčajev i v této rozhodné chvíli hold Ivanovově oddanosti. Byl si jist, že Ivanov, ačkoli ze společnosti vystoupil, mu přijde pomoci vykopat tiskárnu; že jej není schopen zradit, neboť kdyby to byl měl v úmyslu, byl by to udělal ještě před vystoupením nebo těsně po něm. Kdyby byl Ivanov chtěl Něčajeva udat policii, měl by příležitost dát jej přistihnout přímo při činu. Ale právě naopak; Ivanov byl šťasten, že konečně nalezl nějaký

pozitivní důkaz existence této organizace, hmatatelné znamení, že tato organizace má nějaké prostředky k činnosti, byť to byly jen tiskárenské litery. Zapomněl na všechny výhrůžky, které Něčajev tolikrát pronášel na adresu věrolomných, spěšně opustil přítele, u něhož byl na čaji a k němuž pro něj Nikolajev přišel na Něčajevův příkaz, a odešel na jeho výzvu.

V noční tmě se Ivanov důvěřivě blíží k jeskyni. Najednou se ozve výkřik; někdo na něho zezadu skočí. Začíná strašný zápas, je slyšet jen Něčajevovo vytí a sténání oběti, kterou svýma rukama rdousí; pak se rozlehne výstřel a Ivanov padá mrtev. Kulka z Něčajevova revolveru mu prošla hlavou. „Rychle provazy, kameny," křičí Něčajev prohledávaje kapsy mrtvého, aby z nich vyndal papíry a peníze. Pak jej házejí do rybníka.

Po návratu ke Kuzněcovovi učinili vrazi opatření, aby zahladili stopy svého zločinu. Spálili zkrvavenou Něčajevovu košili. Spolupachatelé zločinu byli zasmušilí a zděšení. Tu se ozve nový výstřel a kulka proletí Pryžovovi těsně kolem ucha. Něčajev se omlouvá, že „chtěl ukázat Nikolajevovi, jak funguje jeho revolver". Svědkové vypovídají jednomyslně, že to byl nový atentát. Něčajev chtěl Pryžova zabít za to, že se ráno odvážil protestovat proti zavraždění Ivanova.

Hned nato si Něčajev pospíšil opustit Moskvu a spolu s Kuzněcovem ujet do Petrohradu, kdežto Uspenskému přenechává činnost v Moskvě. V Petrohradě se tváří, jako by se stále zaměstnával svou organizací; Kuzněcov však ke svému nemalému údivu zjišťuje, že se tam o nějaké organizaci dá mluvit ještě méně než v Moskvě. Odvažuje se tedy zeptat Něčajeva: „A kde je výbor? Nejsi to náhodou ty?" — Něčajev stále ještě zapírá a ujišťuje ho, že výbor existuje. Vrací se do Moskvy a přiznává se Nikolajevovi, že byl-li už zatčen Uspenskij, budou v krátké době zatčeni také ostatní a že „už neví, co má dělat". Tu se Nikolajev, jeho nejvěrnější druh, rozhodne zeptat, zda onen pověstný výbor skutečně existuje, anebo zda jej neztělesňuje on sám. — „Aniž mi dal na tuto otázku kladnou odpověď, řekl mi, že všechny prostředky jsou přípustné k tomu, aby lidé byli zavlečeni do podobné věci, že se to tak praktikuje i za hranicemi, že se tímto pravidlem *řídí Bakunin* i jiní a že podřizují-li

se tomuto pravidlu takoví lidé, je zcela přirozené, že podle něho jedná i on, Něčajev" (číslo 181). Pak poroučí Nikolajevovi, aby odjel s Pryžovem do Tuly a vymámil tam podvodně na jednom dělníkovi, starém Nikolajevově příteli, pas. Později se vydává do Tuly sám a prosí paní Alexandrovskou, aby jej doprovodila do Ženevy; je prý to pro něho naprosto nutné.

Paní Alexandrovská byla značně zkompromitována za nepokojů v letech 1861 a 1862. Byla dokonce vězněna a její chování tehdy nebylo ani zdaleka dokonalé. V záchvatu upřímnosti napsala svým soudcům doznání a toto doznání zkompromitovalo spoustu lidí. Po této aféře byla pod policejním dozorem internována v jednom venkovském městě. Poněvadž se bála, že nebude moci dostat pas, obstaral jí jej nějakým záhadným způsobem Něčajev. Naskýtá se otázka, proč si Něčajev vybral za společnici ženu, jejíž společnost sama by byla stačila k tomu, aby jej na hranicích zatkli. Přesto se dostal v doprovodu paní Alexandrovské do Ženevy živ a zdráv, a zatímco ubožáci, kteří mu sedli na lep, byli uvrženi do žalářů, vyráběli on a Bakunin druhé číslo časopisu „Narodnaja rasprava". Bakunin, náramně hrdý na to, že v „Journal de Genève" se psalo o Něčajevově spiknutí a jemu že se v něm připisovala hlavní úloha, zapomněl, že jeho „Narodnaja rasprava" údajně vychází v Moskvě, a přetiskl v ní celou stránku z článku „Journal de Genève" francouzsky. Jakmile byl časopis hotov, byla paní Alexandrovská pověřena odvézt jej spolu s jinými proklamacemi do Ruska. Na hranicích na ni čekal agent třetího oddělení a balík jí zabavil. Po svém zatčení mu odevzdala seznam jmen, která mohl znát pouze Bakunin. — Jeden z obžalovaných v Něčajevově aféře a jeden z jeho nejbližších doznal u soudu, že dříve „Bakunina považoval za čestného člověka a že nedovede pochopit, jak on a ti druzí mohli tuto ženu tak zbabělým způsobem vystavit zatčení".

Bakunin si sice odpustil, aby šel sám do Ruska osobně řídit velkou revoluci, jejíž brzký výbuch předpovídal, zato však v Evropě rozvířil práci, jako by měl „ďábla v těle". Locleský „Progrès", švýcarský orgán Aliance, otiskoval dlouhé pasáže z listu „Narodnaja rasprava". Guillaume v něm vynášel velké úspěchy velkých ruských socialistů a prohlašoval, že jeho abstencionistický program je totožný

s programem velkých ruských socialistů.* Když se na sjezdu v La Chaux-de-Fonds pokoušel Utin odhalit Něčajevovy podlosti, přerušil jej Guillaume s tím, že mluvit o těchto lidech znamená dělat špionáž. Pokud jde o Bakunina, psal v „Marseillaise", jako by se právě vrátil „z dlouhé cesty po dalekých zemích, kam svobodné listy nemají přístup",[362] čímž chtěl vyvolat dojem, že věci v Rusku nabyly natolik revolučního obratu, že tam pokládal svou přítomnost za nezbytnou.

A nyní se dostáváme k rozuzlení tragikomedie ruské Aliance. V roce 1859 odkázal jistý mladý Rus Gercenovi 25 000 franků na revoluční propagandu v Rusku.[363] Gercen, který tuto částku nechtěl nikdy nikomu vydat, nakonec se přece jen dal nachytat Bakuninem; tomu se podařilo vymámit na něm peníze tvrzením, že Něčajev je představitelem rozsáhlé a mocné tajné organizace. Něčajev se proto domníval, že má právo požadovat svůj podíl; tak se tito dva mezinárodní bratři, které nedokázala rozdvojit vražda Ivanova, začali hádat o peníze. Bakunin odmítl. Něčajev opustil Ženevu a na jaře 1870 vydal v Londýně ruský časopis „Obščina"[364], v němž od Bakunina veřejně žádal zbytek kapitálu, který obdržel od zesnulého Gercena. To je důkaz, že mezinárodní bratři „se navzájem nikdy nenapadají a *své spory* si nevyřizují veřejně".

*

První článek druhého čísla listu „Narodnaja rasprava" obsahuje ještě jeden pohřební zpěv, báseň v próze o stále mrtvém a stále živém rekovi Něčajevovi. Tentokrát byl rek zardoušen četníky, kteří jej vezli na Sibiř. Byl zatčen v Tambově, když přestrojen za dělníka popíjel v hospodě. Toto zatčení vyvolalo neobyčejné vzrušení ve vládních kruzích. Nemluvilo se o ničem jiném než o „přestrojeném Něčajevovi... o udáních... o tajné společnosti... o bakuninovcích... o revoluci". U příležitosti Něčajevovy smrti poslal

* V roce 1868, ani ne dva roky před sjezdem v La Chaux-de-Fonds, kde členové Aliance dosáhli schválení své doktríny o neúčasti na politice, napsal Bakunin, oplakávaje v Chassinově listu „La Démocratie"[361] politický abstencionismus francouzských dělníků: „Neúčast na politice je pitomost, kterou vymysleli podvodníci, aby oklamali idioty." *(Poznámka autorů.)*

permský gubernátor telegram do Petrohradu; tento telegram je citován v plném znění. Jiný telegram, rovněž citovaný v doslovném znění, byl poslán třetímu oddělení a „Narodnaja rasprava" ví, že „velitel policie, když dostal tento telegram, vyskočil ze židle a po celý večer se šeredně šklebil". Tak umřel Něčajev podruhé.

Vražda na Ivanovovi se přiznává, ale říká se jí

„pomsta společnosti na členu za to, že se nějak uchýlil od svých povinností. Přísná logika opravdových dělníků věci se nesmí zastavovat před žádným činem vedoucím k úspěchu věci, tím méně pak před činy, jež mohou věc zachránit a odvrátit záhubu".

Podle Bakunina je „úspěchem věci" uvěznění osmdesáti mladých lidí.

Druhý článek je nadepsán „Ano, kdo není pro nás, je proti nám" a je obhajobou politické vraždy. Osud Ivanova, jenž není jmenován, se tam slibuje všem revolucionářům, kteří se nepřidají k Alianci.

„Kritický okamžik nadešel... oba tábory zahájily vojenské operace... už není možné zůstat neutrální; zůstat na zlaté střední cestě je nemožné, znamenalo by to postavit se mezi dvě ostřelující se nepřátelské armády, a to v okamžiku, kdy zahájí palbu; znamenalo by to vystavit se zbytečně smrti, padat pod kartáči jedněch i druhých a nemoci se přitom nijak bránit. Znamenalo by to zakusit na sobě knutu a muka třetího oddělení nebo padnout pod kulkami našich revolverů."

Následuje poděkování, očividně ironické, ruské vládě, za to, že „přispěla k rozvoji a rychlému postupu našeho díla, které se mílovými kroky blíží kýženému konci". V okamžiku, kdy oba hrdinové děkovali vládě za uspíšení „kýženého konce", byli všichni členové takzvané tajné organizace zatčeni. — Na to navazuje nová výzva. Jejich „náruč je otevřena všem svěžím a poctivým silám", které jsou upozorňovány, že jakmile jednou do této náruče padnou, musejí se podřídit všem požadavkům společnosti; „že jakýkoli ústup, jakékoli vystoupení ze společnosti učiněné vědomě z nedostatku víry v pravdivost a spravedlnost určitých zásad vede k vyškrtnutí ze seznamu živých". A pak se naši dva hrdinové vysmívají těm, kteří byli zatčeni; jsou to jen drobní liberálové; pravé členy organizace chrání tajná společnost, která je nenechá chytit.

Třetí článek má název „*Hlavní základy budoucího společenského*

zřízení". Dokazuje se v něm, že jestliže u obyčejných smrtelníků se trestá jako zločin pouhá myšlenka na budoucí organizaci společnosti, je tomu tak proto, že pohlaváři už všechno zařídili.

„Skoncovat s nynějším společenským zřízením a obnovit život podle nových principů je možné jedině *koncentrací všech prostředků společenské existence v rukách našeho výboru a vyhlášením povinné fyzické práce pro všechny.*

Okamžitě po svržení nynějších institucí prohlásí výbor všechno za společné vlastnictví; nařídí ustavení dělnických sdružení (artělů) a současně uveřejní statistické tabulky zhotovené znalci, určující, která průmyslová odvětví jsou v daném místě nejdůležitější a která by tam narazila na překážky.

Během určitého počtu dnů, s nimiž se počítá na provedení revolučního převratu a na zmatky, jež budou nevyhnutelně následovat, musí každý vstoupit do některého artělu podle vlastní volby... Všichni, kdo zůstanou stranou a bez dostatečných důvodů se nepřipojí k dělnickým skupinám, nebudou mít právo přístupu ani do společných jídelen, ani do společných noclehárен, ani do jiných budov určených k uspokojování různých potřeb dělnických bratrů nebo k uskladnění výrobků, materiálů, potravin či nástrojů určených různým odvětvím ustavené dělnické společnosti; kdo se bez vážné příčiny nepřipojí k artělu, bude zkrátka bez existenčních prostředků. Všechny cesty, všechny spojovací prostředky mu budou uzavřeny; nezbude mu jiné východisko než pracovat, nebo zemřít."

Každý artěl si volí svého odhadce (ocenšćika), který řídí chod práce, vede knihy o výrobě a spotřebě, o produktivitě každého dělníka a je prostředníkem mezi artělem a společnou místní účtárnou. Účtárna skládající se z členů zvolených místními artěly provádí směnu mezi těmito artěly, spravuje všechna sociální zařízení (noclehárny, jídelny, školy a nemocnice) a řídí všechny veřejné práce:

„Všechny veřejné práce jsou pod správou účtárny, zatímco všechny práce individuální, vyžadující zručnost a dovednost, vykonávají si artěly samy."

Následuje dlouhý výčet předpisů o výchově, pracovní době, kojení dětí, osvobození vynálezců od práce atd.

„Bude-li každý veřejnosti zcela na očích, plně znám a činný, zmizí beze stopy a navždy se vytratí ctižádost v dnešním slova smyslu a každá lež... Snahou každého pak bude vyrábět pro společenství co nejvíce a spotřebovávat co nejméně, a v tomto vědomí užitečnosti pro společnost bude spočívat všechna hrdost i ctižádost dělníka té doby."

Jaká krásná ukázka kasárenského komunismu! Všechno tam je: společné jídelny i noclehárny, odhadci i účtárny předpisující

výchovu, výrobu, spotřebu, zkrátka všechnu společenskou činnost, a nade vším jako nejvyšší direktorium „*náš výbor*", anonymní a nikomu známý. To je bezesporu nejryzejší antiautoritářství.

Aby se tomuto absurdnímu plánu praktické organizace dodalo zdání teoretické základny, je hned k nadpisu článku přičiněna malá poznámka:

„Kdo by si přál seznámit se s úplným teoretickým rozvedením *našich* základních tezí, nalezne je v *námi* publikovaném spise ‚*Manifest komunistické strany*'."

A ruský překlad německého Manifestu Komunistické strany z roku 1847 je opravdu inzerován — za jeden frank — v každém čísle „Kolokolu" z roku 1870[365] vedle Bakuninovy výzvy „K důstojníkům ruské armády" a dvou čísel časopisu „Narodnaja rasprava". Týž Bakunin, který tohoto manifestu zneužil, aby vzbudil v Rusku důvěru ke svým tatarským fantaziím, prohlásil jej ústy západoevropské Aliance za ultrakacířský spis hlásající neblahé učení autoritářského německého komunismu (viz rezoluci konference v Rimini, Guillaumovu řeč v Haagu, „Bulletin jurassien", čís. 10—11, barcelonskou „Federación" atd.).

Nyní, kdy už každý ví, k jaké roli je „náš výbor" předurčen, lze snadno pochopit onu konkureční zášť vůči státu a vůči každé centralizaci dělnických sil. Skutečně, dokud bude mít dělnická třída své zastupitelské orgány, nebudou se moci pánové Bakunin a Něčajev, revoltující pod inkognitem „našeho výboru", stát majiteli společenského bohatství ani sklízet plody této vznešené ctižádosti — kterou si tolik přejí vštípit ostatním: hodně pracovat a málo spotřebovat!

2. Revoluční katechismus

Něčajev pečlivě opatroval šifrovanou knížečku s názvem „Revoluční katechismus"[366]; tvrdil, že vlastnictví této knížky je charakteristickou výsadou každého emisara nebo agenta Mezinárodního sdružení. Podle výpovědí i nesporných důkazů předložených obhájci napsal katechismus Bakunin, jenž se také nikdy neodvážil své autorství popřít. Ostatně forma i obsah této práce

ukazují jasně, že pochází ze stejného pramene jako tajné stanovy, „Slova", proklamace a „Narodnaja rasprava", o nichž jsme již hovořili. Katechismus je pouze doplňuje. Tito všeničící anarchisté, kteří chtějí všechno amorfizovat, aby nastolili anarchii v morálce, přehánějí až do krajnosti buržoazní nemorálnost. Z několika ukázek jsme už měli možnost posoudit aliančnickou morálku, jejíž dogmata, ryze křesťanského původu, byla poprvé dopodrobna vypracována escobary 17. století.[367] Aliance jen až do směšnosti přehání terminologii a nahrazuje svatou apoštolskou a římskou katolickou církev jezuitů arcianarchistickým a všeničícím „svatým dílem revoluce". Revoluční katechismus je oficiálním kodexem této morálky, vyložené tentokrát systematicky a bez obalu. Uvádíme jej v plném znění tak, jak byl 8. července 1871 přečten před soudem.

„Povinnosti revolucionáře vůči sobě samému

§ 1. Revolucionář je člověk, který se obětuje. Nemá ani osobní zájmy, záležitosti, city, záliby, ani vlastnictví, ba dokonce ani jméno. Všechno v něm je stravováno jediným výhradním zájmem, jedinou myšlenkou, jedinou vášní: revolucí.

§ 2. V hloubi své bytosti nejen slovy, ale skutky zpřetrhal všechna pouta s občanským pořádkem a celým civilizovaným světem, se všemi zákony, tradicemi, s morálkou a zvyklostmi, v tomto světě obecně uznávanými. Je jeho nesmiřitelným nepřítelem, a jestliže v něm žije dále, tedy jen proto, aby jej mohl tím jistěji zničit.

§ 3. Revolucionář pohrdá každým doktrinářstvím, zříká se vědy dnešního světa a přenechává ji budoucím pokolením. On zná jen jednu vědu: ničení. Proto, a jenom proto studuje mechaniku, fyziku, chemii a snad lékařství. Proto studuje ve dne v noci živou vědu — lidi, charaktery, poměry a všechny podmínky nynějšího společenského zřízení ve všech možných vrstvách. Cíl však zůstává jen jeden — co nejrychlejší a nejjistější zničení tohoto špinavého (‚poganyj') zřízení.

§ 4. Pohrdá veřejným míněním. Pohrdá nynější společenskou morálkou ve všech jejích motivech, ve všech jejích projevech a nenávidí ji. Pro něho je morální všechno, co napomáhá k vítězství revoluce, nemorální a zločinné je všechno, co mu brání.

§ 5. Revolucionář je člověk, který se obětuje, je nelítostný vůči státu vůbec a vůči celé civilizované třídě společnosti a nesmí sám očekávat žádné slitování ani pro sebe. Mezi ním a společností existuje skrytý nebo otevřený, ale neustálý a nesmiřitelný boj na život a na smrt. Musí si navyknout snášet mučení.

§ 6. Tvrdý vůči sobě, musí být tvrdý i vůči ostatním. Všechny náklonnosti, změkčilé city příbuzenství, přátelství, lásky a vděčnosti musejí v něm být zatlačeny jedinou chladnou vášní pro dílo revoluce. Pro něho existuje jen jediný požitek, jediná útěcha, odměna a uspokojení: úspěch revoluce. Ve dne v noci musí žít jedinou myšlenkou pro jediný cíl — nemilosrdné ničení. Tento cíl sleduje chladnokrevně a neúnavně, musí být připraven zahynout sám a svýma rukama zahubit všechny, kdo stojí tomuto cíli v cestě.

§ 7. Povaha skutečného revolucionáře vylučuje jakýkoli romantismus, citlivost, nadšení a zanícení; vylučuje dokonce osobní nenávist a pomstychtivost. Revolucionářova vášeň, jež se u něho stala každodenním a trvalým zvykem, se musí spojovat s chladnou vypočítavostí. Vždy a všude musí být poslušen nikoli toho, k čemu jej vedou osobní pohnutky, ale toho, co mu káže obecný zájem revoluce.

Povinnosti revolucionáře vůči soudruhům v revoluci

§ 8. Revolucionář může cítit přátelství a náklonnost jedině k člověku, který činy dokázal, že je stejně jako on revolučním činitelem. Míra přátelství, oddanosti a ostatních závazků vůči takovému soudruhovi se určuje jedině stupněm jeho prospěšnosti praktickému dílu vševničící (vserazrušitělnoj) revoluce.

§ 9. O solidaritě revolucionářů je zbytečné mluvit: tkví v ní celá síla revolučního díla. Soudruzi revolucionáři stojící na stejném stupni revolučního uvědomění a vášně musejí všechny závažné záležitosti projednávat pokud možno společně a rozhodovat o nich jednomyslně. Při realizaci takto rozhodnuté záležitosti musí každý spoléhat pokud možno sám na sebe. Při provádění řady ničivých činů musí pracovat každý sám a o radu a pomoc žádat soudruhy jen tehdy, je-li to naléhavě nutné k úspěchu.

§ 10. Každý soudruh musí mít k ruce několik revolucionářů druhého a třetího řádu, tj. takových, kteří ještě nejsou zcela zasvěceni. Musí v nich spatřovat část celkového revolučního kapitálu, který mu byl svěřen. Se svou částí kapitálu musí hospodařit šetrně a snažit se, aby mu tento kapitál vždycky přinesl co největší užitek. V sobě musí spatřovat kapitál, jehož má být použito pro vítězství revolučního díla, ale jímž nemůže disponovat sám a bez souhlasu všech plně zasvěcených soudruhů.

§ 11. Když se octne některý soudruh v nebezpečí a když se rozhoduje, má-li být zachráněn či ne, nesmí se dát revolucionář vést nějakými osobními city, ale jedině zájmem věci revoluce. Proto musí zvážit na jedné straně stupeň prospěšnosti svého soudruha a na druhé straně množství revolučních sil potřebných k jeho osvobození a jednat podle toho, co převažuje.

Povinnosti revolucionáře vůči společnosti

§ 12. Nový člen, který se již osvědčil nikoli slovy, ale činy, může být přijat do sdružení jedině jednomyslným rozhodnutím.

§ 13. Revolucionář vstupuje do světa státu, do světa tříd, do světa takzvaně civilizovaného a žije v něm jen proto, že věří v jeho brzké a úplné zničení. Není revolucionářem, jestliže na čemkoli v tomto světě lpí. *Nesmí se rozpakovat zničit jakýkoli svazek, vztah nebo člověka patřícího k tomuto světu.* Všechno a všechny musí stejně nenávidět. Tím hůře pro něho, má-li v tomto světě příbuzenské, přátelské nebo milostné svazky; *není revolucionářem, mohou-li tyto svazky zadržet jeho ruku.*

§ 14. K dosažení cíle nemilosrdného zničení revolucionář může a často musí žít ve společnosti vydávaje se za někoho úplně jiného, než kým je. Revolucionář musí proniknout všude, do všech nejvyšších i středních tříd, do kupeckého krámu, do kostela, do šlechtického paláce, do byrokratického, vojenského a literárního světa, *do třetího oddělení* (tajná policie), a dokonce i do carova paláce.

§ 15. Celá tato špinavá společnost budiž rozdělena do několika kategorií: první tvoří ti, kteří jsou odsouzeni k bezodkladné smrti. Ať soudruzi pořizují seznamy těchto odsouzenců v pořadí daném stupněm poměrné škodlivosti pro úspěch revolučního díla, a to tak, aby dřívější čísla byla vyřízena před následujícími.

§ 16. Při sestavování těchto seznamů a určování těchto kategorií se v žádném případě nelze řídit individuální zvrhlostí člověka, a dokonce už ne nenávistí, kterou vzbuzuje u členů organizace nebo u lidu. Tato zvrhlost a tato nenávist mohou být částečně i užitečné, podněcují-li lidovou vzpouru. Je nutno se řídit jen tím, do jaké míry prospěje smrt určitého člověka věci revoluce. Tak je třeba především zničit lidi, kteří jsou pro věc revoluce nejzhoubnější a jejichž násilná a náhlá smrt může nejvíce vyděsit vládu a tím, že ji zbaví inteligentních a energických činitelů, otřást její mocí.

§ 17. Druhá kategorie má být složena z těch, jimž se prozatím(!) daruje život, aby řadou odporných činů dohnali lid k neodvratnému povstání.

§ 18. Do třetí kategorie patří spousta velkých zvířat nebo osob, které sice nevynikají ani duchem, ani energií, mají však v důsledku svého postavení bohatství, styky, vliv a moc. Těch je třeba využít, jak se dá; pokud možno je obelstít, zmást a tím, že *se zmocníme jejich špinavých tajemství,* udělat z nich své otroky. Jejich moc, styky, vliv a bohatství se takto stanou nevyčerpatelnou pokladnicí a cennou pomocí v různých podnicích.

§ 19. Čtvrtá kategorie se skládá z různých ctižádostivých státních úředníků a z liberálů rozličných odstínů. S nimi je možné konspirovat podle jejich programu a tvářit se přitom, jako bychom je slepě následovali. Je třeba, abychom je dostali do svých rukou, *zmocnili se jejich tajemství, dokonale je zkompromitovali* tak, aby návrat pro ně byl nemožný, a využili jich k vyvolání nepokojů ve státě.

§ 20. Pátá kategorie jsou doktrináři, spiklenci, revolucionáři a všichni, kdo žvaní na schůzích a na papíře. Ty je třeba bez ustání postrkovat a vtahovat do praktických a nebezpečných projevů, jejichž důsledkem bude, že většina z nich zmizí a z některých se stanou opravdoví revolucionáři.

§ 21. Šestá kategorie je velmi důležitá; jsou to ženy, které je třeba rozdělit do tří tříd: první jsou ženy povrchní, bez ducha a bez srdce, kterých se dá využít

jako třetí a čtvrté kategorie mužů; druhé jsou ženy zanícené, oddané a schopné, jenže ne naše, protože ještě nedospěly k nefrázovitému a praktickému revolučnímu nazírání. Těch je třeba používat jako páté kategorie mužů; konečně ženy, které jsou zcela naše, tj. plně zasvěcené a bezvýhradně schvalující náš program. V těch musíme spatřovat náš nejcennější poklad, bez jehož pomoci se nemůžeme obejít.

Povinnosti sdružení vůči lidu

§ 22. Sdružení nemá jiný cíl, než úplné osvobození a štěstí lidu, tj. těžce pracujících (černorabočij ljud). Ale poněvadž jsme přesvědčeni, že tohoto osvobození a štěstí je možné dosáhnout jen lidovou revolucí, která všechno zničí, *vynaloží sdružení všechny své prostředky a síly na zvětšování a rozšiřování zla a neštěstí*, které nakonec musejí překročit meze trpělivosti lidu a podnítit jej k masovému povstání.

§ 23. Lidovou revolucí nerozumí společnost hnutí upravené podle klasického západního vzoru, které se vždycky zastavovalo před vlastnictvím a před tradičním společenským zřízením takzvané civilizace a morálky a omezovalo se dosud na proklamaci o svržení jedné politické formy, aby ji nahradilo jinou, a na vytvoření takzvaného revolučního státu. Lidu prospěšná může být jen taková revoluce, která do základu zničí každou myšlenku státu a svrhne všechny státní tradice, pořádky a třídy v Rusku.

§ 24. Společnost proto nemá v úmyslu vnucovat lidu nějakou organizaci shora. Budoucí organizace nesporně vyjde z hnutí a života lidu, ale to je záležitost příštích generací. Naší záležitostí je strašné, úplné, neúprosné a všeobecné zničení.

§ 25. Sbližujíce se s lidem, musíme se proto především spojit s těmi živly života lidu, které od založení moskevského státu nepřestávaly nejen slovy, ale i činy protestovat proti všemu, co přímo nebo nepřímo souvisí se státem, proti šlechtě, byrokracii, popům, proti obchodnímu světu* a proti drobným kramářům, proti vykořisťovatelům lidu**. Musíme se spojit s dobrodružným světem zbojníků, kteří jsou opravdoví a jediní revolucionáři v Rusku.

§ 26. Soustředit tento svět v jednu všeničící a neporazitelnou sílu, to je celá naše organizace, naše spiknutí a náš úkol."

Kritizovat takové stěžejní dílo by znamenalo zeslabovat jeho chvástavost. Znamenalo by to rovněž brát příliš vážně tohoto amorfního všeničitele, jemuž se podařilo sloučit v jedné osobě Rudolfa z Gerolsteinu, Monte Christa, Karla Moora a Roberta Macaira. Omezíme se tedy pouze na to, že pomocí několika odkazů prokážeme shodu ducha, dokonce i výrazů katechismu, nemluvě ani

* V Bakuninově ruském textu: světu gildy. *(Pozn. red.)*
** V ruském textu: kulakovi vydřiduchovi. *(Pozn. red.)*

o křečovitém přehánění, s tajnými stanovami a ostatními ruskými výplody Aliance.

Tři stupně zasvěcenosti z tajných stanov Aliance jsou reprodukovány v § 10 Katechismu, kde se mluví o „revolucionářích druhého a třetího řádu..., kteří nejsou zcela zasvěceni". — Povinnosti mezinárodních bratrů uvedené v článku 6 jejich organizačního řádu jsou tytéž jako povinnosti, jež přikazují § 1 a 13 Katechismu. — Podmínky, za kterých mohou bratři přijímat funkce ve vládě, stanovené v článku 8 organizačního řádu, „jsou ještě zevrubněji vyloženy" v § 14 Katechismu, kde se jim dává na srozuměnou, že mohou dostat příkaz vstoupit do služeb policie. — Rada udílená bratrům v článku 8 organizačního řádu, aby se spolu radili, se opakuje v § 9 Katechismu. — V článcích 2, 3 a 6 programu mezinárodních bratrů je připisován revoluci přesně týž charakter jako v § 22 a 23 Katechismu. — Jakobíni z článku 4 programu se v § 20 Katechismu proměňují v pododdíl „lidí páté kategorie", jež oba dokumenty odsuzují k smrti. — Myšlenky o průběhu skutečně anarchické revoluce vyslovené v článcích 5 a 8 programu jsou tytéž jako v § 24 Katechismu.

Odsouzení vědy obsažené v § 3 Katechismu se objevuje znovu ve všech ruských publikacích. Idealizace zbojníka jako typu revolucionáře, která je ve „Slovech"[354] jen naznačena, je plně uznávána a hlásána ve všech ostatních spisech. „Pátá kategorie" z § 20 Katechismu se ve „Vytyčení revoluční otázky" nazývá „státní a kabinetní revolucionáři". Stejně jako v § 25 a 26 Katechismu tvrdí se i tam, že první povinností revolucionáře je vrhnout se na zbojnictví. Teprve v „Principech revoluce" a v listu „Narodnaja rasprava" se začíná hlásat všezničení, nařízené § 6, 8 a 26 Katechismu, a systematické vraždění, o němž se zmiňují § 13, 15, 16 a 17.

3. Bakuninova výzva k důstojníkům ruské armády

Mezitím se Bakunin snažil, aby nezůstalo nejmenší pochybnosti o tom, že byl spoluúčastníkem takzvaného Něčajevova spiknutí. Vydal provolání „K důstojníkům ruské armády" s datem „Ženeva

leden 1872" a s podpisem Michail Bakunin. Tato proklamace, „cena jeden frank", je inzerována jako Bakuninovo dílo ve všech číslech „Kolokolu" z roku 1870. Zde je několik výňatků.

Nejdříve oznamuje, jak to dělal také Něčajev v Rusku, že

„se blíží hodina posledního boje mezi romanovsko-holštýnsko-gottorpským rodem a ruským lidem, boje mezi tatarsko-německým jhem a širokou slovanskou svobodou. Jaro je přede dveřmi a v prvních jarních dnech vzplane boj... revoluční síla je připravena a při všeobecné hluboké nespokojenosti lidu, jaká vládne nyní v celém Rusku, je její vítězství jisté."

Existuje i organizace, která tuto blížící se revoluci bude řídit, neboť „tajná organizace, to je jakýsi generální štáb armády a touto armádou je všechen lid".

„Ve své výzvě k mladým bratrům v Rusku jsem řekl, že Stěnka Razin, jenž se postaví do čela lidových mas při ničení ruské říše, které je tak očividně blízko, nebude už jednotlivý hrdina, ale Stěnka Razin kolektivní. Každý, kdo není hlupák, pochopí snadno, že jsem měl na mysli tajnou organizaci, která už teď existuje a vyvíjí činnost, která je silná svou kázní, vášnivou oddaností a sebezapřením svých členů, jakož i slepým podřízením se všem příkazům *jediného výboru*, který všechno ví a o němž neví nikdo.

Členové tohoto výboru se úplně vzdali svého já; a to je opravňuje požadovat úplné odříkání od všech členů organizace. Natolik se zřekli všeho, k čemu se upíná touha lidí ješitných, ctižádostivých a chtivých moci, že se jednou provždy vzdali osobního vlastnictví, veřejné či oficiální moci a vůbec jakékoli popularity ve společnosti a odsoudili se tak k věčnému zapomnění, ponechávajíce jiným slávu, vnější lesk a věhlas díla, kdežto pro sebe si — vždycky kolektivně — zachovávají jen podstatu tohoto díla.

Jako jezuité, jenže nikoli za účelem zotročení, ale osvobození lidu, zřekl se každý z nich dokonce i vlastní vůle. Ve výboru, stejně jako v celé organizaci myslí, chce a jedná nikoli jednotlivec, nýbrž kolektiv. Takovéto zřeknutí se života, vlastního myšlení a vlastní vůle bude mnohým připadat nemožné, ba pobuřující. Je skutečně obtížné, zato však nezbytné. Bude připadat obtížné hlavně nováčkům, těm, kteří do organizace teprve vstupují, lidem, kteří ještě neodvykli užvaněnému a prázdnému fanfarónství, lidem bažícím po poctách, osobních hodnostech a právech, a vůbec těm, kdo se nechávají unášet žalostnými přeludy předstírané humanity, za nimiž v ruské společnosti probleskuje všeobecná servilnost vůči nejhnusnější a nejpodlejší skutečnosti. Toto odříkání bude připadat těžké všem, kdo ve velkém díle hledají ukojení své sebelásky, příležitost k pronášení frází a kdo nemilují dílo pro ně samo, ale pro dramatickou pózu své vlastní osoby.

Každý nový člen vstupuje do naší organizace dobrovolně, věda předem, že jakmile do ní jednou vstoupil, patří celý jí a nepatří už sobě. *Vstup do organizace*

je dobrovolný, ale vystoupit z ní je nemožné, protože každý člen, jenž by z ní vystoupil, by bez pochyby ohrozil přímo existenci organizace, která nesmí být závislá na lehkovážnosti, rozmarech, větší či menší diskrétnosti, poctivosti a síle jedné nebo několika osob... Proto každý, kdo do ní vstupuje, musí vědět předem, že se jí odevzdává celý, se všemi svými silami, prostředky, vědomostmi, s celým životem, *a to nenávratně*... Tak je to jasně a přesně vyloženo v jejím programu, jenž je publikován a je závazný pro všechny členy i nečleny výboru... Je-li člen opravdu prodchnut vášní" (revoluční) „pak mu všecko, co od něho organizace vyžaduje, bude připadat snadné. Je známo, že vášeň nezná obtíže; nic pro ni není nemožné, a čím větší jsou obtíže, tím větší je také vzepětí vůle, síla a um člověka rozjitřeného vášní. Kdo má v sobě tuto vášeň, u toho není místa pro malé osobní vášně, nemusí je ani obětovat, poněvadž v něm už neexistují. Vážný člen společnosti v sobě zničil jakýkoli pocit zvědavosti a bez milosti stíhá tento nedostatek u všech ostatních. Ačkoli se považuje za hodna každé důvěry a právě proto, že je jí hoden, neboť je vážný člověk, nehledá a ani nechce vědět víc, než co je nezbytné, aby co nejlépe splnil své poslání, které je mu svěřeno. O věcech mluví jen s těmi, s nimiž mu to bylo určeno, a říká jen to, co mu předpisují příkazy, a vůbec se přesně a bez výhrad řídí příkazy a pokyny, které dostává *shora*, a nikdy se neptá a ani si nepřeje zvědět, na jakém stupni organizace je on sám; přeje si samozřejmě, aby mu bylo uloženo co nejvíc práce, čeká však trpělivě na okamžik, až mu bude svěřena.

Takováto železná a bezvýhradná kázeň může nováčka udivit, ba dokonce pohoršit, neudiví však a neurazí vážného člena, skutečně silného a rozumného člověka; naopak, potěší jej a zaručí mu bezpečnost, je-li v něm ovšem ona stravující vášeň lidového vítězství, o níž jsem mluvil výše. Vážný člen pochopí, že takováto kázeň je nezbytnou zárukou relativní neosobnosti každého člena a že je to podmínka *sine qua non* společného vítězství; že jedině ona je schopna stmelit skutečnou organizaci a vytvořit kolektivní revoluční moc, která opírajíc se o živelnou moc lidu bude s to přemoci hroznou sílu státní organizace.

Někdo se možná zeptá: jak to, že se máme podřizovat *diktátorskému* vedení výboru, který vůbec neznáme? Jenže vy jej znáte: za prvé z jeho programu, který byl zveřejněn a vypracován tak jasně a přesně a který se vysvětluje se všemi podrobnostmi každému, kdo do organizace nově vstupuje. Za druhé se vám doporučuje onou slepou důvěrou, kterou v něj mají lidé, jež znáte a jichž si vážíte; onou důvěrou, pro niž dáte této organizaci přednost před všemi ostatními. Aktivním členům organizace se dává poznat ještě důkladněji svou neúnavnou, rozhodnou a všude pronikající činností, která je vždycky v souladu s programem a cílem organizace. A všichni se podřizují jeho *autoritě* ochotně, poněvadž se přesvědčují stále víc přímo z praxe jak o jeho vpravdě udivující předvídavosti, bdělosti, moudré energii a cílevědomé obratnosti jeho pokynů, tak o nezbytnosti a blahodárném působení takovéto kázně.

Někdo mi může položit otázku: jestliže osobní složení výboru zůstává pro všechny neproniknutelným tajemstvím, jak jste o něm mohli získat informace a

přesvědčit se o jeho skutečné hodnotě? — Na tuto otázku odpovím otevřeně. Neznám ani jednoho člena výboru, ani jejich počet, ani jeho sídlo. Vím jen, že nepůsobí nikde za hranicemi, ale přímo v Rusku, jak to také má být; neboť ruský revoluční výbor se sídlem v cizině je nesmysl, který se může zrodit jen v hlavách prázdných a hloupě ctižádostivých žvanilů z emigrace, kteří svou marnivou zahálku a hanebné intriky kryjí zvučným názvem ‚Věc lidu'*.[359]

Po šlechtickém spiknutí děkabristů" (z roku 1825) „učinili první pokus o vážnou organizaci Išutin a jeho soudruzi. Nynější organizace je první organizací revolučních sil v celém Rusku, která se opravdu vydařila. Využila všech příprav, všech zkušeností; žádná reakce ji nedonutí, aby se rozešla; přežije všechny vlády a nepřestane vyvíjet činnost, dokud se celý její program nestane každodenním životem Rusů a celého světa.

Asi před rokem považoval výbor za vhodné uvědomit mě o své existenci a poslal mi svůj program s výkladem celkového plánu revoluční činnosti v Rusku. Poněvadž jsem s oběma naprosto souhlasil a byl si jist, že věc sama i lidé, kteří jsou jejími iniciátory, jsou skutečně seriózní, učinil jsem to, co by podle mého mínění měl učinit každý poctivý emigrant: bez výhrad jsem se podřídil autoritě výboru jakožto jediného představitele a vůdce revoluce v Rusku. Obracím-li se nyní na vás, jsem pouze poslušen nařízení výboru. Více vám říci nemohu. Dodám k tomu jen jedno. Jsem s plánem organizace dostatečně seznámen, abych mohl nabýt přesvědčení, že už žádná síla není s to ji zničit. A i kdyby měla strana lidu utrpět v příštím boji novou porážku — čehož se nikdo z nás neobává, my všichni věříme v budoucí vítězství lidu — kdyby se však přece jen naše naděje nesplnily, uprostřed strašlivých represálií, uprostřed nejzběsilejší reakce zůstala by organizace celá a neporušená...

Základna programu je velmi široká, velmi lidská: úplná svoboda a úplná rovnost všech lidí založená na společném vlastnictví a společné práci, povinné pro všechny stejně, ovšem kromě těch, kdo raději zemřou hlady, než by pracovali.

Takový je současný program dělného lidu všech zemí, a tento program odpovídá odvěkým požadavkům a instinktům našeho lidu... Když jsme tento program předložili prostým lidem**, členové naší organizace se nemohli vynadivit, jak rychle a v celé šíři jej chápou a s jakým zanícením jej přijímají. Program je tedy hotov, je neměnitelný. Kdo je pro něj, půjde s námi. Kdo je proti nám, je přítel odpůrců lidu, carův četník, carův kat, náš nepřítel...

Řekl jsem vám, že naše organizace je vybudována tak pevně, a nyní připojuji, že v lidu zapustila už tak pevné kořeny, že i kdybychom utrpěli porážku, reakce by nebyla schopna ji zničit...

Servilní tisk, poslušný příkazů třetího oddělení, se snaží přesvědčit veřejnost, že vládě se podařilo zasáhnout spiknutí hned v zárodku. Nezasáhla vůbec

* Čtenář si vzpomene, že se tak nazýval ruský časopis Internacionály vydávaný v Ženevě několika mladými Rusy, kteří velice dobře věděli, jak se chovat vůči domnělému výboru v Bakuninově organizaci. *(Poznámka autorů.)*

** V ruském textu Bakuninova provolání: těžce pracujícím. *(Pozn. red.)*

nic. Výbor i organizace jsou a zůstanou nedotčeny. Vláda se o tom brzy přesvědčí, neboť lidový výbuch je blízko. Tak blízko, že se teď každý musí rozhodnout, zda chce být naším přítelem, přítelem lidu, nebo naším nepřítelem, nepřítelem lidu. Všem našim přátelům, ať zaujímají jakékoli místo a postavení, jsou naše řady otevřeny. Jenže jak nás najít, zeptáte se? Organizace, *která vás kolem-dokola obklopuje*, která má mezi vámi *mnoho* příslušníků, si sama najde toho, kdo ji hledá s upřímným přáním a pevnou vůlí sloužit věci lidu. Kdo není pro nás, je proti nám. Volte."

Bakunin v této brožuře, kterou podepsal, předstírá, že nezná sídlo a složení výboru, jehož jménem mluví a jehož jménem jednal Něčajev v Rusku. A zatím jediná plná moc, kterou měl Něčajev, aby mohl jednat jménem tohoto výboru, byla podepsána Michailem Bakuninem a jediný člověk, který dostával zprávy o činnosti sekcí, byl zase Michail Bakunin. Když tedy Michail Bakunin slibuje slepou poslušnost výboru, přísahá poslušnost právě Michailu Bakuninovi.

Považujeme za zbytečné uvádět další důkazy o tom, že zaměření a dokonce i výrazy tohoto Bakuninem podepsaného spisu jsou naprosto stejné jako v ostatních anonymních ruských dokumentech. Chceme jen ukázat, jakým způsobem zde Bakunin aplikuje morálku Katechismu. Napřed káže tuto morálku ruským důstojníkům; prohlašuje jim, že když se on a ostatní zasvěcení ustavili jako jezuité revoluce, splnili svou povinnost a současně vyplnili mezeru, a že ve svém vztahu k výboru už nemají o nic víc vlastní vůle než ona proslulá „mrtvola" z Tovaryšstva Ježíšova. A aby je nepohoršovala vražda Ivanova, snaží se jim vysvětlit, že je nutné zavraždit každého člena, který by měl v úmyslu z tajné společnosti vystoupit. Pak uplatňuje tutéž morálku vůči svým čtenářům, a to nestydatým obelháváním. Bakunin, který věděl, že vláda pozavírala nejen všechny zasvěcené v Rusku, ale ještě desetkrát víc lidí zkompromitovaných Něčajevem proto, že patřili k pověstné „páté kategorii" Katechismu; že v Rusku už není ani stín nějaké organizace, že tam neexistuje a nikdy neexistoval žádný výbor kromě Něčajeva — tehdy už byli spolu v Ženevě; který kromě toho věděl, že mu tato brožura nezíská v Rusku ani jednoho stoupence a že může jedině posloužit vládě za záminku k novým perzekucím — přesto prohlašuje, že vláda nezasáhla vůbec nic, že výbor sídlí dále v Rusku

a vyvíjí tam neúnavnou, rozhodnou a všude pronikající činnost, vpravdě udivující předvídavost, bdělost, moudrou energii a ohromující obratnost (jak to vysvítá z výpovědí při procesu); že jeho tajná organizace, jediná vážná organizace, která v Rusku existuje od roku 1825, je nedotčena, že pronikla mezi prostý lid, který se zanícením přijímá její program; že obklopuje důstojníky, že revoluce je hrozivě blízko a že vzplane během několika měsíců, na jaře 1870. Jen aby měl to potěšení vystavit „dramatickou pózu své vlastní osoby" na odiv svým mezinárodním lžibratřím a podívat se na sebe do zrcadla, jen proto Bakunin tvrdí, že se „zřekl vlastního života, vlastního myšlení a vlastní vůle", že je povznesen nad „užvaněné a prázdné fanfarónství" lidí „bažících po poctách, osobních hodnostech a právech", a posílá Rusům tyto lživé a vychloubačné proklamace.

Týž člověk, který po roce 1870 káže Rusům slepou poslušnost vůči příkazům vydávaným shora anonymním výborem, jejž nikdo nezná; který jezuitskou disciplínu prohlašuje za podmínku *sine qua non* vítězství, podmínku, která jediná je s to přemoci hrůznou centralizaci státu — nejen ruského, ale každého státu; který hlásá komunismus autoritářštější, než je nejprimitivnější komunismus — týž člověk osnuje v roce 1871 separatistické a dezorganizátorské hnutí v lůně Internacionály pod záminkou boje proti autoritářství a centralismu německých komunistů, pod záminkou zakládání autonomních sekcí a svobodné federace autonomních skupin a přeměny Internacionály v to, čím by měla být: v předobraz budoucí společnosti. Kdyby budoucí společnost měla být napodobeninou ruské sekce Aliance, daleko by předčila Paraguay ctihodných otců jezuitů,[368] Bakuninovi tak drahých.

IX

ZÁVĚR

I když Internacionála ponechávala úplnou svobodu hnutím a snahám dělnické třídy v různých zemích, dovedla ji zároveň semknout v jediném svazku a poprvé dát pocítit panujícím třídám a jejich vládám světovou moc proletariátu. Panující třídy a vlády uznaly tento fakt a soustředily své útoky na výkonný orgán celého našeho Sdružení, na generální radu. Od pádu Komuny se tyto útoky zostřily. A právě tuto chvíli si také zvolili aliančníci, aby generální radě vypověděli otevřenou válku! Podle nich byl vliv generální rady, tato mocná zbraň v rukou Internacionály, pouze zbraní namířenou proti Internacionále. Tento vliv prý byl vybojován v zápase nikoli proti nepřátelům proletariátu, nýbrž proti samotné Internacionále. Podle jejich slov nabyly vládychtivé tendence generální rady vrchu nad autonomií sekcí a národních federací. K záchraně autonomie už tedy nezbývalo nic jiného než srazit hlavu Internacionále.

Pánové z Aliance si skutečně byli vědomi toho, že nechopí-li se tohoto rozhodujícího okamžiku, bude se muset stovka Bakuninových mezinárodních bratrů rozloučit se svými sny o tajném řízení proletářského hnutí. Jejich invektivy našly souhlasnou odezvu v policejním tisku ve všech zemích.

Jejich zvučné fráze o autonomii a svobodné federaci, jedním slovem jejich válečný pokřik proti generální radě byl tedy pouze manévrem, kterým měl být maskován jejich pravý cíl: dezorganizovat Internacionálu a podřídit ji tajné hierarchické a autokratické nadvládě Aliance.

Autonomie sekcí, svobodná federace autonomních skupin, antiautoritářství, anarchie — to jsou fráze, které se výborně hodí do společnosti lidí „deklasovaných", „bez kariéry, bez východiska", osnujících spiknutí uvnitř Internacionály, aby ji podmanili skryté diktatuře a vnutili jí program pana Bakunina!

Zbaví-li se melodramatického pozlátka, scvrkne se tento program na toto:

1. Všechny hanebnosti, jež jsou neodvratně průvodním zjevem života deklasovaných příslušníků vyšších společenských vrstev, jsou prohlašovány za ultrarevoluční ctnosti.

2. Vytyčuje se zásada, že je nutné svést malou, dobře vybranou menšinu dělníků, kterým se zalichotí tím, že se tajemným zasvěcením oddělí od mas, že se jim umožní podílet se na spřádání intrik a pomluv tajné vlády a káže se jim, že dát volný průchod jejich „zlým vášním" znamená z kořene vyvrátit základy staré společnosti.

3. Hlavní prostředky propagandy spočívají v tom, že se různými vylhanými smyšlenkami o rozsahu a moci tajné společnosti, prorokováním brzkého příchodu revoluce, kterou tato společnost připravuje atd., získá mládež a před vládou se kompromitují nejpokročilejší lidé z majetných tříd, na nichž se pak vydírají peníze.

4. Hospodářský a politický boj dělnictva za osvobození je nahrazován *všeničivými* činy galejnického podsvětí, posledního vtělení revoluce. Je zkrátka třeba pustit chátru, kterou sami dělníci odstranili v „revolucích podle klasického západního vzoru", a dát tak reakcionářům zdarma k dispozici bandu vycepovaných agentů provokatérů.

Těžko říci, zda v teoretických výplodech a praktických pokusech Aliance převládá grotesknost nebo sprostota. A přece se jí podařilo vyvolat v řadách Internacionály tajný boj, který po dva roky brzdil činnost našeho Sdružení a který skončil odštěpením části sekcí a federací. Proto haagský kongres přijetím usnesení proti Alianci jen splnil svou naléhavou povinnost; nemohl připustit, aby Internacionála, toto velké dílo proletariátu, upadla do osidel nastražených vyvrheli vykořisťovatelských tříd. Co se týče těch, kdo chtějí zbavit generální radu pravomoci, bez níž by se z Internacionály stala konfúzní, roztříštěná a — řečeno slovy Aliance — „amorfní" masa, můžeme je mít jen za zrádce nebo za hlupáky.

Londýn 21. července 1873

Komise:
E. Dupont, B. Engels, Leo Frankel,
A. Le Moussu, Karel Marx, Aug. Serraillier

X

DODATEK

1. Bakuninova hidžra

V roce 1857 byl Bakunin poslán na Sibiř, ne na nucené práce, jak by to byl rád namluvil ve svém líčení, ale prostě do vyhnanství. Gubernátorem na Sibiři byl tehdy hrabě Muravjov-Amurskij, příbuzný Muravjova, kata Polska, a Bakuninův bratranec. Díky tomuto příbuzenství a službám, které poskytl vládě, těšil se tam Bakunin výsadnímu postavení a obzvláštní přízni.

Na Sibiři byl tehdy také Petraševskij, vůdce a organizátor spiknutí z roku 1849.[369] Bakunin se k němu choval zjevně nepřátelsky a snažil se mu všemožně škodit, což pro něho jako bratrance generálního gubernátora nebylo nic těžkého. Pronásledováním Petraševského si Bakunin vysloužil znovu nároky na přízeň vlády. Jistá nejasná aféra, o níž se na Sibiři i v Rusku mnoho mluvilo, učinila tomuto zápasu dvou vyhnanců konec. Chování jednoho z vysokých úředníků koketujícího s liberalismem dalo popud ke kritice, která vyvolala bouři kolem generálního gubernátora, a ta vyvrcholila smrtelným soubojem. Poněvadž celá tato aféra měla do značné míry ráz osobních intrik a podvodných machinací, pobouřilo to všechno obyvatelstvo, které obvinilo nejvyšší úředníky, že oběť souboje, mladého přítele Petraševského, zavraždili záměrně. Pobouření nabylo takových rozměrů, že se vláda obávala lidové vzpoury. Bakunin se postavil na stranu vysokých úředníků, mezi nimi také Muravjova. Využil svého vlivu a prosadil, aby byl Petraševskij vypovězen ještě do vzdálenějšího místa, a vystoupil na ochranu jeho pronásledovatelů v dlouhém dopise, který podepsal jako očitý svědek a poslal Gercenovi. Ten jej otiskl v „Kolokolu", vypustiv z něho všechny útoky proti Petraševskému; jenže v Petrohradě kolovala rukopisná kopie tohoto dopisu, pořízená tam při jeho přepravě, a seznamovala s původním textem.

Sibiřští kupci, celkem liberálnější než kupci v Rusku, chtěli založit na Sibiři universitu, aby své děti nemuseli posílat do vzdálených škol v Rusku a aby si ve svém kraji vytvořili kulturní středisko. K tomu potřebovali svolení cara. Muravjov se na Bakuninovu radu a přímluvu postavil proti tomuto návrhu. Bakuninova nenávist k vědě je starého data. Tento fakt je na Sibiři velmi dobře znám. Rusové se ho na to mnohokrát ptali, a protože to nemohl popřít, vysvětloval své jednání vždycky tím, že *se připravoval na útěk* a snažil se proto zasloužit si přízeň svého bratrance gubernátora.

Bakunin nejenže využíval a zneužíval přízně vlády pro svou osobu, ale za menší úplatek nechával z ní kápnout i kapitalistům, podnikatelům a nájemcům. Bakuninovy proklamace, zachycované u Něčajevových obětí a v letech 1869—1870 zveřejněné vládou, obsahovaly seznamy proskribovaných, na kterých bylo i jméno známého Katkova, šéfredaktora listu „Moskovskije vědomosti"[370]. Katkov se za to pomstil tím, že ve svých novinách otiskl následující odhalení: Katkov má v rukou Bakuninovy dopisy, které mu psal z Londýna po svém návratu ze Sibiře a v nichž Bakunin prosí Katkova, aby mu ze starého přátelství půjčil několik tisíc rublů. Bakunin se přiznává, že za svého pobytu na Sibiři dostával roční apanáž od jednoho nájemce palírny, aby mu svou přímluvou zajistil přízeň gubernátora. Tento nepoctivý důchod (který přestal dostávat po svém útěku) tíží jeho svědomí, a tak by chtěl nájemci vymámené peníze poslat zpátky; aby mohl vykonat tento dobrý skutek, požádal o půjčku svého přítele Katkova. Katkov odmítl.

V době, kdy se Bakunin na Katkova s touto žádostí obrátil, vysloužil si tento jeho starý přítel už dávno ostruhy ve službách třetího oddělení, neboť své noviny propůjčil k denunciacím ruských revolucionářů, zejména Černyševského, jakož i polské revoluce. Bakunin tedy v roce 1862 žádal o peníze člověka, o němž věděl, že to je udavač a literární bandita ve službách ruské vlády. Toto tak těžké obvinění se Bakunin nikdy neodvážil popřít.

S penězi v kapse — víme jak nabytými — a těše se vysoké ochraně gubernátora, mohl Bakunin bez jakýchkoli obtíží uskutečnit svůj útěk. Nejenže si obstaral na své jméno pas, aby mohl cestovat po Sibiři, ale ještě byl oficiálně pověřen inspekční cestou

po kraji až k nejvýchodnějším hranicím. Když přibyl do přístavu Nikolajevsk, přepravil se bez obtíží do Japonska, kde klidně nasedl na loď do Ameriky a koncem roku 1861 přibyl do Londýna. Tak se uskutečnila zázračná hidžra tohoto nového Mohameda.

2. *Bakuninův panslavistický manifest*

Dne 3. března 1861 vyhlásil Alexandr II. za mohutného potlesku celé liberální Evropy zrušení nevolnictví. Úsilí Černyševského a revoluční strany o zachování občinového vlastnictví půdy vedlo sice k výsledku, jenže tak málo uspokojivému, že Černyševskij ještě před uveřejněním manifestu o zrušení nevolnictví smutně přiznal:

„Kdybych byl věděl," řekl, „že otázka, kterou jsem rozvířil, bude vyřešena takto, byl bych raději utrpěl porážku, než získal takovéto vítězství. Byl bych dal přednost tomu, aby to udělali podle svého a k našim požadavkům vůbec nepřihlíželi."

A skutečně, akt zrušení nebyl nic jiného než kejklířský kousek. Značná část půdy byla odňata jejím skutečným vlastníkům a byl vyhlášen systém výkupu půdy rolníky. Tento akt carovy věrolomnosti byl pro Černyševského a jeho stranu novým nezvratným argumentem proti imperátorovým reformám. Liberálové, kteří se shromáždili pod praporem Gercenovým, vřeštěli z plna hrdla: Zvítězil jsi, Galilejský! Galilejský znamenalo v jejich ústech Alexandra II. — Od té chvíle nepřestávala liberální strana, jejímž hlavním orgánem byl Gercenův „Kolokol", pět chválu na cara osvoboditele, a aby odvrátila pozornost veřejnosti od stížností a protestů, které vyvolal tento protilidový akt, žádala cara, aby pokračoval ve svém osvoboditelském díle a zahájil křižácké tažení za osvobození utlačených slovanských národů, za uskutečnění panslavismu.

V létě 1861 odhalil Černyševskij v časopise „Současník" („Sovremennik")[371] pletichy panslavistů a řekl slovanským národům pravdu o stavu věcí v Rusku a o záměrném tmářství jejich falešných přátel, panslavistů. A tehdy usoudil Bakunin, který se vrátil ze Sibiře, že nadešel čas, aby vystoupil. Napsal první část dlouhého manifestu, otištěného 15. února 1862 v příloze „Kolo-

kolu" a nadepsaného „Ruským, polským a všem slovanským přátelům". Druhá část nikdy nevyšla.

Manifest začíná prohlášením:

„Zachoval jsem si odvahu nade vším vítězící myšlenky a srdcem, vůlí, vášní jsem zůstal věren přátelům, společné věci, sobě... Nyní předstupuji před vás, staří osvědčení přátelé, i před vás, mladí přátelé, kteří žijete stejnou myšlenkou, stejnou vůlí jako my, a prosím vás: přijměte mne opět mezi sebe; kéž je mi dovoleno, abych mezi vámi a spolu s vámi zasvětil celý zbytek svého života boji za svobodu ruskou, za svobodu polskou, za svobodu a nezávislost všech Slovanů."

Jestliže Bakunin adresuje tuto pokornou prosbu svým starým a mladým přátelům, dělá to proto, že

„není dobré působit v cizí zemi. Tuto zkušenost jsem získal v letech revoluce: ani ve Francii, ani v Německu jsem nemohl zapustit kořeny. A tak si ponechávám své dřívější horoucí sympatie k pokrokovému hnutí celého světa; abych však neprožil zbytek svého života nadarmo, musím od nynějška svou přímou činnost omezit na Rusko, Polsko, na Slovany. Tyto tři oddělené světy jsou v mé lásce a víře neoddělitelné."

V roce 1862, před jedenácti lety, ve svých 51 letech, vyznával veliký anarchista Bakunin kult státu a panslavistický patriotismus.

„Až dosud žil velkoruský národ možno říci výhradně vnějším životem státu. Byť byla jeho vnitřní situace, která vedla ke krajnímu zbídačení a otroctví, sebehorší, přece mu byla drahá jednota, síla a velikost Ruska a pro ně byl ochoten ke všem obětem. Tak se ve velkoruském národě vytvářelo státní vědomí a vlastenectví bez frází, ale zato skutečné. Tak zůstal velkoruský národ jediný mezi všemi slovanskými národnostmi neporušený, jediný se udržel v Evropě a dal jí pocítit svou sílu... Nebojte se, že ztratí svůj zákonný vliv a tuto politickou sílu, kterou si dobyl v třistaletých bojích naplněných mučednickým sebezapřením, aby ochránil neporušenost svého státu... Pošleme Tatary do Asie, Němce do Německa a buďme svobodným národem, národem čistě ruským..."

Aby dodal této panslavistické propagandě končící křižáckým tažením proti Tatarům a Němcům na váze, odkazuje Bakunin čtenáře na cara Mikuláše:

„Říká se, že sám car Mikuláš se krátce před svou smrtí, když se chystal vypovědět válku Rakousku, zabýval myšlenkou vyzvat všechny rakouské a turecké Slovany, Maďary a Italy k všeobecnému povstání. Vyvolal proti sobě východní válku, a aby se ubránil, hodlal se z cara despoty proměnit v cara revolucionáře. Říká se, že jeho výzvy ke Slovanům, mezi nimi výzva k Polákům, byly už podepsány. Ačkoli Poláky nenáviděl, pochopil, že bez nich není slovanské povstání možné... překonal se natolik, že prý byl ochoten uznat nezávislou existenci Polska, ale... jen na oné straně Visly."

Týž člověk, který si od roku 1868 hraje na internacionalistu, hlásal v roce 1862 rasovou válku v zájmu ruské vlády. Panslavismus je vynález petrohradského kabinetu a jeho jediným cílem je rozšířit evropské hranice Ruska na západ a na jih. A protože se neodvažují oznámit rakouským, pruským a tureckým Slovanům, že jsou předurčeni k tomu, aby se rozplynuli ve velké ruské říši, líčí se jim Rusko jako mocnost, která je osvobodí od cizího jha a která je sjednotí ve velké svobodné federaci. Panslavismus tedy může objevovat v různých odstínech, od panslavismu Mikulášova až po panslavismus Bakuninův; ale všechny směřují k témuž cíli a všechny se v podstatě navzájem velmi dobře shodují, jak o tom svědčí pasáž, kterou jsme právě citovali. Manifest, kterým se teď budeme zabývat, nenechá o tom nikoho na pochybách.

3. Bakunin a car

Viděli jsme, že v souvislosti se zrušením nevolnictví vypukl v Rusku boj mezi liberální a revoluční stranou. Kolem Černyševského, jenž stál v čele revoluční strany, se semkl celý šik publicistů, početná skupina důstojníků a studující mládeže. Představiteli liberální strany byli Gercen, několik panslavistů a značný počet pokojných reformátorů a obdivovatelů Alexandra II. Vláda podporovala stranu liberální. V březnu 1861 se ruská universitní mládež energicky vyslovila pro osvobození Polska; na podzim 1861 se pokusila postavit se na odpor mimořádnému opatření, které mělo disciplinárními a fiskálními nařízeními zbavit nemajetné studenty (přes dvě třetiny všech studentů) možnosti získat vysokoškolské vzdělání. Vláda označila jejich protesty za vzpouru a v Petrohradě, Moskvě a Kazani byly stovky mladých lidí uvrženy do vězení, vyhnány z universit nebo po tříměsíčním věznění vyloučeny. A ze strachu, aby tito mladí lidé nejitřili nespokojenost rolnictva, bylo rozhodnutím státní rady bývalým studentům zakázáno zaujímat jakékoli veřejné úřady na venkově. Tím však perzekuce nekončí. Do vyhnanství jsou vypovídáni profesoři, jako Pavlov; zavírají se veřejné kursy pořádané studenty vyloučenými z universit; dochází k novým pronásledováním pod nejmalichernějšími záminkami;

„pokladna studující mládeže", sotva povolená, je náhle zakázána; zastavují se noviny. Nevole a pobouření radikální strany dosahuje vrcholu a nutí ji, aby se uchýlila k ilegálnímu tisku. Tehdy také vyšel manifest této strany nazvaný „Mladé Rusko" s motem z Roberta Owena.[372] Manifest jasně a přesně vylíčil vnitřní poměry v zemi, situaci v různých stranách a v tisku, proklamoval komunismus a dospěl k závěru, že je nutná sociální revoluce. Vyzýval všechny poctivé lidi, aby se semkli kolem radikálního praporu.

Sotva tento tajně vytištěný manifest vyšel, vypukly v Petrohradě nešťastnou shodou okolností (pokud v tom neměla prsty policie) četné požáry. Vláda a reakční tisk se s radostí chopily této příležitosti, aby obvinily mládež a celou radikální stranu ze žhářství. Opět se naplnily žaláře a po cestách do vyhnanství opět táhly zástupy obětí. Černyševskij byl zatčen a uvržen do petrohradské pevnosti, odkud byl po dvou dlouhých letech utrpení poslán na nucené práce na Sibiř.

Již před touto katastrofou Gercen a Gromeka, který později přispěl k pacifikaci Polska jako gubernátor jedné z jeho provincií, zuřivě napadali — jeden v Londýně a druhý v Rusku — radikální stranu a dělali narážky, že snad Černyševskij nakonec dostane řád. — Černyševskij ve velmi umírněném článku vybízel Gercena, aby se zamyslel nad důsledky nové úlohy, kterou hodlá hrát „Kolokol", když zaujímá otevřeně nepřátelský postoj vůči ruské revoluční straně.[373] Gercen okázale prohlásil, že je ochoten pronést v přítomnosti těch, které nazýval mezinárodní demokracií, tj. Mazziniho, Victora Huga, Ledru-Rollina, Louise Blanca atd., skvělý přípitek na zdraví velkého cara osvoboditele; a ať už říkají, dodal, revoluční *Danielové* v Petrohradě, co chtějí, jim a jejich nářkům navzdory vím, že se tento přípitek setká v Zimním paláci (carova rezidence) s příznivou odezvou. Revoluční Danielové byli Černyševskij a jeho přátelé.

Bakunin Gercena překonal. V době, kdy revoluční strana byla úplně rozdrcena a kdy byl Černyševskij ve vězení, uveřejnil Bakunin, jemuž tehdy bylo jednapadesát let, svou proslulou brožuru k rolnickému carovi „Romanov, Pugačov nebo Pestel. Věc lidu. Od Michaila Bakunina, 1862".

„Mnozí se ještě ptají, bude-li v Rusku revoluce. Vzniká postupně, vládne všude, ve všem, ve všech myslích. Rukama vlády získává ještě větší úspěchy než úsilím svých vlastních stoupenců. Neutiší a nezastaví se, dokud neobrodí ruský svět, dokud nestvoří nové slovanské světy.

Dynastie si sama připravuje záhubu. Snaží se spasit tím, že zastavuje probuzený život lidu, místo aby jej povzbuzovala. Tento život, kdyby byl pochopen, by mohl pozvednout moc a slávu carského domu na dosud nevídanou výši... Škoda. Jen zřídkakdy dovolil osud carskému domu hrát tak velkolepou, tak požehnanou úlohu. Alexandr II. by se tak snadno mohl stát idolem lidu, prvním rolnickým carem*, jehož moc by byla založena nikoli na strachu, ale na lásce, svobodě a blahobytu jeho lidu. Opřen o tento lid, mohl by se stát zachráncem a pánem celého slovanského světa...

Bylo k tomu jen zapotřebí ruského, širokého a ve své velkodušnosti a pravdě pevného srdce. Celá ruská i slovanská živá přítomnost mu šla s otevřenou náručí vstříc, ochotna sloužit za piedestal jeho historické velikosti."

Pak se Bakunin dožaduje zrušení státu Petra Velikého, státu *německého*, a založení „nového Ruska". Tímto dílem je pověřen Alexandr II.

„Jeho začátek byl velkolepý; proklamoval svobodu lidu, svobodu a nový život po tisíciletém otroctví; zdálo se, že chce vytvořit Rusko rolníků" („zemskuju Rossiju"), „protože v Petrově státě není svobodný lid možný. 19. února 1861 byl Alexandr II. přes všechny nedostatky, přes všechny absurdní rozpory ukazu o osvobození rolnictva největším, nejoblíbenějším a nejmocnějším carem, jaký kdy v Rusku vládl." — Jenže „svoboda se protiví všem instinktům Alexandra II.", protože je Němec a „Němec nikdy nepochopí a nezamiluje si Rusko rolníků... snil jen o tom, jak upevnit budovu Petrova státu... tím, že se pustil do neblahé a nemožné věci, chystá záhubu sám sobě i svému domu a je připraven uvrhnout Rusko do krvavé revoluce."

Všechny rozpory v ukazu o osvobození, všechno střílení do rolníků, studentské bouře, zkrátka všechen teror se podle Bakunina dá

„plně vysvětlit tím, že car nemá ruského ducha ani srdce milující lid a že je přímo posedlý touhou zachovat stůj co stůj Petrův stát... A přitom právě on a jedině on by mohl v Rusku provést nejvýznamnější a nejblahodárnější revoluci bez jediné kapky krve. Může ještě i teď; nedoufáme-li v pokojné východisko, není to proto, že by bylo příliš pozdě, ale proto, že jsme nakonec přestali věřit, že by Alexandr II. byl schopen pochopit onen jediný způsob, jímž by mohl zachránit sebe a Rusko. Zastavit hnutí lidu probouzejícího se z tisíciletého spánku je nemožné. Kdyby se však car pevně a odvážně postavil do čela tohoto hnutí, pak by jeho moc pro blaho a slávu Ruska neměla mezí."

* Titul rolnického cara (zemskij car), kterým se obdařuje Alexandr II., je vynález Bakunina a „Kolokolu". *(Poznámka autorů.)*

Bylo by k tomu zapotřebí jen dát půdu rolníkům a nastolit svobodu a samosprávu.

„Nebojte se, že by územní samospráva narušila spojení mezi jednotlivými provinciemi, že by otřásla jednotou ruské země; autonomie provincií bude pouze administrativní, s vnitřní legislativou, právní, ale nikoli politická. A v žádné zemi, snad kromě Francie, není lid tak prodchnut duchem jednoty, harmonie, státní celistvosti a národní velikosti jako v Rusku."

V té době požadovali v Rusku svolání národního shromáždění*. Jedni se ho dožadovali proto, aby se vyřešily finanční obtíže, a druzí proto, aby se skoncovalo s monarchií. Bakunin je chtěl proto, aby se vyjádřila jednota Ruska a aby se upevnila moc a velikost cara.

„Jednota Ruska, jejímž výrazem byla až dosud pouze carova osoba, potřebuje ještě dalšího představitele, a tím je národní shromáždění... Nejde o to, zda bude či nebude revoluce, ale o to, zda bude pokojná nebo krvavá. Bude pokojná a blahodárná, jestliže se car postaví do čela lidového hnutí a spolu s národním shromážděním začne rozsáhle a rozhodně přetvářet Rusko ve smyslu svobody; jestliže však car bude chtít jít zpět nebo se zastaví u polovičatých opatření, bude revoluce strašná. Pak nabude rázu nemilosrdné řeže, neboť povstane všechen lid... Alexandr II. může ještě Rusko zachránit před úplnou zkázou a krveprolitím."

V roce 1862 znamenala tedy revoluce pro Bakunina úplnou zkázu Ruska a snažně prosil cara, aby před ní Rusko ochránil. Pro mnoho ruských revolucionářů se svolání národního shromáždění rovnalo svržení carské dynastie; Bakunin však rozptyluje jejich naděje a oznamuje jim, že

„národní shromáždění bude proti nim a pro cara. A bude-li národní shromáždění carovi nepřátelské? — To není možné, protože poslance bude delegovat lid, jehož důvěra v cara je až dosud bezmezná a který k němu vzhlíží s úctou. Kde by se tedy vzalo nepřátelství?... Není pochyb, že kdyby car svolal nyní" (v únoru 1862) „národní shromáždění, byl by poprvé obklopen lidmi, kteří mu jsou upřímně oddáni. Jestliže bude anarchie** trvat ještě několik let, může se stát, že se nálada lidu změní. V naší době se žije rychle. Ale nyní je lid pro cara a proti šlechtě, proti úřednictvu a proti všemu, co nosí německý" (to jest evropský) „šat. V oficiálním ruském táboře jsou všichni nepřáteli lidu, *všichni kromě cara*. Kdo by tedy chtěl zkusit říkat lidu něco proti carovi? A i kdyby to někdo zkusil,

* V ruském textu používá Bakunin zde a dále termínu „vsenarodnyj zemskij sobor", tj. „všelidový zemský sněm". *(Pozn. red.)*

** U Bakunina „bezurjadica", tj. „zmatky". *(Pozn. red.)*

cožpak by mu lid uvěřil? *Cožpak car neosvobodil rolníky proti vůli šlechty, proti všeobecnému přání úřednictva?*

Prostřednictvím svých poslanců se ruský lid poprvé setká tváří v tvář se *svým* carem. To je rozhodující, nanejvýš kritický okamžik. Najdou v sobě zalíbení? Na tomto setkání bude záviset celá budoucnost cara a Ruska. Důvěra a oddanost poslanců k carovi bude bezmezná. Kdyby se o ně opřel a vyšel jim vstříc s důvěrou a láskou, mohl by pozvednout svůj trůn tak vysoko a upevnit jej jako dosud nikdy. Ale co se stane, když místo cara osvoboditele, cara lidového*, v něm poslanci poznají petrohradského imperátora v pruské uniformě, necitelného Němce? Co se stane, když místo očekávané svobody jim car nedá nic nebo téměř nic?... Pak běda carismu! Bude to konec přinejmenším petrohradské, německé, holštýnsko-gottorpské říše.

Kdyby v této pro celé Rusko osudné chvíli, kdy se bude rozhodovat o jeho životě či smrti, míru či krveprolití, stál před národním shromážděním car lidový, *car dobrý a čestný*, milující Rusko, ochotný dát lidu organizaci podle jeho vůle, co by mohl s takovým lidem dokázat! Kdo by se odvážil pozvednout se proti němu? Mír i důvěra by byly jako zázrakem obnoveny, našly by se peníze a všechno by se zařídilo prostě a přirozeně, nikdo by neutrpěl újmu a všichni by byli spokojeni. Národní shromáždění *vedené takovýmto carem* by vytvořilo nové Rusko. Žádný zlý záměr, žádná nepřátelská síla by nebyla s to bojovat proti spojené moci cara a lidu... Je nějaká naděje, že se takové spojenectví uskuteční? Řekněme rovnou, že není."

Přes všechny své řeči neztrácí Bakunin naději, že získá svého cara, a aby jej k tomu přiměl, vyhrožuje mu revoluční mládeží, která, jestli si nepospíší, bude moci dokonat své dílo a nalézt si cestu k lidu.

„A proč není tato mládež pro vás, ale proti vám? To je pro vás velké neštěstí... je jí zapotřebí především svobody a pravdy. Ale proč opustila cara, proč se vyslovila proti tomu, který první dal lidu svobodu?... Dala se snad strhnout *abstraktním revolučním ideálem a zvučným slovem republika?* Částečně je to možné, je to však příčina jen druhořadá a povrchní. Většina naší pokrokové mládeže chápe správně, že *západní abstrakce*, jak konzervativní, tak buržoazní, liberální nebo demokratické *se na ruské hnutí nedají aplikovat*... ruský lid nepovstává podle abstraktních principů... západní ideál je mu cizí a všechny pokusy konzervativního, liberálního, či dokonce revolučního doktrinářství podřídit jej svým snahám budou marné... má svůj vlastní ideál... vnese do dějin nové principy, vytvoří jinou civilizaci, *nové náboženství*, nové právo, nový život.

Před touto velkou, vážnou a dokonce strašnou tváří lidu nelze dělat hlouposti. Mládež zanechá směšné a odporné úlohy lžiučitelů... Čemu bychom mohli lid učit? Ponecháme-li stranou přírodní vědy a matematiku, bude po-

* U Bakunina „zemskogo", tj. „rolnického". *(Pozn. red.)*

sledním slovem naší vědy popření takzvaných nezvratných pravd západní doktríny, úplné popření Západu."

Potom si Bakunin bere na paškál autory „Mladého Ruska", obviňuje je, že jsou doktrináři, že se chtějí povýšit na učitele lidu, že zkompromitovali věc, že jsou děti, které ničemu nerozumějí a které své myšlenky vyčetly z několika západních knih. — Vláda, která tehdy posílala právě tuto mládež do vězení jako žháře, jí vytýkala totéž. A aby upokojil svého cara, Bakunin prohlašuje, že

„lid není pro tuto revoluční stranu... převážná většina naší mládeže patří ke straně lidové, ke straně, jejímž jediným cílem je vítězství věci lidu; tato strana nemá žádné předsudky ani pro cara, ani proti němu, a kdyby byl car po započetí velkého díla nebyl lid zradil, nebyla by ho nikdy opustila, a ani teď není ještě pozdě; ještě teď by za ním tato mládež ráda šla, jen kdyby kráčel v čele svého lidu. Nedala by se odradit *žádnými západními revolučními předsudky*. Je na čase, aby Němci odešli do Německa. Kdyby car byl pochopil, že napříště nemá být hlavou násilné centralizace, ale hlavou *svobodné federace svobodných národů*, pak by se opřel o pevnou a obrozenou moc, spojil by se s Polskem a Ukrajinou, zpřetrhal by všechny tak nenáviděné svazky s Německem, vztyčil by směle prapor panslavismu a stal by se *spasitelem slovanského světa*.

Ano, ve skutečnosti je válka s Němci dobré a pro Slovany nezbytné dílo, rozhodně lepší než rdousit Poláky pro radost Němcům. Povstat a osvobodit Slovany z tureckého a německého jha bude nutností a svatou povinností osvobozeného ruského lidu."

V téže brožuře vyzývá revoluční stranu, aby se semkla pod praporem věci lidu. Zde jsou některé články víry programu této věci lidu à la car.

„Čl. 1. My" (Bakunin a spol.) „chceme lidovou samosprávu v obci, provincii,* oblasti a nakonec i ve státě, lhostejno zda s carem či bez něho; podle toho, jak si to bude přát lid. — Čl. 2. ...Jsme připraveni, a povinnost nám to velí, přijít na pomoc Litvě, Polsku a Ukrajině, abychom zabránili jakémukoli násilí a ochránili je před všemi jejich vnějšími nepřáteli, zejména před Němci. — Čl. 4. Společně s Polskem, Litvou a Ukrajinou chceme podat pomocnou ruku všem našim slovanským bratřím, kteří nyní úpí pod jhem pruského království, rakouské a turecké říše, a zavazujeme se nezasunout meč do pochvy, dokud bude jediný Slovan otrokem Němců, Turků nebo kohokoli jiného."

Článek 6 předpisuje spolek s Itálií, Uhrami, Rumunskem a Řeckem; jsou to právě ty spolky, o něž tehdy usilovala ruská vláda.

* U Bakunina „ve volosti, v újezdě". *(Pozn. red.)*

„Článek 7. Společně se všemi ostatními slovanskými kmeny budeme usilovat o uskutečnění toužebného snu Slovanů, o zřízení velké a svobodné všeslovanské federace, aby existovala jediná a nedílná všeslovanská moc.

To je rozsáhlý program slovanské věci, to je nezbytné poslední slovo věci ruského lidu. Této věci jsme zasvětili celý svůj život.

A nyní, kam a s kým půjdeme? Řekli jsme, kam chceme jít; řekli jsme také, s kým půjdeme; s nikým jiným než s lidem. Zbývá vědět, za kým půjdeme. Půjdeme za Romanovem, Pugačovem či za novým Pestelem, jestliže se nějaký najde?*

Řekněme pravdu. *Nejraději bychom šli za Romanovem,* kdyby se Romanov mohl a chtěl proměnit z petrohradského imperátora v rolnického cara. Sešikovali bychom se ochotně pod jeho praporem, protože ruský lid jej ještě uznává a protože jeho moc už je vytvořena, je připravena k činu a mohla by se stát nepřemožitelnou silou, jen kdyby jí dal lidový křest. Šli bychom za ním také proto, že *jen on* může uskutečnit velikou pokojnou revoluci, aniž prolije jedinou kapku ruské nebo slovanské krve. Protože lidstvo je ještě hloupé, bývají krvavé revoluce někdy nutné; jsou však velkým zlem a velkým neštěstím, nejen vzhledem k jejich obětem, ale také pokud jde o čistotu a plnost cíle, pro nějž se uskutečňují. Viděli jsme to za francouzské revoluce.

Náš postoj k Romanovovi je tedy jasný. *Nejsme jeho nepřátelé,* nejsme ani jeho přátelé. Jsme přátelé věci ruského lidu, věci Slovanů. Postaví-li se car do čela této věci, půjdeme za ním; postaví-li se však proti ní, budeme jeho nepřáteli. Proto celý problém spočívá v tom: Chce být ruským carem, carem rolníků, Romanovem, nebo chce být imperátorem petrohradským, holštýnsko-gottorpským? Chce sloužit Rusku, Slovanům, nebo Němcům? Tato otázka se brzy vyřeší a pak budeme vědět, co máme dělat."

Na neštěstí car nepovažoval za vhodné svolat národní shromáždění, do něhož Bakunin v této brožuře už ohlásil svou kandidaturu. Jeho volební manifest i poklony Romanovovi byly tedy zbytečné. Jeho naivní důvěřivost byla hanebně oklamána, a tak mu nezbývalo nic jiného než vrhnout se střemhlav do všeničící anarchie.

Po tomto výplodu učitele, který padá na kolena před svým rolnickým carem, mohli jeho žáci a přátelé Albert Richard a Gaspard Blanc právem křičet z plna hrdla: Ať žije rolnický císař Napoleon III!

* Romanov je příjmení cara; Pugačov byl vůdce velkého povstání kozáků za Kateřiny II.; Pestel stál v čele spiknutí proti Mikuláši I. v roce 1825; byl oběšen. *(Poznámka autorů.)*

XI

DOKLADY

1. Tajné stanovy Aliance

Exemplář těchto stanov, který máme k dispozici, je zčásti napsán Bakuninovou rukou. Jejich kopie rozdával nejen svým zasvěceným, ale také mnoha jiným, které doufal svést tím, že jim odhalí svůj skvělý program. Autorova ješitnost zvítězila nad opatrností mystifikátora štítící se světla.

ORGANIZACE ALIANCE MEZINÁRODNÍCH BRATRŮ

Tři stupně:

I. *Mezinárodní bratři*
II. *Národní bratři*
III. Polotajná, poloveřejná organizace *Mezinárodní aliance socialistické demokracie*

I. Stanovy Mezinárodních bratrů

1. Mezinárodní bratři nemají jinou vlast než všeobecnou revoluci, jinou cizinu a jiného nepřítele než reakci.

2. Zavrhují každou politiku dohod a ústupků a považují za reakční každé politické hnutí, jehož bezprostředním a přímým cílem není vítězství jejich zásad.

3. Jsou bratry — nikdy se navzájem nenapadají a své spory si nevyřizují veřejně, ani před soudy. Smírčí soud zvolený z bratrů oběma stranami — toť jejich jediná spravedlnost.

4. Každý musí být pro všechny ostatní posvátným, posvátnějším než rodný bratr. Každému bratru musí všichni ostatní pomáhat a musí jej chránit až do vyčerpání všech možností.

5. Mezinárodním bratrem se může stát jen ten, kdo upřímně přijme celý program se všemi jeho teoretickými a praktickými důsledky a kdo s inteligencí, energií, poctivostí a obezřelostí spojuje ještě *revoluční vášeň* — kdo má ďábla v těle. Neukládáme ani povinnosti, ani oběti. Ale kdo má v sobě tuto vášeň, udělá mnoho věcí a ani si neuvědomí, že přináší nějakou oběť.

6. Pro bratra nesmí existovat závažnější a posvátnější věc, zájem či povinnost než služba revoluci a našemu tajnému sdružení, které jí musí sloužit.

7. Bratr má vždycky právo odmítnout splnění úkolu, který od něho požaduje ústřední výbor nebo jeho národní výbor — odmítne-li však několikrát po sobě, bude považován za člověka neochotného nebo líného a může být svým národním výborem suspendován a na jeho doporučení převeden ústředním výborem do stavu klidu až do konečného rozhodnutí konstituanty.

8. Žádný bratr nesmí přijmout veřejný úřad bez souhlasu výboru, k němuž patří. — Nesmí se účastnit veřejných akcí a projevů, které by se příčily nebo byly dokonce jen cizí linii stanovené jeho výborem, aniž se s tímto výborem poradí. Pokaždé, když budou dva nebo několik bratrů pohromadě, budou se radit o všech důležitých veřejných záležitostech.

9. Všichni mezinárodní bratři se znají. *Nikdy nesmí být mezi nimi žádné politické tajemství.* Žádný z nich nesmí být členem nějaké tajné společnosti, nedá-li k tomu výslovný souhlas jeho výbor a v nutném případě, jestliže si to tento výbor přeje, také ústřední výbor. — A členem takové společnosti může být jen pod podmínkou, že jim bude sdělovat všechna tajemství, která by je mohla buď přímo nebo nepřímo zajímat.

10. Organizace mezinárodních bratrů se dále dělí takto: A. *Generální výbor* neboli *konstituanta.* B. *Ústřední výbor.* C. *Národní výbory.*

A. *Generální výbor*

je shromáždění všech nebo nejméně dvou třetin mezinárodních bratrů svolávaných řádně většinou ústředního výboru buď ve stanovených lhůtách, nebo k mimořádné schůzi. Je to nejvyšší ústavodárná a výkonná moc celé naší organizace a může měnit její program, řád a organické stanovy.

B. *Ústřední výbor*

se skládá: a) z *ústředního byra* a b) z *ústředního dozorčího výboru.* Jeho členy jsou všichni mezinárodní bratři, kteří nejsou členy byra a bydlí tak blízko, aby mohli být svoláni během dvou dnů, a samozřejmě ti bratři, kteří místem projíždějí. Jinak platí pro všechny jejich vzájemné vztahy řád Aliance socialistické demokracie (viz články 2—4).

C. *Národní výbory*

Každý národní výbor se skládá ze všech mezinárodních bratrů (nezávisle na jejich národnosti), kteří se zdržují v centru nebo blízko centra národní organizace. Každý národní výbor se opět dělí: na *a) národní výkonné byro* a na *b) národní dozorčí výbor.* Členy národního dozorčího výboru jsou všichni mezinárodní hratři, kteří jsou přítomni a nejsou členy byra. Platí zde tytéž vzájemné vztahy jako v Alianci socialistické demokracie.

11. Ke jmenování nového bratra je zapotřebí *jednomyslného usnesení* všech přítomných členů (nejméně tří) národního výboru a *potvrzení* dvoutřetinové většiny *ústředního výboru. Ústřední výbor* může jmenovat nového člena jednomyslným usnesením všech svých členů.

12. Každý národní výbor se schází nejméně jednou týdně, aby kontroloval

a aktivizoval organizační, propagační a administrativní činnost svého byra. — Je přirozeným soudcem počínání všech svých členů ve všem, co se týká jak jejich revoluční důstojnosti, tak jejich vztahů ke společnosti. Jeho rozhodnutí musejí být předložena k potvrzení ústřednímu výboru. Řídí činnost a všechna veřejná vystoupení všech členů. Buď prostřednictvím svého byra, nebo prostřednictvím bratra pověřeného byrem je povinen udržovat s *ústředním byrem* pravidelný písemný styk a psát mu nejméně jednou za čtrnáct dní.

13. *Národní výbor* organizuje tajné *sdružení* národních bratrů ve své zemi.

II. Národní bratři

14. Národní bratři musejí být v každé zemi zorganizováni tak, aby se nikdy nemohli vymknout z řízení celé organizace mezinárodních bratrů, zejména z řízení *generálního výboru* a *ústředního výboru*. Jejich programy a řády mohou definitivně nabýt platnosti teprve po schválení *ústředním výborem*.

15. Každý národní výbor může — považuje-li to za účelné — zřídit dvě kategorie národních bratrů: a) národních bratrů, kteří se navzájem znají v celé zemi, a b) národních bratrů, kteří se znají jen v malých skupinách. — V žádném případě nesmějí mít národní bratři ani tušení o existenci mezinárodní organizace.

16. *Provinční centra* složená buď úplně, nebo zčásti z mezinárodních bratrů, nebo z národních bratrů první kategorie budou zřízena ve všech důležitých místech země a jejich posláním bude co nejhlouběji a co nejšíře rozvíjet tajnou organizaci a propagovat její zásady, přičemž se nespokojí s činností ve městech, ale budou se snažit propagovat ji také na vesnicích a mezi rolnictvem.

17. Národní výbory se budou snažit co nejrychleji opatřit finanční prostředky potřebné nejen k úspěchu jejich vlastní organizace, ale také pro celkové potřeby celého sdružení. Proto budou jejich část — polovinu? — posílat ústřednímu byru.

18. Národní byra musejí být velmi aktivní majíce na paměti, že zásady, programy a řády jsou jen tehdy k něčemu, jestliže lidé, kteří je mají uvést v život, mají ďábla v těle.

TAJNÁ ORGANIZACE MEZINÁRODNÍ ALIANCE SOCIALISTICKÉ DEMOKRACIE

1. *Stálý ústřední výbor* Aliance se skládá ze všech členů *stálých národních výborů* a z členů *ženevské ústřední sekce*.

Shromáždí-li se všichni tito členové, tvoří *tajné valné shromáždění* Aliance, které je ústavodárnou a nejvyšší mocí Aliance, schází se nejméně jednou do roka na dělnickém kongresu jako delegace různých národních skupin Aliance; může být též kdykoli svoláno jak *ústředním byrem*, tak *ženevskou ústřední sekcí*.

2. Ženevská ústřední sekce je stálou delegací stálého ústředního výboru. Je

složena ze všech členů *ústředního byra* a ze všech členů *dozorčího výboru*, kteří jsou nezbytně vždycky také členy stálého ústředního výboru. — *Ústřední sekce* je *nejvyšší výkonnou radou* Aliance v mezích ústavy a linie, které může určovat a měnit pouze *valné shromáždění*. Rozhoduje o všech prováděcích otázkách (nikoli o ústavních a všeobecně politických) prostou většinou hlasů a takto přijatá její usnesení jsou *závazná* pro *ústřední byro*, pokud se většina jeho členů nechce odvolat k *valnému shromáždění*, které musí v takovém případě svolat do tří týdnů. — Takto svolané *valné shromáždění* je schopno se řádně usnášet, jsou-li přítomny dvě třetiny všech jeho členů.

3. *Ústřední byro* — výkonná moc — se skládá ze 3 až 5 nebo 7 členů, kteří musejí vždy být zároveň *členy stálého ústředního výboru*. Jako jedna ze dvou součástí, z nichž je složena *tajná ústřední sekce*, je *ústřední byro* tajnou organizací. Jako taková dostává pokyny od *ústřední sekce* a svá sdělení, jinak řečeno své tajné příkazy posílá všem *národním výborům*, od nichž dostává nejméně jednou za měsíc tajné zprávy. Jako *výkonné direktorium* veřejné Aliance je organizací veřejnou. Jako taková udržuje — podle zemí a okolností — víceméně důvěrné nebo veřejné styky se všemi *národními byry*, od nichž rovněž dostává jednou měsíčně zprávy. Její vláda bude mít navenek formu presidentství ve federativní republice. *Ústřední byro* jako výkonná moc tajné i veřejné Aliance aktivizuje tajnou i veřejnou propagandu společnosti a napomáhá jejímu rozvoji ve všech zemích všemi možnými prostředky. Spravuje část financí, které mu podle článku 6 veřejného řádu posílají všechny země na celkové potřeby. Vydává časopis, brožury a posílá cestující agenty, aby zakládali skupiny Aliance v zemích, kde ještě neexistují. Při všech opatřeních, která učiní ve prospěch Aliance, musí se ostatně podřizovat rozhodnutím většiny *tajné ústřední sekce*, k níž ostatně všichni členové byra patří. Jakožto organizace, která je zároveň tajná i veřejná a skládá se celá z členů *stálého ústředního výboru*, bude *ústřední byro* vždycky přímým výronem tohoto *výboru*. *Prozatímní ústřední byro* bude nyní představeno *ženevské iniciativní skupině* jako prozatímně zvolené *všemi zakládajícími členy Aliance*, z nichž většina jsou bývalí účastníci bernského kongresu, kteří, než se rozjeli do svých zemí, odevzdali své plné moci občanu *B.** — Toto byro bude působit až do prvního veřejného valného shromáždění, které se podle článku 7 veřejného organizačního řádu má sejít jako odbočka Mezinárodního dělnického sdružení na příštím dělnickém kongresu. Členové *nového ústředního byra* budou pochopitelně jmenováni tímto shromážděním. Ale poněvadž je nezbytné, aby *ústřední byro* bylo vždy složeno pouze z členů *stálého ústředního výboru*, bude se tento výbor muset prostřednictvím svých národních výborů postarat o to, aby všechny místní skupiny byly zorganizovány a řízeny tak, aby do tohoto shromáždění vysílaly jako delegáty pouze členy stálého ústředního výboru nebo, pokud je nemají, členy absolutně oddané vedení svých příslušných národních výborů, aby stálý ústřední výbor vždy pevně ovládal celou organizaci Aliance.

* — tj. Bakuninovi. *(Pozn. red.)*

4. *Dozorčí výbor* kontroluje veškerou činnost ústředního byra. — Je složen ze všech členů stálého ústředního výboru bydlících buď v témž místě, kde sídlí *ústřední byro*, nebo v jeho blízkosti, a ze všech členů, kteří jsou v místě jen přechodně nebo tudy projíždějí, s výjimkou členů tvořících byro. Požádají-li o to dva členové dozorčího výboru, musejí se všichni jeho členové sejít do tří dnů se členy ústředního byra a ustavit *shromáždění ústřední sekce nejvyšší výkonné rady*, jejíž práva jsou vymezena v článku 2.

5. *Národní výbory* tvoří všichni členové stálého ústředního výboru téhož národa. — Jsou-li tři členové stálého ústředního výboru příslušníky téhož národa, vybídne je byro, v naléhavém případě pak ústřední sekce, aby se ustavili v národní výbor své země. Každý národní výbor může jmenovat nového člena ústředního výboru své země, avšak jedině jednomyslným usnesením všech členů. Ihned po jmenování nového člena musí o tom národní výbor uvědomit ústřední byro, které tohoto nového člena zaregistruje, čímž se mu dostane všech práv člena stálého ústředního výboru. — Ženevská *ústřední sekce* je rovněž oprávněna jmenovat nové členy jednomyslným usnesením všech svých členů.

Zvláštním posláním každého *národního výboru* je založit a organizovat ve své zemi jak veřejnou, tak tajnou národní skupinu Aliance. Svrchovaně ji řídí a spravuje prostřednictvím svého *národního byra*, které musí založit a vytvořit je z členů stálého ústředního výboru. *Národní výbory* budou mít vůči svým příslušným byrům stejné vztahy, práva a povinnosti jako *ústřední sekce* vůči *ústřednímu byru*. — *Národní výbory*, které budou vytvořeny spojením příslušných *byr* a *dozorčích výborů*, neuznávají jiné vedení než *ústřední byro* a jsou jedinými prostředníky mezi tímto byrem a všemi *místními skupinami* ve své zemi jak pro propagandu a administrativu, tak pro vybírání a placení příspěvků. *Národní výbory* jsou povinny prostřednictvím svých příslušných byr organizovat Alianci ve svých zemích tak, aby ji vždy ovládali a na kongresech zastupovali členové stálého ústředního výboru.

Národní byra nejen organizují své místní skupiny, ale dbají také o to, aby jejich řád a program byl předložen k potvrzení ústřednímu byru — k potvrzení, bez něhož se místní skupiny nemohou stát členy Mezinárodní aliance socialistické demokracie.

PROGRAM MEZINÁRODNÍ SOCIALISTICKÉ ALIANCE

1. Mezinárodní aliance byla založena proto, aby sloužila organizaci a urychlení všeobecné revoluce na základě zásad proklamovaných v našem programu.

2. Podle těchto zásad může být cílem revoluce pouze: *a)* Zničení náboženských, monarchických, aristokratických a všech buržoazních mocností a mocí v Evropě. Tudíž zničení všech nyní existujících států se všemi jejich politickými, právními, byrokratickými a finančními institucemi. *b)* Vybudování nové společnosti na jediné základně svobodně sdružené práce, jejímž výchozím bodem bude kolektivní vlastnictví, rovnost a spravedlnost.

3. Revoluce, jak my ji chápeme, nebo spíše jak si ji vynucuje dnes síla věcí, má v podstatě mezinárodní neboli všeobecný charakter. Vzhledem k hrozící koalici všech privilegovaných zájmů a všech reakčních sil v Evropě majících k dispozici všechny ty strašné prostředky, které jim dává dovedná organizace, vzhledem k hlubokému rozkolu, který je dnes všude mezi buržoazií a dělnictvem, nedosáhne žádná národní revoluce úspěchu, nerozšíří-li se ihned na všechny ostatní národy, a nebude moci nikdy překročit hranice jiné země a nabýt všeobecného charakteru, neponese-li v sobě všechny prvky této všeobecnosti, to znamená, nebude-li revolucí otevřeně socialistickou, která zničí stát a rovností a spravedlností nastolí svobodu; neboť nic nemůže napříště spojit, elektrizovat a pozvednout onu velkou a jedinou opravdovou sílu století — dělníky — než úplné osvobození práce na troskách všech institucí chránících dědičné vlastnictví a kapitál.

4. Poněvadž příští revoluce může být jedině všeobecná, musí být Aliance — nebo otevřeně řečeno spiknutí, které ji má připravit, organizovat a urychlit — také všeobecná.

5. Aliance sleduje dvojí cíl: *a)* Snaží se rozšiřovat v lidových masách všech zemí správné názory na politiku, sociální ekonomii a na všechny filosofické otázky. Povede aktivní propagandu pomocí novin, brožur a knih, jakož i zakládáním veřejných sdružení. *b)* Pokusí se získat všechny inteligentní, energické a obezřelé lidi dobré vůle, upřímně oddané našim ideám, aby se mohla v celé Evropě a pokud možno také v Americe vybudovat neviditelná síť oddaných revolucionářů, kteří se právě tímto svazkem stanou silnější.

PROGRAM A ÚČEL REVOLUČNÍ ORGANIZACE MEZINÁRODNÍCH BRATRŮ

1. Zásady této organizace jsou tytéž jako zásady programu Mezinárodní aliance socialistické demokracie. Pokud jde o ženskou otázku, o náboženské a právní postavení rodiny a o otázku státu, jsou ještě zevrubněji vyloženy v programu *ruské socialistické demokracie.*

Ústřední byro si ostatně vyhrazuje podat brzy jejich úplnější teoretický a praktický výklad.

2. Sdružení mezinárodních bratrů chce všeobecnou revoluci sociální, filosofickou, ekonomickou a politickou zároveň, aby z nynějšího řádu věcí založeného na vlastnictví, vykořisťování, vládě a autoritativním principu ať už náboženském, metafyzickém, nebo buržoazně doktrinářském, či dokonce jakobínsky revolučním, nezůstal kámen na kameni napřed v celé Evropě a pak v ostatním světě; s heslem mír pracujícím, svobodu všem utlačeným a smrt vládcům, vykořisťovatelům a poručníkům všeho druhu chceme zničit všechny státy a všechny církve se všemi jejich institucemi a náboženskými, politickými, právními, finančními, policejními, universitními, ekonomickými a sociálními zákony, aby všechny ty miliony ubohých lidských bytostí, oklamaných, porobených, zmučených a vyko-

řisťovaných byly zbaveny všech oficiálních i oficiózních představených a dobrodinců, sdružení i jednotlivců a mohly konečně zcela svobodně vydechnout.

3. Poněvadž jsme přesvědčeni, že individuální a sociální zlo netkví ani tak v jednotlivcích, jako spíše v organizaci věcí a v sociálních poměrech, budeme jak z citu pro spravedlnost, tak s ohledem na prospěšnost lidští a bez milosti zničíme poměry i věci, abychom mohli bez nebezpečí pro revoluci šetřit lidi. Popíráme *svobodnou vůli* a domnělé právo společnosti na trest. Sama spravedlnost, pojatá v tom nejlidštějším, nejširším smyslu, je pouze idea, takříkajíc negativní a přechodná; vytyčuje sociální otázku, ale neřeší ji a ukazuje pouze jedinou možnou cestu k osvobození lidstva, tj. humanizaci společnosti svobodou na podkladě rovnosti; pozitivně může být tato otázka vyřešena jedině stále racionálnější organizací společnosti. Tímto řešením, které si tolik přejeme a jež je ideálem nás všech, ...je svoboda, mravnost, vzdělání a blahobyt každého jednotlivce na základě solidarity všech — lidské bratrství.

Každý lidský jedinec je bezděčným produktem přírodního a sociálního prostředí, v němž se narodil, vyvíjel a jež na něho dále působí. Tři základní příčiny veškeré lidské nemorálnosti jsou: politická, ekonomická a sociální nerovnost; nevědomost, která je jejím přirozeným výsledkem, a jejich nezbytný důsledek — *otroctví.*

Protože organizace společnosti je vždy a všude jedinou příčinou zločinů páchaných lidmi, dopouští se společnost pokrytectví nebo očividné absurdnosti, trestá-li zločince, neboť každý trest předpokládá vinu a zločinci nikdy vinni nejsou. Teorie viny a trestu je výplod teologie, to znamená, že se v ní snoubí absurdnost s náboženským pokrytectvím.

Jediné právo, které lze společnosti v jejím nynějším přechodném stavu přiznat, je přirozené právo *zabíjet* v zájmu sebeobrany zločince, které sama produkuje, a nikoli právo je soudit a odsuzovat. Toto právo vlastně ani není právem v pravém smyslu slova; je to spíše přirozený fakt, smutný, ale nevyhnutelný, příznak a produkt nemohoucnosti a hlouposti současné společnosti; čím více se společnost bude umět vystříhat, aby ho používala, tím blíže bude svému skutečnému osvobození. Všichni revolucionáři, všichni utlačovaní, všechny trpící oběti nynější organizace společnosti, jejichž srdce jsou samozřejmě naplněna pomstychtivostí a nenávistí, si musejí uvědomit, že králové, utlačovatelé a všemožní vykořisťovatelé jsou právě tak vinni jako zločinci pocházející z lidových mas: jsou to zločinci, ne však viníci, poněvadž jsou právě tak jako obyčejní zločinci bezděčnými produkty současné organizace společnosti. Nebude proto divu, jestli jich lid v první chvíli povstání hodně zabije — bude to neštěstí, snad nevyhnutelné, avšak stejně bezvýznamné jako spoušť způsobená bouřkou.

Jenže tento přirozený fakt nebude ani morální, ani užitečný. V tomto ohledu jsou dějiny velmi poučné: — strašlivé gilotině z roku 1793, kterou nebylo možno obvinit ani z lenosti, ani z váhavosti, se nepodařilo zničit šlechtickou třídu ve Francii. Nebyla-li aristokracie úplně zničena, byla alespoň hluboce otřesena, ne však gilotinou, ale konfiskací a prodejem svých statků. A vůbec lze říci, že

politické masakry nikdy neusmrtily strany; zvlášť bezmocné se ukázaly vůči privilegovaným třídám, neboť moc netkví ani tak v lidech, jako v postavení, které dává privilegovaným lidem organizace věcí, to jest *instituce státu* a jeho přirozený důsledek i jeho přirozená základna, *individuální vlastnictví.*

K provedení radikální revoluce je tedy zapotřebí zaútočit na postavení a na věci, zničit vlastnictví a stát, pak nebude třeba ničit lidi a odsuzovat je k jisté a nevyhnutelné reakci, která v každé společnosti vždy vedla a vždy povede k masakrům lidí.

Abychom však měli právo být humánní k lidem bez nebezpečí pro revoluci, musíme být nemilosrdní k postavení a věcem; je třeba ničit všechno, hlavně a především pak veškeré vlastnictví a jeho nevyhnutelný důsledek — *stát.* V tom tkví celé tajemství revoluce.

Proto se nesmíme divit, jestliže jakobíni a blanquisté, kteří se stali socialisty spíše z nutnosti než z přesvědčení a pro něž socialismus je prostředkem, a nikoli cílem revoluce, neboť chtějí diktaturu, to jest centralizaci státu, a poněvadž stát je nevyhnutelnou logickou nutností dovede k obnovení vlastnictví — je zcela přirozené, říkáme my, že nechtějíce dělat radikální revoluci proti věcem sní o krvavé revoluci proti lidem. — Ale tato krvavá revoluce založená na výstavbě silně centralizovaného revolučního státu by nevyhnutelně vedla, jak později podrobněji dokážeme, k vojenské diktatuře nového pána. Vítězství jakobínů nebo blanquistů by tedy znamenalo smrt revoluce.

4. Jsme přirozenými nepřáteli těchto revolucionářů — budoucích diktátorů, vydavatelů dekretů a poručníků revoluce — kteří ještě před rozbitím nynějších monarchických, aristokratických a buržoazních států sní o vytvoření nových států revolučních, také zcela centralizovaných a despotičtějších, než jsou dnešní státy — kteří jsou tak zvyklí na pořádek vytvořený nějakou autoritou shora a mají takovou hrůzu před tím, co jim připadá jako nepořádek a co není nic jiného než ryzí a přirozený výraz života lidu, že ještě před tím, než revoluce vytvoří zdravý a blahodárný nepořádek, sní o tom, jak by s ní skoncovali a dali jí náhubek akcí nějaké autority, která bude mít z revoluce jen jméno, ale která ve skutečnosti bude jen novou reakcí, poněvadž fakticky bude lidové masy řízené dekrety znovu odsuzovat k poslušnosti, nehybnosti a smrti, to jest k otroctví a vykořisťování novou quasirevoluční aristokracií.

5. My chápeme revoluci ve smyslu rozpoutání toho, čemu se dnes říká zlé vášně, a ve smyslu zničení toho, čemu se v téže řeči říká „veřejný pořádek".

Nebojíme se anarchie, vzýváme ji v přesvědčení, že z této anarchie, to jest z úplného projevu rozpoutaného života lidu, musí vzejít svoboda, rovnost, spravedlnost, nový pořádek a dokonce i sama moc revoluce proti reakci. Tento nový život — lidová revoluce — se nepochybně také zorganizuje, ale vytvoří svou revoluční organizaci zdola nahoru a od okrajů k centru, v souladu se zásadou svobody, a ne shora dolů, ani od centra k periférii po způsobu každé autority — neboť málo nám záleží na tom, jmenuje-li se tato autorita církev, monarchie, konstituční stát, buržoazní republika nebo dokonce revoluční diktatura. Nená-

vidíme a zavrhujeme je všechny stejně — jako spolehlivé zdroje vykořisťování a despotismu.

6. Revoluce v našem pojetí musí od prvního dne radikálně a úplně zničit stát a všechny státní instituce. Přirozenými a nezbytnými důsledky tohoto zničení budou: *a)* státní bankrot; *b)* stát přestane zasahovat do placení soukromých dluhů a každému dlužníkovi se ponechá na vůli právo zaplatit své dluhy; *c)* zastaví se vybírání všech poplatků a přímých i nepřímých daní; *d)* rozpustí se armáda, soudy, byrokracie, policie a kněží; *e)* zruší se oficiální justice, bude se suspendovat všechno to, čemu se právnicky říká právo, a výkon těchto práv. V důsledku toho dojde ke zrušení a autodafé všech vlastnických titulů, všech dědických, kupních a darovacích smluv, všech sporů — zkrátka veškerých právních i občanských lejster. Všude a ve všem bude vládnout revoluční čin místo práva vytvořeného a zaručeného státem; *f)* konfiskace všech výrobních kapitálů a pracovních nástrojů ve prospěch dělnických sdružení, která jich budou používat ke kolektivní výrobě; *g)* konfiskace všeho církevního a státního vlastnictví, jakož i drahých kovů jednotlivců ve prospěch federativní aliance všech dělnických sdružení — aliance, která ustaví komunu.

Oplátkou za zkonfiskované jmění dá komuna všem jednotlivcům, zbaveným takto všeho, to nejnutnější, a ti si později budou moci vlastní prací vydělat víc, budou-li chtít a budou-li to umět. — *h)* Pro organizaci komuny federace permanetních barikád a působení rady revoluční komuny, do níž budou delegováni jeden nebo dva poslanci za každou barikádu, jeden za ulici nebo čtvrť, poslanci vybavení imperativními mandáty, vždy odpovědní a kdykoli odvolatelní. Takto organizovaná rada komuny může zvolit ze svého středu výkonné výbory — pro každý obor revoluční správy komuny zvlášť. — *i)* Prohlášení povstaleckého hlavního města zorganizovaného v komunu, že po zničení autoritářského a poručnického státu, k čemuž mělo právo, neboť jím bylo jako všechna ostatní místa zotročeno, vzdává se svého práva či spíše jakéhokoli nároku na řízení a ovládání provincií. *k)* Výzva ke všem provinciím, komunám a sdružením, aby neprodleně následovaly příkladu hlavního města, napřed se revolučně *reorganizovaly*, a pak vyslaly na smluvené shromaždiště své poslance s imperativními mandáty, odpovědné a odvolatelné, aby ustavili federaci sdružení, komun a provincií povstavších ve jménu stejných zásad a aby zorganizovali revoluční moc schopnou zvítězit nad reakcí. Vyslání nikoli oficiálních revolučních komisařů s nějakými šerpami — ale revolučních propagátorů do všech provincií a komun, především k rolníkům, kteří nemohou být revolucionováni ani zásadami, ani dekrety nějaké diktatury, nýbrž pouze samým revolučním skutkem, to jest důsledky, které nezbytně bude mít ve všech komunách úplné zastavení právního, oficiálního života státu. Zrušení národního státu ještě v tom smyslu, že každá cizí země, provincie, komuna, sdružení nebo jednotlivá osoba, jež by povstaly ve jménu stejných zásad, budou přijaty do revoluční federace bez ohledu na současné hranice států a příslušnost k různým politickým nebo národním systémům, a že vlastní provincie, komuny, sdružení a jednotlivci, kteří se postaví

na stranu reakce, budou z ní vyloučeni. Tedy pouhým faktem rozšíření a organizace revoluce z hlediska vzájemné ochrany povstavších zemí zvítězí všeobecnost revoluce založená na zrušení hranic a na rozbití států.

7. Teď už nemůže zvítězit ani politická, ani národní revoluce, leda že by se politická revoluce přeměnila v revoluci sociální a že by se racionální, svým charakterem radikálně socialistická a stát bořící revoluce stala revolucí všeobecnou.

8. Poněvadž revoluci musí všude provést lid a protože její vrchní velení musí vždycky zůstat lidu organizovanému ve svobodné federaci zemědělských a průmyslových sdružení, bude účelem nového a revolučního státu, jenž se organizuje zdola nahoru prostřednictvím revoluční delegace a zahrnuje všechny země povstavší ve jménu stejných zásad bez ohledu na staré hranice a na národní odlišnosti, spravovat veřejné služby a ne vládnout národům. Vytvoří *novou vlast, alianci všeobecné revoluce* proti alianci všech reakcí.

9. Tato organizace vylučuje každou ideu diktatury a řídící poručnické moci. Ale právě ke zřízení této revoluční aliance a pro vítězství revoluce nad reakcí je třeba, aby uprostřed lidové anarchie, která bude podstatou samého života a veškeré revoluční energie, měla *jednota revoluční myšlenky a revolučního činu nějaký orgán.* Tímto orgánem musí být *tajné a světové sdružení mezinárodních bratrů.*

10. Toto sdružení vychází z přesvědčení, že revoluce nikdy nedělají ani jednotlivci, ani tajné společnosti. Dělají se jaksi samy od sebe, vyvolány silou věcí, pohybem událostí a činů. Dlouho se připravují v hloubi instinktivního podvědomí lidových mas a pak propukají, často vyvolány zdánlivě nepatrnými příčinami. Všechno, co může udělat dobře organizovaná tajná společnost, je především to, že přispěje v masách ke zrodu revoluce šířením idejí odpovídajících instinktům mas a že zorganizuje ne snad revoluční armádu — armádou musí být vždycky lid — ale jakýsi revoluční generální štáb složený z oddaných, energických, inteligentních jednotlivců a hlavně z upřímných, nectižádostivých a nedomýšlivých přátel lidu, kteří jsou schopni být prostředníky mezi revoluční ideou a instinkty lidu.

11. Počet těchto jednotlivců nemusí tedy být příliš veliký. Pro mezinárodní organizaci v celé Evropě stačí sto pevně a opravdově semknutých revolucionářů. Dvě, tři stovky revolucionářů postačí pro organizaci největší země.

2. *Program a řád veřejné Aliance*

V důsledku hlasování většiny bernského kongresu Ligy míru a svobody, který se formálně vyslovil proti základním principům všech dělnických sdružení — proti principu *ekonomické a sociální rovnosti tříd a jednotlivců,* odštěpila se od *Ligy míru a svobody(!) socialistická menšina* a připojila se tímto krokem k zásadám proklamovaným *dělnickými kongresy* v Ženevě, Lausanne a Bruselu. Několik členů této menšiny různé národnosti nám navrhlo organizovat novou *Mezinárodní alianci socialistické demokracie,* jež by úplně splynula s velkým *Mezinárodním dělnickým*

sdružením, ale jež by si uložila *jako zvláštní poslání* studium politických a filosofických otázek přímo na základě velkého principu všeobecné a skutečné rovnosti všech lidských bytostí na zemi.

Přesvědčeni o *prospěšnosti* takového činu, který *poskytne* upřímným socialistickým demokratům v Evropě i Americe *prostředek k dorozumění a utvrzení jejich idejí* bez jakéhokoli nátlaku falešného socialismu, který dnes buržoazní demokracie považuje za účelné vystavovat na odiv, považovali jsme za svou povinnost chopit se ve shodě s těmito přáteli iniciativy k založení této organizace.

Ustavili jsme se proto jako ústřední sekce *Mezinárodní aliance socialistické demokracie* a dnes uveřejňujeme její *program* a *řád*.

PROGRAM
MEZINÁRODNÍ ALIANCE SOCIALISTICKÉ DEMOKRACIE

1. *Aliance* se prohlašuje za ateistickou; usiluje o zrušení kultů, nahrazení víry vědou a božské spravedlnosti spravedlností lidskou.

2. Usiluje především o *politické, ekonomické a sociální vyrovnání tříd* a jednotlivců obojího pohlaví a začíná *zrušením dědického práva*, aby v budoucnu každý užíval podle toho, kolik vyrobí, a aby se podle usnesení posledního dělnického kongresu v Bruselu půda, pracovní nástroje a všechen ostatní kapitál staly kolektivním vlastnictvím celé společnosti, aby jich mohli užívat pouze dělníci, tj. zemědělská a průmyslová sdružení.

3. Usiluje, aby všechny děti obojího pohlaví od svého narození měly stejné prostředky k vývoji, tj. zaopatření, výchovu a vyučování na všech stupních vědy, průmyslu a umění, jsouc přesvědčena, že tato rovnost, zpočátku pouze ekonomická a sociální, povede čím dál víc k velké přirozené rovnosti jednotlivců, neboť vymýtí všechny umělé nerovnosti, historické produkty sociální organizace, stejně falešné jako nespravedlivé.

4. Protože Aliance je nepřítelem každého despotismu, protože *neuznává žádnou jinou politickou formu než republikánskou* a protože absolutně zavrhuje každý spolek s reakcí, odmítá také každou politickou akci, jejímž bezprostředním a přímým cílem není vítězství dělnické věci nad kapitálem.

5. Uznává, že všechny nyní existující politické a autoritářské státy, *omezujíce se stále víc na pouhé správní funkce* veřejných služeb ve svých zemích, budou muset zaniknout ve všeobecném svazku svobodných zemědělských a průmyslových sdružení.

6. Protože sociální otázka může být definitivně a skutečně vyřešena jen na základě mezinárodní neboli světové solidarity dělníků všech zemí, zavrhuje *Aliance* každou politiku založenou na takzvaném vlastenectví a soupeření národů.

7. Usiluje o všeobecné sdružení všech místních sdružení prostřednictvím svobody.

ŘÁD

1. *Mezinárodní aliance socialistické demokracie* se ustavuje jako *odbočka Mezinárodního dělnického sdružení* a přijímá veškeré jeho všeobecné stanovy.

2. *Zakládající členové Aliance* organizují prozatímně *ústřední byro* v Ženevě.

3. Zakládající členové z téže země ustaví *národní byro* této země.

4. Posláním národních byr je zakládat ve všech místech *místní skupiny Aliance socialistické demokracie*, které prostřednictvím svých příslušných národních byr požádají ústřední byro *Aliance* o přijetí do *Mezinárodního dělnického sdružení*.

5. Všechny místní skupiny vytvářejí svá byra podle zvyklostí přijatých místními sekcemi *Mezinárodního dělnického sdružení*.

6. Všichni členové *Aliance* se zavazují platit měsíční příspěvek ve výši *deseti centimů*, z nichž polovinu si ponechá každá národní skupina na vlastní potřeby, a druhou polovinu odvede do pokladny ústředního byra na společné potřeby.

V zemích, kde tato částka bude považována za příliš vysokou, mohou ji národní byra v dohodě s ústředním byrem snížit.

7. Na výročním dělnickém kongresu bude *delegace Aliance socialistické demokracie* jako odbočka *Mezinárodního sdružení* konat svá veřejná zasedání ve zvláštní místnosti.

3. Bakuninův dopis Franciscu Morovi do Madridu

(napsaný francouzsky)

Locarno 5. dubna 1872

Milý soudruhu *z Aliance!*

Naši přátelé z Barcelony mě požádali, abych vám napsal, a činím to tím raději, že jsme se stali — jak jsem se dověděl — já i moji přátelé, *členové naší Aliance* z Jurské federace, terčem pomluv londýnské generální rady, a to jak ve Španělsku, tak i v jiných zemích. Je opravdu velice smutné, že v době hrozné krize, kdy se na celá desetiletí rozhoduje o osudu proletariátu v celé Evropě a kdy by se všichni přátelé proletariátu, lidskosti a spravedlnosti měli bratrsky spojit a vytvořit frontu proti společnému nepříteli — světu privilegovaných organizovanému ve stát — je velice smutné, říkám, že lidé, kteří nadto v minulosti prokázali Internacionále velké služby, se dnes puzeni zlou autoritářskou vášní snižují až ke lžím a rozsévají rozkol, místo aby všude vytvářeli ono svobodné spojení, které jediné je s to vytvořit moc.

Abyste si učinil správnou představu o našich snahách, řeknu vám pouze toto. Náš program je vaším programem, je to týž program, který jste vyhlásili na vašem loňském sjezdu, a zůstanete-li mu věrni, jste s námi z toho prostého důvodu, že my jsme s vámi. Nenávidíme princip diktatury, vládnutí a autority právě tak jako vy, jsme přesvědčeni, že každá politická moc je neodvratným zdrojem zvrácenosti pro ty, kdo vládnou, a příčinou poroby pro ty, komu vlád-

nou. — Stát znamená panství a lidská povaha už je uzpůsobena tak, že každé panství se projevuje vykořisťováním. Jestliže jsme rozhodnými nepřáteli státu ve všech jeho projevech, nehodláme jej tím spíše trpět v Internacionále. Na londýnskou konferenci a rezoluce, které odhlasovala, se díváme jako na ctižádostivou intriku a státní převrat, a proto jsme protestovali a budeme protestovat až do konce. Nedotýkám se osobních otázek, ty bohužel budou až příliš zaměstnávat příští všeobecný kongres, bude-li se konat, o čemž já sám silně pochybuji, neboť půjde-li to takhle dál, nebude brzy na evropském kontinentu ani jedno místo, kde se budou moci delegáti proletariátu shromáždit a svobodně diskutovat. A nyní se zraky všech upírají ke Španělsku a k výsledkům vašeho sjezdu. Co přinese? Tento dopis vám dojde, jestliže vám dojde, po tomto sjezdu. Zastihne vás v revolučním víru, nebo v reakční záplavě? Všichni naši přátelé v Itálii, Francii a Švýcarsku očekávají s obrovským napětím zprávy z vaší země.

Jistě je vám známo, že v Itálii se v poslední době Internacionála *a naše drahá Aliance* velice rozšířily. Lid na vesnicích i ve městech je v situaci úplně revoluční, to znamená ekonomicky zoufalé, a masy se začínají velmi vážně organizovat, jejich zájmy se začínají měnit v ideje. — Čeho se až dosud v Itálii nedostávalo, nebyly instinkty, ale právě organizace a ideje. Obojí se vytváří takovým způsobem, že v této chvíli je Itálie po Španělsku a se Španělskem možná nejrevolučnější zemí. V Itálii je něco, co chybí ostatním zemím: ohnivá, energická mládež *bez jakéhokoli postavení, bez kariéry, bez východiska*, která přes svůj buržoazní původ není morálně a intelektuálně vyčerpaná jako buržoazní mládež v jiných zemích. Dnes se střemhlav vrhá do revolučního socialismu *s celým naším programem, s programem Aliance*. Mazzini, náš geniální a mocný odpůrce, je mrtev, mazziniovská strana je úplně dezorganizovaná a Garibaldi se nechává stále víc strhávat touto mládeží, která nese jeho jméno, avšak jde, ba běží mnohem dále než on. Poslal jsem přátelům do Barcelony jednu italskou adresu; brzy jim pošlu další. Je správné a nut[redacted]

Pozdravujte ode mne, prosím, *bratra* Moraga a požádejte jej, aby mi poslal svůj list.

Dostáváte Bulletin Jurské federace?

Tento dopis, prosím Vás, spalte, poněvadž obsahuje jména.

*

Haagský kongres vyloučil Bakunina z Internacionály nejen jako zakladatele Aliance, ale také pro osobní provinění.[191] Autentický dokument o této záležitosti máme ještě v rukou, ale z politických důvodů jej zatím neuveřejňujeme.

Konec

B. ENGELS

Z INTERNACIONÁLY

„Volksstaat" nepřinesl o situaci v Mezinárodním dělnickém sdružení už delší dobu nic jiného než oficiální sdělení generální rady v New Yorku. Počínal si stejně jako ostatní listy Internacionály a jako velká většina členů Sdružení. Zatímco orgány haagské menšiny vedené Bakuninovou tajnou Aliancí nasadily všechny páky, aby se prohlásily za představitele skutečné většiny Internacionály, všemožně urážely a pomlouvaly kongresovou většinu, starou generální radu a hlavně Marxe a shromažďovaly kolem sebe zneuznané génie všech národů, spokojili se napadení s tím, že jednou provždy konstatovali fakta o haagském kongresu a jen proti největším a nejhanebnějším pomluvám postavili skutečný stav věcí. Jinak se spoléhalo na zdravý rozum dělníků a na činnost generální rady, která také dokázala, že stojí plně na výši svých úkolů.

Následující fakta prokáží, že tento postup, který byl bez dalších úmluv všude dodržován, přinesl své plody.

V *Anglii* někteří angličtí členové předešlé generální rady, jimž Marx v Haagu — na základě písemných dokladů a jejich vlastního přiznání, přičemž se mu neodvážili slůvkem odporovat — vmetl do tváře obvinění z korupce,* vyvolali loni v prosinci rozkol v britské federální radě**. Vystoupili z ní a svolali separátní sjezd, jehož se zúčastnilo všehovšudy *jedenáct* lidí, o nichž by nikdo nemohl říci,

* Viz tento svazek, str. 678. *(Pozn. red.)*
** Viz tento svazek, str. 230–240. *(Pozn. red.)*

zda zastupují nějaké sekce a které. Těchto jedenáct se rozhořčeně vyslovilo proti haagským usnesením a postavilo se pod prapor odštěpenců; mezi nimi především dva cizinci, *Eccarius* a *Jung*. Od této chvíle existovaly dvě federální rady, jenže s tím rozdílem, že jedna, patřící k Internacionále, měla za sebou skoro všechny sekce, kdežto druhá, odštěpenecká, nezastupovala nikoho kromě svých vlastních členů. Tuto komedii hrála odštěpenecká federální rada několik měsíců, ale konečně zašla. S anglickými dělníky, kteří prošli školou padesátiletého hnutí, si totiž nelze takto zahrávat. 1. a 2. června se naproti tomu konal v Manchesteru sjezd britské Internacionály[350], který nesporně znamená epochu v anglickém dělnickém hnutí. Zúčastnilo se ho 26 delegátů, kteří kromě některých menších míst zastupovali hlavní střediska anglického průmyslu. Zpráva federální rady se od všech dřívějších dokumentů tohoto druhu lišila tím, že — v této zemi tradiční zákonnosti — přiznávala dělnické třídě právo *prosazovat* své požadavky *násilím*.

Sjezd tuto zprávu schválil a usnesl se: Rudý prapor je praporem britské Internacionály; dělnická třída žádá, aby pracujícímu lidu bylo navráceno nejen všechno pozemkové vlastnictví, ale i všechny pracovní prostředky vůbec; jako předběžné opatření se požaduje uzákonění osmihodinového pracovního dne; sjezd blahopřeje španělským dělníkům ke zřízení republiky a ke zvolení deseti dělníků do kortesů; anglická vláda se vyzývá, aby neprodleně propustila irské feniany[175], kteří jsou ještě ve vězení. — Každý, kdo zná dějiny anglického dělnického hnutí, potvrdí, že žádný anglický dělnický sjezd nevytyčil ještě nikdy tak dalekosáhlé požadavky. V každém případě bylo tímto sjezdem a žalostným koncem separatistické, samozvané federální rady o postavení Internacionály v Anglii rozhodnuto.

Ve *Švýcarsku* nejsou na tom odštěpenci o nic lépe. Je známo, že Jurská federace byla odjakživa duší všech rozkolníků v Internacionále. Její delegáti prohlásili už na haagském kongresu, že zastupují skutečnou většinu Internacionály a že to dokáží na příštím kongresu. Ale časem dostanou rozum i chvastouni. 27. a 28. dubna se konal sjezd Jurské federace v Neuchâtelu. Z jednání vyplývá, že federace má *jedenáct* švýcarských sekcí, z nichž bylo zastoupeno

devět. Jak to v těchto jedenácti sekcích vypadá, jak jsou silné atd., o tom není ve zprávě výboru ani slovo; zato se v ní prohlašuje, že takřka celá Internacionála se připojila k jejich rozkolnictví. Znamená to tedy, že se tato obrovská většina objeví na příštím všeobecném kongresu a zvrátí haagská usnesení? Vůbec ne. Týž výbor naopak předkládá návrh, který tito „autonomní" delegáti samozřejmě ihned přijímají: aby se nový kongres nedostal opět na nebezpečné scestí haagského kongresu, svolají odštěpenecké federace svůj vlastní kongres do některého švýcarského města a neuznají žádný kongres, který by snad svolala newyorská generální rada.

Haagský kongres generální radě výslovně uložil, aby určila švýcarské město, v němž se bude konat příští kongres.* Usnesení Jurské federace neznamená tedy nic jiného než nový ústup zastíraný hlučnými frázemi.

Tito pánové měli skutečně načase, aby si kryli záda. Ve dnech 1. a 2. června, jež byly pro rozkolníky osudné, probíhal švýcarský dělnický sjezd v Oltenu[351]. Z 80 delegátů bylo *všehovšudy pět* jurských. Bylo navrženo založit centralizovaný Švýcarský dělnický spolek.

Naproti tomu pět členů Jurské federace předložilo návrh na federativní systém vyšperkovaný výhradami, který by celou organizaci zbavil akceschopnosti. Poněvadž byli v beznadějné menšině, rozhodli se — stejně jako v Haagu — okrádat druhé o čas. Celou neděli ztratil sjezd diskusí o takzvané „otázce principů". Nakonec byla většina, přesně tak jako v Haagu, nucena nudným řečníkům zacpat ústa, aby se vůbec dostala k práci. V pondělí bylo jednoduše usneseno založit centralizovaný spolek, načež pět kazatelů přečetlo nic neříkající prohlášení, opustilo sál a odebralo se domů. A tito lidé, ve své zemi úplné nuly, se po léta zaklínají, že jsou povoláni reorganizovat Internacionálu.

Ale neštěstí nechodí nikdy samo. V Itálii, kde odštěpenečtí anarchisté mají nyní velké slovo, poslal jeden z nich, Crescio z Piacenzy, svůj nový list „L'Avvenire Sociale" („Sociální budoucnost") Garibaldimu, jehož tito pánové neustále počítají mezi své. List byl plný žlučovitého pokřiku proti tomu, čemu říkají „princip

* Viz tento svazek, str. 190. *(Pozn. red.)*

autority“ a co je podle jejich mínění kořenem všeho zla. Garibaldi jim na to odpověděl:

„Milý Crescio, srdečné díky atd. Chcete ve svém listu vypovědět válku lži a otroctví, to je velmi krásný program. Já se však domnívám, že potírat princip autority je jednou z chyb Internacionály, která jí brání v rozvoji. *Pařížská komuna padla, protože v Paříži nebyla žádná autorita, ale pouze anarchie.*“[343]

Starý bojovník za svobodu, který v jediném roce 1860 vykonal víc, než oč se všichni anarchisté pokusí za celý svůj život, dovede posoudit cenu kázně tím spíš, že sám musel vždycky ukázňovat své jednotky, a to ne jako oficiální vojáci drilem a neustálou hrozbou zastřelením, nýbrž tváří v tvář nepříteli.

Bohužel nejsme ještě u konce s výčtem všech mrzutostí, které odštěpence potkaly. Chybělo jim jen jedno, a i na to došlo. „Neuer“[70], jehož policejní čich už dávno objevil u těchto rozbíječů Internacionály jistý příjemný pach, přešel teď zcela na jejich stranu. Ve svém 68. čísle shledává, že návrh stanov, jak jej předložili Belgičané — kteří fakticky z Internacionály vystoupili — plně odpovídá jeho názorům, a slibuje připojit se k odštěpencům. Nic lepšího jsme si nemohli přát. Až se na sjezdu odštěpenců objeví Hasselmann a Hasenclever, dostane tento odštěpenecký spolek svůj pravý charakter. Zprava Bakunin, zleva Hasenclever a uprostřed nešťastní Belgičané, vodění za nos svými vlastními proudhonovskými frázemi!

Napsal B. Engels 19.—20. června 1873
Otištěno v „Der Volksstaat“,
čís. 53 z 2. července 1873

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

Der Volksstaat

Organ der sozialdemokratischen Arbeiterpartei und der internationalen Gewerksgenossenschaften.

Nr. 105. Freitag, 31. Oktober. 1873.

B. ENGELS

BAKUNINOVCI PŘI PRÁCI

PAMĚTNÍ SPIS O POVSTÁNÍ VE ŠPANĚLSKU V LÉTĚ 1873[374]

I

Právě uveřejněná zpráva haagské komise o tajné Alianci Michaila Bakunina*[375] odhalila dělnickému světu tajné rejdy, padoušské kousky a jalové řečnění, které měly proletářské hnutí postavit do služeb nafoukané ctižádosti a sobeckých zájmů několika zneuznaných géniů. Mezitím nám tito rádobyvelikáni poskytli ve Španělsku příležitost, abychom poznali i jejich praktickou revoluční

* „L'Alliance de la Démocratie Socialiste", Londýn 1873. Německy: „Ein Komplott gegen die Internationale" (knihkupectví „Vorwärtsu"). *(Engelsova poznámka k vydání z roku 1894.)*
Zmíněnou práci viz tento svazek, str. 359—489. *(Pozn. red.)*

činnost. Podívejme se, jak uskutečňují své ultrarevoluční fráze o anarchii a autonomii, o zrušení jakékoli autority, zejména státní, o okamžitém a úplném osvobození dělníků. Teď už je to konečně možné, poněvadž kromě novinových zpráv o událostech ve Španělsku máme teď k dispozici také zprávu, kterou poslala Nová madridská federace Internacionály ženevskému kongresu.

Je známo, že při rozkolu Internacionály ve Španělsku nabyli převahy členové tajné Aliance; šla za nimi naprostá většina španělských dělníků. Když pak byla v únoru 1873 vyhlášena republika, dostali se španělští aliančníci do velmi obtížné situace. Španělsko je země průmyslově natolik zaostalá, že tam o *okamžitém* úplném osvobození dělnické třídy nemůže být ani řeči. Než k němu dojde, musí Španělsko ještě projít různými předstupni vývoje a musí odklidit z cesty celou řadu překážek. Aby prošlo těmito předstupni v co nejkratší době a aby tyto překážky rychle odstranilo — k tomu skýtala příležitost republika. Ale této příležitosti bylo možno využít jen aktivním *politickým* zasahováním španělské dělnické třídy. Masa dělníků to cítila; všude usilovala o to, aby se dělníci účastnili událostí, aby využívali příležitosti k činům a nenechávali jako dosud majetným třídám volné pole pro jejich akce a intriky. Vláda vypsala volby do ústavodárných kortesů; jaké stanovisko měla zaujmout Internacionála? Bakuninovští pohlaváři byli ve velikých rozpacích. Pokračovat v politické nečinnosti bylo den ode dne směšnější a nemožnější; dělníci chtěli „vidět činy". Na druhé straně aliančníci už po léta hlásali, že je nepřípustné účastnit se jakékoli revoluce, která nemá za cíl okamžité úplné osvobození dělnické třídy, že vyvíjet jakoukoli politickou činnost znamená zároveň uznat stát, tento princip zla, a že tudíž zejména účast v jakýchkoli volbách je smrtelný zločin. Jak se z té bryndy dostali, ukazuje zmíněná madridská zpráva:

„Titíž lidé, kteří zavrhli haagskou rezoluci o politické činnosti dělnické třídy, pošlapali stanovy Sdružení a vnesli tím do Internacionály ve Španělsku rozkol, boj a zmatek, titíž lidé, kteří byli tak nestoudní, že z nás v očích dělníků udělali ctižádostivé kariéristy, kteří pod záminkou, že vedou dělnickou třídu k moci, si chtěli sami dobýt moc, titíž lidé, kteří se nazývají autonomními, anarchistickými revolucionáři atd., se při této příležitosti začali horlivě zabývat politikou, ale tou ze všeho nejhorší — buržoazní politikou. Nepracovali pro to,

aby získali dělnické třídě politickou moc — touto myšlenkou naopak opovrhují —, ale aby pomohli k veslu jedné části buržoazie, skládající se z dobrodruhů, ctižádostivců a kariéristů, která si říká intransigentní (nesmiřitelní) republikáni.

Už v předvečer všeobecných voleb do ústavodárného shromáždění chtěli dělníci z Barcelony, Alcoy a jiných míst vědět, jakou politikou se mají řídit, a to jak v parlamentním boji, tak v každém jiném. Kvůli tomu se konala dvě velká shromáždění, jedno v Barceloně, druhé v Alcoy; na obou se aliančníci všemi silami vzpírali tomu, aby bylo stanoveno politické hledisko, kterým by se řídila Internacionála" (notabene jejich Internacionála). „Bylo tedy usneseno, že *Internacionála jako sdružení nemá vykonávat vůbec žádnou politickou činnost, avšak členové Internacionály mohou každý sám za sebe jednat, jak chtějí, a připojit se každý podle svého uvážení k té či oné politické straně* — tak, jak káže jejich proslulý princip autonomie! A jaké následky mělo uplatnění takové nechutné doktríny? Že se veliké množství členů Internacionály, včetně anarchistů, účastnilo voleb — bez programu, bez praporu, bez vlastních kandidátů — a přispěli tak k tomu, že byli zvoleni téměř výhradně buržoazní republikáni. Do sněmovny se dostali jen dva nebo tři dělníci, lidé, kteří nepředstavují absolutně nic, kteří ani jedinkrát nepozvedli hlas na obranu zájmů naší třídy a kteří úplně dobromyslně hlasují pro všechny reakční návrhy předložené většinou."

To jsou důsledky bakuninovského „zdržování se politiky". V klidných dobách, kdy proletariát předem ví, že prosadí do parlamentu nanejvýš několik málo zástupců a že je zcela vyloučeno, aby dosáhl parlamentní většiny, v takových dobách se může tu a tam podařit přesvědčit dělníky, že si počínají kdovíjak revolučně, když o volbách zůstanou doma a vůbec když místo státu, v němž žijeme a který nás utlačuje, napadají stát jako takový, stát vůbec, který nikde neexistuje a který se tedy také nemůže bránit. To je totiž skvělý způsob, jak ze sebe lidé, kterým hned padá srdce do kalhot, mohou dělat revolucionáře; a že vůdcové španělských aliančníků patří právě k tomuto druhu lidí, podrobně dokazuje spis o Alianci, o němž jsme se zmínili na začátku.

Jakmile však samy události tlačí proletariát do popředí, je abstence očividnou nejapností a aktivní zasahování dělnické třídy nezbytnou nutností. A tak tomu bylo ve Španělsku. Amadeova abdikace zbavila radikální monarchisty[376] moci a možnosti, aby se zase brzy k moci dostali; alfonsovci[377] byli prozatím ještě nemožnější; karlisté[378] dávali, jako téměř vždycky, přednost občanské válce před volebním bojem. Všechny tyto strany se podle španělského zvyku zdržely účasti ve volbách; voleb se zúčastnili jen federalističtí

republikáni, rozštěpení na dvě křídla, a masa dělníků. Při mocném kouzlu, jímž tehdy ještě na španělské dělníky působilo jméno Internacionály, při výborné organizaci její španělské odbočky, jež tehdy ještě existovala alespoň v praxi, bylo jisté, že v katalánských továrních obvodech, ve Valencii, v andaluských městech atd. skvěle projde každá kandidatura navržená a podporovaná Internacionálou a že se v kortesech určitě vytvoří dost silná menšina, aby při každém hlasování byla jazýčkem na váze mezi oběma křídly republikánů. Dělníci to cítili, cítili, že teď přišel čas, aby uvedli svou tehdy ještě mocnou organizaci do pohybu. Avšak páni vůdcové z bakuninské školy hlásali tak dlouho evangelium bezpodmínečné abstence, že teď nemohli naráz obrátit; proto vynalezli ono žalostné východisko, že se Internacionála jako celek má zdržet, ale její členové jako jednotlivci mají hlasovat, *jak budou chtít*. Toto vyhlášení politického bankrotu mělo za následek, že dělníci, jako vždycky v takovém případě, hlasovali pro lidi, kteří si počínali nejradikálněji — pro intransigenty — a cítili se tak víceméně spoluodpovědnými za pozdější kroky lidí, které zvolili, a byli zapleteni do jejich činnosti.

II

Aliančníci nemohli setrvávat ve směšné situaci, do které zabředli svou chytráckou volební politikou; znamenalo by to konec jejich dosavadního panství ve španělské Internacionále. Museli jednat alespoň naoko. Zachránit je měla — *všeobecná stávka*.

Všeobecná stávka je v bakuninovském programu pákou k zahájení sociální revoluce. Jednoho krásného dne všichni dělníci ve všech závodech jedné země anebo dokonce na celém světě zastaví práci a donutí tak nejdéle do čtyř týdnů majetné třídy, aby buď přilezly ke křížku, nebo aby na dělníky udeřily, takže dělníci pak budou mít právo se bránit a při té příležitosti vyvrátit celou starou společnost. Nápad to není ani zdaleka nový; na tomto koníčku, který je původně anglické rasy, rajtovali francouzští a po nich belgičtí socialisté o sto šest od roku 1848. Za rychlého a prudkého rozvoje chartismu[251] mezi anglickými dělníky, který nastal po krizi z roku 1837, se už roku 1839 hlásal „svatý měsíc", zastavení práce

v národním měřítku (viz Engels, „Postavení dělnické třídy", druhé vydání, str. 234[379]) a setkal se s takovým ohlasem, že se to tovární dělníci v severní Anglii pokusili v červenci 1842 uskutečnit. — Také na ženevském sjezdu aliančníků[380] z 1. září 1873 hrála všeobecná stávka velkou roli, ale všeobecně se přiznávalo, že je k tomu nutná dokonalá organizace dělnické třídy a plná pokladna. A v tom je právě háček. Jednak vlády, zejména když jsou povzbuzovány politickou abstencí, nikdy nepřipustí, aby to s dělnickou organizací a pokladnou došlo tak daleko; jednak politické události a přehmaty vládnoucích tříd povedou k osvobození dělníků mnohem dřív, než se proletariát dostane k tomu, aby si opatřil tuto ideální organizaci a tento obrovský rezervní fond. Kdyby je však měl, nepotřeboval by okliku všeobecné stávky, aby dosáhl cíle.

Ten, kdo trochu zná tajné rejdy Aliance, nebude ani v nejmenším pochybovat o tom, že návrh na použití tohoto osvědčeného prostředku vyšel ze švýcarského centra. Zkrátka a dobře, španělští vůdcové tu našli východisko, jak něco dělat a nebýt přímo „politický", a s radostí se ho chopili. Všude se hlásaly zázračné účinky všeobecné stávky, konaly se přípravy, aby se s ní začalo v Barceloně a v Alcoy.

Mezitím politické poměry stále víc spěly ke krizi. Staří federalisticko-republikánští mluvkové, Castelar a společníci, se zalekli hnutí, které jim přerostlo přes hlavu; museli postoupit moc Pí y Margallovi, který se snažil o kompromis s intransigenty. Pí byl mezi oficiálními republikány jediný socialista, jediný, kdo chápal, že se republika musí opírat o dělníky. Okamžitě také předložil program sociálních opatření, která by se dala ihned provést a která by nejen bezprostředně prospěla dělníkům, ale také by ve svých důsledcích nutila k dalším krokům, a tak alespoň uvedla sociální revoluci do chodu. Avšak bakuninovští členové Internacionály, jejichž povinností je odmítnout i to nejrevolučnější opatření, jakmile pochází od „státu", podporovali raději nejztřeštěnější podvodníky mezi intransigenty než nějakého ministra. Pívo vyjednávání s intransigenty se protahovalo; intransigenti se stávali netrpělivými a nejhorlivější z nich začali rozněcovat v Andalusii kantonální povstání. Teď museli udeřit i vůdcové Aliance, pokud nechtěli

zůstat ve vleku intransigentních buržoů. Byl tedy vydán povel ke všeobecné stávce.

V Barceloně byl nyní mimo jiné vylepen tento plakát:

„Dělníci! Vyhlašujeme všeobecnou stávku, abychom vyjádřili hluboký odpor, který pociťujeme, když vidíme, že vláda používá vojska k potlačování našich pracujících bratří, přitom však zanedbává válku proti karlistům" atd.

Dělníci z Barcelony, největšího továrního města ve Španělsku, které má ve svých dějinách víc barikádových bojů než kterékoli jiné město na světě, byli tedy vyzýváni, aby proti ozbrojené vládní moci nevystoupili rovněž se zbraněmi, které měli v rukou, ale — všeobecným zastavením práce, opatřením, jež se přímo dotýká jen jednotlivých buržoů, ne však jejich společného představitele, státní moci! V dobách mírové nečinnosti mohli barcelonští dělníci z úst krotkých lidí, jako je Alerini, Farga Pellicer a Viñas, slýchat silácké fráze; a když došlo na činy, když Alerini, Farga Pellicer a Viñas nejprve vydali svůj proslulý volební program, pak ustavičně konejšili a nakonec, místo aby volali do zbraně, vyhlásili všeobecnou stávku, začali jimi dělníci přímo pohrdat. I ten nejslabší intransigent projevoval stále ještě víc energie než nejsilnější aliančník. Aliance a Internacionála, kterou Aliance vodila za nos, ztratila všechen vliv, a když tito pánové vyhlásili všeobecnou stávku pod záminkou, že to ochromí vládu, dělníci se jim prostě vysmáli. Ale aspoň jedno však falešná Internacionála svou činností dokázala — zdržela Barcelonu od účasti na kantonálním povstání; a Barcelona byla jediné město, jehož účast na hnutí mohla dělnickému živlu, který byl v hnutí všude silně zastoupen, poskytnout pevnou oporu a tím i vyhlídku, že se mu nakonec podaří celé hnutí ovládnout. Mimoto by bylo účastí Barcelony o vítězství prakticky rozhodnuto. Barcelona však nehnula ani prstem; barcelonští dělníci, kteří intransigenty prohlédli a které aliančníci napálili, zůstali nečinní a zajistili tak konečné vítězství madridské vlády. To všechno však aliančníkům Alerinimu a Broussovi (bližší o nich obsahuje zpráva o Alianci*) nezabránilo, aby ve svém listě „Solidarité révolutionnaire" neprohlásili:

* Viz tento svazek, str. 359—489. *(Pozn. red.)*

„Revoluční hnutí se šíří rychlostí blesku po celém poloostrově... v Barceloně *se ještě nic nestalo, ale na veřejných místech je revoluce v permanenci!*"

Byla to však revoluce aliančníků, která spočívá v bití v bubny, a právě proto se „permanentně" nehýbá z „místa".

Současně byla všeobecná stávka dána na pořad dne v Alcoy. Alcoy je nové tovární město, mající teď na 30 000 obyvatel, v němž Internacionála v bakuninovské formě zakotvila teprve před rokem a velmi rychle se tu rozšířila. Ti dělníci, kteří dosud stáli zcela mimo hnutí, vítali socialismus v jakékoli formě, stejně jako se to občas stává v zapadlých místech v Německu, kde Všeobecný německý dělnický spolek náhle získává množství okamžitých přívrženců. Proto bylo Alcoy vyvoleno za sídlo bakuninovské federální komise pro Španělsko, a právě tuto federální komisi tu uvidíme při práci.

Dne 7. července se dělnické shromáždění usnáší na všeobecné stávce a příštího dne posílá deputaci k alkaldovi (starostovi) s výzvou, aby do dvaceti čtyř hodin svolal továrníky a předložil jim požadavky dělníků. Alkalde Albors, buržoazní republikán, zdržuje dělníky, povolává z Alicante vojsko a radí továrníkům, aby neustupovali, ale zabarikádovali se ve svých domech. On sám prý bude na svém místě. Po schůzce s továrníky — citujeme tu oficiální zprávu aliančnické federální komise ze 14. července 1873[381] — Albors, který zpočátku přislíbil dělníkům neutralitu, vydává proklamaci, v níž „dělníky uráží a pomlouvá, straní továrníkům a tak ničí právo a svobodu stávkujících a provokuje je k boji". Jak mohou zbožná přání nějakého starosty ničit právo a svobodu stávkujících, to zůstává rozhodně nejasné. Ať tak či onak, dělníci vedení Aliancí dávají prostřednictvím komise městské radě na vědomí, že nehodlá-li dodržovat ve stávce slíbenou neutralitu, měla by raději odstoupit, aby se vyvarovala konfliktu. Komise byla odmítnuta, a když opouštěla radnici, vypálili policisté do lidu, který stál mírumilovně a beze zbraní na náměstí. To byl podle aliančnické zprávy počátek boje. Lid se ozbrojil a začal boj, který prý trval „dvacet hodin". Na jedné straně dělníci, kterých bylo, jak udává „Solidarité révolutionnaire", na 5000, na druhé straně 32 četníků v radnici a několik ozbrojenců ve čtyřech nebo pěti domech na

tržišti; tyto domy lid po dobrém pruském vzoru vypálil. Nakonec došlo četníkům střelivo a museli kapitulovat.

„Nemuselo by se oplakávat tolik neštěstí," říká komise aliančníků ve své zprávě, „kdyby alkalde Albors nebyl oklamal lid — předstíral, že se vzdává, a pak dal zbaběle zavraždit ty, kteří se spoléhali na jeho slovo a vnikli do radnice; a sám alkalde by nebyl býval zabit oprávněně rozhořčeným obyvatelstvem, kdyby na ty, kdo ho zatýkali, nebyl vypálil z největší blízkosti ze svého revolveru."

A jaké byly oběti tohoto boje?

„I když nemůžeme přesně zjistit počet mrtvých a raněných" (na straně lidu), „můžeme přece jen říci, že jich *není méně než deset*. Provokatéři měli přinejmenším *patnáct* mrtvých a raněných."

To byla první pouliční bitva, kterou svedla Aliance. Po dvacet hodin se bili, 5000 lidí, proti 32 četníkům a několika ozbrojeným buržoům, porazili je, když ti vystříleli své střelivo, a ztratili dohromady *deset mužů*. Jako by Aliance chtěla svým zasvěcencům vtlouci do hlavy Falstaffovo rčení, že „opatrnost je lepší stránka rekovnosti."*

Rozumí se, že všechny ty děsivé zprávy buržoazních listů o bezúčelně vypálených továrnách, o masově postřílených četnících, o lidech politých petrolejem a zapálených jsou pusté výmysly. Vítězní dělníci, i když je vedou aliančníci, kteří mají moto: „Všechno se musí řešit klackem", zacházejí se svými poraženými protivníky vždycky až příliš velkoryse, a ti jim proto přibásňují všechny ty hanebnosti, kterých se *sami* v případě vítězství nikdy neopomenou dopouštět.

Vítězství bylo tedy dosaženo.

„V Alcoy," jásá „Solidarité révolutionnaire", „se naši přátelé, v počtu 5000, stali pány situace."

A jak využili „páni" této své „situace"?

V tomto směru nás aliančnická zpráva i aliančnický list nechávají úplně na holičkách; jsme odkázáni na běžné novinové zprávy. Z nich se dovídáme, že v Alcoy byl nyní zřízen „výbor pro obecné blaho", tj. revoluční vláda. Aliančníci se sice na svém sjezdu v Saint-Imier ve Švýcarsku 15. září 1872[211] usnesli, že „každá organizace

* Shakespeare, „Král Jindřich IV.", I. díl, 5. jednání, 4. scéna. *(Pozn. red.)*

politické, takzvané prozatímní nebo revoluční moci může být jedině novým podvodem a byla by pro proletariát stejně nebezpečná jako všechny nynější vlády". Členové španělské federální komise se sídlem v Alcoy také udělali všechno možné, aby sjezd španělské Internacionály vzal toto usnesení za své. Přes to všechno vidíme, že Severino Albarracin, člen federální komise, a podle některých zpráv i Francisco Tomás, její tajemník, byli členy této prozatímní a revoluční vládní moci, alcoyského výboru pro obecné blaho.

A co udělal tento výbor pro obecné blaho? Jaká opatření učinil, aby prosadil „okamžité úplné osvobození dělníků"? Zakázal všem mužům opustit město, zatímco ženám to bylo i nadále dovoleno, pokud ovšem — měly *pasy*! Odpůrci autority zavádějí znovu pasy! Konec konců tedy absolutní bezradnost, nečinnost a bezmocnost.

Mezitím dorazil generál Velarde s vojskem z Alicante. Vláda měla všechny důvody, aby místní povstání v provinciích ve vší tichosti vyřídila. A „páni situace" v Alcoy měli všechny důvody, aby se dostali ze situace, v níž si nevěděli rady. Poslanec Cervera, který dělal prostředníka, měl tedy lehkou úlohu. Výbor pro obecné blaho se poděkoval, vojsko vtáhlo 12. července bez odporu do města a jediné, co dostal výbor pro obecné blaho přislíbeno na oplátku, byla — všeobecná amnestie. Aliančničtí „páni situace" se zase jednou šťastně dostali z nemilé situace. A tím alcoyské dobrodružství skončilo.

V Sanlúcaru de Barrameda u Cádizu, sděluje aliančnická zpráva,

„alkalde uzavírá místnost Internacionály a vyvolává svými hrozbami a neustálými útoky na osobní práva občanů hněv dělníků. Zvolená komise reklamuje u ministra uznání práva a znovuotevření svévolně uzavřené místnosti. Pan Pí to v zásadě schvaluje... ve skutečnosti to však odpírá; dělníci shledávají, že vláda chce jejich sdružení soustavně dávat do klatby; sesazují místní úřady a jmenují na jejich místo jiné, které místnost Sdružení znovu otevírají."

„V Sanlúcaru... ovládá lid situaci!" triumfuje „Solidarité révolutionnaire". Aliančníci, kteří také zde, zcela proti svým anarchistickým zásadám, vytvořili revoluční vládu, nevěděli, co si mají se svým panstvím počít. Ztráceli čas prázdnými debatami a papírovými usneseními, a když pak generál Pavía dobyl Sevillu a Cádiz,

poslal 5. srpna několik rot Soriovy brigády na Sanlúcar, kde — nenarazil vůbec na odpor.

To jsou hrdinské činy Aliance, tam, kde neměla žádnou konkurenci.

III

Bezprostředně po pouličním boji v Alcoy povstali intransigenti v Andalusii. To byl ještě u kormidla Pí y Margall a ustavičně vyjednával s vůdci této strany ve snaze vytvořit z nich ministerský kabinet: proč tedy začínat útok, dokud ještě vyjednávání neztroskotalo? Příčina této uspěchanosti se nikdy docela nevyjasnila; jisté však je, že pánům intransigentům šlo především o co nejrychlejší praktické ustavení federativní republiky, aby se dostali k moci a k mnoha vládním místům, která by se zřizovala v jednotlivých kantonech. Kortesy v Madridu příliš dlouho otálely s rozbitím Španělska; nezbylo tedy, než aby oni sami přiložili ruku k dílu a všude vyhlásili svrchované kantony. Dosavadní chování (bakuninské) Internacionály, která se od voleb důkladně zapletla do intransigentských sporů, umožňovalo počítat s její součinností; vždyť se její příslušníci právě násilím zmocnili Alcoy a byli tedy v otevřeném boji s vládou! A k tomu ještě bakuninovci po léta hlásali, že každá revoluční akce vedená shora dolů je zhoubná, že se všechno musí organizovat a prosazovat zdola nahoru. A teď se naskytla příležitost prosadit zdola nahoru proslulý princip autonomie, přinejmenším pro jednotlivá města! Jinak tomu ani být nemohlo: bakuninští dělníci sedli na vějičku a tahali za intransigenty kaštany z ohně, aby je pak tito jejich spojenci, jako vždycky, odměnili kopanci a kulkami.

Jaké vlastně bylo postavení členů bakuninské Internacionály v celém tomto hnutí? Pomohli mu dát charakter federalistické roztříštěnosti, uskutečnili, pokud to bylo možné, svůj ideál anarchie. Titíž bakuninovci, kteří v Córdobě před několika málo měsíci prohlásili zřizování revolučních vlád za zradu a klamání dělníků, seděli teď ve všech revolučních městských vládách Andalusie — ale všude byli v menšině, takže si intransigenti mohli dělat,

co chtěli. Zatímco intransigenti si podrželi politické a vojenské vedení, byli dělníci odbýváni pompézními frázemi nebo nejnehoráznějšími a nejnesmyslnějšími usneseními o takzvaných sociálních reformách, která ke všemu existovala jen na papíře. Jakmile bakuninovští vůdci požadovali opravdové ústupky, byli příkře odmítnuti. V odpovědích dopisovatelům anglických novin se intransigentští vůdcové hnutí zaměřili hlavně na to, aby popřeli jakékoli spojení s těmito takzvanými členy Internacionály, odmítli za ně jakoukoli odpovědnost a prohlásili, že jejich předáky právě tak jako všechny uprchlíky Pařížské komuny drží pod nejpřísnějším policejním dohledem. Konečně, jak uvidíme, v Seville stříleli intransigenti za boje proti vládním vojskům také na své bakuninovské spojence.*

Tak se stalo, že během několika dnů byla celá Andalusie v rukou ozbrojených intransigentů. Sevilla, Malaga, Granada, Cádiz atd. jim padly do rukou téměř bez odporu. Každé město se prohlásilo za svrchovaný kanton a ustavilo revoluční vládní výbor (juntu). Následovaly Murcia, Cartagena, Valencia. V Salamance byl proveden podobný pokus, ale pokojnějšího rázu. V moci povstalců byla tedy většina velkých španělských měst, kromě hlavního města Madridu, čistě luxusního města, které téměř nikdy nezasahuje rozhodným způsobem, a kromě Barcelony. Kdyby byla udeřila Barcelona, byl by konečný úspěch téměř jistý a dělnický element v hnutí by měl mimoto zajištěnu mocnou oporu. Viděli jsme však, že intransigenti v Barceloně byli téměř bezmocní, kdežto příslušníci bakuninské Internacionály, která tam měla tehdy ještě veliký vliv, si vzali všeobecnou stávku za záminku k *chlácholení*. Barcelona tedy tentokrát nebyla na svém místě.

Přesto by toto povstání, i když bylo zahájeno bezhlavě, mělo stále ještě velké vyhlídky na úspěch, kdyby bylo vedeno alespoň trochu rozumně, třeba i jen po způsobu španělských vojenských revolt, kdy se zvedne posádka jednoho města, táhne k dalšímu městu, strhne s sebou předem zpracovanou posádku tohoto města a lavinovitě narůstajíc proniká k hlavnímu městu, až konečně o vítězství rozhodne šťastná srážka anebo to, že k nim přejdou

* Ve „Volksstaatu" (čís. 106 z 2. listopadu 1873) jsou následující tři odstavce zařazeny na konec III. oddílu. *(Pozn. red.)*

jednotky poslané proti nim. Tato metoda byla tentokrát mimořádně dobře použitelná. Povstalci byli všude už delší dobu organizováni v dobrovolnických praporech, jejichž kázeň byla sice ubohá, ale rozhodně ne ubožejší než kázeň zbytků staré španělské armády, která se z větší části rozpadla. Jedinými spolehlivými vládními jednotkami byli četníci (guardias civiles), a ti byli rozptýleni po celé zemi. Především šlo o to zabránit četníkům, aby se soustředili; a to bylo možné jen tak, že by povstalci postupovali útočně a odvážili se do otevřeného pole; příliš velké nebezpečí z toho nehrozilo, protože vláda mohla postavit proti dobrovolníkům jen stejně neukázněné jednotky, jako byli oni sami. A mělo-li se zvítězit, nebylo jiné cesty.

Ale kdepak. Federalismus intransigentů a jejich bakuninovského přívěsku spočíval právě v tom, že každé město jednalo na vlastní pěst, neprohlásilo za hlavní věc součinnost s jinými městy, nýbrž oddělení se od nich, a tím vyloučilo jakoukoli možnost všeobecného útoku. Co bylo v německé selské válce a v německých povstáních z května 1849 nevyhnutelným zlem — roztříštěnost a izolovanost revolučních sil, která umožnila, aby tytéž vládní jednotky porážely jedno povstání po druhém[382] — to bylo tady proklamováno jako princip nejvyšší revoluční moudrosti. Takové potkalo Bakunina zadostiučinění. Prohlásil už v září 1870 („Lettres à un Français"[383]), že jediným prostředkem, jak vyhnat revolučním bojem Prusy z Francie, je odstranit jakékoli centralizované vedení a ponechat každé město, každou ves, každou obec, aby vedly válku na vlastní pěst. Když se tak proti jednotně vedenému pruskému vojsku postaví rozpoutané revoluční vášně, bude prý vítězství jisté. Oproti celkovému rozumu francouzského lidu, ponechanému konečně zase sobě samému, by se musel přirozeně jednotlivý rozum Moltkův ztratit. Francouzi tomu tehdy nechtěli rozumět; zato ve Španělsku, jak jsme viděli a ještě uvidíme, slavil Bakunin skvělý triumf.

Mezitím toto ničím neodůvodněné a ukvapené povstání znemožnilo Pí y Margallovi, aby dál vyjednával s intransigenty. Musel odstoupit; místo něho přišli ke kormidlu čistí republikáni Castelarova typu — nepokrytí buržoové, kteří si vytyčili jako první cíl zlikvidovat dělnické hnutí, jehož dříve využívali, ale teď jim už

překáželo. Soustředili jednu divizi pod velením generála Pavíi proti Andalusii a druhou, které velel Campos, proti Valencii a Cartageně. Jádro tvořili četníci, shromáždění z celého Španělska, vesměs staří vojáci, jejichž kázeň nebyla ještě otřesena. Stejně jako při útocích versailleské armády na Paříž měli být četníci i tady pevnou oporou demoralizovaného řadového vojska a tvořit všude čelo útočných kolon; tento úkol také v obou případech podle svých sil splnili. Kromě četníků dostaly divize také několik všelijak slepených řadových pluků, takže každá z nich měla přibližně 3000 mužů. To bylo všechno, co byla vláda s to postavit proti povstalcům.

Generál Pavía vyrazil kolem 20. července. 24. července byla obsazena Córdoba oddílem četníků a řadového vojska, kterému velel Ripoll. 29. července zaútočil Pavía na zabarikádovanou Sevillu, která 30. nebo 31. — z telegramů nelze často tato data přesně zjistit — padla do jeho rukou. Nechal tu létací kolonu, která měla za úkol podrobit okolí, a táhl na Cádiz, jehož obránci hájili jen přístup k městu, a to ještě slabě, a pak se 4. srpna nechali bez odporu odzbrojit. V následujících dnech Pavía odzbrojil, rovněž bez odporu, Sanlúcar de Barrameda, San Roque, Tarifu, Algeciras a mnoho dalších malých měst, která se vesměs předtím ustavila jako svrchované kantony. Současně poslal kolony na Malagu, která bez odporu kapitulovala 3. srpna, a na Granadu, která učinila totéž 8. srpna, takže 10. srpna, ani ne po 14 dnech a téměř bez boje, byla pokořena celá Andalusie.

26. července zahájil Martínez Campos útok na Valencii. Zde povstání zahájili dělníci. Při rozštěpení španělské Internacionály si udrželi ve Valencii skuteční členové Internacionály většinu; nová španělská federální rada přesídlila do tohoto města. Brzy po vyhlášení republiky, když byly na obzoru revoluční boje, nabídli bakuninovští dělníci z Valencie — kteří nedůvěřovali chlácholení barcelonských vůdců, zahalenému do ultrarevolučních frází — skutečným členům Internacionály společný postup ve všech místních hnutích. Když vypuklo kantonální hnutí, ihned společně udeřili, využivše intransigentů, a zahnali vojsko. Jaké bylo složení valencijské junty, není známo; ze zpráv dopisovatelů anglických novin však vyplývá, že v ní právě tak jako mezi valencijskými dobrovolníky měli

rozhodnou převahu dělníci. Titíž dopisovatelé mluvili o valencijských povstalcích s respektem, jaký ani zdaleka nevěnují jiným převážně intransigentním povstalcům; vychvalovali jejich vojenskou kázeň, pořádek panující ve městě a prorokovali tu dlouhý odpor a tvrdý boj. Nezmýlili se. Valencie, která je otevřeným městem, se udržela proti útokům Camposovy divize od 26. července až do 8. srpna, tedy déle než celá Andalusie dohromady.

V provincii Murcia bylo stejnojmenné hlavní město obsazeno bez odporu; po pádu Valencie táhl Campos na Cartagenu, jednu z nejsilnějších španělských pevností, chráněnou z pevniny souvislým valem a předsunutými pevnůstkami na dominujících výšinách. 3000 vojáků vládního vojska, které nemělo žádná obléhací děla, byly ovšem se svými lehkými polními kanóny proti těžkému dělostřelectvu v pevnůstkách bezmocné a musely se omezit na obklíčení pevnosti z pevniny; to však nemělo valný význam, dokud Cartagenští ovládali moře svou válečnou flotilou, kterou ukořistili v přístavu. Povstalci, kteří se v době, kdy se bojovalo ve Valencii a v Andalusii, starali jen sami o sebe, začali myslet na okolní svět teprve tehdy, když už byla ostatní povstání potlačena a jim samým docházely peníze a potraviny. Teprve potom se pokusili vyrazit na Madrid, který je vzdálen nejméně 60 německých mil, víc než dvakrát dále než např. Valencie a Granada! Expedice žalostně skončila nedaleko Cartageny a obklíčení udělalo škrt přes všechny další výpady na pevnině; vrhli se tedy na výpady s flotilou. A jaké výpady! O tom, že by cartagenské válečné lodě znovu vzbouřily sotva porobená přímořská města, nemohlo být ani řeči. Flotila svrchovaného kantonu Cartageny se tedy omezila na to, že hrozila bombardováním ostatním — podle cartagenské teorie rovněž svrchovaným — přímořským městům od Valencie po Malagu, a jestliže tato města nedodala až na palubu požadované potraviny a válečnou kontribuci v tvrdé měně, opravdu je bombardovala. Dokud byla tato města jako svrchované kantony ve zbrani proti vládě, platila v Cartageně zásada: každý pro sebe. Jakmile byla poražena, měla platit zásada: všichni pro Cartagenu! Tak chápali cartagenští intransigenti a jejich bakuninovští přisluhovači federalismus svrchovaných kantonů.

Aby posílila řady bojovníků za svobodu, propustila cartagenská vláda asi 1800 těžkých trestanců, vězněných v městském žaláři — nejhorší lupiče a vrahy z celého Španělska. Že jí toto revoluční opatření našeptali bakuninovci, o tom není po odhaleních obsažených ve zprávě o Alianci* už nejmenší pochyby. Tam je dokázáno, jak Bakunin horuje pro „rozpoutání všech zlých vášní" a prohlašuje ruského zbojníka za vzor všech opravdových revolucionářů. Co je Rusovi právo, je Španělovi zdrávo. Když tedy cartagenská vláda rozpoutala „zlé vášně" 1800 hrdlořezů, které propustila z chládku, a dovršila tak demoralizaci svého vojska, jednala plně v Bakuninově duchu. A když španělská vláda nerozstřílela svá vlastní opevnění, nýbrž očekávala, že pád Cartageny přivodí vnitřní rozvrat mezi jejími obránci, sledovala docela správnou politiku.

IV

Poslechněme si, co říká o celém tomto hnutí zpráva Nové madridské federace:

„Ve Valencii se měl druhou srpnovou neděli konat sjezd, který měl mimo jiné také rozhodnout, jaké stanovisko zaujme španělská federace Internacionály k důležitým politickým událostem, jež se ve Španělsku odehrály od 11. února, tj. ode dne vyhlášení republiky. Avšak nesmyslné" (descabellada — doslova: roztrhané) „kantonální povstání, které tak žalostně zkrachovalo a na němž se téměř ve všech povstaleckých provinciích horlivě podíleli členové Internacionály, nejenže ochromilo činnost federální rady tím, že rozptýlilo většinu jejích členů, ale také téměř úplně dezorganizovalo místní federace, a co je nejhorší, uvalilo na jejich členy všechnu nenávist a všechno pronásledování, které přináší vzápětí každé hanebně zahájené a zkrachované lidové povstání...

Když propuklo kantonální povstání, když se ustavily junty, tj. kantonální vlády, tu si ti lidé" (bakuninovci), „kteří tak halasně křičeli proti politické moci a obviňovali nás z autoritářství, pospíšili vstoupit do těchto vlád. Ve významných městech, jako v Seville, Cádizu, Sanlúcaru de Barrameda, Granadě a Valencii, zasedali mnozí z členů Internacionály, kteří si říkali antiautoritáři, v kantonálních juntách, a neměli přitom jiný program než autonomii provincie nebo kantonu. To je úředně potvrzeno proklamacemi a jinými dokumenty, které uveřejnily tyto junty a pod nimiž figurují známá jména členů Internacionály tohoto druhu.

* Viz tento svazek, str. 359—489, zvláště str. 456, 482 a 483. *(Pozn. red.)*

Tak křiklavý rozpor mezi teorií a praxí, mezi propagandou a činem by byl mnoho neznamenal, kdyby z toho byla mohla vzejít nějaká výhoda pro naše Sdružení nebo nějaký pokrok v organizaci našich sil, kdybychom se tím mohli o něco přiblížit dosažení našeho hlavního cíle — osvobození dělnické třídy. Ale stal se pravý opak, a jinak tomu ani být nemohlo. Chyběla základní podmínka — aktivní součinnost španělského proletariátu, které by bylo tak snadné dosáhnout, kdyby se jednalo jménem Internacionály. Chyběla dohoda mezi místními federacemi; hnutí bylo ponecháno individuální nebo místní iniciativě a zůstávalo bez jakéhokoli vedení (kromě toho, *které mu snad mohla vnutit tajemná Aliance, a tato Aliance k naší hanbě stále ještě ovládá Internacionálu ve Španělsku*), bez jakéhokoli programu kromě programu našich přirozených nepřátel, buržoazních republikánů. A tak kantonální hnutí podlehlo tím nejpotupnějším způsobem, téměř bez odporu; při svém zániku strhlo však s sebou prestiž a organizaci Internacionály ve Španělsku. Není jediného výstřelku, jediného zločinu, jediné násilnosti, které by dnes republikáni neházeli na hlavu členům Internacionály. V Seville se dokonce stalo, jak jsme byli ujištěni, že za boje stříleli intransigenti na své spojence, členy" (bakuninovské) „Internacionály. Reakce obratně využívá našich hloupostí, štve republikány, aby nás pronásledovali, a pomlouvá nás před lhostejnou masou; zdá se, že dosáhne toho, co nedokázala za časů Sagastových: zhanobit jméno Internacionály v masách španělských dělníků.

V Barceloně se řada dělnických sekcí odtrhla od Internacionály s rázným protestem proti lidem z časopisu ‚La Federación' " (hlavní orgán bakuninovců) „a proti jejich nevysvětlitelnému jednání. V Jerezu, v Puerto de Santa Maria a v jiných místech se federace usnesly, že se rozpustí. V Loji (provincie Granada) vyhnalo obyvatelstvo několik členů Internacionály, kteří tam bydleli. V Madridu, kde je ještě nejvíc svobody, neprojevuje stará" (bakuninská) „federace ani nejmenší známky života a naše federace je nucena zůstávat v nečinnosti a mlčet, aby na ni nebyly uvaleny cizí hříchy. V městech na severu nám den ze dne rozhořčenější karlistická válka znemožňuje jakoukoli činnost. A konečně ve Valencii, kde vláda po patnáctidenním boji zvítězila, se členové Internacionály, kteří neuprchli, musejí skrývat a federální rada se úplně rozpadla."

Potud madridská zpráva. Jak vidno, plně se shoduje s hořejším vylíčením této historie.

Jaký je tedy závěr celého našeho zkoumání?

1. Jakmile se bakuninovci octli tváří v tvář vážné revoluční situaci, byli nuceni hodit přes palubu celý svůj dosavadní program. Nejdřív obětovali učení o povinnosti neúčastnit se politiky a zejména neúčastnit se voleb. Potom přišla na řadu anarchie, zrušení státu; nejenže stát nezrušili, ale pokusili se naopak zřídit množství nových, malých státečků. Pak nechali padnout základní

poučku, že dělníci se nesmějí zúčastnit žádné revoluce, která nemá za cíl okamžité úplné osvobození proletariátu, a zúčastnili se hnutí, které nijak nezakrývalo svůj čistě buržoazní charakter. Konečně dali políček sotva vyhlášenému článku své víry, že zřízení revoluční vlády je jen nový podvod a nová zrada na dělnické třídě, a figurovali docela spokojeně ve vládních výborech jednotlivých měst, a to skoro všude jako bezmocná menšina, kterou buržoazie přehlasovávala a politicky využívala.

2. Tyto zásady, které až dosud hlásali, zapřeli bakuninovci tím nejzbabělejším, nejprolhanějším způsobem a pod tlakem špatného svědomí, takže pak ani oni sami, ani jimi vedené masy nevstupovali do hnutí s nějakým programem a vůbec nevěděli, co chtějí. Jaký byl přirozený následek? Že bakuninovci buď každé hnutí zmařili, jako v Barceloně; nebo že byli vehnáni do izolovaných, nepromyšlených a hloupých povstání, jako v Alcoy a Sanlúcaru de Barrameda; anebo že vedení povstání připadlo intransigentské buržoazii, jak tomu bylo v naprosté většině povstání. Jakmile došlo na činy, realizoval se ultrarevoluční pokřik bakuninovců buď v chlácholení, nebo v předem beznadějných povstáních, nebo konečně v připojení se k buržoazní straně, která dělníky nejhanebnějším způsobem politicky využívala a navíc je častovala kopanci.

3. Z takzvaných* principů anarchie, svobodné federace nezávislých skupin atd. zůstává jen nesmírné a nesmyslné roztříštění revolučních bojových prostředků, které vládě umožnilo, aby si s hrstkou vojáků podrobila téměř bez odporu jedno město po druhém.

4. Celá historie skončila nejen tím, že dobře organizovaná a početná španělská Internacionála — nepravá i pravá — byla při pádu intransigentů stržena s sebou a dnes se fakticky rozpadla, ale také tím, že se na ni svádí bezpočet vybájených výstřelků, bez nichž si šosáci všech zemí ani nedovedou dělnické povstání představit, a dále tím, že mezinárodní reorganizace španělského proletariátu je tím snad na léta znemožněna.

* Ve „Volksstaatu" je místo „takzvaných" „velikých". *(Pozn. red.)*

5. Zkrátka, bakuninovci ve Španělsku nám poskytli nepřekonatelný vzor toho, jak se revoluce *nesmí* dělat.

Napsal B. Engels v září až říjnu 1873
Otištěno v „Der Volksstaat",
čís. 105, 106 a 107
z 31. října, 2. a 5. listopadu 1873
Vydáno jako brožura v Lipsku roku 1874
Přetištěno v knize: B. Engels,
„Internationales aus dem
‚Volksstaat' (1871—75)", Berlín 1894

Podle textu
v „Internationales aus
dem ‚Volksstaat' "
Přeloženo z němčiny

B. ENGELS

ANGLICKÉ VOLBY

Londýn 22. února 1874

Volby do anglického parlamentu jsou teď už také za námi. Geniální Gladstone, který nemohl vládnout s většinou 66 hlasů, rozpustil znenadání parlament, během 8—14 dnů dal provést volby a výsledkem byla — většina více než 50 hlasů *proti* němu.[384] V tomto parlamentu, druhém od vydání zákona o reformě z roku 1867 a prvním, který byl zvolen tajným hlasováním,[385] je *silná konzervativní většina*. Přitom vysílají konzervativce do parlamentu zejména velká průmyslová města a tovární obvody, kde teď mají naprostou většinu dělníci. Jak je to možné?

Především je tento výsledek odpovědí na Gladstonův pokus o volební státní převrat. Volby byly vypsány tak rychle po rozpuštění parlamentu, že některá města měla na rozmyšlenou sotva pět dní, většina sotva osm a irské, skotské a venkovské volební obvody nanejvýš čtrnáct dní. Gladstone chtěl voliče napálit, jenže v Anglii se státním převratům zkrátka nedaří a pokusy o napálení se tu obracejí proti tomu, kdo se o ně pokouší. Následkem toho hlasovala celá početná masa indiferentních a kolísajících proti Gladstonovi.

Kromě toho vládl Gladstone způsobem, který přímo urážel vžité zvyklosti Johna Bulla. A John Bull je už tak omezený, že ve vládě nevidí svého pána a velitele, nýbrž svého sluhu, a k tomu ještě jediného sluhu, kterého může na hodinu propustit. A i když strana, která je zrovna u moci, dovolí občas své vládě, a to ještě z vel-

mi praktických důvodů, aby snížení daní a podobná finanční opatření uvedla jako velké teatrální překvapení, při vlastních zákonodárných opatřeních povoluje něco takového jen zcela výjimečně. Ale Gladstone udělal z těchto zákonodárných teatrálních kousků pravidlo. Většina jeho velkých opatření byla pro jeho vlastní stranu stejně překvapující jako pro jeho odpůrce; liberálům byla tato opatření doslova naoktrojována, neboť kdyby pro ně nebyli hlasovali, byli by se k veslu okamžitě dostali jejich protivníci. A jestliže obsah mnoha těchto opatření, např. irského církevního zákona a irského pozemkového zákona,[386] vyvolával při vší své ubohosti u mnoha starých liberálně konzervativních whigů zděšení, pak u celé strany vyvolával zděšení způsob, jakým byla vnucována. Ale Gladstone nezůstal jen u toho. Zrušení prodeje hodností v armádě prosadil tak, že se — ačkoli to vůbec nebylo potřeba — místo k parlamentu odvolal k moci koruny,[387] čímž urazil svou vlastní stranu. Navíc se obklopil řadou průměrných lidí s dobrými lokty, kteří měli jediný talent — zbytečně vyvolávat nenávist ke své osobě. Tak zejména Bruce, ministr vnitra, a Ayrton, skutečný šéf londýnské místní správy. První se vyznamenával hrubostí a arogancí vůči dělnickým deputacím, druhý vládl Londýnu — jako např. při pokusu potlačit právo na pořádání lidových shromáždění v parcích — zcela po prusku, a protože zde něco takového prostě neprojde — Irové také přes nařízení o parcích uspořádali přímo panu Ayrtonovi před nosem velké masové shromáždění v Hyde Parku* — mělo to za následek řadu drobných porážek vlády a její rostoucí nepopulárnost.

Konečně pak tajné hlasování umožnilo velkému množství dělníků — jinak politicky lhostejných — beztrestně hlasovat proti svým vykořisťovatelům a proti straně, v níž právem vidí stranu průmyslových baronů, proti liberální straně. Tak tomu opravdu je i tam, kde většina průmyslových baronů přešla podle módy ke konzervativcům. Nezastupuje-li liberální strana velký průmysl oproti velkému pozemkovému vlastnictví a vysokým financím, nezastupuje v Anglii vůbec nic.

* Viz tento svazek, str. 221–223. *(Pozn. red.)*

Svou celkovou inteligencí byl už předchozí parlament podprůměrný. Skládal se v podstatě jednak z venkovských šlechticů a synů velkých pozemkových vlastníků, jednak z bankéřů, ředitelů železnic, pivovarníků, továrníků a jiných bohatých parvenuů; mezi nimi několik státníků, právníků a profesorů. Značný počet těchto naposled uvedených „představitelů inteligence" tentokrát propadl, takže velké pozemkové vlastnictví a peněžní žok mají v novém parlamentě ještě větší zastoupení než v předchozím. Zato se od předchozího liší dvěma novými prvky: jsou v něm dva dělníci,* a asi padesát irských homerulerů[388].

Pokud jde o dělníky, je třeba nejprve konstatovat, že od zániku strany chartistů[389] v padesátých letech už v Anglii žádná zvláštní dělnická politická strana není. V zemi, kde se dělnická třída víc než kde jinde podílela na výhodách nesmírného růstu velkého průmyslu, je to pochopitelné, a v Anglii, která ovládá světový trh, tomu ani jinak být nemohlo; a nadto v zemi, kde si vládnoucí třídy vzaly za úkol splnit vedle jiných ústupků bod za bodem chartistický program, Lidovou chartu[390]. Ze šesti bodů Charty byly dva uzákoněny: tajné hlasování a zrušení censu volitelnosti; třetí bod, všeobecné hlasovací právo, je zaveden alespoň přibližně; vůbec nesplněny jsou tři poslední: každoroční volby, diety a nejdůležitější bod — stejné volební obvody podle počtu obyvatelstva. — Dělníci, pokud se podíleli na celkové politice ve zvláštních organizacích, vystupovali v poslední době skoro výhradně jako krajní levé křídlo „velké liberální strany" a v této úloze byli velkou liberální stranou zcela přirozeně při každých volbách napáleni. Tu najednou přišel zákon o reformě a rázem změnil politické postavení dělníků. Ve velkých městech představují teď většinu voličů a vláda a kandidáti do parlamentu jsou v Anglii zvyklí si voliče předcházet. Od té doby se předsedové a tajemníci tradeunionů a politických dělnických spolků, jakož i ostatní známí dělničtí řečníci, o nichž se předpokládalo, že mají vliv na svou třídu, stali najednou důležitými lidmi; navštěvovali je členové parlamentu, lordi a jiná vznešená cháska, najednou byli s účastí dotazováni na přání a požadavky

* — tj. Alexander MacDonald a Thomas Burt. *(Pozn. red.)*

dělnické třídy; diskutovalo se s těmito „dělnickými vůdci" o otázkách, pro něž existoval dosud jen povznesený úsměv nebo které stačilo jen vznést a už byly zatracovány; přispívalo se také na sbírky pro dělnické účely. „Dělnické vůdce" přitom zcela přirozeně napadlo, že by se mohli sami dát zvolit do parlamentu; jejich vznešení přátelé na to vcelku s radostí přistoupili, ovšemže jen proto, aby v každém jednotlivém případě zvolení dělníka podle možností překazili. A tak se věc nehnula z místa.

To, že by se „dělničtí vůdcové" rádi dostali do parlamentu, jim nikdo nezazlívá. Nejkratší cestou k tomu by bylo přikročit okamžitě k znovuvytvoření silné dělnické strany s vyhraněným programem — Lidová charta jim skýtala nejlepší politický program, jaký si jen mohli přát. Jenže jméno chartistů — právě proto, že to byla vysloveně proletářská strana — mělo u buržoazie špatný zvuk a „dělničtí vůdcové", místo aby navázali na slavnou tradici chartistů, dali přednost jednání se svými vznešenými přáteli a vystupovali „ctihodně", což v Anglii znamená *jako měšťáci*. Jestliže staré volební právo dělníky do jisté míry donutilo, aby figurovali na chvostu radikální buržoazie, bylo neodpovědné nechat je v této roli i poté, co zákon o reformě otevřel dveře parlamentu nejméně šedesáti dělnickým kandidátům.

A tu nastal obrat. Aby se dostali do parlamentu, dovolávali se „dělničtí vůdcové" v první řadě hlasů a peněz buržoazie, a teprve v druhé řadě hlasů samých dělníků. Tím však přestali být kandidáty dělníků a změnili se v kandidáty buržoazie. Nedovolávali se dělnické strany, kterou bylo třeba znovu vytvořit, nýbrž buržoazní „velké liberální strany". Mezi sebou vytvořili vzájemnou volební pojišťovací společnost, Ligu dělnického zastoupení,[391] která své velmi skrovné finanční prostředky získávala převážně z buržoazních pramenů. Ale to není všechno. Radikální buržoové mají tolik rozumu, aby pochopili, že zvolení dělníků do parlamentu je čím dál tím nevyhnutelnější; je tedy v jejich vlastním zájmu udržovat pravděpodobné dělnické kandidáty pod svým vedením a právě tím co nejvíc oddálit dobu jejich skutečného zvolení. A k tomu mají svého pana *Samuela Morleyho*, londýnského milionáře, kterému nesejde na několika tisícovkách liber, může-li za ně jednak hrát

velícího generála tohoto falešného dělnického generálního štábu a jednak se dát jejich ústy vynášet mezi masami jako přítel dělníků, z vděčnosti za to, že dělníky napaluje. Když asi před rokem všechno naznačovalo, že parlament bude rozpuštěn, shromáždil Morley své věrné kolem sebe v London Tavern; dostavili se všichni, Potterové, Howellové, Odgerové, Halesové, Mottersheadové, Cremerové, Eccariové a jak se všichni jmenují; společnost lidí, z nichž každý konal při předchozích parlamentních volbách v žoldu buržoazie „velké liberální straně" služby agitátora nebo jí je alespoň nabízel. Tato společnost sestavila za Morleyho předsednictví „dělnický program", který mohl podepsat každý buržoa a který měl být základem mohutného hnutí, jež by dělníky politicky ještě úže připoutalo k buržoazii a — jak si pánové namlouvali — přivedlo „zakladatele" do parlamentu. Kromě toho tančilo před chtivou obrazotvorností těchto zakladatelů ještě množství pětilibrovek pana Morleyho, které by jim během agitace spadly do kapsy. Ale celé hnutí vzalo za své, ještě než doopravdy začalo. Pan Morley zamkl svou pokladnu a zakladatelé zase zapadli.

Před čtyřmi týdny rozpouští Gladstone najednou parlament. Nevyhnutelní „dělničtí vůdcové" si oddechnou: buď se dají zvolit, anebo budou zase dobře placenými cestujícími, kazateli „velké liberální strany". Ale kdež: termín voleb je tak blízko, že jsou ošizeni o obě vyhlídky. Někteří sice vystupují jako kandidáti; ale poněvadž v Anglii každý kandidát, než se o něm může hlasovat, musí složit dvě stě liber (1240 tolarů) jako příspěvek na volební výlohy a poněvadž dělníci nebyli k tomuto účelu skoro nikde organizováni, mohli vážně kandidovat jen ti z nich, kteří tuto částku dostali od buržoazie a vystupovali tedy *s vysokým vrchnostenským svolením buržoazie*. Tím však také buržoazie splnila svou povinnost a ve volbách samých je pak všechny nechala slavně propadnout.

Prošli jen dva dělníci, oba horníci z uhelných dolů. Tento obor je velmi silně organizován ve třech velkých tradeunionech, disponuje značnými prostředky, v některých obvodech má mezi voliči nespornou většinu a od volební reformy plánovitě usiloval o přímé zastoupení v parlamentě. Za kandidáty byli navrženi tajemníci

těchto tří tradeunionů; jeden z nich, Halliday, neměl ve Walesu úspěch, zbývající dva prošli: *Macdonald* ve *Staffordu* a *Burt* v *Morpethu*. Burt je mimo svůj obvod málo znám; a Macdonald při projednávání posledního zákona o dolech[392], při němž zastupoval svůj obor, zradil ty, které zastupoval, neboť schválil dodatečný článek, který natolik vycházel vstříc zájmu kapitalistů, že se jej ani vláda neodvážila dát do návrhu.

Tak či onak, ledy jsou prolomeny a v nejvznešenějším debatním klubu Evropy sedí mezi lidmi, kteří se prohlašují za první evropské džentlmeny, dva dělníci.

Vedle nich sedí nejméně padesát irských homerulerů. Když bylo v roce 1867 poraženo fenianské povstání a vojenští vůdcové fenianů[175] (irských republikánů) byli postupně buď pochytáni, nebo vyhoštěni do Ameriky, ztratily zbytky fenianského spiknutí záhy jakýkoli význam. Násilné povstání nemělo na dlouhá léta — alespoň do doby, než by se Anglie znovu zapletla do vážných zahraničně politických obtíží — nejmenší vyhlídky. Zbývalo tedy pouze legální hnutí, a to bylo rozvinuto pod praporem homerulerů, „vlády ve vlastním domě". Základním požadavkem bylo, aby královský parlament v Londýně postoupil zákonodárství týkající se všech čistě irských otázek zvláštnímu irskému parlamentu v Dublinu; o tom, co se rozumí pod pojmem ryze irské otázky, se zatím moudře mlčelo. Toto hnutí, které bylo zpočátku anglickému tisku pro smích, nabylo takové moci, že se k němu museli připojit irští členové parlamentu nejrůznějšího stranického zabarvení, konzervativci i liberálové, protestanti i katolíci — vůdce hnutí Butt je sám protestant — a dokonce i jeden rodilý Angličan, který zastupuje Galway. Poprvé od dob O'Connellových, jehož hnutí za repeal[393] zaniklo ve všeobecné reakci téměř zároveň s chartistickým hnutím následkem událostí z roku 1848 — on sám zemřel už v roce 1847 — vstupuje do parlamentu zase sekmnutá irská strana, a to za okolností, které jí stěží dovolí ustavičný o'connellovský kompromis s liberály a prodej jejích členů liberální vládě po kusech, jak se to od té doby stalo módou.

A tak vstoupily do parlamentu obě hybné síly anglického politického vývoje: na jedné straně dělníci a na druhé straně Irové

jako jednolitá národní strana. A i když v tomto parlamentu sotva sehrají velkou úlohu — a dělníci určitě ne — přesto anglický politický vývoj vstoupil volbami z roku 1874 bezesporu do nové fáze.

Napsal B. Engels 22. února 1874
Otištěno v „Der Volksstaat",
čís. 26 ze 4. března 1874

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

ŘÍŠSKÝ VOJENSKÝ ZÁKON[394]

I

Je skutečně komické, jak se národní liberálové a pokrokáři[395] v Říšském sněmu stavějí k § 1 vojenského zákona:

„Mírový prezenční stav vojska, pokud jde o poddůstojníky a mužstvo, činí *až do vydání dalšího zákonného ustanovení* 401 659 mužů."[396]

Tento paragraf, křičí, je nepřijatelný, likviduje rozpočtové právo Říšského sněmu, dělá z povolování vojenského rozpočtu pouhou frašku!

Naprosto správně, pánové! A právě *proto, že* tomu tak je, *že* tento článek je nepřijatelný, vy ho v podstatě přijmete. K čemu také tolik okolků, když se po vás chce, abyste ještě jednou padli na kolena, jako jste to s takovou grácií udělali už tolikrát?

V pozadí celého toho nářku je pruská vojenská reorganizace. Ta vyvolala proslulý konflikt.[397] Během celého konfliktu se liberální opozice držela Manteuffelovy zásady: „Silný ustupuje směle."[398] Po dánské válce[263] ustupovala ještě mnohem směleji. Když se však roku 1866 Bismarck vrátil vítězně od Sadové[264] a za své dosavadní nepatřičné výdaje požadoval ještě odškodnění, neznalo už ustupování hranic. Vojenský rozpočet byl obratem povolen, a co se v Prusku jednou povolí, to je podle pruské ústavy povoleno navždycky, neboť „stávající" (jednou povolené) „daně se vybírají i nadále"![399]

Pak přišel Severoněmecký říšský sněm, který projednával spolkovou ústavu.[400] Mnoho se toho namluvilo o rozpočtovém

právu, vládní předloha byla prohlášena za nepřijatelnou pro nedostatečnou finanční kontrolu, všelijak se kličkovalo, a nakonec se kouslo do kyselého jablka a ustanovení pruské ústavy o vojenském rozpočtu se ve všech podstatných bodech přenesla na Severoněmecký spolek. Tím se už mírový stav armády zvýšil z 200 000 na 300 000 mužů.

Nato přišla slavná válka z roku 1870 a s ní „Německá říše". Znovu tu byl ústavodárný(!) Říšský sněm a nová říšská ústava.[401] Znovu nabubřelé řeči a nesčíslné výhrady, pokud jde o rozpočtové právo. A na čem se pánové usnesli?

§ 60 říšské ústavy:

„Mírový prezenční stav německého vojska se do 31. prosince 1871 stanoví na jedno procento obyvatelstva z roku 1867 a jednotlivé spolkové státy se na něm budou podílet pro rata podle počtu obyvatelstva. *Na pozdější dobu bude mírový prezenční stav vojska stanoven říšským zákonodárstvím.*"

Jedno procento obyvatelstva z roku 1867 činí 401 000 mužů. Tento prezenční stav byl později usnesením Říšského sněmu prodloužen do 31. prosince 1874.

§ 62: „Na krytí nákladů na celé německé vojsko a k němu příslušící zařízení bude mít císař do 31. prosince 1871 k dispozici ročně po 225 tolarech na každého vojáka mírového stavu vojska stanoveného článkem 60. *Po 31. prosinci 1871 musejí jednotlivé spolkové státy nadále platit tyto částky říšské pokladně. Pro jejich výpočet zůstává v platnosti mírový prezenční stav, dočasně stanovený článkem 60, až do té doby, než bude změněn říšským zákonem.*"

Tak padli naši nacionálové potřetí na kolena před nedotknutelným vojenským rozpočtem. A když teď Bismarck přichází a požaduje, aby se toto příjemné provizórium změnilo v ještě příjemnější definitivum, křičí ti pánové, že se porušuje rozpočtové právo, které sami třikrát po sobě obětovali!

Milí páni nacionálové! Dělejte „praktickou politiku"! Berte „v úvahu současnou situaci"! Hoďte přes palubu „nedosažitelné ideály" a hospodařte směle dál „na půdě daného"! Řekli jste nejen A, ale už i B a C, tak se nebojte říci také D! Tady nepomůže žádné uhýbání a vykrucování, tady musíte zase jednou udělat proslulý „kompromis", při němž vláda prosadí, co bude chtít, a vy můžete být rádi, když se to obejde bez kopanců. Rozpočtové právo přenechte Angličanům propadlým materialismu, zchátralým Fran-

couzům, zaostalým Rakušanům a Italům, nenapodobujte „cizí vzory", dělejte „čistě německou práci"! A *jestliže* chcete mít za každou cenu právo povolovat rozpočet, pak vám zbývá jediný prostředek: volte příště jen sociální demokraty!

II

Že jsou nacionálové hloupí — přes všechen Laskeříkův důvtip — to víme už dávno a vědí to i oni sami. Ale že jsou tak hloupí, za jaké je má Moltke, to bychom byli přece jen neřekli. Veliký mlčenlivec mluvil v Říšském sněmu celou hodinu, a přesto zůstal velikým mlčenlivcem: zamlčel totiž svým posluchačům skoro všecko, co si sám myslí. Jen ve dvou bodech vyjádřil bez okolků svůj názor: předně v tom, že osudný § 1 je absolutně nutný, a za druhé v této proslulé větě:

„Co jsme dobyli zbraněmi za půl roku, to musíme teď půl století zbraněmi chránit, aby nám to nebylo zase vyrváno. Od doby našich šťastných válek jsme získali všude vážnost, ale lásku nikde."[402]

Habemus confidentem reum.* Zde jsme přiměli viníka k přiznání. Když se Prusko po Sedanu[403] vytasilo se svými anekčními požadavky, tvrdilo se: Nová hranice je podmíněna jedině strategickou nutností, bereme si jen to, co nezbytně potřebujeme, abychom se kryli; za touto novou hranicí a po dokončení našich opevnění můžeme klidně čelit jakémukoli útoku. — A z čistě strategického hlediska tomu tak skutečně je.

Opevněná linie Rýna se svými třemi velkými centrálními pevnostmi Kolínem, Koblenzem a Mohučí měla jen dvě chyby: za prvé ji bylo možno obejít přes Štrasburk a za druhé jí chyběla předsunutá linie opevněných bodů, která by dala celému postavení hloubku. Anexe Alsaska a Lotrinska obě chyby odstranila. Štrasburk a Mety tvoří nyní první linii, Kolín, Koblenz a Mohuč druhou; všechno jsou to pevnosti prvého řádu, s daleko předsunutými pevnůstkami a schopné klást odpor modernímu dělostřelectvu vybavenému rýhovanými hlavněmi; přitom jsou od sebe tak vzdá-

* Zde je ten, kdo se přiznává k vině (Cicero, „Řeč o Quintu Ligariovi"). *(Pozn. red.)*

leny, že to dnešním obrovským vojskům poskytuje nejpříhodnější možnosti volného pohybu, a leží v terénu, který je pro obranu jako stvořený. Pokud bude respektována neutralita Belgie, dá se francouzský útok snadno omezit na úzký pruh země mezi Metami a Vogézami; a když Němci budou chtít, mohou se hned na začátku stáhnout za Rýn a donutit Francouze, aby se ještě před první hlavní bitvou oslabili vysláním jednotek proti Metám, Štrasburku, Koblenzi a Mohuči. Je to postavení, které co do síly nemá sobě rovné v celé Evropě; benátský čtyřúhelník[404] byl ve srovnání s touto téměř nedobytnou pozicí pouhou dětskou hračkou.

A právě proto, že se Německo zmocnilo tohoto téměř nedobytného postavení, je podle Moltka nuceno bránit to, co dobylo, po půl století zbraněmi! Ani nejsilnější postavení se nebrání samo, potřebuje být bráněno; k obraně patří vojáci; čím silnější jsou tedy postavení, tím víc vojáků je zapotřebí, a tak dále ve věčném bludném kruhu. K tomu je třeba přičíst, že znovuzískaný „ztracený bratrský kmen" v Alsasku a Lotrinsku nechce mít najednou s matkou Germánií vůbec nic společného a že Francouzi jsou za všech okolností nuceni pokusit se při nejbližší příležitosti osvobodit Alsasany a Lotrince z německého objetí. Silné postavení je tedy vyváženo tím, že Německo donutilo Francouze, aby se postavili po bok každému, kdo bude chtít Německo napadnout. Jinými slovy, toto silné postavení *v sobě skrývá zárodek evropské koalice proti Německé říši.* A na této skutečnosti nezmění všechny návštěvy tří nebo dvou císařů a všechny přípitky naprosto nic; nikdo to ostatně neví lépe než Moltke a Bismarck, a Moltke to také diskrétně vyjadřuje melancholickou větou:

„Od doby našich šťastných válek jsme získali všude vážnost, ale lásku nikde!"

Potud Moltkova *pravda.* Podívejme se teď na Moltkovu *báseň.**

Pomineme sentimentální vzdechy, jimiž veliký stratég projevuje své politování nad tím, že vojsko musí bohužel pro dobro lidu konzumovat takové kolosální sumy, a při nichž Moltke ze sebe do jisté míry dělá pruského Cincinnata, který nemá toužebnější přání,

* Narážka na Goethovu autobiografii „Aus meinem Leben. Dichtung und Wahrheit" [„Z mého života. Báseň a pravda"]. *(Pozn. red.)*

než být povýšen z polního maršála na sedláka*. Tím méně se hodláme zabývat vyčpělou už teorií, že vzhledem ke špatné výchově, kterou dávají národu učitelé, je nutné poslat každého Němce na tři roky na vysokou školu, kde je profesorem zupák. Nemluvíme tu k nacionálům, jak to musel dělat chudák Moltke. Přejdeme hned k obrovským vojenským nehoráznostem, které Moltke za všeobecného veselí velikého generálního štábu namlouval svým užaslým posluchačům.

Jde znovu o to ospravedlnit velké německé zbrojení údajně ještě větším zbrojením Francouzů. A tu odhaluje Moltke Říšskému sněmu, že francouzská vláda je už dnes oprávněna povolat do zbraně pro aktivní armádu 1 200 000 a pro teritoriální armádu přes milión mužů. Aby je Francouzi mohli „aspoň zčásti" mobilizovat, zvětšili prý své kádry. Mají prý nyní 152 pěších pluků (proti 116 před válkou), 9 nových praporů myslivců, 14 nových jezdeckých pluků, 323 baterií místo dřívějších 164. A „toto zvětšování není ještě ukončeno". Mírový prezenční stav je o 40 000 mužů vyšší než v roce 1871 a je stanoven na 471 170 mužů. Místo 8 armádních sborů, s nimiž Francouzi proti nám vystoupili na začátku války, postaví prý jich Francie v budoucnu 18 a devatenáctý pro Alžírsko; Národní shromáždění prý přímo vnucuje vládě peníze na zbrojení, obce dávají darem cvičiště a důstojnická kasina, stavějí z vlastních prostředků kasárny, projevují až násilný patriotismus, o jakém můžeme v Německu leda snít — zkrátka všechno se připravuje na velkou odvetnou válku.

I kdyby byla francouzská vláda udělala všechno, co jí Moltke připisuje, neudělala by nic víc než svou povinnost. Po takových porážkách jako v roce 1870 je vláda především povinna rozvinout obranyschopnost národa natolik, aby se zamezilo opakování takových neštěstí. Prusům se roku 1806 přihodilo přesně totéž; celá jejich předpotopní armáda byla bezplatně dopravena do Francie v zajateckých transportech. Po válce nasadila pruská vláda všechny páky, aby ozbrojila celý národ, lidé procházeli jen šestiměsíčním

* V originále Kappesbauer — přezdívka sedláků z okolí Kolína n. R., kteří zásobovali kolínský trh zeleninou a byli považováni kolínskými měšťany za bohaté a hloupé. *(Pozn. red.)*

výcvikem, a ačkoli si Moltke hnusí milice, máme tu Blücherovo svědectví, že tyto „zeměbranecké patalióny", jak říkal, byly po prvních srážkách právě tak dobré jako řadové prapory. Kdyby si francouzská vláda počínala stejně, kdyby napřela všechny síly, aby během pěti šesti let ozbrojila celý národ — dělala by jen svou povinnost. Ale je tomu právě naopak. Až na to, že se nově formují prapory, eskadrony a baterie, které zatím dosahují jen úrovně organizace německého *řadového vojska*, je všechno ostatní *jen na papíře*, a Francie je vojensky slabší než kdykoli předtím.

„Ve Francii," říká Moltke, „věrně okopírovali všechny naše vojenské instituce... Především zavedli všeobecnou brannou povinnost a založili ji na dvacetileté povinnosti, kdežto u nás máme jen dvanáctiletou."

A i kdyby tomu tak opravdu bylo, co zbývá z onoho rozdílu mezi 20 a 12 lety? Kde je nějaký Němec, který byl po 12 letech své zeměbranecké povinnosti skutečně propuštěn? Což se pořád neříká: 12 let bude platit teprve tehdy, až budeme mít dost lidí, do té doby musíte zůstat v zeměbraně[405] 14, 15, 16 let? A proč jsme tedy znovu vyhrabali dávno zapomenutou domobranu[406], ne-li proto, aby každý Němec, který jednou oblékl dvojí sukno, byl povinen sloužit, dokud v Pánu neskoná?

Avšak při všeobecné branné povinnosti ve Francii vystupuje ještě docela zvláštní okolnost. Francie totiž nemá pruské polofeudální východní provincie, které jsou vlastním základem pruského státu a nové Německé říše; z těchto provincií se povolávají nováčci, kteří poslouchají na slovo a ani později, jako zeměbranci, nejsou o moc chytřejší. Už rozšíření všeobecné branné povinnosti na západní provincie ukázalo roku 1849, že na všechno se nehodí stejný metr.[407] A když byla teď rozšířena na celé Německo, vydá nejpozději po uplynutí Moltkových oblíbených dvanácti let — jestliže se ten krám vůbec tak dlouho udrží — muže vycvičené ve zbrani, kteří připraví všelijaké Moltky a Bismarcky o chleba. — Ve Francii tedy neexistuje ani základna, na níž by všeobecná branná povinnost mohla dát reakci poslušné vojáky. Ve Francii měl pruský poddůstojník odzvoněno už před velkou revolucí. Ministr války Saint-Germain zavedl roku 1776 pruskou lískovku; zbití vojáci se zastřelili a lískovky musely být ještě téhož roku zrušeny. Kdyby byla ve

Francii skutečně zavedena všeobecná branná povinnost, vycvičila by se masa obyvatelstva ve zbrani — a co by pak bylo s Thiersem a Mac-Mahonem? Ale Thiers a Mac-Mahon — i když opravdu nejsou žádní géniové — nejsou zase takoví školáci, jaké z nich dělá Moltke. Na papíře ovšem všeobecnou brannou povinnost zavedli; ve skutečnosti však velice tvrdošíjně trvali na *pětileté* aktivní službě.[408] Přitom každý ví, že už pruská tříletá služba je s všeobecnou brannou povinností naprosto neslučitelná; buď povede v Německu k mírovému stavu nejméně 600 000 mužů, nebo se musí lidem umožnit, aby se z ní vyvlékli, což se také děje. Jaký mírový stav by přinesla pětiletá služba při všeobecné branné povinnosti ve Francii? Skoro milión; ale sám Moltke nedokáže přibásnit Francouzům ani polovinu tohoto počtu.

Téhož dne, kdy Moltke tak ohromil své posluchače, uveřejnila „Kölnische Zeitung"[409] „vojenskou informaci" o francouzské armádě. Tyto vojenské informace má „Kölnische Zeitung" z velmi dobrého oficiózního pramene a dotyčný vojenský „moula" dostal určitě pořádně na pamětnou za to, že se tak dokonale nevčas strefil tam, kam neměl. Ten člověk říká totiž skutečně pravdu. Nejnovější oficiální francouzské číselné údaje podle něho ukazují,

„že Francie i při krajním vypětí sil bude asi sotva schopna splnit vojenské úkoly, které si stanovila v novém branném zákoně".

Podle něho byl „letošní stav armády stanoven na 442 014 mužů". Od toho je třeba nejprve odečíst 27 500 mužů republikánské četnické gardy; „ale skutečná síla vojska, jak vyplývá z rozpočtových položek uváděných pro jednotlivé druhy vojsk, činí fakticky jen 389 965 mužů". Od toho se musí odečíst

„*nájemná* vojska (cizinecká legie, domorodé alžírské jednotky), administrativní útvary a kádry poddůstojníků a kapitulantů, které byly podle dřívějších autentických francouzských údajů stanoveny celkem na 120 000 mužů. I za předpokladu, že skutečný početní stav těchto kádrů činí pouze 80 000 mužů, zbývá odvést pouhých 309 000 mužů faktického stavu armády, který *se skládá z pěti ročníků prvního kontingentu a z jednoho ročníku druhého* (záložního) *kontingentu.* Jeden ročník tohoto druhého kontingentu má 30 000 mužů, a podle toho by tedy *jeden služební ročník prvního kontingentu a tudíž i roční kvóta odvedenců pro tento kontingent činily 55 800 mužů.* K tomu pak přistupuje 30 000 mužů druhého kontingentu, takže *maximální roční kvóta odvedenců do francouzské armády by byla pořád ještě jen 99 714 mužů.*"

Čili: Francouzi povolávají ročně asi 60 000 mužů k pětileté službě, což je za 20 let 1 200 000 mužů, a odečteme-li úbytky, jak se fakticky projevují v pruské zeměbraně, nanejvýš 800 000. Dále 30 000 mužů k jednoroční službě — což je podle Moltka neschopná milice — tedy za 20 let 600 000 mužů, po odečtení úbytků nanejvýš 400 000. Kdyby tedy Francouzi po dvacet let nerušeně provozovali svůj patriotismus, který Moltke tolik velebí, mohli by pak konečně postavit proti Němcům místo Moltkových 2 200 000 mužů nanejvýš 800 000 vycvičených vojáků a 400 000 milicionářů, zatímco Moltke může už teď snadno zmobilizovat půldruhého miliónu plně vycvičených německých vojáků. Z toho posoudíte, jak musela Moltkova řeč, která uvedla v úžas Říšský sněm, rozveselit veliký generální štáb.

Jedno nelze Moltkovi upřít: Dokud měl co dělat s prostoduchými protivníky, jako byli Benedek a Ludvík Napoleon, dotud si dával záležet, aby vedl válku naprosto *čestně*. Puntičkářsky, úzkostlivě a svědomitě se držel strategických pravidel, která objevil Napoleon I. Žádný nepřítel mu nemohl vytknout, že by si byl někdy vypomohl přepadením, léčkou nebo jinou vulgární válečnou lstí. Mohly tedy vyvstat pochybnosti, zda je Moltke skutečně génius. Tyto pochybnosti zmizely, jakmile se Moltke musel utkat s rovnocennými protivníky — s génii v Říšském sněmu. Dokázal tu, že umí své protivníky také napálit, když to musí být. Teď už není pochyby: Moltke je génius.

Co si však Moltke asi skutečně myslí o francouzském zbrojení? Také o tom máme jisté náznaky. — Moltke a Bismarck si nezakrývali, že tak jako vítězství z roku 1866 nutně podnítila ve francouzském oficiálním světě volání po odvetě za Sadovou, vyvolají úspěchy z roku 1870 se stejnou nutností v oficiálním Rusku touhu po „odvetě za Sedan". Z Pruska, které dosud bylo poslušným sluhou Ruska, se z ničeho nic vyklubala první vojenská mocnost Evropy. Tak mocný posun v evropské situaci v neprospěch Ruska se rovnal porážce ruské politiky; v Rusku se ozvalo dosti hlasité volání po odvetě. V Berlíně usoudili, že za těchto okolností bude lépe vyřídit věc co nejdříve a co nejrychleji a nedopřát Rusům čas na zbrojení. O tom, co se tehdy z pruské strany dělalo pro přípravu

války proti Rusku, si snad povíme jindy; zkrátka v létě 1872 bylo už téměř všechno hotové, zejména plán tažení, který tentokrát nepočítal s žádnou „ranou do srdce". Tu přijel ruský car Alexandr nepozván na císařskou návštěvu do Berlína a předložil „na směrodatném místě" jisté dokumenty, které obrátily milý pláneček vniveč. Obnovená Svatá aliance, namířená především proti Turecku, zatlačila prozatím do pozadí válku s Ruskem, která je koneckonců stejně nevyhnutelná.

V tomto plánečku se samozřejmě počítalo i s tím, že by se Francie spolčila s Ruskem proti Prusku. V tom případě se mělo vůči Francii zůstat v defenzívě. A jaký počet vojáků pokládali tehdy za dostačující, aby byly odraženy všechny francouzské útoky?

Armádu dvě stě padesáti tisíc mužů!

Napsal B. Engels
koncem února až začátkem března 1874
Otištěno jako úvodník
v „Der Volksstaat",
čís. 28 a 29 z 8. a 11. března 1874

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

B. ENGELS

MLČENLIVÝ ŠTÁBNÍ KŘIKLOUN MOLTKE A JEHO NEDÁVNÝ LIPSKÝ KORESPONDENT[410]

Londýn 13. března

Jak se zdá, hurápatriotismus jakéhosi vypaseného lipského měšťana byl nepříjemně dotčen tím, že Francouzi až do Met[411] neztratili jediné dělo, kdežto Němci o nějaká přišli. Ve své kanónové horečce prosí známého poloboha Moltka o vysvětlení, a ten mu v „Leipziger Tageblatt"[412] věší na nos jednu ze svých šprýmovných věštbiček, podle níž údaje některých francouzských generálů v Bazainově procesu[413] o tom, kolik která strana ukořistila kanónů, nebyly sice přesné, avšak na druhé straně se musí přiznat, že zatímco Němci 16. srpna sebrali Francouzům jen jeden kanón, odvlekli Francouzi 18. srpna dvě německá děla. Víc říkat nebylo třeba. Ale mlčenlivec Moltke si neodpustí ještě přednášku, jinak to nejde. Vypráví tedy zbožně naslouchajícím ťulpasům, že podle „moderní taktiky" musí dělostřelectvo bojovat v předních řadách, a *proto* prý Němci ztratili ony dva kanóny. Z jeho slov se dá vyčíst, že kdyby se byli Francouzi řídili touto jeho „moderní taktikou", byli by pravděpodobně ztratili kanónů mnohem víc a sklidili by za to jeho pochvalu, neboť Moltke praví, že Rakušané, jejichž dělostřelectvo podporovalo pěchotu v nejpřednější bojové linii, přišli o 160 ka-

nónů „tím nejčestnějším způsobem“. Rakouské dělostřelectvo, jak věští sám Moltke, tak manévrovalo proto, že se rakouská pěchotní puška nevyrovnala pruské. A protože francouzské chassepotky byly lepší než pruské jehlovky, mělo *německé* dělostřelectvo všechny důvody dělat z nouze ctnost, právě tak jako rakouské dělostřelectvo u Hradce Králové[264]; ale *francouzské* dělostřelectvo se nedomnívalo, že by se proto mělo dát *zbytečně* rozstřílet nepřátelským dělostřelectvem, které je předčilo jak v konstrukci hlavní, tak v pohyblivosti. Moltkovi musí být ovšem velmi nepříjemné, že za tři dny — 14., 16. a 18. srpna 1870 — bylo zabito a zraněno 40 000 Němců, přestože francouzské dělostřelectvo bylo vedeno způsobem, který je mu tak nepochopitelný, že ještě dnes říká:

„Zda je za těchto okolností fakt, že neztratili žádné nebo jen jedno dělo, zvláštním důkazem schopnosti francouzského dělostřelectva nebo jeho vytrvalosti v boji, to nechť zůstane zatím otevřeno.“

Nevěřme však tomu, k čemu by nás mohl svést mlčenlivý Moltkův dopis, že snad francouzské dělostřelectvo v oněch dnech jak náleží — a dokonce často — nebojovalo proti německému dělostřelectvu. „Neodpovídá plně skutečnosti“ — abychom se vyjádřili co nejzdvořileji Moltkovými slovy — když někdo tvrdí, jak to opovážlivě dělá on, že francouzské dělostřelectvo „bylo zpravidla brzy zneškodněným protivníkem“. Kdo se o tom chce dovědět něco bližšího, ať si přečte „Německé dělostřelectvo v bitvách u Met. Od Hoffbauera, kapitána a velitele baterie 1. východopruského pluku polního dělostřelectva, učitele na spojené dělostřelecké a ženijní škole“, Berlín 1872, Mittler a syn. Je to tedy oficiózní kniha! Moltke ví, že ti, kdo kladou tak hloupé otázky jako náš lipský měšťan, takové knihy nečtou nebo jim nerozumějí, a spoléhá se, že všichni, kdo je čtou a rozumějí jim, „musejí držet hubu“.

Moltkovo diktum o „novém“ použití dělostřelectva nestojí ani za papír, na němž je napsáno. Nejen ztráty dělostřelců a koní, ale i spotřeba střeliva jsou při něm tak obrovské, že by zakrátko nebylo možné nahradit ani lidi, ani koně, ani střely. Nadto v důsledku Moltkovy „nové taktiky“ střílí německé dělostřelectvo z lásky k vědě daleko častěji, než je záhodno, do vlastních lidí. To se stalo 14., 16. a 18. srpna 1870. „Nová taktika“ dokonce zplodila

tak vědecky zamotanou dělostřeleckou zběsilost, že protirozkazy a prosby o zastavení palby proti německým jednotkám se musely jevit jako zrádcovská pitomost. (Viz Hoffbauer.)

Ostatně německé dělostřelectvo jednalo v oněch dnech, jak říká sám kapitán Hoffbauer, rytíř Železného kříže *první* třídy a bezvýhradný ctitel svých nadřízených, „improvizovaně". Moltke to hbitě nazývá splněním

„požadavků dnešní taktiky", která „vyžaduje, aby se dělostřelectvo nesmělo bát" (Moltkův styl) „zařadit se do nejpřednějších linií bojujícího vojska nebo za účelem obrany proti nepřátelskému útoku vytrvat do posledního okamžiku a chránit ostatní druhy vojska".

Tyto požadavky se však kladly na dělostřelectvo už dávno před Moltkem. O „dnešní taktice" dělostřelectva se vůbec neví nic určitého. Před rokem 1815 o tom nic důležitého napsáno nebylo, a po roce 1815 se pruské dělostřelectvo příliš oddávalo lenošení a jeho důstojníci neměli nic lepšího na práci, než se hádat mezi sebou. Po roce 1866 se Prusové *domnívali*, že snědli všechnu dělostřeleckou moudrost, a to proto, že měli náhodou lepší kanón než někteří jejich sousedé. Za francouzské války se pídili se svým dělostřelectvem jen po taktice, která se, jak uzná i největší prosťáček, musí při každém citelnějším zdokonalení děl změnit.

Už prostá lidskost velí, aby se někdo ujal úkolu zesměšnit a znemožnit tato stejně prostoduchá jako stařecky domýšlivá orakula Moltka a jeho trabantů, s nimiž se odvažují vystupovat na veřejnost v knihách, novinách, projevech a dopisech.

Napsal B. Engels 13. března 1874
Otištěno v „Der Volksstaat",
čís. 35 z 25. března 1874

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

B. ENGELS

DODATEK K PŘEDMLUVĚ Z ROKU 1870 K „NĚMECKÉ SELSKÉ VÁLCE“[414]

Předcházející řádky jsem napsal před více než čtyřmi roky. Platnost si uchovaly podnes. Co bylo správné po Sadové[264] a po rozdělení Německa, potvrzuje se také po Sedanu[403] a po zřízení svaté říše německé národa pruského.[415] Tak málo mohou „světoborná“ dějinná dramata takzvané vysoké politiky měnit na směru dějinného pohybu.

Mohou však zvýšit rychlost tohoto pohybu. A po této stránce dosáhli původci oněch „světoborných událostí“ bezděky úspěchů, které si jistě sami naprosto nepřáli, s kterými se však volky nevolky musí smířit.

Již válka z roku 1866 otřásla starým Pruskem v základech. Dalo už dost práce dostat po roce 1848 do starého chomoutu vzpurný průmyslový — buržoazní i proletářský — živel v západních provinciích; přece se to podařilo a zájmy junkerů z východních provincií se staly spolu se zájmy armády zase vládnoucími ve státě. Roku 1866 se stalo skoro celé severozápadní Německo pruským. Nemluvě o nenapravitelných morálních škodách, které utrpěla pruská koruna z boží milosti, když spolkla tři jiné koruny z boží mi-

losti,[416] přesunulo se teď těžiště monarchie značně na západ. Pět miliónů Porýňanů a Vestfálců bylo posíleno nejprve 4 milióny přímo anektovaných Němců a pak 6 milióny Němců anektovaných nepřímo prostřednictvím Severoněmeckého spolku[268]. A roku 1870 k tomu přibylo ještě 8 miliónů jihozápadních Němců,[417] takže teď v „nové říši" stálo proti 14 $^1/_2$ miliónu Staroprusů (ze šesti východolabských provincií, z toho navíc ještě 2 milióny Poláků) na 25 miliónů, které dávno odrostly staropruskému junkerskému feudalismu. Tak právě vítězství pruské armády přesunula celou základnu pruského státu; panství junkerů bylo stále nesnesitelnější i vládě. Ale zároveň závratně rychlý rozvoj průmyslu způsobil, že boj mezi junkery a buržoazií byl zatlačen bojem mezi buržoazií a dělníky, takže také uvnitř prodělaly společenské základy starého státu úplný převrat. Základní podmínkou monarchie, po roce 1840 pomalu zahnívající, byl boj šlechty s buržoazií, v němž monarchie udržovala rovnováhu; od okamžiku, kdy už nešlo o to hájit šlechtu proti náporu buržoazie, nýbrž všechny majetné třídy proti náporu dělnické třídy, musela stará absolutní monarchie přejít plně ve státní formu zvlášť k tomuto účelu vytvořenou: v *bonapartistickou monarchii*. Vyložil jsem už tento přechod Pruska k bonapartismu na jiném místě („K bytové otázce", 2. část, str. 26 an.*). Tam jsem však nemusel zdůrazňovat jednu okolnost, která je zde velmi důležitá, že totiž tento přechod byl *největším pokrokem*, jaký Prusko učinilo od roku 1848; tak daleko zůstalo Prusko pozadu za moderním vývojem. Byl to právě stále ještě polofeudální stát a bonapartismus je rozhodně moderní státní forma, která předpokládá odstranění feudalismu. Prusko se tedy musí odhodlat skoncovat s četnými zbytky feudalismu a obětovat junkerství jako takové. Dochází k tomu ovšem v nejmírnější formě a podle oblíbené melodie: „Pomaloučku, polehoučku!" Tak např. v proslulém krajském zřízení.[254] Podle něho se ruší feudální výsady jednotlivého junkera na jeho statku, ale obnovují se jako výsady všech velkostatkářů celého kraje jako celku. Podstata věci se nemění, jen se převádí z feudálního jazyka do buržoazního.

* Viz tento svazek, str. 289–291. *(Pozn. red.)*

Staropruský junker je nuceně přeměňován v něco podobného, jako je anglický squire, a vůbec se tomu nemusel tolik vzpírat, vždyť jeden je právě tak hloupý jako druhý.

Tím tedy stihl Prusko podivný osud, že svou buržoazní revoluci, kterou začalo v letech 1808—1813 a roku 1848 dovedlo o kousek dál, dokončilo koncem tohoto století v příjemné formě bonapartismu. A půjde-li všecko dobře a svět zůstane pěkně v klidu a my budeme všichni dost dlouho žít, dožijeme se snad roku 1900 toho, že vláda skutečně odstraní všechny feudální instituce v Prusku a že se Prusko konečně dostane tam, kde byla Francie roku 1792.

Odstranění feudalismu, vyjádřeno pozitivně, znamená nastolení buržoazních poměrů. A tou měrou, jak padají výsady šlechty, stává se zákonodárství stále víc buržoazním. A tady se dostáváme k jádru vztahu německé buržoazie k vládě. Viděli jsme, že vláda je *nucena* zavádět tyto pomalé a malicherné reformy. Ale před buržoazií vydává každý z těchto malých ústupků za *oběť*, kterou jí přináší, za ústupek těžce a pracně vydobytý na koruně, za nějž musí buržoazie vládě teď také v něčem ustoupit. A buržoazie, ačkoli je jí celkem jasné, oč jde, přistupuje na tento klam. Tak vznikla ona mlčenlivá dohoda, která je němým základem všech debat v Říšském sněmu a ve sněmovně v Berlíně: vláda jednak reformuje hlemýždím tempem zákony v zájmu buržoazie, odstraňuje průmyslu z cesty feudální překážky a překážky vzniklé z rozdrobení na malé státy, zavádí jednotnou měnu, míry a váhy, svobodu živností atd., svobodou pobytu dává kapitálu pracovní sílu Německa k neomezenému využití, podporuje obchod a spekulaci; na druhé straně ponechává buržoazie vládě všechnu skutečnou politickou moc, hlasuje pro daně, půjčky a vojáky a pomáhá jí formulovat všechny nové reformní zákony tak, aby stará policejní moc nad nepohodlnými osobami zůstala plně v platnosti. Buržoazie vykupuje svou pozvolnou společenskou emancipaci tím, že se okamžitě vzdává vlastní politické moci. Ovšem hlavní pohnutkou, která činí takovou dohodu buržoazii přijatelnou, není strach z vlády, nýbrž strach z proletariátu.

Přestože si buržoazie na politickém poli počíná velmi uboze, nelze popřít, že v průmyslu a v obchodu plní konečně svou povinnost. Rozmach průmyslu a obchodu, na nějž jsem poukázal v úvodu

ke druhému vydání,[418] pokračoval od té doby ještě daleko energičtěji. Co se po této stránce stalo od roku 1869 v rýnsko-vestfálské průmyslové oblasti, je pro Německo přímo neslýchané a připomíná rozmach anglických továrních obvodů na počátku tohoto století. A v Sasku a v Horním Slezsku, v Berlíně, v Hannoveru a v přímořských městech tomu bude stejně. Máme konečně světový obchod, skutečně velký průmysl, skutečně moderní buržoazii; měli jsme však také skutečný krach[419] a máme také skutečný, mocný proletariát.

Pro budoucího dějepisce bude mít v dějinách Německa z let 1869 až 1874 hřmění děl u Spichern, Mars-la-Tour[420] a u Sedanu a všechno, co s tím souvisí, daleko menší význam než skromný, klidný, ale stále pokračující rozvoj německého proletariátu. Hned roku 1870 podstoupili němečtí dělníci těžkou zkoušku: bonapartistickou válečnou provokaci a její přirozený důsledek — všeobecné nacionální nadšení v Německu. Němečtí socialističtí dělníci se nedali ani na okamžik zmást. Neprojevili ani trochu nacionálního šovinismu. Uprostřed nejšílenějšího opojení vítězstvím zůstali chladní, žádali „spravedlivý mír s Francouzskou republikou bez anexí“[421] a ani stav obležení je neumlčel. Ani slavné bitvy, ani řeči o „velikosti Německé říše“ na ně neplatily; jediným cílem jim zůstalo osvobození veškerého evropského proletariátu. Lze směle říci: tak těžkou zkoušku nepodstoupili a tak skvěle v ní neobstáli dosud dělníci žádné jiné země.

Po výjimečném válečném stavu následovaly velezrádné procesy, procesy pro urážku veličenstva a úřadů, stále se stupňující policejní šikany mírové doby. „Volksstaat“ měl zpravidla najednou tři až čtyři redaktory ve vězení, ostatní listy na tom byly podobně. Každý poněkud známý stranický řečník musel nejméně jednou za rok před soud, kde býval zpravidla odsouzen. Následoval příval vypovídání, konfiskací, rozpouštění schůzí. Všechno nadarmo. Na místo jednoho uvězněného nebo vypovězeného nastoupil ihned druhý; za každou rozpuštěnou schůzi svolali dvě nové a vytrvalostí a přesným dodržováním zákonů postupně unavovali policejní zvůli. Všechna pronásledování dosáhla opaku toho, co zamýšlela; nejenže se jim nepodařilo dělnickou stranu zlomit nebo i jen ohnout, naopak,

pronásledování jí jen získávalo stále nové stoupence a upevňovalo organizaci. V boji dělníků s úřady stejně jako s jednotlivými buržoy se ukazovalo, že dělníci mají intelektuální i morální převahu, a zejména při konfliktech s takzvanými „chlebodárci“ dokazovali, že oni, dělníci, jsou nyní vzdělanci a kapitalisté tupci. A přitom vedli tento boj většinou s humorem, který je nejlepším důkazem, jak jsou si svou věcí jisti a jak jsou si vědomi své převahy. Takto vedený boj na půdě připravené dějinami musí přinést velké výsledky. Úspěchy v lednových volbách[422] jsou v dosavadních dějinách moderního dělnického hnutí jedinečné a údiv, který vyvolaly v celé Evropě, byl úplně oprávněný.

Němečtí dělníci mají proti ostatním evropským dělníkům dvě podstatné výhody. Za prvé, že patří k nejteoretičtějšímu národu Evropy a že si uchovali teoretický smysl, který takzvaní „vzdělanci“ Německa úplně ztratili. Bez předchozí německé filosofie, zejména Hegelovy, by nikdy nebyl vznikl německý vědecký socialismus — jediný vědecký socialismus, který kdy existoval. Kdyby dělníci neměli teoretický smysl, nebyl by jim tento vědecký socialismus nikdy tak pronikl do krve, jak tomu teď je. A jaká je to nesmírná výhoda, ukazuje se jednak na tom, že lhostejnost ke každé teorii je jednou z hlavních příčin, proč se anglické dělnické hnutí, přes všechnu vynikající organizaci jednotlivých oborů, tak těžce dostává z místa, a jednak na tom, jaké neplechy a zmatek natropil proudhonismus ve své původní podobě u Francouzů a Belgičanů a v podobě zkarikované dále Bakuninem u Španělů a Italů.

Druhou výhodou je, že Němci vstoupili do dělnického hnutí časově poměrně nejpozději. Jako německý teoretický socialismus nikdy nezapomene, že navazuje na dílo Saint-Simona, Fouriera a Owena, tří mužů, kteří při vší fantastičnosti a utopismu patří k nejvýznačnějším hlavám všech dob a geniálně anticipovali nesčetné věci, jejichž správnost dnes dokazujeme vědecky — tak nesmí německé praktické dělnické hnutí nikdy zapomínat, že navázalo na výsledky anglického a francouzského hnutí, využilo prostě jejich draze vykoupených zkušeností a mohlo se teď vyvarovat jejich tehdy často nevyhnutelných chyb. Kde bychom dnes byli,

nebýt anglických tradeunionů a politických bojů francouzského dělnictva, nebýt ohromného popudu, který dala zejména Pařížská komuna?

Německým dělníkům se musí přiznat, že využili výhod svého postavení se vzácným pochopením. Poprvé od té doby, co existuje dělnické hnutí, vede se tu boj ve všech třech směrech — v teoretickém, politickém a prakticko-ekonomickém (odpor proti kapitalistům) — jednotně, koordinovaně a plánovitě. V tomto takříkajíc koncentrovaném útoku je právě síla a nepřemožitelnost německého hnutí.

Jednak díky tomuto svému výhodnému postavení, jednak v důsledku ostrovních zvláštností anglického hnutí a násilného potlačení francouzského hnutí se dostali němečtí dělníci dočasně do předních řad proletářského boje. Jak dlouho jim ponechají události toto čestné místo, nelze předpovídat. Ale pokud je budou zaujímat, budou je, doufejme, zastávat jak se patří. K tomu je třeba dvojnásobného úsilí na každém úseku boje a agitace. Bude zejména povinností vůdců vyjasňovat si stále víc všechny teoretické otázky, osvobozovat se stále víc od vlivu přežitých frází, patřících k starému světovému názoru, a mít stále na paměti, že socialismus, když se stal vědou, vyžaduje, aby se s ním zacházelo jako s vědou, tj. aby byl studován. Půjde o to, aby se tímto způsobem získané, stále jasnější pochopení šířilo se vzrůstající horlivostí v dělnických masách a aby se organizace strany i odborů stále pevněji stmelovala. Třebaže socialistické hlasy odevzdané v lednu představují už pěknou armádu, netvoří přece jen ještě ani zdaleka většinu německé dělnické třídy; a třebas jsou také výsledky propagandy mezi venkovským obyvatelstvem velmi povzbuzující, přece jen zbývá právě tady ještě nekonečně mnoho práce. Je tedy nutné neumdlévat v boji, rvát nepříteli z rukou jedno město, jeden volební obvod za druhým; především je však třeba střežit pravého internacionálního ducha, který nepřipouští žádný patriotický šovinismus a který radostně pozdravuje každý nový krok v proletářském hnutí, ať jej učiní kterýkoli národ. Budou-li němečtí dělníci takto postupovat, nebudou pochodovat zrovna v čele hnutí — není vůbec v zájmu tohoto hnutí, aby dělníci některého jednotlivého národa kráčeli v čele — ale přesto budou

zaujímat čestné místo v bitevní linii; a budou vyzbrojeni pro případ, že nečekaně těžké zkoušky nebo mohutné události budou od nich vyžadovat zvýšenou odvahu, zvýšenou rozhodnost a energii.

Bedřich Engels

V Londýně 1. července 1874

Otištěno v třetím vydání „Německé selské války“, Lipsko 1875

Podle textu knihy
Přeloženo z němčiny

B. ENGELS

EMIGRANTSKÁ LITERATURA[423]

Napsal B. Engels v květnu 1874 až dubnu 1875
Otištěno v „Der Volksstaat“,
čís. 69, 73, 117 a 118 ze 17. a 26. června,
6. a 8. října 1874, čís. 36, 37, 43, 44 a 45
z 28. března, 2., 16., 18. a 21. dubna 1875.
Článek V vyšel jako brožura:
F. Engels, „Soziales aus Russland“, Lipsko 1875.
Články I, II a V byly otištěny v knize:
F. Engels, „Internationales aus dem
‚Volksstaat‘ (1871—75)“, Berlín 1894
Podpis: B. Engels

Podle textu novin,
srovnaného (u článků I, II a V)
s textem vydání z roku 1894
Přeloženo z němčiny

I

POLSKÁ PROKLAMACE[424]

Když ruský car přijel do Londýna, byla tam už celá policie na nohou. Říkalo se, že ho Poláci chtějí zastřelit, že se už našel nový Berezowski, lépe vyzbrojený než tehdy v Paříži. Domy známých Poláků obklopili policisté v civilu, z Paříže pozvali dokonce policejního komisaře, který tam za císařství dozíral speciálně na Poláky. Policejní opatření na carově cestě z jeho bytu až do City byla prováděna přesně podle strategických zásad — a všechna tato námaha byla zbytečná! Žádný Berezowski se neobjevil, žádný výstřel z pistole nepadl a car, který se třásl stejně jako jeho dcera, vyvázl s pouhým strachem. Tak docela zbytečná však tato námaha přece jen nebyla, neboť car dal každému policejnímu superintendentovi, který se o něj staral, vyplatit jako spropitné pět liber šterlinků a každému inspektorovi dvě libry (100 a 40 marek).

Poláci se mezitím starali o docela jiné věci než o zavraždění urozeného Alexandra. Společnost „Polský národ" vydala „Adresu polských emigrantů k anglickému národu"[425], kterou podepsali: generál W. Wróblewski, předseda, J. Kryński, tajemník. Tato adresa byla v Londýně v době carova pobytu hromadně rozšiřována. Až na „Reynolds's Newspaper"[426] ji londýnský tisk jednomyslně odmítl uveřejnit: nelze prý urážet „hosta Anglie"!

Nejdříve se v adrese Angličanům připomíná, že jim car neprokazuje svou návštěvou čest, nýbrž že je uráží, přijíždí-li ve chvíli, kdy zároveň ve Střední Asii připravuje všechno ke svržení anglického panství v Indii; a že by Anglie, stejně jako ostatní západní Evropa, mohla klidně zastavit své obrovské zbrojení, kdyby byla méně lhostejná k polským snahám o nezávislost a nedopřávala sluchu svodům cara, tohoto domnělého otce národů, které utlačuje. A to je docela správné. V pozadí celého evropského militarismu

stojí ruský militarismus. Za války z roku 1859 byla ruská armáda zálohou Francie, v roce 1866 a 1870 zálohou Pruska a umožnila vždy té vojenské mocnosti, která byla právě nejsilnější, porazit jejího protivníka osamoceného. Prusko jako první evropská vojenská mocnost je přímým výtvorem Ruska, i když od té doby přerostlo svému ochránci nepříjemně přes hlavu.

Adresa pokračuje:

„Vzhledem ke své zeměpisné poloze a k tomu, že je odhodláno kdykoli se zastat věci lidstva, Polsko vždy bylo a bude předním bojovníkem za práva, civilizaci a společenský rozvoj v celé severovýchodní Evropě. Polsko to nezvratně dokázalo tím, že po staletí stálo v cestě jak nájezdům východních barbarů, tak inkvizici, která tehdy utlačovala skoro celý Západ. Proč se mohly národy západní Evropy právě v rozhodující epoše nové doby nerušeně věnovat rozvoji svých společenských životních sil? Proto, že východní hranice Evropy střežil polský voják, vždy bdělý, vždy připravený k výstřelu, vždy ochotný dát v sázku své zdraví, svůj majetek, svůj život. Ochraně polských zbraní vděčí Evropa za to, že její umělecký a vědecký život, který se znovu probudil v šestnáctém století, se mohl dále rozvíjet, a za to, že její obchod, průmysl a bohatství mohly dnes dosáhnout tak pozoruhodné výše. Co by se bylo například stalo s dědictvím civilizace, které Západu zůstavilo dvě stě let práce, kdyby Polsko, přestože bylo samo ohroženo v týlu mongolskými hordami, nebylo poskytlo centru Evropy pomoc proti Turkům a kdyby skvělým vítězstvím pod hradbami Vídně nebylo zlomilo osmanskou moc?“

Adresa poukazuje dále na to, že odpor Polska je ještě dnes hlavní překážkou, která brání Rusku, aby obrátilo své síly proti Západu, a že dokázal odzbrojit dokonce nejnebezpečnější spojence Ruska, jeho panslavistické agenty. Nejslavnější ruský historik Pogodin říká ve spise, který byl vydán na rozkaz a na náklad ruské vlády, že Polsko, které je dosud ostnem v těle Ruska, se musí stát jeho pravou rukou tím, že bude obnoveno ve formě malého, slabého království pod vládou některého ruského prince — na to prý se turečtí a rakouští Slované nachytají nejlépe:

„Vyhlásíme to v manifestu, Anglie a Francie se chytí za nos, a pro Rakousko to bude smrtelná rána... Všichni Poláci, i ti nejnesmiřitelnější, se nám vrhnou do náruče; rakouští a pruští Poláci se opět spojí se svými bratry. Rakousko utlačuje nyní všechny slovanské kmeny, Čechy, Chorvaty, Uhry(!), až po turecké Slovany, a ti všichni budou toužit po okamžiku, kdy budou moci vydechnout stejně volně jako potom Poláci. Budeme stomiliónový národ pod jedním žezlem, a potom přijďte, národy Evropy, a vyzkoušejte na nás svou sílu!“[427]

Bohužel, tomuto krásnému plánu chybělo jen to hlavní: souhlas Polska. Avšak:

„jak všichni vědí, Polsko odpovědělo na všechny tyto svody: Mám-li vůbec žít, nechci a nemohu žít jako nástroj plánů cizího cara na dobytí světa, ale jako svobodný národ mezi svobodnými evropskými národy."

Adresa potom dále rozvádí, jak Polsko stvrdilo toto své nezvratné rozhodnutí. V kritické chvíli své existence, když vypukla Francouzská revoluce, bylo Polsko už prvním dělením zmrzačeno a rozděleno mezi čtyři státy. Přesto však mělo odvahu vztyčit ústavou z 3. května 1791 prapor Francouzské revoluce na Visle — čin, kterým daleko převýšilo všechny své sousedy. Staré polské hospodářství tím bylo zničeno; několik desetiletí klidného vývoje nenarušovaného zvenčí, a Polsko by se bylo stalo nejpokročilejší a nejmocnější zemí na východ od Rýna. Ale mocnostem, které Polsko rozdělily, nemohlo být vhod, aby se znovu vzchopilo, natož pak aby se vzchopilo tím, že by poskytlo domovské právo revoluci v severovýchodní Evropě. Jeho osud byl zpečetěn: Rusové prosadili v Polsku to, oč Prusové, Rakušané a říšská vojska marně usilovali ve Francii.

„Kościuszko bojoval současně za nezávislost Polska a za zásadu rovnosti. A celý svět ví, že láska k vlasti a solidarita se všemi národy bojujícími za věc lidstva učinila z Polska od chvíle, kdy zanikla jeho národní nezávislost, a přestože zanikla, předního zastánce práv, ať byla kdekoli porušována, a že se Polsko objevovalo na všech bitevních polích, kde se bojovalo proti tyranii. Nezlomeno vlastním neštěstím, nezmateno zaslepeností a zlou vůlí evropských vlád nezanedbalo Polsko ani na okamžik povinnosti, které na sebe samo vzalo a které na ně vložily dějiny a zřetel k budoucnosti."

Zároveň však formulovalo i zásady, podle nichž má být uspořádána tato budoucnost, nová polská republika; jsou zakotveny v manifestech z let 1836, 1845 a 1863.[428]

„První z těchto manifestů proklamuje vedle nezadatelného národního práva Polska zároveň i *rovnoprávnost rolníků*. Manifest z roku 1845, který byl vydán na polské půdě, v Krakově, tehdy ještě svobodném městě, a který potvrdili poslanci všech částí Polska, vyhlašuje nejen tuto rovnoprávnost, ale obsahuje i větu, že *rolníci se mají stát vlastníky půdy*, kterou po staletí obdělávají. — V moskalském lupičském podílu* se pozemkoví vlastníci, opírajíce se o zmíněné manifesty

* V „Address of the Polish Refugees..." začíná věta takto: „V té části Polska, kterou Rusko anektovalo jako lupič". *(Pozn. red.)*

jako o základ polského národního práva, rozhodli dávno před carskou takzvanou emancipační proklamací, že tuto záležitost tížící jejich svědomí vyřídí dobrovolně a dohodou s rolníky (1859—1863). Rolnická otázka byla v Polsku v zásadě vyřešena ústavou z 3. května 1791; jestliže útlak polského rolníka přesto trval, bylo to jen vinou despotismu a machiavelismu cara, který svou vládu opíral o nepřátelství mezi pozemkovými vlastníky a rolníky. K tomuto rozhodnutí došlo dávno před carskou proklamací z 19. února 1861; a tato proklamace, které tleskala celá Evropa a která zdánlivě zaváděla rovnoprávnost rolníků, byla jen pláštíkem pro stále opakované carovy pokusy přivlastnit si cizí majetek. Polský venkovský lid je utlačován jako předtím, ale — *car se stal vlastníkem půdy*! A jako trest za krvavý protest, který Polsko v roce 1863 vzneslo proti zákeřnému barbarství svých utlačovatelů, muselo vytrpět řadu brutálních zákroků, kterých by se zhrozila i tyranie minulých staletí."

„A přece ani strašné carovo jařmo, pod nímž teď úpí Polsko už celé století, ani lhostejnost Evropy nebyly s to je umrtvit. Žili jsme a budeme žít díky své vlastní vůli, své vlastní síle a svému vlastnímu sociálnímu a politickému vývoji, který nás staví vysoko nad naše utlačovatele, neboť prvním a posledním základem jejich existence je brutální násilí, žalář a šibenice, hlavní pákou jejich zahraniční politiky jsou tajné machinace, věrolomné přepady a posléze násilné uchvácení."

Opusťme nyní adresu, kterou uvedené výňatky dostatečně charakterizují, a připojme několik poznámek o důležitosti polské otázky pro německé dělníky.

Třebaže Rusko od dob Petra Velikého velmi vyspělo, třebaže jeho vliv v Evropě velmi vzrostl (k čemuž nemálo přispěl Bedřich II. Pruský, ačkoli dobře věděl, na čem je), přece jen zůstalo až do chvíle, kdy se zmocnilo Polska, v podstatě právě tak mimoevropskou mocností jako např. Turecko. V roce 1772 došlo k prvnímu dělení Polska; v roce 1779 Rusko už žádalo a dostalo* právo stvrzené těšínským mírem[429] vměšovat se do německých záležitostí. To by mělo být pro německá knížata poučením; přesto souhlasili Bedřich Vilém II., jediný Hohenzoller, který se kdy vážně vzepřel ruské politice, a František II. s úplným zničením Polska. Po napoleonských válkách si k tomu Rusko ještě zajistilo lví podíl z bývalých pruských a rakouských polských provincií a vystupovalo pak nepokrytě jako rozhodčí v evropských záležitostech; tuto roli hrálo nepřetržitě až do roku 1853. Prusko bylo náramně pyšné na to, že

* Slova „a dostalo" doplnil Engels ve vydání z roku 1894. *(Pozn. red.)*

se smí před Ruskem plazit; Rakousko je neochotně následovalo, v rozhodujících chvílích se však vždycky podvolovalo ze strachu před revolucí, proti níž zůstával car přece jen stále poslední oporou. Tak se stalo Rusko záštitou evropské reakce, ale neodpíralo si přitom potěšení připravovat panslavistickým štvaním další výboje v Rakousku a Turecku. V revolučních letech bylo potlačení Maďarů Ruskem stejně rozhodujícím faktem pro východní a střední Evropu jako červnová bitva v Paříži pro Západ; a když krátce poté soudil car Mikuláš ve Varšavě pruského krále a rakouského císaře,[430] byla s nadvládou Ruska zpečetěna i vláda reakce v Evropě. Krymská válka osvobodila Západ a Rakousko od carovy nestoudnosti; Prusko a drobné německé státy se před ním plazily tím ochotněji; ale už v roce 1859 potrestal car Rakušáky za jejich neposlušnost, neboť se postaral, aby se jeho němečtí vazalové k nim nepřidali, a v roce 1866 dokončilo potrestání Rakouska Prusko. Viděli jsme už výše, že ruská armáda je záminkou a oporou celého evropského militarismu. Jen proto, že Mikuláš, spoléhaje na milión svých vojáků — kteří ovšem většinou existovali jen na papíře — vyzval roku 1853 Západ, mohl Ludvík Napoleon využít krymské války jako záminky, aby z francouzské armády, tehdy značně oslabené, vytvořil nejsilnější armádu Evropy. Jen proto, že roku 1870 zabránila ruská armáda Rakousku, aby se přidalo k Francii, mohlo Prusko zvítězit nad Francií a dokončit prusko-německou vojenskou monarchii. Při všech těchto dramatech vidíme v pozadí ruskou armádu. A i když — pokud se vnitřní vývoj Ruska nedostane brzy do revolučního řečiště — německé vítězství nad Francií vyvolá válku mezi Ruskem a Německem stejně jistě, jako pruské vítězství nad Rakouskem u Sadové[264] vedlo k německo-francouzské válce* — pak proti hnutí uvnitř Pruska bude ruská armáda Prusům přece jen vždycky k službám. Ještě dnes je oficiální Rusko záštitou celé evropské reakce, jeho armáda je zálohou všech ostatních armád, které mají za úkol držet na uzdě dělnickou třídu v Evropě.

Právě němečtí dělníci jsou však první vystaveni náporu této

* To bylo řečeno už ve „Druhé adrese generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o německo-francouzské válce" (z 9. září 1870).[431] *(Engelsova poznámka.)*

velké rezervní potlačovací armády, a to jak v takzvané Německé říši, tak v Rakousku. Dokud za rakouskou a německou buržoazií a vládou stojí Rusové, je celému německému dělnickému hnutí ulomen hrot. Především my máme tedy zájem na tom, abychom se zbavili ruské reakce a ruské armády.

A při této práci máme jen jednoho spolehlivého, zato však za všech okolností spolehlivého spojence: *polský národ.*

Díky svému dějinnému vývoji a své současné situaci stojí Polsko ještě daleko víc než Francie před volbou: buď být revoluční, nebo zahynout. A tím padají všechny pošetilé žvásty o tom, že polské hnutí má v podstatě aristokratický charakter. Mezi polskou emigrací je dost lidí, kteří mají aristokratické choutky; jakmile však vstupuje do hnutí Polsko samo, stává se hnutím veskrze revolučním, jak jsme to viděli v roce 1846 a 1863. Tato hnutí nebyla jen národní, byla současně zaměřena přímo k osvobození rolníků a předání půdy do jejich vlastnictví. V roce 1871 vstoupilo množství polských emigrantů ve Francii do služeb Komuny; byl to snad čin aristokratů? Nedokazovalo to snad, že tito Poláci byli plně na výši moderního hnutí? A co se děje od té doby, co Bismarck zavedl v Poznaňsku* kulturní boj a pod záminkou, že tím papežovi vyvádí pěkný kousek, slídí po polských učebnicích, potlačuje polský jazyk[432] a dělá všechno, aby Poláky vehnal do náručí Ruska? Polská aristokracie se stále víc přimyká k Rusku, aby aspoň pod jeho panstvím znovu sjednotila Polsko; revoluční masy odpovídají tím, že nabízejí německé dělnické straně své spojenectví a bojují v řadách Internacionály.

Polsko dokázalo v roce 1863 a dokazuje ještě denně, že je nelze zahubit. Jeho nárok na samostatnou existenci v rodině evropských národů nelze odmítnout. Pro dva národy je však jeho obnovení zvlášť nutné: pro Němce a Rusy samé.

Národ, který potlačuje jiné, nemůže se sám osvobodit. Moc, kterou potřebuje k potlačování jiných, se nakonec vždycky obrací proti němu samému. Dokud jsou ruští vojáci v Polsku, nemůže se ruský národ osvobodit ani politicky, ani sociálně. Při dnešním

* Ve vydání z roku 1894: „v Polsku". *(Pozn. red.)*

stavu ruského vývoje je však nesporné, že téhož dne, kdy Rusko ztratí Polsko, bude hnutí v Rusku samém už natolik silné, aby svrhlo dosavadní řád. A nezávislost Polska a revoluce v Rusku — která je při nesmírném společenském, politickém a finančním rozvratu a při korupci prostupující celé oficiální Rusko daleko blíže, než se na první pohled zdá — znamenají pro německé dělníky, že buržoazie, vlády, zkrátka reakce v Německu bude odkázána na své vlastní síly — síly, s nimiž se pak už časem vypořádáme.

II

PROGRAM BLANQUISTICKÝCH EMIGRANTŮ KOMUNY[433]

Po každé ztroskotané revoluci nebo kontrarevoluci se mezi emigranty, kteří uprchli do ciziny, vyvíjí horečná činnost. Vytvářejí se skupiny různých stranických odstínů, vzájemně se obžalovávají, že zatáhly vůz do bláta, obviňují jedna druhou ze zrady a ze všech možných jiných smrtelných hříchů. Přitom zůstávají v čilém styku s vlastí, organizují, konspirují, vydávají letáky a noviny, přísahají, že to do čtyřiadvaceti hodin znovu vypukne, že vítězství je jisté, a proto už rozdělují funkce ve vládě. Samozřejmě se kupí zklamání na zklamání a protože je nepřipisují nevyhnutelným historickým poměrům, které nechtějí pochopit, ale náhodným chybám jednotlivců, množí se vzájemné obžaloby a všechno to končí všeobecnou hádkou. To je historie všech uprchlíků od roajalistických emigrantů z roku 1792 až po dnešek; a kdo z uprchlíků má dost rozumu a soudnosti, zanechá neplodných hádek, jakmile mu to slušnost dovolí, a věnuje se něčemu užitečnějšímu.

Ani francouzská emigrace po Komuně neušla tomuto nevyhnutelnému osudu. Vzhledem k evropské pomlouvačné kampani, v níž se útočilo na všechny bez rozdílu, a přímo v Londýně díky tomu, že zde nalezla společné středisko v generální radě Internacionály, byla sice na čas donucena potlačovat alespoň před světem své vnitřní rozepře, avšak v posledních dvou letech už nebyla s to utajit rozkladný proces, který postupoval stále rychleji. Všude vypukly otevřené spory. Ve Švýcarsku se část přidala k bakuninovcům, hlavně pod vlivem *Malona*, který sám byl jedním ze zakladatelů tajné Aliance. Potom se v Londýně od Internacionály oddělili takzvaní blanquisté a vytvořili samostatnou skupinu pod názvem Revoluční komuna. Vedle toho vznikla později spousta jiných skupin, které se neustále přeměňují a přetvářejí a které ani v manifestech nevykonaly nic, co by stálo za zmínku, zatímco blanquisté

právě ve své proklamaci „Komunardům" seznamují celý svět se vým programem.[434]

Tito blanquisté se tak nenazývají proto, že by jejich skupinu byl založil Blanqui — jen několik ze 33 podepsaných na programu s Blanquim vůbec mluvilo — ale proto, že chtějí pracovat v jeho duchu a podle jeho tradice. Blanqui je v podstatě politický revolucionář, socialista pouze citem, který sympatizuje s utrpením lidu, nemá však ani socialistickou teorii, ani určité praktické návrhy na sociální nápravu. Ve své politické činnosti byl v podstatě „mužem činu", věřil, že malá, dobře organizovaná menšina, která se v pravou chvíli pokusí o revoluční převrat, může několika prvními úspěchy strhnout lidové masy, a tak uskutečnit vítěznou revoluci. Za vlády Ludvíka Filipa mohl ovšem toto jádro organizovat jen jako tajnou společnost a tu se stalo to, co se zpravidla při spiknutích stává: lidé, kteří mají už dost věčného balamucení planými sliby, že už to brzy propukne, ztratili nakonec všechnu trpělivost, začali se bouřit, a tak zůstalo na vybranou: buď nechat spiknutí rozpadnout, nebo udeřit bez jakéhokoli vnějšího popudu. Udeřilo se (12. května 1839) a povstání bylo v mžiku potlačeno. Toto Blanquiho spiknutí bylo ostatně jediné, jemuž policie nikdy nemohla přijít na stopu; bylo to pro ni jako hrom z čistého nebe. — Z toho, že Blanqui chápe každou revoluci jako převrat, který provede malá revoluční menšina, přirozeně vyplývá, že po úspěchu je nutná diktatura: rozumějme správně, nikoli diktatura celé revoluční třídy, proletariátu, nýbrž diktatura malého počtu těch, kteří provedli převrat a kteří jsou zase už předem organizováni pod diktaturou jednotlivce nebo několika málo lidí.

Jak je vidět, je Blanqui revolucionář minulé generace. Takové představy o chodu revolučních událostí jsou, alespoň pro německou dělnickou stranu, už dávno zastaralé a i ve Francii mohou najít odezvu už jen u méně zralých nebo netrpělivějších dělníků. Uvidíme také, že tyto představy jsou v uvedeném programu do určité míry omezeny. Ale i naši londýnští blanquisté vycházejí ze zásady, že se revoluce vůbec nedělají samy, ale že jsou dělány; že je dělá poměrně malá menšina a podle předem připraveného plánu; a konečně, že to vždycky „brzy vypukne". S takovými zásadami jsou přirozeně

vydáni beznadějně napospas všem sebeklamům uprchlíků a musí se vrhat z jednoho bláznovství do druhého. Chtějí si především hrát na Blanquiho, „muže činu". Ale s dobrou vůli se tu málo pořídí: Blanquiho revoluční instinkt, jeho schopnost rychle se rozhodovat nemá každý, a ať Hamlet mluví o energii jak chce, zůstává pořád Hamletem. A jestliže k tomu našich třiatřicet mužů činu nemá v oblasti toho, co nazývají činem, naprosto nic, co by mohli učinit, pak se našich třiatřicet Brutů dostává spíš do komického než tragického rozporu se sebou samými, do rozporu, jehož tragika rozhodně nevzrůstá chmurným vzezřením, do něhož se halí, jako by to byli sami „Mörové s dýkou pod pláštěm", což je mimochodem ani nenapadne. Co mohou dělat? Připravují příští „výbuch" tím, že sestavují pro budoucnost seznamy proskribovaných, aby se očistily (épuré) řady lidí, kteří se účastnili Komuny; proto je také ostatní uprchlíci nazývají *čistí* (les purs). Není mi známo, zda si sami dávají tento název, některým z nich by příliš neseděl. Jejich schůze jsou uzavřené a jejich usnesení mají zůstat utajena, což však naprosto nebrání, aby o nich druhý den nemluvila celá francouzská čtvrť. A jak už tomu bývá u takových vážných mužů činu, když není co dělat: pustili se zprvu do osobního, později literárního sporu s důstojným protivníkem, s jedním z nejpověstnějších lidí malého pařížského tisku, jakýmsi Vermerschem, který za Komuny vydával noviny „Père Duchêne"[90], žalostnou karikaturu Hébertova listu[435] z roku 1793. Tento šlechetný muž odpovídá na jejich mravní rozhořčení tím, že je v jednom pamfletu všechny nazývá „darebáky nebo spoluviníky darebáků" a že je zasypává vzácně kompletní sbírkou latrínových nadávek:

.....každé slovo
hezky plné noční váze podobá se.*

A našich třiatřicet Brutů považuje za nutné prát se s takovýmto protivníkem před publikem!

Je-li něco jisté, pak nesporně to, že po vyčerpávající válce, po vyhladovění Paříže a zejména po strašném krveprolití v květnových dnech roku 1871 potřebuje pařížský proletariát dlouhou dobu klidu,

* Heinrich Heine, „Romancero". Třetí kniha. „Hebrejské melodie. Disputace". *(Pozn. red.)*

aby znovu nabral sil, a že každý ukvapený pokus o povstání může vést jen k nové, snad ještě strašnější porážce. Naši blanquisté jsou jiného názoru. Rozklad monarchistické většiny ve Versailles jim věští

„pád Versailles, odvetu za Komunu. Neboť se blížíme k jednomu z oněch velkých historických okamžiků, k jedné z oněch velikých krizí, kdy lid, který zdánlivě hyne ve své bídě a zdánlivě propadá smrti, nastupuje opět s novými silami k revolučnímu pochodu."

Vypukne to tedy znovu, a to hned. Tato naděje na okamžitou „odvetu za Komunu" není jen pouhou uprchlickou iluzí, je nutným článkem víry lidí, kteří si mermomocí vtloukají do hlavy, že budou „muži činu" v době, kdy v jejich smyslu, ve smyslu revolučního úderu, není absolutně co dělat. Na tom nesejde. Protože to vypukne, zdá se jim, „že přišla chvíle, kdy všechno, co je mezi uprchlíky ještě živé, se musí projevit". A tak nám oněch 33 prohlašuje, že jsou 1. ateisté, 2. komunisté, 3. revolucionáři.

Jedno mají naši blanquisté společné s bakuninovci, že totiž chtějí zastupovat nejkrajnější, nejextrémnější směr. Proto se také, mimochodem řečeno, často shodují v prostředcích, přestože jejich cíle jsou protichůdné. Jde tedy o to, aby byli ve vztahu k ateismu radikálnější než všichni ostatní. Být ateistou není dnes naštěstí už žádné umění. V evropských dělnických stranách je ateismus skoro samozřejmý, ačkoli v některých zemích to s ním může být často stejné jako s ateismem onoho španělského bakuninovce, který prohlásil: věřit v boha, to je proti veškerému socialismu, ale v Panenku Marii, to je něco docela jiného, v tu musí pořádný socialista přirozeně věřit. O německých sociálně demokratických dělnících* možno dokonce říci, že se u nich ateismus už přežil; toto ryze negativní slovo na ně už neplatí, protože už nejsou v teoretickém, ale jen v praktickém protikladu k víře v boha: *s bohem se prostě vypořádali*, žijí a myslí ve skutečném světě a jsou proto materialisté. Ve Francii tomu bude asi také tak. A ne-li, pak by nebylo nic jednoduššího než postarat se o masové rozšíření skvělé francouzské materialistické literatury minulého století mezi dělníky, oné literatury, v níž

* Ve vydání z roku 1894 začíná věta takto: „O velké většině německých sociálně demokratických dělníků..." *(Pozn. red.)*

francouzský duch dosáhl formou i obsahem zatím svého vrcholu a která, přihlížíme-li k tehdejšímu stavu vědy, stojí po obsahové stránce ještě dnes nesmírně vysoko a pokud jde o formu nebyla nikdy znovu dostižena. To se však našim blanquistům nemůže hodit. Aby dokázali, že jsou nejradikálnější, odstraňují, stejně jako v roce 1793, boha dekretem:

„Nechť Komuna navěky osvobodí lidstvo od tohoto přízraku minulé bídy" (boha), „od této příčiny" (neexistující bůh příčinou!) „jeho současné bídy. — V Komuně není pro kněžoury místa; všechny náboženské projevy, všechny náboženské organizace musí být zakázány."

A tento požadavek proměňovat lidi par ordre du mufti* v ateisty podepsali dva členové Komuny, kteří měli vskutku dostatek příležitosti, aby se přesvědčili, že za prvé na papíře lze nařídit spoustu věcí, které se proto zdaleka ještě nemusí uskutečnit, a za druhé, že pronásledování je nejlepší prostředek, jak podpořit nežádoucí přesvědčení! Tolik je jisté: jedinou službu, kterou lze bohu ještě dnes prokázat, je prohlásit ateismus za povinný článek víry a přetrumfnout Bismarckovy zákony o církvi z doby kulturního boje zákazem náboženství vůbec.

Druhý bod programu je komunismus. V tom se už vyznáme mnohem lépe, neboť loď, na které plujeme, se nazývá „Manifest Komunistické strany", uveřejněný v únoru 1848. Již na podzim roku 1872 se pět blanquistů, kteří vystoupili z Internacionály, přihlásilo k socialistickému programu, který se ve všech podstatných bodech shodoval s programem dnešního německého komunismu, a zdůvodňovali své vystoupení pouze tím, že si Internacionála nechtěla hrát po způsobu těchto pěti na revoluci.[436] Nyní rada třiatřiceti adoptuje tento program s jeho celým materialistickým pojetím dějin, i když se jeho překladu do blanquistické franštiny dá leccos vytýkat, pokud se téměř doslova nepřidržuje „Manifestu", jako např. v této větě:

„Jako poslední výraz všech forem poroby zbavila buržoazie vykořisťování práce mystických závojů, které je dříve zahalovaly: vlády, náboženství, rodina, zákony, minulé i současné instituce se konečně v této společnosti, zredukované na jednoduchý protiklad mezi kapitalisty a námezdními dělníky, projevily jako

* — na příkaz muftího, tj. nařízením shora. (*Pozn. red.*)

nástroje útlaku, jejichž pomocí si buržoazie udržuje své panství — a potlačuje proletariát."

Srovnejme s tím „Komunistický manifest", oddíl I:

„Zkrátka nahradila vykořisťování zastřené náboženskými a politickými iluzemi vykořisťováním otevřeným, nestoudným, přímým a bezcitným. Buržoazie zbavila všechny dosud ctihodné a posvátným ostychem obestřené obory činnosti jejich svatozáře. Proměnila lékaře, právníka, pátera, básníka a muže vědy ve své placené námezdní pracovníky. Buržoazie strhla z rodinných vztahů jejich dojemně sentimentální závoj a převedla je na vztahy ryze peněžní" atd.[437]

Jakmile však sestoupíme od teorie k praxi, projevuje se odlišnost oněch třiatřiceti:

„Jsme komunisté, protože chceme dospět ke svému cíli, aniž bychom se zdržovali zastávkami a kompromisy, které jen odkládají vítězství a prodlužují otroctví."

Němečtí komunisté jsou komunisté, protože za všemi zastávkami a kompromisy, které nevytvářejí sami, ale které jsou výsledkem dějinného vývoje, jasně vidí* konečný cíl: odstranění tříd, vybudování společnosti, ve které už neexistuje soukromé vlastnictví půdy a výrobních prostředků. Oněch třiatřicet jsou komunisté, protože si namlouvají, že jakmile *oni* budou chtít přeskočit zastávky a kompromisy, bude všechno hotovo, a jestliže to „vypukne" v těchto dnech, což je jisté, a oni se dostanou k veslu, bude pozítří „zaveden komunismus". Nepůjde-li to hned, pak nejsou žádní komunisté! Dětská naivita, vydávat netrpělivost za teoretický argument!

A konečně našich třiatřicet jsou „revolucionáři". Bakuninovci jak známo vykonali v tomto oboru pokud jde o nabubřelá slova už všechno, co bylo v lidských silách; přesto však naši blanquisté pokládají za svou povinnost, aby je ještě přetrumfli. Ale jak? Je známo, že celý socialistický proletariát od Lisabonu a New Yorku až po Pešť a Bělehrad převzal okamžitě en bloc odpovědnost za činy Pařížské komuny. To však našim blanquistům nestačí:

* Ve vydání z roku 1894 doplněno: „a sledují". *(Pozn. red.)*

„Pokud se nás týče, hlásíme se o svůj díl odpovědnosti za ony popravy, které" (za Komuny) „postihly nepřátele lidu" (následuje seznam zastřelených), „a hlásíme se o svůj díl odpovědnosti za ony požáry, které zničily nástroje monarchického a buržoazního útlaku nebo chránily bojující."

V každé revoluci se stejně jako kdykoli jindy dělá nezbytně mnoho hloupostí, a když je konečně zase dost klidu ke kritickému pohledu, dojde se nutně k tomuto závěru: udělali jsme leccos, co by bylo lépe neudělat, a neudělali jsme leccos, co by bylo lépe udělat, a proto to nevyšlo. Jaká je to ale nekritičnost vyhlašovat Komunu přímo za svatou, prohlašovat ji za neomylnou, tvrdit, že každému domu, který byl vypálen, každému rukojmí, které bylo zastřeleno, se přesně a do posledního puntíku stalo po právu! Není to totéž jako tvrdit, že lid zastřelil v květnovém týdnu jen ty, které bylo nutno zastřelit, a žádné jiné, a že spálil jen ty budovy, které musely být spáleny, a žádné jiné? Není to totéž jako říkat o první francouzské revoluci: každý jednotlivec byl sťat právem, nejdříve ti, které dal stít Robespierre, a potom i Robespierre sám? K takovým dětinskostem to vede, jestliže lidé, kteří jsou v podstatě docela dobromyslní, podlehnou neodbytné touze vypadat hrůzostrašně.

Dost. Při všech emigrantských pošetilostech a při všech až komických pokusech dodat chlapci Karlovi (nebo Eduardovi?)* strašlivého vzezření, nelze tomuto programu upřít podstatný pokrok. Je to první manifest, v němž se *francouzští dělníci hlásí k dnešnímu německému komunismu.* A k tomu ještě dělníci onoho směru, který považuje Francouze za vyvolený národ revoluce a Paříž za revoluční Jeruzalém. Je nespornou zásluhou *Vaillantovou*, který manifest rovněž podepsal a který, jak známo, důkladně zná německý jazyk a německou socialistickou literaturu, že je přivedl tak daleko. A němečtí socialističtí dělníci, kteří v roce 1870 dokázali, že jsou zcela prosti jakéhokoli nacionálního šovinismu, mohou přece jen pokládat za dobré znamení, že francouzští dělníci přijímají správné teoretické zásady, ačkoli přicházejí z Německa.

* Slova „(nebo Eduardovi?)" – narážka na Edouarda Vaillanta – Engels ve vydání z roku 1894 vynechal. *(Pozn. red.)*

III[438]

V Londýně vychází rusky ve volných lhůtách revue s názvem „Vperjod!" (Vpřed)[439]. Rediguje ji ruský vědec*, osobně velmi úctyhodný, kterého nám přísná etiketa vládnoucí v ruské emigrantské literatuře zakazuje jmenovat. Neboť i ti Rusové, kteří se vydávají za opravdové revoluční lidojedy, kteří prohlašují, že respekt k čemukoli je zradou revoluce, respektují ve své polemice zdání anonymity se svědomitostí, jaká se vyskytuje už jen v anglickém buržoazním tisku; respektují je dokonce i tam, kde je to tak jako zde komické, neboť celá ruská emigrace i ruská vláda dobře vědí, jak se tento muž jmenuje. Ani nás nenapadne, abychom bezdůvodně vyžvanili tak dobře střežené tajemství; protože se však každé dítě musí nějak jmenovat, doufáme, že nám redaktor „Vperjodu" promine, označíme-li jej v tomto článku pro stručnost oblíbeným ruským jménem *Petr*.

Svou filosofií je přítel Petr eklektik, který si ze všech rozdílných systémů a teorií vybírá to nejlepší: Vyzkoušejte všechno a to nejlepší si vezměte! Ví, že všechno má své dobré i špatné stránky a že jde o to, přisvojit si ze všeho dobrou stránku a nepřebírat zároveň i tu špatnou. Protože však každá věc, každá osoba, každá teorie má tyto dvě stránky, dobrou i špatnou, je každá věc, každá osoba, každá teorie v tomto směru přibližně stejně dobrá a stejně špatná jako ta druhá, a z tohoto hlediska by tedy bylo pošetilé horlit pro jednu nebo proti druhé. Z tohoto hlediska se musí boje a spory mezi revolucionáři a socialisty jevit jako jalové nechutnosti, ze kterých mohou mít radost jen jejich protivníci. A je tedy docela pochopitelné, že se muž s takovým názorem pokouší dostat všechny, kdo se vzájemně potírají, pod jeden klobouk a že na ně vážně naléhá,

* – tj. Petr Lavrovič Lavrov. *(Pozn. red.)*

aby už neposkytovali reakci skandální podívanou, ale napadali výhradně jen společného nepřítele. Je to tím přirozenější, přijde-li člověk právě z Ruska, kde je, jak známo, dělnické hnutí tak ohromně rozvinuté.

Proto také „Vperjod" tolik nabádá socialisty, aby byli svorní nebo aby se alespoň vyhnuli všem *veřejným* rozmíškám. Když se bakuninovci pokusili ovládnout Internacionálu falešným předstíráním, podvody a lžemi a způsobili tak známý rozkol ve Sdružení, byl to opět „Vperjod", kdo nabádal k jednotě. Této jednoty se přirozeně mělo dosáhnout jen tím, že by se ihned ustoupilo bakuninovcům a Internacionála, spoutaná na rukou i na nohou, by se odevzdala jejich tajnému spiknutí. K tomu jsme však nebyli dost nesvědomití a rukavice byla zvednuta; haagský kongres rozhodl, vyhodil bakuninovce a usnesl se uveřejnit dokumenty, které toto vyloučení ospravedlňují.

V redakci „Vperjodu" nastalo veliké hořekování, že milé „jednotě" nebylo obětováno celé dělnické hnutí. Zděšení však bylo ještě větší, když kompromitující bakuninské dokumenty ve zprávě komise (viz: „Spiknutí proti Internacionále"*, německé vydání, Brunšvik, Bracke) skutečně vyšly. Poslechněme si, co říká sám „Vperjod":

„Tato publikace... má charakter žlučovité polemiky proti osobám, které stojí v prvních řadách federalistů... obsahuje plno soukromých věcí, které mohly být sebrány jen z doslechu, a proto je autoři nemuseli pokládat za zcela věrohodné."[440]

A aby se lidem, kteří plnili usnesení haagského kongresu, dokázalo, jak velikého zločinu se dopustili, poukazuje „Vperjod" na fejeton jistého Karla Thalera v „Neue Freie Presse"[441], který

„vyšel z tábora buržoazie a zasluhuje zvláštní pozornosti, protože nejjasněji dokazuje, jaký význam pro společné nepřátele dělnického stavu, pro buržoazii a vlády, mohou mít pamflety, v nichž se bojovníci o moc v dělnických řadách navzájem obviňují".

Poznamenejme nejdříve, že bakuninovci jsou tu jako „*federalisté*" uváděni jednoduše do protikladu k domnělým *centralistům*, jako by autor věřil, že tento protiklad, který si bakuninovci vymysleli,

* Viz tento svazek, str. 359–489. *(Pozn. red.)*

existuje. Ukáže se, že ve skutečnosti tomu tak není. Za druhé poznamenejme, že z fejetonu, který si objednaly tak prodejné buržoazní noviny, jako je vídeňská „Neue Freie Presse", vyvozuje autor závěr, že *skuteční* revolucionáři nesmějí odhalit *domnělé* revolucionáře, protože prý toto vzájemné obviňování dělá radost buržoům a vládám. Myslím, že by „Neue Freie Presse" a celá ta novinářská sebranka mohly napsat deset tisíc fejetonů, a nemělo by to na postoj německé dělnické strany sebemenší vliv. V každém boji jsou chvíle, kdy nemůžeme protivníkovi zabránit, aby nepocítil jisté zadostiučinění, nemáme-li si jinak sami pozitivně uškodit. My jsme naštěstí tak daleko, že dopřejeme protivníkovi toto soukromé potěšení, vykoupíme-li tím skutečné úspěchy.

Hlavní obžaloba však spočívá v tom, že zpráva obsahuje plno soukromých věcí, které autoři nemuseli pokládat za zcela věrohodné, protože mohly být sebrány jen z doslechu. Nikde se však neříká, odkud přítel Petr ví, že společnost jako Internacionála, která má své řádné orgány v celém civilizovaném světě, může takové věci sebrat jen z doslechu. Jeho tvrzení je v každém případě nanejvýš nerozvážné. Sporná fakta jsou ověřena autentickými důkazy a postižení se neopovážili je popírat.

Přítel Petr však zastává názor, že soukromé věci, stejně jako soukromé dopisy, jsou posvátné a nesmějí se tedy při politických diskusích zveřejňovat. Má-li se tato zásada uplatňovat bez výjimky, zakáže se tak veškeré dějepisectví. Poměr Ludvíka XV. k Du Barryové nebo Pompadourové byla soukromá věc, ale bez ní je celá předhistorie Francouzské revoluce nesrozumitelná. Nebo, abychom se více přiblížili k současnosti: Jestliže je nějaká nevinná Isabela provdána za muže, který podle tvrzení znalců (např. asesora Ulricha) nemůže ženy ani vystát a nachází proto zalíbení výhradně v mužích — jestliže si takto zanedbávána bere muže všude, kde na ně narazí, je to čistě soukromá věc. Je-li však tato nevinná Isabela španělskou královnou a jeden z mladých mužů, které si vydržuje, mladý důstojník jménem Serrano; je-li tento Serrano odměnou za své hrdinské činy vykonané mezi čtyřma očima povýšen na polního maršála a předsedu vlády, potom vytlačen a svržen jiným, vyžene-li pak s pomocí jiných, které stihl stejný osud, svou nevěrnou

milenku ze země, stane-li se po různých dobrodružstvích nakonec sám diktátorem Španělska a tak velkým mužem, že Bismarck podniká všechno, aby jej velmoci uznaly — potom se soukromá historie mezi Isabelou a Serranem stává kusem španělských dějin, a ten, kdo by chtěl vylíčit moderní španělské dějiny a tuto epizodu svým čtenářům vědomě zamlčet, falšoval by prostě dějiny. A líčíme-li historii bandy, jako je Aliance, v níž je vedle podvedených taková spousta podovodníků, dobrodruhů, darebáků, policejních špiclů, šejdířů a zbabělců, máme snad tuto historii falšovat tím, že vědomě zatajíme jednotlivé ničemnosti těchto pánů jako „soukromé věci"? Přítel Petr se asi zhrozí, ale může se spolehnout na to, že s těmito „soukromými věcmi" nejsme ještě zdaleka hotovi. Materiálu se hromadí čím dál víc.

Líčí-li však „Vperjod" zprávu jako slátaninu, sestavenou v podstatě ze soukromých věcí, dopouští se činu, který lze těžko správně nazvat. Člověk, který mohl něco podobného napsat, buď tento spis vůbec nečetl, nebo byl příliš omezený nebo předpojatý, aby mu porozuměl, anebo napsal něco, o čem musel vědět, že to není pravda. Kdo přečetl „Spiknutí proti Internacionále", musel se přesvědčit, že soukromé věci, které se v něm tu a tam objevují, jsou tam to nejméně podstatné, že jsou to jen ilustrace, které mají blíže charakterizovat osoby, o nichž se tam mluví, a že je lze všechny vyškrtat, aniž tím utrpí účel spisu. Kniha se zabývá organizací tajné společnosti, jejímž jediným cílem je podrobit evropské dělnické hnutí zastřené diktatuře několika dobrodruhů, hanebnostmi, kterých se za tímto účelem — zvláště s pomocí Něčajeva v Rusku — dopustili, a tvrdit, že se zabývá jen soukromými věcmi, je mírně řečeno, neodpovědné.

Mnohým Rusům bylo jistě nepříjemné, když viděli, že byla před západní Evropou náhle nemilosrdně odhalena špinavá stránka — a je nesporně velmi špinavá — ruského hnutí. Kdo je tím však vinen? Kdo jiný než sami ti Rusové, kteří tuto špinavou stránku představují, kterým nestačilo podvádět své vlastní krajany a pokusili se podřídit svým osobním cílům celé evropské dělnické hnutí? Kdyby byli Bakunin a spol. omezili své hrdinské činy na Rusko, sotva by si je byl někdo v západní Evropě potřeboval brát zvlášť

na mušku. Rusové by to byli obstarali sami. Jakmile si však tito pánové, kteří nemají ani nejmenší ponětí o podmínkách a vývoji západoevropského dělnického hnutí, chtějí u nás hrát na diktátory, to už přestává legrace: vyprášíme jim prostě kožich.

Ruské hnutí ostatně taková odhalení klidně snese. Země, z níž vzešli dva tak velcí spisovatelé, jako Dobroljubov a Černyševskij, dva socialističtí Lessingové, nezajde na to, že najednou zplodila nějaký humbuk, jako je Bakunin a několik nezralých studentíků, kteří se jako žáby velkohubě naparují a nakonec se mezi sebou požírají. I mezi mladšími Rusy známe lidi s vynikajícím teoretickým i praktickým nadáním a s velkou energií, kteří díky svým jazykovým znalostem předčí Francouze a Angličany důvěrnou znalostí hnutí v různých zemích a Němce světáckou obratností. Ti Rusové, kteří dělnickému hnutí rozumějí a působí v něm, mohou vidět v tom, že byli zbaveni spoluodpovědnosti za bakuninské hanebnosti, jen službu, která jim byla prokázána. To všechno však „Vperjodu" nebrání, aby svou zprávu nezakončil slovy:

„Nevíme, co soudí autoři této brožury o výsledcích, kterých se takto dosáhlo. Většina našich čtenářů by s námi pravděpodobně sdílela tísnivý pocit, s nímž jsme ji přečetli a s nímž, plníce svou povinnost kronikářů, zaznamenáváme v našem listě tyto smutné jevy."

Tímto tísnivým pocitem přítele Petra končí první část našeho vyprávění. Druhá začíná touto větou z téhož svazku „Vperjodu":

„Potěšíme naše čtenáře ještě jinou podobnou zprávou. S námi, v našich řadách, je i známý spisovatel Petr Nikitič Tkačov; po čtyřletém věznění se mu podařilo z místa, kde byl internován a odsouzen k nečinnosti, uprchnout a posílit naše řady."

Kdo je známý spisovatel Tkačov, se dovíme z ruské brožury „Úkoly revoluční propagandy v Rusku"[442], kterou sám vydal v dubnu roku 1874 a která ho charakterizuje jako vzácně nezralého zeleného gymnasistu, takřka Karlíčka Mazánka ruské revoluční mládeže. Vypráví, že byl z mnoha stran vyzýván ke spolupráci s listem „Vperjod"; věděl prý, že redaktor je reakcionář, přesto však považoval za svou povinnost vzít „Vperjod", který o to notabene vůbec nestál, pod svá křídla. Ihned po příjezdu však ke svému údivu shledává, že redaktor, přítel Petr, si osobuje právo

rozhodovat s konečnou platností o přijetí nebo odmítnutí článků. *Tak* nedemokratické jednání ho přirozeně rozhořčuje; sepíše obšírný spis, ve kterém pro sebe a všechny ostatní spolupracovníky (kteří o to notabene vůbec nestáli) „žádá ve jménu spravedlnosti, na základě ryze teoretických úvah...rovná práva a povinnosti" (s hlavním redaktorem) „ve všem, co se týká literární a ekonomické stránky podniku".

Hned zde se projevuje nezralost, která v ruském emigrantském hnutí sice nepřevládá, jíž však toto hnutí přece jen víceméně trpí. Ruský vědec, který má ve své zemi značný věhlas, uprchne a opatří si prostředky, aby založil v cizině politický časopis. Sotva to udělá, přijde bez pozvání nějaký víceméně nadšený mladík a nabídne svou spolupráci s víc než dětinskou podmínkou, že bude mít ve všech literárních i peněžních otázkách stejně rozhodující slovo jako zakladatel časopisu. V Německu by se mu prostě vysmáli. Rusové však nejsou tak hrubí. Přítel Petr se ho ze všech sil snaží, rovněž „ve jménu spravedlnosti a na základě ryze teoretických úvah", přesvědčit, že není v právu, ovšem marně. Uražený Tkačov se jako Achilles stáhne do svého stanu a vypálí z něho svou brožuru proti příteli Petrovi, kterého označí za „šosáckého filosofa".

Zdrcujícím množstvím věčně opakovaných bakuninských frází o podstatě skutečné revoluce obviní přítele Petra ze zločinu, že chce lid *připravit* na revoluci, že jej chce přivést k „jasnému pochopení a uvědomění si svých potřeb". Kdo však chce toto, není revolucionář, ale stoupenec pokojného pokroku, tj. reakcionář, přítel „nekrvavých revolucí podle německého vkusu". Opravdový revolucionář „ví, že lid je k revoluci vždycky připraven"; kdo tomu nevěří, nevěří v lid, a ve víře v lid „spočívá naše síla". Pro toho, kdo to nechápe, cituje autor výrok Něčajeva, tohoto „typického představitele naší moderní mládeže". Přítel Petr říká, že máme počkat, až lid bude k revoluci připraven — „my však nemůžeme a nechceme čekat", opravdový revolucionář se liší od šosáckého filosofa tím, „že pokládá za své právo kdykoli vyzvat lid k revoluci". A tak dále.

U nás, na evropském západě, bychom všechny tyto dětinskosti odbyli prostě odpovědí: Je-li váš lid k revoluci kdykoli připraven,

pokládáte-li za své právo kdykoli jej k revoluci vyzvat a nemůžete-li tedy za žádnou cenu čekat, proč nás tedy ještě otravujete svými žvásty, proč tedy, k čertu, neudeříte?

U našich Rusů to však není tak jednoduché. Přítel Petr shledává, že dětinské, nudné, rozporuplné úvahy pana Tkačova, které se točí věčně dokola, by mohly ruskou mládež vábit a svádět stejně jako Venušina hora, a jako věrný Eckart této mládeže vydává proti nim varovný a výstražný spis o šedesáti hustě potištěných stránkách.[443] Objasňuje v něm své vlastní názory na podstatu revoluce, zkoumá s veškerou vážností, zda lid je či není k revoluci připraven, zda a za jakých podmínek jej revolucionáři mají či nemají právo k revoluci vyzývat, a další podobné hlubokomyslnosti, které mají v této všeobecnosti asi takovou cenu jako bádání scholastiků o Panně Marii. „Revoluce" se sama stává jakousi Pannou Marií, teorie vírou, činnost ve hnutí kultem, a celá věc se neodehrává na pevné zemi, nýbrž v oblacích všeobecných frází.

Přitom se však přítel Petr dostává do tragického rozporu se sebou samým. Jako kazatel svornosti, odpůrce všech polemik, všech „navzájem se obviňujících pamfletů" uvnitř revoluční strany se pochopitelně nemůže zhostit své povinnosti Eckarta, aniž se rovněž pustí do polemiky, nemůže odpovědět na obvinění svého protivníka, aniž ho rovněž obviní. Jakým „tísnivým pocitem" je tento „smutný jev" doprovázen, poví nám přítel Petr sám.

Jeho spis začíná:

„Ze dvou zel je nutno volit to menší.

Jsem si dobře vědom, že celá tato emigrantská literatura navzájem se obviňujících brožur, polemik o tom, kdo je a kdo není skutečný přítel lidu, kdo je a kdo není upřímný a kdo je vlastně skutečný představitel ruské mládeže, opravdové revoluční strany — že celá tato literatura osobního špinavého prádla ruské emigrace je stejně protivná čtenářům, jako bezvýznamná pro revoluční boj a může potěšit pouze naše nepřátele — jsem si toho vědom a přesto se domnívám, že *musím* napsat tyto řádky, že musím vlastní rukou rozmnožit řadu těchto ubohých spisů o další, který bude nudit čtenáře a udělá radost nepřátelům — musím, protože ze dvou zel je nutno volit to menší."

Výborně. Jak je však možné, že příteli Petrovi, který ve „Vperjodu" projevuje tolik vskutku křesťanské shovívavosti a požaduje ji od nás vůči podvodníkům, které jsme odhalili — podvodníkům,

které, jak se ukáže, zná stejně dobře jako my —, nezbyla ani špetka shovívavosti vůči autorům zprávy, aby se zeptal, zda i oni nemuseli volit ze dvou zel to menší? Jak je možné, že si musí nejdřív spálit vlastní prsty, než přijde na to, že mohou existovat ještě větší zla než trochu ostřejší polemika proti lidem, kteří se pokusili pod pláštíkem domnělé revoluční činnosti zničit a zfalšovat celé evropské dělnické hnutí?

Buďme však k příteli Petrovi shovívaví, osud jej postihl dost tvrdě. Sotva musel s plným vědomím viny udělat to, co vyčítá nám, žene jej Nemesis dále a nutí ho dodat panu Karlu Thalerovi nový materiál pro případné fejetony v „Neue Freie Presse".

„Či snad," táže se Tkačova, vždy pohotového udeřit, „vaše agitace už dosáhla svého? Je snad vaše organizace připravena? Připravena? Skutečně připravena? A není to snad onen znamenitý tajný výbor ‚typických' revolucionářů, který se skládá ze dvou mužů a rozesílá dekrety? Naší mládeži už tolik lhali, tolik ji podváděli, tak zneužívali její důvěry, že neuvěří naráz v připravenost revoluční organizace."

Pro ruského čtenáře není přirozeně třeba dodávat, že ti „dva muži" se jmenují Bakunin a Něčajev. Dále:

„Jsou však lidé, kteří prohlašují, že jsou přátelé lidu, stoupenci sociální revoluce, a kteří současně vnášejí do své činnosti onu prolhanost a neupřímnost, kterou jsem výše označil za přežitek staré společnosti... Tito lidé využili rozhořčení přívržence nového společenského řádu proti nespravedlnosti staré společnosti a vytyčili zásadu: k boji jsou vhodné všechny prostředky. A k těmto *vhodným* prostředkům počítali i podvádění svých spolupracovníků, podvádění lidu, kterému prý přece slouží. Byli ochotni obelhat všechny a každého, jen aby zorganizovali dostatečně silnou stranu, jako by se silná sociálně revoluční strana dala vytvořit bez upřímné solidarity svých členů! Byli ochotni roznítit v lidu staré vášně kořistnictví a požitku bez práce... Byli ochotni vykořisťovat své přátele a soudruhy, jen aby z nich učinili nástroje svých plánů; byli ochotni hájit slovy naprostou nezávislost a autonomii osob a kroužků, zatímco současně organizovali nejkrajnější tajnou diktaturu a cepovali své přívržence k nejstádnější bezmyšlenkovité poslušnosti, jako by sociální revoluci mohla uskutečnit kombinace vykořisťovatelů a vykořisťovaných, skupina lidí, jejíž činy jsou na každém kroku políčkem tomu, co hlásají slovy!"

Je to neuvěřitelné, ale je tomu tak: Tyto řádky, které se jako vejce vejci podobají výtahu ze „Spiknutí proti Internacionále", napsal týž muž, který ještě před několika měsíci označil tento spis za zločin na společné věci, protože zcela shodně s výše cito-

vanými řádky útočil proti týmž lidem. Můžeme být tedy spokojeni.

A vrátíme-li se nyní zpět k panu Tkačovovi s jeho velkými nároky a úplně nicotnými výkony a k malé nehodě, která našeho přítele Petra při této příležitosti potkala, bude zase na nás, abychom řekli:

„Nevíme, co soudí autoři o výsledcích, kterých se takto dosáhlo. Většina našich čtenářů bude s námi pravděpodobně sdílet ‚rozjařující' pocit, s nímž jsme ji přečetli a s nímž, plníce svou povinnost kronikářů, zaznamenáváme v našem listě tyto ‚zvláštní' jevy."

Avšak žerty stranou. Řadu podivných jevů v dosavadním ruském hnutí lze vysvětlit tím, že dlouhou dobu byl každý ruský spis uzamčen pro Západ na sedm zámků, a že tedy Bakunin a jeho společníci mohli před Západem snadno utajit své rejdy, o kterých se mezi Rusy již dávno vědělo. Horlivě rozšiřovali tvrzení, že i špinavé stránky ruského hnutí je nutné — v zájmu hnutí samého — Západu zatajit; kdo sdělí něco nepříjemného z ruských záležitostí ostatní Evropě, je zrádce. To nyní přestalo. Znalost ruské řeči — řeči, kterou se bohatě vyplácí studovat jak pro ni samu, je to jeden z nejjadrnějších a nejbohatších živých jazyků, tak pro literaturu, k níž otvírá přístup — není už alespoň mezi německými sociálními demokraty takovou zvláštností. Rusové se budou muset smířit s nevyhnutelným mezinárodním osudem, že jejich hnutí bude od nynějška probíhat před očima a pod kontrolou ostatní Evropy. Nikdo nedoplatil na dřívější odloučenost tolik jako oni sami. Nebýt této odloučenosti, nebyli by mohli být po léta tak hanebně obelháváni, jako je obelhávali Bakunin a jeho společníci. Kritika Západu, mezinárodní vzájemný vliv různých západoevropských hnutí na ruské hnutí a naopak, to, že ruské hnutí začíná konečně splývat s celoevropským, přinese nejvíc užitku Rusům samotným.

IV[444]

Čtenáře „Volksstaatu" potkalo neštěstí. Někteří z nich si snad ještě pamatují, že jsem se ve svém posledním článku o „Emigrantské literatuře" (čís. 117 a 118) zabýval některými pasážemi z ruského časopisu „Vperjod" a brožurou jeho redaktora[443]. Přitom jsem se zcela mimoděk zmínil o jakémsi panu Petru Tkačovovi, který vydal proti řečenému redaktorovi spisek[442], a věnoval jsem mu jen tolik pozornosti, kolik bylo nezbytně třeba. Podle formy a obsahu jeho nesmrtelného díla jsem ho označil „jako vzácně nezralého zeleného gymnasistu, takřka Karlíčka Mazánka ruské revoluční mládeže"* a vyjádřil politování redaktorovi „Vperjodu", že považuje za nutné potýkat se s takovým protivníkem. Ale brzy jsem měl pocítit, že i na mne začne hoch Karel pouštět hrůzu a že i mne donutí, abych s ním polemizoval. Vydává spis „*Otevřený dopis panu Bedřichu Engelsovi*" *od Petra Tkačova*, Curych, tiskárna „Tagwacht", 1874.[445] Nevadilo by mi, že se mi v něm připisují všelijaké věcičky, o nichž pan Tkačov musí vědět, že jsem je nikdy netvrdil; ale to, že podává německým dělníkům úplně falešný obraz o situaci v Rusku, aby tím ospravedlnil činnost bakuninovců vzhledem k Rusku, si rozhodně vyžaduje odpověď.

Ve svém „Otevřeném dopise" si pan Tkačov vede úplně jako představitel ruské revoluční mládeže. Tvrdí, že jsem „ruským revolucionářům... udílel rady, ...přesvědčoval je, aby se mnou (!) uzavřeli spojenectví"; současně jsem prý je, „představitele ruské revoluční strany v zahraničí", jejich snahy a literaturu „vylíčil před německými dělníky v nejnepříznivějších barvách"; říká: „Vyjadřujete *nám*, *Rusům*, své nejhlubší pohrdání, protože *jsme* tak ‚hloupí' a ‚nezralí'" atd. „...,zelení gymnasisté' (jak *nás* ráčíte nazývat)" — a končí nezbytným trumfem: „Tím, že se *nám*

* Viz tento svazek, str. 559. *(Pozn. red.)*

vysmíváte, prokázal jste dobrou službu našemu společnému nepříteli, ruskému státu.“ Pana Tkačova samého „jsem prý zasypal všemožnými nadávkami“.

Nikdo neví lépe než Petr Nikitič Tkačov, že na tom všem není zbla pravdy. Předně jsem v uvedeném článku nečinil za výroky pana Tkačova odpovědným nikoho jiného než zase pana Tkačova. Nikdy mě ani nenapadlo, abych v něm viděl představitele ruských revolucionářů. Nazývá-li se jím sám a svaluje-li zeleného gymnasistu a jiné příjemnosti ze sebe na jejich bedra, musím proti tomu rozhodně protestovat. Jako všude, jsou přirozeně i mezi ruskou revoluční mládeží lidé velmi různého morálního a intelektuálního kalibru. Ale v průměru stojí ruská mládež, i když vezmeme plně v úvahu rozdílnost doby a podstatně odlišné prostředí, stále ještě mnohem výš, než kdy stála naše německá studující mládež, a to dokonce i ve své nejlepší době, na začátku třicátých let. Nikdo nedává panu Tkačovovi právo, leda on sám, aby mluvil jménem těchto mladých lidí jako celku. A přestože se z něho tentokrát vyklubal opravdový bakuninovec, stále ještě zatím pochybuji, zda má právo tvářit se jako představitel těch několika ruských bakuninovců, které jsem označil za „několik nezralých studentíků, kteří se jako žáby velkohubě naparují a nakonec se mezi sebou požírají“*. Ale i kdyby tomu tak bylo, bylo by to jen nové vydání staré historky o třech krejčích v londýnské Tooley Street, kteří vydali proklamaci: „My, anglický lid, prohlašujeme“ atd.** Především je tedy třeba konstatovat, že stejně jako předtím nejde a ani nešlo o „ruské revolucionáře“ a že místo Tkačovova „my“ musíme všude dosadit „já“.

Prý že jsem mu udílel „rady“! O tom nevím zhola nic. *Ran*, Petře Nikitiči, snad mohlo při této příležitosti padnout několik, ale *rad*? Dokažte to laskavě.

Prý jsem jej a jemu podobné přesvědčoval — a to na konci svého posledního článku — aby se mnou uzavřeli spojenectví.

* Viz tento svazek, str. 559. *(Pozn. red.)*

** Chci se vsadit, že pan Tkačov řekne, že jsem se touto anekdotou dopustil zrady na proletariátu, protože „stavím krejčíky“ jako takové do „směšného světla“. *(Engelsova poznámka.)*

Vyplatím panu Tkačovovi deset říšských marek v bismarckovských mincích, dokáže-li to.

Prý jsem tvrdil, že je „hloupý" — toto slovo dává do uvozovek. Ačkoli nechci popírat, že v obou svých spisech postavil světlo svého talentu — pokud se o něm dá vůbec mluvit — pod notný kbelec, může se přece jen každý přesvědčit, že se v mém článku slovo „hloupý" *nevyskytuje ani jednou*. Ale kde to nejde jinak, pomáhají si páni bakuninovci falešnými citáty.

Dále jsem se mu prý „vysmíval" a stavěl ho do „směšného světla". Pan Tkačov mě ovšem nikdy nemůže donutit, abych jeho brožuru bral vážně. My Němci máme pověst velmi nudných patronů a jistě jsme si ji dost často zasloužili. Proto však nemusíme být za všech okolností stejně nudní a slavnostní jako bakuninovci. Německé dělnické hnutí dostalo potyčkami s policií, státními návladními a vězeňskými dozorci svérázně humoristický ráz; proč bych to měl zapírat? Pan Tkačov má naprostou svobodu, aby se mi tak krutě vysmíval a stavěl mě do směšného světla, jak to jen dokáže, ale nechť mi nepřibásňuje nepravdy.

A nyní ono jedinečné obvinění: Tím, že ukazuji pana Tkačova ve světle, které odpovídá jeho osobě a jeho dílům, jsem „prokázal dobrou službu našemu společnému nepříteli, ruskému státu"! Na jiném místě se říká obdobně: Tím, že ho líčím, jak jsem ho vylíčil, prý porušuji „hlavní zásady programu Mezinárodního dělnického sdružení"! Tady už máme pravého bakuninovce. Ti pánové si jako opravdoví revolucionáři vůči nám dovolují všechno, zvláště potají; zkuste však nejednat *s nimi* s největší uctivostí, zkuste si posvítit na *jejich* rejdy, kritizovat *je* a jejich frazérství, a sloužíte ruskému caru a porušujete hlavní zásady Internacionály. Ve skutečnosti je tomu právě naopak. Prokázal-li někdo ruské vládě službu, není to nikdo jiný než právě pan Tkačov. Kdyby měla ruská policie jen trochu důvtipu, postarala by se o masové rozšíření brožury tohoto pána v Rusku. Jednak by sotva našla lepší prostředek, jak zdiskreditovat v očích všech rozumných lidí ruské revolucionáře, za jejichž představitele se autor vydává. Jednak by se tím několik poctivých, ale nezkušených mladých lidí dalo možná svést k nepředloženostem a sami by tak vběhli do pasti.

Pan Tkačov však říká, že jsem jej „zasypal všemožnými nadávkami". Ale jisté nadávání, takzvaná invektiva, je jednou z nejúčinnějších řečnických forem, které, je-li to nutné, používají všichni velcí řečníci a kterou jeden z nejvýznamnějších anglických politických spisovatelů, William Cobbett, ovládal tak mistrovsky, že ještě dnes vzbuzuje obdiv a je nedostižným vzorem. I pan Tkačov „nadává" ve své brožuře dosti zdatně. Kdybych tedy *byl* nadával, nebylo by to samo o sobě zdaleka ještě nic špatného. Protože jsem však vůči panu Tkačovovi vůbec nepoužil řečnických obratů, protože jsem ho vůbec nebral vážně, *nemohl* jsem mu také vůbec nadávat. Podívejme se, co jsem o něm řekl.

Nazval jsem ho „vzácně nezralým zeleným gymnasistou". Nezralost se může vztahovat na charakter, rozum a znalosti. Pokud jde o nezralost charakteru, řekl jsem vycházeje z vlastního líčení pana Tkačova toto: „Ruský vědec, který má ve své zemi značný věhlas, uprchne a opatří si prostředky, aby založil v cizině politický časopis. Sotva to udělá, přijde bez pozvání nějaký víceméně nadšený mladík a nabídne svou spolupráci s víc než dětinskou podmínkou, že bude mít ve všech literárních i peněžních otázkách stejně rozhodující slovo jako zakladatel časopisu. V Německu by se mu prostě vysmáli."* Další důkaz o nezralosti charakteru nemusím po tomto příkladu snad už uvádět. Nezralost rozumu dostatečně dokazují další citáty z brožury pana Tkačova, které uvádím dále. Pokud jde o znalosti, točí se spor mezi časopisem „Vperjod" a panem Tkačovem hlavně kolem tohoto: Redaktor „Vperjodu" požaduje, aby se ruská revoluční mládež něčemu naučila, aby si osvojila hluboké a důkladné znalosti, aby obvyklými metodami získala schopnost kriticky myslet, aby v potu tváře usilovala o svůj vývoj a důkladné sebevzdělání. Pan Tkačov takové rady s odporem odmítá:

„Vždy znovu musím dát průchod pocitu hlubokého rozhořčení, který ve mně odjakživa budily... Učte se! Získávejte znalosti! Ó bože, jak může něco takového říkat *živý* člověk *živým* lidem! Čekat! Učit se a vzdělávat! Máme však právo čekat?" (Rozumí se s revolucí). „Máme vůbec právo mrhat časem na vzdělání?" (str. 14). „Znalosti jsou jistě nutnou podmínkou pokojného pokroku, avšak pro revoluci vůbec nejsou nutné" (str. 17).[442]

* Viz tento svazek, str. 560. *(Pozn. red.)*

Jestliže tedy už při pouhé výzvě ke studiu jímá pana Tkačova pocit hlubokého rozhořčení, jestliže prohlašuje, že pro revolucionáře jsou všechny znalosti zbytečné, jestliže nadto ve svém celém spise neprojeví ani nejmenší špetku znalostí, potom si sám vystavuje vysvědčení nezralosti, a já jsem to pouze konstatoval. Avšak každý, kdo si sám vystavuje toto vysvědčení, může být podle našich měřítek *nejvýš* na úrovni vzdělání gymnasisty. Tím, že jsem mu přiřkl tuto nejvyšší možnou úroveň, jsem mu tedy nespílal, spíš jsem mu prokázal až příliš mnoho cti.

Dále jsem řekl, že úvahy pana Tkačova jsou dětinské (dokladem toho jsou citáty v tomto článku), nudné (to snad nepopře ani sám autor), rozporuplné (jak mu dokázal redaktor „Vperjodu") a že se točí věčně dokola (což je rovněž pravda). Potom mluvím o jeho velkých nárocích (tlumočím přitom jeho vlastní slova) a o úplně nicotných výkonech (které tento můj článek dokazuje víc než dostatečně). Kde jsou tedy nadávky? Že jsem ho srovnal s Karlíčkem Mazánkem, nejoblíbenějším gymnasistou v Německu a jedním z nejpopulárnějších německých spisovatelů, to přece není nadávka. Avšak počkat! Neřekl jsem o něm, že se jako Achilles stáhl do svého stanu a vypálil z něho svou brožuru proti „Vperjodu"? V tom je asi ten háček. O člověku, kterého rozlítí už pouhé slovo studium, který si může směle zvolit za moto Heinovo:

„Ba, celá jeho ignorance
je jenom jeho dílo;"* –

lze přece předpokládat, že se zde se jménem Achilles setkává poprvé. A protože Achilla uvádím v souvislosti se „stanem" a „vypálením", pan Tkačov si zřejmě představuje, že Achilles je ruský poddůstojník nebo turecký bašibozuk a že je tudíž neslušné spílat mu Achillů. Mohu však pana Tkačova ujistit, že Achilles, o němž mluvím, byl největší hrdina řeckých bájí a že jeho ústup do stanu poskytl látku k nejvelkolepější hrdinské básni všech dob, k Iliadě, což mu potvrdí dokonce i pan Bakunin. Kdyby tato má domněnka byla správná, byl bych ovšem nucen prohlásit, že pan Tkačov *není* gymnasista.

Pan Tkačov říká dále:

* Henrich Heine, „Kobes I." („Poslední básně"). *(Pozn. red.)*

„Přesto si však dovoluji vyjádřit přesvědčení, že sociální revoluci lze snadno vyvolat. ‚Je-li tak snadné ji vyvolat,' poznamenáváte ‚proč to neuděláte a jen o tom mluvíte?' — Vám se zdá, že se chováme směšně, dětinsky... Já a moji stejně smýšlející soudruzi jsme přesvědčeni, že sociální revoluci v Rusku lze bez obtíží provést, že je v kterémkoli okamžiku možné pozvednout ruský lid k všeobecnému revolučnímu protestu(!). Toto přesvědčení nás sice zavazuje k jisté praktické činnosti, avšak ani v nejmenším nesvědčí proti užitečnosti a nutnosti literární propagandy. Nestačí, že jsme o tom přesvědčeni *my*, chceme, aby toto přesvědčení s námi sdíleli i ostatní. Čím víc bude těch, kteří smýšlejí jako my, tím se budeme cítit silnější, tím snáze budeme moci vyřešit úkol prakticky."[445]

To je však přece jen příliš. Zní to tak mile, tak rozumně, tak způsobně, tak jasně. Zní to, jako by byl pan Tkačov napsal svou brožuru[442], jen proto, aby dokázal užitečnost literární propagandy, a já, netrpělivý holobrádek, jako bych mu byl odpověděl: K čertu s literární propagandou, teď je čas udeřit! — Jaká je však skutečnost?

Hned na začátku své brožury vyslovuje pan Tkačov novinářské propagandě (a to je snad nejúčinnější literární propaganda) svou nedůvěru, když říká, že na ni nelze „utrácet příliš mnoho revolučních sil", neboť prý „při neúčelném používání přináší mnohem víc škody než při účelném používání užitku". Tak tedy horuje náš Tkačov pro literární propagandu všeobecně. Ale konkrétně, když chceš takovou propagandu dělat, získávat stoupence, nepomáhá pouhé deklamování, ale musíš jít do základů, tedy jednat o věci teoreticky, tj. v poslední instanci vědecky. K tomuto bodu říká pan Tkačov redaktorovi „Vperjodu":

„Váš filosofický boj, tato ryze teoretická vědecká propaganda, které se váš list oddává..., je z hlediska zájmů revoluční strany nejen neužitečná, ale dokonce škodlivá."

Jak je vidět, čím víc zkoumáme páně Tkačovovy názory na literární propagandu, tím je to horší, tím méně se dovídáme, co chce. Co tedy vlastně chce? Poslechněme si dále:

„Což nechápete, že revolucionář vždy pokládá a musí pokládat za své právo vyzývat lid k povstání; že se od šosáckého filosofa liší tím, že nečeká, až mu běh historických událostí ohlásí chvíli — ale volí ji sám, že uznává, že lid je k revoluci vždy připraven (str. 10)... Kdo nevěří v možnost revoluce v přítomnosti, ten nevěří lidu, nevěří v jeho připravenost k revoluci (str. 11)... Právě proto nemůžeme čekat, právě proto tvrdíme, že v Rusku je revoluce naléhavě nutná a nutná zejména *v přítomné době*. Nepřipustíme žádné odklady, žádné průtahy. Teď nebo velmi pozdě, možná *nikdy* (str. 16)!... Každý národ, zdeptaný

zvůlí, utýraný vykořisťovateli... každý takový národ (a v této situaci jsou *všechny* národy) je v důsledku samých podmínek svých sociálních poměrů — revoluční; vždy *může* a vždy *chce* uskutečnit revoluci, je k ní vždy připraven (str. 17)... My však nemůžeme a nechceme čekat (str. 34)... Teď není čas na zdlouhavé chystání a věčné přípravy — každý ať si sebere svých pět švestek a vydá se rychle na cestu. Otázka: co dělat? nás už nesmí zdržovat. Je už dávno vyřešena. Dělat revoluci. — Jak? Jak kdo může a umí" (str. 39).

To se mi zdálo dost jasné. Poprosil jsem tedy Karlíčka Mazánka: Jestliže to tedy už prostě jinak nejde, jestliže lid je připraven k revoluci a ty také, jestliže tedy už rozhodně nechceš a nemůžeš čekat, jestliže pokládáš za své právo zvolit chvíli úderu a jestliže konečně platí: Teď, nebo nikdy! — potom, nejdražší Karlíčku, učiň to, od čeho nemůžeš upustit, udělej revoluci ještě dnes a rozbij ruský stát na padrť, jinak způsobíš nakonec ještě větší neštěstí!

A co činí Karlíček Mazánek? Udeří? Zničí ruský stát? Osvobodí ruský lid, „tento nešťastný lid, zalitý krví, s trnovou korunou, přibitý na kříž otroctví", pro jehož utrpení nemůže déle čekat?

Na nic takového nepomýšlí. Se slzami uražené nevinnosti v očích předstupuje Karlíček Mazánek před německé dělníky a říká: Podívejte se, co mi ten zvrhlý Engels přibásnil: mluvil jsem prý o okamžitém úderu; o to však vůbec nejde, ale o to, dělat *literární propagandu*, a tento Engels, který sám nedělá nic jiného než literární propagandu, se nestydí předstírat, že nechápe „užitečnost literární propagandy".

Čekat! Dělat literární propagandu! Máme však právo čekat, máme právo mrhat časem na literární propagandu? Vždyť každá minuta, každá hodina, o kterou se revoluce odloží, stojí lid tisíceré oběti (str. 14)! Teď není čas na literární propagandu, revoluce se musí uskutečnit teď, nebo možná nikdy — nepřipustíme žádné odklady, žádné průtahy. A teď máme dělat literární propagandu! Ó bože, jak může něco takového říkat živý člověk živým lidem, a tento člověk se jmenuje Petr Tkačov!

Neměl jsem pravdu, když jsem tyto útočné rodomontády, které dnes tak hanebně zapírá, označil jako „dětinské"? Jsou tak dětinské, že by člověk uvěřil, že autor dospěl v tomto ohledu na hranice možností. A přece překonal ještě sám sebe. Redaktor „Vperjodu" uveřejňuje pasus proklamace k ruským rolníkům, kterou sepsal

pan Tkačov. V ní pan Tkačov líčí stav po provedení sociální revoluce takto:

„A dobrý mužik by si začal bezstarostně žít, začal by si žít bujaře... v kapse by neměl měděné groše, ale plno zlatých dukátů. Měl by tolik všelijakého dobytka a drůbeže, že by je ani nepočítal. Na stole by měl všelijaké maso, sváteční pirohy a sladká vína od rána do rána. A jedl by a pil co hrdlo ráčí, a pracoval by jen tolik, kolik by chtěl. A nikdo by ho k ničemu nesměl nutit: chceš-li jez, chceš-li – na pec si vlez..."[446]

A člověk, který byl s to spáchat takovou proklamaci, si ještě stěžuje, omezím-li se na to, že jej nazývám vzácně nezralým zeleným gymnasistou!

Pan Tkačov říká dále:

„Proč nám vytýkáte konspiraci? Kdybychom se měli zříci konspirativní, tajné, podzemní činnosti, museli bychom se tím zříci veškeré revoluční činnosti vůbec. Vy nás však káráte i za to, že nechceme ani zde, v západní Evropě... upustit od svých konspirativních zvyklostí a že tím narušujeme... velké mezinárodní dělnické hnutí."[445]

Za prvé není pravda, že ruským revolucionářům nezbývá jiný prostředek než spiknutí. Pan Tkačov přece právě vyzvedl důležitost literární propagandy, ze zahraničí do Ruska! I uvnitř země, zvláště ve městech, nelze ústní propagandě mezi lidem uzavřít zcela cestu, ať už pan Tkačov o tom říká ve svém zájmu cokoli. Nejlepším důkazem je to, že při nedávném masovém zatýkání v Rusku netvořili mezi zatčenými většinu vzdělanci nebo studenti, ale dělníci.

Za druhé odletím, ještě než Tkačov osvobodí Rusko, na měsíc, jakmile mi dokáže, že jsem ve své politické kariéře kdekoli a kdykoli prohlásil, že spiknutí je nutno vůbec a za všech okolností zavrhovat. Přivezu mu z měsíce upomínku, jakmile mi dokáže, že se v mém článku mluví o jiných komplotech než o komplotech Aliance proti Internacionále. Kdyby jen ruští páni bakuninovci skutečně a vážně proti ruské vládě konspirovali! Kdyby místo podvodných spiknutí, založených na obelhávání a klamání spoluspiklenců, jako bylo spiknutí Něčajevovo, jenž je podle Tkačova „typický představitel naší současné mládeže", kdyby místo komplotů proti evropskému dělnickému hnutí, jako byl komplot Aliance, která byla naštěstí odhalena a tím zničena, kdyby tito „činitelé"

(dějatěli), jak si honosně říkají, udělali už konečně nějaký čin, který by dokázal, že mají skutečně organizaci a že se věnují něčemu jinému než pokusům rozmnožit se na tucet! Místo toho však vykřikují do celého světa: my konspirujeme, konspirujeme! Stejně jako spiklenci v opeře, kteří čtyřhlasně řvou sborem: tiše, tiše! ani hlásku! A všechno to chvastounství o široce rozvětvených spiknutích je jen pláštíkem, za nímž se neskrývá nic než revoluční nečinnost vůči vládám a ctižádostivé pletichaření uvnitř revoluční strany.

A právě nad tím, že jsme ve „Spiknutí proti Internacionále" celý tento podvod tak nemilosrdně odhalili, se tito pánové tak rozhořčují.* Bylo to „netaktní". Když jsme odhalovali pana Bakunina, snažili jsme se „poskvrnit jednoho z největších a nejobětavějších představitelů revoluční epochy, v níž žijeme", a to „špínou". Špínu, která při tom vyšla najevo, vyrobil až do poslední špetky sám pan Bakunin, a není to zdaleka jeho nejhorší výrobek. Ve zmíněném spise je ještě příliš čisťoučký. *Pouze* jsme *ocitovali* osmnáctý paragraf „Revolučního katechismu"[366], paragraf, který předpisuje, jak se chovat vůči aristokracii a buržoazii, jak „se zmocnit jejich špinavých tajemství, a tak si z nich udělat své otroky, takže se z jejich bohatství atd. stane nevyčerpatelná pokladnice a cenná podpora v rozličných podnicích".** Ještě jsme nevyprávěli, jak byl tento paragraf uplatněn v praxi. O tom by se však dalo dlouho a široce vyprávět, a jednou to také uděláme.

Ukazuje se tedy, že všechno, co mi pan Tkačov se ctnostnou tváří uražené nevinnosti, která všem bakuninovcům tak sluší, vytkl, spočívá na tvrzeních, o kterých nejen věděl, že jsou nesprávná, ale která si sám vymyslel a hanebně vylhal. Tím se loučíme s osobní částí jeho „Otevřeného dopisu".

* Viz tento svazek str. 359–489. *(Pozn red.)*
** Srovnej tento svazek, str. 455. *(Pozn. red.)*

V

O SOCIÁLNÍCH POMĚRECH V RUSKU[447]

K tomu vypráví pan Tkačov německým dělníkům, že pokud jde o Rusko, nemám prý „nejmenší znalosti“,[448] že naopak projevuji jenom „nevědomost“, a cítí se proto nucen vyložit jim pravý stav věcí a zejména objasnit jim důvody, proč je právě teď možné provést v Rusku s hravou lehkostí sociální revoluci, mnohem snáze než v západní Evropě.

„U nás neexistuje městský proletariát, to je ovšem pravda; ale zato nemáme ani buržoazii... Naši dělníci budou muset bojovat jen s *politickou mocí; moc kapitálu* je u nás teprve v zárodku. A vy, vážený pane, zajisté dobře víte, že boj s politickou mocí je mnohem snazší než boj s mocí kapitálu.“

Převrat, o nějž usiluje moderní socialismus, záleží, stručně řečeno, ve vítězství proletariátu nad buržoazií a ve vytvoření nové organizace společnosti odstraněním všech třídních rozdílů. K tomu je zapotřebí nejen proletariátu, který tento převrat provede, nýbrž i buržoazie, v jejíchž rukou se společenské výrobní síly natolik rozvinuly, že dovolují definitivní odstranění třídních rozdílů. U divochů a polodivochů rovněž často neexistují třídní rozdíly, a takovým stavem prošel každý národ. Nemůže nás ani napadnout usilovat o návrat k tomuto stavu, už proto ne, že z něho s rozvojem společenských výrobních sil nezbytně vyrůstají třídní rozdíly. Teprve na určitém, na naše dnešní poměry dokonce velmi vysokém stupni vývoje společenských výrobních sil je možné vystupňovat výrobu natolik, aby odstranění třídních rozdílů bylo skutečným pokrokem, aby mohlo být trvalé a nezpůsobilo stagnaci nebo dokonce úpadek ve společenském výrobním způsobu. Tohoto stupně vývoje však dosáhly výrobní síly teprve v rukou buržoazie. Buržoazie je tedy i po této stránce právě tak nezbytným předpokladem socialistické revoluce jako sám proletariát. Proto člověk, který je

s to tvrdit, že tuto revoluci je snazší provést v zemi, v níž *sice* není proletariát, *avšak* v níž zato není ani buržoazie, jen dokazuje, že se musí abecedě socialismu teprve učit.

Ruští dělníci — a tito dělníci, jak říká sám pan Tkačov, jsou „zemědělci a jako takoví nejsou proletáři, nýbrž *vlastníci*" — to tedy mají snazší, protože nemusí bojovat s mocí kapitálu, nýbrž „jen s politickou mocí", s ruským státem. A tento stát

„vypadá jako moc jen z dálky... Nemá kořeny v ekonomickém životě lidu; neztělesňuje v sobě zájmy některého stavu... U vás není stát zdánlivou mocí. Opírá se oběma nohama o kapitál; ztělesňuje v sobě(!!) určité ekonomické zájmy... U nás je tomu v tomto směru právě naopak — naše společenská forma vděčí za svou existenci státu, který takříkajíc visí ve vzduchu, který s existujícím společenským řádem nemá nic společného, který tkví svými kořeny v minulosti, nikoli však v přítomnosti."

Nezdržujme se ani zmatenou představou, jako by ekonomické zájmy potřebovaly stát, jejž samy vytvářejí, aby nabyly *tělesné podoby*, ani smělým tvrzením, že ruská společenská forma (k níž přece patří i občinové vlastnictví rolníků) vděčí za svou existenci státu, ani protimluvem, že tentýž stát „nemá nic společného" s existujícím společenským řádem, který má být přece jeho nejvlastnějším výtvorem. Podívejme se raději hned na ten „ve vzduchu visící stát", který nepředstavuje zájmy ani jednoho stavu.

V evropském Rusku vlastní rolníci 105 miliónů děsjatin půdy, šlechta (jak zde krátce nazývám všechny velké pozemkové vlastníky) 100 miliónů děsjatin, z čehož přibližně polovina připadá na 15 000 šlechticů, z nichž každý má tedy průměrně 3300* děsjatin půdy. Rolníci tedy mají jen o maličko více půdy než šlechta. Jak vidíte, nemá šlechta nejmenší zájem na existenci ruského státu, pod jehož ochranou vlastní polovinu země. A nejen to. Rolníci platí ze své poloviny ročně 195 miliónů rublů pozemkové daně, šlechtici — 13 miliónů! Pozemky šlechticů jsou v průměru dvojnásob úrodnější než pozemky rolníků, neboť při rozdělování půdy, k němuž došlo v souvislosti s výkupem z roboty, odepřel stát rolníkům a přiřkl šlechtě nejen většinu půdy, ale i nejlepší půdu, a přitom museli rolníci za tuto nejhorší půdu zaplatit šlechtě cenu nejlepší

* Ve „Volksstaatu" a ve vydání z roku 1894 mylně: 33 000. *(Pozn. red.)*

půdy.* A ruská šlechta prý nemá zájem na existenci ruského státu!

Výkupem se rolníci octli hromadně v krajně bídné, naprosto neudržitelné situaci. Nejenže jim vzali největší a nejlepší část jejich půdy, takže dokonce v úrodných krajích říše rolnická půda — při ruských zemědělských poměrech — zdaleka nestačí, aby z ní mohli být živi. Nejenže jim za ni napočítali přehnanou cenu, na kterou je stát založil a kterou mu nyní musí postupně splácet s úroky. Nejenže na ně bylo uvaleno téměř celé břemeno pozemkové daně, kdežto šlechta je od daní téměř úplně osvobozena, přičemž sama pozemková daň pohlcuje celou hodnotu pozemkové renty z rolnické půdy a ještě víc, takže všechny další poplatky, kterými je rolník zatížen a o nichž budeme hned mluvit, jsou už přímé srážky z té části jeho důchodu, která představuje jeho mzdu. Nejen to. K pozemkové dani, k úrokům a splátkám na zálohu poskytnutou státem přistupují od zavedení nové místní správy ještě guberniální a újezdní dávky. Nejpodstatnějším následkem této „reformy" bylo nové daňové zatížení rolníků. Stát si vcelku uchoval své příjmy, uvalil však velkou část výdajů na gubernie a újezdy, které na ně vypsaly nové daně; a v Rusku je pravidlem, že vyšší stavy neplatí téměř žádné daně a rolník zaplatí téměř všechno.

Taková situace je přímo jako stvořená pro lichváře, a při téměř bezpříkladném talentu Rusů pro obchod na nižším stupni, pro využití příznivých obchodních poměrů a pro šizení nerozlučně s tím spojené — už Petr I. řekl, že jeden Rus vyzraje na tři židy — není tam o lichváře nouze. Jakmile se přiblíží doba, kdy jsou splatné daně, přichází lichvář, kulak — často bohatý sedlák z téže obce — a nabízí své hotové peníze. Rolník musí mít peníze stůj co stůj a musí bez reptání přijmout lichvářovy podmínky. Tím se jen dostává do ještě větší tísně, potřebuje stále víc hotových peněz. V době žní přichází obchodník s obilím; potřeba peněz nutí rolníka prodat část obilí nutného k výživě rodiny. Obchodník s obilím roztrušuje falešné zvěsti, které stlačují ceny, platí nízkou cenu a často i tu platí zčásti všelijakým předraženým zbožím; neboť

* Výjimkou bylo jen Polsko, kde vláda chtěla opoziční šlechtu zruinovat a rolníky získat na svou stranu. *(Engelsova poznámka.) (Ve vydáních z let 1875 a 1894 tato poznámka není.)*

i truckový systém je v Rusku vysoce vyvinut. Veliký vývoz obilí z Ruska je, jak vidíme, přímo založen na hladu rolnického obyvatelstva. — Jiný způsob vykořisťování rolníků je tento: spekulant si propachtuje od vlády státní půdu na několik let, sám ji obdělává, dokud přináší dobrou sklizeň bez hnojení; potom vysátou půdu rozparceluje a propachtuje za vysokou rentu sousedním rolníkům, kterým jejich kousek půdy nestačí. Jako jsme se výše setkali s anglickým truckovým systémem, tak se zde setkáváme s přesnou kopií irských middlemen*. Zkrátka, neexistuje druhá země, kde při vší primitivnosti buržoazní společnosti je tak vyvinut kapitalistický parazitismus, takže celou zemi, celou masu lidu ovíjí a opřádá svými sítěmi, jako právě v Rusku. A že by všichni tito upíři rolníků neměli zájem na existenci ruského státu, jehož zákony a soudy ochraňují jejich povedené a výnosné praktiky?

Velká buržoazie z Petrohradu, Moskvy, Oděsy, která se v posledních desíti letech neslýchaně rychle vzmohla zejména díky železnicím a která v posledních letech rozkvětu spekulace vesele „spolukrachovala", vývozci obilí, konopí, lnu a loje, jejichž celý obchod je vybudován na bídě rolníků, celý ruský velký průmysl, existující jen díky ochranným clům, které mu povoluje stát, že by všechny tyto významné a rychle rostoucí složky obyvatelstva neměly zájem na existenci ruského státu? Nemluvě už o nesčetné armádě úředníků, která Rusko zaplavuje a okrádá a která tu tvoří skutečný stav. A když nás potom pan Tkačov ujišťuje, že ruský stát „nemá kořeny v ekonomickém životě lidu, neztělesňuje v sobě zájmy některého stavu", že „visí ve vzduchu", tu se nám zdá, že nikoli ruský stát, nýbrž spíš pan Tkačov visí ve vzduchu.

Že se situace ruských rolníků po jejich osvobození z nevolnictví stala nesnesitelnou a trvale neudržitelnou, že se už z tohoto důvodu blíží v Rusku revoluce, to je jasné. Jde jen o to, jaký může být, jaký bude výsledek této revoluce? Pan Tkačov říká, že to bude sociální revoluce. To je čirá tautologie. Každá skutečná revoluce je sociální, neboť nastoluje moc nové třídy a umožňuje jí, aby přetvořila společnost ke svému obrazu. On však chce říci, že bude socialistická,

* — mezipachtýřů, tj. velkých pachtýřů, kteří propachtovávají dále půdu v malých parcelách. *(Pozn. red.)*

že společenskou formu, o niž usiluje západoevropský socialismus, zavede v Rusku dříve, než k tomu dospějeme na Západě — a to ve společenských poměrech, v nichž se proletariát i buržoazie objevují zatím jen sporadicky a na nižším stupni vývoje. A to všechno je prý možné proto, že Rusové jsou takříkajíc vyvoleným národem socialismu a mají artěly a občinové vlastnictví půdy!

O artělech se pan Tkačov zmiňuje jen tak mimochodem, my se však u nich pozdržíme, protože už od dob Gercenových hrály u mnoha Rusů tajuplnou úlohu. Artěly jsou v Rusku rozšířeným druhem sdružení, nejjednodušší formou volné kooperace, jak se s ní setkáváme u loveckých národů při lovu. Slovo i věc jsou nikoli slovanského, nýbrž tatarského původu. Obojí nacházíme jak u Kirgizů, Jakutů atd., tak u Laponců, Samojedů a jiných finských národů.* Proto se artěl vyvíjí v Rusku původně na severu a na východě, v místech dotyku s Finy a Tatary, a ne na jihozápadě. Drsné podnebí vyžaduje různorodou průmyslovou činnost, přičemž nedostatečný rozvoj měst a nedostatek kapitálu je — kde je to možné — nahrazován touto formou kooperace. — Jeden z nejpříznačnějších rysů artělu, solidární vzájemné ručení jeho členů vůči třetím osobám, spočívá původně na pokrevním příbuzenství, podobně jako gewere u starých Germánů, krevní msta atd. — Ostatně slova artěl se v Rusku používá nejen pro všechny druhy společné činnosti, nýbrž i pro společná zařízení. Také *burza* je artěl.** — V dělnických artělech je vždycky volen představený (starosta, staršina), který koná povinnosti pokladníka, účetního atd., podle potřeby i provozního vedoucího, a dostává za to zvláštní plat. Takové artěly vznikají:

1. pro přechodné podniky, po jejichž skončení se rozpouštějí;
2. pro příslušníky jednoho a téhož oboru, např. nosiče atd.;
3. pro stálé, ve vlastním slova smyslu průmyslové podniky.

Artěly jsou zřizovány na základě smlouvy podepsané všemi členy. Nemohou-li tito členové sami sehnat nezbytný kapitál, což se velmi často stává, např. v sýrařství a rybářství (na nákup sítí,

* O artělu srovnej mimo jiné: „Sbornik matěrialov ob artěljach v Rossii" (Sborník materiálů o artělech v Rusku), Petrohrad 1873, 1. vydání. *(Engelsova poznámka.)*

** Ve vydání z roku 1894 tato věta není. *(Pozn. red.)*

člunů apod.), upadá artěl do spárů lichváře, který půjčí nedostávající se částku na vysoké úroky a od té chvíle shrabuje největší část výtěžku práce. Avšak ještě hnusněji jsou vykořisťovány ty artěly, které se jako celek dávají najmout podnikatelem jako námezdní síly. Řídí si svou průmyslovou činnost samy a tím ušetří kapitalistovi vydání na dozor. Kapitalista jim pronajímá chatrče k bydlení, dává jim potraviny na úvěr, přičemž se opět rozvíjí nejhnusnější truckový systém. Tak je tomu u dřevorubců a smolařů v archangelské gubernii, v mnoha sibiřských pracovních oborech atd. (srov. Flerovskij, „Položenije robočego klassa v Rossii", Postavení dělnické třídy v Rusku, Petrohrad 1869)[357]. Zde se tedy artěl stává prostředkem, který kapitalistovi podstatně *usnadňuje* vykořisťování námezdního dělníka. Na druhé straně však existují i artěly, jež zase samy zaměstnávají námezdní dělníky, kteří *nejsou* členy sdružení.

Vidíme, že artěl je samorostle vzniklá, a proto ještě velmi nevyvinutá forma družstva, a jako takový naprosto není výlučně ruský nebo dokonce slovanský. Taková družstva se tvoří všude, kde je jich zapotřebí. Tak ve Švýcarsku v mlékařství, v Anglii v rybářství, kde se dokonce vyskytují různé druhy. Slezští kopáči (Němci, nikoli Poláci), kteří ve čtyřicátých letech stavěli mnoho německých železnic, byli organizováni ve skutečných artělech. Převaha této formy v Rusku ovšem dokazuje, že mezi ruským lidem existuje silný sdružovací pud, avšak zdaleka ještě nedokazuje jeho schopnost přeskočit s pomocí tohoto pudu z artělu beze všeho do socialistického společenského zřízení. K tomu je především zapotřebí, aby se sám artěl stal schopným vývoje, aby se zbavil své živelné formy, v níž, jak jsme viděli, slouží víc kapitálu než dělníkům, a aby se povznesl *alespoň* na úroveň západoevropských družstev. I kdybychom však tentokrát uvěřili panu Tkačovovi (což je arciť po všem předešlém víc než odvážné), nic takového rozhodně nepřichází v úvahu. Pan Tkačov nás naopak s hrdostí, která je nanejvýš příznačná pro jeho stanovisko, ujišťuje:

„Pokud jde o družstevní a úvěrová sdružení podle německého(!) vzoru, která byla před nedávnem do Ruska uměle přesazena, byla přijata většinou našich dělníků úplně lhostejně a téměř všude utrpěla fiasko."

Moderní družstvo aspoň dokázalo, že je schopno úspěšně

provozovat ve vlastní režii velké průmyslové podniky (přádelnictví a tkalcovství v Lancashiru). Artěl nejenže toho není dosud schopen, musí dokonce ve srážce s velkým průmyslem nutně podlehnout, jestliže se nebude dál vyvíjet.

Občinové vlastnictví ruských rolníků objevil kolem roku 1845 pruský vládní rada Haxthausen a vytroubil je do světa jako něco úplně zázračného, ačkoli sám mohl ve svém vestfálském domově najít ještě nemálo pozůstatků občinového vlastnictví a jako vládní úředník byl dokonce povinen je dobře znát.[449] Gercen, který byl sám ruský velkostatkář, se teprve od Haxthausena dověděl, že jeho rolníci vlastní půdu společně, a chopil se toho, aby ruské rolníky vylíčil jako pravé nositele socialismu, jako rozené komunisty proti dělníkům stárnoucího, shnilého evropského Západu, kteří se museli k socialismu teprve uměle dolopotit. Od Gercena se to dověděl Bakunin a od Bakunina pan Tkačov. Poslechněme si, co říká:

„Náš lid... je ve své velké většině... proniknut principy občinového vlastnictví; je, smíme-li se tak vyjádřit, instinktivním, tradičním komunistou. Idea kolektivního vlastnictví srostla tak hluboce s celým světovým názorem ruského lidu," (ihned uvidíme, jak daleko sahá svět ruského rolníka) „že nyní, kdy vláda začíná chápat, že tato idea je neslučitelná s principy ‚spořádané' společnosti, a ve jménu těchto principů chce vpravit do vědomí a života lidu ideu soukromého vlastnictví, může toho dosáhnout jen s pomocí bodáků a knuty. Z toho vysvítá, že náš lid je přes svou nevědomost mnohem blíže socialismu než národy západní Evropy, přestože jsou vzdělanější."

Ve skutečnosti je občinové vlastnictví půdy zřízením, s nímž se setkáváme na nízkém stupni vývoje u všech indoevropských národů od Indie až po Irsko a dokonce i u Malajců, kteří se vyvíjejí pod indickým vlivem, např. na Jávě. Ještě roku 1608 posloužilo Angličanům občinové vlastnictví půdy, jež pravoplatně existovalo v právě dobytém severním Irsku, jako záminka, aby prohlásili, že země je bez pána, a aby ji proto konfiskovali ve prospěch koruny. V Indii existuje dodnes celá řada forem občinového vlastnictví. V Německu bylo všeobecným zjevem: jeho pozůstatkem jsou tu a tam ještě se vyskytující obecní pozemky; často, zejména v horách, nacházíme ještě jeho zřetelné stopy, dočasné rozdělení obecní půdy atd. Přesnější důkazy a podrobnosti o staroněmeckém občinovém vlastnictví lze najít v různých spisech *Maurerových*, které

jsou po této stránce klasické.[450] V západní Evropě, včetně Polska a Maloruska, se toto občinové vlastnictví stalo na určitém stupni společenského vývoje poutem, brzdou zemědělské výroby a bylo postupně odstraňováno. Naproti tomu ve Velkorusku (tj. ve vlastním Rusku) se zachovalo až dodnes, což samo už dokazuje, že zemědělská výroba a jí odpovídající společenské poměry na vesnici jsou tu ještě velmi nevyvinuté, a tak tomu také ve skutečnosti je. Ruský rolník žije jen ve své občině; všechen ostatní svět existuje pro něho jen potud, pokud zasahuje do této jeho občiny. Platí to do té míry, že v ruském jazyce totéž slovo „mir" znamená jednak „svět", jednak také „rolnickou občinu". „Ves' mir" — „celý svět", znamená pro rolníka shromáždění všech členů občiny. Mluví-li tedy pan Tkačov o „*světovém* názoru" ruského rolníka, pak zřejmě přeložil nesprávně ruské slovo mir. Taková naprostá vzájemná izolovanost jednotlivých občin, která vytváří v celé zemi sice stejné, ale naprosto ne společné zájmy, nýbrž jejich pravý opak, je přirozenou základnou pro *orientální despotismus*; a všude, kde tato společenská forma převládala, od Indie až po Rusko, produkovala despotismus, všude v něm nacházela svůj doplněk. Nikoli pouze ruský stát vůbec, nýbrž dokonce i jeho specifická forma, carský despotismus, nejenže nevisí ve vzduchu, nýbrž je nezbytným a logickým produktem ruských společenských poměrů, s nimiž podle pana Tkačova „nemá nic společného"! — Další vývoj Ruska v *buržoazním* směru by postupně i zde zničil občinové vlastnictví bez jakýchkoli zákroků „bodáků a knuty" ruské vlády. A to tím spíše, že rolníci v Rusku neobdělávají občinovou půdu společně, aby si pak rozdělovali produkty, jako je tomu ještě v některých krajích v Indii; naopak, půda je čas od času rozdělována mezi jednotlivé hlavy rodin a každý obdělává svůj díl pro sebe. To umožňuje velké rozdíly v zámožnosti jednotlivých členů občiny, a tyto rozdíly skutečně existují. Téměř všude jsou mezi nimi bohatí sedláci — tu a tam i milionáři — kteří se zabývají lichvou a vysávají masu rolníků. To ví nejlépe sám pan Tkačov. Zatímco balamutí německé dělníky, že jenom bodáky a knuta mohou donutit ruského rolníka, tohoto instinktivního, tradičního komunistu, aby se vzdal „ideje kolektivního vlastnictví", vypráví ve své ruské brožuře na str. 15:

„Mezi rolníky vyrůstá třída *lichvářů* (kulakov), kteří *skupují* a *propachtovávají* rolnické a šlechtické pozemky — mužická aristokracie."[442]

To jsou právě ti upíři, které jsme nahoře podrobněji vylíčili.

Nejtěžší ránu občinovému vlastnictví zasadil právě výkup z roboty. Šlechtici byla přidělena největší a nejlepší část půdy; na rolníka zbylo sotva tolik a často ani tolik, aby se uživil. Přitom lesy byly přiřčeny šlechtě; palivové, tesařské a stavební dříví, které si dříve mohl rolník zadarmo odnést z lesa, musí teď kupovat. Takže dnes rolníkovi zbyla už jen jeho chatrč a holá půda bez prostředků k jejímu obdělání; obyčejně nemá té půdy ani tolik, aby se svou rodinou vydržel ode žní ke žním. Za takových poměrů a pod tíhou daní a lichvy přestalo být občinové vlastnictví půdy dobrodiním a stalo se břemenem. Rolníci často z občiny utíkají, s rodinou i bez ní, nechávají půdu půdou a snaží se uživit jako sezónní dělníci.*

Vidíme, že občinové vlastnictví v Rusku už dávno překročilo vrchol svého rozkvětu a že podle všeho spěje vstříc rozkladu. Přesto je nesporné, že existuje možnost převést tuto společenskou formu ve vyšší formu, udrží-li se do té doby, než k tomu uzrají podmínky, a ukáže-li se schopnou vývoje v tom smyslu, že rolníci budou obdělávat půdu nikoli už odděleně, nýbrž společně**; převést ruské rolníky k této vyšší formě, aniž projdou mezistupněm buržoazního parcelového vlastnictví. To se však může stát jen tehdy, bude-li v západní Evropě ještě před úplným rozpadem občinového vlastnictví vítězně provedena proletářská revoluce, která přinese ruskému rolníkovi předpoklady pro tento přechod, totiž i materiální předpoklady, jichž je zapotřebí, aby provedl v celém svém způsobu obdělávání půdy převrat, který je s tím nezbytně spojen. Je to pouhý žvást, říká-li pan Tkačov, že ruští rolníci, ačkoli jsou „vlastníky", jsou „blíže socialismu" než nic nevlastnící dělníci západní Evropy. Právě naopak. Může-li dnes ještě něco zachránit ruské

* O postavení rolníků srov. mezi jiným oficiální zprávu vládní komise o zemědělské výrobě (1873), dále *Skaldinovu* knihu „V zacholust'i i v stolice" („V zapadlém hnízdě a v hlavním městě"), Petrohrad 1870; tento spis napsal liberální konzervativec. *(Engelsova poznámka.)*

** V Polsku, zejména v Grodenské gubernii, kde byla šlechta povstáním z roku 1863 z velké části zruinována, si rolníci dnes často kupují nebo si pachtují šlechtickou půdu a obdělávají ji v celku a *na společný účet*. A tito rolníci nemají už po staletí občinové vlastnictví, ani to nejsou Velkorusové, nýbrž Poláci, Litevci a Bělorusové. *(Engelsova poznámka.)*

občinové vlastnictví a umožnit mu, aby se přeměnilo v novou, skutečně životaschopnou formu, pak je to proletářská revoluce v západní Evropě.

Stejně snadno jako s ekonomickou revolucí vypořádává se pan Tkačov i s revolucí politickou. Ruský lid, vypráví pan Tkačov, „protestuje ustavičně" proti otroctví, hned formou „náboženských sekt..., odmítání platit daně..., zbojnických band" (němečtí dělníci si mohou gratulovat, že podle toho je Schinderhannes otcem německé sociální demokracie), „...paličství..., vzpour..., a proto lze ruský lid nazvat instinktivním revolucionářem". A tak je Tkačov přesvědčen, „že je jen třeba současně na několika místech probudit nahromaděný pocit rozhořčení a nespokojenosti, který... stále vře v hrudi našeho lidu". Pak „dojde už *samo sebou* k sjednocení revolučních sil a boj... musí skončit příznivě pro věc lidu. Praktická nutnost, instinkt sebezáchovy" vytvoří už samy sebou „pevný a nerozborný svazek mezi protestujícími občinami".

Snazší a příjemnější revoluci si vůbec nelze představit. Stačí udeřit na třech, čtyřech místech současně a „instinktivní revolucionář", „praktická nutnost", „instinkt sebezáchovy" udělají všechno ostatní „už samy sebou". Proč při této hravé lehkosti nebyla revoluce už dávno provedna, lid osvobozen a Rusko proměněno ve vzornou socialistickou zemi, to je prostě nepochopitelné.

Ve skutečnosti je tomu docela jinak. Ruský lid, tento instinktivní revolucionář, provedl sice nesčetná izolovaná rolnická povstání proti *šlechtě* a proti jednotlivým úředníkům, avšak *nikdy proti carovi*, ledaže se do jeho čela postavil *car samozvanec* a domáhal se trůnu. Poslední velké povstání rolníků za Kateřiny II. bylo možné jen proto, že Jemeljan Pugačov se vydával za carevnina muže Petra III., který prý nebyl svou ženou zavražděn, nýbrž zbaven trůnu a uvězněn, avšak nyní unikl. Car naopak je ruskému rolníkovi pozemským bohem: Bog vysok, Car daljok, Bůh vysoko, car daleko, volá v okamžicích tísně. Že masa rolnického obyvatelstva, zejména po výkupu z roboty, se octla v situaci, která jí stále víc vnucuje boj proti vládě a carovi, o tom nelze pochybovat; avšak pohádky o „instinktivním revolucionáři", ty ať si pan Tkačov vypravuje někomu jinému.

A pak, i *kdyby* masa ruských rolníků byla sebevíc instinktivně revoluční, i *kdybychom* si představili, že revoluce lze dělat na objednávku jako kousek květovaného kartounu nebo samovar — i pak se ptám: může si člověk, který překročil věk dvanácti let, představovat průběh revoluce takovým víc než dětinským způsobem, jako se to děje zde? A uvažme ještě, že to bylo napsáno už po tom, co tak brilantně ztroskotala revoluce ve Španělsku roku 1873, první revoluce podle tohoto bakuninského vzoru. I tam bylo povstání zahájeno současně na několika místech. I tam se počítalo s tím, že praktická nutnost, instinkt sebezáchovy už samy sebou vytvoří pevný a nerozborný svazek mezi protestujícími občinami. A co se stalo? Každá obec, každé město hájily jen samy sebe, o vzájemné podpoře nebylo ani řeči, a Pavía, který měl jenom 3000 mužů, dobýval jedno město po druhém a za 14 dní bylo po celé té anarchistické nádheře (srov. mé „Bakuninovce při práci"*, kde je to podrobně vylíčeno).

Není pochyby, Rusko stojí na prahu revoluce. Jeho finance jsou do krajnosti rozvráceny. Daňový šroub selhává, úroky ze starých státních dluhů se platí novými půjčkami a každá nová půjčka naráží na stále větší potíže; peníze si lze opatřit už jen pod záminkou stavby železnic! Administrativa je odedávna skrznaskrz zkorumpována; úředníci žijí spíš z krádeží, úplatků a vyděračství než z platu. Veškerá zemědělská výroba — která je pro Rusko zdaleka nejdůležitější — se výkupem z roku 1861 octla v úplném zmatku. Velké pozemkové vlastnictví nemá dost pracovních sil, rolníci nemají dost půdy, drtí je daně, vysávají je lichváři; zemědělská výroba** rok od roku klesá. To všechno je namáhavě a navenek udržováno pohromadě orientálním despotismem, o jehož zvůli si my zde na Západě nemůžeme vůbec učinit představu; despotismem, který se nejen každým dnem dostává do křiklavějšího rozporu s názory osvícených tříd a zejména s názory rychle rostoucí buržoazie hlavního města, nýbrž který v osobě svého nynějšího nositele ztratil schopnost vyznat se sám v sobě, který dnes dělá ústupky liberalismu, aby je zítra zděšen opět odvolal, a který se tím sám

* Viz tento svazek, str. 494—511. *(Pozn. red.)*
** Ve vydání z roku 1894: zemědělský výnos. *(Pozn. red.)*

stále víc připravuje o všechen kredit. Přitom se v osvícených vrstvách národa soustředěných v hlavním městě vzmáhá poznání, že tato situace je neudržitelná, že převrat je přede dveřmi, avšak zároveň s tím roste i iluze, že tento převrat bude možné svést do pokojného konstitučního řečiště. Jsou tu spojeny všechny podmínky pro revoluci, pro revoluci, kterou zahájí vyšší třídy hlavního města, možná že dokonce sama vláda, a kterou rolníci budou nuceni rychle dohnat dál a za první konstituční fázi; pro revoluci, která bude mít ohromný význam pro celou Evropu už proto, že jednou ranou zničí poslední, ještě nedotčenou rezervu veškeré evropské reakce. Tato revoluce se jistě blíží. Jen dvě události by ji mohly nadlouho oddálit: úspěšná válka proti Turecku nebo Rakousku, k čemuž je třeba peněz a spolehlivých spojenců, anebo — předčasný pokus o povstání, který zažene majetné třídy znovu do náruče vlády.

K. MARX

DOSLOV K DRUHÉMU VYDÁNÍ „ODHALENÍ O KOLÍNSKÉM PROCESU PROTI KOMUNISTŮM“[451]

„Odhalení o kolínském procesu proti komunistům“, o nichž se „Volksstaat“ domníval, že by bylo aktuální znovu je vydat, vyšla původně v Bostonu (Massachusetts) a v Basileji. Basilejské vydání bylo z velké části zabaveno na německých hranicích. Spis vyšel několik týdnů po skončení procesu. Tehdy šlo především o to neztrácet čas, a proto jsem se v jednotlivostech nemohl vyhnout některým omylům, např. ve jménech kolínských porotců. Dále prý není autorem rudého katechismu M. Hess, nýbrž jakýsi Levy.[452] A konečně W. Hirsch tvrdí ve svém „Ospravedlňovacím spisu“[453], že Chervalův útěk z pařížského vězení nastrojil Greif s francouzskou policií a samým Chervalem, aby ho mohl za procesu použít v Londýně jako špicla. To je pravděpodobné, protože Crämer (jak se Cherval ve skutečnosti jmenuje) se v Prusku dopustil falšování směnek a hrozilo mu nebezpečí, že bude vydán pruským úřadům, takže byl jistě povolný. Mé líčení událostí se opírá o Chervalova „dobrovolná přiznání“ jednomu mému příteli. Hirschovy údaje vrhají ještě pronikavější světlo na Stieberovo křivopřísežnictví, na pletichy pruského velvyslanectví v Londýně a v Paříži a na nestoudné zásahy Hinckeldeyovy.

Když začal „Volksstaat" pamflet otiskovat, zaváhal jsem na chvíli, zda by se neměla vypustit část VI (Schapperova a Willichova frakce). Po hlubší úvaze mi však jakékoli oklešťování textu připadalo jako falšování historického dokumentu.

V hlavách účastníků, zejména těch, kteří byli z domácího dějiště vrženi do vyhnanství, zanechává násilné potlačení revoluce otřes, který i ze silných osobností na kratší nebo delší dobu udělá lidi takřka nepříčetné. Nemohou se vpravit do chodu dějin, nechtějí pochopit, že se forma hnutí změnila. Proto si hrají na konspiraci a revoluci a kompromitují tím sebe i věc, jíž slouží; odtud také Schapperovy a Willichovy omyly. Willich dokázal v severoamerické občanské válce, že je víc než fantasta, a Schapper, který stál po celý život v předních řadách dělnického hnutí, poznal a uznal brzy po skončení kolínského procesu, že na chvíli zbloudil. O mnoho let později, na smrtelné posteli, vyprávěl mi den před smrtí s kousavou ironií o oné době „emigrantského trulantství". — Okolnosti, za nichž jsem psal „Odhalení", vysvětlují na druhé straně, proč jsem tak rozhořčeně útočil na nedobrovolné pomocníky společného nepřítele. Ten, kdo v okamžicích krize ztratí hlavu, dopouští se zločinu proti straně a musí si to veřejně odpykat.

„*Na výsledku tohoto procesu závisí celá existence politické policie!*" Tato slova, jež napsal Hinckeldey v době kolínského procesu londýnskému velvyslanectví (viz můj spis „Pan Vogt", str. 27[454]), prozradila tajemství procesu proti komunistům. „Celá existence politické policie" neznamená jen existenci a činnost personálu, kterému byl tento obor bezprostředně svěřen. Znamená podřízení celé vládní mašinérie včetně soudů (viz pruský disciplinární zákon pro soudní úředníky ze 7. května 1851) a tisku (viz reptilní fondy[300]) této instituci, tak jako byl v Benátkách celý stát podřízen státní inkvizici. Politická policie, kterou ochromily revoluční bouře v Prusku, se musela reorganizovat, a v tom jí bylo a zůstalo vzorem druhé francouzské císařství.

Po zániku revoluce z roku 1848 existovalo německé dělnické hnutí jen ve formě teoretické propagandy, omezené nadto na úzký okruh; pruská vláda ani na okamžik nepochybovala o její praktické neškodnosti. Štvaní proti komunistům jí sloužilo jen jako úvod

ke křižáckému tažení reakce proti liberální buržoazii, a odsouzením zástupců dělníků a osvobozením Hinckeldeyů a Stieberů zakalila sama buržoazie hlavní zbraň této reakce, politickou policii. Tak si Stieber před kolínskou porotou vysloužil rytířské ostruhy. Tehdy byl Stieber jen podřízeným policejním individuem, v divoké honbě za vyšším platem a úřadem; nyní symbolizuje neomezené panství politické policie v nové svaté pruskoněmecké říši. Tak se stal do jisté míry morální osobou, morální v obrazném smyslu, tak jako je např. morální bytostí Říšský sněm. A to už politická policie nebije do dělníka, aby zasáhla buržou. Naopak. Právě jako diktátor německé liberální buržoazie má Bismarck za to, že je dost silný, aby po stieberovsku sprovodil ze světa dělnickou stranu. Na růstu veličiny, jako je Stieber, může tedy německý proletariát měřit pokrok hnutí, který sám udělal od kolínského procesu proti komunistům.

Neomylnost papežova je nicotná ve srovnání s neomylností politické policie. Po celá desetiletí zavírala v Prusku mladické horké hlavy do chládku pro blouznění o německé jednotě, německé říši, německém císařství — a teď žalářuje dokonce i staré holé hlavy, které se zdráhají o těchto božích darech blouznit. Dnes se stejně marně snaží vyhladit *nepřátele říše* jako tehdy *přátele říše*. Jak pádný důkaz, že není povolána dělat dějiny, byť by to byly jen dějiny sporů o kozí chlup!

Sám kolínský proces proti komunistům pranýřuje bezmocnost státní moci v jejím boji proti společenskému vývoji. Královský pruský státní návladní odůvodňoval vinu obžalovaných nakonec tím, že tajně rozšiřovali protistátní zásady „*Komunistického manifestu*“. A nepropagují se přesto tytéž zásady po dvaceti letech v Německu docela veřejně? Neozývají se dokonce z tribuny Říšského sněmu? Neprošly v podobě *programu Mezinárodního dělnického sdružení* přes všechny vládní zatykače celým světem? Společnost nenajde prostě svou rovnováhu, dokud se nebude točit kolem slunce — kolem práce.

„Odhalení“ končí slovy: „*Jena!*...to je poslední slovo vládě, která musí používat takových prostředků, aby mohla existovat, a společnosti, která musí mít takovou vládu ke své ochraně. To je poslední slovo procesu proti komunistům — *Jena!*“[455] Povedená

předpověď, pochechtává se nějaký Treitschke, pyšně poukazuje na nedávné vítězství pruských zbraní a na mauserovku. Mně stačí, když připomenu, že existuje nejen *vnitřní Düppel*, ale i *vnitřní Jena*.[456]

Karel Marx

V Londýně 8. ledna 1875

Otištěno v „Der Volksstaat", čís. 10 z 27. ledna 1875, a v knize „Odhalení o Kolínském procesu proti komunistům", Lipsko 1875

Podle textu novin, srovnaného s druhým vydáním knihy
Přeloženo z němčiny

K. MARX A B. ENGELS

PRO POLSKO[457]

I letos se v Londýně konala oslava výročí polského povstání z 22. ledna 1863. Slavnosti se zúčastnili naši němečtí soudruzi v hojném počtu; někteří z nich pronesli projevy, mezi nimi Engels a Marx.

„Mluvilo se zde," řekl Engels, „o důvodech, které vedou revolucionáře všech zemí k tomu, aby sympatizovali s polskou věcí a zasazovali se o ni. Jen na jedno se tu zapomnělo, že totiž politická situace, v níž se Polsko ocitlo, je skrz naskrz revoluční a že neponechává Polsku jinou volbu než buď být revoluční, nebo zahynout. To se ukázalo už po prvním dělení, které bylo vyvoláno snahami polské šlechty udržet konstituci a privilegia, jež už ztratily právo na existenci a poškozovaly zem a všeobecný pořádek, místo aby udržovaly klid a zajišťovaly pokrok. Už po prvním dělení uznala část šlechty svou chybu a dospěla k přesvědčení, že Polsko může být obnoveno jen revolucí; — a o deset let později jsme viděli, jak Poláci bojují za svobodu v Americe. Francouzská revoluce z roku 1789 se setkala v Polsku ihned s ohlasem. Ústava z roku 1791 s lidskými právy se stala praporem revoluce na březích Visly a učinila z Polska předvoj revoluční Francie, a to ve chvíli, kdy se spojily tři mocnosti, které již jednou oloupily Polsko, aby pochodovaly na Paříž a zardousily revoluci. Což mohly strpět, aby se v centru koalice zahnízdila revoluce? Rozhodně ne. Vrhly se znovu na Polsko, tentokrát s úmyslem oloupit je úplně o jeho národní existenci. To, že Polsko rozvinulo revoluční prapor, bylo jednou z hlavních příčin, proč

bylo ujařmeno. Země, která byla rozkouskována a vyškrtnuta ze seznamu národů, protože byla revoluční, nemůže hledat svou spásu nikde jinde než právě v revoluci. A proto potkáváme ve všech revolučních bojích Poláky. Polsko to pochopilo v roce 1863 a uveřejnilo během povstání, jehož výročí dnes slavíme, nejradikálnější revoluční program, jaký kdy byl na východě Evropy vyhlášen. Bylo by směšné považovat vzhledem k tomu, že existuje polská aristokratická strana, polské revolucionáře za aristokraty, kteří chtějí obnovit aristokratické Polsko z roku 1772. Polsko z roku 1772 je navždy ztraceno. Žádná moc mu už nepomůže z hrobu. Nové Polsko, které revoluce postaví na nohy, bude ve společenském a politickém ohledu naprosto odlišné od Polska z roku 1772 právě tak, jako nová společnost, jíž spějeme vstříc, bude naprosto odlišná od dnešní společnosti.

Ještě slovo. Nikdo nemůže beztrestně zotročovat národ. Tři mocnosti, které Polsko ubily, jsou těžce potrestány. Pohleďme na mou vlast: Prusko-Německo. Pod firmou národního sjednocení jsme k sobě připojili Poláky, Dány a Francouze — a máme *trojí Benátky*[458]; máme všude nepřátele, zatěžujeme se dluhy a daněmi, abychom udržovali obrovské množství vojáků, kteří musí zároveň sloužit k potlačování německých dělníků. Rakousko, dokonce i oficiální, ví velmi dobře, co ho stojí kousíček Polska. Za krymské války bylo Rakousko ochotno jít proti Rusku pod podmínkou, že bude obsazeno a osvobozeno ruské Polsko. To však nebylo v plánu Ludvíka Napoleona, tím méně pak v plánu Palmerstona. A pokud jde o Rusko, vidíme: V roce 1861 vypuklo první významné hnutí mezi studenty, které bylo tím nebezpečnější, že osvobození rolníků z nevolnictví způsobilo mezi lidem všude velké vzrušení; co však udělala ruská vláda, která toto nebezpečí velmi dobře viděla? — *Vyvolala v Polsku povstání z roku 1863;* neboť je *prokázáno*, že toto povstání je jejím dílem. Hnutí mezi studenty, hluboké rozhořčení mezi lidem okamžitě zmizelo a ustoupilo ruskému šovinismu, který zaplavil Polsko, jakmile bylo v sázce udržení ruského panství nad Polskem. Tak bylo první významné hnutí v Rusku zmařeno v důsledku neblahého boje s Polskem. Obnovení Polska je vskutku v zájmu revolučního Ruska, a dnes večer jsem s radostí vyslechl, že se tento názor

shoduje s přesvědčením ruských revolucionářů" (kteří se na mítinku vyjádřili v tomto smyslu[459]).

Marx řekl asi toto: Evropská dělnická strana má největší zájem na osvobození Polska a původní program Mezinárodního dělnického sdružení označuje obnovení Polska za jeden z cílů dělnické politiky[460]. Jaké jsou důvody této zvláštní účasti dělnické strany na osudu Polska?

Přirozeně především sympatie pro ujařmený národ, který svým nepřetržitým hrdinským bojem proti svým utlačovatelům prokázal své historické právo na národní samostatnost a sebeurčení. Není naprosto v rozporu, že *mezinárodní* dělnická strana usiluje o obnovení polského národa. Naopak: teprve až Polsko dobude opět své samostatnosti, až bude moci opět o sobě rozhodovat jako samostatný národ, teprve potom bude moci znovu začít jeho vnitřní vývoj a Polsko se bude moci samostatně podílet na sociálním přetvoření Evropy. Dokud je životaschopný národ spoután cizím dobyvatelem, obrací všechnu svou sílu, všechny své snahy, všechnu svou energii nutně proti vnějšímu nepříteli; do té doby zůstává jeho vnitřní život paralyzován, do té doby není schopen pracovat pro sociální osvobození. Irsko, Rusko pod mongolským panstvím atd. jsou pádnými důkazy této poučky.

Dalším důvodem, proč dělnická strana sympatizuje se vzkříšením Polska, je jeho zvláštní zeměpisná, vojenská a historická situace. Rozdělení Polska je tmel, který k sobě poutá tři velké vojenské despocie: Rusko, Prusko a Rakousko. Jen obnovení Polska může toto pouto přervat a odstranit tak největší překážku sociálního osvobození evropských národů.

Hlavní důvod sympatií dělnické strany k Polsku je však tento: Polsko není jen jediný slovanský národ, je jediný evropský národ vůbec, který bojoval a bojuje jako *kosmopolitní voják revoluce*. Polsko prolilo svou krev v americké válce za nezávislost; jeho legie bojovaly pod praporem první Francouzské republiky; svou revolucí z roku 1830 zabránilo invazi do Francie, na které se tehdy dohodli účastníci dělení Polska; v roce 1846 v Krakově vztyčilo jako první v Evropě prapor sociální revoluce; v roce 1848 má vynikající podíl na revolučních bojích v Uhrách, v Německu a v Itálii; koneč-

ně v roce 1871 dodává Pařížské komuně nejlepší generály a nejhrdinnější vojáky.

Lidové masy si v krátkých chvílích, kdy se mohly v Evropě volně pohybovat, připomněly, co dluží Polsku. Po vítězné březnové revoluci v Berlíně v roce 1848 bylo prvním činem lidu, že osvobodil polské zajatce, Mierosławského a jeho spolutrpitele, a že proklamoval obnovení Polska; v Paříži v květnu 1848 pochodoval Blanqui v čele dělníků proti reakčnímu Národnímu shromáždění, aby je donutil k ozbrojené intervenci pro Polsko; konečně v roce 1871, kdy se pařížští dělníci ustavili jako vláda, prokázali Polsku čest tím, že jeho synům svěřili vojenské velení nad svými ozbrojenými silami.

Ani v tomto okamžiku se nedá německá dělnická strana ani v nejmenším zmýlit reakčním vystupováním polských poslanců v německém Říšském sněmu; ví, že tito pánové nejednají pro Polsko, ale pro své soukromé zájmy; ví, že polský rolník, dělník, zkrátka každý Polák, který není zaslepen stavovskými zájmy, musí pochopit, že *Polsko má a může mít v Evropě jen jediného spojence — dělnickou stranu.*[461] — *Ať žije Polsko!*

Napsal B. Engels
Otištěno v „Der Volksstaat“,
čís. 34 z 24. března 1875

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

B. ENGELS

OFICIÓZNÍ VÁLEČNÝ POVYK[462]

Reptilní novináři Německé říše dostali zase jednou rozkaz zatroubit na válečnou trumpetu. Bezbožná zchátralá Francie nechce prý za žádnou cenu nechat na pokoji bohabojné Německo, které tak krásně vzkvétá za panství burzovního podvodu, zakladatelských spekulací a krachu[419]. Francie zbrojí v kolosálním měřítku a obrovský spěch, s nímž se toto zbrojení provádí, nejlépe dokazuje, že má v úmyslu pokud možno už v příštím roce napadnout neviňoučkou, mírumilovnou Bismarckovu říši, která jak známo nikdy neublížila ani kuřeti, která v jednom kuse odzbrojuje a o níž jen protiřišský tisk rozšiřuje pomluvu, že prý zákonem o domobraně právě teď přeměnila dva milióny občanů v záložníky.[463]

Reptilní novináři jsou v těžké situaci. Zatímco ve službách ministerstva zahraničí musejí malovat říši jako nevídaně krotké jehňátko, má ministerstvo války zájem na tom, aby se německému buržoovi povědělo, že se za jeho těžké peníze, které odvádí na daních, také něco dělá, že se usnesení o zbrojení také skutečně provádí, že se stavějí pevnosti, připravují kádry a mobilizační plány pro spoustu „dovolenců" a že bojová připravenost vojska den ode dne roste. A poněvadž informace o této věci jsou autentické a navíc pocházejí od odborníků, jsme plně s to posoudit, zač stojí válečný povyk našich novinářských kuňkalů.

Záminku k celému tomu rámusu poskytl nový francouzský zákon o armádních kádrech.[464] Srovnejme tedy organizaci, kterou tento zákon — zatím jen na papíře — zavádí ve Francii, s organizací,

která v Německu skutečně existuje, a omezme se přitom pro stručnost převážně na rozhodující druh vojska, na pěchotu.

Vcelku se ukazuje, že nový francouzský zákon je značně zhoršené vydání zákona pruského.

Francouzská řadová pěchota se má skládat ze 144 řadových pluků, 4 pluků zuavů a 3 pluků turcos*, vždy po 4 praporech, ze 30 praporů myslivců, 4 cizineckých praporů a 5 trestních praporů, tedy celkem z 643 praporů, proti nimž figuruje všehovšudy 468 praporů německého řadového vojska. Tato přesila francouzské řadové pěchoty je však čiré zdání.

Především: francouzský prapor má sice stejně jako pruský čtyři roty, ale v každé rotě jen čtyři důstojníky místo pěti, a z těchto čtyř je jeden záložní důstojník, což je kategorie, která dosud ve Francii *ještě vůbec neexistuje*. Ve Francii připadá dosud na 35—40 vojáků jeden důstojník, což je také při zastaralém a komplikovaném francouzském cvičebním řádu nevyhnutelné, kdežto v Prusku stačí jeden důstojník docela dobře na 50 mužů. Ale to je také pro Francouze maximum, a proto se výbor Národního shromáždění, který tento zákon projednával, sjednotil na tom, že do roty může být zařazeno *nanejvýš* 200 mužů. Francouzská rota je tedy proti pruské početně o 25 procent slabší, a protože záložního důstojníka zatím nemá a ještě hezkých pár let mít nebude, nevyrovná se jí zdaleka ani organizačně. Protože se však nyní — zásluhou zadovek — stala rota taktickou jednotkou v boji a protože boj v rotních kolonách a boj jednotlivých střelců, který se o rotní kolony opírá, vyžaduje *silné* roty, způsobilo Národní shromáždění francouzské armádě největší škodu, jakou jí vůbec mohlo způsobit.

Francouzská řadová pěchota má tedy ve válečném počtu

606 řadových praporů po 800 mužích	484 800 mužů,
zuávy, turcos, cizineckou legii, trestní prapory	46 000 mužů,
celkem	530 800 mužů,

z čehož však odpadá nejméně 40 000 mužů pro Alžírsko, které bude možno nasadit teprve tehdy, až je budou moci vystřídat nové

* — domorodých alžírských střelců. *(Pozn. red.)*

formace. K zahájení války zbývá tedy 490 800 mužů pěchoty. Ze 468 praporů německé pěchoty má každý 1050 mužů válečného stavu, celkem podle oficiálních údajů 490 480 mužů, čili téměř přesně tolik co francouzská řadová pěchota.

Až dosud je tedy početní rovnost a na straně Německa lepší a pevnější organizace. Ale teď začínají rozdíly.

Na straně Francie představují zmíněné 643 slabé prapory veškerou pěchotu, pro kterou vůbec existuje nějaká válečná organizace. 318 náhradních rot řadové pěchoty a myslivců má ovšem pojmout celkem 249 480 nadpočetných záložníků (včetně 50 respektive 40 důstojníků a poddůstojníků na rotu), ale z těchto rot je tu zatím jen mužstvo, a to z největší části naprosto nevycvičené, přičemž vycvičení vojáci mají za sebou většinou jen šest měsíců služby. Z důstojníků a poddůstojníků je k dispozici nejvýš *čtvrtina*. Než se těchto 318 náhradních rot přemění v 318 mobilních praporů, může být celé tažení rozhodnuto, a ty z nich, které zasáhnou do boje, nebudou o nic kvalitnější než mobilní garda roku 1870. Pak zbývá ještě teritoriální armáda, která zahrnuje muže od 30 do 40 let a má být organizována ve 144 plucích po 3 praporech, tedy ve 432 praporech. To všechno existuje pouze na papíře. K tomu, aby byla taková organizace skutečně realizována, je zapotřebí na 10 000 důstojníků a 20 000 poddůstojníků, z nichž není dosud k dispozici skoro doslova ani jediný. A kde by se také tito důstojníci vzali? V Prusku trvalo téměř dvě generace, než začali z jednoročních dobrovolníků vycházet schopní záložní a zeměbranečtí důstojníci; ještě ve čtyřicátých letech si o nich téměř ve všech plucích mysleli, že jsou jen ke škodě, a podle toho s nimi zacházeli. A ve Francii, kde se taková instituce příčí všem tradicím revoluční rovnosti, kde důstojníci jednoročáky pohrdají a vojáci je nenávidí, se s nimi teprve nic nepořídí. Jiný zdroj záložních důstojníků však neexistuje.

Pokud jde o poddůstojníky a vojáky, vítězové od Sadové z roku 1866[264] se jak známo chvástali, že dlouhé trvání zeměbraneckého systému v Prusku jim dává dvacetiletý náskok před každou jinou zemí, která zavede stejný systém; Prusku se prý taková země vyrovná teprve tehdy, až se budou i nejstarší ročníky skládat z lidí prošlých

vojenskou službou. Na to se teď, jak se zdá, zapomnělo, a zapomnělo se i na to, že ve Francii skutečně slouží jen polovina ročního kontingentu, kdežto druhá polovina se propouští po šestiměsíční službě (která je při dnešním pedantickém reglementu naprosto nepostačující), a že se tedy francouzská záloha a zeměbrana ve srovnání s pruskou skládá většinou z nováčků. A přitom se naši němečtí hrdinové tváří, jako když mají bůhvíjaký strach z nynější francouzské teritoriální armády, ačkoli se skládá z téže nevycvičené potravy pro děla, která se roku 1870 a 1871 na Loiře a u Le Mans nedokázala ubránit o polovinu slabším, ale disciplinovaným německým oddílům![465]

Ale to ještě není všechno. Prusové se po trpkých zkušenostech konečně naučili mobilizovat. Za jedenáct dní je v bojové pohotovosti celá armáda, a pěchota ještě mnohem dřív. To však vyžaduje, aby všechno bylo zařízeno co nejjednodušeji a zejména aby každý jednotlivý dovolenec byl už předem přidělen k jednotce, ke které má nastoupit. Předpokládá to, že každý pluk má svůj stálý odvodní okruh, z něhož se také doplňuje především příslušný pluk zeměbrany. Nový francouzský zákon naproti tomu přikazuje odvedence a záložníky k tomu pluku, který je za mobilizace umístěn právě v daném okrese. Je to ústupek tradici, vžité od Napoleonových dob, podle níž jsou jednotlivé pluky střídavě posádkou ve všech částech Francie a rekrutují se pokud možno z celé Francie. Když už se od této druhé zásady muselo ustoupit, trvalo se tím rozhodněji na střídání posádek, a tím byl znemožněn jakýkoli trvalý organický svazek mezi velitelstvím pluku a okresním velitelstvím zeměbrany, který v Prusku zajišťuje rychlou mobilizaci. I kdyby tato nesmyslná změna, která u speciálních zbraní musí způsobit ještě mnohem víc nesnází než u pěchoty, zdržela mobilizaci pěchoty *jen* o tři dny, byly by to tváří v tvář aktivnímu nepříteli tři nejdůležitější dny z celého tažení.

Co tedy znamená všechno to obrovské francouzské zbrojení? Řadovou pěchotu, která se vyrovná německé počtem, ale je hůř organizována a kromě toho musí, aby dosáhla válečného stavu, povolat určitý počet lidí pouze s šestiměsíční služební dobou; první zálohu, v níž převládají lidé, kteří mají za sebou jen šest měsíců služby, a pro niž je k dispozici nanejvýš čtvrtina důstojníků a pod-

důstojníků; druhou zálohu složenou převážně z lidí, kteří neprošli službou, a vůbec bez důstojníků; a v obou zálohách ovšem naprostý nedostatek pevných kádrů. Přitom je jisté, že za nynější organizace nebude možno chybějící počet důstojníků *nikdy* doplnit, takže obě zálohy nebudou v případě války o nic bojeschopnější než prapory narychlo vytvořené na podzim a v zimě 1870.

A teď se podívejme na holubičí Německou říši, která prý nemá žádné zuby a tím méně je cení. O řadové pěchotě se 468 prapory, které mají ve válečném počtu 490 480 mužů, jsme už mluvili. K tomu přistupují ještě tyto nové formace:

Od počátku roku 1872 se ke každému praporu odvedlo o 36 nováčků víc, to je kolem 17 000 mužů ročně. Dále se po dvouleté službě propouštěla plná čtvrtina lidí, za ně se však rovněž povolával stejný počet nových odvedenců, to je kolem 28 000 mužů. Tak se tedy ročně odvedlo a vycvičilo celkem o 45 000 mužů víc než dosud; to je za tři roky, do konce roku 1875, 135 000 mužů, a k tomu přistupuje ještě 12 000 jednoročních dobrovolníků (4000 ročně); dohromady je to 147 000 mužů, čili právě dost, aby se u každého ze 148 pluků vytvořil čtvrtý prapor. Nadpočetné náhradní roty, potřebné k tomuto účelu, jsou u všech řadových pluků už od téže doby „organizačně připraveny", tj. jsou už stanoveni důstojníci a poddůstojníci řadového vojska a zálohy, kteří mají k těmto praporům nastoupit. Čtvrté prapory se tedy mohou vydat na pochod nejpozději dva až tři dny po prvních třech a posílit armádu o 148 praporů po 1050 mužích = 155 400 mužů. Tato čísla však ještě zdaleka nevystihují, o kolik tím vzroste síla polní armády. Kdo viděl roku 1866 pruské čtvrté prapory, ten ví, že tyto prapory, složené převážně ze silných, tělesně zdatných mužů ve stáří 24—27 let, tvoří jádro armády.

Spolu s vytvářením čtvrtých praporů pokračuje svou cestou i organizace náhradních praporů — je jich 148, o mysliveckých náhradních rotách už vůbec nemluvě. Skládají se z nadpočetných záložníků, majících za sebou řadovou službu, a z příslušníků náhradní zálohy[466], kteří vojenskou službou neprošli. Početní síla náhradních praporů činila roku 1871 podle oficiálních údajů 188 690 mužů. Tomu je však třeba rozumět tak, že k vycvičení

takového počtu lidí postačí kádry důstojníků a poddůstojníků stanovené už v míru, neboť sama náhradní záloha, do jejíž první kategorie se teď ročně zařazuje zhruba 45 000 mužů, poskytuje ve svých sedmi ročnících mnohem víc než svrchu uvedený počet. Náhradní prapory jsou totiž rezervoárem, který dodává potřebné posily více či méně vycvičených lidí praporům nasazeným v poli a oslabeným boji a ještě víc válečnými útrapami; sám tento rezervoár se pak neustále doplňuje z náhradní zálohy.

Zároveň s řadovým vojskem a náhradními jednotkami se mobilizuje zeměbrana. Kádry zeměbrany, stanovené rovněž už v míru, zahrnují 287 praporů (v budoucnu jich má být 301). V obou posledních válkách měly prapory zeměbrany jen po 800 mužích; vezmeme-li v úvahu jen tento nízký předpokládaný počet, postaví Německá říše zeměbraneckou pěchotu, která bude mít 229 600 mužů v organizovaných jednotkách, přičemž však pro pozdější dobu zůstává ještě k dispozici rok od roku rostoucí množství nadpočetných zeměbranců.

A to není všechno, neboť byla znovu vzkříšena ještě také domobrana. Podle oficiózních zpráv se koncem roku 1874 zvětšil válečný stav německé pěchoty už o 234 praporů domobrany (po 800 mužích = 187 200 mužů), nepočítaje roty myslivců; to ovšem může znamenat jen tolik, že pro tyto prapory byly už stanoveny alespoň nejnezbytnější kádry. Tím však není početní síla domobrany ještě zdaleka vyčerpána, neboť podle toho, jak se v Říšském sněmu triumfálně vyjádřil Voigts-Rhetz, zahrnuje domobrana „pět procent obyvatelstva, dva milióny mužů“[467].

Jaký je tedy poměr sil?

Francie má 530 800 mužů řadové pěchoty včetně jednotek sloužících v Alžírsku, a to je všechna její organizovaná pěchota. Připočtěme však také ještě celou první zálohu, pokud má alespoň *nějaké* zdání organizace, tj. 254 600 mužů (288 náhradních rot po 800 mužích, 30 náhradních rot myslivců po 540 mužích a 8000 nadpočetných vojáků z trestních oddílů), a dostaneme celkem pouze 785 400 mužů pěšího vojska.

Německá říše postaví jedenáct dní po vydání mobilizačního rozkazu

řadovou pěchotu v počtu	490 480 mužů,
o dva až tři dny později	
dalších 148 praporů	155 400 mužů,
za dalších čtrnáct dní	
287 praporů zeměbrany po 800 mužích	229 600 mužů,
a ještě po čtrnácti dnech	
234 praporů domobrany po 800 mužích	187 200 mužů,
celkem tedy pěchotu v počtu	1 062 680 mužů,

která je už v době míru kompletně organizována, je předem vybavena vším potřebným a má za sebou 148 náhradních praporů v síle (viz výše) 188 690 mužů, připravených zaplnit mezery způsobené tažením. Úhrnem tedy Německo postaví organizovanou masu pěchoty v síle 1 251 370 mužů.

Myslí si snad někdo, že přeháníme? Ani zdaleka. Dokonce zůstáváme pravdě ještě něco dlužni, protože opomíjíme různé drobné faktory, které však v součtu dávají docela úctyhodnou sumu. Zde je důkaz.

„Kölnische Zeitung" z 27. prosince 1874 přináší „vojenskou informaci" pocházející z ministerstva války, z níž se dovídáme: Koncem roku 1873 měla německá armáda ve válečném počtu 1 361 400 mužů,

z toho pěchoty	994 900 mužů.
K tomu přistoupily roku 1874 čtvrté prapory	155 400 mužů,
a 234 praporů domobrany	187 200 mužů,
celkem pěchoty	1 337 500 mužů,

tedy ještě skoro o 100 000 mužů víc než v našem výpočtu. Týž článek uvádí jako celkový válečný stav všech druhů vojsk 1 723 148 mužů, z toho 39 948 důstojníků; a Francouzi mají naproti tomu v předem organizovaných jednotkách maximálně 950 000 mužů, z toho 785 000 mužů pěchoty!

Pokud jde o kvalitu těchto vojsk — předpokládáme přitom u obou národů v průměru stejné válečnické vlohy — kvalita francouzské armády se od války jistě nezlepšila. Vláda udělala všechno, aby vojsko demoralizovala, zejména tím, že je přemístila do bará-

kových táborů, kde voják v zimě nemohl ani cvičit, ani podnikat cokoli jiného a byl takřka výhradně odkázán na pití absintu. Nedostává se poddůstojníků, roty jsou slabé, jezdecké pluky zdaleka nemají tolik koní, kolik by potřebovaly. Sama „Norddeutsche Allgemeine Zeitung" to zdůrazňovala ještě 14. ledna; tehdy ovšem ještě hlásala mír!

Avšak nové armádní zákonodárství dává francouzskému ministru války k dispozici: 704 714 mužů řadového vojska, 510 294 mužů zálohy, 582 523 mužů teritoriální armády a 625 633 mužů její zálohy, celkem 2 423 164 mužů, přičemž se tento počet v případě potřeby může zvýšit na 2 600 000 mužů! Ovšem, ačkoli generál Lewal po pečlivém prozkoumání příslušných dokumentů prohlašuje, že musí snížit toto číslo na 2 377 000 mužů. A i ti by ještě stačili zamotat hlavu nejlepšímu ministru války. Co si má pro všechno na světě počít s touto masou lidí, skoro ze dvou třetin nevycvičených? Kde má vzít důstojníky a poddůstojníky, bez nichž tyto lidi nemůže ani vycvičit, tím méně pak organizovat?

V Německu je docela jiná situace. Už ve zdůvodnění říšského vojenského zákona se počítá s tím, že armáda ve válečném počtu bude mít 1 500 000 mužů. K tomu však v důsledku téhož zákona přistupuje pět ročníků náhradní zálohy, jejíž vojenská povinnost byla rozšířena od 27. až do dovršeného 31. roku věku — ročně 45 000 mužů — tedy asi 200 000 mužů. Nejméně 200 000 mužů navíc nad válečný stav bylo už předem zaneseno do seznamů. Mimoto je tu domobrana s plnými dvěma milióny mužů, takže německý ministr války má k dispozici 3 900 000, ne-li *čtyři milióny* mužů, přičemž tato armáda, jak říká uvedený oficiózní pramen,

„se i při povolání až 1 800 000 mužů *a více*, s výjimkou nováčků zařazených do náhradní armády, bude skládat vesměs z vojáků, kteří prošli službou a jsou vojensky plně připraveni, což by se ve Francii, až po zálohu teritoriální armády včetně, dalo uskutečnit *teprve během dvaceti let*".

Jak je vidět, pravým reprezentantem militarismu není Francie, ale Německá říše národa pruského. Čtyři milióny vojáků, deset procent obyvatelstva! Jen tak dál. Nám může být docela vhod, že se tento systém žene až do krajnosti. Tento systém nemůže být s konečnou platností zlomen zvenčí, nějakým jiným vítězným vojenským

státem, ale jedině zevnitř, svými vlastními nevyhnutelnými důsledky. A čím víc se bude přehánět, tím dřív se musí zhroutit. Čtyři milióny vojáků! I sociální demokracie Bismarckovi poděkuje, jestliže zvýší tento počet na pět nebo šest miliónů a hned nato začne odvádět i děvčata.

Napsal B. Engels v dubnu 1875
Otištěno v „Der Volksstaat",
čís. 46 z 23. dubna 1875
Podpis: F. E.

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

B. ENGELS

PŘEDMLUVA K BROŽUŘE „O SOCIÁLNÍCH POMĚRECH V RUSKU"[447]

Následující řádky* byly napsány v souvislosti s polemikou s jistým panem Petrem Nikitičem Tkačovem, do níž jsem byl zavlečen. V článku o ruském časopisu „Vperjod", který vychází v Londýně („Volksstaat" 1874, číslo 117 a 118)** jsem se musel zcela mimochodem zmínit o jeho jméně, ale způsobem, který mi přivodil jeho ctěné nepřátelství. Pan Tkačov vydal neprodleně „Otevřený dopis panu Bedřichu Engelsovi", Curych 1874, kde mi připisuje všelijaké podivné věci a potom, proti mé úžasné nevědomosti, dává k lepšímu svůj vlastní názor na stav věcí a na vyhlídky sociální revoluce v Rusku. Forma i obsah slátaniny měly obvyklý bakuninský ráz. Protože vyšla v německém jazyce, považoval jsem za potřebné odpovědět mu ve „Volksstaatu" (viz „Emigrantská literatura, kap. IV a V, „Volksstaat" 1875, číslo 36 a následující***). První část mé odpovědi líčí převážně bakuninský způsob literárního boje, který spočívá jednoduše v tom, že se protivníkovi hodí na krk pořádná dávka přímých lží. Otištěním článku ve „Volksstaatu" bylo této převážné osobní části věnováno dostatek pozornosti. Zde ji tedy vypouštím a ponechávám ve zvláštním otisku, který nakladatelství hodlá vydat, jen druhou část, jež se zabývá hlavně společenskými poměry v Rusku, jak se vyvinuly od roku 1861, od takzvaného osvobození rolníků.

* Viz tento svazek, str. 573—584. *(Pozn. red.)*
** Viz tento svazek, str. 555—563. *(Pozn. red.)*
*** Viz tento svazek, str. 564—584. *(Pozn. red.)*

Vývoj věcí v Rusku je pro německou dělnickou třídu nanejvýš důležitý. Dnešní ruská říše je poslední velkou oporou celé západoevropské reakce. To se jasně ukázalo roku 1848 a 1849. Protože Německo v roce 1848 propáslo vhodný okamžik k podnícení polského povstání a neztrestalo ruského cara válkou (jak to od začátku žádala „Neue Rheinische Zeitung"), mohl tentýž car* v roce 1849 potlačit maďarskou revoluci, která pronikla až k branám Vídně, a mohl v roce 1850 zasednout ve Varšavě k soudu nad Rakouskem, Pruskem a malými německými státy a obnovit starý Spolkový sněm. A ještě před několika dny, začátkem května 1875, přijal ruský car** v Berlíně hold svých vazalů — stejně jako před 25 lety — a dokázal, že je ještě dnes rozhodčím v evropských záležitostech. V západní Evropě nemůže žádná revoluce zvítězit definitivně, dokud vedle ní existuje nynější ruský stát. Německo je však jeho nejbližším sousedem, Německo je tedy vystaveno prvnímu náporu ruských reakčních armád. Jednou z prvních podmínek definitivního vítězství německého proletariátu je tedy pád ruského carského státu a rozpad ruské říše.

Tento pád však rozhodně nemusí být způsoben zvenčí, i když válka ze zahraničí by jej velmi urychlila. Přímo uvnitř ruské říše existují síly, které úporně usilují o její zánik.

První silou jsou *Poláci*. Staletá poroba je vehnala do situace, kdy buď musí být revoluční, podporovat každé skutečně revoluční povstání Západu jako první krok k osvobození Polska, nebo musí zahynout. A právě teď jsou v situaci, kdy mohou své západoevropské spojence hledat pouze v táboře proletariátu. Už sto let je všechny buržoazní strany Západu ustavičně zrazují. V Německu buržoazie vůbec něco znamená teprve od roku 1848, a od té doby byla vůči Polsku vždycky nepřátelská. Ve Francii zradil Polsko Napoleon v roce 1812 a pro tuto zradu ztratil tažení, korunu i říši; v roce 1830 a 1846 následovalo jeho příkladu buržoazní království, v roce 1848 buržoazní republika, v krymské válce a v roce 1863 druhé císařství. Jeden zrazoval Polsko hanebněji než druhý. A ještě dnes se francouzští radikální buržoazní republikáni plazí před

* — tj. Mikuláš I. *(Pozn. red.)*
** — tj. Alexandr II. *(Pozn. red.)*

carem, aby si novou zradou Polska vyčachrovali alianci k odvetě proti Prusku, stejně jako němečtí říšští buržoové uctívají téhož cara jako záštitu evropského míru, tj. německo-pruských anexí. Nikde jinde než u revolučních dělníků nenajdou Poláci upřímnou a bezvýhradnou podporu, protože jedni i druzí mají stejný zájem na pádu společného nepřítele a protože osvobození Polska a tento pád znamená totéž.

Činnost Poláků je však územně ohraničena. Omezuje se na Polsko, Litvu a Malorusko; vlastní jádro ruské říše, Velkorusko, je jejich činnosti takřka uzavřeno. Čtyřicet miliónů Velkorusů jsou příliš velkým národem a prošli příliš svérázným vývojem, než aby jim mohlo být vnuceno hnutí zvenčí. To však není ani třeba. Masa ruského národa, rolníci, sice tupě živořila po staletí z pokolení do pokolení v jakémsi zbahnění bez historie; a jedinou změnou, která snad tento bezútěšný stav přerušila, byla jednotlivá neúspěšná povstání a nový útlak ze strany šlechty a vlády. Ruská vláda udělala sama konec této bezhistoričnosti (1861) zrušením nevolnictví a roboty, které už nemohla déle odkládat — opatřením, jež bylo tak vychytrale vymyšleno, že určitě zruinuje jak většinu rolníků, tak šlechty. Tedy samy poměry, v kterých se dnes ruský rolník ocitl, jej vhánějí do hnutí, jež je sice teprve v počátečním stadiu, jež je však denně se zhoršující hospodářskou situací rolnických mas hnáno nezadržitelně dál. Hněvivá nespokojenost rolníků je dnes faktem, s kterým musí počítat jak vláda, tak všechny nespokojené a opoziční strany.

Z toho vyplývá, že tam, kde se dále mluví o Rusku, nemíní se tím celá ruská říše, ale výhradně Velkorusko, tj. území, jehož nejzápadnějšími guberniemi jsou Pskovská a Smolenská a nejjižnějšími Kurská a Voroněžská.

Napsal B. Engels v květnu 1875
Otištěno v brožuře: B. Engels, „Soziales aus Russland", Lipsko 1875, a v knize: B. Engels, „Internationales aus dem ‚Volksstaat' (1871—75)", Berlín 1894

Podle textu brožury, srovnaného s vydáním z roku 1894
Přeloženo z němčiny

Z MARXOVY A ENGELSOVY RUKOPISNÉ POZŮSTALOSTI

B. ENGELS

*POZNÁMKY O NĚMECKU[468]

1. Úvod. 1500—1789

1. Koncem 15. století je Německo stále víc roztříštěno a jeho centrum oslabeno, zatímco Francie a Anglie jsou už víceméně centralizovány a tvoří se národ. To je v Německu nemožné, protože 1. feudalismus se vyvinul později než v zemích, které prodělaly dobytí; 2. Německo mělo francouzské a slovanské součásti a na Itálii pohlíželo jako na svou a na Řím jako na centrum — nebylo tedy *národním* komplexem; 3. protože, a to je nejdůležitější, jednotlivé provincie a skupiny provincií byly ještě jedna od druhé izolovány, nebylo spojení atd. (viz selská válka). Hanza, rýnský spolek měst a švábský spolek měst zastupovaly přirozené, ale oddělené skupiny.

Ad I, 1. Španělsko, Fracie, Anglie srostly koncem 15. století v konstituované národní státy. Tato konsolidace má pro 15. století epochální význam. (Španělsko — sjednocení katalánské a kastilské národnosti, Portugalsko, iberské Holandsko, si vydobylo právo na zvláštní existenci mořeplavbou, Francie — rodovou mocí dynastie, která postupně absorbovala národ. Anglie — Anglie teprve tehdy, když se musela vzdát svých donkichotských dobyvačných plánů ve Francii, podobných německým římským tažením, na nichž by byla vykrvácela, jako vykrvácelo Německo na svých — válkami růží, které zničily vysokou šlechtu.) Německo by bylo přes ekonomickou roztříštěnost přece jen centralizováno, a to už dříve (např. za Otonů), kdyby 1. hodnost římského císaře s nárokem na světovládu nevylučovala konstituování národního státu a nepromrhaly se síly v ital-

ských dobyvačných taženích (následky v Rakousku až do roku 1866!), přičemž byly německé zájmy vždy zrazovány, a kdyby nebylo 2. ...* volitelnosti císaře, která nikdy nepřipustila, aby moc císařského panovnického rodu pohltila národ, ale vždycky — a zvláště v rozhodujícím 15. století — střídalo dynastie, jakmile se knížatům zdála moc panovnického rodu příliš velká. — Také ve Francii a Španělsku existovala ekonomická roztříštěnost, byla překonána násilím.

„Kulturní boj" mezi císařem a papežem ve středověku roztříštil Německo a Itálii (kde byl papež překážkou národní jednoty a zároveň často zdánlivě jejím představitelem, ale jen tak, že například Dante viděl v cizím císaři zachránce Itálie) a v roce 1500 se už papež jako střední kníže rozložil napříč Itálií a fyzicky znemožnil jednotu.

2. Přesto by Německo bylo v důsledku přirozeného vývoje obchodu a germanizace Slovanů a po ztrátě francouzských provincií a Itálie srostlo, protože cesta světového obchodu vedla přes Německo, kdyby se v té době nebyly přihodily dvě rozhodující události:

a) Německé měšťanstvo provedlo svou revoluci — která měla dobovou náboženskou formu —, reformaci. Ale jak mizerně! Bez říšského rytířstva a sedláků se nedala provést; všem třem stavům však brání protichůdné zájmy: rytíři jsou často lupiči měst (viz Mangold von Eberstein) a utlačovateli sedláků, města rovněž odírají sedláky (ulmská rada a sedláci!); nejdříve se bouří říšští rytíři, měšťané je nechávají na holičkách, rytíři jsou poraženi; potom se bouří sedláci, měšťané proti nim *přímo bojují*. Zároveň je měšťansko-náboženská revoluce tak vykleštěna, že může vyhovovat *knížatům*, a ta se ujímají vedení. — Specifický teologicko-teoretický charakter německé revoluce 16. století. Převládající zájem o věci, které nejsou z tohoto světa. Abstrakce od bídné skutečnosti — základ pozdější teoretické převahy Němců od Leibnize až po Hegela.

b) Německu je odňata cesta světového obchodu a je zatlačeno do izolovaného kouta, tím je zlomena moc měšťanstva a reformace detto;

* — v rukopise nečitelné slovo. *(Pozn. red.)*

c) výsledkem je, že...* cuius regio, eius religio** a že se Německo fakticky rozpadá na převážně protestantský sever, převážně katolický, ale silně smíšený jihozápad a na výlučně katolický jihovýchod. V tom už nedostatky vývoje od 1740 do 1870 (Prusko, rozštěpení na sever a jih, konečně Malé Německo a Rakousko). Opak Francie. Potlačení hugenotů (viz Poznámky, str. 2***).

3. Německo, odsouzené takto k průmyslové pasivitě a regresu, muselo být vystaveno vlivům politických konjunktur víc než průmyslově aktivní a progresívní země. (Toto rozvinout všeobecně.) Rozštěpení na dvě strany dalo na pořad dne občanskou válku; výčet válek do roku 1648 — občanská válka. Francouzi využívají příležitosti a *platí protestantská knížata*, s nimiž uzavírají spolek, a německé nájemné vojsko. Vyvrcholení v třicetileté válce. Třicetiletá válka — Irové v Německu, Němci v Irsku 1693 a 1806. Popis zpustošení. Výsledek: hospodářsky, sociálně, politicky — ztráty ve prospěch Francie; Švédsko a Dánsko se usazují v Německu; právo garančních mocností na vměšování; úplné zhroucení centrální moci; *Evropa zaručuje* německým knížatům právo na vzbouření proti císaři, občanskou válku a zemězradu.

4. 1648—1789.

a) Politická situace. Německá knížata těží z vestfálského míru, zaprodávají se o překot cizině, a cizina — Francie a knížata — těží ze slabosti Německa a přivlastňuje si postupně všechny německé državy ve Francii a zaokrouhluje Alsasko. Historické právo Francie a pokřik Teutonů o „loupeži". Neměnnost jazykové hranice (viz Menke) přibližně od roku 1000, s výjimkou okresů západně od Vogéz. Toto jako všeobecné. Jako zvláštní: na severu se vzmáhá konkurenční mocnost proti Rakousku a císařství: Prusko. Počátek realizace rozštěpení na sever a jih. Kritika pruských dějin. Bedřich II. — Vzestup Ruska a podrobení se Bedřicha II. ruské politice — vinou Pruska se občanské války změnily v konkurenční války mezi Rakouskem a Pruskem.

b) *Ekonomická situace.* Při tom všem *pomalé zotavování z následků*

* — v rukopise nečitelné slovo. *(Pozn. red.)*
** — čí země, toho náboženství. *(Pozn. red.)*
*** Viz tento svazek, str. 611—612. *(Pozn. red.)*

třicetileté války a opětný pomalý vzestup měšťanstva. Tento opětný vzestup je za takové situace možný jen proto, že má jen *hanebné* ctnosti. Přitom všem je ekonomický pokrok umožněn jen politickou intervencí — hanebnostmi knížat a penězi, které dostávali z ciziny. To dokazuje, jak hluboko Německo hospodářsky pokleslo. Tato doba je zdrojem patriarchálního režimu. Po roce 1648 je stát skutečně povolán a finanční tísní donucen k sociálním funkcím; kde je nevykonával, stagnace (vestfálská biskupství). Jaký stav ponížení! A jak nicotná pomoc státu! Čistě trpný postoj k světovému trhu; ve velkých světových válkách mohlo něco vydělat jen jako *neutrál* (americká a revoluční válka do roku 1801). Naproti tomu vůči lupičským státům bezmocné. (Díky Francouzské revoluci byl tento hanebný stav v Evropě odstraněn.)

c) Literatura a jazyk v naprostém úpadku; teologie — zkostnatělá dogmatika; v jiných vědách Německo upadlo, ale přesto záblesky světla: Jakob Böhme (zase předzvěst příštích filosofů), Kepler, Leibniz — opět abstrakce od existujícího, skutečného. *Bach.*

d) Situace v Německu 1789. a) Zemědělství — poměry sedláků. Nevolnictví, bití, dávky. b) Průmysl — učiněná bída s nouzí, v podstatě ruční práce, v Anglii však už počátek velkého průmyslu a německý průmysl předurčen k zániku, ještě než se plně rozvine. c) Obchod — pasívní. d) Sociální postavení měšťana vůči šlechtě a vládě. e) Politická překážka vývoje: roztříštěnost. Líčení podle Menka. Cla, překážka říční plavby. Svobodný obchod na vnitřních hranicích vynucen rozkouskováním, cla většinou městské spotřební dávky.

Tato knížata, neschopná dobra, i když byla osvícená — jako Schubartovi ochránci a Karel August — také všechna s potěšením raději vstoupila do Rýnského spolku, než by vybojovala válku. Invaze v roce 1806 byla zkouškou, ve které jim šlo o krk. A přitom byl každý z těchto 1000 knížat absolutista, surový, nevzdělaný lump, nikdy se od nich nedal očekávat společný postup, stále spousta vrtochů (Schlözer). Obchod s vojáky v americké válce. — Jejich nejhanebnějším činem byla však jejich *pouhá existence.* A vedle toho na východní hranici na severu Prusko, na jihu Rakousko — lačně natahující ruce po územích — jediné dva státy, které by byly mohly

ještě něco zachránit, kdyby tu z nich byl jen jeden, jejich nevyhnutelná konkurence však znemožňovala jakékoli východisko. Dokonalá slepá ulička, pomoc mohla přijít jen zvenčí — přinesla ji Francouzská revoluce. Jen dvě známky života: válečná zdatnost, literatura a filosofie a svědomité objektivní vědecké bádání, zatímco ve Francii už od 18. století převažují stranické spisy, byť i prvořadé — v Německu je to všechno útěk ze skutečnosti do ideálních oblastí. „Člověk vůbec" a vývoj jazyka; 1700 barbarství, 1750 Lessing a Kant, brzy nato Goethe, Schiller, Wieland, Herder; Händel, Gluck, Mozart.

1789—1815

1. Německé enklávy v Alsasku-Lotrinsku atd. — už napůl pod francouzskou svrchovaností — se připojily k Francouzské revoluci; odtud záminka k válce. Prusko a Rakousko *teď náhle jednotné*. Valmy. Porážka lineární taktiky hromadným nasazením dělostřelectva. Fleurus a Jemmapes. Porážka rakouské kordonové taktiky? Dobytí levého břehu Rýna. Jásot sedláků a svobodomyslných měst neumlčí ani jednotlivá vydírání, ani Napoleonovy krvavé daně. Amienský mír a usnesení říšské deputace[469] — rozpad Říše. Rýnský spolek. Napoleon smetl malé státy, ale bohužel ne na dost dlouho. Vůči knížatům je vždy revolucionář. Byl by šel dále, kdyby se malá knížata nebyla před ním tak dokonale ponížila. 1806 Napoleonova chyba, že úplně nezničil Prusko. Hospodářská situace v Německu za kontinentální blokády. — Největší ponížení zvenčí spadá vjedno se skvělým obdobím literatury a filosofie a s vyvrcholením hudby v Beethovenovi.

Z DRUHÉHO RUKOPISU „POZNÁMEK O NĚMECKU"

Za *hugenotských válek* je úcta před královstvím jako představitelem národa už tak veliká, že právo a veřejné mínění dovoluje *jedině* králi spolky s cizinou a pomocná vojska. Ostatní jsou vždy rebelové a zrádci. Nejzřetelněji se to ukazuje při smrti Jindřicha III., kdy Jindřich IV. může pouze vahou svého královského jména dobýt konečného vítězství.

Konečné potlačení protestantismu ve Francii nebylo pro Francii neštěstí — teste* Bayle, Voltaire a Diderot. Podobně by takové potlačení v Německu nebylo neštěstím pro Německo, *ale pro svět.* Bylo by Německu vnutilo katolickou *formu* vývoje románských zemí, a protože anglická forma vývoje byla rovněž z poloviny katolická a středověká (university atd., colleges**, public schools*** — — všechno protestantské kláštery), byla by zcela protestantská německá forma vzdělání (výchova v rodině nebo v soukromých domech, studenti, kteří bydlí mimo universitu a sami si volí přednášky) úplně odpadla a evropský duchovní vývoj by se stal nesmírně jednotvárným. Francie a Anglie rozbily předsudky pokud jde o *věc*, Německo rozbilo předsudky *formy*, *šablonu.* Odtud též částečně bezformovost všeho německého, teď ještě spojená s velkými nevýhodami, jako je roztříštění na malé státy, které je však pro vývojovou schopnost národa obrovskou předností a teprve v budoucnosti přinese plné plody, až bude toto jednostranné stadium překonáno.

A pak: *německý protestantismus je jedinou moderní formou křesťanství, která je hodna kritiky.* Katolicismus je už v 18. století *pod vší kritiku*, předmět *polemiky* (jací oslové jsou tedy starokatolíci!); anglický protestantismus roztříštěný do x sekt, bez teologického vývoje, nebo vývoj, jehož každý stupeň se ustálil jako sekta. Jedině německý protestantismus má teologii a tím i předmět kritiky — historické, filologické a filosofické. *Tuto kritiku dodalo Německo*, bez německého protestantismu by nebyla možná, a přesto byla naprosto nutná. Náboženství jako křesťanství se nezničí *pouhým* výsměchem a invektivou, musí být také *vědecky překonáno*, tj. *historicky vysvětleno*, a to nedokáží ani přírodní vědy.

Napsal B. Engels
koncem roku 1873 – začátkem roku 1874

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* — o čemž svědčí. *(Pozn. red.)*
** — některé vysoké školy. *(Pozn. red.)*
*** — tradiční střední školy. *(Pozn. red.)*

K. MARX

*KONSPEKT BAKUNINOVY KNIHY „STÁTNOST A ANARCHIE“[470]

Napsal K. Marx
v roce 1874 — na začátku roku 1875
Poprvé uveřejněno v „Letopisi marksizma",
čís. 11, 1926

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a ruštiny

BAKUNIN

⟨STÁTNOST A ANARCHIE⟩

⟨ÚVOD, ČÁST I, 1873⟩*

(Za tímto nadpisem na str. 1:
Rozepře (Борьба) v Mezinárodním dělnickém sdružení.)

⟨*Předmluva*⟩

⟨V Itálii se, stejně jako v Rusku, našlo dosti značné množství takových mladých lidí, nesrovnatelně víc než v kterékoli jiné zemi⟩ (str. 7).

⟨Ba, možná, že nikde není sociální revoluce tak blízko jako v Itálii⟩ (str. 8).

⟨V Itálii převládá nejubožejší proletariát, o němž pánové Marx a Engels a s nimi celá škola německých sociálních demokratů hovoří s nejhlubším pohrdáním, a to naprosto neprávem, protože v něm, *a jedině v něm*, a vůbec ne ve výše uvedené buržoazní vrstvě dělnické masy, *je obsažen veškerý rozum a veškerá síla budoucí sociální revoluce*⟩ (str. 8).

Naproti tomu u Němců: vláda se opírá jednak o dobré atd. vojsko, jednak ⟨o *patriotismus věrných poddaných*, o bezmeznou národní ctižádost a o prastarou, historickou, stejně bezmeznou poslušnost a zbožnění moci, jimiž se dodnes vyznačují německá šlechta, německé měšťanstvo⟩ (bourgeoisie), ⟨německá *byrokracie*, německá církev, celý cech *německých* učenců a pod jejich spojeným vlivem nezřídka, ó běda!, *i sám německý národ*⟩ (str. 11).

⟨Ukazuje se, že Prusko pohltilo Německo. To znamená, že dokud zůstane Německo státem, bude⟩ bez ohledu na veškeré zdánlivě liberální, konstituční, demokratické ⟨*a dokonce sociálně demokratické formy nutně prvořadým a hlavním představitelem a neustálým zdrojem všech možných despotismů v Evropě*⟩ (str. 11).

Od poloviny *16. století* do *1815* hlavním zdrojem všech reakčních hnutí Rakousko (i. e.** jako představitel Německa), od 1815–1848 [rozděleno] mezi Rakousko a Prusko s převahou prvního (Metternich) (str. 12); ⟨*od roku 1815 přistoupila k této svaté alianci čistě německé reakce, ostatně mnohem více v úloze nadháněče*

* Místa z Bakuninovy knihy, která Marx cituje rusky, jsou na rozdíl od těch, která přeložil do němčiny, označena lomenými závorkami ⟨ ⟩. *(Pozn. red.)*

** – id est: to jest. *(Pozn. red.)*

než podnikavce, také naše tatarsko-německá, všerusko-imperátorská knuta⟩ (str. 13).

Aby se zbavili odpovědnosti, snaží se Němci přesvědčit sebe i ostatní, že Rusko bylo hlavním zakladatelem Svaté aliance. „Na rozdíl od německých sociálních demokratů, jejichž program stanoví jako první cíl založení pangermánské říše, usilují ruští sociální revolucionáři především o úplné zničení naší (ruské) říše" atd. (str. 13).

Kvůli pravdě, ⟨*nikoli z touhy obhajovat politiku petrohradského kabinetu*⟩ (str. 13), odpovídá Bakunin Němcům takto. (Velký ten muž se ani slůvkem nezmiňuje o stvoření Pruska s pomocí Rusů od dob Petra I., přechází mlčením alianci za Kateřiny a ruský vliv na Francii od revoluce až po Ludvíka Filipa *inclusive*) (detto ruské čachry od počátku 18. století s Anglií k zotročení Evropy). Začíná Alexandrem I. a Mikulášem a jejich činnost líčí takto:

⟨Alexandr pobíhal sem a tam, hodně se nastaral a narámusil; Mikuláš se tvářil zachmuřeně a vyhrožoval. *Ale tím to také končilo. Neudělali nic..., protože nemohli, jejich přátelé, rakouští a pruští Němci, jim to totiž nedovolili; byla jim přidělena jen čestná úloha strašáka*⟩ (bange machen), ⟨*jednalo jen Rakousko, Prusko* a⟩ „konečně pod vedením a se souhlasem obou — francouzští Bourboni proti Španělsku" (str. 13, 14).

Rusko překročilo hranice jen jednou, v roce 1849, aby zachránilo Rakousko před maďarskou revolucí. Kromě toho v tomto století dvakrát zardousilo polskou revoluci s pomocí Pruska, které na tom mělo stejný zájem jako Rusko. Samozřejmě: ⟨*Lidové Rusko je nemyslitelné bez polské nezávislosti a svobody*⟩ (str. 14).

Rusko nemá ani pokud jde *o inteligenci, ani pokud jde o moc či bohatství natolik přednostní postavení v Evropě, aby jeho hlas mohl* ⟨*řešit otázky*⟩ (str. 14).

Rusko může něco dělat jen tehdy, je-li k tomu vyzváno některou západní mocností. (Tak Bedřich II. vyzval Kateřinu k dělení Polska a málem i Švédska.)

Vzhledem k revolučnímu hnutí v Evropě hrálo Rusko, v rukou pruských vládních činitelů, úlohu strašáka a nezřídka bylo i zástěnou, za níž tito lidé velmi obratně skrývali své vlastní dobyvačné a reakční podniky. Po nedávných vítězstvích to už nemají zapotřebí a už to nedělají (str. 16).

Dnes je Berlín s Bismarckem zjevnou hlavou a sídlem reakce v Evropě (str. 16). Reakce (římsko-katolická) v Římě, Versailles, částečně ve Vídni a Bruselu; reakce knuty v Rusku; ale živoucí, ⟨chytrá⟩, skutečně ⟨silná⟩ reakce se soustřeďuje v Berlíně a šíří se z nové německé říše do všech částí Evropy atd. (str. 16).

⟨*Federální organizace zdola nahoru dělnických sdružení, skupin, obcí, volostí a konečně oblastí a národů, tato jediná podmínka skutečné a nikoli fiktivní svobody,* odporuje jejich* podstatě stejně, jako je s nimi neslučitelná jakákoli ekonomická autonomie⟩ (str. 17).

* — moderní kapitalistické výroby a bankovní spekulace. *(Pozn. red.)*

Naproti tomu *zastupitelská demokracie (представительная демократия)* potřebuje ke svému úspěchu dvě věci: ⟨státní centralizaci a skutečné podřízení gosudara-lidu jeho intelektuální menšině, která mu vládne, údajně ho zastupuje a nutně ho vykořisťuje⟩ (str. 17).

⟨Podstata *naší tatarsko-německé říše*⟩ (str. 14).

Nové německé císařství je válečnické: musí dobývat nebo být dobyto (str. 17–18):

⟨zahrnuje v sobě neodvratnou snahu stát se světovou říší⟩ (str. 18). Hegemonie je jen skromný výraz tohoto snažení; jeho podmínkou slabost a podřízení co největšího počtu okolních říší. Tuto úlohu mělo poslední francouzské císařství, nyní německé a: ⟨*německý stát je podle našeho přesvědčení jediný skutečný stát v Evropě*⟩ (str. 19).

Государство (Empire, Royaume*); *государь* (souverain, monarque, empereur, roi**); государствовать (régner, dominer***); государь (souverain, empereur, monarque, roi). (V němčině naopak neznamená *Reich* původně nic jiného než kus země (velký nebo malý) uzavřený v určitých hranicích, pojmenovaný podle národního kmene atd., podle lidí, kterým patří. Tak například krajina na Regenu v Horní Falci až k Viechtachu se nazývá *Viechtreich;* Aachnerreich; Vrankryk (v Nizozemí), Reich von Nymwegen, Reich von Megen; Trarbašský okres na Mosele ještě dnes Crövereich, jiná krajina na Mosele Westrich.)

⟨*Státní kariéra*⟩ Francie je u konce; kdo zná jen trochu charakter Francouzů, ví s námi (Bakuninem), že mohla-li Francie být dlouho ⟨*prvořadou mocností*⟩, pak druhořadé, ba i stejné postavení s druhými je pro ni nemožné. Bude se připravovat k nové válce, k pomstě, k obnovení ztraceného первенства (prvenství) (str. 19). „Ale dosáhne ho? Jistě ne... Poslední události ukázaly, že *patriotismus*, tato nejvyšší státní ctnost *(эта высшая государственная добродетель)* už ve Francii neexistuje" (str. 19). Patriotismus vyšších tříd† už jen ješitnost, kterou však obětují svým reálným zájmům, jak ukázala poslední válka. Stejně málo patriotismu projevilo i francouzské venkovské obyvatelstvo. Rolník přestal být patriotem od té doby, co se stal vlastníkem. Jen v Alsasku a Lotrinsku se Němcům na posměch projevil francouzský patriotismus. Patriotismus už jen u *městského proletariátu*. Proto se nenávist majetných tříd obrátila hlavně proti němu, Ale ne patrioti v pravém smyslu slova, protože socialističtí (bratrští k dělníkům všech jiných zemí). Neozbrojili se proti německému lidu, nýbrž proti germánské-

* — císařství, království. *(Pozn. red.)*
** — suverén, monarcha, císař, král. *(Pozn. red.)*
*** — vládnout, panovat. *(Pozn. red.)*
† U Bakunina: „vyšších stavů". *(Pozn. red.)*

mu militaristickému despotismu (str. 20—22). Válka začala pouhé 4 roky po I. ženevském kongresu a mezinárodní propaganda vyvolala, ⟨*zejména*⟩ mezi dělníky ⟨*latinského plemene*⟩, nový antipatriotický světový názor (str. 22). Ten se projevil *roku 1868* také na mítinku ve *Vídni* „jako odpověď na celou řadu politických a patriotických ⟨*návrhů*⟩", které „předložili mladogermánští buržoazní demokraté. Dělníci jim odpověděli, že jsou od nich vykořisťováni, neustále klamáni a utlačováni a že všichni dělníci všech zemí jsou jejich bratři... Mezinárodní tábor dělníků je jejich jediná vlast; mezinárodní svět vykořisťovatelů jejich jediní nepřátelé" (str. 22, 23). Na důkaz toho poslali telegram „pařížským bratřím jako průkopníkům ⟨všesvětového dělnického osvobození⟩" (str. 23). Tato odpověď nadělala v Německu hodně hluku; vylekala všechny měšťácké demokraty, i Johanna Jacobyho, a „zranila nejen jejich vlastenecké city, nýbrž i státně říšskou víru (государственную веру) školy Lassallovy a Marxovy. Pravděpodobně na Marxovu radu odcestoval pan Liebknecht, nyní hlava německých sociálních demokratů, tehdy však ještě člen měšťáckodemokratické strany (zesnulé Lidové strany), ihned z Lipska do Vídně k jednání (переговор) s vídeňskými dělníky o *politické beztaktnosti*, která způsobila takový skandál. Musíme mu po právu přiznat, že jednal tak úspěšně, že o několik měsíců později, a zejména v srpnu 1868, na norimberském sjezdu německých dělníků, podepsali všichni předáci rakouského proletariátu bez jakéhokoli protestu úzce patriotický program sociálně demokratické strany" (str. 23, 24). To ukázalo „hluboký rozdíl mezi politickým směrem předáků této strany, víceméně učenců a buržoů, a mezi vlastním revolučním instinktem *germánského nebo přinejmenším rakouského proletariátu*". Tento instinkt se však v Německu a Rakousku rozvinul od roku 1868 málo, zato skvěle v Belgii, v Itálii, ve Španělsku a zejména ve Francii (str. 24). Francouzští dělníci jsou si vědomi toho, že jako sociální revolucionáři pracují pro celý svět (str. 25) „a víc pro svět než pro sebe" (str. 25). Tento sen (эта мечта) „se stal přirozeností francouzského proletariátu a vyhnal z jeho představ a z jeho srdce poslední zbytky říšského patriotismu" (str. 26). Francouzský proletariát byl, když volal do zbraně, přesvědčen, že bojuje právě tak za svobodu a práva německého proletariátu jako za svá vlastní (str. 26). „Nebojovali za velikost a čest, nýbrž za vítězství nad nenáviděnou ⟨vojenskou mocí⟩, která je nástrojem jejich utlačování v rukou buržoazie. Nenáviděli německé vojsko, ne proto, že je německé, nýbrž proto, že je to vojsko" (str. 26). Povstání Pařížské komuny proti versailleskému Národnímu shromáždění a *proti zachránci vlasti — Thiersovi* — odkrývá plně jedinou vášeň, která dnes hýbe francouzským proletariátem, pro který už existuje jen atd. sociálně revoluční válka (str. 27). Ve své sociálně revoluční vášni „*vyhlásili konečné rozvrácení francouzské říše, zrušení státní jednoty Francie, jednoty, která je neslučitelná s autonomií francouzských komun (obcí)*. Němci jen zmenšili hranice a moc (силу) jejich politické vlasti, [oni však] ji chtěli úplně убить (sprovodit ze světa, zabít), a jako by chtěli manifestovat tento zrádcovský cíl, svrhli do prachu Vendômský sloup, uctívaný památník francouzské slávy" (str. 27).

⟨Tedy na jedné straně stát, na druhé sociální revoluce⟩ (str. 29). Tento boj

nejrozhodnější ve Francii; už i mezi rolníky, alespoň v jižní Francii (str. 30). „A tento nepřátelský protiklad dvou nyní nesmiřitelných světů je *druhý* důvod, proč je pro Francii nemožné, aby se stala znovu prvořadým, dominujícím ⟨státem⟩" (str. 30). Versailleští, burza, buržoazie atd., ztratili hlavu, když Thiers oznámil evakuaci pruských jednotek (str. 31). ⟨To znamená, že podivný patriotismus francouzské buržoazie hledá svou spásu v hanebném pokoření vlasti⟩ (str. 31).

„Sympatie pro španělskou revoluci, které dnes francouzští dělníci dávají tak zřetelně najevo, *zvlášť v jižní Francii*, kde se projevuje zřejmá snaha proletariátu o bratrské sjednocení se španělským proletariátem a *dokonce o vytvoření ⟨národní⟩ federace s ním*, založené na osvobozené práci a kolektivním vlastnictví,"

— *Народ* Volk, Nation (*natio*, nasci), něco zrozeného, zrod —

„přes všechny nacionální odlišnosti a státní hranice — tyto sympatie a snahy, říkám já, dokazují, že zvláště pro francouzský proletariát, stejně jako pro privilegované třídy, minula doba státního patriotismu" (str. 32).

⟨Jak může tak starý, nevyléčitelně nemocný stát⟩ (jako Francie) ⟨bojovat s mladým a dosud ještě zdravým státem německým⟩ (str. 33). Žádná státní forma, i kdyby to byla sociálně demokratická republika, nemůže dát lidu to, co lid potřebuje, „tj. svobodnou (вольный — svobodný, ale i bezuzdný) organizaci svých vlastních zájmů zdola nahoru (снизу вверх) bez jakéhokoli vměšování, kurately, nátlaku shora, protože každý takový stát (государство), dokonce i ten nejrepublikánštější a nejdemokratičtější, dokonce i *takzvaný lidový stát (мнимонародное государство) ⟨který si vymyslel pan Marx⟩*, není ⟨v podstatě⟩ nic jiného než vládnutí masám shora dolů, protřednictvím inteligentní, a proto privilegované menšiny, která jako by chápala skutečné zájmy lidu lépe než lid sám" (str. 34, 35). Protože tedy majetné třídy nemohou vyhovět vášni lidu a jeho snahám, „zbývá jim jen jeden prostředek, státní násilí (государственное насилие), jedním slovem ⟨*stát*⟩, a to proto, že ⟨*stát*⟩ také jmenovitě znamená ⟨*násilí*⟩ (violance, véhémence, *force*)*, ⟨*vládu prostřednictvím násilí*, zamaskovaného, je-li to možné, v krajním případě však bezohledného⟩, atd." (str. 35).

Gambetta tu nic nepomůže; zoufalý boj mezi buržoazií a proletariátem (ve Francii) „vyžaduje použití všech vládních (státních) prostředků a sil, takže pro zachování vlastní zahraniční převahy mezi evropskými státy nezbývají francouzskému státu žádné prostředky, žádné síly. ⟨Jakpak by se mohl měřit s císařstvím Bismarckovým!⟩ (Str. 37.) Francie se musí podřídit vyššímu vedení, přátelsko-poručenskému vlivu Německé říše, přesně tak, jako se italská říše podrobovala politice říše francouzské (str. 37, 38).

Anglie: vliv se velmi zmenšil. Charakteristická tato věta:

⟨Ještě před třiceti lety by nepřenesla tak klidně přes srdce ani *dobytí porýn-*

* — násilí, zběsilost, *síla. (Pozn. red.)*

ských provincií Němci, ani obnovení ruské převahy na Černém moři, ani tažení Rusů do Chivy⟩ (str. 39). Důvodem této povolnosti atd. je boj dělnického světa s vykořisťujícím, politicky vládnoucím světem buržoazie (str. 39). Tam sociální revoluce blízko atd. (Tamtéž.)

Španělsko a Itálie, darmo mluvit, nebudou nikdy nebezpečnými a silnými říšemi, nikoli z nedostatku materiálních prostředků, nýbrž proto, že ⟨národní duch⟩ je vede k docela jiným cílům (str. 39). Mimochodem: Španělsko se probudilo k novému životu v národní válce proti Napoleonovi, která sama vzešla z nevzdělaných mas. Nic podobného v Německu 1812 a 1813. Nehýbají se až do Napoleonovy smůly v Rusku. Jen Tyrolsko výjimkou (str. 40, 41).

Mezi jiným:

⟨Viděli jsme, že držba majetku stačila k tomu, aby rozvrátila francouzské rolníky a udusila v nich poslední jiskru patriotismu⟩ (str. 42). V Německu (1812 až 1813) se mladí občané, či správněji věrní poddaní (верноподданые), podnícení filosofy a básníky, ozbrojili k obraně a obnovení německé říše, protože v té době se v Německu probudila idea pangermánské říše. Mezitím povstal španělský lid sám (поголовно), aby bránil (отстоять) proti krutým a mocným utlačovatelům svobodu ⟨vlasti⟩ a samostatnost ⟨národního života⟩ (str. 43). Potom byly ve Španělsku marně vyzkoušeny všechny formy vlády: despotická, konstituční, konzervativní republika atd.; i maloburžoazní federální republika na způsob Švýcarska (str. 43).

„Španělsko si nepodrobil (neposedl) ďábel revolučního socialismu jen tak ze žertu. Andaluští a estremadurští rolníci se nikoho neptali, nečekali na žádné rozkazy a zmocnili se pozemků bývalých pozemkových vlastníků. Katalánie a zvláště Barcelona hlasitě proklamují svou nezávislost, svou autonomii. Madridský lid vyhlašuje federální republiku a nedovolí, aby revoluce byla podrobena budoucím rozkazům ústavodárného shromáždění. Dokonce i na severu, který je v rukou karlistů, se otevřeně uskutečňuje sociální revoluce: vyhlašují se fueros (фуэросы)[471], nezávislost okresů a obcí, pálí se všechna soudní i občanská akta; vojsko v celém Španělsku se bratří s lidem a vyhání své důstojníky. Začal všeobecný, veřejný i soukromý bankrot — první podmínka sociálně ekonomické revoluce“ (str. 44). „Už nejsou ani finance, ani vojsko, ani soudy, ani policie; nejsou vládní síly, není ⟨*stát*⟩, zůstává mocný, svěží (свежий) lid, posedlý už jen sociálně revoluční vášní. Pod kolektivním vedením Internacionály a Svazu sociálních revolucionářů se stmeluje a organizuje svou sílu atd.“ (str. 44).

V italském lidu se zachovala jen jedna živá tradice absolutní autonomie nejen областей (provincií, krajů, okresů), nýbrž obcí (общин). K tomuto ⟨jedinému politickému pojmu⟩, který svérázně existuje v ⟨lidu⟩, přistupuje historicko-etnografická ⟨různorodost oblastí⟩, v nichž se mluví tak odlišnými dialekty, že lidé jedné области (což, en passant, znamená také moc, násilí) jen stěží rozumějí a mnohdy vůbec nerozumějí lidem jiných ⟨oblastí⟩, ale Itálie není ⟨společensky⟩ nejednotná. Naopak, existuje ⟨obecný italský charakter a typ⟩, jímž se liší

Italové od lidí jakéhokoli jiného plemene, dokonce i od jižního (str. 45). Rozklad nejnovějšího italského ⟨státu⟩ bude mít nepochybně za následek ⟨svobodné společenské sjednocení⟩ (str. 46). To všechno se týká jen ⟨lidových mas⟩.

Naopak

ve ⟨vyšších vrstvách⟩ italské buržoazie, stejně jako v jiných zemích, ⟨vznikla se státní jednotou a teď se stále víc a víc rozvíjí i *sociální jednota třídy* privilegovaných vykořisťovatelů práce lidu. Tato třída se dnes v Itálii označuje hromadným názvem consorteria: celý⟩ oficiální svět, byrokratický a vojenský, policejní a soudní; velcí pozemkoví vlastníci, průmyslníci, obchodníci a bankéři; celá oficiální a oficiózní advokatura a literatura, celý parlament (str. 46).

Ale dokonce ani nejstrašlivější *bída* (nouze), dokonce i když postihne ⟨mnohamiliónový⟩ proletariát, není ještě dostatečnou zárukou (залог) revoluce... Je-li člověk (dav) dohnán k *zoufalství*, je jeho povstání už mnohem pravděpodobnější... V zoufalství přestává být dokonce i Němec rozumářem, ale aby byl dohnán k zoufalství, k tomu je třeba nesmírně mnoho... Ale ⟨bída⟩ a ⟨zoufalství⟩ jsou schopny vyvolat jedině osobní, nanejvýš místní ⟨*vzpoury*⟩, ale nestačí k tomu, aby zachvátily ⟨celé masy národa⟩. K tomu je třeba ⟨*celonárodního ideálu*⟩, který se vytváří ⟨vždy⟩ historicky z ⟨hlubin národního instinktu⟩. K tomu ještě víra (вера) ve své právo, ⟨možno říci náboženská víra v toto právo⟩.

Tohle spolu s chudobou a zoufalstvím dává správný recept na sociální revoluci (str. 47, 48).

„Právě v takovéto situaci je teď italský lid" (str. 48).

Zejména *Internacionála* (tj. Aliance, teprve v posledních dvou letech — 1872 a 1873 — s významným vlivem v Itálii) působila jako porodní bába tohoto ideálu.

⟨Ukázala* mu cíl, který má uskutečnit, a současně s tím mu odkryla cesty a prostředky pro organizaci lidové síly⟩ (str. 48).

„Je pozoruhodné, že v Itálii, stejně jako ve Španělsku, se to rozhodně nepoštěstilo (nepodařilo) ⟨státně komunistickému programu Marxovu⟩, nýbrž že naopak dalekosáhle a vášnivě přijímali *program proslulé* (пресловутого) Aliance čili ⟨*Svazu sociálních revolucionářů*⟩, který vyhlašoval bezohlednou válku jakékoli ⟨nadvládě, vládnímu poručníkování, vrchnosti a autoritě⟩" (str. 49).

„Za takových podmínek se lid může osvobodit, založit svůj vlastní osobitý život na ⟨největší svobodě⟩ všech a každého jednotlivce, ale naprosto nemůže ohrozit svobodu jiných národů" (str. 49).

Protože tedy Itálie a Španělsko vyznávají aliančnický program, je u nich sociální revoluce blízká, ale není třeba se od nich obávat ničeho *dobyvačného* (str. 49).

* — tj. propaganda Internacionály. *(Pozn. red.)*

Malé státy — Švýcarsko, Belgie, Holandsko, Dánsko, Švédsko ⟨*a to z týchž příčin*⟩ (tedy proto, že přijaly program Aliance!),

„hlavně však" pro svou „politickou bezvýznamnost" nikoho neohrožují (str. 49), mají spíš mnoho důvodů „obávat se podrobení novou germánskou říší" (str. 50).

Rakousko na smrt nemocné. Rozděleno na dvě říše, *maďarsko-slovanskou* a *německo-slovanskou* (str. 50). V druhé z nich chtějí panovat Němci.

„Němci, ⟨vyznavači státu⟩ a byrokrati možno říci od přírody, opírají své nároky o historické právo, tj. jednak o právo dobývání a ⟨vydržené⟩ právo a jednak o domnělé přednosti své kultury" (str. 52). V posledních letech Němci donuceni přiznat samostatnou ⟨existenci⟩ Maďarům. ⟨Ze všech plemen⟩, která obývají rakouskou říši, jsou Maďaři po Němcích ⟨národem nejstátnějším⟩ (str. 52); obhajují své historické právo na vládu nad všemi ostatními plemeny, která s nimi sídlí v uherském království, ačkoli oni sami netvoří víc než $^1/_3$ obyvatelstva (tamtéž) (totiž 5 500 000 Maďarů, 5 000 000 Slovanů, 2 700 000 Rumunů, 1 800 000 Židů a Němců, asi 500 000 jiných ⟨plemen⟩, dohromady 15 500 000) (tamtéž). Takže uhersko-rakouské císařství rozděleno na 2 části: předlitavskou, slovansko-německou s 20 500 000 (7 200 000 Němců a Hebrejců, 11 500 000 Slovanů, asi 1 800 000 Italů a jiných ⟨plemen⟩ a na maďarsko-slovansko-rumunsko-německou (str. 53).

V *Uhrách*

„většina obyvatelstva podrobena Maďarům, nemá je ráda, snáší jejich jařmo proti své vůli, proto nepřetržitý boj" (str. 53). Maďaři se obávají povstání Rumunů a Slovanů. Proto v tajném spolku s *Bismarckem*, který, „předvídaje nevyhnutelnou válku s rakouskou říší, předurčenou k zániku, ⟨koketuje⟩ s Maďary" (str. 54).

V *předlitavské* říši to není lepší, tam chtějí Němci vládnout nad slovanskou většinou. „Němci nenávidí Slovany, jako pán obvykle nenávidí své otroky" (str. 54), bojí se jejich osvobození atd. „Jako všichni dobyvatelé cizích zemí a podrobitelé cizích národů Němci nanejvýš ⟨nespravedlivě⟩ Slovany nenávidí a zároveň jimi opovrhují" (tamtéž). Pruští Němci vytýkají rakouské vládě hlavně to, že je neschopná poněmčit Slovany. „To je, podle jejich přesvědčení, a také ve skutečnosti, největší zločin proti všeněmeckým, patriotickým zájmům, proti *pangermanismu* (str. 55) (u něho velkými písmeny). Proti tomuto pangermanismu postavili rakouští Slované, s výjimkou Poláků, *panslavismus*, právě takové „odporné bláznovství", „ideál příčící se svobodě a ubíjející lid" (str. 55).

K tomu poznámka, v níž pan Bakunin vyhrožuje, že o této otázce pojedná šíře; zde jen vyzývá ruskou revoluční mládež, aby proti tomu pracovala; přiznává, že ruští agenti v tomto smyslu

působí mezi rakouskými Slovany, a to tak, že jim namlouvají, že car *chce osvobodit jejich zemi z německého jařma*, a „to v téže době, kdy petrohradský kabinet ⟨docela zjevně⟩ prodává a zrazuje Bismarckovi celé Čechy s Moravou za slíbenou pomoc na Východě".

Jak je tedy možné, že v rakousko-slovanských zemích je celá třída vzdělaných atd. lidí, kteří buď očekávají od Ruska osvobození, nebo dokonce „*založení slovanské velmoci pod vládou ruského cara*"? (Str. 57.)

To jen ukazuje, „do jaké míry se podařilo prokleté německé civilizaci, svou podstatou ⟨*buržoazní*⟩ a proto ⟨*státní*⟩, proniknout dokonce do duše slovanských patriotů... zůstávají plně Němci, i když cíl, o nějž usilují, je protiněmecký; chtějí, myslí si, že osvobodí Slovany z německého jha německými cestami a prostředky. Protože mají německou výchovu, nemohou pochopit žádný jiný prostředek k osvobození kromě vytvoření slovanských států nebo jediné mocné slovanské říše. Kladou si tak čistě německý cíl, protože ⟨moderní stát⟩, centralistický, byrokratický, policejně vojenský na způsob např. nové německé nebo ⟨všeruské⟩ říše, je ryze německý ⟨výtvor⟩; v Rusku dříve existoval s příměsí tatarského prvku, ⟨ale o tatarskou laskavost můžeme být dnes i v Německu bez obav⟩" (str. 57).

„Celou svou povahou a celou svou podstatou je slovanské plemeno rozhodně nepolitické, tj. ne⟨státní⟩. Marně připomínají (поминают) Čechové svou Velkomoravskou říši a Srbové říši Dušanovu. To všechno jsou efemérní zjevy nebo staré báchorky. Ve skutečnosti žádný slovanský kmen nezaložil sám od sebe ⟨stát⟩" (str. 57).

Polská monarchie-republika:

založena pod dvojím vlivem germanismu a latinismu, když slovanský lid (холоп — nevolník, rab) zcela potlačen šlachtou, která podle mínění četných polských historiků, např. ⟨*Mickiewicze*⟩, nebyla slovanského původu (str. 58).

Říše v Čechách (česká):

slepena podle obrazu a podoby německé pod zřejmým vlivem Němců, tvořila proto také brzy organickou součást německé říše.

Ruská říše:

tatarská knuta, byzantské požehnání (благословение) a německé úředně vojenské a policejní osvícenství (str. 58).

„Tak je nepochybné, že Slované nikdy nevytvořili ze své vlastní iniciativy ⟨stát⟩. Protože nebyli nikdy dobyvačným plemenem. Jen dobyvačné národy zakládají ⟨státy⟩ a zakládají je nepochybně sobě k užitku, ke škodě porobených národů." Slované byli zcela mírumilovné, zemědělské kmeny; žili odděleně a nezávisle ve svých občinách, spravováni (управлять, též *vládnout*) podle patriarchálního způsobu ⟨kmety⟩, na základě ⟨volitelnosti⟩, občinového vlastnictví půdy, bez šlechty, bez zvláštní kněžské kasty, všichni vzájemně si rovni, „uskutečňujíce patriarchálním a tedy nedokonalým způsobem myšlenku lidského bratrství".

Nebylo politického svazku mezi občinami; jen obranný svazek při cizích vpádech; nebyl slovanský ⟨stát⟩; ale společenský svazek, bratrský, mezi všemi slovanskými kmeny, v nejvyšší míře pohostinný" (str. 58, 59). „Při takové organizaci bezbranní proti vpádům a útokům válečnických kmenů zvláště Němců, kteří se všude snažili rozšiřovat své panství" (str. 59). „Slované zčásti vyhlazeni, z největší části porobeni Turky, Tatary, Maďary a zvláště Němci" (str. 59). „Ve druhé polovině 10. století začínají strastiplné, ale také heroické dějiny jejich otroctví" (str. 59).

„Na *neštěstí pro Polsko* se jeho *vedoucí strany* (руководящие партии), až dodnes ještě převážně šlachtické, nezřekly dosud svého ⟨státního⟩ programu, a místo aby hledaly osvobození a ⟨obnovení⟩ své ⟨vlasti⟩ v sociální revoluci, hledají je, protože jsou v zajetí starých předsudků, jednou v ochraně nějakého Napoleona, jindy ve spojení s jezuity a rakouskými feudály" (str. 60).

V našem století se znovu probudili i západní a jižní Slované; Čechy střediskem jedněch, Srbsko druhých (str. 61, 62).

Poslední výraz ⟨státu⟩ *pangermánská říše*: „její dny sečteny a od jejího pádu očekávají všechny národy své konečné osvobození... Závidí snad Slované Němcům, že si vysloužili nenávist všech ostatních národů Evropy?" (Str. 63.)

Anglie pro tohoto člověka jakožto kavárenského politika neexistuje; Anglie, skutečný vrchol buržoazní společnosti v Evropě.

Buď žádné slovanské ⟨státy⟩, nebo jedna velká, vše pohlcující panslavistická ⟨petrohradská říše knuty⟩ (str. 64, 65).

Rovněž není možné postavit proti pangermánské centralizaci *panslovanskou federaci* na způsob Spojených států (str. 66). Federace v Severní Americe možná jen proto, protože na americkém kontinentě, v sousedství velké republiky, žádný mocný ⟨stát⟩ typu Ruska, Německa nebo Francie. A tak, má-li se nějak čelit vítěznému pangermanismu na ⟨státním⟩ *čili* politickém poli, zbývá jen jeden prostředek — založit *panslovanský* ⟨stát⟩.

Všeobecné slovanské otroctví pod ⟨všeruskou knutou⟩ (str. 67). Ale ani to není možné. V Evropě kvantitativně skoro třikrát víc Slovanů než Němců. Přesto se panslovanská říše nikdy nebude moci měřit co do moci a skutečné ⟨státně vojenské síly⟩ s pangermánskou říší. Proč? „Protože v německé krvi, v německém instinktu, v německé tradici je vášeň pro ⟨státní⟩ pořádek a pro ⟨státní⟩ kázeň; u Slovanů opak: proto, aby je bylo možno ukáznit, je nutno držet nad nimi hůl, zatímco každý Němec by se dal přemluvit (с убеждением), aby hůl dobrovolně snědl. Jeho svoboda je právě v tom, že je ⟨vycepován⟩ a ⟨rád se sklání⟩ před každou vrchností. K tomu jsou Němci vážný a pracovitý národ, učený, šetrný, ⟨pečlivý, přesný a vypočítavý⟩, což jim nebrání, je-li to nutné a zejména chce-li to vrchnost, výborně se bít. Dokázali to v posledních válkách. K tomu jejich vojenská a administrativní organizace, dovedená k nejvyššímu stupni možné dokonalosti, které nikdy nedosáhne žádný jiný národ. Je tedy vůbec myslitelné měřit se s nimi na poli ⟨státnosti⟩?" (Str. 68, 69.)

„Němci hledají svůj život a svobodu ve ⟨státě⟩: pro Slovany je ⟨stát⟩ hrobem. Hledají své osvobození mimo ⟨stát⟩, nejen v boji proti německému ⟨státu⟩, nýbrž ve ⟨všelidové vzpouře⟩ proti každému ⟨státu⟩, v sociální revoluci" (str. 69). „Ale ⟨státy⟩ nepadají samy od sebe; může je svrhnout jen mezinárodní sociální revoluce všeho lidu, všech plemen" (str. 69).

Protistátní povaha, která byla dosud jejich* slabostí, je teď naopak v dnešním lidovém hnutí jejich silou (str. 69).

Blíží se doba úplného osvobození ⟨těžce pracujících mas⟩ a jejich „svobodné společenské organizace ⟨zdola nahoru⟩, bez jakéhokoli правительственного (řídícího, vládního) vměšování, složené ze *svobodných ekonomických*, народных (lidu náležejících, veřejných) союзов (svazů, aliancí, koalicí, spolků), ⟨nezávisle⟩ na všech starých státních hranicích a všech národnostních rozdílech, na jediné základně produktivní práce, všeobecně lidské a úplně solidární při vší její rozmanitosti" (str. 70).

„Národnost není všeobecně lidský princip, nýbrž historická a místní skutečnost, mající, jako všechny ⟨skutečné⟩ a nevinné fakty, nepopiratelné právo na všeobecné ⟨uznání⟩. Každý národ, či dokonce každý ⟨nárůdek⟩ má svůj vlastní charakter, svůj způsob, který právě (именно) tvoří podstatu národnosti; podstatu výsledku celého historického života ve všech životních podmínkách národnosti. Každý národ, právě tak jako každá osoba, je chtěj nechtěj tím, čím je, a má nepopiratelné právo být sebou samým. Na tom je založeno celé takzvané ⟨národní právo⟩" (str. 70).

Z toho však nevyplývá, aby jeden zdůrazňoval svou národnost, druhý svou individualitu jako ⟨zvláštní⟩ principy atd. „Čím méně myslí na sebe a čím více jsou ⟨proniknuti⟩ všeobecně lidským ⟨obsahem⟩, tím je živější a tím více nabývá smyslu národnost jednoho, individualita druhého" (str. 71). Tak i Slované si vydobudou jen tehdy ⟨své zákonné místo⟩ v dějinách a ve svobodném bratrství národů, budou-li spolu s jinými národy proniknuti světovými zájmy (str. 71).

„V Německu odvrhla reformace velmi rychle charakter ⟨vzpoury⟩, nepřiměřený německému charakteru, a přijala formu ⟨pokojné státní⟩ reformy, posloužívší brzy za základ pro ⟨nejdokonalejší⟩, systematický, učený ⟨státní⟩ despotismus. Ve Francii, po dlouhém a krvavém boji, který posloužil nemálo rozvoji svobodného myšlení v oné zemi, byly (reformní snahy) poraženy vítězným katolicismem. V Holandsku, v Anglii a potom ve Spojených státech amerických vytvořily novou civilizaci, *svou podstatou ⟨antistátní⟩*, ale *⟨buržoazně ekonomickou⟩* a liberální" (str. 72).

Toto místo je pro Bakunina velmi charakteristické; skutečný kapitalistický stát je pro něj protivládní; za druhé rozdílnost vývoje v Německu na jedné, v Holandsku a Anglii na druhé straně nevykládá ze změn světového trhu, nýbrž atd.

* — tj. Slovanů. *(Pozn. red.)*

Náboženská reformace (také pěkné, že renesanci vidí jen sub specie náboženství)

„vyvolala v civilizovaném lidstvu dva hlavní směry: *ekonomický a liberálně* ⟨*buržoazní*⟩, zvláště Anglie, pak Amerika, a despoticko-⟨*státní*⟩, svou podstatou také ⟨*buržoazní*⟩" —

toto slovo *buržoazní* mu slouží jak pro kapitalismus, tak pro středověké měšťany v Německu —

„a *protestantský*, ačkoli smíšený se šlechtickým katolickým prvkem, který se ostatně zcela podrobil ⟨státu⟩. Hlavními představiteli tohoto směru byly *Francie* a *Německo*, zprvu rakouské, potom pruské" (str. 73).

„Francouzská revoluce založila nový všelidský zájem, ideál nejúplnější lidské svobody, ale *výlučně v politické oblasti*; rozpor, politická svoboda neproveditelná; svoboda ve ⟨státě⟩ je lež. Vyvolala dva hlavní směry. Systematické vykořisťování proletariátu a obohacování menšiny. Na tomto vykořisťování lidu chce jedna strana založit demokratickou republiku, druhá, důslednější, monarchický, tj. otevřený ⟨státní⟩ despotismus" (str. 73).

Proti všem těmto snahám nový směr „vedoucí přímo" k Bakuninovi (str. 74).

„Slovanský proletariát musí proto masově vstupovat do Mezinárodního dělnického sdružení" (str. 75). „Měli jsme už příležitost zmínit se o velkolepém projevu mezinárodního bratrství vídeňských dělníků v roce 1868" (str. 76) proti pangermánskému programu. Ale rakouští dělníci neudělali nezbytné další kroky, „protože byli na prvním kroku zastaveni (zadrženi) germánsko-patriotickou propagandou pana Liebknechta a jiných sociálních demokratů, kteří s ním přijeli do Vídně, myslím, že v červenci 1868, zejména proto, aby odvedli (svedli) pravý sociální instinkt rakouských pracujících z cesty mezinárodní revoluce a zaměřili jej k politické agitaci pro založení ⟨státu⟩, který nazývají народным (*lidovým*) — samozřejmě pangermánského — jedním slovem pro uskutečnění patriotického ideálu hraběte Bismarcka, jenže v sociálně demokratické oblasti a prostřednictvím takzvané legální ⟨lidové agitace⟩" (str. 76).

„Pro Slovany by to znamenalo přijmout dobrovolně německé jho a to se ⟨protiví⟩ každému slovanskému srdci (str. 77). Proto nejenže nebudeme přemlouvat slovanské bratry, aby vstoupili do řad sociálně demokratické strany německých dělníků, řízené diktátorskou mocí pánů Marxe a Engelse a po nich pánů Bebela, Liebknechta a několika literárních Hebrejců; my musíme naopak napnout všechny síly, abychom slovanský proletariát odvrátili od sebevražedného ⟨vstupu⟩ do ⟨svazku⟩ s touto stranou, která vůbec není stranou ⟨lidovou⟩, nýbrž svým zaměřením, cíli, prostředky je čistě ⟨*buržoazní*⟩ a k tomu výlučně německá, tj. ⟨pro Slovany vražedná⟩" (str. 77).

Slovanský proletariát se s touto stranou nejen nesmí spojovat, nýbrž musí se od ní držet hodně daleko a naopak se o to pevněji přimknout k Mezinárodnímu

dělnickému sdružení. „Naprosto nesmíme zaměňovat německou sociálně demokratickou stranu s Internacionálou (str. 77). Politicko-patriotický program německé sociální demokracie nemá s programem Internacionály skoro nic společného, je s ním naopak v naprostém protikladu. Na haagském kongresu jej chtěli marxisté naoktrojovat celé Internacionále. Ale tento pokus vyvolal všeobecný bouřlivý protest Itálie, Španělska, části Švýcarska, Francie, Belgie, Holandska, Anglie, dokonce části Spojených států amerických, takže bylo celému světu jasné, že kromě Němců nikdo německý program nechce" (str. 78).

„Slovanský proletariát musí masově vstupovat do Internacionály, zakládat sekce, a ukáže-li se to nutné, i ⟨*všeslovanskou federaci*⟩" (str. 78).

Srbsko ⟨*Srbské knížectví*⟩: Srbové založili po osvobození od Turků ⟨stát⟩, jehož jho je těžší než turecké (str. 79). Vydán napospas byrokratické ⟨loupeži⟩ a despotismu (tamtéž). V tureckém Srbsku ani šlechta, ani příliš velcí pozemkoví vlastníci, ani průmyslníci, ani zvlášť bohatí obchodníci; vytvořila se nová byrokratická aristokracie, z největší části vychovaná na vládní náklady v Oděse, Moskvě, Petrohradu, Vídni, Německu, Švýcarsku, Paříži (str. 79).

Bulhaři nechtějí ani slyšet o srbském ⟨dušanovském carství⟩; právě tak málo ⟨Chorvati⟩ a ⟨Černohorci⟩ a bosenští Srbové. Pro všechny tyto země je jen jedna cesta k záchraně a sjednocení — sociální revoluce, ale ⟨rozhodně ne státní *válka*⟩, která může vést jedině k jejich podrobení Ruskem nebo Rakouskem nebo oběma (str. 86).

V českých Čechách říše a koruna Václavova naštěstí dosud neobnovena; vídeňská vrchnost s nimi prostě jedná jako s provincií, která nemá ani privilegia Haliče, a přece je v Čechách tolik politických stran, jako v milém* slovanském ⟨státě⟩. „Ba, tento prokletý německý duch politikaření a ⟨státnosti⟩ pronikl do vzdělávání české mládeže natolik, že jí hrozí vážné nebezpečí, že nakonec ⟨ztratí⟩ možnost ⟨rozumět svému lidu⟩ (str. 86). Ve všech rakouských městech, kde je slovanské obyvatelstvo smíšeno s německým, podílejí se slovanští dělníci nejenergičtěji na všech společných prohlášeních proletariátu. Ale v těchto městech neexistují skoro žádná jiná dělnická sdružení kromě těch, která uznávají program německé sociální demokracie, takže slovanští dělníci, strženi svým sociálně revolučním instinktem, jsou fakticky verbováni do strany, jejímž cílem je přímý a hlasitě proklamovaný cíl — založení pangermánského ⟨státu⟩, tj. obrovského německého ⟨žaláře⟩" (str. 88).

Musejí přijmout program Internacionály řízené Bakuninem (str. 89) (jako verbovací kancelář se zvlášť doporučuje — str. 89, poznámka — curyšská *slovanská sekce*, patřící k Jurské federaci).

Rakousko (závěr).

Říše existuje už jen díky vypočítavé trpělivosti Pruska a Ruska, které ještě nechtějí přikročit k jejímu dělení, protože každé z nich doufá, že při vhodné příležitosti uchvátí největší kus.

* U Bakunina: „v kterémkoli". *(Pozn. red.)*

Rusko:

„Pro lid je užitečná jen jedna konstituce – rozpad (ruské) říše" (str. 96). Má vojenskou sílu, aby se mohlo měřit s novou německou říší? To je teď jediná politická otázka v Rusku (tamtéž). „Tato otázka... položená s železnou nutností novým postavením Německa, které vyrostlo přes noc (за одну ночь) ⟨v obrovský a všemocný stát⟩. Ale celé dějiny dokazují a racionální logika potvrzuje, že dva stejně silné ⟨státy⟩ nemohou současně existovat vedle sebe. Jeden si musí podrobit druhý" (str. 97). To je pro Německo nezbytné. „Po dlouhém, dlouhém politickém ponížení se náhle stalo nejmocnější říší na evropském kontinentu. Cožpak může strpět, aby vedle něho, takřka jemu přímo před nosem, existovala mocnost na něm zcela nezávislá, jím dosud neporažená a která se odvažuje stavět se mu naroveň; a k tomu ještě ruská mocnost, ⟨ta nejnenáviděnější⟩!" (Str. 97.)

„Domníváme se, že je málo Rusů, kteří by nevěděli, do jaké míry Němci, všichni Němci, ale hlavně německá buržoazie a pod jejím vlivem, běda, i sám německý lid, nenávidí Rusko" (str. 97). Tato nenávist je jednou z nejsilnějších národních vášní Německa (str. 98).

Zpočátku čestná nenávist německé civilizace proti tatarskému barbarství (str. 98). Ve dvacátých letech protest politického liberalismu proti politickému despotismu (tamtéž). Vložili celou odpovědnost za Svatou alianci na Rusko (tamtéž). Na začátku třicátých let sympatie k Polákům, nenávist k Rusům jako potlačovatelům polského povstání (tamtéž). Opět zapomněli, že Prusko pomáhalo při potlačení Polska; Prusko pomáhalo, protože s polským vítězstvím by bylo povstalo celé pruské Polsko, což „by v zárodku udusilo ⟨vznikající moc⟩ pruské monarchie" (tamtéž).

V druhé polovině třicátých let nový důvod k nenávisti proti Rusům, které dala politicko-nacionální zaměření začínající slovanská otázka: vytvoření slovanské strany v Rakousku a Turecku, doufající a očekávající pomoc od Ruska. Panslavistická republikánská federace, o niž usilují děkabristé (Pestel, Muravjov-Apostol atd.). Mikuláš to přijal, ale jako panslavistický, jednotný a autokratický ⟨stát⟩ pod svým železným žezlem. Na začátku třicátých a čtyřicátých let začali jezdit z Petrohradu a Moskvy do slovanských zemí ruští agenti, někteří oficiálně, jiní dobrovolně a bezplatně; ti druzí patřili k moskevské společnosti slavjanofilů. Mezi jižními a západními Slovany se šířila panslavistická propaganda. Mnoho brožur, zčásti německy napsaných, zčásti do němčiny přeložených. Zděšení pangermánské veřejnosti. *Čechy – ruské*! To jim kazilo chuť a bralo spánek (str. 99). Od té doby největší nenávist k Rusku; Rusové zase nemají rádi Němce. Je za těchto podmínek možné sousedství obou států, ⟨všeruské⟩ a pangermánské říše? (Str. 100.) Ale důvody pro zachování míru existovaly a dosud existují pro oba. *Za prvé: Polsko* (tamtéž). Rakousko není pro dělení atd. Pro ně je Polsko záštita proti Rusku a Prusku. *Za druhé: Rakousko*, které chtějí rozdělit. Dělení Rakouska je rozdělí, ale až do té doby nic (str. 100–102). *Za třetí: nová německá*

říše všemi nenáviděna, nemá žádného spojence kromě Ruska, snad *Spojené státy*. Má ještě hodně co dělat, aby realizovala ideu pangermánské říše; aby odňala Francouzům celé Lotrinsko; aby pohltila Belgii, Holandsko, Švýcarsko, Dánsko, Skandinávský poloostrov; ruské pobaltské provincie, aby sama vládla v Baltském moři. Přenechá Uhry Maďarům, Halič s rakouskou Bukovinou Rusům, vyhradí si celé Rakousko až po Terst (včetně) a Čechy, přičemž ruský kabinet ani nenapadne, aby mu je upíral... „*My*" (Bakunin) „*víme pozitivně, že se ve věci více nebo méně vzdáleného dělení rakouské říše již dávno vedou tajná jednání mezi Petrohradem a německými dvory*", přičemž se samozřejmě snaží jeden druhého napálit. Prusko-germánská říše není schopna provést tyto velké plány osamocena; „*proto spolek s Ruskem je a ještě dlouho bude ⟨naléhavou nutností⟩*"... Totéž platí pro *Rusko*. „*Výboje na všechny strany a za každou cenu normální podmínkou života ruské říše.*" Ale na kterou stranu? Na západ, nebo na východ? Západní cesta je *panslavistická* a znamená *spolek s Francií* proti *spojeným vojenským silám Pruska a Rakouska* a pravděpodobnou neutralitu *Anglie a Spojených států*. Druhá (východní) cesta vede do *Indie, Persie, Cařihradu*. Zde nepřáteli Rakousko, Anglie, s nimi pravděpodobně Francie; spojenci *Německo* a *Spojené státy* (str. 102—104).

První cesta (panslavistická, proti Německé říši). Francouzská pomoc bezcenná; jednota Francie jednou provždy rozervána atd., tato cesta revoluční; vede k povstání národů, zejména slovanských, proti jejich zákonným ⟨vládcům⟩, rakouskému a prusko-germánskému. Mikuláš zavrhl tuto cestu instinktivně, z principu atd.(!)

K tomu však ⟨je nutno přiznat, že pro všeruskou státnost je osvobození Polska rozhodně nemožné⟩. Celá století boj mezi oběma formami ⟨státu⟩, ⟨šlachtická vůle⟩ a carská knuta. Často se zdálo, že Poláci nemají daleko k vítězství. Ale jakmile povstal lid, 1612 v Moskvě, pak povstání Malorusů a litevských ⟨nevolníků⟩ pod Bohdanem ⟨Chmelnickým⟩ — všemu konec. „*Ruská knuta zvítězila díky lidu.*"

Toto doznání na str. 110.

Na troskách šlachtického polského ⟨státu⟩ založena ⟨všeruská⟩ říše knuty. „*Vezměte jí tyto základy*, provincie, které byly až do roku 1772 ⟨součástí⟩ polského ⟨státu⟩, a všeruská říše zmizí" (str. 110). Jsou to nejbohatší, nejúrodnější, nejlidnatější provincie; kdyby odpadly, zmenší se bohatství a moc ruské říše o polovinu. Po této ztrátě bude následovat ztráta ⟨Pobaltí⟩, a probudí-li se polská říše opravdu k novému životu, odtrhne od Ruska celé Malorusko, které se stane buď polskou provincií, nebo nezávislým ⟨státem⟩. Tím ztratí Rusko i své hranice na Černém moři, bude na všech stranách odříznuto od Evropy a zahnáno do Asie.

Někteří si myslí, že ruská říše by mohla dát Polsku alespoň Litvu. ⟨Ne⟩. Sousedství ⟨Moskvy⟩ a Polska povede polský patriotismus nutně k podrobení pobaltských provincií a Ukrajiny. Stačí jen osvobodit dnešní polské království a Varšava se ihned spojí s Vilnem, Grodnem, ⟨Minskem⟩, Kyjevem, nemluvě

ani o Podolí a Volyni. Poláci jsou tak nepokojný národ, že jim není možno ponechat ani jedno svobodné místečko; ihned se stane centrem všerevolučního odporu. Ruská říše může prodloužit svou existenci jen pod *podmínkou, že bude ⟨rdousit⟩ Polsko podle Muravjovova systému...* Ruský lid nemá s ruskou říší nic společného, protikladné zájmy.

Při této příležitosti píše Bakunin tuto, podle jeho vlastního systému pitomou větu: „Jakmile se ruská říše zhroutí a velkoruský, maloruský a ostatní národy nastolí svou svobodu, nebudou pro ně ⟨*strašné*⟩ ctižádostivé záměry polských ⟨státních⟩ patriotů (comment donc!*). „Mohou být smrtonosné jen pro říši" (str. 111). Proto se car dobrovolně nezřekne ani nejmenšího kousíčku Polska. „A neosvobodí-li Poláky, jak může vyzvat Slovany ⟨ke vzpouře⟩?" (Str. 104 až 111.)

A v době Mikulášově slibovala panslavistická cesta víc užitku než dnes. Tehdy se dalo ještě počítat s povstáním Maďarů a Italů proti Rakousku. Teď by Itálie zůstala pravděpodobně neutrální, protože Rakousko by jí dnes (v takovém případě) dalo dobrovolně těch pár italských zbytků, které ještě má. Maďaři by se s ohledem na své vlastní ⟨státní⟩** vztahy k Slovanům postavili vášnivě na stranu Němců proti Rusku. Ruský car by mohl počítat jen s větší nebo menší spoluúčastí *rakouských* Slovanů; kdyby chtěl vzbouřit i *turecké*, pak nový nepřítel, *Anglie*. Ale v rakouské říši jen 17 miliónů Slovanů; z toho připadá 5 miliónů Slovanů na *Halič*, kde by Poláci paralyzovali Rusíny, zbývá *12 miliónů*, z toho je třeba odečíst ještě ty, kteří jsou naverbováni do rakouské armády a jako každé vojsko by se bili s tím, s kým jim nařídí vrchnost.

Těchto 12 miliónů (*u Bakunina jsou to samí muži a dospělí*) však není soustředěno na jednom nebo několika místech; jsou rozptýleni po celé rozloze rakouské říše, mluví nejrůznějšími dialekty, smíšeni s Němci, Maďary, Italy, rumunskými národnostmi. „To je velmi mnoho, aby rakouská vrchnost a Němci vůbec byli udržováni v ustavičném strachu, ale velmi málo, aby to ruským vojskům poskytlo vážnou oporu proti spojeným silám pruského Německa a Rakouska." Ruská vláda to ví a nepomýšlí na panslavistickou válku proti Rakousku, která by se nutně změnila ve válku proti celému Německu. Přesto však provádí s pomocí svých agentů opravdovou panslavistickou propagandu na rakouském území. Je pro ni užitečné mít takové slepé atd. přívržence ve všech rakouských provinciích. „*To paralyzuje, brzdí, zneklidňuje rakouskou vládu a posiluje vliv Ruska nejen na Rakousko, nýbrž na celé Německo.* Carské Rusko štve rakouské Slovany proti Maďarům a Němcům, ačkoli velmi dobře ví, že je nakonec vydá do rukou Němců a Maďarů" (str. 112–113).

* – to tak ještě! *(Pozn. red.)*
** U Bakunina: „vládnoucí". *(Pozn. red.)*

Na západní, panslavistické cestě by Rusko muselo bojovat se všemi Němci, pruskými i rakouskými, s Maďary a Poláky. Může se Rusko v *útočné válce* (kterou by muselo vést za zdánlivé osvobození Slovanů) vypořádat byť i jen s *pruským Německem?* Ruský národ nebude mít na válce zájem; jako národy vůbec nemají zájem na čistě politických válkách svých vlád; příkladem takových válek v nejnovějších dějinách je *Napoleon I.*, který byl však pokládán za pokračovatele revoluce; vlastně jediným příkladem *poslední pruská válka proti druhému císařství.* Pangermánský zájem převážil tehdy všechny ostatní zájmy, v duchu a v srdcích všech Němců bez rozdílu, a to v současné době vytváří zvláštní sílu Německa... Rusové neměli zájem o válku své vlády ani v *krymské válce, ve válce „nikoli dobyvačné, nýbrž obranné"*.

To je na str. 117; naproti tomu ale válka s Napoleonem III. zřejmě jen *válka útočná*?

Ruský rolník ani neví, že je Slovan..., pro slovanské národy válka proti všem ⟨státům⟩ nejprve ve spojení s latinskými národy, ohroženými stejně jako Slované německou dobyvačnou politikou... S Němci teprve tehdy, až budou také anti⟨státní⟩... Ale až do té doby zůstává spojenectví Slovanů s latinskými národy proti německé dobyvačné politice nutností... „Étrange* poslání německého plemene! Tím, že proti sobě vyvolávají (probouzejí) všeobecné obavy a všeobecnou nenávist, spojují národy"... „V tomto smyslu je také ruský národ plně národem slovanským." Ale toto nepřátelství je nestrhuje** tak daleko, aby proti nim vedl z vlastního rozhodnutí válku; projeví se teprve tehdy, až Němci sami potáhnou do Ruska a budou tam chtít hospodařit — ale žádná účast na útočné válce proti Němcům... Stačí však vládní prostředky, finanční a vojenské, proti Německu?... V předpokládaném případě (ruská ofenzíva) by se Němci museli bít doma, a ⟨tentokrát⟩ skutečné ⟨všeobecné⟩ povstání všech tříd a všeho obyvatelstva Německa (str. 114—120).

Ruský důstojník lepší člověk než německý... civilizovaná divoká bestie... Němci, zvláště důstojníci a úředníci, spojují vzdělání s barbarstvím, učenost se servilností... Ale pro *pravidelnou armádu* není nic dokonalejšího než německý důstojník — jeho celý život: poslouchat a poroučet... Německý voják je detto svou povahou a drezúrou vzorem pro pravidelnou armádu... Nejprve zkrotí tělo, a tím i ducha vojáků... Kázeň atd.... Němečtí důstojníci předčí důstojníky jiných národů svými vědomostmi, teoretickou a praktickou znalostí válečnictví, zanícenou, naprosto pedantickou oddaností válečnickému řemeslu, přesností, důkladností, ⟨sebeovládáním⟩, tvrdošíjnou vytrvalostí (терпение) a k tomu relativní čestností (честность). Organizace a výzbroj německé armády skutečná, nejen na papíře jako u Napoleona III., jak je tomu asi u nás. K tomu administrativní, občanská a zvláště vojenská kontrola, takže trvalé podvádění nemožné.

* Podivné. *(Pozn. red.)*
** U Bakunina místo „je nestrhuje": „nesahá". *Pozn. red.)*

„U nás naopak *zdola nahoru* a *shora dolů* myje ruka ruku, čímž vypátrání pravdy skoro nemožné" (str. 121—128).

Poslední věta str. 128.

Kdyby Rusko postavilo dokonce milión vojáků, musí polovina zůstat ve vnitrozemí, aby hlídala milovaný lid. Kolik je potřeba jen pro Ukrajinu, Litvu, Polsko! (Str. 128).

V Německu bude opravdová ⟨miliónová⟩ armáda, organizací, ⟨drezúrou⟩, duchem, znalostmi, výzbrojí první na světě. A za ní všechen ozbrojený lid, „který by byl pravděpodobně nebyl povstal proti Francouzům, kdyby byl v poslední válce vyhrál Napoleon III., a ne pruský Fric, ale který povstane proti ruské ⟨invazi⟩ jako jeden muž"... Ale kde bude ruský milión? Na papíře... Kde důstojníci a výzbroj?... Nejsou peníze... 5 miliard dostali Němci od Francouzů. Nejméně 2 miliardy na zbrojení... „Ano, celé Německo se dnes změnilo v hrozivý, na všechny strany naježený arzenál." Při prvním kroku do Německa budete na hlavu poraženi a vaše útočná válka se ihned změní v obrannou; německé vojsko překročí hranice všeruské říše. Potom všeobecné povstání ruského lidu? „Ano, *jestliže Němci vstoupí do ruských ⟨oblastí⟩, např. budou-li pochodovat přímo na Moskvu*; ale neprovedou-li tuto hloupost, nýbrž potáhnou-li na sever na Petrohrad, přes pobaltské provincie, v nichž najdou četné přátele nejen mezi měšťanstvem, protestantskými pastory a židy, nespokojenými barony a jejich dětmi, studenty, nýbrž i mezi nesčetnými baltskými generály, důstojníky, vysokými a nízkými úředníky, jichž je plný Petrohrad a kteří jsou roztroušeni po celém Rusku; nadto pozvednou proti ruské říši Polsko a Malorusko" (str. 128—131).

Poláci nemají nebezpečnějšího a zlovolnějšího nepřítele nad Bismarcka. „Zdá se, že si stanovil za životní úkol smést je (creperь) z tváře země. Ale to všechno mu nebrání, aby Poláky vyzýval k povstání proti Rusku, když to žádají zájmy Německa. A přestože Poláci nenávidí jeho i Prusko, ba možno říci *celé Německo, což si Poláci ⟨nechtějí přiznat, ačkoli v hlubině jejich duše žije neméně než u všech ostatních slovanských národů táž historická nenávist k Němcům⟩*..., povstanou Poláci bezpochyby na Bismarckovu výzvu" (str. 133).

„V Německu a Prusku samém existuje už velmi dlouho početná a vážná politická strana, dokonce tři strany; liberálně pokroková, čistě demokratická a sociálně demokratická, které dohromady tvoří nepochybnou většinu v německém a pruském parlamentu a ještě výrazněji ve společnosti samé, strany, které předvídají válku Německa proti Rusku, zčásti si ji přejí a tak trochu ji vyvolávají, přičemž pochopily, že povstání a obnovení Polska ⟨*v určitých hranicích*⟩ bude nutnou podmínkou této války" (str. 133). Ani Bismarck, ani žádná z těchto stran nechtějí Polsku vrátit všechna území, které mu odtrhlo Prusko; ani Královec, ani Gdaňsk, ani nejmenší kousek Západního Pruska; také z poznaňského vévodství velmi málo. Ale dávají jim celou Halič se ⟨Lvovem⟩ a Krakovem, protože to všechno je teď *rakouské*, a z ruské části tolik, kolik si Poláci budou schopni vzít. Kromě toho peníze, zbraně a válečnou pomoc, samozřejmě ve formě polské

půjčky s německou zárukou... Poláci po tom s radostí sáhnou... až na malé výjimky se Poláci nezabývají *slovanskou* otázkou; ⟨mnohem pochopitelnější a bližší jsou jim Maďaři⟩... Četné strany u Poláků; v pozadí vždy obnovení polského ⟨státu⟩ v hranicích z roku 1772. Rozdíl mezi stranami jen v tom, že jedni pokládají tu a druzí onu za jedině správnou cestu k tomuto cíli... Bismarck bude od nich požadovat, aby se formálně zřekli většiny starých polských území, která jsou dnes pruská... Opravdu, étrange Pologne*, obnovené pod ochranou hraběte Bismarcka. Ale lepší ⟨podivné⟩ Polsko než žádné; kromě toho si Poláci myslí, že později bude možné osvobodit se z Bismarckovy ochrany... Polsko povstane; Litva detto, pak malá bouře, a povstane Malorusko... Polští patrioti jsou ubozí socialisté a doma se sociálně revoluční propagandou zabývat nebudou; a i kdyby chtěli, Bismarck by to nedovolil — ⟨příliš blízko u Německa⟩..., ale mohou ji dělat v Rusku a proti Rusku. Němcům a Polákům užitečná rolnická ⟨vzpoura⟩ v Rusku, a to pro ně není obtížné; kolik je Poláků a Němců roztroušeno po Rusku, tolik spojenců Bismarckových a Polska: „Představte si naši situaci: naše vojska na hlavu poražena prchají; jim v patách táhnou Němci na Petrohrad, ale na jihu a západě, na ⟨Smolensk⟩ a Malorusko, táhnou Poláci — a v téže době, vyvoláno zahraniční i vnitřní propagandou, v Rusku, v Malorusku vítězné všeobecné rolnické povstání" *(na str. 138 je tato věta)*... Německý ⟨stát⟩ by tak úplně odřízl ruský stát od Evropy.

„Mluvíme samozřejmě o říši (ruské), a *ne o ruském lidu*, který si, až to *bude potřebovat*, najde nebo ⟨*prorazí*⟩ (пробиться, sich brechen, durchschlagen, percer, se faire jour) всюду дорогу (všude, ve všech směrech, cestu)." (Tato věta na str. 138, 139.)

Tedy zatímco ruský lid jedná *jako celek* a *proráží* si cesty, aby nebyl odříznut od Evropy, vedou tito anarchisté *politickou válku*. A co chce Bakunin? Němci a Poláci rozbijí *Ruskou říši*, ale současně vyvolají v Rusku *všeobecné vítězné rolnické povstání*. Bismarck a Poláci nebudou těmto rolníkům žádným způsobem bránit, aby se projevili jako „anarchisté". Naopak: budou mezi nimi dělat účinnější propagandu než „proslulá" Aliance; a teprve až tento anarchistický stav dosáhne dostatečně velkých rozměrů, vzplanou latinští a slovanští bratři. Bude-li to následek války, kterou začne Rusko proti Německu nebo vice versa, nemůže na věci nic změnit. Mimochodem, protože v *Srbsku*, podle Bakunina, neexistuje mimo lid nic jiného než „*třída úředníků*", v čem jiném bude potom spočívat srbská sociální revoluce než v odstranění úřednické třídy, která tam jediná vytváří ⟨stát⟩? (Str. 138, 139.)

* — podivné Polsko. *(Pozn. red.)*

Pro všeruskou říši je tedy nyní cesta do Evropy uzavřena; klíče od jejích bran má hrabě Bismarck, který je nedá ani za nic na světě do rukou hraběti Gorčakovovi. Ale je-li uzavřena *severozápadní* cesta, pak je tu *jižní* a *jihovýchodní, Buchara, Persie, Afghánistán, Východní Indie*, konečně *Cařihrad*. Ruští politici už dávno vytyčili otázku, nemá-li se sídlo a těžiště říše přenést z Petrohradu do Cařihradu. Tito nenasytní patrioti chtějí sice obojí, Baltské moře i Cařihrad. Ale zvykají si, že se toho musí vzdát; zejména události posledních let jim otevřely oči; totiž „spojení *Šlesviku-Holštýna* a *Hanoverska s pruským královstvím, které se tím změnilo v severomořskou mocnost*" (str. 139).

„Všem je znám axiom, že žádný ⟨stát⟩ nemůže patřit k prvořadým bez dlouhých mořských hranic, které mu zajišťují bezprostřední spojení s celým světem a dovolují mu přímou účast na světovém pohybu, materiálním, společenském, politicko-mravním (политически-нравственном)... bez toho brzy stagnace... Čína... Existují *rozličné podmínky k tomu, aby národ,* konsolidovaný (замкнутый) ve ⟨stát⟩, se mohl účastnit světového pohybu; dnes sem patří (принадлежит) ⟨přirozený rozum a vrozená energie⟩, vzdělání, schopnost produktivní práce ⟨*a nejrozsáhlejší vnitřní svoboda,* ostatně pro masy ve státě tak nemožná⟩. Ale k těmto podmínkám patří nepochybně také mořeplavba, námořní obchod, protože spojení po moři pro svou relativní levnost, krátkost a také svobodu v tom smyslu, že moře nepatří nikomu, předčí všechna ostatní... — včetně železnic. Je možné, že *vzduchoplavba* se ukáže ve všech směrech ještě vhodnější a bude zvlášť důležitá, protože konečně *nivelizuje (уравнял) podmínky rozvoje* a *života pro všechny země*...

To je hlavní věc u Bakunina — *nivelizace*, například celé Evropy na slovenské dráteníky. „...Prozatím zůstává mořeplavba *hlavním prostředkem* k blahobytu (velký pokrok, преуспеяния народов) národů. To je jediný bod, kde pan Bakunin mluví o *ekonomických* podmínkách a nahlíží, že na nich jsou založeny podmínky a rozdílnosti národů, nezávislé na ⟨státu⟩...

Až nebude států (государств) a na rozvalinách všech států se zdvihne „naprosto svobodně zdola nahoru se organizující svobodný bratrský svaz svobodných výrobních sdružení, obcí a ⟨oblastních⟩ federací, zahrnujících bez rozdílu, protože svobodně, lidi všech řečí a národností, pak bude cesta k moři otevřena všem stejně: pro obyvatele přímoří bezprostředně a pro ty, kteří žijí daleko od moře, prostřednictvím železnic, úplně osvobozených od jakýchkoli ⟨státních⟩ попечений (opatrování, péče, starosti), ⟨vybírání⟩ (‚l'action de prendre') cel, omezení, šikan, zákazů, povolení a vměšování. *Ale i pak budou mít obyvatelé přímořských území spoustu přirozených výhod, nejen materiálních, nýbrž i duchovně mravních.* Prostředkovaný* styk se světovým trhem a vůbec se světovým pohybem života neobyčejně rozvíjí beztak nenivelizované poměry; pro to všechno budou obyvatelé vnitrozemí, zbavení těchto výhod, *žít a vyvíjet se leniveji a pomaleji než oby-*

* U Bakunina: „bezprostřední" *(Pozn. red.)*

vatelé přímoří. Vida, *proč bude tak důležitá vzduchoplavba...* ale až do té doby..., budou *obyvatelé přímoří ve všech směrech avantgardou a jakousi aristokracií lidstva.*"

Např. Bretaň!

A rozdíl mezi rovinou a hornatou krajinou, povodí řek, klima, půda, uhlí, železo, *dosažené výrobní síly*, materiální a duchovní, jazyk, literatura, technické schopnosti atd. atd. Fourier se má při nivelizaci k dílu heroičtěji (str. 139—142).

Při této příležitosti odhaluje Bakunin, že Německo (jako nepřímořská země) je *na tom* v *obchodních vztazích hůř než Holandsko* a *průmyslově než Belgie* (str. 143).

Prusko, nyní ztělesnění, hlava i ruce Německa, se pevně usadilo na *Baltském a Severním moři* (str. 145). Hamburk, Brémy, Lübeck, Meklenbursko, Oldenbursko, Šlesvik-Holštýn, celé Prusko buduje za francouzské peníze dvě velká loďstva, jedno v Baltském a druhé v Severním moři, a pomocí kanálu, který nyní prokopává mezi oběma moři, vytvoří tato loďstva brzy loďstvo jediné. Bude brzy mnohem silnější než ruské baltské loďstvo. Pak půjde k čertu Riga, Revel, Finsko, Petrohrad, Kronštadt. K čertu půjde celý význam Petrohradu. *Gorčakov* si to musel přiznat toho dne, kdy spojenecké Prusko beztrestně a jakoby s naším souhlasem drancovalo našeho spojence Dánsko.

Polské povstání, ⟨pane⟩ Bakunine!

„Musel pochopit, že od onoho dne, kdy Prusko, opírajíc se o celé Německo a vytvářejíc v nerozborné jednotě s ním nejsilnější kontinentální mocnost; jedním slovem od té doby, kdy nová německá říše pod pruským žezlem zaujala na Baltském moři své nynější a pro všechny sousední mocnosti tak hrozivé postavení, dospěla nadvláda petrohradského Ruska na tomto moři ke svému konci, je zničeno velké politické dílo Petrovo a současně s ním je zničena moc všeruského ⟨státu⟩, *jestliže se v náhradu za ztrátu svobodné mořské cesty*",

ale svobodné až kam? s'il vous plait?* Pro Angličany „svobodná" až ke hradbám Kronštadtu,

„*na severu neotevře nová cesta na jih*" (str. 145—147). Přístupy ještě v rukou Dánska; ale to zprvu dobrovolně federované, pak zcela pohlceno pangermánskou říší. Proto Baltské moře brzy výlučně německé moře a s tím ztráta politického významu Petrohradu. Gorčakov to musel vědět, když souhlasil s rozkouskováním Dánska a se spojením Šlesviku-Holštýna s Pruskem. Buď zradil Rusko, nebo dostal formální závazek Bismarckův, že bude spolupracovat s Ruskem při založení nové moci na jihovýchodě.

Bakunin pokládá za jisté, že *mezi Pruskem a Ruskem uzavřen*

* — prosím? *(Pozn. red.)*

útočný a obranný spolek po pařížském míru nebo v krajním případě *v době polského povstání z roku 1863.*

Odtud bezstarostnost, s níž Bismarck začal válku s Rakouskem a s většinou Německa, nedbaje na nebezpečí francouzského vměšování a ještě závažnější války proti Francii. Nejmenší demonstrace Ruska na hranicích by byla v této a zejména v poslední válce zastavila další vítězný pochod pruské armády. V celém Německu, zvláště pak v severní části Německa nebylo v poslední válce vůbec žádné vojsko; Rakousko se chovalo klidně jen pod hrozbou Ruska; Itálie a Anglie se nevměšovaly jen proto, že to Rusko nechtělo. Kdyby se nebylo ukázalo jako tak rozhodný spojenec Pruska, nebyli by Němci nikdy dobyli Paříž. Ale Bismarck byl zřejmě přesvědčen, že ho Rusko nezradí. Na čem bylo založeno toto přesvědčení? Bismarck ví, že ruské a pruské zájmy jsou naprosto antagonistické, s výjimkou polské otázky. Válka mezi nimi je nevyhnutelná. Ale tam, kde každý doufá, že bude moci až do chvíle krize lépe využít nedobrovolného spojenectví, mohou být důvody k odkladu. Německá říše není ještě zdaleka upevněna, ani uvnitř ani navenek. Uvnitř ještě množství malých knížat. Zvenčí Rakousko a Francie. Poslušna vnitřní nutnosti, pomýšlí na nové podniky, na nové války. Obnovení středověké říše v původních hranicích, opřené o patriotický pangermanismus, který zachvátil celou německou společnost; spojení celého Rakouska kromě Uher, ale s Terstem a Čechami, celého německého Švýcarska, části Belgie, celého Holandska a Dánska, nutných k založení její námořní moci: plány, které proti ní popuzují značnou část západní a jižní Evropy, a jejichž provedení je proto bez souhlasu Ruska nemožné. Proto pro novoněmeckou říši spojenectví s Ruskem dosud nutné (str. 148—151).

Všeruská říše se rovněž nemůže obejít bez prusko-germánského spojenectví. Musí na jihovýchod — místo Baltského moře Černé; jinak odříznuta od Evropy; a k tomu nutný *Cařihrad*; jinak jí může být kdykoli odříznut přístup ke Středozemnímu moři, jako se to také stalo za krymské války. Cařihrad tedy velký cíl. Proti zájmům celé jižní Evropy, včetně Francie, proti anglickým zájmům a dokonce i proti německým, protože neomezená vláda Ruska na Černém moři přivádí do přímé závislosti na Rusku celé pobřeží Dunaje. A přece Prusko Rusku formálně slíbilo, že mu pomůže v jeho jihovýchodní politice; právě tak jisté, že využije první příležitosti, aby svůj příslib porušilo. Ale takové porušení smlouvy se nedá očekávat nyní, na samém začátku jejího plnění. Prusko pomohlo Rusku při zničení podmínek pařížského míru; právě tak je bude podporovat pokud jde o *Chivu*. Nadto je pro Němce výhodné, aby se Rusko vzdálilo co nejdále na východ. Co je cílem ruské války proti Chivě?... Indie? Na to nemyslí. *Čína* by byla mnohem snazší; ruská vláda opravdu plánuje něco podobného. „Usiluje docela otevřeně o to, vzít Číně Mongolsko a Mandžusko"; jednoho krásného dne uslyšíme, že ruské vojsko vítězí na *západní hranici*(!) Číny... Číňané se cítí ve své zemi stísněni, příliš lidnatá; proto vystěhovalectví do Austrálie, Kalifornie; jiné masy se mohou pohybovat na sever a severozápad. A potom v mžiku přestane Sibiř,

celý kraj od Tatarského průlivu až k Uralu a Kaspickému moři, být ruská. Na tomto obrovském území, 12 200 000 čtverečních kilometrů, více než dvacetinásobek rozlohy Francie (528 600 čtverečních kilometrů), nyní jen 6 miliónů obyvatel, z toho jen about* 2 600 000 Rusů, všichni ostatní domorodci tatarské a finské rasy, a velikost armády zcela nepatrná... Číňané přejdou ještě přes Ural, dojdou až k Volze... Přírůstek obyvatelstva Číňanům skoro znemožňuje další existenci v hranicích Číny. V nitru Číny energičtí bojovní lidé, vyrostlí za nepřetržité občanské války, v níž naráz hynou desetitisíce a statisíce lidí... V poslední době se seznámili s evropskými zbraněmi a evropskou disciplínou, zkrátka se ⟨státní⟩ civilizací Evropy. Přitom velké barbarství; žádný svobodymilovný nebo lidský instinkt. Teď se tam spojují v bandy pod vlivem mnoha vojenských dobrodruhů, amerických a evropských, kteří našli cestu do Číny od poslední francouzsko-anglické války (1860); takové velké nebezpečí ze strany Východu... S tímto nebezpečím si hraje naše ruská vrchnost, prostoduchá jako dítě... Chce rozšířit hranice; a Rusko není dodnes schopno, a také nikdy nebude, osídlit nově dobytý amurský kraj, kde je na 2 100 000 čtverečních kilometrech, skoro čtyřikrát víc než Francie, s armádou a námořnictvem jen 65 000 obyvatel; přitom bída ruského lidu, která jej žene k všeobecné ⟨vzpouře⟩; ruská vláda doufá, že rozšíří svou moc na celý asijský východ. Musela by se obrátit k Evropě úplně zády, jak to také chce Bismarck, obrátit celou armádu na Sibiř a do Střední Asie a dobýt Východ jako Tamerlán; ale za Tamerlánem šel jeho lid, za ruskou vládou ne... Co se týče Indie, nemohou se jí Rusové zmocnit proti Anglii... „Ale nemůžeme-li Indii dobýt, můžeme tam zničit anglické panství nebo jím alespoň silně otřást, vyvolat tam proti ní ⟨vzpoury⟩ domorodců a pomáhat jim, aby se udržely, bude-li to nutné, i válečným vměšováním.“ To nás bude stát ohromné množství lidí a peněz... Nač?... „Abychom bez jakéhokoli užitku znepokojovali Angličany? ⟨Ne⟩, protože nám Angličané překážejí. Kde nám překážejí? *V Cařihradě.* Dokud Angličané udrží svoji moc, nebudou nikdy a za nic na světě souhlasit s tím, aby se Cařihrad v našich rukou stal novým hlavním městem nejen všeruské, ale i slovanské a východní říše. Proto vede ruská vláda válku v Chivě; odtud její dávná snaha přiblížit se k Indii. Hledá místo, kde by mohla Anglii uškodit, a protože nemůže najít žádné jiné, ohrožuje ji v Indii. Tak se snaží smířit Anglii s myšlenkou, že Cařihrad musí být ruským městem“... Převaha v Baltském moři nenávratně ztracena... Ruská říše, vybudovaná na bodáku a knutě, nenáviděná veškerými lidovými masami, včetně slovanských, počínaje velkoruským národem, demoralizovaná, dezorganizovaná atd... nemůže bojovat proti nově vzniklé Německé říši. Tedy „nutno se zříci Baltského moře a očekávat chvíli, kdy se celá pobaltská ⟨oblast⟩ stane německou provincií. *Zabránit tomu může jen ⟨lidová revoluce⟩.* Ale taková revoluce je pro ⟨stát⟩ smrt a v ní nebude naše vláda hledat záchranu.“

Tato poslední věta na str. 160.

* — asi. *(Pozn. red.)*

Nezbývá pro ni žádná jiná záchrana než ve spolku s Německem. Zříkajíc se Baltského moře, musí hledat náhradu v Černém moři, byť i jen kvůli své politické existenci, a to může jen s německou pomocí. „Němci slíbili, že pomohou. Jsme přesvědčeni, že mezi Bismarckem a Gorčakovem byla uzavřena formální smlouva. Němci ji samozřejmě nehodlají plnit. Nemohou dát ústí Dunaje a svůj dunajský obchod na pospas ruské libovůli; vytvořit na jihu Evropy velkou panslavistickou říši by byla od pangermánské říše sebevražda. Ale zaměřit a tlačit ruská vojska do Střední Asie, do Chivy, pod záminkou, že je to nejpřímější cesta do Cařihradu, to je něco jiného. Gorčakov a Alexandr II. napáleni Bismarckem jako druhdy Napoleon III. Ale stalo se, a nic se na tom nedá změnit. Pro ruské vetché síly (дряблым силам) je nemožné porazit novou germánskou říši; to může jen revoluce, a dokud ta v Rusku nebo v Evropě nezvítězí, bude vítězit a všechny přemáhat ⟨státní⟩ Německo, a ruská vláda, jako všechny kontinentální vlády v Evropě, bude existovat už jen z jeho dovolení a z jeho ⟨milosti⟩"... „Němci se stali našimi pány více než kdykoli předtím, a ne nadarmo slavili všichni Němci v Rusku tak vřele a hlučně vítězství germánských vojsk nad Francií; ne nadarmo přijímali všichni petrohradští Němci tak triumfálně nového pangermánského císaře." „V současné době zbývá na celém evropském kontinentu jen jeden opravdu samostatný ⟨stát⟩ – toto Německo... *Hlavní příčina – ⟨instinkt veřejnosti⟩*, který je charakteristickým rysem německého národa. Jednak instinkt slepé poslušnosti vůči silnějším, bezohledného potlačování slabých" (str. 151–163).

Pak následuje přehled dějin Německa v nejnovější době (zvláště od roku 1815) na důkaz jejich* *rabského smýšlení* a sklonu k utlačování...

Tímto sklonem trpěli zvláště Slované, jejich* *„historické určení"*, přinejmenším na severu a na východě, znamenalo podle jejich vlastního pojetí vyhlazení, zotročení a „násilné poněmčení" slovanských kmenů. „Tyto dlouhé a ⟨smutné⟩ dějiny, jejichž památka je uchována hluboko v srdcích všech Slovanů, se bezpochyby znovuozvou v posledním nevyhnutelném boji proti Němcům, nesmíří-li je dříve sociální revoluce" (str. 164.)

Pak následují dějiny německého patriotismu od roku 1815. (*Materiál* z *„Dějin 1815–1866"* *od prof. Müllera.*)

„Politická existence pruského království (1807) zachována jen díky prosbám Alexandra I." (str. 168–169).

Fichtovy řeči k německému národu: ⟨Ale současní Němci zachovali veškerou obrovitost nároků svého patriotického filosofa, přitom však se zřekli jeho humánnosti. Jim je přístupnější patriotismus knížete Bismarcka nebo pana Marxe⟩ (str. 171).

* – tj. Němců. *(Pozn. red.)*

Po Napoleonově útěku (říká Bakunin) z Ruska „Bedřich Vilém III. se slzami ⟨dojetí a vděčnosti⟩ v očích objal v Berlíně svého zachránce, cara všech Rusů" (tamtéž).

„Rakousku proto zbylo jen jedno – neudusit Německo" tím, že by vstoupilo se všemi svými državami do Německého spolku, jak původně chtělo, „ale současně také nedovolit Prusku, aby se postavilo do čela Německého spolku. Sledovalo-li tuto politiku, mohlo počítat s faktickou pomocí Francie a Ruska. *Politika Ruska až do poslední doby*, tj. až do krymské války, spočívala v systematickém udržování vzájemné rivality mezi Rakouskem a Pruskem tak, aby žádné z nich nedosáhlo převahy nad druhým, a současně ve vyvolávání nedůvěry a strachu v malých a středních německých knížectvích a v jejich ochraně proti Rakousku a Prusku" (str. 183). Vliv Pruska hlavně morální, očekávalo se od něho mnoho (po roce 1815). Proto pro Metternicha důležité, aby nedalo žádnou konstituci (slíbenou), aby se s Rakouskem postavilo do čela reakce... „Pro tyto snahy našel nejvřelejší ⟨podporu⟩ ve Francii, vedené Bourbony, a v caru Alexandrovi, řízeném ⟨Arakčejevem⟩" (str. 184).

„Němci nepotřebují svobodu. Život je pro ně prostě nemyslitelný bez vrchnosti, to jest bez nejvyšší vůle, nejvyšší myšlenky a železné ruky, ⟨která je prohání⟩. Čím silnější je tato ruka, tím jsou pyšnější a tím příjemněji se jim žije" (str. 192).

1830—1840. Slepé napodobování Francouzů. „Němci přestávají požírat Galy, ale zato obracejí celou svou nenávist proti Rusku" (str. 198). „Všechno záviselo na výsledku polské revoluce. Kdyby byla zvítězila, pak by pruská monarchie, odtržená (oddělená) od svých severovýchodních opor a donucená" zříci se ne-li všech, tedy alespoň značné části svých polských držav, „byla nucena hledat novou oporu v Německu samém, a protože to tehdy nemohla udělat cestou dobývání... tedy cestou liberálních reforem" (str. 199). Po porážce Polska Bedřich Vilém III., který svému zeti, caru Mikulášovi, prokázal tak významné služby, „odhodil masku" a pronásledoval pangermánské patrioty horlivěji než dříve (str. 200).

„V přesvědčení, že lidové masy nesou ve svých více nebo méně dějinami rozvinutých *instinktech*, ve svých denních potřebách a ve svých vědomých nebo nevědomých snahách všechny prvky své normální budoucí organizace, hledáme onen ideál (společenskou organizaci) v lidu samém, a protože každá ⟨státní⟩ moc, každá vrchnost, je svou podstatou a svým postavením mimo lid, nad ním, musí nevyhnutelně usilovat o to, aby podřídila lid řádům a cílům, které jsou mu cizí, proto se prohlašujeme za nepřátele každé vrchnostenské ⟨státní⟩ moci, za nepřátele ⟨státní⟩ organizace vůbec, a věříme, že lid může být jen tehdy šťasten, svoboden, až si ⟨bude sám utvářet svůj život⟩ organizuje se ⟨zdola nahoru⟩, cestou samostatných a naprosto svobodných sdružení (соединений) a ⟨bez⟩ jakéhokoli oficiálního poručnictví, ⟨ale nikoli bez různých a stejně svobodných vlivů osob a stran⟩" (str. 213). Toto je „přesvědčení sociálních revolu-

cionářů, a proto nás nazývají anarchisty" (str. 213). „Idealisté všeho druhu, metafyzici, pozitivisté, obhájci nadvlády vědy nad životem, doktrinářští revolucionáři, ti všichni hájí (отстаивают), se stejnou horlivostí (жаром), ačkoli různými argumenty, ideu ⟨státu⟩ a ⟨státní⟩ moci, protože v ní spatřují, po svém *velmi logicky*, jedinou záchranu společnosti. *Velmi logicky* proto, že berouce za základ ⟨tezi⟩, *že myšlenka předchází život, abstraktní teorie společenskou praxi*, a že proto *sociologická věda musí být východiskem pro společenský převrat a přestavbu*, docházejí nutně k závěru, že je-li myšlenka, teorie, věda, přinejmenším v naší době, přístupna jen nemnohým, pak tito nemnozí řídí společenský život a musí být nejen buditeli, ale také řídit všechna lidová hnutí a že druhý den po revoluci musí být zřízena nová společenská organizace nikoli svobodným spojením lidových organizací, obcí, ⟨volostí, oblastí zdola nahoru⟩, v souladu s lidovými potřebami a instinkty, nýbrž diktátorskou mocí oné učené menšiny, byť i zvolené ⟨z vůle všeho lidu⟩" (str. 214).

Proto nejsou „doktrinářští revolucionáři" nikdy nepřáteli ⟨státu⟩, nýbrž jen existujících vlád, jejichž místo chtějí zaujmout jako diktátoři (str. 215).

„A to je tak správné, že v této době, kdy v celé Evropě vítězí reakce, kdy se všechny vlády atd. pod vedením hraběte Bismarcka připravují na zoufalý boj proti sociální revoluci; dnes, kdy by se, jak by se zdálo, měli všichni upřímní revolucionáři spojit, aby vzdorovali zoufalému útoku mezinárodní reakce, vidíme naopak, že se doktrinářští revolucionáři pod vedením pana *Marxe* všude stavějí na stranu ⟨státnosti⟩ a ⟨vyznavačů státu⟩ proti ⟨lidové revoluci⟩" (str. 216). Ve Francii podporovali ⟨státního⟩ reakčního republikána Gambettu proti revoluční *Ligue du Midi**, která jediná mohla zachránit Francii jak před německou porobou, tak před ještě nebezpečnější a dnes vítěznou koalicí klerikálů, legitimistů, bonapartistů, orleanistů; *ve Španělsku se otevřeně postavili na stranu Castelarovu, Pí y Margallovu a madridské konstituanty*; konečně v Německu a v sousedství *Německa, v Rakousku, Švýcarsku, Holandsku, Dánsku*, slouží hraběti Bismarckovi, na něhož se *dívají podle svého vlastního doznání jako na velmi užitečného revolučního ⟨státníka⟩*, a pomáhají mu při pangermanizaci všech těchto zemí" (str. 215, 217).

(Feuerbach byl ještě metafyzik: „musel udělat místo svým ⟨zákonným⟩ nástupcům, předákům školy materialistů čili realistů, z nichž velká část, např. pánové *Büchner, Marx* a jiní" se ostatně ještě neosvobodila „od převahy metafyzického abstraktního myšlení".) (Str. 207.)

„Ale hlavním propagandistou socialismu v Německu, zprvu tajně a brzy potom veřejně, byl *Karel Marx*. Pan Marx hrál a hraje v socialistickém hnutí německého proletariátu příliš důležitou úlohu, než aby bylo možno přejít tuto pozoruhodnou osobnost a nepokusit se zobrazit ji několika věrnými rysy. Svým původem je pan Marx Hebrejec. Spojuje v sobě, možno říci, všechny vlastnosti a všechny nedostatky tohoto nadaného plemene. Nervní (нервный), jak někteří říkají, až k zbabělosti, je mimořádně ctižádostivý a ješitný, svárlivý, nesnášenli-

* — Jižní lize. *(Pozn. red.)*

vý a absolutní jako Jehova, Bůh jeho předků, a stejně jako on pomstychtivý až k šílenství. Neexistuje lež, pomluva, kterou by si nebyl schopen vymyslet proti každému, kdo měl to neštěstí, že vzbudil jeho žárlivost nebo, což je úplně totéž, jeho zášť. A nezastaví se před žádnou sebe ⟨hnusnější⟩ intrikou, jen když, podle jeho mínění, ostatně většinou mylného, může tato intrika posloužit k posílení jeho pozice, jeho vlivu nebo jeho moci. V tomto ohledu je skrznaskrz politický ⟨člověk⟩. To jsou jeho záporné vlastnosti. Ale má i mnoho vlastností kladných. Je velmi ⟨chytrý⟩ a mimořádně všestranný — ⟨učený⟩. Doktor filosofie, už v Kolíně byl kolem roku 1840 možno říci duší a centrem velmi významného kruhu vedoucích hegelovců, s nimiž začal vydávat opoziční časopis, na rozkaz ministra brzy potlačený. K tomuto kruhu patřili bratři Bruno Bauer a Edgar Bauer, Marx, Stirner a potom v Berlíně první kroužek německých nihilistů, kteří svou cynickou důsledností daleko předčili nejhorlivější nihilisty ruské. V roce 1843 nebo 1844 se Marx přestěhoval do Paříže. Tam se *poprvé sešel* se společností francouzských a německých komunistů a se svým krajanem, německým Hebrejcem panem Moritzem* Hessem, který byl před ním učeným ekonomem a socialistou a měl v té době významný vliv na vědecký vývoj pana Marxe. Zřídka najdeme člověka, který by tolik ⟨znal⟩ a četl a ⟨*tak chytře*⟩ četl jako pan Marx. Zabýval se už tehdy výlučně ekonomickou vědou. Zvlášť horlivě studoval anglické ekonomy, kteří předčí všechny ostatní pozitivitou ⟨poznatků⟩ a praktickým duchem, vypěstovaným na anglických ekonomických faktech, a přísnou kritičností a poctivou smělostí závěrů. Ale k tomu všemu připojil pan Marx ještě dva nové prvky: nejabstraktnější, ⟨podivuhodně vynalézavou⟩ dialektiku, kterou získal v hegelovské škole a kterou nezřídka ⟨dovádí k potrhlosti, zvrhlosti⟩, a stanovisko komunistického směru. Pan Marx samozřejmě četl všechny francouzské socialisty od Saint-Simona po Proudhona včetně, a toho, jak známo, nenávidí, a není pochyby, že v jeho bezohledné kritice Proudhona je mnoho správného: Proudhon, přes všechnu svou snahu postavit se na půdu reality, zůstává idealistou a metafyzikem. Jeho stanovisko — abstraktní idea práva; od práva přechází k ekonomickému faktu, ale pan Marx na rozdíl od něho vyslovil a dokázal nepochybnou pravdu, opřenou o celé minulé a současné dějiny lidské společnosti, národů a států, že ekonomický fakt všude předcházel a předchází juristické a politické právo. Ve ⟨výkladu⟩ a důkazu této pravdy spočívá právě jedna z největších vědeckých zásluh pana Marxe. Ale co je především pozoruhodné a co pan Marx nikdy nepřiznal, je, že v politickém ohledu je pan Marx přímým žákem pana Louise Blanca. Pan Marx je nesrovnatelně ⟨chytřejší⟩ a nesrovnatelně učenější než tento ⟨malý neúspěšný⟩ revolucionář a státník: ale jako Němec se přes ⟨svůj úctyhodný vzrůst⟩ dostal do učení k trpasličímu Francouzovi. Tato zvláštnost se dá ostatně snadno vysvětlit: rétorický Francouz jako buržoazní politik a vyhlášený stoupenec Robespierrův a učený Němec ve své trojí vlastnosti hegelovce, Hebrejce a Němce jsou oba zoufalí ⟨vyznavači státu⟩

* Tak uvedeno u Bakunina. Správně má být Mosesem. *(Pozn. red.)*

a oba káží ⟨státní⟩ komunismus, jen s tím rozdílem, že jeden se místo argumentů spokojuje rétorickými deklamacemi a druhý, jak se sluší na učeného a painstaking* Němce, podpírá tentýž stejně mu drahý princip všemi chytristikami hegelovské dialektiky a vším bohatstvím svých všestranných vědomostí. Kolem roku 1845 stál pan Marx v čele německých komunistů, a potom spolu se svým nerozlučným (неизменным) přítelem *panem Engelsem*, který je stejně ⟨chytrý⟩, ačkoli méně učený, zato však mnohem praktičtější a neméně se vyzná v politických pomluvách, lžích a intrikách, založil tajnou společnost německých komunistů neboli ⟨státních⟩ socialistů. Její ústřední výbor, v jehož čele stál spolu s panem Engelsem, byl — to se samo sebou rozumí — po vyhnání obou z Paříže v roce 1846 přeložen do Bruselu, kde zůstal až do roku 1848. Ostatně až do tohoto roku byla jejich propaganda, ačkoli se dosti rozšířila po celém Německu, tajná, a ⟨proto nepronikla navenek⟩" (str. 221—225).

V té době (revoluce z roku 1848) městský proletariát v Německu, alespoň jeho obrovská většina, byl ještě mimo vliv Marxovy propagandy a mimo organizaci jeho komunistické strany. Ta rozšířena hlavně v průmyslových městech porýnského Pruska, zvláště v Kolíně; odbočky v Berlíně, Vratislavi a ⟨na konec⟩ ve Vídni, ale velmi slabé. Instinktivně v německém proletariátu samozřejmě socialistické snahy, ale žádné vědomé požadavky sociálního převratu v letech 1848—1849, ačkoli „Komunistický manifest" vyšel už v březnu 1848. Prošel kolem německého lidu skoro beze stopy. Městský revoluční proletariát ještě pod přímým vlivem politické radikální strany nebo nanejvýš demokracie (str. 230). Tehdy byl v Německu ještě živel, který tam už dnes neexistuje, revoluční rolnictvo nebo alespoň schopné revolučním se stát..., to tehdy připraveno ke všemu, dokonce k ⟨všeobecné vzpouře⟩. V roce 1848, stejně jako v roce 1830, se němečtí liberálové a radikálové nebáli ničeho víc než takové ⟨vzpoury⟩; socialisté Marxovy školy ji také nemají rádi. Všichni vědí, že Ferdinand Lassalle, který byl podle vlastního přiznání přímým žákem onoho nejvyššího vůdce komunistické strany v Německu — což ostatně učiteli nezabránilo, aby po Lassallově smrti nevyjádřil svou žárlivou a závistivou (nepřejícnou — завистливое) nespokojenost se skvělým žákem, který v praktickém ohledu daleko předstihl svého učitele — všichni vědí..., že Lassalle několikrát vyslovil myšlenku, že porážka selského povstání v 16. století a po ní následující posílení a rozkvět byrokratického ⟨státu⟩ v Německu byly opravdovým triumfem pro revoluci. Pro komunistické či socialistické demokraty v Německu je rolnictvo, jakékoli rolnictvo, reakce; a ⟨stát⟩, jakýkoli ⟨stát⟩, dokonce i Bismarckův, revoluce. Ať si nemyslí, že je pomlouváme. Na důkaz toho, že tak opravdu myslí, poukazujeme na jejich řeči, brožury, novinářské statements** a *konečně na jejich dopisy* — to všechno bude svého času ruské veřejnosti представлено (předloženo). Ostatně marxisté ani jinak myslet nemohou, jako ⟨vyznavači státu⟩ za každou cenu musí proklínat každou lidovou revoluci,

* — úzkostlivě pečlivého. *(Pozn. red.)*
** — projevy. *(Pozn. red.)*

zejména rolnickou, která je svou povahou rolnická* a přímo směřuje ke zničení ⟨státu⟩. Jako všepohlcující pangermanisté musí rolnickou revoluci zavrhovat už proto, že je to specificky slovanská revoluce (str. 230—232).

„Nejen v roce 1848, nýbrž i v současné době se němečtí dělníci slepě podřizují svým vůdcům, zatímco vůdcové, organizátoři *sociálně demokratické německé* strany je nevedou ani ke svobodě, ani k mezinárodnímu bratrství, nýbrž pod jho pangermánského ⟨státu⟩" (str. 254).

Bakunin vypravuje, jak se *Bedřich Vilém IV.* bojí Mikuláše (odpověď polské deputaci, březen 1848, a *Olomouc*, listopad 1850) (str. 254—257).

1849—1858: Německý spolek už vůbec nebrán ostatními velmocemi v úvahu. „*Prusko bylo více než kdy jindy otrokem Ruska*... Oddanost zájmům petrohradského dvora šla tak daleko, že pruský ministr války a pruský vyslanec u anglického dvora, přítel králů, byli oba propuštěni proto, že vyjádřili sympatie k západním mocnostem." Mikuláš zuří nad nevděkem Schwarzenberga a Rakouska. Rakousko, pro své zájmy na východě přirozený nepřítel Ruska, se otevřeně postavilo na stranu Anglie a Francie proti Rusku. „Prusko zůstalo k velkému rozhořčení celého Německa ⟨věrno až do konce⟩" (str. 259). „Manteuffel se stal prvním ministrem v listopadu 1850 proto, aby podepsal všechny podmínky olomoucké konference, nejvýš ponižující pro Prusko, a aby je a celé Německo definitivně podrobil hegemonii Rakouska. Taková byla vůle Mikulášova..., takové byly i snahy největší části pruského junkerstva nebo šlechty, která nechtěla ani slyšet o splynutí Pruska s Německem a byla oddána rakouskému císaři(?) a všeruskému carovi dokonce víc než svému vlastnímu králi" (str. 261).

V oné době (1866 a násl.) se vytvořila takzvaná *Lidová strana*. Centrem Stuttgart. Skupina, která chtěla spolek s republikánským Švýcarskem, byla hlavním zakladatelem *Ligue de la Paix et de la Liberté*[19] (str. 271).

„Lassalle vytvořil především politickou stranu německých dělníků, zorganizoval ji hierarchicky, podřídil ji přísné disciplíně a své diktatuře, jedním slovem udělal to, co pan Marx chtěl v následujících třech letech udělat v Internacionále. Marxův pokus ztroskotal, ale Lassallův měl dokonalý úspěch" (str. 275).

„*Prvním činem lidového ⟨státu⟩* bude" (podle Lassalla) „otevření neomezeného úvěru výrobním a spotřebním dělnickým sdružením, které jen tak budou s to bojovat s buržoazním kapitálem a v nedaleké době jej porazit a pohltit. Až bude proces pohlcování dokončen, nastane období radikálního přetváření společnosti. Takový je Lassallův program, takový je i program sociálně demokratické strany. Vlastně není Lassallův, nýbrž Marxův, který jej dokonale ⟨vyslovil⟩ ve známém ‚Manifestu Komunistické strany' a uveřejnil spolu s Engelsem v roce 1848. ⟨Zřejmá narážka⟩ na to je i v prvním ‚*Manifestu Mezinárodního sdružení*', který napsal Marx roku 1864, ve slovech: ‚první povinnost dělnické třídy' atd. nebo,

* U Bakunina: „anarchistická". *(Pozn. red.)*

jak se říká v *Komunistickém manifestu*: ‚prvním krokem v revoluci' atd. až po soustředění všech výrobních prostředků ‚v rukou ⟨státu⟩', tj. proletariátu ⟨*pozvednutého na panující stav**⟩" (str. 275, 276). „Ale což není ⟨jasné⟩, že se Lassallův program v ničem neliší od programu Marxova, kterého uznával za svého učitele. V brožuře proti Schulze-Delitzschovi Lassalle..., když vyložil své základní pojmy o sociálně politickém vývoji současné společnosti, přímo říká, že ani tyto ideje, ani tato terminologie nenáleží jemu, nýbrž panu Marxovi... Tím ⟨podivněji⟩ zní protest pana Marxe, otištěný *po Lassallově smrti* v předmluvě ke spisu o ‚Kapitálu'. Marx si trpce stěžuje, že ho Lassalle okradl, přisvojiv si jeho ideje. Protest velmi ⟨podivný⟩ u komunisty, který káže kolektivní vlastnictví a nechápe, že idea jednou vyslovená přestává být vlastnictvím jedné osoby. Něco jiného by bylo, kdyby Lassalle opsal ⟨jednu nebo několik stránek⟩..." (str. 276). „Na rozdíl od svého učitele Marxe, který je silný v teorii, v zákulisní nebo podzemní intrice a naopak ztrácí jakýkoli význam a sílu na veřejném kolbišti, byl Lassalle již od přírody stvořen pro otevřený boj na praktickém poli" (str. 277). Celá liberální a demokratická buržoazie ho hluboce nenáviděla; jeho ⟨stejně smýšlející soudruzi⟩, socialisté, marxisté a Marx sám na něj soustředili veškerou sílu své nepřejícné závisti (зависти). Ba nenáviděli ho stejně hluboce jako buržoazie; pokud byl naživu, neodvažovali se svou nenávist projevit, protože byl pro ně příliš silný" (str. 277, 278).

„Vyjádřili jsme už svůj hluboký odpor k Lassallově a Marxově teorii, která doporučuje dělníkům, ne-li jako konečný ideál, tedy alespoň jako nejbližší hlavní cíl — *založení lidového státu* (народного государства), který nebude podle jejich vyjádření nic jiného než ‚proletariát ⟨*pozvednutý na panující stav*⟩'. Ptáme se, bude-li proletariát panující třídou, nad kým pak bude vládnout? To znamená (tím se míní — значит), že zbude ještě nějaký jiný proletariát, který bude poddán tomuto novému panství, tomuto novému státu (государству)."

To znamená, že dokud ještě existují jiné třídy, zvláště kapitalistická, dokud s ní proletariát bojuje (neboť s jeho vládní mocí ještě nezmizeli jeho nepřátelé a stará organizace společnosti), musí použít *násilných* prostředků, tedy vládních prostředků; je-li sám ještě třídou a ekonomické podmínky, na nichž je založen třídní boj a existence tříd, ještě nezmizely a musejí být násilím odklizeny z cesty nebo přeměněny, musí být proces jejich přeměny násilím urychlen.

„Např. крестьянская чернь, sprostý rolnický lid, rolnická lůza, která se, jak známo, netěší přízni marxistů, a které, protože je na nejnižším stupni kultury, bude pravděpodobně vládnout městský a tovární proletariát."

Tj. tam, kde rolník existuje jako soukromý vlastník v masovém

* V Komunistickém manifestu: „třídu". *(Pozn. red.)*

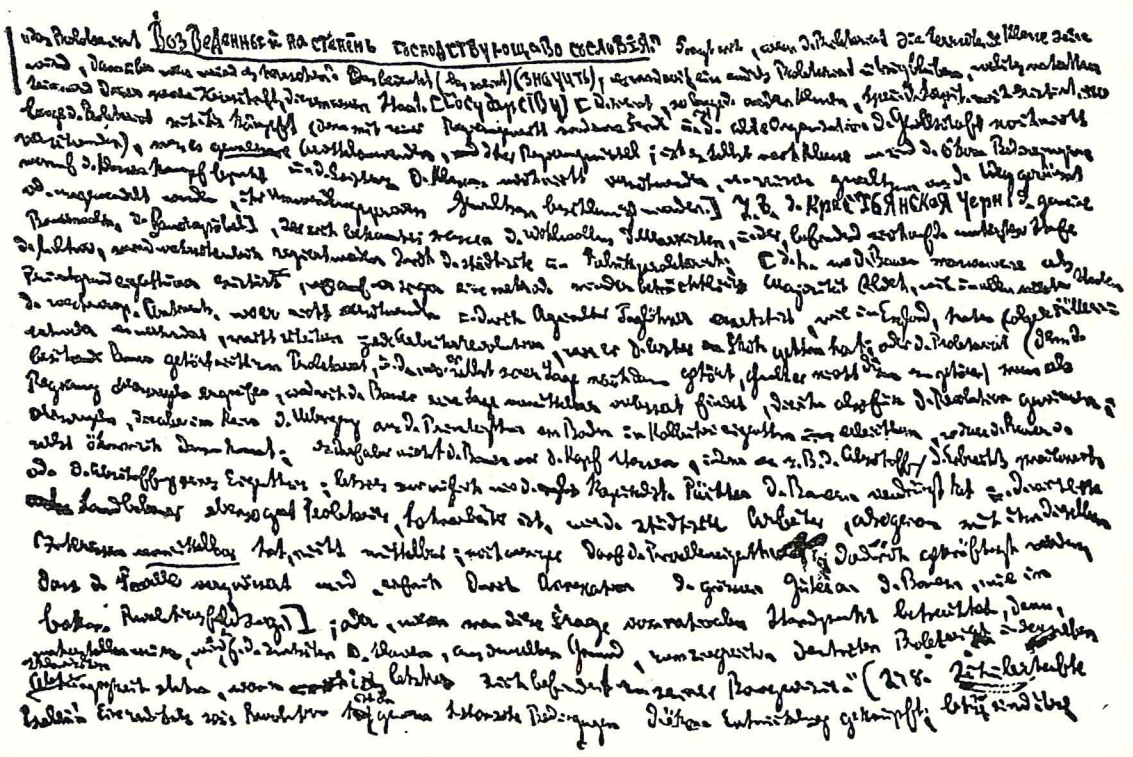

Část stránky z Marxova konspektu Bakuninovy knihy „Státnost a anarchie“

měřítku, kde dokonce tvoří víceméně značnou většinu, jako ve všech státech západoevropského kontinentu, tam, kde nezmizel a nebyl nahrazen zemědělským nádeníkem jako v Anglii, nastávají tyto případy: buď překazí, zmaří každou dělnickou revoluci, jak to až dosud dělal ve Francii; nebo proletariát (neboť rolnický vlastník nepatří k proletariátu, a tam, kde k němu podle svého postavení patří, domnívá se, že k němu nepatří) musí jako vláda učinit taková opatření, která bude rolník pokládat za bezprostřední zlepšení svého postavení a která ho tedy získají pro revoluci; opatření, která však v zárodku ulehčí přechod od soukromého vlastnictví půdy k vlastnictví kolektivnímu, a to tak, že k tomu rolník dojde sám od sebe ekonomicky; nelze však rolníka odstrašovat tím, že se např. vyhlásí zrušení dědického práva nebo zrušení jeho vlastnictví; toto je možné jen tam, kde kapitalistický pachtýř zatlačil rolníky a kde skutečný obdělavatel půdy je právě tak proletář, námezdní dělník jako městský dělník, má tedy právě s ním tytéž zájmy *bezprostředně*, nikoli zprostředkovaně; tím méně nesmí být parcelové vlastnictví posíleno tak, že se parcela zvětší, prostě anexí větších statků rolníkům, jako v Bakuninově revolučním tažení.

„Nebo, podíváme-li se na tuto otázku z nacionálního hlediska, pak, dejme tomu, pro Němce budou Slované z téhož důvodu ve stejné otrocké závislosti na vítězném německém proletariátu, v jaké je německý proletariát na své buržoazii" (str. 278).

Školácká oslovina! Radikální sociální revoluce je vázána na určité historické podmínky ekonomického vývoje; tyto podmínky jsou jejím předpokladem. Je tedy možná jen tam, kde spolu s kapitalistickou výrobou zaujímá průmyslový proletariát alespoň významné postavení v lidové mase. A aby měl nějaké vyhlídky na vítězství, musí být alespoň schopen udělat bezprostředně mutatis mutandis pro rolníky tolik, kolik udělala francouzská buržoazie ve své revoluci pro tehdejší francouzské rolníky. Krásná myšlenka, že vláda práce zahrnuje potlačování zemědělské práce! Ale tady vychází najevo nejvnitřnější myšlenka pana Bakunina. Nerozumí ze sociální revoluce vůbec ničemu, zná o ní jen politické fráze; její ekonomické podmínky pro něj neexistují. Protože však všechny dosavadní ekonomické formy, vyvinuté nebo nevyvinuté, zahrnují

porobu dělníka (ať už ve formě námezdního dělníka, rolníka atd.), věří, že je ve všech stejně možná *radikální revoluce*. A co víc! Chce, aby se evropská sociální revoluce, založená na ekonomické bázi kapitalistické výroby, uskutečnila na úrovni ruských nebo slovanských zemědělských nebo pasteveckých národů a nepřekročila tuto úroveň, ačkoli nahlíží, že *námořní plavba* vytváří rozdíly mezi bratry, ale právě jen *mořeplavba*, protože to je také rozdíl známý všem politikům! *Vůle*, nikoli ekonomické podmínky, to je základna jeho sociální revoluce.

„Je-li stát (государство), pak je nevyhnutelně vláda (господство) a tedy i ⟨otroctví⟩; vláda bez otroctví, skrytého* nebo maskovaného, je nemyslitelná — proto jsme nepřáteli ⟨státu⟩" (str. 278).

„Co to znamená, proletariát, ⟨pozvednutý na panující stav⟩?"

Znamená to, že proletariát, místo aby bojoval proti ekonomicky privilegovaným třídám v jednotlivostech, získal dosti síly a organizovanosti, aby v boji proti nim použil všeobecných donucovacích prostředků; může však použít jen takových ekonomických prostředků, které ruší jeho vlastní charakter jako salariátu, tedy jako třídy; s jeho úplným vítězstvím končí tedy i jeho panství, protože zmizel jeho třídní charakter.

„Bude snad stát v čele vlády celý proletariát?"

Tvoří např. v nějakém tradeunionu jeho výkonný výbor celý union? Přestane jakákoli dělba práce v továrně a různé funkce, které z ní vyplývají? A v Bakuninově útvaru ⟨zdola nahoru⟩ budou všichni ⟨nahoře⟩? Potom však neexistuje žádné ⟨dole⟩. Budou všichni členové občiny současně spravovat společné zájmy ⟨oblasti⟩? Potom žádný rozdíl mezi občinou a ⟨oblastí⟩.

„Němců je asi 40 miliónů. Bude například celých 40 miliónů členy vlády?"

Certainly!** Protože věc začíná samosprávou občiny.

„Celý národ bude vládnout, a nebude ovládaných."

Ovládá-li nějaký člověk sám sebe, neovládá se podle tohoto principu; neboť je to přece on sám a nikdo jiný.

„Potom nebude vláda ani stát, ale bude-li stát, budou také vládnoucí a otroci" (str. 279).

* U Bakunina: „otevřeného". *(Pozn. red.)*
** Jistěže! *(Pozn. red.)*

To znamená pouze tolik: až zmizí třídní panství, a nebude už stát v dnešním politickém smyslu.

„Toto dilema v teorii marxistů se dá snadno vyřešit. Lidovou vládou rozumějí" (tj. Bakunin) „vládu lidu prostřednictvím malého počtu předáků, vybraných (zvolených) lidem."

Asine!* Takový demokratický tlach, politické žvanění! Volby — politická forma, která i v nejmenší ruské občině a artělu. Charakter voleb nezávisí na tomto názvu, nýbrž na ekonomické základně, na ekonomických vztazích voličů; a jakmile funkce přestaly být politickými, neexistuje 1. žádná vládní funkce; 2. rozdělení všeobecných funkcí se stalo praktickou záležitostí, která nevytváří žádné panství; 3. volby nemají nic z dnešního politického charakteru.

„Všeobecné právo volby lidových zástupců a ⟨vládců státu⟩ celým lidem" —

něco takového jako celý lid v dnešním smyslu fantasma —

„to je poslední slovo marxistů, jakož i demokratické školy — lež, za níž se skrývá despotismus *vládnoucí menšiny*, o to nebezpečnější, že vypadá jako výraz takzvané vůle lidu."

Při kolektivním vlastnictví mizí takzvaná vůle lidu a dělá místo skutečné vůli družstva.

„Tedy výsledek: řízení velké většiny lidové masy privilegovanou menšinou. Ale tato menšina, říkají marxisté,"

kde?

„bude složena z dělníků. Ano, s dovolením, z bývalých dělníků, kteří však, jakmile se stanou zástupci či vládci lidu, *přestanou být dělníky*"

právě tak málo, jako dnes továrník přestane být kapitalistou, protože se stal obecním radou —

„a budou se dívat na všechny obyčejné dělníky z výše ⟨státnosti⟩; nebudou už zastupovat lid, nýbrž sebe a své ⟨nároky⟩ na řízení lidu. Kdo o tom pochybuje, nemá vůbec ponětí o lidské přirozenosti" (str. 279).

Kdyby pan Bakunin měl ponětí alespoň o postavení manažera v dělnické družstevní továrně, šly by všechny jeho sny o vládnutí k čertu. Byl by se zeptal: jakou formu mohou mít správní funkce na základě tohoto dělnického státu, chce-li tomu tak říkat?

* Osle! *(Pozn. red.)*

(Str. 279) „Ale tito vyvolení budou horoucně přesvědčení, a tedy učení socialisté. Slova *‚učený socialismus‘* “

(nikdy nepoužito),

„vědecký socialismus“

použito jen v protikladu k utopickému socialismu, který chce lidu vnutit nové přeludy, místo aby svou vědu omezil na poznání sociálního pohybu, který dělá sám lid; viz můj spis proti Proudhonovi —

„kterých se neustále používá v dílech a projevech lassallovců a marxistů, ukazují sama o sobě, že takzvaný lidový stát nebude nic jiného než velmi despotické řízení lidových mas novou a velmi málo početnou aristokracií skutečných nebo domnělých učenců. Lid není vědecký, to znamená, že bude úplně osvobozen od starosti o vládu, bude naprosto a beze zbytku uzavřen v řízeném chlévě. Krásné osvobození!“ (Str. 279–280.)

„Marxisté cítí tento(!) rozpor, a protože si uvědomují, že vláda učenců“ (quelle rêverie!*) „bude nejtíživější, nejnenáviděnější, nejopovrhovanější diktaturou na světě, že bude přes všechny demokratické formy skutečnou diktaturou, utěšují se myšlenkou, že tato diktatura bude jen přechodná a krátká.“

Non, mon cher!** — Že *třídní panství* dělníků nad vrstvami starého světa, které s nimi bojují, může trvat jen tak dlouho, dokud není zničena ekonomická základna existence tříd.

„Říkají, že jejich jedinou starostí a cílem bude *vzdělat a povznést lid*“ (hospodský politik!) „jak ekonomicky, tak politicky na takový stupeň, že jakákoli vláda bude brzy zbytečná a stát úplně ztratí politický charakter, to znamená charakter ⟨vládnutí⟩, že se sám od sebe změní ve svobodnou organizaci ekonomických zájmů a občin. To je zřejmý rozpor. Bude-li jejich stát skutečně lidový, proč jej ničit, a je-li jeho zničení nutné ke skutečnému osvobození lidu, proč se jej opovažují nazývat lidovým?“ (Str. 280.)

Nepřihlížíme-li k tomu, že neustále mele něco o Liebknechtově *lidovém státu*, což je pitomost namířená proti Komunistickému manifestu atd., znamená to jen: protože proletariát v období boje za svržení staré společnosti ještě jedná na základě staré společnosti, a tudíž se také ještě pohybuje v politických formách, které jsou jí víceméně vlastní, nedosáhl v tomto období boje ještě své konečné konstituce a používá k osvobození prostředků, které po osvobození

* — jaké blouznění! *(Pozn. red.)*
** Ne, můj milý! *(Pozn. red.)*

odpadají; proto pan Bakunin usuzuje, že raději nemá dělat vůbec nic... jen čekat na *den všeobecné likvidace* — posledního soudu.

„*My* jsme je *naší polemikou*" (která samozřejmě vyšla před mým spisem proti Proudhonovi a před „Komunistickým manifestem" a také už před Saint-Simonem) „proti nim" (krásné *ὕστερον πρότερον**!) „dovedli k *přiznání*, že svoboda čili anarchie" (pan Bakunin jen přeložil Proudhonovu a Stirnerovu anarchii do stepní tatarštiny) „tj. svobodná organizace pracujících mas zdola nahoru" (pitomost!), „je konečným cílem společenského vývoje a že každý ⟨stát⟩, lidový stát nevyjímaje, je jho, které plodí na jedné straně despotismus, na druhé otroctví" (str. 280).

„Říkají, že takové vrchnostenské** jho, diktatura, je nutným přechodným prostředkem k dosažení úplného osvobození lidu: anarchie čili svoboda — cíl, panství čili diktatura — prostředek. Tak je k osvobození lidových mas nejprve nutno je porobit. Na tomto rozporu spočívá naše polemika. Ujišťují nás, že jedině diktatura, koneckonců jejich vlastní, může vytvořit svobodu lidu; odpovídáme, že žádná diktatura nemůže mít jiný cíl než ten, aby ⟨se zvěčnila⟩, a že je ⟨schopna zplodit a vypěstovat v národě, který ji snáší, jedině otroctví; svoboda může být vytvořena jedině svobodou⟩" (permanentního citoyen*** Bakunina), „tj. ⟨všelidovou vzpourou⟩ a svobodnou organizací mas zdola nahoru" (str. 281).

„Zatímco politicko-sociální teorie protistátních socialistů čili anarchistů vede ⟨vytrvale⟩ a přímo k naprosté roztržce se všemi vládami, se všemi podobami buržoazní politiky a neponechává jiné východisko než sociální revoluci,"

neponechává ze sociální revoluce nic než *frázi*,

„zavléká a zaplétá opačná teorie, teorie státních komunistů a vědecké autority, stejně ⟨vytrvale⟩ své přívržence pod záminkou politické taktiky do neustálých ⟨machinací⟩ s vládami a různými buržoazně politickými stranami; to jest přímo je strká k reakci" (str. 281). „Nejlepší důkaz *Lassalle*. Komu nejsou známy jeho styky a úmluvy s Bismarckem? Liberálové a demokrati toho využili k tomu, aby ho obvinili z prodejnosti. Totéž, ačkoli ne otevřeně, si mezi sebou ⟨šeptali⟩ i různí† přívrženci pana Marxe v Německu" (str. 282).

Lassalle se choval k obyčejné dělnické mase spíš jako lékař k nemocnému než jako bratr k bratru... Ani za nic na světě by lid nebyl zradil (tamtéž). Lassalle byl v otevřené válce s liberály, demokraty, nenáviděl je, opovrhoval jimi. Bismarck k nim měl stejný postoj. To byl první sbližující bod mezi nimi: „hlavní základna tohoto ⟨sblížení⟩ byla obsažena v politicko-sociálním programu Lassallově, v komunistické teorii, založené panem Marxem" (str. 283).

* — hysteron proteron. Záměna následujícího a pozdějšího (hysteron) za dřívější a předcházející (proteron); převrácení časové posloupnosti. *(Pozn. red.)*
** U Bakunina: „státní". *(Pozn. red.)*
*** — občana. *(Pozn. red.)*
† U Bakunina: „osobní". *(Pozn. red.)*

„Hlavní bod tohoto programu: osvobození (domnělé) proletariátu prostřednictvím ⟨toliko státu⟩... Dva prostředky... proletariát musí udělat revoluci, aby si podrobil stát — heroický prostředek... podle teorie pana Marxe"... musí pak lid dát všechnu moc do rukou jeho a jeho přátel... „ti založí jedinou státní banku, která soustředí ve svých rukou veškerou obchodně průmyslovou, zemědělskou a dokonce i vědeckou produkci, a rozdělí masu lidu na dvě armády: průmyslovou a zemědělskou pod bezprostředním velením státních inženýrů, kteří budou tvořit nový privilegovaný vědecko-politický stav" (str. 283, 284).

Ale dělat revoluci — ani sami Němci tomu nevěří. — „Je nutné, aby ji začal nějaký jiný národ nebo aby je nějaká vnější ⟨síla⟩ strhla nebo ⟨postrčila⟩." Je tudíž nutný jiný prostředek, jak se zmocnit státu. Je nutné získat sympatie lidí, kteří jsou nebo mohou být v čele státu. V Lassallově době, stejně jako dnes, stál v čele státu Bismarck... Lassalle obdařen hlavně praktickým instinktem a ⟨smyslem⟩, který nenajdeme u pana Marxe a jeho přívrženců. Jako všichni teoretici Marx v praxi nezměnitelný a ⟨nenapravitelný⟩ snílek. Ukázal to svým nešťastným tažením v Mezinárodním sdružení, jehož cílem bylo nastolit jeho diktaturu v Internacionále a prostřednictvím Internacionály nad celým revolučním hnutím proletariátu Evropy a Ameriky. Člověk musí být buď blázen, nebo úplně abstraktní učenec, aby si mohl klást takový cíl. Pan Marx utrpěl letos naprostou a zaslouženou porážku, ale to ho sotva „zbaví (избавит) jeho ctižádostivého blouznění" (str. 284, 285). „Díky tomuto snílkovství, jakož i přání získat ctitele a přívržence mezi buržoazií tlačil a tlačí Marx proletariát neustále do machinací s buržoazními radikály. Gambetta a Castelar — to jsou jeho ⟨opravdové⟩ ideály" (str. 284, 285). „K těmto snahám o machinace (сделкам) s radikální buržoazií, které se u Marxe výrazněji projevily v posledních letech, patří dvojí sen: za prvé, jestliže se radikální buržoazie dostane k moci, bude mít možnost ⟨zachce-li se jí⟩, použít jí ve prospěch proletariátu, a za druhé bude schopna udržet se proti reakci, jejíž kořeny jsou skryty v ní samé" (str. 285).

Lassalle to jako praktický člověk pochopil (že radikální buržoazie ani nechce, ani nemůže lid osvobodit, že jej chce jen vykořisťovat); kromě toho německou buržoazii nenáviděl; Lassalle znal také příliš dobře své krajany, než aby od nich očekával revoluční iniciativu. Tak mu zbyl jen Bismarck. „Bod pro spojení s ním mu dala sama Marxova teorie: jednotný, násilně centralizovaný stát. Lassalle to chtěl, a Bismarck to udělal. Jak se neměli spojit?" Bismarck nepřítel(!) buržoazie. Jeho nynější činnost ukazuje, že není fanatik a otrok šlechticko-feudální strany... „Jeho hlavní dílo stejně jako Lassallovo a Marxovo — stát. A proto se Lassalle ukázal být nesrovnatelně logičtější a praktičtější než Marx, který uznává Bismarcka za revolucionáře, ⟨ovšem po svém⟩, a sní o jeho svržení, pravděpodobně proto, že zaujímá ve státě první místo, které podle mínění pana Marxe má patřit jemu." Lassalle nebyl tolik samolibý, a proto se neštítil uzavřít s Bismarckem spolek. „Zcela v souhlase s politickým programem, který vyložili pánové Marx a Engels v ‚Komunistickém manifestu', žádal Lassalle od Bismarcka jen jedno: otevření vládního úvěru pro dělnické výrobní spolky."

A současně „v souhlase s programem zahájil mezi dělníky pokojnou legální agitací pro zavedení volebního práva" (str. 288—289.)

Po Lassallově smrti se vytvořila vedle *dělnických vzdělávacích spolků* a lassallovského *Všeobecného německého dělnického spolku* „pod přímým vlivem přátel a přívrženců pana Marxe třetí strana — *sociálně demokratická strana německých dělníků*. V jejím čele Bebel, полуработник (poloviční dělník), a Liebknecht, celý učenec* a agent pana Marxe" (str. 289).

Hovořili jsme už o Liebknechtově působení ve Vídni v roce 1868. Výsledkem toho byl *norimberský sjezd* (srpen 1868), na němž byla s konečnou platností zorganizována sociálně demokratická strana. „Podle rozhodnutí (záměru) jejích zakladatelů, *jednajících pod přímým vedením Marxovým*, měla být pangermánskou sekcí Mezinárodní dělnické společnosti." Ale německé a zvláště pruské zákony odporují takovému spojení. Proto jen mimochodem podotknuto: „Sociálně demokratická strana německých dělníků je ve spolku s Mezinárodním dělnickým sdružením, pokud to připouštějí německé zákony." „*Je nepochybné, že tato nová strana v Německu byla založena s tajnou nadějí a postranní myšlenkou*, že zanese do Internacionály celý Marxův program, odmítnutý prvním ženevským kongresem (1866)." „Marxův program se stal programem sociálně demokratické strany", ⟨dobytí⟩ „politické moci" jako „nejbližší a bezprostřední cíl" s připojením této pozoruhodné věty: „Dobytí politické moci** (všeobecné volební právo, svoboda tisku, svoboda spolčování a shromažďování atd.) jako nepostradatelná přípravná (предварительное) podmínka ekonomického osvobození dělníků." „Tato věta znamená: než se přikročí k sociální revoluci, musí dělníci uskutečnit politickou revoluci nebo, což lépe odpovídá povaze Němců, dobýt, nebo ještě přesněji nabýt politických práv pomocí pokojné agitace. Protože však *každé* politické hnutí *před sociálním* nebo, což je *úplně* totéž, *mimo sociální* hnutí, nemůže být ničím jiným než hnutím buržoazním, pak z toho také plyne, že tento program doporučuje německým dělníkům, *aby si přisvojili především buržoazní zájmy a cíle* a aby *uskutečnili politické hnutí ve prospěch radikální buržoazie*, která pak za odměnu lid neosvobodí, ale podrobí novému násilí, novému vykořisťování" (str. 289 až 291).

„Na základě tohoto programu se uskutečnilo dojemné smíření německých a rakouských dělníků s buržoazními radikály z lidové strany." Na základě „norimberského sjezdu se delegáti, k tomu účelu jmenovaní sjezdem, odebrali do *Stuttgartu*, kde byl také mezi předáky oklamaných dělníků a vedoucími představiteli buržoazně radikální strany uzavřen formální spolek na výboj a odboj. V důsledku tohoto spolku se ti i oni objevili *společně* na druhém kongresu *Ligue de la Paix et de la Liberté, zahájeném v září v Bernu*. Avšak velmi pozoruhodný fakt. Tam rozkol mezi buržoazními socialisty a radikály — a sociálními revolucionáři, kteří patří ke straně *Aliance*" (str. 291, 292). „V tomto ohledu (říkat si socialis-

* U Bakunina: „přímý žák". *(Pozn. red.)*
** U Bakunina: „politických práv". *(Pozn. red.)*

ta a přítel lidu a být proti lidovému socialismu) nám Marxova škola poskytla mnoho příkladů; a německý diktátor, tak pohostinný pod nezbytnou podmínkou, že se mu budeme klanět, takže pod svým praporem skrývá velký počet socialistů a demokratů měšťáckých od hlavy k patě; i Ligue de la Paix et de la Liberté by se pod ten prapor mohla utéci, jen kdyby souhlasila s tím, že ho uzná za prvního muže (человек). Kdyby si byl buržoazní kongres počínal takto, bylo by postavení aliančníků nesrovnatelně obtížnější; mezi Ligou a jimi by pak byl propukl stejný boj, který se nyní vede mezi nimi a Marxem. Ale ukázalo se, že Liga je hloupější a současně čestnější než marxisté; popírala *rovnost*" (pitomost!) „v ekonomické oblasti. Odtrhla se od proletariátu; zahynula; zanechala po sobě jen dva bludné a naříkající stíny, Amanda Goegga a saint-simonovce milionáře Lemoniera... Jiný fakt z tohoto kongresu: *Delegáti, kteří přišli z Norimberku a Stuttgartu, tj. dělníci, vyslaní norimberským sjezdem nové sociálně demokratické strany německých dělníků* a buržoazní švábské *Lidové strany, hlasovali spolu s většinou Ligy jednomyslně proti rovnosti*... Pozoruhodný je ještě jeden fakt, že *bruselský kongres Internacionály*, ukončený několik dní před kongresem v Bernu, odmítl jakoukoli solidaritu s bernským kongresem a všichni marxisté, kteří se zúčastnili bruselského kongresu, mluvili a hlasovali v tomto smyslu. Jak se potom mohli *jiní marxisté*, jednající stejně jako ti první *pod přímým vlivem* Marxovým, shodnout v tak zajímavé jednomyslnosti s většinou bernského kongresu? To všechno zůstalo hádankou, která není dodnes rozluštěna. Tentýž rozpor se projevoval v průběhu celého roku 1868 a dokonce ještě v roce 1869 ve ‚Volksstaatu'... Někdy tu byly otištěny velmi ostré články proti buržoazní Lize; pak následovaly zjevné ⟨projevy⟩ něžnosti, někdy přátelské výčitky. Tento orgán takřka snažně prosil Ligu, aby ⟨krotila⟩ příliš žhavé projevy svých buržoazních instinktů, které kompromitovaly ochránce Ligy v očích dělníků. Toto kolísání pokračovalo ve straně pana Marxe až do září 1869, tj. až do basilejského kongresu. Tento kongres znamená ve vývoji Internacionály novou epochu" (str. 293–296).

Poprvé se objevili na Mezinárodním kongresu Němci, a to jako strana, organizovaná spíše na základě buržoazně politického než lidově nacionálního* programu. Hlasovali pod vedením Liebknechtovým jako jeden muž. Jeho první starostí samozřejmě bylo, jak to vyplývá z jeho programu, postavit politickou otázku před všechny ostatní. Němci rozhodně poraženi. Basilejský kongres zachoval čistotu mezinárodního programu, nedovolil Němcům, aby jej zmrzačili zavedením své buržoazní politiky; tak vznikl rozkol v Internacionále, jehož příčinou byli Němci. Chtěli této především mezinárodní společnosti násilím vnutit svůj úzce buržoazní a nacionálně politický, výlučně německý, pangermánský program. „Byli na hlavu poraženi, a této porážky nemálo využil Svaz sociálních revolucionářů, aliančníci. Odtud hořká zášť Němců proti Alianci. Konec roku 1869 a první polovina roku 1870 vyplněny zlovolnými hádkami a ještě zlovolnějšími a nezřídka sprostými pomluvami marxistů proti lidem z Aliance" (str. 296).

* U Bakunina: „lidově sociálního". *(Pozn. red.)*

Vítězství Napoleona III. by nebylo mělo tak trvale špatné následky jako vítězství německé (str. 297).

Všichni Němci *bez výjimky* jásali nad vítězstvím, ačkoli věděli, že zpečetí převahu militaristického živlu; „ani jediný či skoro žádný Němec se nezalekl, všichni se spojili v jednomyslném triumfu". Jejich vášeň: panství a otroctví (str. 298). *„A němečtí dělníci? Nu, němečtí dělníci neudělali nic, ani jeden energický projev sympatie, soucítění s francouzskými dělníky.* Několik schůzí, na nichž se proneslo několik frází, kde vítězoslavná národní hrdost takříkajíc oněměla před projevem mezinárodní solidarity. Ale dále než k frázím nedošel ani jeden, a v Německu, zcela očištěném od armády, bylo tehdy možné s něčím začít a něco dělat. Je pravda, že dělníci byli většinou naverbováni do vojska, kde výborně plnili povinnosti vojáků, všechno vraždili atd. na rozkaz vrchnosti a sami drancovali. Někteří z nich, když takto splnili své vojenské povinnosti, psali ve stejné době plačtivé dopisy do ‚Volksstaatu' a živými barvami líčili barbarské zločiny, které páchalo německé vojsko ve Francii" (str. 298, 299). Nicméně několik případů smělejší opozice: protesty Jacobyho, Liebknechta a Bebela; ojedinělé a navíc velmi vzácné případy.

Nesmíme zapomenout na článek, uveřejněný *v září 1870* ve *‚Volksstaatu'*, v němž se otevřeně objevuje pangermánský jásot nad vítězstvím. Začíná těmito slovy: „Díky vítězstvím, kterých dobyly německé armády, přešla historická iniciativa definitivně z Francie do Německa: my Němci atd." (str. 299).

„Jedním slovem, můžeme říci bez jakékoli výjimky, že u Němců převažoval a převažuje vítězoslavný pocit válečného a politického národního vítězství. Na tom hlavně založena moc pangermánské říše a jejího velkého kancléře, hraběte Bismarcka" (str. 299).

„A víte, jaká snaha teď převládá ve vědomí nebo v instinktu každého Němce? Snaha rozšířit (распространить) ⟨široko daleko⟩ Německou říši" (str. 303). Tato vášeň „teď i ve veškeré činnosti sociálně demokratické strany. A nemyslete si, že Bismarck je tak zavilým nepřítelem této strany, jak se staví (прикидывается). Je příliš ⟨chytrý⟩, aby neviděl, že mu slouží jako průkopník, že rozšiřuje německou státní ideu v Rakousku, Švédsku, Dánsku, Belgii, Holandsku a Švýcarsku. V rozšiřování této germánské ideje spočívá nyní hlavní úsilí pana Marxe, který, jak jsme už podotkli, se pokusil v Internacionále *obnovit* (возобновить) ve svůj prospěch hnutí* a vítězství hraběte Bismarcka. Bismarck má ve své ruce všechny strany a stěží je předá do rukou pana Marxe" (str. 304).

„Tato říše (pangermánská) vyhlásila ústy svého velkého kancléře válku na život a na smrt sociální revoluci. Hrabě Bismarck vynesl tento rozsudek smrti jménem 40 miliónů Němců, kteří stojí za ním a jsou jeho oporou. Také Marx, jeho konkurent a závistník, a za ním všichni vůdcové sociálně demokratické strany Německa... vyhlásili za sebe tutéž zoufalou válku sociální revoluci. To všechno důkladně vyložíme v dalším dílu" (str. 307, 308). „Až dosud soustředila

* U Bakunina: „hrdinské činy". *(Pozn. red.)*

(sociální revoluce) své síly jen na jihu Evropy: v Itálii, Španělsku, Francii; ale doufáme, že brzy povstanou pod jejím praporem i severozápadní národy: Belgie, Holandsko a hlavně Anglie, a potom konečně i všechny slovanské kmeny" (str. 308).

DODATEK

„Hlavní rysy ideálu" ruského lidu: 1. „všeobecné přesvědčení lidu, že půda, veškerá půda, patří lidu, který ji skrápí svým potem a zúrodňuje prací svých vlastních rukou; 2. že právo na její užívání nepatří osobě, nýbrž celé ⟨občině, miru⟩, který ji ⟨na čas⟩ rozděluje mezi osoby; 3. quasi absolutní autonomie, občinová samospráva a v důsledku toho rozhodně nepřátelský poměr ⟨občiny⟩ ke státu" (str. 10).

„Tři stinné stránky jsou: 1. patriarchalismus; 2. pohlcení osoby ⟨mirem⟩; 3. víra v cara. Bylo by k tomu možno připočítat 4. křesťanskou víru jak oficiálně pravověrnou, tak sektářskou" (str. 10); „ale to v Rusku neznamená tolik jako v západní Evropě" (tamtéž).

Body 2 a 3 „přirozené důsledky" bodu 1, ⟨patriarchalismu⟩. Otec, ⟨mir⟩, car (str. 15). „⟨Občina⟩ jeho svět. Občina nic jiného než přirozené rozšíření jeho rodiny, jeho rodu. Proto v ní převládá také patriarchální princip, týž odporný despotismus a táž obecná poníženost, a proto také коренная (původní, ke kořeni patřící) nespravedlnost a táž radikální negace každého osobního práva, stejně jako v samé rodině. Rozhodnutí ⟨miru⟩, ať jsou jakákoli, zákonem. ⟨Kdo se odváží jít proti miru?⟩ — jásá s ⟨úžasem⟩ ruský rolník... V ⟨miru⟩ mají hlasovací právo jen ⟨kmeti⟩, hlavy rodin... Ale nad ⟨občinou⟩, nad všemi občinami je car, ⟨všeobecný⟩ patriarcha a praotec, otec celé Rusi. Proto jeho moc neomezená" (str. 15). „Každá občina tvoří v sobě ⟨uzavřený celek⟩, a proto také žádná občina nemá ani necítí potřebu mít nějaký samostatný organický svazek s ostatními občinami. Jsou mezi sebou spojeny jen prostřednictvím ⟨baťušky cara⟩, jen v jeho nejvyšší, otcovské moci" (str. 15, 16).

PŘÍLOHY

POLICEJNÍ TEROR V IRSKU

Prohlášení generální rady Mezinárodního dělnického sdružení[472]

Národnostní antagonismus mezi anglickými a irskými dělníky v Anglii byl dosud jednou z hlavních překážek v cestě každého hnutí usilujícího o osvobození dělnické třídy, a tím jednou z hlavních opor třídní nadvlády jak v Anglii, tak v Irsku. Rozšíření Internacionály v Irsku a vytvoření irských sekcí v Anglii hrozilo skoncovat s tímto stavem. Bylo proto zcela přirozené, že se britská vláda pokusí zmařit ustavení Internacionály v Irsku hned v zárodku tím, že začne praktikovat všechno to policejní šikanování, které jí umožňuje uplatňovat výjimečné zákony a prakticky trvalý výjimečný stav. Jak je Irsko za takzvané svobodné britské ústavy spravováno vpravdě pruským způsobem, vysvítá z následujících fakt:

V Dublinu při schůzi Internacionály stáli u dveří místnosti, kde zasedala sekce, policejní seržant a řadový policista, oba v uniformě; když se jich majitel zeptal, zda jsou tam úředně, odpověděl mu seržant, že ano, neboť název Internacionály prý nahání strach.

Stejné kousky se provádějí i v Corku. Proti domovním dveřím tajemníka místní sekce stojí ve dne dva strážníci „královské irské policie" a po setmění dokonce čtyři, a zapisují si každého, kdo k němu přichází. Jeden podinspektor navštívil nedávno různé osoby, u nichž jsou zaměstnáni členové sekce v Corku, a vyžádal si jejich adresy; mnoho osob policie varovala, že uvidí-li je, jak hovoří s tajemníkem, oznámí jejich jména na „hrad", což je pro irskou dělnickou třídu místo hrůzy.[473]

V témž městě, jak jsme se dověděli z dopisu, který nám došel,

„se konalo několik mimořádných schůzí místních úřadů, policie byla posílena a na Hod boží velikonoční byli všichni strážníci v plné zbroji, každý s deseti ostrými náboji. Čekali, že uspořádáme mítink v parku; místní úřady se všemožně snaží vyprovokovat nepokoje."

Jestliže bude britská vláda v tomto duchu pokračovat i nadále, může si být jista, že jí budou strženy s tváře poslední zbytky její liberální škrabošky. V listech Internacionály na celém světě bude týden co týden uváděno jméno pana Gladstona spolu se jménem Sagasty, Lanzy, Bismarcka a Thierse.

Z pověření generální rady:

R. Applegarth, M. Barry, M. J. Boon, F. Bradnick, G. H. Buttery, E. Delahaye, Eugène Dupont, W. Hales, G. Harris, Hurliman, Jules Johannard, C. Keen, Harriet Lawová, F. Lessner, Lochner, C. Longuet, C. Martin, Zévy Maurice, H. Mayo, G. Milner, Ch. Murray, Pfänder, J. Roach, Rühl, Sadler, Cowell Stepney, A. Taylor, W. Townshend, E. Vaillant, J. Weston, Yarrow

Dopisující tajemníci:

Leo Frankel — pro Rakousko a Uhry; *A. Herman* — pro Belgii; *T. Mottershead* — pro Dánsko; *A. Serraillier* — pro Francii; *Karel Marx* — pro Německo a Rusko; *C. Rochat* — pro Holandsko; *J. P. MacDonnel* — pro Irsko; *B. Engels* — pro Itálii a Španělsko; *Walery Wróblewski* — pro Polsko; *Hermann Jung* — pro Švýcarsko; *J. G. Eccarius* — pro Spojené státy; *Le Moussu* — pro francouzské sekce ve Spojených státech; *J. Hales* — generální tajemník.

Napsáno počátkem dubna 1872
Otištěno jako leták
v Londýně v dubnu 1872
a v „La Emancipación",
čís. 49 z 18. května 1872

Podle textu letáku
Přeloženo z angličtiny

*ZÁZNAM ENGELSOVY ŘEČI O SITUACI INTERNACIONÁLY V ITÁLII A VE ŠPANĚLSKU

Z protokolu zasedání generální rady 12. března 1872

Občan Engels prohlásil, že zpráva, která byla uveřejněna o zasedání minulého týdne, úplně zkresluje jeho výroky o Itálii.[474] Uvedl zprávu na pravou míru a zároveň využil této příležitosti, aby doplnil svůj výklad o situaci Internacionály v Itálii. Dosud všechny zprávy z této země, ať už v korespondenci rady, nebo v listech italské Internacionály, líčily situaci tak, jako by Internacionála v Itálii jednomyslně podporovala doktrínu úplné abstence od politické činnosti a odmítala rezoluci konference o této otázce. Nesmíme však zapomínat, že ani korespondenci, ani noviny neměli v rukou dělníci, nýbrž lidé buržoazního původu, jako advokáti, lékaři, novináři atd. Pro radu bylo skutečně těžké navázat spojení přímo s italskými dělníky. V jednom či dvou místech se to nyní podařilo a ukázalo se, že tito dělníci nejsou ani zdaleka nadšeni pro politickou abstenci, ale že naopak velmi rádi uslyšeli, že generální rada představující převážnou většinu Internacionály není vůbec stoupenkyní této doktríny. Lze tedy doufat, že i v této otázce se italští dělníci brzy dohodnou s dělníky z ostatní Evropy a Spojených států. Ve Španělsku je situace Internacionály dosud stejná. Vláda jim odpírá právo konat veřejná shromáždění, ale jinak do jejich činnosti nezasahuje. Buržoazní republikáni na ně na druhé straně

naléhají, aby společně s nimi povstali proti vládě a nové dynastii. Avšak členové Internacionály jsou rozhodnuti — pokud budou vůbec bojovat — bojovat za svůj vlastní program.

Otištěno v „The Eastern Post", čís. 181 ze 17. března 1872

Podle textu protokolů generální rady, srovnaného s textem novin
Přeloženo z angličtiny

*ZÁZNAM ENGELSOVY ŘEČI O SITUACI INTERNACIONÁLY VE ŠPANĚLSKU[475]

Z protokolu zasedání generální rady 26. března 1872

Občan Engels přečetl sdělení, z něhož vyplývá, že španělská federální rada poslala před skončením svého funkčního období generální radě podrobnou zprávu o rozvoji a současné situaci Internacionály ve Španělsku. Sdružení bylo v této zemi založeno roku 1869 a organizovalo se v červnu 1870 na sjezdu v Barceloně.[186] Bylo tehdy ještě slabé, ale revoluce Pařížské komuny a počínající vládní perzekuce je brzy posílily a na konferenci ve Valencii v září 1871[184] bylo už zastoupeno třináct místních federací; teď, v předvečer sjezdu španělské Internacionály, který se má konat 7. dubna v Zaragoze,[84] má sdružení přes sedmdesát organizovaných místních federací a ve více než stu místech dokončuje jedna nebo více odboček svou místní organizaci. Osm pracovních oborů má v celém Španělsku odborové svazy, jež patří k Internacionále. V současné době se jedná o tom, aby do našeho Sdružení vstoupil velký svaz továrních dělníků, který má 40 000 až 50 000 členů. Provádí se velmi aktivní propaganda, manifesty federální rady se čtou po celé zemi. Od doby, kdy se o Internacionále diskutovalo ve španělském parlamentu, přetiskuje buržoazní tisk každý dokument vydaný Sdružením, což je značná pomoc pro sedm či osm španělských listů náležejících k Internacionále a hájících její zásady. Toho tedy dosáhla španělská vláda všemi těmi perzekucemi členů našeho Sdružení a nyní, kdy z perzekucí a obstrukcí se stalo pravidlo, chystají se členové španělské

Internacionály navzdory vládě konat svůj druhý veřejný sjezd v Zaragoze.

Nevědí ani, kolik bude zapotřebí známek, poněvadž své členské příspěvky platili měsíčně. Obávají se, že se jich dá těžko použít; lépe by jim vyhovovalo, kdyby se známky vydávaly měsíčně.

Federální rada přiložila také provolání k jednotlivým federálním radám a vyslovila přání, aby ony i generální rada poslaly k zahájení jejich sjezdu telegramy na znamení solidarity, která je ve Sdružení závazná.

Otištěno v „The Eastern Post", čís. 183 z 31. března 1872

Podle textu protokolů generální rady, srovnaného s textem novin
Přeloženo z angličtiny

*ZÁZNAM ENGELSOVY ŘEČI O ZARAGOZSKÉM SJEZDU[476]

Z protokolu zasedání generální rady 7. května 1872

Sjezd členů španělské Internacionály v Zaragoze,[84] který se konal počátkem dubna, jehož jednání se však zveřejňuje teprve nyní, skončil úplnou porážkou oné malé, nicméně aktivní frakce, která pod Bakuninovým vedením zanášela v posledních čtyřech letech do řad našeho Sdružení neustálé rozbroje. Tato frakce, spojená v mezinárodní společnost, která se nazvala Aliance socialistické demokracie, se při svém přijetí do Mezinárodního dělnického sdružení slavnostně zavázala, že svou separátní organizaci rozpustí a že úplně splyne s Internacionálou. Ale přes tento slavnostní slib existuje Aliance dále jako *tajná* společnost uvnitř Internacionály, což je první případ tajné společnosti namířené nikoli proti vládnoucím třídám a jejich vládám, nýbrž právě proti té proletářské organizaci, s níž slíbila splynout. Ve Španělsku se této tajné společnosti podařilo zmocnit se na určitou dobu v Internacionále vedení, avšak krátce před konferencí ve Valencii (v září 1871)[184] nastaly v jejích řadách neshody. Ti z jejích členů, jimž zájmy Internacionály ležely skutečně víc na srdci než zájmy malicherné sektářské kliky, byli napadáni sektářskými fanatiky a intrikány, a spor měl nakonec rozhodnout sjezd v Zaragoze. Věrní stoupenci Aliance tu vystoupili s plánem na revizi stanov, v němž zacházeli se španělskou federální radou přesně tak jako oběžník jejich spolusektářů ze Švýcarského Jury s generální radou: obě rady, vlastně všechny rady vůbec, by měly být podle tohoto plánu zbaveny všech atributů autority a zredukovány na pouhá byra pro korespondenci a statistiku; odbočky místní federace by měly mít právo přijímat takové místní

směrnice, jaké by jim vyhovovaly, bez jakékoli kontroly federální rady; předkládaly by je pouze ke schválení příštímu kongresu. Měla by být zavedena naprostá autonomie všech odboček, měly by právo dělat si, co chtějí, a nedbat přitom žádných stanov ani místních směrnic; celé Sdružení by prakticky mělo být rozpuštěno, jeho organizace jako politické strany úplně zlikvidována, jeho činnost ochromena; a to ve chvíli, kdy vláda Internacionálu ve Španělsku ohrožuje, její shromáždění zakazuje a veřejná zasedání tohoto sjezdu násilím rozhání a kdy karlističtí agitátoři se zbraněmi v rukou čekají jen na vhodnou záminku, aby mohli Internacionály zneužít k povstání v Zaragoze, které by nakonec posloužilo jejich cílům! Navíc se tyto návrhy dělají v době, kdy skutečně skvělá organizace, kterou vytvořila konference ve Valencii, přinesla naprosto neočekávané plody: kdy počet místních oficiálně ustavených federací stoupl z patnácti na pětapadesát, kromě toho devatenáct ještě nedokončilo svou organizaci a na devadesáti čtyřech místech existují odbočky, ale plně organizované místní federace ještě ne. Jestliže pro stanovy přijaté ve Valencii a pro federální radu, která je uvedla ve skutek, svědčily takové výsledky, jaké mají vyhlídky obhájci systému, který by znovunastolením zcela chaotického stavu zničil všechno, co bylo uděláno, a který by otevřel dveře Sdružení každému vládnímu či policejnímu agentovi nebo jakémukoli počtu buržoazních zrádců? Sjezd prohlásil jednomyslně — pouze dva nebo tři delegáti se hlasování zdrželi — že stanovy mají zůstat v platnosti tak, jak byly přijaty ve Valencii, a tak pokus zničit Internacionálu ve Španělsku pod záminkou dokonalejší organizace na celé čáře ztroskotal. Tento výsledek má mimořádný význam pro celé naše Sdružení. Potvrzuje znovu, že ve Španělsku, stejně jako kdekoli jinde, stačí se jen obrátit na dobrý a zdravý rozum dělnické třídy, aby bylo možné skoncovat s podvody a sektářskými úskoky falešných reorganizátorů a rádoby-proroků. Bakunin a jeho stoupenci pokládají Španělsko za svou baštu, poněvadž tu po několik let ovládali propagandu. Jakmile se však proletářské hnutí rozšířilo po celém Španělsku, odmítli španělští dělníci dát se spoutat úzkými sektářskými dogmaty a obětovat organizaci, kterou sami vytvořili a zdokonalili, osobním cílům několika intrikánů, kteří, když se jim nezdařily opětované pokusy

učinit si z Internacionály svůj nástroj, dělají teď všechno, co je v jejich silách, aby ji prakticky rozložili. Je velmi dobře známo, že federace Švýcarského Jury, která má všehovšudy devět odboček, z nichž většina je ve stavu úplného rozkladu, navrhla loni v prosinci, aby byl neprodleně svolán mimořádný všeobecný kongres, na němž by byla provedena reorganizace celé Internacionály podle týchž zásad, které byly nyní s tak výmluvným efektem předloženy zaragozskému sjezdu. Pro svolání tohoto mimořádného kongresu se ze všech místních federací ve Španělsku vyslovila pouze jediná, a to z Palmy na Mallorce. A delegát této místní federace z Palmy prohlašuje teď v Zaragoze, že mu jeho voliči uložili hlasovat proti celé této domnělé reorganizaci a prostě jen pro zachování nynějších stanov. Zaragozský sjezd tím, že svým hlasováním schválil pravomoc udělenou španělské federální radě, schválil také nepřímo pravomoc, kterou udělil basilejský kongres generální radě Sdružení a kterou před nedávnem napadl jurský oběžník jako despotickou a diktátorskou.

V Itálii bez ustání pokračují nestoudné pokusy aristokracie a buržoazie vydávat se za pravé zástupce dělnické třídy. V posledních dubnových dnech se konal v Římě v jednom z nejctihodnějších divadel města takzvaný dělnický sjezd.[477] Předsedal mu kníže Teano. Delegáty byli knížata, vévodové, markýzové, hrabata a podobní „vysoce urození", bankéři, továrníci, členové parlamentu a několik obchodníků. Skutečných dělníků tam bylo rovných osm. To však nebránilo sjezdu, který se konal pod záštitou a zvláštní ochranou vlády, vystupovat jménem italských dělníků a přijmout hromadu rezolucí prohlašujících, že dělníci jsou neobyčejně spokojeni a svým „nadřízeným" velice vděčni za to, co pro ně laskavě ráčili udělat, a kdyby se jim ještě dostalo jen trošku víc úvěru a družstevních spolků, byla by tím i jejich největší přání víc než splněna. Na neštěstí se skuteční římští dělníci rozhodli, že se sejdou a pojednají o tom, jak dalece je tento sjezd oprávněn zastupovat italskou dělnickou třídu. Ačkoli vláda odmítla povolit vylepení plakátů o svolání tohoto shromáždění, sešlo se dělníků značné množství, protestovali proti rezolucím zmíněného rádobysjezdu a prohlásili, že jenom italským dělníkům samým ve shodě s dělníky na celém

světě přísluší rozhodovat o všech sociálních otázkách, jež se jich týkají.

Občan Engels oznámil rovněž, že právě obdržel dopis z Milána obsahující bližší podrobnosti o události, o níž byla podána zpráva minulý týden; v dopise se konstatuje, že sekce byla nucena zastavit vydávání svého listu, protože někteří její členové byli zatčeni. Občan Engels přehlédl stanovy ferrarského sdružení a vzhledem k tomu, že uvedené sdružení zároveň poslalo prohlášení o svém bezvýhradném připojení k Internacionále, navrhuje stanovy schválit. Jsou jasné a praktické.

Otištěno v „The Eastern Post", čís. 189 z 12. května 1872

Podle textu novin a protokolů generální rady Přeloženo z angličtiny

*ZÁZNAM MARXOVY ŘEČI O SVOLÁNÍ HAAGSKÉHO KONGRESU A O PRAVOMOCI GENERÁLNÍ RADY

Z protokolu zasedání generální rady 11. června 1872

Občan Marx dále řekl, že organizační otázka bude bezesporu hlavní bod, který bude na kongresu projednán. Probíhající boje to ukázaly v dostatečné míře. Až se bude o této otázce jednat, bylo by dobře rozdělit ji a pojednat zvlášť o generální radě a zvlášť o federálních radách. Bakuninův návrh by jednoduše redukoval generální radu na statistické byro a k tomu není žádné rady zapotřebí. Noviny by mohly přinášet veškeré informace, které by se daly shromáždit, a je třeba mít na paměti, že až dosud žádné statistické údaje sebrány nebyly, přestože generální rada čas od času naléhavě připomínala sekcím, že v tom musí něco udělat.

Návrh belgické federální rady je logický, neboť vychází z toho, že generální rada není už nutná a může být zrušena. Tvrdí se v něm, že všechno, co je třeba, mohou udělat federální rady. Rovněž se v něm tvrdí, že federální rady jsou ustaveny nebo se ustavují ve všech zemích a že by mohly převzít řízení do svých rukou. Španělská „Emancipación" tento návrh kritizovala a napsala, že by to znamenalo smrt Sdružení a že návrh není důsledný, protože logicky by měly být současně zrušeny i federální rady. Občan Marx by však přesto nebyl proti tomu přijmout tento návrh jako jednu z alternativ, jako experiment. Je si ale jist, že by se tím dokázala jen absolutní nutnost znovuustavení generální rady; jestliže by politika

posílení pravomoci generální rady byla zamítnuta, byl by ochoten na tento návrh přistoupit, za žádných okolností však nebude pro Bakuninův návrh generální radu ponechat a přitom ji zbavit veškeré autority.

Podle textu protokolů generální rady
Přeloženo z angličtiny

*NÁVRH NA ZMĚNY A DOPLŇKY VŠEOBECNÝCH STANOV A ORGANIZAČNÍHO ŘÁDU[478]

Všeobecné stanovy Mezinárodního dělnického sdružení

Čl. 1. Sdružení bylo založeno proto, aby organizovalo **společnou činnost dělníků*** různých zemí, sledujících týž cíl, totiž vzájemnou pomoc, pokrok a úplné osvobození dělnické třídy.

Čl. 4. Každý kongres určí dobu a místo svolání příštího kongresu. Delegáti se pravoplatně sejdou ve stanovenou dobu a na stanoveném místě bez zvláštního pozvání. **Generální rada může v případě nutnosti změnit místo a dobu kongresu a se schválením většiny federací může svolat místo kongresu neveřejnou konferenci s touž pravomocí. Ale kongres nebo konference, která by jej nahradila, se musí sejít do tří měsíců po termínu stanoveném předchozím kongresem.**

Kongres určuje každoročně sídlo generální rady a volí její členy po třech za každou národnost. Takto zvolená rada má právo nahradit členy, kteří odstoupili nebo nemohli z nějaké příčiny vykonávat svůj mandát, a v případě, že by kongres zvolil méně členů, než určují stanovy, doplnit svůj počet kooptací.**

* Původní znění: „založeno proto, aby vytvořilo středisko styku a spolupráce mezi dělnickými spolky". *(Pozn. red.)*

** Původní znění: „Generální rada může v případě nutnosti změnit místo kongresu, ale nemá právo jej odročit. Kongres určuje každoročně sídlo generální rady a volí její členy. Takto zvolená generální rada má právo kooptovat nové členy." *(Pozn. red.)*

Na každoročním kongresu podá generální rada veřejnou zprávu o své činnosti. V naléhavém případě může generální rada svolat kongres před stanoveným termínem.

Čl. 5. Generální rada se skládá z dělníků různých zemí, které jsou zastoupeny v Mezinárodním sdružení. Volí ze svého středu funkcionáře, nezbytné pro vedení agendy.*

Čl. 6. Generální rada působí jako mezinárodní zprostředkovatel, který udržuje spojení mezi různými národními a místními skupinami, tak aby dělníci každé země byli neustále informováni o hnutí své třídy v ostatních zemích; aby se sociální poměry zkoumaly současně a v témž duchu; aby otázky obecného zájmu, které předloží jeden spolek, projednaly všechny ostatní a aby v případě, kdy je zapotřebí okamžitá akce,** jednaly všechny skupiny Sdružení současně a jednotně.

Kdykoli to pokládá za vhodné, předkládá generální rada iniciativně návrhy místním a národním spolkům.***

Čl. 7. Protože úspěch dělnického hnutí v každé zemi může být zajištěn jen silou jednoty a spojení a protože na druhé straně činnost generální rady bude účinnější, nebude-li si dopisovat s množstvím malých navzájem izolovaných místních spolků, ale bude-li moci navázat styky s několika velkými národními centry dělnických spolků, musejí členové Mezinárodního sdružení vynaložit všechny síly, aby se ještě izolované dělnické spolky v jejich zemích spojily v národní sdružení zastupovaná ústředními orgány, **jejichž složení bude mít pokud možno mezinárodní charakter†.**

Je ovšem samozřejmé, že uplatnění tohoto článku je závislé na zvláštních zákonech každé země a že nehledě na zákonné překážky má každý nezávislý místní spolek právo být v přímém styku s generální radou.

Čl. 8. **Ve svém boji proti kolektivní moci majetných tříd**

* Dále je z původního znění škrtnuto: „jako pokladníka, generálního tajemníka, zvláštní tajemníky pro jednotlivé země atd." *(Pozn. red.)*

** Dále je z původního znění škrtnuto: „jako při mezinárodních sporech". *(Pozn. red.)*

*** Poslední věta původního znění je škrtnuta: „Aby se usnadnilo spojení, vydává generální rada periodický bulletin." *(Pozn. red.)*

† Doplněno: *(Pozn. red.)*

může proletariát působit jako třída jen tehdy, jestliže se sám konstituuje ve zvláštní politickou stranu, která stojí proti všem starým stranám vytvořeným majetnými třídami.

Toto konstituování proletariátu v politickou stranu je nezbytné, aby bylo zajištěno vítězství sociální revoluce a jejího konečného cíle, odstranění tříd.

Spojení dělnických sil, jehož se už dosáhlo ekonomickým bojem, musí být v rukou této třídy také pákou v jejím boji proti politické moci jejích vykořisťovatelů.

Ježto páni půdy a kapitálu vždycky používají svých politických výsad k obraně a zvěčnění svých politických monopolů a k zotročení práce, stává se dobytí politické moci velkým úkolem proletariátu.*

Čl. 9. Členem Mezinárodního sdružení se může stát každý, kdo uznává a hájí jeho zásady. **Aby však byl zajištěn proletářský charakter Sdružení, musejí být v každé sekci nejméně dvě třetiny námezdních dělníků.**** Každá sekce je odpovědná za bezúhonnost svých členů.

Čl. 11. **Dělnické spolky odporu,** které vstupují do Mezinárodního sdružení, **mohou zachovat** beze změny své zvláštní organizace.***

* Původní znění článku 8: „Každá sekce má právo jmenovat svého dopisujícího tajemníka pro styk s generální radou." — V Marxově exemplář je původní článek škrtnut a nadepsáno: Rez. o politice. V Lafarguově exemplář je uveden celý francouzský text tohoto článku. *(Pozn. red.)*

** Doplněno. *(Pozn. red.)*

*** Původní znění: „Všechny dělnické spolky, i když jsou sdruženy v bratrský svazek solidarity a spolupráce, zachovávají si při vstupu do Mezinárodního sdružení beze změny své zvláštní organizace." *(Pozn. red.)*

Organizační řád, revidovaný v souladu s rezolucemi kongresů (1866—1869) a londýnské konference (1871)

I

Všeobecný kongres

1. Každý člen **některé sekce*** Mezinárodního dělnického sdružení má právo volit při volbách do kongresu a **každý člen*** může být zvolen za delegáta.

2. Každá sekce **nebo skupina sekcí, která má nejméně 50 členů,** má právo vyslat na kongres delegáta.**

3. **Každá sekce nebo skupina sekcí, která má přes 50 členů, má právo vyslat dalšího delegáta za každých dalších 10 členů.*****

6. V budoucnu budou připuštěni k účasti a hlasování na kongresu jen delegáti spolků, sekcí nebo skupin, které jsou součástí Internacionály a zaplatily své příspěvky generální radě.†

7. Zasedání kongresu jsou dvojího druhu: neveřejná organizační zasedání a zasedání veřejná. Na veřejných zasedáních se diskutuje a hlasuje o **zásadních**†† otázkách stanovených kongresovým programem.

8. Generální rada vypracovává oficiální program kongresu, obsahující otázky, které dal na pořad předchozí kongres, otázky, které připojila generální rada, a otázky, které generální radě před-

* Doplněno *(Pozn. red.)*

** Původní znění článku: „Každá sekce, ať početná či nepočetná, má právo vyslat na kongres delegáta." *(Pozn. red.)*

*** Původní článek 6 tohoto znění: „Každá sekce nebo skupina sekcí, která má přes 500 členů, má právo vyslat dalšího delegáta za každých dalších 500 členů." — Tímto přesunutím původního článku 6 se mění i čísla následujících článků 3 a 4 na 4 a 5. Dále je vyškrtnut původní článek 5 tohoto znění: „Sekce se může spojit se sousedními sekcemi a jmenovat spolu s nimi společného delegáta." Vypuštěním tohoto článku se posouvá číslování všech zbývajících článků tohoto oddílu. *(Pozn. red.)*

† Další část tohoto článku (pův. 7) je škrtnuta: „Přesto se delegáti dělnických družstevních spolků z těch zemí, kde organizace Mezinárodního sdružení naráží na zákonné překážky, mohou zúčastnit diskuse o zásadních otázkách, ne však diskutovat a hlasovat o organizačních otázkách." *(Pozn. red.)*

†† V původním článku 8: „všeobecných". *(Pozn. red.)*

ložily jednotlivé sekce a skupiny nebo jejich výbory **a které generální rada přijala.***

Každá sekce, která má v úmyslu navrhnout příštímu kongresu k projednání nějakou otázku mimo program přijatý předchozím kongresem, musí to oznámit generální radě do 31. března.

II

Generální rada

2. Generální rada je povinna plnit rezoluce kongresů **a dbát o to, aby v každé zemi byly přísně dodržovány hlavní zásady Internacionály****.

3. **Generální rada vydává každý týden bulletin o svých zasedáních.*****

4. **Každá skupina, která stojí mimo federální svazky a hodlá**†** se připojit k Internacionále, je povinna ihned oznámit svůj vstup generální radě.

6. **Generální rada má rovněž právo suspendovat až do příštího kongresu odbočky, sekce, federální výbory†† a federace Internacionály.**

Avšak u sekcí, jež jsou členy některé federace, může použít tohoto práva, teprve když se poradila s příslušnou federální radou.

* Doplněno do původního článku 9. *(Pozn. red.)*

** Doplněno. *(Pozn. red.)*

*** Původní znění článku: „Generální rada vydává tak často, jak to dovolují její prostředky, bulletin obsahující všechno, co zajímá Mezinárodní dělnické sdružení.

V tomto bulletinu budou shromážděny všechny dokumenty, které jí posílají federální rady nebo výbory jednotlivých zemí, nebo které získá jiným způsobem.

Bulletin, vydávaný v několika jazycích, se rozesílá zdarma federálním radám nebo výborům, které pak doručí každé své sekci po jednom výtisku.

V případě, že generální rada nebude moci tento bulletin vydat, zašle místo něho každé tři měsíce písemné sdělení federálním radám nebo výborům, které je uveřejní v novinách své země a zejména v orgánech Internacionály." *(Pozn. red.)*

† Původní znění: „Každá sekce nebo spolek, který se ustavuje a hodlá". *(Pozn. red.)*

†† V Lafarguově exempláři: „federální rady nebo výbory". *(Pozn. red.)*

V případě, že generální rada rozpustí některou federální radu, musí současně požádat sekce této federace, aby nejdéle do 30 dnů zvolily novou federální radu.

V případě, že generální rada suspenduje celou federaci, musí o tom neprodleně uvědomit všechny ostatní federace. Požádá-li o to většina federací, musí generální rada do měsíce svolat mimořádnou konferenci, na níž bude každá národnost zastoupena jedním delegátem a která rozhodne o sporné otázce s konečnou platností.

Je ovšem samozřejmé, že země, v nichž je Internacionála zakázána, mají stejná práva jako řádné federace.*

8. Všichni delegáti, které generální rada pověřila zvláštním posláním, mají právo zúčastnit se a vystoupit na všech **federálních nebo místních schůzích****, nemají ovšem právo hlasovat.

V

Místní spolky, odbočky a skupiny

2. **Zda se tyto zvláštní stanovy a organizační řády shodují s všeobecnými stanovami a organizačním řádem, zjišťují federální rady a u sekcí, které stojí mimo federální svazky, generální rada.*****

4. Proto je† nepřípustné, aby se odbočky, sekce a skupiny označovaly sektářskými názvy, jako například pozitivisté, mutualisté, kolektivisté, komunisté atd., nebo vytvářely separatistické skupiny s názvem „sekce propagandy" atd., které by si vytyčovaly zvláštní poslání odlišná od společného cíle, který sledují všechny skupiny Internacionály.

* Původní znění článku: „Generální rada má rovněž právo suspendovat až do příštího kongresu kteroukoli sekci Internacionály." *(Pozn. red.)*

** Původní znění: „na všech schůzích federálních rad nebo výborů, okresních nebo místních výborů a místních odboček". *(Pozn. red.)*

*** Tento článek je dodán. Proto se posunuje číslování všech dalších článků tohoto oddílu; v článku 5 (pův. 4) se odkazuje na článek 3 (pův. 2). *(Pozn. red.)*

† Z původního článku 3 je zde škrtnuto: „napříště". *(Pozn. red.)*

9. Adresy **federálních výborů*** a generální rady se uveřejňují každé tři měsíce ve všech novinách Sdružení.

VI

Všeobecná dělnická statistika

Nástin dotazníku, který lze upravit podle místních potřeb:

1. Výrobní odvětví, které?**

5. a) Pracovní doba v továrnách. b) Pracovní doba u malých mistrů a v domácké výrobě. c) Denní a noční práce. d) **Přestávky na jídlo.*****

6. **Dílenský řád.**†

12. **Byty a strava.**††

Vypracováno v létě 1872

Podle oprav v Marxově exempláři francouzského vydání stanov z roku 1871 srovnaných s opravami v Lafarguově exempláři
Přeloženo z francouzštiny

* V původním článku 8 jen: „výborů". *(Pozn. red.)*
** Původní znění: „název". *(Pozn. red.)*
*** Přesunuto z původního bodu 6. *(Pozn. red.)*
† Původní znění: „Zacházení a přestávky na jídlo." *(Pozn. red.)*
†† Doplněno. *(Pozn. red.)*

*ZÁZNAM MARXOVA PROJEVU O MANDÁTU BARRYHO[479]

Z protokolu zasedání haagského kongresu Mezinárodního dělnického sdružení
3. září 1872

Marx říká, že nikomu nic není do toho, koho sekce zvolí; ostatně slouží Barrymu ke cti, že nepatří mezi takzvané vůdce anglických dělníků, poněvadž tito lidé jsou více nebo méně koupeni buržoazií a vládou; Barry je napadán jen proto, že nechce být Halesovým nástrojem.

Poprvé otištěno v knize
„Minutes of the Hague Congress of 1872", Madison 1958

Podle Cunovy kopie protokolu
Přeloženo z němčiny

*ZÁZNAM MARXOVA PROJEVU O MANDÁTU ŽUKOVSKÉHO[480]

Z protokolu zasedání haagského kongresu Mezinárodního dělnického sdružení 3. září 1872

Marx říká, že Aliance byla uznána proto, že se zpočátku nevědělo o jejím tajném charakteru; generální rada dobře věděla, že Aliance, přestože se 6. srpna 1871 oficiálně prohlásila za rozpuštěnou[35], stále existuje, ale londýnská konference nemohla udělat nic jiného než přijmout známá usnesení[481]; nemluví proti tajným společnostem jako takovým, neboť sám k takové společnosti patřil, ale proti tajným společnostem, které jsou nepřátelské Mezinárodnímu dělnickému sdružení a škodí mu. Románská federální rada proti přijetí zmíněné sekce ostře protestovala a generální rada ji proto podle stanov odmítla. V Bruselu to bylo něco jiného. Tamější francouzská sekce napsala generální radě, že podle názoru belgické federální rady by svým vstupem do belgické organizace vydala tuto organizaci do rukou policie. Generální rada nemohla proto neuznat tuto sekci za nezávislou a k druhé francouzské sekci, rovněž v Bruselu, se musela zachovat stejným způsobem.

Poprvé otištěno v knize „Minutes of the Hague Congress of 1872", Madison 1958

Podle Cunovy kopie protokolu
Přeloženo z němčiny

*ZÁZNAM MARXOVA PROJEVU O WESTOVĚ MANDÁTU[482]

Z protokolu zasedání haagského kongresu Mezinárodního dělnického sdružení 4. září 1872

Marx předkládá jménem výboru návrh na zrušení platnosti Westova mandátu, poněvadž 1. je členem suspendované sekce čís. 12*; 2. účastníkem sjezdu ve Philadelphii a 3. členem rady na Prince Street. Kromě toho podepsala Westův mandát Victoria Woodhullová, která už léta spekuluje na úřad presidenta Spojených států, je předsedkyní spiritistů, hlásá volnou lásku, má bankovní závod atd. atd. Sekce 12, kterou založila Victoria Woodhullová, se zprvu skládala téměř ze samých buržoů, agitovala hlavně pro hlasovací právo žen a vydala proslulé provolání[134] k anglicky mluvícím občanům Spojených států, v němž se Mezinárodnímu dělnickému sdružení připisovaly všelijaké nesmysly a na jehož základě se v zemi vytvářely různé podobné sekce; mimo jiné se v provolání mluvilo o osobní svobodě, sociální svobodě (volné lásce), způsobu oblékání, hlasovacím právu žen, univerzální řeči atd. 28. října prohlásili, že „osvobození dělnické třídy jí samou" znamená jen to, že osvobození dělnické třídy se nesmí uskutečnit proti vůli samých dělníků. Ženskou otázku kladou před otázku dělnickou a ohrazují se proti tomu, že Mezinárodní dělnické sdružení je dělnickou organizací. Sekce čís. 1 protestovala proti tomuto jednání sekce 12

* Viz tento svazek, str. 185. *(Pozn. red.)*

a žádala, aby v každé sekci byly alespoň dvě třetiny námezdních dělníků, protože v Americe zatím z každého dělnického hnutí těžila buržoazie. Sekce 12 se proti dvěma třetinám námezdních dělníků ohradila jízlivou otázkou, zda je to nějaký zločin být svobodný a nebýt námezdní otrok? Obě strany se pak odvolaly ke generální radě, a ta se 5. a 12. března rozhodla sekci 12 suspendovat.

Z těchto důvodů tedy nemůže být West připuštěn. Přes rozhodnutí generální rady sekce 12 toto rozhodnutí neuznala.* West byl také účastníkem sjezdu ve Philadelphii a členem rady na Prince Street, které odmítaly uznat generální radu a byly ve spojení s Jurskou federací, jež jim podle novinových zpráv doporučovala, aby generální radě odmítli platit příspěvky, a tak ji přivedli do úzkých.

Poprvé otištěno v knize
„Minutes of the Hague Congress of 1862",
Madison 1958

Podle Cunovy kopie protokolu
Přeloženo z němčiny

* V kopii protokolárního záznamu, uložené ve wisconsinské knihovně a otištěné v knize „Minutes of the Hague Congress of 1872 with related documents", zní tato věta takto: „Přestože se sami odvolali ke generální radě, sekce 12 a její stoupenci toto rozhodnutí neuznali". *(Pozn. red.)*

*ZÁZNAM MARXOVY ŘEČI O PRAVOMOCI GENERÁLNÍ RADY

Z protokolu zasedání haagského kongresu Mezinárodního dělnického sdružení 6. září 1872

Nepožadujeme tyto pravomoci pro sebe, nýbrž pro příští generální radu; raději generální radu zrušíme, než bychom z ní udělali, jak navrhuje Brismée, schránku na dopisy; v takovém případě by totiž vedení Sdružení dostali do rukou žurnalisté, tj. *nedělníci*.

Udivuje ho, jak Jurská federace a jiní abstencionisté mohli podporovat sekci čís. 12, neboť tato sekce chtěla udělat z Mezinárodního dělnického sdružení prostředek k podpoře buržoazní politiky.

Jestliže se někdo nedůvěřivě usmívá nad policejními sekcemi, nechť ví, že takové sekce byly vytvořeny ve Francii, Rakousku a jiných zemích a že z Rakouska došla generální radě žádost, aby neuznala žádnou sekci, která by nebyla založena delegáty generální rady nebo tamější organizací.

Vésinier a soudruzi, nedávno vyloučení z francouzské emigrace, jsou přirozeně pro Jurskou federaci. Belgická federální rada byla u generální rady tak těžce obviněna z přestupků, svévolností a nepotismu jako žádná jiná federální rada, a to belgickými dělníky, o čemž svědčí dopisy. Chlapíci jako Vésinier, Landeck aj. vytvoří

třebas napřed federální radu, a potom federaci a sekce; bismarckovští agenti by mohli udělat totéž; proto musí mít generální rada právo federální radu a federaci rozpustit nebo suspendovat; potom následuje odvolání se k sekcím, které někdy může být velmi vhodné, aby se rozhodlo hlasem lidu o tom, zda federální rada ještě vyjadřuje vůli lidu; v Rakousku zakládají křiklouni, ultramontáni, radikálové a provokatéři sekce, aby kompromitovali Mezinárodní dělnické sdružení; ve Francii založil jednu sekci policejní komisař; přesto je organizace nejlepší tam, kde je Internacionála zakázána, poněvadž perzekuce mají vždycky tento výsledek.

Generální rada by mohla už teď suspendovat celou federaci tím, že by suspendovala jednu sekci po druhé; v případě, že by generální rada suspendovala některou federální radu nebo federaci, vystavuje se nebezpečí, že jí hned nato bude udělena důtka nebo pokárání, a proto použije práva takového suspendování jen v nejkrajnějším případě; ale i kdybychom generální radě přiznali právo černošského náčelníka nebo ruského cara, stejně bude její moc iluzorní, jakmile přestane vyjadřovat vůli většiny v Mezinárodním dělnickém sdružení; generální rada nemá ani armádu, ani rozpočet, nýbrž je jen morální mocí a bude vždycky bezmocná, nebude-li mít souhlas celého Sdružení.

Poprvé otištěno v knize „Minutes of the Hague Congress of 1872", Madison 1958

Podle Cunovy kopie protokolu
Přeloženo z němčiny

*ZÁZNAM ENGELSOVY ŘEČI O SÍDLE GENERÁLNÍ RADY

Z protokolu zasedání haagského kongresu Mezinárodního dělnického sdružení 6. září 1872

Engels si bere slovo, aby zdůvodnil svůj návrh na přeložení sídla generální rady do New Yorku. Až dosud sídlila generální rada stále v Londýně, poněvadž jedině tam mohla být internacionální a její dokumenty i členové tam byli v bezpečí. V New Yorku však budou naše dokumenty stejně bezpečné jako v Londýně, kdežto na kontinentě by nebyly v bezpečí nikde, ani v Bruselu a v Ženevě, jak to ukázaly tamější policejní aféry. Stranické rozepře dosáhly v Londýně už takového stupně, že generální rada *musí* být přeložena.

Kromě toho nabyla obvinění vůči generální radě takové prudkosti a byla tak nepřetržitá, že většina jejích dřívějších členů tím byla znechucena a rozhodla se nepřijmout v ní už žádnou funkci. Zcela jistě to může prohlásit za Marxe a za sebe; navíc nebyla dosavadní generální rada zdaleka vždycky jednotná, což mohou potvrdit všichni její členové. Už osm let byla generální rada na jednom místě a musí už konečně přesídlit, aby se zabránilo hrozícímu zkostnatění. Z podobných důvodů navrhl Marx už v roce 1870 přemístění generální rady do Bruselu, ale tehdy se všechny federace vyslovily pro to, aby byla ponechána v Londýně. Kam teď generální radu přemístit? Do Bruselu? Belgičané sami říkají, že to není možné, protože nelze zaručit bezpečnost osob ani dokumentů. Do Ženevy? Ženevané se proti tomu rozhodně ohrazují, částečně

z téhož důvodu jako Belgičané, a poukazují na zabavení Utinových písemností.

Nezbývá tedy jiné místo než New York; tam budou naše dokumenty v bezpečí, máme tam silnou, novou organizaci a naše strana je tam tak internacionální jako nikde jinde na světě. Stačí se podívat na newyorskou federální radu, která se skládá z Irů, Francouzů, Italů, Švédů a Němců a brzy v ní budou i Američané. Námitka, že New York je příliš daleko, neobstojí, protože to bude určitá přednost pro ty evropské federace, které žárlivě střeží své vnitřní záležitosti před vměšováním generální rady, vždyť právě značná vzdálenost takové vměšování ztěžuje a zabrání i tomu, aby jednotlivé federace nabyly v generální radě příliš velkého vlivu; kromě toho má generální rada právo a dokonce povinnost jmenovat pro určité případy a pro určité země své zmocněnce v Evropě, jak to ostatně dělala dosud vždycky.

Poprvé otištěno v knize „Minutes of the Hague Congress of 1872", Madison 1958

Podle Cunovy kopie protokolu
Přeloženo z němčiny

*PLNÁ MOC

UDĚLENÁ KARLU MARXOVI

GENERÁLNÍ RADOU V NEW YORKU

Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení

Karel Marx, bytem čís. 1, Maitland Park Road, N. W., Londýn, Anglie, se tímto zmocňuje a pověřuje, aby shromáždil *veškerý majetek* bývalé generální rady Mezinárodního dělnického sdružení a ponechal jej u sebe k dispozici generální radě.

Všichni bývalí členové a funkcionáři staré generální rady Mezinárodního dělnického sdružení v Londýně či jinde se žádají a vyzývají, aby toto nařízení respektovali a jmenovanému Karlu Marxovi odevzdali všechny knihy, písemnosti atd., zkrátka všechno, co patří a patřilo generální radě sídlící dříve v Londýně.

Z pověření a jménem generální rady
F. A. Sorge,
generální tajemník

New York 30. prosince 1872

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

*MANDÁT
UDĚLENÝ BEDŘICHU ENGELSOVI
GENERÁLNÍ RADOU V NEW YORKU

Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení

Mandát

Bedřich Engels, bytem čís. 122, Regent's Park Road, Londýn, je jmenován prozatímním zástupcem generální rady Mezinárodního dělnického sdružení pro Itálii. Je zmocněn a pověřen jednat jménem generální rady podle instrukcí, které bude čas od času dostávat.

Z pověření a jménem generální rady
F. A. Sorge,
generální tajemník

New York 5. ledna 1873

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

INSTRUKCE
PRO BEDŘICHA ENGELSE
V LONDÝNĚ,
ZÁSTUPCE GENERÁLNÍ RADY
PRO ITÁLII

---

1. Zástupce generální rady pro Itálii bude ze všech sil pomáhat organizaci Internacionály v Itálii v souladu s všeobecnými stanovami, organizačním řádem a instrukcemi generální rady.

2. Bude bdít nad dělnickým charakterem hnutí v Itálii.

3. V naléhavých případech rozhodne prozatím sporné otázky týkající se organizace a řízení našeho Sdružení v Itálii s tím, že je možno odvolat se ke generální radě, které podá ihned příslušnou zprávu.

4. Může také suspendovat některého člena nebo organizaci v Itálii až do rozhodnutí generální rady, jíž okamžitě sdělí, jaká opatření učinil, a přiloží doklady; *nemůže* však suspendovat žádného zmocněnce jmenovaného přímo generální radou, dokud si nevyžádá a neobdrží od generální rady zvláštní pokyny.

5. Má právo vydávat osobám v Itálii dočasné a prozatímní mandáty, přičemž jejich plné moci nesmějí nikdy přesahovat plné moci zmocněnce jmenovaného přímo generální radou; je samozřejmé, že tyto mandáty a plné moci podléhají konečnému schválení generální rady a mohou být kdykoli zrušeny a odvolány.

6. Bude bdít nad tím, aby se pravidelně vybíraly příspěvky a poukazovaly se generální radě.

7. Bude pravidelně informovat generální radu o všech událostech a jednou měsíčně jí bude posílat podrobnou zprávu.

Z pověření a jménem generální rady
F. A. Sorge,
generální tajemník

New York 5. ledna 1873

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

VŠEM ČLENŮM MEZINÁRODNÍHO DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ

Rezoluce generální rady z 26. ledna 1873[483]

Vzhledem k tomu, že podle článku 3 stanov „všeobecný kongres proklamuje společné snahy dělnické třídy, činí opatření nutná k úspěšné činnosti Mezinárodního sdružení a jmenuje generální radu Sdružení“;[484]

že podle článku 2 kapitoly II organizačního řádu „generální rada je povinna plnit rezoluce kongresů“;[484]

že podle článku 1 kapitoly V organizačního řádu zvláštní stanovy některé společnosti patřící k Mezinárodnímu dělnickému sdružení „nesmějí obsahovat nic, co by bylo v rozporu s všeobecnými stanovami a organizačním řádem“;[484]

vzhledem k tomu, že žádná společnost nebo osoba nemůže být členem organizace, jejíž zákony zavrhuje, že tedy nemůže být zároveň v organizaci i mimo ni;

že v případě křivdy nebo domnělé škody má každá společnost nebo osoba patřící k Mezinárodnímu dělnickému sdružení právo žádat na příštím všeobecném kongresu nápravu;

dále vzhledem k tomu, že podle zásady Mezinárodního dělnického sdružení „žádné povinnosti bez práv, žádná práva bez povinností“[484] má každá společnost nebo osoba, která je oprávněna přijímat usnesení, také povinnost plnit přijatá usnesení;

z těchto důvodů generální rada prohlašuje:

Společnosti nebo osoby, jež se zdráhají uznávat kongresová usnesení nebo vědomě zanedbávají povinnosti ukládané jim stano-

vami a organizačním řádem, *se samy stavějí mimo Mezinárodní dělnické sdružení a přestávají být jeho členy.*

Generální rada:
F. I. Bertrand, Fr. Bolte, C. Carl, S. Dereure, Fornaccieri, S. Kavanagh, C. F. Laurel, E. Levièle, F. A. Sorge, C. Speyer, E. P. Saint-Clair

Generální tajemník:

F. A. Sorge

New York 26. ledna 1873

Otištěno v „Arbeiter-Zeitung", čís. 6 z 15. března 1873, v „La Emancipación", čís. 90 z 22. března 1873, v „Der Volksstaat", čís. 26 z 29. března 1873, a v „The International Herald", čís. 52 z 29. března 1873

Podle textu v „Arbeiter-Zeitung" Přeloženo z němčiny

VŠEM ČLENŮM MEZINÁRODNÍHO DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ

Rezoluce generální rady z 30. května 1873

Vzhledem k tomu, že sjezd Belgické federace, který se konal 25. a 26. prosince 1872 v Bruselu, se usnesl prohlásit usnesení 5. všeobecného kongresu za neplatná;*

vzhledem k tomu, že sjezd části Španělské federace, který se konal v Córdobě od 25. prosince 1872 do 2. ledna 1873,[210] se usnesl neuznávat usnesení 5. všeobecného kongresu v Haagu a přijmout usnesení shromáždění zaměřeného proti Internacionále;[211]

vzhledem k tomu, že shromáždění v Londýně 26. ledna 1873 se usneslo odmítnout rozhodnutí 5. všeobecného kongresu v Haagu,

prohlašuje generální rada Mezinárodního dělnického sdružení řídíc se stanovami a organizačním řádem a v souladu se svým usnesením z 26. ledna 1873**:

Všechny národní a místní federace, sekce a jednotlivci, kteří se zúčastnili zmíněných sjezdů a shromáždění v Bruselu, Córdobě a Londýně a uznávají jejich usnesení, *se sami postavili mimo Mezinárodní dělnické sdružení a přestali být jeho členy.*

* Ve „Volksstaatu" místo „prohlásit za neplatná" je „odmítnout". *(Pozn. red.)*

** Viz předchozí rezoluci na str. 690–691. *(Pozn. red.)*

Generální rada:
F. I. Bertrand, F. Bolte, C. Carl, S. Kavanagh, S. Dereure, C. F. Laurel, F. A. Sorge, C. Speyer

Generální tajemník:

F. A. Sorge

New York 30. května 1873

Otištěno v „Arbeiter-Zeitung“, čís. 18 ze 7. června 1873, a v „Der Volksstaat“, čís. 51 z 25. června 1873

Podle textu v „Arbeiter-Zeitung“ Přeloženo z němčiny

*PROHLÁŠENÍ GENERÁLNÍ RADY MEZINÁRODNÍHO DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ O ITALSKÝCH SEKCÍCH INTERNACIONÁLY

Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení oznamuje tímto, že žádná národní italská federace Mezinárodního dělnického sdružení *neexistuje*, poněvadž žádná organizace s nárokem na tento název nesplnila nikdy ani jednu z podmínek, které podle stanov a organizačního řádu musejí předcházet přijetí a uznání.

Naproti tomu existují v různých částech Itálie sekce Mezinárodního dělnického sdružení, které jsou v řádných vztazích s generální radou a udržují s ní spojení.

Z pověření a jménem generální rady
F. A. Sorge,
generální tajemník

New York 30. května 1873

Otištěno v „Arbeiter-Zeitung“, čís. 18 ze 7. června 1873, a v „Der Volksstaat“, čís. 51 z 25. června 1873

Podle textu v „Arbeiter-Zeitung“
Přeloženo z němčiny

OBČANŮM DELEGÁTŮM 6. KONGRESU MEZINÁRODNÍHO DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ[485]

Občané,

ve snaze ponechat kongresu naprostou volnost při hodnocení činnosti generální rady za rok 1872—1873 rozhodla se generální rada v New Yorku, že na něj nevyšle žádného svého delegáta, nýbrž že zvolí zmocněnce v Evropě a pověří jej, aby kongresu předložil oficiální a důvěrnou zprávu, jak to předpisují stanovy, jakož i rezoluce k otázkám, které jsou na jeho programu. Když jsem se seznámil s dokumenty, které mi generální rada předala, přijal jsem mandát ochotně, neboť plně schvaluji jak její řídící činnost, tak její oficiální rezoluce. Avšak po zprávách, které jsem dostal v poslední chvíli z různých zemí, pokládám za svou povinnost neúčastnit se jednání kongresu. Choulostivé postavení našich členů v těchto zemích mi nedovoluje vyslovit se o tom podrobněji. Stačí, když řeknu, že situace ve Francii — odkud došly mandáty na mou osobu — je taková, že nelze doufat v přímou delegaci, že kdyby naši španělští členové opustili svou zemi v nynější krizi, posuzovaly by to dělnické masy jako projev zbabělosti, že následky událostí ve Španělsku zvýšily břemeno našich portugalských přátel a neponechávají jim jinou volbu než nepřímou delegaci, a konečně že policejní šikany vůči členům Internacionály v Itálii, stále nová zatýkání v Německu, násilné rozpuštění ústřední sekce v Kodani a stále větší represálie, jimž je vystaveno každé dělnické hnutí v Rakousko-Uhersku, zcela

znemožňují opravdu internacionální zastoupení dělníků. Kongres, který se bude konat za těchto podmínek, pro Sdružení mnohem horších, než jaké byly bezprostředně po pádu Pařížské komuny, bude mít už svým složením víceméně místní ráz.

Na druhé straně britská federální rada, která má z politického hlediska nejlepší předpoklady, aby mohla být zastoupena na ženevském kongresu, už jmenovala své delegáty — Alfreda Dayse, F. Lessnera a A. Serrailliera —, ale když se seznámila s dokumenty, které jejímu tajemníkovi poslala románská federální rada, zrušila své rozhodnutí a usnesla se, že se kongresu nezúčastní a důvody tohoto rozhodnutí zveřejní.

A i kdyby mi všeobecné důvody, které jsem vyložil výše, neukládaly, abych se zdržel jakékoli účasti na jednání ženevského kongresu, stačila by mi v ní zabránit sama fakta, jimiž odůvodňuje své rozhodnutí britská federální rada, a to přes mandáty, které jsem obdržel z Francie, Ameriky, Portugalska atd.

Přikládám dokumenty, které jsem obdržel od generální rady.[486]

S bratrským pozdravem
A. Serraillier

Napsal B. Engels 3. září 1873

Podle Engelsova rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

POZNÁMKY

[1] Důvěrný oběžník generální rady Mezinárodního dělnického sdružení „*Domnělé rozkoly v Internacionále*" napsali Marx a Engels od poloviny ledna do začátku března 1872. 5. března vyložil Marx základní teze oběžníku na zasedání generální rady a poukázal na význam tohoto dokumentu, který načrtává obraz historického vývoje zásad a politiky Internacionály. Oběžník „Domnělé rozkoly v Internacionále", v němž je vylíčena rozvratná činnost Aliance socialistické demokracie, vedené Bakuninem, uvnitř Internacionály, uzavírá jednu etapu Marxova a Engelsova boje proti anarchismu. Nepřátelská činnost bakuninovců zesílila zejména po londýnské konferenci (v září 1871). Usnesení konference o nezbytnosti samostatné politické strany proletariátu a o nutnosti boje proti sektářství zasadila anarchismu těžkou ránu. Anarchisté rozpoutali proti Internacionále, především pak proti generální radě a Marxovi, zběsilou kampaň. Na svém sjezdu v listopadu 1871 v Sonvilier vydali anarchisté oběžník (viz Engelsův článek „Sjezd v Sonvilier a Internacionála", Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 525–530), který se stal pro různé protimarxistické živly uvnitř Internacionály i mimo ni signálem k útokům na generální radu. Veřejná a zejména pak tajná činnost anarchistů ohrožovala největší vymoženost mezinárodního proletariátu — Internacionálu. V „Domnělých rozkolech v Internacionále" odhalili Marx a Engels před proletariátem všech zemí skutečné cíle anarchistů, jejich spojení s živly, které jsou dělnické třídě cizí, a odsoudili Bakuninovu Alianci jako sektu nepřátelskou dělnickému hnutí.

Oběžník „Domnělé rozkoly v Internacionále" vyšel poprvé jako brožura francouzsky koncem května 1872 s podpisy všech členů generální rady a byl rozeslán všem federacím Sdružení. — *35.*

[2] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 349–402. — *39.*

[3] Na pomluvy, jimiž buržoazní tisk zahrnul Internacionálu, když vyšla adresa „Občanská válka ve Francii", odpověděli Marx a Engels jménem generální rady v dopisech, které poslali do různých anglických novin, do „The Times", „The Standard", „The Daily News" a jiných; obhajovali

v nich Pařížskou komunu a objasňovali stanovisko Internacionály (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 407–416, 419). – *39.*

[4] Od června 1871, kdy do Londýna přibyli komunardi, kteří utekli do Anglie před pronásledováním versailleské vlády, zabývala se generální rada organizováním a rozdělováním materiální podpory emigrantům Komuny a obstarávala pro ně práci. Organizátorem této akce byl Marx. V červenci ustavila generální rada zvláštní výbor pro pomoc uprchlíkům Komuny, jehož členy byli Marx, Engels, Jung a jiní členové rady. 5. září 1871 vystoupili Marx a Engels z výboru, poněvadž byli zaneprázdněni přípravou londýnské konference z roku 1871, a byli nahrazeni jinými členy generální rady. Přestože existoval tento zvláštní výbor, věnovala generální rada v letech 1871–1872 organizování pomoci komunardům i nadále velkou pozornost. – *40.*

[5] Od konce padesátých let bojovali angličtí dělníci za devítihodinový pracovní den. V květnu 1871 vypukla velká stávka stavebních a strojírenských dělníků v Newcastlu, kterou řídila Liga boje za devítihodinový pracovní den, založená krátce předtím. Boj v Newcastlu byl neobyčejně ostrý, neboť Liga tu poprvé podchytila i ty dělníky, kteří nebyli organizováni v tradeunionech. Předseda Ligy John Burnett se obrátil na generální radu Internacionály se žádostí, aby zabránila započavšímu dovozu stávkokazů do Anglie. Generální rada vyslala na kontinent dva své členy, Eccaria a Cohna, aby tamějším dělníkům vysvětlili, jaký význam má stávka v Newcastlu. Díky energické podpoře generální rady byl dovoz stávkokazů zmařen. V říjnu 1871 newcastleští dělníci zvítězili a vybojovali si čtyřiapadesátihodinový pracovní týden. – *40.*

[6] 25. července 1871 přijala generální rada Engelsův návrh, aby v září 1871 byla svolána do Londýna neveřejná konference Internacionály. Od té doby vynakládali Marx a Engels mnoho práce na organizační a teoretickou přípravu konference: sestavili pracovní program a návrhy rezolucí, které byly projednány na zasedáních generální rady a poté předloženy londýnské konferenci. Londýnská konference znamenala důležitou etapu v Marxově a Engelsově boji za proletářskou stranu; konala se ve dnech 17.–23. září 1871 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 451–474). – *40.*

[7] Usnesení generální rady Internacionály, aby kongres místo do Paříže byl svolán do Mohuče, bylo přijato 17. května 1870. 12. července 1870 byl na Marxův návrh schválen také program mohučského kongresu (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 479). – *40.*

[8] Na zasedání generální rady z 28. června 1870 navrhl Marx, aby sekce projednaly, zda by se nemělo přeložit sídlo generální rady; zdůvodňoval to tím, že by se nemělo vytvářet privilegované postavení pro dělníky té či oné

země. Marxův návrh byl projednán na několika zasedáních rady a byl přijat; 14. července 1870 napsal pak Marx „Důvěrné sdělení všem sekcím" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 478). Sekce se vyslovily proti změně sídla generální rady, neboť považovaly Londýn za nejvhodnější místo pro činnost vedoucího orgánu Mezinárodního dělnického sdružení. — *40.*

[9] Ve dnech 25.—29. září 1865 se místo předpokládaného kongresu Mezinárodního dělnického sdružení v Bruselu konala předběžná konference v Londýně; usnesení, aby kongres byl odročen a místo něho svolána konference, přijala generální rada na naléhání Marxe, který se domníval, že místní organizace Internacionály nejsou ani ideologicky, ani organizačně ještě dost pevné. — *41.*

[10] Depeší francouzského ministra zahraničí Jules Favra z 26. května 1871 byli diplomatičtí zástupci Francie v zahraničí pověřeni, aby žádali u evropských vlád zatčení a vydání běženců Komuny jako sprostých zločinců.

Dufaure předložil návrh zákona vypracovaný zvláštní komisí francouzského Národního shromáždění, podle něhož se členství v Internacionále trestalo vězením. Zákon byl přijat 14. března 1872. — *41.*

[11] V létě 1871 podnikli Bismarck a rakousko-uherský kancléř Beust kroky ke společnému postupu proti dělnickému hnutí. 7. června 1871 poslal Bismarck německému vyslanci ve Vídni von Schweinitzovi depeši, v níž mu doporučoval, aby se dohodl s rakouskou vládou o společných akcích proti dělnickým organizacím; 17. června 1871 poslal Bismarck Beustovi memorandum, v němž ho informoval o tom, jaká opatření byla přijata v Německu a ve Francii proti činnosti Internacionály. V srpnu 1871 na schůzce německého a rakouského císaře v Bad Gasteinu a v září 1871 v Salcburku byl společný postup proti Internacionále předmětem zvláštního jednání.

Ke křižáckému tažení proti Internacionále se připojila také italská vláda, což mělo za následek rozbití neapolské sekce v srpnu 1871 a pronásledování členů Sdružení, zejména Theodora Cuna (viz tento svazek, str. 107—108).

Na jaře a v létě 1871 přistoupila španělská vláda k represáliím proti dělnickým organizacím a sekcím Internacionály; členové španělské federální rady Mora, Morago a Lorenzo byli proto nuceni emigrovat do Lisabonu. — *47, 107.*

[12] V Rakousko-Uhersku byli zatčeni a v červenci 1870 odsouzeni pro velezradu sociálně demokratičtí předáci Oberwinder, Andreas Scheu, Most a Papst; perzekvovány byly i některé dělnické spolky.

V Německu byli 9. září 1870 zatčeni členové brunšvického výboru německé Sociálně demokratické dělnické strany Bracke, Bonhorst, Spier, Kühn a další; byli souzeni za to, že vydali 5. září 1870 provolání „Všem německým

dělníkům", namířené proti militaristickým plánům pruské vlády. 17. prosince byli zatčeni Liebknecht a Bebel, protože vystoupili proti dobyvačné válce; byli obžalováni z „přípravy velezrady" a v březnu 1872 byli odsouzeni ke dvěma letům pevnostního vězení. — *41.*

[13] Ústřední výbor Severoamerické federace Mezinárodního dělnického sdružení se 12. srpna 1871 usnesl, že nevyšle žádného delegáta na londýnskou konferenci a místo toho poskytne finanční pomoc emigrantům Komuny. Zvláštní komise byla pověřena sestavením zprávy pro londýnskou konferenci; 20. srpna bylo memorandum ústředního výboru jednomyslně schváleno a poté odesláno generální radě. V memorandu je rozebrána hospodářská i politická situace dělnické třídy v USA, jakož i obtíže, s nimiž se při své práci setkává ústřední výbor. S tímto dokumentem seznámil Marx stručně konferenci na zasedání 22. září 1871. — *41.*

[14] Z Marxova popudu uložila londýnská konference generální radě, aby vytvořila federální radu pro Anglii. Od založení Internacionály až do podzimu 1871 plnila funkce této rady sama generální rada. V říjnu 1871 byla ze zástupců anglických sekcí a tradeunionů připojených k Internacionále ustavena britská federální rada. Hned od začátku působila v jejím vedení skupina reformistů, vedená tajemníkem generální rady Halesem, která bojovala proti generální radě; snažila se postavit v Anglii proti generální radě britskou federální radu a útočila rovněž proti politice proletářského internacionalismu v irské otázce, kterou zastávala generální rada (viz poznámku 98). Hales a jeho stoupenci se v tomto boji spolčili s anarchisty ve Švýcarsku, s buržoazně reformistickými živly v USA atd. Po haagském kongresu (v září 1872) odmítla reformistická část britské federální rady uznat kongresová usnesení a spolu s bakuninovci rozpoutala pomlouvačnou kampaň proti generální radě a Marxovi. Proti nim se postavila druhá část britské rady (Vickery, Riley, Milner, Lessner aj.) a aktivně podporovala Marxe a Engelse. Počátkem prosince 1872 se britská federální rada rozštěpila; část rady, která zůstala věrna usnesením haagského kongresu, se ustavila jako britská federální rada a navázala přímý kontakt s generální radou, jejíž sídlo bylo přeloženo do New Yorku. Marx a Engels aktivně pomáhali britské radě organizovat její práci. Pokusy reformistů získat britskou federaci na svou stranu skončily nezdarem.

Britská federální rada existovala fakticky do konce roku 1874. Konec jejího působení souvisí jednak s ukončením činnosti celé Internacionály, jednak s dočasným vítězstvím oportunismu v anglickém dělnickém hnutí. — *42.*

[15] Jde o rezoluci IX londýnské konference z roku 1871 „Politická činnost dělnické třídy", v níž byla formulována teze, že konstituování dělnické třídy v politickou stranu je nezbytnou podmínkou pro zajištění vítězství sociální revoluce

a jejího konečného cíle — odstranění tříd (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 464—466). — *42, 63.*

[16] „*The Times*" [„Doba"] — největší anglický konzervativní deník; byl založen 1. ledna 1785 v Londýně jako „Daily Universal Register"; 1. ledna 1788 byl název změněn na „The Times". — *42.*

[17] Jde o rezoluci II londýnské konference z roku 1871 „Pojmenování národních rad atd.", která znemožňovala různým sektářským skupinám vstup do Internacionály (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17. čes. vyd. 1965, str. 461—462). — *42.*

[18] Jde o Bakuninovu proklamaci „Ruským, polským a všem slovanským přátelům", jež byla uveřejněna v příloze ke „Kolokolu", čís. 122—123 z 15. února 1862.

„*Kolokol*" [„Zvon"] — ruské revolučně demokratické noviny, které vydávali Alexandr Ivanovič Gercen a Nikolaj Platonovič Ogarjov v letech 1857—1867 rusky a v letech 1868—1869 francouzsky s ruskými přílohami; od roku 1865 vycházely v Londýně, potom v Ženevě. — *42, 438.*

[19] *Liga míru a svobody* — buržoazně pacifistická organizace, založená roku 1867 ve Švýcarsku několika maloburžoaznímí a buržoaznímí republikány a liberály. — *42, 369, 643.*

[20] Jde o rezoluci, kterou předložil Bakunin 23. září 1868 na kongresu Ligy míru a svobody v Bernu při projednávání návrhu programu Ligy. Na obhajobu svého návrhu pronesl Bakunin dvě řeči, jež byly otištěny v „Kolokolu", čís. 14—15 z 1. prosince 1868. — *43.*

[21] Citovaný oběžník napsal Marx 22. prosince 1868, když se na zasedání generální rady jednalo o přijetí bakuninské Aliance do Internacionály.

29. listopadu 1868 poslal Johann Philipp Becker, který byl členem prozatímního výboru Aliance, ale brzy nato se s Bakuninem rozešel, generální radě text programu a stanov Aliance. Tyto dokumenty byly přečteny na zasedání rady 15. prosince 1868. Téhož dne je Marx poslal Engelsovi se žádostí, aby se k nim kriticky vyjádřil; Engels tak učinil 18. prosince. 22. prosince přečetl Hermann Jung na zasedání generální rady návrh odpovědi Alianci, který napsal Marx s přihlédnutím k Engelsovým připomínkám; návrh měl formu oběžníku a byl s malými změnami přijat. Oběžník generální rady byl rozeslán všem sekcím Internacionály jako důvěrné sdělení (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 377—379). Poprvé byl otištěn v roce 1872 v důvěrném oběžníku generální rady „Domnělé rozkoly v Internacionále". — *43.*

[22] Citovaný oběžník generální rady napsal Marx jako odpověď na novou žádost ústředního byra Aliance z 27. února 1869 o přijetí do Internacionály. Ústřední byro prohlásilo, že je ochotno Mezinárodní alianci rozpustit, jestliže generální rada schválí její program a přijme do Internacionály její místní sekce. Marx napsal tuto odpověď, na jejímž obsahu se dohodl s Engelsem. Dopis byl jednomyslně schválen na zasedání rady 9. března 1869 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 387–388). Poprvé byl uveřejněn v roce 1872 v důvěrném oběžníku generální rady „Domnělé rozkoly v Internacionále". — *45.*

[23] *Proces s něčajevovci* — se studenty obžalovanými z tajné revoluční činnosti — se konal v Petrohradě v červenci a v srpnu 1871 (podrobně o tomto procesu viz tento svazek, str. 425–452). Materiály z procesu byly uveřejňovány v listu „Sankt-Petěrburgskije vědomosti" [„Petrohradské zprávy"].

Londýnská konference pověřila Nikolaje Utina, aby o procesu s něčajevovci sestavil stručnou zprávu, která měla být před otištěním předložena generální radě. Místo zprávy poslal Utin Marxovi koncem srpna 1872 pro haagský kongres obšírnou důvěrnou zprávu o Bakuninově a Něčajevově činnosti proti Internacionále. — *47.*

[24] „*Le Progrès*" [„Pokrok"] — list bakuninovců, který otevřeně vystupoval proti generální radě; vycházel francouzsky za redakce Guillauma od prosince 1868 do dubna 1870 v Le Locle. — *47.*

[25] „*L'Égalité*" [„Rovnost"] — švýcarský týdeník, orgán Románské federace Internacionály; vycházel francouzsky v Ženevě od prosince 1868 do prosince 1872; v listopadu 1869 až v lednu 1870 se anarchisté Bakunin, Perron, Robin aj., kteří se stali členy redakce, pokusili využít listu k útokům na generální radu. Na zásah románské federální rady museli však bakuninovci v lednu 1870 z redakce odejít a list pak znovu podporoval generální radu. — *47.*

[26] Míní se oběžník „Generální rada federální radě románského Švýcarska", který napsal Marx; oběžník byl schválen na zasedání generální rady 1. ledna 1870 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 425–432). — *47.*

[27] „*Le Travail*" [„Práce"] — týdeník pařížských sekcí Internacionály; vycházel od 3. října do 12. prosince 1869 v Paříži; jedním z jeho hlavních spolupracovníků byl významný pracovník francouzského dělnického hnutí knihař Eugène Varlin. — *48.*

[28] *Liga veřejného blaha* — spolek francouzské feudální šlechty, který vznikl koncem roku 1464 a byl namířen proti politice sjednocení Francie v jednotný

centralizovaný stát, kterou prováděl král Ludvík XI. Členové Ligy vystupovali pod praporem bojovníků za „veřejné blaho" Francie. — *48.*

[29] „*La Solidarité*" [„Solidarita"] — bakuninovský týdeník, vycházel od dubna do září 1870 v Neuchâtelu a od března do května 1871 v Ženevě. — *49.*

[30] *Továrna* (La Fabrique) se tehdy říkalo výrobě hodinek a klenotnického zboží v Ženevě a okolí, která se provozovala ve velkých a malých dílnách manufakturního typu nebo také podomácku. — *49, 384.*

[31] Tuto rezoluci generální rady o federálním výboru románského Švýcarska navrhl Marx; viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 474. — *49.*

[32] Míní se „Druhá adresa generální rady o prusko-francouzské válce", jejímž autorem byl Marx; byla schválena na zasedání generální rady 9. září 1870 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 304—312). — *50.*

[33] Míní se provolání „Sekcím Internacionály" z 5. září 1870, které sepsali bakuninovci James Guillaume a Gaspard Blanc; bylo uveřejněno v Neuchâtelu jako příloha k listu „Solidarité", čís. 22. — *50.*

[34] *Povstání v Lyonu* začalo 4. září 1870, když přišla zpráva o porážce u Sedanu. Bakunin, který přijel do Lyonu 15. září, se chtěl zmocnit vedení hnutí a uskutečnit svůj anarchistický program. 28. září se anarchisté pokusili o převrat. Pokus se nezdařil, neboť Bakunin a ostatní anarchisté neměli ani spojení s dělníky, ani určitý akční plán. — *50.*

[35] Usnesením ze 6. srpna 1871 se bakuninovská sekce v Ženevě nazvaná „Aliance socialistické demokracie. Ústřední sekce" rozpustila. Tajemník bakuninovské sekce Nikolaj Žukovskij poslal toto usnesení dopisujícímu tajemníkovi pro Švýcarsko Hermannu Jungovi v dopise z 10. srpna. — *51, 386, 679.*

[36] Viz „Association Internationale des Travailleurs. Compte-rendu du IVe Congrès international, tenu à Bâle, en septembre 1869" Brusel 1869, str. 172. — *51, 62, 70.*

[37] Bakuninovec Robin vyzval v dubnu 1870 pařížskou federální radu, aby uznala federální výbor, který ustavili anarchisté na sjezdu v La Chaux-de-Fonds, jako románský výbor a oznámila v listě „Marseillaise", že skutečnými členy Internacionály jsou jen stoupenci tohoto výboru. Když generální rada objasnila členům pařížské federální rady smysl rozkolu, k němuž došlo ve Švýcarsku, usnesla se federální rada, že nemá právo zasahovat do věci, jejíž projednávání přísluší generální radě. — *51.*

[38] Míní se rezoluce XVII londýnské konference z roku 1871, která má název „Rozkol ve francouzsky mluvící části Švýcarska". Ve zvláštním vydání rezolucí konference je otištěn její zkrácený text (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 469). Úplný text vyšel v „Égalité" čís. 20 z 21. října 1871, pod názvem „Rezoluce londýnské konference o neshodách v románském Švýcarsku" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 471 až 474). — *51.*

[39] Benoît Malon, „La troisième défaite du prolétariat français" [„Třetí porážka francouzského proletariátu"], Neuchâtel 1871. — *52.*

[40] *Sekce revoluční socialistické propagandy a akce* vznikla 6. září 1871 místo ženevské sekce Aliance socialistické demokracie, která byla v srpnu rozpuštěna. Jejího založení se zúčastnili kromě bývalých členů této sekce (Žukovského, Perrona aj.) také někteří francouzští emigranti, zejména Jules Guesde a Benoît Malon. — *52.*

[41] *„La Révolution Sociale"* [„Sociální revoluce"] — týdeník, který vycházel v Ženevě od října 1871 do ledna 1872; od listopadu 1871 oficiální orgán bakuninovské Jurské federace. — *52.*

[42] André Léová, „La guerre sociale. Discours prononcé au Congrès de la Paix à Lausanne (1871)" [„Sociální válka. Řeč pronesená na kongresu míru v Lausanne (1871)"], Neuchâtel 1871, str. 7. — *52.*

[43] *„Le Figaro"* — francouzský konzervativní list, byl ve spojení s vládou druhého císařství; vychází v Paříži od roku 1826.

„Le Gaulois" [„Gal"] — deník konzervativně monarchistického zaměření, orgán velkoburžoazie a aristokracie; vycházel v Paříži v letech 1867—1929.

„Paris-Journal" [„Pařížské noviny"] — reakční deník, který vydával v Paříži v letech 1868—1874 Henri de Pène. List byl mluvčím politiky druhého císařství, potom podporoval vládu národní obrany a Thiersovu vládu. Tento policejní list šířil pomluvy o Internacionále a Pařížské komuně a vyzýval k násilnostem proti komunardům. — *53, 194, 386.*

[44] Míní se rezoluce k projevu Félixe Pyata, kterou přijala generální rada na Marxův návrh 7. července 1868 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 349). 29. června 1868 vyzýval Pyat na shromáždění, které se konalo u příležitosti výročí červnového povstání pařížského proletariátu z roku 1848 v Londýně, k teroristickým akcím proti Napoleonovi III. Bruselský list „La Cigale" označil Pyata ve zprávě o tomto shromáždění za jednoho z vůdců Internacionály. Toto tvrzení opakovaly i jiné noviny.

Když se rezoluce objevila v tisku, došlo ve francouzské sekci v Londýně,

jejímž členem byl Pyat, k rozkolu. Představitelé proletářské části (Eugène Dupont, Hermann Jung, Paul Lafargue aj.) ze sekce na znamení nesouhlasu s Pyatovou dobrodružnou a provokační taktikou vystoupili. Ačkoli Pyatova skupina už neměla s Internacionálou spojení, vystupovala nadále jejím jménem a často podporovala protiproletářské skupiny, které bojovaly proti Marxově linii v generální radě. — *54.*

[45] Během roku 1869 se v generální radě několikrát jednalo o tom, aby se Internacionála oficiálně distancovala od skupiny francouzských maloburžoazních demokratů v Londýně, vedené Félixem Pyatem (viz předchozí poznámku). Na jaře 1870 to bylo tím naléhavější, že se tehdy ve Francii připravoval třetí proces proti členům Internacionály, kteří byli obviněni ze spiknutí k zavraždění Napoleona III. Jako materiálu obžaloby bylo použito dokumentů takzvané Francouzské federální sekce v Londýně, zejména pak provolání přijatého na schůzi z 20. října 1868, v němž byla Internacionála ztotožňována s tajným republikánským spolkem Revoluční komuna, v jehož čele stál Pyat. Za této situace prohlásila generální rada v rezoluci z 10. května 1870, jejímž autorem byl Marx, že Internacionála nemá s touto skupinou nic společného (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 469). Vlastním důvodem, proč byli zatčeni členové Internacionály v Paříži, byl manifest, který vydala pařížská federální rada 24. dubna 1870 a v němž odhalila skutečný smysl chystaného plebiscitu (viz poznámky 163 a 164).

„*La Marseillaise*" [„Marseillaisa"] — francouzský deník, orgán levých republikánů; vycházel od prosince 1869 do září 1870 v Paříži; byly v něm uveřejňovány materiály o činnosti Internacionály a o dělnickém hnutí.

„*Le Réveil*" [„Probuzení"] — francouzský týdeník, od května 1869 deník levých republikánů; vycházel od července 1868 do ledna 1871 v Paříži za Delescluzovy redakce; uveřejňoval dokumenty Internacionály a materiály o dělnickém hnutí. — *54.*

[46] Špiclovskou činnost Gustava Duranda, který byl ve službách francouzské policie a vetřel se jako jeden z předáků Francouzské sekce 1871 (Section française 1871) do Internacionály, se zabývala generální rada na mimořádném zasedání 7. října 1871. Na tomto zasedání byla generální radě předložena Durandova korespondence s policejními úředníky. Podle pokynů policie se měl Durand vetřít jako špicl na londýnskou konferenci a do generální rady. Rezoluci o Durandově vyloučení sepsal Engels a předložil ji generální radě (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 478). — *55.*

[47] Rezoluce o stanovách Francouzské sekce 1871, sepsaná Marxem, byla jednomyslně schválena generální radou 17. října 1871. Generální rada poukazovala na to, že stanovy sekce jsou v rozporu se všeobecnými stanovami Internacionály, a proto nemůže být sekce přijata do Internacionály. Text rezoluce se

zachoval jako rukopis dopisujícího tajemníka pro Francii Augusta Serrailliera (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 480–483). – *55.*

[48] 7. listopadu 1871 projednávala generální rada odpověď Francouzské sekci 1871, která ve svém dopise z 31. října vyslovila nesouhlas s rezolucí generální rady ze 17. října 1871 (viz předcházející poznámku) a napadla generální radu. Zprávu o tom podal Auguste Serraillier, který také předložil návrh rezoluce, jehož autorem byl Marx; generální rada návrh jednomyslně schválila (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 507–512). Tato rezoluce vyšla poprvé v neúplném znění v práci „Domnělé rozkoly v Internacionále". – *55.*

[49] „Rules of the International Working Men's Association", Londýn 1867. – *57.*

[50] „Déclaration de la Section française fédéraliste de 1871, siégeant à Londres" [„Deklarace Francouzské federální sekce 1871 se sídlem v Londýně"], Londýn 1871. V záhlaví brožury dala sekce vytisknout „Mezinárodní dělnické sdružení", přestože ji generální rada do Internacionály nepřijala. – *57.*

[51] Jde o rezoluci 2 oddílu XIII („Zvláštní rezoluce konference"), v níž se konstatuje, že němečtí dělníci splnili svou internacionální povinnost (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 467). Základem této rezoluce byly závěry obsažené v Marxově řeči o postavení Internacionály v Německu a v Anglii. – *58.*

[52] Je míněn dopis dopisujícího tajemníka pro Francii Augusta Serrailliera redaktorovi listu „Qui Vive!" Vermerschovi z 11. listopadu 1871; byl otištěn v „Qui Vive!" z 16. listopadu 1871 a v řadě jiných novin.

„*Qui Vive!*" [„Stůj!"] – deník, vycházel v roce 1871 francouzsky v Londýně; orgán Francouzské sekce 1871. – *58.*

[53] Míní se oficiální vydání všeobecných stanov a organizačního řádu Mezinárodního dělnického sdružení, které připravila generální rada na příkaz londýnské konference z roku 1871. Anglické a francouzské vydání vyšlo v Londýně, anglické v první polovině listopadu a francouzské v prosinci 1871: „General Rules and Administrative Regulations of the International Working Men's Association. Official edition revised by the General Council" a „Statuts Généraux et Règlements Administratifs de l'Association Internationale des Travailleurs. Edition officielle, revisée par le Conseil Général". Oficiální německý text byl otištěn v listě „Volksstaat", čís. 12 z 10. února 1872, a vyšel současně jako brožura s názvem: „Allgemeine Statuten und Verwaltungs-Verordnungen der Internationalen Arbeiter-Association. Amt-

liche deutsche Ausgabe, revidiert durch den Generalrath", Lipsko, nakladatelství „Volksstaat" 1872. — Český překlad viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 484—500. — *58, 80, 346.*

[54] Jde o rezoluci XVII „Rozkol ve francouzsky mluvící části Švýcarska", v níž se navrhovalo anarchistickým sekcím, které se odštěpily od Románské federace, aby přijaly název Jurská federace (Fédération Jurassienne) (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 469). — *59.*

[55] „Circulaire à toutes les fédérations de l'Association Internationale des Travailleurs", Sonvilier 1871. — *59, 72, 388.*

[56] Jde o rezoluci, kterou předložili na shromáždění ženevských sekcí 2. prosince 1871 Malon, Lefrançais a Ostyn; rezoluce byla namířena proti generální radě Internacionály a proti usnesením londýnské konference, přičemž se opírala o překroucené dokumenty Internacionály. Shromáždění federace tento anarchistický návrh zamítlo, přijalo usnesení, které schvalovalo rezoluce londýnské konference, a vyslovilo naprostý souhlas s činností generální rady. Návrh Malonovy anarchistické rezoluce otiskl list „La Révolution Sociale", čís. 7 ze 7. prosince 1871. — *61.*

[57] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 469. — *61.*

[58] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 469. — *61.*

[59] „*Journal de Genève*" [„Ženevské noviny"] — konzervativní deník, vychází od roku 1826 v Ženevě. — *62.*

[60] Jde o cirkulář ministra zahraničních věcí Jules Favra diplomatickým zástupcům Francie z 6. června 1871, ve kterém vyzýval všechny evropské vlády k společnému boji proti Internacionále. Prohlášení generální rady k tomuto Favrovu cirkuláři, které napsali Marx a Engels, viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 405—406. Dále se v poznámce připomíná zpráva, kterou přednesl 5. února 1872 Sacaze jménem komise, jež zkoumala Dufaurův návrh zákona (viz poznámku 10). — *65, 389.*

[61] Zde a dále v textu jsou citovány stanovy Internacionály, schválené ženevským kongresem a vydané anglicky v Londýně („Rules of the International Working Men's Association", Londýn 1867). — *66.*

[62] Viz „Association Internationale des Travailleurs. Statuts et règlements" a Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 570—572. — *67.*

[63] Jde o přepsání. Článek 6 všeobecných stanov byl přijat na ženevském kongresu Internacionály v roce 1866. Viz „Congrès ouvrier de l'Association Internationale des Travailleurs, tenu à Genève du 3 au 8 septembre 1866", Ženeva 1866, str. 13—14. — *68.*

[64] *Dělnická federace* (Federazione Operaia) byla založena v Turínu na podzim 1871 a byla pod vlivem mazziniovců. Proletářské živly z ní v lednu 1872 vystoupily a založily spolek *Osvobození proletáře* (L'Emancipazione del Proletario), který pak byl přijat za sekci Internacionály. Až do února 1872 byl v čele spolku tajný policejní agent Carlo Terzaghi. — *69, 408.*

[65] „*Il Proletario*" [„Proletář"] — italský list vydávaný v letech 1872—1874 v Turínu. Obhajoval bakuninovce a vystupoval proti generální radě a usnesením londýnské konference. — *69.*

[66] „Troisième Congrès de l'Association Internationale des Travailleurs. Compte rendu officiel" [„Třetí kongres Mezinárodního dělnického sdružení. Oficiální zpráva"], viz přílohu k listu „Le Peuple Belge", Brusel, z 29. září 1868. — *70.*

[67] Míní se tu „Programme et Règlement de l'Alliance Internationale de la Démocratie Socialiste" [„Program a organizační řád Mezinárodní aliance socialistické demokracie"], který sestavil Michail Bakunin a který vyšel německy a francouzsky jako zvláštní leták v Ženevě roku 1868. Úplný text programu je uveden v Marxově a Engelsově práci „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení" (viz tento svazek, str. 485—487). — *72.*

[68] Jde o článek Michaila Bakunina „Organizace Internacionály" uveřejněný v anarchistické ročence „Almanach du Peuple pour 1872" [„Lidový almanach na rok 1872"]. — *73.*

[69] V listopadu 1871 vystoupil buržoazní demokrat Stefanoni s plánem na vytvoření Všeobecné společnosti racionalistů (Società Universale dei Razionalisti), jejíž program byl směsicí buržoazně demokratických názorů a idejí maloburžoazního utopického socialismu (zřizování zemědělských kolonií jako prostředku k vyřešení sociální otázky atd.). Společnost měla podle vyjádření samého Stefanoniho odvrátit dělníky od Internacionály a zamezit šíření jejího vlivu v Itálii; zároveň Stefanoni prohlásil, že je solidární s Aliancí socialistické demokracie. V polemice, která se rozvinula po zveřejnění navrhovaného programu společnosti, vystoupil Stefanoni s pomlouvačnými články proti generální radě a proti Marxovi a Engelsovi; materiál pro tyto články čerpal z lassallovských novin, u Vogta atd. Marx a Engels odhalili skutečné cíle Stefanoniho a přímé spojení anarchistů s buržoazními demokra-

ty (Engelsův dopis redakci „Gazzettino Rosa", viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 534—536, Marxův článek „Ještě jednou Stefanoni a Internacionála", viz tento svazek, str. 115—118); rovněž řada italských dělnických vůdců se postavila proti Stefanoniho návrhu, takže jeho pokusy podřídit dělnické hnutí v Itálii buržoaznímu vlivu ztroskotaly.

„*Il Gazzettino Rosa*" [„Rudý zpravodaj"] — italský deník, který vycházel od roku 1867 do roku 1873 v Miláně; v letech 1871—1872 hájil Pařížskou komunu a publikoval zprávy a dokumenty Mezinárodního dělnického sdružení; od roku 1872 byl pod vlivem bakuninovců. — *76, 392.*

[70] „*Neuer Social-Demokrat*" [„Nový sociální demokrat"] — německý list, vycházel v Berlíně od roku 1871 do roku 1876 třikrát týdně; orgán lassallovského Všeobecného německého dělnického spolku, založeného v Lipsku roku 1863. V listě se odrážela lassallovská politika přizpůsobování se bismarckovskému režimu, koketování s vládnoucími třídami Německa a oportunismus a nacionalismus lassallovských předáků. List bojoval ze sektářských pozic soustavně proti marxistickému vedení Internacionály a proti německé Sociálně demokratické dělnické straně; podporoval útoky bakuninovců a jiných protiproletářských směrů proti generální radě. — *76, 352, 493.*

[71] „*Bílé blůzy*" nebo „*bílé košile*" byly bandy, které organizovala policejní prefektura druhého císařství. Tyto bandy, složené z deklasovaných živlů vydávajících se za dělníky, organizovaly provokační demonstrace a akce, které sloužily za záminku k pronásledování skutečných dělnických organizací. — *76, 393.*

[72] Sjezd Belgické federace Mezinárodního dělnického sdružení, který zasedal 24. a 25. prosince 1871, se při projednávání sonvilierského oběžníku švýcarských anarchistů nevyslovil pro jejich požadavek okamžitého svolání všeobecného kongresu Internacionály, ale přijal usnesení, které ukládalo belgické federální radě, aby vypracovala nové stanovy Sdružení. Návrh stanov, který vycházel z anarchistických pozic a byl projednán na sjezdu Belgické federace v červenci 1872, předpokládal zrušení generální rady. — *76.*

[73] Viz „Annales de l'Assemblée nationale. T. VII—du 15 Janvier au 22 Février 1872" [„Anály Národního shromáždění. Sv. VII — 15. leden až 22. únor 1872"], Paříž 1872. — *79.*

[74] Tyto rezoluce o rozkolu ve federaci Spojených států napsal Marx a na jeho návrh byly přijaty na zasedáních generální rady z 5. a 12. března 1872.

V prosinci 1870 vytvořili zástupci několika sekcí v New Yorku ústřední výbor, který měl působit jeden rok, jako řídící orgán Internacionály v USA. V červenci 1871 se k němu připojily sekce čís. 9 a 12 v čele s buržoazními

feministkami Victorií Woodhullovou a Tennessee Claflinovou a ve jménu Internacionály zahájily agitaci za buržoazní reformy. Stoupenci Woodhullové a Claflinové se postavili proti „cizineckým sekcím" (německým, francouzským a irským), hlavně proti německé sekci čís. 1 v New Yorku vedené F. A. Sorgem, a pokoušeli se zneužít organizace Internacionály pro své cíle. 27. září 1871 se sekce čís. 12 bez vědomí newyorského ústředního výboru obrátila na generální radu se žádostí, aby byla uznána za vedoucí sekci Internacionály v Americe; současně vedla v tisku kampaň proti těm sekcím Internacionály, které hájily její proletářský charakter. Generální rada ve své rezoluci z 5. listopadu 1871 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 698) nároky sekce čís. 12 zamítla a potvrdila plnou moc newyorského ústředního výboru. Sekce čís. 12 však ještě i potom ve své činnosti pokračovala a pokoušela se vyložit usnesení generální rady jako podporu svého návrhu. Tato činnost posílila maloburžoazní živly v některých organizacích Internacionály v USA, takže v prosinci 1871 došlo k rozkolu mezi proletářskými a maloburžoaznímí sekcemi a ustavily se dvě federální rady. V New Yorku byla ustavena prozatímní federální rada, jejímiž členy byli Sorge, Bolte aj., zatímco v čele druhého výboru byli Woodhullová a jiní buržoazní reformátoři ze sekce čís. 12. Generální rada rozhodně podporovala proletářské křídlo severoamerické federace a sekci čís. 12 ještě v březnu až do příštího řádného kongresu Internacionály suspendovala. 28. května 1872 uznala generální rada za jediný vedoucí orgán Internacionály prozatímní federální radu. Do federální rady, která byla zvolena v červenci 1872 na kongresu Severoamerické federace, přešli skoro všichni členové prozatímní rady. Příčiny rozkolu ve federaci USA jsou podrobně vysvětleny v Engelsově článku „Internacionála v Americe" (viz tento svazek, str. 127—133.)

Rezoluce generální rady byly otištěny v orgánech Internacionály různých zemí, především v listu „Volksstaat".

„*Der Volksstaat*" [„Lidový stát"] — ústřední orgán německé Sociálně demokratické strany; vycházel v Lipsku od 2. října 1869 do 29. září 1876 (dvakrát týdně, od července 1873 třikrát). List tlumočil názory revolučního směru v německém dělnickém hnutí; pro svůj odvážný, revoluční tón byl neustále stíhán vládou a policií. Stav redakce se stále měnil, neboť redaktoři byli střídavě zatýkáni, celkové řízení listu však zůstávalo v rukou Wilhelma Liebknechta. Významnou úlohu sehrál v tomto listě August Bebel, vedoucí nakladatelství „Volksstaat".

Marx a Engels byli s redakcí listu v úzkém styku, publikovali v něm své články. Přikládali činnosti „Volksstaatu" velký význam, bedlivě sledovali jeho práci, kritizovali některé jeho slabiny, takže si list udržel revoluční linii a stal se jedním z nejlepších dělnických listů sedmdesátých let 19. století. — *80.*

[75] „*Woodhull and Claflin's Weekly*" [„Týdeník paní Woodhullové a Claflinové"]

vydávaly v letech 1870–1876 v New Yorku buržoazní feministky Victoria Woodhullová a Tennessee Claflinová. – *81, 128.*

[76] Jde o rezoluci VI basilejského kongresu (viz poznámku 36) „O postupu při vylučování sekcí ze Sdružení", jež se týkala organizačních otázek a opravňovala generální radu suspendovat až do příštího řádného kongresu jednotlivé sekce Internacionály. – *82.*

[77] Pravděpodobně je míněna malá skupina srbských a bulharských studentů v Curychu, kteří se pod přímým vlivem anarchistů zorganizovali ve skupinu Aliance a říkali si Slovanský svaz. Na jaře 1872 se chtěli ustavit jako sekce Internacionály; když však generální rada odmítla uznat tuto skupinu jako sekci, vstoupila skupina v červnu nebo v červenci 1872 do Jurské federace (její program sestavil Bakunin); v létě 1873 se rozpadla. – *82.*

[78] „*La Liberté*" [„Svoboda"] – belgický demokratický list, který vycházel v Bruselu v letech 1865–1873, v letech 1872–1873 jako týdeník; od roku 1867 orgán Mezinárodního dělnického sdružení v Belgii. – *84.*

[79] Marxovy články, v nichž prohlašuje, že dopis uveřejněný v „Paris-Journal" je padělek, viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 329 a 332–335.

Na Marxův návrh přispěl k odhalení tohoto podvrhu též Auguste Serraillier, dopisující tajemník generální rady pro Francii, v dopise ze 16. března 1871, který zaslal do mnoha novin.

„*Le Courrier de l'Europe*" [„Evropský kurýr"] – orleanistický list, vycházel francouzsky v Londýně v letech 1840–1889.

„*Die Zukunft*" [„Budoucnost"] – německý buržoazně demokratický list, orgán Lidové strany; vycházel v roce 1867 v Královci a od roku 1868 v Berlíně. Marxův dopis s odhalením padělku „Paris-Journal" byl otištěn v čís. 73 z 26. března 1871. – *84.*

[80] Na zasedání generální rady 20. února 1872 byl přijat Jungův návrh, aby byl 18. března uspořádán masový mítink na počest prvního výročí Pařížské komuny. Mítink měla připravit zvláštní komise, do níž byli zvoleni Jung, MacDonnel, Milner a jiní. Marx byl na zasedání rady 12. března určen jako jeden z řečníků. Hned nato požádal Jung Engelse, aby připravil návrh rezolucí. Veřejné shromáždění se však nekonalo, poněvadž majitel v poslední chvíli odmítl propůjčit sál. Členové Internacionály a bývalí komunardi se však 18. března přesto sešli v malé místnosti spolku komunardů a na slavnostní schůzi uctili výročí první proletářské revoluce. Na této schůzi byly na návrh komunardů Theisze a Camélinata a člena generální rady Milnera přijaty tři krátké rezoluce, jejichž text souhlasí doslova s dochovaným francouzským rukopisem, který přepsala Marxova dcera Jenny a v němž jsou Marxovy

opravy. Text rezoluce byl otištěn bez uvedení autora ve zprávě o mítinku v „Eastern Post" z 23. března, v „International Herald" z 30. března a v „Liberté" z 24. března 1872.

„*The International Herald*" [„Mezinárodní hlasatel"] — anglický týdeník, vycházel od března 1872 do října 1873 v Londýně; od května 1872 do května 1873 byl fakticky oficiálním orgánem britské federální rady Internacionály; uveřejňoval zprávy o zasedáních generální rady a britské federální rady, dokumenty Mezinárodního dělnického sdružení a Marxovy a Engelsovy články. Koncem roku 1872 a počátkem roku 1873 sehrál tento list velkou úlohu v boji proti reformistům, kteří se odtrhli od britské federální rady. Od června 1873, kdy jeho vydavatel a redaktor William Riley odpadl od dělnického hnutí, přerušili Marx a Engels svou spolupráci s listem a list přestal uveřejňovat i materiály Britské federace Internacionály. — *85.*

[81] *Sekce Ferré* (přijala tento název na památku známého komunarda Théophila Ferrého) byla jednou z prvních francouzských sekcí Internacionály, jež vznikly v Paříži po porážce Komuny. Sekce se definitivně ustavila v dubnu 1872; sloužila generální radě jako opěrný bod pro styk se znovu zakládanými dělnickými organizacemi ve Francii. Sekce byla přijata do Internacionály na Marxův návrh v červenci 1872, když byly její stanovy přezkoumány zvláštní komisí generální rady pro stanovy. — *87.*

[82] Rukopis „*Nacionalizace půdy*" napsal Marx v březnu až dubnu 1872. Podnětem byla diskuse o této otázce v manchesterské sekci Internacionály. Eugène Dupont napsal 3. března Engelsovi dopis o tom, jaký zmatek v názorech na agrární otázku panuje mezi členy tamější sekce; uvedl 5 bodů a prosil Marxe a Engelse, aby mu k nim poslali své připomínky tak, aby je mohl zpracovat do příspěvku ještě před schůzí sekce. Marx mu své názory na nacionalizaci půdy zevrubně vyložil. 8. května 1872 přednesl Dupont na zasedání sekce referát (zcela totožný s dochovaným Marxovým rukopisem); tento referát byl 15. června 1872 uveřejněn v listu „International Herald" pod názvem „Nacionalizace půdy. Referát přednesený v manchesterské sekci Mezinárodního dělnického sdružení"; ani autorovo, ani referentovo jméno nebylo uvedeno. — *89.*

[83] Citát ze zprávy o pozemkovém vlastnictví, kterou podal na zasedání bruselského kongresu Mezinárodního dělnického sdružení 11. září 1868 César de Paepe. — *91.*

[84] Tento dopis napsal Engels z pověření generální rady jako odpověď na žádost španělské federální rady, aby řádnému sjezdu Španělské federace byl zaslán pozdravný přípis. Dopis byl na sjezdu přečten 7. dubna 1872 a otištěn v listu „Emancipación".

Sjezd Španělské federace Internacionály se konal v Zaragoze ve dnech 4.—11. dubna 1872; zúčastnilo se ho 45 delegátů zastupujících 31 místních federací. Na příkaz vlády znemožnila policie veřejná zasedání sjezdu.

„*La Emancipación*" [„Osvobození"] — týdeník, orgán madridských sekcí Internacionály; vycházel v Madridu v letech 1871 až 1873; od září 1871 do dubna 1872 byl orgánem španělské federální rady; potíral anarchistický vliv ve Španělsku. V letech 1872—1873 uveřejnila „Emancipación" „Manifest Komunistické strany", některé kapitoly z „Bídy filosofie" a z I. dílu „Kapitálu" a řadu Engelsových článků, z nichž některé byly psány zvlášť pro tento list. — *93, 663, 665.*

[85] Tímto prohlášením odpověděl Marx na pomlouvačný projev člena parlamentu Alexandra Baillie Cochrana v Dolní sněmovně. Přečetl je na zasedání generální rady 16. dubna. Podle usnesení rady pak vyšlo jako samostatný leták a bylo uveřejněno v „The Eastern Post". — *96.*

[86] Tento citát i další citáty jsou z Cochranovy a Fawcettovy řeči v Dolní sněmovně 12. dubna 1872. Oba projevy byly otištěny v „Times" z 13. dubna 1872. — *97.*

[87] V preambuli „Prozatímních stanov Mezinárodního dělnického sdružení" zformuloval Marx v roce 1864 při zakládání Internacionály výchozí programové teze první mezinárodní masové organizace proletariátu. Preambule byla beze změny pojata do všeobecných stanov a v roce 1866 schválena ženevským kongresem. Úkoly politického boje proletariátu byly vyloženy v třetím odstavci tohoto dokumentu, kde se říká, „že ekonomické osvobození dělnické třídy je tedy oním velikým cílem, jemuž je třeba podřídit každé politické hnutí jako prostředek" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 46). V „Inaugurální adrese Mezinárodního dělnického sdružení", kterou Marx napsal současně s „Prozatímními stanovami", zdůvodnil tezi, že nyní je „velkým úkolem dělnické třídy dobýt politickou moc", a vyzval proletariát, „aby zvládl i taje mezinárodní politiky, aby kontroloval diplomatické činy svých vlád a v případě nutnosti se proti nim postavil všemi možnými prostředky" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 44 a 45). — *97.*

[88] Je míněna Bakuninova brožura „Risposta d'un Internazionale a Giuseppe Mazzini" [„Odpověď člena Internacionály Giuseppe Mazzinimu"], Milán 1871; brožura vyšla jako příloha k čís. 227 „Gazzettino Rosa" ze 16. srpna 1871. — *97.*

[89] „*Die Volksstimme*" [„Hlas lidu"] — rakouský dělnický list, orgán sociálních demokratů. Podporoval generální radu Internacionály; vycházel ve Vídni dvakrát měsíčně od dubna do prosince 1869. — *98.*

[90] „*Le Père Duchêne*“ [„Otec Duchêne“] – francouzský deník, který od 6. března do 21. května 1871 vydával v Paříži Eugène Vermersch; svým zaměřením byl blízký blanquistickému tisku. – *99, 550.*

[91] Koncem roku 1871 začala volební agitace pro znovuzvolení tehdejšího amerického republikánského presidenta Granta. Grantovi stoupenci se snažili získat sympatie dělnictva a slibovali proto, že Grant po svém zvolení bude prosazovat pronikavá „opatření ke zlepšení postavení dělnické třídy“.

V této souvislosti byl 13. prosince 1871 podán ve sněmovně reprezentantů návrh zákona na zřízení federálního úřadu pro statistiku práce s odůvodněním, že prý Mezinárodní dělnické sdružení toto opatření výslovně žádá.

Sněmovna reprezentantů návrh přijala, ale senát jej potom zamítl. – *101.*

[92] Tímto dopisem odpověděl Engels Ferrarskému dělnickému spolku na oznámení, že spolek byl ustaven a že se chce stát sekcí Internacionály. Engelsův dopis a programové dokumenty Sdružení, které spolku zaslal, pomohly jeho členům překonat anarchistický vliv. 7. května uznala generální rada na Engelsovo doporučení Ferrarský spolek za sekci Internacionály. – *102.*

[93] Tímto článkem začíná Engelsova pravidelná spolupráce s italským listem „Plebe“, která trvala až do konce roku 1872. Už předtím, v roce 1871, otiskl list výňatky z Engelsových dopisů a některé dokumenty generální rady Internacionály, které Engels poslal do Itálie. Na žádost redaktora listu Enrica Bignamiho napsal Engels řadu článků, které byly zpravidla otiskovány pod záhlavím „Dopisy z Londýna“; u prvního článku byla tato poznámka: „Pod tímto záhlavím budeme napříště otiskovat dopisy, které se nám jeden vážený občan zavázal posílat z Londýna.“ Engelsova spolupráce s „Plebe“ byla počátkem roku 1873 přerušena jednak proto, že vládní perzekuce znemožňovaly pravidelné vydávání listu, a jednak proto, že dělnické hnutí celkově ochablo. V roce 1877 Engels svou spolupráci s listem opět obnovil. Engelsovy články z „Plebe“ přetiskl Gianni Bosio ve sborníku: „Karl Marx, Friedrich Engels. Scritti italiani“ [„Karel Marx, Bedřich Engels. Italské stati“], Milán-Řím 1955. Podtitul tohoto článku, tak jako většiny ostatních Engelsových článků z „Plebe“ obsažených v tomto svazku, odpovídá titulkům z Bosiova sborníku.

„*La Plebe*“ [„Lid“] – italský list vydávaný v letech 1868–1875 v Lodi a v letech 1875–1883 v Miláně za redakce Enrica Bignamiho; do začátku sedmdesátých let měl buržoazně demokratické, později socialistické zaměření; v letech 1872–1873 jako orgán italských sekcí Internacionály podporoval linii generální rady a uveřejňoval dokumenty Internacionály i Engelsovy články. – *104.*

[94] V letech 1830–1831 vypukly v jižní a východní Anglii živelné vzpoury země-

dělských dělníků, vyvolané velmi těžkou situací této kategorie obyvatelstva. Zavádění zemědělských strojů způsobilo masovou nezaměstnanost zemědělských dělníků, kteří na znamení protestu zapalovali stohy obilí, seníky a sýpky a ničili mlátičky. Vojsko poslané do vzbouřených okresů na pokyn whigovské Greyovy vlády se s izolovanými povstalci krutě vypořádalo. — *105.*

[95] Koncem března 1872 byl v hrabství Warwick (Warwickshire) založen svaz zemědělských dělníků. Postavil se v čelo stávky, která se záhy rozšířila i do sousedních hrabství střední a východní Anglie. Stávku podporovala odborová sdružení městských dělníků. Jejich finanční pomoc a také zvýšená poptávka po dělnících ve městě, vyvolaná rozmachem průmyslu, přispěly k úspěšnému výsledku boje zemědělského dělnictva. V květnu 1872 byl za předsednictví dělníka Josepha Arche založen Národní svaz zemědělských dělníků, který koncem roku 1873 sdružoval na 100 000 členů. Boj za zkrácení pracovního dne a za zvýšení mezd pokračoval až do roku 1874 a v mnoha hrabstvích skončil vítězstvím stávkujících. — *105.*

[96] Engels má na mysli projev ministra vnitra Bruce na zasedání sněmovny lordů 12. dubna 1872, v němž Bruce odpověděl na Cochranovu řeč proti Mezinárodnímu dělnickému sdružení. — *106.*

[97] Informace o policejním pronásledování německého socialisty Theodora Cuna, jednoho z čelných představitelů milánské sekce Internacionály, podal Engels na zasedání generální rady 23. dubna 1872. Informace o těchto perzekucích čerpal Engels jednak z italských novin, jednak z Cunova dopisu, který obdržel 22. dubna. Poněvadž v pronásledování Cuna spatřoval konkrétní projev spiknutí evropských reakčních vlád proti Internacionále, přikládal odhalení tohoto faktu značný význam. Engelsovo sdělení bylo uveřejněno ve zprávě ze zasedání generální rady v „Eastern Post" z 27. dubna 1872 a v „Gazzettino Rosa" ze 7. května 1872. — *107.*

[98] Na zasedání generální rady 14. května 1872 se jednalo o vztazích mezi irskými sekcemi, jež se začínaly vytvářet v Anglii a v Irsku, a britskou federální radou (viz poznámku 14). Engels ve své řeči poukázal na šovinistické názory Halese a některých anglických členů generální rady a britské federální rady, kteří byli proti tomu, aby se v Internacionále vytvořila samostatná irská organizace, jež by bojovala za nezávislost Irska. V diskusi, která se na zasedání o této věci rozpředla, podporovala většina členů generální rady Engelse.

Text Engelsovy řeči se dochoval jednak v zápisu, který Engels sám pořídil pro tisk, a (v neúplném znění) v protokolech generální rady. Řeč otištěna nebyla, protože už na příštím zasedání generální rady bylo usneseno nezahrnovat diskusi o irské otázce do zprávy určené pro noviny. Toto usnesení bylo

motivováno tím, že by publikování některých diskusních příspěvků, zejména Halesova, mohlo Internacionále uškodit. — *109.*

[99] Jde o srážku chartistů s Iry v Manchesteru 8. března 1842; tuto srážku vyprovokovali buržoazní nacionalisté, vedoucí činitelé irského Sdružení repealistů (stoupenců zrušení unie z roku 1801 — viz poznámku 393), kteří se stavěli nepřátelsky k dělnickému hnutí v Anglii, zejména k chartismu. Repealisté vyhnali Fearguse O'Connora a skupinu chartistů z Hall of Science, kde měl mít O'Connor přednášku. — *110.*

[100] Toto prohlášení, jehož autorem je Marx, bylo přečteno na zasedání generální rady 21. května 1872. Podnět k němu dala brožura „Conseil fédéraliste universel de l'Association Internationale des Travailleurs et des sociétés républicaines socialistes adhérentes", Londýn 1872 (brožura vyšla francouzsky, anglicky a německy). Univerzální federalistická rada se vytvořila počátkem roku 1872 ze zbytků Francouzské sekce 1871 (viz tento svazek, str. 54—59), z různých buržoazních a maloburžoazních organizací, z některých lassallovců vyloučených z Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně a z jiných živlů usilujících o vedení v Internacionále. Ve svých útocích se soustřeďovala hlavně na rezoluce londýnské konference o politické činnosti dělnické třídy a o boji proti sektářství. Usnesení haagského kongresu, že rezoluce o politické činnosti dělnické třídy má být pojata do všeobecných stanov, a o vyloučení Bakunina zasadilo všem těmto nepřátelským živlům pádnou ránu. Koncem září 1872 svolala Univerzální federalistická rada do Londýna sjezd, který se pokoušela vydávat za kongres Mezinárodního dělnického sdružení. Další činnost federalistické rady se vyčerpávala v bojích různých klik, činících si nárok na vedení „hnutí".

Toto prohlášení generální rady bylo otištěno téměř ve všech orgánech Internacionály; v listu „Emancipación" k němu redakce připojila tento závěrečný odstavec: „Tento závažný dokument, který nám odhaluje intriky buržoazních stran, ukazuje jejich snahu vnést rozkol do Sdružení a ochromit jeho činnost. Ve všech zemích, v Anglii, v Německu, v Belgii, ve Švýcarsku, v Americe i v Itálii, se buržoazie pokouší překroutit zásadu dělnické solidarity, aby do našeho Sdružení vnesla destruktivní dezorganizaci. Je to pro nás ponaučení." — *112.*

[101] *Všeobecná republikánská liga* (Universal Republican League) — maloburžoazní organizace založená v roce 1871 v Anglii. Mezi její předáky patřili tradeunionista Odger, buržoazní radikál Bradlough, maloburžoazní publicisté Vésinier, Le Lubez a jiní. Za svůj cíl vyhlásila Liga dosažení intelektuálního, morálního a materiálního blaha lidstva sjednocením republikánů všech zemí a rozšiřováním knih, brožur a všestranné osvěty přednáškami a projevy na shromážděních. Vedle požadavku nacionalizace půdy a všeobecného hlaso-

vacího práva zahrnoval program Ligy také požadavek zrušení titulů a výsad duchovenstva a aristokracie a vyzýval ke zřízení federativní světové republiky. Tato Liga, k níž se připojila celá řada republikánských klubů zřizovaných v různých anglických městech a sdružujících maloburžoazní a zčásti i proletářské živly, vyrostla na půdě republikánského hnutí, které v Anglii zesílilo po vyhlášení Francouzské republiky 4. září 1870. — *112.*

[102] *Liga půdy a práce* (Land and Labour League) byla založena v Londýně v říjnu 1869 za účasti generální rady Internacionály. Ve výkonném výboru Ligy bylo přes 10 členů generální rady. Program, který vypracoval Eccarius podle Marxových pokynů (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 624—629), obsahoval vedle některých všeobecně demokratických požadavků (reforma finanční a daňové soustavy, lidového vzdělání apod.) požadavek nacionalizace půdy a zkrácení pracovního dne a dále chartistické požadavky všeobecného volebního práva a zřízení zemědělských kolonií.

Marx se domníval, že by Liga mohla přispět k revolucionování anglické dělnické třídy; viděl v ní jednu z cest k vytvoření samostatné proletářské strany v Anglii. Ale už na podzim 1870 zesílil v Lize vliv buržoazních živlů a postupně ztratila s Internacionálou spojení. — *112.*

[103] Míní se tu vyloučení skupiny lassallovců z Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, který se stal sekcí Internacionály. K vyloučení skupiny došlo koncem roku 1871 pro pomlouvání generální rady.

Německý dělnický vzdělávací spolek v Londýně založili v únoru 1840 Karl Schapper, Josef Moll a další členové Svazu spravedlivých. V letech 1847 a 1849 až 1850 spolupracovali ve spolku aktivně i Marx a Engels. 17. září 1850 Marx, Engels a několik jejich spolubojovníků ze spolku vystoupili, protože jeho většina se postavila na stranu sektářské a dobrodružné frakce Willicha a Schappera. Koncem padesátých let se Marx a Engels znovu zúčastnili práce vzdělávacího spolku. Po založení Internacionály se spolek stal německou sekcí Mezinárodního dělnického sdružení v Londýně, koncem roku 1871 se připojil jako sekce k Britské federaci. Londýnský spolek existoval až do roku 1918, kdy jej anglická vláda zakázala. — *112.*

[104] V souvislosti s Vésinierovými pomluvami francouzských členů Internacionály uložil bruselský kongres v roce 1868 bruselské sekci, aby od Vésiniera žádala důkazy o vyřčených obviněních, a v případě, že nebudou postačující, aby jej vyloučila ze Sdružení.

26. října 1868 přijala bruselská sekce usnesení o vyloučení Vésiniera z Internacionály. — *113.*

[105] Článek „Ještě jednou Stefanoni a Internacionála" napsal Marx jako odpověď na Stefanoniho pomlouvačný článek „Marx–Vogt–Gercen", otištěný

v listě „Libero Pensiero" z 18. dubna 1872, který byl namířen proti Internacionále a osobně proti Marxovi. Stefanoniho odhalil už dříve Engels (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 534–536). Stálé výpady Stefanoniho a fakt, že byl v přímém spojení s bakuninskou Aliancí a s lassallovci, přiměly Marxe, aby proti němu také vystoupil. Marxovi, Engelsovi a italským členům Internacionály se podařilo ukázat Stefanoniho v pravém světle, takže jeho pokusy podřídit italské dělnické hnutí buržoaznímu vlivu se zhatily.

„*Il Libero Pensiero*" [„Svobodná myšlenka"] – italský časopis, orgán buržoazních republikánů-racionalistů; vycházel ve Florencii v letech 1866–1876 za redakce maloburžoazního demokrata a člena bakuninské Aliance Luigi Stefanoniho. – *115.*

[106] Koncem roku 1871 se Stefanoni chystal založit Všeobecnou společnost racionalistů (viz poznámku 69) a pokusil se pro ni získat podporu řady význačných činitelů republikánského a dělnického hnutí. Obrátil se také na Wilhelma Liebknechta. Ten jeho návrh neprohlédl, nevěděl také nic o jeho stycích s Aliancí a s lassallovci, a poslal mu 18. prosince 1871 pozdravný dopis. 18. ledna 1872 byl tento dopis uveřejněn. Liebknecht to oznámil Engelsovi, který ho ve své odpovědi z 15. února 1872 informoval o skutečném stavu věcí. Liebknecht pak napsal 29. února Stefanonimu německy ostrý dopis, v němž odmítá jakoukoli spolupráci s ním a jménem německé sociální demokracie prohlašuje, že je naprosto solidární s generální radou Mezinárodního dělnického sdružení. Tento dopis přeložil Engels do italštiny a prostřednictvím Cafiera jej uveřejnil 20. dubna 1872 v „Gazzettino Rosa". – *115.*

[107] Viz Marx - Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 459–463. – *115.*

[108] „*National - Zeitung*" [„Národní noviny"] – německý buržoazní deník, vycházel v Berlíně v letech 1848–1915. – *115.*

[109] Míní se tím kniha Karla Vogta „Studien zur gegenwärtigen Lage Europas" [„Studie o současné situaci v Evropě"], Ženeva a Bern 1859. – *116.*

[110] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 443–508. – *116.*

[111] V oficiálních dokumentech „Papiers et correspondance de la famille impériale" [„Dokumenty a korespondence císařské rodiny"], sv. 2, Paříž 1871, str. 161, uveřejněných z příkazu francouzské vlády po pádu druhého císařství, je záznam, podle něhož bylo Vogtovi v roce 1859 vyplaceno 40 000 franků. – *116.*

[112] „*Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*" [„Nové porýnské noviny.

Orgán demokracie"] — list vycházel za Marxovy redakce jako deník v Kolíně nad Rýnem od 1. června 1848 do 19. května 1849.

Jako bojový orgán proletářského křídla německé demokracie vychovávala „Neue Rheinische Zeitung" lidové masy a burcovala je k boji proti kontrarevoluci. Úvodníky, které určovaly stanovisko listu k nejdůležitějším otázkám německé a evropské revoluce, psali zpravidla Marx a Engels.

Marxovy a Engelsovy stati z „Neue Rheinische Zeitung" viz Marx-Engels, Spisy, sv. 5 a 6, čes. vyd. 1959. — *117.*

[113] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 537—538, sv. 12, čes. vyd. 1962, str. 450—454.

„*New-York Daily Tribune*" [„Newyorská denní tribuna"] — americký deník, vycházel v letech 1841—1924. Do poloviny padesátých let minulého století byl orgánem levého křídla amerických whigů, potom orgánem republikánské strany. Ve čtyřicátých a padesátých letech byla „Tribune" pokrokovým listem a bojovala proti otrokářství. Marxova spolupráce s listem trvala od srpna 1851 do března 1862, kdy v redakci nabyli převahy stoupenci kompromisu s otrokářskými státy a list ztratil svůj pokrokový charakter. — *117.*

[114] Marxovy a Engelsovy stati o válce Francie a Piemontu proti Rakousku viz Marx-Engels, Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963. — *117.*

[115] „*Pensiero ed Azione*" [„Myšlenka a čin"] byl orgán italských buržoazních demokratů redigovaný Mazzinim; vycházel dvakrát měsíčně, v letech 1858 až 1859 v Londýně a v roce 1860 v Luganu a Janově.

Mazziniho manifest „Válka", který vyšel v „Pensiero ed Azione", čís. 17 ze 16. května 1859, uveřejnila „New-York Daily Tribune" v Marxově překladu v poněkud zkráceném znění (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 402—407. — *117.*

[116] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 715—717. — *117.*

[117] Je míněn „Sbornik posmertnych statěj Alexandra Ivanoviča Gercena" [„Sborník statí z pozůstalosti Alexandra Ivanoviče Gercena"], Ženeva 1870. V tomto sborníku byly poprvé otištěny některé úryvky z díla „Byloje i dumy" [„O tom, co bylo"], zejména kapitola „Němci v emigraci". — *117.*

[118] A. Serno-Solovjevič, „Naši domašnyje děla. Otvet g. Gercenu na stať ju ‚Porjadok toržestvujet' (III. Kolokol No 233)" [„Naše domácí záležitosti. Odpověď p. Gercenovi na článek ‚Pořádek triumfuje' (III. Kolokol, čís. 233)"], Vevey 1867. — *118.*

[119] V berlínském listu „Concordia" vyšel 7. března 1872 anonymní článek s názvem „Jak cituje Marx", který napsal, jak se později ukázalo, německý buržoazní ekonom Lujo Brentano. Brentano se pokoušel diskreditovat Marxe jako vědce a obvinil jej z vědecké nespolehlivosti a z falšování použitých materiálů. Marx odpověděl anonymovi ve „Volksstaatu" z 1. června 1872. Nato uveřejnila „Concordia" druhý Brentanův anonymní článek, po němž následovala nová Marxova odpověď ve „Volksstaatu", čís. 63 ze 7. srpna 1872 (viz tento svazek, str. 138–145).

Po Marxově smrti pokračoval v Brentanově pomlouvačné kampani anglický buržoazní ekonom Taylor, kterého v plném rozsahu usvědčil Engels v červnu 1890 v předmluvě ke 4. německému vydání „Kapitálu" a v roce 1891 v brožuře „Brentano contra Marx" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 22). Oba Marxovy dopisy redakci „Volksstaatu" jsou v této brožuře obsaženy v oddílu „Dokumenty". — *119.*

[120] „*Concordia. Zeitschrift für die Arbeiterfrage*" [„Svornost. Časopis pro dělnickou otázku"] — orgán německých velkoprůmyslníků a katedrových socialistů, založený v roce 1871; vycházel v Berlíně do roku 1876. — *119.*

[121] Tento výrok z Gladstonovy řeči, který cituje Marx v Inaugurální adrese (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 37–45), otiskly 17. dubna 1863 ve zprávách o zasedání parlamentu téměř všechny londýnské listy („The Times", „The Morning Star", „The Daily Telegraph" aj.); v Hansardově poloficiálním vydání parlamentních debat, jehož text korigovali sami řečníci, byl tento výrok vynechán. — *119.*

[122] Jde o článek Edwarda Spencera Beeslyho „Mezinárodní dělnické sdružení", který byl otištěn ve „Fortnightly Review", čís. 47 z 1. listopadu 1870.

„*The Fortnightly Review*" [„Čtrnáctidenní přehled"] — anglický časopis o otázkách historie, filosofie a literatury, založený roku 1865 skupinou buržoazních radikálů; později byl buržoazně liberálního zaměření; pod uvedeným názvem vycházel v Londýně do roku 1934. — *120.*

[123] Kniha „The Theory of the Exchanges. The Bank Charter Act of 1844", Londýn 1864, vyšla anonymně; jejím autorem byl Henry Roy. — *120, 138.*

[124] Viz Karel Marx, Kapitál, díl I, čes. vyd. 1953, str. 686–687. — *120.*

[125] „England and America. A comparison of the social and political state of both nations" [„Anglie a Amerika. Srovnání sociálních a politických poměrů obou národů"], sv. 1–2, Londýn 1833. Wakefieldova kniha vyšla anonymně. — *121, 141.*

„*Republican*" [„Rudý republikán"] — chartistický týdeník, který vydával Julian Harney od června do listopadu 1850. V listopadu 1850 (čís. 21—24) v něm vycházel první anglický překlad „Manifestu Komunistické strany" pod názvem „Manifest of the German Communist Party". — *125.*

130 „*Le Socialiste*" [„Socialista"] — týdeník, který vycházel od října 1871 do května 1873 francouzsky v New Yorku; orgán francouzských sekcí Internacionály; podporoval buržoazní a maloburžoazní živly v Severoamerické federaci Internacionály; po haagském kongresu přerušil s Internacionálou styky.

V lednu až únoru 1872 v něm vycházel „Manifest Komunistické strany". — *125.*

[131] První ruské vydání „Manifestu Komunistické strany" vyšlo roku 1869 v Ženevě v překladu Bakunina, který na několika místech text zkomolil. Nedostatky prvního vydání byly odstraněny ve vydání, které vyšlo v Ženevě roku 1882 v Plechanovově překladu. — *125.*

[132] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 370. — *126.*

[133] Článek „*Internacionála v Americe*" napsal Engels pro list „Volksstaat". Použil v něm četných výpisků o rozkolu v Severoamerické federaci, které si Marx pořídil v únoru až květnu 1872 z novin a z dopisů členů Internacionály; tento materiál charakterizoval boj uvnitř sekcí Mezinárodního dělnického sdružení v USA od října 1871 do května 1872. Engels použil také článku „Buržoazie a Internacionála ve Spojených státech amerických", uveřejněného v madridských novinách „Emancipación", čís. 54 z 22. června 1872. — *127.*

[134] Manifest sekce čís. 12 z 30. srpna 1871 byl uveřejněn ve „Woodhull and Claflin's Weekly", čís. 71 z 23. září 1871. — *128, 680.*

[135] *Shakeři* (z angl. shake = třásti se) — název náboženské sekty v USA, jejíž vyznavači upadali při bohoslužbách do extáze. — *129.*

[136] Oběžník prozatímní federální rady ze 4. prosince 1871 byl otištěn v listu „New-Yorker Demokrat" 9. prosince 1871. V Marxových přípravných materiálech pro zprávu generální radě o rozkolu v Severoamerické federaci je výpisek z oběžníku, který byl pořízen z těchto novin. — *130.*

[137] XVII. rezoluci londýnské konference ze 17.—23. září 1871 o „Rozkolu ve francouzsky mluvící části Švýcarska" viz v Marx - Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 469. — *131.*

[138] „*The New-York Herald*" [„Newyorský hlasatel"] — americký deník, orgán republikánské strany; vycházel v letech 1835—1924 v New Yorku. — *131.*

[139] Jde o rezoluci generální rady z 28. května 1872. Text rezoluce je obsažen v Marxových výpiscích o rozkolu v Severoamerické federaci (viz poznámku 133). — *133.*

[140] Engelsův dopis se zachoval v konceptu napsaném na levém okraji dopisu parmského Výboru pro osvobození pracujících tříd; na dokumentu je tato

Engelsova poznámka: „Došlo 16. července, zodpovězeno 18. července". — *134.*

[141] Stávka horníků v Porúří, jíž se zúčastnilo přes 20 000 horníků, vypukla 13. června 1872 a po boji, který trval přes 5 týdnů, skončila porážkou stávkujících. — *135.*

[142] „*The Daily News*" [„Denní zprávy"] — anglický liberální deník, orgán průmyslové buržoazie; vycházel v letech 1846—1930 v Londýně. — *135.*

[143] „*The Economist*" [„Ekonom"] — anglický týdeník pro ekonomické a politické otázky, který vychází v Londýně od roku 1843; orgán průmyslové velkoburžoazie. — *137.*

[144] „*The Spectator*" [„Divák"] — anglický týdeník liberálního směru; vychází v Londýně od roku 1828. — *137.*

[145] 4. července 1872 vyšel v 27. čísle „Concordie" druhý Brentanův anonymní článek (viz poznámku 119). Hepner jej poslal Engelsovým prostřednictvím Marxovi s prosbou, aby co nejrychleji odpověděl, přičemž zdůrazňoval aktuálnost boje proti katedrovým socialistům. — *138.*

[146] Adam Smith, „An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations" [„Pojednání o podstatě a původu bohatství národů"], sv. 3, Dublin 1776, str. 136. — *139.*

[147] Zde a na dalších místech cituje Marx I. díl „Kapitálu" (srov. „Kapitál", díl I, čes. vyd. 1953, str. 687). — *139.*

[148] Autorem citátu uvedeného v poznámce 105 („Kapitál", díl I, čes. vyd. 1953, str. 687) není Molière, jak je uvedeno v 1. až 4. německém vydání „Kapitálu", nýbrž jeho současník Boileau („Satiry", satira VIII). — *139.*

[149] „Fortnightly Review" (viz poznámku 122), čís. 47 z 1. listopadu 1870, str. 529—530. — *140.*

[150] Jde o článek „Pan Beesly a Mezinárodní dělnické sdružení", který uveřejnil list „Saturday Review" bez podpisu v čís. 785 z 12. listopadu 1870.

„*Saturday Review*" — zkrácený název anglického konzervativního týdeníku „Saturday Review of Politics, Literature, Science, and Art" [„Sobotní přehled politiky, literatury, vědy a umění"], který vycházel v Londýně v letech 1855—1938. — *140.*

[151] „*The Morning Star*" [„Jitřenka"] — anglický deník, orgán freetraderů; vycházel v Londýně v letech 1856—1869. — *144.*

[152] „*The Morning Advertiser*" [„Ranní oznamovatel"] — anglický deník založený v Londýně roku 1794; v šedesátých letech 19. století orgán radikální buržoazie. — *144.*

[153] Při přípravě haagského kongresu mělo rozhodující význam odhalení podvratné činnosti tajné Aliance socialistické demokracie. V létě 1872 měli Marx a Engels v rukou mnoho dokumentů, které jim už po vyjití „Domnělých rozkolů v Internacionále" poslali Lafargue, Mesa, Utin a jiní a které potvrzovaly existenci tajné bakuninské společnosti uvnitř Internacionály, především ve Španělsku.

Na zasedání výkonného výboru (viz poznámku 156) 5. července 1872, které prozkoumalo dokumenty o tajné činnosti Aliance, jež došly ze Španělska, bylo rozhodnuto požádat generální radu, aby na řádném kongresu navrhla vyloučení Bakunina a členů Aliance z Mezinárodního dělnického sdružení. Marxovi a Engelsovi bylo uloženo, aby zpracovali úvahy vyslovené na zasedání výboru a předložili je generální radě. Engels napsal 5. srpna 1872 Johannu Philippu Beckerovi: „Ostatně zítra večer hodíme bombu, která vyvolá mezi bakuninovci nemalé zděšení... Konečně jsme dostali ze Španělska potřebný materiál a usvědčující dokumenty..." Na zasedání generální rady z 6. srpna 1872 předložil Engels tento návrh prohlášení adresovaného všem členům Sdružení, který napsal jménem výkonného výboru. Návrh vyvolal živou diskusi, během níž vystoupilo několik členů generální rady proti tomu, aby prohlášení bylo uveřejněno před vyšetřením záležitosti Aliance. Engelsův návrh byl vzat většinou hlasů na vědomí.

Dokument se zachoval jako Engelsův francouzský a anglický rukopis. — *146.*

[154] *Novou madridskou federaci* (Nueva Federación Madrileña) založili 8. července 1872 členové redakce listu „La Emancipación", kteří byli vyloučeni anarchistickou většinou z Madridské federace, protože uveřejnili v „Emancipación" odhalení o činnosti tajné Aliance ve Španělsku. Na založení a činnosti Nové madridské federace měl velký podíl Paul Lafargue. Když ji španělská federální rada odmítla přijmout, obrátila se Nová madridská federace na generální radu, která ji 15. srpna 1872 uznala za federaci Internacionály (viz tento svazek, str. 155). Nová madridská federace bojovala energicky proti šíření anarchistického vlivu ve Španělsku, propagovala myšlenky vědeckého socialismu a usilovala o vytvoření samostatné proletářské strany ve Španělsku.

Ke spolupracovníkům listu „La Emancipación" patřil také Engels. Členové Nové madridské federace byli organizátory Socialistické dělnické strany Španělska, která byla založena roku 1879. — *148, 178, 213, 218, 225, 401.*

[155] Tento dokument byl přijat na zasedání výkonného výboru (viz následující poznámku) 8. srpna 1872. Z dochovaného rukopisu je patrné, že první odstavec napsal Marx. — *152.*

[156] *Výkonným výborem* se od července 1872 nazýval stálý výbor (čili podvýbor) generální rady. Vznikl z komise, která byla ustavena hned na počátku činnosti Mezinárodního dělnického sdružení v roce 1864 k vypracování programu a stanov; členy výkonného výboru byli dopisující tajemníci pro jednotlivé země, generální tajemník generální rady a pokladník. Stanovy Mezinárodního dělnického sdružení se o tomto výboru nezmiňují; byl to výkonný orgán generální rady. Pod Marxovým vedením plnil řadu povinností při každodenním řízení činnosti Internacionály a připravoval dokumenty, které se pak projednávaly v generální radě. 18. června 1872, v době usilovných příprav na haagský kongres, se generální rada usnesla svěřit všechny organizační záležitosti výkonnému výboru. V létě 1872 sehrál výbor velmi významnou úlohu při odhalení intrik bakuninovců a všech živlů nepřátelských marxismu; má velkou zásluhu na tom, že se v předvečer haagského kongresu skutečně proletářské síly semkly kolem Marxe a Engelse. — *152.*

[157] „*La Razón*" [„Rozum"] — anarchistický týdeník, vycházel v letech 1871 až 1872 v Seville. — *152.*

[158] Nová madridská federace uveřejnila tento dopis, který napsal jménem generální rady Engels, v listu „Emancipación", čís. 63 z 24. srpna 1872, v textu prohlášení, v němž oznamovala, že byla uznána generální radou. — *155.*

[159] Toto provolání poslal Engels italským sekcím v Miláně, Turínu, Ferraře a Římě, které byly generální radou oficiálně uznány a byly s ní ve stálém styku.

Redakce oficiálního orgánu turínské sekce Internacionály, týdeníku „Il Popolino" [„Chudina"], který vycházel od dubna do října 1872, předeslala zmíněné výzvě tento úvod: „Uveřejňujeme následující dopis a sdělujeme, že jsme to nemohli udělat dříve, neboť členové vedení spolku Emancipazione del proletario, jemuž byl adresován, byli v souvislosti se stávkou uvězněni a spojení s nimi bylo obnoveno teprve v posledních dnech, po jejich propuštění."

Na dochovaném Engelsově konceptu je poznámka: „Řím, Ferrara, Milán, Turín". — *156.*

[160] Konference italských anarchistických skupin se konala v Rimini ve dnech 4.—6. srpna 1872. Konference, na jejíž přípravě se podílel sám Bakunin, se usnesla vytvořit celoitalskou anarchistickou organizaci a neprávem ji

nazvala italskou federací Internacionály. Kromě toho se usnesla přerušit všechny styky s generální radou. — *156.*

161 Haagský kongres se konal ve dnech 2.—7. září 1872. Jeho nejdůležitějším úkolem bylo potvrdit svým usnesením rezoluci „O politické činnosti dělnické třídy" a rezoluci proti sektářským sekcím. Přijetí těchto rezolucí na londýnské konferenci roku 1871 znamenalo velké vítězství marxismu v boji za vytvoření proletářské strany a zasadilo zdrcující úder všem živlům nepřátelským dělnickému hnutí, především bakuninovcům. Proto se bakuninovci a ostatní maloburžoazní živly, které se k nim přidaly, postavili na podzim 1871 a zejména v létě 1872 před haagským kongresem proti těmto usnesením i proti generální radě, která usilovala o jejich provádění.

Marx a Engels vynaložili na přípravu haagského kongresu obrovské úsilí, aby sjednotili proletářské revoluční síly. Na zasedáních generální rady byly za jejich aktivní účasti projednány a přijaty návrhy na změny ve stanovách a v organizačním řádu Internacionály, které pak byly předloženy kongresu, zejména návrh, aby do stanov byla pojata rezoluce „O politické činnosti dělnické třídy" a rezoluce o rozšíření pravomoci generální rady.

Ve srovnání s předchozími kongresy bylo zastoupení členstva na haagském kongresu největší. Zúčastnilo se ho 65 delegátů z 15 národních organizací. Kongres dovršil mnohaletý boj Marxe, Engelse a jejich spolupracovníků proti všem odrůdám maloburžoazního sektářství v dělnickém hnutí. Anarchističtí předáci byli z Internacionály vyloučeni. Usnesení haagského kongresu se stala základem, na němž mohly být v budoucnu vybudovány samostatné národní politické strany dělnické třídy. — *159.*

162 Na zasedání výkonného výboru 19. července 1872 bylo Marxovi uloženo, aby napsal zprávu generální rady pátému kongresu Mezinárodního dělnického sdružení a aby na kongresu v Haagu přednesl referát. Text Marxovy zprávy byl schválen na zasedání generální rady koncem srpna 1872. Na veřejném zasedání haagského kongresu 5. září přečetl Marx zprávu německy; předtím upozornil přítomné, že je nucen dotknout se práce Internacionály jen všeobecně, poněvadž zpráva je určena pro tisk. Pak přečetli zprávu generální rady tajemníci kongresu ve francouzském, anglickém a holandském znění, načež byla schválena všemi delegáty kromě španělských, kteří se jako členové Aliance zdrželi hlasování. Text zprávy byl otištěn v anglickém, německém, belgickém, španělském a švýcarském tisku Internacionály a vyšel jako leták německy. — *161.*

163 „Manifeste antiplébiscitaire des sections parisiennes fédérées de l'Internationale et de la chambre fédérale des sociétés ouvrières à tous les travailleurs français" [„Manifest federace pařížských sekcí Internacionály a fede-

rální komory dělnických spolků proti plebiscitu ke všem francouzským dělníkům"], Paříž 1870, byl otištěn v „La Marseillaise", čís. 25 z 24. dubna 1870 — *161.*

[164] 23. dubna 1870 vydala francouzská vláda dekret o uspořádání plebiscitu, kterým chtěla upevnit své otřesené postavení. Otázky byly formulovány tak, že nebylo možné vyslovit se proti politice druhého císařství a nevyjádřit se tím zároveň i proti veškerým demokratickým reformám. Plebiscit se konal 8. května 1870. — *161.*

[165] Prohlášení generální rady z 3. května 1870 o pronásledování členů francouzských sekcí napsal Marx. (Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 465—466.) — *161.*

[166] Marx se odvolává na „Papiers et correspondance de la famille impériale" [„Dokumenty a korespodence císařské rodiny"], které vyšly v letech 1870 až 1871 ve dvou svazcích v Paříži. V prvním svazku jsou depeše ministra Olliviera s příkazem k zatčení členů Internacionály. — *162.*

[167] V třetím procesu proti členům pařížské organizace Internacionály (probíhal od 22. června do 8. července 1870) bylo obžalováno 38 osob, mezi nimi Varlin (tomu se podařilo se ukrýt), Frankel, Johannard, Avrial, Chalain a další vedoucí činitelé dělnického hnutí. Obžalovaní byli odsouzeni k vězení od 1 roku do 2 měsíců a k pokutám. — *162.*

[168] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 33—38. — *162, 163.*

[169] Výzva vyšla ve francouzském listu „Le Réveil", čís. 409 z 12. července 1870. Podepsalo ji 150 členů Internacionály. Byla otištěna také v řadě orgánů Internacionály. — *162.*

[170] Brunšvický výbor německé Sociálně demokratické dělnické strany vydal 5. září 1870 manifest „Všem německým dělníkům". Manifest vyšel v listu „Volksstaat", čís. 73 z 11. září 1870. Avšak ještě před jeho otištěním byl 9. září celý brunšvický výbor zatčen. — *163.*

[171] Ve Wilhelmshöhe nedaleko Kasselu, v letohrádku pruských králů, se od 5. září 1870 do 19. března 1871 zdržoval císař Napoleon III. se svým doprovodem jako pruský zajatec. — *164.*

[172] 26. listopadu 1870, když se v německém Říšském sněmu jednalo o nových finančních úvěrech na válku s Francií, požadovali Bebel a Liebknecht, aby tyto úvěry byly odmítnuty a aby s Francouzskou republikou byl co nejdříve

uzavřen mír bez anexí. 17. prosince 1870 byl Bebel zatčen a o něco později také Liebknecht.

Přesto však byl Bebel ve všeobecných volbách v březnu 1871 znovu zvolen za poslance Říšského sněmu. — *164.*

[173] 6. června 1871 rozeslal Jules Favre cirkulář, kterým vyzýval všechny vlády ke společnému boji s Internacionálou. Cirkulární depeše diplomatickým zástupcům Francie v cizině, která žádala vydání emigrantů Komuny jako zločinců, byla datována 26. května 1871 (viz též poznámku 10 a 60). — *165.*

[174] *Všeobecný dělnický spolek* — první socialistická organizace v Uhrách; působil v hlavním městě Uher Pešti a ve větších uherských průmyslových centrech. Propagoval socialismus a vedl stávkový boj dělnictva. Předáci spolku (Károly Farkas, Antal Ihrlinger, Viktor Külföldy a jiní) vstoupili do uherské sekce Mezinárodního dělnického sdružení a byli ve styku s rakouskými a německými sociálními demokraty i přímo s Marxem. 11. června 1871 uspořádal spolek manifestaci solidarity s Pařížskou komunou. Nato vláda spolek rozpustila a jeho předáky spolu se zástupci rakouského dělnického hnutí, kteří přijeli z Vídně, na základě obvinění z velezrady zatkla. Pro nedostatek důkazů a na nátlak veřejného mínění však museli být obžalovaní opět propuštěni na svobodu. — *165.*

[175] *Feniané* byli příslušníci tajné organizace irského revolučního bratrstva, které vzniklo koncem padesátých let mezi irskými emigranty v Americe a pak i v samém Irsku. Feniané bojovali za nezávislost Irska a za vytvoření irské republiky. Objektivně hájili zájmy irského rolnictva, svým sociálním složením však patřili převážně k městské maloburžoazii a demokratické inteligenci. Po neúspěšném pokusu fenianů o povstání roku 1867 uvrhla anglická vláda do žaláře stovky Irů a surově zacházela se zatčenými. Byli při výsleších mučeni a odsuzováni k smrti hladem. Marx a Engels sice nejednou zdůrazňovali slabiny fenianského hnutí a kritizovali feniany pro jejich spikleneckou taktiku, sektářské a buržoazně nacionalistické chyby, ale vysoce hodnotili revoluční charakter tohoto hnutí a snažili se je dostat na cestu masových akcí a společného postupu s anglickým dělnickým hnutím. Generální rada vystoupila na ochranu zatčených a veřejně protestovala proti surovému zacházení s nimi. Marx a Engels ve svých článcích a vystoupeních soustavně odhalovali kolonizátorskou politiku anglické vlády (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 252—253, 443—448, 489—502 a 630—634). — *166, 491, 517.*

[176] „*Norddeutsche Allgemeine Zeitung*“ [„Severoněmecké všeobecné noviny“] — konzervativní deník; v šedesátých až osmdesátých letech oficiální orgán Bismarckovy vlády; vycházel v Berlíně v letech 1861—1918. — *167.*

[177] Italský ministr vnitra přikázal v cirkuláři ze 14. srpna 1871, aby byly rozpuštěny sekce Internacionály. Na základě tohoto cirkuláře byla 20. srpna rozbita jediná velká sekce Internacionály v Itálii, neapolská.

V lednu 1872 vydal také španělský ministr vnitra Sagasta cirkulář, přikazující rozpustit organizace Internacionály. Tyto cirkuláře byly do jisté míry odpovědí italské a španělské vlády na výzvu Jules Favra ke společnému boji s Internacionálou. — *167.*

[178] Domovní prohlídka u Utina a prohlídka soukromých písemností a dokumentů Internacionály byla provedena ve dnech 26.—28. ledna 1872. Proti tomuto důkazu spiknutí všech evropských vlád proti Internacionále ostře protestovala kantonální rada ženevských sekcí, která o tom přijala na svém zasedání 6. února zvláštní rezoluci. Generální rada zase přijala 20. února Marxem a Engelsem napsané „Prohlášení generální rady k policejní zvůli švýcarských úřadů" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 537 až 538), které bylo uveřejněno v tiskových orgánech Internacionály. — *167.*

[179] Je míněna schůzka německého, rakousko-uherského a ruského císaře v Berlíně v září 1872, která byla pokusem o obnovení reakčního spolku těchto států; mezi otázkami, jež se na této schůzce projednávaly, byla také otázka společného boje proti revolučnímu hnutí. — *169.*

[180] Zprávu o Alianci socialistické demokracie předložil Engels 5. září 1872 zvláštní komisi haagského kongresu, která jednala o tajné činnosti Aliance. Doklady, o nichž se mluví v textu zprávy, předložil Engels rovněž komisi. Dochoval se rukopisný koncept zprávy a opis přiložených dokladů; pořadová čísla dokladů v opise pořízeném Engelsem souhlasí s číslováním dokladů ve zprávě. — *170.*

[181] Jde o oběžník členům federací Internacionály ve Španělsku, který napsal Victor Pagés jménem Nové madridské federace. Oběžník byl otištěn v „Emancipación", čís. 61 z 10. srpna 1872. — *172.*

[182] Míní se oběžník z 2. června 1872. Vypracovali jej členové redakce listu „Emancipación", kteří byli zároveň členy Aliance: Mesa, Pagés, Francisco Mora, Iglesias a jiní. Tento oběžník, adresovaný všem členům Aliance ve Španělsku, oznamoval, že madridská skupina Aliance se rozpustila, a vyzýval všechny skupiny Aliance ve Španělsku, aby následovaly jejího příkladu. Oběžník byl otištěn v listu „Emancipación", čís. 59 z 27. července 1872. — *172, 217.*

[183] „*La Federación*" [„Federace"] — orgán Barcelonské federace Internacionály, vycházel v letech 1869—1873 jednou týdně; byl pod vlivem bakuninovců. — *172.*

[184] Konference Španělské federace ve Valencii zasedala ilegálně od 9. do 17. září 1871. Definitivně formulovala a schválila stanovy Španělské federace, vzorové stanovy místních federací a jednotlivých sekcí, které v podstatě vypracoval už barcelonský sjezd (v roce 1870); stanovila tím strukturu organizace Internacionály ve Španělsku.

Podle těchto stanov se všichni dělníci téhož povolání v jednom místě sdružovali v sekce; sekce tvořily místní federaci, která na sjezdu volila místní federální radu. Konference ve Valencii zvýšila počet členů federální rady o pět dopisujících tajemníků pro pět obvodů a usnesla se, že jednotlivé osoby mohou vstupovat do federace také přímo. — *177, 663, 665.*

[185] V březnu 1872 vyloučila anarchistická většina místní Madridské federace členy redakce „Emancipación" Francisca Moru, Mesu, Iglesiase, Pagése, Calleju a Paulyho, kteří byli zároveň členy španělské federální rady zvolené na konferenci ve Valencii. Důvodem k tomuto vyloučení byl otevřený dopis redakční rady „Emancipación" z 25. února 1872 „Zástupcům republikánsko-federalistické strany, kteří se sešli v Madridu". — *177.*

[186] *Barcelonský sjezd* — první národní sjezd španělských sekcí Internacionály — se konal v červnu 1870; zúčastnilo se ho 90 delegátů, kteří zastupovali 150 dělnických spolků. Na sjezdu byla ustavena Španělská federace Mezinárodního dělnického sdružení a zvolena federální rada. Byla přijata adresa generální radě, v níž sjezd prohlásil, že federace uznává všeobecné stanovy Internacionály; na sjezdu byly v hlavních rysech vypracovány stanovy Španělské federace, místních federací a sekcí (definitivní znění stanov vypracovala konference ve Valencii v roce 1871). Pod vlivem anarchistů, členů tajné organizace Aliance ve Španělsku, přijal sjezd zároveň rezoluci namířenou proti účasti na politickém boji. — *177, 395, 663.*

[187] „Asociación Internacional de los Trabajadores. Estracto de las actas del segundo congreso obrero de la Federación regional Española, celebrado en Zaragoza en los dias 4 al 11 de Abril de 1872, segun las actas y las notas tomadas por la comisión nombrada al efecto en el mismo" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Výtah z dokumentů druhého dělnického sjezdu Španělské národní federace, konaného v Zaragoze 4.—11. dubna 1872, sestavený podle dokumentů a poznámek, jež obdržela komise zvolená na témž sjezdu"], str. 109—110.

Výtisk brožury, který předložil Engels komisi haagského kongresu a v němž jsou jeho rukopisné poznámky, se dochoval. — *178.*

[188] Jde o pokusy anarchistů dosáhnout vysláním delegátů malých a často vůbec neexistujících sekcí fiktivní většiny a zmocnit se vedení v Internacionále (na basilejském kongresu v roce 1869) a v Románské federaci (na sjezdu

federace v La Chaux-de-Fonds 4.—6. dubna 1870) (viz tento svazek, str. 46—51). — *179.*

189 Oficiální text rezolucí, které přijal haagský kongres, vypracovali a zredigovali Marx a Engels, kteří byli členy komise pro přípravu rezolucí k tisku. Základem většiny rezolucí byly Marxovy a Engelsovy návrhy, které přijala generální rada v létě 1872 během přípravných porad o pořadu kongresu. Patří k nim: článek 7a, rezoluce o stanovách, rezoluce o organizačním řádu, rezoluce o vyloučení americké sekce čís. 12 a další. Rezoluci o sídle generální rady navrhli na kongresu Marx a Engels a Engels ji ve své řeči zdůvodnil (viz tento svazek, str. 684—685). Rezoluce o mezinárodních stycích spolků odporu byla přijata na Lafargův návrh.

Dochoval se Engelsův francouzský rukopis, který obsahuje úplné znění rezolucí připravených k tisku. — *181.*

190 Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 464—466. — *181.*

191 Mezi dokumenty, které Marx a Engels postoupili komisi haagského kongresu pro vyšetření činnosti tajné Aliance, byl také Něčajevův dopis Ljubavinovi z února 1870. Ljubavin připravoval tehdy ruské vydání prvního dílu „Kapitálu". V dopise, který Něčajev napsal jménem neexistující ruské revoluční organizace, se žádalo, aby Ljubavin zprostil Bakunina jeho závazku přeložit „Kapitál" do ruštiny, a tento požadavek byl doprovázen výhrůžkou. V srpnu 1872 poslal Ljubavin tento dopis prostřednictvím Danielsonovým Marxovi. Na Bakunina padlo podezření, že Něčajev poslal dopis z jeho popudu. — *187, 363, 489.*

192 Na pozvání holandské federální rady odjela většina delegátů po skončení haagského kongresu do Amsterodamu, aby se tam sešla s amsterodamskou sekcí Internacionály. Na mítinku 8. září pronesli projevy Marx, Sorge, Lafargue a jiní delegáti. Marx pronesl svou řeč německy a francouzsky. Byla uveřejněna v holandském, belgickém, francouzském a německém tisku. V úplném znění ji otiskly belgické a francouzské noviny, jejichž texty jsou zcela totožné. „Volksstaat" (čís. 79 z 2. října 1872) uveřejnil zmíněnou Marxovu řeč podle listu „Liberté", ale s některými změnami. Hepner psal Marxovi 26. září 1872, že redakce nemůže otisknout jeho řeč v plném znění, poněvadž v německých poměrech by zmínka o nutnosti násilného převratu měla vzápětí za následek proces proti listu. V holandských novinách „Algemeen Handelsblad" [„Všeobecné obchodní noviny"] byla řeč otištěna ve velmi stručném záznamu. Dopisovatel napsal: „Občan Marx přechází k hodnocení výsledků právě skončivšího kongresu. Říká, že jsou významné. Silná centralizace moci v rukou generální rady je naléhavě nutná vzhledem k chystané poradě v Berlíně, která podle řečníkova mínění povede k všeobec-

nému útoku proti proletariátu, k pronásledování a potlačování dělnické třídy. Dokud nebude Internacionála vystupovat jako pevně stmelená organizace, dokud nebude moci centralizovat každé hnutí tak, aby vznikalo všude současně, dotud nepřinese její úsilí významné výsledky. Řečník uvádí příklad Pařížské komuny. Proč utrpěla neúspěch? Protože byla a zůstala osamocená. Kdyby zároveň s povstáním v Paříži vypukly revoluce v Berlíně, ve Vídni a v jiných hlavních městech, byly by větší vyhlídky na úspěch." — *191.*

193 „*Le Corsaire*" [„Korzár"] — francouzský buržoazně republikánský deník, vycházel od roku 1871 v Paříži. — *194.*

194 „*Le Soir*" [„Večer"] — francouzský buržoazní deník republikánského zaměření; vycházel od roku 1867 v Paříži. — *194.*

195 Po haagském kongresu připravovali Marx a Engels jako členové redakční komise protokoly a rezoluce kongresu do tisku. Koncem října 1872 vyšlo oficiální vydání rezolucí kongresu jako brožura francouzsky; 14. prosince byly rezoluce oficiálně vydány anglicky v listu „International Herald". Svou práci na přípravě protokolů kongresu do tisku Marx a Engels nedokončili. — *196.*

196 Tyto údaje o složení kongresu se poněkud rozcházejí s údaji v Sorgově protokolárním záznamu, kde jsou uvedena tato čísla: na kongresu v Haagu bylo přítomno 65 delegátů, z toho 18 Francouzů, 15 Němců, 7 Belgičanů, 5 Angličanů, 5 Španělů, 4 Holanďané, 4 Švýcaři, 2 Rakušani, 1 Dán, 1 Maďar, 1 Australan, 1 Ir a 1 Polák. — *197.*

197 „*La Favilla*" [„Jiskra"] — italský list vycházející v letech 1866—1894 v Mantově; v letech 1871—1872 deník; zprvu měl buržoazně demokratické zaměření, v první polovině sedmdesátých let byl pod vlivem anarchistů.

Článek „Korespondence z Turína", který Engels cituje, byl uveřejněn v čís. 184 z 3. září 1872. — *201.*

198 Při uveřejnění tohoto Engelsova článku se redakce listu „Emancipación" snažila vyvolat zdání, že byl napsán ve Španělsku; proto také byl uveřejněn bez podpisu. — *203.*

199 „*Bulletin de la Fédération jurassienne de l'Association Internationale des Travailleurs*" [„Bulletin Jurské federace Mezinárodního dělnického sdružení"] — orgán švýcarských anarchistů; vycházel v letech 1872—1878 francouzsky za redakce Jamese Guillauma, zpočátku dvakrát měsíčně a od července 1873 jednou týdně.

Engels cituje „Bulletin de la Fédération jurassienne", čís. 17–18 z 15. září až 1. října 1872. – *204.*

[200] Mandát delegátů Jurské federace na haagský kongres byl otištěn v listě „Bulletin de la Fédération jurassienne", čís. 15–16 z 15. srpna až 1. září 1872. – *205.*

[201] Sauva však zůstal delegátem haagského kongresu, protože měl ještě dva další mandáty (sekce čís. 29 a sekce čís. 42 v New Yorku). – *205.*

[202] „Liste nominale des délégués composant le 5-me Congrès universel, tenu à la Haye (Hollande), du 2 au 7 septembre 1872" [„Seznam delegátů 5. všeobecného kongresu konaného v Haagu (Holandsko) od 2. do 7. září 1872"], Amsterodam 1872. – *209.*

[203] Lisabonská federální rada poslala Engelsovým prostřednictvím dopis britské federální radě, v němž ji žádala, aby neprodleně učinila potřebné kroky, kterými by zabránila dovozu stávkokazů z Anglie do Portugalska. Toto nebezpečí hrozilo stávce slévačů, která vypukla 19. září 1872 ve všech lisabonských slévárnách. Stávkující, k nimž se přidali i dělníci z jiných oborů, požadovali zkrácení pracovního dne. Stávku lisabonských slévačů podporovala Portugalská federace Internacionály. Dopis byl přečten 26. září na zasedání britské federální rady a otištěn v „International Herald", čís. 27 z 5. října 1872. – *211.*

[204] Když redakce „Volksstaatu" uveřejnila Marxův dopis, připojila k tomuto místu tuto poznámku pod čarou: „Zde bohužel vypadlo nedopatřením slovo ‚Aliance'. Touto tiskovou chybou vzniká ovšem dojem, jako by Marx navrhl vyloučení *Schwitzguébela*, a tak tomu přirozeně není." – *212.*

[205] Z Engelsova dopisu tajemníkovi generální rady v New Yorku Sorgovi z 5. října 1872 je zřejmé, že Engels měl původně v úmyslu poslat zprávu o situaci Internacionály ve Španělsku, Portugalsku a Itálii. Avšak 2. listopadu 1872 píše, že posílá pouze zprávu o Španělsku a zprávy o Itálii a Portugalsku že pošle později. Zda tyto zprávy byly poslány, není známo. – *214.*

[206] *Spolek dělníků a rolníků Dolní Lombardie* (sekce Internacionály) v Lodi byl založen v říjnu 1872 pod přímým vlivem Bignamiho, který o tom také 28. října 1872 napsal Engelsovi. O tom, že byla utvořena sekce v Lodi a že přijala stanovy odpovídající stanovám Internacionály, informoval Engels tajemníka generální rady Sorga v dopise z 25. listopadu 1872. Pro policejní pronásledování však musela tato sekce počátkem roku 1873 svou činnost zastavit. – *220.*

[207] Marx má na mysli brožuru „Two letters to the Earl of Aberdeen on the

state prosecutions of the Neapolitan government" [„Dva dopisy hraběti z Aberdeenu o politických perzekucích neapolské vlády"], Londýn 1851, ve které Gladstone odsoudil nelidské zacházení neapolské vlády Ferdinanda II. (krále Bomby) s uvězněnými účastníky národně osvobozeneckého boje z let 1848–1849. — *221.*

[208] Jde o předpisy, jak se chovat v londýnských parcích, zavedené královským nařízením z 27. června 1872. — *222.*

[209] Jde o sjezd zástupců některých holandských sekcí Internacionály, který se konal 24. listopadu 1872 v Amsterodamu. Svolala ho holandská federální rada, když anarchisté odmítli uznat rezoluce haagského kongresu. Sjezd se usnesl podporovat generální radu. — *225, 234, 239.*

[210] *Sjezd v Córdobě*, na němž byli zastoupeni jen anarchisté, se konal ve dnech 25.–30. prosince 1872. Prohlásil, že přerušuje všechny styky s generální radou a celým Mezinárodním dělnickým sdružením. — *225, 339, 692.*

[211] V Saint-Imier se ve dnech 15.–16. září 1872 konal sjezd představitelů tajných organizací Aliance z různých zemí. Usnesení přijatá na tomto sjezdu — neuznávat rezoluce haagského kongresu a rozejít se s generální radou — znamenala fakticky rozkol Internacionály (viz K. Marx a B. Engels, „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení", tento svazek, str. 418–419). — *225, 328, 418, 501, 692.*

[212] Provolání „Nová madridská federace všem federacím, sekcím a členům Mezinárodního sdružení ve Španělsku" z 1. listopadu 1872, podepsané Victorem Pagésem, bylo otištěno v listu „Emancipación", čís. 73 z 9. listopadu 1872. V provolání se poukazovalo na to, že aliančnická španělská federání rada přivodila svou činností dezorganizaci a rozkol v Internacionále. Federální rada porušila stanovy Španělské federace a usnesení zaragozského sjezdu, protože svolala sjezd do Córdoby před stanoveným termínem a svévolně změnila jeho program, na který zařadila volbu mezi usneseními haagského kongresu a anarchistického kongresu v Saint-Imier. Nová madridská federace proto navrhla zvolit novou federální radu, která by jednala v souladu se stanovami Internacionály a s usneseními jejích všeobecných kongresů. — *225.*

[213] Shromáždění federace v Gracii probíhalo ve dnech 4.–6. listopadu 1872. Jeden z vedoucích činitelů Aliance, Alerini, na něm přečetl zprávu o haagském kongresu; shromáždění pak odsoudilo postoj španělských delegátů na tomto kongresu, odmítlo návrh anarchistů uznat usnesení kongresu v Saint-Imier a většinou hlasů schválilo rezoluce haagského kongresu.

Shromáždění federace ve Valencii se konalo 9. listopadu 1872. Zamítlo návrh členů Aliance, aby byl do imperativního mandátu delegáta pro córdobský sjezd zařazen požadavek schválit usnesení kongresu v Saint-Imier. – *226, 340.*

[214] „Bulletin de la Fédération jurassienne", čís. 20–21 z 10. listopadu 1872, otiskl dopis Jules Montelse, který v něm protestoval proti vyloučení Bousqueta z Internacionály. – *226, 417.*

[215] Reformistické křídlo britské federální rady pod Halesovým vedením (viz poznámku 14) se spojilo s různými protimarxistickými živly, zejména s členy Aliance ve Švýcarsku. Angličtí reformisté a švýcarští anarchisté vztekle napadali všechny rezoluce haagského kongresu, hlavně rezoluci o politické činnosti dělnické třídy a rezoluci o rozšíření pravomocí generální rady. Když byl 1. prosince v „Bulletin de la Fédération jurassienne", čís. 23, uveřejněn Halesův dopis ze 6. listopadu a odpověď na tento dopis podepsaná členem Aliance Schwitzguébelem, rozhodli se Marx a Engels odpovědět Halesovi otevřeně. 21. prosince 1872 napsal Marx Sorgovi: „Posílám Ti dnes jeden výtisk [novin], kde Engels a já zahajujeme polemiku s Halesem a spol." Marxův a Engelsův dopis byl otištěn v „International Herald", čís. 38 z 21. prosince, a ve španělském listě „Emancipación", čís. 80 z 28. prosince 1872. Redakce „Emancipación" mu předeslala tento úvodní odstavec: „Dále otiskujeme dopis, který naši soudruzi a přátelé Marx a Engels poslali londýnskému listu ‚International Herald' na znamení protestu proti lživým tvrzením pana Johna Halese; tato tvrzení u nás s náramným potěšením tlumočí tisk Aliance, který je vždycky ochoten podporovat lež." – *227.*

[216] O tom, že tajemník generální rady Hales překračuje svou pravomoc, se na zasedáních rady jednalo nejednou. Už na jaře 1872 se Hales začal stavět proti většině generální rady podporující Marxe. Na sjezdu Britské federace Sdružení, který se konal 21.–22. července 1872 v Nottinghamu, pokoušel se Hales propašovat usnesení o „autonomii" britské federální rady. Z tohoto důvodu a také proto, že podporoval reformistické živly v USA vyloučené z Internacionály, přijala generální rada 23. července 1872 jednomyslně návrh zbavit Halese dočasně funkce tajemníka generální rady až do skončení vyšetřování. Touto funkcí byl prozatímně pověřen George Milner. – *228.*

[217] *Manchesterská cizinecká sekce* Mezinárodního dělnického sdružení byla založena v srpnu 1872; její jádro tvořili dělníci emigranti žijící v Manchesteru, kteří zpravidla už byli členy Internacionály. Manchesterská cizinecká sekce aktivně bojovala proti reformistické části britské federální rady, která neuznala usnesení haagského kongresu. Sekce podporovala Marxe a Engelse v jejich boji za posílení Britské federace a za její očištění od destruktivních elementů.

Provolání, které je tu otištěno, napsal Engels na žádost manchesterské sekce; po schválení sekcí bylo vydáno jako leták a rozesláno všem členům Internacionály v Anglii. — *230.*

[218] Část britské federální rady, která se odštěpila, vydala oběžník „To the branches, sections and membres of the British Federation of the International Working Men's Association" [„Odbočkám, sekcím a členům Britské federace Mezinárodního dělnického sdružení"] z 10. prosince 1872, v němž vyzývala britské sekce, aby neuznaly usnesení haagského kongresu a aby federace svolala na 5. leden 1873 mimořádný sjezd do Londýna. Tento sjezd se konal 26. ledna 1873 (viz též poznámku 271). — *230.*

[219] Jde o zasedání britské federální rady z 5. prosince 1872, na němž se mělo jednat o zrušení funkce generálního tajemníka rady, kterou vykonával Hales, a o jmenování dopisujícího tajemníka, tajemníka pro protokoly, pokladníka a jiných oficiálních funkcionářů rady. Tento záměr marxistického jádra rady dostat reformistické předáky z vedení britské federální rady, se stal bezprostřední příčinou rozkolu v radě, k němuž vzápětí nato došlo. — *231.*

[220] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 485. — *231.*

[221] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 464—466. — *232.*

[222] Toto provolání britské federální rady napsané Marxem, právě tak jako provolání Manchesterské cizinecké sekce, které napsal Engels (viz tento svazek, str. 230—234), bylo odpovědí na rozkolnickou činnost reformistů v Britské federaci. Provolání, které na zasedání britské federální rady 23. prosince přečetl člen rady Mitchell, rada jednomyslně schválila a rozeslala sekcím. — *235.*

[223] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 485 a 487. — *237.*

[224] Při přípravách na haagský kongres přijala generální rada usnesení předem projednat články všeobecných stanov a organizačního řádu. Během tohoto jednání předložil Vaillant 23. července 1872 návrh, aby do stanov byla zahrnuta rezoluce londýnské konference z roku 1871 o politické činnosti dělnické třídy. Tento návrh, který podporovali Marx a Engels, byl jednomyslně přijat. Text stanov se změnami a doplňky navrženými Marxem a Engelsem, viz tento svazek, str. 181—182. — *237.*

[225] Jde o rezoluci „O politické činnosti", která byla jednomyslně přijata na prvním sjezdu britských sekcí Mezinárodního dělnického sdružení, který se konal ve dnech 21.—22. července 1872 v Nottinghamu. Rezoluce konstato-

vala, že je nutné, aby dělnická třída vedla politický boj za své sociální osvobození, a tím uznávala i nutnost založit samostatnou dělnickou stranu. — *237.*

[226] Text této rezoluce, navržený Engelsem, byl přijat na zasedání generální rady 25. června 1872. — *238.*

[227] Jde o článek 6 a 7 oddílu II („Generální rada") organizačního řádu (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 489—490); tyto články byly zformulovány na základě rezolucí basilejského kongresu z roku 1869 „O vylučování sekcí ze Sdružení" a „O řešení konfliktů mezi sekcemi Sdružení". — *238.*

[228] Engelsova práce „*K bytové otázce*" se skládá ze tří oddílů; všechny tři jsou výsledkem Engelsovy polemiky proti buržoazním a maloburžoazním návrhům na řešení bytové otázky.

První oddíl byl přímou odpovědí na sérii anonymních článků, které uveřejnil pod názvem „Bytová otázka" list „Volksstaat" v čís. 10, 11, 12, 13, 15 a 19 z 3., 7., 10., 14., a 21. února a 6. března 1872. Články byly přetištěny z rakouských dělnických novin „Volkswille" [„Vůle lidu"]. Později se zjistilo, že autorem těchto článků byl doktor medicíny, proudhonovec A. Mülberger z Württembergu. 7. května 1872 napsal Engels Liebknechtovi: „Jakmile mi čas dovolí, napíšu Ti článek o bytové nouzi a proti absurdním výmyslům proudhonovců, kteří je vykládají v řadě článků ve ‚Volksstaatu'." První oddíl práce pod názvem „Jak řeší bytovou otázku Proudhon" napsal Engels kolem 22. května 1872; uveřejněn byl ve „Volksstaatu", čís. 51, 52 a 53 z 26., 29. června a 3. července 1872.

Během října 1872 napsal Engels druhý oddíl „Jak řeší bytovou otázku buržoazie", v němž kritizoval měšťácko-filantropické metody řešení bytové otázky, podrobně vyložené v knížce dr. Emila Saxe „Bytové poměry pracujících tříd a jejich reforma". Tento oddíl vyšel ve „Volksstaatu", čís. 103 a 104 z 25. a 28. prosince 1872, a v čís. 2 a 3 ze 4. a 8. ledna 1873.

Třetí oddíl Engelsovy práce vznikl jako další odpověď Mülbergerovi, jemuž redakce „Volksstaatu" umožnila na stránkách svého listu polemizovat s Engelsem. Tento oddíl zpracovával Engels v lednu 1873 a byl uveřejněn pod názvem „Doplněk o Proudhonovi a bytové otázce" ve „Volksstaatu", čís. 12, 13, 15 a 16 z 8., 12., 19. a 22. února 1873.

Bezprostředně po otištění všech tří oddílů Engelsovy práce ve „Volksstaatu" byly v Lipsku v nakladatelství „Volksstaat" vydány jako separáty; dva z nich — „Zur Wohnungsfrage" [„K bytové otázce"] a „Zur Wohnungsfrage. Zweites Heft: Wie die Bourgeoisie die Wohnungsfrage löst" [„K bytové otázce. Druhý sešit: Jak řeší bytovou otázku buržoazie"] — vyšly v roce 1872 a poslední — „Zur Wohnungsfrage. Drittes Heft: Nachtrag über Proudhon

und die Wohnungsfrage" [„K bytové otázce. Třetí sešit: Doplněk o Proudhonovi a bytové otázce"] — v roce 1873. Druhý oddíl Engelsovy práce byl otištěn také roku 1873 v lednových číslech (3—9) rakouských novin „Volkswille".

V roce 1887 byla Engelsova práce vydána znovu pod názvem: „Zur Wohnungsfrage". Zweite, durchgesehene Auflage. Hottingen-Zürich 1887 [„K bytové otázce". Druhé, přehlédnuté vydání. Hottingen-Curych 1887]. Pro toto vydání provedl Engels ve své práci některé změny, připojil několik doplňků a napsal předmluvu. — *241.*

[229] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 83—196. — *245.*

[230] Engels zde cituje ze série anonymních článků, které vyšly ve „Volksstaatu" pod názvem „Bytová otázka".

Pokud prameny, z nichž Engels cituje v celé první části své práce, nejsou z textu zřejmé nebo pokud není pramen uveden v redakční poznámce, jde zpravidla o citáty z uvedené série článků ve „Volksstaatu". Kurzívy jsou od Engelse. — *247.*

[231] Viz Karel Marx, Kapitál, díl I, čes. vyd. 1953, str. 102—103. — *250.*

[232] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957 a 1961, str. 233—508. — *251.*

[233] Engels zde ironicky používá biblického úsloví o „egyptských hrncích masa". V bibli se vypráví, že když Židé prchali z egyptského zajetí, zmalomyslněli prý někteří útrapami dlouhé cesty a hladověním a začalo se jim stýskat po časech strávených v otroctví, kdy se mohli aspoň dosyta najíst. — *252.*

[234] V době revoluce z roku 1848—1849 se pokusil Proudhon založit směnnou banku. 3. ledna 1849 založil v Paříži Banque du peuple (Lidovou banku). Existovala jen asi dva měsíce a pouze na papíře. Banka „zkrachovala ještě dříve, než se pořádně rozběhla" (Engels). — *256.*

[235] *Labour Exchange Bazaar* čili *Equitable Labour Exchange Bazaars or Offices* (Bazary aneb střediska pro spravedlivou směnu produktů práce) byly zakládány dělnickými kooperativními sdruženími v různých městech Anglie; první takový bazar založil Robert Owen v Londýně v září 1832; udržel se do poloviny roku 1834. Na těchto bazarech se směňovaly produkty práce prostřednictvím papírových pracovních peněz, jejichž jednotkou byla pracovní hodina. Tyto podniky, které byly utopickým pokusem organizovat v podmínkách kapitalistického zbožního hospodářství směnu bez peněz, musely brzy ztroskotat. — *257.*

[236] Viz Karel Marx, Kapitál, díl I, čes. vyd. 1953, str. 185–217. – *261.*

[237] V listu „Volksstaat", čís. 53 z 3. července 1872, zní poslední dva odstavce takto:

„Viděli jsme výše, že cena nájmu, obecně nájemné, se skládá: 1. z podílu pozemkové renty; 2. z podílu – ne úroku – nýbrž zisku ze stavebního kapitálu; 3. z podílu nákladů na opravy, údržbu a pojištění. Podíl úroku z kapitálu je v ní obsažen jen tehdy, je-li dům zatížen hypotekárními dluhy."

V separátu prvního oddílu Engelsovy práce „K bytové otázce", který vyšel roku 1872 v nakladatelství listu „Volksstaat", je u věty: „Podíl úroku z kapitálu je v ní obsažen jen tehdy, je-li dům zatížen hypotekárními dluhy" autorova poznámka:

„Kapitalistovi, který koupí hotový dům, se může jevit ta část ceny nájmu (Mietpreis), která se neskládá z pozemkové renty a z nákladů, formou úroku z kapitálu. Na tom se nic nezmění a je lhostejné, zda stavitel svůj dům pronajme, nebo jej pro stejný účel prodá jinému kapitalistovi."

Při přípravě druhého vydání své práce roku 1887 Engels znovu zredigoval oba tyto odstavce a zpřesnil text na několika místech (viz B. Engels, Předmluva k 2. vydání „K bytové otázce", Marx-Engels, Spisy, sv. 21).

Text těchto dvou odstavců odpovídá vydání z roku 1887. – *262.*

[238] „*The Illustraded London News*" [„Ilustrované londýnské noviny"] – anglický ilustrovaný týdeník; vychází od roku 1842.

„*Über Land und Meer*" [„Po souši a po moři"] – německý ilustrovaný týdeník; vycházel ve Stuttgartu od roku 1858 do roku 1923.

„*Gartenlaube*" – zkrácený název německého literárního týdeníku maloburžoazního zaměření „Die Gartenlaube. Illustriertes Familienblatt" [„Besídka. Obrázkový rodinný časopis"]; vycházel v letech 1853–1903 v Lipsku a v letech 1903–1943 v Berlíně.

„*Kladderadatsch*" [„Bác!"] – humoristicko-satirický obrázkový týdeník; vycházel v Berlíně od roku 1848.

Střelec August Kutschke – pseudonym německého básníka Gotthelfa Hoffmanna, autora nacionalistické vojenské písně za prusko-francouzské války z let 1870–1871. – *266.*

[239] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 456 a 457. – *267.*

[240] Z Hansemannovy řeči na zasedání prvního Spojeného zemského sněmu (v Berlíně) 8. června 1847. „Preussens Erster Reichstag" [„První pruský Říšský sněm"], 7. díl, Berlín 1847. – *269.*

[241] „*Le Socialiste*" [„Socialista"] – francouzský týdeník, který v roce 1885 založil v Paříži Jules Guesde; do roku 1902 orgán Francouzské dělnické strany,

od roku 1902 do roku 1905 orgán Socialistické strany Francie a od roku 1905 orgán Francouzské socialistické strany; v osmdesátých až devadesátých letech spolupracovali s tímto listem Engels, Lafargue a Plechanov.

Články o kolonii v Guise byly v listu „Le Socialiste" otištěny v čís. 45 a 48 z 3. a 24. července 1886. — *275.*

[242] *Harmony Hall* (Harmonie) — název komunistické kolonie, založené anglickými utopickými socialisty pod vedením Roberta Owena koncem roku 1839 v hrabství Hampshire v Anglii. Kolonie existovala do roku 1845. — *275.*

[243] Viz Victor Aimé Huber, „Sociale Fragen. IV. Die latente Association" [„Sociální otázky. IV. Latentní asociace"], Nordhausen 1866. — *276.*

[244] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957 a 1961, str. 406—407 a 408—409. — *276.*

[245] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957 a 1961, str. 408—409. — *279.*

[246] Tím se míní kontribuce ve výši 5 miliard franků, kterou podle článku 7 frankfurtské mírové smlouvy z 10. května 1871 musela Francie zaplatit Německu. — *291.*

[247] Engels tím naráží na četné výroky německého buržoazního ekonoma Adolpha Wagnera, že oživení konjunktury v Německu po prusko-francouzské válce a zvláště v důsledku kontribuce ve výši 5 miliard, kterou zaplatila Francie, značně zlepšilo situaci pracujících mas. — *291.*

[248] Tím se míní rozhovory německého a rakouského císaře a jejich kancléřů v srpnu 1871 v lázních Badgastein a v září v Salcburku, při kterých se také jednalo o opatřeních proti Internacionále. Engels nazývá tyto konference jménem šéfa pruské politické policie Wilhelma Stiebera, čímž zdůrazňuje jejich reakční charakter. — *291.*

[249] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957 a 1961, str. 297 a násl. — *292.*

[250] Viz Georg Wilhelm Friedrich Hegel, „Wissenschaft der Logik" [„Logika jako věda"], část 1, díl 2, Spisy, sv. IV, Berlín 1834, str. 15, 75, 145. — *297.*

[251] *Chartisté* — přívrženci chartismu, politického hnutí anglických dělníků v třicátých až padesátých letech devatenáctého století, které bojovalo za uskutečnění Lidové charty, jejíž požadavky byly zaměřeny k demokratizaci státního zřízení Anglie. Volební heslo dělníků bylo: „Politická moc je naším prostředkem, sociální blaho je náš cíl" (Engels). O celkovém významu

chartistického hnutí říkal Lenin, že „Anglie dala světu první skutečně široké, politicky jasně vytříbené, proletářské revoluční masové hnutí". — *298, 497.*

[252] Mülbergerovy články, které byly uveřejněny v únoru a začátkem března 1872 v listu „Volksstaat", vyšly později jako brožura: Artur Mülberger, „Die Wohnungsfrage. Eine sociale Skizze". Separat-Abdruck aus dem „Volksstaat" [„Bytová otázka. Sociální črta". Zvláštní otisk z listu „Volksstaat"], Lipsko 1872. — *299.*

[253] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 437 a 453. — *299.*

[254] *Krajské zřízení* pro provincie Prusko, Braniborsko, Pomořany, Poznaňsko, Slezsko a Sasko bylo schváleno 13. prosince 1872. Rušilo se jím dědičné právo policejní moci statkářů na venkově a zaváděly se určité prvky místní samosprávy, jako např. volitelní starostové, krajské sněmy u zemských rad, volitelné podle stavovského systému atd. Cílem reformy bylo upevnit státní aparát a posílit centrální moc v zájmu junkerstva. Junkerští statkáři si v krajích a provincicích prakticky podrželi svou moc tím, že většinu volitelných úřadů zastávali sami nebo je obsadili svými zmocněnci. — *308, 320, 532.*

[255] Engels zde parafrázuje Mefistofelova slova z Goethovy tragédie „Faust", díl I, scéna šestá („Čarodějnická kuchyně"). — *312.*

[256] Z korespondence s dánským socialistou Louisem Piem se Engels, který tehdy vykonával funkci dopisujícího tajemníka pro Dánsko, dověděl o velkých úspěších, jichž dosáhli dánští socialisté při propagování usnesení Internacionály o agrární otázce. V dopise, který Engels psal Louisu Piovi koncem dubna 1872, vysoce hodnotí článek o socialistické přeměně zemědělství združstevňováním, uveřejněný v kodaňských novinách „Socialisten" a přetištěný téměř ve všech tiskových orgánech Internacionály. Engels zdůrazňuje, že „v neobyčejně důležité otázce, jak zapojit do proletářského hnutí malorolníky a domkáře, jsou Dánové, díky svým zvláštním místním podmínkám a své politické chápavosti, před všemi ostatními národy". — *315.*

[257] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957 a 1961, str. 240–242. — *315.*

[258] Tím se myslí oběžník „Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení všem federacím, sekcím, výborům a členům Mezinárodního dělnického sdružení v Německu" z 1. prosince 1872, otištěný ve „Volksstaatu", čís. 103 z 25. prosince 1872. — *318.*

[259] Královským pruským nařízením z 24. října 1808 o zrušení cechovních ome-

zení a monopolního prodeje a instrukcí z 26. prosince 1808 se deklarativní formou vyhlašovala svoboda živností a obchodu. 9. února 1849 vydala pruská vláda dvě nařízení o změnách ve starém živnostenském řádu — o zavedení živnostenských rad (Gewerberäte) a živnostenských soudů (Gewerbegerichte) — která obnovovala v Prusku polostředověké cechovní zákonodárství. — *321.*

260 Hinckeldeye, vedoucího policejního odboru v pruském ministerstvu vnitra, zabil v roce 1856 v souboji význačný představitel reakční strany Stahlovy a Gerlachovy (viz poznámku 267), baron Rochow-Plessow. K souboji došlo v souvislosti s tím, že bylo policejně uzavřeno hráčské doupě, na jehož obchodech se tato klika podílela. — *321.*

261 „*Nová éra*" — „liberální" kurs, který vyhlásil Pruský princ Vilém (od roku 1861 pruský král), když se stal regentem. Roku 1858 odvolal princ regent Manteuffelův kabinet a povolal do vlády umírněné liberály, mezi nimi také představitele liberální aristokracie blízké buržoazii, státníky z období revoluce z let 1848—1849 Auerswalda, Patowa a Schwerina. V buržoazním tisku dostal tento kurs zvučný název „nová éra". Ve skutečnosti však směřovala Vilémova politika výhradně k upevnění mocenských pozic pruské monarchie a junkerů, přičemž se Vilém snažil dohodnout i se špičkami buržoazie, která hospodářsky zesílila. Buržoazie, zklamaná ve svých nadějích, odmítla schválit vládní návrh vojenské reformy. Tak vznikl ústavní konflikt z roku 1862, který spolu s Bismarckovým příchodem k moci v září 1862 ukončil „novou éru". — *321.*

262 *Italská válka* — válka Francie a Sardinského království (Piemontu) s Rakouskem, která trvala od 29. dubna do 8. července 1859. — *321.*

263 *Dánská válka* — válka Pruska a Rakouska s Dánskem roku 1864 o vévodství Šlesvik a Holštýn, která patřila Dánsku, ale byla obydlena Němci. Tato válka znamenala důležitou etapu sjednocování Německa pod pruskou hegemonií. Junkerská Bismarckova vláda chtěla připojit obě vévodství k Prusku, posílit pruský vliv v Německu a potlačit opozici liberálmí buržoazie. Rovněž Rakousko chtělo tato vévodství anektovat. Po porážce Dánska byla vévodství prohlášena za společnou državu Rakouska a Pruska; po prusko-rakouské válce z roku 1866 byly Šlesvik a Holštýn přivtěleny k Prusku. — *322, 519.*

264 *Bitva u Sadové* (nazývaná také bitvou u Hradce Králové) — rozhodující bitva prusko-rakouské války, k níž došlo 3. července 1866 u Hradce Králové, nedaleko obce Sadové. Skončila těžkou porážkou rakouské armády. — *322, 519, 529, 531, 545, 595.*

[265] Jde o prusko-francouzskou válku z let 1870—1871, jíž bylo dokončeno sjednocování Německa „shora", dynastickými válkami a Bismarckovou politikou „krve a železa". — *322.*

[266] Po vítězství Pruska v prusko-rakouské válce z roku 1866 anektovalo Prusko království hannoverské, kurfiřství hesensko-kaselské, velkovévodství nasavské, svobodné město Frankfurt nad Mohanem, vévodství šlesvicko-holštýnské a některé části Bavorska a Hesenska-Darmstadtska.

Zároveň si Prusko vynutilo souhlas Rakouska s likvidací Německého spolku a s novou formou spojení německých států severně od Mohanu bez účasti Rakouska a dosáhlo podepsání spojeneckých smluv se 17 malými severoněmeckými státy, které bojovaly na straně Pruska; o něco později se k nim připojilo Sasko a některé jiné německé státy. Tak vznikl Severoněmecký spolek (viz poznámku 268). — *323.*

[267] *Strana Stahlova a Gerlachova* čili strana „Kreuz-Zeitungu" („Kreuz-Zeitung" se říkalo reakčnímu listu „Neue Preussische Zeitung", v jehož záhlaví byl vyobrazen kříž) se vytvořila za revoluce z let 1848—1849 jako skupina kontrarevoluční dvorní kamarily a feudálních junkerů; hájila neporušitelnost aristokratických výsad a usilovala o obnovení absolutistického stavovského zřízení v Prusku. Jako krajně pravicová junkerská strana vystupovala proti politice, kterou od roku 1866 prováděl Bismarck, neboť v ní spatřovala ohrožení svých feudálních výsad. — *323.*

[268] *Severoněmecký spolek* — německý spolkový stát, který vznikl roku 1867 pod vedením Pruska po jeho vítězství v prusko-rakouské válce místo rozpadlého Německého spolku. Do Severoněmeckého spolku vstoupilo 19 německých států a 3 svobodná města, kterým byla formálně přiznána samostatnost. Ústava Severoněmeckého spolku zajišťovala Prusku vládnoucí postavení: pruský král byl prohlášen předsedou spolku a vrchním velitelem spolkové armády a bylo mu svěřeno i řízení zahraniční politiky. Roku 1870 se ke spolku připojily Bavorsko, Bádensko, Württembersko a Hesensko-Darmstadtsko. S vyhlášením Německého císařství v lednu 1871 Severoněmecký spolek zanikl. — *323, 532.*

[269] *Hromadné jmenování pairů* — současné jmenování většího počtu peerů anglické Horní sněmovny, k němuž docházelo zpravidla proto, aby vláda dosáhla většiny. Výraz byl převzat i pro horní sněmovny jiných států — v Prusku pro panskou sněmovnu. — *324.*

[270] V letech 1845—1846 zvýšila pruská buržoazie své politické nároky, neboť se nesplnily její naděje na éru liberálních reforem po nastolení Bedřicha Viléma IV. v roce 1840. V roce 1845 požadovaly všechny zemské sněmy

kromě dvou zavedení ústavy. Nejúplněji vyjádřil požadavky pruské buržoazie Hansemann, představitel velké porýnské buržoazie, ve své písemné zprávě z roku 1846: žádal vytvoření stavovského zastupitelstva, upevnění a rozšíření Celního spolku, zrušení patrimoniálního soudnictví feudálních statkářů a řady dalších šlechtických výsad, svobodu tisku, veřejné soudní řízení, nesesaditelnost soudců, poroty atd. — *324.*

271 Marxova odpověď na druhý oběžník údajné většiny britské federální rady, „British Federation of the International Working Men's Association. Address of the British Federal Council to the branches, sections..." [„Britská federace Mezinárodního dělnického sdružení. Provolání britské federální rady k odbočkám, sekcím..."], vydaný počátkem ledna 1873, byla uveřejněna spolu s oficiálním oznámením britské rady v listu „International Herald", čís. 43 z 25. ledna 1873. V oznámení britské rady se pravilo: „V oběžníku podepsaném bývalým dopisujícím tajemníkem britské federální rady a jinými se sděluje, že na 26. t. m. je svolán pseudosjezd; prohlašujeme, že jak termín, tak cíle zmíněného sjezdu jsou nezákonné a že proto členové Sdružení, kteří se ho zúčastní, právě tak jako sekce, které k této účasti zmocní své členy, budou z našeho Sdružení vyloučeny." — *326.*

272 Jde o rezoluce haagského kongresu otištěné v listu „International Herald", čís. 37 ze 14. prosince 1872. — *327.*

273 „*Volkswille*" [„Vůle lidu"] — rakouské dělnické noviny; vycházely ve Vídni od ledna 1870 do června 1874. — *328.*

274 „*O Pensamento Social*" [„Sociální myšlenka"] — portugalský socialistický týdeník, orgán sekcí Internacionály; vycházel v Lisabonu od února 1872 do dubna 1873. Byly v něm otiskovány dokumenty Internacionály a jednotlivé Marxovy a Engelsovy články. V únoru až dubnu 1873 v něm byla mimo jiné uveřejněna část „Manifestu Komunistické strany".

„*Socialisten*" [„Socialista"] — dánské dělnické noviny; vycházely v Kodani od července 1871 do května 1874, od dubna 1872 denně.

„*De Werkman*" [„Dělník"] — holandský dělnický týdeník, vydávaný v Amsterodamu v letech 1868—1874; od roku 1869 to byl orgán amsterodamské sekce Internacionály. — *328.*

275 „*Die Tagwacht*" [„Stráž"] — švýcarský sociálně demokratický list. Vycházel německy v Curychu v letech 1869—1880; od roku 1869 do roku 1873 to byl orgán německých sekcí Internacionály ve Švýcarsku, poté orgán Švýcarského dělnického spolku a Sociálně demokratické strany Švýcarska. — *328.*

276 Tuto stať napsal Marx pro sborník „Almanacco Repubblicano" koncem

prosince 1872 až počátkem ledna 1873 na žádost redaktora listu „La Plebe" Enrica Bignamiho.

Marx a zejména Engels bojovali během roku 1872 proti anarchistickému vlivu na dělnickou třídu v Itálii; Engels kritizoval anarchismus v mnoha článcích napsaných pro „Plebe". Marxův článek „Politický indiferentismus" a Engelsův článek „O autoritě", napsaný rovněž pro „Almanacco Repubblicano", se staly teoretickou základnou pro boj s anarchismem, který vedla skupina socialistů semknutých kolem listu „La Plebe". Marxova práce byla otištěna v prosinci 1873. — *329.*

[277] Jde o Proudhonův spis „Système des contradictions économiques, ou Philosophie de la misère [„Systém ekonomických rozporů aneb Filosofie bídy"], sv. 1—2, Paříž 1846. — *332.*

[278] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 190—196. — *332.*

[279] Tento článek napsal Engels na žádost Enrica Bignamiho, který ho několikrát prosil, aby mu poslal příspěvek pro sborník „Almanacco Repubblicano". Poprvé se Bignami obrátil na Engelse v červenci 1872. 3. listopadu 1872 Engelsovi sděloval, že článek dostal; mezitím však byl zatčen a článek se ztratil. V březnu 1873 poslal Engels Bignamimu článek „O autoritě", který byl otištěn v „Almanacco Repubblicano" v prosinci 1873. — *335.*

[280] Engels parafrázuje nápis nad pekelnou branou („Zanechte vší naděje, kdo sem vstupujete!") z Dantovy „Božské komedie", Peklo, 3. zpěv, devátý verš. — *336.*

[281] Zprávy o činnosti Internacionály na kontinentě byly otiskovány společně se zprávami ze zasedání britské federální rady v listu „International Herald". — *339.*

[282] Je míněno provolání generální rady Internacionály ke všem federacím, přidruženým spolkům, sekcím a členům Sdružení z 20. října 1872, uveřejněné v listu „International Herald", čís. 34 z 23. listopadu 1872. Mluvilo se v něm o nutnosti jednotných akcí dělnictva v boji proti buržoaznímu zřízení a byl v něm vytyčen úkol organizačně upevňovat Mezinárodní dělnické sdružení tak, jak to odpovídá usnesením haagského kongresu. — *339.*

[283] Jde o oběžník z 1. listopadu 1872, kterým se Nová madridská federace (viz poznámku 154) obracela na všechny federace, sekce a členy Internacionály ve Španělsku a který byl otištěn v „Emancipación", čís. 73 z 9. listopadu 1872. V dalších číslech přinášel list zprávy o podpoře tohoto oběžníku, které přicházely od místních federací a sekcí. — *339.*

[284] Delegát místní federace Granady na sjezd v Córdobě (viz poznámku 210) Mariano Rodríguez, měl imperativní mandát požadující plné schválení rezolucí haagského kongresu. Engels se o tom dověděl z dopisu José Mesy z 29. prosince 1872. — *340.*

[285] Jde o redakční článek „Kongres Internacionály v Haagu", otištěný v listu „O Pensamento Social", čís. 25 z 6. října 1872. — *340.*

[286] Engels má zřejmě na mysli účast členů federací Gracie a z Cádizu na ozbrojeném povstání republikánských federalistů v Andalusii v listopadu 1872 a účast členů Nové madridské federace na ozbrojeném povstání v Madridu koncem listopadu a počátkem prosince 1872. — *340.*

[287] Jde o dopis, který napsal José Mesa Engelsovi 18. ledna 1873 a v němž jej prosil, aby prostřednictvím orgánů Internacionály uvědomil dělníky v Anglii a Belgii o stávce ve Španělsku a zabránil tak dovozu stávkokazů do Španělska. — *341.*

[288] Sídlo generální rady Mezinárodního dělnického sdružení bylo podle usnesení haagského kongresu ze září 1872 (viz tento svazek, str. 189) přeloženo z Londýna do New Yorku.

„*Poznámky pro generální radu*" v New Yorku se dochovaly jako Engelsův německy psaný rukopis, datovaný 8. února 1873. Text tohoto rukopisu není zcela totožný s textem „Poznámek" otištěným v knize „Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906. — *343.*

[289] „*The Eastern Post*" [„Východní pošta"] — dělnické noviny; vycházely v letech 1868—1873 jednou týdně v Londýně; od února 1871 do června 1872 orgán generální rady Internacionály. — *343.*

[290] 15.—17. března 1873 se konal v Bologni druhý sjezd italských anarchistů, kteří vytvořili vlastní federaci na konferenci v Rimini (viz poznámku 160). — *343.*

[291] Jde o usnesení generální rady Internacionály z 5. ledna 1873 o dočasném vyloučení Jurské federace z Internacionály, platném až do příštího kongresu. — *344.*

[292] Po haagském kongresu emigroval Cuno do Ameriky, kde se zúčastnil boje proti anarchismu a pod fingovaným jménem Capestro tam podepsal 10. ledna 1873 dopis 29. sekce Mezinárodního dělnického sdružení Nové madridské federaci. Bruselský list „L'Internationale", čís. 212 z 2. února 1873, při-

nesl o tom zprávu a upozornil, že Capestro a Cuno je jedna a táž osoba. „*L'Internationale*" [„Internacionála"] — týdeník, orgán belgických sekcí Internacionály; vycházel v letech 1869—1873 v Bruselu; jedním z jeho nejbližších spolupracovníků byl De Paepe. List uveřejňoval dokumenty Internacionály. V roce 1873 zaujímal anarchistické stanovisko. — *344.*

293 Jde o členské známky, jež byly vydány podle usnesení londýnské konference z roku 1871 a vylepovaly se do členských průkazů jako doklad o zaplacení ročního příspěvku. — *345, 346, 357.*

294 „*Arbeiter-Zeitung*" [„Dělnické noviny"] — dělnický týdeník, orgán 1. americké sekce Internacionály; vycházel v New Yorku německy od února 1873 do března 1875. V listu byly uveřejňovány zprávy o zasedáních generální rady a dokumenty Internacionály, jakož i některé Marxovy a Engelsovy práce z tohoto období. Do podzimu 1874 měl na zaměření listu určitý vliv Friedrich Albert Sorge. — *346.*

295 Je míněn redakční článek listu „O Pensamento Social", čís. 54 z 5. dubna 1873, kterým redakce odpovídá na dopis španělské federální komise, jež tehdy byla v čele anarchistických sekcí ve Španělsku. — *347.*

296 Jde o druhý sjezd Britské federace Internacionály svolaný na 1. a 2. června 1873 (viz poznámku 350). — *347.*

297 Uvedený text je částí dopisu, který Engels napsal redaktorovi listu „Volksstaat" Hepnerovi koncem dubna 1873 v souvislosti s pomlouvačným článkem o Mezinárodním dělnickém sdružení, otištěným v „Neuer Social-Demokrat", čís. 49 z 27. dubna 1873. Ačkoli dopis nebyl určen pro tisk, redakce listu uveřejnila tuto jeho část bez uvedení autora ve „Volksstaatu", čís. 37 ze 7. května 1873; 2. května napsal Engels pro „Volksstaat" článek „Internacionála a ‚Neuer'," který byl uveřejněn v čís. 38 tohoto listu z 10. května 1873 (viz tento svazek, str. 349—351). — *349.*

298 Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 443—508. — *350.*

299 Jde o poznámku uveřejněnou v „Neuer Social-Demokrat", čís. 45 z 18. dubna 1873, v rubrice „Mezinárodní dělnické sdružení". — *350.*

300 *Reptilní fond* se říkalo zvláštním peněžním prostředkům, kterými disponoval Bismarck a jimiž podplácel tisk. Tento název se vžil po Bismarckově řeči v pruském zemském sněmu (v lednu 1869), v níž použil výrazu „reptilové" pro odpůrce vlády. Levicové noviny začaly potom říkat „reptilní" oficióznímu vládnímu tisku. — *352, 586.*

[301] Jsou míněny články o toulouském procesu s francouzskými členy Internacionály v březnu 1873, uveřejněné v bruselských listech „Internationale", čís. 223 z 21. dubna 1873, a „Liberté", čís. 15 z 13. dubna 1873. — *352.*

[302] Tato zpráva byla uveřejněna v listu „Liberté", čís. 42 z 20. října 1872. — *353, 416.*

[303] Míní se pařížský proces s členy francouzských sekcí Internacionály, který se konal v březnu 1873. — *354.*

[304] Dopisy, o nichž se tu Engels zmiňuje, dostal od Sorga. — *356.*

[305] Jde o usnesení generální rady z 26. ledna 1873 (viz tento svazek, str. 690 až 691), otištěné v „Plebe", čís. 14 z 1. června 1873.

Provolání generální rady Mezinárodního dělnického sdružení ke španělským dělníkům bylo otištěno v „Plebe", čís. 13 z 26. května 1873. — *356.*

[306] Práci „*Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení*" napsali Marx a Engels francouzsky za Lafarguovy spolupráce v dubnu až červenci 1873.

Rozbili v ní definitivně všechny ambice bakuninovců na ovládnutí evropského dělnického hnutí. Spoustou faktického materiálu (který na haagském kongresu nemohl být celý projednán a nebyl ještě úplný) usvědčili autoři bakuninovce z tajných piklů a různých podvodných machinací, jimiž se pokoušeli podřídit si celou Internacionálu a zneužít jejího vlivu i organizace pro vlastní záměry.

Tato práce shrnuje výsledky teoretického a organizačního boje proti bakuninovcům v Internacionále. Opírá se o velké množství dokumentů, které byly předloženy komisi haagského kongresu pro vyšetření činnosti tajné Aliance. Mezi nimi jsou materiály, které poslali Lafargue, Mesa a jiní ze Španělska, Johann Philipp Becker ze Švýcarska a Danielson a Ljubavin z Ruska, i obsáhlá zpráva zpracovaná Utinem z pověření londýnské konference z roku 1871 (viz poznámku 23), které použili Marx a Engels pro kapitolu VIII, „Aliance v Rusku". Část dokumentů byla Marxovi a Engelsovi dodána až po haagském kongresu: některé dokumenty, charakteristické pro cíle a snahy Aliance, zahrnuli autoři do kapitoly XI.

Dochovaly se Marxovy a Engelsovy seznamy dokumentů, kterých používali při své práci. Z nich je zřejmé, že měli k dispozici francouzské překlady řady ruských publikací, které jim zaslal Utin; proto jsou mnohé Bakuninovy dokumenty citovány podle francouzského překladu.

„Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení" vyšla jako brožura francouzsky v srpnu 1873; v roce 1874 vyšla v Brunšviku německy s názvem: „Ein Complot gegen die Internationale Arbeiter-Association" [„Spiknutí proti Mezinárodnímu dělnickému sdružení"]. Na redakci

německého překladu se přímo podílel Engels. Dále byla tato zpráva uveřejněna v newyorské „Arbeiter-Zeitung". — *359.*

[307] Je míněna komise, která měla připravit k tisku protokoly a rezoluce haagského kongresu. Byla zvolena na zasedání kongresu 7. září 1872 v tomto složení: Marx, Engels, Eugène Dupont, Leo Frankel a Auguste Serraillier. Později byl do ní přibrán pro francouzský jazyk Le Moussu, tajemník haagského kongresu. Fakticky všechnu práci na přípravě a vydání dokumentů vykonali Marx a Engels. (Viz též poznámku 195.) — *363.*

[308] Je citován nepodepsaný článek „Ještě něco o Bakuninovi", otištěný v listu „Tagwacht", čís. 40 z 5. října 1872. Pokračování článku vyšlo v číslech 41, 42 a 43 z 12., 19. a 26. října. — *366.*

[309] M. Bakunin, „Fédéralisme, Socialisme et Antithéologisme. Proposition motivée au Comité Central de la Ligue de la Paix et de la Liberté" [„Federalismus, socialismus a antiteologismus. Odůvodněný návrh pro ústřední výbor Ligy míru a svobody"]. Tato nedokončená Bakuninova práce vycházela jako zvláštní otisk v letech 1867—1868 v Bernu. — *369.*

[310] Jde o důvěrný oběžník byra stálého ústředního výboru Ligy míru a svobody z 22. září 1868, podepsaný předsedou byra Gustavem Vogtem. Marx a Engels měli k dispozici exemplář oběžníku, který byl zaslán Elpidinovi. — *369.*

[311] V otázce zrušení dědického práva došlo na basilejském kongresu k první otevřené roztržce mezi stoupenci Marxova vědeckého socialismu a zástupci bakuninského anarchismu. Otázka byla dána na pořad na naléhání „Aliance socialistické demokracie. Ústřední sekce", založené Bakuninem v Ženevě v červnu 1869, jež byla fakticky vůdčím orgánem tajné Aliance. Tím, že Bakunin vnutil kongresu Internacionály diskusi o dědickém právu, odváděl jej od naléhavých programových a taktických otázek, jež muselo řešit evropské dělnické hnutí. Marx napsal referát, v němž vyložil názory generální rady na dědické právo (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 407—409). Při projednávání této otázky nepřijal kongres žádné usnesení, neboť ani jeden návrh nezískal potřebnou absolutní většinu hlasů. Ale Bakuninův záměrně připravovaný pokus vnutit Internacionále své ideje ztroskotal. — *382.*

[312] Oběžník schválený generální radou 1. ledna 1870, který napsal Marx, byl adresován federální radě románského Švýcarska (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 425—432). — *382.*

[313] „*Der Social-Demokrat*" [„Sociální demokrat"] — orgán lassallovského Vše-

obecného německého dělnického spolku. Pod tímto názvem vycházel v Berlíně od 15. prosince 1864 do roku 1871. V letech 1871–1876 byl jeho název změněn na „Neuer Social-Demokrat" [„Nový sociální demokrat"] (viz poznámku 70). — *382.*

[314] „Statuts pour la Fédération des sections romandes adoptés par le congrès Romand, tenu à Genève au Cercle international des Quatre-Saisons, les 2, 3 et 4 janvier 1869" [„Stanovy Federace románských sekcí přijaté románským sjezdem, jenž se konal v Ženevě v Mezinárodním kroužku čtyř ročních období 2., 3. a 4. ledna 1869"], str. 15–16.

Bakunin se zúčastnil vypracování návrhu stanov. — *384.*

[315] Rezoluci generální rady o federálním výboru románského Švýcarska (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 474) napsal Marx 29. června 1870. — *385.*

[316] Je míněna rezoluce basilejského kongresu z roku 1869 „O způsobu přijímání nových sekcí do Mezinárodního dělnického sdružení"; rezoluce opravňovala generální radu přijímat nové sekce nebo jejich přijetí zamítnout. Tam, kde byly federální rady, rozhodovalo se o přijetí nebo zamítnutí s přihlédnutím k mínění federální rady. — *386.*

[317] Jsou míněny rezoluce londýnské konference „Rozkol ve francouzsky mluvící části Švýcarska", „Politická činnost dělnické třídy" a „Prohlášení generální rady o zneužití jména Internacionály Něčajevem", které napsal z pověření generální rady Marx (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 469, 464–466, 479). — *386.*

[318] Je citováno „Prohlášení generální rady redakcím italských novin k článkům Mazziniho o Internacionále", které napsal Engels 6. prosince 1871; bylo otištěno v řadě listů (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 520–522). — *389.*

[319] O cirkuláři Jules Favra a Sacazově zprávě viz poznámku 60.

V říjnu 1871 přednesl Sagasta, ministr vnitra konzervativní buržoazní vlády, v kortesech návrh na rozpuštění španělské organizace Internacionály. To vyvolalo v poslanecké sněmovně kortesů prudké debaty, při nichž představitelé reakce využívali k pomlouvání Internacionály dokumentů Aliance a policejních padělků. Mluvčí levého křídla republikánů Castelar, Garrido, Sorilla aj. s nimi ostře polemizovali, vyvraceli pomluvy a protestovali energicky proti porušování ústavy navrhovanými opatřeními. Sagastův návrh přesto prošel. V lednu 1872 vydal ministr vnitra Sagasta cirkulář o zákazu Internacionály ve Španělsku. — *389.*

[320] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 462. — *390.*

[321] „*La République française*" [„Francouzská republika"] — buržoazně radikální deník, který založil roku 1871 v Paříži Léon Gambetta.

11. března byl v těchto novinách otištěn anonymní článek o Internacionále, který pak přetiskl „Bulletin de la Fédération jurassienne", čís. 3 z 15. března 1872. — *391.*

[322] *Toulouský proces* proti členům sekcí Internacionály v jižní Francii se konal ve dnech 10.—26. března 1873. Členové sekcí, zatčení na základě Dufaurova zákona (viz poznámku 10), byli odsouzeni k různým trestům vězení a peněžitým pokutám. O zatčeních, jež předcházela toulouský proces, se mluví v Engelsově článku „Internacionála a ‚Neuer'" (viz tento svazek, str. 352—355). — *391.*

[323] Je míněn dopis člena Aliance Aleriniho Bastelicovi ze 14. listopadu 1871 (viz tento svazek, str. 397, poznámka), který barcelonská sekce rozeslala na vědomí všem sekcím Internacionály ve Španělsku. Kopii dopisu předložil Engels spolu s jinými dokumenty o Alianci haagskému kongresu. — *392.*

[324] V Ženevě se konalo 2. prosince 1871 shromáždění sekcí Internacionály, na němž byla přijata rezoluce proti usnesením sjezdu anarchistů v Sonvilier; 20. prosince 1871 vydal federální výbor románského Švýcarska o této otázce zvláštní provolání: „Odpověď románského federálního výboru na oběžník 16 účastníků sjezdu v Sonvilier", které bylo otištěno v „Égalité", čís. 24 z 24. prosince 1871; „Égalité" vydala také vlastní protestní prohlášení. — *392.*

[325] Je citován Tokarzewiczův dopis Wróblewskému z 2. srpna 1872, který Wróblewski dal k dispozici Engelsovi. „Program socialistického revolučního polského spolku v Curychu", o němž je zde zmínka, napsal Bakunin a uveřejnil jej 27. července 1872 v příloze k 13. číslu „Bulletin de la Fédération jurassienne". Polský sociálně demokratický spolek vznikl pod vlivem anarchistů a zprvu tento Bakuninův program přijal, pod vlivem polského socialisty Tokarzewicze jej však brzy zamítl.

Vydávání listu „Wolnośc" [„Svoboda"] se neuskutečnilo. — *393.*

[326] „*El Combate*" [„Boj"] — španělský buržoazně republikánský deník, orgán federalistů, byl vydáván v Madridu. — *395.*

[327] Toto prohlášení delegátům mezinárodního kongresu v Haagu obsahovalo fakta, která dokazovala existenci tajné Aliance ve Španělsku. Mesa je poslal Engelsovi a ten je předal komisi pro vyšetření činnosti Aliance. — *396.*

[328] Jde o rukou psaný důvěrný oběžník valencijské sekce sekcím Internacionály ve Španělsku; navrhovalo se v něm, aby se, dojde-li k revoluci, bojovalo za úplnou decentralizaci a vytvoření „anarchistické komuny". — *397.*

[329] Oběžník sevillské sekce Aliance socialistické demokracie, který napsal Marselau, byl zaslán madridské sekci Internacionály 25. října 1871; v oběžníku byla vyložena usnesení, která sekce přijala v souvislosti s vládními represáliemi. — *398.*

[330] Je míněn otevřený dopis redakční rady listu „Emancipación" z 25. února 1872 „Zástupcům federalistické republikánské strany shromážděným v Madridě", uveřejněný v listu „Emancipación", čís. 38 z 3. března 1872. Anarchističtí členové madridské rady Internacionály žádali, aby redakce vzala tento dopis zpět; Mesa, který byl redaktorem „Emancipación" a vykonával tehdy funkci tajemníka španělské federální rady, to kategoricky odmítl. 9. března 1872 poslal po dohodě s jinými členy rady obdobný dopis, tentokrát jménem federální rady. — *399.*

[331] 7. března 1872 poslala anarchistická madridská rada shromáždění zástupců federalistické republikánské strany dopis, v němž odmítá jakoukoli solidaritu s otevřeným dopisem redakce „Emancipación" (viz předchozí poznámku) a prohlašuje, že dopis „je v rozporu se zásadami Internacionály". — *399.*

[332] „*El Condenado*" [„Zavržený"] — španělský anarchistický týdeník, který vydával v letech 1872—1874 v Madridě Tomás Morago. — *399.*

[333] „*La Igualdad*" [„Rovnost"] — španělský buržoazně demokratický deník; vycházel v Madridě od roku 1868 do roku 1870; byl to jeden z nejradikálnějších buržoazních listů, spolupracovala s ním řada utopických socialistů a republikánů; v letech 1868—1869 se kolem listu seskupila část madridských dělníků. — *399.*

[334] Marx a Engels citují redakční článek „Revoluční informace", uveřejněný v listu „Emancipación", čís. 51 z 1. června 1872. — *400.*

[335] Je míněn článek 7 oddílu II organizačního řádu, který opravňoval generální radu řešit spory mezi spolky nebo sekcemi tvořícími národní skupinu nebo mezi různými národními skupinami; podle článku 4 oddílu IV měla každá federace právo odmítnout přijetí nebo vyloučit ze svého středu jednotlivé spolky nebo sekce Internacionály (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 489—490, 491). — *401.*

[336] Je míněn plebiscit, který se konal ve Francii 8. května 1870 (viz poznámku 164). — *405.*

[337] *Union de las tres clases de vapor* (Svaz tří kategorií továrních dělníků) — jeden z prvních odborových svazů v Katalánii sdružující tkalce, předláky a nádeníky v textilních továrnách. Svaz byl kolektivním členem Internacionály. — *405.*

[338] Je citován Cafierův dopis Engelsovi z 12.—16. července 1871, v němž píše o situaci v neapolské sekci Internacionály. — *406.*

[339] Je citován Caporussův dopis Odgerovi z 21. ledna 1872. — *407.*

[340] Milánskou sekci Internacionály založil Theodor Cuno po dohodě s Engelsem. V prosinci 1872 vystoupila pod Cunovým vlivem z mazziniovského Dělnického spolku vzájemné morální pomoci a osvěty část jeho členů a založila Dělnický kroužek osvobození proletariátu, který se 7. ledna 1872 prohlásil za sekci Internacionály a přijal stanovy odpovídající všeobecným stanovám Internacionály. 30. ledna 1872 informoval Engels generální radu o ustavení sekce a oznámil, že její stanovy odpovídají zásadám Internacionály; sekce byla přijata do Sdružení. Pod Engelsovým vedením bojoval Cuno uvnitř sekce proti anarchistům, kteří do ní pronikli, a dosáhl toho, že sekce nepodporovala anarchisty v jejich boji proti generální radě. — *407.*

[341] Regis podal zprávu o cestě do Itálie, kterou podnikl z pověření generální rady, ve formě dopisu Engelsovi. Regis byl v druhé polovině února 1872 deset dnů v Miláně a v Turínu, seznámil se tam s poměry v sekcích a propagoval usnesení Mezinárodního dělnického sdružení. Podle instrukcí, které obdržel od Engelse, vysvětloval Regis členům sekcí zásadní rozpor mezi názory anarchistů a zásadami a úkoly Internacionály. — *409.*

[342] Doslovné znění rezoluce je otištěno v „Bulletin de la Fédération jurassienne", čís. 15—16 z 15. srpna až 1. září 1872. — *411.*

[343] Odkud jsou tato Garibaldiho slova citována, nebylo zjištěno. V „Eastern Post" z 13. července 1873, jehož redakce měla kopii Garibaldiho dopisu Cresciovi, je v anglickém znění otištěn jeden pasus shodný s tímto citátem. — *413, 493.*

[344] Je citován dopis členům sekcí Internacionály v Montpellier, který napsal Jules Guesde 22. září 1872 jednomu z vedoucích činitelů sekce Geronisovi. 20. listopadu 1872 poslal Geronis tento Guesdův dopis generální radě. — *415.*

[345] „*Solidarité révolutionnaire*" [„Revoluční solidarita"] — anarchistický týdeník

vydávaný v červnu až září 1873 francouzsky v Barceloně; byl to orgán Výboru revolučně socialistické propagandy pro jižní Francii, který založili Alerini a Brousse a který měl propagovat anarchistické ideje ve Francii a mezi uprchlíky Komuny. — *416.*

[346] „*Les Droits de l'Homme*" [„Lidská práva"] — francouzský deník levě republikánského zaměření, který vydával v letech 1870—1871 v Montpellier Jules Guesde. — *416.*

[347] „Pacte d'amitié, de solidarité et de défense mutuelle" byl přijat na kongresu anarchistů v Saint-Imier 15. září 1872. — *418.*

[348] „Asociación internacional de los Trabajadores. Organización de las secciónes obreras de la Federación regional Española adoptada por el congreso obrero de Barcelona en Junio de 1870." — *420.*

[349] Oběžník španělské federální rady z 2. února 1873 byl uveřejněn v listu „Emancipación", čís. 85 z 8. února 1873. — *421.*

[350] Ve dnech 1. a 2. června se v Manchesteru konal druhý sjezd Britské federace Internacionály. Byla na něm přednesena zpráva britské federální rady a přijaty rezoluce o organizačním řádu Britské federace, o propagandě, o nutnosti zřídit mezinárodní odborové sdružení, o vyhlášení rudého praporu za prapor Britské federace aj. Zvláštní význam měla rezoluce o politické činnosti, v níž sjezd vyzýval členy Internacionály ve Velké Británii, aby založili samostatnou dělnickou politickou stranu, která by vystupovala proti všem existujícím stranám. — *423, 491.*

[351] Sjezd švýcarských dělnických, odborových, družstevních a jiných organizací, který se konal ve dnech 1.—2. června 1873 v Oltenu, byl svolán z podnětu sekcí Internacionály. Byl na něm ustaven Švýcarský dělnický spolek, který působil do roku 1880 a sjednocoval různé dělnické organizace za zásadách Internacionály. Sjezd připravil půdu k založení Sociálně demokratické strany Švýcarska. — *423, 492.*

[352] „*Sankt-Petěburgskije vědomosti*" [„Petrohradské zprávy] — ruský deník, oficiální vládní orgán; pod tímto názvem vycházel v letech 1728—1914; v letech 1914—1917 vycházel pod názvem „Petrogradskije vědomosti". — *426.*

[353] Černyševskij byl zatčen v červenci 1862. Do roku 1864 byl vězněn v Petropavlovské pevnosti, pak byl odsouzen k sedmi letům nucených prací a k doživotnímu vyhnanství na Sibiři. — *426.*

[354] Jde o Bakuninův leták „Několik slov k mladým bratřím v Rusku", Ženeva, květen 1869, a Něčajevův leták „Studentům university, akademie a technologického institutu v Petrohradě", Ženeva 1869. — *427, 457.*

[355] „*Bratří ignoranti*" — přezdívka církevního řádu bratří škol křesťanských, který vznikl v roce 1680 v Remeši a jehož členové se věnovali vyučování chudých dětí; ve školách tohoto řádu se dostávalo žákům hlavně náboženské výchovy, kdežto ostatní obory byly zanedbávány. — *428.*

[356] Letáky: „Vytyčení revoluční otázky", květen 1869, a „Principy revoluce", léto 1869, napsal Bakunin. — *429.*

[357] Marx přečetl knihu Flerovského brzy po jejím vyjití roku 1869. V dopise členům výboru ruské sekce Internacionály v Ženevě z 24. března 1870 ji vysoce ocenil (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 449—450). O něco později přečetl knihu také Engels. — *430, 578.*

[358] „*Izdanija obščestva ‚Narodnoj raspravy'*" [„Publikace společnosti ‚Soud lidu'"], čís. 2, Petrohrad, zima 1870, str. 9. Čísla 2 i 1 byla vydána v Ženevě. — *432.*

[359] „*Narodnoje dělo*" [„Věc lidu"] — časopis (od dubna 1870 noviny), který v letech 1868—1870 vydávala v Ženevě skupina ruských revolucionářů emigrantů; první číslo připravil Bakunin, ale od října 1868 se redakce, do níž vstoupili Nikolaj Utin aj., s Bakuninem a jeho názory rozešla; od dubna 1870 bylo „Narodnoje dělo" orgánem ruské sekce Mezinárodního dělnického sdružení a hájilo linii Marxe a generální rady; uveřejňovalo dokumenty Internacionály. — *432, 460.*

[360] Původně byla báseň Nikolaje Ogarjova „Student" věnována jeho a Gercenovu příteli S. I. Astrakovovi, zesnulému v roce 1866. Když Bakunin dostal od Ogarjova rukopis básně, napsal mu, že by „věci více prospělo", kdyby byla věnována Něčajevovi. S tímto věnováním byla pak báseň v roce 1869 vytištěna v Ženevě jako leták a Něčajev jí používal na znamení své plné moci od Ogarjova. — *438.*

[361] „*La Démocratie*" [„Demokracie"] — francouzský buržoazně demokratický týdeník, který vycházel v Paříži od listopadu 1868 do roku 1870.

Od března 1868 jeho redaktor Chassin oznamoval vydávání časopisu zvláštními nedatovanými výtisky, v nichž byly uveřejňovány názory budoucích spolupracovníků na program listu. Bakunin vyjádřil svůj názor v dopise z dubna, který byl uveřejněn koncem tohoto měsíce v 6. sešitu, a z něho je také vzato citované místo. — *449.*

[362] Z Bakuninova článku „Gercen", otištěného v listu „Marseillaise", čís. 72 z 2. března 1870. — *449.*

[363] Jde o peníze, které v roce 1858 předal Gercenovi na propagační účely ruský statkář P. A. Bachmaťjov (takzvaný Bachmaťjovův fond). V roce 1869 na nátlak Bakunina a Ogarjova přistoupil Gercen na to, aby fond byl rozdělen na dvě části, z nichž jednu Ogarjov dal Něčajevovi. Po Gercenově smrti v roce 1870 dostal Něčajev od Ogarjova i druhou polovinu fondu. — *449.*

[364] *„Obščina"* — pod tímto názvem vyšlo v září 1870 v Londýně první číslo listu, jehož redaktory byli Sergej Něčajev a V. Serebrennikov; druhé číslo, které vyšlo v roce 1871, vydavatelé sami zničili. — *449.*

[365] *„Kolokol. Orgán ruského osvobození založený A. I. Gercenem"* — pod tímto názvem vydali Něčajev a Serebrennikov v Ženevě několik čísel novin na jaře 1870. — *452.*

[366] Je míněn *„Revoluční katechismus"*, který napsal Bakunin v létě 1869; byl zašifrován a vytištěn v několika výtiscích. Při domovní prohlídce, která byla v roce 1869 provedena u Petra Gavriloviče Uspenského, byl jeden exemplář Katechismu nalezen. Jeho text byl pak uveřejněn ve zprávách o procesu s Něčajevem ve vládním věstníku „Pravitělstvěnnyj věstnik", čís. 162 z roku 1871; tohoto textu použili Marx s Engelsem. — *452, 572.*

[367] *Escobarové* — následovníci španělského jezuity Escobara y Mendozy (1589 až 1669), jenž otevřeně hlásal, že dobré úmysly ospravedlňují skutky, které z hlediska morálky a zákona jsou zavrženíhodné (účel světí prostředky). — *453.*

[368] Je míněn teokratický stát jezuitů, jenž existoval od počátku 16. do poloviny 17. století v Jižní Americe, v podstatě na území dnešní Paraguaye. — *462.*

[369] Jde o kroužek mladých lidí, drobných šlechticů a raznočinců, který se v roce 1845 seskupil kolem Michaila Vasiljeviče Petraševského. Členové tohoto kroužku zastávali buržoazně demokratické názory; mnozí z nich propagovali myšlenky utopického socialismu. Na schůzích kroužku se projednávaly sociální a politické otázky, jakož i plány na vytvoření aktivní revoluční organizace. Vypracovat tyto plány a založit skutečně širokou revoluční organizaci se však petraševcům nepodařilo; v dubnu 1849 byli členové kroužku pozatýkáni a posláni do vyhnanství. — *465.*

[370] *„Moskovskije vědomosti"* [„Moskevské zprávy"] — jedny z nejstarších ruských novin, které vycházely od roku 1756 do roku 1917 (od roku 1859 deník); od padesátých let 19. století byly reakčního zaměření. — *466.*

[371] „*Sovremennik*“ [„Současník“] — ruský literární a sociálně politický časopis, vydávaný v Petrohradě od roku 1836 do roku 1866 (od roku 1843 měsíčník); založil jej Alexandr Sergejevič Puškin, od roku 1847 byli jeho redaktory Někrasov a Panajev; s časopisem spolupracovali Bělinskij, Dobroljubov a Černyševskij; v šedesátých letech byl časopis fakticky orgánem ruské revoluční demokracie. — *467.*

[372] Revoluční proklamaci „*Mladé Rusko*“ napsal revolucionář P. G. Zaičněvskij, vytištěna byla v polovině května 1862; obrážely se v ní nejlevější, nejrevolučnější názory ruských revolučních demokratů.

Moto k proklamaci bylo vzato z Gercenova článku „Robert Owen“. — *470.*

[373] Jde o konflikt, k němuž došlo mezi Gercenem na jedné straně a Černyševským a Dobroljubovem na druhé straně, když se Gercen, hodnotě zrušení nevolnictví připravované carskou vládou, přiklonil k liberalismu. Představitelé revolučních demokratů toto Gercenovo kolísání ostře kritizovali jak v „Sovremenniku“, tak v dopisech „Kolokolu“. V šedesátých letech se Gercen s liberalismem rozešel a úplně se přimkl k revoluční demokracii. — *470.*

[374] Článek „*Bakuninovci při práci*“, otištěný ve „Volksstaatu“, čís. 105, 106 a 107 z 31. října a 2. a 5. listopadu 1873, napsal Engels bezprostředně po událostech, k nimž došlo ve Španělsku v létě 1873 a jimiž vyvrcholila španělská buržoazní revoluce z let 1868–1874. Faktické údaje čerpal Engels z denního tisku a z různých dokumentů španělských sekcí Internacionály, především ze zprávy, kterou předložila Nová madridská federace (viz poznámku 154) řádnému kongresu Internacionály v Ženevě 8.–13. září 1873 (viz poznámku 486).

Brzy vyšel Engelsův článek také samostatně jako separát „Die Bakunisten an der Arbeit. Denkschrift über den letzten Aufstand in Spanien“ [„Bakuninovci při práci. Pamětní spis o nedávném povstání ve Španělsku“], Lipsko 1874. V roce 1894 byl zahrnut do sborníku statí „Internationales aus dem ‚Volksstaat‘ (1871–75)“, který vydalo nakladatelství „Vorwärts“ v Berlíně. V tomto vydání provedl Engels v článku některé redakční úpravy a připojil k němu stručnou „Úvodní poznámku“. — *494.*

[375] V původním textu ve „Volksstaatu“ je místo poznámky pod čarou tento odkaz v závorce: viz článek „Cagliostro Bakunin“ ve „Volksstaatu“, čís. 87 a následující.

Pod názvem „Cagliostro Bakunin“ byla ve „Volksstaatu“, čís. 87, 88, 89 a 90 z 19., 21., 24. a 26. září 1873, otiskována série článků, které napsal Engels a v nichž stručně vyložil obsah práce „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení“. — *494.*

[376] Jsou míněni konstituční monarchisté, kteří podporovali chráněnce evropských mocností krále Amadea při jeho vstupu na trůn. — *496.*

[377] *Alfonsovci* — skupina spjatá s reakčními kruhy velkých španělských pozemkových vlastníků, duchovenstva a horních vrstev buržoazie; podporovala nápadníka španělského trůnu z dynastie Bourbonů, který byl v roce 1874 prohlášen králem jako Alfons XII. — *496.*

[378] *Karlisté* — reakční, klerikálně absolutistická klika ve Španělsku, která v první polovině 19. století podporovala uchazeče o španělský trůn dona Carlose, bratra Ferdinanda VII. Karlisté se opírali o vojenské kruhy a katolické duchovenstvo a také byli podporováni zaostalým rolnictvem v některých oblastech. V letech 1833—1840 rozpoutali karlisté občanskou válku, která se fakticky změnila v boj mezi feudálně katolickými a buržoazně liberálními živly. Po smrti dona Carlose roku 1855 podporovali karlisté kandidaturu jeho vnuka, dona Carlose mladšího. Za politické krize roku 1872, kdy se zostřil třídní boj, se činnost karlistů zaktivizovala a vedla k nové občanské válce, která skončila až roku 1876. — *496.*

[379] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957 a 1961, str. 449.
Ve „Volksstaatu" je tento odkaz na první vydání: (viz Engels, „Postavení dělnické třídy", str. 279). Když Engels připravoval nové vydání článku „Bakuninovci při práci", nahradil roku 1894 na tomto místě odkaz na první vydání své knihy „Postavení dělnické třídy v Anglii" odkazem na druhé německé vydání z roku 1892. — *498.*

[380] Je míněn sjezd anarchistů, který se konal od 1. do 6. září 1873 v Ženevě. — *498.*

[381] Zpráva federální komise, která stála po sjezdu v Córdobě (viz poznámku 210) v čele anarchistických organizací ve Španělsku, byla uveřejněna v „L'Internationale" z 24. srpna 1873. — *500.*

[382] Viz o tom Engelsovy práce „Německá selská válka" a „Německá kampaň za říšskou ústavu" (Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 357—443 a 133—225). — *505.*

[383] Engels má na mysli Bakuninovu brožuru „Lettres à un Français sur la crise actuelle" [„Dopisy Francouzovi o současné krizi"], která byla vydána anonymně roku 1870 v Neuchâtelu. — *505.*

[384] Poněvadž Gladstone počítal s tím, že získá v Dolní sněmovně pevnou liberální většinu, oznámil 17. února 1874, že jeho kabinet odstupuje, a rozpustil

parlament. V nových volbách bylo do Dolní sněmovny zvoleno 350 konzervativců, 244 liberálů a 58 irských poslanců. 21. února byla ustavena konzervativní vláda v čele s Disraelim. — *512.*

[385] *Zákon o reformě* — volební reforma v Anglii z roku 1867, která poskytla části dělnické třídy volební právo.

Zákon o zavedení *tajného hlasování* (Ballot Act) přijal parlament 18. června 1872. — *512.*

[386] *Irský pozemkový zákon* (Land Bill), který předložil Gladstone jménem anglické vlády pod záminkou pomoci irským pachtýřům, byl přijat v srpnu 1870. Zákon byl opatřen celou řadou klauzulí a nejrůznějších výhrad a nedotýkal se v podstatě základů velkého pozemkového vlastnictví anglických landlordů v Irsku; landlordi mohli i nadále zvyšovat rentu a vyhánět pachtýře z půdy. Ukládal jen povinnost, aby zaplatili pachtýřům určitou náhradu za meliorační práce, a stanovil k tomu určitý právní postup. Landlordi tento zákon všemožně sabotovali a pod různými záminkami jej porušovali. Zákon přispěl značně ke koncentraci velkých farmářských hospodářství v Irsku a ke zbídačení drobných irských pachtýřů.

Irský církevní zákon (Irish Church Bill) předložil rovněž Gladstone; byl přijat v červenci 1869. Podle tohoto zákona byla v Irsku provedena odluka anglikánské církve od státu a anglikánská církev byla postavena naroveň církvi katolické a presbyteriánské. Zůstala však i nadále největším pozemkovým vlastníkem vykořisťujícím irské rolníky. — *513.*

[387] Je míněn zákon o reorganizaci armády z roku 1871, který zakazoval prodej důstojnických patentů (dekretů o povýšení). Poněvadž toto ustanovení narazilo v parlamentě na odpor, dosáhl Gladstone zrušení prodeje důstojnických patentů královským výnosem. — *513.*

[388] *Homeruleři* (Home Rulers) — národní irská strana, založená roku 1872 irskými poslanci anglického parlamentu. Programem této strany bylo zavedení Home Rule, tj. „domácí vlády", irské samosprávy s vlastním parlamentem. Home Rule byla uzákoněna teprve roku 1914 a uskutečněna až po skončení první světové války. — *514.*

[389] *Národní chartistické sdružení* (National Charter Association) bylo založeno v červenci 1840. Toto Sdružení bylo první masovou dělnickou stranou v dějinách dělnického hnutí a mělo v letech rozmachu chartismu (viz poznámku 251) na 40 000 členů. V činnosti Sdružení se projevovala ideová a taktická nejednotnost jeho členů a maloburžoazní ideologie většiny chartistických vůdců. Na počátku padesátých let, brzy po porážce chartistů v roce 1848, se pokrokoví představitelé revolučního chartismu, kteří měli blízko k vědec-

kému socialismu, především Ernest Jones, snažili přebudovat chartistické hnutí na socialistickém základě. To se odrazilo v programu schváleném na chartistickém sjezdu v dubnu 1851. Roku 1855, když v Anglii propukla v širokých vrstvách nespokojenost s politikou vládnoucí oligarchie, podnikli revoluční chartisté nový pokus obrodit masové hnutí za Lidovou chartu (viz poznámku 390) a znovu vytyčili heslo reorganizace chartismu a organizačního upevnění Chartistického sdružení.

V druhé polovině padesátých let zesílily oportunistické tendence v anglickém dělnickém hnutí, které byly podmíněny monopolním postavením Anglie na světovém trhu a korumpováním špiček dělnické třídy buržoazií; to vedlo k úpadku chartistického hnutí a k faktickému zastavení činnosti Národního chartistického sdružení. — *514.*

[390] *Lidová charta* (People's Charter) — listina obsahující požadavky chartistů (viz poznámku 251), byla uveřejněna 8. května 1838 jako návrh zákona, který měl být předložen parlamentu. — *514.*

[391] *Liga dělnického zastoupení* (Labour Representation League) byla založena v roce 1869. Jejími členy byli předáci tradeunionů, kteří se snažili zajistit zvolení „dělníků" do Dolní sněmovny, přičemž se nezastavili ani před úmluvami s liberální stranou. Počátkem osmdesátých let zastavila liga svou činnost. — *515.*

[392] Jde o „*The Mines Regulation Act*" z roku 1872. — *517.*

[393] Od dvacátých let 19. století se v Irsku rozvinulo mohutné hnutí repealistů, kteří vystupovali pod heslem zrušení anglo-irské unie (Repeal of Union). Unii vnutila Irsku anglická vláda po potlačení irského národně osvobozeneckého povstání z roku 1798; unie zničila poslední zbytky irské autonomie a přispěla k upevnění koloniálního panství Anglie. Začátkem čtyřicátých let bylo založeno Sdružení repealistů (Repeal Association). Buržoazní liberálové (O'Connell a jiní), kteří mu stáli v čele, považovali agitaci za zrušení unie jen za prostředek k tomu, aby na anglické vládě vymohli ústupky pro irskou buržoazii. Koncem čtyřicátých let po neúspěchu irského revolučního povstání z roku 1848 a po nástupu reakce v Anglii a v Irsku se Sdružení repealistů rozpadlo. — *517.*

[394] Článek „*Říšský vojenský zákon*" napsal Engels speciálně pro „Volksstaat", když se v Říšském sněmu projednával zákon o zvýšení mírového stavu armády. Tento zákon, jemuž se pak říkalo „septennat" (byl přijat na 7 let) a jímž se pruský vojenský systém rozšířil na celé Německo, byl odrazem růstu německého militarismu a agresívních snah německých vládnoucích kruhů. — *519.*

[395] *Národní liberálové* — strana německé (především pruské) buržoazie. Vznikla na podzim 1866 po rozštěpení buržoazní Pokrokové strany. Národní liberálové se za uspokojení materiálních zájmů buržoazie zřekli jejího nároku na politické panství a za svůj hlavní cíl považovali sjednocení německých států pod vedením Pruska. V jejich politice se obrážela kapitulace německé liberální buržoazie před Bismarckem. Po sjednocení Německa se Národně liberální strana definitivně vyvinula ve stranu velké buržoazie a průmyslových magnátů. Vnitřní politika národních liberálů nabývala stále víc poddanského charakteru; přitom se národní liberálové fakticky vzdali i svých dřívějších liberálních požadavků, jako např. požadavku obsaženého v programu z roku 1866, že je nutné „především hájit právo povolovat rozpočet".

Pokrokáři — stoupenci buržoazní Pokrokové strany založené v červnu 1861 v Prusku. Pokroková strana požadovala ve svém programu sjednocení Německa pod vedením Pruska, svolání celoněmeckého parlamentu a vytvoření silné liberální vlády odpovědné poslanecké sněmovně. Na rozdíl od národních liberálů se pokrokáři po sjednocení Německa v roce 1871 prohlásili za opoziční stranu; tato opozice byla však pouze deklarativní. Ze strachu před dělnickou třídou a z nenávisti k socialistickému hnutí se pokrokáři smiřovali s panstvím pruského junkerstva v poloabsolutistickém Německu. Kolísání v politice strany pokrokářů bylo výrazem nepevnosti obchodní buržoazie, drobných průmyslníků a řemeslníků, o něž se opírala. — *519.*

[396] Z návrhu „říšského vojenského zákona", který byl 16. února 1874 poprvé projednáván v německém Říšském sněmu. Konečné znění „říšského vojenského zákona" bylo otištěno v „Reichs-Gesetzblatt", čís. 15 z 9. května 1874. — *519.*

[397] Jde o ústavní konflikt, k němuž došlo v letech 1862—1866 v Prusku, když buržoazně liberální většina poslanecké sněmovny pruského Zemského sněmu odmítla povolit prostředky na reorganizaci armády a na další zbrojení. Bismarckova vláda přesto během několika let vojenskou reformu provedla a vydávala na ni prostředky bez schválení Zemského sněmu. Ústavní konflikt, který byl jedním z projevů revoluční krize v Německu šedesátých let, byl vyřešen až v roce 1866, když po pruském vítězství nad Rakouskem německá liberální buržoazie před Bismarckem kapitulovala. — *519.*

[398] Z řeči, kterou pronesl Manteuffel 3. prosince 1850 ve druhé sněmovně pruského Zemského sněmu o olomoucké dohodě s Rakouskem (olomoucké punktace); touto dohodou bylo Prusko donuceno vzdát se dočasně svých nároků na hegemonii v Německu. — *519.*

[399] Engels cituje článek 109 pruské ústavy z 31. ledna 1850. — *519.*

[400] Severoněmecký říšský sněm, který zasedal od 24. února do 17. dubna 1867, schválil zřízení Severoněmeckého spolku (viz poznámku 268) a přijal jeho ústavu. — *519.*

[401] Zasedání Říšského sněmu bylo zahájeno 21. března 1871; 16. dubna 1871 schválil sněm „Ústavu Německé říše". — *520.*

[402] Zde a dále cituje Engels z Moltkovy řeči v Říšském sněmu 16. února 1874. — *521.*

[403] V *bitvě u Sedanu* 1. a 2. září 1870, v jedné z rozhodujících bitev prusko-francouzské války z let 1870—1871, byla francouzská armáda, jíž velel Mac-Mahon, poražena Prusy a Napoleon III. byl zajat. Sedanská katastrofa uspíšila pád druhého císařství ve Francii a vedla k vyhlášení republiky. Ze strany Německa ztratila válka od této chvíle svůj původní obranný charakter a zřetelně se projevily dobyvačné plány pruského militarismu, junkerstva a buržoazie. — *521, 531.*

[404] *Benátský nebo italský pevnostní čtyřúhelník* — silně opevněné postavení, které tvořily čtyři severoitalské pevnosti: Verona, Legnago, Mantova a Peschiera. Jako silný opěrný bod pro vojenské akce hrál pevnostní čtyřúhelník významnou roli ve válkách 19. století. — *522.*

[405] *Zeměbrana* (Landwehr) byla od roku 1814 součástí pruského pozemního vojska. Pruské branné síly se podle zákonů z let 1814—1815 skládaly ze stálé armády (řadového vojska), z její zálohy určené k doplnění armády v případě války (tzv. válečná záloha povolávaná při mobilizaci), a dále ze zeměbrany první a druhé výzvy. Zeměbrana, která vznikla v Prusku roku 1813 jako národní milice v boji proti vojskům Napoleona I., zahrnovala muže starších ročníků, kteří byli povinni vojenskou službou a odsloužili si příslušnou dobu ve stálé armádě a v její záloze. V míru se konala jen ojedinělá cvičení jednotek zeměbrany. Za války se zeměbrany první výzvy (muži ve věku 26—32 let) používalo k doplňování armády v poli a zeměbrany druhé výzvy (muži ve věku 32—40 let) pro posádkovou službu v pevnostech. Zákonem Severoněmeckého spolku z 9. listopadu 1867 byla zeměbrana druhé výzvy zrušena a zeměbranu tvořil nadále jen kontingent mužů povinných vojenskou službou ve věku od 27 do 32 let. — *524.*

[406] *Domobrana* (Landsturm) — miliční vojsko, které vzniklo v Prusku v letech 1813—1814. Podle zákona Severoněmeckého spolku z roku 1867 se měla domobrana skládat z mužů povinných vojenskou službou, kteří nesloužili ani v pozemním vojsku, ani v námořnictvu; povinnost sloužit v domobraně se vztahovala na muže ve věku od 17 do 42 let. Domobrana se měla podle

zákona povolávat jen v případě, že by hrozil vpád nepřítele na spolkové území. — *524.*

[407] Narážka na neúspěšný pokus pruské vlády povolat v západních provinciích záložníky zeměbrany a použít jich k potlačení povstání za říšskou ústavu, které vypuklo v jižním a západním Německu v květnu 1849. Záložníci z porýnského Pruska a Vestfálska se odvolávali na zákony z 3. září 1814 a z 21. listopadu 1815, podle nichž mohla být zeměbrana povolána do zbraně jen v případě hrozícího vpádu zvenčí, odmítali uposlechnout povolávacího rozkazu a v několika případech přešli organizovaně a se zbraněmi v rukou na stranu povstavšího lidu. — *524.*

[408] Ve Francii byl 27. července 1872 vydán zákon o doplňování armády, kterým se zaváděla všeobecná branná povinnost s pětiletou služební dobou ve vojsku; zákon však připouštěl u osob podléhajících odvodu velké množství výjimek. — *525.*

[409] „*Kölnische Zeitung*" [„Kolínské noviny"] — deník, který vycházel v Kolíně nad Rýnem v letech 1802—1945. Za revoluce z let 1848—1849 a v následujícím období reakce hájil zbabělou, zrádcovskou politiku pruské liberální buržoazie. Později byl orgánem porýnské velké buržoazie a Národně liberální strany. V sedmdesátých letech byly tyto noviny hlásnou troubou Bismarckovou. — *525.*

[410] Článek byl otištěn bez podpisu v listu „Volksstaat", čís. 35 z 25. března 1874, v rubrice „Politický přehled". — *528.*

[411] Od samého začátku prusko-francouzské války z let 1870—1871 byla ve francouzské pevnosti Mety blokována armáda maršála Bazaina; 27. října 1870 pevnost kapitulovala. — *528.*

[412] „*Leipziger Tageblatt*" — zkrácený název německého deníku „Leipziger Tageblatt und Anzeiger" [„Lipský deník a oznamovatel"]; vycházel od roku 1807; v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století byl orgánem velké buržoazie. — *528.*

[413] Francouzský maršál Bazaine, který vzdal 27. října 1870 pevnost Mety, byl obviněn z velezrady a postaven před válečný soud. Proces se konal v Paříži od 6. října do 10. prosince 1873. — *528.*

[414] Když Engels připravoval k tisku třetí vydání „Německé selské války", napsané roku 1850, doplnil svou předmluvu k druhému vydání knihy z roku 1870. Třetí vydání vyšlo roku 1875 v Lipsku. V tomto svazku Spisů je

otištěn pouze doplněk předmluvy s datem 1. července 1874. Předmluvu k 2. vydání viz v Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 435—442. — *531.*

[415] Když Engels mluví o svaté říši německé národa pruského, parafrázuje tím název středověké Svaté říše římské národa německého a zdůrazňuje, že Německo bylo sjednoceno pod vedením Pruska a že toto sjednocení provázelo popruštění německých zemí. — *531.*

[416] Jde o království hannoverské, kurfiřství hesensko-kaselské a velkovévodství nasavské, které Prusko anektovalo po prusko-rakouské válce z roku 1866 (viz též poznámku 266). — *532.*

[417] V souvislosti s vítězstvími Pruska v prusko-francouzské válce připojily se čtyři jihoněmecké státy (Bádensko, Hesensko, Bavorsko a Württembersko) k Severoněmeckému spolku, což bylo stvrzeno oficiálními smlouvami v listopadu 1870. Od připojení jihoněmeckých států (15. listopadu 1870) začal spolek německých států užívat v oficiálních dokumentech názvu Německý spolek (Deutscher Bund). 9. prosince 1870 byl tento název rozhodnutím Říšského sněmu změněn na Německá říše (Deutsches Reich). Oficiálně byla Německá říše proklamována u příležitosti korunovace císaře 18. ledna 1871 ve Versailles. — *532.*

[418] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 435—442. — *534.*

[419] *Krachem z roku 1873* skončila v Německu tzv. gründerská léta, období divokých spekulací a burzovních manipulací, které nastalo po prusko-francouzské válce z let 1870—1871. — *534, 593.*

[420] V *bitvě u Spichern* (Lotrinsko) 6. srpna 1870 porazili Prusové 2. sbor francouzské armády, kterému velel generál Frossard. V historické literatuře se tato bitva nazývá též bitvou u Forbachu.

Bitva u Mars-la-Tour byla svedena 16. srpna 1870. Touto bitvou se Prusům podařilo zadržet ústup francouzské Rýnské armády z Met a odříznout jí ústupové cesty. — *534.*

[421] Toto heslo se objevilo ve „Volksstaatu" po vítězství německých vojsk nad Napoleonem III. 21. září. — *534.*

[422] Ve volbách do Říšského sněmu 10. ledna 1874 získali němečtí sociální demokraté přes 350 000 (= 6 %) hlasů a mohli vyslat 9 poslanců do Říšského sněmu. Mezi zvolenými byli August Bebel a Wilhelm Liebknecht, kteří si v době voleb ještě odpykávali trest ve vězení. — *535.*

[423] Na sérii článků „Emigrantská literatura" zabývající se rozborem nových tendencí v evropském dělnickém a demokratickém hnutí pracoval Engels s přestávkami v letech 1874—1875. Články byly otiskovány v listu německých sociálních demokratů „Volksstaat", pro který byly také určeny.

V roce 1894 zahrnul Engels první, druhý a pátý článek ze série „Emigrantská literatura" do sborníku svých prací „Internationales aus dem ‚Volksstaat' (1871—75)". — *539.*

[424] První článek ze série „Emigrantská literatura" napsal Engels v květnu až počátkem června 1874. Otištěn byl ve „Volksstaatu", čís. 69 ze 17. června 1874. Podtitul „Polská proklamace" Engels doplnil, když byl článek v roce 1894 přetištěn ve sborníku: F. Engels, „Internationales aus dem ‚Volksstaat' (1871—75)". — *541.*

[425] „Address of the Polish Refugees to the English People" [„Adresa polských emigrantů anglickému národu"], Londýn 3. května 1874. Dále jsou citovány str. 2—5 tohoto dokumentu. — *541.*

[426] „*Reynolds's Weekly Newspaper*" [„Reynoldsův týdeník"] — anglický dělnický týdeník, založený maloburžoazním demokratem Reynoldsem, který sympatizoval s chartisty; vychází od roku 1850. Nyní orgán družstevního hnutí. — *541.*

[427] Michail Petrovič Pogodin, „Polskij vopros. Sobranije rassužděnij, zapisok i zamečanij. 1831—1867" [„Polská otázka. Sbírka pojednání, pamětí a poznámek. 1831—1867"], Moskva 1867, str. 54—55. — *542.*

[428] V manifestu vydaném 4. prosince 1836 vyzýval Polský demokratický spolek k „lidové revoluci", k boji za zrušení feudálních povinností a stavovské nerovnosti a za odevzdání půdy do vlastnictví rolníků.

V manifestu sepsaném koncem roku 1845, který vydala 22. února 1846 revoluční vláda v Krakově, byl vytyčen požadavek zrušení nevolnictví a odevzdání půdy rolníkům.

V manifestu z 22. ledna 1863 vyzýval Ústřední národní výbor polský lid, aby se chopil zbraně; tento manifest se stal programem polského povstání z let 1863—1864. — *543.*

[429] *Těšínská mírová smlouva* byla uzavřena roku 1779 po ukončení války o bavorské dědictví mezi Pruskem a Rakouskem. Rusko, které dalo popud k této smlouvě, vystupovalo zpočátku jako prostředník mezi válčícími stranami a po uzavření míru se stalo spolu s Francií garantem smlouvy; získalo tak fakticky právo vměšovat se do záležitostí německých států. — *544.*

[430] Roku 1850 došlo k ostrému konfliktu mezi Pruskem a Rakouskem o uspořádání

Německa. Koncem října se uskutečnilo ve Varšavě pod carovým dozorem jednání, v němž se Mikuláš postavil na stranu Rakouska. — *545.*

[431] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 304—312. — *545.*

[432] Kulturní boj v Poznaňsku — zde ironická charakteristika politiky poprušťování polského obyvatelstva.

„*Kulturním bojem*" se nazývala opatření Bismarckovy vlády v sedmdesátých letech k laicizaci kultury, podporovaná národními liberály. Tato opatření byla namířena proti katolické církvi a straně středu, které byly nositeli partikularistických tendencí statkářů a buržoazie v malých a středních státech jihozápadního Německa. Rozněcování náboženských vášní mělo též odvádět dělníky od třídního boje. — *546.*

[433] Druhý Engelsův článek ze série „Emigrantská literatura" byl otištěn ve „Volksstaatu", čís. 73 z 26. června 1874. Podtitul Engels doplnil až ve svazku „Internationales aus dem ‚Volksstaat' (1871—75)" v roce 1894. — *548.*

[434] Míní se brožura, kterou v červnu 1874 vydala v Londýně skupina francouzských blanquistických emigrantů pod názvem „Aux Communeux" [„Komunardům"]. — *549.*

[435] *Hébertův list* — francouzské noviny „Le Père Duchesne" [„Otec Duchesne"], které vydával Jacques Hébert v Paříži v letech 1790—1794; vyjadřovaly nálady městských poloproletářských vrstev v období Francouzské revoluce.— *550.*

[436] Jde o skupinu blanquistů (Arnould, Vaillant a Cournet), kteří po haagském kongresu v září 1872 vystoupili z Internacionály a vydali brožuru „Internacionála a revoluce" (viz též tento svazek, str. 297). — *552.*

[437] Viz Marx - Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 430. — *553.*

[438] Třetí článek ze série „Emigrantská literatura" napsal Engels od konce července do září 1874 jako odpověď na článek Petra Lavroviče Lavrova o Internacionále, uveřejněný v časopise „Vperjod!"; Engelsův článek vyšel ve „Volksstaatu", čís. 117 a 118 ze 6. a 8. října 1874. —*555.*

[439] „*Vperjod*! Něperiodičeskoje obozrenije" [„Vpřed! Neperiodická revue"] — ruský časopis, který vydával v letech 1873—1877 v Curychu a Londýně Petr Lavrovič Lavrov (celkem vyšlo 5 svazků); revue vyjadřovala názory pravého křídla revolučních narodniků. Velkou pozornost věnovala dělnickému hnutí na Západě a činnosti Internacionály. Pod stejným názvem („Vperjod!") v Londýně vycházely v letech 1875—1876 noviny stejného zaměření. — *555.*

[440] Citát je z Lavrovova článku ve „Vperjod!", Curych 1874, svazek 2 ročník 2, oddíl druhý, část II, str. 26. — *556.*

[441] „*Neue Freie Presse*" [„Nový svobodný tisk"] — rakouský buržoazní list, vycházel ve Vídni v letech 1864—1939. Fejeton Karla Thalera vyšel v čís. 3284 a 3285 ze 14. a 15. října 1873. — *556.*

[442] Brožura Petra Nikitiče Tkačova „Zadači revoljucionnoj propagandy v Rossii. Pismo redaktoru žurnala ‚Vperjod!'". [„Úkoly revoluční propagandy v Rusku. Dopis redaktorovi časopisu ‚Vperjod!' "] vyšla v Londýně v dubnu 1874. — *559, 564, 567, 569, 581.*

[443] Jde o polemický spis Petra Lavroviče Lavrova „Russkoj socialno-revoljucionnoj moloďoži. Po povodu brošjury: Zadači revoljucionnoj propagandy v Rossii" [„Ruské sociálně revoluční mládeži. O brožuře: Úkoly revoluční propagandy v Rusku"], který vyšel roku 1874 anonymně v Londýně. Dále cituje Engels str. 3, 17 a 44—46 této publikace. — *561, 564.*

[444] Čtvrtý Engelsův článek ze série „Emigrantská literatura" byl otištěn v listu „Volksstaat", čís. 36 a 37 z 28. března a 2. dubna 1875. Engels napsal článek na Marxovu radu; když si Marx přečetl Tkačovovu brožuru (viz další poznámku), poslal ji Engelsovi a na obálku napsal: „Dej se do toho, ale s humorem. Je to tak hloupé, že se pod to mohl klidně podepsat i Bakunin. Petr Tkačov chce především ukázat čtenáři, že s ním zacházíš jako se svým odpůrcem, a vymýšlí si proto všemožné neexistující sporné body". — *564.*

[445] P. Tkatschoff, „Offener Brief an Herrn Friedrich Engels, Verfasser der Artikel ‚Flüchtlings-Literatur' in Nr. 117 und 118 des ‚Volksstaat' " [„Otevřený dopis panu Bedřichu Engelsovi, autoru článku ‚Emigrantská literatura' v 117. a 118. čísle ‚Volksstaatu' "], Curych, 1874. — *564, 569, 571.*

[446] Citováno z brožury Petra Lavroviče Lavrova „Ruské sociálně revoluční mládeži" (viz poznámku 443). — *571.*

[447] Pátý Engelsův článek ze série „Emigrantská literatura" byl otištěn v listu „Volksstaat", čís. 43, 44 a 45 ze 16., 18. a 21. dubna 1875, a vyšel téhož roku v Lipsku jako samostatná brožura s názvem „Soziales aus Russland" [„O sociálních poměrech v Rusku"]. Pro tuto brožuru napsal Engels v květnu 1875 krátkou předmluvu (viz tento svazek, str. 602—604).

V novém vydání článku v brožuře „Internationales aus dem ‚Volksstaat' " byl uvedený titul zachován. K tomuto vydání napsal Engels doslov. — *573, 602.*

448 P. N. Tkačov, „Otevřený dopis panu Bedřichu Engelsovi", Curych 1874 (viz poznámku 445). Pokud není pramen, z něhož Engels v celém tomto článku cituje, uveden v textu nebo zvlášť označen redakcí, je citován tento dopis. — *573.*

449 Engels míní knihu Augusta Haxthausena „Studien über die innern Zustände, das Volksleben und insbesondere die ländlichen Einrichtungen Russlands" [„Studie o vnitřních poměrech, o životě lidu a zejména o venkovském zřízení v Rusku"], která vyšla ve 3 svazcích v letech 1847—1852 v Berlíně a Hannoveru. — *579.*

450 Jde o tyto spisy Georga Ludwiga Maurera: „Geschichte der Markenverfassung in Deutschland" [„Dějiny markovního zřízení v Německu"], Erlangen 1856, „Geschichte der Fronhöfe, der Bauernhöfe und der Hofverfassung in Deutschland" [„Dějiny robotních dvorů, selských dvorů a dvorcového zřízení v Německu"], sv. 1—4, Erlangen 1862—1863, a „Geschichte der Dorfverfassung in Deutschland" [„Dějiny vesnického zřízení v Německu"], sv. 1—2, Erlangen 1855—1866. — *580.*

451 „*Odhalení o kolínském procesu proti komunistům*" je bojovný pamflet, v němž Marx pranýřoval podlé metody, kterých pruský policejní stát používal proti komunistickému a dělnickému hnutí. Marx jej napsal koncem října až začátkem listopadu 1852 (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 443 až 508). První vydání vyšlo anonymně v lednu 1853 v Basileji, ale téměř celý náklad (2000 výtisků) byl policií zkonfiskován při pokusu přepravit jej do Německa. Téhož roku vycházel spis po částech v bostonském demokratickém listu „Neu-England Zeitung" [„Novoanglické noviny"] a koncem dubna 1853 jej nakladatelství tohoto listu vydalo jako brožuru, rovněž anonymně. Ani bostonské vydání se však nepodařilo rozšířit v Německu. Roku 1874 vyšla „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" v plném znění a s uvedením autorova jména v 13 číslech listu „Volksstaat" (od 28. října do 18. prosince). Liebknecht, který současně připravoval zvláštní vydání této knihy, se 29. října 1874 obrátil na Marxe s prosbou, aby k ní napsal předmluvu. Marx napsal 8. ledna 1875 tento „Doslov", který byl uveřejněn nejdříve v listu „Volksstaat", čís. 10 z 27. ledna 1875, a potom byl převzat do druhého vydání knihy „Enthüllungen über den Kommunisten-Prozess zu Köln", Lipsko 1875. — *585.*

452 Z dokumentů, které Marx tehdy neznal, zejména z Hessova dopisu Weydemeyerovi z 12. července 1850 je zřejmé, že autorem „Rudého katechismu" byl skutečně Moses Hess. — *585.*

453 O článku Wilhelma Hirsche „Oběti špiclovství. Ospravedlňovací spis" viz

Marxovu práci „Hirschova dobrovolná přiznání“ (Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 65—68) a spis „Pan Vogt“, kap. 12, část 4 (Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 700—707). — *585.*

[454] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 466. — *586.*

[455] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 508. — *587.*

[456] *Düppel* (dánsky Dybböl) — dánská pevnost ve Šlesviku, kterou za války Pruska a Rakouska proti Dánsku dobyli Prusové 18. dubna 1864.

Výrazu „vnitřní Düppel“ („Düppel im Innern“) jako označení pro „vnitřního nepřítele“ použil poprvé bismarckovský orgán „Norddeutsche Allgemeine Zeitung“ [„Severoněmecké všeobecné noviny“] 30. září 1864. Toto označení se potom všeobecně ujalo.

Porážka, kterou Prusové utrpěli 14. října 1806 u *Jeny* a která měla za následek kapitulaci Pruska před napoleonskou Francií, ukázala prohnilost sociálního a politického řádu feudální hohenzollernské monarchie. — *588.*

[457] Tento článek, informující o projevech, které pronesli Marx a Engels 23. ledna 1875 v Londýně na slavnostním mítinku k dvanáctému výročí polského povstání z let 1863—1864, napsal Engels pro „Volksstaat“.

Shromáždění předsedal Walery Wróblewski. Vystoupili na něm představitelé nejpokrokovější části revolučně demokratické emigrace z Polska, Ruska, Německa, Francie a jiných zemí. Mezi účastníky byli členové Pařížské komuny Leo Frankel, Lissagaray aj. Zpráva o shromáždění byla otištěna 30. ledna 1875 v polském časopise „Wici“, který vycházel v Curychu, a poté v dalších liberálních polských novinách „Dziennik Polski“ vydávaných ve Lvově. 15. února přinesl zprávu též ruský list „Vperjod!“ (viz poznámku 439); uvádí se v ní, že Engels, který vystoupil po Marxovi, přednesl svůj projev anglicky. — *589.*

[458] Italská oblast Benátek, která v letech 1799—1805 a 1814—1866 patřila rakouské monarchii, byla trvalým ohniskem italského národně osvobozeneckého hnutí proti rakouskému útlaku. — *590.*

[459] Podle zprávy listu „Vperjod!“ promluvil na mítinku 23. ledna 1875 tajemník redakce tohoto listu V. Smirnov. Zdůraznil, že zájmy ruské a polské dělnické třídy jsou totožné, a jménem ruských revolucionářů prohlásil, že každý z nich je připraven, až udeří hodina polské národní revoluce, bojovat v řadách Poláků za sociální svobodu polského lidu. Dále vystoupil ruský emigrant Solovjov, který poukázal na možnost dohody mezi panskou liberální stranou a carskou vládou. — *591.*

[460] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 45. — *591.*

[461] Dochoval se Smirnovův dopis Marxovi z února 1875, v němž mu sděluje, že připravuje pro list „Vperjod!" zprávu o polském mítinku z 23. ledna 1875. Podle Smirnova, který byl účastníkem mítinku, Marx ve své řeči prohlásil: „Proto je nutné propagovat mezi polským lidem zásady Mezinárodního dělnického sdružení." Poněvadž ve zprávách polského tisku tento výrok není, prosí Smirnov Marxe, aby mu potvrdil, že jej skutečně pronesl. Marxova odpověď se nedochovala, avšak zpráva listu „Vperjod!" tuto větu obsahuje. — *592.*

[462] Tento článek napsal Engels v roce 1875, když vyvrcholilo válečné nebezpečí vyvolané bismarckovským Německem, které připravovalo novou porážku Francie. Rozhodný zákrok ruské diplomacie zabránil tehdy rozpoutání války v Evropě. Redakce „Volksstaatu" přikládala tomuto článku, v němž Engels z hlediska proletářského internacionalismu kritizuje německý militarismus, velký význam a nabídla se, že jej vydá jako brožuru. Tento záměr se však neuskutečnil a článek vyšel pouze v listu „Volksstaat". — *593.*

[463] Engels zde charakterizuje „zákon o domobraně" z 12. února 1875, který navazuje na zákon z 9. listopadu 1867 (viz poznámku 406). Podle „zákona o domobraně" měla být zeměbrana v případě potřeby doplňována záložníky povolanými k domobraně. — *593.*

[464] 12. března 1875 schválilo francouzské Národní shromáždění návrh zákona o kádrovém složení a početním stavu armády v poli a teritoriální armády. Tímto zákonem se pluk zvětšoval ze 3 praporů na 4, čímž se početní stav celé armády zvýšil o 144 000 mužů. — *593.*

[465] Loirská armáda, kterou francouzská vláda vytvořila na podzim 1870, se skládala převážně z nováčků. — *596.*

[466] *Náhradní zálohou* se v pruské armádě podle říšského vojenského zákona z 2. května 1874 nazývala část zálohy, k níž patřili ti příslušníci povolávaného ročníku, kterým byl v době míru z různých důvodů povolen odklad pravidelné služby; zařazení do náhradní zálohy trvalo 12 let. Z náhradní zálohy se doplňovala armáda při mobilizaci. — *597.*

[467] Toto prohlášení učinil generálmajor Voigts-Rhetz ve své řeči v Říšském sněmu 11. ledna 1875. — *598.*

[468] Oba rukopisy „Poznámek o Německu" („Varia über Deutschland") svědčí o Engelsově hlubokém studiu historické minulosti německého národa.

K problémům německých dějin se Engels často vracel a zabýval se jimi hlavně v letech 1873–1874. 27. ledna 1874 o tom psal Wilhelmu Liebknechtovi: „Chtěl jsem pro ‚Volksstaat' napsat něco o Německu, ale zapletl jsem se kvůli tomu do ekonomických a statistických studií, že z toho bude asi knížka, ne-li dokonce kniha." Tento záměr však Engels neuskutečnil.

Soudě podle připraveného materiálu, hodlal Engels osvětlit průběh německých dějin až do roku 1873, přičemž se chtěl podrobněji zabývat dějinami Německa od Francouzské revoluce. O období od konce středověku do roku 1789 chtěl pojednat v obsáhlém úvodu. Engelsův rukopis zařazený do tohoto svazku obsahuje osnovu tohoto úvodu a stručné rozpracování prvního oddílu, který zahrnuje léta 1789–1815.

Z druhého rukopisu „Poznámek o Německu", který obsahuje fragmentální záznamy pro období 1789–1873, je do tohoto svazku pojat výňatek, který svým obsahem koresponduje s prvním rukopisem.

V úplnějším znění byly „Poznámky o Německu" otištěny spolu s jinými Engelsovými přípravnými pracemi k dějinám Německa ve sborníku „Archiv K. Marxa i B. Engelsa", sv. X, 1948. — *607.*

469 Po uzavření lunévillského míru (1801), kterým byl celý levý břeh Rýna připojen k Francii, se sešla v srpnu 1802 mimořádná říšská deputace, aby projednala odškodnění jednotlivých říšských knížat za územní ztráty. Výsledkem tohoto jednání bylo *usnesení říšské deputace* (Reichsdeputationshauptschluss) z 25. 2. 1803, kterým byla téměř všechna duchovní knížectví sekularizována a četná drobná knížectví mediatizována. Tím se fakticky stará německá říše rozpadla: roku 1804 přijal císař František titul císaře rakouského a roku 1806 byl vytvořen Rýnský spolek. — *611.*

470 Marxův konspekt Bakuninovy knihy „Státnost a anarchie" („Gosudarstvennosť i anarchija") úzce souvisel s ideologickým a politickým bojem Marxe a jeho stoupenců proti anarchismu. Tento boj pokračoval i po ideologické a organizační porážce bakuninovců na haagském kongresu.

Marxův konspekt je osobité kritické a polemické dílo, v němž je excerpce knihy Michaila Bakunina, ideologa anarchismu a tehdy hlavního odpůrce marxismu, spojena s hlubokou kritikou anarchistických doktrín; v glosách a komentářích k Bakuninově textu objasňuje Marx zároveň řadu důležitých tezí vědeckého komunismu o státu, diktatuře proletariátu a svazku dělnické třídy s rolnictvem. Na konspektu Bakuninovy knihy, která vyšla v roce 1873 v Ženevě a byla bakuninovskými kruhy přijata jako programové dílo, začal Marx pracovat brzy po jejím vydání.

Tento konspekt je součástí obsáhlého sešitu Marxových rukopisů nazvaného „Russica II, 1875" a obsahujícího konspekty k řadě prací ruských autorů. Rukopis „Konspektu" má 24 stran velkého formátu.

Marx konspektuje Bakuninův text zčásti v podobě citátů v ruštině nebo

v německém překladu, zčásti v podobě zhuštěného výkladu v němčině a občas k němu připojuje stručné poznámky nebo obsáhlejší komentáře. Všechny pasáže, které doslova nebo přibližně reprodukují text Bakuninovy knihy, byly srovnány s ruským originálem, přičemž se pod čarou odkazuje na několik věcných odchylek. — *613.*

[471] *Fueros* — ve španělském právu sbírky zákonů, výsad a politických svobod, které byly zaručeny jednotlivým městům nebo obcím. V 19. století byly zrušeny. — *620.*

[472] Na zasedání generální rady Mezinárodního dělnického sdružení 2. dubna 1872 podal dopisující tajemník pro Irsko MacDonnel zprávu o policejním pronásledování irských sekcí. Na Marxův návrh byla zvolena komise, v níž byli Marx, MacDonnel a Milner, a bylo jí uloženo vypracovat o tom zvláštní prohlášení. 9. dubna předložil MacDonnel generální radě jménem komise prohlášení o policejním teroru v Irsku. Po diskusi o tom, zda by bylo účelné toto prohlášení publikovat, byl jeho text schválen a na Engelsův návrh bylo přijato usnesení vydat jej jako leták v 1000 výtiscích a rozšířit v Irsku.

Text prohlášení byl otištěn také ve španělském listu „Emancipación" s redakčním úvodem, který obsahoval MacDonnelovu zprávu z 2. dubna 1872. — *659.*

[473] Je míněn dublinský hrad, který v 13. století postavili angličtí dobyvatelé jako opěrný bod pro boj s irským obyvatelstvem; hrad, sídlo anglických vládců v Irsku, byl ztělesněním útisku a násilí anglického kolonialismu proti irskému lidu. — *659.*

[474] Na zasedání generální rady 12. března 1872 protestoval Engels proti tomu, aby Hales, který jako tajemník publikoval v listu „Eastern Post" zprávy ze zasedání rady se svým podpisem, redigoval projevy členů rady „podle svého". Zejména se to týkalo Engelsova projevu z 5. března, otištěného v „Eastern Post" 9. března 1872.

Engelsova zpráva o situaci sekcí Internacionály v Itálii se opírala o fakta, která mu sdělil 1. března 1872 ve svém dopise Vitale Regis. — *661.*

[475] V uvedeném sdělení generální radě seznámil Engels radu s dopisem španělské federální rady z 15. března, napsaném v souvislosti s přípravou řádného sjezdu federace. Koncept odpovědi na tento dopis, kterou Engels napsal 27. března, je otištěn v tomto svazku, str. 87—88. Poněvadž federace ve svém dopise vyslovila přání, aby jejímu sjezdu byl zaslán pozdravný přípis, napsal Engels pozdrav jménem generální rady a britské federální rady (viz tento svazek, str. 93—95) a zařídil, aby sjezdu byl prostřednictvím sekce Ferré poslán pozdravný dopis od všech francouzských sekcí. — *663.*

[476] Toto Engelsovo sdělení o situaci ve španělských sekcích Internacionály v době svolání sjezdu v Zaragoze (4.—11. dubna 1872) se zakládalo na materiálech, které mu poslal Lafargue, jenž tehdy v Madridu bojoval proti anarchistickému vlivu ve Španělské federaci. 22. května 1872 však Engels psal v dopise Liebknechtovi, že informace, které obdržel od Lafargua o vítězství nad členy Aliance ve Španělské federaci, „byly rozhodně poněkud přehnané" a prosil jej proto, aby je neuveřejňoval.

Poslední odstavec tohoto Engelsova sdělení v novinách chybí; je převzat z protokolů generální rady. — *665.*

[477] Sjezd dělnických spolků, vlastně svépomocných spolků, které byly pod vlivem liberálně buržoazních kruhů (takzvaných „umírněných"), byl svolán na 17. dubna 1872 do Říma. Jeho organizátory byli vládní úředníci a liberální politikové a pokoušeli se ho zneužít k upevnění svého vlivu a zabránit tak šíření idejí Internacionály mezi dělnictvem. To, že si účastníci tohoto sjezdu osobovali právo zastupovat dělníky z celé Itálie, vyvolalo odpor řady dělnických organizací v Římě, které se pokusily svolat vlastní, opravdu dělnický sjezd. Poněvadž však byly perzekvovány policií, mohly uspořádat jen protestní shromáždění 21. dubna 1872; na návrh člena Internacionály Luccianiho byla přijata rezoluce, která kategoricky protestovala proti pokusům buržoazie vystupovat jménem dělnické třídy. — *667.*

[478] V létě roku 1872 připravili Marx a Engels se svými spolupracovníky návrh změn a doplňků v některých článcích všeobecných stanov a organizačního řádu Internacionály. Haagskému kongresu, který měl tyto změny projednat, byl však předložen jen návrh na zařazení nového článku 7a (v tomto dokumentu je uveden pod číslem 8) do stanov a na změnu článků 2 a 6 organizačního řádu (viz tento svazek, str. 181—182).

Návrhy na změny a doplňky vepsal Marx do francouzského vydání Všeobecných stanov a organizačního řádu z roku 1871. Otiskujeme zde jen pozměněné nebo doplněné články. Místa, která se liší od původního textu, jsou vytištěna polotučně a v poznámce je uvedeno původní znění příslušného místa nebo celého článku. Protože tento dokument je přeložen z francouzského vydání, jsou v něm některé formulační odchylky od textu Všeobecných stanov a organizačního řádu z roku 1871, přeloženého z anglického originálu (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 484—500). Místa s pouhými opravami tiskových chyb ve francouzském vydání neuvádíme.

Změny a doplňky v Marxově exempláři jsou srovnány se změnami a doplňky v jiném exempláři téhož vydání, vepsanými rukou Paula Lafargua, a na jednotlivé rozdíly se upozorňuje pod čarou. — *671.*

[479] Marx se vyslovil na zasedání haagského kongresu pro uznání mandátu

člena Britské federace Maltmana Barryho, protože někteří angličtí delegáti zastupující reformistickou část britské federální rady popírali platnost mandátu s odůvodněním, že prý Barry není uznávaným dělnickým vůdcem. Ve sporu o Barryho mandát se objektivně obrážel boj probíhající v anglickém dělnickém hnutí mezi zastánci liberálního tradeunionismu a těmi představiteli dělnického hnutí, kteří usilovali o jeho nezávislost na vlivu buržoazie. Marxův projev se setkal s širokým ohlasem a vyvolal zuřivé útoky všech reformistických živlů a tradeunionistických předáků.

Marxovy a Engelsovy projevy na haagském kongresu Internacionály v září 1872 se dochovaly v protokolech tohoto kongresu, které zapsal německy jeden z jeho tajemníků, Friedrich August Sorge. Po skončení kongresu odvezl Sorge originály protokolů s sebou do New Yorku. Počátkem října 1872 poslal Marxovi a Engelsovi na jejich žádost kopii úplného textu protokolů, kterou pořídil Theodor Cuno a ověřil spolu se Sorgem. Fotokopie tohoto opisu, která byla dříve uložena v archívu německé sociální demokracie, je nyní v Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS. V knize „Minutes of the Hague Congress of 1872", kterou vydala wisconsinská universita (v Madisonu, USA) v roce 1958, byly otištěny faksimile a anglický překlad jiné kopie těchto protokolů, pořízené neznámou rukou a neověřené; tato druhá kopie byla objevena mezi papíry německého sociálně demokratického emigranta v USA Hermanna Schlütera. Kde jsou originály protokolů, není dosud známo.

Zápisy Marxových a Engelsových projevů na haagském kongresu zařazené do tohoto svazku jsou přeloženy podle textu kopie protokolů ověřené Cunem a Sorgem, jež je věrohodnější. — *678.*

[480] Tento Marxův projev souvisí s diskusí o platnosti mandátu Nikolaje Žukovského, delegovaného sekcí revoluční socialistické propagandy a akce, kterou generální rada nepřijala do Internacionály (viz tento svazek, str. 186).

Závěrečná část Marxova projevu je odpovědí na řeč belgického delegáta Brisméa, který se vyslovil proti tomu, aby si francouzští emigranti, zejména v Bruselu, vytvářeli samostatné sekce, které by nevstoupily do místní federace. — *679.*

[481] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 468—469. — *679.*

[482] Ve svém projevu o platnosti Westova mandátu, vystaveného sekcí 12, odhalil Marx s konečnou platností pokusy buržoazních a maloburžoazních reformátorů v USA využít pro své vlastní cíle jména a organizace Internacionály a zmocnit se vedení v dělnickém hnutí (viz tento svazek, str. 185—186). — *680.*

[483] Rezoluce generální rady z 26. ledna 1873 vychází stejně jako obě rezoluce

z 30. května 1873, uveřejněné dále, z návrhů obsažených v Marxových a Engelsových dopisech členům generální rady a v Engelsově oficiálním dopise generální radě (viz tento svazek, str. 343–345). Nejdůležitější teze rezolucí souhlasí doslova s Marxovými a Engelsovými návrhy. — *690.*

[484] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 485, 489, 491, 485. — *690.*

[485] Dopis delegátům ženevského kongresu Mezinárodního dělnického sdružení napsal Engels po dohodě s Marxem a Seraillierem 3. září 1873.

Marxovi i Engelsovi bylo jasné už koncem srpna ze zpráv z místních federací a sekcí Internacionály, že řádný kongres Internacionály, který se měl podle usnesení haagského kongresu z roku 1872 konat ve Švýcarsku, nebude mít mezinárodní ráz. Vzhledem k nastalé situaci dospěli Marx i Engels ke shodnému názoru, že by nebylo účelné, aby se chystaného kongresu zúčastnili zástupci generální rady, a přesvědčili Hepnera a Serrailliera, aby do Ženevy nejezdili.

Uvedený dopis se zachoval v rukopise napsaném Engelsovou rukou. — *695.*

[486] Je míněna zpráva generální rady a jiné materiály určené pro kongres. Na pořadu kongresu byly tyto otázky: revize stanov; mezinárodní sjednocení odborových svazů; politický boj dělnické třídy; všeobecná dělnická statistika. Kongres byl zahájen v Ženevě 8. září 1873. Asi dvě třetiny delegátů zastupovaly švýcarské a hlavně ženevské sekce. Na kongresu, jemuž předsedal Johann Philipp Becker, byla přednesena zpráva generální rady a zprávy z míst. Ženevský kongres z roku 1873 byl posledním kongresem Mezinárodního dělnického sdružení. — *696.*

DATA

K ŽIVOTU A ČINNOSTI

K. MARXE A B. ENGELSE

(březen 1872 — duben 1875)

1872

Březen — srpen

Marx a Engels obhajují v boji s anarchisty a ostatními maloburžoaznímí živly programové a organizační zásady Internacionály a připravují její řádný kongres v Haagu; dopisují si se sekcemi Internacionály i s jednotlivými funkcionáři dělnického hnutí. Engels věnuje zvláštní pozornost Španělsku, jež je hlavním kolbištěm v boji s tajnou bakuninskou organizací — Aliancí socialistické demokracie; je v pravidelném písemném styku s francouzským socialistou Paulem Lafarguem, který působí v Madridu, dostává od něho podrobné informace o činnosti španělských sekcí a jeho prostřednictvím řídí boj proti bakuninovcům; soustavně informuje generální radu o situaci Internacionály ve Španělsku.

Marx intenzívně pracuje na korektuře druhého německého vydání I. dílu „Kapitálu"; zároveň věnuje mnoho práce přípravě francouzského vydání I. dílu „Kapitálu". Oproti prvnímu vydání mění Marx ve druhém německém vydání podstatně strukturu svazku, upřesňuje názvy jednotlivých částí knihy, provádí ještě podrobnější a přísnější vědecký rozbor hodnoty a forem hodnoty, upřesňuje a rozvíjí řadu tezí v jiných kapitolách.

Začátek března — začátek května

Marx vyhovuje prosbě předáka manchesterské sekce Internacionály Eugèna Duponta a píše do diskuse, která probíhala v sekci, obsáhlé poznámky o nacionalizaci půdy. Rukopis, který Marx poslal, přečetl Dupont na zasedání sekce

8. května, a 15. června byl bez uvedení autorova jména otištěn v orgánu Britské federace Internacionály „The International Herald" [„Mezinárodní hlasatel"].

5. března Marx předkládá generální radě oběžník „Domnělé rozkoly v Internacionále", který napsal společně s Engelsem a v němž je odhalena podstata bakuninismu jako maloburžoazního sektářství, neslučitelného s dělnickým hnutím; rada se jednomyslně usnáší oběžník publikovat. Marx referuje o rozkolu v Severoamerické federaci, který vyvolaly buržoazní živly, když se pokusily strhnout na sebe vedení Internacionály v USA; na témž zasedání je přijata část rezolucí, které napsal Marx k této otázce.

7. března Engels objasňuje v dopise členu dánské federální rady Louisovi Piovi význam boje proti bakuninovcům, který probíhá v Internacionále; prosí jej, aby předložil federální radě ke schválení usnesení londýnské konference z roku 1871.

10.—19. března Engels navazuje jako dopisující tajemník generální rady spojení s Portugalskou federací Internacionály; napříště dostává podrobné informace o činnosti portugalských sekcí.

12. března Poněvadž se v knize „Studie o komunalistickém hnutí v Paříži v roce 1871" její autor, bývalý komunard Gustave Lefrançais, odvolává na padělek namířený proti Marxovi a generální radě, píše Marx otevřený dopis orgánu belgické sekce „La Liberté" [„Svoboda"]. Dopis je uveřejněn 17. března.

Na Marxův návrh přijímá generální rada na svém zasedání druhou část rezolucí o rozkolu v Severoamerické federaci. Rezoluce, poukazující na nutnost očistit řady Internacionály od buržoazně reformistických živlů a vylučující v souvislosti s tím 12. newyorskou sekci, posílá Marx do New Yorku předákovi prozatímní federální rady Friedrichu Adolfu Sorgovi; rezoluce uveřejňuje orgán španělské federální rady Internacionály „La Emancipación" [„Osvobození"] ze 6. dubna a orgán německé sociálně demokratické dělnické strany „Der Volksstaat". [„Lidový stát"] z 8. května.

Marx čte na tomto zasedání odpověď na svůj dopis, kterou dostal z Nového Zélandu a v níž se oznamuje, že byla založena sekce v Canterbury. Marx je schválen jako jeden z řečníků na mítinku, který má být svolán 18. března

do Londýna na počest prvního výročí Pařížské komuny. Engels informuje generální radu o postavení Internacionály ve Španělsku a v Itálii; informace je uveřejněna v dělnickém listu „The Eastern Post" [„Východní pošta"] ze 17. března ve zprávě o zasedání rady.

Mezi 13. a 18. březnem — Marx píše návrhy rezolucí pro mítink na počest prvního výročí Pařížské komuny a charakterizuje v nich Komunu jako jitřenku „velké sociální revoluce". Rezoluce, přijaté jednomyslně 18. března na mítinku londýnských členů Internacionály a emigrantů Komuny, jsou publikovány bez uvedení autorova jména ve zprávě o mítinku v „Eastern Post" z 23. března v „International Heraldu" z 30. března.

Druhá polovina března — začátek května — Engels dostává zprávu dopisujícího tajemníka pro Irsko J. Patricka MacDonnela o založení irských sekcí v Dublinu, Corku, Bradfordu a v jiných městech a o stávkovém hnutí v Corku. Často se s MacDonnelem setkává a projednává s ním otázky týkající se činnosti irských sekcí.

Marx odmítá opakované nabídky redaktora německého buržoazního týdeníku „Die Gegenwart" [„Přítomnost"] Paula Lindaua na spolupráci s časopisem.

17. března — Engels prosí v dopise Sorga, aby mu poslal výtisky listů „Woodhull and Claflin's Weekly" [„Týdeník paní Woodhullové a Claflinové"] a „Le Socialiste" [„Socialista"], v nichž byl otištěn anglický a francouzský překlad „Manifestu komunistické strany"; připomíná, že ačkoli překlady jsou nevalné kvality, je třeba jich využívat v boji proti bakuninské a proudhonovské propagandě.

18. března — Marx souhlasí v dopise vydavateli francouzského překladu I. dílu „Kapitálu" Maurici Lachâtrovi s návrhem vydávat francouzský překlad „Kapitálu" periodicky po sešitech, neboť v takové formě bude „Kapitál" dělníkům dostupnější.

19. března — Marx podává na zasedání generální rady zprávu o policejním pronásledování členů Internacionály ve Vratislavi. Engels seznamuje generální radu s obsahem dopisu lisabonské sekce, v němž jej tato sekce informuje o svých úspěších a o vydávání listu „O Pensamento Social" [„Sociální myšlenka"], propagujícího zásady Internacionály.

26. března Engels předsedá zasedání generální rady; tlumočí obsah zprávy španělské federální rady generální radě o činnosti Internacionály ve Španělsku od roku 1870. Poněvadž v dubnu se má konat řádný sjezd Španělské federace, je Engels pověřen sestavením textu pozdravného telegramu. Telegram uveřejňuje „Emancipación" z 13. dubna.

27. března V Rusku vychází první ruské vydání I. dílu „Kapitálu", jež je vůbec prvním překladem tohoto díla do cizího jazyka; během šesti týdnů, do 15. května, bylo z celkového nákladu 3000 výtisků prodáno 900.

Engels píše dopis španělské federální radě a sděluje jí, že nadcházejícímu sjezdu Španělské federace v Zaragoze budou poslány pozdravné přípisy generální rady, britské federální rady a francouzské sekce, jež nese jméno padlého komunarda Ferrého. Engels doporučuje federální radě, aby předložila sjezdu ke schválení rezoluce londýnské konference z roku 1871.

Duben — květen Protože se zostřil boj uvnitř Severoamerické federace a vyvstalo nebezpečí, že se v ní zmocní vedení buržoazní živly, sleduje Marx bedlivě situaci v amerických sekcích Internacionály; řídí boj proletářského křídla proti buržoazním a maloburžoazním reformistům, dopisuje si se Sorgem a dostává od něho podrobné informace. Na zasedáních generální rady vysvětluje Marx podstatu boje probíhajícího ve federaci a odhaluje obojaké stanovisko dopisujícího tajemníka pro americké sekce Johanna Georga Eccaria, který fakticky podporuje 12. newyorskou sekci, již rada vyloučila z Internacionály.

Začátek dubna Marx dostává od překladatele I. dílu „Kapitálu" do ruštiny Nikolaje Franceviče Danielsona výtisk ruského vydání „Kapitálu" a dopis s informacemi o Nikolaji Gavriloviči Černyševském a bývalém členu generální rady Germanu Alexandroviči Lopatinovi, o jejichž osud se Marx velmi zajímal.

Marx odesílá německému vydavateli Otto Meissnerovi do Hamburku 42 archů rukopisu I. dílu „Kapitálu" připraveného pro druhé německé vydání.

Marx dává členu Internacionály Charlesu Rochatovi, který se stěhuje do Belgie, pokyny pro organizaci práce v belgických sekcích; v následujícím období si s ním pravi-

delně dopisuje a dostává od něho podrobné zprávy o činnosti Internacionály v Belgii.

Engels překládá do italštiny dopis, který z jeho podnětu napsal Wilhelm Liebknecht proti redaktorovi italského časopisu „Il Libero Pensiero" [„Svobodná myšlenka"], buržoaznímu demokratovi Luigimu Stefanonimu, jenž rozšiřoval pomluvy o generální radě; dopis, který byl poslán italskému dělnickému funkcionáři Carlu Cafierovi, otiskuje demokratický list „Gazzettino Rosa" [„Rudý zpravodaj"] z 20. dubna.

2. dubna Marx informuje podle Liebknechtových dopisů z 19., 28. a 30. března generální radu o výsledcích lipského procesu s Wilhelmem Liebknechtem, Augustem Bebelem a Adolfem Hepnerem, kteří byli obviněni z velezrady; účastní se projednávání MacDonnelovy zprávy o perzekucích sekcí Internacionály v Irsku. Generální rada volí Marxe do komise, která má o této záležitosti sestavit prohlášení.

3. dubna Engels píše z pověření generální rady pozdravný dopis delegátům zaragozského sjezdu ve Španělsku. Dopis je otištěn v „Emancipación" z 13. dubna a ve „Volksstaatu" ze 4. května.

9. dubna Marx se pro nemoc nemůže zúčastnit zasedání generální rady. MacDonnel tu čte prohlášení „Policejní teror v Irsku", které napsal za Marxovy spolupráce; rada toto prohlášení schvaluje a publikuje jako samostatný leták. Generální rada se jednomyslně usnáší vydat francouzský překlad „Občanské války ve Francii".

Na Engelsův návrh je polský revolucionář Józef Rozwadowski přijat za člena generální rady. Zastupuje polskou sekci v Londýně.

13. dubna Ve španělském listu „Emancipación" je pod názvem „Teorie třídního boje" otištěn výňatek z Marxova díla „Bída filosofie"

13.—16. dubna Marx píše jménem generální rady prohlášení o pomlouvačných projevech členů parlamentu Cochrana a Fawcetta. Prohlášení je jednomyslně schváleno na zasedání generální rady 16. dubna a vytištěno jako leták; uveřejňují je také orgány Internacionály v Anglii, Španělsku a Portugalsku.

Polovina dubna — Marx dostává zprávy, že jeho dopisy jsou ve Francii a Anglii cenzurovány.

Druhá polovina dubna — květen — Marx reviduje a opravuje francouzský překlad své práce „Občanská válka ve Francii"; dopisuje si s belgickým členem Internacionály E. Glaserem de Willebrord o vydání této práce v Belgii. „Občanská válka ve Francii" vychází v Bruselu v červnu nákladem 2000 výtisků.

Druhá polovina dubna — srpen — Engels studuje materiály o činnosti tajné Aliance socialistické demokracie ve Španělsku, které mu poslali Lafargue a člen španělské federální rady José Mesa.

16. dubna — Engels vysvětluje v dopise Ferrarskému dělnickému spolku, který se připojil k Internacionále, organizační principy Mezinárodního dělnického sdružení.

20. dubna — Engels píše pro italský socialistický list „La Plebe" [„Lid"] článek o stávce anglických zemědělských dělníků; tímto článkem začíná jeho stálá spolupráce s uvedeným listem. Článek vychází 24. dubna pod názvem „Dopisy z Londýna".

23. dubna — Engels blahopřeje Liebknechtovi a Bebelovi k jejich statečnému vystupování před soudem.

Engels sděluje generální radě, že italské úřady v Miláně nezákonně zatkly německého socialistu Theodora Cuna a vykázaly jej do Bavorska; spatřuje v tom projev spiknutí reakčních vlád proti Internacionále.

Konec dubna — V dopise dánskému socialistovi Piovi zdůrazňuje Engels, jak důležité je zapojení malorolníků a bezzemků do dělnického hnutí.

Konec dubna — květen — Marx věnuje většinu času přepracování francouzského překladu I. dílu „Kapitálu"; zároveň koriguje druhé německé vydání.

První polovina května — Engels hodlá napsat práci proti pokusům o šíření proudhonovských idejí v německé dělnické třídě a pročítá proto znovu Proudhonovu knihu „Obecná idea revoluce 19. století".

7. května — Marx se pro nemoc nezúčastní zasedání generální rady.

Engels podává zprávu o výsledcích sjezdu Španělské federace v Zaragoze, která je publikována v „Eastern post" z 12. května; oznamuje rovněž, že Ferrarský dělnický spolek (v Itálii) uznal stanovy Internacionály; na jeho návrh je tento spolek potvrzen jako sekce Internacionály.

Engels posílá Liebknechtovi pro „Volksstaat" Lafarguův článek o tajných piklech bakuninovců ve Španělsku, otištěný v „Emancipación", a doporučuje publikovat Lafarguovy články o zaragozském sjezdu Španělské federace, které vyšly v „Liberté".

7.—8. května Engels píše Cunovi do Seraingu (v Belgii) o intrikách bakuninovců ve Španělsku a Itálii a doporučuje rozvinout proti bakuninismu aktivní propagandu; zasílá mu rovněž adresy členů Internacionály, aby s nimi mohl navázat kontakt, a poskytuje mu finanční pomoc.

14. května Engels se účastní zasedání generální rady, na němž se jedná o vztazích mezi irskými sekcemi v Anglii a britskou federální radou; pronáší řeč, v níž hájí zásady proletářského internacionalismu a odhaluje šovinistické názory některých anglických členů rady.

Polovina května Protože v orgánu německých velkoprůmyslníků „Concordia" [„Svornost"] vyšel anonymní článek, v němž buržoazní ekonom Lujo Brentano nařkl Marxe, že záměrně překroutil citovaný materiál, píše Marx redakci listu „Volksstaat" dopis, v němž tuto pomluvu vyvrací. Dopis je v listu otištěn 1. června.

Druhá polovina května 1872—leden 1873 Engels píše sérii článků „K bytové otázce", které vycházejí ve „Volksstaatu" od června 1872 do února 1873. V těchto článcích namířených proti maloměšťáckému a buržoaznímu reformátorství podrobuje Engels drtivé kritice celý kapitalistický systém a dokazuje historickou zákonitost diktatury proletariátu, která jediná je s to splnit všechny sociální a ekonomické požadavky dělnické třídy.

17. a 20. května Marx dostává pozvánku na zasedání studijního kroužku sociálních věd, který se skládá z emigrantů Komuny a jehož je členem.

21. května Marx předčítá na zasedání generální rady svůj návrh pro-

hlášení odhalující pokusy některých elementů z řad anglické a emigrantské maloburžoazie v Londýně — mezi nimi i osob vyloučených z Internacionály a sdružených v takzvané Univerzální federalistické radě — uzurpovat název generální rady. Prohlášení, které je jednomyslně schváleno, publikuje generální rada v orgánech Internacionály v Anglii, Německu, Belgii, Španělsku, Portugalsku a Švýcarsku.

Mezi 22. květnem a 5. červnem — V souvislosti s přípravami řádného kongresu Internacionály Engels v dopisech Liebknechtovi žádá, aby byly vyjasněny organizační vztahy mezi německou Sociálně demokratickou dělnickou stranou a generální radou a aby bylo zajištěno zastoupení strany na kongresu.

23. května — Marx píše redakci „Gazzettino Rosa" dopis „Ještě jednou Stefanoni a Internacionála" a vyvrací v něm pomluvy generální rady a jejích vedoucích představitelů, šířené Stefanonim v časopise „Libero Pensiero". Dopis je publikován 28. května.

28. května — Marx děkuje Danielsonovi za výtisk ruského překladu I. dílu „Kapitálu"; prosí jej, aby mu poslal informace o vztazích Michaila Alexandroviče Bakunina a anarchisty Sergeje Gennadijeviče Něčajeva; píše mu, že se nedá znovu zvolit do generální rady, poněvadž musí nutně dokončit práci na dalších dílech „Kapitálu".

Na zasedání generální rady Marx navrhuje, aby se nejbližší zasedání věnovalo výhradně svolání příštího kongresu. Na Marxův návrh podporovaný Engelsem přijímá generální rada usnesení uznat prozatímní federální radu ve Spojených státech za jediný vedoucí orgán Severoamerické federace Internacionály.

Konec května — V Ženevě vychází důvěrný oběžník generální rady „Domnělé rozkoly v Internacionále", který napsali Marx a Engels, a je rozeslán sekcím a federacím Sdružení.

Červen — srpen — Marx věnuje mnoho práce přípravě haagského kongresu a současně intenzívně pracuje na francouzském vydání I. dílu „Kapitálu".

4. června — Marx kritizuje na zasedání generální rady usnesení belgické

federální rady, odmítající rezoluci londýnské konference o politické činnosti dělnické třídy.

11. června Generální rada se na Marxův návrh usnáší svolat příští kongres do Holandska. Marx pronáší na zasedání rady řeč, v níž zdůrazňuje, že jednou z hlavních otázek na kongresu bude otázka organizační, zejména otázka plných mocí generální rady.

18. června Vzhledem k tomu, že Marx a Engels navrhli, aby generální rada soustředila pozornost výhradně na obecné otázky přípravy kongresu, usnáší se rada jednomyslně přenechat všechny běžné záležitosti a organizační přípravu kongresu stálému výboru, který se od této doby nazývá výkonný výbor generální rady. Engels je zvolen do komise pro přípravu rezolucí o místě konání a o jednacím řádu příštího kongresu. Rezoluce, kterou napsal Engels, je otištěna v „International Heraldu" z 29. června i v jiných orgánech Internacionály.

18. června — 1. září Marx a Engels řídí práci výkonného výboru při přípravě příštího kongresu; zvláštní pozornost věnují odhalování činnosti tajné bakuninské organizace ve Španělsku a usilují o to, aby se kolem výboru semkly všechny opravdu revoluční síly.

21. června Marx píše Sorgovi, že kongres bude zahájen 2. září, zdůrazňuje rozhodující význam nadcházejícího kongresu pro další osud Internacionály a žádá Sorga, aby zajistil zastoupení Severoamerické federace.

24. června Marx a Engels píší předmluvu k novému německému vydání „Manifestu Komunistické strany", které vychází v červenci v Lipsku. V předmluvě zdůrazňují Marx a Engels význam zkušeností Pařížské komuny, která ukázala, že je nutné, aby dělnická třída rozbila starou státní mašinérii.

25. června Na Engelsův návrh začíná generální rada v souvislosti s přípravou kongresu projednávat navrhované změny ve všeobecných stanovách a organizačním řádu. Marx se ve snaze zajistit čistotu řad proletářské organizace vyslovuje pro to, aby generální radě bylo poskytnuto právo dočasně, až do příštího kongresu, vylučovat sekce z Internacionály.

Červenec — srpen Marx jedná s tajemníkem portugalské federální rady Nobre-Françou o vydání I. dílu „Kapitálu" v portugalštině; prostřednictvím Engelse mu posílá I. díl „Kapitálu" a žádá jej, aby shromáždil materiál o pozemkovém vlastnictví v Portugalsku.

2., 9. a 16. července Marx a Engels se účastní jednání generální rady o jednotlivých článcích stanov a organizačního řádu. Rada přijímá Engelsem navrhovaný článek organizačního řádu o rozšíření plných mocí rady.

3. července V listu „Volksstaat" je otištěna rezoluce generální rady o svolání příštího kongresu do Holandska a jednací pořad kongresu; oba dokumenty podepsal Marx jako dopisující tajemník pro Německo.

5. července Engels tlumočí na zasedání výkonného výboru prohlášení portugalské federální rady o její naprosté solidaritě s generální radou. Poněvadž vyšla najevo fakta o tajné činnosti Aliance ve Španělsku, pověřuje výkonný výbor Engelse, aby se dotázal španělské federální rady na její vztahy k Alianci. Marxovi a Engelsovi je uloženo vypracovat a předložit generální radě návrh výkonného výboru, aby řádný kongres vyloučil Alianci socialistické demokracie.

Engels dostává dopis turínské sekce, v němž členové sekce prohlašují, že jsou plně solidární s generální radou.

Kolem 9. července Engels píše pro „Volksstaat" článek „Internacionála v Americe"; používá k němu četných výpisků z amerických novin a z dopisů členů Severoamerické federace Internacionály, které pořídil Marx. Článek je otištěn 17. července.

Mezi 9. a 15. červencem Marx s Engelsem jsou na zotavené v Ramsgate.

10. července Engels je zvolen delegátem Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně na nottinghamský sjezd Britské federace.

Polovina července Vychází první část (5 tiskových archů) druhého německého vydání I. dílu „Kapitálu".

18. července Ve funkci dopisujícího tajemníka pro Itálii posílá Engels

prostřednictvím redaktora listu „Plebe" Enrica Bignamiho čtyřem příslušníkům dělnického hnutí v Imole potvrzení, že byli přijati do Internacionály; sděluje spolku „Výbor pro osvobození pracujících tříd" v Parmě a sekci ve Florencii podmínky přijetí do Internacionály.

19. července Výkonný výbor pověřuje Marxe, aby připravil zprávu generální rady haagskému kongresu; Engels je pověřen vypracovat finanční zprávu.

21. července Marx píše provolání „Stávkujícím horníkům v Porúří", v němž poukazuje na tíživou situaci v anglickém uhelném průmyslu a označuje vyhrožování německých uhlobaronů, že budou dovážet uhlí z Anglie, za nesmysl. Provolání je otištěno ve „Volksstaatu" z 27. července.

21.— 22. července Engels dostává od Duponta, který byl na jeho návrh jmenován zástupcem generální rady na sjezdu Britské federace v Nottinghamu, podrobné informace o průběhu jednání sjezdu, který podpořil generální radu v boji proti reformistům.

23. července Marx a Engels podporují na zasedání generální rady Vaillantův návrh, aby do textu všeobecných stanov byla pojata rezoluce londýnské konference o politické činnosti dělnické třídy. Na obranu proti pronikání buržoazních prvků do Internacionály navrhuje Marx doplnit článek 9 stanov ustanovením, že v každé nově přijímané sekci musí být alespoň $^2/_3$ námezdních dělníků; návrh je přijat.

24. července Výkonný výbor schvaluje text dopisu španělské federální radě ve Valencii, v němž Engels požaduje, aby generální radě byly sděleny podrobné údaje o činnosti tajné bakuninské Aliance ve Španělsku.

27. července Marx a Engels se na zasedání výkonného výboru účastní projednávání otázek souvisících se svoláním příštího kongresu. Marx referuje jménem komise pro stanovy o stanovách francouzské sekce Ferré a německé sekce ve Švýcarsku.

28. července Poněvadž v časopise „Concordia" vyšel další Brentanův anonymní článek, píše Marx listu „Volksstaat" druhý dopis, který je otištěn 7. srpna.

29. července — V dopise svému příteli Ludwigu Kugelmannovi poukazuje Marx na mimořádný význam nastávajícího kongresu v Haagu pro osud Internacionály a připomíná, že je proto velmi důležité, aby se na jeho práci podílela delegace německé Sociálně demokratické dělnické strany.

Konec července — první polovina srpna — Marx a Engels podporují Duponta v jeho iniciativě a pomáhají mu zorganizovat v Manchesteru cizineckou sekci Internacionály, která sdružuje dělníky žijící tu v emigraci.

4. srpna — Marx podává na zasedání výkonného výboru zprávu o postavení Internacionály v Holandsku, Itálii a Americe. Engels předčítá dopisy, v nichž Cuno, Mesa, Johann Philipp Becker a portugalská federální rada podávají zprávy o boji s bakuninovci v Belgii, Španělsku, Švýcarsku a Portugalsku. Výbor pověřuje Engelse, aby přeložil do francouzštiny, němčiny a angličtiny výzvu Nové madridské federace z 22. července.

4.—6. srpna — Engels píše z pověření výkonného výboru provolání ke všem členům Internacionály, v němž odhaluje činnost tajné organizace bakuninovců. Po živé diskusi je provolání na zasedání generální rady 6. srpna přijato většinou 4 hlasů.

8. srpna — Na zasedání výkonného výboru je schválen Marxův a Engelsův návrh dopisu španělským sekcím Internacionály o podvratné činnosti tajné Aliance socialistické demokracie ve Španělsku. Dopis je otištěn 17. srpna v listu „Emancipación".

Kolem 15. srpna — Marx dostává od Danielsona rukopis Černyševského knihy „Pisma bez adresa" [„Dopisy bez adresy"] a recenze I. dílu „Kapitálu", které byly uveřejněny v ruském tisku; posílá Danielsonovi část druhého německého vydání I. dílu „Kapitálu".

15. srpna — Engels sděluje jménem výkonného výboru Nové madridské federaci, že byla uznána za sekci Internacionály. Zpráva je publikována v „Emancipación" z 24. srpna.

Mezi 15. srpnem — 12. prosincem — Marx pročítá Černyševského rukopis „Dopisů bez adresy"; první dopis překládá celý do němčiny, ostatní pečlivě

konspektuje a vypisuje z nich obšírné citáty; podniká kroky k vydání rukopisu.

Druhá polovina srpna — Marx a Engels jsou zvoleni delegáty na haagský kongres; Marx za sekci v Lipsku a Engels za sekci ve Vratislavi.

20. srpna — Marx, Engels a další členové generální rady se setkávají se Sorgem, který přijel na kongres, a informují ho o situaci v generální radě a v organizacích Internacionály jednotlivých zemí.

Kolem 22. srpna — Engels dostává od tajemníka římské sekce Osvalda Gnocchi-Vianiho zprávu o stavu dělnického hnutí v Římě a adresy pro korespondenci se sekcí.

23. srpna — Engels píše oběžník italským sekcím, v němž odhaluje pokus italských anarchistů uzurpovat na konferenci v Rimini (4.—6. srpna) jméno Internacionály; oběžník je poslán sekcím v Turínu, Miláně, Římě a Ferraře.

24. srpna — Engels odmítá Liebknechtův návrh, aby kandidoval do Říšského sněmu; informuje Liebknechta o přípravách bakuninovců na haagský kongres.

27. srpna — Marx se na zasedání generální rady účastní jednání o výši členských příspěvků; kritizuje činnost anglických trade-unionů a vyslovuje myšlenku, že úkolem odborových svazů je být organizačním centrem v boji mezi kapitálem a prací.

28. srpna — Marx předsedá zasedání výkonného výboru.

Konec srpna — Marx je zvolen delegátem generální rady na haagský kongres.

Marx píše zprávu generální rady řádnému kongresu Internacionály; zpráva je jednomyslně schválena na posledním zasedání generální rady.

Engels píše z pověření výkonného výboru zprávu o Alianci socialistické demokracie, která má být předložena kongresu; mimoto připravuje finanční zprávu generální rady.

Konec srpna — začátek září — Marx dostává od člena ruské sekce Internacionály Nikolaje Utina zprávu o takzvaném Něčajevově procesu a o Něčajevově činnosti v Rusku, kterou Utin napsal pro haagský kongres; tyto materiály předává Marx komisi haagského

kongresu, která má vyšetřit činnost Aliance socialistické demokracie.

Konec srpna — začátek října — Marx si dopisuje s italským socialistou La Céciliou, který hodlá přeložit do italštiny I. díl „Kapitálu". Záměr nebyl realizován, protože vydavatelství odmítlo uzavřít smlouvu.

1. září — Engels a Marx se svou ženou Jenny a dcerou Eleanorou přijíždějí do Haagu, aby se zúčastnili pátého výročního kongresu Internacionály. Marx a Engels se účastní předběžné porady delegátů kongresu, na níž je přijat Marxův návrh zvolit na prvním, neveřejném zasedání kongresu komisi, která by prověřila plné moci delegátů.

2.—7. září — Marx a Engels řídí práci haagského kongresu, hájí na něm zásady proletářské stranickosti proti maloburžoaznímu sektářství a docilují toho, že do stanov Internacionály je pojato nejdůležitější usnesení londýnské konference z roku 1871 o nutnosti vytvářet samostatné politické strany dělnické třídy k dobytí diktatury proletariátu; prosazují rozšíření plných mocí generální rady.

2. září — Na odpoledním zasedání haagského kongresu je Marx zvolen členem komise, která má prověřit plné moci delegátů, a podílí se na její práci. Na večerním zasedání hovoří Marx o úkolech komise.

3. září — Na odpoledním zasedání kongresu se Marx účastní jednání o plných mocích amerických delegátů. Předkládá návrh na vyloučení Aliance socialistické demokracie z Internacionály a požaduje, aby byla ustavena komise, která by prostudovala příslušné dokumenty. Engels se účastní diskuse o jednacím řádu kongresu.

Při jednání o mandátech anglické delegace vyslovuje se Marx na večerním zasedání pro uznání mandátu člena generální rady Maltmana Barryho a veřejně obviňuje předáky anglických tradeunionů, že jsou podplaceni buržoazií. V debatě o mandátech španělských delegátů, členů Aliance, poukazují Marx a Engels na to, že činnost bakuninovců je nepřátelská Internacionále. Marx oznamuje kongresu, že došel pozdravný dopis od sekce z Porto Maurizio (Ligurie), která jej zvolila svým zástupcem na kongresu.

4. září Na ranním zasedání kongresu navrhuje Marx jménem komise anulovat Westův mandát vydaný newyorskou sekcí 12 a poukazuje na buržoazně reformistický charakter této sekce. Engels se na večerním zasedání, kde se projednával návrh delegátů — stoupenců Aliance — na změnu způsobu hlasování, staví rozhodně proti tomu, aby se při hlasování přihlíželo k počtu členů organizací, které delegáty vyslaly.

5. září Marx se na ranním zasedání kongresu účastní jednání o ustavení komise pro vyšetření činnosti tajné Aliance socialistické demokracie.

Marx předčítá německy zprávu generální rady; zpráva je jednomyslně schválena a v září až říjnu publikována v orgánech Internacionály v různých zemích.

6. září Marx a Engels se na odpoledním zasedání účastní jednání o všeobecných stanovách. Marx pronáší projev o nutnosti rozšířit plné moci generální rady. Marx a Engels hlasují pro návrh, aby do stanov byla pojata rezoluce londýnské konference o politické činnosti dělnické třídy. Engels zdůvodňuje svůj a Marxův návrh, aby generální rada přemístila své sídlo do New Yorku; kongres návrh přijímá. Ve svých projevech na zasedání komise pro vyšetření činnosti Aliance socialistické demokracie pranýřují Marx a Engels pikle bakuninovců ve Španělsku a v dalších zemích.

7. září Engels podává na večerním zasedání kongresu zprávu o stavu financí generální rady; zpráva je jednomyslně schválena. Marx a Engels jsou zvoleni do komise, která má redigovat a publikovat protokoly kongresu. Na neveřejném zasedání kongresu se Marx a Engels účastní projednávání zprávy komise pro vyšetření činnosti Aliance a hlasují pro vyloučení anarchistických předáků Bakunina a Guillauma.

8. září Marx a Engels se spolu s většinou delegátů haagského kongresu účastní shromáždění, které svolala místní sekce Internacionály v Amsterodamu. Marx mluví o výsledcích haagského kongresu a objasňuje, jaký význam má pro dělnické hnutí rezoluce o politické činnosti dělnické třídy, kterou kongres pojal do všeobecných stanov Internacionály. Řeč je otištěna v „Liberté" z 15. září a ve „Volksstaatu" z 2. října.

Kolem 10. září Marx se setkává s Cunem, který odjíždí do Ameriky, a disku-

tuje s ním o organizování sekcí Internacionály ve Spojených státech.

Kolem 12. září — Engels se vrací z Holandska do Londýna; setkává se se Sorgem, jenž má odjet do Ameriky.

12. září — Marx píše otevřený dopis redaktorovi listu „Le Corsaire" [„Korzár"] a vyvrací v něm pomlouvačné výmysly reakčního tisku o Internacionále. Dopis je otištěn v „Corsaire" z 15. září a v „Emancipación" z 21. září.

Kolem 17. září — Marx se vrací z Holandska do Londýna.

17. září — Vychází první sešit francouzského vydání I. dílu „Kapitálu". První den bylo prodáno 234 výtisků.

Druhá polovina září—prosinec — Marx a Engels vysvětlují v dopisech členům Internacionály různých zemí význam usnesení haagského kongresu vyzývajících dělnickou třídu k zakládání samostatných politických stran.

21. září — Engels posílá Sorgovi text usnesení haagského kongresu a adresy, aby mohl navázat písemný styk s organizacemi Internacionály.

Konec září—polovina října — Marx posílá členům Internacionály a osobám, s nimiž si dopisuje, sešit I. dílu „Kapitálu", který právě vyšel ve francouzštině.

Marx a Engels redigují a připravují k tisku rezoluce haagského kongresu; rezoluce vycházejí jako samostatná brožura koncem října a 14. prosince jsou otištěny v „International Heraldu".

Engels dostává od portugalské federální rady zprávu o stávkách v Lisabonu; navrhuje britské federální radě a řadě anglických tradeunionů, aby neprodleně podnikly příslušné protiakce proti dovozu stávkokazů z Anglie do Lisabonu.

Říjen — Engels píše článek „O autoritě" a odesílá jej Bignamimu.

Říjen — listopad — Engels řídí boj členů britské federální rady a členů manchesterských sekcí proti reformistickému vedení britské rady, která se postavila proti usnesením haagského kongresu.

Říjen 1872 — srpen 1873

Marx a Engels si pravidelně dopisují s tajemníkem generální rady v New Yorku Sorgem, informují ho o činnosti federací a sekcí Internacionály v evropských zemích a pomáhají mu při řešení nejdůležitějších otázek, pokračují v korespondenci s funkcionáři Internacionály ve Španělsku, Itálii, Německu a v jiných zemích a objasňují jim usnesení generální rady a haagského kongresu.

1. a 5. října

Engels posílá Bignamimu dva články o výsledcích haagského kongresu. Články nazvané „Haagský kongres" a „Ještě o haagském kongresu" jsou uveřejněny v „Plebe" z 5. a 8. října.

Začátek října

Engels píše pro list „Emancipación" článek „Imperativní mandáty na haagském kongresu" a pranýřuje v něm dezorganizátorskou činnost členů Aliance na kongresu. Článek je otištěn 13. října.

5. října

Engels se setkává s irskými funkcionáři Internacionály MacDonnelem a De Morganem a hovoří s nimi o situaci v irských sekcích; posílá zprávu o haagském kongresu 6. newyorské sekci, která jej delegovala.

Druhá polovina října

Engels dostává od Cuna dopis a kopii protokolů ze zasedání haagského kongresu.

26. října

Ve španělském listě „Emancipación" je pod společným názvem „Marxův ‚Kapitál'" otištěna Marxova předmluva k prvnímu německému vydání I. dílu „Kapitálu" a jeho dopis Lachâtrovi z 18. března. V témž čísle je uveřejněna zpráva, že vycházejí další sešity francouzského vydání I. dílu „Kapitálu."

31. října

Engels píše zprávu generální radě Mezinárodního dělnického sdružení o postavení Internacionály ve Španělsku a 2. listopadu ji posílá Sorgovi.

Listopad — prosinec

Marx dělá korekturu francouzského překladu I. dílu „Kapitálu".

Na žádost Bignamiho píše Marx článek „Politický indiferentismus", v němž vysvětluje italským dělníkům smysl anarchistické doktríny neúčasti na politickém boji a zdůvodňuje historickou zákonitost nastolení diktatury proletariátu.

Článek je otištěn v socialistickém časopise „Almanacco Repubblicano per l'anno 1874" [„Republikánský almanach pro rok 1874"] v prosinci 1873.

2. listopadu — Engels oznamuje Sorgovi, že v Lodi a Aquile byly založeny nové italské sekce Internacionály, a posílá mu adresy, aby mohl navázat styk se Španělskem, Itálií a Portugalskem.

3. a 17. listopadu — Engels dostává nabídku manchesterské cizinecké sekce, aby ji zastupoval v britské federální radě.

7.—13. listopadu — Engels píše dopisy sekcím Internacionály do Aquily a Lodi. Dopis sekci v Lodi je otištěn 17. listopadu v „Plebe".

14. listopadu — Engels píše pro list „Plebe" článek o mítinku irských členů Internacionály v Hyde Parku, na němž bylo požadováno osvobození uvězněných fenianů; Engels zdůrazňuje, že na shromáždění byli přítomni angličtí dělníci, a hodnotí to jako výsledek boje generální rady za prosazování zásad proletářského internacionalismu. Článek je publikován 17. listopadu.

Kolem 15. listopadu — Engels dostává zprávu od Bignamiho, že byl pojat do seznamu autorů zamýšlené edice „Socialistická knihovna". Záměr nebyl realizován.

Mezi 15. a 18. listopadem — Marx je na návštěvě u Jenny a Charlese Longuetových v Oxfordu a pracuje tam na korektuře francouzského překladu I. dílu „Kapitálu".

Kolem 16. listopadu — Engels posílá několika federálním radám a sekcím oběžník generální rady, v němž se sděluje, že generální rada v New Yorku zahájila svou činnost; rediguje anglickou variantu oběžníku a posílá ji k uveřejnění do „International Herald".

16. listopadu — Engels doporučuje v dopise Sorgovi, aby generální rada přijala usnesení, že Jurská federace se sama postavila mimo Internacionálu, když odmítla uznat usnesení haagského kongresu, stanovy a organizační řád Internacionály. K tomuto Engelsovu návrhu přihlédla rada v rezoluci z 26. ledna 1873, otištěné v tiskových orgánech Internacionály.

25. listopadu — Marx žádá Danielsona, aby mu poslal spolehlivou adresu k další korespondenci.

Prosinec — Marx a Engels dostávají od členů britské federální rady podrobné informace o rozkolu v britské federální radě, k němuž došlo proto, že reformisté odmítli uznat usnesení haagského kongresu.

Kolem 5. prosince — Marx dostává od holandského socialisty Bruno Lieberse podrobné zprávy o sjezdu Holandské federace Internacionály, který odmítl podporovat anarchisty.

7. prosince — Engels obšírně informuje Sorga o postavení Internacionály v Holandsku, Španělsku, Francii a Anglii.

11. prosince — Engels píše pro „Plebe" článek o situaci v jednotlivých federacích Internacionály. Pod redakčním názvem „Dopisy z Londýna" je článek otištěn v tomto listu 14. prosince.

12. prosince — Marx, jenž dostal od Danielsona zprávu o Lopatinově nezdařeném útěku z vyhnanství, sděluje Danielsonovi, že by rád přispěl k Lopatinovu osvobození; prosí Danielsona, aby mu poslal recenze ruského vydání I. dílu. „Kapitálu" a aby mu sdělil podrobnosti o životě a činnosti Černyševského, neboť má v úmyslu napsat o něm v tisku. Zároveň vyjadřuje Marx v tomto dopise svůj úmysl zabývat se speciálně studiem ruských materiálů o agrárních poměrech v Rusku, aby mohl dále propracovat svou teorii pozemkové renty.

14. prosince — Engels posílá Sorgovi výtisk listu „International Herald" ze 14. prosince, v němž jsou uveřejněny rezoluce haagského kongresu, a oznamuje mu, že byl zatčen Bignami a že policie zkonfiskovala číslo „Plebe", v němž byly otištěny materiály generální rady.

20. prosince — Marx se setkává s členy britské federální rady a na jejich žádost sestavuje text provolání k sekcím, odbočkám, přidruženým spolkům a členům Britské federace, v němž odhaluje faktický komplot reformistů, kteří vystoupili z britské rady, se členy Aliance socialistické demokracie. Provolání je uveřejněno jako leták 31. prosince.

Engels sestavuje na žádost členů manchesterské cizinecké sekce odpověď sekce na oběžník odštěpivší se skupiny reformistů; v odpovědi se zdůrazňuje, že rozkolníci se postavili mimo Internacionálu, neboť odmítli podřídit se usnesením haagského kongresu. Odpověď je uveřejněna jako leták 23. prosince.

21. prosince V listu „International Herald" je otištěn Marxův a Engelsův dopis vyvracející Halesovy pomluvy dřívější generální rady a jejích vedoucích představitelů.

30. prosince Generální rada jmenuje Marxe správcem archívu předchozí rady a jejích protokolů.

1873

Leden — polovina února Engels píše zprávy o činnosti Internacionály na kontinentě, které jsou uveřejněny ve zprávách o zasedáních britské federální rady v „International Heraldu" z 11. ledna, 1., 8. a 15. února; řídí sbírku pro rodiny členů redakce „Plebe" zatčených v Lodi, dopisuje si v této věci s organizacemi Internacionály ve Španělsku a Rakousku, s výborem německé Sociálně demokratické dělnické strany a s generální radou a organizuje předávání peněz z Anglie.

Leden — květen Engels řídí činnost členů britské federální rady, dostává od nich informace o situaci v anglických sekcích, pomáhá jim sestavovat dokumenty a zprávy do novin a seznamuje je se situací Internacionály v jednotlivých zemích. Nadále pokračuje v korespondenci s Mesou, posílá mu dokumenty generální rady a poskytuje finanční pomoc listu „Emancipación".

Začátek ledna Engels píše v souvislosti s přijetím zákona o nové správní reformě v Prusku článek, v němž rozebírá poměr třídních sil v Německu; článek otiskuje „Volksstaat" z 15. ledna pod názvem „‚Krize' v Prusku".

2. ledna Marx píše otevřený dopis redaktorovi „Timesů", který ve svém listu otiskl pomlouvačný článek; dopis je uveřejněn 3. ledna.

4. ledna Engels píše podrobně Sorgovi o rozkolu v britské federální radě, posílá mu provolání rady ke všem členům britské federace a zpravuje jej o postavení Internacionály v Belgii, Portugalsku, Dánsku, Francii a Itálii.

5. ledna Generální rada potvrzuje Engelse jako svého zmocněnce pro Itálii s právem rozhodovat o sporných otázkách a až do rozhodnutí rady suspendovat jednotlivé členy a sekce Inter-

nacionály; příslušné pověření a instrukce, které Engels obdržel, jsou publikovány v „Plebe" z 10. května.

Polovina ledna — Marx píše odpověď na nový oběžník reformistů, kteří se odštěpili od britské federální rady, a odhaluje v něm jejich pokusy překroutit usnesení haagského kongresu. Odpověď je publikována v „International Heraldu" z 25. ledna v rubrice oficiálních zpráv britské rady.

Kolem 22. ledna — Engels dostává z Německa zprávu, že v doplňujících volbách do Říšského sněmu zvítězil Bebel, který je v žaláři, a že se zvýšil počet předplatitelů listu „Volksstaat".

Kolem 23. ledna — Engels píše britské federální radě dopis se žádostí, aby zorganizovala pomoc stávkujícím ženevským hodinářským dělníkům; dopis je přečten na zasedání rady 23. ledna.

24. ledna — Marx píše doslov k druhému německému vydání I. dílu „Kapitálu".

Únor — Marx čte satiry Saltykova-Ščedrina „Dněvnik provinciala v Petěrburge [„Deník provinciála v Petrohradě"] a „Gospoda taškentcy" [„Páni Taškentci"], které mu poslal Danielson.

Asi únor — březen — Marx čte Golovačovovu knihu „Děsjať let reform, 1861–1871" [„Deset let reforem, 1861–1871"] a začíná studovat pětisvazkovou práci Skrebického „Kresťjanskoje dělo v carstvovanije imperatora Alexandra II" [„Rolnická otázka za vlády cara Alexandra II."]

Únor — červen — Poněvadž se ve vedení německé Sociálně demokratické dělnické strany a v redakci „Volksstaatu" zaktivizovaly lassallovské živly, kritizuje Engels ostře v dopisech Liebknechtovi a Hepnerovi smířlivecké stanovisko, které zaujali někteří členové redakce i sám Liebknecht vůči lassallovcům a bakuninovcům; varuje před pokračováním v této politice a upozorňuje, že by pak on i Marx byli nuceni přerušit s listem styky.

První polovina února — Na žádost De Morgana překládá Engels do angličtiny Garibaldiho dopis De Morganovi o boji republikánů proti klerikalismu a monarchii. Dopis je otištěn 15. února v „International Heraldu".

12. února — Marx označuje v dopise členovi generální rady Bedřichu Boltovi za velký úspěch haagského kongresu, že Internacionála byla očištěna od „prohnilých elementů"; zdůvodňuje rovněž, proč bylo nutné přijmout usnesení, že každá federace a sekce, jež odmítá uznat usnesení haagského kongresu, porušuje stanovy Internacionály a staví se mimo její řady.

23.—25. února — Engels vysvětluje v dopise Mesovi své názory na charakter revoluce probíhající ve Španělsku a vytyčuje taktiku proletariátu a jeho konkrétní požadavky a za nejdůležitější úkol španělské dělnické třídy označuje založení samostatné politické strany.

Březen — Engels posílá Bignamimu podruhé článek „O autoritě", jehož text se ztratil, když byl Bignami ve vězení. Článek vychází v prosinci 1873 v „Almanacco Repubblicano per l'anno 1874".

Březen — duben — Marx jedná písemně s Bignamim o překladu I. dílu „Kapitálu" do italštiny a o jeho vydání v Itálii; vzhledem k vládní perzekuci se však záměr neuskutečnil.

1. a 22. března, 12. dubna — Ve španělském listu „Emancipación" je na pokračování otiskován oddíl o přeměně peněz v kapitál z I. dílu Marxova „Kapitálu".

11. března — Engels se v dopise Liebknechtově ženě ptá na podmínky Liebknechtova a Bebelova věznění a na možnost zlepšit nějak jejich situaci.

Kolem 20. března — Marx se s dcerou Eleanorou zotavuje několik dní v Brightonu.

20. března — Engels doporučuje v dopise Sorgovi uplatnit rezoluci generální rady z 26. ledna, v níž se konstatuje, že federace, jež neuznávají usnesení haagského kongresu, přestávají být členy Internacionály, na příslušné organizace ve Španělsku, Belgii a Anglii a na Jurskou federaci. Toto usnesení přijímá generální rada 30. května a je otištěno v orgánech Internacionály.

22. března — Marx prosí v dopise Danielsona, aby mu sdělil názory historika ruského práva Borise Nikolajeviče Čičerina na historický vývoj občinového vlastnictví půdy v Rusku a aby

jej zasvětil do polemiky, která o této otázce probíhá mezi Čičerinem a slavjanofilským historikem Beljajevem.

24. března — Marx a Engels se na pozvání britské federální rady účastní mítinku londýnských členů Internacionály a emigrantů Komuny, jež se koná u příležitosti druhého výročí Pařížské komuny; mítink přijímá deklaraci sestavenou z jednotlivých oddílů Marxovy „Občanské války ve Francii".

Konec března — Marx pokračuje v redigování francouzského překladu I. dílu „Kapitálu" a radí se o některých překladatelských problémech s Lafarguem.

Duben — Marx studuje agrární poměry v Rusku, pročítá články otištěné o této otázce v časopise „Sovremennik" [„Současník"], zejména Černyševského článek „Truděn li vykup zemli?" [„Je obtížné vykoupit půdu?"] a Severcevovu recenzi Čičerinovy práce „Selskaja obščina v Rossii" [„Vesnická občina v Rusku"].

Duben — červenec — Marx a Engels píší z pověření haagského kongresu brožuru o tajné činnosti bakuninovců uvnitř Internacionály a shrnují v ní výsledky pětiletého boje generální rady proti bakuninské organizaci, Alianci socialistické demokracie. Brožura nazvaná „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení" vychází francouzsky koncem srpna a je rozeslána všem organizacím a také jednotlivým členům Internacionály.

Začátek dubna — V odpověď na svou žádost dostává Marx od Danielsona stručné biografické údaje o Černyševském.

5. dubna — Marx posílá Meissnerovi poslední archy korektury druhého německého vydání I. dílu „Kapitálu".

Asi 12. dubna—24. května — Na žádost redakce „International Heraldu" posílá Engels do tohoto listu noticky o dělnickém hnutí v různých zemích, jejichž obsah je 12. a 26. dubna, 3. a 24. května otištěn v rubrice „Novinky z odborového hnutí".

Druhá polovina dubna—květen — Engels pomáhá tajemníkovi britské federální rady Samuelu Vickerymu a dalším členům rady s přípravou druhého sjezdu Britské federace, který se má konat v Manchesteru;

prohlíží návrhy rezolucí, seznamy sekcí, které posílají své delegáty, a jiné dokumenty.

Engels připravuje k uveřejnění francouzskou verzi protokolů haagského kongresu. Práce zůstává nedokončena.

15. dubna — Engels informuje generální radu o stavu tisku Internacionály ve Španělsku, Portugalsku a Anglii.

Konec dubna — Engels píše dopis Hepnerovi a poukazuje v něm na pomlouvačný ráz článků o Internacionále, které byly otištěny v lassallovských novinách „Neuer Social-Demokrat". Hlavní část dopisu je otištěna ve „Volksstaatu" ze 7. května.

Květen—červen — Bez ohledu na prudké zhoršování svého zdravotního stavu pokračuje Marx v přípravě francouzského vydání I. dílu „Kapitálu" a část textu překládá vlastně znovu.

Začátek května — Marx projednává se členy britské federální rady Dupontem a Serraillierem program druhého sjezdu Britské federace.

2. května — Engels píše pro „Volksstaat" článek „Internacionála a ‚Neuer' ", v němž vyvrací pomlouvačné obviňování generální rady listem „Neuer Social-Demokrat". Článek je otištěn 10. května.

22. května — kolem 3. června — Marx je v Manchesteru, na konzultaci u dr. Gumperta; setkává se tu se svými přáteli Samuelem Moorem a Karlem Schorlemmerem a navštěvuje v Southportu bývalého člena Svazu komunistů Ernsta Dronka.

Konec května — Marx a Engels si v korespondenci vyměňují názory na zesílení reakce ve Francii a aktivizaci bonapartistických živlů.

Marx dostává na svou žádost od Danielsona obsáhlý soupis materiálů o vývoji občinového vlastnictví půdy v Rusku a bibliografické údaje.

30. května — Engels vysvětluje v dopise Marxovi koncepci svého díla „Dialektika přírody", v němž hodlá z hlediska dialektického materialismu zobecnit výsledky teoretické přírodovědy a podrobit kritice metafyzické a idealistické názory v přírodních vědách. Začíná shromažďovat materiál a během roku píše řadu fragmentů budoucí práce.

Začátek června — V Hamburku vychází druhé německé vydání I. dílu „Kapitálu".

Mezi 10. a 14. červnem — Engels překládá z pověření generální rady do angličtiny a francouzštiny prohlášení rady z 23. května, v němž se odhalují anarchistické pomluvy Internacionály, a posílá je federálním radám v Anglii, Španělsku a Portugalsku a italskému listu „Plebe".

19.—20. června — Engels píše pro „Volksstaat" článek „Z Internacionály" a charakterizuje v něm situaci v sekcích Internacionály v různých zemích; článek vychází 2. července.

20. června — Engels nastiňuje v dopise Bebelovi hlavní taktickou linii německé Sociálně demokratické dělnické strany v boji za získání širokých dělnických mas, kritizuje smiřlivecké stanovisko jednotlivých předáků strany vůči lassallovcům a varuje před honbou za okamžitým úspěchem při slučování s Všeobecným německým dělnickým spolkem; dále vyzdvihuje význam haagského kongresu, který Internacionálu očistil od anarchistických sektářů.

Červenec — Marx pracuje přes zákaz lékařů i nadále v čítárně Britského muzea.

Engels pomáhá francouzskému členovi Internacionály Larocqueovi, který uprchl před pronásledováním z Francie do Španělska, navázat styk se španělskými členy Internacionály; dostává od něho informace o situaci ve Španělsku a o dělnickém hnutí v Bordeaux.

Červenec — říjen — Marx studuje dějiny občinového pozemkového vlastnictví v Rusku, čte Sergejevičovu knihu „Věče i knjaz" [„Sněm a panovník"], Skaldinovu knihu „V zacholust'i i v stolice" [„V zapadlém hnízdě a v hlavním městě"], Něvolinův spis „Istorija rossijskich graždanskich zakonov" [„Dějiny ruských občanských zákonů"], Kalačovovu práci „Artěli v drevněj i nyněšnej Rossii" [„Artěly ve starém a dnešním Rusku"] a jiné.

25.—26. července — Engels vyslovuje v telegramu a v dopise Sorgovi svůj souhlas se Serraillierovou kandidaturou do funkce zástupce generální rady na příštím kongresu Internacionály v Ženevě; žádá Sorga, aby poslal Serraillierovi instrukce a materiál pro předběžnou informaci.

Začátek srpna — začátek září — Engels se léčí v Ramsgate, přijíždí však na jeden den do Londýna, aby tam zařídil expedici brožury „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení", která právě vyšla.

12. srpna — Marx posílá Danielsonovi poslední část druhého německého vydání I. dílu „Kapitálu".

Konec srpna — Marx dostává dopis od Danielsona, který s politováním sděluje, že mu nemohl poslat vyčerpávající životopisná data o Černyševském; sděluje mu také, že Černyševského přátelé považují za předčasné, aby Marx o něm nyní psal v tisku.

Konec srpna — začátek září — Marx a Engels si v dopisech vyměňují názory na to, zda bude účelné zúčastnit se kongresu v Ženevě. Poněvadž nepovažují za možné, aby se za daných podmínek sešel pravoplatný kongres Internacionály, přesvědčují Serrailliera a Hepnera, aby upustili od cesty do Ženevy; Engels sepisuje pro Serrailliera text dopisu „Občanům delegátům 6. kongresu Mezinárodního dělnického sdružení", v němž vysvětluje, proč se kongresu nezúčastní.

Září — říjen — Engels píše článek „Bakuninovci při práci", v němž na příkladu činnosti bakuninovců za povstání ve Španělsku v létě 1873 odhaluje neudržitelnost anarchistických zásad a taktiky. Článek je otištěn ve „Volksstaatu" z 31. října, 2. a 5. listopadu a koncem prosince 1873 vychází jako samostatná brožura.

První polovina září — Engels píše pro „Volksstaat" stručný výtah z práce „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení", který vychází v tomto listu pod názvem „Cagliostro Bakunin" 19., 21., 24. a 26. září.

Mezi 25. a 30. zářím — Marx posílá Charlesu Darwinovi a Herbertu Spencerovi druhé německé vydání I. dílu „Kapitálu".

27. září — Marx rozebírá v dopise Sorgovi situaci v Internacionále a vyslovuje přesvědčení, že Internacionála se jako organizační forma dělnického hnutí přežila; prosí jej, aby mu poslal výstřižky z amerických novin o hospodářské krizi v USA.

Asi říjen 1873 — únor 1874 Engels věnuje v souvislosti se zamýšlenou prací o dějinách Německa mnoho času studiu ekonomických, historických a statistických materiálů, čte knihy o statistice zemědělství, o obchodu a správním zřízení v Prusku a Německu. Zároveň si pořizuje obsáhlý konspekt knihy Gustava von Gülicha „Geschichtliche Darstellung des Handels, der Gewerbe und des Ackerbaus der bedeutendsten handeltreibenden Staaten unsrer Zeit" [„Historické pojednání o obchodu, průmyslu a zemědělství nejdůležitějších obchodních států naší doby"] a knihy Christiana Eduarda Langethala „Geschichte der teutschen Landwirtschaft" [„Dějiny německého zemědělství"].

V téže době píše Engels náčrty ke své budoucí práci, známé pod názvem „Poznámky o Německu". Ukazuje v nich příčiny hospodářské zaostalosti Německa a výstižně charakterizuje reakci, šovinismus a prušáctví, které v Německu vládnou.

1. října Marx dostává od Darwina dopis s poděkováním za zaslaný výtisk I. dílu „Kapitálu".

Asi 28. října — 20. listopadu Vzhledem k úmrtí své matky dlí Engels v Engelskirchen (v Německu).

Listopad Marx a po svém návratu z Německa také Engels se setkávají v Londýně s Utinem, který jim sděluje nová fakta o Bakuninově činnosti.

Kolem 15. listopadu Marx věnuje knihovně Britského muzea několik sešitů francouzského vydání I. dílu „Kapitálu".

24. listopadu — 15. prosince Marx je s dcerou Eleanorou na léčení v Harrogate, na jeden den odjíždí do Manchesteru, aby se poradil s doktorem Gumpertem, který mu na čas zakazuje jakoukoli práci.

Mezi 25. a 28. listopadem Engels se setkává s Lopatinem, který přijel na několik dní z Paříže do Londýna, aby navštívil Marxe.

Konec listopadu Engels upravuje německý překlad brožury „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení", který mu poslalo vydavatelství „Volksstaatu"; německé vydání vychází s názvem „Komplot proti Mezinárodnímu dělnickému sdružení" v roce 1874 v Brunšviku.

Konec listopadu — začátek prosince — Engels čte rukopis francouzského překladu I. dílu Marxova „Kapitálu".

Začátek prosince — Marx pročítá práci belgického socialisty Césara De Paepa „Considérations et recherches sur le probléme social au XIXe siècle" [„ Úvahy a zkoumání o sociální otázce 19. století"] a v dopise sděluje Engelsovi své kritické připomínky.

Marx s Engelsem si v dopisech vyměňují názory na knihu Rodericha Benedixe o Shakespearovi.

Kolem 24. prosince — Marx sděluje Lachâtrovi, že hodlá urychlit práci na francouzském překladu I. dílu „Kapitálu".

Kolem 28. prosince — Na svůj dotaz, zda by se mohl vrátit do Německa, dostává Marx prostřednictvím Kugelmanna zprávu, že by to bylo možné jen pod podmínkou, že by se zřekl své revoluční činnosti.

1874

1874 — začátek roku 1875 — Engels pokračuje v práci na „Dialektice přírody". Píše v této době přes padesát náčrtů a fragmentů.

Marx čte a konspektuje Bakuninovu knihu „Státnost a anarchie"; dělá si k ní řadu poznámek, v nichž zdůvodňuje teze o historické nevyhnutelnosti diktatury proletariátu a o svazku dělnické třídy s rolnictvem, jakožto nezbytné podmínce vítězství socialistické revoluce.

Leden — duben — Marx shromažďuje a studuje materiál k dokončení dalších svazků „Kapitálu"; studuje problém pozemkového vlastnictví a srovnává údaje antických autorů s nejnovějšími výzkumy této problematiky.

27. ledna — Engels charakterizuje v dopise Liebknechtovi výsledky voleb do Říšského sněmu v Německu 10. ledna 1874 jako velký úspěch německého dělnictva, které vystoupilo ve volbách jako samostatná strana; zpravuje Liebknechta o svém úmyslu napsat knihu o dějinách Německa. Tento záměr se neuskutečnil.

Konec ledna — Engels přispívá na volební fond německé Sociálně demokratické dělnické strany, který organizoval Německý dělnický vzdělávací spolek v Londýně.

Únor — začátek března — Marx studuje agrární otázku, aby mohl pokračovat v práci na dalších svazcích „Kapitálu"; zabývá se přitom fyziologií rostlin a teorií umělého hnojení půdy, čte Auovu knihu „J. v. Liebig's Lehre von der Bodenerschöpfung und die nationalökonomische Bewölkerungstheorien" [„Liebigovo učení o vymrskávání půdy a ekonomické populační teorie"] a jiná pojednání o agrochemii.

Únor — polovina dubna — Marxův zdravotní stav se opět zhoršuje.

21.—22. února — Engels píše článek „Anglické volby", v němž charakterizuje poměr politických sil v Anglii a poukazuje na sociální kořeny oportunismu v anglickém dělnickém hnutí. Článek je otištěn ve „Volksstaatu" ze 4. března jako úvodník.

Konec února — začátek března — Engels píše článek „Říšský vojenský zákon", v němž pranýřuje militarismus Bismarckovy vlády, připravující preventivní válku proti Francii. Článek, skládající se ze dvou částí, vychází ve „Volksstaatu" z 8. a 11. března.

Březen — Marxe navštěvuje ruský narodnik Petr Lavrovič Lavrov, redaktor časopisu „Vperjod!", který se nedávno před tím přestěhoval z Curychu do Londýna, aby tam pokračoval ve vydávání časopisu.

Březen — duben — Marx a Engels se pravidelně scházejí s Lopatinem; Marx mu předává dopisy od Danielsona a dostává od něho Ziberův článek „Marxova ekonomická teorie", který byl otištěn v časopise „Znanije" [„Věda"] čís. 1, z roku 1874.

13. března — Engels píše článek „Mlčenlivý štábní křikloun Moltke a jeho nejnovější lipský korespondent", pokračuje v něm v kritice německého militarismu a jeho představitelů; článek vychází ve „Volksstaatu" z 25. března.

Polovina dubna — 5. května — Marx se léčí v Ramsgate.

4.—5. května — Engels čte na žádost Walery Wróblewského „Adresu polských emigrantů anglickému národu", jejímiž autory jsou Wróblewski a polský revolucionář Jan Kryński.

Mezi 5. a 12. květnem — Po přerušení způsobeném nemocí začíná Marx opět pracovat na francouzském překladu I. dílu „Kapitálu" a 12. května posílá hotovou část textu do Paříže.

Asi polovina května 1874 — polovina dubna 1875 — Engels pracuje na sérii pěti článků nazvaných „Emigrantská literatura", v nichž zkoumá nové tendence ve vývoji evropského demokratického a proletářského hnutí.

V prvním článku „Polská proklamace" dokazuje, že sociální a národnostní otázku v Polsku lze vyřešit jedině revoluční cestou, a znovu zdůrazňuje význam zásad proletářského internacionalismu. Článek je otištěn ve „Volksstaatu" ze 17. června 1874.

Druhá polovina května — polovina července — Marx pracuje na třech posledních sešitech francouzského vydání I. dílu „Kapitálu".

Červen — Engels píše druhý článek ze série „Emigrantská literatura", nazvaný „Program blanquistických emigrantů Komuny". Článek vychází ve „Volksstaatu" z 26. června.

V souvislosti s prací komise pro revizi programu německé Sociálně demokratické dělnické strany, která byla zvolena na sjezdu v roce 1873, vyslovuje Engels v dopise Brackovi k tomuto programu řadu připomínek.

Červen — červenec — Marx a Engels varují v dopisech Liebknechta, Wilhelma Blose a Hepnera před nebezpečím vlivu maloburžoazního publicisty Eugena Dühringa na německou sociální demokracii a ostře odsuzují jeho knihu „Kritische Geschichte der Nationalökonomie und des Sozialismus" [„Kritické dějiny politické ekonomie a socialismu"].

Kolem 15. června — Liebknecht informuje Engelse, že německá vláda perzekvuje redaktory listu „Volksstaat".

24. června — Engels odpovídá na dopis německého člena Internacionály Wegmanna, který emigroval do Rio de Janeira, a informuje jej o situaci ve Sdružení.

1. července — Poněvadž se připravuje do tisku třetí vydání knihy „Německá selská válka", píše Engels dodatek k předmluvě, kterou napsal pro druhé vydání v roce 1870; v tomto dodatku osvětluje úlohu dělnické třídy v Německu jako předvoje

mezinárodního dělnického hnutí a poukazuje na nutnost spojovat tři formy třídního boje proletariátu, teoretickou, politickou a ekonomickou; poznamenává, že neodkladnou povinností vedení Sociálně demokratické dělnické strany je ovládnout revoluční teorii a šířit ji v masách.

Druhá polovina července — Marx se zotavuje v Ryde. V korespondenci si s Engelsem vyměňují názory na mezinárodní a vnitropolitickou situaci v Německu, Anglii, Francii a Itálii.

Asi konec července — září — Engels píše třetí článek ze série „Emigrantská literatura" a kritizuje v něm smířlivecký postoj redaktora časopisu „Vperjod!" Lavrova k bakuninovcům. Článek vychází ve „Volksstaatu" ze 6. a 8. října.

Kolem 28. července — Engels dostává od Liebknechta zprávu o úspěšném průběhu sjezdu německé Sociálně demokratické dělnické strany, který se konal ve dnech 18.—21. července 1874 v Koburgu.

Začátek srpna — Marx se pokouší získat anglické státní občanství a obrací se se žádostí na ministerstvo vnitra; žádost je zamítnuta pod záminkou, že Marx se nechová loajálně vůči pruskému králi.

4. srpna — Marx charakterizuje v dopise Sorgovi poměry, za nichž se vyvíjí dělnické hnutí v různých evropských zemích.

6.—7. srpna — Marx navštívil v doprovodu své dcery Jenny Engelse v Eastbourne.

Polovina srpna — Engels dostává od Sorga dopis, v němž mu Sorge sděluje, že vystupuje z generální rady.

15. srpna — Marx odjíždí na radu lékařů s dcerou Eleanorou do Karlových Var.

Asi 15.—20. srpna — Engels schvaluje Blosův návrh, že by bylo účelné vydávat v Kolíně nad Rýnem dělnický deník s názvem „Neue Rheinische Zeitung". Blosův plán nebyl realizován.

19. srpna — 21. září — Marx se léčí v Karlových Varech; je tu v úzkém styku s rodinou Kugelmannových.

5. září — Engels se vrací do Londýna ze zotavené na ostrově Jersey.

12.—17. září — Engels hodnotí v dopise Sorgovi historický význam I. internacionály a vyslovuje přesvědčení, že v budoucnu musí nevyhnutelně vzniknout mezinárodní komunistická proletářská organizace, která se bude opírat o marxistické zásady.

Mezi 22. zářím a začátkem října — Marx se na zpáteční cestě z Karlových Var zastavuje v Drážďanech, Lipsku, Berlíně a Hamburku. V Lipsku se setkává s Liebknechtem a Blosem, jenž byl právě propuštěn z vězení, jakož i s představiteli lipské stranické organizace a hovoří s nimi o situaci ve straně a o nutnosti boje proti lassallovství.

Kolem 3. října — Marx se vrací do Londýna.

Kolem 20. října — Engels posílá Lopatinovi, který je v Paříži, na jeho žádost třetí článek ze série „Emigrantská literatura"; Lopatin jej ihned odesílá svým revolučním druhům do Petrohradu.

Mezi 20. a 30. říjnem — Marx a Engels dostávají od Liebknechta a od jednoho z vedoucích redaktorů listu „Volksstaat" Hermanna Ramma sdělení, že Všeobecný německý dělnický spolek navrhuje Sociálně demokratické dělnické straně, že se s ní spojí; Liebknecht poznamenává v dopise Marxovi, že tato nabídka byla přijata velice rezervovaně.

28. října — 18. prosince — Marxova práce „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" je v Německu poprvé otištěna s uvedením autorova jména v listu „Volksstaat".

Konec roku 1874 — Marx čte Černyševského práci „Cavaignac" a znovu pečlivě studuje „Dopisy bez adresy", které vyšly roku 1874 v Curychu.

1875

8. ledna — Marx píše doslov ke druhému vydání „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům"; doslov je otištěn ve „Volksstaatu" z 27. ledna; v roce 1875 vychází spis knižně.

23. ledna — Marx a Engels mluví na mítinku, jenž se koná u příležitosti výročí polského povstání z let 1863—1864; jejich projevy jsou podle Engelsových záznamů uveřejněny ve „Volksstaatu" z 24. března pod názvem „Pro Polsko".

Konec ledna — Marx dokončuje práci na třech posledních sešitech francouzského překladu I. dílu „Kapitálu" a odesílá je do Paříže.

Začátek února — Marx čte publikace ruských emigrantů, které mu poslal Lavrov; v dopise Lavrovovi vyzvedá jako nejzajímavější materiál rubriku časopisu „Vperjod!" „Co se děje ve vlasti" a zejména Lopatinovu poznámku „Z Irkutska", pojednávající o náboženských sektách v Rusku jako o formě protestu lidových mas proti carskému samoděržaví.

Únor—počátek března — Marx pročítá brožuru ruského narodnika Petra Tkačova „Otevřený dopis panu Bedřichu Engelsovi", posílá ji se svým hodnocením Engelsovi a doporučuje mu, aby na ni odpověděl. Engels píše jako odpověď čtvrtý a pátý článek ze série „Emigrantská literatura", v nichž rozebírá společenské poměry v Rusku a vývoj kapitalismu po reformě z roku 1861 a ostře kritizuje názory narodniků na tyto otázky. Články vycházejí ve „Volksstaatu" z 28. března, 2., 16., 18. a 21. dubna. Pátý článek s úvodem, který k němu Engels zvlášť napsal, vychází v roce 1875 v Lipsku jako samostatná publikace s názvem „O sociálních poměrech v Rusku".

Únor — duben — Engels pozorně sleduje zostřování francouzsko-německých vztahů a píše článek „Oficiózní válečný povyk", v němž odhaluje agresívní kurs Bismarckovy vlády za současného válečného nebezpečí; článek vychází ve „Volksstaatu" 23. dubna.

JMENNÝ REJSTŘÍK

Abeele, Henry, van den, belgický anarchista, obchodník, delegát haagského kongresu I. internacionály (1872), 30. května 1873 byl generální radou z Internacionály vyloučen. — 182, 183, 185, 186, 188, 189

Akroyd, Edward, anglický továrník, liberál, člen parlamentu. — 278, 279

Albarracin, Severino, španělský anarchista, učitel, člen španělské federální rady (1872—1873); jeden z vůdců povstání v Alcoy v roce 1873; po porážce revoluce emigroval do Švýcarska. — 148, 502

Albors, španělský buržoazní republikán. — 500, 501

Alerini, Charles (nar. asi 1842), francouzský anarchista, původem Korsičan; člen sekce I. internacionály v Marseille, jeden z organizátorů marseillské Komuny v dubnu 1871; po její porážce emigroval do Itálie, potom do Španělska, kde propagoval anarchismus; redaktor listu „Solidarité révolutionnaire" v Barceloně; v roce 1872 delegát haagského kongresu I. internacionály; 30. května 1873 byl generální radou z Internacionály vyloučen. — 183—189, 397, 403, 404, 416, 499

Alexandr I. (1777—1825), ruský car (1801—1825). — 616, 638, 639

Alexandr II. (1818—1881), ruský car (1855—1881). — 434, 466, 467, 469, 471—475, 527, 541, 603, 604, 638

Alexandrovskaja, Varvara Vladimirovna (nar. asi 1833), členka Něčajevovy organizace, roku 1871 byla odsouzena k deportaci na Sibiř. — 448

Alexej Michajlovič (1629—1676), ruský car (1645—1676). — 427, 428

Allen, George R., americký buržoazní radikál. — 132

Amadeo, Ferdinand Maria, vévoda *z Aosty* (1845—1890), syn Viktora Emanuela II., španělský král (1870 až 1873). — 376, 404, 496

Antonelli, Giacomo (1806—1876), italský kardinál, nejbližší rádce papeže Pia IX., v letech 1850—1870 fakticky vládl ve Vatikánu. — 406

Applegarth, Robert (1833—1925), povoláním tesař, jeden z reformistických vůdců anglických tradeunionů; generální tajemník Spojeného svazu tesařů a truhlářů (1862—1871), člen londýnské odborové rady (London Trades Council) a generální rady I. internacionály (1865, 1868 až 1872), delegát basilejského kongresu (1869), jeden z vůdců Reformní ligy; v roce 1871 odmítl podepsat adresu generální rady „Občanská válka ve Francii";

později z dělnického hnutí odešel. — 79, 101, 114, 660

Arakčejev, Alexej Andrejevič (1769 až 1834), ruský státník, důvěrník Alexandra I., ministr války (1808), organizátor takzvaných vojenských osad (1817—1825). — 639

Arnaud, Antoine (1831—1885), francouzský revolucionář, blanquista, člen ústředního výboru národní gardy a Pařížské komuny; po porážce Komuny emigroval do Anglie; člen generální rady I. internacionály (1871—1872); delegát haagského kongresu (1872); když se kongres rozhodl přeložit sídlo generální rady do New Yorku, vystoupil z I. internacionály. — 79, 101, 114, 182—185, 189

Ashton, Tomas, anglický továrník, liberál. — 278, 281

Ashwort, Edmund, anglický továrník, liberál. — 278, 281

Avrial, Augustin (1840—1904), levý proudhonovec, povoláním mechanik; založil odborovou organizaci mechaniků; člen federální rady pařížské sekce I. internacionály; člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie, kde byl nějaký čas členem Francouzské sekce 1871, která vystupovala proti generální radě. — 59

Ayrton, Acton Smea (1816—1886), anglický politik, liberál, člen parlamentu (1857—1874), v letech 1869 až 1873 vedl úřad pro veřejné práce. — 513

Bacave, francouzský policejní agent, vetřel se do sekce I. internacionály v Narbonne, podporoval anarchisty, v roce 1873 byl odhalen. — 416

Bach, Johann Sebastian (1685—1750), velký německý hudební skladatel, tvůrce světské i duchovní hudby; reprezentant německé protestantské buržoazie. — 610

Bakunin, Michail Alexandrovič (1814 až 1876), ruský demokrat, publicista, zúčastnil se revoluce v Německu v letech 1848—1849; jeden z ideologů narodnictví a anarchismu; v I. internacionále vystupoval jako zapřisáhlý odpůrce marxismu; na haagském kongresu roku 1872 byl pro svou rozvratnou činnost z I. internacionály vyloučen. — 12, 13, 17, 21, 22, 32, 42, 43, 46—50, 54, 63, 65, 69, 70, 72, 73, 75, 77, 78, 97, 98, 146—148, 150, 170, 172 až 174, 179, 180, 187, 194, 200, 201, 209, 214, 216, 296, 342, 349, 350, 352, 354, 355, 363, 365, 366, 369 až 371, 373—377, 379, 381, 382, 384, 385, 387, 389, 390, 391, 393—397, 399, 404, 406, 408, 412—415, 418, 426—441, 444, 445, 447—450, 452, 456—458, 461—463, 465—476, 479, 487—490, 493, 494, 496, 497, 500, 505, 508, 509, 535, 556, 558, 559, 560, 562, 563, 568, 572, 579, 615 až 617, 622, 625—627, 629—631, 633 až 635, 639, 641, 643, 647—649, 651, 653, 654, 665, 666, 669, 670

Banks, Theodor, v roce 1871 člen ústředního výboru severoamerické sekce I. internacionály, buržoazní radikál, povoláním malíř. — 132

Barni, Jules Romain (1818—1878), francouzský politik, idealistický filosof, jeden z organizátorů Ligy míru a svobody, od roku 1872 člen parlamentu. — 369

Barry, Maltman (1842—1909), anglický novinář, socialista, člen I. inter-

nacionály; delegát haagského kongresu (1872), člen generální rady (1872) a britské federální rady (1872 až 1873); podporoval Marxe a Engelse v boji proti bakuninovcům a anglickým reformistickým vůdcům tradeunionů; po rozpuštění I. internacionály se dále účastnil socialistického hnutí v Anglii; zároveň spolupracoval s konzervativním listem „The Standard"; v devadesátých letech podporoval tzv. „socialistické křídlo" konzervativců. — 101, 114, 183, 185, 189, 660, 678

Bastelica, André (1845—1884), představitel francouzského a španělského dělnického hnutí, povoláním tiskař, člen I. internacionály, bakuninovec; roku 1871 člen generální rady I. internacionály a delegát londýnské konference. — 49, 50, 55, 60, 384, 385, 397, 414

Bauer, Bruno (1809—1882), německý idealistický filosof, mladohegelovec; historik náboženství; po roce 1866 národní liberál. — 641

Bauer, Edgar (1820—1886), německý publicista, mladohegelovec, bratr předchozího. — 641

Bayard, Pierre du Terrail (asi 1475 až 1524), francouzský rytíř, oslavovaný svými současníky pro svou statečnost a šlechetnost jako „rytíř bez bázně a hany". — 375

Bayle, Pierre (1647—1706), francouzský filosof, skeptik, kritik náboženského dogmatismu. — 612

Bazaine, François Achille (1811 až 1888), francouzský generál, od roku 1864 maršál, monarchista; vedl ozbrojenou intervenci v Mexiku (1863—1867); za prusko-francouzské války velel 3. sboru, později Rýnské armádě, v říjnu 1870 kapituloval v Metách. — 528

Bebel, August (1840—1913), významný představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, povoláním soustružník, od roku 1867 předseda Svazu německých dělnických spolků, člen I. internacionály, od roku 1867 poslanec Říšského sněmu; jeden ze zakladatelů a vůdců německé sociální demokracie; vystupoval proti lassallovství; za prusko-francouzské války stál na pozici proletářského internacionalismu, vystupoval na podporu Pařížské komuny; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník; člen II. internacionály, v devadesátých letech a na počátku 20. století vystupoval proti reformismu a revizionismu; v posledním období života centrista. — 7, 27, 28, 87, 121, 164, 166, 341, 626, 653, 655

Becker, Bernhard (1826—1882), německý publicista, lassallovec; předseda Všeobecného německého dělnického spolku (1864—1865); delegát haagského kongresu I. internacionály (1872). — 182, 183, 189

Becker, Johann Philipp (1809—1886), významný pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, povoláním kartáčník; aktivní účastník revoluce v letech 1848—1849; organizátor sekcí I. internacionály ve Švýcarsku a v Německu, delegát londýnské konference (1865) a všech kongresů I. internacionály, redaktor časopisu „Der Vorbote" (1866 až 1871); Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 115, 182—186, 188, 189

Bedřich II. (1712—1786), pruský král

(1740—1786). — 321, 544, 609, 616, 632

Bedřich Vilém II. (1744—1797), pruský král (1786—1797). — 544

Bedřich Vilém III. (1770—1840), pruský král (1797—1840). — 639

Bedřich Vilém IV. (1795—1861), pruský král (1840—1861). — 320, 321, 643

Beesly, Edward Spencer (1831—1915), anglický historik a politik, maloburžoazní radikál, pozitivista, profesor na londýnské universitě; v letech 1870—1871 hájil v anglickém tisku I. internacionálu a Pařížskou komunu. — 120, 140, 141

Beethoven, Ludwig van (1770—1827), geniální německý hudební skladatel, zastánce idejí Francouzské revoluce, jeho IX. symfonie je oslavou boje lidstva za věčný mír a přátelství mezi národy. — 611

Beghèlli, Giuseppe (1847—1877), italský novinář, buržoazní demokrat; účastnil se tažení Garibaldiho, redaktor řady republikánských listů. — 409

Benedek, Ludwig (1804—1881), rakouský generál, za rakousko-pruské války v roce 1866 vrchní velitel rakouské armády. — 526

Bennett, George, člen britské federální rady, delegován sekcí v Halifaxu (1872—1873). — 343

Berezowski, Antoni (1847—asi 1916), polský revolucionář, účastník povstání v letech 1863—1864, po jeho potlačení emigroval; v roce 1867 spáchal v Paříži atentát na Alexandra II., francouzskou porotou byl odsouzen k 20 letům nucených prací. — 541

Bertrand, F. J., představitel amerického dělnického hnutí, původem Němec, povoláním doutnikář; dopisující tajemník sekce 6 I. internacionály v New Yorku; člen federální rady severoamerických sekcí a redakce listu „Arbeiter-Zeitung"; na haagském kongresu v roce 1872 byl zvolen do generální rady. — 190, 691, 693

Bervi, Vasilij Vasiljevič (pseudonym Flerovskij) (1829—1918), ruský ekonom a sociolog, šiřitel osvěty a demokrat, představitel narodnického utopického socialismu, autor knihy „Postavení dělnické třídy v Rusku" (1869). — 430, 578

Beust, Friedrich Ferdinand, hrabě (1809—1886), reakční saský a rakouský státník, odpůrce sjednocení Německa pod hegemonií Pruska, byl pro nezávislost malých německých států; v letech 1849—1866 byl několikrát ministrem v saské vládě; ministr zahraničních věcí (1866 až 1871) a říšský kancléř Rakousko-Uherska (1867—1871), rakousko-uherský velvyslanec v Londýně (1871—1878) a v Paříži (1878 až 1882). — 41, 165, 167

Biedermann, Karl (1812—1901), německý buržoazní historik a publicista, umírněný liberál, později národní liberál, redaktor „Norddeutsche Allgemeine Zeitung" (1863 až 1879). — 213

Bignami, Enrico (1846—1921), představitel italského demokratického a dělnického hnutí; žurnalista; republikán, účastník Garibaldiho tažení; zakladatel sekce I. internacionály v Lodi, redaktor listu „La Plebe" (1868—1882), od roku 1871 si dopisoval s Engelsem; bojoval za vytvoření nezávislé dělnické

strany v Itálii, vystupoval proti anarchismu. — 21, 197, 339, 344, 346, 356

Bismarck, Otto, kníže von (1815—1898), pruský a německý státník, představitel pruských junkerů; velvyslanec v Petrohradě (1859—1862) a v Paříži (1862); pruský ministerský předseda (1862—1871), říšský kancléř (1871—1890); roku 1870 rozpoutal válku proti Francii a roku 1871 podporoval francouzskou buržoazii při potlačení Pařížské komuny; sjednotil Německo kontrarevoluční cestou; zapřisáhlý nepřítel dělnického hnutí, autor výjimečného zákona proti socialistům (1878). — 29, 41, 53, 73, 76, 116, 164, 167, 278, 291, 322—324, 341, 386, 393, 519, 520, 522, 524, 526, 546, 552, 558, 566, 587, 593, 601, 616, 619, 622, 623, 626, 632—634, 636—638, 640, 642, 651, 652, 655, 660, 683

Blanc, Gaspard, francouzský stoupenec Bakuninův, povoláním tvářmistr; účastník povstání z roku 1870 v Lyonu; po porážce Pařížské komuny bonapartista. — 48—50, 53, 76 až 78, 226, 376, 384, 385, 414, 475

Blanc, Jean Joseph Louis (1811—1882), francouzský maloburžoazní socialista, žurnalista a historik; roku 1848 člen prozatímní vlády a předseda lucemburské komise; zastával stanovisko kompromisu s buržoazií; v srpnu 1848 emigroval do Anglie, byl jedním z vůdců maloburžoazní emigrace v Londýně; v roce 1871 poslanec Národního shromáždění, vystupoval proti Pařížské komuně. — 433, 470, 641

Blanqui, Louis Auguste (1805—1881), francouzský revolucionář, utopický komunista; organizátor několika tajných společností a spiknutí; aktivní účastník revoluce z roku 1830 a 1848, význačný vůdce francouzského proletářského hnutí, strávil celkem 36 let ve vězení a trestaneckých koloniích. — 549, 550, 592

Blind, Karl (1826—1907), německý spisovatel a novinář, maloburžoazní demokrat, v letech 1848—1849 účastník revolučního hnutí v Bádensku; v padesátých letech jeden z vůdců německé maloburžoazní emigrace v Londýně, později národní liberál; za prusko-francouzské války a po ní šovinista. — 117

Blücher, Gebhard Leberecht, kníže (1742—1819), pruský polní maršál, účastník tažení proti Francouzské republice; v letech 1806 a 1813 až 1815 hrál významnou roli za národně osvobozeneckých válek proti Napoleonovi; rozčarován zradou knížat na národních zájmech německého lidu odešel do ústraní na svůj statek; byl jedním z nejoblíbenějších vojevůdců osvobozenecké války a pruští a ruští vojáci mu říkali „maršál Vpřed". — 524

Böhme, Jakob (1575—1624), německý řemeslník, mystický filosof; vyslovil řadu myšlenek o dialektickém vývoji světa. — 610

Bolte, Friedrich, představitel amerického dělnického hnutí, původem Němec, povoláním doutnikář; v roce 1872 tajemník federální rady severoamerických sekcí I. internacionály, člen redakce „Arbeiter-Zeitung"; v letech 1872—1874 člen generální rady zvolené na haagském kongresu; v roce 1874 byl z generální rady vyloučen. — 190, 691, 693

Bonança, portugalský anarchista, duchovní zbavený svého úřadu. — 396

Bonaparte, viz *Napoleon III.*

Boon, Martin James, povoláním mechanik, stoupenec sociálně reformátorských názorů chartisty Jamese Bronterra O'Briena; člen generální rady I. internacionály (1869—1872), tajemník Ligy půdy a práce, člen britské federální rady (1872). — 79, 101, 114, 660

Borrel, Enrico, španělský anarchista, povoláním krejčí; jeden ze zakladatelů prvních sekcí I. internacionály ve Španělsku; člen španělské federální rady (1870—1871). — 395

Bourboni, královská dynastie ve Francii (1589—1792, 1814—1815 a 1815 až 1830), ve Španělsku (1701—1808, 1814—1868 a 1874—1931), v Neapolsku a Sicílii (1735—1860) a v Parmě (1748—1859). — 616, 639

Bousquet, Abel, francouzský anarchista, jako příslušník policie vyloučen ze sekce I. internacionály. — 187, 226, 342, 417

Bové, Clemente, španělský anarchista, tkadlec, předseda odborové organizace továrních dělníků v Katalánii. — 405

Bracke, Wilhelm (1842—1880), německý sociální demokrat, vydavatel socialistické literatury v Brunšviku; spoluzakladatel a vůdce Sociálně demokratické dělnické strany (1869) a člen její frakce v Říšském sněmu (1877—1879). — 556

Bradnick, Frederick, člen generální rady I. internacionály (1870—1872), delegát londýnské konference (1871); po haagském kongresu (1872) se přiklonil k reformistickému křídlu britské federální rady; 30. května 1873 byl generální radou z I. internacionály vyloučen. — 79, 101, 114, 232, 237, 238, 660

Bray, John Francis (1809—1895), anglický ekonom, utopický socialista, stoupenec Owenův; zastánce teorie „pracovních peněz". — 331

Brentano, Lujo (1844—1931), německý buržoazní ekonom, katedrový socialista, buržoazní reformista; spoluzakladatel Spolku pro sociální politiku (1872). — 18, 119, 138

Bright, John (1811—1889), anglický továrník, vedoucí liberální politik, freetrader, jeden ze zakladatelů Ligy proti obilním zákonům, od začátku šedesátých let vůdce levého křídla liberální strany; byl několikrát ministrem v liberálních vládách. — 99

Brismée, Désiré (1823—1888), belgický typograf, proudhonovec, později bakuninovec; v roce 1865 jeden ze zakladatelů belgické sekce I. internacionály; od roku 1869 člen belgické federální rady; delegát bruselského kongresu (1868), místopředseda basilejského kongresu (1869) a delegát haagského kongresu (1872); později člen představenstva belgické Dělnické strany. — 182 až 186, 188, 189, 682

Brix, Harold Frederik Valdemar (1841 až 1881), představitel dánského dělnického a socialistického hnutí, novinář, spoluzakladatel sekce I. internacionály v Kodani, redaktor listu „Socialisten", jeden z organizátorů a vůdců dánské sociálně demokratické strany (1876). — 166

Brousse, Paul Louis Marie (1854 až 1912), francouzský maloburžoazní

socialista, lékař, účastník Pařížské komuny; po její porážce žil v emigraci, přimkl se k anarchistům; v roce 1879 vstoupil do Francouzské dělnické strany, jeden z vůdců a ideologů posibilistů, oportunistického směru ve francouzském socialistickém hnutí. — 353, 416, 499

Bruce, Henry Austin, (od roku 1873) lord *Aberdare* (1815—1895), anglický státník, liberál, ministr vnitra (1868—1873). — 513

Brutus, Lucius Junius (zemřel asi roku 509 před n.l.), podle ústního podání zakladatel římské republiky; dal popravit své syny, kteří se zúčastnili spiknutí proti republice. — 332

Brutus, Marcus Junius (asi 85—42 před n.l.), římský státník, jeden z iniciátorů aristokraticko-republikánského spiknutí proti Juliu Caesarovi. — 550

Bückler, Johann (1777—1803), vůdce loupežníků v Porýnském Hesensku; měl přezdívku Schinderhannes (Janek Hrdlořez). — 582

Büchner, Georg (1813—1837), německý básník, revoluční demokrat, literární mluvčí boje proti feudálně absolutistické reakci; vydavatel „Hessischer Landbote", autor letáku „Válka palácům! Mír chýším!"; když byl na něho vydán zatykač, uprchl roku 1835 do Francie. — 640

Burt, Thomas (1837—1922), anglický tradeunionista, horník; tajemník Svazu horníků v Northumberlandě, člen parlamentu (1874—1918), prováděl politiku liberální strany. — 514, 517

Butt, Isaac (1813—1879), irský advokát a politik, liberál, člen parlamentu; v šedesátých letech vystupoval na obranu uvězněných irských fenianů; v sedmdesátých letech jeden z organizátorů hnutí za samosprávu Irska (Home Rule). — 517

Buttery, G. H., člen generální rady I. internacionály (1871—1872). — 79, 101, 114, 660

Büttner, Hugo, švýcarský klempíř, člen Ligy míru a svobody a Aliance socialistické demokracie. — 370

Cabet, Étienne (1788—1856), francouzský právník a publicista, utopický komunista; autor utopického románu „Cesta do Ikarie" (1842). — 433

Cafiero, Carlo (1846—1892), představitel italského dělnického hnutí, člen I. internacionály; v roce 1871 si dopisoval s Engelsem a v té době zastával v Itálii linii generální rady; od roku 1872 jeden z vůdců italské anarchistické organizace; koncem sedmdesátých let se odvrátil od anarchismu, v roce 1879 vydal italsky krátký výklad prvního dílu Marxova „Kapitálu". — 201, 206, 209, 406, 407, 412, 418

Cagliostro, Alessandro (vlastním jménem Giuseppe *Balsamo*) (1743 až 1795), italský dobrodruh, mystik, podvodník. — 47

Calas, Francouz, povoláním čalouník, tajemník sekce I. internacionály v Montpellier; zastával linii generální rady, v roce 1873 byl zatčen a odsouzen k jednomu roku vězení. — 352, 353, 416, 417

Calleja, Inocente, představitel španělského dělnického hnutí, povoláním klenotník; člen španělské federální rady I. internacionály (1871 a 1872); redaktor listu „La Emancipación" (1871—1873) a člen Nové

madridské federace (1872 a 1873); bojoval proti anarchistickému vlivu ve Španělsku. — 401

Camélinat, Zéphirin (1840—1932), představitel francouzského dělnického hnutí, povoláním bronzař; jeden z vůdců pařížské sekce I. internacionály, účastník Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie; po amnestii aktivní účastník socialistického hnutí ve Francii, od roku 1920 člen Komunistické strany Francie. — 59

Campos, viz *Martínez de Campos*, Arsenio

Caporusso, Stefano, italský anarchista, povoláním krejčí; spoluzakladatel neapolské sekce I. internacionály a její předseda, delegát basilejského kongresu (1869); v roce 1870 byl pro zpronevěru peněz ze sekce vyloučen. — 406, 407

car Alexis, viz *Alexej Michajlovič*

Carl, Conrad (zemř. roku 1890), německý krejčí, počátkem padesátých let emigroval do USA, účastník amerického dělnického hnutí, člen ústředního výboru severoamerické federace I. internacionály, spolupracovník listu „Arbeiter-Zeitung", člen generální rady zvolené na haagském kongresu (1872); v roce 1874 byl pro rozvratnou činnost z generální rady vyloučen. — 190, 691, 693

Castelar y Ripoll, Emilio (1832—1899), španělský politik, historik a spisovatel, vůdce pravých republikánů; od září 1873 do ledna 1874 byl v čele vlády, která připravovala restauraci monarchie ve Španělsku. — 405, 498, 505, 640, 652

Cervera, Rafael (1828—1908), španělský politik, republikán a federalista, poslanec Ústavodárných kortesů (1873). — 502

Cicero, Marcus Tullius (106—43 před n.l.), vynikající římský řečník a státník, eklektický filosof. — 521

Cincinnatus, Lucius Quinctius (5. století před n. l.), římský patricij, konzul (460 před n. l.), diktátor (458 a 439 před n. l.); podle legendy žil prostým životem a sám obdělával půdu. — 522

císař německý, viz *Vilém I.*

císař rakouský, viz *František Josef I.*

car ruský, viz *Alexandr II.*

Claflinová, Tennessee Celeste (1845 až 1923), americká buržoazní feministka; pokoušela se využít organizace I. internacionály v USA pro své zájmy; vydávala se svou sestrou Victorií Woodhullovou noviny „Woodhull and Claflin's Weekly". — 128, 129, 131

Claris, A., francouzský publicista, anarchista, účastník Pařížské komuny; po její porážce emigroval do Švýcarska, kde se přidal k anarchistické sekci propagandy a revoluční socialistické akce; šéfredaktor listu „La Révolution Sociale" (1871 až 1872). — 393

Cobbett, William (1762—1835), anglický politik a publicista, významný představitel maloburžoazního radikalismu, bojoval za demokratizaci anglického politického zřízení; roku 1802 vydával „Cobbett's Weekly Political Register". — 567

Coenen, Philippe, představitel belgického dělnického hnutí, povoláním obuvník; redakční tajemník antverpského listu „De Werker"; delegát bruselského kongresu (1868) a londýnské konference (1871) I. in-

ternacionály; na haagském kongresu (1872) podporoval bakuninovce; později spoluzakladatel Belgické socialistické strany. — 182—185, 188, 189

Cognon, Émile, francouzský anarchista, povoláním rytec; žil ve Švýcarsku; člen románské federální rady, roku 1870 byl z I. internacionály vyloučen. — 384

Cochrane-Baillie, Alexander Dundas Ross Wishart (1816—1890), anglický politik a literát, konzervativec, člen parlamentu. — 18, 96—100, 105, 106

Córdova y López, Francisco, španělský novinář, buržoazní republikán, od roku 1868 člen Aliance socialistické demokracie v Madridě. — 395

Costa, Andrea (1851—1910), představitel italského dělnického a socialistického hnutí, v sedmdesátých letech jeden z vůdců anarchistických organizací v Itálii; v roce 1879 kritizoval anarchismus a bojoval pak za vytvoření samostatné politické dělnické strany; od roku 1892 člen Socialistické strany Itálie, přiklonil se k reformistickému křídlu; od roku 1882 člen parlamentu. — 412, 418

Cournet, Frédéric Étienne (1839 až 1885), francouzský revolucionář, blanquista, člen Pařížské komuny; po její porážce emigroval do Anglie; člen generální rady I. internacionály (1871—1872), delegát haagského kongresu (1872); když se haagský kongres rozhodl přeložit sídlo generální rady do New Yorku, vystoupil z I. internacionály; v osmdesátých letech jeden z vůdců blanquistických organizací ve Francii. — 79, 101, 114, 154, 182—185, 189

Cremer, William Randall (1838—1908), představitel anglického tradeunionismu a pacifického hnutí, reformista; jeden ze zakladatelů a předáků Spojeného svazu tesařů a truhlářů, člen londýnské odborové rady (London Trades Council), anglické Národní ligy pro nezávislost Polska a Ligy půdy a práce; člen ústřední rady I. internacionály a její generální tajemník (1864—1866); účastník londýnské konference (1865) a ženevského kongresu (1866); člen výkonného výboru Reformní ligy; odpůrce revoluční taktiky, v době boje za reformu volebního práva se paktoval s buržoazií; později člen liberální strany; člen parlamentu (1885—1895 a 1900—1908). — 516

Crescio, italský novinář, redaktor listu „L'Avvenire Sociale" v Piacenze. — 412, 492, 493

Cuno, Theodor Friedrich (1846—1934), představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, socialista, v letech 1871—1872 byl ve stálém písemném styku s Engelsem; aktivně bojoval proti anarchismu v Itálii; organizoval milánskou sekci Internacionály; delegát haagského kongresu (1872), kde pracoval v komisi pro vyšetření činnosti Aliance socialistické demokracie; po kongresu emigroval do USA, kde pracoval v I. internacionále; později jeden z vůdců americké dělnické organizace Rytíři práce (The Knights of Labor); spolupracoval s listem „New-Yorker Volkszeitung". — 107, 108, 182, 183, 185, 187—189, 344, 363, 407, 408

Cyrille, Victor, francouzský anarchista, obchodní zaměstnanec; účastník

Pařížské komuny, po její porážce žil v Itálii, ve Švýcarsku a Belgii; delegát haagského kongresu (1872) I. internacionály; později policejní agent. — 183, 184, 188, 189

Černyševskij, Nikolaj Gavrilovič (1828 až 1889), velký ruský revoluční demokrat, materialistický filosof, spisovatel a literární kritik; jeden z významných předchůdců ruské sociální demokracie. — 30, 426, 433—435, 466, 467, 469, 470, 559

Dante, Alighieri (1265—1321), velký italský básník. — 99, 608

Dave, Victor (1845—1922), holandský anarchista, novinář; jeden z vůdců tajné Aliance socialistické demokracie, člen belgické federální rady I. internacionály; delegát haagského kongresu (1872), kde patřil k anarchistické menšině; v roce 1873 účastník revolučních událostí ve Španělsku; za první světové války pacifista. — 182—185, 187—189

David, Edouard, představitel amerického dělnického hnutí, původem Francouz; v roce 1872 byl na haagském kongresu I. internacionály zvolen do generální rady, avšak volbu odmítl. — 190

Days, Alfred, v roce 1873 člen britské federální rady, účastník kongresu britské federace v Manchesteru. — 696

Delahaye, Pierre Louis (nar. roku 1820), francouzský mechanik; od roku 1864 člen I. internacionály, účastník Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie; člen generální rady I. internacionály (1871—1872), delegát londýnské konference (1871). — 79, 101, 114, 660

Dentraygues, Émile (pseudonym: Swarm) (nar. roku 1837), francouzský železniční zaměstnanec, člen sekce I. internacionály v Toulouse; delegát haagského kongresu (1872); v roce 1873 zradil své soudruhy v toulouském procesu se členy I. internacionály. — 182—186, 188, 189, 347, 349, 350, 352—354, 416

Dereure, Simon (1838—1900), představitel francouzského a mezinárodního dělnického hnutí, blanquista; povoláním obuvník; člen pařížské sekce I. internacionály; člen redakce listu „La Marseillaise"; člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do USA; delegát basilejského (1869) a haagského kongresu (1872) I. internacionály, člen generální rady zvolené na haagském kongresu; od roku 1882 člen Francouzské dělnické strany. — 182—185, 187 až 190, 691, 693

De Paepe, César (1842—1890), belgický typograf, později lékař; jeden ze zakladatelů belgické sekce I. internacionály, spoluzakladatel belgické Dělnické strany. — 91

De Wolfers, člen generální rady I. internacionály (1871—1872). — 101, 114

Dickens, Charles (1812—1870), velký anglický realistický spisovatel. — 144

Diderot, Denis (1713—1784), významný francouzský filosof, představitel mechanického materialismu, ateista, jeden z ideologů francouzské revoluční buržoazie, osvícenec, hlavní představitel encyklopedistů. — 612

Dietzgen, Joseph (1828—1888), německý sociální demokrat, povoláním

koželuh; filosof samouk, který samostatně dospěl k dialektickému materialismu; delegát haagského kongresu I. internacionály (1872). — 185

Dobroljubov, Nikolaj Alexandrovič (1836—1861), velký ruský revoluční demokrat, literární kritik a materialistický filosof; jeden z nejvýznamnějších předchůdců ruské sociální demokracie. — 30, 559

Dolgov, Nikolaj Stěpanovič (nar. roku 1844), ruský revolucionář, narodnik, účastník studentských nepokojů v roce 1869, člen Něčajevovy organizace; v sedmdesátých letech byl ve spojení se „Zemlja i volja". — 440

Dollfus, Jean (1800—1887), alsaský továrník, buržoazní filantrop, starosta města Mylhúz. — 257, 258, 309

Du Barryová, Marie Jeanne, hraběnka (1743—1793), milenka francouzského krále Ludvíka XV. — 557

Ducpétiaux, Édouard (1804—1868), belgický publicista a statistik, buržoazní filantrop; generální inspektor belgických věznic a dobročinných ústavů. — 266

Dufaure, Jules Armand Stanislas (1798 až 1881), francouzský advokát a politik, orleanista, kat Pařížské komuny; ministr veřejných prací (1839 až 1840), ministr vnitra (1848 až 1849), ministr spravedlnosti (1871 až 1873, 1875—1876, 1877—1879) a ministerský předseda (1876, 1877 až 1879). — 41, 65, 79, 87, 165, 167, 349

Dumont, viz *Faillet*, Eugène Louis

Dupont, Anthime Jean Marcial (nar. roku 1842), francouzský revolucionář, přimkl se k blanquistům; povoláním bankovní úředník; člen Pařížské komuny, člen její komise pro veřejnou bezpečnost. — 98

Dupont, Eugène (asi 1831—1881), francouzský hudební nástrojař; účastník pařížského červnového povstání 1848; od roku 1862 žil v Londýně, člen generální rady I. internacionály (listopad 1864—1872), dopisující tajemník pro Francii (1865—1871), účastník londýnské konference (1865) a ženevského kongresu (1866), místopředseda lausannského kongresu (1867), delegát bruselského kongresu (1868), londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872); uskutečňoval Marxovu linii; roku 1870 odešel do Manchesteru a založil tam sekci I. internacionály; člen britské federální rady I. internacionály (1872—1873); v roce 1874 se přestěhoval do Spojených států. — 79, 90, 97, 98, 101, 114, 182—185, 188—190, 199, 210, 211, 240, 464, 660

Durand, Gustave Paul Émile (nar. roku 1835), francouzský zlatnický dělník, policejní špicl; po porážce Pařížské komuny se v Londýně vydával za uprchlíka a stal se tajemníkem tzv. Francouzské sekce 1871; ještě téhož roku odhalen a vyloučen z I. internacionály. — 55, 60

Dušan, viz *Štěpán VI. Dušan*

Duval, Theodor, představitel švýcarského dělnického hnutí, povoláním stolař; jeden ze zakladatelů veřejné Aliance socialistické demokracie; v roce 1870 se odvrátil od bakuninovců; člen románské federální rady I. internacionály; bojoval proti Bakuninovu vlivu; delegát haagského kongresu (1872). — 182—185, 186, 189

Eastwick, Eduard Backhouse (1814 až 1883), anglický diplomat a orientalista, konzervativec, člen parlamentu (1868—1874). — 99

Eberhardt, belgický anarchista, povoláním krejčí; delegát haagského kongresu I. internacionály (1872), kde patřil k anarchistické menšině; rozhodnutím generální rady z 30. května 1873 byl z I. internacionály vyloučen. — 182—185, 189

Eccarius, Johann Georg (1818—1889), krejčovský dělník z Durynska, publicista; emigrant v Londýně, člen Svazu spravedlivých, později Svazu komunistů, jeden z vedoucích činitelů Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně; člen generální rady I. internacionály (1864 až květen 1872), generální tajemník rady (1867—1871), dopisující tajemník pro Ameriku (1870—1872), delegát všech kongresů a konferencí I. internacionály, na jaře 1872 se přiklonil k reformistickým vůdcům anglických tradeunionů. — 79, 101, 114, 182, 184—186, 491, 516, 660

Elpidin, Michail Konstantinovič (1835 až 1908), účastník revolučního hnutí v Rusku na počátku šedesátých let, potom emigroval do Švýcarska; později byl odhalen jako agent carské ochranky. — 369

Engels, Bedřich (1820—1895) (viz životopisná data). — 79, 94, 95, 101, 109, 110, 114, 125, 126, 134, 152, 154, 156, 157, 182, 183, 188—190, 199, 202, 210, 211, 219, 220, 223, 228, 229, 247, 249, 251, 253, 254, 255, 258, 262, 271, 275, 285, 287, 288, 290, 301, 304, 305, 311, 314, 338, 345, 347, 357, 464, 468, 537, 544, 552, 564, 570, 589, 602, 615, 626, 642, 643, 660, 661, 663, 665, 668, 684, 687, 688

Estévanez y Murphy, Nicolás (1838 až 1914), španělský politik a spisovatel, republikán; aktivní účastník revoluce z let 1868—1874, v roce 1873 guvernér v Madridu; po porážce revoluce emigroval do Portugalska, později do Francie. — 399

Faillet, Eugène Louis (pseudonym Dumont) (nar. roku 1840), představitel francouzského dělnického hnutí, účastník Pařížské komuny; na haagském kongresu I. internacionály (1872) zastupoval pařížskou a rouenskou sekci; později člen Francouzské dělnické strany. — 182 až 185, 188, 189

Fanelli, Giuseppe (1826—1877), představitel italského buržoazně demokratického hnutí; zúčastnil se revoluce z let 1848—1849 v Itálii a Garibaldiho tažení v roce 1860; přívrženec Mazziniho, od poloviny šedesátých let blízký přítel Bakuninův, člen vedení Aliance socialistické demokracie; roku 1868 založil ve Španělsku první sekce I. internacionály a skupin Aliance; delegát basilejského kongresu (1869); od roku 1865 poslanec italského parlamentu. — 215, 376, 395, 399, 406, 418

Farga Pellicer, Rafael (1840—1890), španělský anarchista, povoláním typograf a novinář; jeden z organizátorů Aliance socialistické demokracie, spoluzakladatel prvních sekcí I. internacionály ve Španělsku; člen vedení Bakuninovy tajné Aliance; redaktor listu „La Federación" (1869—1873); delegát basilejského (1869) a haagského (1872) kongresu

I. internacionály; 30. května 1873 jej generální rada pro destruktivní činnost z I. internacionály vyloučila. — 183—189, 395, 397, 403, 404, 499

Farkas, Károly (1843—1907), představitel maďarského dělnického a socialistického hnutí, povoláním hutník; propagátor marxismu; jeden z organizátorů a vůdců sekce I. internacionály v Uhrách, delegát haagského kongresu (1872); roku 1880 spoluzakladatel Všeobecné dělnické strany Uher a roku 1890 Sociálně demokratické strany Uher. — 182—186, 188, 190

Faucher, Julius (1820—1878), německý publicista, mladohegelovec; stoupenec svobodného obchodu; v letech 1850—1861 emigrant v Anglii; autor prací o bytové otázce; později člen Pokrokové strany. — 266

Favre, Jules (1809—1880), francouzský advokát a politik, od konce padesátých let jeden z vůdců buržoazně republikánské opozice; v letech 1870—1871 ministr zahraničních věcí ve vládě národní obrany, kat Pařížské komuny, jeden z iniciátorů boje proti I. internacionále. — 41, 65, 116, 165, 166, 389

Fawcett, Henry (1833—1884), anglický vulgární ekonom, žák Johna Stuarta Milla, v roce 1865 člen parlamentu, liberál. — 99, 100

Ferdinand II. (1810—1859), neapolský král (1830—1859), za bombardování Mesiny v roce 1848 dostal přezdívku „král Bomba". — 221

Ferré, Charles Théophile (1845—1871), francouzský revolucionář, blanquista; v šedesátých letech aktivní účastník republikánského hnutí ve Francii; člen Pařížské komuny a její komise pro veřejnou bezpečnost; zástupce prokurátora Komuny; byl versailleskými zastřelen. — 52, 87, 386

Feuerbach, Ludwig (1804—1872), vynikající německý materialistický filosof předmarxovského období; ideolog nejradikálnějších demokratických vrstev německé buržoazie, které měly zájem na buržoazně demokratických svobodách; v posledních letech života se zajímal o socialistickou literaturu a roku 1870 vstoupil do Sociálně demokratické dělnické strany. — 640

Fichte, Johann Gottlieb (1762—1814), představitel německé klasické filosofie, subjektivní idealista; nadšený přívrženec Francouzské revoluce; svými čtyřmi „Řečmi k německému národu" přispěl k vytvoření buržoazního národního vědomí v Německu. — 638

Flerovskij, viz *Bervi*, Vasilij Vasiljevič.

Florinskij, Ivan Ivanovič (nar. asi 1845), student Petrovsko-Razumovské zemědělské akademie, člen Nečajevovy organizace, v roce 1871 byl odsouzen k šesti měsícům vězení. — 442

Fluse, Pierre, belgický proudhonovec, povoláním tkadlec; člen I. internacionály, delegát bruselského kongresu (1868), londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872); podporoval Bakuninovy stoupence. — 182—185, 188, 189

Fornaccieri, účastník amerického dělnického hnutí, původem Ital; člen generální rady I. internacionály zvolené na haagském kongresu roku 1872. — 190, 691

Fourier, Charles (1772—1837), významný francouzský utopický socialista. — 274, 275, 331, 433, 535, 635

Fraile, Dionisio García, španělský anarchista. — 405

França, viz *Nobre-França*, José

Frankel, Leo (1844—1896), významný činitel uherského a mezinárodního dělnického hnutí, povoláním klenotnický dělník; člen Pařížské komuny a generální rady I. internacionály (1871—1872), delegát londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872) I. internacionály; jeden ze zakladatelů Sociálně demokratické strany Uher (1890); Marxův a Engelsův spolubojovník. — 79, 101, 114, 154, 182 až 185, 188—190, 210, 464, 660

František I. (1768—1835), rakouský císař (1804—1835); jako František II. císař tzv. Svaté říše římské německého národa (1792—1806). — 544

František Josef I. (1830—1916), rakouský císař (1848—1916). — 167

Friedländer, Hugo, německý sociální demokrat, delegát curyšské sekce na haagském kongresu I. internacionály (1872). — 182, 183, 185, 188, 189

Fuster, Louis, člen sekce I. internacionály v Sans v Katalánii, povoláním bednář. — 403, 404

Gambetta, Léon (1838—1882), francouzský politik, buržoazní republikán, člen vlády národní obrany (1870—1871), v roce 1871 založil list „La République française"; předseda vlády a ministr zahraničních věcí (1881—1882). — 391, 619, 640, 652

Gambuzzi, Carlo (1837—1902), italský advokát, začátkem šedesátých let stoupenec Mazziniho, později anarchista, jeden z vůdců tajné Aliance socialistické demokracie a jiných anarchistických organizací v Itálii. — 340, 406

Garibaldi, Giuseppe (1807—1882), italský revolucionář, demokrat, vůdce národně osvobozeneckého hnutí v Itálii; účastník revoluce z let 1848 až 1849 v Itálii; v padesátých až šedesátých letech vedl boj italského národa za národní osvobození a sjednocení země; za prusko-francouzské války velel Vogézské armádě složené z oddílů národní gardy a z francouzských i zahraničních dobrovolníků; v sedmdesátých letech vystoupil na obranu Pařížské komuny, uvítal vytvoření sekcí I. internacionály v Itálii. — 412, 413, 488, 492

Garrido y Tortosa, Fernando (1821 až 1883), španělský buržoazní republikán a federalista, utopický socialista, poslanec kortesů (1869—1873). — 395

Gavrišev, Georgij Jakovlevič (nar. asi 1846), student na Petrovsko-Razumovské zemědělské akademii; člen Něčajevovy organizace, v roce 1871 byl odsouzen ke čtyřem měsícům vězení. — 441

Geleff, Paul Johansen (1842—1928), představitel dánského socialistického a dělnického hnutí, v roce 1871 jeden z organizátorů sekcí I. internacionály v Dánsku; roku 1876 spoluzakladatel a vůdce Dánské sociálně demokratické strany; roku 1877 emigroval do Ameriky; později z dělnického hnutí odešel. — 166

Gercen, Alexandr Alexandrovič (1839

až 1906), ruský fyziolog, syn Alexandra Ivanoviče Gercena. — 117

Gercen, Alexandr Ivanovič (1812 až 1870), ruský revoluční demokrat, materialistický filosof, publicista a spisovatel; v roce 1847 emigroval do zahraničí, kde založil ruskou tiskárnu a vydával literárně politický almanach „Poljarnaja zvezda" a list „Kolokol". — 42, 117, 118, 438, 449, 465, 467, 469, 470, 577, 579

Gerhardt, Hendrik (asi 1829—1886), účastník holandského dělnického hnutí, povoláním krejčí; člen holandské federální rady I. internacionály, delegát haagského kongresu (1872); přidal se k bakuninovcům. — 182—185, 189

Gerlach, Ernst Ludwig von (1795 až 1877), pruský právník, reakční politik, spoluzakladatel pruské Konzervativní strany a jejího orgánu „Neue Preussische Zeitung". — 323

Gladstone, Robert (1811—1872), anglický obchodník, buržoazní filantrop, bratranec Williama Gladstona. — 100

Gladstone, William Ewart (1809—1898), anglický státník, tory, později peelovec, v druhé polovině 19. století předák liberální strany; kancléř pokladu (ministr financí) (1852 až 1855 a 1859—1866) a ministerský předseda (1868—1874, 1880—1885, 1886, 1892—1894). — 119, 120—122, 138—145, 168, 210, 221, 222, 512, 513, 516, 660

Gluck, Christoph Willibald (1714 až 1787), velký německý hudební skladatel, reformátor barokní opery. — 611

Goegg, Amand (1820—1897), německý novinář, maloburžoazní demokrat, roku 1849 člen bádenské prozatímní vlády, po porážce revoluce emigroval; v sedmdesátých letech se přiklonil k německé sociální demokracii. — 654

Goethe, Johann Wolfgang (1749—1832), velký německý spisovatel a myslitel. — 312, 522, 611

Gondrès, Eugène, francouzský policejní agent, vetřel se do sekce I. internacionály v Narbonne, roku 1873 byl odhalen. — 416

Gorčakov, Alexandr Michajlovič, kníže (1798—1883), ruský státník a diplomat, velvyslanec ve Vídni (1854 až 1856), ministr zahraničních věcí (1856—1882). — 634, 635, 638

Grant, James (1802—1879), anglický radikální žurnalista a spisovatel, redaktor listu „The Morning Advertiser" (1850—1871). — 278

Greg, Robert Hyde (1795—1875), anglický továrník, freetrader, liberál. — 278, 281

Greif, pruský policejní důstojník, počátkem padesátých let 19. století jeden z vedoucích činitelů pruské agentury v Londýně. — 585

Gromeka, Stěpan Stěpanovič (1823 až 1877), ruský publicista, umírněný liberál; za polského osvobozeneckého povstání z let 1863—1864 byl předsedou komise pro otázky rolnictva v Polsku, později siedlecký gubernátor. — 470

Grosse, Eduard, německý emigrant v USA, lassallovec, člen I. internacionály. — 132

Guesde, Jules (Mathieu Basile) (1845 až 1922), představitel francouzského a mezinárodního dělnického a socialistického hnutí, zpočátku buržoazní republikán; v první polovině

sedmdesátých let se přidal k anarchistům; později spoluzakladatel Francouzské dělnické strany (1879) a propagátor marxistických idejí ve Francii; řadu let byl vůdcem revolučního křídla francouzského socialistického hnutí; za první světové války sociálšovinista. — 352—354, 415, 416

Guillaume, James (1844—1916), švýcarský učitel, anarchista, bakuninovec, člen I. internacionály, účastník ženevského (1866), lausannského (1867), basilejského (1869) a haagského (1872) kongresu; jeden z organizátorů Aliance socialistické demokracie, redaktor listů „Le Progrès", „La Solidarité" a „Bulletin de la Fédération jurassienne"; na haagském kongresu byl pro rozbíječskou činnost z I. internacionály vyloučen; za první světové války sociálšovinista. — 49, 50, 59, 70, 75, 182—189, 194, 201, 206, 209, 212, 213, 363, 382—385, 387, 393, 409, 414, 415, 418, 448, 449, 452

Hales, John (nar. roku 1839), představitel anglických tradeunionů, povoláním tkadlec; člen generální rady I. internacionály (1866—1872) a její tajemník (květen 1871—červen 1872); člen výkonného výboru Reformní ligy, člen Ligy půdy a práce; delegát londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872) I. internacionály; od začátku roku 1872 stál v čele reformistického křídla britské federální rady; bojoval proti Marxovi a jeho přívržencům ve snaze získat vedení I. internacionály v Anglii; 30. května 1873 byl generální radou z I. internacionály vyloučen. — 79, 101, 109, 114, 227 až 229, 232, 235—238, 328, 343, 344, 516, 660, 678

Hales, William, člen generální rady I. internacionály (1869—1872). — 79, 101, 114, 660

Halliday, Thomas (nar. roku 1835), jeden z vůdců anglických tradeunionů, tajemník Spojeného svazu horníků. — 517

Händel, Georg Friedrich (1685—1759), slavný německý skladatel. — 611

Hansard, Thomas Curson (1776 až 1833), anglický nakladatel; uveřejňoval zprávy o zasedáních parlamentu; po jeho smrti byly zprávy i nadále vydávány pod jeho jménem. — 119, 121, 122, 143—145

Hansemann, David (1790—1864), německý velkokapitalista, jeden z vůdců porýnské liberální buržoazie; v březnu až září 1848 byl pruským ministrem financí, prováděl zrádcovskou politiku dohody s kontrarevolucí. — 269

Harcourt, W. E., australský delegát haagského kongresu I. internacionály (1872), povoláním horník. — 185, 186, 189

Hardenberg, Karl August, kníže (1750 až 1822), pruský státník a diplomat, ministr zahraničních věcí (1804 až 1806 a 1807); pro upevnění pruského státu provedl řadu polovičatých buržoazních reforem (1810 až 1813); po vídeňském kongresu přívrženec reakční politiky Svaté aliance. — 321

Harris, George, představitel anglického dělnického hnutí, stoupenec sociálně reformistických názorů chartisty Jamese Bronterra O'Briena; člen generální rady I. internacionály

(1869—1872) a její finanční tajemník (1870—1871). — 660

Hasenclever, Wilhelm (1837—1889), sociální demokrat, lassallovec, předseda Všeobecného německého dělnického spolku (1871—1875). — 493

Hasselmann, Wilhelm (nar. roku 1844), jeden z předáků lassallovského Všeobecného německého dělnického spolku; redaktor listu „Neuer Social-Demokrat" (1871—1875); od roku 1875 člen Socialistické dělnické strany Německa; roku 1878 jeden z vůdců anarchistické skupiny; roku 1880 byl ze strany vyloučen. — 493

Haussmann, Georges Eugène, baron (1809—1891), francouzský politik, bonapartista; účastník převratu z 2. prosince 1851, prefekt departementu Seine (1853—1870); odpovídal za přestavbu Paříže. — 247, 291, 292

Haxthausen, August (1792—1866), pruský vládní rada, autor řady děl, v nichž vylíčil pozůstatky občinového zřízení v ruském zemědělství; v politických názorech reakcionář, obhájce nevolnictví. — 579

Hébert, Jacques René (1757—1794), politik francouzské buržoazní revoluce z konce 18. století, vůdce levého křídla jakobínů. — 550

Heddeghem, viz *Van-Heddeghem*

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770 až 1831), nejvýznamnější představitel německé klasické filosofie, objektivní idealista, nejvšestranněji rozpracoval idealistickou dialektiku; ideolog německé buržoazie. — 297, 306, 322, 535, 608

Heim, delegát rakouské sekce na haagském kongresu I. internacionály (1872). — 182, 183—185, 188, 189

Heine, Heinrich (1797—1856), velký německý revoluční básník. — 550, 568

Hepner, Adolf (1846—1923), německý sociální demokrat; jeden z redaktorů listu „Volksstaat", delegát haagského kongresu I. internacionály (1872), později emigroval do USA, za první světové války sociálšovinista. — 29, 182—185, 188, 189, 349

Herder, Johann Gottfried (1744—1803), německý filosof, spisovatel a literární teoretik, představitel buržoazního osvícenství 18. století; zvlášť významné jsou jeho „Stimmen der Völker in Liedern" [„Hlasy národů v písních"], „Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit" [„Ideje k filosofii dějin lidstva"] a „Briefe zur Beförderung der Humanität" [„Dopisy na podporu humanity"]. — 611

Herman, Alfred, představitel belgického dělnického hnutí, sochař; jeden z organizátorů sekcí I. internacionály v Belgii, člen generální rady a dopisující tajemník pro Belgii (1871 až 1872); delegát bruselského kongresu (1868), londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872), na haagském kongresu se připojil k anarchistické menšině. — 79, 101, 114, 182—185, 188, 189, 660

Hess, Moses (1812—1875), německý publicista, v polovině čtyřicátých let jeden z hlavních představitelů „pravého" socialismu, v šedesátých letech lassallovec; účastník bruselského (1868) a basilejského (1869) kongresu I. internacionály. — 585, 641

Hills, Edmund, v roce 1872 tajemník

britské federální rady I. internacionály; vystupoval proti jejímu reformistickému křídlu. — 240

Hinckeldey, Karl Ludwig Friedrich (1805—1856), pruský vládní úředník, od roku 1848 policejní president v Berlíně, od roku 1853 vedoucí policejního oddělení v ministerstvu vnitra. — 321, 585—587

Hirsch, Wilhelm, příručí z Hamburku, počátkem padesátých let 19. století pruský policejní agent v Londýně. — 585

Hoffbauer, Ernst (1836—1905), pruský důstojník, autor řady spisů o dělostřelectvu. — 529, 530

Hoffmann, Gotthelf (pseudonym „střelec August Kutschke") (1844 až 1924), autor nacionalistických vojenských písní. — 266

Hole, James, anglický buržoazní publicista, autor knihy o bytových poměrech dělnické třídy. — 266

Hout, van der, delegát amsterodamské sekce na haagském kongresu I. internacionály (1872). — 182, 183, 185, 186, 189

Howell, George (1833—1910), jeden z reformistických vůdců anglických tradeunionů, povoláním zedník; bývalý chartista, tajemník londýnské odborové rady (London Trades Council) (1861 a 1862); účastník shromáždění z 28. září 1864 v St. Martin's Hallu, člen generální rady I. internacionály (říjen 1864—1869), účastník londýnské konference (1865); tajemník Reformní ligy a parlamentního výboru britského kongresu tradeunionů (Trades-Union Congress) (1871—1875). — 516

Huber, Victor Aimé (1800—1869), německý publicista a literární historik, konzervativec. — 266, 275, 276

Hugo, Victor (1802—1885), velký francouzský spisovatel. — 470

Hume, Robert William, americký buržoazní radikál. — 132

Hurliman, člen generální rady I. internacionály (1871—1872) za Švýcarskou společnost v Londýně. — 79, 101, 114, 660

Hurry, F., člen britské federální rady I. internacionály (1872—1873); vystupoval proti reformistickému křídlu. — 240

Chalain, Louis Denis (nar. roku 1845), představitel francouzského dělnického hnutí, povoláním soustružník; člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie, kde byl nějakou dobu členem Francouzské sekce 1871, která vystupovala proti generální radě I. internacionály; později anarchista. — 58

Chassin, Charles Louis (1831—1901), francouzský publicista a historik, buržoazní republikán, člen Ligy míru a svobody, zakladatel a redaktor listu „Démocratie" (1868 až 1870). — 449

Chautard, francouzský špión, který se vetřel do dělnických organizací; člen Francouzské sekce 1871 v Londýně; byl odhalen a ze sekce vyloučen. — 55

Cherval, Julien (vlastním jménem Josef *Crämer*), pruský policejní agent provokatér, který se vetřel do Svazu komunistů; po rozkolu ve Svazu byl v čele jedné z pařížských obcí, které patřily k Willichově a Schapperově sektářské frakci; jeden z obžalova-

ných v procesu proti organizátorům tzv. německo-francouzského spiknutí v Paříži v únoru 1852; za pomoci policie uprchl z vězení. — 115, 585

Chevalley, Henri, švýcarský anarchista, povoláním krejčí. — 49, 384

Chmelnickij, Zinovij Bogdan Michajlovič (asi 1595—1657), ukrajinský hetman, vůdce ukrajinského osvobozeneckého hnutí proti polské nadvládě (1648—1654), jehož zásluhou byla roku 1654 sjednocena Ukrajina s Ruskem. — 629

Iglesias Posse, Pablo (1850—1925), představitel španělského dělnického a socialistického hnutí, povoláním typograf; proletářský publicista, člen španělské federální rady I. internacionály (1871—1872); redaktor listu „La Emancipación" (1871 až 1873) a člen Nové madridské federace (1872—1873), bojoval proti anarchistickému vlivu; spoluzakladatel Socialistické dělnické strany Španělska (1879), později jeden z vůdců reformistického křídla. — 401, 402

Isabela II. (1830—1904), španělská královna (1833—1868). — 557, 558

Itzenplitz, Heinrich August Friedrich, hrabě (1799—1883), pruský státník, ministr obchodu (prosinec 1862 až květen 1873). — 324

Ivanov, Ivan Ivanovič (zemřel roku 1869), student na Petrovsko-Razumovské zemědělské akademii, účastník studentského hnutí v šedesátých letech a člen Něčajevovy organizace; zavražděn Něčajevem. — 437, 439, 440, 444—447, 449, 450, 461

Jacobi (Jakobi), Pavel Ivanovič, ruský anarchista, lékař; politický emigrant, blízký přítel Bakuninův, počátkem sedmdesátých let propagoval v Itálii anarchistické názory. — 408

Jacoby, Johann (1805—1877), německý publicista a politik, buržoazní demokrat, povoláním lékař; roku 1848 jeden z vůdců levého křídla v pruském Národním shromáždění; roku 1849 člen frankfurtského Národního shromáždění a Druhé komory (krajní levice); později odpůrce Bismarckovy politiky, od roku 1872 člen Sociálně demokratické dělnické strany. — 618, 655

Jalvo, Juan, španělský anarchista, spoluzakladatel skupin Aliance socialistické demokracie ve Španělsku, předseda madridské sekce I. internacionály. — 395

Jeleněv, Fjodor Pavlovič (pseudonym Skaldin) (1828—1902), ruský spisovatel a publicista, představitel buržoazního liberalismu v šedesátých letech; spolupracovník časopisu „Otěčestvennyje zapiski", autor známé knihy „V zapadlém hnízdě a v hlavním městě"; později reakcionář. — 581

Jenišerlov, Georgij Petrovič (nar. asi 1849), student na petrohradském technologickém institutu; účastník studentských nepokojů v letech 1868—1869, za Něčajevovy aféry postaven před soud, pro nedostatek důkazů osvobozen. — 442

Jindřich III. (1551—1589), francouzský král (1574—1589). — 611

Jindřich IV. (1553—1610), francouzský král (1589—1610). — 380, 501, 611

Johannard, Jules (1843—1888), francouzský litograf; člen generální rady

I. internacionály (1868—1869 a 1871 až 1872), dopisující tajemník pro Itálii, roku 1870 založil v Saint-Denis sekci I. internacionály; člen Pařížské komuny, blanquista; po porážce Komuny emigroval do Londýna; delegát haagského kongresu I. internacionály (1872). — 79, 101, 114, 182—185, 188, 189, 660

Jung, Hermann (1830—1901), představitel mezinárodního a švýcarského dělnického hnutí, povoláním hodinář; emigrant v Londýně; člen generální rady I. internacionály a dopisující tajemník pro Švýcarsko (listopad 1864—1872); pokladník generální rady (1871—1872); místopředseda londýnské konference (1865), předseda ženevského (1866), bruselského (1868) a basilejského kongresu (1869) a londýnské konference (1871); člen britské federální rady; do haagského kongresu v roce 1872 zastával Marxovu linii; na podzim roku 1872 se přiklonil k reformistickému křídlu britské federální rady; po roce 1877 z dělnického hnutí odešel. — 79, 87, 101, 113, 114, 154, 228, 229, 232, 237, 238, 326, 491, 660

Kant, Immanuel (1724—1804), významný německý filosof, hlavní představitel německého idealismu na konci 18. a na začátku 19. století. — 611

Karakozov, Dmitrij Vladimirovič (1840 až 1866), ruský revolucionář a narodník, člen tajného revolučního spolku „Organizace", v dubnu 1866 spáchal atentát na Alexandra II., byl popraven. — 434, 443

Karel August (1757—1828), velkovévoda sasko-výmarský. — 610

Kateřina II. (1729—1796), ruská carevna (1762—1796). — 475, 582, 616

Katkov, Michail Nikiforovič (1818 až 1887), ruský reakční publicista, redaktor listu „Moskovskije vědomosti" (1850—1855, 1863—1887). — 466

Kavanagh, S., účastník amerického dělnického hnutí, původem Ir; člen generální rady I. internacionály zvolené na haagském kongresu (1872). — 190, 691, 693

Keen, Charles, představitel anglického dělnického hnutí, v roce 1872 člen generální rady I. internacionály. — 101, 114, 660

Kepler, Johann (1571—1630), významný německý astronom; objevil na základě Koperníkova učení zákony pohybu planet. — 610

Klimin, Innokentij Fjodorovič (nar. roku 1847), student na Petrovsko-Razumovské zemědělské akademii, člen Něčajevovy organizace, roku 1871 byl odsouzen k jednomu roku vězení. — 441, 442

Kolačevskij, Andrej Nikolajevič (1848 až 1888), ruský šlechtic, od roku 1866 byl pod tajným policejním dozorem, v souvislosti s Něčajevovým spiknutím byl postaven před soud, osvobozen. — 443

Kościuszko, Tadeusz (1746—1817), významný představitel polského národně osvobozeneckého hnutí v devadesátých letech 18. století; v letech 1776—1783 se zúčastnil boje za nezávislost amerických kolonií; vůdce polského povstání z roku 1794. — 543

„král Bomba", viz *Ferdinand II.*

Krupp, Alfred (1812—1887), německý velkoprůmyslník, majitel závodů na litou ocel, které dodávaly děla a zbraně mnoha evropským státům. — 137, 279

Kryński, Jan (1811—1890), polský revolucionář, emigrant v Londýně, člen generální rady I. internacionály (1865—1867), tajemník revolučně demokratické organizace Lud Polski; redaktor polského socialistického časopisu „Wici". — 541

Kugelmann, Ludwig (1830—1902), německý lékař, účastník revoluce v letech 1848—1849, člen I. internacionály, delegát lausannského (1867) a haagského (1872) kongresu; přítel Marxovy rodiny. — 182, 183, 185, 188, 189

Kupper, F., německý tajemník zahraniční sekce I. internacionály v Manchesteru; podporoval Marxe a Engelse v jejich boji proti anglickým reformistům. — 234

Kuzněcov, Alexej Kirillovič (1845 až 1928), narodnik, člen Něčajevovy organizace, roku 1871 byl odsouzen k deseti letům nucených prací; později se přidal k eserům, účastník revoluce z roku 1905 v Čitě. — 441, 446, 447

Lafargue, Paul (1842—1911), francouzský socialista, člen generální rady I. internacionály; dopisující tajemník pro Španělsko (1866 až 1869), jeden ze zakladatelů sekcí I. internacionály ve Francii (1869 až 1870), ve Španělsku a Portugalsku (1871—1872); delegát haagského kongresu (1872); spoluzakladatel Francouzské dělnické strany; Marxův a Engelsův žák a spolubojovník. — 178, 182—186, 188, 189, 197, 212, 213, 216, 346, 401, 402, 404, 673, 675

Landeck, Bernard (nar. roku 1832), francouzský klenotník, člen I. internacionály a Francouzské sekce 1871, která vystupovala proti generální radě I. internacionály. — 59, 113, 682

Lanza, Giovanni (1815—1882), italský státník, buržoazní liberál, ministr financí (1858—1859), ministr vnitra (1864—1865), předseda vlády a ministr vnitra (1869—1873). — 167, 660

Larroque (Larocque), Jean (pseudonym Latraque), účastník Pařížské komuny, člen ústředního výboru národní gardy; jeden z vůdců sekce I. internacionály v Bordeaux; v roce 1873 byl postaven před soud, uprchl do Španělska, odkud jako zmocněnec generální rady dále řídil práci sekce I. internacionály v Bordeaux. — 344

Lasker, Eduard (1829—1884), německý politik, v roce 1867 člen Říšského sněmu, jeden ze zakladatelů a vůdců Národně liberální strany, která podporovala reakční politiku Bismarckovu. — 121, 521

Lassalle, Ferdinand (1825—1864), německý maloburžoazní publicista, advokát; v letech 1848—1849 se zúčastnil demokratického hnutí v Porýnské provincii; začátkem šedesátých let se připojil k dělnickému hnutí, byl jedním ze zakladatelů Všeobecného německého dělnického spolku (1863); podporoval politiku sjednocení Německa „shora" pod hegemonií Pruska; založil oportunistický směr v německém dělnickém hnutí. — 100, 305, 306, 390, 618, 642—644, 651—653

Laurel, C. F., účastník amerického dělnického hnutí, původem Švéd; člen generální rady I. internacionály zvolené na haagském kongresu (1872). — 190, 691, 693

Lavrov, Petr Lavrovič (1823—1900), ruský sociolog a publicista, jeden z ideologů narodnictví, eklektický filosof, člen I. internacionály; účastník Pařížské komuny; redaktor časopisu „Vperjod!" (1873—1876) a novin „Vperjod!" (1875—1876). — 30, 555—563, 567—570

Lawová, Harriet (1832—1897), představitelka ateistického hnutí v Anglii; členka generální rady (1867 až 1872); členka sekce I. internacionály v Manchesteru. — 79, 101, 114, 660

Ledru-Rollin, Alexandre Auguste (1807 až 1874), francouzský publicista a politik, jeden z vůdců maloburžoazních demokratů, redaktor listu „Réforme"; roku 1848 byl ministr vnitra prozatímní vlády; poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění, kde vedl stranu Hory; po demonstraci z 13. června 1849 emigroval do Anglie. — 470

Lefrançais, Gustave (1826—1901), francouzský revolucionář, povoláním učitel; levý proudhonovec, účastník revoluce z roku 1848; od konce šedesátých let člen I. internacionály; člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Švýcarska, kde se připojil k anarchistům. — 60—62, 76, 84

Leibniz, Gottfried Wilhelm (1646 až 1716), německý idealistický filosof, významný matematik; historik, diplomat; zakladatel Akademie věd v Berlíně a její první president. — 608, 610

Lemonier, stoupenec Saint-Simonův. — 654

Le Moussu, A., představitel francouzského dělnického hnutí, povoláním rytec; účastník Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Londýna; člen generální rady I. internacionály a dopisující tajemník pro francouzské sekce v Americe (1871 až 1872), delegát haagského kongresu (1872); podporoval Marxe a Engelse v boji proti bakuninovcům. — 79, 101, 114, 154, 182—185, 188—190, 345, 346, 357, 464, 660

Léová, André (vlastním jménem *Léodile Champseix*) (1829—1900), francouzská spisovatelka a publicistka; podporovala Pařížskou komunu, po její porážce emigrovala do Švýcarska; stoupenkyně Bakuninova. — 52, 386

Lessing, Gotthold Ephraim (1729 až 1781), německý klasický spisovatel, kritik a filosof, jeden z významných osvícenců 18. století; zakladatel realistické estetiky a klasické německé národní literatury; odpůrce absolutismu. — 30, 559, 611

Lessner, Friedrich (1825—1910), představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, krejčovský tovaryš; člen Svazu komunistů, účastník revoluce z let 1848—1849; roku 1852 odsouzen v kolínském procesu proti komunistům ke třem letům pevnostního vězení, od roku 1856 emigrant v Londýně; člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně a generální rady I. internacionály (listopad 1864—1872), účastník londýnských konferencí (1865 a 1871), lausannského (1867), bruselského (1868), basilejského (1869) a haagského (1872) kongre-

su; člen britské federální rady; aktivně bojoval za Marxovu linii; později jeden ze zakladatelů Nezávislé dělnické strany v Anglii; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 79, 101, 114, 183, 185, 189, 221, 240, 660, 696

Leviële, E., účastník amerického dělnického hnutí, původem Francouz; člen generální rady zvolené na haagském kongresu (1872). — 190, 691

Lewal, Jules Louis (1823—1908), francouzský generál a vojenský teoretik. — 600

Liebig, Justus (1803—1873), významný německý chemik; jeden ze zakladatelů agrochemie. — 310

Liebknecht, Wilhelm (1826—1900), významný pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, účastník revoluce z let 1848—1849, člen Svazu komunistů; člen I. internacionály, aktivní bojovník proti lassallovství, prosazoval zásady I. internacionály v německém dělnickém hnutí; delegát basilejského kongresu I. internacionály (1869); od roku 1867 poslanec Říšského sněmu; jeden ze zakladatelů a vůdců německé sociální demokracie, redaktor listu „Volksstaat" (1869—1876); v některých otázkách zaujímal kompromisní stanovisko; za prusko-francouzské války 1870—1871 a Pařížské komuny vystupoval proti dobyvačným plánům pruského junkerstva a buržoazie a na obranu Pařížské komuny; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 7, 27, 28, 87, 115, 164, 166, 382, 404, 618, 626, 650, 653—655

Lichutin, Ivan Nikitič (nar. asi 1848), účastník studentských nepokojů v roce 1869, založil v Petrohradě kroužek, který byl ve spojení s Něčajevem; v roce 1871 odsouzen k jednomu roku a čtyřem měsícům vězení. — 442

Lochner, Georg (nar. asi 1824), představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, povoláním truhlář; člen Svazu komunistů a Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, člen generální rady I. internacionály (listopad 1864—1872), delegát londýnských konferencí (1865 a 1871); Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 79, 101, 114, 660

Longuet, Charles (1833—1903), představitel francouzského dělnického hnutí, žurnalista; proudhonovec, člen generální rady I. internacionály (1866—1867 a 1871—1872); roku 1866 dopisující tajemník pro Belgii, delegát lausannského (1867) a bruselského (1868) kongresu, londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872); člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie; později se připojil k posibilistům, oportunistickému směru ve Francouzské dělnické straně. — 79, 101, 114, 182—184, 188, 189, 660

Lorenzo, Anselmo (1841—1915), pracovník španělského dělnického hnutí, povoláním typograf; jeden z organizátorů sekcí I. internacionály ve Španělsku, člen španělské federální rady (1870—1872), delegát londýnské konference I. internacionály (1871); roku 1872 tajemník španělské federální rady I. internacionály, vystupoval proti bakuninovcům. — 148, 176, 177, 215, 216, 228, 229, 395, 401, 402

Lostau, Baldomero (nar. asi 1845), španělský republikán a federalista, povoláním mechanik; účastník revoluce z let 1868—1874; člen I. internacionály; v roce 1871 byl zvolen do kortesů. — 403, 404

z Loyoly, Ignác (1491—1556), španělský šlechtic, zakladatel nejreakčnější organizace katolické církve, jezuitského řádu. — 379, 434

Lucain (pseudonym, skutečné jméno není známo), francouzský delegát haagského kongresu I. internacionály (1872); byl členem komise pro vyšetření podvratné činnosti Aliance socialistické demokracie. — 182 až 185, 187—189, 347, 363

Lucraft, Benjamin (1809—1897), jeden z reformistických vůdců anglických tradeunionů, povoláním truhlář; člen generální rady I. internacionály (1864—1871), delegát bruselského (1868) a basilejského (1869) kongresu; člen výkonného výboru Reformní ligy; v roce 1871 byl proti Pařížské komuně, odmítl podepsat adresu generální rady „Občanská válka ve Francii" a vystoupil z generální rady, která odsoudila jeho renegátství. — 39

Ludvík Napoleon Bonaparte, viz *Napoleon III.*

Ludvík Filip, vévoda Orleánský (1773 až 1850), francouzský král (1830 až 1848). — 549, 616

Ludvík XIV. (1638—1715), francouzský král (1643—1715). — 52

Ludvík XV. (1710—1774), francouzský král (1715—1774). — 557

Ludwig, německý sociální demokrat, delegát mohučské sekce na haagském kongresu I. internacionály (1872). — 183, 189

Macdonald, Alexander (1821—1881), jeden z reformistických vůdců anglických tradeunionů, tajemník Národního svazu horníků; od roku 1874 člen parlamentu, zastával politiku liberální strany. — 514, 517

MacDonnel, J. Patrick (nar. asi 1845), představitel irského dělnického hnutí, člen generální rady I. internacionály a dopisující tajemník pro Irsko (1871—1872), delegát londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872); člen britské federální rady (1872); roku 1872 emigroval do USA, pracoval v americkém dělnickém hnutí. — 79, 101, 114, 154, 182—185, 188, 199, 210, 221, 345

Macfarlanová, Helen, aktivní spolupracovnice časopisů „The Democratic Review" (1849—1850) a „The Red Republican" (1850), které vydával vůdce revolučních chartistů George Julian Harney; přeložila „Manifest komunistické strany" do angličtiny. — 125

Mac-Mahon, Marie Edme Patrice Maurice (1808—1893), francouzský reakční politik a voják, od roku 1859 maršál, bonapartista; za francouzsko-pruské války velel 1. sboru, potom châlonské armádě, byl zajat u Sedanu; vrchní velitel armády versailleské vlády; kat Pařížské komuny; president třetí republiky (1873—1879). — 525

Maddox, G. W., americký buržoazní radikál. — 132

Machiavelli, Niccoló (1469—1527), italský politik, historik a spisovatel; ideolog italské buržoazie v období zrodu kapitalistických vztahů, prosazoval absolutistické státní zřízení. — 396, 544

Malon, Benoît (1841—1893), francouzský maloburžoazní socialista; člen I. internacionály, delegát ženevského kongresu (1866); roku 1871 poslanec Národního shromáždění, složil svůj mandát; člen ústředního výboru národní gardy a Pařížské komuny; po její porážce emigroval do Itálie, potom do Švýcarska, kde se připojil k anarchistům; později jeden z vůdců a ideologů posibilistů. — 52, 58, 60—62, 74, 76, 187, 201, 393, 415, 416, 548

Malou, Jules (1810—1886), belgický státník, příslušník katolické strany, ministr financí (1844—1847, 1870 až 1878), ministerský předseda (1871—1878). — 41, 167

Malthus, Thomas Robert (1766 až 1834), anglický duchovní a ekonom, hlásal reakční teorii přelidnění, která měla ospravedlnit bídu pracujících. — 306

Manteuffel, Otto Theodor, baron (1805 až 1882), pruský státník, představitel šlechtické byrokracie; ministr vnitra (1848—prosinec 1850), ministerský předseda a ministr zahraničních věcí (1850—1858). — 321, 322, 519, 643

Marguerite, francouzský revolucionář, blanquista; účastník Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Londýna; člen generální rady I. internacionály (1871—1872). — 79, 101, 114

Marchand, Louis, francouzský bakuninovec; byl vyslán Pařížskou komunou do Bordeaux, po její porážce emigroval do Švýcarska, kde byl tajemníkem spolku emigrantů a spolupracoval s listem „La Révolution Sociale"; na žádost bordeauxské sekce byl z I. internacionály vyloučen. — 187

Marselau, Nicolá Alonso, španělský anarchista, jeden z vůdců španělské organizace Aliance socialistické demokracie, redaktor listu „La Razon" v Seville (1871—1872); v roce 1872 delegát haagského kongresu I. internacionály; 30. května 1873 byl generální radou z I. internacionály vyloučen. — 182—189, 403

Marshall, továrník v Leedsu. — 278, 279

Martin, Constant, francouzský revolucionář, blanquista; účastník Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Londýna; člen generální rady I. internacionály (1871 až 1872), delegát londýnské konference (1871). — 79, 101, 114, 660

Martin, Felipe, španělský anarchista. — 399

Martínez Campos, Arsenio (1831—1900), španělský generál a reakční politik, v roce 1873 potlačil povstání kantonalistů v Katalánii a Valencii, v roce 1874 generálkapitán Nové Kastilie, provedl monarchistický převrat, kterým byl dosazen na trůn Alfons XII. (24. prosince 1874); ministr války (1881—1883). — 506, 507

Martínez, Franco, španělský anarchista, povoláním barvíř; člen španělské federální rady I. internacionály (1872—1873). — 149, 402

Marx, Karel (1818—1883) (viz životopisná data). — 60, 79, 84, 101, 114, 118, 119, 122, 125, 126, 137—142, 145, 154, 182, 183, 185, 188—190, 195, 196, 199, 210, 212, 213, 229, 245, 246, 250, 261, 264, 297, 305, 316—319, 334, 350, 352, 355, 370,

397, 410, 464, 490, 588, 589, 591, 615, 618, 619, 621, 626, 638, 640 až 644, 651—655, 660, 669, 673, 678 až 680, 682, 684, 686

Marxová-Avelingová, Eleanor (Tussy) (1855—1898), pracovnice anglického a mezinárodního dělnického hnutí v osmdesátých a devadesátých letech; Marxova nejmladší dcera, od roku 1884 žena Edwarda Avelinga. — 258

Maurer, Georg Ludwig (1790—1872), německý buržoazní historik, studoval společenské zřízení starověkého a středověkého Německa. — 579

Maurice, Zévy, člen generální rady I. internacionály (1866—1872), dopisující tajemník pro Uhry (1870 až 1871). — 79, 101, 114, 660

Mavrickij, Vasilij Abramovič (asi 1850 až 1910), student kyjevského bohosloveckého semináře; v souvislosti s Něčajevovým spiknutím byl postaven před soud, ale pro nedostatek důkazů bylo soudní řízení s ním zastaveno; později duchovní; církevní spisovatel. — 436

Mayo, Henry, představitel anglického dělnického hnutí, člen generální rady I. internacionály (1871—1872) a britské federální rady (od roku 1872), kde se přiklonil k reformistickému křídlu; vystupoval proti usnesením haagského kongresu (1872); 30. května 1873 byl generální radou z I. internacionály vyloučen. — 79, 101, 114, 232, 237, 238, 660

Mazzini, Giuseppe (1805—1872), italský revolucionář, buržoazní demokrat, jeden z vůdců národně osvobozeneckého hnutí v Itálii, roku 1849 stál v čele prozatímní vlády římské republiky, roku 1850 jeden ze zakladatelů Ústředního výboru evropské demokracie v Londýně; když byla roku 1864 založena I. internacionála, snažil se ji podřídit svému vlivu; roku 1871 vystoupil proti Pařížské komuně a generální radě; bránil rozvoji samostatného dělnického hnutí v Itálii. — 97, 117, 389, 406, 410, 412, 470, 488

Mečnikov, Lev Iljič (1838—1888), ruský zeměpisec, sociolog a publicista; v roce 1860 se zúčastnil Garibaldiho tažení; spolupracovník listů „Kolokol" a „Sovremennik"; v druhé polovině šedesátých let měl blízko k Bakuninovi. — 415

Mendez, Juan, španělský anarchista; zemědělský dělník. — 403

Menke, Heinrich Theodor von (1819 až 1892), německý geograf; přepracoval Sprunerův „Handatlas für die Geschichte des Mittelalters und der neueren Zeit" [„Příruční atlas k dějinám středověku a novověku"]. — 609, 610

Mesa y Leompart, José (1840—1904), španělský socialista, povoláním tiskař; organizátor sekcí I. internacionály ve Španělsku, člen španělské federální rady (1871—1872); redaktor listu „La Emancipación" (1871 až 1873) a člen Nové madridské federace (1872—1873); aktivně bojoval proti anarchismu; jeden z prvních propagátorů marxismu ve Španělsku; roku 1879 spoluzakladatel Socialistické dělnické strany Španělska; přeložil do španělštiny řadu Marxových a Engelsových děl. — 217, 218, 347, 396, 401

Metternich, Klemens, kníže (1773 až 1859), rakouský reakční státník a diplomat, ministr zahraničních

věcí (1809—1821) a kancléř (1821 až 1848), jeden z organizátorů Svaté aliance. — 615, 639

Mickiewicz, Adam (1798—1855), velký polský básník. — 623

Mierosławski, Ludwik (1814—1878), polský revolucionář, historik a vojenský činitel, účastník polských povstání z let 1830—1831 a 1846, za březnové revoluce 1848 vysvobozen z vězení; roku 1848 řídil po vojenské stránce poznaňské povstání a roku 1849 povstání na Sicílii; za bádensko-falckého povstání roku 1849 velel revolučnímu vojsku; v padesátých letech byl ve spojení s bonapartistickými kruhy; za polského povstání roku 1863—1864 byl jmenován diktátorem polské národní vlády, po porážce povstání emigroval do Francie. — 592

Mikuláš I. (1796—1855), ruský car (1825—1855). — 468, 469, 475, 545, 603, 616, 628, 629, 639, 643

Milke, německý sociální demokrat, povoláním tiskař; delegát berlínské sekce na haagském kongresu I. internacionály (1872). — 183, 185, 189

Mill, John Stuart (1806—1873), anglický buržoazní ekonom a pozitivistický filosof, epigon klasické školy politické ekonomie. — 99, 100

Millot, T., francouzský emigrant v USA, povoláním knihař; člen ústředního výboru severoamerické sekce I. internacionály; stoupenec buržoazního radikalismu. — 132

Milner, George, představitel anglického dělnického hnutí, původem Ir; stoupenec sociálně reformátorských názorů chartisty Jamese Bronterra O'Briena, člen Národní reformní ligy, Ligy půdy a práce a generální rady I. internacionály (1868—1872); delegát londýnské konference (1871); od podzimu 1872 člen britské federální rady. — 79, 101, 114, 228, 240, 660

Mitchell, J., člen britské federální rady (1872—1873); vystupoval proti jejímu reformistickému křídlu. — 240

Mittler a syn, E. S., nakladatelství a knihkupectví v Berlíně. — 529

Mohamed, Abul Kásim ibn Abdallah (asi 570—632), zakladatel islámu. — 65, 467

Molière, Jean Baptiste (vlastním jménem *Poquelin*) (1622—1673), velký francouzský dramatik. — 139, 140

Moltke, Helmuth Karl Bernhard, hrabě (1800—1891), pruský důstojník, od roku 1871 generál polní maršál; reakční vojenský odborník a spisovatel, jeden z ideologů pruského militarismu a šovinismu; náčelník pruského (1857—1871) a císařského (1871—1888) generálního štábu; v prusko-francouzské válce fakticky vrchní velitel. — 164, 505, 521 až 526, 528—530

Montoro, Peregrin (pseudonym Damon), španělský anarchista, povoláním tkadlec; člen španělské federální rady I. internacionály (1872 až 1873). — 148, 397, 402, 404

Mora, Angel, člen španělské federální rady (1870—1872), povoláním tesař; redaktor listu „La Emancipación" (1871—1873) a člen Nové madridské federace (1872—1873); bojoval proti anarchistickému vlivu; od roku 1879 člen Socialistické dělnické strany Španělska. — 395, 401

Mora, Francisco (1842—1924), španělský socialista, povoláním obuvník; jeden z organizátorů sekcí I. inter-

nacionály ve Španělsku a Portugalsku; člen španělské federální rady I. internacionály (1870—1872), redaktor listu „La Emancipación" (1871—1873) a člen Nové madridské federace (1872—1873); aktivně bojoval proti anarchistickému vlivu, dopisoval si s Marxem a Engelsem; v roce 1879 jeden z organizátorů Socialistické dělnické strany Španělska. — 177, 178, 216, 217, 395, 396, 399, 401, 402, 412, 487

Morago Gonzáles, Tomás, španělský anarchista, povoláním rytec; spoluzakladatel a vůdce Aliance socialistické demokracie ve Španělsku; člen vedení tajné Aliance socialistické demokracie a španělské federální rady I. internacionály (1870 až 1871), delegát haagského kongresu (1872); 30. května 1873 byl generální radou z I. internacionály vyloučen. — 177, 183—189, 212, 215, 216, 395—397, 399, 403, 404, 489

Morley, Samuel (1809—1886), anglický průmyslník a politik, liberál, člen parlamentu (1865, 1868—1885). — 341, 515, 516

Mottershead, Thomas, Angličan, povoláním tkadlec; člen generální rady I. internacionály (1869—1872), dopisující tajemník pro Dánsko (1871 až 1872), delegát londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872); v generální radě a v britské federální radě vystupoval s reformistickými názory proti Marxově linii; 30. května 1873 byl generální radou z I. internacionály vyloučen. — 79, 101, 114, 182, 183, 185, 186, 231, 232, 235, 237, 238, 516, 660

Mozart, Wolfgang Amadeus (1756 až 1791), velký rakouský hudební skladatel (vytvořil přes 600 děl); spolu s Josephem Haydnem zakladatel vídeňské klasiky, jejíž tvorba je úzce spjata se snahami buržoazních osvícenců 18. století. — 611

Mülberger, Arthur (1847—1907), německý lékař, maloburžoazní publicista, proudhonovec. — 10, 11, 246—256, 259, 261—264, 295—300, 302—305, 308, 309, 311—317

Müller, Wilhelm (1820—1892), německý historik, profesor v Tübingen. — 638

Mundella, Anthony John (1825—1897), britský státník a továrník, od roku 1868 člen parlamentu, byl několikrát ministrem. — 122

Muravjov, Michail Nikolajevič, hrabě (1796—1866), ruský státník; vášnivý zastánce zájmů statkářů; za polského povstání v roce 1863 byl jmenován polským generálním gubernátorem s mimořádnými plnými mocemi; za brutální potlačení povstání dostal přízvisko „kat". — 444, 465

Muravjov-Amurskij, Nikolaj Nikolajevič, hrabě (1809—1881), ruský generál a státník, generální gubernátor východní Sibiře (1847—1861). — 465, 466

Muravjov-Apostol, Sergej Ivanovič (1796—1826), ruský plukovník, jeden z vůdců děkabristů, byl popraven. — 628, 630

Murray, Charles, jeden z vůdců anglických tradeunionů, povoláním obuvník; účastník chartistického hnutí; člen generální rady I. internacionály (1870—1872) a britské federální rady (1872—1873); Marxův a Engelsův stoupenec; v osmdesátých letech přívrženec Sociálně demokratické

federace, kterou založil Hyndman. — 79, 101, 114, 221, 240, 660

Napoleon I. Bonaparte (1769—1821), francouzský císař (1804—1814 a 1815). — 267, 526, 596, 603, 611, 620, 624, 631, 639

Napoleon III. (Ludvík Napoleon Bonaparte) (1808—1873), synovec Napoleona I., president druhé republiky (1848—1852), francouzský císař (1852—1870). — 9, 29, 40, 50, 54, 65, 77, 113, 116, 117, 161, 162, 164, 226, 247, 258, 277, 281, 285, 288, 291, 292, 322, 347, 350, 370, 375, 376, 405, 475, 526, 544, 545, 590, 631, 632, 638, 655

Něčajev, Sergej Gennadijevič (1847 až 1882), ruský anarchista a spiklenec, v letech 1868—1869 účastník studentského hnutí v Petrohradě, roku 1869 založil v Moskvě tajnou organizaci „Narodnaja rasprava"; emigroval do Švýcarska; v letech 1869 až 1871 byl v úzkém spojení s Bakuninem, roku 1872 byl švýcarskými úřady vydán ruské vládě, zemřel v Petropavlovské pevnosti. — 22, 47, 365, 372, 386, 387, 393, 425 až 429, 432, 433, 436—450, 452, 457, 461, 466, 558, 560, 562, 571

Negreskul, Michail Fjodorovič (asi 1843—1871), aktivní účastník studentského hnutí v šedesátých letech; v roce 1869 byl v souvislosti s Něčajevovým spiknutím zatčen, roku 1870 ze zdravotních důvodů propuštěn. — 443

Nikolajev, Nikolaj Nikolajevič (nar. asi 1850), člen jedné Něčajevovy skupiny, zúčastnil se zavraždění studenta Ivanova, v roce 1871 byl odsouzen k sedmi letům a čtyřem měsícům vězení a k deportaci na Sibiř. — 446—448

Nobre-França, José, jeden z organizátorů prvních sekcí I. internacionály v Lisabonu; v letech 1872—1873 si dopisoval s Marxem a Engelsem. — 342

Oberwinder, Heinrich (1846—1914), rakouský novinář, počátkem šedesátých let lassallovec, později se přidal k eisenašským; delegát basilejského kongresu I. internacionály (1869); redaktor dělnických novin „Volksstimme" a „Volkswille"; koncem sedmdesátých let z dělnického hnutí odešel. — 344

O'Connel, Daniel (1775—1847), irský advokát a buržoazní politik, vůdce pravého, liberálního křídla národně osvobozeneckého hnutí (Repeal-Association). — 517

O'Connor, Feargus Edward (1794 až 1855), jeden z vůdců levého křídla chartistického hnutí, zakladatel a redaktor listu „The Northern Star"; po roce 1848 reformista. — 110

Odger, George (1820—1877), jeden z reformistických vůdců anglických tradeunionů, povoláním obuvník; spoluzakladatel londýnské odborové rady (London Trades Council) a její tajemník (1862—1872); člen anglické Národní ligy pro nezávislost Polska, Ligy půdy a práce a Ligy dělnického zastoupení; člen generální rady I. internacionály (1864—1871) a její předseda (1864 až 1867), účastník londýnské konference (1865) a ženevského kongresu (1868); člen výkonného výboru Reformní ligy; v době boje za reformu volebního práva v Anglii

uzavřel kompromis s buržoazií; v roce 1871 vystoupil proti Pařížské komuně a odmítl podepsat adresu generální rady „Občanská válka ve Francii"; vystoupil z generální rady, která odsoudila jeho renegátství; potom pokračoval v pomlouvačné kampani proti vedení I. internacionály a účastníkům Komuny. — 39, 45, 516

Ogarjov, Nikolaj Platonovič (1813 až 1877), ruský revoluční demokrat, básník a publicista, přítel a spolubojovník Alexandra Ivanoviče Gercena. — 438, 444

Ollivier, Émile (1825—1913), francouzský politik, umírněný buržoazní republikán, koncem šedesátých let bonapartista, ministerský předseda (leden až srpen 1870). — 162, 332

Otoni (saská dynastie), němečtí králové z dynastie saských vévodů: Jindřich I., Otto I., Otto II., Jindřich II. (919—1024); od roku 962 zároveň císaři Svaté říše římské národa německého. — 607

Owen, Robert (1771—1858), velký anglický utopický socialista. — 274, 275, 331, 470, 535

Pagés, Victor (nar. asi 1850), člen španělské federální rady (1871 až 1872), povoláním obuvník; redaktor listu „La Emancipación" (1871 až 1873) a člen Nové madridské federace (1872 a 1873); bojoval proti anarchistickému vlivu ve Španělsku. — 217, 401

Palladino, Carmelo (1842—1896), italský anarchista, povoláním advokát; jeden z vůdců tajné Aliance socialistické demokracie, spoluzakladatel anarchistických organizací v Itálii, člen neapolské sekce I. internacionály. — 407

Palmerston, Henry John *Temple*, vikomt (1784—1865), anglický státník, zpočátku tory, od roku 1830 jeden z předáků whigů, opíral se o pravicové živly této strany; tajemník pro vojenské záležitosti (1809 až 1828), ministr zahraničních věcí (1830—1834, 1835—1841 a 1846 až 1851), ministr vnitra (1852—1855) a ministerský předseda (1855—1858 a 1859—1865). — 590

Pape, Fletcher, člen britské federální rady I. internacionály (1872), připojil se k reformistickému křídlu; 30. května 1873 byl generální radou z I. internacionály vyloučen. — 326

papež Michail, viz *Bakunin*, Michail Alexandrovič

Pauly, Hipolito, člen španělské federální rady I. internacionály (1871 až 1872), povoláním typograf; redaktor listu „La Emancipación" (1871—1873) a člen Nové madridské federace (1872—1873); bojoval proti anarchistickému vlivu ve Španělsku. — 217, 401

Pavía y Rodríguez de Alburquerque, Manuel (1827—1895), španělský generál a politik, v roce 1873 velel republikánským jednotkám proti karlistům, potlačil povstání kantonalistů v Andalusii; v letech 1873 až 1874 generálkapitán v Nové Kastilii; 2.—3. ledna 1874 provedl monarchistický státní převrat, kterým dosadil k moci Serrana; od roku 1880 senátor. — 502, 506, 583

Pavlov, Platon Vasiljevič (1823—1895), ruský historik, organizátor prvních nedělních škol v Kyjevě a Petrohradě; protože byl ve spojení s re-

volučními organizacemi, byl v roce 1872 vypovězen z Petrohradu. — 469

Pène, Henri *de* (1830—1888), francouzský žurnalista; monarchista, zakladatel a šéfredaktor listu „Paris Journal" (1868—1888). — 84

Péreire, Isaac (1806—1880), francouzský bankéř, bonapartista, poslanec Zákonodárného sboru, roku 1852 založil společně se svým bratrem Emilem Péreirem akciovou banku Crédit mobilier. — 290

Perron, Charles Eugène (1837—1919), Švýcar, povoláním emailér, později kartograf; bakuninovec; delegát lausannského (1867) a bruselského (1868) kongresu I. internacionály; člen ústředního byra Aliance socialistické demokracie; v roce 1869 redaktor „Égalité", jeden z redaktorů „Solidarité" a vůdce Jurské federace; později činnosti v dělnickém hnutí zanechal. — 171

Pestel, Pavel Ivanovič (1793—1826), jeden z nejvýznamnějších představitelů děkabristického hnutí, zakladatel a vůdce Jižního spolku. — 470, 475, 628

Petr I. (1672—1725), ruský car (1682 až 1725). — 428, 471, 544, 575, 616

Petr III. (1728—1762), ruský car (1761 až 1762). — 582

Petr Veliký, viz *Petr I.*

Petraševskij (Butaševič-Petraševskij), Michail Vasiljevič (1821—1866), ruský revolucionář, utopický socialista, v roce 1845 organizátor kroužku pokrokových ruských raznočinců v Petrohradě, roku 1849 byl zatčen a odsouzen k doživotním nuceným pracím. — 465

Pfänder, Karl (asi 1818—1876), německý dělník, malíř miniatur; od roku 1845 emigrant v Londýně, člen Svazu spravedlivých, člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, ústředního výboru Svazu komunistů, člen generální rady I. internacionály (listopad 1864—1867 a 1870—1872); Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 79, 101, 114, 660

Piétri, Joseph Marie (1820—1902), francouzský politik, bonapartista, pařížský policejní prefekt (1866 až 1870). — 59, 372

Pihl, S. F., delegát kodaňské sekce na haagském kongresu I. internacionály (1872). — 182—186, 188, 189

Pino, Miguel, španělský anarchista, povoláním mechanik; zakladatel skupiny Aliance socialistické demokracie v Malaze. — 399

Pio, Louis Albert François (1841 až 1894), představitel dánského dělnického a socialistického hnutí, propagátor marxismu; jeden z organizátorů dánských sekcí I. internacionály (1871); redaktor listu „Socialisten"; spoluzakladatel Dánské sociálně demokratické strany (1876); roku 1877 emigroval do Ameriky. — 166

Pius IX. (1792—1878), římský papež (1846—1878). — 167

Pí y Margall, Francisco (1824—1901), španělský politik, advokát a spisovatel, vůdce levých republikánských federalistů, byl ovlivněn utopickým socialismem; účastník buržoazních revolucí (1854—1865 a 1868—1874), ministr vnitra (od 13. února do 11. června 1873), prozatímní předseda republikánské vlády (od 11. června do 18. července 1873). — 498, 502, 503, 505, 640

Pogodin, Michail Petrovič (1800 až 1875), ruský historik, spisovatel a publicista. — 542

Pompadourová, Jeanne Antoinette *Poisson*, markýza *de* (1721—1764), milenka francouzského krále Ludvíka XV. — 557

Potter, George (1832—1893), jeden z reformistických vůdců anglických tradeunionů, povoláním tesař; člen londýnské odborové rady (London Trades Council), jeden z vůdců Spojeného svazu stavebních dělníků; zakladatel a vydavatel listu „Bee-Hive", v němž systematicky prosazoval politiku kompromisu s liberální buržoazií. — 516

Proudhon, Pierre Joseph (1809—1865), francouzský publicista, ekonom a sociolog, ideolog maloburžoazie, jeden ze zakladatelů anarchismu. — 22, 245, 247—250, 252, 253, 255—260, 262—264, 268, 270, 295—297, 299, 300, 303—306, 308—311, 313—315, 317, 331—333, 641, 650, 651

pruský král, viz *Vilém I.*

Pryžov, Ivan Gavrilovič (1829—1885), ruský publicista, aktivní účastník Něčajevových kroužků, v roce 1871 byl odsouzen k dvanácti letům nucených prací a k doživotní deportaci na Sibiř. — 441, 446, 447

Pugačov, Jemeljan Ivanovič (asi 1742 až 1775), vůdce největšího protinevolnického povstání rolníků a kozáků v Rusku v 18. století (1773 až 1775). — 470, 475, 582

Pyat, Félix (1810—1889), francouzský žurnalista, literát a politik, maloburžoazní demokrat; účastník revoluce z roku 1848; roku 1849 emigroval do Švýcarska, potom do Belgie a Anglie; odpůrce samostatného dělnického hnutí; po řadu let vedl pomlouvačnou kampaň proti Marxovi a I. internacionále a využíval k tomu Francouzské sekce v Londýně; poslanec Národního shromáždění (1871); člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie. — 54

Ranvier, Gabriel (1828—1879), francouzský revolucionář, blanquista; člen Pařížské komuny, vojenské komise a výboru pro obecné blaho; po porážce Komuny emigroval do Anglie; člen generální rady I. internacionály (1871—1872), delegát haagského kongresu (1872); když se haagský kongres rozhodl přeložit sídlo generální rady do New Yorku, vystoupil z I. internacionály. — 79, 101, 114, 182—185, 189, 349, 354

Razin, Stěpan Timofejevič (zemř. roku 1671), vůdce největšího protinevolnického povstání rolníků a kozáků v Rusku v 17. století (1666—1671). — 428, 433, 458

Regis, Vitale (pseudonym Étienne Pechard), italský revolucionář, člen italské sekce I. internacionály v Londýně; účastník Pařížské komuny, člen generální rady (1871—1872); v roce 1873 se zúčastnil revolučních událostí ve Španělsku. — 79, 101, 114, 408, 409

Reschauer, Heinrich (nar. roku 1838), rakouský buržoazní spisovatel a žurnalista, liberál. — 309

Ricardo, David (1772—1823), anglický ekonom, jeden z nejvýznamnějších představitelů klasické buržoazní politické ekonomie. — 333

Rigault, Raoul (1846—1871), francouzský revolucionář, blanquista;

člen Pařížské komuny, předseda komise pro veřejnou bezpečnost, od 26. dubna 1871 vrchní prokurátor Komuny. Účastnil se pouličních bojů, 24. května 1871 byl versailleskými zastřelen. — 52, 386

Richard, Albert (1846—1925), francouzský žurnalista, jeden z vůdců lyonské sekce I. internacionály; člen tajné Aliance socialistické demokracie; účastník lyonského povstání v roce 1870; po porážce Pařížské komuny vystupoval jako bonapartista; v osmdesátých letech se připojil k allemanistům, oportunistickému směru ve francouzském socialistickém hnutí. — 48—50, 53, 54, 76—78, 226, 350, 354, 370, 376, 382, 384, 385, 414, 475

Riley, William Harrison (nar. roku 1835), anglický novinář, republikán, socialista, redaktor a vydavatel listu „The International Herald"; člen britské federální rady I. internacionály (1872—1873), vystupoval proti jejímu reformistickému křídlu. — 240

Ripman, Fjodor Fjodorovič (nar. asi 1842), student na Petrovsko-Razumovské zemědělské akademii; člen Něčajevovy organizace, v roce 1871 odsouzen k jednomu roku vězení. — 440

Roach, John, představitel anglického dělnického hnutí, člen generální rady I. internacionály (1871—1872), delegát haagského kongresu (1872) a dopisující tajemník britské federální rady, v níž patřil k reformistickému křídlu; vystupoval proti usnesením haagského kongresu I. internacionály; 30. května 1873 byl generální radou z I. internacionály vyloučen. — 79, 101, 114, 183, 185, 189, 232, 236—238, 660

Robert, Fritz, švýcarský učitel; bakuninovec; delegát bruselského (1868) a basilejského (1869) kongresu I. internacionály; člen redakce listu „Solidarité". — 49, 70, 384

Roberts, Henry (zemř. roku 1876), anglický architekt, buržoazní filantrop; studoval bytové poměry v různých zemích. — 266

Robespierre, Maximilien (1758—1794), vůdce jakobínů za Francouzské revoluce, v letech 1793—1794 stál v čele revoluční vlády. — 553, 641

Robin, Paul (nar. roku 1837), Francouz, povoláním učitel; bakuninovec; od roku 1869 jeden z vůdců Aliance socialistické demokracie; člen generální rady I. internacionály (1870—1871), delegát basilejského kongresu (1869) a londýnské konference (1871). — 50, 59, 60, 385, 386

Rochat, Charles, představitel francouzského dělnického hnutí; člen pařížské federální rady I. internacionály, účastník Pařížské komuny; člen generální rady I. internacionály a dopisující tajemník pro Holandsko (1871—1872), delegát londýnské konference (1871). — 79, 101, 114, 660

Romanovci, carská dynastie v Rusku (1613—1917). — 475

Roon, Albrecht Theodor Emil, hrabě (1803—1879), německý státník a voják, od roku 1873 generál polní maršál, představitel pruské vojenské kamarily, ministr války (1859 až 1873) a ministr námořnictva (1861 až 1871), reorganizoval pruskou

armádu; předseda pruské vlády (leden—listopad 1873). — 324

Rossell, Vicente, španělský anarchista, povoláním tkadlec; člen španělské federální rady (1872—1873), 30. května 1873 byl generální radou z I. internacionály vyloučen. — 148

Rozwadowski, Józef (nar. roku 1846), polský revolucionář, účastník osvobozeneckého povstání z let 1863 až 1864 v Polsku; komunard; náčelník štábu generála Pařížské komuny Wróblewského; po porážce Komuny emigroval do Anglie; v roce 1872 člen generální rady I. internacionály. — 79, 101, 114

Rubau Donadeu, José, španělský anarchista, povoláním litograf; jeden ze zakladatelů a vůdců Aliance socialistické demokracie ve Španělsku. — 395

Rühl, J., německý dělník, člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, člen generální rady I. internacionály (1870—1872). — 79, 101, 114, 660

Rurik (zemř. roku 879), vůdce Varjagů; roku 862 dobyl Novgorod. — 444

Sacaze, François (1808—1884), francouzský soudní úředník, monarchista, od roku 1871 poslanec Národního shromáždění. — 65, 79, 99, 389

Sadler, Angličan, člen generální rady I. internacionály (1871—1872). — 79, 101, 114, 660

Sáenz, Valentín, španělský socialista, obchodní zaměstnanec; člen španělské federální rady I. internacionály (1871—1872), redaktor listu „La Emancipación" (1871—1873) a člen Nové madridské federace (1872—1873); bojoval proti anarchistickému vlivu ve Španělsku. — 401

Sagasta, Práxedes Mateo (1827—1903), španělský státník, vůdce liberální strany, ministr vnitra (1871—1872), ministr zahraničí (1874), ministerský předseda (1881—1883, 1885 až 1890, 1892—1895, 1897—1899, 1901 až 1902). — 167, 215, 399, 404, 509, 660

Saint-Clair, E. P., účastník amerického dělnického hnutí, původem Ir; člen generální rady zvolené na haagském kongresu I. internacionály (1872). — 190, 691

Saint-Germain, Claude Louis, hrabě *de* (1707—1778), francouzský generál, ministr války (1775—1777). — 524

Saint-Martin, *de*, francouzský advokát, bakuninovec. — 416, 417

Saint-Simon, Henri (1760—1825), významný francouzský utopický socialista. — 46, 64, 331, 535, 641, 651

Salt, Titus (1803—1876), anglický továrník. — 278

Sauva, Arsène, francouzský socialista, povoláním krejčí; stoupenec Cabetův, jeden z vůdců ikarských kolonií v USA; účastník Pařížské komuny, po její porážce emigroval do USA; jako delegát haagského kongresu I. internacionály (1872) podporoval anarchistickou menšinu; v sedmdesátých letech se zúčastnil socialistického hnutí v USA. — 182—185, 188, 189, 205

Sax, Emil (1845—1927), rakouský buržoazní ekonom. — 10, 266—282, 286—288

Selchow, pruský státník, ministr zemědělství (prosinec 1862—leden 1873). — 324

Sentiñon, Gaspard (zemř. roku 1903),

španělský anarchista, povoláním lékař; jeden ze zakladatelů a vůdců Aliance socialistické demokracie ve Španělsku; delegát basilejského kongresu I. internacionály (1869); 30. května 1873 byl generální radou z I. internacionály vyloučen. — 395, 404

Serno-Solovjevič, Alexandr Alexandrovič (1838—1869), ruský revolucionář a demokrat, stoupenec Černyševského; začátkem šedesátých let účastník revolučního hnutí v Rusku, později emigroval do Ženevy; člen I. internacionály; účastník švýcarského dělnického hnutí. — 118

Serraillier, Auguste (nar. roku 1840), francouzský dělník, kopytář; člen generální rady I. internacionály (1869—1872), dopisující tajemník pro Belgii (1870) a pro Francii (1871—1872); v září 1870 po pádu druhého císařství byl poslán jako zmocněnec generální rady do Paříže; člen Pařížské komuny; delegát londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872) I. internacionály; člen britské federální rady (1873); Marxův spolubojovník. — 58, 79, 84, 101, 114, 154, 182—185, 188—190, 199, 210, 344, 349, 415 až 417, 464, 660, 696

Serrano y Domínguez, Francisco (1810 až 1885), španělský generál a státník, monarchista; ministr války (1843), účastník státního převratu z roku 1856, ministr zahraničních věcí (1862—1863), předseda vlády (1868—1869, 1871, 1874), regent království (1869—1871). — 557, 558

Sexton, George, anglický socialista, povoláním lékař; člen generální rady I. internacionály (květen až srpen 1872) delegát haagského kongresu (1872); v britské federální radě (1872—1873) vystupoval proti reformistickým živlům. — 114, 183, 185, 186, 189

Shakespeare, William (1564—1616), velký anglický dramatik. — 380, 501

Shaw, Robert (zemř. roku 1869), představitel anglického dělnického hnutí, povoláním malíř; účastník shromáždění z 28. září 1864 v St. Martin's Hallu; člen generální rady I. internacionály (1864—1869), aktivně se podílel na její práci; v organizacích tradeunionů propagoval ideje I. internacionály; pokladník generální rady (1867—1868), dopisující tajemník pro Ameriku (1867 až 1869); účastník londýnské konference (1865) a bruselského kongresu (1868) I. internacionály. — 45

Schapper, Karl (1812—1870), významný pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, jeden z vůdců Svazu spravedlivých a Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, člen ústředního výboru Svazu komunistů, účastník revoluce z let 1848—1849; za rozkolu ve Svazu komunistů v roce 1850 spolu s Willichem vůdce sektářské frakce; v roce 1856 se znovu sblížil s Marxem; v roce 1865 člen generální rady I. internacionály a účastník londýnské konference. — 586

Scheu, Heinrich (1845—1926), rakouský sociální demokrat, delegát haagského kongresu I. internacionály (1872); roku 1875 emigroval do Anglie. — 183, 185

Schiller, Friedrich (1759—1805), velký německý básník a dramatik. — 122, 432, 611

Schinderhannes, viz *Bückler*, Johann
Schlözer, August Ludwig von (1735 až 1809), německý historik a statistik. — 610
Schneider, Eugène (1805—1875), francouzský velkoprůmyslník, majitel železáren v Creusotu. — 279
Schubart, Johann Christian (1734 až 1787), německý vědec, agronom. — 610
Schulze-Delitzsch, Franz Hermann (1808—1883), německý maloburžoazní ekonom a politik, stoupenec sjednocení Německa pod hegemonií Pruska, jeden ze zakladatelů Národního spolku, v šedesátých letech jeden z vůdců buržoazní Pokrokové strany, organizoval dělnické družstevní spolky. — 283, 310, 644
Schumacher, Georg (nar. roku 1844), německý sociální demokrat, povoláním koželuh, později podnikatel; delegát solingenské sekce na haagském kongresu I. internacionály (1872); poslanec Říšského sněmu (1884—1898); patřil k oportunistickému křídlu sociální demokracie. — 183, 185, 189
Schwarzenberg, Felix, kníže (1800 až 1852), rakouský reakční státník a diplomat; po potlačení vídeňského povstání v říjnu 1848 ministerský předseda a ministr zahraničních věcí. — 643
Schweitzer, Johann Baptist von (1838 až 1875), advokát z Frankfurtu nad Mohanem; vydavatel a šéfredaktor listu „Social-Demokrat" (1864 až 1867); předseda Všeobecného německého dělnického spolku (1867 až 1871); lassallovec, podporoval Bismarckovu politiku sjednocení Německa shora pod hegemonií Pruska; brzdil připojení německých dělníků k I. internacionále, bojoval proti Sociálně demokratické dělnické straně; v roce 1872 byl pro své styky s pruskou vládou ze Všeobecného německého dělnického spolku vyloučen. — 130, 132, 355, 382
Schwitzguébel, Adhémar (1844—1895), představitel švýcarského dělnického hnutí, povoláním rytec; člen I. internacionály, bakuninovec; jeden z vůdců Aliance socialistické demokracie a Jurské federace; delegát haagského kongresu I. internacionály (1872); jako člen Jurské federace byl usnesením generální rady z 5. ledna 1873 z I. internacionály vyloučen. — 70, 182—189, 201, 206, 212, 213, 383
Skaldin, viz *Jeleněv*, Fjodor Pavlovič
Smith, Adam (1723—1790), anglický ekonom, jeden z nejvýznamnějších představitelů klasické buržoazní politické ekonomie. — 139
Sorge, Friedrich Adolf Albert (1828 až 1906), významný představitel mezinárodního a amerického dělnického a socialistického hnutí; účastník bádensko-falckého povstání v roce 1849, potom emigroval do USA; člen I. internacionály, organizátor amerických sekcí; delegát haagského kongresu (1872), člen generální rady v New Yorku a její generální tajemník (1872—1874); Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 27, 182—186, 188, 189, 218, 686, 687, 689, 691, 693, 694
Soria Santa Cruz, Federíco (1815 až 1891), španělský generál, v roce 1872 se účastnil války proti karlistům, v roce 1873 potlačil povstání kantonalistů v Andalusii, v letech

1874—1875 vojenský guvernér Cádizu. — 503

Soriano, Trinidad, španělský anarchista. — 376, 403, 404

Speyer, Carl (nar. roku 1845), v šedesátých letech tajemník Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, povoláním truhlář; od roku 1872 člen generální rady I. internacionály v Londýně a později v Americe. — 190, 691, 693

Splingard, Roch, belgický delegát haagského kongresu I. internacionály (1872), byl členem komise pro vyšetření činnosti Aliance socialistické demokracie; anarchista; 30. května 1873 byl generální radou z I. internacionály vyloučen. — 183, 185 až 189, 363

Stahl, Friedrich Julius (1802—1861), německý právník a krajně reakční politik, jeden ze zakladatelů pruské Konzervativní strany. — 323

Stefanoni, Luigi (1842—1905), italský spisovatel a publicista, maloburžoazní demokrat, racionalista, účastník Garibaldiho tažení; zakladatel a redaktor listu „Il Libero Pensiero", podporoval bakuninovce. — 18, 75, 115—117, 392

Stein, Karl, baron (1757—1831), pruský státník, v letech 1804—1808 zastával řadu vysokých funkcí; zúčastnil se osvobozenecké války proti napoleonské nadvládě; jeden z iniciátorů polovičatých buržoazních reforem v Prusku. — 321

Stepney, Cowell William Frederick (1820—1872), člen Reformní ligy, člen generální rady I. internacionály (1866—1872) a její pokladník (1868 až 1870), delegát bruselského (1868) a basilejského (1869) kongresu a londýnské konference (1871), roku 1872 člen britské federální rady. — 79, 101, 114, 660

Stieber, Wilhelm (1818—1882), policejní rada, náčelník pruské politické policie (1850—1860); jeden z organizátorů a hlavní svědek kolínského procesu proti komunistům (1852); za prusko-francouzské války náčelník vojenské policie a vedoucí německé špionáže a kontrašpionáže na území Francie. — 116, 167, 291, 372, 585, 587

Stirner, Max (literární pseudonym Johanna Caspara *Schmidta*) (1806 až 1856), německý filosof a spisovatel, mladohegelovec; jeden z ideologů buržoazního individualismu a anarchismu. — 641, 651

Strousberg, Bethel Henry (1823—1884), německý železniční podnikatel, roku 1873 udělal bankrot. — 290

Strutt, Edward (1801—1880), anglický liberální politik, kancléř lancasterského vévodství (1852—1854), člen parlamentu. — 278, 279

Svjatskij, Vladimir Ivanovič (nar. asi 1847), účastník Něčajevova petrohradského kroužku, v roce 1871 byl soudem osvobozen. — 441

Swarm, viz *Dentraygues*, Émile

Štěpán VI., Dušan (asi 1308—1355), srbský král; od roku 1321 spoluregent, od roku 1331 samovládce; za jeho panování se území Srbska velmi rozšířilo; roku 1346 přijal titul car srbský a řecký. — 623, 627

Tamerlán (1336—1405), mongolský chán, od roku 1370 vládce Samarkandu; podrobil si střední Asii a Persii. — 637

Taylor, Alfred, anglický dělník, člen generální rady I. internacionály (1871—1872) a britské federální rady (1872). — 79, 101, 114, 660

Teano, italský kníže, předseda takzvaného dělnického sjezdu roku 1872 v Římě. — 667

Terzaghi, Carlo (nar. asi 1845), italský advokát, tajemník turínské dělnické federace; v roce 1872 se stal policejním agentem. — 69, 201, 392, 408—410

Thaler, Karl, fejetonista listu „Neue Freie Presse". — 556, 562

Theisz, Albert Frédéric Félix (1839 až 1880), francouzský proudhonovec, povoláním rytec; člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie; roku 1872 člen generální rady I. internacionály a její pokladník. — 55, 59

Thiers, Louis Adolphe (1797—1877), francouzský buržoazní historik a státník, orleanista; ministr vnitra (1832, 1834), ministerský předseda (1836, 1840), president republiky (1871—1873), kat Pařížské komuny. — 55, 76, 79, 86, 165, 167, 226, 342, 416, 525, 618, 619, 660

Tkačov, Petr Nikitič (1844—1885), ruský publicista, účastník revolučního hnutí proti carskému absolutismu; jeden z ideologů narodnictví. — 30, 559—582, 602

Tokarzewicz, Józef (1841—1919), polský revolucionář, novinář a spisovatel; od roku 1863 žil v emigraci ve Francii a Švýcarsku; člen polské sekce I. internacionály v Curychu; bojoval proti Bakuninovým pokusům uplatnit svůj vliv v polské emigraci. — 393

Tolain, Henri Louis (1828—1897), pravý proudhonovec, povoláním rytec; jeden z vůdců pařížské sekce I. internacionály; delegát londýnské konference (1865), ženevského (1866), lausannského (1867), bruselského (1868) a basilejského (1869) kongresu; poslanec Národního shromáždění (1871); za Pařížské komuny přešel na stranu versailleských; v roce 1871 byl z I. internacionály vyloučen. — 98

Tomás, Francisco (asi 1850—1903), člen španělské federální rady I. internacionály (1872—1873), povoláním zedník; jeden z vůdců anarchistické organizace ve Španělsku; 30. května 1873 byl generální radou z I. internacionály vyloučen. — 148, 502

Tomilovová, Jelizaveta Christianovna (nar. asi 1839), obžalována v souvislosti s Něčajevovým spiknutím, v roce 1871 osvobozena; v osmdesátých letech členka saratovského narodovoleckého kroužku. — 436

Townshend, William, anglický dělník, člen generální rady I. internacionály (1869—1872); účastník socialistického hnutí v osmdesátých letech. — 79, 101, 114, 660

Treitschke, Heinrich Gotthard von (1834—1896), reakční historik a publicista; v roce 1886 byl jmenován historiografem pruského státu. — 588

Us, Vasilij, kozácký ataman; jeden z vůdců povstání rolníků a kozáků, které vedl Stěnka Razin. — 433

Uspenskij, Petr Gavrilovič (asi 1847 až 1881), člen Něčajevova kroužku v Moskvě, zúčastnil se zavraždění studenta Ivanova, v roce 1871 od-

souzen k patnácti letům nucených prací a k deportaci na Sibiř. — 437, 439, 441, 445—447

Utin, Nikolaj Isaakovič (1845—1883), ruský revolucionář, účastník studentského hnutí, člen narodnické organizace „Zemlja i volja", roku 1863 emigroval do Anglie, potom do Švýcarska; jeden z organizátorů ruské sekce I. internacionály; člen redakce listu „Narodnoje dělo" (1868—1870), redaktor „Égalité" (1870—1871), bojoval proti Bakuninovi a jeho přívržencům; delegát londýnské konference I. internacionály (1871); v polovině sedmdesátých let z revolučního hnutí odešel. — 58, 167, 394, 449, 685

Václav (asi 908—929), český kníže (asi 921—929). — 627

Vaillant, Édouard (1840—1915), francouzský socialista, blanquista; člen Pařížské komuny; člen generální rady I. internacionály (1871—1872), delegát lausannského kongresu (1867), londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872); když se haagský kongres rozhodl přeložit generální radu do New Yorku, vystoupil z I. internacionály; aktivní účastník socialistického hnutí ve Francii, spoluzakladatel Socialistické strany Francie (1901); za první světové války sociálšovinista. — 79, 101, 114, 182—186, 189, 553, 660

Van-Heddeghem (pseudonym Walter), policejní agent, který se vetřel do pařížské sekce I. internacionály; delegát haagského kongresu (1872); člen komise pro vyšetření činnosti Aliance socialistické demokracie; v roce 1873 byl odhalen. — 182, 183, 185—190, 347, 349, 350, 354, 363

Varlin, Louis Eugène (1839—1871), levý proudhonovec, povoláním knihař; jeden z vůdců sekcí I. internacionály ve Francii; delegát londýnské konference (1865), ženevského (1866) a basilejského (1869) kongresu; člen ústředního výboru národní gardy a Pařížské komuny; 28. května 1871 zastřelen versailleskými. — 59

Velarde, José Maria, španělský generál, od dubna do září 1873 generálkapitán Katalánie. — 502

Vergilius (Publius Vergilius Maro), (70—19 před n. l.), největší římský básník. — 121

Vermersch, Eugène (1845—1878), francouzský maloburžoazní novinář, účastník republikánského hnutí; za Pařížské komuny vydavatel listu „Le Père Duchêne", po její porážce emigroval do Anglie, kde vydával list „Qui vive!" a šířil v něm pomluvy proti I. internacionále a generální radě. — 99, 550

Vésinier, Pierre (1826—1902), francouzský maloburžoazní publicista; za pomlouvání generální rady byl roku 1866 vyloučen z generální rady a roku 1868 z I. internacionály; člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie; tajemník Francouzské sekce 1871 a člen Světové federalistické rady, která útočila proti Marxovi a generální radě I. internacionály; vydavatel listu „La Fédération". — 59, 113, 682

Vickery, Samuel, tajemník britské federální rady (1872—1873), aktivně bojoval proti jejímu reformistickému křídlu; v roce 1873 předseda

kongresu britské federace v Manchesteru. — 230, 236, 240

Vichard, Paul, představitel francouzského dělnického hnutí, účastník Pařížské komuny; delegát francouzské sekce v Londýně na haagském kongresu I. internacionály (1872), člen komise pro vyšetření činnosti Aliance socialistické demokracie. — 182, 183, 185—189, 363

Viktor Emanuel II. (1820—1878), sardinský král (1849—1861), italský král (1861—1878). — 41

Vilém I. (1797—1888), pruský král (1861—1888), německý císař (1871 až 1888). — 86, 164, 167

Vilnart, Raimond (pseudonym Wilmot), francouzský revolucionář, účastník Pařížské komuny, delegát bordeauxské sekce na haagském kongresu I. internacionály (1872); v roce 1873 emigroval do Buenos Aires, kde propagoval zásady I. internacionály. — 182—186, 188, 189

Viñas, García José, španělský anarchista, medik, jeden z organizátorů Aliance socialistické demokracie ve Španělsku (1868); v roce 1873 se zúčastnil revolučních událostí. — 395, 404, 499

Vogel z Falckensteinu, Eduard (1797 až 1885), německý generál, za pruskofrancouzské války generální guvernér německého pobřeží. — 163, 164

Vogt, Gustav (1829—1901), švýcarský ekonom německého původu, buržoazní pacifista, jeden z organizátorů Ligy míru a svobody; bratr Karla Vogta. — 42, 370

Vogt, Karl (1817—1895), německý přírodovědec, vulgární materialista, maloburžoazní demokrat; v letech 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění, patřil k levému křídlu; v červnu 1849 jeden z pěti říšských regentů; roku 1849 emigroval do Švýcarska; v padesátých až šedesátých letech placený tajný agent Ludvíka Bonaparta a aktivní účastník pomlouvačné kampaně proti proletářským revolucionářům; Marx jej odhalil v polemickém spise „Pan Vogt". — 115 až 117, 350, 586

Voigts-Rhetz, Julius von (1822—1904), pruský generál, účastník pruskofrancouzské války, od roku 1873 ředitel všeobecného vojenského odboru, později generální inspektor dělostřelectva. — 598

Voltaire, François Marie (vlastním jménem *Arouet*) (1694—1778), francouzský filosof, deista, satirik a historik, významný představitel buržoazního osvícenství v 18. století; bojoval proti absolutismu a katolicismu. — 325, 612

Wagner, Adolph (1835—1917), německý vulgární buržoazní ekonom, představitel takzvané sociálně právní školy v politické ekonomii, katedrový socialista; zakladatel Křesťanskosociální strany (1872). — 291

Wakefield, Edward Gibbon (1796 až 1862), anglický státník, ekonom, vypracoval teorii kolonizace. — 121, 141

Walter, viz *Van-Heddeghem*

Ward, Osborne, účastník amerického dělnického hnutí, člen sekce I. internacionály v Brooklynu; byl pod vlivem buržoazních reformátorů; na haagském kongresu (1872) zvolen členem generální rady, volbu odmítl. — 190

Weiler, Adam, německý emigrant, člen britské federální rady I. internacionály (1872 a 1873); podporoval Marxe a Engelse v boji proti anglickým reformistům; později člen Sociálně demokratické federace založené Hyndmanem — 240

West, William, americký buržoazní radikál, člen ústředního výboru severoamerické federace I. internacionály; tajemník sekce 12 (New York), která byla na haagském kongresu (1872) z I. internacionály vyloučena. — 128, 129, 132, 423, 680, 681

Weston, John, stoupenec Owenův, povoláním tesař, později podnikatel; aktivní člen generální rady I. internacionály (1864—1872), delegát londýnské konference (1865); člen výkonného výboru Reformní ligy; jeden z vůdců Ligy půdy a práce; člen britské federální rady (1872). — 79, 101, 112, 114, 660

Wieland, Christoph Martin (1733 až 1813), německý osvícenský spisovatel. — 611

Willich, August (1810—1878), pruský důstojník, který pro své politické názory vystoupil z vojenské služby; člen Svazu komunistů, účastník bádensko-falckého povstání z roku 1849; spolu se Schapperem vůdce sektářské frakce, která se roku 1850 odtrhla od Svazu komunistů; roku 1853 emigroval do USA, za občanské války (1861—1865) generál Severu. — 586

Wilmot, viz *Vilmart*, Raimond

Woodhullová, Victoria (1838—1927), americká buržoazní feministka; v roce 1871—1872 organizovala sekce z buržoazních a maloburžoazních živlů a pokoušela se strhnout na sebe vedení severoamerické federace I. internacionály; vedla sekci 12, která byla generální radou a haagským kongresem z I. internacionály vyloučena. — 128—133, 680

Wróblewski, Walery (1836—1908), polský revoluční demokrat, jeden z vůdců polského osvobozeneckého povstání z let 1863—1864; generál Pařížské komuny; člen generální rady I. internacionály a dopisující tajemník pro Polsko (1871—1872), delegát haagského kongresu (1872); aktivně bojoval proti bakuninovcům. — 79, 101, 114, 154, 182, 183, 185, 186, 188, 189, 199, 210, 541, 660

Wyss, O., francouzský tajemník manchesterské cizinecké sekce I. internacionály; podporoval Marxe a Engelse v boji proti anglickým reformistům; později emigroval do USA. — 234

Yarrow, F. J., představitel anglických tradeunionů, povoláním umělecký truhlář; člen generální rady I. internacionály (1866—1868 a 1872). — 79, 101, 114, 660

Zürcher, P., roku 1872 člen manchesterské cizinecké sekce I. internacionály; vystupoval proti reformistickému křídlu v britské federální radě. — 234

Žukovskij, Nikolaj Ivanovič (1833 až 1895), ruský anarchista, od roku 1862 emigrant ve Švýcarsku, tajemník ženevské sekce Aliance socialistické demokracie; na protest proti Bakuninovu vyloučení vystoupil roku 1872 z I. internacionály. — 52, 188, 370, 679

POSTAVY Z MYTOLOGIE A KRÁSNÉ LITERATURY

Achates, hrdina z Vergiliovy „Aeneidy", věrný průvodce Aeneův; jeho jméno se stalo symbolem oddaného přátelství. — 99, 385

Achilles, v řeckém bájesloví nejstatečnější řecký hrdina trojské války, jedna z hlavních postav Homérovy Iliady. — 560, 568

sv. Antonín, křesťanský světec, podle legendy žil v Nubijské poušti. — 402

Aymonovci, hrdinové raně středověké básně „Čtyři synové Aymonovi aneb Renaut de Montauban", čtyři bratři Adelard (Alard), Richard, Guichard a Renaut. — 419

Bräsig (Strýc Bräsig), postava z románu Fritze Reutera „Ut mine Stromtid" [„Z dob mého hospodářského praktikantství"]. — 306

Daniel, starozákonní prorok. — 470

Dogberry (v českých překladech Kalina), postava ze Shakespearovy komedie „Mnoho povyku pro nic", horlivý, ale omezený podúředník. — 99

Eckart, hrdina německých středověkých pověstí, vzor oddanosti, spolehlivý strážce, přítel dětí a varovník před Venušinou horou. — 561

Falstaff, komická postava ze Shakespearových her („Veselé paničky windsorské", „Král Jindřich IV."), chvástavý šprýmař a piják. — 380, 501

Gargantua, postava z Rabelaisova románu „Gargantua a Pantagruel". — 402

Hamlet, hlavní hrdina stejnojmenné Shakespearovy tragédie. — 550

Jehova (Jahve), jméno boha ve Starém zákoně. — 641

Ježíš Kristus. — 404

John Bull, posměšná přezdívka Angličanů; rozšířila se po roce 1712, kdy vyšla politická satira osvícenského spisovatele Johna Arbuthnota „Příběhy Johna Bulla". — 512

Karlíček Mazánek (Karlchen Missnick), postava nedouka a maminčina chlapečka u německého humoristy Davida Kalische. — 559, 564, 568, 570

Karel Moor, postava ze Schillerova dramatu „Loupežníci". — 432, 456

Marie Magdaléna, v Novém zákoně Kristova učednice, kající se hříšnice. — 349

Monte Christo, hrdina románu Alexandra Dumase. — 456

Möros, postava z Schillerovy balady „Rukojmí". — 550

Nemesis, ve starořecké mytologii bohyně odplaty. — 562

Petr, Kristův učedník a apoštol. — 404

Robert Macaire, typ prohnaného šejdíře, vytvořený slavným francouzským hercem Frédérickem Lemaîtrem a zvěčněný v karikaturách Honoré Daumiera. — 456

Rudolf, kníže z Geroldsteinu, postava z románu Eugèna Sue „Tajnosti pařížské". — 456

SEZNAM LITERATURY

„*Address and provisional rules of the Working Men's International Association*, established September 28, 1864, at a public meeting held at St. Martin's Hall, Long Acre, London" [„Adresa a prozatímní stanovy Mezinárodního dělnického sdružení ustaveného 28. září 1864 na veřejné schůzi, která se konala v St. Martin's Hallu, na Long Acre v Londýně"], Londýn 1864 (viz pozn. 87). — 97, 119, 120, 138, 140—142

„*Address of the Polish refugees to the English people*" [„Adresa polských emigrantů anglickému národu"], Londýn 1874 (viz pozn. 425). — 541—544

„*Annales de l'Assemblée nationale. T. VII — du 15 janvier au 22 février 1872*" [„Anály Národního shromáždění. Díl VII — 15. leden až 22. únor 1872"] Paříž, 1872. — 79

„*Asociación Internacional de los Trabajadores*. Estracto de las actas del segundo congreso obrero de la Federación regional Española, celebrado en Zaragoza en los dias 4 al 11 de Abril de 1872, segun las actas y las notas tomadas por la comisión nombrada al efecto en el mismo" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Výtah z dokumentů druhého dělnického sjezdu Španělské národní federace, konaného v Zaragoze 4.—11. dubna 1872, sestavený podle dokumentů a poznámek, jež obdržela komise zvolená na témž sjezdu"], bez udání místa a vročení [1872] (viz pozn. 187). — 178

„*Asociación Internacional de los Trabajadores*. Organización de las secciónes obreras de la Federación regional Española adoptada por el congreso obrero de Barcelona en Junio de 1870, y reformada por la conferencia regional de Valencia celebrada en Setiembre de 1871" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Organizace dělnických sekcí Španělské národní federace přijaté dělnickým sjezdem v Barceloně v červnu 1870 a reformované národní konferencí ve Valencii, která se konala v září 1871"], Barcelona, bez vročení. — 420

„*Association Internationale des Travailleurs*. Compte-rendu du IVe Congrès international, tenu à Bâle, en septembre 1869" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Zpráva čtvrtého mezinárodního kongresu konaného v Basileji v září 1869"], Brusel 1869. — 62, 70, 71, 81

„*Association Internationale des Travailleurs.* Déclaration de la Section française fédéraliste de 1871, siégeant à Londres" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Deklarace Francouzské federální sekce 1871 se sídlem v Londýně"], Londýn 1871 (viz pozn. 50). — 57, 58

„*Association Internationale des Travailleurs.* Résolution du Congrès général tenu á la Haye du 2 au 7 septembre 1872" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Rezoluce všeobecného kongresu konaného v Haagu ve dnech 2.—7. září 1872"], Londýn 1872. — 173—190, 198—200, 238

„*Association Internationale des Travailleurs.* Status et règlements" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Stanovy a organizační řád"], Londýn 1866. — 68

„*Aux Communeux*" [„Komunardům"], Londýn 1874 (viz pozn. 434). — 549, 551 až 553

Bakunin, Michail Alexandrovič, „Risposta d'un Internazionale a Giuseppe Mazzini" [„Odpověď člena Internacionály Giuseppe Mazzinimu"], Milán 1871 (viz pozn. 88). — 97

[*Bakunin, Michail Alexandrovič*], „Fédéralisme, Socialisme et Antithéologisme. Proposition motivée au Comité Central de la Ligue de la Paix et de la Liberté" [„Federalismus, socialismus a antiteologismus. Odůvodněný návrh pro ústřední výbor Ligy míru a svobody"], Bern 1867—1868 (viz pozn. 309). — 369

— „Gosudarstvennosť i anarchija" [„Státnost a anarchie"], Ženeva 1873 (viz pozn. 470). — 613—656

— (anonymně) „Lettres à un Français sur la crise actuelle" [„Dopisy Francouzovi o současné krizi"], Neuchâtel 1870. — 505

— „Romanov, Pugačov, ili Pestel? Narodnoje dělo" [„Romanov, Pugačov nebo Pestel. Věc lidu"], Londýn 1862. — 470—475

— „Načala revoljucii" [„Principy revoluce"], léto 1869 (viz pozn. 356). — 429—432, 457

— „Několko slov k molodym bratjam v Rossii" [„Několik slov k mladým bratřím v Rusku"], Ženeva 1869 (viz pozn. 354). — 427—429, 437, 444, 453, 457

— „Postanovka revoljucionnogo voprosa" [„Vytyčení revoluční otázky"], květen 1869 (viz pozn. 356). — 429—431, 457

Bray, John Francis, „Labour's wrongs and labour's remedy; or, the age of might and the age of right" [„Zlořády práce a prostředky k jejich nápravě; neboli věk moci a věk práva"], Leeds 1839. — 331

„*British Federation of the International Working Men's Association.* Address of the British Federal Council to the branches, sections, affiliated societies, and membres of the Federation" [„Britská federace Mezinárodního dělnického sdružení. Provolání britské federální rady odbočkám, sekcím, přidruženým spolkům a členům federace"], [Londýn 1873] (viz pozn. 271). — 326

„*Circulaire à toutes les fédérations de l'Association Internattionale des Travailleurs*" [„Oběžník všem federacím Mezinárodního dělnického sdružení"], Sonvilier 1871. — 59, 62, 65, 66, 72, 388, 389, 391, 392

„*Congrès ouvrier de l'Association Internationale des Travailleurs*, tenu à Genève du 3 au 8 septembre 1866" [„Dělnický kongres Mezinárodního dělnického sdružení, konaný v Ženevě od 3. do 8. září 1866"], Ženeva 1866. — 58, 67, 68

„*Conseil fédéraliste universel de l'Association Internationale des Travailleurs* et des sociétés républicaines socialistes adhérentes" [„Univerzální federalistická rada Mezinárodního dělnického sdružení a přidružených republikánských socialistických spolků"], Londýn 1872 (viz pozn. 100). — 112

Dante Alighieri, „Divina Commedia" [„Božská komedie"], Peklo, 3. zpěv (viz pozn. 280). — 336

Dickens, Charles, „Malá Dorritka". — 144

Engels, Bedřich, „Die Bakunisten an der Arbeit. Denkschrift über den letzten Aufstand in Spanien" [„Bakuninovci při práci. Pamětní spis o nedávném povstání ve Španělsku"], Lipsko 1877 (viz pozn. 374). — 583

— „Die Lage der arbeitenden Klasse in England. Nach eigner Anschauung und authentischen Quellen" [„Postavení dělnické třídy v Anglii. Podle vlastního pozorování a autentických pramenů"], Lipsko 1845. — 251, 276—279, 292, 315

— „Die Lage der arbeitenden Klasse in England. Nach eigner Anschauung und authentischen Quellen" [„Postavení dělnické třídy v Anglii. Podle vlastního pozorování a autentických pramenů"], 2. přehlédnuté vydání, Stuttgart 1892 (viz pozn. 379). — 498

— „Zur Wohnungsfrage. [Erstes Heft.] Separatabdruck aus dem ‚Volksstaat'" [„K bytové otázce. (První sešit.) Zvláštní otisk z listu ‚Volksstaat'"], Lipsko 1872 (viz pozn. 228). — 302, 316

— „Zur Wohnungsfrage. Zweites Heft: Wie die Bourgeoisie die Wohnungsfrage löst. Sonderabdruck aus dem ‚Volksstaat'" [„K bytové otázce. Druhý sešit: Jak řeší bytovou otázku buržoazie. Zvláštní otisk z listu ‚Volksstaat'"], Lipsko 1872 (viz pozn. 228). — 532

[*Flerovskij, N.*], „Položenije rabočego klassa v Rossii" [„Postavení dělnické třídy v Rusku"], Petrohrad 1869 (viz pozn. 357). — 430, 578

„*General Rules and Administrative Regulations of the International Working Men's Association*. Official edition revised by the General Council" [„Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení. Oficiální vydání revidované generální radou"], Londýn 1871 (viz pozn. 53). — 56—58, 80—83, 102, 103, 198, 231, 236—238, 690, 691

Gladstone, William Ewart, „Two letters to the Earl of Aberdeen, on the state prosecutions of the Neapolitan government" [„Dva dopisy hraběti z Aberdeenu o politických perzekucích neapolské vlády"], Londýn 1851 (viz pozn. 207). — 221

Goethe, Johann Wolfgang, „Faust", díl I, scéna šestá („Čarodějnická kuchyně"). — 312

Haxthausen, August, „Studien über die innern Zustände, das Volksleben und insbesondere die ländlichen Einrichtungen Russlands" [„Studie o vnitřních poměrech, o životě lidu a zejména o venkovském zřízení v Rusku"], sv. 1—2, Hannover 1847, sv. 3, Berlín 1852. — 579

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, „Wissenschaft der Logik" [„Logika jako věda"], „Werke" [„Spisy"], sv. 4—5, Berlín 1834 (viz pozn. 250). — 297

Heine, Heinrich, „Kobes I." — 568

— „Romanzero" [„Romancero"], 3. kniha, Hebrejské melodie. Disputace. — 550

Hirsch, Wilhelm, „Die Opfer der Moucharderie. Rechtfertigungsschrift" [„Oběti špiclovství. Ospravedlňovací spis"], v „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung" [„Beletristický časopis a newyorské noviny pro kriminalistiku"], New York, čís. z 1., 8., 15. a 22. dubna 1853 (viz pozn. 453). — 585

Hoffbauer, Ernst, „Die deutsche Artillerie in den Schlachten bei Metz mit Berücksichtigung der allgemeinen Verhältnisse in denselben unter Benutzung der officiellen Berichte der deutschen Artillerie" [„Německé dělostřelectvo v bitvách u Met s přihlédnutím ke všeobecným poměrům v nich a s použitím oficiálních zpráv německého dělostřelectva"], díl 1—2, Berlín 1872. — 529, 530

Homér, „Iliada". — 568

Huber, Victor Aimé, „Sociale Fragen. IV. Die latente Association" [„Sociální otázky, IV. Latentní asociace"], Nordhausen 1866. — 276

Inaugurální adresa Mezinárodního dělnického sdružení", viz *„Address and provisional rules..."*

„Internationale et révolution. A propos du congrès de la Haye par des réfugiés de la Commune, ex-membres du Conseil Général de l'Internationale" [„Internacionála a revoluce. U příležitosti haagského kongresu napsali emigranti Komuny, bývalí členové generální rady Internacionály"], Londýn 1872 (viz pozn. 436). — 297, 552, 553

Lassalle, Ferdinand, „Das System der erworbenen Rechte. Eine Versöhnung des positiven Rechts und der Rechtsphilosophie" [„Systém nabytých práv. Smíření pozitivního práva a filosofie práva"], díl 1—2, Lipsko 1861. — 306, 307

[*Lavrov, Petr Lavrovič*], „Russkoj socialno-revoljucionnoj molodoži. Po povodu brošjury: Zadači revoljucionnoj propagandy v Rossii" [„Ruské sociálně

revoluční mládeži. O brožuře: Úkoly revoluční propagandy v Rusku"], Londýn 1874 (viz pozn. 443 a 446). — 561, 562, 564—571

Lefrançais, Gustave, „Étude sur le mouvement communaliste à Paris, en 1871" [„Studie o komunalistickém hnutí v Paříži v roce 1871"], Neuchâtel 1871. — 84

Léová, André (Champseix, Léodile), „La guerre sociale. Discours prononcé au Congrès de la Paix à Lausanne (1871)" [„Sociální válka. Řeč pronesená na kongresu míru v Lausanne (1871)"], Neuchâtel 1871 (viz pozn. 42). — 52, 386

„*Liste nominale des délégués composant le 5-me Congrès universel*, tenu à la Haye (Hollande), du 2 au 7 septembre 1872" [„Seznam delegátů 5. všeobecného kongresu konaného v Haagu (Holandsko) od 2. do 7. září 1872"], Amsterodam 1872. — 209

Malon, Benoît, „La troisième défaite du prolétariat français" [„Třetí porážka francouzského proletariátu"], Neuchâtel 1871. — 52

Marx, Karel, „Der Bürgerkrieg in Frankreich. Adresse des Generalraths der Internationalen Arbeiter-Assoziation an alle Mitglieder in Europa und den Vereinigten Staaten. Separatabdruck aus dem Volksstaat" [„Občanská válka ve Francii. Adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení všem členům v Evropě a Spojených státech. Zvláštní otisk z listu ‚Volksstaat'"], Lipsko 1871. — 39, 126, 297

— „Enthüllungen über den Kommunisten-Prozess zu Köln [„Odhalení o kolínském procesu proti komunistům"], Basilej 1853 (viz pozn. 451). — 116, 350, 585—588

— „Herr Vogt" [„Pan Vogt"], Londýn 1860. — 115—117, 586

— „Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie" [„Kapitál. Kritika politické ekonomie"], sv. 1, kniha 1: „Der Produktionsprocess des Kapitals" [„Výrobní proces kapitálu"], Hamburk 1867. — 8, 120, 122, 139, 140, 246, 250, 261, 316, 317

— „Misère de la philosophie. Réponse à la Philosophie de la misère de M. Proudhon" [„Bída filosofie. Odpověď na ‚Filosofii bídy' pana Proudhona"], Paříž a Brusel 1847. — 245, 332

Marx, Karel a *Bedřich Engels*, „L'Alliance de la Démocratie Socialiste et l'Association Internationale des Travailleurs. Rapport et documents publiés par ordre du Congrès International de la Haye" [„Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení. Zpráva a dokumenty uveřejněné z příkazu haagského kongresu Internacionály"], Londýn a Hamburk 1873 (viz pozn. 306 a 375). — 494, 556, 558, 562, 572

— „Das Kommunistische Manifest" [„Komunistický manifest"]. Nové vydání s předmluvou autora, Lipsko 1872. — 299, 650—652

— „Manifest der Kommunistischen Partei" [„Manifest Komunistické strany"], Londýn 1848 (viz pozn. 128). — 8, 125, 126, 267, 297, 552, 553, 587, 642—649

— „Les prétendues scissions dans l'Internationale. Circulaire privée du Conseil Général de l'Association Internationale des Travailleurs" [„Domnělé rozkoly v Internacionále. Důvěrný oběžník generální rady Mezinárodního dělnického sdružení"], Ženeva 1872 (viz pozn. 1). — 146, 153, 170, 175, 178, 228, 376, 377, 381, 390—392

Maurer, Georg Ludwig, „Geschichte der Dorfverfassung in Deutschland" [„Dějiny vesnického zřízení v Německu"], sv. 1—2, Erlangen 1865—1866. — 579

— „Geschichte der Fronhöfe, der Bauernhöfe und der Hofverfassung in Deutschland" [„Dějiny robotních dvorů, selských dvorů a dvorcového zřízení v Německu"], sv. 1—4, Erlangen 1862—1863. — 579

— „Geschichte der Markenverfassung in Deutschland" [„Dějiny markovního zřízení v Německu"], Erlangen 1856. — 579

Mülberger, Arthur, „Die Wohnungsfrage. Eine sociale Skizze". Separat-Abdruck aus dem „Volksstaat" [„Bytová otázka. Sociální črta". Zvláštní otisk z listu „Volksstaat"], Lipsko 1872 (viz pozn. 252). — 298—306, 308—312, 315, 316

Müller, Wilhelm, „Geschichte der Neuesten Zeit 1816—1866 mit besonderer Berücksichtigung Deutschlands" [„Dějiny nejnovější doby 1816—1866 se zvláštním zřetelem k Německu"], Stuttgart 1867. — 638

Něčajev, Sergej Gennadijevič, „Studěntam Universitěta, Akaděmii i Těchnologičeskogo instituta v Petěrburge" [„Studentům university, akademie a technologického institutu v Petrohradě"], Ženeva 1869. — 427

„Papiers et correspondance de la famille impériale" [„Dokumenty a korespondence císařské rodiny"], sv. 2, Paříž 1870—1871 (viz pozn. 166). — 162

Pogodin, Michail Petrovič, „Polskij vopros. Sobranije rassužděnij, zapisok i zamečanij. 1831—1867" [„Polská otázka. Sbírka pojednání, pamětí a poznámek. 1831—1867"], Moskva 1867 (viz pozn. 427). — 542

Preussens Erster Reichstag. Eine Zusammenstellung der ständischen Gesetze, der Mitglieder und der Verhandlungen des ersten vereinigten Landtages, nebst einem geschichtlichen Umriss seiner Verhältnisse" [„První pruský Říšský sněm. Soupis stavovských zákonů, členů a jednání prvního spojeného Zemského sněmu, spolu s historickým nástinem jeho poměrů"], díl 7, Berlín 1847. — 269

„Programme et Règlement de l'Alliance Internationale de la Démocratie Socialiste" [„Program a organizační řád Mezinárodní aliance socialistické demokracie"], Ženeva 1868 (viz pozn. 67). — 71, 72

Proudhon, Pierre Joseph, „De la capacité politique des classes ouvrières" [„O politické schopnosti dělnické třídy"], Paříž 1868. — 332, 333

— „De la justice dans la révolution et dans l'église. Nouveaux principes de philosophie pratique" [„O spravedlnosti v revoluci a církvi. Nové principy praktické filosofie"], sv. 1—3, Paříž 1858. — 304

— „La guerre et la paix" [„Válka a mír"], sv. 1—2, Paříž 1869. — 305

— „Idée générale de la révolution au XIXe siècle. (Choix d'études sur la pratique révolutionnaire et industrielle)" [„Obecná idea revoluce 19. století. (Vybrané studie o revoluční a průmyslové praxi)"], viz „Oeuvres complètes" [„Sebrané spisy"], sv. 10, Paříž 1868. — 304, 313, 314

— „Système des contradictions économiques, ou Philosophie de la misère" [„Systém ekonomických rozporů aneb Filosofie bídy"], sv. 1—2, Paříž 1846. — 264, 304, 332

„*Pruská ústava*", viz „*Verfassungs-Urkunde...*"

„*Resolutions of the Conference of Delegates of the International Working Men's Association.* Assembled at London from 17th to 23th September 1871" (Circular issued by the General Council of the Association) [„Rezoluce konference delegátů Mezinárodního dělnického sdružení v Londýně konané od 17. do 23. září 1871" (Oběžník vydaný generální radou Sdružení)], Londýn 1871. — 131, 389

Ricardo, David, „On the principles of political economy and taxation" [„Zásady politické ekonomie a zdanění"], [Londýn] 1817. — 333

Richard, Albert a *Gaspard Blanc*, „L'empire et la France nouvelle. Appel du peuple et de la jeunesse à la conscience française" [„Císařství a nová Francie. Výzva lidu a mládeže k francouzskému svědomí"], Brusel 1872. — 76—78, 414, 415

[*Roy, Henry*], „The theory of the exchanges. The Bank Charter Act of 1844" [„Theorie směnečných kursů, Zákon o chartě Anglické banky z roku 1844"], Londýn 1864. — 120, 138—140

„*Rules of the International Working Men's Association*". Founded September 28th, 1864 [„Stanovy Mezinárodního dělnického sdružení", založeného 28. září 1864], Londýn [1867]. — 57, 66, 67

Sax, Emil, „Die Wohnungszustände der arbeitenden Classen und ihre Reform" [„Bytové poměry pracujících tříd a jejich reforma"], Vídeň 1869. — 266—283, 286, 288

„*Sbornik matěrialov ob artěljach v Rossii.* Izdanije S. Petěrburgskogo otdělenija Komitěta o selskich, ssudosběregatělnych i promyšlennych tovariščestvach" [„Sborník materiálů o artělech v Rusku. Vydání sanktpetěrburské odbočky Výboru pro rolnická, záložní a průmyslová družstva"], 1. vyd., Petrohrad 1873. — 577

„*Sbornik posmertnych statěj Alexandra Ivanoviča Gercena*" [„Sborník statí z pozůstalosti Alexandra Ivanoviče Gercena"], Ženeva 1870 (viz pozn. 117). — 117

„*Second Address of the General Council of the International Working Men's Association on the War*" [„Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce"], Londýn 1871 (viz pozn. 431). — 50, 545

[*Serno-Solovjevič, Alexandr*], „Naši domašnyje děla. Otvet g. Cercenu na stať ju ‚Porjadok toržestvujet'" [„Naše domácí záležitosti. Odpověď p. Gercenovi na článek ‚Pořádek triumfuje'"], III. Kolokol, čís. 233, Vevey 1867. — 118

Shakespeare, William, „Král Jindřich IV.". — 380, 501

Schiller, Friedrich, „Loupežníci". — 432
— „Slova víry". — 122
[*Skaldin*], „V zacholusti i v stolice" [„V zapadlém hnízdě a v hlavním městě"], Petrohrad 1870. — 581
Smith, Adam, „An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations" [„Pojednání o podstatě a původu bohatství národů"], sv. 3, Dublin 1776. — 139
„*Statuts pour la Fédération des sections romandes adoptés par le congrès Romand, tenu à Genève au Cercle international des Quatre-Saisons, les 2, 3 et 4 janvier 1869*" [„Stanovy Federace románských sekcí přijaté románským sjezdem, jenž se konal v Ženevě v Mezinárodním kroužku čtyř ročních období 2., 3. a 4. ledna 1869"] (viz pozn. 314). — 384

[*Tkačov, Petr Nikitič*], „Offener Brief an Herrn Friedrich Engels, Verfasser der Artikel ‚Flüchtlings-Literatur' in Nr. 117 und 118 des ‚Volksstaat'" [„Otevřený dopis panu Bedřichu Engelsovi, autoru článku ‚Emigrantská literatura' v 117. a 118. čísle ‚Volksstaatu'"], Curych 1874. — 564—566, 568—574, 578—582, 602
— „Zadači revoljucionnoj propagandy v Rossii. Pismo k redaktoru žurnala ‚Vperjod!'" [„Úkoly revoluční propagandy v Rusku. Dopis redaktorovi časopisu ‚Vperjod!'"], Londýn 1874. — 559—561, 564—571, 580
„*To the branches, sections and members of the British Federation of the International Working Men's Association*" [„Odbočkám, sekcím a členům Britské federace Mezinárodního dělnického sdružení"], Londýn 1872 (viz pozn. 218). — 230, 233
„*Troisième procès de l'Association Internationale des Travailleurs à Paris*" [„Třetí proces Mezinárodního dělnického sdružení v Paříži"], Paříž 1870. — 59

„*Ústava Německé říše*", viz „*Verfassung des Deutschen Reichs*"

„*Verfassung des Deutschen Reichs*" [„Ústava Německé říše"], v „Reichs-Gesetzblatt" [„Věstník říšských zákonů"], roč. 1871, čís. 16 (viz pozn. 401). — 519, 520
„*Verfassungs-Urkunde für den Preussischen Staat*" [„Ústavní listina pro pruský stát"]. Z 31. ledna 1850. V „Gesetz-Sammlung für die Königlichen Preussischen Staaten" [„Sbírka zákonů pro královské pruské státy"], roč. 1850, čís. 3. (viz pozn. 396). — 519
Vergilius (Publius Vergilius Maro), „Aeneis", kniha III. — 121
Vogt, Karl, „Studien zur gegenwärtigen Lage Europas" [„Studie o současné situaci v Evropě"], Ženeva a Bern 1859. — 115—117

[*Wakefield, Edward Gibbon*], „England and America. A comparison of the social and political state of both nations" [„Anglie a Amerika. Srovnání sociálních a politických poměrů obou národů"], sv. 1—2, Londýn 1833. — 121, 141

REJSTŘÍK PERIODICKÝCH PUBLIKACÍ

„*Almanacco Repubblicano per l'anno 1874*" [„Republikánský almanach pro rok 1874"] (Lodi) (viz pozn. 276). — 334, 338

„*Almanach du Peuple pour 1872*" [„Lidový almanach na rok 1872"] (Ženeva) (viz pozn. 68). — 73

„*Arbeiter-Zeitung*" [„Dělnické noviny"] (New York) (viz pozn. 294). — 19, 234, 346, 691, 693, 694

„*L'Avvenire Sociale*" [„Sociální budoucnost"] (Piacenza). — 412, 492

„*Bulletin de la Fédération jurassienne de l'Association Internationale des Travailleurs*" [„Bulletin Jurské federace Mezinárodního dělnického sdružení"] (Sonvilier, Le Locle a La Chaux-de-Fonds) (viz pozn. 199).— 204, 213, 226, 227, 342, 345, 385, 391, 393, 406, 417, 452

„*El Combate*" [„Boj"] (Madrid) (viz pozn. 326). — 395

„*Concordia.* Zeitschrift für die Arbeiterfrage" [„Svornost. Časopis pro dělnickou otázku"] (Berlín) (viz pozn. 120).— 119, 120, 138—142, 145

„*El Condenado*" [„Zavržený"] (Madrid) (viz pozn. 332). — 399

„*La Constitution*" [„Ústava"] (Paříž). — 58

„*Le Corsaire*" [„Korzár"] (Paříž) (viz pozn. 193). — 194, 195

„*Le Courrier de l'Europe*" [„Evropský kurýr"] (Londýn) (viz pozn. 79). — 84

„*The Daily News*" [„Denní zprávy"] (Londýn) (viz pozn. 142). — 135—137, 196, 277

„*La Démocratie*" [„Demokracie"] (Paříž) (viz pozn. 361). — 449

„*Les Droits de l'Homme*" [„Lidská práva"] (Montpellier) (viz pozn. 346). — 416

„*The Eastern Post*" [„Východní pošta"] (Londýn) (viz pozn. 289). — 19, 101, 108, 114, 343, 662, 664, 668

„*The Economist*" [„Ekonom"] (Londýn) (viz pozn. 143). — 137

„*L'Égalité*" [„Rovnost"] (Ženeva) (viz pozn. 25). — 47—51, 61, 62, 77, 114, 124, 167, 328, 382, 384, 385

„*La Emancipación*" [„Osvobození"] (Madrid) (viz pozn. 84). — 19, 21, 83, 93—95, 101, 114, 124, 127, 133, 154, 155, 169, 171, 172, 178, 179, 190, 195, 208, 216, 218, 229, 257, 328, 339, 342—344, 347, 398—400, 402, 660, 669, 691

„*L'Emancipation*" [„Osvobození"] (Toulouse). — 58, 417

„*L'Europe*" [„Evropa"]. — 58

„*La Favilla*" [„Jiskra"] (Mantova) (viz pozn. 197). — 201

„*La Federación*" [„Federace"] (Bar-

celona) (viz pozn. 183). — 172, 178, 179, 207, 341, 345, 405, 452
„*Le Figaro*" (Paříž) (viz pozn. 43). — 53, 194, 386, 413
„*The Fortnightly Review*" [„Čtrnáctidenní přehled"] (Londýn) (viz pozn. 122). — 120, 140
„*Die Gartenlaube. Illustrirtes Familienblatt*" [„Besídka. Obrázkový rodinný časopis"] (Lipsko) (viz pozn. 238). — 266
„*Le Gaulois*" [„Gal"] (Paříž) (viz pozn. 43). — 53, 386
„*Il Gazzettino Rosa*" [„Rudý zpravodaj"] (Milán) (viz pozn. 69). — 19, 108, 115, 408, 488
„*Hansard's Parliamentary Debates*" [„Hansardovy parlamentní debaty"] (sv. 170, Londýn 1863). — 119—122, 143—145
„*La Igualdad*" [„Rovnost"] (Madrid) (viz pozn. 333). — 399
„*The Illustrated London News*" [„Ilustrované londýnské noviny"] (viz pozn. 238). — 266
„*L'Internationale*" [„Internacionála"] (Brusel) (viz pozn. 292). — 29, 161, 169, 344, 345, 352
„*The International Herald*" [„Mezinárodní hlasatel"] (Londýn) (viz pozn. 80). — 19, 86, 89—92, 114, 123, 124, 169, 190, 211, 227, 229, 231—233, 236, 240, 328, 339, 342, 343, 347, 691
„*Izdanija obščestva ‚Narodnoj raspravy'* " [„Publikace společnosti ‚Soud lidu' "] čís. 1, Moskva, léto 1869. — 429, 432—434, 444, 452, 457
„*Izdanija obščestva ‚Narodnoj raspravy'* " [„Publikace společnosti ‚Soud lidu' "], čís. 2, Petrohrad, zima 1870 (viz pozn. 358). — 432, 439, 444, 448—453, 457
„*Journal de Genève*" [„Ženevské noviny"] (viz pozn. 707). — 62, 448
„*Kladderadatsch*" [„Bác!"] (Berlín) (viz pozn. 238). — 266
„*Kölnische Zeitung*" [„Kolínské noviny"] (viz pozn. 409). — 525, 599
„*Kolokol*" [„Zvon"] (Londýn) (viz pozn. 18). — 42, 438, 458, 465, 467, 468, 470, 471
„*Kolokol. Organ russkogo osvoboždënija osnovanyj A. I. Gercenom*" [„Zvon. Orgán ruského osvobození založený A. I. Gercenem"] (Ženeva) (viz pozn. 365). — 452
„*Leipziger Tageblatt und Anzeiger*" [„Lipský deník a oznamovatel"] (viz pozn. 412). — 528
„*Il Libero Pensiero*" [„Svobodná myšlenka"] (Florencie) (viz pozn. 105). — 115, 118
„*La Liberté*" [„Svoboda"] (Brusel) (viz pozn. 78). — 84, 86, 94, 114, 124, 161, 169, 193, 352, 353, 416
„*The Manchester Weekly Times*" [„Manchesterský týdeník Times"]. — 292
„*La Marseillaise*" [„Marseillaisa"] (Paříž) (viz pozn. 45). — 54, 449
„*The Morning Advertiser*" [„Ranní oznamovatel"] (Londýn) (viz pozn. 152.) — 144
„*The Morning Star*" [„Jitřenka"] (Londýn) (viz pozn. 151). — 144
„*Moskovskije vědomosti*" [„Moskevské zprávy"] (viz pozn. 370). — 466
„*Narodnoje dělo*" [„Věc lidu"] (Ženeva) (viz pozn. 359). — 432, 435
„*National-Zeitung*" [„Národní noviny"] (Berlín) (viz pozn. 108). — 115, 116
„*Neue Freie Presse*" [„Nový svobodný tisk"] (Vídeň) (viz pozn. 441). — 556, 557, 562
„*Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*" [„Nové porýnské noviny. Orgán demokracie"] (Kolín nad

Rýnem) (viz pozn. 112). — 117, 603
„*Neuer Social-Demokrat*" [„Nový sociální demokrat"] (Berlín) (viz pozn. 70). — 29, 76, 349, 350, 352, 354, 355, 393, 493
„*New-York Daily Tribune*" [„Newyorská denní tribuna"] (viz pozn. 113). — 117
„*The New-York Herald*" [„Newyorský hlasatel"] (viz pozn. 138). — 131
„*New-Yorker Demokrat*" [„Newyorský demokrat"]. — 130
„*Norddeutsche Allgemeine Zeitung*" [„Severoněmecké všeobecné noviny"] (Berlín) (viz pozn. 176). — 167, 600
„*Obščina*" (Londýn) (viz pozn. 364). — 449
„*Paris-Journal*" [„Pařížské noviny"] (viz pozn. 43). — 53, 84, 386
„*O Pensamento Social*" [„Sociální myšlenka"] (Lisabon) (viz pozn. 274). — 19, 101, 114, 328, 340, 347
„*Pensiero ed Azione*" [„Myšlenka a čin"] (Londýn) (viz pozn. 115). — 117
„*Le Père Duchêne*" [„Otec Duchêne"] (Paříž) (viz pozn. 90). — 99, 550
„*Le Père Duchesne*" [„Otec Duchesne"] (Paříž) (viz pozn. 435). — 550
„*Le Peuple Belge*" [„Belgický lid"] (Brusel) (viz pozn. 66). — 70
„*La Plebe*" [„Lid"] (Lodi) (viz pozn. 93). — 19, 21, 25, 104, 106, 157, 200, 202, 210, 220, 223, 226, 328, 339, 343, 347, 356
„*Il Popolino*" [„Chudina"] (Turín) (viz pozn. 159). — 157
„*Pravitělstvěnnyj věstnik*" [„Vládní věstník"] (viz pozn. 366). — 452—457
„*Le Progrès*" [„Pokrok"] (Le Locle) (viz pozn. 24). — 47, 48, 61, 382, 448
„*Le Progrès de Lyon*" [„Lyonský pokrok"]. — 62
„*Il Proletario*" [„Proletář"] (Turín) (viz pozn. 65). — 69, 408
„*Qui vive!*" [„Stůj!"] (Londýn) (viz pozn. 52). — 58
„*Le Radical*" [„Radikál"] (Paříž). — 58
„*La Razón* [„Rozum"] (Sevilla) (viz pozn. 157.) — 152, 178, 403
„*The Red Republican*" [„Rudý republikán"] (Londýn) (viz pozn. 129). — 125
„*La Réforme*" [„Reforma"] (Toulouse). — 391
„*Reichs-Gesetzblatt*" [„Věstník říšských zákonů"] (ročník 1874, č. 15) (viz pozn. 396). — 519
„*La République française*" [„Francouzská republika"] (Paříž) — (viz pozn. 321). — 391
„*Le Réveil*" [„Probuzení"] (Paříž) (viz pozn. 45). — 54
„*La Révolution sociale*" [„Sociální revoluce"] (Ženeva) (viz pozn. 41).— 52, 53, 73, 76, 78, 386, 393, 397
„*Reynolds's Weekly Newspaper*" [„Reynoldsův týdeník"] (Londýn) (viz pozn. 426). — 541
„*Sankt-Petěrburgskije vědomosti*" [„Petrohradské zprávy"] (viz pozn. 352). — 426, 436—438, 440, 441
„*The Saturday Review of Politics, Literature, Science, and Art*" [„Sobotní přehled politiky, literatury, vědy a umění"] (Londýn) (viz pozn. 150). — 140
„*Der Social-Demokrat*" [„Sociální demokrat"] (Berlín) (viz pozn. 313). — 382
„*Le Socialiste*" [„Socialista"] (New York) (viz pozn. 241). — 125
„*Le Socialiste*" [„Socialista"] (Paříž) (viz pozn. 130). — 275
„*Socialisten*" [„Socialista"] (Kodaň) (viz pozn. 274). — 328

„*Le Soir*“ [„Večer“] (Paříž) (viz pozn. 194). — 194
„*La Solidarité*“ [„Solidarita“] (Neuchâtel) (viz pozn. 29). — 49, 50, 52, 61, 77, 383—386
„*Solidarité révolutionnaire*“ [„Revoluční solidarita“] (Barcelona) (viz pozn. 345). — 416, 499, 500, 502
„*Sovremennik*“ [„Současník“] (Petrohrad) (viz pozn. 371). — 467
„*The Spectator*“ [„Divák“] (Londýn) (viz pozn. 144). — 137
„*Stenographische Berichte* über die Verhandlungen der durch die Allerhöchste Verordnung vom 2. November 1850 einberufenen Kammern. Beilage zum ‚Preussischen Staats-Anzeiger‘ “ [„Stenografické zprávy o jednání sněmoven svolaných nejvyšším nařízením z 2. listopadu 1850. Příloha k ‚Pruskému státnímu oznamovateli‘ “] (sv. 1, Berlín 1851) (viz pozn. 398). — 519
„*Stenographische Berichte* über die Verhandlungen des Deutschen Reichstages“ [„Stenografické zprávy o jednání německého Říšského sněmu“] (sv. 1, Berlín 1851) (viz pozn. 402). — 521, 522, 524
„*Die Tagwacht*“ [„Stráž“] (Curych) (viz pozn. 275). — 328, 366, 564
„*The Times*“ [„Doba“] (Londýn) (viz pozn. 16). — 42, 62, 84, 96, 99, 121, 141—144, 318, 319, 332
„*Le Travail*“ [„Práce“] (Paříž) (viz pozn. 27). — 48, 382
„*Über Land und Meer*“ [„Po souši a po moři“] (Stuttgart) (viz pozn. 238). — 266
„*Der Volksstaat*“ [„Lidový stát“] (Lipsko) (viz pozn. 74). — 19, 83, 94, 114, 119, 122, 124, 130, 133, 135, 137—139, 141, 142, 145, 161, 162, 165, 168, 169, 192, 193, 212, 213, 242, 245, 263, 273, 279, 295, 301, 304, 318, 325, 328, 346, 351, 355, 382, 490, 493, 494, 504, 510, 511, 518, 527, 530, 534, 540, 564, 574, 585, 586, 588, 592, 601, 602, 654, 691—694
„*Die Volksstimme*“ [„Hlas lidu“] (Vídeň) (viz pozn. 89). — 98
„*Volkswille*“ [„Vůle lidu“] (Vídeň) (viz pozn. 273). — 328
„*Vperjod! Něperiodičeskoje obozrenije*“ [„Vpřed! Neperiodická revue“] (Curych a Londýn) (viz pozn. 439). — 555, 556, 558, 559, 561, 564, 567—570, 602
„*Weekly Times*“, viz „*The Manchester Weekly Times*“
„*De Werkman*“ [„Dělník“] (Amsterodam) (viz pozn. 274). — 328
„*Woodhull and Claflin's Weekly*“ [„Týdeník paní Woodhullové a Claflinové“] (New York) (viz pozn. 75). — 81—83, 128, 129, 131
„*Die Zukunft*“ [„Budoucnost“] (Královec a Berlín) (viz pozn. 79). — 84

REJSTŘÍK ZEMĚPISNÝCH NÁZVŮ

Afghánistán — 634
Agger, řeka v Německu, přítok Siegu — 280
Alcalá de Henares, město ve Španělsku, východně od Madridu — 218, 226, 340, 420
Alcoy, město ve východním Španělsku, severně od Alicante — 347, 419, 496, 498, 500—503, 510
Algeciras, přístav v jižním Španělsku — 506
Alicante, přístav na jihovýchodním pobřeží Španělska — 500, 502
Alsasko — 110, 281, 420, 609
Alsasko-Lotrinsko — 163, 521, 522, 611, 617
Alžírsko — 523, 594, 598
Amerika — 17, 42, 63, 72, 73, 97, 125, 127—132, 154, 187, 192, 193, 197, 234, 239, 328, 370, 418, 423, 436, 467, 481, 486, 517, 589, 625, 652, 681, 696
Amsterodam — 13, 21, 191, 195
amurský kraj, území v jihovýchodní Sibiři — 637
Andalusie — 503, 504, 506, 507
Anglie — 12, 13, 26, 40, 42, 50, 51, 57, 63, 64, 66, 73, 75, 77, 91, 97, 98, 104—106, 109—111, 125, 135—137, 141, 168, 192, 197, 221, 224, 225, 231, 232, 234, 235, 239, 251, 257, 265, 266, 274, 276, 278, 279, 281 až 283, 285—289, 292, 315, 321, 331, 333, 340, 347, 350, 390, 392, 422, 423, 490, 491, 498, 512—517, 541, 542, 565, 578, 607, 610, 612, 616, 619, 624, 625, 627, 630, 636, 637, 643, 647, 656, 659, 686
Archangelská gubernie — 578
Asie — 468, 629
Astrachaň, přístav v deltě Volhy — 433
Austrálie — 7, 42, 168, 197, 636

Badalona, město ve Španělsku, severně od Barcelony — 225, 419
Baltské moře — 629, 634—638
Barcelona, město v severovýchodním Španělsku — 48, 172, 177, 178, 207, 213, 215, 226, 340, 345, 381, 395, 397, 403, 404, 416, 452, 487, 488, 496, 498—500, 504, 506, 509, 510, 620, 663
Basilej — 46, 49, 51—54, 60, 62, 66, 70, 72, 82, 123, 161, 175, 176, 179, 233, 238, 381, 382, 386, 388, 395, 406, 407, 585, 654
Batignolles, pařížská čtvrť — 52
Bělehrad — 553
Belgie — 40, 58, 63, 76, 79, 101, 114, 148, 186, 197, 236, 297, 340, 344, 392, 422, 522, 618, 622, 627, 629, 635, 636, 655, 656, 660

Belper, město v Anglii, jihovýchodně od Manchesteru — 278
Benátky — 586, 590
Berlín — 110, 119, 132, 169, 192, 193, 229, 247, 256, 310, 320, 511, 526, 527, 529, 533, 534, 592, 603, 616, 639, 641, 642
Bern — 42, 43, 370, 371, 373, 395, 479, 485, 653, 654
Béziers, město v jižní Francii, na pobřeží Středozemního moře — 187, 226, 342, 353, 417
Bienne (Biel), město ve Švýcarsku, severozápadně od Bernu — 74
Birkenhead, přístav v západní Anglii — 240
Bollington, místo v Anglii, jihovýchodně od Manchesteru — 278
Bologna, město ve střední Itálii — 348, 411, 488
Boston, hlavní město a přístav ve státě Massachusetts (USA) — 585
Brémy — 163, 635
Brest, přístav v západní Francii — 50, 161, 385
Bretaň — 635
Brunšvicko — 163, 164, 166, 556
Brusel — 42—44, 57, 59, 69, 76, 77, 91, 97, 245, 345, 347, 369, 370, 388, 414, 416, 418, 421, 439, 485, 616, 642, 654, 679, 684, 692
Buenos Aires — 168
Buchara, město ve střední Asii — 634
Bukovina, bývalé území rakouské říše, dnes v Rumunsku mezi řekami Prut a Dněstr — 629
Bury, město v Anglii, severně od Manchesteru — 278

Cádiz, přístav v jihozápadním Španělsku — 226, 340, 395, 400, 402, 420, 502, 504, 506, 508
Cartagena, město v jihovýchodním Španělsku — 504, 506—508
Cařihrad, také *Konstantinopol*, *Stambul* (Istanbul) — 629, 634, 636—638
Catébat — 74
Cleveland, kraj v severovýchodní Anglii — 136
Como, město v jižním cípu Lago di Como — 107
Copley, místo v Anglii, v hrabství York — 278
Córdoba, město v jižním Španělsku — 225, 339, 340, 342, 395, 419—421, 503, 506, 692
Corgémont, místo ve Švýcarsku, v kantonu Bern — 74
Cork, město v jihovýchodním Irsku — 659
Courtelary, místo ve Švýcarsku, v kantonu Bern — 74, 387
Le Creusot, město ve Francii, jihozápadně od Dijonu — 279
Cumberland, hrabství v severozápadní Anglii — 136
Curych — 88, 366, 393, 394, 423, 564, 602, 627

Čechy — 623, 624, 627—629, 636
Černé moře — 620, 629, 636, 638
Čína — 634, 636, 637

Dánsko — 79, 101, 114, 168, 186, 197, 239, 328, 517, 609, 622, 629, 635, 636, 640, 655, 660
Denia, město ve východním Španělsku, jihovýchodně od Valencie — 226, 340, 420
Derbyshire, hrabství v Anglii — 136
Dublin — 11, 517, 659
Dunaj — 636, 638
Düppel (Dybböl), místo ve Šlesvicku-Holštýně — 588

Durham, město a hrabství v severní Anglii – 136

Egypt – 252
Eisenach, město v Durynsku – 166
Essen – 279
Evropa – 7, 20, 42, 72, 77, 85, 97, 102, 105, 114, 127, 140, 150, 161, 162, 164, 165, 167, 168, 193, 221, 320, 333, 370, 375, 379, 387, 415, 432, 436, 438–440, 444, 448, 467, 468, 480, 481, 485–488, 517, 522, 535, 541, 542, 544–546, 558, 560, 563, 571, 573, 579–582, 584, 590–592, 603, 609–611, 615–617, 624, 629, 633, 634, 636–638, 640, 652, 656, 661, 685, 695

Ferrara, město v Itálii – 18, 102
Finsko – 635
Fleurus, místo v Belgii, severně od Charleroi – 611
Florencie – 410
Francie – 12, 39, 41, 43, 48, 50, 51, 54, 58, 59, 64, 68, 69, 73, 77–79, 87, 90, 91, 94, 98, 101, 109, 113, 114, 125, 127, 148, 154, 161–166, 174, 186, 187, 197, 209, 210, 234, 238, 257, 275, 277, 279, 289–291, 296, 315, 318, 319, 321, 322, 328, 342, 344, 347, 349, 350, 352, 354, 390, 391, 413–416, 422, 468, 472, 482, 488, 505, 523–525, 527, 533, 542, 543, 545, 546, 549, 551, 589, 591–596, 598, 600, 603, 607–609, 611, 612, 616–619, 624–627, 629, 636–640, 643, 647, 655, 656, 660, 682, 683, 695, 696

Galway, hrabství v Irsku – 517
Gdaňsk – 632
Germánia, viz *Německo*
Girgenti (Agrigento), město na jižním pobřeží Sicílie – 201, 488
Glauchau, místo v Sasku – 341
Gracia, předměstí Barcelony – 226, 340, 419, 420
Granada – 340, 504–509
Grange, místo ve Švýcarsku, severně od Bernu – 74
Grodenská gubernie – 581
Grodno – 629
Guise, město v severní Francii, severovýchodně od Saint-Quentin – 275

Haag, město v Nizozemí – 17, 19, 21, 25, 26, 123, 124, 149, 151, 153, 156, 157, 159, 161, 170, 178, 179, 181, 184, 191, 192, 195–198, 200, 201, 203, 204, 208, 209, 212, 215, 217, 218, 225–227, 231–234, 236, 238, 239, 327, 328, 339, 340, 343, 344, 349–351, 353, 354, 363, 364, 392, 393, 396, 401, 403, 404, 409, 411, 412, 415, 418–420, 422–424, 452, 464, 489, 490–492, 495, 556, 627, 669, 680, 682, 684, 692
Halič – 627, 629, 630, 632
Halifax, průmyslové město v Anglii – 343
Hamburk – 8, 163, 344, 360, 635
Hampshire, hrabství v jihovýchodní Anglii – 275
Hannover – 256, 534
Hannoversko – 163, 634
Hérault, departement v jižní Francii – 352, 353, 416
Holandsko, viz *Nizozemí*
Horní Falc – 617
Horní Slezsko – 534
Hradec Králové – 529
Hyde, průmyslové město v Anglii, jihovýchodně od Manchesteru – 278

Chicago – 168, 190

Chiva, karavanní město v Uzbekistánu — 620, 636–638

Iberský poloostrov, viz *Pyrenejský poloostrov*
Indianapolis, hlavní město státu Indiana (USA) — 258
Indie — 7, 42, 541, 579, 580, 629, 634, 636, 637
Irsko — 79, 101, 109, 110, 111, 114, 154, 168, 174, 197, 222, 579, 591, 609, 659, 660
Itálie — 8, 16, 41, 43, 48, 63, 75, 79, 101, 103, 107, 114, 117, 148, 154, 157, 167, 176, 209, 214, 221, 239, 296, 328, 347, 370, 372, 383, 392, 406, 408, 410, 412, 413, 418, 421, 422, 474, 488, 492, 591, 608, 615, 618, 620, 621, 627, 630, 636, 656, 660, 661, 667, 687, 688, 694, 695

Japonsko — 467
Jáva, ostrov — 579
Jemappes, město v Belgii, západně od Monsu — 611
Jena — 587, 588
Jerez de la Frontera, město v jižním Španělsku — 509
Jeruzalém — 72, 553
Jižní Amerika — 7
Jura (Švýcarský Jura), pohoří na francouzsko-švýcarských hranicích — 176, 204–206, 216, 226, 227, 229 350, 352, 381, 383, 386–388, 391, 397, 408, 410, 411, 418, 419, 422, 423, 487–489, 491, 492, 627, 665, 667, 681, 682

Kalifornie — 636
Kansas City, město v USA, na řece Missouri — 258
Kaspické moře — 637
Katalánie — 218, 403, 405, 497, 620
Kavkaz — 442
Kazaň — 469
Koblenz — 521, 522
Kodaň (Köbenhavn) — 166, 695
Kolín nad Rýnem — 116, 355, 521, 523, 586, 587, 641, 642
Krakov — 543, 632
Královec (Kaliningrad), bývalé hlavní město Východního Pruska — 632
Kronštadt — 635
Krušné hory — 280
Kurská gubernie — 604
Kyjev — 435, 436, 629

Labe — 323
La Chaux-de-Fonds, město ve Švýcarsku, jihozápadně od Basileje — 48–51, 53, 75, 179, 383–388, 449
Lancashire, hrabství v severozápadní Anglii — 136, 579
Lausanne — 43, 52, 63, 237, 386, 485
Leeds, město v Anglii, v hrabství Yorkshire — 256, 278
Leicestershire, hrabství ve střední Anglii — 240
Le Locle, místo ve Švýcarsku, v kantonu Neuchâtel — 47, 74, 382, 387, 448
Le Mans, město ve střední Francii, severozápadně od Tours — 596
Lenne, řeka v Německu, přítok řeky Ruhr — 280
Lérida, město v Katalánii — 225, 340, 420
Lipsko — 126, 166, 229, 618
Lisabon — 211, 215, 229, 340, 342, 347, 396, 404, 553
Litva — 474, 604, 629, 632, 633
Liverpool — 247
Locarno — 408, 428, 487
Locle, viz *Le Locle*
Lodelinsart, místo v Belgii, severně od Charleroi — 392
Lodi, město v severní Itálii, jihový-

chodně od Milána – 220, 339, 343, 344, 346, 356
Loira, řeka ve Francii – 596
Loja, město ve Španělsku, západně od Granady – 509
Lombardie, provincie v severní Itálii – 220
Londýn – 9, 14, 19, 21, 40–42, 45, 54–59, 61, 77, 79, 95, 97, 99, 82, 84, 93, 104, 106, 113–115, 119, 120, 122, 125, 126, 131, 137, 138, 141, 145, 146, 152, 154–156, 168, 174, 176, 181, 189–191, 194, 196, 197, 199, 209–211, 213, 215, 216, 219–221, 223, 224, 232, 233, 240, 247, 280, 284, 285, 288, 297, 301, 310, 318, 334, 343, 345, 346, 352, 353, 356, 360, 363, 382, 385, 386, 388, 389, 391, 408, 411, 412, 414, 421, 449, 464, 466, 467, 470, 494, 512, 513, 517, 528, 537, 541, 548, 549, 555, 565, 585, 586, 588, 589, 602, 684, 686–688, 692
Lotrinsko – 629
Lötzen (Giżycko), město v bývalých Východních Prusích – 164
Lübeck – 635
Lvov – 632
Lyon – 48–50, 53, 62, 64, 69, 77, 161, 354, 370, 376, 377, 381, 384, 385, 390, 414

Madrid – 41, 57, 127, 148, 155, 177–179, 186, 193, 197, 213, 215–218, 225, 257, 339, 342, 347, 395–402, 404, 405, 420, 487, 503, 504, 507, 509, 620
Malaga – 395, 399, 504, 506, 507
Mallorca, ostrov v Baleárách ve Středozemním moři – 398, 667
Malorusko, viz *Ukrajina*
Mandžusko – 636
Manchester – 26, 110, 224, 230, 234, 239, 240, 247, 286, 287, 292, 326, 423, 491
Mantova – 201
Marseille – 49, 161, 186, 384, 414
Mars-la-Tour, místo ve Francii, západně od Met – 534
Massachusetts, stát v USA – 585
Medlock, řeka v Anglii, přítok řeky Irwell – 292
Megen, místo v Nizozemí, západně od Nijmegen – 617
Meklenbursko – 163, 320, 635
Mety – 521, 522, 528, 529
Middlesbrough, přístav v severovýchodní Anglii – 326
Milán – 107, 201, 407, 408, 411, 488 668
Minsk – 629
Mirandola, místo v Itálii, severozápadně od Bologni – 348
Mnichov – 256
Mohuč – 40, 123, 124, 521, 522
Mongolsko – 636
Montpellier, město ve Francii, západně od Marseille – 353, 391, 416
Morava – 623
Morpeth, město v severní Anglii – 277, 517
Mosela – 617
Moskva – 42, 437, 439, 440, 442, 444, 447, 469, 576, 627–629, 632
Moutier, místo ve Švýcarsku, v kantonu Bern – 75, 387, 422
Murcia, provincie a město v jižním Španělsku – 504, 507
Mylhúzy, město ve východní Francii – 281, 285, 288

Narbonne, přístav v jižní Francii – 416
Neapol – 41, 48, 156, 201, 221, 370, 381, 406, 407, 411, 488
Německo – 7, 28, 30, 32, 40, 41, 50, 58, 64, 69, 73, 76, 77, 79, 87, 94, 101,

107, 114–117, 119, 123, 125, 137, 154, 162–165, 187, 197, 234, 238, 245, 264, 266, 274, 278–281, 289, 290, 295, 304, 315, 318, 320, 323, 328, 341, 382, 390, 392, 468, 474, 500, 522, 523, 525, 531, 533–535, 545, 547, 553, 560, 568, 579, 587, 590–595, 597–600, 603, 607–613, 615, 618, 620, 623–633, 635, 636, 638–640, 642, 643, 651, 653, 655, 660, 695

Neuchâtel (Neuenburg), město ve Švýcarsku – 49, 50, 58, 59, 74, 156, 387, 412, 422, 423, 488, 491

Newcastle-upon-Tyne, přístav na východním pobřeží severní Anglie – 40

New Orleans, město v USA, při ústí Mississippi – 132

New York – 20, 42, 80, 81, 125, 127, 128, 131, 132, 185, 189, 190, 192, 194, 196, 198, 199, 205, 206, 210, 220, 225, 232, 233, 238, 318, 319, 345, 350, 424, 490, 553, 684–687, 689, 691, 693–695

Nikolajevsk na Amure, přístav v Rusku, při ústí Amuru – 467

Nizozemí – 13, 79, 101, 114, 124, 154, 168, 187, 192, 197, 225, 239, 328, 422, 607, 617, 622, 625, 627, 629, 635, 636, 640, 655, 656, 660

Nizza (Nice) – 322

Norimberk – 654

Nottingham, město ve střední Anglii – 237, 239, 240, 326

Nový Zéland – 7, 168

Nymwegen (Nijmegen), město ve východním Nizozemí – 617

Oděsa – 576, 627

Oldenbursko – 163, 635

Olomouc – 643

Olten, město ve Švýcarsku, západně od Curychu – 423, 492

Oporto (Porto), přístav v Portugalsku – 340

Palma, město na ostrově Mallorca – 395, 398, 667

Parma, provincie a město v severní Itálii – 18, 134

Paříž – 39, 40, 42, 48, 50, 51, 54, 57, 64, 87, 98, 99, 113, 123, 125, 163, 167, 245, 247, 256, 274, 288, 327, 332, 354, 357, 382, 385, 386, 390, 408, 409, 413, 417, 493, 506, 541, 545, 550, 553, 585, 589, 592, 627, 636, 641, 642

Perm, město na Uralu, na řece Kamě – 450

Perpignan, město ve Francii, jihovýchodně od Toulouse – 416

Persie (Írán) – 629, 634

Pešť – část dnešní Budapešti na levém břehu Dunaje – 165, 166, 553

Petrohrad (Leningrad) – 8, 110, 425, 426, 435, 439, 440, 442, 447, 450, 465, 469, 470, 576, 578, 581, 624, 627–629, 632, 634, 635

Pézenas, město ve Francii, jihozápadně od Nîmes – 352, 417

Philadelphia – 680, 681

Piacenza, město v severní Itálii, jihovýchodně od Milána – 492

pobaltské provincie, Litva, Lotyšsko, Estonsko – 629, 632

Podolí, v jižním Rusku mezi Dněstrem a Bugem – 630

Polsko, 31, 79, 101, 110, 114, 154, 174, 197, 234, 239, 328, 444, 465, 468–471, 474, 542–544, 546, 547, 579, 581, 589–592, 603, 604, 616, 624, 628–630, 632, 633, 660

Pomořany – 163

Pont de Vilumara – 226, 340, 420

Portugalsko – 16, 41, 168, 186, 197,

211, 214, 234, 239, 328, 340, 342, 344, 395–397, 607, 696
Porúří – 135
Porýnská provincie, viz *porýnské Prusko*
porýnské Prusko – 163, 619, 620, 642
Poznaňsko – 546
Prusko – 29, 30, 50, 116, 163, 165, 289, 290, 320–324, 519, 521, 526, 527, 531–533, 542, 544, 545, 585–587, 590, 591, 594–597, 603, 604, 609–611, 615, 616, 627–629, 632, 635, 636, 639, 643
Předlitavsko – 622
Pskovská gubernie – 604
Puerto de Santa Maria, přístav v Cádizském zálivu – 509
Pyrenejský poloostrov – 396

Rakousko – 40, 41, 68, 79, 94, 101, 107, 114, 116, 117, 154, 165–167, 186, 197, 234, 238, 291, 328, 468, 542, 545, 546, 584, 590, 591, 603, 608–611, 615, 616, 618, 622, 627–630, 636, 639, 640, 643, 655, 660, 682, 683
Rakousko-Uhersko – 695
Ravenna, město v Itálii – 201, 408
Regen (Řezná), řeka v Bavorsku, přítok Dunaje – 617
Revel (Tallin) – 635
Riga – 635
Rimini, italský přístav v Jaderském moři – 156, 179, 201, 202, 206, 343 410–412, 418
Rive de Gier, město ve Francii, jižně od Lyonu – 332
Romagna, území v Itálii, do roku 1860 část papežského státu – 410
Rouen – 161
Rumunsko – 474
Rusko – 8, 21, 30, 31, 47, 79, 101, 110, 114, 154, 167, 320, 325, 365, 387, 394, 425–433, 435–439, 444, 448, 449, 452, 456, 458, 460–462, 465–475, 526, 527, 541, 542, 544–547, 556, 558, 559, 564, 566, 569, 571, 573–578, 580–583, 590, 591, 602, 604, 609, 615, 616, 620, 623, 624, 627–633, 635–639, 643, 656, 660
Rýn – 162, 322, 521, 522, 543, 611

Řecko – 474
Řím – 75, 107, 201, 202, 353, 392, 408, 416, 607, 616, 667

Sabadell, město ve Španělsku, severozápadně od Barcelony – 419
Sadová – 322, 519, 526, 531, 545, 595
Saint-Blaise, místo ve Švýcarsku, severovýchodně od Neuchâtelu – 74
Saint-Imier, místo ve Švýcarsku, v kantonu Bern – 75, 225, 328, 387, 405, 412, 418–420, 422, 501
Saint Louis, město v USA, na řece Mississippi – 132
Salamanca, město ve Španělsku, severozápadně od Madridu – 504
Salford, město ve střední Anglii, jihozápadně od Manchesteru – 287
Saltaire, místo v Anglii, v hrabství York – 278
Sanlúcar de Barrameda, španělský přístav v Cádizském zálivu – 502, 503, 506, 508, 510
San Roque, místo ve Španělsku, severně od Gibraltaru – 506
Sans, město západně od Barcelony – 403, 419
San Sebestián, španělský přístav v Biskajském zálivu – 344, 405
Sasko – 166, 310, 534
Satory – 386
Savojsko – 322, 376
Sedan – 50, 163, 521, 526, 531, 534
Seraing, město v Belgii, jihozápadně od Lutychu – 256

Severní Amerika — 7, 69, 152, 624
Severní moře — 635
Sevilla — 152, 178, 395, 403, 502, 504, 506, 508, 509
Sibiř — 42, 425, 426, 433, 438, 439, 443, 449, 465—467, 470, 578, 636, 637
Sicílie — 488
Sieg, řeka v Německu, přítok Rýna — 280
Skandinávský poloostrov — 629
Skotsko — 136
Smolensk — 633
Smolenská gubernie — 604
Sonvilier, místo ve Švýcarsku, v kantonu Bern — 14, 59, 61, 75, 76, 176, 216, 344, 345, 352, 383, 387, 388, 392, 397, 415, 422, 488
Spichern, místo ve Francii, jižně od Saarbrückenu — 534
Spojené království, viz *Velká Británie*
Spojené státy americké — 13, 16, 69, 79—82, 100, 101, 114, 127, 128, 131—133, 168, 624, 625, 627, 629, 660, 661, 680
Srbsko — 624, 627, 633
Stafford, město ve střední Anglii, jižně od Manchesteru — 517
Staffordshire, hrabství ve střední Anglii — 136, 137
St. Gallen — 256
Střední Asie — 541, 637, 638
Středozemní moře — 636
Stuttgart — 348, 643, 653, 654

Šlesvik — 110
Šlesvik-Holštýn — 163, 634, 635
Španělsko — 8, 16, 19, 23, 24, 40, 43, 48, 63, 72, 79, 87, 93, 94, 101, 114, 148, 149, 152—155, 167, 171, 172, 176—179, 186, 190, 197, 203, 207, 208, 214—219, 224—226, 228, 234, 236, 239, 296, 328, 340, 341, 343, 372, 383, 394—398, 400, 402, 412, 413, 419, 420, 422, 487, 488, 494—496, 499, 503—505, 508, 509, 511, 558, 583, 607, 608, 616, 618, 620—621, 627, 640, 656, 660, 661, 663, 665—667, 669, 695
Štrasburk — 521, 522
Švédsko — 609, 616, 622, 655
Švýcarsko — 16, 40—43, 48, 49, 51, 53, 54, 58, 63, 79, 97, 100, 101, 114, 116, 149, 150, 152, 154, 156, 167, 176, 186, 187, 190, 197, 228, 234, 239, 328, 350, 380, 383, 385, 392, 402, 412, 418, 422—424, 431, 488, 491, 501, 548, 578, 620, 622, 627, 629, 636, 640, 643, 655, 660
Švýcarský Jura, viz *Jura*

Tambov, město v Rusku, jihovýchodně od Moskvy — 449
Tarifa, místo v jižním Španělsku při průlivu Gibraltarském — 506
Tatarský průliv, mezi východoasijskou pevninou a ostrovem Sachalinem — 637
Terst — 629, 636
Toledo, město ve Španělsku, jihozápadně od Madridu — 226, 340, 420
Toulouse — 347, 352—354, 391, 416, 417
Trarbach, město v Německu na řece Mosele — 617
Tula, město v Rusku jižně od Moskvy — 448
Turecko — 527, 544, 545, 584, 628
Turín, město v severní Itálii — 69, 201, 408, 409
Turton, místo v Anglii, severozápadně od Manchesteru — 278
Tyrolsko — 620

Uhry — 41, 79, 94, 101, 114, 154, 165, 186, 197, 234, 239, 328, 474, 591, 622, 629, 636, 660

Ukrajina – 474, 580, 604, 629, 632, 633
Ural – 438, 637
USA, viz *Spojené státy americké*

Val de Ruz, údolí ve Švýcarsku, v kantonu v Neuchâtel – 74
Valencie, město ve východním Španělsku – 149, 154, 177, 178, 207, 215, 216, 226, 340, 350, 395–397, 399, 401, 402, 420, 497, 504, 506–509, 665, 666
Valmy, místo ve Francii, jihozápadně od Verdunu – 611
Varšava – 545, 603, 629
Velká Británie – 104, 168, 278
Velkorusko, střední a původní část bývalé Ruské říše – 580, 604,
Verona – 107
Versailles – 41, 51, 85, 98, 99, 164, 320, 369, 391, 415–417, 551, 616
Vestfálsko – 280, 579, 610
Vídeň – 98, 165, 166, 229, 247, 266, 274, 309, 344, 542, 556, 603, 616, 618, 626, 627, 642, 653
Viechtach, město v Německu, východně od Řezna – 617
Vilno – 629
Visla – 468, 543, 589
Vitoria, město ve Španělsku, jihovýchodně od města Bilbao – 340, 420
Vogézy, pohoří na levém břehu Rýna – 280, 522, 609
Volha – 637
Volyně – 630
Voroněžská gubernie – 604
Vratislav (Wrocław) – 642
Východní Indie, viz *Indie*

Wales, poloostrov v jihozápadní Anglii – 136, 517
Warwick (Warwickshire), hrabství v Anglii – 105
Westrich, území v Německu mezi městy Kaiserslautern, Pirmasens a Homburg – 617
Wupper, řeka v Německu, přítok Rýna – 280

Yorkshire, hrabství v Anglii – 105, 136, 279

Západní Indie – 168
Západní Prusko – 632
Zaragoza, město v severovýchodním Španělsku – 18, 87, 88, 93, 95, 177 až 179, 216, 217, 225, 340, 399 až 401, 404, 420, 663–667

Ženeva – 43, 44, 46–49, 51–53, 57 až 59, 67, 73, 77, 98, 115, 125, 147, 153, 167, 171–173, 186, 198, 206, 236, 344, 352, 369–371, 373, 374, 377, 380–385, 395, 417, 426, 429, 432, 435, 437–441, 443, 445, 448, 449, 457, 460, 461, 478–480, 485, 487, 498, 61[illegible]684, 696

VYSVĚTLENÍ CIZÍCH SLOV A ODBORNÝCH TERMÍNŮ

abrakadabra — kouzelné slovo, zaklínací formule k léčení nemocí
abstence — zdržování se něčeho (politiky, hlasování ap.)
abstencionistický — zde: zdržující se politické činnosti
ad kalendas graecas — na řecké kalendy (datum, které neexistuje), do soudného dne
adekvátní — přiměřený, shodný
akolyta — klerik; přisluhovač, náhončí
anticipovat — předjímat
apologetický — obranný, obhajovací
atrofický — zakrnělý
autodafé — upálení, spálení
autokratický — samovládný

biederman — dobrák; šosák

consorteria — kamarádská skupina, klika
coup d'état — státní převrat, převrat vůbec

detto — totéž, rovněž
dezavuovat — neuznat; popřít něčí tvrzení
diktum — výrok, povídání, řečnění
dilema — nutná volba mezi dvěma vzájemně se vylučujícími možnostmi
dispens — prominutí, zproštění

efemérní — pomíjivý, chvilkový, dočasný
emfatický — zanícený, vzletný, vzrušený
en bloc — vcelku
enkláva — oddělené území v cizím prostředí
en passant — mimochodem řečeno
etiketa — nálepka s nápisem, viněta

fantasma — přelud, vidina
frapantní — nápadný, bijící do očí

gewere — ochrana držby v germánském právu
gilošér — rytec giloší (průpletů), tj. čárových ornamentálních ozdob rytých na kamenné nebo kovové předměty

hematit — nerostný kysličník železitý; krevel, červená ruda železná
hidžra — odchod Mohamedův z Mekky do Mediny roku 622 n. l.
hierarcha — vysoký církevní hodnostář
hierofant — nejvyšší kněz

chassepotka — francouzská armádní puška, zadovka s rýhovanou hlavní, nazvaná podle svého vynálezce A. A. Chassepota

imperativní mandát — mandát spojený s příkazem, jak postupovat
in extenso — v plném znění
in extremis — v posledním tažení
infánní — hanebný, nestoudný
inklusive — včetně
integrita — celistvost
interpolovat — dodatečně vsunout do textu

jehlovka — zadovka s klikovým závěrem, zavedená v pruské armádě roku 1840. Prachová náplň se při tomto systému zapálila jehlou, jež nárazem probila papírovou roznětku v nábojnici
jeremiáda — naříkavá píseň, nářek, žaloby

kapitulant — kdo vysloužil na vojně kapitulaci
kodifikovat — uzákonit, sjednotit, upravit
koincidovat — splývat, časově se krýt, souhlasit
komanditní společnost — obchodní společnost, kde aspoň jeden společník ručí neomezeně, ostatní jen vklady
konkláve — shromáždění kardinálů k volbě papeže
kortesy — ve středověku stavovské sněmy ve Španělsku; v 19. století volený zastupitelský orgán (parlament)

legitimní — zákonitý, oprávněný
leviatan — vodní příšera, mořský netvor (v židovské mytologii)

maxima — pravidlo jednání a myšlení, mravní zásada
mutatis mutandis — s příslušnými změnami; změnit, co třeba změnit
mystérium — starověký obřad přístupný jen zasvěcencům; tajemství

nepotismus — protežování příbuzných, strýčkování

obligátní — povinný, závazný
obligátorně — povinně, závazně
obstrukce — snaha mařit něčí jednání

par excellence — po výtce
pompézní — přemrštěně nádherný
precedent — předchozí případ, podle kterého se rozhodují další obdobné případy
pretenze — nárok
pro rata — poměrným dílem, poměrně

qui(d) pro quo — něco místo něčeho, záměna

reglement — vojenský řád, výcvikový předpis
rodomontáda — chvastounství

salariát — námezdní dělnictvo
sine qua non (conditio) — nezbytná podmínka
squire — anglický venkovský šlechtic, statkář
sub specie — pod zorným úhlem

trata — směnka, obsahující platební příkaz třetí osobě
troglodyt — primitivní jeskynní člověk
truckový systém — systém placení zbožím

ukaz — carské nebo vládní nařízení (v carském Rusku)
ultramontán — člověk hájící zájmy katolické církve a papeže i proti zájmům státním a národním

vice versa — naopak

OBSAH*

Předmluva 7—32

K. MARX A B. ENGELS 1872—1875

K. MARX A B. ENGELS, Domnělé rozkoly v Internacionále. Důvěrný oběžník generální rady Mezinárodního dělnického sdružení 35—79
I 39
II 42
III 51
IV 59
V 71
VI 73
VII 76
K. MARX, Rezoluce generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o rozkolu ve federaci Spojených států, přijaté na zasedáních 5. a 12. března 1872 80—83
K. MARX, *Redaktorovi listu „La Liberté“ 84
K. MARX, Rezoluce mítinku na počest výročí Pařížské komuny 85—86
B. ENGELS, Španělské federální radě 87—88
K. MARX, Nacionalizace půdy 89—92
B. ENGELS, Občanům delegátům národního španělského sjezdu v Zaragoze 93—94
B. ENGELS, *Telegram sjezdu v Zaragoze 95
K. MARX, *Prohlášení generální rady Mezinárodního

* U článků označených hvězdičkou doplnila nadpis podle německého vydání redakce Spisů. *(Pozn. red.)*

dělnického sdružení ke Cochranovu vystoupení v Dolní sněmovně 96—101
B. ENGELS, Ferrarskému dělnickému spolku 102—103
B. ENGELS, Dopisy z Londýna — I. *Stávka anglických zemědělských dělníků 104—106
B. ENGELS, *O pronásledování člena Internacionály Theodora Cuna 107—108
B. ENGELS, *O vztazích mezi irskými sekcemi a britskou federální radou. Vlastní záznam řeči na zasedání generální rady 14. května 1872 109—111
K. MARX, Prohlášení generální rady o Univerzální federalistické radě 112—114
K. MARX, Ještě jednou Stefanoni a Internacionála. (Dopis do redakce „Gazzettino Rosa") 115—118
K. MARX, *Odpověď na první Brentanův článek 119—122
B. ENGELS, Rezoluce generální rady o svolání a pořadu haagského kongresu 123—124
K. MARX A B. ENGELS, Předmluva k německému vydání „Manifestu Komunistické strany" z roku 1872 125—126
B. ENGELS, Internacionála v Americe 127—133
B. ENGELS, Výboru pro osvobození pracujících tříd v Parmě 134
K. MARX, Stávkujícím horníkům v Porúří 135—137
K. MARX, *Odpověď na druhý Brentanův článek 138—145
B. ENGELS, Generální rada všem členům Mezinárodního dělnického sdružení 146—151
K. MARX A B. ENGELS, Španělským sekcím Mezinárodního dělnického sdružení 152—154
B. ENGELS, Generální rada Nové madridské federaci 155
B. ENGELS, *Provolání generální rady k italským sekcím Mezinárodního dělnického sdružení ke konferenci v Rimini 156—157

HAAGSKÝ KONGRES MEZINÁRODNÍHO DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ 2.—7. ZÁŘÍ 1872 159—190

K. MARX, Zpráva generální rady pátému výročnímu kongresu Mezinárodního dělnického sdružení, konanému v Haagu ve dnech 2.—7. září 1872 161—169

B. ENGELS, Zpráva o Alianci socialistické demokracie předložená jménem generální rady haagskému kongresu 170—180

K. MARX A B. ENGELS, Rezoluce všeobecného kongresu konaného v Haagu ve dnech 2.—7. září 1872 181—190

I. Rezoluce o stanovách 181
II. Rezoluce o organizačním řádu 182
III. Rezoluce o mezinárodních stycích spolků odporu 184
IV. Rezoluce o přijetí sekcí 185
V. Přezkoumání pokladní zprávy generální rady 186
VI. Plné moci udělené generální radou a federálními radami 187
VII. Rezoluce o Alianci 187
VIII. Sídlo a složení příští generální rady 189
IX. Místo příštího kongresu 190
X. Komise pro redakci protokolů 190

K. MARX, *O haagském kongresu. Dopisovatelský záznam řeči pronesené na mítinku v Amsterodamu 8. září 1872 191—193

K. MARX, Redaktorovi listu „Corsaire" 194—195

K. MARX, Redaktorovi listu „Daily News" 196

B. ENGELS, Haagský kongres (Dopis Bignamimu) 197—202

B. ENGELS, Imperativní mandáty na haagském kongresu 293—208

B. ENGELS, Dopisy z Londýna — II. *Ještě o haagském kongresu 209—210

B. ENGELS, Britské federální radě Mezinárodního dělnického sdružení (o stávkách v Portugalsku) 211

K. MARX, Redakci listu „Volksstaat" 212—213

B. ENGELS, Zpráva generální radě Mezinárodního

dělnického sdružení o situaci Sdružení ve Španělsku, Portugalsku a Itálii 214—219
B. ENGELS, Spolku dělníků a rolníků Dolní Lombardie (sekci Internacionály) v Lodi 220
B. ENGELS, Dopisy z Londýna — III. *Mítink v Hyde Parku 221—223
B. ENGELS, Dopisy z Londýna — IV. *Mítink v Hyde Parku. — Situace ve Španělsku 224—226
K. MARX A B. ENGELS, *Redaktorovi listu „International Herald" 227—229
B. ENGELS, Manchesterská cizinecká sekce všem sekcím a členům Britské federace 230—234
K. MARX, Provolání britské federální rady k sekcím, odbočkám, přidruženým spolkům a členům Britské federace Internacionály 235—240
B. ENGELS, K bytové otázce 241—317
Oddíl první: Jak řeší bytovou otázku Proudhon 245
Oddíl druhý: Jak řeší bytovou otázku buržoazie. 265
I 265
II 277
III 291
Oddíl třetí: Doplněk o Proudhonovi a bytové otázce 295
I 295
II 300
III 308
IV 313
K. MARX, Redaktorovi listu „Times" 318—319
B. ENGELS, „Krize" v Prusku 320—325
K. MARX, *Odpověď na nový oběžník údajné většiny britské federální rady 326—328
K. MARX, Politický indiferentismus 329—334
B. ENGELS, O autoritě 335—338
B. ENGELS, *Zprávy o činnosti Internacionály na kontinentě 339—342
I 339
II 340
III 341
IV 342

B. ENGELS, Poznámky pro generální radu 343—345
B. ENGELS, Generální radě Mezinárodního dělnického sdružení 346—348
B. ENGELS, *K článkům v „Neuer Social-Demokrat" (Z dopisu A. Hepnerovi) 349—351
B. ENGELS, Internacionála a „Neuer" 352—355
B. ENGELS, Generální radě Mezinárodního dělnického sdružení 356—357
K. MARX A B. ENGELS, Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení. Zpráva a dokumenty uveřejněné z příkazu haagského kongresu Internacionály 359—489

I. Úvod 363
II. Tajná aliance 369
III. Aliance ve Švýcarsku 380
IV. Aliance ve Španělsku 395
V. Aliance v Itálii 406
VI. Aliance ve Francii 414
VII. Aliance po haagském kongresu 418
VIII. Aliance v Rusku 425
1. Něčajevův proces 425
2. Revoluční katechismus 452
3. Bakuninova výzva k důstojníkům ruské armády 457
IX. Závěr 463
X. Dodatek 465
1. Bakuninova hidžra 465
2. Bakuninův panslavistický manifest 467
3. Bakunin a car 469
XI. Doklady 476
1. Tajné stanovy Aliance 476
2. Program a řád veřejné Aliance 485
3. Bakuninův dopis Franciscu Morovi do Madridu 487

B. ENGELS, Z Internacionály 490—493
B. ENGELS, Bakuninovci při práci. Pamětní spis o povstání ve Španělsku v létě 1873 494—511

I 494
II 497
III 503
IV 508

B. ENGELS, Anglické volby 512—518
B. ENGELS, Říšský vojenský zákon 519—527
I 519
II 521
B. ENGELS, Mlčenlivý štábní křikloun Moltke a jeho nedávný lipský korespondent 528—530
B. ENGELS, Dodatek k předmluvě z roku 1870 k „Německé selské válce“ 531—537
B. ENGELS, Emigrantská literatura 539—584
I. Polská proklamace 541
II. Program blanquistických emigrantů Komuny 548
III 555
IV 564
V. O sociálních poměrech v Rusku 573
K. MARX, Doslov k druhému vydání „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům“ 585—588
K. MARX A B. ENGELS, Pro Polsko 589—592
B. ENGELS, Oficiózní válečný povyk 593—601
B. ENGELS, Předmluva k brožuře „O sociálních poměrech v Rusku“ 602—604

Z MARXOVY A ENGELSOVY RUKOPISNÉ POZŮSTALOSTI

B. ENGELS, *Poznámky o Německu 607—612
K. MARX, *Konspekt Bakuninovy knihy „Státnost a anarchie“ 613—656

PŘÍLOHY

Policejní teror v Irsku. Prohlášení generální rady Mezinárodního dělnického sdružení 659—660
*Záznam Engelsovy řeči o situaci Internacionály v Itálii a ve Španělsku 661—662

*Záznam Engelsovy řeči o situaci Internacionály ve Španělsku 663—664
*Záznam Engelsovy řeči o zaragozském sjezdu 665—668
*Záznam Marxovy řeči o svolání haagského kongresu a o pravomoci generální rady 669—670
*Návrh na změny a doplňky všeobecných stanov a organizačního řádu 671—677
*Záznam Marxova projevu o mandátu Barryho 678
*Záznam Marxova projevu o mandátu Žukovského 679
*Záznam Marxova projevu o Westově mandátu 680—681
*Záznam Marxovy řeči o pravomoci generální rady 682—683
*Záznam Engelsovy řeči o sídle generální rady 684—685
*Plná moc udělená Karlu Marxovi generální radou v New Yorku 686
*Mandát udělený Bedřichu Engelsovi generální radou v New Yorku 687
Instrukce pro Bedřicha Engelse v Londýně, zástupce generální rady pro Itálii 688—689
Všem členům Mezinárodního dělnického sdružení. Rezoluce generální rady z 26. ledna 1873 690—691
Všem členům Mezinárodního dělnického sdružení. Rezoluce generální rady z 30. května 1873 692—693
*Prohlášení generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o italských sekcích Internacionály 694
Občanům delegátům 6. kongresu Mezinárodního dělnického sdružení 695—696

Poznámky 697—775
Data k životu a činnosti K. Marxe a B. Engelse 777—809
Jmenný rejstřík 811—851
Postavy z mytologie a krásné literatury 853—854
Seznam literatury 855—862
Rejstřík periodických publikací 863—866
Rejstřík zeměpisných názvů 867—875
Vysvětlení cizích slov a odborných termínů 877—878

Ilustrace

Titulní list Marxovy a Engelsovy brožury „Domnělé rozkoly v Internacionále“ str. 37
Titulní list Engelsovy knihy „K bytové otázce“ s autorovým věnováním Lauře Lafarguové str. 243
Titulní list Marxovy a Engelsovy brožury „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení“ str. 361
Titulní list německého vydání Marxovy a Engelsovy brožury „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení“ str. 367
Část stránky z Marxova konspektu Bakuninovy knihy „Státnost a anarchie“ str. 645

K. MARX — B. ENGELS

SPISY

Svazek 18

Odpovědní redaktoři
dr. Oldřich Vyhnalík a dr. Zdeněk Dvořáček

Vydalo Nakladatelství politické literatury v Praze jako svou 2326. publikaci

Graficky upravil Milan Hegar

Z nové sazby, písmem Baskerville, s 5 přílohami. Vytiskla tiskárna Rudé právo, vydavatelství ústředního výboru KSČ, Praha. AA 53,83, VA 55,91. Náklad 9000. Tematická skupina 00/1. Daň 5 %.

Cena brož. 16,70 Kčs, váz. 21,— Kčs.
66/202

25 — 033 — 66 Kčs 21,—